Є. В. Рукавіцина-Гордзієвська

КИЇВСЬКИЙ МИТРОПОЛИТ ЄВГЕНІЙ

(Є. О. БОЛХОВІТІНОВ)

БІБЛІОГРАФІЯ
БІБЛІОТЕКА
АРХІВ

6317

А книгу лучше хлѣба-соли приемлю.

Є. Болховітінов

КИЇВСЬКИЙ МИТРОПОЛИТ ЄВГЕНІЙ
(Є. О. БОЛХОВІТІНОВ)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Є. В. Рукавіцина-Гордзієвська

КИЇВСЬКИЙ МИТРОПОЛИТ ЄВГЕНІЙ (Є. О. БОЛХОВІТІНОВ)

БІОБІБЛІОГРАФІЯ. БІБЛІОТЕКА. АРХІВ

Київ
2010

ББК Э372.24-63-028Євгеній(Болховітінов;митроп.;1767–1837)я1
УДК 281.93:929Євгеній(Болховітінов;митроп.;1767–1837)(01)

Рукавіцина-Гордзієвська, Є. В.

Київський митрополит Євгеній (Є. О. Болховітінов) : Біобібліографія. Бібліотека. Архів Є. В. Рукавіцина-Гордзієвська ; наук. ред. Г. І. Ковальчук ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2010. – 856 с.

ISBN 978-966-02-5373-5

Книга присвячена Київському митрополиту Євгенію (Є. О. Болховітінову, 1767 1837) – історику, одному з основоположників російської та української біобібліографії, пам'яткознавства, сфрагістики. Цей перший, певною мірою експериментальний, біобібліографічний довідник є водночас спробою висвітлення творчої лабораторії вченого і підсумком сучасної болховітіновіани Здійснено певну реконструкцію бібліотеки Є. О. Болховітінова, укладено каталог рідкісних видань і рукописів з його зібрання, найповніший на сьогодні зведений каталог опублікованих праць вченого, а також праць, відредагованих і перекладених ним (виданих окремо чи вміщених у збірниках та періодиці); представлено покажчики листування, архівних магеріалів, а також досліджень біографії, творчості, бібліотеки Є. О. Болховітінова, бібліографічних джерел про нього, його іконографії, віршів. Наведено списки видань друкарні Києво-Печерської лаври за період управління єпархією митрополита Євгенія (1822–1837) і дисертацій студентів Київської духовної академії, удостоєних Євгеніє-Рум'янцевської премії Вміщено алфавітний покажчик праць митрополита,його власницьких написів та ін.

Для істориків, бібліотекознавців, усіх, хто цікавиться спадщиною митрополита Євгенія.

Науковий редактор
Г. І. Ковальчук, доктор історичних наук

Рецензенти
Ю. А. Лабинцев, доктор історичних наук
О. М. Дзюба, кандидат історичних наук

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Акт № 725-7
2011

© Рукавіцина-Гордзієвська Є. В., 2010
© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2010

ISBN 978-966-02-5373-5

ВІД РЕДАКТОРА

Євгенія Віталіївна Рукавіцина (Гордзієвська) працювала над дослідженням бібліотеки та архіву митрополита Євгенія (Є. О. Болховітінова), його біобібліографії більше 15 років. По суті, це книга її життя. Десятки тисяч книг у різних фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) вона переглянула на предмет визначення їхньої приналежності до колишнього зібрання митрополита. На жаль, його бібліотека та архів не збереглися цільними комплексами, про що детально йдеться в роботі Є. Рукавіциної; на книжках з його бібліотеки немає наліпок на корінцях, екслібрисів чи суперекслібрисів, та й оправи, на відміну від вишуканих бібліотек заможних бібліофілів, на цих книгах різні. Ознакою приналежності певних примірників до зібрання митрополита Євгенія переважно є його записи на книгах, і не обов'язково на обкладинці чи титулі, тому ідентифікувати їх власника було не просто: треба було відшукувати ці власницькі прикмети, гортаючи тисячі сторінок.

По мірі накопичення матеріалів Є. В. Рукавіцина стала виступати на наукових конференціях, причому як в Україні, так і в Росії, адже творчість Болховітінова рівнозначно важлива для обох країн; наслідки роботи публікувала на сторінках фахових видань, а 1995 р. захистила кандидатську дисертацію «Бібліотека і архів митрополита Євгенія (Є. О. Болховітінова)» за спеціальністю «книгознавство».

Представлений тут біобібліографічний довідник є результатом доповнення нею матеріалів дисертаційного дослідження, хоча завершити повністю цю роботу вона не встигла: 3 жовтня 2006 року Євгенія Рукавіцина пішла з життя.

Розуміючи значення зібраних нею матеріалів про Євгенія Болховітінова, його бібліотеку і архів, з поваги до самого митрополита і вшановуючи пам'ять про автора монографії, ми наважилися довести цю працю до друку, сподіваючись, що вона фактично готова. Проте виявилося, що робота потребує значного доопрацювання. Тому було прийнято рішення належно підготувати її до друку, а машинопис роботи, роздрукований автором, передати на зберігання до Інституту рукопису НБУВ, де з ним дослідники, при бажанні, зможуть ознайомитися.

Євгенія Віталіївна залишила значну кількість електронних варіантів кожного розділу, названих невідповідно до змісту, і треба було порівняти їх з роздруківкою, виявити файли з останньою редакцією, перевірити їх повноту і т. п. Багато з існуючих електронних версій авторського оригіналу при перенесенні з одного комп'ютера на інший не читалися, оскільки були набрані в старих гарнітурах, наприклад, Academia, Ukrainian Izhitsa та ін. З використанням різних шрифтів були набрані застарілі літери в цитатах: ѣ (ять), θ (фіта), ѵ (зокрема, в слові Ѳвгений), які теж не завжди відтворювалися правильно. Тому з метою уніфікації та виключення неправильного прочитання ми замінили в більшості таких випадків ці літери на сучасні українські. Так само не завжди було дотримано використання надрядкових чи підрядкових знаків у польській, німецькій та інших мовах, виникли проблеми з буквами грецького алфавіту. Знов-таки, у певних випадках ми внесли редакторські правки, проте в деяких масивах бібліографічні описи залишилися в написанні автора: розшукувати тисячі книг і перевіряти de visu ми не мали можливості.

Стиль викладу матеріалу в роботі часто був дещо «телеграфний», приміром, без зазначення підмета в реченні, коли йшлося постійно про героя книги: писав, приїхав і т. п., або, наприклад, «Див. також...», «В листі...» – на підтвердження зазначеної вище думки. В та-

ких випадках ми намагалися, не перекручуючи змісту речення, переробити його стилістично.

Так само і в бібліографічній частині роботи. Авторка протягом тривалого часу доопрацьовувала каталоги і покажчики, тому деталізація описів, створених нею у різний час, дещо різнилася. Ми не ставили завданням доповнювати de visu ті чи інші описи, хіба що додали описи кількох алігатів з деяких конволютів на початку нашої роботи, коли вважали, що пропуски випадкові, одиничні. Була проведена уніфікація описів за єдиною схемою, розроблено ною автором дослідження, з використанням знаків (крапка, тире), які наразі вже не застосовуються при описі архівних джерел; у необхідних випадках – звірка описів з книгами de visu для виключення помилок у назвах, вихідних даних, пагінації тощо; звірка посилань і перехресних посилань на відповідні позиції в інших покажчиках. Оскільки автором не скрізь дотримано орфографію оригіналу, більшість старослов'янських літер, знов-таки, де це не є суттєвим, замінено на сучасні.

Ми вважали недоцільним доповнювати авторський текст новими матеріалами про Є. Болховітінова, які з'явилися останнім часом, після смерті автора книги. Ми також не вносили жодних кардинальних змін в авторський оригінал, лише для більш логічного сприйняття тексту додавали 1–2 вступні речення на початку розділу чи на початку певного семантичного блоку або короткі узагальнення в кінці розділу. З цією ж метою переставлено місцями окремі параграфи чи абзаци в основній частині книги, виокремлено з розпорошених по тексту відомостей підрозділ «Внесок Є. Болховітінова у розвиток біобібліографії та інших наукових дисциплін», укладено запланований автором покажчик видань Києво-Печерської лаври, складено покажчик імен. Додано кілька посилань на джерела, де це було можливо. Проте в ряді випадків, де відчувається потреба в посиланнях, ми не змогли встановити використане автором джерело – в такому разі текст залишився без змін. Деякі занадто широкі коментарі в посиланнях ми скорочували, якщо вони не мали прямого стосунку до викладеного матеріалу. Окремі коментарі з посилань ми перенесли в основний текст для зручності сприйняття матеріалу і навпаки – виносили численні вказівки на джерела в примітки.

Сподіваємось, що представлений у книзі ґрунтовний матеріал гідно поповнить існуючу болховітіновіану і стане корисним джерелом для нових досліджень.

Галина Ковальчук

ПЕРЕДМОВА

Пропонована робота є підсумком сучасної болховітіновіани, спробою узагальнення та систематизації відомостей про життя та наукову діяльність Київського митрополита Євгенія Болховітінова (1767–1837) – одного з основоположників російської та української біобібліографії, дослідника та книговидавця, археографа та бібліофіла. Мета автора – представити максимально повну біобібліографію та ввести у науковий обіг виявлені архівні матеріали, автографи Є. Болховітінова та його сучасників, висвітлити процес підготовки видань до друку, самобутню творчу лабораторію вченого, дослідити історію формування та реконструювати його бібліотеку і архів (гіпотетично 9 тис. книжок, 4 тис. назв рукописів), які зберігаються у сховищах України та Російської Федерації. Оскільки творча спадщина Є. Болховітінова зосереджена переважно в Києві, в одній установі, а саме в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, це дало можливість підготувати найповніший зведений каталог опублікованих праць Є. Болховітінова з описом на рівні окремого примірника (жоден попередній каталог у такому обсязі описів не подавав).

Оптимальним варіантом представлення зібрань стародруків і рукописів, які за своїм значенням належать до пам'яток історії та культури, є друкований каталог. Неузгодженість теорії з реальною практикою відбивається в різних варіантах опису: від скороченого переліку назв до багатопланового наукового опису кожного окремого примірника (одиниці зберігання). Оскільки в даному разі завданням є не тільки опис, а й реконструкція зібрання, то текст організовано у комплекс каталогів і покажчиків для поєднання різновидових документів. Серед можливих варіантів оформлення біобібліографічних матеріалів (словник, довідник, покажчик) найбільш відповідним при великому обсязі нововведених різнохарактерних документів є жанр бібліографічної монографії *, чим, власне, і є представлена праця.

Структура нашого дослідження дещо експериментальна: окреслення значення особи вченого у сприйнятті сучасників і дослідників, літопис його життя, публікація матеріалів про смерть і спадщину, історико-книгознавчий огляд зібрань його попередників і сучасників, а також реконструкція його власної бібліотеки та архіву, каталоги та покажчики.

Каталоги складено за хронологічним принципом і відповідно до методики «Правил составления библиографического описания старопечатных изданий / Междувед. каталог. комиссия при Гос. б-ке им. В. И. Ленина» (М., 1989), «Сводного каталога русской книги. 1801–1825» (М.: РГБ, 2001) та ін. посібників **. Дається точний бібліографічний опис з урахуванням характерної для стародруків складної граматичної структури тексту: часто зі змінним

---

* Для пор. зняння див.: *Лебедев А.* Поэт-христианин Н. В. Гоголь в русской литературе и искусстве. 1829–1908: Библиогр. монография. – Саратов, 1909–1911. – Вып. 1–2. – 242 с.

** Едиційна археографія в Україні у XI–XX ст.: Плани, програми, проспекти видань. – К., 1993. – Вип. 1; *Фоменко И. Ю.* О некоторых аспектах составления научного описания для «Сводного каталога русской книги 1801–1825 гг.» // Книга: Исслед. и мат-лы. – М., 1994. – Вып. 67. – С. 185–190; Книговедческое аннотирование и систематизация книжных памятников: Метод. рекомендации / РГБ; Сост.: *Л. И. Бердников и др.* – М., 1997. – 82 с.; Формирование, сохранение и использование единого фонда книжных памятников страны: Метод. рекомендации / РГБ; Сост.: *Т. И. Кондакова, Л. Н. Петрова, Е. И. Яцунок.* – М., 1997. – 59 с.; Каталог изданий XVI века в фондах ВГБИЛ / Сост.: *Е. В. Журавлева и др.* – М., 2001. – Ч. 2. – С. XV–XXV.

правописом, друкарськими помилками, позначеними [!], іноді зі свідомо неправдивими вихідними даними. Стандартизація досягається не групуванням елементів, а збереженням послідовності даних та їх інтерпретацією засобами додаткових розділових знаків. Опис зроблено на рівні видання, але після звірки всіх доступних авторові примірників (зокрема, цензурних і коректурних). Опис – короткий у разі відсутності оригіналу видання та поширений, якщо проводився de visu.

Як перший елемент бібліографічного опису для індивідуального автора взято: прізвище, ім'я, по батькові (іноземні – кілька імен), дати життя, основне та додаткове ім'я – у правлячих осіб, духовних письменників та ієрархів церкви, розкрито псевдоніми та криптоніми. Для іноземних авторів у круглих дужках додано автентичний варіант імені, причому неправильно транскрибовані прізвища у назві оригіналу збережено, але першим вжито правильний варіант. Заголовок подається основний і паралельний (з діакритичними знаками національних алфавітів). Дані про відповідальність, якщо їх взято з інших джерел, представлено у квадратних дужках. Текст епіграфа не вказується. Місце видання та друку наводиться в сучасній формі; якщо його немає – зазначається [Б. м.] або [S. l.]. Дата виходу: рік, якщо є – місяць; альтернативні дати подаються через скісну риску /, приблизна дата супроводжується знаком ?, брак дати позначається [Б. г.] або [S. a.]. Фоліація, пагінація та нумерація шпальт (стовпців) вказуються за оригіналом: римськими, арабськими цифрами чи літерами – за останньою колонцифрою, ненумеровані аркуші – у квадратних дужках; приклеєні чи вшиті аркуші вказуються після знаку +; якщо вони іншого формату, це зазначається у сантиметрах Вказуються сигнатури (літерні, піктографічні, пунктуаційні, цифрові): 23 знаки латинського алфавіту (A–Z), окремі повні / неповні ряди (A–Z, Aa–Zz), показник ступеня подається один раз (A Z^6), при неалфавітній сигнатурі – кожного разу ($*^8$); без сигнатур – порядковий номер зшитка у квадратних дужках, показник ступеня означає кількість аркушів; варіантність кількості аркушів у зшитках позначається: (A–C^4, D^{4+2}). Зазначено склад видання, приналежність до невідомих варіантів тексту чи друку, наведено дані про використані мови у виданні, в перекладах – назви оригіналів; вказано титульні видання, видавничі конволюти, відбитки, ціну, тираж, архівні джерела з історії видання, рецензії, автографи власників, походження примірника; подано опис видавничих обкладинок чи оправи. Перераховано учасників підготовки тексту (видавців, перекладачів), встановлених за іншими джерелами. Також введено систематичну реєстрацію дат цензурних дозволів, прізвищ цензорів.

Вказано на поділ тексту за розміщенням і функцією (авантитул, титул, посттитул, шмуцтитул, колонтитул), аверс (a) і реверс (b, зв.) аркуша; три крапки – пропуск тексту при описі та цитуванні. З додаткових матеріалів наводяться: видавничі марки, привілеї, коментарі, бібліографічні примітки, передмова та післяслово, присвята, зміст, покажчики усіх видів, об'яви, словники, errata (друкарські помилки); типи художнього оформлення (іноді розфарбованого вручну): портрети, плани, креслення, таблиці, гравюри, набірні рамки, ініціали, заставки, кінцівки; важливі особливості окремих примірників: власницькі, дарчі та вкладні написи, авторські доповнення тексту, читацькі помітки; екслібриси, штемпелі, печатки, ярлики книжкових крамниць, інтролігаторів; характерні обкладинки, замовлені художні оправи із суперекслібрисами, тисненими дарчими текстами; тоновані обрізи.

Крім того, у даному біобібліографічному довіднику подано ще такі елементи: тексти архівних джерел з історії видання власних праць Є. Болховітінова та тих, які він упорядкував, а головне – його автографи, авторські доповнення і правки на книгах із фондів НБУВ. Це зумовлено особливостями творчої діяльності митрополита Євгенія Болховітінова: анонімністю та значною кількістю перевидань, передруків його праць. Вказуються різні варіанти набору титулу та тексту (формат, шрифти, мови), заміни сторінок, ілюстрацій; відмінності примірника від загального тиражу: склад видання, відсутність цензурних виїмок, якщо видання заборонялося. Реально існуючі примірники іноді суттєво різняться від описаних бібліографами тих самих назв видань у інших бібліотеках. Уперше також подано бібліографічні описи видань Києво-Печерської лаври за 1822–1837 рр. за звітними документами друкарні, що зберігаються в ЦДІАК України.

Опис і цитування друкованих документів: у бібліографічному описі орфографію та пунктуацію з мовними особливостями видань XV – початку XIX ст. збережено, проте в громадянських російських друках ъ наприкінці слів знято, а літери, яких немає в сучасному алфавіті, замінено; церковнослов'янські тексти транслітеровано. Лігатури й титла розкрито, внесено в рядок, додаткові відомості, відсутні на титулі, подано у квадратних дужках. У приміткахтакож, за можливості, додано відомості про історію публікації, рецензії, передруки, провенієнції (штемпелі, що свідчать про походження примірників), а в сигли бібліотек (місце зберігання) додано відомості про повноту комплекту видання. Вказано сорт і колір паперу, філіграні.

Автографи (написи) Є. Болховітінова та інших осіб публікуються повністю зі збереженням орфографії оригіналу: латинською, французькою, німецькою, польською, грецькою, російською мовами, залишено часто вживані авторські скорочення. Почерк митрополита – характерний дрібний скоропис кінця XVIII ст., з мінливим вживанням рядкових замість заголовних літер і схильністю до їх латинізації. З інших записів наводяться лише ті, що стосуються особи вченого (листи, дарчі на книжках). Змінено за сучасними нормами поділ слів і речень, вживання великих-малих літер, розділових знаків, розкрито лігатури, внесено в рядок виносні літери. Нерозбірливий чи пошкоджений текст позначено [...], реконструйований подано у квадратних дужках.

Наприкінці опису кожного примірника ліворуч вказано сучасний шифр книги (НБУВ ВС, ВК, ЗФ) чи рукопису (НБУВ ІР та ін.), а праворуч – попередні шифри, штемпелі, ярлики. Коли опис неповний, це означає, що книжка не з особистої колекції Є. Болховітінова або її немає у НБУВ. Скорочено подаються перехресні посилання, відомості про місцезнаходження.

Перший каталог містить описи частини рідкісних книжок, рукописів, зокрема конволютів (у хронології за першим алігатом) НБУВ, власником яких встановлено Є. Болховітінова, а також частину його листування. У другому зведеному каталозі – описи окремо виданих праць (багатотомних, збірників) самого вченого. Після основного опису подаються в порядку нумерації (1.1, 1.2...) наступні перевидання чи переклади, якщо вони були. Назви перевидань можуть повністю не повторюватися, пропуски позначено крапками. Окремо виділено видання, які Є. Болховітінов упорядкував, а також переклав і відредагував. Третій каталог – перелік праць митрополита, вміщених у збірниках і періодичних виданнях, а також статей, які він редагував або переклав.

Укладено ряд хронологічних покажчиків: віршів, видань друкарні КПЛ за період управління митрополита Євгенія, його власницьких написів на книжках, його іконографії, праць студентів КДА, удостоєних Євгеніє-Рум'янцевської премії. За алфавітним принципом побудовано покажчики: імен кореспондентів Болховітінова (опубліковане листування), назв установ, у яких зберігаються рукописи митрополита та документи про нього (архівні матеріали), заголовків публікацій про його життя та діяльність, про бібліотеку, бібліографічних джерел, з обов'язковим вказуванням сторінок і позицій (у круглих дужках), що стосуються фактів життя, творчості саме Євгенія Болховітінова, а також окремих книг, рукописів його зібрання. У покажчику архівних матеріалів за алфавітом місць зберігання вказано шифри фондів, номери і назви окремих справ, дату чи хронологічні межі, вид, обсяг документів, їх відношення до митрополита, бібліографічні джерела. При наявності друкованих описів фондів усі назви і склад збірників не подаються, лише шифри та номери справ. Укладено також алфавітні покажчики праць митрополита Євгенія – опублікованих і рукописних.

Повного опису (каталогу) розпорошеного архіву, принаймні всіх рукописних матеріалів, що зберігаються у Києві, підготувати не було можливості через великий обсяг роботи. Рукописи початкових праць і перекладів до 1805 р. описав Є. Шмурло в «Библиографическом списке литературных трудов Киевского митрополита Евгения Болховитинова» (СПб., 1888, № 1–91), а деякі описи у наступні роки підготували інші дослідники. Обсяг даного довідника зумовив інформаційно-бібліографічний характер викладу та побудови матеріалу.

Описуючи зібрання митрополита, ми враховували фактичну рідкісність видань, їхню

функціональність, проте основну увагу приділено особливостям примірників праць самого Євгенія Болховітінова. Неможливим виявилося вмістити в одну книгу тексти всіх знайдених автографів митрополита, повні описи всіх власницьких конволютів (деякі з них нараховують від 80 до 180 алігатів), інших рідкісних книг і рукописів гіпотетично 12-тисячного зібрання, що, ймовірно, залишилось у Києві. Нині в Інституті рукопису НБУВ зберігається майже 3000 назв документів, у відділі стародруків та рідкісних видань виявлено до 2000 назв книг, решта – у відділах бібліотечних зібрань та історичних колекцій і обмінно-резервних фондів, які нині інтенсивно реорганізуються: створюються нові каталоги, повертаються масиви книжок до первісних колекцій (особливо значна частина – бібліотека Київської духовної семінарії).

Попередні бібліографії спадщини митрополита Євгенія (С. Пономарьова, Є. Шмурла, Г. Геннаді, С. Венгерова, Н. Федосової) * враховано з подальшими необхідними доповненнями, узгодженнями, уточненнями. На жаль, значна кількість рідкісних видань і архівних матеріалів Є. Болховітінова зберігається у різних сховищах, що не дало змоги описати їх усі de visu, тому автор не виключає наявності деяких неточних даних, оскільки в роботі використано посилання з різних публікацій XIX–XX ст., спрощені описи з різних фондів і картотек.

---

* Праці цих та ін. дослідників див. у розділах: «Бібліографічні покажчики, у яких згадуються твори Є. О. Болховітінова та література про нього», а також «Література про життя, діяльність і творчу спадщину Є. О. Болховітінова».

МИТРОПОЛИТ ЄВГЕНІЙ (Є. О. БОЛХОВІТІНОВ). ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

Особа вченого у сприйнятті сучасників та дослідників 13
Примітки 25
Літопис життя та діяльності Є. О. Болховітінова 28
Примітки 33
Матеріали про смерть і спадщину Є. О. Болховітінова 35
Внесок Є. Болховітінова у розвиток біобібліографії та інших наукових дисциплін 43
Примітки 63

ОСОБА ВЧЕНОГО
У СПРИЙНЯТТІ СУЧАСНИКІВ ТА ДОСЛІДНИКІВ

Київський митрополит Євгеній (Болховітінов) – російський і український церковно-освітній діяч, історик, богослов, бібліофіл, один із фундаторів пам'яткознавства, біобібліографії, сфрагістики, дипломатики, історичної географії.

Наукова спадщина вченого складається з досліджень історії релігій, церковної ієрархії та археології, нумізматики, права, музики, медицини, літератур і мов різних народів. Найважливіші праці – з історії слов'янської писемності та книгодрукування, публікації пам'яток (у більшості випадків нині втрачених) у різноманітних історико-статистичних описах. Ім'я історика не презентовано багатотомними синтетичними виданнями порівняно з його сучасниками М. Карамзіним чи Д. Бантишем-Каменським. Проте ці історіографи – з офіційним завданням і, відповідно, широкими повноваженнями доступу до архівів – самі підкреслювали значення неординарної особистості Болховітінова – церковного ієрарха, вченого за покликанням, одного з вітчизняних засновників ряду допоміжних історичних дисциплін, який визначав закономірності, напрямки, методику досліджень і допомагав об'єднанню фахівців у пошуках та вивченні пам'яток. За визначенням славістів XIX ст. [1], Є. Болховітінов – «...благородный труженик науки... один из немногих первых, внесших и укрепивших у нас научную требовательность в исследованиях...» (І. Срезневський); «...принадлежал бесспорно к передовым деятелям и самым просвещенным людям своего времени в России» (І. Ягич).

Ієрарху, починаючи з промови І. Скворцова на похороні митрополита, некролога Я. Амфітеатрова, а особливо з відзначення 100-літнього ювілею Болховітінова, присвячувалися шанобливі доповіді та статті професорів Київської духовної академії та Університету св. Володимира (І. Малишевського, В. Певницького, М. Максимовича), які першими за переказами і знайденими документами охарактеризували його київський період життя. Зокрема, Н. Фаворов відзначав, що митрополит Євгеній «...не образовал своими историческими произведениями новой эпохи в исторической литературе нашей; но зато он сделал огромный вклад в сокровищницу этой литературы, который навсегда останется в числе существенных ее приобретений и никогда не утратит своего значения» [2]. Можна навести й іншу характеристику [3]: «В своих трудах Евгений был летописцем по преимуществу. Они и составлялись у него по историческому образцу. Иногда Евгений брал просто какую-нибудь печатную книгу, начинал дополнять и исправлять ее. Такие исправления опубликовывались часто анонимно и трудно разобраться, где начинается работа Евгения, где других... Но если забыты труды, то не должна быть забыта сама деятельность... в области исторической науки в России... Здесь митрополиту Евгению

принадлежала очень видная роль, и везде он оставил следы своей работы по собиранию материала...».

Згідно з імператорським указом від 16 березня 1822 р. Є. Болховітінов прибув до Києва вже у сані митрополита. Він був переведений до відібраних у Польської держави (за III-м поділом 1795 р.) українських земель з настановами русифікації краю, поширення впливу православ'я в управлінні і просвіті [4]. Київська духовна академія у цей час залишалася всеслов'янським освітнім центром із традиційно глибокою класичною основою. Київський духовно-учбовий округ охоплював територію набагато ширшу за саму Київську єпархію – до нього включені були інші православні єпархії: Варшавська, Волинська, Воронезька, Донська, Катеринославська, Кишинівська, Курська, Мінська, Орловська, Подільська, Полтавська, Таврійська, Харківська, Херсонська, Чернігівська, а також Грузія та Імеретія. Таким чином, Києву підпорядковувалась уся духовна просвіта значної частини території Російської імперії. Митрополит Євгеній сам планував і керував дослідженнями історичного напряму, що переходило за межі виховання церковнослужителів. Цей період діяльності Київської академії одні дослідники називають славним здобутком богословської освіти історичного характеру (на противагу догматизму Московської академії), але саме це викликало осуд Болховітінова в інших: «Богословия он не любил и богословских интересов у студентов... не поощрял. Он считал более надежным отвлечь лучшие силы в архивную работу и в библиографию. В свое время он увлекался новой литературой, читал Шефтсбери, Дидро и Даламбера, Руссо, любил Расина и Вольтеровы трагедии, любил трогательные романы и чувствительные повести, сам переводил Попа...» (Г. В. Флоровський) [5].

Реорганізована академія мала внутрішнє і окружне правління, наукову конференцію (тобто зібрання з викладачів і почесних членів), цензурний комітет і друкарню при Києво-Печерській лаврі. До речі, і в Санкт-Петербурзі митрополит Євгеній, як видно з листа ректору КДА Мелетію Леонтовичу, не забував про Київ: «При слушании донесения вашего об увольняемых профессорах не забуду вступиться и за ваших питомцев. Щастье и для вас, что я здесь. А прежние временщики замышляли даже уничтожить Киевскую Академию и обратить в семинарию, дабы свет истекал только отселе и из Москвы!!! Но сего стыда не открывайте никому. Homo proponit, Deus disponit» [6].

Зі спогадів одного з вдячних учнів [7]: «Всю свою жизнь деятельный, во всем образец, во многом неподражаемый, митрополит Евгений ...вставал обыкновенно в четыре часа утра и после молитвы немедленно принимался за дела... Докладов не любил никаких, а сам читал бумагу и тут же полагал резолюцию... В семь часов, подкрепившись чашкой чаю с просфорой, он выходил к просителям и принимал от них разныя бумаги; на иныя отвечал в то же время, другия уносил с собою в кабинет... К двенадцати часам он оканчивал свои занятия и садился за стол, состоявший из самых простых и неприхотливых блюд... После обеда он ложился отдыхать, и спал часа два крепким сном, а проснувшись тотчас же принимался за ученыя занятия: но в десять часов вечера непременно отходил на покой... Доныне еще памятны анекдоты об нем, полные редкаго остроумия, удивительной находчивости и чистаго незлобия. Строгий к подчиненным, но чуждый гневнаго ригоризма ...келейно делая выговоры и замечания, никогда не выводил виновнаго на позор... был чужд всякаго педантства; разсыпая в речах своих драгоценныя заметки,

он говорил так просто и обыкновенно, как будто в них не было ничего ни ученаго ни редкаго. Ум его... отвращался от всяких трансцендентальных воззрений и высших взглядов, которые он преследовал ему одному свойственным сарказмом. Митрополит Евгений был роста менее чем среднего, довольно полон, но в движениях жив и оборотлив; походку имел скорую, чело обнаженное и открытое, взгляд быстрый и проницательный, выговор твердый, но несколько шепелеватый».

Показовою є також його характеристика, зроблена сенатором Є. А. Кушелєвим в листі І. Р. Мартосу (1822): Болховітінов «...при природном даровании и добром сердце, учен много с успехом, по разным предметам познания имеет обширныя, литератор, великий историк, географ, биограф, даже дипломатик и артиллерист, большой хозяин, в жизни опытен и в беседах прост, обходителен, искренен и любезен, словом, в высоком сане их почитается единственным...» [8]. Про першу зустріч з ним у 1834 р. згадував М. Мурзакевич: «...Давно зная имя митрополита Евгения Болховитинова как доказаннаго знатока русских древностей, я полагал, что и он, как многие его собраты, недоступен или невнимателен к мелким людям... «В доказательство противного», отвечал о. ключарь, «вы теперь же (в 5 часу по полудни) можете видеть высокопреосвященнаго»; ...доложил хозяину, и убеленный сединою старец, средняго роста, довольно сухощавый, по летам свежий, но бледный, в простенькой поношенной ряске и такой же камилавке, явился предо мною... Посоветовал заглянуть в Софийскую соборную библиотеку, где для будущей истории церкви русской собрал все редкие униатские сочинения; но в библиотеку Печерской лавры неохотно разрешил доступ: «ученые часто оттуда таскают рукописи; недавно пропали келейные записки св. Димитрия Ростовскаго» [9]. Є, безумовно, і інші свідчення, наприклад, з листа О. Голіцина Фотію Спаському 1825 р. про митрополита Євгенія: «...я в нем нахожу какую-то холодность к пастве его... потом все ученые светские его очень любят... а некоторые из них вольнодумцы. Сам я его видел не часто... вид его находил почтенным, в разговорах основателен, а говорил более об устройстве и экономии епаршеской, но не распространялся со мною о духовных материях и был со мною генерально скрытен...» [10].

У біографії вченого немало суперечностей в датуванні, характеристиці світогляду; мало знані його взаємини з «Ученым дружеским обществом» М. Новикова, російськими масонами [11], учасниками декабристського руху, українськими і польськими письменниками, західноєвропейськими істориками. З єдиної короткої автобіографії відомий зовнішній образ історико-церковного діяча, але не внутрішній світ людини. Красномовний факт: Болховітінов багато зусиль доклав для збирання біографічних матеріалів про письменників минувшини, але сам донині є нерозкритою таємницею для власних, досить таки численних, біографів. Епізодичні згадки прізвищ тогочасних знаменитостей, сучасників-літераторів, з якими він зустрічався чи мав співробітничати, малоінформативні. Взаємини з рідними і друзями не підтверджені ніякими документальними джерелами. З однієї до іншої біографії вченого переносяться майже без додаткових сюжетів, обростаючи версіями та гіпотезами відповідно до намірів автора, чергові перекази московського періоду навчання і перших перекладацьких спроб Болховітінова, його участі у воронезькому науково-літературному гуртку, обставини прийняття ним чернецтва і переведення з єпархії в єпархію, а також однотипні переліки окремих видань.

Біографія Є. О. Болховітінова безумовно належить до серії «Життя славетних»,

але досі не було зібрано достатньо достовірних джерел і взагалі оригіналів: сам митрополит досить успішно утаємничував своє життя, розпорошуючи архів; доклали зусиль і нащадки. М. С. Лєсков писав: «Биографии даже таких людей, как Платон Левшин, Евгений Болховитинов и Иннокентий Борисов, скудны: нет в них именно тех мелочей жизни, в которых человек наиболее познается как живой человек...» [12]. Можна навести також висновок Є. Корша, який не втратив свого значення і зараз: «Его безпристрастная ученость, многосторонняя начитанность, его едкое подчас остроумие обнаружились нам полнее... из частной переписки, которая долго лежала под спудом, в явный ущерб нашему самосознанию, да и тут еще до напечатания была тщательно обобрана чьей-то неизвестною, но очень ловкой рукой... Смело можно сказать, что мы и теперь еще не знаем митрополита Евгения во всей полноте, как человека и ученого, а между тем оригинальностью своих суждений... он предупредил многих гораздо позднейших писателей и критиков». Зберігся лише опис 20-ти офіційних документів митрополита за 1836 р. в ЦДІАК України [14] і рескрипт імп. Миколи I на панагію від 25.XII.1825 (у фонді Київської Археографічної комісії). Під час німецької окупації цей фонд значно зменшився; можливо, саме в ньому були документи митрололита, передані свого часу до ризниці і архіву Києво-Софійського собору [15]. Немає навіть оригіналу заповіту, вказаного С. Карповим у фонді Київської консисторії (спр. № 36 за 27.II.1837).

Найбільш поширеною серед істориків-болховітіновознавців, хоча й не найоб'єктивнішою, стала представлена на тлі подій освітнього процесу кінця XVIII ст. монографія Є. Шмурла [16]. Автор чи не першим намагався прояснити питання анонімності праць Болховітінова-педагога у співвідношенні з текстами дисертацій його учнів. Він же й утвердив відповідний портрет світського церковника, який керувався кар'єрною метою для забезпечення життя вченого-історика. Журнальний варіант цієї монографії є дуже подібним до одночасної публікації нарису Д. Сперанського [17], який, проте, набагато переважає інтенсивністю викладу матеріалу і підбором джерел. Є. Шмурло у передмові до своєї монографії хронологічно підсумував опубліковані матеріали Болховітінова до 1888 р. (С. I–LXXXV). Процитував Я. Амфітеатрова, який у некролозі підкреслював різноплановість занять митрополита Євгенія: «Он трудился почти во всех родах словесности, начиная... с азбуки до идей» (С. 240), «...искал больше общей пользы, чем собственной славы; мимо не прошел ни одного ему доступнаго архива, ни монастырскаго, ни судейскаго, без того стобы не осмотреть и не узнать содержания бумаг, относящихся до истории; выбирал такие предметы, за кои едва ли бы кто скоро взялся кроме его; перечитывал ветхия, едва понятныя рукописи, старался пролить на них свет, извлекал из забвения, все готовил для того, чтобы другим облегчить впоследствии путь к разысканиям и созданию отечественной истории» (С. 243–244). Також вказано, що цей же текст повторно надруковано з незначним редагуванням вже за підписом митрополита Філарета Амфітеатрова (1854). У 1885 р. «вся деятельность» митрополита у бібліографічному аспекті вперше охарактеризована у Д. Сперанського [18] (проте без залучення архівних матеріалів). Наведено думку М. Сєверного про те, що в «Словаре светских писателей» автор подає біографії, «...избегнув ходячаго в то время риторическаго и сантиментальнаго направления, равно как и крайностей начавшаго тогда складываться славянофильства. У него везде твердая почва фактов, проверенная критикою источников». А з нарису Н. Фаворова [19] запозичено

узагальнюючий висновок: «Если цель истории – открыть подлинную связь прошедшего с настоящим, уяснить причины, ускоряющия или замедляющия успехи внешняго и внутренняго благоустройства обществ, и таким образом знанием прошедшаго осветить настоящее и указать правильный путь деятельности для будущого, то пр. Евгений, занимаясь историческими изследованиями, достойно служил исторической науке».

Чи в історичних нарисах тієї епохи, чи в оглядах з будь-якої проблеми археографії, бібліографії, історії духовної освіти завжди згадується Є. Болховітінов, цитуються його праці і листування. Що характерно – і в позитивному і в негативному контексті, адже наміри і пояснення якоїсь події чи явища самим автором часто неадекватно інтерпретуються як його сучасниками, так і дослідниками. Приміром, щодо мов: загалом цінуючи авторитетність суджень вченого-ієрарха, І. Огієнко у своєму популярному курсі лекцій [20] зауважив, що до М. Каченовського, який «...не визнавав мови нашої за окрему мову, – він її вважав за сполонізоване наріччя... не визнавав він і нашої літератури, – і... був перший, що заперечував потребу самостійної української літератури... пристав навіть...» Болховітінов. На початку XIX ст. питання мов інтенсивно обговорювалось. Можна зацитувати листи митрополита, бо в публічних дискусіях він принципово не брав участі, та найголовніше, – сама спрямованість його праць виключають такий присуд. Адже у своїх спогадах М. Максимович, який досконало опрацював дану тему, говорить аж ніяк не про шовінізм митрополита, а про його широку освіченість і бажання допомагати у дослідженнях іншим. Є. Болховітінов часто підкреслював значний вплив польського просвітництва через Україну на Росію, польської мови на українську, а щодо окремого українського словника дійсно сумнівався, але вважав більш доречним його укладати І. Котляревському, а не М. Гнєдичу [21]. Якоїсь спеціальної праці Є. Болховітінов з цієї теми не залишив, бо й не вважав себе фахівцем, хоча все життя збирав історико-мовознавчі матеріали. Зокрема, Д. Хвостову він писав (31.II.1806): «Что руской язык сам коренной, или лучше сказать, очень древний отродок северных языков, этому я верю. Но чтобы Нестор, Ярослав I и песнопевец Игорев писали на подлинном руском, тому я не верю, и думаю, что эти сочинения писаны на киевском славячском с примесью рускаго языка» [22]. Див. також лист П. Кеппену (1.X.1820): «1. После церковнославянскаго диалекта (который я почитаю болгаро-моравским, а не сербским...), я полагал самым древним... новгородский...; 2. Диалект киевский, коим писал Нестор...; 3. Владимиро-суздальский...; 4. Белорусский, с XIV века... из смешения славяно-русскаго языка с польским и литовским...; 5. Киево–малороссийский со времени завладения Польских королей по обе стороны Днепра, из смеси польскаго языка с русским... Если вам не полюбится, спорить не стану» [23]. А от щодо публікіції цих тверджень висловився категорично (17.XII.1820): «На просьбу вашу об издании моего письма относительно русских диалектов и даже о сообщении с онаго копии вашим друзьям я не могу согласиться. Помните, я писал вам (ибо копии с письма у себя не оставил), что я никогда не занимался сим розысканием и написал вам только первую встретившуюся мне мысль, в которой и сам не уверен. А на необдуманныя мнения легко могут появиться обдуманные возражения. Совсем другое дело писать для друзей, нежели писать для публики. Итак, поберегите меня или пришлите мне мое письмо, либо копию с онаго, дабы я мог на досуге обдумать, даже передумать сей предмет» [24].

Побіжні зауваження щодо еволюції світогляду Болховітінова висловлювали всі біографи, та найточніші характеристики залишив він сам у своїх листах – то його хоч мимовільна, зате правдива біографія, бо якщо митрополит видавав свої твори під недремним оком цензури, то, натомість, у приватному листуванні несподівано відверто розкривався як вчений і як людина. Це видно з врятованих його листів С. Селівановському, В. Македонцю, Д. Хвостову, Г. Городчанінову, В. Анастасевичу, Серафиму Покровському, В. Перевощикову та ін., найширше – з листування з М. Румянцевим [25]. З листів митрополита, а не з офіційної біографії, можна зрозуміти, чому залишились незавершеними його праці, не видано їх повного зібрання, адже він постійно видавав і допомагав готувати до видання праці й безкорисливо ділився своїми матеріалами з іншими дослідниками. Він писав, особливо графу М. Румянцеву, справжні історичні довідки, але відмовлявся від заслуженої вдячної згадки при публікації. Через тяжіння до світської тематики, відхід від церковних канонів деякі праці Болховітінова (чи окремі формулювання, висновки) духовна цензура забороняла друкувати, зокрема, дослідження про слов'янські Біблії. До перекладу Святого Письма розмовною мовою він ставився прихильно, як видно з листа В. Г. Анастасевичу: «От перевода Библии на русской язык я не предвижу таких соблазнов, какие вы с другими предполагаете. Европейцы давно читают ее на простом языке и не соблазняются... В церкви нашей останется славянский язык, но в свете немногие не только понимать, да и читать его умеют» [26]. До речі, за службовим формуляром, Є. Болховітінов «...по гречески знает совершенно переводить и отчасти писать, а навыку не имеет» [27]. Також див.: «Сохранившаяся его переписка с академиком Френом еще более убеждает в том, что он принадлежал к первым латинистам своего времени» [28]. Сам митрополит писав у листі П. Кеппену (19.XII.1823): «Естьли Копитаръ намеренъ продолжать со мною переписку, то посоветуйте ему писать по латыне или по французски. Сіи языки мне тверже немецкаго» [29]. А у листі єп. Євгенія М. Румянцеву (18.III.1821) вказано: « ...бывши долго при семинарии учителем сего языка и много с онаго переводивши, довольно свободно читаю на оном всякого рода книги, а с не знающими по-русски иностранцами иногда веду и переписку по-французски» [30].

Процес осмислення образу вченого, який залишався спадкоємцем XVIII ст., але діяв на зламі епох, дуже своєрідно поєднуючи духовну і світську освіту, класичні традиції і неприйняття романтичної літератури, ортодоксальне православ'я з новітніми богословськими системами, є складним. Він заслужив репутацію «многознающего и непрерывно учившегося». Йому були властиві надзвичайна пам'ять і ерудиція, енциклопедизм мислення, афористичність висловлювання. Приміром, в одному з листів бібліографу В. Анастасевичу він писав: «Лепехина записки не первыя проданы на завертки. Часто выходит на оныя и сенатская архива. У иностранцев каждая записка ученаго и каждая книга, ученым измаранная, считается гороскопом его ума; а у нас и ум почитается только хорошею оберткою чинов, богатства и силы...». А у листі професору І. Снєгірьову зауважив: «Отцы наши старались просвещать тьму философии, а наши современники любят затмевать и свет мистицизмом не только богословским, но и философским» [31].

Ставлення до діяльності і наукового доробку митрополита Євгенія Болховітінова, як вказано вище, було досить неоднозначним – від шанобливого захоплення до зверхньо-знищувального критицизму і несправедливих висновків. Зовнішня

«светскость» Київського митрополита так дивувала його оточення, це так не узгоджувалось з поведінкою лаврського чернецтва, з показним благочестям і надмірною екзальтацією, що призводило навіть до парадоксальних звинувачень: «Он однако ж разделяет отцов на две степени, на принимавших и не принимавших мистику, причисляя себя к последним и говоря, что буквальный смысл есть смысл самый величайший... я не знаю, какую он исповедует веру... быть органом веры и не верить и других еще с пути сбивать – это ужасно...», – писав масон І. Р. Мартос у приватному листі, незадоволений критикою Болховітінова на свій рукопис «Церковь» [32].

Як відзначали сучасники, ієрарх був діяльним духовним пастирем: чесно і віддано служив Богу, церкві і людям, славився в усіх єпархіях практично-організаторськими здібностями. Він досконало знав церковне законодавство, складав численні інструкції, суворо слідкував за виконанням обов'язків саме «начальствующих». Видані ним проповіді [33] – строгі, логічно виважені, без діалектичних тонкощів і поетичних прикрас, скрізь такі ясні та загальнонародні, що вважались зразками для молодих богословів (як писав Я. Амфітеатров) [34]. Це дійсно повчання-роздуми, вірний погляд на найскладніші питання: як жити і сприймати Бога, дух істинного християнства, керівництво священикам на всі недільні і святкові дні. У ґрунтовному дослідженні В. Певницького [35] їх узагальнено за тематикою: про віру, пошуки істинного щастя і причини нерівномірності розподілу земних благ, осягнення дисгармонії життя, невідповідності бажань і намірів людським можливостям. Митрополит Євгеній, окрім Божественних завітів, посилався на досвід віків, закони природи і людського співжиття. Цитати з Біблії, творів святих отців підпорядковуються задуму проповідника в роз'ясненні догматів, бо офіційне розповсюдження християнства мало вплинуло на людські душі. Гомілетичні настанови відображені як у теорії, так і у практичному застосуванні: високий стиль і благочестя, простота викладу, композиційна довершеність (вплинули праці представників французької культури, зокрема, Ж. Боссюе).

Патріотизм Болховітінова-росіянина у мирних пастирських клопотах і у період війни з Наполеоном органічно поєднувався з повагою до історії, культури, мови інших народів Російської імперії: Білорусі, Литви, Польщі, Грузії, України. Зокрема, митрополит писав В. Анастасевичу: «Еще хуже у нас вздуман прожект послать в Грузию и русских духовных начальников. Скорее они возмутят, нежели успокоят нацию, по азиатски умствующую и чувствующую. Каждая нация особую имеет логику и характер и натурально неприязненна сердцем ко всему не отечественному, особливо естьли станут принуждать» [36].

Як перша особа єпархії, він був причетний до усіх тогочасних подій, а найбільше до організаційного упорядкування консисторських справ духовного правління і благочиній, статусу церковнослужителів, пенсій, освіти, доброчинності. В листі Дерптському професору В. Перевощикову (6.XII.1822) писав: «...много мне трудов. Но если бы я уменьшил их хотя на один день, то следующий был бы вдвое, третий втрое и так далее тяжелее; ибо наша должность, не как ваша, измеряется не временем, а числом дел. А епархия Киевская втрое больше числом церквей, нежели Псковская; некогда даже газет, а тем меньше журналов, прочесть» [37]. Постійно слідкував за будівництвом, збільшенням доходів, господарським самозабезпеченням лаврських ченців (поля, сади, пасіки, млини, цегельні, свічні заводи). Знаменита друкар-

ня Києво-Печерської лаври за період управління митрополита Євгенія зазнала багатьох змін. прибудовано приміщення, придбано за допомогою С. Селівановського всі нові шрифти, форми для лиття літер, друкарський верстат з-за кордону; збільшено кількість палітурників, упорядковано діловодство, щомісячну звітність, книготоргівлю. Для заохочення ченців-продавців митрополит розпорядився додавати до їх платні 1 коп. від кожного рубля продажу; склав інструкцію книгодрукування; домігся дозволу друкувати від сторонніх осіб за плату «... на партикулярный кант книги духовныя, нравственныя, историческия и классическия на всех языках» (указ Св. Синоду 24.III.1824). До Московської опікунської ради на утримання братії Києво-Печерської лаври митрополит вклав під відсотки 1827 року 2 тис. руб., 1828 – 1 тис., 1834 – 5 тис.

Варто підкреслити, що на Київщині (з 1796 р. губернія була перекроєна з правобережних повітів ліквідованих намісництв Київського, Брацлавського і Вознесенського), у складі 12 повітів, було 80 кам'яних і 1219 дерев'яних церков. Імперські репресивні й асиміляційні заходи були спрямовані на деполонізацію західних губерній, виселення і декласацію шляхти, конфіскацію володінь абатств, костьолів. У 30–х рр. XIX ст. ліквідовано 7 із 9 католицьких та уніатських монастирів (у Каневі, Умані, Лисянці та ін.), ряд костьолів передано православним (зокрема, у селах Руде, Мервин, Салиха, Пеньонжкове). І все це під гаслом захисту православних селян від панів-поляків. У тій складній боротьбі за втрачений вплив і владу від шляхти і продажного чиновництва постраждали насамперед українські селяни, чорне духовенство, цілі роди дрібних шляхтичів. Досить красномовно про стан церковно-державних стосунків свідчать резолюції митрополита Київській Консисторії про збір підписів у духовних правліннях єпархії, офіційні листи про загальнообов'язкову присягу (1826) і польське повстання (6.VI.1831) обер-прокурору Св. Синоду П. Мещерському [38]. Прикрою даниною часу є відзначення заслуг митрополита у виселенні з Києва євреїв за імп. указами 1827 р. і зборі доносів від священиків про дії польських повстанців, як відзначено у відповідній монографії С. Карповим [39].

Тоді українські богослужбові книги (і національні особливості самих обрядів) у церквах замінювалися «утвержденными в Москве», зі суворою вимогою правильної російської вимови українськими священиками церковнослов'янського тексту. Проте Болховітінов відновив 1825 р. у ввіреній йому Духовній академії кафедру забороненої польської мови (закриту вже 1840 р.), як мови народу, «соседственного» в єпархії, необхідну для церковнослужителів. Двічі перевидав «Київський синопсис» та підготував свої описи Києво-Софійського собору, Києво-Печерської лаври з історико-ієрархічними додатками (в т. ч. і за польськими джерелами). Та іноді вчении, як особа духовна, свідомо оминав великі відкриття: приміром, були засипані віднайдені князівські саркофаги при розкопках фундаменту Десятинної церкви, чи під час численних перебудов та ремонтів не розкриті фрески Києво-Софійського собору [40]. Часто зібрані і опрацьовані ним матеріали губилися, не публікувались: так було з багатьма рукописами, подарованими Московському товариству історії та старожитностей, Російській Академії наук. Також не належним чином були оцінені його проекти діяльності Благодійного комітету, реорганізації духовної освіти в Росії; не здійснились і його плани щодо організації у Києві історичного товариства, першого журналу (№ 1 «Воскресного чтения» 1837 р. вийшов вже

з описом похорону митрополита), видання деяких пам'яток. Благословивши відкриття Київського університету св. Володимира, митрополит намагався співпрацювати з його ректором та професорами (В. Цихом, С. Орнатським, С. Зеновичем, Г. Даниловичем), сприяв створенню «Временного комитета для изыскания и сохранения древностей» (1835 р.) та музею, куди передав реліквії, знайдені при розкопках. М. Мурзакевичу, який пізніше стане в Одесі засновником Товариства старожитностей, писав: «Мы с Максимовичем весьма желаем переселить Вас в Киев. Здесь Вы сделались бы и редактором журнала, и основателем русскаго историческаго общества, о чем здешние ученые и не думают, да и не умеют приняться. Комитет древностей только описал, что прежде его открыто, а сам ничего не открыл» [41].

Що ж до повного і точного обсягу спадщини вченого, то й нині не можна вважати тему закритою з цілком об'єктивних причин. Через відсутність на початку XIX ст. регламентації авторського права і деяку невідповідність доробку своєму сану, Болховітінов змушений був приховувати власне ім'я при публікаціях (здебільшого вони анонімні чи з криптонімами, або взагалі під чужим ім'ям – чергового протеже-студента, хоча в автобіографії він називає їх своїми). Ця особливість його видань не раз викликала розбіжності в бібліографіях, приписування іншим особам його творів. Але потрібно підкреслити, що не ідеалізуючи біографію та творчість митрополита і не перебільшуючи його заслуг в історіографії, звинувачення його у присвоюванні чужих праць категорично спростовували ще бібліограф С. Пономарьов та історик М. Максимович. У автобіографії Болховітінова навіть не перелічені повністю усі його праці: вказано лише 44 опубліковані (власні монографії і статті разом з упорядкованими і відредагованими ним працями, деякі передруки і перевидання) і 23 рукописні, а також деякі видання творів Воронезьких єпископів Тихона (Соколова) і Інокентія (Полянського), Московського митрополита Амвросія (Подобєдова) і 8 перекладів. Проте зазначено, що багато ще залишається у рукописах власних творів і перекладів. «Составить полный перечень трудов митрополита Евгения невозможно потому, что многие свои статьи он публиковал без подписи. К тому же трудно подсчитать даже приблизительно количество обширных научных справок (нередко разраставшихся в целые исследования), составленных им для многочисленных научных корпораций, членом которых он состоял, и для отдельных иерархов, историков, археологов, лингвистов, писателей. При этом лица и учреждения лишь изредка указывали имя автора, доставившего им ценные сведения... такие ученые справки, заключения, экспертизы исчисляются сотнями» [42]. Залишилися незавершеними його «История России», «История российской церкви» та ін., і остання праця – «Змиевы валы» (1836). Як історик, Болховітінов над усе цінував наукову істину, був дуже вимогливий, прискіпливий до дрібниць, через що і не видавав недостатньо підготовлені свої праці, постійно доповнював вже опубліковані, авторитетно критикував чужі видання. Він радив В. Перевощикову (6.II.1814): «Не опасайтесь критики, которая если будет просвещенная, то вам же в пользу послужит при втором издании; а если завистливая, то презрите ее. Пролагающему первый путь другим нельзя не ошибиться в чем нибудь. Но больше чести идти наперед, нежели следовать за другими» [43].

Так, Болховітінов склав перспективний план археологічних досліджень історії Київщини, котрий так само, як інші його задуми, здійснило вже наступне поколін-

ня істориків. Саме за це дорікали митрополиту його критики: що він витратив життя на розробки окремих тем, не систематизував їх у великі праці; що в його бажанні використати якомога більше фактів не видно особистості і жодної вичерпно висвітленої теми [44]. Поява наприкінці XIX ст. ґрунтовних історичних досліджень з проблем пам'яткознавства, археографії та палеографії (з використанням матеріалів Болховітінова і без згадування його імені) призвели до висновку: «...при всех его заслугах, занимает только второстепенное место в истории нашей науки» [45]; а діяльність його «...не так уж велика, чтобы вслед за Ломоносовым и Карамзиным чествовать его», – писав М. Максимович М. Погодіну. До цього ряду належать формулювання інших критиків, що праця митрополита – звід невідомих нині документів, проте в ній наявні помилки, невизначеність посилань, неточності цитування і відсутність критичного аналізу джерел: «Получилась, в общем, хорошая справочная работа по истории псковского монашества, но только не История последнего» [46]; у Є. Болховітінова «...элементарное описание разнохарактерных документов, без какой-либо серьезной попытки раскрыть историческое содержание тех фактов, о которых сообщали эти документы» [47].

Значний внесок митрополита Євгенія в галузі російської історіографії, біобібліографії докладно досліджувався О. Бичковим, І. Кауфманом, Л. Мацеєвичем, М. Лепехіним, І. Колесник, а щодо України лише побіжно згадувався – О. Лазаревським, В. Іконниковим, М. Марченком, В. Гавриленком, В. Кравченком, І. Колесник, В. Сарбеєм. Ґрунтовним свідченням заслуг Болховітінова в українській біобібліографії є анотований покажчик Л. Махновця [48]. Про велике значення митрополита як бібліографа так чи інакше йдеться в усіх відповідних публікаціях. І це закономірно, адже він був одним із основоположників російської біобібліографії, систематизував досвід, викладений у попередніх друкованих і писемних джерелах, додав усні перекази про діячів минулого і матеріали своїх сучасників. Підготовлені ним «Словарь исторический о бывших в России писателях духовного чина греко-российской церкви» (1818, 1827, німецький переклад Ф. Штраля «Das gelehrte Russland» 1828) та виданий вже по смерті автора «Словарь русских светских писателей, соотечественников и чужестранцев, писавших в России» тривалий час були якнайнеобхіднішими довідниками для фахівців з історії церкви, культури, права, писемності, друкарства, музики, архітектури, театру, медицини. Описані ним події, факти науково-видавничого процесу все більше привертають до себе увагу оригінальними поглядами: «...живая летопись русской исторической науки в первой четверти XIX века», – писав В. Іконников, називаючи архів митрополита «...неиссякаемым источником для разъяснения историко-литературных и исторических вопросов» [49].

Деяких рис до образу Є. Болховітінова додають статті М. Оглобліна, К. Думитрашка, П. Троцького, П. Орловського; збирав матеріали про нього редактор «Киевских епархиальных ведомостей» П. Лебединцев, згадували і використовували опубліковані ним документи в своїх працях М. Костомаров, В. Іконников, М. Грушевський, Н. Полонська-Василенко, І. Огієнко. Не забувають його й дослідники кінця XX – поч. XXI ст. Приміром, на ювілейній конференції 1992 р. у Санкт-Петербурзі [50] було згадано (В. Нікітін) про найвідомішу проповідь Болховітінова, що є своєрідною даниною століттю просвітництва – «Пастырское увещание о прививании предохранительной коровьей оспы», де наведена статистика смертей і

одужань, порада священикам при читанні проповіді для наочного прикладу показувати у церкві врятованих; йшлося про вплив Болховітінова, як популяризатора медичних знань, на санітарну просвіту у Російській імперії (В. Дедюлін); А. Нікітін підкреслив творче опрацювавши Євгенієм німецької та польської історичної літератури, шанобливе ставлення до католицьких і протестантських авторів, але наголошував, що митрополит не поступався інтересами православ'я, свою антиуніатську, антикатолицьку та взагалі антисектантську боротьбу він вів кількома напрямами – як вчений-історик, проповідник і просвітитель.

Євгеній (Болховітінов) – один із найвідоміших творців культури початку XIX ст., визначний діяч періоду збирання, дослідження і публікації пам'яток старовини епохи мецената М. Румянцева. Через легендарну скромність митрополита і намагання приховати свою причетність до тогочасних подій існує чимало загадок і непорозумінь щодо його власної бібліотеки, як і щодо фактів біографії та творчості: це характерне як для досліджень XIX ст., так і сучасних. Так, земляки-воронежці приписували Є. Болховітінову проповіді наступного єп. Псковського Євгенія Казанцева [51]. В усіх сучасних довідниках та енциклопедичних виданнях рясніють дрібні похибки – приміром, місце народження Є. Болховітінова вказане як «смт Вороніж Сумської обл.» [52]; О. В. Ясь вважає, що вчений став 1829 р. академіком Петербурзької АН, а «История княжества Псковскаго» видана у Пскові і т. п. [53]. Переплутані в публікаціях роки видання праць митрополита і назва тієї ж «Истории...» [54]. Акад. П. Толочко пише [55], що за результатами розкопок К. Лохвицького митрополит опублікував свій звіт «О древностях, найденных в Києве» 1826 р., але в тексті йдеться про випадкову знахідку золотого скарбу біля Михайло-Золотоверхого монастиря В. Хащевським, до того ж це повтор статті [56]. У останній монографії акад. Я. Ісаєвича «Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми» (Львів, 2002) можна прочитати: «Зацікавлення друкарством поширюється й на українські землі. 1806 р. київський митрополит Євгеній Болховитинов опублікував статтю про Івана Федорова та Петра Мстиславця, а пізніше тричі друкував її доповнений варіант» (с. 16). Проте Євгеній тоді був лише вікарним єп. Новгородським. А далі (на с. 171), при характеристиці видання З. Копистенського під псевдонімом Азарії «Книги о вірі» [К., 1619–1620], вказано: «Як ще довів незаслужено забутий український філолог Ювеналій Тиховський, свого часу В. С. Сопиков запозичив вказівку на Почаївську друкарню як місце друку від митрополита Євгенія (Болховитинова), а останній неправильно зрозумів повідомлення про цю книгу Дамаскіна (Семенова-Руднева) в його «Библиотеке российской». Проте у словнику Є. Болховітінова надруковано, що «Книга о вере» видана у Могилеві 1625 р. (1827, т. 1, с. 21). «Сводный каталог русской книги 1801–1825» (М.: РГБ, 2000. – Т 1) – колективна праця семи бібліотек Російської Федерації і останнє слово у бібліографії гражданського друку, – повторює попередні похибки щодо авторства цієї помилки митрополита Євгенія (див. № 544, 739). Варіації на теми, пов'язані з діяльністю Є. Болховітінова, іноді доведені до абсурдних висновків, невтримно поширюються в Інтернеті. Навіть дуже змістовний веб-сайт Санкт-Петербурзької Митрополії все ж неправомірно приписує авторство опису Ніжинського (потрібно – Пекінського) монастиря в «Истории российской иерархии», а також таке: «В Киеве митрополит Евгений оставил о себе неизгладимую память, построив знаменитый Собор в честь св. ап. Андрея Первозданного»[?!] (sudosa@mitropolia–spb.ru© 1998).

Згадування матеріалів з архіву митрополита Євгенія також часто супроводжується помилковими твердженнями. Неправомірним є виклад відомого пушкініста С. С. Гейченка історії формування колекції і долі одного рукопису митрополита: «Болховитинов, уезжая в 1823 [?] году из Пскова в Киев, куда получил новое назначение, увез с собою много [?] древних псковских рукописей, в их числе и «Святогорскую повесть». После смерти ученого его архив поступил в Киево-Печерскую лавру [?], а после Октябрьской революции – в библиотеку древних актов [?] Украинской Академии наук. Во время оккупации Киева фашистами эта повесть, в числе других литературных памятников, была увезена в Германию, а после разгрома фашизма попала в руки американцев, которые были вынуждены вернуть награбленное Киеву по требованию нашего правительства. Эту рукописную книгу мне удалось увидеть и сфотографировать в Киеве в 1949 году» [57]. В офіційному повідомленні «Возвращение книжных фондов библиотеки Академии наук УССР» вказувалось: «Из Бухареста прибыла увезенная оккупантами ценная литература, принадлежащая библиотеке Академии наук УССР. Среди 10000 книг – сборник рукописных материалов, дипломатические документы, личные архивы [?] митрополита Евгения Волховитинова [?] и другие...» [58]. Насправді з цього переліку є всього один збірник листування митр. Євгенія з С. Покровським з фонду Одеського т-ва старожитностей.

Проблема ж історії та реконструкції унікального книжкового та рукописного зібрання Є. Болховітінова взагалі не була досі комплексно висвітлена.

Примітки

[1] *Срезневский И. И.* Воспоминание о научной деятельности Евгения митр. Киевского // Сб. ОРЯС. – СПб., 1868. – Т. 5. – Вып. 1. – С. 2; Ягич И. В. История славянской филологии. – СПб., 1910. – С. 163.

[2] *Фаворов Н. А.* Речь, произнесенная на годичном торжественном собрании имп. университета св. Владимира, 1867 г. 3 сентября // Тр. КДА. – 1867. – Т. 3. – № 8. – С. 281–282.

[3] *Василенко Н. П.* Памяти Евгения Болховитинова (1912) (ЦДАМЛМ України. – Ф. 1. – Спр. 1. – Арк. 196–197).

[4] Указъ Священному Синоду. Согласно прошенію Преосвященнаго митрополита Кіевскаго Серапіона, всемилостивейше уволивъ его какъ отъ управленія епархіею, такъ и Лаврою, повелеваю: месте его быть архіепископомъ Кіевскимъ и Галицкимъ и Кіевопечерскія лавры архимандритомъ Псковскому архіепископу Евгенію... Александръ. Царское Село. Генваря 24-го дня 1822-го года: ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 1, 3. Копії.

[5] *Флоровский Г. В.* Пути русского богословия. – К.: Путь к истине, 1991. – С. 142.

[6] [3 листа Мелетію Леонтовичу, 25.VII.1825] // Киев. старина. – 1883. – Июнь. – С. 315.

[7] *Аскоченский В. И.* История Киевской духовной академии по преобразованию ея в 1819 г. – СПб., 1863. – С. 170–173.

[8] Киевская старина. – 1895. – Т. 5. – № 10. – С. 61.

[9] *Мурзакевич Н. Н.* Записки // Рус. старина. – 1887. – Т. 53. – № 1/3. – С. 661–662.

[10] Рус. старина. – 1882. – Т. 34. – С. 431

[11] «Реестр подписавшихся на обязательствах о неучаствовании в масонской ложе» (26.V.1826): в Київській єпархії 63 священики, учителів повітового училища 16, в Київській семінарії 38 і 147 учнів, в Академії 8 і 58 студентів, у Консисторії 35 службовців (ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 1303).

[12] Див.: Собр. соч. – М., 1957. – Т. 6. – С. 535.

[13] *Корш Е. Ф.* Опыт нравственной характеристики Румянцева // Сб. материалов для истории Румянцевского музея. – М., 1882. – С. 65.

[14] ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 3.

[15] Див.: Каталог колекції документів Київ. археогр. комісії 1369–1899. – К., 1971. – С. 148 (№ 598).

[16] *Шмурло Е. Ф.* Евгений митрополит Киевский: Очерк развития его ученой деятельности в связи с биографией (1767–1804) // ЖМНП. – 1886. – № 4. – Отд. 2. – С. 277–344; 1887. – № 6. – С. 302–372; № 7. – С. 1–29; 1888. – № 2. – С. 267–325; № 5. – С. 91–193; № 6. – С. 257–278.

[17] *Сперанский Д. А.* Опыты митрополита Евгения Болховитинова по составлению полной истории русской церкви // Странник. – 1887. – № 6–7. – С. 266–285.

[18] *Сперанский Д. А.* Ученая деятельность Евгения Болховитинова, митрополита Киевского // Рус. вестник. – 1885. – № 4. – С. 517–581; № 5. – С. 161–200; № 6. – С. 644–705.

[19] Фаворов Н.: вказана праця, С. 281.

[20] *Огієнко І. І.* Українська культура. – Катеринослав; Лейпціг, 1923. – С. 255; Репр.: К.: Довіра, 1992. – С. 134.

[21] Рус. архив. – 1889. – Кн. 2. – № 5. – С. 66–67.

[22] Чтения. – С. 138.

[23] Изв. ОРЯС. – 1896. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 396–399.

[24] ЖМНП. – 1867. – № 12. – С. 727–728.

[25] Див. покажчик «Листування Є. О. Болховітінова».

[26] З листа В. Анастасевичу, 9.IV.1817 // Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 3. – № 12. – С. 628.

[27] Воронеж. епарх. вед. – 1868. – № 2. – С. 48.

[28] *Ивановский А. Д.* Евгениевский сборник. – СПб., 1871. – С. 97.

[29] СПб. ВА РАН – Ф. 30. – Оп. 3. – № 84.

[30] Переписка... – С. 42–43.

[31] З листа єп. Євгенія В. Анастасевичу, 16.IV.1820 // Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – № 7. – С. 342.

З листа митр. Євгенія І. Снєгірьову, 3.І.1828 // Старина рус. земли. – СПб., 1871. – С. 114.

[32] З листа І. Мартоса В. Ломиковському // Киев. старина. – 1895. – Т. 5. – № 10. – Отд. 1. – С. 64.

[33] Собрание поучительных слов. – К., 1834.

[34] Праці дослідників див. у покажчику «Література про життя та діяльність Є. О. Болховітінова».

[35] *Певницкий В. Ф.* Проповеднические труды покойного митрополита Киевского Евгения // Труды КДА. – 1867. – Т. 3. – № 9. – С. 522–579; Т. 4. – № 10. – С. 3–51.

[36] З листа єп. Євгенія В. Анастасевичу (27.IV.1817) // Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 3. – № 12. – С. 631.

[37] З листа В. Перевощикову // Рус. архив. – 1890. – Т. 3. – № 12. – С. 440.

[38] Листування з П. С. Мещерським див. каталог І, № 54.

[39] *Карпов С. М.* Євгеній Болховитинов, как митрополит Кіевскій. – К., 1914. – С. 128–144.

[40] Древности и символика Киевософийскаго собора. – М., 1859. – С. 19–20.

[41] З листа М. Мурзакевичу, 14.IX.1836 // Киев. епарх. вед. – 1868. – № 10. – С. 383.

[42] *Шабатин И.* Митрополит Евгений Болховитинов // Журн. Моск. патриархии. – 1957. – № 5. – С. 57–61.

[43] [З листа В. Перевощикову] // Рус. архив. – 1890. – Т. 3. – № 12. – С. 426.

[44] *Филарет Гумилевский.* Обзор русской духовной литературы. – СПб., 1884. – Изд. 3-е. – Кн. 2. – С. 441–444. Назвав хресне ім'я неправильно (Єпифаній, потрібно – Євфимій), а праці охарактеризував так: «...не было систематическаго взгляда на явления истории ...сколько изумляет собою обширность сведений его, столько поражает бездействие размышляющей силы». Проте сам же й визнав: «Да и это естественно: издания старых времен – редкость, рукописи – еще более, а показания книжных каталогов кратки и сбивчивы» (С. 279).

[45] *А. В-н* [Пыпин А. Н.] Меценаты и ученые Александровского времени // Вестник Европы. – 1888. – Кн. 10. – С. 737.

[46] *Серебрянский Н. И.* Очерки по истории Псковского монашества // Чт. ОИДР. – 1908. – Кн. 3. – С. 16.

[47] *Каргер М. К.* Древний Киев. – М.; Л., 1958. – Т. 1. – С. 35.

[48] Українські письменники: Біобібліогр. словник. – К., 1960. – Т. 1. Також див.: *Сарбей В. Г.* Персоналии выдающихся украинских медиков в энциклопедическом труде Евфимия Болховитинова (http://histomed.kiev.ua/agapit/ag56/ag56–04r.html).

[49] *Иконников В. С.* Опыт русской историографии. – К., 1891–1892. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 238; Кн. 2. – С. 1168.

[50] *Лепехин М. П., Жервэ Н. Н.* Конференции конца 1992 – начала 1993 гг., посвященные 225-летию со дня рождения митрополита Евгения (Болховитинова) //Археогр. ежегодник на 1992 год. – М., 1994. – С. 346–350. Див. також: Научно-тематический семинар «Из истории отечественной книжной культуры: (Памяти митрополита Евгения Болховитинова)», СПб., 1992 г. http://www.ban.ru/activity/scien/confbana. htm (19.XII.2002).

[51] Див. поміж праць в ювіл. зб. «Памяти Митрополита Евгения Болховитинова» (Воронеж, 1912. – С. 8): Слово в день Святыя Пасхи... 1823 года, апреля 22 дня. Слово на день Святых Перво-верховных Апостолов Петра и Павла... 1825 года, июня 29 дня // Христианское чтение. – 1838. – Ч. 2. – С. 75–80; С. 347–53. Також приписують чужі видання (Памяти... – С. 9): Полный месяцослов. 13 тисн. (Спб., 1827); Подробное и верное описание монастырей, находящихся в Российской империи (М., 1829).

[52] Мистецтво України: Біогр. довідник / Ред. А. В. Кудрицького. – К., 1997. – С. 76.

[53] Енциклопедія історії України: Робочий зошит 2. – К., 2002. – С. 135–136; портр.

[54] Провідники духовності в Україні: Довідник / За ред. І. Ф. Кураса. – К.: Вища школа, 2003. – С. 123–125.

[55] Київський Болховітіновський збірник. – К., 1993. – С. 13.

[56] Отечественные записки. – 1824. – Ч. 19. – № 52.

[57] У Лукоморья. – Л., 1977. – С. 283–284.

[58] Веч. Москва. – 1945. – 10 дек.

ЛІТОПИС ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

18 (29).XII.1767 Народився у м. Воронежі, у сім'ї священика Іллінської церкви Олексія Андрійовича Болховітінова (1740–1776), охрещений Євфимієм. Походження родини і прізвища – від переселенця до новозаснованого укріплення Коротояк 1647 р. Стефана з м. Болхова, численні нащадки якого стали церковнослужителями і чиновниками різних рангів. По смерті батька Євфимій жив з матір'ю (?–1804)[1], братом Олексієм (1775–1831), сестрою Єфросинією (1765–?).

1774–1784 При Воронезькому Благовіщенському соборі «...обучался сперва в архиерейском певческом хоре...»[2].

1778–1785 Навчався у Воронезькій духовній семінарії «...до половины курса философии» (вчителями були І. Переверзєв, П. Віцинський, С. Товарищенков, Г. Патрицький та ін.): «...издетска, учась в семинарии вместе с малороссиянами и имевши Киевских учителей, помню много малороссийский, даже хуторский язык, близкий к польскому, и... уже охотился разуметь при Алваре напечатанный польский катихизис... Несколько польских книг XVII века я давно у себя имею и довольно их разумею. Но новейший польский язык для меня труден...»[3].

1782 Як годувальник сім'ї, взяв дозвіл на будівництво нового будинку: «от Спасовской улицы по Ильинскому переулку к церкви Ильи Пророка на левой стороне четвертое от погоста угольное место»[4].

1785–1788 Продовжив разом з І. Богомоловим навчання у Москві (стипендію 60 р. на рік отримували від Воронезького єп. Тихона Маліиіна) у Слов'яно-греколатинській академії: навчався церковнослов'янської, латинської і древньоєврейської мов, «...полному курсу философии, потом богословии, а сверх того греческому и французскому языкам; вместе с тем записался на лекции Московского университета, в коем слушал курсы всеобщей нравственной философии и политики у Шадена, опытной физики у Роста, французского красноречия у Бодуэна, а немецкого языка у Гейма...»[5].

9.I.1789 Повернувся до Воронежа, призначений учителем риторики у Духовній семінарії (до **1794**). З **20.VIII.1789** – віце-префект, 5.IX.**1790–1799** – префект, а по від'їзді Амвросія Келембета, – ректор Духовної семінарії (**1797–1798**).

1789–1791 Упорядковував фонд бібліотеки семінарії; **1790–1797** – викладав грецькі і римські старожитності, філософію, богослів'я; **1797** – новогрецьку мову, священну герменевтику, церковну історію; **1797–1799** – французьку мову. Відпочивав у с. Бутурліновці.

5.VIII.1791 Заява з проханням про включення сім'ї, що володіє родовою землею у Коротоякській окрузі, до дворянського стану; брати Болховітінови (Євфимій і Олексій) були вписані **1792** р. до родословника Воронезької губернії (ч. 6: 85.2);

видана пергаменна грамота з вислою печаткою (**20.XII.1795**, опис документів № 1)[6].

1793 Протопоп с. Реп'євки. Одружився з Ганною Антонівною Расторгуєвою (дочкою купця з м. Липецька). Всі діти – Адріан (1794), Микола (1797), Пульхерія (1798) повмирали до року[7].

15.III.1796 Протоієрей м. Павловська, член Воронезької духовної консисторії.

1798 Сприяв заснуванню Воронезької Губернської друкарні (технічне обладнання – від друга С. Селівановського; у 1998 р. друкарні присвоєно ім'я Є. Болховітінова).

21.VIII.1799 Смерть дружини; рішенню стати ченцем сприяли М. Бантиш-Каменський, П. Літке.

15.II.1800 Виїхав до Москви.

1.III.1800 Переїхав до С.-Петербурга, 3.III. призначений префектом, вчителем філософії, вищого красномовства в Олександро-Невській духовній академії.

9.III.1800 Прийняв постриг з іменем у чернецтві – Євгеній.

11.III.1800 Призначений архімандритом Зеленецького монастиря 3-го класу.

15.III.1800 Член духовної консисторії; виїздив з перевіркою до Рождество-Богородицького Коневського монастиря; VIII.1800–1801 служив і виголошував проповіді.

15.IX.1801 Нагороджений при коронації Олександра I золотим хрестом з діамантами.

27.I.1802 Архімандрит Троїце-Сергієвої Приморської 2-го класу пустині (поблизу С.-Петербурга).

5.IV.1802 Призначений вчителем богослов'я.

16.V.1802–11.II.1803 Член Благодійного комітету для опікування бідних.

17.I.1804 Хіротонований єпископом Старо-Руським, вікарієм Новгородським; переїхав до Новгорода, влітку жив у Хутинському монастирі: «Есть у меня монастырская пашня, покос и под окнами рыбная ловля... Я сам работаю в саду и режу ветви, а кроме того прорезываю и дорожки. Ибо весь сад зарос. Скоро примусь чистить пруды»[8].

28.XII.1804 – 9.III.1805 Для опрацювання проекту реформи духовних училищ викликаний до Петербургу.

5.III.1805 За представлене імп. Олександру I «Предначертание о преобразовании духовных училищ» нагороджений орденом Св. Анни I ст.

19.VII.1805 Обраний почесним членом Імп. Московського університету.

24.XI.1806 Обраний дійсним членом Імп. Російської академії наук (почесним членом – 29.XII.1826).

24.I.1808 Переведений єпископом Вологодським і Устюзьким; жив у Богородицькому Лопотовому монастирі, відбудовував після пожежі (10.III.1808) семінарію; «...все лето проездил по восточным полуазиатским краям своей епархии. Тысячи две верст объехал по рекам, а сот пять – сухим путем. Доезжал почти до Печоры и проехал всю Зырянскую землю, в которой и по-русски, кроме попов, мало кто знает»[9].

24.II.1808 Обраний почесним членом Імп. Медико-хірургічної академії (Петербург).

1809 Побував у монастирях у Тотьмі, Устюзі, Яренську, Устьсисольську.

14.V.1810 Обраний почесним членом Вільного товариства любителів наук, словесності і мистецтв (С.-Петербург).

9.III.1811 Почесний член Бесіди любителів російського слова.

1.V.1811 Пошукувач Товариства Історії та старожитностей російських при Московському університеті (диплом 19.IX.1811), дійсний член з 30.X.1823.

16.I.1812 Дійсний член Товариства любителів російської словесності при Московському університеті (диплом 4.V.1812).

19.VII.1813 Переведений єпископом Калузьким і Боровським (жив у Калузі, 1814 і 1815 влітку – в Лаврентіївському монастирі, побував у Сольвичегодську).

30.VIII.1814 Нагороджений орденом Св. Володимира великого хреста 2-го ст.

22.IX.1814 Обраний дійсним членом Санкт-Петербурзької Олександро-Невської духовної академії.

12.XII.1814 Обраний дійсним членом Товариства любителів вітчизняної словесності Казанського університету (почесним – 8.VII.1828).

7.II.1815 Дійсний член вченої ради Московської духовної академії.

XII.1815 Почесний член Московського Товариства медичних і фізичних наук.

7.II.1816 Переведений архієпископом Псковським, Ліфляндським і Курляндським (прибув 19.III; жив у Снєтогорському монастирі біля Пскова).

10.III.1817 Обраний почесним членом Харківського університету.

12.V.1817 Почесний член Казанської медико-хірургічної академії. При об'їзді Псковської єпархії побував в Ізборську, Новоржеві, Опочці.

21.I.1818 Обраний дійсним членом Комісії укладання законів (диплом № 21).

9.XII.1818 Почесний член Вільного товариства любителів російської словесності (Петербург).

9–21.V.1818 Виїздив для освячення церков до Риги.

8–17.VI.1820 Побував у Дерпті.

24.I.1822 Іменний указ про призначення архієпископом Київським і Галицьким. 21.II.1822 виїхав зі Пскова до С.-Петербурга (прибув 23.II, імп. аудієнція 13.III).

1822 Почесний член С.-Петербурзького товариства заснування Методу взаємонавчання.

16.III.1822 Указ Св. Синоду (№ 1674) про призначення митрополитом Київським і Галицьким. Виїхав до Києва. Імп. рескрипти: на чин митрополита Київського і Галицького, білий клобук і діамантовий хрест, на призначення членом Св. Синоду (повідомлення міністра О. Голіцина № 1084) – вручені у Чернігові (10.IV.1822).

11.IV.1822 Прибув до Києва; з 14.V.1822 до осені переселився до Києво-Печерської лаври: «Дом митрополичий застал я при кафедральном соборе очень ветхий. А неокладной суммы годовой объявили мне не больше двух тысяч. Следовательно, я здесь вчетверо беднее домовыми доходами, нежели во Пскове. Зато Лавра богата и там дом великолепный. Загородних домов здесь много, но один только способный для житья, и тот ветхий» [10]. Розпорядився прибудувати: дерев'яну галерею до покоїв митрополита, конюшні, замурувати в'їзну браму Р. Заборовського, огородити сад.

15.VI.1822 Обраний почесним членом Віленської Академії (диплом 3.VII.1822 за № 2455 і з листом ректора 27.IX.1822).

30.VI.1822 Отримав імп. дозвіл на поїздку з ревізією до Остерського повіту Чернігівської губ. (на серпень), а надалі – виїжджати для ревізій Київської єпархії без особливого звернення (лист міністра О. Голіцина № 2215).

3.VII.1822 Обраний почесним членом Київської духовної академії.

5.IX.1822 Обраний почесним членом Конференції Олександро-Невської духовної академі. (С.-Петербург).

15.XI.1822 Почесний член Конференції Московської духовної академії.

1822–1825 Споруджено новий корпус Київської духовної академії, дзвіницю Видубецького монастиря; відбудовано конгрегаційну церкву КДА (освячена митрополитом 14.XII.1824); розпочато ремонти – Братського, гр. Катеринінського (1823), келій Флоровського (1824, 1832) монастирів і церков.

21.IV.1823 Нагороджений орденом Св. князя Олександра Невського.

16–20.V.1823 Побував у Білилівському монастирі.

18.XII.1823 Відкриття І-ї конференції КДА.

18.V.–17.VII.1824 Виїздив до Білогородки, Трипілля, Василькова, Ржищева, Черкас, Чигирина, Звенигородки, Умані, Липовця, П'ятигор, Таращі (у щоденнику митрополита Серапіона – до 21.VI).

14.IX.1824 Подяка митрополита Санкт-Петербурзького Серафима Глаголевського за піклування про збереження доходів церкви (№ 1141).

19.XII.1824 Викликаний іменним імп. указом на службу як член Св. Синоду до С.-Петербурга.

29.I.1825? Виїхав з Києва до С.-Петербурга: «С самаго приезда не проходило ни одного дня с утра до вечера без множества посещающих меня людей, даже до усталости мне... Старик [митрополит Серафим] несказанно рад моему приезду, имея затруднительныя дела. На третий день был я у Аракчеева и Шишкова министра... Государь хотя еще и не видал меня, но... сдал два указа: 1. О занятии мне квартиры на Троицком Московском подворье, и 2. О бытии мне Членом Комиссии духовных училищ» [11].

1825 Обраний дійсним членом Вільного економічного товариства.

14.III.1825 Призначений членом Секретного комітету розслідування дій розкольників.

14.XII.1825 Нагороджений дорогоцінною панагією за спробу миротворчої молитви до повстанців-декабристів на Сенатській площі. Як член Св. Синоду, брав участь у слідстві [12].

1826 Обраний почесним членом Віленського університету.

14/20.VII.–14.IX.1826 На коронації імп. Миколи І у Москві (виголосив промову від усього духовенства).

22.VIII.1826 Нагороджений орденом Св. Андрія Первозваного.

15.IX.1826 Повернувся до С.-Петербурга.

15–27.I.1827 Повернувся до Києва; оселився у переобладнаних архітектором А. Меленським келіях недіючого Софійського монастиря (з 1837 – це Софійська бурса, нині – ЦДАМЛМ України).

12.XII.1827 Присвоєно звання почесного доктора філософії Дерптського університету.

1828 Під час об'їзду єпархії був у Коростишеві, Радомишлі, Чорнобилі.

1828–1830 Збудовано: нове приміщення Київської духовної семінарії (нині вул. Костянтинівська, 5); Лаврську гостиницю для прочан (1829–1833).

24.V.1829 Обраний почесним членом С.-Петербурзького університету (диплом 10.VII.1829).

1832 Побував у Черкасах, Богуславі, Корсунському монастирі.

1833 Був у Гайсині, Матусові, Звенигородці, Носачеві, Шполі, Таращі, Васильківі, Білій Церкві, Сквирі, Липовці.

15.VII.1834 Благословив відкриття Київського університету св. Володимира, обраний першим почесним членом (саме йому і Ф. Остен-Сакену вручив дипломи ректор М. Максимович).

30.X.1834 Обраний почесним членом Королівського Копенгагенського Товариства північних антикваріїв.

21.V–15.VI.1835 Виїздив до Василькова, Білої Церкви, Сквири, Моховки, Липовця, потім до Кагарлика.

12.XII.1835 Член-кореспондент Статистичного відділу Міністерства внутрішніх справ.

19.V–9.VI.1836 При об'їзді єпархії відвідав Черкаси, Чигирин, Звенигородку, Богуслав, Таращу, Білу Церкву, Васильків; потім – Ржищів, Пшеничники, Ходорків, Трахтемирів, Канів, Козин, Таганчу, Корсунь, Сквиру, Липовець.

23.II.(7.III).1837 Раптово помер. За описом вікарія Інокентія (Борисова): «...Вечером 22 февраля высокопр. Евгений почувствовал некоторую неправильность в движении жизненных сил и испытал два сильных пароксизма. С свойственным ему мужеством ...отошел он ко сну с полною надеждою выздоровления. Сон был не очень крепкий, и он встал от него несколько позже... По обыкновению своему, отслушавши утреню и Божественную литургию, архипастырь нисколько не заботился о своем здоровье... В 7 часов он принимал прошения и положил 28 резолюций... взошел... наместник лаврский просить на обед, по обыкновению, устрояемый в Лавре на масленице. Но задумчивый архипастырь решительно отказался... Наместник предложил услуги доктора, но неравнодушный в такой заботливости преосвященный отвечал: «пусть призывают, но не теперь...» [13].

27.II.1837 Похований митрополит Євгеній у Києво-Софійському соборі «...під південною стіною Стрітенського вівтаря... у західній частині давньоруської зовнішньої північної галереї... встановлено високий дерев'яний кіот-надгробок, що імітує двірцеву споруду з колонами корінфського ордера, увінчаний по краях зображеннями двох євхаристичних чаш-потирів. У кіот вмонтовано патрональну ікону, на якій зображено небесних покровителів Митрополита – священномученика Євфимія, Єпископа Сардійського, та мученика-воїна Євгенія, на яких від Бога Отця у хмарах сходить Дух Святий у вигляді голуба» [14].

Примітки

[1] Досі невідоме ім'я матері Є. Болховітінова. За спогадом Т. Падури, вона була українського походження: «З освічених і знатних росіян того часу найбільше цікавився Падурою Київський митрополит Євфемій Болговітин [!], збирач української старобутности та один із перших на Україні археологів. Він, говорячи в дужках, рід свій по-матері виводив від мазепинки...» (*Єнджеєвич Є.* Українські ночі або родовід генія: Біогр. роман про Шевченка / Пер. з польськ. Є. Рослицького. – Торонто, 1980. – С. 58–59). Ця легенда, як виявив В. Радовський, пов'язана зі співзвуччям прізвищ: батько гетьмана І. Мазепи мав сестру, у заміжжі – Bohowityna (Pysma Tymka Padurry. – Lwów, 1874. – S. 324).

Незважаючи на довголітні роз'яснення у численних публ. А. Ніколаєва, Д. Самбікіна, Є. Шмурла, А. Кожем'якіна, А. Аббасова і О. Акіньшина, найповніше реконструйовано родовід Болховітінових все ж у генеалогічній табл. Л. Ф. Змєєва 1893 р., хоча теж з деякими аж надто явними (рік смерті 1836!) невідповідностями. Племінники Олексій (мав сина Якова) і Нікандр Романовичі по батькові були Гіляренкови (у Шмурла їх матір Галаренкова, у Змєєва – Гіляревська), а іменувались Болховськими (у Змєєва названо «...единственного родного племянника в семинарии Алексея Алексеева», хоча у заповіті митрополита племінники – це діти сестри). Правильні прізвища встановлено за підписами у листі 1838 р. митр. Філарету (публ. в даній книзі). Згадуваний у листуванні і зазначений Є. Шмурлом (а також у РБС!) як рідний брат священик Григорій у родоводі з дворянської справи відсутній тому, що був двоюрідним. Сам же Шмурло його згадує як сина Андрія (у Змєєва – Олексія) Дмитровича Болховітінова з Тростянки. У 1802 р. Григорій прийняв чернецтво, і Є. Болховітінов просив друга В. Македонця: «Нареките его каким-нибудь мудреным именем...» (Рус. архив. 1870. – № 4/5. – Стб. 810). В «Истории рос. Иерархии» (М., 1815. – Ч. 6. – С. 995) вказ.: Гавриїл Болховітінов (?–1819), який помер архімандритом Доброго Покровського мон-ря і економом Калузької семінарії (перед тим був ігуменом Толшевського Спасо-Преображенського мон-ря Воронезької єпархії (8.IX.1812–1814), а потім Павло-Обнорського (17.VIII.1814–1816).

Інші родичі: Самбікіни, серед них єпископ Димитрій (Слобода Черкасская Тростянка // Воронеж. епарх. вед. – 1882. – № 2. – С. 57–58). На ювілейній Воронезькій виставці 1912 р. згадані особисті речі Болховітінова та ін. експонати: «...топазовая печать, фаянсовая чашка с надписью «Митрополитъ Євгеній», икона на благословение внуку Андрею Ивановичу Болховскому (Богучар), фотографии: Степана Григорьевича Устиновского, его жены Глафиры Гиляренковой, их дочери Ефросинии Федоровой, другой внучки Зинаиды Николаевны Устиновской...» (Памяти митр. Евгения Болховитинова. – Воронеж, 1912. – С. 6–9).

[2] Биография... – С. 1.

[3] [З листа В. Анастасевичу, 22.I.1817] // Древн. и новая Россия. – 1880. – № 12. – С. 615. «Pul Alwaryk czyli Grammatyka lacińska z polskim» – часто перевидаваний у Європі посібник португальського єзуїта Е. Альвареса (Institutiones grammaticae. – Lvov, 1721 та ін.)

[4] *Акиньшин А. Н.* Храмы Воронежа. – Воронеж, 1994. – С. 41.

[5] Биография... – С. 1–2.

[6] На присланому від дядька родоводі доповнено: «К сей поколенной росписи Воронежской семинарии префект Евфимий Болховитинов руку приложил». «Жительствуем мы в городе Воронеже собственным домом не в разделе, состоящим по крепости за Ефимом, и кроме того имеем родовую наследственную землю в Коротоякской округе. От роду нам: Ефиму – 23 года, Алексею – 16 лет, имеем сестру Ефросинью – 26 лет. И как происходим мы от роду верстанного сына боярского Федосея Болховитинова, коего родной правнук, а наш внучатый дядя Коротоякской округи канцелярист Семен Родионов сын Болховитинов, внесенный в дворянскую родословную показанной губернии книгу в VI часть, и что мы ему действительно родные и состоим ему внучатыми племянниками» (ДАВО. – Ф. 29. – Оп. 124. – Спр. 116, арк. 60–63, 83; див.: Митрополит Евгений: Энцикл. словарь. – Воронеж, 1998. – С. 12, 32–33). Затверджено 26.XI.1791 (арк. 89), у 1834 р. була ревізія Деп. зібрання, не по-

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Акт № 72.5-7

новлені документи 16.IX.1836 направлено в СПб. Деп. Герольдії, і за наказом Сенату 30.VI.1850 справу № 5664 закрито.

[7] Сини поховані на Предтеченському кладовищі біля Троїцької церкви, дочка з дружиною – за вівтарем, де була плита (зникла ще у 1880-х рр.) з написом: «Здесь погребены Анна и Пульхерия, супруга и дщерь Болховитиновы, скончавшиеся первая на 22-м году жизни августа 21 дня 1799 года, вторая на 1-ом году от рождения июля 9-го того же года, которым супруг и отец от скорби сердца, с надгробным рыданием взывает вечную память.

Покойтесь, милые,
До вечного свиданья.
Болезней где уж нет,
Ни скорби, ни вздыханья» (*Акиньшин А. Н.* Храмы Воронежа. – Воронеж, 1994. – С. 163).

[8] [З листа В. Македонцю, 25.V.1804] // Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 839.

[9] [З листа В. Македонцю, 1808] // Там же. – Стб. 865.

[10] [З листа С. Покровському, 26.IV.1822] // Письма... – К., 1913. – С. 22.

[11] [З листа С. Покровському, 25.II.1825] // Там же. – С. 35.

[12] «1826 года июля 5 дня, нижеподписавшиеся Св. Синода члены, слушав в Верховном уголовном суде следствие о государственных преступниках Пестеле, Рылееве и других их сообщниках, умышлявших на цареубийство и введение в России республиканскаго правления и видя собственное их во всем признание и совершенное обличение, согласуются что сии государственные преступники достойны жесточайшей казни, а следовательно, какая будет сентенция, от оной не отрицаемся, но поелику мы духовнаго чина, то к подписанию сентенции приступить не можем. Серафим – митрополит Новгородский и Петербургский, Евгений – митрополит Киевский и Галицкий, Авраам – архиепископ Ярославский и Ростовский». (*Колесникова В. С.* Гонимые и неизгнанные. Судьба декабристов братьев Бобрищевых-Пушкиных. – М., 2002. – С. 69).

[13] [З листа єп. Інокентія Борисова (1837)] // *Карпов С. М.* Евгений Болховитинов, как митрополит Киевский. – К., 1914. – С. 245–246.

[14] *Нікіте··ко Н.* Під покровом Святої Софії: некрополь Софійського собору в Києві Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури. – К., 2000. – С. 70.

У листі М. Рум'янцеву (14.XI.1823) Є. Болховітінов пояснив походження свого св. ангела-охоронця: «...почему Император Алексий Комнен на монетах своих изображал Святаго Евгения – ответствую, что Евгений сей был из фамилии Комненов и как бы фамильный... патрон. Таковая монета одна есть и у меня» (Переписка, с. 82).

МАТЕРІАЛИ ПРО СМЕРТЬ І СПАДЩИНУ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

Дело по представленію состоящаго въ должности Кіевскаго гражданскаго губернатора о смерти Кіевскаго митрополита Евгенія.

«Митрополитъ ...въ 5 часовъ утра началъ заниматься бумагами, подписалъ оныхъ до 40; разобралъ газеты, послалъ ихъ къ фельдмаршалу и просилъ доставить ему некоторые номера. Исполнивъ сіе, митрополитъ почувствовалъ сильнее перваго пароксизмъ, дрожь во всем теле, приказалъ пригласить медика, между темъ велелъ служителямъ положить его на диванъ. Оставшись въ комнате наедине ...скончался въ 9 часовъ утра же, бывъ пораженъ апоплексическимъ ударомъ... Медикъ ...прибывшій чрезъ полчаса после призыва, не засталъ уже въ живыхъ преосвященнаго...

По смерти митрополита приняты все предосторожности для сохраненія оставшагося по нему имущества... Покойный сделалъ следующія распоряженія: деньги 35 тыс. руб. назначилъ онъ некоторымъ своимъ роднымъ, служителямъ и 1000 руб. на погребеніе; отличную библіотеку въ пользу семинаріи; некоторые свои сочиненія въ рукописи отдалъ въ память Лавре...

При описи имущества оказалось денегъ асс. 34.625 руб., разною монетою по курсу до 4.000 руб. и ломбардными билетами 10 тыс. руб. Въ особомъ сундуке... найдено денегъ асс. ... 20.725 руб., серебромъ 550 руб., и ломбардныхъ билетовъ на 100 тыс. руб. Поелику сія сумма не упоминается въ духовномъ завещаніи... то заключаютъ, будто бы она есть казенная, или церковная. На сіе однако жъ до разобранія бумагъ, не видно никакихъ доказательствъ, а ближе можно полагать, что и сіи деньги принадлежатъ покойнику, который намеревался зделать на щетъ ихъ, за жизнь свою какое-либо разпоряженіе, коего привести въ исполненіе не успелъ. Ибо всякие общественные, или церковные деньги не могли храниться въ его спальне подъ кроватью, где найденъ сей сундукъ...».

[Копия духовного завещания митрополита Евгения]:

«Во имя Отца, и Сына, и Святаго Духа, аминь.

Ожидая часа смертнаго, и воспоминая грехи мои предъ Богомъ и человеками, обращаюсь, во-первыхъ, къ Спасителю моему съ теплымъ моленіемъ, да очиститъ Онъ благодатію Своею множество золъ моихъ; и потомъ прошу всехъ, предъ кемъ я согршилъ и кого я чем-либо обиделъ и оскорбилъ, христіански простить мне и о мне грешномъ возносить свои молитвы. Взаимно и самъ я прощаю всемъ, по человечеству, чемъ-нибудь оскорбившимъ меня; да тако другъ другу оставляя грехи все совокупно по благодати Христовой и евангельскому обетованію, приіемемъ оставленіе греховъ отъ Отца Небеснаго.

Об имені моемъ, которое состоитъ более въ книгахъ, нежели въ вещахъ и день-

гахъ, завещаю следующее. 1-е. Указные книги отдать въ консисторію управляемой мною епархіи 2-е. Все рукописные переплетенные книги и дипломы, данные мне отъ ученыхъ обще твъ, отдать въ библіотеку Софійскаго собора, а Высочайшіе рескрипты въ архіереискую ризницу, где и рескрипты, данные предместникамъ моимъ, хранятся 3-е. Изъ книгъ печатныхъ, коихъ нетъ въ семинаріи, отдать въ оную, а кои есть въ ней, те въ библіотеку Кіево-Софійскаго собора, для соборянъ. 4-е. Ландкарты, атласы, естампы въ академическую библіотеку. 5-е. Все письменные бумаги и записки непереплетенные отдать наследникамъ. 6-е. Все вещи мои, сколько останется затемъ, принадлежатъ наследникамъ моимъ. 7-е. О деньгахъ, до сего времени у меня наличныхъ, прилагаю особое росписаніе.

Каталоги книгъ моихъ считать вернейшими, составленныя въ 1825 и 1826 годахъ, съ пріобретенными после того книгами, въ каталоги еще не внесенными. А по прежнимъ каталогамъ многія книги я уже отдалъ въ семинаріи Воронежскую, Новгородскую, Вологодскую, Калужскую и Псковскую, и въ академіи Казанскую и Кіевскую.

Наследники же по мне два сына родной моей сестры Ефросиніи Алексеевны и две ея дочери съ детьми, кои они все въ губернскомъ городе Воронеже. Всемъ имъ въ ровной части завещаю разделить все по мне именіе въ вещахъ.

Грешное тело мое прошу погребсти въ Сретенскомъ приделе Кіево-Софійскаго собора, за правымъ клиросомъ, въ стене Софійскаго собора.

Господи Боже мой, въ Трехъ Ипостасехъ исповедуемый, благодарю Тя за все милости на меня недостойного во всю жизнь мою излиянные, и оставляя все земное суетное, къ Тебе, Единому Вечному Благу обращаюсь и въ руце Твоя предаю духъ мой.

На подлинномъ тако писалъ и подписалъ собственноручно смиренный Евгеній, недостойный митрополитъ Кіевскій и Галицкій.

При семъ духовномъ завещаніи свидетелемъ былъ Кіево-Николаевскій архимандритъ Авксентій [Галинский].

При семъ духовномъ завещаніи свидетелемъ былъ Братскій архимандритъ Иннокентій [Борисов].

Сохраненіе моего именія до отдачи оного наследникамъ, поручаю Кіево-Печерской лавры наместнику архимандриту Серафиму [Покровскому].

Росписаніе денегъ, доныне у меня находящихся:

племяннику протоіерею [Алексею] Болховскому съ детьми 5000 р.

племяннику лекарю Никандру Болховскому 5000 р.

племяннице Глафире Устимовой [Устиновской] съ детьми 5000 р.

детямъ племянницы умершей Веры Пастиной [Постниковой] 5000 р.

въ Печерскую лавру для положенія въ банкъ на братскую кружку 5000 р.

соборянамъ Кіево-Софійскаго собора 1000 р.

консисторскимъ приказнымъ 1000 р.

служителямъ Софійскимъ архіерейскимъ 1000 р.

на погребеніе 1000 р.

семинаріи на содержаніе бедныхъ учениковъ 1000 р.

Прибавленіе къ завещанію.

Портретъ мой, который въ кабинете, – отдать въ Софійский соборъ. Портретъ мой малой, что въ гостиной, и два, что въ спальне, – отдать наследникамъ. Книгу «Церковный календарь», печатанный въ Москве 1803 года, съ моими въ немъ за-

писками, – отдать наследникамъ. Книгу «Четыре евангеліи», професcора Чеботарева, съ моими замечаниями, – отдать въ академіческую библіотеку. 23 февраля 1835 г.»

«...[викаріемъ] Иннокентіемъ, и помощникомъ благочиннаго, и секретаремъ консисторіи былъ открытъ небольшой ларчикъ кожею обитый, и по освидетельствованію онаго найдено принадлежащихъ собственно покойному митрополиту асс. 34.690 р.; золотомъ: полуімпериаловъ 44, червонцевъ голладскихъ 17, монета плотинная 1, монета 2 р. 1, полуімпериаловъ фр. 2, імпериаловъ фр. 2, мелкая монета вел. кн. Василія Іоанновича 1, монета плотинная 3 р. 1, медалей разныхъ 14, изъ нихъ шесть въ футлярахъ, целковыхъ р. 537. Въ бумажныхъ свиткахъ: № 1 – 25-копечниками 100 р., № 2 – 20-копеечниками 100 р., № 3 – 25-копеечниками 25 р., № 4 – мелочью 36 р., № 5 – 10-копеечниками 60 р. Ломбардныхъ билетовъ 2, каждый по 5 тыс. р.

...Въ другомъ сундучке, принадлежащемъ митрополитскому дому, асс. 20.725 р., серебромъ целковыхъ р. 550, ломбардныхъ билетовъ 4: ...въ 10 тыс. р., 15 тыс. р., 65 тыс. р., 10 тыс. р. Принадлежащихъ Белиловскому монастырю серебромъ 130 целковыхъ р.

...Подлинную опись подписали: семинаріи ректоръ архимандритъ Іеремія [Соловьев], протоіерей Іоаннъ Скворцовъ, священникъ Кондратъ Михайловскій, священникъ Іоаннъ Мацеевичъ, ст. поліцмейстеръ [...], секретарь консисторіи Максимъ Матвеевъ».

ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 1. – Спр. 2447. – № 79 (1837 р.). – Арк. 3–11.

Дело о смерти Его Высокопреосвященства, Высокопреосвященнейшаго Евгенія, митрополита Кіевскаго и Галицкаго.

«Гг. Начальствующимъ и учащимъ въ Семинаріи и Училищахъ здешнихъ. Имею печальный долгъ известить, что выносъ въ Бозе почившаго Архипастыря нашего изъ Келлій въ Соборъ будетъ сего дня въ 4ре часа. По Церемоніалу сей Процессіи, составленному Консисторіею и утвержденному Его Преосвященствомъ Преосвященнейшимъ Иннокентіемъ, Викаріемъ Кіевскимъ...

Церемоніалъ Погребенія Покойнаго Высокопреосвященнейшаго митрополита Евгенія.

1. Въ день погребенія на 9й песни утрени дается о томъ благовестомъ въ большой колоколъ, покрытый чернымъ сукномъ въ одинъ крой.

2. В продолженіе 9 часа переборъ въ колокола, а въ 9 обыкновенный благовестъ къ обедни въ большой колоколъ.

3. Во время Литургіи отправляемой Архіерейскимъ служеніемъ, при возглавіи гроба расположены на двухъ столахъ на фіолетовыхъ табуретахъ и сребряныхъ блюдахъ по приличію ордена; клобукъ (митра), крестъ и панагія.

...студенты Академіи, консисторскіе, наставники Академіи и Семинаріи съ свечами... По пути отъ Архипастырскаго Дома къ Собору (сквозь въежжые ворота) въ две цепи должны быть разставлены ученики Семинаріи и Училищъ».

Підписи: ректор КДС Ієремія (Соловйов), інспектор Афанасій, ієромонах Ва-

сил и священики І Веледницький, В. Каменський, П. Троїцький, Д. Смолодович, секретар М. Михайлов.

ЦДІАК України Ф. 712. – Оп. 5. – Спр. 56 (24.II.1837). – 3 арк.

Дело по просительному письму наследниковъ покойного Кіевскаго митрополита Евгенія

«Высокопреосвященнейшій Владыко, милостивейшій архипастырь и отецъ!

Въ совершенной уверенности, что память Предместника Вашего Высокопреосвященства, какъ мужа вполне стяжавшаго общее уваженіе современниковъ и потомковъ, оказанными имъ заслугами Церкви и Отечеству, всегда священна для Вашего Высокопреосвященства, и посему и последняя воля Его, при непосредственномъ усмотреніи Вашемъ, не можетъ не быть исполнена, въ какомъ бы-то ни было отношеніи, – мы ближайшіе Его родственники, осмеливаемся обратиться къ Вашему Высокопреосвященству съ нижайшею нашею просьбою.

Известно Вашему Высокопреосвященству, что покойный Митрополитъ Евгеній все вещи, составлявшія Его имущество, по духовному завещанію предоставилъ своимъ родственникамъ. Не смотря на то, многія изъ нихъ, известныя какъ намъ, такъ и другимъ постороннимъ лицамъ, при томъ весьма значительныя, наследникамъ не отданы, какъ то: летний дормезъ, зимній возокъ, лошади, ковры, часть столоваго белья, разная, приличная особе Его фарфоровая, хрустальная и фаянсовая посуда; гарусныя диванныя подушки, мебель и другія комнатныя вещи. Вещи эти даже не поступили въ опись, вероятно потому, что экономъ Митрополичьяго дома, священникъ Кириллъ Ботвиновскій не показалъ ихъ коммиссіи, приводившей въ известность имущество покойнаго Митрополита Евгенія: такъ какъ и самъ онъ объявилъ получавшему, по доверію нашему, именіе, что некоторые изъ нихъ якобы подарены Покойникомъ Митрополичьему дому, другихъ будто бы совсемъ у него не было; иныя даже осмелился присвоить себе, въ томъ числе зимній возокъ и одинъ коверъ, не объявивъ на то никакого законнаго основанія.

Высокопреосвященнейшій Владыко! Простите насъ великодушно, что дерзаемъ отвлекать Ваше святительское внимание отъ великихъ и общеполезныхъ занятій на наши нужды. Очевидно несправедливые отзывы священника Кирилла Ботвиновскаго о принадлежащихъ намъ, но неполученныхъ нами вещахъ, по всей справедливости требуютъ законнаго изследованія; но въ лице Вашемъ, Милостивейшій Архипастырь, какъ ознаменованномъ постоянною верою и правосудіемъ, мы видимъ надежнейшаго блюстителя и защитника правъ; и нисколько не сомневаясь, повергаемъ усерднейшую нашу просьбу: повелите чрезъ доверенную и безпристрастную, по усмотренію Вашего Высокопреосвященства особу, дознав объ удержанныхъ изъ имущества покойнаго митрополита Евгенія вещахъ, выдать намъ ихъ по принадлежности.

Припадая къ святительскимъ стопамъ Вашего Высокопреосвященства и испрашивая Архипастырскаго Вашего благословенія, имеемъ счастіе быть Вашего Высокопреосвященства, Милостиваго Архипастыря и отца, покорнейшіе слуги.

Г. Землянска Воскресенскаго собора протоіерей Алексей Болховский.

Надворный советникъ и кавалеръ Никандръ Романовъ сынъ Болховской [!].

Коллежская ассесорша Глафира Устиновская.

Титулярный советникъ и кавалеръ, по доверіямъ сына моего Богучарскаго уезд-

наго лекаря Ефима Постникова и дочери Александры по мужу кол. секретарши Патапьевой.

Его же дочь Елисавета по мужу Чехова.

Марта 1838. Воронежъ».

[Резолюція митрополита Філарета (Амфітеатрова)]: «19 апреля 1838 преосвященнейшему викарію поручаю разсмотреть и на основаніи справедливости сообщить мне свое заключеніе» (арк. 1–2).

«...Ботвиновскаго, представляя объясненіе... нахожу его съ своей стороны основательнымъ. Кроме сего, почитаю нужнымъ довести до сведенія Вашего, что Коммиссія, назначенная для описи вещей, оставшихся после покойнаго Митрополита, действовала не только съ возможнымъ безпристрастіемъ и соблюденіемъ всехъ выгодъ его наследниковъ, но и съ примернымъ благоразуміемъ и благоснисхожденіемъ, коихъ заслуживали память одного изъ верховныхъ Пастырей Церкви Россійской. Первое неоспоримо видно изъ того, что Коммиссія сохранила въ целости и доставила наследникамъ всю, весьма значительную сумму денегъ, и немаловажное количество вещей, кои вовсе не означены въ завещаніи покойнаго Архипастыря, а второе изъ того, что Коммиссія, не нашедъ по смерти его описи имущества Митрополитанскаго дома, надлежащимъ образомъ засвидетельствованной, не поступила по всей строгости законовъ, въ силу коихъ можно было остановить и оспоривать все наследство, но ограничилась только пополненіемъ изъ именія его недостающихъ, для дома самыхъ необходимыхъ вещей, такимъ притомъ пополненіемъ, которое во всей сложности своей простирается весьма не на значительную сумму. После сего претензія, простираемая наследниками покойнаго митрополита на некоторыя вещи, якобы ему частно принадлежавшія и имъ неотданныя, могла быть съ ихъ стороны только следствіемъ явнаго недоразуменія дела; ибо все дело о наследстве, если бы дать ему движеніе формальное, по всей силе законовъ, на подобные случаи существующихъ, долженствовало принять такой видъ, что вследствіе его можетъ подлежать возврату въ казну немалое количество не только вещей, но и денегъ, полученныхъ наследниками при разделе именія. (20.VI.1838). Иннокентій викарій Кіевскій» (арк. 3–4).

«Его Преосвященству! Великому господину, преосвященнейшему Иннокентію, епископу Чигиринскому, викарію митрополіи Кіевскія и кавалеру.

Эконома Кіевскаго митрополитанскаго дома, іерея Кирилла Ботвиновскаго, Объясненіе.

Родственники блаженныя памяти покойнаго митрополита Евгенія навлекаютъ на меня, что будъто бы я не показалъ коммиссіи, приводившей въ известность имущество покойнаго, многихъ и весьма значительныхъ вещей... объясняюсь: 1-е. Собственныя вещи покойнаго всегда все хранились въ кабинете Его и спальне, которыя въ ту жъ минуту по кончине были запечатаны, а у меня въ храненіи кроме казенныхъ ничего не было, и что по отпечатаніи комнатъ оказалось, коммиссія собственное именіе покойника все описала, а казенное, состоящее по описи, я принялъ въ свое храненіе... коверъ, то оный приобретенъ мною за собственныя мои деньги... хотелъ было я уступить въ Архіерейскій домъ за уплоченную мною сумму

160 р., но покойникъ митрополитъ не согласился, а сказалъ: «Въ доме ковровъ есть налицо семь, мною пожертвованныхъ, которые записаны и въ опись, а более не нужно»... 1838 г. іюня 20 дня.

Кириллъ Кирилловъ сынъ Ботвиновскій» (арк. 5–6).

«Высокопреосвященнейшій Владыко, милостивый Архипастырь!

На вопросъ, коимъ Вы изволили почтить меня, долгомъ поставляю донесть Вамъ!

Экономъ дома Вашего Высокопреосвященства, Кириллъ Ботвиновскій, показываетъ истинну, что подаренные мною незабвенному Благодетелю моему, покойному митрополиту Евгенію ковры, кресла и подушки, и лошади, должны принадлежать Вашему Софійскому дому, по словамъ самаго покойнаго, который, принимая отъ меня вышеписанное, всегда говорилъ такъ: «Это останется навсегда здесь въ память Вашу, чтобы не я одинъ чувствовалъ и пользовался Вашимъ усердіемъ, но и будущей[!] предместникъ мой. Дабы не было съ нимъ, какъ со мной, что не на чемъ было сесть и не на чемъ выехать, потому что лошади были слепы и безъ ногъ, а я люблю после себя везде оставить память, какъ то случилось въ Вологде и въ Пскове, где я получалъ дома пустыя, а оставлялъ полными».

После чего я уверенна[!], что наследники столь мудраго и святаго Мужа не согласятся присвоить себе то, что по воле покойнаго имъ не принадлежитъ, и не будутъ тревожитъ святой его прахъ темъ, чтобъ чернить человека, который былъ ему веренъ и преданъ до смерти его; т.е. Ботвиновскаго, котораго самъ покойный желалъ наградить, и не успелъ за скорымъ воззваніемъ его къ Господу.

Имею честь быть съ совершеннымъ высокопочитаніемъ и душевною преданностію, Вашего Высокопреосвященства усердно покорнейшая къ услугамъ Марія Глазенапъ.

Маія 23 1838 года. С.П.бургъ.

P.S. По приказанію Вашему я прилагаю при семъ письмо съ объясненіемъ истинны, и Богъ свидетель тому, что покойный всегда мне говаривалъ, «что онъ изъ подарковъ моихъ ничего никому не отдаетъ».

Только покорнейше прошу Ваше Высокопреосвященство письма моего не предъявлять, дабы наследники, ежели они столь охотны къ тяжбамъ, не вздумали бы и мне наделать хлопотъ, но я больше уверена въ томъ, что они, прочтя мое письмо, верно откажутся. И ежели я застану ихъ въ Кіеве, надеюсь усовестить.

Ангелъ Небесный да сопутствуетъ везде Васъ, Ангела земнаго. Прошу милостей Вашихъ на добрыхъ и смиренныхъ иноковъ Іларіона и Нифонта. Прошу на себя Вашихъ святительскихъ молитвъ и благословеній. Вечно Вамъ преданнейшая М. Г.» (арк. 7–7а).

ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 28 (1838). – 23 арк.

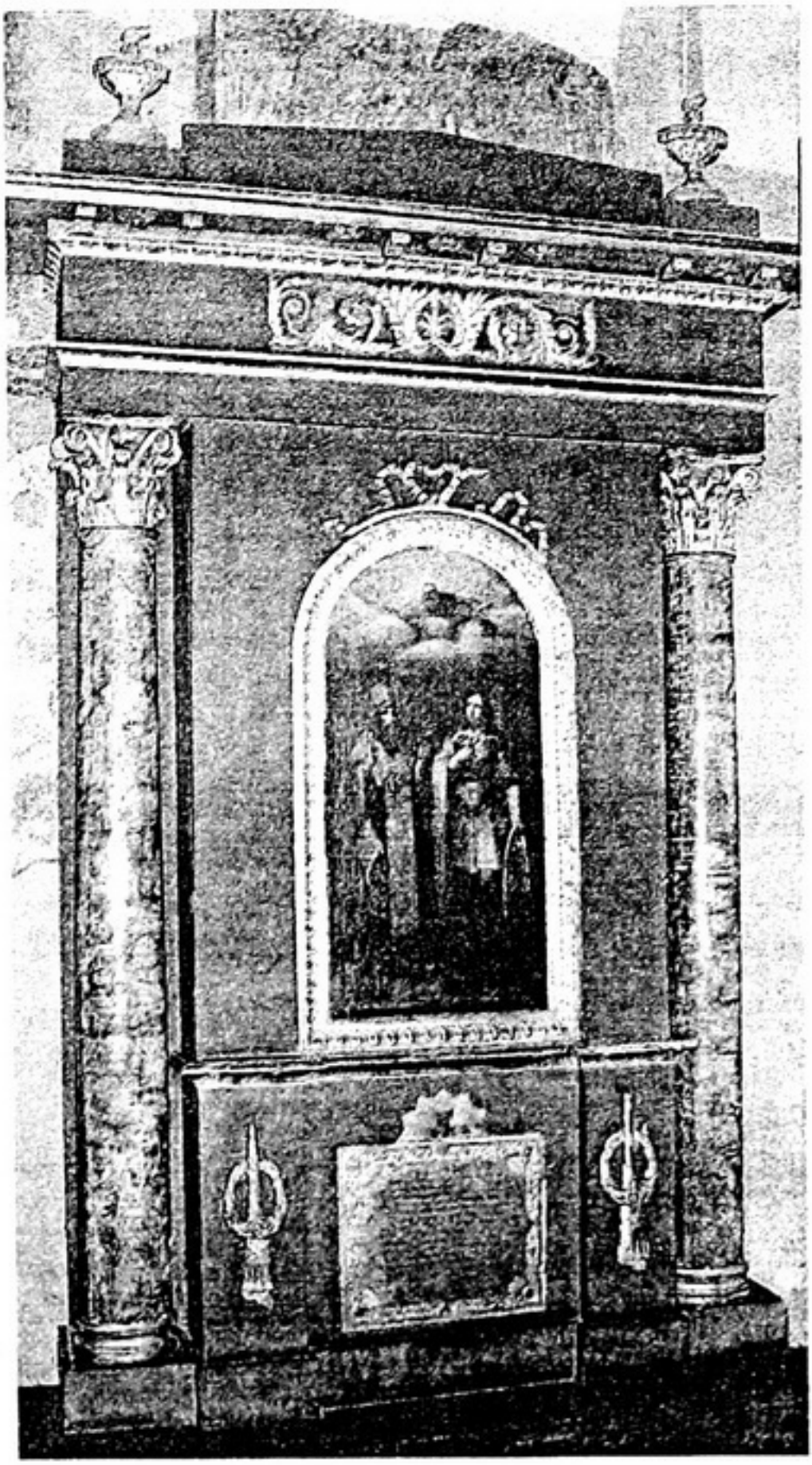

«Помянухъ дни древнія и поучихся».

Надгробок-кіот, мідна дошка з епітафією у Стрітенському бічному вівтарі Києво-Софійського собору:

«Здесь погребенъ Высокопреосвященный Евгеній, митрополитъ Кіевскій и Галицкій, Святейшаго правительствующаго Синода Комиссіи духовныхъ училищъ членъ и многихъ Россійскихъ и иностранныхъ ученыхъ обществъ почетный членъ, почетный докторъ философіи и орденовъ Святой Анны, Владиміра, Александра Невскаго, Андрея Первозваннаго кавалеръ. Сей ревнитель православія и просвещенія, испытатель отечественной древности, родился въ г. Воронеже отъ іерея Алексея Болховитинова 1767 декабря 18, по окончаніи своего

ученія въ Воронежской семинаріи и въ тогдашней Славяно-греко-латинской академіи и Московскомъ университете въ сане протоіерея былъ учителемъ и префектомъ Воронежской семинаріи, а по овдовеніи принялъ монашество, въ сане архимандрита занималъ должность префекта и богословія учителя въ Александроневской академіи. Во епископа хиротонисанъ 1804 генваря 17, архіепископомъ пожалованъ 1816 февраля 7, а митрополитомъ 1822 марта 16, скончался на паствe своей въ Кіеве 1837 февраля 23 на 70 году деятельной жизни своей посвященной добру и правде».

ВНЕСОК Є. БОЛХОВІТІНОВА У РОЗВИТОК БІОБІБЛІОГРАФІЇ ТА ІНШИХ НАУКОВИХ ДИСЦИПЛІН

Коментований список публікацій Є О. Болховітінова представлений у другій частині видання, і з нього можна одержати повне уявлення про науковий доробок митрополита як вченого. Є. Болховітінов мав на меті підготувати систематизований довідник літературних діячів Російської імперії. Іноді, часто безпосередньо на книжках з власної бібліотеки, він подає критичні зауваження щодо певних діячів, причому в подальшому, як канон, утвердилась саме його методика біобібліографічного осмислення історичної особи; деякі дані стали початковим етапом історіографічних оцінок і характеристик.

Наслідком відповідної діяльності стали підготовка і вихід друком відомих «Словарів»[1], що мали й не втрачають свого значення і понині. До письменників власне російських митрополитом додано ряд імен вчених-іноземців, професорів університетів, членів РАН, а також численних перекладачів досліджень з іноземних мов. Словник, що вийшов за його життя, недарма визначено як історичний, література – це явище історії. Серед духовних і світських письменників введені до наукового обігу маловідомі автори історичних праць (здебільшого рукописних, пізніше втрачених). Наприклад, у словнику світських письменників Є. Болховітінова (М., 1845) згадується рукописна книжка у віршах козака *С. Климовського* «О правде и великодушии благодетелей» (1724), що була в Імп. бібліотеці, та «О правосудии начальствующих», а також пісня «Не хочу я никого» («Їхав козак за Дунай»), яка стала народною.

Незважаючи на цілком допустимі і зрозумілі помилки, враховуючи хиби давніх реєстрів (не завжди вичерпні біографії, неточні дати, неякісні копії документів, рідкісність стародруків), Болховітіновські словники духовних і світських письменників у бібліографічному плані (з публікацією змісту, складу чи навіть текстів окремих пам'яток, з обов'язковим переліком друкованих і рукописних творів) – основа для подальших відповідних розшуків. Сучасними дослідниками вони прирівнюються до першоджерел.

Основними друкованими біографічними джерелами для Є. Болховітінова були матеріали Димитрія Ростовського з доповненнями В. Рубана: «Роспись митрополитов киевских, с кратким летописанием», «Роспись ректорам Академии Киевской» (Московский любопытный месяцеслов на 1776 год, с. 54–120), в яких сконцентровано надзвичайно багатий матеріал з історії церковної ієрархії. Використано ним «Патерик или Отечник Печерскій» (К., 1661; М., 1759), «Краткое историческое описание Киево-Печерской лавры» (К., 1795 та ін.), різні панегірики, служби. Про перший польський «Патерикон» (К., 1635) митрополита Київського Сильвестра Косова Болховітінов зазначав: «...Залусский в Каталоге своем о книге сей пишет, что она удивительно редка (opusculum stupendae raritatis). Но сие потому, что польские униаты и католики в Малороссии всегда старались истреблять книги, в защиту православия писанные и в малороссийских типографиях печатанные. Для

сего-то немного таковых книг уцелело и в тамошних библиотеках... сие-же причиною даже истребления древних гамошних архив» [2]. Окремий розділ про списки і видання Патерика (К., 1661, 1678, 1702) є в описі Києво-Печерської лаври Є. Болховітінова (с. 97–102): список XIV ст. – з Патріаршої бібліотеки, 1462 р. – у М. Рум'янцева, 1470 р. – у Ф. Толстого. Вказано: 1635 р. було 37, 1661 р. – 47 статей, але «...Сильвестр держался подлинника более, нежели издатели Славенскаго Патерика. Но все Лаврские подлинники погибли в пожаре Лавры 1718 г.» (с. 101).

Частину творів (виданих чи в рукописах) тих письменників, про яких він писав, Болховітінов мав у своїй бібліотеці; інші спеціально придбав, замовив чи позичав для копіювання і опрацювання. Він використав також різноманітні каталоги, книготоргівельні розписи, реєстри, бюлетені. Зокрема, власну картотеку М. Бантиша-Каменського, що охоплювала 4 тис. видань, з колекцією рукописних копій титулів стародруків (опубліковано ним було лише реєстр 828 назв у додатку до «Риторики» (Burg J. Elementa oratoria ex antquis atque recentioribus facto... M., 1776): II. De notitia librorum rossicorum systematicae expositorum, c. 228–271). Або, скажімо, капітальне видання Й. Бакмейстера, якому, в свою чергу, допомагали ряд академіків РАН: Versuch über die Bibliothek zur Kentniss d. Gegenwartigen Zustandes der Litteratur in Russland (SPb., 1772–1789[!], 11 t.), що містило огляд 1100 видань російською мовою за 18 років – політичних і медичних, перекладних та оригінальних, включаючи некрологи, рецензії – це літопис книговидавничої справи.

Вже в першій публікації «Нового опыта историческаго словаря» Болховітінов згадував до 2 тис. назв книг. Він писав з приводу цієї неосяжної роботи видавцю журналу «Друг просвещения» Д. Хвостову: «...биографическую часть доставать случается начиная от Петербурга до Астрахани и даже до Тобольска... Les fastes militaires... Прочтите и увидите, что есть и кроме меня Хароны для перевозу Вас за Стикс в царство бессмертия» (17.IX.1806) [3]. З багатьма діячами Болховітінов був знайомий особисто, мав доступ до архівів. Серед них: А. Братановський, В. Аршеневський, А. Барсов, А. Брянцев, Я. Галинковський, Г. Глинка, Голеніщеви-Кутузови, Д. Горчаков, К. Дашкова, Г. Державін, І. Дмитревський, І. Лопухін, А. Прокопович-Антонський, І. Шувалов, Ю. Воєйков та ін. Він зібрав ряд автобіографій через М. Бантиша-Каменського, Д. Хвостова, І. Снєгірьова та ін.: «Послужной список В. С. Подшивалова» (3.VIII.1802), «Записка о сочинениях и переводах В. А. Левшина» (26.V.1803) – в збірниках (РНБ, ф. 588, № 2009/1–5). Деякі матеріали були вибрані М. Погодіним з митрополитових матеріалів до зібрання автографів (як виявив А. Бичков 1867 р.).

Зокрема, Болховітінов повідомив Д. Хвостову (1805): «Амбодик также обещался мне на сих днях доставить о себе записки пообстоятельнее»; «Жизнь Штелинову, которую я здесь достал...» [4]. Також пізніше він висилав М. Гречу різні біографічні матеріали: В. Петрова – «...знал в Москве еще живого» [5]; повідомив В. Анастасевичу (13.V.1813): «Много спасибо за краткую выписку из формуляров архиерейских. Об *Иринее Фальковском* у меня есть собственноручная его биографич. записка, доставленная мне покойным Бантышем и довольно подробная до 1806 года. Из нея сокращение напечатано и в Друге Просвещения...» [6].

Загалом Болховітіновим вказано у словнику 268 духовних і 451 світських письменників (а їх праць приблизно 1,5 і 2,5 тис. видань). Проте не всі «світські» біографії включив М. Погодін (1845): «Автобиографическая записка» М. Карамзіна була надрукована ним (1841) з приміткою, що написана ще 1806 р. для М. Бантиша-Каменського, але пізніше помилку виправлено Я. Гротом, який вияснив, що її було передано саме для Болховітіновського словника (подібна історія була і з автобіографією О. І. Мусіна-Пушкіна, яку без дозволу опублікував К. Калайдович

у «Вестнику Европы» 1813, № 21/22). З автобіографії найближчого друга В. Анастасевича (10.VI.1819], з вказівкою, що написано «...единственно для его преосв. Евгения архиеп. Псковскаго» (12 с.), опубліковано 1889 р. тільки уривок. Болховітінов умовив скромного вченого (27.VI.1819): «В заплату за мою биографию я буду ожидать вашей. Неизвестно, кто из нас прежде умрет; но естьли последнему належит долг, то и у перваго в бумагах кто-нибудь любопытствующий сделает гласным оставшееся. Напрасно вы думаете, что жизнь ваша не литературная. 8 лет военных в ней будут только оттенками; а сведения ваши усвояют вас Музам. У меня все биографии ученых вплетаются в книгу; следовательно, пропасть не могут...»[7]. Але, слід зазначити, загубилася підготовлена у 1821 р. біографія В. Сопикова (виявлена 1973). Автобіографія ж обер-прокурора Св. Синоду Д. Хвостова, через його явне самозвеличення, пропущена митрополитом Євгенієм, опублікована була аж 1885 р. в історії РАН.

Таким чином, словники Болховітінова мали науковий характер не лише за інформативністю, а й за методикою осмислення і опису історико-літературних матеріалів: біографії письменників включають обставини їх творчості, різноманітні види діяльності, часто фактично першу бібліографію. До «русских писателей» були віднесені церковні та історико-культурні діячі України (до 130 персоналій): від легендарного Бояна до капітана-командора флоту П. Гамалії, тобто, по суті, це були перші біобібліографічні словники України (починаючи з першого журнального варіанту 1805 р.), хоча деякі біографічні дані взято з «Опыта историческаго словаря о российских писателях» М. Новикова (СПб., 1772). Багато в чому прислужились Болховітінову праці С. Косова, А. Шльоцера, В. Татіщева, М. і Д. Бантишів-Каменських, М. Карамзіна, Г. Міллера, Ф. Бентковського, І. Болтіна, І. Раковецького, А. Лерберга, Й. Стріттера, М. Щербатова, Й. Лелевеля та ін. З архівних джерел – літописи, хроніки, особливо автограф 1621 р. «Палінодії» З. Копистенського та інші праці історіографів-попередників, історико-статистичні описи, різні документи, грамоти, акти, які довго не публікувались за життя Болховітінова та навіть і по його смерті (до нашого часу вони взагалі не збереглись). А у галузі бібліографії – праці А. Селлія, Х. Бакмейстера, Ф. Шторха, Ф. Аделунга.

Підсумки розшуків відображені Є. Болховітіновим у статтях «Словаря историческаго духовных писателей» (СПб., 1818; 1827), з яких, зокрема, довідуємося:

Авраамій Флоринський «...родом из малороссийских мещан, обучался в Киевской Академии, где и пострижен 1753 г.»; автор різних повчань, але видано було лише його «Слово» на пам'ять Димитрія Ростовського (М., 1807). «Библиотеку свою, состоявшую из довольнаго числа книг, он всю завещал монастырю Яковлевскому» у Ростові, де був архімандритом останні 10 років (1827, т. 1, с. 10–11).

Адам Чернігівський (Zernikaw) «...знаменитый состязательный богослов греко-российской церкви» (до православ'я з лютеранства навернув його Чернігівський архієпископ Лазар Баранович), походженням з м. Кенігсберга. Навчався в університетах Західної Європи, опрацьовував матеріали бібліотек Прусії, Австрії, Англії, Франції, Італії, Польщі та України. У м. Батурині в Крупицькому Миколаївському монастирі створив 19 трактатів «De processione spiritus Sancti a solo Patre» (1682): «...весьма доказательно обличает... западных ученых в подлоге и порче древних книг». Єдиний недолік, вказував Болховітінов, що цитує не з вивірених видань бенедиктинців, а за своїми багаторічними виписками з церковних джерел (т. 1, с. 12, 15–16). Рукопис знаходився у Київській академії, видано С. Мислављським (Кенігсберг, 1774; 1776).

Амвросій (Зертис-Каменський) і *Гаврило (Кременецький)* заснували Олександро-Невську семінарію 1735 р., а постриглись у ченці 1739 р. (т. 1, с. 22). Перший став архієпископом Московським, а другий – митрополитом Київським 1770 р.

(прибув 1772 р.). На утримання бідних учнів заповів свої 73 тис. р. сріблом «...в Московский опекунский совет для получения процентов... Но при нем в 1780 г. февраля 29 Академия лишилась важнейшего своего сокровища, многочисленной библиотеки, состоявшей из редких печатных и рукописных книг и грамот, чрез 150 лет собранных, почти без остатка погибших от пожара. Потерю сию старались вознаградить многие Преосвященные великороссийские и некоторые ученые, воспитывавшиеся в сей Академии, завещанием оной своих библиотек, из коих составилась нынешняя, до 4000 книг простирающаяся» (як доповнив Є. Болховітінов у інших біографіях Київських митрополитів в «Описании Киево-Софийскаго собора»: К., 1825, № 62).

Настоятель Посольської церкви у Лондоні *Андрій Самборський* пізніше завідував землеробською школою: «Он известен в России наипаче по своим многим знаниям в земледельческих, рукодельных и других хозяйственных науках» (т. 1, с. 41). Видав «Описание практического англинского земледелия» (М., 1781).

Ігумен *Антоній Радивиловський* видав «Огородок Маріи Богородицы» (1676), «Вінец Христов» (1688).

Антоній Стаховський – автор «Зерцала» (Чернігів, 1705), присвяченого І. Мазепі, з духовними віршами та перекладами.

Митрополит Київський *Арсеній Могилянський* «...снабдил академическую библиотеку великим числом книг», він був знаменитий проповідник, проте видані тільки деякі його твори 1743 р. (т. 1, с. 342). Його рукописи були у збірниках Є. Болховітінова (ІР НБУВ, Ф. 312, № 439, 440, 443).

Рукопис протопопа *Афанасія Заруцького* «Толкованія на євангелиста Іоанна» (1717) зберігався в Олександро-Невській академії.

24 роки вів подорожній щоденник *В. Барський*: подорожував з Києва через Львів, Угорщину, Австрію, Італію до Греції на Афон, а потім до Палестини, Кіпру, Аравії, Сирії, Антіохії (у Дамаску 1734 р. був пострижений патріархом у ченці «и наречен тем же своим именем Василия»), 6 р. жив на о. Патмос, рік у Константинополі, повернувся через Болгарію, Молдавію, Польщу до Києва, де за 35 днів і помер. У щоденнику вміщені перекази, твори давньогрецьких авторів, виписки зі «сокровеннейших Монастырских Архипов», надзвичайно достовірні види і плани. Уривок з нього «Описание города Селуня, с именами Архипелажских островов» було надруковано в журналі (Парнасский щепетильник, 1770). Повністю видано В. Рубаном під назвою: «Пешеходца Василия Григоровича Барского... путешествие к Святым местам» (СПб., 1778), причому невдало відредаговано і без 150 авторських ілюстрацій; лише в оригіналі були вклеєні малюнки, а окремі «отданы преосв. Симону Тодорскому». Перевидання: 1785, 1788, 1793, 1800, 1819 (т. 1, с. 68–73).

Варлам Голенковський був намісником Києво-Печерської лаври та Олександро-Невського монастиря, в якому заснував першу школу; видав книги: «Діалогизм» (К., 1714; СПб., 1776) та «Псалтир» – з передмовою і роз'ясненнями (К., 1715). З листа митрополита Хвостову (25.V.1805): «Прошу поблагодарить и Як. Андр. [Голенковского] за его записку. Но она совсем не о том Голенковском, о котором я спрашивал. Тот был наместник Печерский, и книга его, печатанная в Киеве 1714, у меня есть. Она очень умна, преисполнена церковной учености, а писана ясно и приятно. Поищу я об авторе сем где-нибудь обстоятельнейшаго известия, но не в Киеве, где своего ничего не знают...»[8]. Колезький асесор *Я. Голенковський* написав роман «Часы задумчивости» (М., 1799), займався збиранням біобібліографій і видавав цінний посібник «Корифей или Ключ литературы, содержащий начала всеобщей словесності» (СПб., 1802–1807. 12 ч.), де вміщені деякі з них.

Про префекта *Варлама Лащевського* – автора «Грецької граматики» латинською

мовою, що перевидавалась багато разів, сповіщається: «Библиотеку свою, состоявшую из 743 на иностранных языках и 129 на русском, завещал он отдать в Киевскую академию и сверх того 3000 р. в Банк для процентов в пользу учащих и учащихся...» (т. 1, с. 65).

Варлам Ясинський навчався, викладав і був ректором Київської академії, а з 90 р. митрополитом Київським. З його творів залишився рукописний збірник «Икона или изображение дел Московскаго Патриаршего престола» у Патріаршій бібліотеці.

Єпископ Рязанський *Гавриїл Бужинський* – префект Московської академії (з 1714), протектор над всіма Петербурзькими друкарнями і училищами. Його проповіді з біографією видав Г. Міллер (М., 1768). Переклав заборонену, потім знову дозволену працю: Пуфендорф С. Введение в историю европейских держав (СПб., 1718; 1726). Наступний переклад – Стратеман В. Феатрон (СПб., 1724): «...также по имп. Указу 1749 марта 27 была запрещена для того, что в ней без поправки переведены все лютеранские и наипаче бранные на католиков и даже на некоторых отцев мнения... Экземпляры оной, сколько возможно... собраны в Александро-Невский монастырь и там остались, а потому-то книга сия в народе очень редка» (т. 1, с. 80); «...погребен в Заиконоспасском монастыре, в училище коего завещал он отдать и всю библиотеку свою, состоявшую из немалого числа книг» (с. 78). В архіві Синоду вказано 365 т. (195 т. передано до Московської академії).

Ряд творів архімандрита *Гавриїла Домецького* залишились у списках в Патріаршій, Новгород-Софійській та ін. бібліотеках.

Архієпископ Білоруський *Георгій Конисський* – автор драми, проповідей, віршів, курсів пиїтики, філософії. Він викладав і був ректором у Київській академії (1745–1755), а потім заснував школу в Могилеві (1757).

Митрополит Київський *Григорій Цамблак* (за походженням болгарин). У цій біографії Євгеній робить історичний огляд церковної ієрархії з 1240 р., посилаючись на Київський літопис, «Пруську хроніку» І. Ліндеблатта, «Історію» М. Кромера. Нарікання на Григорія як відступника «можно приписать единственно негодованию Московских митрополитов на то, что с сего Киевского митрополита началось разделение иерархии». У Патріаршій бібліотеці залишились 27 його повчальних та похвальних слів, у Йосифо-Волоколамському монастирі – «Житіє Стефана», «Слово Параскеві».

Вказаний без прізвища *Герасим Данилович [Смотрицький]* – автор передмови до виданої в Острозі «Біблії» (1581). У листі (10.IX.1822) М. Рум'янцеву згадується, що це доповнення було зроблене К. Калайдовичем.

Архімандрит *Димитрій Нащинський* – проповідник, перекладач, який видавав збірники творів Ф. Прокоповича.

Протоієрей *А. Мужиловський* – автор полемічного антиуніатського твору «Антидот» (1629).

Знаменитий проповідник, багатогранний письменник, благочестивий пастир *Димитрій Ростовський* був канонізований як святий (1757). Він зібрав та відредагував Житія святих (Четьї-Мінеї). Попередні спроби такого видання П. Могили за грецькими текстами Симеона Метафраста, а потім І. Гізеля за слов'янськими текстами Московського митрополита Макарія не були завершені. Інші його твори: «Алфавіт духовний» (К., 1710 та ін.), «Руно орошенное» (Чернігів, 1680 та ін.), «Апологія во утолєніє печалі» (Чернігів, 1700 та ін.). Взагалі, було видано багато різних зібрань, та все ж залишились рукописи (зокрема, в бібліотеці Новгородського Софійського собору 30 повчань, в Олександро-Невській академії – літописи, каталоги царів та церковних ієрархів, у Патріаршій та в Ростові – віршовані драми, псалми, канти). «Оставшаяся многочисленная библиотека его,

состоявшая из греческих, латинских, польских и славенских книг, рукописных и печатных... митр. Стефаном отослана в Москву и положена в Патриаршую библиотеку. Что касается до собственных Димитриевых черновых рукописей, то он сам завещал положить их вместо возглавия и подстилки под мощи свои в гробе, что и было исполнено» (т. 1, с. 137). За списком в архіві Синоду вказано всього 288 т. (за іншим реєстром 302 т.) Автограф одного «Слова» Д. Ростовського був у колекції Болховітінова (ІР НБУВ, ф. 312, № 183).

Зазначено, що надруковано лише 5 проповідей архімандрита *Євстафія Могилянського*: «...были славны в свое время» (т. 1, с. 165).

Єпифаній Славинецький був автором лексиконів, передмови до «Скрижалі» (М., 1656), бесід та повчань. У заснованій біля Москви Преображенській пустині боярин Ф. Ртіщев організував учене братство для перекладу «...разных полезных церкви книг... киевскими учеными монахами», для чого запросив у 1649 р. Єпифанія, а з ним ще 30 ченців (зокрема, *А. Сатановського*). Їх переклади друкувались у Москві 1664–1665 рр., «Анфологіон» 1660 р., але багато рукописів залишились у Патріаршій бібліотеці (К. Арменопула довелось навіть перекладати двічі, бо перший рукопис загинув). Додатково митрополит Євгеній друкує текст старовинної історичної записки 1649 р. про перші видання та епітафію.

Твори протоієрея Києво-Софійського собору *Іоана Леванди* були видані (СПб., 1821, 3 ч.) без багатьох «Поучений и Речей», та ще й різнилися з оригіналами. Болховітінов передбачав цю невідповідність усної проповіді з друкованим текстом: «...готовящееся издание Левандиных сочинений, за кои просят до 10.000 р. Но сочинениям сим не будет такой славы, каковую имел в жизни сочинитель. Лицо его больше значило, нежели словесность истино-казацкая, Запорожская, проблематическая, отрывная и натужная, да и в слоге очень не чистая. А это отнюдь не есть красноречие и тем менее церковное»[9].

Іоан Максимович, митрополит Тобольський, у Чернігові заснував семінарію, а також видав багато прозових та силабічних віршованих творів: «Феатр нравоучительный» (1703), «Алфавит собранный рифмами» (1805), «Осмь блаженств евангельских» (1709) та ін.

Іоаникій Галятовський був відомим проповідником, автором багатьох книг: «Ключ разумєнія» (К., 1659; Львів, 1665) з додатком «Науки зложеня» церковної проповіді, ‹ Небо новоє» (Львів, 1665; Чернігів, 1677; Могилів, 1699), «Месіа правдивый» (К., 1669, 1672), «Боги поганскіе» (Чернігів, 1686), «Душі людей умерлих» (Чернігів, 1687) та ін.

Митрополит Київський *Ісайя Копинський* був засновником і першим учителем в училищі при Братському монастирі. Не видані обидва його твори: «Лістиця» та «Алфавіт духовний» (рукописи у Московській патріаршій бібліотеці).

Автограф «Служебника» Київського митрополита *Кипріана* був у Патріаршій бібліотеці. «Большая часть самых древних у нас рукописей на пергамине суть Киприанова века и, кажется, вывезены из Сербии же» (с. 320); частково укладена Кипріаном: Книга степенная царского родословия (М., 1775. 2 ч.), примірники якої знайдено нами з примітками Є. Болховітінова (шифри НБУВ: Гр132–133, КСС 1062а, в).

Кирило Транквіліон-Ставровецький – проповідник, архімандрит, автор книг «Зерцало богословії» (Почаїв, 1618 та ін.), «Євангеліє учительноє» (Рахманів, 1619 та ін.). Болховітінов вказує: «Но по указу царя Михаила Федоровича и патриарха Филарета от 1 декабря 1627 велено было сию книгу и другие того же сочинителя сыскивать и сжечь» (т. 1, с. 336). Окремі фрази з його книги «Перло многоцінноє» (Могилів, 1690) осудив патріарх Іоаким.

Єпископ *Кирило Туровський* «...прославился многими душеспасительными со-

чинениями» (т. 1, с. 330). В листі М. Рум'янцеву від 13.I.1822, отримавши «Пам'ятники» (М., 1821), Болховітінов, вказуючи помилки прочитання слів у «Вправшанії» Кирика, розміщенні творів Кирила Туровського, охарактеризував видавця К. Калайдовича: «Ко мне он некогда писал, что отыскал 27 сочинений Кирилловых, а ныне издал только 15 и даже между ими... три догадкою только... Хвастливость, догадливость и часто неверность сего любителя наших древностей давно всем известна» [10].

Митрополита Київського (грека за походженням) *Кирила Філософа* «...много слов находится в библиотеке Волоколамского Иосифова монастыря между рукописями» (т. 1, с. 333). Його наступник *Кирило II* відкрив 1274 р. «Собор, на котором уставлено 12 Правил о церковных делах и исправлении духовенства» (т. 1, с. 334); латинський переклад у книзі «Specimen Ecclesiae Rutenicae» І. Кульчинського (Рим, 1733–1734); є рукописна копія (ІР НБУВ, ф. 312, № 293).

Клим Смолятич за літописами «...был вельми учен философии и богословии и учитель церкви православной, какого прежде в Руси не бывало, и многие книги к учению народа написав издал» (т. 1, с. 337).

Як автор «Руна орошеного» (1703) вказаний архімандрит Троїцько-Іллінського монастиря *Лаврентій Кржанич* (т. 2, с. 5). Насправді це Крщонович, автор присвят до чернігівських видань, панегіриків Лазарю Барановичу, І. Мазепі: «Молитвослов» (1692), «Ilias oratoria sine breuissima summa rhetoricae» (1698), «Полу устав» (1703). А автор багатократно перевиданого «Руна» (Чернігів, 1680, 1683, 1689, 1691, 1696, 1697, 1702) – Димитрій Ростовський.

Архієпископ Чернігівський, блюститель митрополичої кафедри в Києві *Лазар Баранович* писав вірші польською мовою, повчання: «Żywoty świętych» (К., 1670), а також значні твори церковнослов'янською мовою: «Труби словес» (К., 1674), «Меч духовный» (К., 1666) та ін.; заснував Новгород-Сіверську друкарню.

Ректор Київської академії *Манасія Максимович* писав вірші та богословські трактати.

Архієпископ Полоцький *Мелетій Смотрицький* (перші його біографи Я. Суша та І. Кульчинський) – автор творів, що мали широкий розголос: і коли він захищав православ'я («Тренос» 1610 р., на який написав свою «Пересторогу» єзуїт П. Скарга), і тоді, коли прийняв унію («Апологія», з приводу якої митрополит Іов Борецький скликав собор): «...прочитано было с кафедры Мелетиево отречение и раскаяние, а книга его изорвана, потоптана и огню предана на амвоне с проклятием оной и издателя Кассиана Саковича» (т. 2, с. 50). Найважливіші праці: «Parenesis» (Краків, 1629), «Граматики славенскія правильноє синтагма» (Єв'ю, 1619 та перевидання 1648, 1721, 1755) – бо вона «...гораздо полнее и исправнее первой славенской Лаврентия Зизанія» (с. 53). Збереглось видання «Граматики» (М., 1721) з приміткою митрополита Євгенія: «Грамматика Смотрицкаго, поправленная и умноженная Поликарповымъ» і записами: «Устюжской семинаріи», «Сія грамматіка Матфія Крикина» (НБУВ: Кир 278, КДС VI. с. 34).

Митрополит Київський *Никифор,* грек за походженням, був «...муж кроткий и ученый» (т. 2, с. 95). У Московській патріаршій бібліотеці є два опублікованих його твори: «Послання князю Володимиру Всеволодовичу» та «О посте», а в Новгородському Софійському соборі був список його «Поучення».

Київський митрополит *Петро Могила* (за походженням син Волоського князя) – знаменитий оборонець православної церкви, відновив собори, церкви, училища: «Академия Киевская долго именовалась *Киево-Могилянскою*, и сам он в Завещании своем назвал ее единственным своим залогом... Он завел там полные классы до Философии и Богословии на Латинском, Польском и Малороссийском языках; испросил в 1633 г. от Польского Короля ...особенную привиллегию сей Ака-

демии на заведение при ней и типографии; ...подарил свою библиотеку...» з 2 тис. книг (т. 2, с. 158). Видавав необхідні богослужбові книги: «Літургіаріон» (К., 1629), «Катехізис» (К., 1645; Львів, 1646; М., 1649) польською та українською мовами, в останньому – з перекладом слів на полях; «Требник» (К., 1646), «Ліфос» (К., 1644); повчання, зокрема, про Хрест Христа спасителя (К., 1632), вірші та ін. У митрополита Євгенія було «Православное исповіданіє віры» (М., 1783) та різні списки з Синодального архіву (в т. ч. й Заповіту). Він передав КДА у 1827 р. свої «Замечания на книгу Ліфос или Камінь Петра Могилы» (ІР НБУВ, ф. 301, № 117).

Полікарп написав «Посланіє Акиндіну», деякі житія преподобних Печерських.

Надруковано лише два «Поученння» (М., 1735) митрополита Київського *Рафаїла Заборовського*: «...писал много разного духовного содержания сочинений и Поучений, но все они остались рукописными в библиотеке Киевской академии...» (т. 2, с. 196). За 16 років управління відновив Софійський монастир, майже власним коштом звів академічну Конгрегаційну церкву і з допомогою С. Тодорського завів навчання єврейської, грецької та німецької мов.

Митрополит Київський *Самуїл Мислявський* – автор повчань і промов, видав «Догматы православной веры» (К., 1760), «Трактаты» Ф. Прокоповича (Кенігсберг; М., 1773–1776), які пізніше перевидав зі своїми доповненнями (Лейпціг, 1782). Саме він, скориставшись приїздом імп. Катерини II до Києва, добився відкриття гражданської друкарні Кисво-Печерської лаври (1787 р.). У бібліотеці Є. Болховітінова були його збірники рукописів (ІР НБУВ, ф. 312, № 450, 452).

Архієпископ Санкт-Петербурзький *Сильвестр Кулябка* «...сочинил на латинском языке пространные курсы философии и богословии, выбранные из разных сочинителей. Списки сих книг находятся в Александроневской академической и Новогородской семинарской библиотеках» (т. 2, с. 207). Надруковані його 10 повчань (М., 1742–1751).

Чернець *Симон* Києво-Печерської лаври став єпископом Володимирським.

Надруковані були декілька «Слів» архієпископа Псковського *Симона Тодорського* (викладача, перекладача): «Прочие гомилетические и филологические, особливо до восточных языков касающиеся сочинения, по смерти его, взяты были в Имп. библиотеку. А собранную им для себя многочисленную библиотеку печатных книг сам он завещал отдать Псковскому архиерейскому дому, из коего в 1817 г. передана вся она во Псковскую семинарию. Драгоценнейшая часть оной состоит из редких еврейских, халдейских, сирийских и арабских книг. Многие из них собственноручно надписаны ему в подарок от Михаелиса и других Галльских его сотрудников и учителей» (т. 2, с. 222–223). Саме Болховітінов розібрав архів Тодорського в коморах під соборною дзвіницею.

Видатним проповідником, за визначенням Є. Болховітінова, був архієпископ Новгородський *Стефан Калиновський*.

Митрополит Рязанський *Стефан Яворський* був президентом Синоду, він написав: «Знамение пришествия Антихристова» (М., 1703 та ін.), «Камень веры» (М., 1728 та ін.), «Проповеди» (М., 1804), зворушливу «Елегію бібліотеці» латинською мовою. Є. Болховітінов писав: «библиотеку свою завещал отдать в Благовещенский Нежинский, им самим устроенный монастырь; но после Императрица Анна Иоанновна повелела перенести оную в Харьковский коллегиум» [11].

Ігумен *Феодосій Печерський* заснував з Варламом монастир у Дальніх печерах (до 100 ченців), потім з Антонієм – ще один на горі. У «Патерику» вміщені його повчання, а послання не збереглись: «При некоторых старописьменных патериках находится его пространный Ответ в. к. Изяславу на вопрос его о варяжской (латинской) вере». Бібліотекам КДА, КПЛ, КСС митрополит Євгеній подарував «Краткое

жизнеописание преподобного Феодосия, игумена Печерского с прибавлением некоторых его писаний» (ІР НБУВ, ф. 301, № 208; ф. 306, № 191).

Соратник імп. Петра І архієпископ Новгородський *Феофан Прокопович* уклав «Духовный регламент», «Прибавление о духовном причте», «Штат» (1722). Загалом російськомовних праць у нього 31, зокрема: «Правда воли монаршей» (М., 1722, 1726), яка по указу Петра ІІ була конфіскована; «Рассмотрение повести о Кирилле и Мефодии» (у кн.: Урбини М. Историография. – СПб., 1722); «Апология», «Рассуждение о безбожии» (М., 1774, 1784); «Об иге неудобоносимом» (Книжица. – М., 1784), у перекладі Д. Нащинського, І. Карпінського – Jugo intolerabili (Leipzig, 1782). «Болтин приписывал ему еще Подробную летопись от начала России до Полтавской баталии, найденную и изданную Н. А. Львовым в 4 частях 1798 г. в С.-Петербурге; но она, кажется, не стоит ума Феофанова» (с. 310). Серед творів латинською мовою Болховітінов подає перелік змісту збірників, які він отримав зі спадщини І. Полянського: De arte Poetica (Mogilev, 1786), Lucubrationes illustrissimi ac reverendissimi (Breslau, 1743), Miscellanea sacra (Breslau, 1745), De gratuita peccatoris per Christum justificatione (Breslau, 1769). Також вказує 18 віршів, 29 рукописів, серед яких «трагедокомедія» «Владимир» (1705), трактати «О лицемерах», «О амазонках» і т. п., лекції «Правила реторические» (1706), списки яких є у Новгородській та Вологодській семінаріях, «Аристотелико-схоластическая философия» (1708) – у Київській та С.-Петербурзькій академіях. «Библиотека его, состоявшая из 4000 книг, по именному указу отдана в Новгородскую семинарию, а рукописи в Академию наук. Пастырь сей оставил весьма много своих сочинений ораторических, богословских, политических, нравоучительных, исторических и стихотворных на российском, латинском и польском языках...» (т. 2, с. 303). За Шерером, ця бібліотека склалась з 30 тис. т., по смерті власника передана Олександро-Невському монастирю, а з 1742 р. перевезена до Новгорода (нині в БАН Росії). Ряд творів Ф. Прокоповича, зокрема «Ortodoxa Theologia» (1782), «De arte Poetica» (1786), «Проповеди» (1760–1765), Слова, «Разсуждение о безбожии» були у митрополита Євгенія, навіть автографи Ф. Прокоповича латинською мовою, подаровані М. Бантишем-Каменським (ІР НБУВ, ф. 301, № 299), «Книга записная» 1728–1729 рр. (ІР НБУВ, ф. 312, № 436).

Архієпископ Тверський *Феофілакт Лопатинський* – автор у більшості недрукованих служб, повчань, полемічних творів. Видані були лише: «Обличение неправд раскольнических» (М., 1742), «Зерцало» (М., 1782). У 1732–1735 рр. він був під слідством Св. Синоду: «Вслед за ним привезены были все бумаги его и книги... по именному указу лишен он был архиерейства и монашества...», під світським ім'ям Федора ув'язнений (2 роки був розбитий паралічем), звільнений і поновлений в сані 1740 р. (т. 2, с. 327). Бібліотека Ф. Лопатинського мала 1416 т., переданих Тверській семінарії.

Архієпископ Курський *Феофілакт Мочульський* – автор повчань, класичних книг: «Логика и риторика» (М., 1789), перевиданої під назвою «Словеснословие и песнопение» (Х., 1811), «Краткое объяснение церковного устава» (М., 1799 та ін.), «Краткие правила ирмолойного пеня» (М., 1800), теж перевиданої, як і «Четверочастный дар юным Курской епархии» (М., 1806) з «Историческим прибавлением о Белгороде, Белогородской епархии».

21 рік митрополитом Київським був *Фотій*, твори якого – у Новгород-Софійській бібліотеці: «...между рукописями сохраняется очень чистый полуставный список 16 Поучений Князьям и Боярам и всему Священному, монашескому и мирскому Чину, а при них находится и его Духовное завещание, в коем он описал и Жизнь свою. В Московской Патриаршей библиотеке между Посланиями Российских Митрополитов есть сверх упомянутых и его многия другие» (т. 2, с. 276).

Так само на дяться Є. Болховітіновим дані про архіви, певні книжки і в інших б графіях у иого словниках.

Серед н чної кількості біобібліографічних нарисів, написаних Є. Болховітіновим про світських осіб [2], привертають увагу, зокрема, такі особистості: *І. Богдан вич* – мріяв стаги актором, навчався, служив і друкувався в Московському університеті, виздив секретарем посольства до Саксонії, перекладав статті з Французької енциклопедії, поет, видавець журналу «Невинное упражнение» (1763), учасник журналу «Санкт-Петербургскии вестник» Л. Брайко (1778). Він автор «Историческаго изображения России» (СПб., 1777, ч. 1), популярної поеми «Душенька» (М., 177 ; 1783), повісті у віршах «Добромисл» (М., 1805), драми «Славяне... с хорами и балетом» (СПб , 1788), оригінальних п'єс, збірників російських прислів'їв.

Капітан-командор імп. флоту *П Гамалия* – автор книг «Высшая теория морского искусства» (СПб., 1803–1804), «Опыт морской практики» (СПб., 1804), «Теория и практика кораблевождения» (СПб., 1806).

Письменник-історик, видавець «Адской почты», перекладач з італійської, англійської, турецької, іспанської, португальської мов *Ф. Емін* – людина із загадковою біографією причому наведено різні її варіанти; з 1761 р. в Петербурзі: «Пылкость воображения, острота ума, дух критики и соль даже сатиры, а притом великая начетливость видны во всех его сочинениях. Но обширная память весьма часто заставляла его при сочинении быть только собирателем и списчиком, и иногда безразборным» (т. 1, с. 220–221) Зокрема, лише до 1213 р. доведена його найважливіша праця: Россииская история (СПб., 1767–1769, 3 т).

Полковник *В. Золотницький* писав вірші, філософські трактати: «Состояние человеческой жизни» (СПб., 1763), «Сокращение естественного права» (СПб., 1764), «Разсуждение о бессмертии человеческой души» (М., 1768).

Поет і драматург *В Капніст* – автор комедії «Ябеда» (СПб., 1798), видав зібрання своїх віршів (1796), «Лирические сочинения» (СПб., 1806), перекладав Ж. Мольєра.

М. Козачинський писав драми, панегірики, уклав авторський курс філософії.

Сенатський протоколіст *Ф. Козельський* – автор трагедії «Пантея» (СПб., 1787), поеми «Незлобивая жизнь» (СПб., 1769) та ін., видав він і зібрання своїх творів (СПб., 1769–1771, 1778).

Радник *Я. Козельський* – викладач, автор підручників, багато перекладав, зокрема: «Государь и министр» (СПб., 1766) Ф. Мозера, «История датская» (СПб., 1765–1766) Л. Гольберга.

Поет *К. Кондратович*: «Он был из числа плодовитейших русских писателей и почитался между преобразователями нашей словесности» – до 10 тис. творів (т. 1, с. 300). Видав свої та перекладені ним вірші та епіграми: «Старик молодый, доброхотному и недоброхотному читателю» (СПб., 1769. Ч. 1–2), склав ботанічний словник «Диктіонер» (СПб., 1780). Переклав «Записки о России» С. Герберштейна та багато інших творів, які не друкувались.

Сотник Чернігівський *Г. Кузменський* – автор «Панегірика імп. Єлизаветі Петрівні» (1744).

Д. Перекрестович – автор книги «Дари духа святого» (Чернігів, 1688).

З ніжинських дворян надвірний радник *Л. Січкарьов*, учасник походів кн. Г. Потьомкіна, директор Єкатеринославських училищ, відомий багатьма перекладами з давніх і сучасних європейських мов.

Професор філософії та давньої словесності *П. Сохацький* – автор промов, перекладач, видавав журнали: «Приятное препровождение времени» (1793–1798), «Иппокрена или утехи любословия» (1799–1801).

Доктор філософії *І. Хмельницький* – перекладач і автор трактатів, зокрема, «Рассуждения о рабстве по законам естественным и праву всенародному».

Словники та інші історичні праці митрополита Євгенія відображають його теоретичні засади: найпереконливіший аргумент для нього – це факт, історія має бути оповіддю, зібранням фактів, без суб'єктивного ставлення до цього зібрання. Сутність історії – подати буття і діяння, наскільки можливо, так, як вони були, і в такому порядку, як це відбувалося. Є. Болховітінов писав у одному з листів (1806): «История должна быть в системе, то есть в разделении на периоды, эпохи, и в подборе единообразных материй по статьям или главам...»; щодо додаткових покажчиків (1819): «...самый механический и неученый труд... Свод без них темная камера. Система для ума, а реестр – для ума и памяти. Согласно с бароном и я думаю, что один общий реестр полезнее многих частных...» [13].

З історичних діячів України Є. Болховітінов систематизував біографії світських письменників різного походження за національністю чи соціальним статусом – князів, церковних ієрархів, а також істориків, дипломатів, композиторів, лікарів, військових діячів, козаків, які будували державу, захищали народ, релігію, досліджували історію і культуру, навчали, творили багатомовну літературу. Отримавши освіту у Києво-Могилянській академії чи західноєвропейських навчальних закладах, вони служили рідній землі, а з часом розійшлись, часто проти своєї волі, по всій Російській імперії.

Так, *В. Рубан* розпочав як поет свою значну за обсягом літературну діяльність з 1767 р. (після навчання у Київській академії та Московському університеті), потім став видавати журнали, збірники з публікацією історичних джерел: «Краткое известие о Малороссии» (СПб., 1773), «Краткая летопись Малыя России с 1506 г. по 1775 г.» (СПб., 1777), «Любопытные месяцесловы» (1775–1780), «Землеописание Малыя России, изъясняющее города, местечки, реки, число монастырей и церквей, и сколько где выборных казаков, подпомощников» (СПб., 1777), «Всеобщий гонец и путеуказатель» (1777), «Описание столичного города Москвы» (СПб., 1782), «Канон Пасхи» (1779); кілька разів перевидав «Российский Царский Памятник» (1780) та багато інших перекладів прозою і віршами.

У рідному м. Глухові помер письменник, видавець, перекладач *Федір Йосипович Туманський* (у Болховітінова помилково «Васильович»), який зібрав багато матеріалів до біографії імп. Петра I, видав «Созерцание жизни великого князя Александра Невського» (СПб., 1789), кілька журналів: «Зерцало света» (1786), «Лекарство от скуки и забот» (1787), «Российский магазин» (1792–1793; проте не вказано, що в ньому вміщено «Летописец Малыя России» зі словничком, і що у своїй бібліотеці в Петербурзі, окрім іноземних, мав до 2 тис. російських книг).

Служіння Богові не лише власними молитвами, а й корисними суспільству справами, душевне спасіння не лише у читанні і проповідуванні, але й у створенні – написанні і книгодрукуванні, – такий висновок книгознавчих праць митрополита Євгенія. Значну увагу приділив митрополит висвітленню діяльності книжників – друкарів, меценатів книговидання, діячів церкви, авторів.

Зокрема, про першодрукаря *Ф. Скорину* він писав: «Он достопамятен тем, что перевел Библейские книг с латинского Иеронимова текста... и напечатал оные в Праге и Вильне, с 1517 г. до 1525 г. ...все сии книги давно уже находятся в России по разным библиотекам и в частных руках, но нет нигде всех вместе» (1845, т. 2, с. 170).

Покровитель слов'янської просвіти князь *Костянтин Острозький*, автор грамот проти унії, «...первый осмелился... открыто печатать церковные славянские книги. Правда, в описании Киевопечерской лавры [К., 1795] сказано, что еще в 1531 г., отец его, Острожский князь Константин Иванович подарил сей лавре из Ос-

трожской типографии буквы и все орудия, к печатному делу принадлежащие, и с 1533 г. якобы началось в той же Лавре и печатание книг. А Бакмейстер (в «Опыте о библиотеке ») ... говорит, что в Остроге началось печатание книг с 1549 г. Но может быть, оба сии свидетельства должно разуметь о типографии польских букв...» (вперше опубліковано в журналі «Отечественные записки», 1821; «Словарь», 1845, т. 1, с. 303). Далі згадано *І. Федорова,* видання з Острога, Львова, Вільно, Стрятина, Могилева, Почаєва, Києва. Проте в описі Києво-Печерської лаври (1826) легенда про острозьку фундацію друкарні була відкинута Є. Болховітіновим.

На титулі одного з примірників Острозької Біблії 1581 р. НБУВ (Кир 4476п, зі штемпелем бібліотеки КПЛ), є написи 1703 р. Іоаникія Сенютовича, ігумена Михайло-Золотоверхого монастиря, пізніше архімандрита Печерського, і примітка Є. Болховітінова під роком видання. «до Патріаршества Всероссійскаго за 8 летъ».

На «Книжиці [у шести розділах]. О єдіной істинной православной вірі» Василя Суразького, знайдено запис Є. Болховітінова на першій сторінці біля назви: «Слова Константина Константиновича Острожскаго. Напечатано въ Остроге 1588 г.» (Кир 649, без титулу; рукописна копія в 34 зошитах: ІР НБУВ, ф. 312, № 474).

Загальна історія слов'янського книгодрукування розпочата ним в «Друге просвещения» (1806) у біографії «Іоан Федоров», з подальшим передруком уривку «О славенорусских типографіях» (1813) і варіантів у двох виданнях «Словаря исторического»: охарактеризовано видання Ш. Фіоля, протестантський «Катехізис» (Несвіж, 1562) у перекладі С. Будного та ін., «Литовський Статут» (Вільно, 1588) з друкарні Мамоничів, «Євангеліє» (М., 1606) друкаря-волинянина О. Радишевського. Книгознавчі розшуки Болховітінова невіддільні від історії церкви, боротьби за православ'я, просвітницької ролі друкарень, цензурної заборони духовних і світських текстів. Він підкреслює, що першодрукар І. Федоров (разом з П. Мстиславцем) зазнали переслідувань у Москві «...от суеверов, а особливо по зависти книгописцев, предвидевших от Типографии урон свой, обвиненные в ереси и волшебстве...» (1827, т. 1, с. 267). Вони продовжили свою діяльність у Вільно і Львові. Митрополит Євгеній повністю друкує «Послесловие» І. Федорова з «Апостола» 1564 р. з історією цього видання, вміщує описи перших слов'янських книг; привілей Петра І Я. Тесінгу (Амстердам). Також зауважує про друкарні: «Киевская начала печатать книги с 1616 г., Могилевская также с 1616 г.; Черниговская с 1646, Новгородо-Северская с 1678; Кутеинская с 1632 г. и проч.»; а далі дає коротку історію гражданського друку, вказує перше нотне видання друкаря Й. Городецького, який довго мандрував по Азії та Європі – «Ірмолой» (Львів, 1700); твори Д. Бортнянського і О. Козловського.

За Болховітіновим, начальник друкарні Печерської лаври *П. Беринда* для свого «Лексикону» (К., 1627) вибирав «...слова из толкований и переводов Максима Святогорца, Мануила Ритора и иных, и толкуя оныя... малороссийским языком, употреблявшимся тогда в Киеве...» («Словарь», 1827, т. 2, с. 150). Примірник перевидання «Лексикону» (Кутейно, 1653, шифр НБУВ Кир 785, КСС 1174а) містить деякі доповнення Болховітінова: «Пиръ (Pir)[...] можетъ быть отъ греческаго[...]» (с. 103); «Чну – начинаю» (с. 204); «Ружить – мурчать какъ котъ» (с. 141); «Магерница – кухня отъ греч.» (с. 76), «Мерчина – мертвечина, стерво»; «Кречу, крячу отъ греч. – кричу» (с. 77).

Про *Зизанія Лаврентія* митрополит вказує, що це автор перших слов'янських «Граматики» та «Азбуки» з лексиконом, а «Изложеніе о православной вере» – праця його брата *Стефана Зизанія* (Вільно, 1596). Болховітінов детально описав ці рідкісні видання, а також вказав «Поученіє» Стефана, видане тоді ж. Зберігся список «Православного исповеданія» (XVIII ст.) з колекції митрополита (ІР НБУВ, ф. 312, № 531).

Згадав він і проповідника, коректора та розпорядника друкарні Києво-Печерської лаври *Т. Земку*, якому написав епітафію польською мовою А. Кальнофойський.

Безпосередньо українському друкарству митрополит Євгеній присвятив окремий розділ «О типографии Киево-Печерской лавры» у відповідному «Описі Києво-Печерської лаври» 1826 р., де фактично підсумував попередні бібліографічні розшуки (відсилаючи до праць В. Сопикова, Й. Добровського, Й. Лелевеля і П. Кеппена). Він утвердив у науці факт заснування друкарні у Києві Є. Плетенецьким, а першим її виданням – «Часослов» 1616 р.: «После знатнейших славянских православных типографий, Острожской и Виленской, киевопечерская издала книг полезных Церкви больше их и прочих Литовских, Волынских и Белоруских, а чистотою букв и тиснения превзошла все подобныя себе. От нея заведены Новогородсеверская и Черниговская. Фигурный снаряд для печатания картин составляет при ней также обширное заведение, хотя еще неусовершенное. Самая Святость Лавры всему печатаемому в оной придает преимущественное уважение в народе, и книги ея издания почитаются паче других как по всей России, так и у заграничных православных народов; наипаче драгоценны издания прежния, до соображения с Московскими книгами печатанныя, кои ныне признаются уже редкостью для собирателей Библиотек...» (с. 60).

Він приділив увагу і діячам рукописної книжності. Знамените «Поученіє» *Володимира Мономаха* (СПб., 1793) Болховітінов охарактеризував таким чином: «Грамота сия весьма замечательна по многим описаниям древних нравов, обыкновений воспитания и образа жизни наших князей» (1845, т. 1, с. 84).

Ярослав Мудрий, «...подражая отцу своему, основавшему народное училище в Киеве, завел таковое же в Новегороде, ...приглашал к себе греческих художников, живописцев, зодчих и лучших певцов церковных, чеканил свою монету и старался о переводе книг с греческого на славянский язык... Таким образом он не только умножил книги славянские, но и завел первую в России библиотеку, которая долго была и архивом княжеских договорных грамот...» (т. 2, с. 282–283). Болховітіновим дано розгорнуту історію вивчення головної праці князя як юридичної пам'ятки, численних публікацій «Руської Правди» в Росії (СПб., 1733, 1767, 1792; М., 1799). Щодо видання зведеного списку митрополит висловив зауваження: «Но издатели не сказали, где остались те списки, из коих составили они свои, дабы потомкам поверить его, и не указали тех источников, из коих почерпали они изъяснения и примечания свои; а потому оные часто кажутся произвольными» (с. 286). Знайдені були інші списки, серед яких найбільш важливі заново видані (М., 1815), здійснено польський переклад, а кращі роз'яснення окремих статей, вказує він, дав М. Карамзін.

Автори-історики складають теж чималу групу в «Словаре» Є. Болховітінова. Зокрема, він пише про архімандрита *Захарія Копистенського* – автора «Омілії» (К., 1625) та знаменитої «Палінодії» «...в которой, кроме защищения нашей церкви, заключается много исторических известий, объясняющих обстоятельства Российской и наипаче Киевской иерархии, а особливо начало и причины Унии с опровержением всех разнствующих догматов и учений римския церкви. Книга сия доныне остается в рукописях. Подлинник за подписанием сочинителя в Киево-Печерской лавре, а списки ея находятся в библиотеках Патриаршей и других» (1827, т. 1, с. 188). Список «Палінодії» XVII ст. митрополит Євгеній подарував бібліотеці КДА (ІР НБУВ, ф. 301, № 114).

Митрополит Євгеній не вважав «Синопсис» власним твором *Інокентія Гізеля*: «...сокращено им или кем другим при нем и инде дополнено из Хроники Феодосия Софоновича... Но поелику до издания Ломоносова «Краткого российского ле-

тописца» не было никакой другой печатной Русской истории, то сей единственный Синопсис многократно был печатан...» (т. 1, с. 199).

Чернець-літописець *Нестор* – автор «Повісті временних літ», житій святих Печерських. «Но доселе нигде не отыскалось еще ни Несторова, ни продолжателей его подлинника, и вероятно, все они давно потеряны, а остались только многочисленные с оных списки в разных российских библиотеках... А важнейшее издание Несторовой летописи есть Шлецеров сличенный Нестор, над составлением которого трудился сочинитель 40 лет... Он изъяснил в нем труднейшие места, сличив разные списки... с византийскими и средних веков латинскими историками...» (т. 2, с. 86). Видано цю працю було в Геттінгені (1802–1809), переклад Д. Язикова (СПб., 1809–1819). У митрополита Євгенія була рукописна копія зводу А. Шлецера (ІР НБУВ, ф. 312, № 305–306).

Ігумен Києво-Видубецького монастиря, єпископ Переяславський *Сильвестр*, як вказує Євгеній, продовжив літопис Нестора, а єпископ Новгородський *Нифонт* додав свій текст: «В продолжении его находится много особенно волынских происшествий, и он описывал обстоятельно князей по возрасту, виду, лицу и проч., из чего можно замечать, что он знал живописное искусство» (т. 2, с. 141).

Ігумен *Феодосій Софонович* – автор «Хроніки з літописців стародавніх» (1672), писав: «...Кождому бовім потрєбная єсть рєч о своєй отчизні знати і іншим питаючим сказати, бо своєго роду не знаючих людєй за глупих почитают» (т. 2, с. 285). За Болховітіновим, існує два списки: графа Ф. Толстого та М. Рум'янцева (копія з бібліотеки гімназії м. Вестерос у Швеції, подарована Є. Болховітінову: ІР НБУВ, ф. 312, № 310). Порівнюючи їх з Волинським та Іпатіївським літописами, Євгеній дає повний детальний опис складу обох списків, допускаючи, що в Толстовському списку ті статті, що написані українською мовою, належать Софоновичу; у «Синопсисі» І. Гізеля цей текст скорочено і вказано всі посилання на Нестора інших істориків: М. Стрийковського, Я. Длугоша, М. Бєльського, М. Кромера, Матвія з Мєхова, О. Гваньїні.

П. Симоновський – автор «Краткого описания малороссийского козацкого народа с начала происхождения его и разнообразного по временам состояния по 1761 г.» (1765): «В сию книгу поместил он все то, что нашел о сей материи у иностранных и российских писателей. Но она еще не издана» (1845, т. 2, с. 163).

На багатьох виданнях з історії слов'ян, Київської Русі, Литви, Польщі, козацької України і сучасної йому об'єднаної Російської імперії є примітки Є. О. Болховітінова російською, латинською і французькою мовами. Вчений по пам'яті вказував масу джерел, поєднуючи різні тлумачення, відмічаючи нові знахідки, коротко коментував прорахунки. Він щиро радів чужим успіхам, досягненням іноземних вчених, критикував своїх друзів-знайомих за невміння і похибки... Митрополит насолоджувався хорошою працею, перечитував по декілька разів, перекладав і виписував важливі факти, доручав своїм секретарям робити копії для поповнення власної колекції історичних документів. Зокрема, в ІР НБУВ, ф. 312, № 267 – виписки і переклад з книги Т. Островського «Dzieie» (1793) з листом В. Анастасевича (1814), № 304 – з книги Б. Попроцького «Herby» (1584), № 287 – копія «Chronique D. Marulus» (1510), № 327, 329 – копії «Записок» А. Курбського, «Посланія царя Іоанна» і т. д.

Головним напрямом тогочасних досліджень було дошукування основ слов'янства. Байєр, Міллер «слепою доверенностью к нашим летописям», зазначав Болховітінов, ввели норманську теорію, Шлецер вже критично ставився до джерел, Карамзін – з літературним натхненням створив історію Росії. З середини XIX ст. утвердився принцип критичного відбору джерел, поглиблене осмислення предмету і задач історії, коли концепції переростають в окрему галузь науки: в універси-

тетах є лекції-огляди з історії літератури, зокрема, російської словесності *М. Греча,* в курсах загальної та вітчизняної історії і статистики; згадує Болховітінов також скептичну школу, спрямовану проти норманського походження Русі, професора Московського університету *М. Каченовського,* чия практична, освітньо-видавнича робота втілена в публікаціях його студентів. Цей видавець журналу «Вестник Европы» з 1805 р., автор різних історичних статей, перекладач співпрацював з митрополитом Євгенієм, але порівняно з іншими, недостатньо: «...я редко переписываюсь, ибо он крайне занят» [14].

У біографіях письменників Є. Болховітінов додатково давав справжні історичні огляди з історії звичаєвого права Київської Русі, літератури, книгознавства, які недарма пізніше передруковувались як окремі грунтовні статті. У біографію актора і театрального діяча *Ф. Волкова* введено історію публічних вистав, де згадано князя Володимира, історичні та духовні драми Д. Ростовського, Ф. Прокоповича, Г. Конiського, С. Полоцького: «Материю всех сих киевских драм составляли священные истории и деяния святых, как то было и при введении во Францию сценических представлений. Киевские студенты, во время вакаций своих, ходя по Украйне и по ближним российским городам, иногда куклами в маленьком ящике, называемом вертепе, а иногда и сами лично представляли сии пиесы по большей части с фарсами... и хотя великороссияне охотно стекались на сии представления, но сами нигде еще не осмеливались заводить у себя оных» (1845, т. 1, с. 86–89).

Не написав Болховітінов (а можливо, втрачено) біографію *Г. Сковороди*, але зберігся список його твору «Книжечка называемая Alcibiadis сиречь Ікона Алківіадская» (1776), теж очевидно вивезений з Воронежа і оправлений у власницькому конволюті (ІР НБУВ, ф. 312, № 192), бо до Острогозька, де трохи пожив знаменитий мандрівний філософ, навідувались і воронежці.

Музика і хоровий спів з дитинства увійшли в життя Є. Болховітінова, він мав талант з глибини вразливої душі відчути, а пізніше осмислити в історичному аспекті і передати своїм учням сокровенну красу церковного обряду, підкреслюючи значення саме канонічної традиції співу. Він цінував і світську музику, написав перші короткі біографії кількох фольклористів – збирачів і дослідників народної творчості, музикантів, композиторів-сучасників, у т. ч. і українських, яких надалі ніяк не могли оминути музикознавці:

М. Березовський прославився в Італії і навіть був обраний членом Болонської академії: «Он первый ввел музыкальную симфонию в наше певчество, и расположил оное на совершенных правилах гармонии...». Але в Росії, приєднаний до інших придворних музикантів, і після невдалого проекту 1776 р. відкрити у Кременчуці музичну академію, захворів і вчинив самогубство (т. 1, с. 36).

Д. Бортнянський був з 1796 р. у Петербурзі «...директор вокальной музыки придворнаго певческаго хора, и сочинитель многих известных по всей России певческих концертов новейшаго италианскаго вкуса». Навчаючись в Італії (1768–1779), він створив дві опери і кілька ораторій, а весь список творів композитора (особисто знайомого з Болховітіновим, який зворушено слухав його концерти хорової культової музики) складає 54 назви (за сучасними дослідженнями 100, з яких 45 хорових композицій). В примітках дано стислу характеристику епох церковної музики в Росії, а також згадуються «польські регенти»: М. Ділецький, автор багатьох концертів для церкви [15], А. Рачинський, який писав музичні твори для хору К. Розумовського (с. 55–56).

До світських письменників віднесені Є. Болховітіновим і медики. Доктор медицини *Н. Амбодик-Максимович* видав ряд посібників: «Ботаники первоначальные основания» (1795), «Новый ботанический словарь» (1804), «Анатомо-физиологический словарь» (1783). На примірнику НБУВ (Гр 3687) книжки «Первоначальныя

основания ботаники» (Пб., 1796) є запис Є. Болховітінова на форзаці: «Леса всасываютъ въ себя изъ атмосферы влагу и електрическую силу, а во время недостатка, уделяя ихъ земле, отводятъ бури».

Г. Базилевич був доктором медицини і хірургії: «...по его представлению и начертанию, учреждены при военных гошпиталях, дотоле не существовавшие клинические палаты... Медико-хирургическая академия по части учебной много ему была одолжена, и даже имя сие, по его представлению, ей присвоено...» (т. 1, с. 13).

Х. Барсук-Мойсеєв – перший доктор медицини з 1795 р., професор Московського університету, багато перекладав фахових посібників з фізіології, гігієни, лікування хронічних хвороб, фармакології, зокрема: Детский лечебник (М., 1793. Ч. 1–2), Полный и всеобщий лечебник, или курс медицины (М., 1791. 2 ч.), Блюменбах И. О единстве рода человеческаго и его разнообразностях (М., 1801).

Й. Каменецький як лікар був на турецькій війні, боровся з епідемією чуми, написав «Краткое наставление о лечении болезней простыми средствами» (М., 1805 та ін.).

Генерал-штаб-лікар *Н. Карпінський* підготував «Русскую фармакопею» латинською мовою (СПб., 1798), видану у перекладі І. Левонтовича (М., 1802).

Доктор медицини Лейденського університету *П. Погорецький* переклав: «Историю и записки Амстердамскаго Общества» (СПб., 1768), деякі статті з французької енциклопедії.

Доктор медицини та хімії *Ф. Політковський*, декан Московського університету, свої лекції читав «...по большей части, при постелях в университетской рольнице» (т. 2, с. 129); автор дисертації «De pyogenia» (Лейден, 1781), переклав з французької «Науку сохранять здоровье» (М., 1806).

Доктор медицини *К. Рожалін* у Лейдені написав «Разсуждение о болезни скорбут» (1765) латинською мовою.

Відомий працями про лікування чуми *Д. Самойлович* – доктор медицини, автор трактатів латинською, російською, французькою мовами, перекладач.

Доктор медицини *Х. Тихорський* – автор «De vera sive proxima causa podagrae» (1765).

Полковий лікар *М. Трохимовський* – автор «Разсуждения о растениях, в Крымской степи усмотренных» (1772).

Доктор медицини *К. Ягельський* – автор «Наставления о предохранительных средствах от моровой язвы» (М., 1771). Серед рукописів митрополита Євгенія є «Annotationes» К. Ягельского (1770 р.: ІР НБУВ, ф. 312, № 730).

Медицина для Є. Болховітінова мала досить своєрідне значення: від усвідомлення її загальновизнаних досягнень (особливо у щепленнях віспи) до глибокої недовіри щодо власного лікування. Як згадував Д. Бантиш-Каменський, митрополит «...всегда доступный, благотворительный, справедливый, пользовался общею любовию; не любил только докторов, лечил сам себя и, за несколько минут до своей кончины, читал французскую медицинскую книгу» [16]. Маючи багато хронічних недугів, надавав перевагу над ліками простій їжі, поїздкам на свіжому повітрі, фізичній праці у власних садах і лазні. Весь час опікувався здоров'ям студентів, ченців у монастирях, викладачів у своїх бурсах, семінаріях і академіях, контролював ремонти і будівництво нових приміщень, добросовісність лікарів. У Петербурзі він навіть розпорядився канавками осушити заболочений двір духовної академії. А до Воронежа писав С. Устиновському: «Посылаю сыну Вашему кучу медицинских диссертаций, полученных мною из Дерпта; там я считаюсь членом. Лекарю должно прилежно читать медицинские книги, иначе всю теорию забудет, а одна практика слепа. Надобно ему иметь и медицинский лексикон Blancardi новейшее издание и разные фармакопеи, иначе и медицинскаго языка не поймет» [17].

Археографічне і текстологічне опрацювання розсіяного архіву Є. О. Болховітінова досить перспективне для сучасних поглиблених і розширених досліджень у галузі пам'яткознавства і літературознавства. Особливої уваги і навіть факсимільного видання заслуговують автобіографічні матеріали і листування письменників початку XIX ст., що зберігаються в Москві і Санкт-Петербурзі. Автентичні документи, зокрема, автографи листів і чернетки праць, страхують від суб'єктивності висновків у біографіях, проте, будучи опублікованими, знову викликають ряд запитань: малорозбірливі тексти по-різному трактуються, редагуються і скорочуються.

Матеріали, зібрані Є. О. Болховітіновим, вже не раз використовували, досліджували, деяко публікували: і те, що він постійно сам передавав видавцям (у т. ч. Мстиславову грамоту в 1807 р. акад. М. Озерецковському), чи за його сприянням готували до друку, або вже по його смерті вибирали з архіву (листи, статті, грамоти, акти, реєстри, списки) інші дослідники. Граф М. Рум'янцев, якого журналісти називали «кассиром российской словесности», був незадоволений такими широкими жестами митрополита. Зокрема, він писав В. Анастасевичу: «Все, что к вам я доставлял, вы конечно властны вносить в собственныя ваши сочинения, упоминанием, ссылками и даже полною копиею с документов; но покорно вас прошу навсегда не передавать другим, именно сочинителям журналов; я не хвалю по журналам исторических преданий разсеянность, хотя я обещал и сам сочинителю Северная архива...» [18] (мається на увазі опис весілля сина князя Данила Галицького, на якому гостями були 3 королі).

У листах Д. І. Хвостову єпископ Євгеній часто пропонував видавати упорядковані різноманітні документи: «Прилагаю и Тактику Суворова, списанную мною собственноручно с худого оригинала. Естьли она у Вас есть, то проверьте со своим списком. А естьли нет, то включите в журнал хоть с моего. Статья сия предостойна любопытства руских патриотов. В ней дух и ум и опытность видна великаго нашего вождя» (30.IX.1805); «Посылаю подлинник письма Феофана Прокоповича. И поелику писал он со старинными сокращениями, то прилагаю и список по новому письму с переводом» (31.III.1819) [19].

У Новгород-Софійській бібліотеці Є. Болховітінов знайшов «Житіє и Хоженіє Даниіла Русьскія землі ігумена» [20], чернігівського ченця-мандрівника XI–XII ст., і написав президенту РАН А. Нартову: «Эта находка для российской словесности, кажется, должна быть драгоценна. Я уже из 4-х списков свел и исправил текст» (13.VI.1807). В 1814 р. Професор Московського університету Р. Тимковський, ознайомившись з рукописом, через К. Калайдовича просив «уступить» право видання цієї пам'ятки, а після відмови – «згубив» (тільки по смерті Калайдовича її було знайдено в його паперах, придбаних М. Погодіним). Інший звід з 5-ти списків Болховітінов сам вислав до Товариства 1816 р. Повторно звернулись до нього 1835 р., і митрополит знову вислав звід уже з 2-х списків. Але праця його так і не була опублікована – про цей давно підготовлений до друку митрополитовий рукопис, доручений Товариством старожитностей М. Коркунову, і про список К. Калайдовича згадував видавець пам'ятки (вже з інших 10-ти списків) І. Сахаров. За Болховітіновським планом, повідомленим ним у листі М. Рум'янцеву, а тим – О. Малиновському (26.IV.1820), готувалось, але теж не здійснилось видання «Древних российских путешествий»: «...полезно бы воспользоваться сводным списком паломника Даниила путешествия, над которым трудился преосв. Евгений; а я к нему уже обратился с просьбою, чтобы он пожаловал мне прислать Странствование Стефана Новгородца, а по получении его непременно к Вам препровожу...» (ІР НБУВ, ф. 312, № ^67, арк. 67–72; Хоженіє Даниїла, № 171–172, Странствіє Стефана-новгородця, № 173).

Пергаменні кириличні аркуші (серед яких знаменитий, так і названий Євгеніїв-

ським, Псалтир, Житія, Служби, Мінеї XI–XVI ст.), врятовані Болховітіновим у Юр'євому монастирі, скопіював і професійно описав у 1821 р. молодий філолог О. Востоков. 1837 р він вислав П. Шафарику копію уривку з «Житія Кіндрата» XI ст. Два аркуші псалтиря митрополит подарував П. Кеппену, а 20 – М. Погодіну в 1835 р.: «Листы Толковои псалтыри я выпросил у митр. Евгения, но не знаю еще, где поместить их» [2] , – повідомив останній О. Востокову. Опублікував текст повністю І. Срезневський; докладне дослідження, враховуючи цінність пам'ятки для історії слов'янського мовознавства, підготувала Н. Гринкова: «Красивый четкий почерк приближает Евгеньевскую рукопись к лучшим рукописям XI века. По величине букв... приближается к Изборнику Святослава 1073 г. ...По отношению к редуцированным ъ и ь... должна занять одно из первых мест среди древнейших русских памятников. .» (розмір аркушів з дуже тонкого пергамену 24х28 см, текст у 2 стовпці по 20 рядків).

Про невдалий випадок з публікацією актів писав Болховітінов Анастасевичу (19.III.1824): «О судебных старинных наших актах царствования Ив. Вас. я нашел в Новегороде целое судное дело при Судебнике его и сообщил Моск. проф. Сандунову, помнится в 1805. Но он затерял и просил у меня другаго списка: а у меня его и не осталось. Впрочем, подобные судебные акты и обыски вы найдете в «Истории росс. Иерархии» в грамматах Антониева Новагородскаго монастыря. О десятинах церковных я не видал Гацкаго, а много нашел в истории церк. Островскаго, а о греческих у Бингама и надеюсь опровергнуть Татищева и Карамзина в истории Киевской иерархии». А в іншому листі – про збірник матеріалів кількох священників про повстання Яїцьких козаків з описом М. Ричкова (ІР НБУВ, ф. 312, № 344/554): «Естьли Спасский не надеется издать Пугачева, то пусть не удерживает моей книги и возврати г» [22].

М. Второв видав «Тетрадь записную, как пошли певчие дьяки под Азов...». Болховітінов скопіював текст у бібліотеці Олександро-Невської академії і надіслав до Воронежа другу В. Македонцю (23.X.1802) з проханням передати «...в библиотеку народнаго училища. Я уверен, что там лучше знают цену сим мелочам, нежели в семинарии, где, конечно, бросили бы ее... за то, что она не латынская и не печатная...» [23].

А. Димитрапопулос видав трактат Є. Булгаріса «Про музику» (1868), використавши грецький оригінал, подарований автором Є. Болховітінову. Також опубліковані [24] листи барона Г. А. Розенкампфа, Феофана Прокоповича, скопійовані І. Штрандманом матеріали уніатського єпископа Я. Суші [25], надіслані М. Рум'янцеву (19.I.1826), а ним передані Є. Болховітінову (ІР НБУВ, ф. 312, № 431, 69 арк.), «Грамота царя Алексея Михайловича архиепископу Вологодскому и Белоезерскому Симону» за 1672 р. Є. Шмурло, з-поміж знайдених в бібліотеці Києво-Софійського собору матеріалів, видав уривки з листування митрополита і статтю його племінника О. Болховського «Современное описание погребения императора Павла I».

Є. Болховітінов подав у словнику серед біографій світських письменників дуже коротку біографію *І. Котляревського*, хоча неодноразово згадував про нього у листах В. Македонцю. Він мав перше видання «Енеїди» (1798) і варіант списку «Песні на новый годъ пану нашему й батьку князю Олексею Борисовичу Курарину» (див. примірник НБУВ за шифром Гр 2393, № 49, 2 арк.). Проте найважливішим є те, що саме в архіві митрополита зберігся найдавніший початковий список трьох частин поеми (30 арк.): «Перецыганенная Енеида с русскаго языка на малороссийский 1794-го года октября 11 дня» (ІР НБУВ, ф. 312, № 707), опублікований М. Дашкевичем і описаний А. Адаменко.

Передані копії документів з історії Богоявленського братства почав описувати надзвичайно обдарований студент КДА, викладач, пізніше знаменитий лексикограф

Ф. Шимкевич: «Копіи съ разныхъ грамотъ и выписей относящихся къ Академіи Кіевской, найденные при Св. Синоде. Присланы въ библіотеку Кіевской Академіи отъ Синод. и Комиссии духов. Училищъ члена Его Высокопреосв. митр. Кіев. и Галицкаго Евгенія, марта 12-го, 1827 года, въ Кіеве». Саме ці матеріали були підготовлені В. Чеховичем у виданні Київської археографічної комісії: «Из великого множества подписей, бывших в братском реестре, сохранилось только 22 в копии, принадлежавшей митрополиту Евгению, с которой они напечатаны 1846 года, во 2-м томе «Памятников» [26]. Пізніше їх використав Ф. Титов у своїх монографіях з історії КДА, а С. Голубєв перевидав, але з інших копій, оскільки виявив, що списки, які були виконані для митрополита Євгенія – неякісні. Оригінали загинули у Києві при пожежі в академії 1780 р., але 1773 р. до Св. Синоду були вислані копії.

1836 р. сенатор М. Лонгінов, після відвідин Києва, доповів імп. Миколі I про прохання митрополита отримати старовинні монастирські акти з Київської казенної палати, які в подальшому планував готувати до друку в КДА. В. Чехович приймав їх 1837 р. до бібліотеки КДА вже по смерті ієрарха, «...к памяти котораго питал глубокое уважение и более других любил передавать свои воспоминания о нем, начиная с студенческих» [27].

Опубліковані короткі нотатки-план Болховітінова про «Путешествие из Петербурга в Москву» (1790): «Главная цель – безчеловечіе рускихъ чиновниковъ и рабство крестьянъ». З рукописом цього своєрідного високогуманного твору начальник С.-Петербурзької митниці *О. Радіщев* звертався до С. Селівановського, недавнього кріпака, але той у 1789 р. не ризикнув друкувати таку небезпечну книгу. Автора засудили до страти, але замінили вирок засланням на 10 років до Сибіру. З 1801 р., після повернення, він служив у Комісії складання законів, проте був доведений до самогубства 1802 р. Біографію такої надзвичайної людини Болховітінов не міг оминути, але чи були вони особисто знайомі, – не з'ясовано. В НБУВ є примірник цього твору (Гр.5822) з гравійованим титулом, частково іншим варіантом набору, без записів, на папері 1789 р., але з деякими замінениими аркушами паперу з філігранями 1827 р.

Найбільш повний текст автобіографії *Г. Державіна* «Нечто о Державине» і автокоментарів «Примечания на сочинения Державина» (1808) видала у 60-х рр. XX ст. Є. Кононко. Першим ризикнув друкувати ці примітки М. Остолопов, Вологодський прокурор (1808–1812), але у скороченому варіанті, з копії В. Анастасевича, а сам Болховітінов опублікував тільки скорочений варіант біографії Г. Державіна, без розгорнутих подробиць і дразливих нюансів, як пояснював у листі Д. Хвостову: «Я убедил Гаврилу Романовича (который был у меня в Хутыне 24 августа и ночевал), чтобы он написал хотя краткую поэму о Новегороде... он прислал мне самую обстоятельнейшую свою биографию и пространныя примечания на случаи и на все намеки своих од. Это драгоценнейшее сокровище для руской литературы. Но теперь еще и на свет показать их нельзя. Ибо много живых витязей его намеков...» [28]. Свідками цих взаємних відвідин і довгих бесід були книжки. Зберігся потрійний автограф на праці Є. Станевича «Способ разсматривать книги и судить о них» – дарчий напис автора Г. Державіну: «Его Высокопревосходительству милостивому государю Гаврилу Романовичу Державину въ знакъ глубокаго почитанія и преданности отъ Сочинителя февр. 5 д. 1808. С.П.б.»; експромпт знаменитого поета про злостиву критику М. Каченовського:

«Зоиловыхъ противъ
тебя, Станевичъ, клеветаній
суть собственны его писаній,
твои сильнейши оправданій,
которы свету ты открывъ,

припомнилъ истинну известну всемъ давно:
въ чужихъ глазахъ зримъ сукъ, не зримъ въ своихъ бревно...» [29].

А під віршем є примітка Є. Болховітінова: «Собственноручная надпись Г. Р. Державина» (шифр книги Р.1103, з КДС). Є. Станевич (за походженням був з ніжинських греків) у цій своїй праці захищав О. Паліцина, учасника гуртка поетів Харківщини, так званої «Поповської академії» (тобто маєтку Поповки). Вона була талановитим поетичним відображенням усіх тогочасних літературних впливів і течій, з характеристикою «круга чтения», до якого включено анонімний «Новый опыт словаря» з «Друга просвещения»: «Послание к Привете, или Воспоминание о некоторых руских писателях моего времени» (Х., 1807) – на титулі доповнення Болховітінова: «Сочин. Александра Палицына»; на звороті обкладинки: «Рецензію на сію книгу смотр. въ Вестнике Европы, 1807, № 19» (Гр 5480).

Отже, різнобічні інтереси митрополита Євгенія, його наукові напрацювання в різних галузях науки, створення ним капітальних словників духовних і світських письменників (враховуючи той факт, що енциклопедичних українознавчих видань у XIX ст. так і не з'явилося), утвердило значення Є. Болховітінова як видатного археографа, історика книги, пам'яткознавця, одного з основоположників вітчизняної біобібліографії.

Примітки

Словарь историческій о бывшихъ въ Россіи писателяхъ Духовного чина, Грекороссійцеркви. Часть I. – СПб., 1818. – 346 с.; Часть II. – СПб., 1818. – С. 347–710; Словарь ихъ светскихъ писателей, соотечественниковъ и чужестранцевъ, писавшихъ въ Россіи, ющій дополненіем къ Словарю писателей духовного чина, составленному митрополи-Евгеніемъ. – Т. I. – М., 1838. – 367 + [9] с.; Словарь рускихъ светскихъ писателей, сочественниковъ и чужестранцевъ, писавшихъ въ Россіи, сочиненіе митрополита Євгенія. ціе Москвитянина. – М., 1845. – Т. I. – VI, 20, 328 с.; Т. II. – 290, XVI с.

[2] Словарь ист. рус. писателей духовнаго чина. – СПб., 1827. – С. 204–206.

[3] [З листа Д. Хвостову, 17.IX.1806] // Чтения. – С. 135; (а також: с. 12, 250, 258, 261, 267, 5–277).

(6.V.1805): «...Н. Н. Б.-Каменскому я безпрекословно отдаю на поправку мой словарь, имеющему обширные биографические сведения... Брянцева биографию получил я от Ник. к.» (с. 120).

(18.XI.1805): «...биографий Ив. Влад. [Лопухина] и кн. Дм. Петровича [Горчакова] почил я ровно чрез месяц и уже из Петербурга, от Братановскаго» (с. 130).

[4] [З листів Д. Хвостову] // Чтения. – С. 111–113.

(13.II.1805): «О Баженове я здесь уже розыскал и материалы для статьи о нем у меня товы».

[20] [З листа В. Перевощикову, 7.X.1836] // Рус. архив. – 1890. – Т. 3. – № 12. – С. 448.

Там же: «Живых писателей всех я выключил, а Обществу доставил только для будущего времени особые о них записки» (с. 425–426). А. Бичков опублікував 33 біографії, розшукуючи автографи письменників (Чтения. – С. 245).

[6] [З листа В. Анастасевичу, 23.VIII.1814] // Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – С. 188.

[7] [З листа Є. Болховітінова] // Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – С. 198–199.

[Автобиографическая записка В. Г. Анастасевича (10.VI.1819] // Венгеров С. А. Критико-биографический словарь русских писателей и ученых (от начала русской образованности до наших дней). – СПб., 1889. – Т. 1. – Вып. 1–21. – С. 521–522, 524–526.

Автобиографическая записка Карамзина // Москвитянин. – 1841. – Кн. 1. – С. 38; Записки 2-го отд. Имп. АН. – Т. 8. – Вып. 2. – Протоколы. – С. 97, 98.

Биография Д. И. Хвостова // Сухомлинов М. И. История Российской академии. – СПб., 1885. – Вып. 7. – С. 514–558. Див. лист Д. Хвостова (17.VI.1822) // Чтения. – С. 195.

[8] [З листа Д. Хвостову] // Чтения... – С. 115.

[9] [З листа В. Анастасевичу, 25.XI.1819] // Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – С. 231.

[10] Переписка. – С. 53.

[11] Словарь историческій о бывшихъ въ Россіи писателяхъ Духовнаго чина, Грекороссійскія церкви. Ч. II. – СПб., 1818. – С. 641.

[12] Далі посилання на «Словарь русских светских писателей, соотечественников и чужестранцев, писавших в России, сочинение митрополита Евгения. Издание Москвитянина». – М., 1845. – Т. 1–2.

[13] [З листа Й. Величковському, 8.IV.1806] // Москвитянин. – 1848. – Ч. 4. – № 8. – С. 171; [З листа В. Анастасевичу, 13.V.1819] // Рус. Архив. – 1889. – Кн. 2. – № 6. – С. 188.

[14] [З листа В. Анастасевичу, 24.II.1820] // Рус. архив. – 1889. – Кн. 2. – № 5. – С. 76.

* Примірник Кир 1111п з примітками Є. Болховітінова – див. каталог I, № 2.

[15] Див. про М. Ділецького – каталог II, № 5; III, № 58.1.

[16] *Бантыш-Каменский Д. Н.* Словарь достопамятных людей Русской земли. – СПб., 1847. – Ч. 2. – С. 8.

Митр. Євгеній, як писав О. Данський: «Во всю жизнь свою читал и писал, даже при свечах, без очков...» (Воронеж. лит. сб. – 1861. – С. 238, 244).

[17] [З листа С. Г. Устиновскому, 27.XII.1836] // Воронеж. лит. сб. – 1861. – С. 239.

[18] Переписка... С. 52. Див. каталог III, № 53.

У листі В. Анастасевичу (1.XI.1818) Є. Болховітінов писав: «Великое дело затевает гр. И. П. Румянцев, чтобы издать все любопытные рукописи, в моем Словаре упоминаемыя. Хоть бы одного Максима Грека издал и за то спасибо бы ему. Он в духовной Моск. цензуре уже 10 лет валяется, взятый из Новг. Соф. Библиотеки» (Рус. архив. – 1889. – № 5. – С. 80).

[19] [З листів Д. Хвостову] // Чтения. – С. 125–126, 175.

Також інші пропозиції С. Болховітінова див. у анотаціях описів з каталогів I, II, III даного видання.

[20] Труды и лет. ОИДР. – 1837. – Ч. 8. – С. 299, 346–347, 389; *Полетаев Н.* Труды митрополита Киевского Е. Болховитинова. – Казань, 1888. – Прил. 6. – С. 25–29.

Калайдович К. Ф. Записки важные и мелочные // Летописи русской литературы и древности, издаваемые Н. Тихонравовым. – М., 1861. – Т. 3. – Кн. 6. – Отд. 2. – Мат-лы. – С. 111.

«Проф. Тимковский, просмотрев рукопись Даниила путешественника XII века, от меня ему доставленную, просил, чтобы я отписал к преосв. Евгению, коему она принадлежит, чтобы он уступил ему сие издание... обещал обратить все свое внимание на сие прекрасное сочинение, никем еще не замеченное, представить в объяснении онаго свои знания, как в критике рус. древностей, так и в словесности греческой. Для чести нашей литературы я дал ему слово отписать к Евгению и употребить все силы, чтобы рукопись досталась в полное его распоряжение и отыскать несколько списков для сличения, которые мне известны». Пипін на цей факт обману єп. Євгенія Калайдовичем не зважив.

Далі запис (с. 113): «Н. М. показывал мне каталоги Соф. Новгородскаго и Кирилова монастыря библиотеки, присланные ему от Евгения, еп. Калужскаго. Первый сделан весьма нерадиво, а второй несколько лучше». – Болховітінов не видав цей старий Новгород-Софійський каталог, а доручив зробити новий опис.

[21] Переписка А. Х. Востокова в повременном порядке с объяснительными примечаниями И. Срезневского. – СПб., 1873. – С. 333, 461 (№ 254); С. 322.

Гринкова Н. П. Евгениевская псалтырь как памятник русской письменности XI в. // Изв. ОРЯС. – 1924. – № 29. – С. 306.

[22] [З листів В. Анастасевичу] // Древн. и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 311, 312.

[23] [З листа В. Македонцю] // Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 818.

[24] Див. у даному виданні покажчик «Література про бібліотеку та архів Є. О. Болховітінова».

[25] [Лист єп. Я. Суші гетьману І. Виговському, 8.III.1659] // Киев. старина. – 1883. – Май. – С. 116–126.

[26] *Максимович М.* О первых временах Киевскаго Богоявленскаго братства. – К., 1869. – С. 8.

[27] Малышевский... – С. 637.

[28] [З листа Д. І. Хвостову, 30.IX.1805] // Чтения. – С. 71.

[29] Маяк. – 1842. – Т. 5. – Смесь. – С. 25–26; Маргиналии русских писателей XVIII века. – СПб.: ИРЛИ, 1994. С. 69. Див.: *Лащенков Н.* Е. И. Станевич. – Х., 1896. – С. 7.

БІБЛІОТЕКА ТА АРХІВ
МИТРОПОЛИТА ЄВГЕНІЯ

Приватні бібліотеки України і Росії кінця XVIII — початку XIX ст.
і опрацювання їх Є. О. Болховітіновим 67
Примітки 74
Історія формування зібрання митрополита Євгенія 78
Примітки 106
Доля зібрання і спроби його дослідження 114
Примітки 131
Склад зібрання (реконструкція) 135
Примітки 168
Висновки 169
Примітки 175

ПРИВАТНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ І РОСІЇ КІНЦЯ XVIII – ПОЧАТКУ XIX ст. І ОПРАЦЮВАННЯ ЇХ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ

Характеристику бібліотеки та архіву митрополита Євгенія ми вважаємо доцільним розглянути на тлі інших тогочасних зібрань.

Порівняно з розкішними спадковими бібліотеками, зокрема членів імператорської родини, князів Вишневецьких, Волконських, Голіциних, Кочубеїв, Любомирських, Рєпніних, Розумовських, графів Мнішеків, Потоцьких, Шереметєвих (в палацах чи окремих залах, де у спеціальних шафах – ряди книг у замовлених художніх оправах із суперекслібрисами, екслібрисами, золоченими обрізами), або сейфами-сховищами бібліоманів, які бережуть свої дорогоцінні раритети від чужих очей, – особливо вирізняються відкриті всім зацікавленим, хронічно невпорядковані, робочі бібліотеки-архіви письменників і вчених, що безпосередньо пов'язані з їх творчою біографією. Якщо ці колекції ще за життя власників забезпечені відповідними коштами для подальшого існування, каталогами, приміщеннями, або спадкоємці подбають про створення належних умов у меморіальних і краєзнавчих музеях чи окремих фондів у державних книгозбірнях, то надалі вони стають історико-культурними пам'ятками і національною гордістю.

Приватні бібліотеки завжди відображають духовний світ свого власника, його рівень культури, а у загальній сукупності – смаки та ідеали суспільства певного періоду в освіті, науці, мистецтві. Навіть не дуже заможні книголюби могли зібрати справжнє бібліофільське диво, діючи за відповідним планом, скориставшись службовими обставинами і порадами фахівців. Тематична спрямованість колекцій залежить лише від інтуїції та таланту власника, його нахилів і уподобань. Вузько спеціалізована бібліотека не менш цінна за універсальну, а невелика, але вичерпна за повнотою і співвідносністю складових частин важливіша за величезне хаотичне зібрання

До процесів функціонування в суспільстві окремих книг і книжкових зібрань причетні тисячі осіб. Історія приватних книжково-рукописних зібрань України, їх формування і спадкування, подальший перерозподіл (дарування, продаж, конфіскація чи вивіз за кордон), концентрація в найбільших державних сховищах або нищення, загадкове зникнення і реституція, – невичерпна тема для досліджень. Хоча й опубліковано ряд покажчиків, надзвичайно важливих для орієнтування щодо сучасного місця знаходження рукописних колекцій, особових (родових) архівів і бібліотек, та велика кількість імен власників унеможливлює достатню глибину висвітлення й ознайомлення з архівною бібліофільською українікою. До того ж, найчастіше розглядаються колекції кінця XIX – початку XX ст., коли вже були розроб-

лені головні принципи археографічних і книгознавчих досліджень. Щодо попереднього періоду – з XI до середини XIX ст.[1], коли книгознавство, палеографія, археографія, пам'яткознавство лише започатковувались як наукові дисципліни в Україні та Росії, – путівників, каталогів, описів цих зібрань у архівах, музеях, науково-дослідних установах, бібліотеках збереглося значно менше: самі зібрання або безслідно зникли, або влиті й розсіяні в інших фондах. Найзагадковіші з них – стародавні монастирські (православні, католицькі, уніатські) та приховані старообрядницькі зібрання. Ряд утрачених рукописних реліквій лишаються нащадкам тільки у вигляді стародруків чи факсимільних видань. З тисячних тиражів книг іноді врятовуються один-два примірники, від безцінних колекцій залишаються іноді лише їх описи чи каталоги, а про сотні інших – легенди і згадки у мемуарах... Те, що все-таки щось вдасться зберегти, – заслуга насамперед колекціонерів і бібліографів. Книгознавчі видання з дослідженням фондів державних і приватних бібліотек універсальні, наднаціональні, вони важливі з погляду історії людства загалом, діяльності видатних історичних осіб, наукової і мистецької еліти, колекціонерів.

За зведеними каталогами, враховуючи богослужбову, перекладну та іншомовну літературу, з друкарень XVI–XVIII ст. на білоруських, литовських, латвійських і естонських землях різними тиражами вийшло 393 видання кириличним і гражданським друком, а на етнічній українській території – загалом 4196 (зокрема, в Києві кириличним шрифтом 200 видань у XVII ст., 512 у XVIII ст.). Усього ж у Російській імперії за одне XVIII ст. випущено більш як 3525 видань латинським шрифтом, 3508 кириличним, 11360 гражданським. До 1805 р. вийшло ще 641 видання іноземними мовами, до 1836 р. – більше 730 кириличним шрифтом. За першу чверть XIX ст. з'явилося орієнтовно до 12 тис. видань гражданського друку (в Україні за XVIII ст. – 55, а надалі до 1836 р. – 571 російською, іноді з частиною тексту українською мовою). Але приватні бібліотеки не були національними за своїм складом, бо в більшості випадків у них зберігалися західноєвропейські книжки. Книжкові зібрання розсіювалися через букіністів Європи, були розділені чи розпродані нащадками на аукціонах, як, зокрема, друге зібрання графа Д. Бутурліна[2] у Флоренції – за 300 тис. франків (33 тис. томів). Деякі найбільші колекції і формувалися за кордоном: барона С. Шодуара, фельдмаршала Ф. фон дер Сакена, князя М. Воронцова (з 12 тис. т. батька-посла у Венеції та Лондоні, 12 тис. т. у палацах в Петербурзі, 40 тис. книг і рукописів у Москві, Мошнах, Алупці, Одесі). Аналогічно і бібліотеки князів О. Меншикова (13 тис., з яких 3 тис. т. вивезені з Константинополя), М. Б. Юсупова в с. Архангельському під Москвою (18 тис. т.) тощо.

Ряд найбільш відомих у Росії зібрань західноєвропейських наукових видань, різногалузевих посібників, рукописних історичних матеріалів і кириличних стародруків[3] зберігались і досліджувались при усіх змінах власників. Бібліотека імператора Петра I з 1725–1729 рр. знаходилася в Кунсткамері (розпочалася з 2500 т., вивезених у 1714 р. з Курляндії), пізніше розділена; донині реконструйовано в БАН більше 1300 т. Завідував бібліотекою Академії наук лейб-медик Петра I Р. Арескин, власне зібрання котрого (2527 т.) було придбане по його смерті 1718 р.; 1579 т. і 174 карти заповів ген.-фельдмаршал Я. Брюс 1735 р. Сюди ж було передано 1772 р. конфісковану бібліотеку Литовського князя Радзивілла, пізніше надійшло 2800 азіатських рукописів, 163 монгольських гравійованих книг (за описом І. Георгі у Санкт-Петербурзі на 1793 р. у книгосховищі АН окремо було більше 3 тис. т. російських видань).

Ермітажна бібліотека складалася із зібрань: імп. Катерини II (у 1792 р. до 4 тис. т. і 4513 т. з Оранієнбаумського замку), маркіза Галіані (1 тис. т.), Вольтера (6760 т., придбаних 1779 р.), Дідро (2904 т., перевезених 1785 р.), найкращої німецької колекції берлінського букініста Ф. Ніколаї (13 тис. т., закуплених 1783–1786 рр.), придбаних 1791 р. зібрань князя М. Щербатова (1290 т. російських разом з рукописами і 7341 т. іноземних історичних творів), князів Голіциних (інша частина в РНБ) і окремо з «Російської бібліотеки» (4360 т.) – із обов'язкових примірників вітчизняних видань. Бібліотека президента АН Корфа була придбана для спадкоємця трону Павла I (28 тис. т.).

Академік Г. Міллер у 1782 р. продав свою багатотисячну колекцію і 50 «портфелів» документів за 20 тис. р. Московському архіву Колегії іноземних справ (нині в РДАДА, в 1831 р. частину передано РАН). Залишились також бібліотеки І. Гейма, Дмитрієвих, М. Муравйова, О. Тургенєва, М. Фролова, І. Шувалова (нині в НБ Московського держуніверситету), Мефодія Смирнова – в Московській духовній академії (990 т.). Надзвичайно цінні зібрання Ф. Толстова (з 300-т кириличних і 80-ти «петровських» видань, 1300 рукописів у 1830 р., що були продані за 150 тис. р.) нині в РНБ [4], І. Царського (780 кириличних книг, 340 актів) – у ВР ДІМ.

1792 року найцінніші зібрання Росії оглянув чеський славіст Й. Добровський: у Празькому національному музеї зберігаються його зошити з описами тисячі рукописів і сотень стародруків бібліотек РАН, Патріаршої, О. Мусіна-Пушкіна, а також архіви А. Байбакова, А. Барсова, І. Болтіна, І. Єлагіна, П. Крекшина, перевезені з Петербургу 1798 р., перша бібліотека з 40 тис. т. Д. Бутурліна, зібрання Ф. Баузе (відомо, що рукописи в шкіряних оправах були використані французами як бруківка перед його будинком).

Але, на жаль, згоріла бібліотека В. Татіщева у 1750 р. (с. Грибанове, 1 тис. книг і рукописів, з яких частина нині у БАН), були розпродані зібрання барона Г. Розенкампфа (у 1825 р.), камергера О. Власова, з найкращим зібранням естампів (частково розіграли в лотерею 1826 р.), Г. Державіна, О. Сулакадзєва (по смерті власника 1830 р. її придбав купець Шапкін). Від пожежі в Москві 1812 р., під час війни з Наполеоном, були знищені бібліотеки М. Бантиша-Каменського, І. Орлова, І. Шадена, А. Шльоцера, П. Демидова (перед тим подаровані Московському університету), Л. Розумовського, М. Карамзіна та ін. Розграбоване було зібрання у палаці гр. Д. Шереметєва, в якому, за каталогом, укладеним його кріпаками у 1812 р., знаходилися 12093 т. іноземних видань і естампів, 484 т. церковних книжок, 4332 т. гражданського друку, гравюр і карт, в т. ч. і рукописних; окремо – газет, промов, віршів, реєстрів і місяцесловів 1386, нотних видань 1062, колекції живопису і антикваріату. А безкомпромісний поет з ідеалами античних героїв С. Глинка (видавець «Русского вестника») у патріотичному пориві сам спалив свос зібрання французьких книг. Загинуло також перше зібрання Товариства історії і старожитностей російських та московського університету. Це справжня трагедія для науковців, бо, як писав 1813 р. колишній московський студент Євгеній Болховітінов, – «Жаль крайне невозвратной потери университетских кабинетов и библиотеки... [Духовная] Академия, хотя пострадала, но осталось лучшее сокровище – книги. А ныне трудно их добывать из всеобщаго разорения Европы» [5].

В Україні, для якої трагічна втрата оригіналів пам'яток і своїх першодруків є характерною, не збереглося знаменитих у свій час на всю Європу скарбниць-бібліо-

тек князів Ярослава Мудрого чи Костянтина Острозького, гетьманів І. Мазепи, К. Розумовського (Почеп, Яготин, Батурин), зібрань у палацах ген.-губернатора Малоросії М. Рєпніна (Полтава, Яготин), у замках графів Лянцкоронських, Ржевуських, Куропатницьких, Шептицьких, Вієльгорських...[6]. Ректор Замойської Академії Валеріан Алембек мав 1248 т. у 45 шафах (інвентар 1678 р.) – донині зібрання збереглося частково у ЛННБ та Оссолінеумі у Вроцлаві (було придбано С. Вроновським). У полковника В. Кочубея було 5 тис. т. (Полтава), козацького старшини Г. Милорадовича 16 тис. т., бунчукового товариша С. Лукашевича 12 тис. т. (Стародуб). Розсіялися архіви українських істориків В. Рубана, Т. Калинського, В. Черниша, А. Чепи, М. Маркова, А. Шафонського, В. Попова (Решетилівка), Р. Лукомського (с. Журавка) та ін.[7] Відомо, що саме в бібліотеці небоги О. Безбородька (с. Гринів Чернігівської губ.) 1828 р. виявлено визначний художньо-історичний твір загадкового походження «Історію Русів» (серед ймовірних авторів якої найбільш вірогідним вважають А. Худорбу)[8], а більшість книг Г. Полетики (с. Коровинці Полтавської губ.) придбав М. Судієнко[9].

Продано в Росію було зібрання бібліофіла І. Лукашевича (1 тис. кириличних стародруків і рукописних збірників), 6 тис. актів з колекції М. Маркевича, але бібліотека цього історика (с. Туровка, 4339 т.), яка включала книжки підскарбія Я. Марковича (у 1725 р. було 345 т., газети) і письменника І. Богдановича, залишилася в Україні (нині в НБУВ)[10].

На базі приватних колекцій на початку XIX ст. стали науково-освітніми установами з 1810 р. Ніжинська гімназія, а з 1834 р. історико-філологічний ліцей князя О. Безбородька[5]; з 1817 р. Рішельєвський ліцей в Одесі (з 1865 р. Новоросійський університет)[11]; знаменитий Ossolineum графа Й. Оссолінського, перевезений з Відня до Львова 1827 р., де 1661 р. польською владою було засновано Університет (з 1772 р. під австрійською владою; з 1784 р. тут було введено старослов'янську мову викладання, 1805–1817 рр. діяв як ліцей)[12]. Бібліотека лікаря цісаря Карла VI, префекта Надвірної бібліотеки у Відні П. Гареллі спочатку «перейшла у власність уряду» Австрії, а 1785 р. була перевезена до Львівського університету (11 тис. т.). 1786 р. до фонду додано ще 40 тис. т. з ліквідованих монастирів Галичини (проте у 1790–1803 рр. відбулося чотири продажі дублетів: 9 тис. придбали для графів Дзедушицьких в м. Потуриці, Оссолінських та ін.).

На початку XIX ст. з ліквідованих царським урядом католицьких монастирів і навчальних закладів було вилучено інші науково вартісні зібрання. Зокрема, польський Волинський ліцей м. Кременця (ліцеєм був з 1819 р., заснований 1805 р. як гімназія), разом з професорами і бібліотекою, був трансформований у російський Київський університет св. Володимира[13]. 1834 р. до Києва було перевезено комплекс приватних колекцій засновників і викладачів ліцею та інших його збірок[14]. До них згодом приєднали частину фондів з Вільно (у 1835 р. з університету і в 1842–1843 рр. з Медико-хірургічної академії – 17 556 т., серед яких 700 т. з колекції просвітителя Я. Снядецького), а також із конфіскованих бібліотек василіанських монастирів України.

Відомості про бібліотеки деяких церковних ієрархів знаходяться в їх посмертних справах в архіві Св. Синоду: Лаврентія Горки (355 т.), Феофіла Кролика (503 т.) та ін. Кирило Ляшевецький був єп. Чернігівським і водночас ректором духовної семінарії. Залишилася його бібліотека: 555 російських і 380 іноземних ви-

дань, які згодом продали для того, щоб заплатити його борг кафедрі 280 р. і за його поховання 350 р.[15] Від бібліотеки замученого митрополита Ростовського залишилося 339 т. (177 іноземними мовами, 162 церковнослов'янською, російською і українською). У Ярославській духовній семінарії були його власні рукописні праці: 12 збірників (217 проповідей), у Петербурзі – «Катехізис» (РНБ, ф. М. Погодіна, № 1178), «Дополненное обличеніе» (БАН). Київській академії дісталися 1745 книги Амвросія Юшкевича. Амвросію Зертис-Каменському імп. Єлизавета подарувала бібліотеку вартістю 50 тис. руб. Астраханській духовній семінарії відійшла 1806 р. бібліотека архієп. Анастасія Романенка-Братановського.

Показово, що у плані досліджень слов'янських пам'яток, складеному професором Варшавського університету С. Лінде[16] для стажування А. Кухарського (у майбутньому відомого славіста), рекомендовані були найцінніші європейські наукові зібрання 1826–1828 рр.: у Кракові – Є. Бандтке, директора бібліотеки Ягеллонського університету (передав своїх 2699 т.), у Празі – Й. Добровського, В. Ганки, Й. Юнгмана і Я. Неєдли, у Відні – хранителя слов'янських рукописів придворної бібліотеки Б. Копітара, в Дубровнику – братів У. і Ф. Аппендіні, в Росії – М. Рум'янцева, В. Анастасевича, М. Каченовського, Ф. Круга, Ф. Аделунга, а у Києві – митрополита Євгенія Болховітінова та бібліотеки Печерської лаври. Кухарський прибув до Києва 1830 р. (його власні 2 тис. т., після довгого викладання ним в Одесі, передано 1865 р. бібліотеці Новоросійського університету).

Найграндіознішу книжкову колекцію в Росії було зібрано М. Рум'янцевим на власні кошти, але за допомогою найкращих фахівців. Син фельдмаршала П. Рум'янцева-Задунайського, ліберал з європейською освітою, досвідчений дипломат; як міністр іноземних справ і комерції (з 1807), потім канцлер, сприяв торговим реформам, морській експедиції корабля «Рюрик» 1815–1818 рр., розвитку господарства. Він був власником м. Гомеля, палаців у Санкт-Петербурзі, Полоцьку, Вільно, 1812 р. заснував публічну бібліотеку у Вел. Луках. За рукописну «Кормчу» міг подарувати звільнення з кріпацтва; за колекцію Ф. Толстова пропонував дачу; 1 млн р. після продажу подарунків імп. родин Європи віддав для забезпечення інвалідів війни. Ця людина уособлювала вияв зростаючої самосвідомості нації, найсвітліші гуманістичні ідеали, а меценатська діяльність графа вражаюча: зокрема, він витратив більше 1 млн р. на наукові видання. Рум'янцевський гурток[17] об'єднав багатьох відомих дослідників у Росії і за кордоном (К. Газе, А. Сен-Мартен, В. Караджич, Б. Копітар, Й. Добровський, К. Мальт-Брен, В. Ганка, П. Шафарик, Ф. Бентковський, І. Раковецький, І. Онацевич, Й. Лелевель, Є. Бандтке, С. Лінде) та ін. Одні співпрацювали постійно, а дехто лише для певного завдання (Д. Шульц – Кенігсберзькі грамоти, Й. Гаммер – 114 актів у Відні). Через численних кореспондентів контролювалась букіністична торгівля. Заплановано було кілька масштабних серій наукових видань грамот, актів, літописів, історичних досліджень, художніх творів, але не всі вони були здійснені.

Другом, порадником і безкорисливим помічником Рум'янцева з 1800 р. протягом 25 років був Євгеній Болховітінов, надзвичайна властивість якого співпрацювати з різними людьми найбільше вплинула на створення його власної колекції, не так дорогоцінної і презентативної, як унікальної своєю долею. Універсальний археограф, він сприяв формуванню рум'янцевської колекції, допомагав у пошуках раритетів К. Калайдовичу, П. Строєву, О. Востокову. Творча співпраця і багаторіч-

не листування з ними, а також з професорами духовних академій і університетів, а епізодично (передаючи листи через Г. Розенкампфа, М. Рум'янцева, П. Кеппена, М. Погодіна) з іншими вченими, письменниками, видавцями Росії та Західної Європи, надавали йому виняткових переваг. Майже всі з названих членів гуртка при зустрічах з ним чи в листах виявляли глибоку шану, часто радились з приводу досліджень, дарували свої праці, взагалі обмінювалися книжками, журналами, рукописами. Насамперед, це історики М. Бантиш-Каменський, Ф. Круг, Ф. Аделунг, Х. Френ, священик з Гомеля Іоан Григорович, бібліограф В. Анастасевич, видавці С. Селівановський, Г. Спаський, а також університетські професори І. Тимковський, М. Каченовський, І. Данилович, Й. Еверс, А. Шегрен, В. Перевощиков, Ф. Клосіус, В. Унгерн-Штернберг, К. Моргенштерн, М. Арцибашев та ін. М. Рум'янцев писав (8.II.1820): «Для меня в лучших краях собраны некоторые бумаги до России касающиеся, не из западных писателей или документов, но предуведомив о том меня, ни один из сих ученых собирателей не дает мне знать, какого рода, какому веку сии бумаги принадлежат. Кой час до меня что любопытное дойдет, я не премину Вас, ...о том уведомлять; я ни по разсудку, ни по сердцу не имею переписки, которую бы свыше ценил той, в каковой Вы сами меня допускать изволите». Митрополит Євгеній повідомляв (16.VII.1822): «Два почтенныя письма ...имел я честь получить, первое чрез Раевского уже 24 июня, а последнее чрез почту 1-го июля. Поздравляю... с находкою в Германии пергаминных граммат, относящихся до Новогорода. Вам судьбою назначено отыскивать более всех соотчичей древности отечественныя и жизнь Ваша составит эпоху в нашей археологии. О Виленских граммата древних рассказал мне и И. Н. Лобойко, теперь у меня в Киеве гостящий. Он привез мне из Вильна для показу прекрасно сбереженный пергаминт псалтыри с рисунками на краях. Она писана в Киеве 1397 г. буквами большими, совершенно сходными с Остромировым Евангелием» [18].

Рум'янцевська епоха неодноразово досліджувалась і високо оцінена вітчизняними книгознавцями: тоді було обстежено 140 сховищ, зібрано і придбано 500 оригіналів історичних пам'яток у Москві, Петербурзі, Смоленську, Казані, Новгороді, Києві, Могилеві, Вільно, Симбірську, а також копій документів з 40 архівів Швеції, Данії, Голландії, Пруссії, Австро-Угорщини, Італії. Серед віднайдених того часу перлин – «Ізборник Святослава» 1073 р., який знайшов К. Калайдович в Ново-Єрусалимському монастирі під час експедиції 1817 р.; «Супрасльський рукопис» XI ст. виявив М. Бобровський (історик з м. Вільно, власник найзначнішої глаголичної колекції), «Симоновське євангеліє» 1270 р. було придбане в купця К. Аверіна з м. Зарайська. П. Кеппен виявив Фрейзінгенські аркуші X ст.; О. Єрмолаєв, зав. відділом рукописів Імп. публічної бібліотеки (1812–1828), знайшов список Іпатієвського літопису. Там же консультував і Ф. Круг, який приїхав з Галле до Москви 1795 р. і вивчив церковнослов'янську мову раніш за російську. Він зібрав цінну колекцію монет, а прославився класичним дослідженням візантійської хронології (1810). Перед смертю Рум'янцев передав йому на видання РАН 12,5 тис. р., а своєму брату доручив щорічні виплати по 100 тис. р. на музей. До відкритого 1828 р. у Санкт-Петербурзькому палаці Румянцевського музею було передано 28 200 книг, 671 рукописних збірників, 637 карт і креслень, 4 752 гравюр, 1 728 монет [19]. Так приватне зібрання перетворилось в науково-дослідну установу з великим майбутнім, 1862 р. переведену до Москви: нині це ядро Російської державної бібліотеки.

Архіви та книжкові зібрання, з якими ознайомився Є. Болховітінов наприкінці XVIII і на початку XIX ст. і на які посилався у своїх працях, створюючи таким чином своєрідний путівник тогочасних книгозбірень і провінційних сховищ, у більшості випадків згодом були сконцентровані в обох столицях імперії, перерозподілені спадкоємцями чи загинули. Прості ченці не мали великих зібрань, констатував Болховітінов (23.VIII.1814): «Монахов, пристальных к досужему учению, мы еще не имеем; а как скоро кто покажется к нему способным, то его тотчас производят в чины и приставляют к многим должностным делам. Кто же рыться будет в архивах? У иностранцев много свободных ученых; и потому то много и успешно трудящихся над открытиями. При том и способы к приобретению запасных знаний у нас очень скудны, особливо для бедных ученых. Одни архиереи разве в состоянии иметь у себя достаточныя библиотеки, но им нет досугу пользоваться ими»[20].

Примітки

[1] *Геннади Г.* Указатель библиотек в России. – [Б. м., 1864.]; *Ульянинский Д. В.* Библиотеки отдельных лиц. – М., 1913; *Bogeng G.* Die grossen Bibliophilen. – Leipzig, 1922; *Chwalewik E.* Zbiory Polskie – Warszawa-Kraków, 1926; *Слуховский М. И.* Библиотечное дело в России до XVIII века. – М., 1968; *Луппов С. П.* Книга в России в XVII в. – Л., 1970; *Его же.* Книга в России в послепетровское время. 1725–1740. – Л., 1976; *Его же.* Читатели изданий Московской типографии в середине XVII в. – Л., 1983; Słownik pracowników książki Polskiej. – Warszawa; Łódź, 1986; *Хотеев П. И.* Книга в России в середине XVIII в. Частные книжные собрания. – Л., 1989; *Македонская Е. И.* Русские библиофилы XIX века и их вклад в отечественную культуру (Шереметевы, Голицыны, Волконские) // Книжное дело: Ежегодник 93. М., 1993. – С. 29–35; *Ундольский В. М.* Очерк славяно-русской библиографии. – М., 1871 (3690 вид., допов. Я. Головацького 80, А. Бичкова 207); Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века. 1725 1800. – М., 1962–1975. – Т. 1–6 (вид. 8956, період. і продовж. 523, допов. 641, розшук. 357); Описание изданий гражданской печати 1708 – январь 1725 / Т. А. Быкова, М. М. Гуревич. – М.; Л., 1955 (вид. 882, доп. 316, 38 іноз. м.); Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в России в XVIII веке. 1701–1800. – Л., 1984–1986. – Т. 1–3 (вид. 3525, випр. 48, вигад. вих. дані – 38); Книга Белоруссии: 1517–1917: Свод. каталог. – Минск, 1986.

[2] *Геннади Г. Н.* Русские библиофилы. Библиотеки графа Бутурлина и их каталоги // ЖМНП. – 1856. – Ч. 90. – Отд. 3. – С. 1–10; *Кунин В. В.* От Москвы до Флоренции. Утраченные сокровища Дмитрия Петровича Бутурлина // Кунин В. В. Библиофилы и библиоманы. – М.: Книга, 1984. – С. 325–362.

Див. також: *Голицин В.* Портфели Миллера. – М., 1899; Опись библиотеки, находившейся в Москве на Воздвиженке в доме гр. Д. Н. Шереметева до 1812 года. – СПб., 1883; Библиотека графа Шереметева. – СПб., 1890–1892. – 2 т.; Опись библиотеки графа Андрея Артамоновича Матвеева и графини Матвеевой // *Тихонравов Н. С.* Летописи рус. лит. и древностей. – [Б. г.]. – Т. 5. – Смесь. – С. 70; *Савельева Е. А.* Библиотека Я. В. Брюса в собрании БАН СССР // Рус. библиотеки и их читатель. – Л.: Наука, 1983. – С. 126.

[3] Catalogue raisonne des tableaux qui composent la collection du comte A. de Stroganoff. – SPb., 1793; 1800; *Калайдович К. Ф.* Известие о древностях славяно-русских и об И. Ф. Ферапонтове, первом собирателе оных. – М., 1811; Catalogus librorum antiquitate et raritate memorabilium b-kae comte *Th. de Tolstoj.* – M., 1828; Catalogue raisonne des manuscrits b-kae comte Th. de Tolstoj. – SPb., 1830; *Ивановский А. Д.* Несколько слов о Киевском уроженце, Петре Дубровском, замечательном собирателе книг и рукописей. – К., 1869; Исторический очерк и обзор фондов РО Библиотеки Академии наук. – М.; Л., 1956. – Вып. 1. – С. 267–381; *Берков П. Н.* Русские книголюбы. – М.; Л., 1967; Русские библиотеки и частные книжные собрания XVI–XIX веков. – Л., 1979; *Куфаев М. Н.* Библиофилия и библиомания. – М., 1980; Книга и библиотеки в России в XIV – первой половине XIX вв. – Л., 1982; Собиратели книг в России / Сост. *Л. М. Равич.* – М., 1988; *Козлов В. П.* Кружок А. И. Мусина-Пушкина и «Слово о полку Игореве». – М., 1988; *Его же.* Русская археография конца XVIII – первой четверти XIX в. – М., 1989.

[4] Див. лист митр. Євгенія П. Строєву (28.IV.1827): у б-ці Ф.Толстого «...под № 172 значится список книги Лифос... В ней у вас конца нет, а у меня есть список, в коем начала нет. Я просил графа... сообщить мне свой список для дополнения моего, а он приказал мне написать к вам о присылке. Почему покорно прошу мне его выслать. Я припишу вам и окончание с известием о сей книге и о сочинителе ея Петре Могиле, скрывшемся под именем Евсевия Пи[мена]. Печатная книга сия очень редка и найти ее трудно. Почему нужно в Киеве иметь ее хотя письменную» (Чт. ОИДР. – 1892. – Кн. 2. – Отд. 4. – С. 4).

[5] [3 листа Парфенію, Вологда, 13.I.1813] // Рус. Архив. – 1889. – № 11. – С. 379.

[6] *Дорошенко Д.* Князь М. Репнін і Д. Бантиш-Каменський. – Прага, 1930; *Чикаленко-*

Келлер Г. Репніни та їх Яготинська бібліотека // Бібліот. вісник. – 1993. – № 1/2. – С. 39–53. Б-ка включала колекції Розумовських, Куракіних (обсяг на початку XX ст. – 36 тис. т.): «Навколо Яготинського палацу було 6 флігелів (офіцин) і декілька мурованих будинків; в одному з них стояла бібліотека в прегарних шафах, куплених у Д. Трощинського. Тут же був і цінний архів: багата збірка іст. документів з укр. історії, з якої користали відомі укр. історики: Бантиш-Каменський, Ол. Лазаревський, Мик. Стороженко, Вас. Горленко та інші, й цінна колекція старовинних гравюр» (с. 43).

[7] Notice des monuments typographiques qui se trouvent dans la bibliotheque de Monsieur le Comte Alexis Razoumoffsky. – M., 1810; Catalogue des livres de la bibliotheque de I. E. le Comte Alexis de Razoumoffsky. – M., 1814. – Ч. 1–2 [розпродана в Одесі 1827 р.]; Роспись книг св. Димитрия, сост. Иоанном Троицким // Москвитянин. – 1855. – Т. 6. – № 21/22. – С. 79–86; *Данилевский Г.* Частные и общественные собрания старинных актов и исторических документов в Харьковской губернии // ЖМНП. – 1856. – № 3. – Отд. 7. – С. 96–103; Каталог антикварной библиотеки книгопродавца Е. Я. Федорова, приобретенной после бывшего министра Д. П. Трощинского. – К., 1874; *Беляшевский Н. Ф.* Каталог украинских древностей коллекции В. В. Тарновского. – Т. 1. – К., 1898; *Верховский П. В.* Библиотека Новгородской духовной семинарии и ее сокровища (О необходимости спасти библиотеку Ф. Прокоповича). – Варшава, 1913; *Дорошенко Д.* Огляд української історіографії. – Прага, 1923; *Романовський В. О.* Нариси з архівознавства: Історія архівної справи на Україні та принципи порядкування в архівах. – Х., 1927; *Борщак І.* Пилип Орлик – книжник // Бібліол. вісті. – 1929. – № 2/3. – С. 48–53; *Зленко П.* Українські приватні бібліотеки // Укр. книга. – Львів, 1937. – IX–X. – С. 197; *Kuntze E.* Zwrót polskich zbiorów bibliotecznych z Rosii. – R., 1937; *Лавровский А.* Феофилакт Лопатинский и его библиотека. – Калинин, 1947; *Марченко М.* Українська історіографія: З давніх часів до середини XIX ст. – К., 1959; *Візир М.* Бібліотеки Київської Русі // Знання та праця. – 1981. – № 5. – С. 20–21; *Лосиевский И. Я.* Библиотека Мелентия Смотрицкого // Памятники культуры: Новые открытия. Ежегодник, 1984. – Л., 1986. – С. 87–96; *Дзюба О. М.* Монастирські бібліотеки Лівобережної України в контексті української культури XVIII ст. // Бібліот. вісник. – 1994. – № 1. – С. 18–22; *Самойленко С.* Книжкові зібрання у Ніжині в XVII–XVIII ст. // Київ. старовина. – 2002. – № 2. – С. 65–70.

У XVIII–XIX ст. знамениті в минулому монастирські зібрання Києва зазнали втрат від пожеж: бібліотека Києво-Могилянської академії (1780, з 12 тис. т. згоріло 10 тис. т., потім пожежа 1811 р.), Києво-Печерської лаври (1718), але вони швидко відновлювались традиційними пожертвуваннями церковних ієрархів, спадками благодійників, ченців і новими виданнями. За ґодішніми описами збереглось в Академії до 7000 т., Києво-Печерській лаврі 700 т., Межигірському монастирі 368 т., Києво-Софійському соборі 1000 т., Золотоверхо-Михайлівському монастирі 1000 т., 148 рукоп. збірників. До складу цих історичних зібрань входили колекції П. Могили, Т. Земки, І. Борецького. З 1768 р. бурсацьку б-ку заснував М. Бантиш-Каменський (145 т.), приєдналась С. Гамалія 20 т., Г. Козицький 38, М. Мотоніс 15, надійшли б-ки С. Миславського, І. Галятовського. Вивозили ієрархи свої книжки для заснування Чернігівської і Смоленської семінарій.

[8] *Шевчук В.* Нерозгадані таємниці «Історії русів» // Історія русів / Укр. пер. І. Драча. – К., 2001. – С. 7–51.

[9] Як писав Г. Полетика, згоріла бібліотека 1771 р.: «...что касается до собрания моего росийских рукописных и печатных книг, то без хвальбы... такового не токмо ни у одного из партикулярных людей не было, но и с государственными росийскими библиотеками моя в первенстве в редкости и древности книг препираться могла» (Киевская Старина. – 1891. – Кн. 4. – С. 103).

[10] *Щапов Я. Н.* Собрания И. Я. Лукашевича и Н. А. Маркевича: Описание / Б-ка им. В. И. Ленина. – М., 1959. – 144 с.

[11] Іменні колекції професорів Одеського (Новоросійського) університету в Науковій бібліотеці ОНУ – національне надбання держави: Мат-ли наук.-практ. конф. – Одеса, 2001.

Одеську міську публічну б-ку, одну з найдавніших в Україні (нині ОДНБ ім. М. Горько-

го), засновано ген.-губернатором Новоросії і Бесарабії кн. М. С. Воронцовим, який подарував 600 фр видань (в дкрито б-ку 15 IV 1830 з фондом 5 тис. т.). Новоросійському ун-ту з 1898 р. перед но весь спадок С Р, М С і С М. Воронцових (їх родовий герб з девізом «Semper immota fides») 13690 назв (52801 т)

Описание рукописеи библиотеки Историко-филологического института кн. Безбородко в Нежине – М, 1900, Каталог книг фундаментальной библиотеки Историко-филологического института кн Безбородко в Нежине. [Б м. и г.].

Маслов С И Обзор рукописей библиотеки имп университета св. Владимира. – К., 1910; *Оглоблин О* Бібліотека Волинського ліцею Бібліол вісті. – 1927. № 4. – С. 47–59; *Колесник Е А* Книжные коллекции Центральной научной библиотеки Академии наук УССР. – К., 1988, *Мяс ова Т Є.* Історія комплектування та сучасний склад колекційних фондів бібліотеки Київського університету св. Володимира (1834–1927 рр.): Автореф. дис. ... к. і. н. – К., 2001 – 16 с.

[4] Т Чацького (у Порицьку на Волині мав 1558 збірок рукописів, 146755 т.), Й. Лелевеля (проф. Віленського ун-ту, з 831 емігрував до Парижу), «Collectio Regia» останнього польського короля С. Понятовського (15580 т), князів Й. і Д. Яблоновських і дочки Т. Сапіги (с Ляхівці, Підгірці, Яблонів 5655 і., серед них бібліотека теолога Д. Сальтена), Ф., Б. і С Мікошевських (838 т), графа Ф. Мошинського (2603 т.).

Див також: Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitych bibliotekach i archiwach publicznych i archiwalnych Krakow, 1875; *Свєнціцький І.* Опис рукописів Народного Дому з колекції Ант Петрушевича – Ч. 1–3. – Львів, 1906–1911. – (Укр.-руський архів. – Т. 1, 6, 7), *Фрис В* Бібліотеки на Західноукраїнських землях у другій половині XVII–XVIII ст. // Зап. ЛНБ ім. В. Стефаника. – Вип 9 10 – Львів, 2002. – С. 171–186.

Кирилл / Рус. биогр словарь. – СПб., 1897. Т.: Ибак–Ключарев. – С. 660.

[6] *Wierżbowski T* Materyały do dziejów piśmiennictwa Polskiego i biografii pisarzów polskich. – Warszawa, 1904. – T. 2. – S. 220. Юнгман видав 1,5 тис. біографій письменників (5,5 тис. назв творів): Historie literatury české. – Praha, 1825.

[1] *Ивановский А Д* Государственный канцлер граф Николай Петрович Румянцев. – СПб., 1871.

Імп. Наполеон настільки високо цінив М. Рум'янцева, що навіть наказав начальникам музеїв і бібліотек Парижа передавати все, що йому сподобається, але граф вибрав тільки деякі видання імп. друкарні. Він уклав Фрідріхсгамську угоду 1809 р., за якою була приєднана Фінляндія до Росії. Від звинувачення в державній зраді на початку війни 1812 р. та відставки з усіх посад 1814 р. граф отримав апоплексичний удар, що призвів до глухоти.

Видано Рум'янцевським гуртком усього 42 назви праць у 54 т. (15 назв у 18 т. іноз. м.) у Петербурзі, Москві, Парижі, Берліні та ін. З друкарні С. Селівановського вийшло 13 назв (16 т.) найкращі взірцеві наукові видання: Древния рос. стихотворения Кирши Данилова. Изд. 2-е. М., 1818; Собр. Гос. грамот и договоров. Ч. 2–4 (факсиміле): Палеографические таблицы почерков с XIII века по XVIII. – М., 1819.

Також див.: Sur les origines Russes. Extraits de manuscripts orientaux, adresses a m-gr le comte N De Romanzoff .. Dans une suite de lettres, depuis l'an 1816 jusqu'a l'an 1825 par J. de Hammer. – SPb., 1827.

Ungern-Sternberg W Ist die von einigen des Adels projektirte Einführung der Freiheit unter dem Bauernstande in Liefland. – SPb., 1804. Барон був попечителем Дерптського ун-ту, передовим діячем, зокрема його проект звільнення кріпаків був заборонений урядом.

[18] [З листа М. Рум'янцева (8.II.1820), митр. Євгенія (16.VII.1822)] // Переписка. – С. 29, 57.

[19] РДБ НДВР. – Ф. 352. – К. 1. – Арк. 34–35.

Собрания Николая Петровича Румянцева. – М., 1913; *Жуковская Л. П.* Изборник 1073 г. Судьба книги, состояние и задачи изучения // Изборник Святослава 1073 г.: Сб. ст. – М., 1977. – С. 15; *Мыльников А. С* А. И. Ермолаев – исследователь рукописной книги (опыт книговедческой характеристики) // Книга: Исслед. и мат-лы. – Сб. 42. – М., 1981. – С. 78, 80, 86,

88–89; Румянцевские чтения / РГБ. – М., 1994. – Ч. 1; *Лабынцев Ю. А.* Завещано отечеству (Коллекции графа Н. П. Румянцева и их судьба). – М., 1994; *Соловьева Т. А.* Румянцевский особняк на Английской набережной. – СПб., 1996; *Лабынцев Ю. А.* На благое просвещение. – Минск, 1999; *Сборник* материалов для истории Румянцевского музеума. – М., 1882. – Вып. 1.

[20] [З листа В. Анастасевичу, 23.VIII.1814] // Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – С. 353.

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ЗІБРАННЯ МИТРОПОЛИТА ЄВГЕНІЯ

Про надзвичайну цілеспрямованість і енергійність Є. Болховітінова у пошуках історичних документів на початку XIX ст. складали легенди. Він не обминув жодного значного на той час зібрання книг і рукописів: церковного, державного чи приватного.

З воронезького дитинства найдорожчим надбанням Є. О. Болховітінова, його втіхою і розрадою були усамітнені години для читання: «А книгу лучше хлеба-соли приемлю...», – писав він у листі, – з «...мертвыми друзьями действительно сладостнее, нежели с живыми болтунами, отнимающими и убивающими время...» [1]. З часом він знайшов собі і впливових покровителів, і щирих друзів (серед духовних і світських діячів, учених і чиновників, від родовитих можновладців до недавніх кріпаків), завжди поводився гідно, дипломатично уникав конфліктів, а обурювався марнославством, неуцтвом і лінню.

З бібліотеки рано померлого батька Є. Болховітінова знайдено в Москві в бібліотеці Консерваторії рукописний збірник «Праздники» (4-голосної партитури квадратної нотації) з таким власницьким записом: «Сей Обихотъ города Воронежъ Ильинской церкви той же церкви священника Алексея Андреева сына Болховитинова. Ево благословенія собственнаго марта 21 дня 1765 году. А подписалъ ево внукъ дьячекъ Федоръ» [2].

Пізніше з'явились у юнака книжки, подаровані покровителем – єпископом Тихоном III Малініним, який направив 1784 р. сироту семінариста разом з І. Богомоловим продовжити навчання у Москві, з рекомендаціями знаменитому Московському архієпископу, з 1787 р. митрополиту, Платону Левшину і управителю Архівом Колегії іноземних справ М. Бантишу-Каменському. І останній, відомий історик, бібліограф, фанатично відданий своїй справі археограф і діяльний співробітник у підготовці наукових видань О. Мусіна-Пушкіна і М. Рум'янцева, дійсно цінними порадами допоміг Болховітінову визначитися у житті, дарував книжки і рукописи, а потім до самої смерті сприяв усім його працям, навіть вичитував коректуру.

Щодо митрополита Платона Левшина, то якихось конкретних спогадів про сприяння ним освіті обдарованого юнака немає, окрім дозволу як префекта, зверх програми Славено-греко-латинської академії (знаходилася з 1682 р. у Заіконоспаському монастирі), разом з іншими студентами-відмінниками (зокрема, з Григорієм Городчаніновим), відвідувати лекції університетських професорів. На молодь вплинула неординарна особистість і поведінка наставника, нововведена система викладання, посилена увага до вивчення мов у академії і заснованій ним Віфанській семінарії. Платон Левшин видав ряд посібників, зокрема, «Православное учение или сокращенная христианская богословия» (СПб., 1765) – російською мовою гражданським друком. Для управління єпархією важливими були його інструкції бла-

гочинним установам. Пізніше Болховітінов ревниво ставився до праць ієрарха, відзначаючи в біографії духівника імп. Катерини II тільки дар проповідництва: «...в молодости, особливо при Дворе... Поучения отличаются возвышением и плодовитостью собственных мыслей, а последние больше напитаны Словом Божиим...» (усього 500 проповідей у 20 т., М., 1799–1806). Проте несхвально відгукувався в листуванні про його «Краткую церковную историю» (М., 1805, 2 т.; 1823), «Путешествие в Киев и по другим российским городам в 1804 году» (СПб., 1813) і панегіричну біографію, написану І. Снєгірьовим (1822; її перевидано було 1831 р. з подякою автора Є. Болховітінову за доповнення подробиць навчання академістів).

Навчаючись у Москві, Є. Болховітінов ґрунтовно знайомився з усіма доступними бібліотеками і архівами, зокрема, згадував Коломенську семінарію, розпочав систематичний збір різноманітних матеріалів, сам копіював історичні документи, конспектував, виписував, перекладав: ці рукописні збірники він комплектував упродовж усього життя (ІР НБУВ, ф. 312, № 267, 287, 291–301, 338, 349, 364–365, 454). Наскільки міг, купував книги сам, деякі йому дарували: так і склалось перше його зібрання. Познайомився з М. Карамзіним та деякими людьми, пов'язаними з колом співробітників видатного російського просвітителя М. Новикова (це було останнє десятиліття його впливу на літературно-видавничу діяльність Росії, переклади і книгорозповсюдження). Але згадував про той період життя скептично: «...старинная Новиковская система – никого не допускать к высоким делам кроме своих...»; «Один только Новиков мог издавать десятки томов без долгов публике. Но у него была богатая компания... Известный 14-томный Словарь Московский переводим был во время моего студенчества разнокалиберными учениками без пересмотру учителей, на подряд, еженедельно, и выпускаем был листами при газетах. От того-то после оказалась книга сия чудовищем»[3].

Найближче зійшовся з Семеном Селівановським, який походженням був «...из крепостных помещика Измайлова..., человека неученаго, но природно-умнаго и образованнаго самоучкою», як згадував пізніше син С. Селівановського і зазначав: у дядька М. Пономарьова працював «...в типографии наборщиком... корректором был... Евгений, друг отцу, живший с ним вместе... Приятели... Сопиков..., Маслов Мартын Михайлович – архитектор..., Розанов, Шапошников, Невзоров, воспитанник Новикова, Макаров, переводчик повестей, Ситников, Аверин Павел Иванович – купец из Риги...»[4]. Максим Невзоров завідував студентською бібліотекою «Дружеского общества», яка мала для молоді неабияке значення. Хома Розанов був ровесником Болховітінову: ще з 1785 р. студентом розпочав службу в Архіві Колегії іноземних справ, був реєстратором і перекладачем, дослужився з 1800 р. до посади товариша директора Синодальної друкарської контори в Москві, але рано помер у чині радника. Він видав ряд посібників: Латинский лексикон (М., 1797; 1805; 1808), «Российская грамматика для духовных училищ» (М., 1808), «Славенская етимологія» (М., 1810). Був і ще один університетський друг – Лук'ян Яковлєв.

Згодом у листі В. Анастасевичу Болховітінов згадував ті часи: «Хорошо, что вы хотите прибрать к себе тетради покойнаго Сопикова. Черно авторов лучше белаго открывает труд их. Что Сопиков основанием себе предположил собрание печатных каталогов, это и я знаю... Но он, бывши долго книгопродавцем и в Москве у Полежаева сидельцем, и в Петербурге сам от себя, имел и свои обширныя сведения о книгах; а знавши самоучкою, еще с Москвы, франц. язык, начитался и чужестран-

ных библиографов...»[5]. Походженням зі суздальських міщан, енергійний помічник комісіонерів Новикова (Н. Кольчугіна та ін.), В. Сопиков уже 1788 р. мав свою книгарню, 1791 р. платну бібліотеку. Видав «Росписи» (1790–1799), каталог «Библиотека для чтения» (СПб., 1800), що складалась з 1411 російських книг. Також видав переклади з французької мови: «Переписка имп. Екатерины с Вольтером» (СПб., 1802, 2 ч.), Мармонтель Ж. «Велизарий» (1803, 2 ч.), Монтескье Ш. «О существе законов». Пер. Д. Языкова (1809); сам переклав просвітницький роман С. Марешаля «Путешествие Піфагора» («Любитель словесности», 1808). А найважливіша його праця, на жаль, незавершена – «Опыт российской библиографии» (СПб., 1811–1813, 4 ч.; ч. 5 завершена В. Анастасевичем) включала описи 13249 книжок і періодичних видань.

Під впливом просвітницьких ідей, насамперед через Х. Розанова, В. Протопопова, Л. Павловського, студент Болховітінов підготував і видав свої перші переклади французьких літературно-філософських і біографічних творів. Історичні примітки, доповнення і вибір текстів (алегорія історії літератури, трактат з естетики, повчальні оповідання) свідчать про критичне ставлення до схоластичних канонів, захоплення античністю, гуманістичними ідеалами свободи творчості, «природності» Ж. Руссо. Один з перших перекладів – «Краткое описание жизней древних философов» (М., 1788), в якому йдеться про 26 грецьких філософів – Солона, Сократа, Аристотеля, Діогена, Епікура та ін. З приміток видно, що студенти використали також праці Павсанія, Платона, Апулея, Клавдіана, Плутарха, Горація тощо.

До цієї початкової бібліотеки Є. Болховітінова (московського періоду) насамперед належать використані ним підручники: «Руководство к арифметике, для употребления в народных училищах Российской империи изданное» (СПб., 1786, ч. 2). На титулі напис: «Евфимъ Болховитиновъ», а на багатьох сторінках підрахунки, нотатки для пам'яті (шифр примірника Гр1199/2); «Herodiani historiarum libri VIII, ad exemplar Henrici Stephani exculi» (Halae, 1759) – на титулі доповнено: «per seriam 70 annorum»; «Evthymius Bolchovitinov»; «Series historiarum Herodiani...». Перед титулом напівстертий запис: «Ефиму Болховитинову [...] 1786 іюня дня». Оправа шкіряна з тисненням: «Для награжденія за успехи въ М. А.» (шифр КСС, № 829); «О должностях человека и гражданина, книга к чтению определенная в народных городских училищах Российской империи» (СПб., 1786) – з таким же написом власника на титулі, а на нижньому форзаці – наступних читачів: «Благодаримъ васъ за сію книгу Ваше Высокопреподобіе, Преосвященный Архипастеръ и Кавалеръ Євгеній», «Отутъ то багато дечого почерпнешь!» (Гр3918).

Видання друкарні М. Новикова представлені різними мовами. Наприклад: [Chelucci P.] Paulini a S. Josepho Lucensis. Orationum (M., 1783, 2 t.) – на титулі: «Evthymius Bolchovitinov. 1787 anno. Mosquae»; на звороті нижнього форзацу закреслено: «Le prix quaeante cing [...] a Moscou a la place jubli-queipres des portes Illinsky [...] ¸un huilieme jour apres midi. Evthyme Bolchovitinove écrit [...] propre rain. Oeuvres Complettes de sur de Voltaire edit par M. Beaumarchais 69 volum» (шифр Н461); збірник у напівшкіряній оправі з 4-х видань «Иждивением Н. Новикова и Компании» (Н.16, з КДС): (1) Вера, надежда и любовь, учения богословскаго состав. (М.: В унив. тип. у Н. Новикова, 1782); (2) Аполлос. Евгеонит, или созерцание в натуре Божиих видимых дел (М., 1782) – на титулі у квітковій рамці біля віньєтки перший найпростіший варіант власницького запису «Е. В.»; (3) Святаго

Дионисия Ареопагита о небесной иерархии, или священноначалии. Пер. с гр. (М., 1786); (4) Святаго Дионисия Ареопагита о церковном священноначалии. Пер. с гр. (М., 1787). Останні два переклади Мойсея Гумілевського книг Псевдо-Діонісія, автора V ст., були конфісковані в московських крамницях 1787 р.

Як приклад вдумливого читання студента Є. Болховітінова та впливу університетських лекцій може служити примірник видання: Ферри де Сент-Констан. Дух Бюффона. С фр. пер. А. Малиновский. Иждивением Н. Новикова и Компании (М., 1783) – з таким автографом на верхньому форзаці: «Спасибо г. Бюфону за его сочин. Читать ихъ можно не только съ удовольствіемъ, но и съ пользою». На полях (с. 1): «Человекъ по сотвореніи верно никогда не былъ въ такихъ чувствахъ, кои ему здесь приписываются. Онъ не былъ дикъ: онъ зналъ себя и природу лутче ученыхъ. Да и вообще человекъ при первомъ разе будетъ чувствовать, ходить, смотреть и пр. не удивляясь и не вникая во причины, ибо все здесь естественно. И такъ сего описанія не было на опыте: ето воображеніе утонченнаго» [далі зрізано]. Про золотий вік людства (с. 34): «Сумазброды ищуть оной въ дикомъ и скотскомъ состояніи. Они мечтаютъ о немъ, ищутъ его: и негодуютъ, что нетъ его. Въ нелепости сего мненія сочиненъ и писатель сей книги». Велике доповнення (вгорі на с. 48, ряд 11) про пустельників, до окремих виразів: [«негодует природа»] – « а) Худая природа, прелесть мира, и страсти негодуютъ, ибо ихъ не слушаютъ. б) [«живые гробы»] Гробы шума и волнованія мірскаго, – дышущія смертію самолюбія, и плотскихъ вожделеній уступаю. в) [«померкшими глазами»] Они и совсемъ не смотрятъ, и не хотятъ смотреть на суету. г) [«никогда не насыщаясь»] однако, слава Богу, сыты и малымъ. Лутче сіе отнести къ богачамъ и вельможамъ, кои и при несметныхъ блюдахъ остаются голодны, и не знаютъ сами чего хотятъ. д) Какой ето пламень! Не пламень ли ето благочестіе, которой такъ грубо описывается физикомъ? Естли такъ, то ты, физикъ, не шути съ симъ пламенемъ: онъ даетъ жизнь – но не такъ какъ ты думаешь. е) [«преждевременною смертю»] Ето противно и опыту. Скорее умираютъ отъ неги и страстей, нежели отъ строгаго образа жизни. Мы видимъ, что самые большіе трудники достигали до самой глубокой старости. Такъ часто судятъ о другихъ люди, кои не видятъ своей погибели» (шифр Н266, з КДС).

Різнобічні студентські зацікавлення характеризують саме власницькі конволюти. На це вказують наклейки на корінцях з тисненою узагальненою назвою «Collectionis Variarum Dissertationum, Poematum et c.» і нумерацією томів (оправа традиційна, напівшкіряна, картон оклеєний папером з геометричним орнаментом, візерунком під мармур чи з клейстерним фарбуванням). Шифри книг у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ: т. 1 (Н397), т. 2 (Н477), т. 4 (Гр2383), т. 5 (Н473), т. 8 (Гр2384), т. 10 (Гр5608). Інший варіант наклейки з такою ж рукописною назвою: т. 13 (Гр2394) і з нерозбірливим номером тому (Гр2385); решта збірників – без власницької назви на корінцях.

Також знайдені іноземні видання з такими датованими власницькими записами:

Memoires de litterature (Amsterdam, 1736, т. 10) – на збірнику літературознавчих праць професорів Паризької академії помітка: «Au nombre des livres d'Studient Evthyme Bolchovitinov, a Moscou, 1787 an. Decemb» (шифр In706).

Багато зауважень студента на сторінках посібника: Tablettes chronologiques de l'Histoire universelle, sacree et profane, ecclesiastique et civille (Paris, 1778. T. 1) –

хронологічні таблиці, складені Лангле дю Френуа. На форзаці – новий власницький запис: «XI
E 17=88 B
Mosque» (In704, з КДС).

Є нотатки Болховітінова на популярному збірнику Я. Штеліна «Подлинные анекдоты Петра Великаго, переведенные К. К. Рембовским» (М., 1787). На верхньому форзаці – «Au nombre de livres d'Evthyme a Bolchovitinov, a Moscou 1788 aoub» (Гр4970); на примірнику у пергаменній оправі (In1426): Beveregius G. Institutionum chronologicarum libri duo. Una cum totidem arithmetices chronologicae libellis ([Utrecht], 1734). На титулі і верхньому форзаці – «Evthymius Bolchovitinov. Mosquae 1788 anno, April 3»; P. Virgilij Maronis Eclogas argumenta seu dispositiones Rhetoricae (1593). Книжка у пергаменній оправі, з портретом автора і таким варіантом власницького напису: «Evthymius Bolchovitinov.
Mosque
VI
17=88
6». (КДС, Va. 6).

Також є багато інших латино- та французькомовних посібників з подібними недатованими власницькими записами, які можна з достатньою вірогідністю віднести до московського періоду: Maupertuis P. Oeuvres. Nouvelle edition (Lyon, 1756) – на верхньому форзаці (т. 1): «Принадлежитъ Евфиму Болховитинову» (In682/1-2); Bernier F. Abrege de la philosophie de Gassendi. 2 ed., reveue et augmentée par l'Autheur (Lyon, 1684. T. 4) – на титулі: «Evthyme Bolchovitinov» (In1650, з КДС). Автор – доктор медицини, мандрівник по країнах Сходу (9 років жив у імперії Великих Моголів). Перше видання його дослідження філософії сенсуалізму священика П. Гассенді, визначного астронома і математика, було 1678 р.; Fischer J. Fr. Selectae e profanis scriptoribus historiae quibus admista sunt varia (Leipzig, 1785) – на титулі: «Evthymius Bolchovitinov» (In1425); Праця професора риторики Паризького університету (In1427, з КДС): Crevier J.-B. Praeceptiones rhetoricae, ex Aristotele, Cicerone, et Quintiliano depromptée. Nova editio (Paris, 1774) – на титулі: «Evthymius Bolchovitinov»; Італійський переклад книжки Вієйри, португальського місіонера XV ст. в Бразилії, який залишив 16 т. своїх проповідей (In1768): Prediche varie del padre Antonio Vieira. Della Compagnia di Gesu. Trad. dalla Lingua Spagnola nell' Italiana (Venetia, [s. a.]) – на титулі: «Evthyme a Bolcovitinove»; у пергаменній оправі (In1422): (1) Helvicus Chr., Bachmannus C. Poetica: Praeceptis, Commentariis, Observationibus, Exemplis, ex veteribus et recentibus poetis, studiose conscripta. Quarta editio (Giessen, 1624); (2) Popma, Ausonius Frisius. De differentiis verborum, libri 4. Et de usu antiquae locutionis, libri 2 (Marburg, 1646). Є записи попередніх власників: «Johann Jacob [...]», «Ис числа книгъ священика Герасима [...]», «Me sibi comparavit Evthymius Bolchovitinov»; Pfeifferus A. Opera omnia quae extant philologica (Utrecht, 1704) – «Ex libris Evthymii Bolchovitinov» (In1759/6, з КДС); Plenck J. Bromatologia seu doctrina de esculentis et potulentis (Wien, 1783, 428 p.) – «Ex libris Evthymii Bolchovitinov», записи рецептів лікування отруєнь, приготування напоїв (збитень, гогель-бобель, кумиз і т. п.), перекладених латинських термінів, назв харчових продуктів, лікарських рослин, птахів, тварин (In1423).

У листі В. Анастасевичу Болховітінов вказав ще одного московського друга –

Д. П. Бутурліна (28.IX.1813): «Это единственный в России знаток всеевропейской литературы и сам – живая библиотека. Ехавши в Калугу, я заезжал к нему в деревню, в моей епархии находящуюся, и застал его на отъезде в Петербург. А сам он мне знаком уже лет 25. При сем свидании взял я у него несколько книг, и между прочим каталог его библиотеки, напечатанной в Париже 1805, и Catalogue des Livres de la Bibliotheque de la Serma Santander, imprime a Bruxelle 1803, en 5 volumes. Сия последняя книга прелюбопытная, и по критическим замечаниям для вас бы годилась. Но познакомясь с графом лично, уверяю вас, вы обогатитесь библиографическими знаниями. Он в сей части приобрел преобширныя сведения...»[6]. Д. Бутурлін – майже ровесник з Болховітіновим (граф всього на 4 р. старший), блискучого походження: дід був фельдмаршалом, з материної рідні Воронцових – канцлер, дипломат, а також президент АН К. Р. Дашкова-Воронцова. Похресник самої імп. Катерини II, вихований дядьком, Бутурлін закінчив кадетський корпус. Але придворна служба виявилась несумісною з переконаннями волелюбної душі. Він став масоном. У 22 роки (з 1785 р.) оселився у Москві, в розкішному палаці з садом, завів домашній театр і цілеспрямовано зайнявся колекціонуванням: збирав книжки з усіх галузей знань, в т. ч. і садівництва. Мав гербовий екслібрис з девізом: «Amantibus justitiam, pietatem, fidem» (люблячим – справедливість, співчуття, віра).

Наступний, більш діяльний етап життя, який представив уже серйозні набутки Є. Болховітінова як вченого у педагогічному, науковому і збиральницькому напрямах діяльності – Воронезьке десятиліття. Широка освіченість відразу позначилось на його викладацькій діяльності в семінарії: у своїх лекціях дотримувався настанов кращих протестантських теологів Німеччини XVIII ст. – Й. Мосгейма і Я. Рамбаха, що готували видання церковних джерел з критичними тлумаченнями текстів, поєднували богословські канони зі світською точкою зору, замість чистої містики ввели наукове осмислення релігії. Організовував диспути, урочисті свята з виголошенням поетичних промов різними мовами. Підготував декілька історико-богословських дисертацій. Їх публічні читання, запроваджені у семінарії, популяризували важливі теми, навчали доказового викладу думок: план, виклад матеріалів, примітки належали керівнику, а студентам – додаткові звернення. Насичені посиланнями на джерела, ці описово-тлумачні дисертації довго використовувались, як довідкова література питання: з церковної ієрархії, православної обрядовості, з історії церковного співу і музики (зокрема, тут визначено 5 періодів, дано характеристику творів Д. Бортнянського). Укладені вони за правилами риторики, у примітках наводились історико-географічні роз'яснення старожитностей.

Він упорядковував також семінарську бібліотеку (для якої у Києві придбав перші книжки на 1 тис. р.), 1789 р. склав каталог на 4020 книг. Спеціально виїздив до Москви за новими виданнями: творами Вольтера, словниками, французькою енциклопедією.

Організував міський історико-літературний гурток зі студентів семінарії (І. Ставров, І. Зацепін), чиновників і поміщиків. Серед них: радник палати цивільного суду, друг і наставник Василь Гнатович Македонець, І. Черенков, І. Дебольцев, О. Кузнєцов, вчителі Головного Народного училища: Г. Успенський, який стане згодом професором Харківського університету, С. Юшков, Д. Снєжков, О. Зенов'єв, П. Соколовський, їх директор Г. Петров. Гуртку сприяла міська еліта – губернатор О. Сонцов, родина намісника Черткова (у 1838 р. бібліотека московсько-

го предводителя дворянства О. Д. Черткова мала обсяг 17 тис. т., 300 рукописів), купець А. Страхов, лікар І. Еллінський, С. Паренаго... «Я слышал, что нас за тесное знакомство в Воронеже называли масонами и знатниками; так кто же после этого захочет с нами знаться?» [7] – згадував Болховітінов пізніше їх зустрічі з обговоренням перекладів, пошуки історичних матеріалів, читання власних творів і навіть любительські театральні вистави. Разом з однодумцями префект заснував губернську друкарню 1798 р., яка видала упорядковані ними декілька збірників поезій.

Така знаменна подія відбулася при допомозі С. Селівановського. З ним Болховітінов постійно радився, продовжував співпрацювати, замовляв потрібні книжки: Ж. Мармонтеля (1792), «Продолжение Древней Российской Вивлиофики» (1793), «Словарь Российской Академии», «Юридический словар» та ін., але вислану «Летопись Никонову» повернув, бо придбав раніше: «Теперь я весь обкладен историческими книгами...». Сповнений далекосяжних надій, відверто розповідав про сімейну ідилію, а з приводу якогось конфлікту вибачився (5.I.1794): «Я часто бываю горяч до бешенства и если в сии минуты горячности моей случится мне писать, то я противу воли обижаю... горячность может вводить людей в разныя погрешения, но она никогда не доказывает ни хитрого, ни вероломного, ни злого сердца. Я обещаюсь впредь быть воздержнее и благоразумнее...» [8].

Від спроби написати загальну Російську історію у 1792–1793 рр. Є. Болховітінов все ж змушений був відмовитись через недоступність у провінції необхідних матеріалів, але інша праця принесла йому успіх і досі не втратила свого значення. Це ґрунтовний опис міст і сіл Воронезького краю – господарства, навчальних закладів, археологічних і архітектурних пам'яток (але без Острогозька і Богучара з повітами, які на той час належали до Слобідсько-Української губернії), і перший огляд церковної історії з викладом повної ієрархії.

На багатьох книжках знайдено різні варіанти власницьких написів воронезького періоду: Бурде С. Изображение великаго Фридерика короля Прусскаго. Пер. с фр. Н. Яценков (М., 1789) – «Изъ числа книгъ учителя Евфима Болховитинова. 1790 г.» (Гр1636, з КДС); Gentzkenius Fr. Systema philosophiae, in quo premissa Generatim de sapientia, prudentia et virtute dissertatione... Pars 1–3. (Hamburg, 1735–1736). Нове доповнене видання посібника з розділами: історія філософії, метафізика і логіка (ч. 1), теологія, фізика і пневматологія (ч. 2), право природне, етика, патологія і політика (ч. 3). До цього додані: Tractatus ethico-physicus de affectibus humanis (1735); Philosophia civilis (1734); Juris divini positivi prudentia (1736). На титулі: «Ex libris Evthymii Bolchovitinov praef. in Seminario Voronezensi» (In1758, з КДС). Форзаци густо списані латинсько-російськими цитатами XVIII ст. інших осіб.

1794 р. Є. Болховітінову дісталися 48 філологічно-теологічних видань XVII–XVIII ст. з розподіленої на шість частин (порівну з Воронезькою, Петербурзькою і Рязанською семінаріями, Московською академією і архимандритом) спадщини єп. Інокентія Полянського, бібліотека котрого мала 237 праць у 500 т. Список книг є у додатку № 2 до монографії Є. Шмурла: Ludovico Maracio Lucensi Refutatio Alcorani (Padova, 1698), G. J. Vossii Opera (Amsterdam, 1694), Valerius Maximus [Opera] (Leiden, 1604), Hobbs T. Elementa philosophica (Amsterdam, 1696), Vetus Testamentum graecum ex versione septuaginta interpretatum (Amsterdam, 1725) та ін.

З них нині знайдено (КДС, I.a119): Pfeifferus A. Thesaurus hermeneuticus (Lipsiae; Frankfurt, 1704) – на титулі: «Evthymius Bolchovitinov» і запис попереднього влас-

ника 1704 р.; на звороті форзацу є замітка Болховітінова про видання 1761 р.; Buddei I. F. Institutiones theologiae dogmaticae (Lipsiae, 1724) – «Ex libris Evthymii Bolchovitinov praefecti in semin. Voronez» (КСС, № 455); ілюстрований фоліант у пергаменній оправі (In. 1420): Lexicon Ciceronianum Marii Nizolii (Padova, 1734) – з видавничою маркою на титулі, заставками, кінцівками та ініціалами. Автограф власника: «Ex libris Evthymii Bolchovitinov Praef. in Sem. Vor. praet. 3 ducati»; Wyttenbach D. Elementa hermeneuticae sacrae (Marburg, 1761) – на титулі написи: «R. A. I.»; «Evthymius Bolchovitinov» (In1769, з штемпелями КДС, ІНО).

Прекрасно зберігся фоліант професора права Академії в Галле (In1757, з КДС): Boehmer J. Jus ecclesiasticum protestantium, usum hodiernum juris canonici juxta seriem libri III (Halle, 1723), з фронтиспісом, заставками і кінцівками. На титулі: «Ex libris Evthymii Bolchovitinov Praef. in Sem. Voron.».

Також добре збережений у шкіряній оправі посібник «Мистецтво критики»: [Le Clerc J.] Joannis Clerici Ars critica, In qua ad Studia Linguarum Latinae, Graecae, et Hebraicae. T. I. Editio sexta. ([Leiden], 1778). Розкішне гравіювання (титул, заставки, кінцівки). На звороті фронтиспісу з портретом автора запис попереднього власника: «Seminarii Petropolitani Rectoris, Archimandritae Innocentii» і доповнено «Poljansky». На титулі запис – «Evthymius Bolchovitinov», а на верхньому форзаці виписка про автора: «Judicium Ernesti opuscul. philolog. pag. 284, edit Lugd. Batav. 1776 [...] N. B. Io. Clericus addictus erat sectae Arminianorum seu remonstrantium ideo caute legendus cum in omnibus operibus suis, tum in hoc etiam operae» (In1421/1).

Інший посібник – з філософії: Winkler J. H. Institutiones philosophiae universae usibus academicis accomodatae. Editio tertia auctior et emendatior (Leipzig, 1762), з 23 таблицями. На верхньому форзаці: «Ex libris Seminarii Petropolitani Rectoris, Archimandritae Innocentii. 1784. oct. 11 ehe» і доповнено «Venit mihi ex haenditate». На титулі дописано: «Evthymius Bolchovitinov» (In1424).

Два дарунки вже від наступника І. Полянського: К римляном послание святаго апостола Павла. С толкованием (М., 1794) – з записом Болховітінова про автора: «Даръ Его Преосвященства Мефодія епископа Воронежскаго и Черкасскаго 1795 года іюля 22» (Гр3746); невелика потерта книжечка: Сокращенный катихисис для с[вя]щенно и ц[е]рковнослужителей. С прибавлениями [М., 1793. [1], 55 арк.] митрополита Платона (Левшина) – має декілька записів: «Василій Савицькій» (верхній форзац); «Задонскій игуменъ Матфей 1793 [...]» (титул); поаркушно: «Сей Катихисисъ воронежской семинаріи префекта Ефима Алексеевича господина Болховитинова подписалъ воронежской Духовной консисторіи губернской секретарь Алексей Перцовъ марта 15 дня 1796 года данной ему въ силу резолюціи его Преосвященства Преосвященнейшаго Мефодія епископа Воронежскаго и Черкаскаго изъ Воронежской Духовной Консисторіи во время производства его въ богоспасаемый градъ Павловскъ къ соборной ружной Преображенской церкви въ протоіерея» (Кир4129, штемпель КДС).

Можна назвати ще й такі книги: Пленк И. Я. Избранные предметы относительно судебной медико-хирургической науки. Пер. с лат. лекарем И. Кашинским (СПб., 1799) – з пошкодженим дарчим написом невідомого: «Его преподобію Болховитин[ову] г. отцу префекту и протопопу Ефиму Алексеевичу [...]» (Гр4040); [Штрубе де Пирмонт Ф. Г.] Разсуждение о древних россиянах, сочиненное Ф. Г. С. Д. П. С фр. пер. Л. Павловской (М., 1791) – на титулі розкрито ім'я автора: «Stroube de

Pirmont», доповнено дані про перекладача: Лев «Александровичъ», «студентъ медицины въ Московск. университ., мой соученикъ». На звороті форзацу якийсь запис протерто наскрізь, а далі записано: «На французскомъ сіе разсужденіе напечатано подъ заглавіемъ: Dissertation sur les anciens Russes par Frederic Henri Stroube de Pirmont, a St.Petersbourg, 1785. Еще другая его же любопытная діссертація: Discurs sur l'origine et les changement des Loix Russcennes. S.P.b., 1758, in 8°». У тексті є позначки коричневим олівцем (шифр Гр4230, КДС: IV, с. 305).

Є. Болховітіновим була зібрана історія семінарії, документи консисторії, підготовлені переклади, проте деякі так і не були видані з різних причин (чи то завадив важкий стиль викладу, чи змінились пріоритети): «Философские размышления о происхождении языков» (1790) П. Мопертюї, «Всеобщая хронология знаменитых мужей» (1793–1795).

За листуванням із сучасниками видно, що Болховітінов з молодості був надзвичайним трудівником, скромним, навіть сором'язливим, турбувався, щоб не вважали «нахальною вискочкою». Тільки після довгих сумнівів і вагань він назавжди покинув Воронеж. Бібліотекам народного училища і семінарії залишив деякі свої книжки і рукописи, зокрема, згадував «Потоцкаго атлас древней России»; частину зібрання продав (ДАВО, ф. 64, оп. 1, спр. 1, арк. 102) [9]. Виїхав до Москви, щоб порадитись з друзями про своє майбутнє, і недовгий час був домашнім учителем старшого сина графа Бутурліна – Петра: «...жил некоторое время у нас в доме... отец мой, очень любивший его и предвидевший, быть может, какую пользу этот молодой вдовец мог принести нашей церкви, старался убедить его поступить в монашество, и не мудрено, что при Петербургских связях моего отца... он мог содействовать к возвышению этого замечательного человека», – як писав, за сімейними переказами, молодший з родини, Михайло [10].

Є. Болховітінов прийняв чернецтво у Петербурзі, і відразу був призначений префектом Олександро-Невської духовної академії. Він знову поринув у безкінечні педагогічно-господарські клопоти (навіть розпорядився осушити заболочений двір), переглянув, упорядкував і доукомплектовував бібліотеку. Активно знайомився з новими людьми (зокрема, важливим для нього стало спілкування з графом Д. Хвостовим), з місцевими зібраннями, особливо Синодальної друкарні, зосереджував увагу на церковних, державних, приватних бібліотеках, вивченні місцевих архівів (Св. Синоду) і публікації літературно-історичних пам'яток; формував рукописні збірники (ІР НБУВ, ф. 312, № 239, 333).

Тоді ж зблизився з яскравою особистістю свого часу – одним із засновників російської театральної школи, першим актором і директором (з 1763 р.) імператорського театру, педагогом і режисером, автором 60 п'єс, членом РАН з 1802 р. Іваном Афанасійовичем Дмитревським, який подорожував по Європі 1765 і 1767 рр. Сучасні книгознавці вважають, що опублікований анонімно огляд російської літератури написаний саме ним (Neue Bibliothek der schönen Wissenschaften und freien Kunste. – 1767, №. 7; Essai sur la litterature russe. Livorno, 1771; 1774). Проте Болховітіновим цей важливий факт не відзначено.

А з міністром комерції М. Рум'янцевим та ін. недовго співпрацював у Благодійному комітеті, де підготував огляд діяльності іноземних товариств опіки і проект закону про зобов'язання кожного стану забезпечувати своїх бідняків.

За допомогою екзарха Грузії Варлама Ераставі підготував перший в російській

і європейській історичній літературі узагальнений огляд історії Грузії. Це рідкісний випадок написання твору з громадянської і церковної історії, дипломатики, літератури, який набув ваги історичного джерела, вченим, який ніколи не бачив Грузії і не знав її мови. За описи Воронезької губернії і Грузії Є. Болховітінова обрали до РАН.

А до Воронежа він надсилав листи друзям, зокрема, В. Македонцю писав про спільного знайомого, радника комерції, який служив інспектором Петербурзької і Кронштадської митниці [11]: «...был я у милаго моего Петра Ивановича [Литке]. Он меня не угадал; а узнав... заговорил меня часов до 12, считая с 6 утра... Он осыпал меня книгами, так как и в Москве Граф Бутурлин...». Хвилювався за перевезення своєї бібліотеки: «Книг своих я с трепетом жду и боюсь, чтобы по нынешней мокрой погоде не подмочили их. Между тем я уже и здесь накупил вновь библиотеку себе книг. По вольности цензуры с весны привезут нам миллионы новых книг; да ба! читать нам некогда... Я теперь на степени такой уже, что везде с голоду не умру, а скучать с книгами нельзя. Здесь же и книг читать некогда. Всякое утро процветет и погибнет... Граф Бутурлин и здесь меня отыскал... Он сюда переселился и со всею своею библиотекою...» (1802).

Подружився з колоритним греком болгарського походження з о. Корфу, Євгенієм Булгарісом, який отримав блискучу європейську освіту, сам викладав у духовних закладах Константинополя, Мілана, а рятуючись від турків, за особистим викликом імп. Катерини II, прибув до Росії, де у 1775 р. з ієромонаха був висвячений відразу на архієпископа Славенського і Херсонського. Болховітінов розповідав: «...коротко и часто езжу. Он мне подарил в 2-х т. in fol. напечатанный свой здесь греческий перевод книги Зерникава «De processione Spiritus Sankti». Я пересмотрел всю его библиотеку; видел книг 20 его рукописных сочинений, но большая часть их на старинный склад схоластический и для света бесполезна...» (1800) [12].

До цього петербурзького періоду збиральництва Болховітінова можна віднести посібники з подібними недатованими власницькими записами (можливо, теж подаровані архієпископом Євгенієм Булгарісом): Richard Ch.-L. Analise des conciles generaux et particuliers (Paris, 1772–1777, 5 v.) – з автографом власника як архімандрита Зеленецького монастиря: «Archimandr. Eugenius» (КДС, I.b.18); Jo. Alberti Fabricii ss. Theologiae d. et Prof. Publ. Biblioteca graeca, sive notitia Scriptorum Veterum Graecorum quorumcunque monumenta integra... (Hamburg, 1705. T.1) – з гравійованим фронтиспісом, написом на титулі: «Ex libris Archim. Eugenii», а внизу – зрізано фразу грецькою мовою (КДС, VI.a.130).

Познайомився Є. Болховітінов із сином священика Полтавської губ., педагогом (з 1803 р. директором Міністерства народної освіти), відомим ученим Іваном Івановичем Мартиновим [13], який займався виданням журналів («Музы» з 1796, «Северный вестник» у 1804–1805), а прославився головним результатом свого життя – 26-томним прозовим перекладом античних авторів: Греческие классики (СПб., 1823–1829).

Експедитором при міністерстві служив ще один земляк – Іван Петрович Пнін, який народився у маєтку Реп'євці Воронезької губ. (орендованому ад'ютантом князя Репніна П. І. Літке). Він виховувався з 1784 р. у Благородному пансіоні при Московському університеті. Став популярним поетом і публіцистом, видавав «Санкт-Петербургский журнал» з 1798 р. З ним Є. Болховітінов неодноразово консультувався, отримуючи видання і рукописи його праць.

Як у Москві, так і надалі Є. Болховітінов перекладав сам з французької, німецької, грецької і латинської мов та редагував роботи своїх вихованців у Санкт-Петербурзі, Новгороді, Вологді – твори К. Ноннота, Н. Трюбле, А. Попа, А. Селлія, Демосфена. Усі ці опубліковані переклади і компіляції з різних джерел мали характер навчальних посібників з філософії, теорії проповідництва, історії, бібліографії, джерелознавства. Для свого часу вони свідчили про новаторське урізноманітнення процесу церковної освіти. Переклади для Є. Болховітінова були нормою, про що свідчать і автографи, і численні згадки в листах до друзів.

Різноманітні дарчі написи Є. О. Болховітінову зустрічаються на багатьох книжках: від авторів чи перекладачів, нерідко з уточнюючими примітками про час і причину події: Тертуллиан. Защищение христиан против язычников. Пер. с лат. (М., 1802) – «Его высокопреподобію Евгенію, Троицко-Сергіевскому архимандриту и Александро-Невской академіи префекту милостивому государю. Покорнейшій слуга Ф. Розановъ. Августа 1. 1802» ($Гр_{XIX}$3253, з КДС; гравюра И. Розонова).

Незадоволений своєю важкою столичною службою, Є. Болховітінов радо прийняв переведення у вікарного єпископа: «Служба была недолга, но крайне тяжела»; хоча його сподівання на недосліджені скарби бібліотеки Софійського собору виправдались, проте вільного часу і в Новгороді було недостатньо: «Иначе я бы мог открыть здесь многое сокровенное от русских историописателей» [14]. Взагалі на початку XIX ст. занедбані сховища книг і рукописів були малодоступні для вчених, часто гинули від пожеж, а ще більше від байдужості і неосвіченості власників, або навіть свідомо нищилися. Характерною в цьому плані є історія його першої перевірки Юр'євого монастиря, коли перед приїздом єпископа назбирали цілий віз уривків книг і рукописів з наміром викинути в річку, а він зупинив і вибрав для себе пергаменні аркуші псалтиря XI ст., житія, служби.

Рідко хто з духовних начальників так, як Болховітінов, вишукував забуті, вкриті пилом і цвіллю аркуші, розшифровував нерозбірливі тексти, копіював документи, твори письменників, грамоти, літописи, граматики (не лише слов'ян, а й карелів, зирян, татар), тобто спрямовував пошуки старожитностей і етнонаціональні дослідження у місцях своєї служби. Це привертало увагу світських осіб до його діяльності. Зібрав Болховітінов ряд цінних документів і до наступного видання «Истории российской иерархии», надалі передавши цю справу А. Орнатському. Кілька разів була прочитана семінаристами його власна праця «Новгородские разговоры» – у формі диспуту (що давало можливість більш вільного вислову думок). Це стало своєрідним поверненням сучасникам забутих сторінок історії і сприймалось як відкриття. У тексті немало археологічних, нумізматичних, етнографічних, юридичних роз'яснень 600-річного процвітання Новгородської демократичної республіки і її знищення царським самодержавством.

Свідченням того, що тогочасні науковці вважали за честь надіслати Є. Болховітінову свої праці [15], можуть служити їхні автографи, безпосереднє відображення дружніх стосунків чи простого знайомства. Серед них:

Платон Левшин. Краткая церковная российская история (М., 1805) – з автографом вікарія і ректора МДА: «Его Преосвященству Евгенію Епископу Старорускому Августинъ еп[ис]к[о]пъ Дмитровскій» ($Гр_{XIX}$4392, з КДС). Цей посібник з багатьма зауваженнями Є. Болховітінова: «У немцовъ была старинная пословица: untern Krummstabe ist gut zu wohnen, т. е. хорошо жить подъ посохомъ духовнаго

государя. Такимъ же образомъ у новогородцовъ Архіепископъ былъ первенствующая особа въ правленіи и договорныхъ грамматахъ. Смотр. Вестникъ Европы, 1811, № 24, стран. 292» (верхній форзац). Посилається на «Шведскую историю» О. Даліна – про храми і жерців (с. 7, 9); на «Опыт повествования о России» (М., 1803) – «см. там стран. 276, будто Ольга уставила венечную дань съ свадебъ» (с. 20). Вставка (с. 29): «Розвейда немецкая монахиня во Гандерсгеймскомъ монастире, около 980 жившая, написала 6 священныхъ комедій. Vid. Cave historia litteraria scriptus... Tom II, Seculo X». Про заснування Валаамового монастиря – «неправда» (с. 57). До зізнання автора, що не знайшов в літописцях про собор в Києві (с. 88) – «Въ Воскресенскомъ, часть II, стр. 39»; до фрази, що кн. Гедимін був латинської віри (с. 162) – «язычникъ еще». Про невдалі пошуки пермських грамот і книг: «весьма старался. Нашел только пермскую азбуку» (с. 244) – «у Лепехина въ Путешествіяхъ есть списки съ пермскихъ обедней, а in actis Rew. см. Надпись» і т. д.

На шмуцтитулі першого палеографічного дослідження в Росії – «Письмо о камне Тмутараканском» (СПб., 1806) О. М. Оленіна – автограф видавця: «Его Преосвященству Евгенію Епископу Старорускому М[ило]стивому Государю моему 1807 февр: 22. Графъ А. Мусинъ-Пушкинъ» (Р5804, з КДС).

Виявлено дарчі написи Є. Болховітінова на таких книгах: Юм Д. О населенности древних народов, каковою она является из писаний историков, мудрецов и стихотворцев тех времен. Преложил с англ. с некоторыми примечаниями Н. Муравьев (СПб., 1806) – «Преосвященнейшему Евгенію, епископу Старорузскому и кавалеру въ знакъ совершеннаго почитанія отъ переводчика. Мартъ 12. 1807» ($Гр_{XIX}$557); Дмитревский И. А. Слово похвальное Александру Петровичу Сумарокову, читанное в Имп. Российской Академии в годовое торжественное Ея собрание (СПб., 1807) – на звороті обкладинки: «Отъ Императорской Россійской Академіи Члену оныя Его Преосвященству Епископу Евгенію Старорусскому и Кавалеру» ($Гр_{XIX}$5247, з КДС), а на титулі бібліотекарем 1844 р. зазначено «Разныя четыре Речи и одно Слово...».

З того часу залишилась найповніша колекція копій грамот і указів 1552–1703 рр. з примітками і листом П. Бекетову 1812 р. (ІР НБУВ, ф. 312, № 382, 425–426, 464, 509), справи митрополитів – Амвросія Подобєдова (№ 464), Феофана Прокоповича, Гавриїла Петрова (№ 382, 509), реєстри архієреїв (№ 317) і святих (№ 320), устав собору (№ 106), Новгородський літописець (№ 316) та ін. (№ 318–319, 322, 326, 336, 354, 390, 417, 594).

Державний діяч, більш знаменитий як поет, Гаврило Державін, нащадок татарського мурзи, придбав у Новгородській глушині на річці Волхов маєток Званка і оселився там з 1803 р. Він присвятив свою ліричну сповідь «Евгению. Жизнь Званская. 1807 г. в мае» [16], написану просто і задушевно, з проникливим «епіграфічним» початком:

«Блажен, кто менее зависит от людей,
Свободен от долгов и от хлопот приказных,
Не ищет при дворе ни злата, ни честей
и чужд сует разнообразных!»

Також згадав поет друга-історика у вірші «Эхо» (1811), написаному після отримання його листа зі спогадом про поетичні краєвиди і гірську луну. Вони зустрічались, листувались, радились і сперечались... А Болховітінов читав і переписував

вірші «російського Горація» задовго до їх знайомства: частина списків з правками поета (на схилі життя йому було важко писати самому) – у конволютах відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ (Гр2383, № 60–61; Н468; Гр2393, № 40; Гр2390, № 7, 31, 32 34, 58), решта – в рукописних збірниках (ІР НБУВ, ф. 312, № 465, арк. 177–179; № 646, № 705, № 706). Також Болховітінов часто цитував різні строфи, зокрема, коли писав Д. Хвостову (1816): «...многие превосходные его Оды извинят слабость его, общую всем смертным в предприятиях выше сил. Никакая критика не отнимет у него первенства в лирическом у нас роде...»; «Притом совершенная тщаливость и исправность в сочинениях почти всегда пахнет натужностию. Да и в натуре ничего нет совершеннаго... Гений не терпит неволи и порабощения правилам», «Заслуги в гробе созревают», сказал покойный наш друг Державин. А в жизни кто от критики избавился?»[1] (1817).

Про якийсь конфлікт у Новгороді, вже після переведення до вибраної самим єпископом Євгенієм Вологди, згадував у листі митрополит Амвросій Подобєдов (1808): «Радуюсь, что жители къ вамъ ласковы и почтительны, сіе есть и будетъ жертва вашимъ дарованіямъ Ябедники, думаю, устыдятся, здесь имъ не потакнутъ. Довольно они уже сраму и стыда наделали...» (ІР НБУВ, ф. 312, № 464, арк. 116 зв.).

У вільній Вологді під час Наполеонівського нашестя осіли евакуйовані москвичі [8]. Вечорами у єпископа, розумного люб'язного господаря (як писав П. Вяземський), на вчені бесіди збиралися М. Бантиш-Каменський, О. Малиновський, М. Карамзін, поети В. Пушкін, К. Батюшков, С. Глинка, Ю. Нелєдинський-Мелецький. Ректором семінарії тоді служив працьовитий Гавриїл Розанов, майбутній архієпископ Таврійський, потім Тверський, на якого сильно вплинули Болховітіновські методи церковно-історичних досліджень (копії документів з його архіву див. ІР НБУВ, ф. V, № 449–461).

За спогадами старожилів, до архієрейського дому в Лопотовому монастирі з усієї єпархії звозили старі архівні документи. До бібліотеки семінарії єпископ виписував навіть закордонні газети, щоб призвичаїти студентів до іноземних мов, заохочував їх до перекладацьких занять. Виявив 1812 р. пергаменні Апостол і Євангеліє (вважав XIII ст.), укомплектував 15 збірок документів з історії Вологодської спархії: (ІР НБУВ, ф. 312, № 174 – «Просветитель св. Іосифа Волоокого» XVII ст., № 177 – «Істины показаніе Зиновія Отенского» XVII ст., № 356 – «Историческое описаніе Смоленська» І. Шупинського (1780), № 359 – «Летописец о великом граде Устюге» (1787), № 362 – «Летописец о граде Соль-Вычегодске» (1692, копія) та ін. (№ 358, 369, 383, 387, 402–404, 427, 519–520, 528).

Якусь частину своїх матеріалів Болховітінов знову дарував друзям, різним закладам. Зокрема, Товариством старожитностей російських у Москві (1811 р.) це було з вдячністю задокументовано [19]. До речі, у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ є примірник першого видання товариства (М., 1812; передрукований 1824), із записом Є. Болховітінова на звороті обкладинки: «Уставъ и журналъ Общества исторіи и древностей» (Гр2213).

До Академії наук у Петербурзі він теж надсилав свої переклади, а книги – до Імп. публічної бібліотеки. На згадку Вологодській духовній семінарії єпископ залишив опис єпархії і нумізматичну колекцію [20]. Одночасно і він одержував у дарунок книжки. Зокрема, знайдено: Летопись К. Корнелия Тацита, пер. с лат. С. Ру-

мовским (СПб., 1808–1809, т. 2–4) – з написом: «Отъ Имп. Рос. Академіи члену оныя Его преосвященству Евгенію епископу Вологодскому и кавалеру» (Гр$_{XIX}$3154–3156, з КДС); Опыт краткаго руководства к эстетическому разбору по части российской словесности, в пользу и употребление обучающагося в Казанском учебном округе юношества (Казань, 1813) – «Его преосвященству, Евгенію Епископу Вологодскому и кавалеру въ знакъ своего глубочайшаго высокопочитанія усерднейше приноситъ сочинитель профессоръ Григорій Городчаниновъ въ Казани. Августа 11-го дня 1813 года» (Гр5402, з КДС).

Розважливими, а по суті справжніми історико-бібліографічні статтями є листи Євгенія Болховітінова другу Г. Городчанінову. Зокрема, порада зайнятись історико-етнографічними дослідженнями: «Происхождение разных казанских народов, замечание народных различий, развалины, надписи, предания, песни, пословицы и пр. много доставят Вам любопытной материи; а пособия первоначальные найдете в Палласовых, Миллеровых и Георгиевых путешествиях. Во многом и их поправите. Ибо они часто мимоездом обозревали... В проезд мой через Москву в 1813 г. подарил я Обществу истории многие татарские и калмыцкие грамматы. Естьли бы знал я, что буду у вас Казанским сочленом, то приличнее всего отослал бы их к вам. В Москве они будут только на показ. Уведомьте меня, есть ли у вас по библиотекам князя Курбского «История о взятии Казани при царе Иване В.». Естьли ни у кого нет, то я сообщил бы вам список. А печатной ей быть нельзя. Есть и еще у меня другая краткая «История о завоевании Сибири и Казани», также еще не изданная» (26.VIII.1815)[21].

Листувався Болховітінов з багатьма тогочасними видавцями історико-літературних журналів, наукової та художньої літератури: П. П. Бекетовим, І. І. Мартиновим, Д. І. Язиковим, П. П. Свіньїним, М. М. Сандуновим, Г. І. Спаським, М. Ф. Остоловим, М. І. Надєждіним, М. О. Полєвим. Іноді згадував про знайомство з сенатором, обер-прокурором Св. Синоду (1791–1799) О. І. Мусіним-Пушкіним. Мав усі його видання. З листування видно, що саме Болховітінов подав В. Сопикову ідею підготувати капітальну російську бібліографію, надсилав і рекомендував різноманітні посібники; порадив у передмові каталогу надрукувати історію російських друкарень, використавши статті з «Друга просвещения», попрацювати у Московській синодальній бібліотеці, архіві Колегії іноземних справ, де багато польських видань і каталогів. В. Сопиков у 1812 р. евакуював із Петербурга на кораблі до Олонецької губ. 189 ящиків книг і рукописів публічної бібліотеки, у якій працював з 1811 р.

Тодішній автограф Є. Болховітінова виявлено на нижньому форзаці рідкісного книгознавчого видання: Бакмейстер Й. Опыт о библиотеке редкостей и истории натуральной Санктпетербургской имп. Академии наук (1779): «Залуская библіотека изъ Варшавы [...][22] взята Екатериною II въ 1795 году. Для ней построено особое зданіе по проекту архитектора Соколова въ С.П.б. Въ сіе зданіе перенесена она въ 1802 году. Разборъ книгъ начался съ 1795 и продолжался по 1808 г., а потомъ по новой системе установляема она была до 1811 г. – 250.000 томовъ составляютъ оную, а рукописныхъ книгъ до 12.000, въ томъ числе и Дубровскаго коллекція, въ 1805 г. Государю поднесенная. Богословское отделеніе содержитъ до 80.000 томовъ. Философія, правоведеніе, исторія народовъ, исторія естественная, медицина, химія, математика, искуства механическія, изящныя и словесность со всеми ихъ частями

– до 140.000 томовъ. Рускихъ книгъ, щитая некоторыя и вдвойне, – до 40.000 томовъ. Есть тамъ рукопись греческая и латинская посланій св. Апостола Павла, древнейшій магометанскій молитвенникъ, писанный куфическими буквами; молитвенникъ шотландской королевы Маріи Стуартъ, писанный на поляхъ собственною ея рукою и такъ называемый молитвенникъ Анны Ярославны, много собственноручныхъ писемъ королей Генриха IV и Лудовика XIV. Открыта сія библіотека публично въ 1812 году. Выписано изъ газетъ 1812» (Гр5334).

Наступний етап в житті Є. Болховітінова – єпископство в Калузі, з поїздками, як записано у Місяцеслові 1815 р., до Москви (2.IX) і до Лаврентієвого монастиря (12.IX). Саме з 1813 р. розпочалося листування Болховітінова з одним із перших вітчизняних книгознавців і бібліографів, за походженням киянина (його батько, переселенець з Валахії, мав прізвище Анастазі), В. Анастасевичем. Той сам надіслав єпископу кілька номерів свого журналу «Улей» (1811–1812), де видрукувана була перша вітчизняна стаття з бібліографії, визначена ним як засіб обліку успіхів просвіти і систематизованого критичного ознайомлення з науковою літературою, заснування бібліографічних товариств, розпису журнальних статей, поточного критичного розгляду літератури. Починав він із віршів і перекладів з польської, редагування «Периодическаго сочинения о успехах народнаго просвещения» (1803–1810), фактично готуючи всі офіційні документи по Віленській навчальній окрузі; був цензором і постраждав за дозвіл видрукувати поему А. Міцкевича «Конрад Валленрод». Безліч подробиць тодішнього науково-видавничого процесу можна віднайти в опублікованих листах (з чого можна судити про важливість втрачених): що закордонні слов'янські племена давно випередили Росію увагою до своїх мов, і навіть задунайські нащадки слов'ян склали свої граматики й словники. Серед іншого: «Ваша правда, что старинные наши грамоты без толкований бесполезны для публики, а десяток или два отпечатанных подлинников положили бы основание нашей палеографии, не все могут достать подлинники, а с отпечатков можно бы всякому делать наблюдения, и тогда скоро узнали бы мы, сколько какого века у нас книг, которых имеем еще множество по монастирям и архивам, без означения времени письма. Поляки и об этом начали помышлять прежде нас. Но правду сказать, им можно предварять нас; ибо и первое просвещение проникло к нам от них же чрез Малороссию» (27.III.1813) [23].

З цього періоду знайдено такі подаровані Є. Болховітінову книжки: Бантыш-Каменский Д. Н. Жизнь преосвященнаго Амвросия, архиепископа Московскаго и Калужскаго, убиеннаго в 1771-м году (М., 1813) – «Его преосвященству, милостивому государю, Евгенію, епископу Калужскому и Боровскому и кавалеру отъ усерднаго его почитателя Дмитрія Б. Каменскаго. Сентября 3 дня 1813 года» ($Гр_{XIX}$281, портрет гравійований А. Осиповим); Мерзляков А. Слово похвальное всемилостевейшему государю императору Александру Первому (М., 1814) – «Его преосвященнейшему Евгенію епископу Калужскому и Боровскому и кавалеру отъ ректора Московскаго университета Ивана Гейма» ($Гр_{XIX}$5306); Збірник професорських промов: (1) Мудров М. Я. Слово о благочестии и нравственных качествах Гиппократова врача, на обновление в имп. Московском университете медицинскаго факультета в торжественном собрании 1813 г. (М., 1814); (2) Описание торжественнаго обновления и освящения медицинскаго факультета (М., 1814). На І-му титулі дарчий напис: «Его Высокопреосвященству милостивому Государю и Архипастырю

Высокопреосвященнейшему Евгенію въ знакъ истиннаго Высокопочитанія. Сочинитель. Генваря 10-го 1816» ($Гр_{XIX}$3404, з КДС; портрет Гіппократа).

Значним підвищенням за церковною ієрархією стало переведення Болховітінова архієпископом до Пскова (за Місяцесловом: 11.III.1816 виїхав з Калуги, 12 в Боровську, 13 в Москві, 14–18 в Новгороді, 19 прибув). Бібліотеку знову залишив. З листа Д. Хвостову (6.V.1816): «Покорнейше благодарю за 4 экз. Обновленной Андромахи. Итак, это уже третие издание... Но поелику вся моя библиотека еще в Калуге, то я не мог сличить ни с прежним изданием, ни с подлинником»[24]. Об'їзди єпархії дали нові матеріали для праць – оглядів монастирів: повідомив В. Клосіусу про бібліотеку семінарії (1466 т.), Псково-Печерського монастиря (112 рукописів, 300 книг). Сформував свої рукописні збірники: копія Псковського літопису (ІР НБУВ, ф. 312, № 323), написи в печерах (№ 416) та ін. (№ 324–325).

Є багато книжок з автографами цього періоду, зокрема: Измайлов А. Е. Басни и сказки. Изд. 2-е (СПб., 1816) – «Преосвященнейшему Евгенію архіепископу Псковскому, Лифляндскому и Курляндскому милостивому государю, въ знакъ совершеннаго почитанія и душевной преданности отъ Сочинителя. 7 іюня 1816» ($Гр_{XIX}$714).

З-поміж багатьох різноманітних словників знайшовся «Dictionnaire anglois-françois et françois-anglois par A. Boyer» (Paris, 1817, т. 1), подарований губернатором: «Его Высокопреосвященству Архіепископу Псковскому, Лифляндскому и Курляндскому Евгенію. Въ память отъ Бориса Антоновича фонъ Адеркаса. 15-го декабря 1818». Далі на форзаці нотатки Болховітінова: «Некто изчислилъ, что въ Джонсове Аглинскомъ словаре 6732 аглинскихъ словъ происходящихъ изъ латинскаго языка, 4812 изъ французскаго и 1665 изъ саксонскаго. Некто также изчислилъ, что аглинскій языкъ содержитъ въ себе 40.498 словъ [...]» (In703).

Серед інших книжок: Лерберг А. К. Историческое изследование о Югорской земле в российско-императорском титуле упоминаемой. Пер. с нем. П. Кеппена, И. Григоровича (СПб., 1818) – «Евгенію почетному члену Вольнаго общества любителей российской словесності» ($Гр_{XIX}$737, з примітками П. Кеппена); Теряев А. М. История минералогии (СПб., 1819) – «Его преосвященству преосвященнейшему Евгенію архіепископу Псковскому, Лифляндскому и Курляндскому и разныхъ орденовъ кавалеру въ знакъ истиннаго высокопочитанія отъ сочинителя А. Теряева. 1820-го года генв. 13 дня» ($Гр_{XIX}$1193); Лобойко И. Н. Взгляд на древнюю словесность Скандинавского Севера (СПб., 1821) – «Его Высокопреосвященству Евгенію, Архіепископу Псковскому, Лифляндскому и Курляндскому и разныхъ орденовъ кавалеру, милостивейшему архипастырю съ глубочайшимъ высокопочитаніемъ Сочинитель 7-го мая 1821. С.Петербургъ». Поряд примітка Болховітінова: «Получено 14 мая 1821 г. Иван Николаевичъ Лобойко професс. въ Вильне. Статья сія напечатана и въ Сыне отечества 1821 г.» ($Гр_{XIX}$927); Летопись Сибирская. Издана с рукописи XVII века (СПб., 1821) – «Его Высокопреосвященству, Евгенію Архіепископу Псковскому, Лифляндскому и Курляндскому. Въ знакъ глубочайшаго высокопочитанія и преданности отъ Издателя. 1 сентября 1821. С.Петербургъ». Примітка про видавця: «Сибирскаго вестника Спаскаго» ($Гр_{XIX}$168, КСС, 1094в); Рихтер А. О бардах, скальдах и стихотворцах средних веков (СПб.: Тип. Имп. Воспит. дома, 1821) – «Его Высокопреосвященству Евгенію Архіепископу Псковскому, Лифляндскому и Курлянскому и кавалеру. Въ знакъ глубочайшаго уваженія и истинной преданности. Сочинитель» ($Гр_{XIX}$2642, це відбиток статті з 16 ч. «Трудов Общества любителей российской словесності»).

Щодо видань з історії України та країн Балтії, то в листах трапляється багато різних посилань, зокрема, М. Рум'янцеву єпископ повідомив 25.V.1818: «Книжка о древних городах Черниговской губернии давно у меня есть. А потому экземпляр Вашего Сиятельства отдал я в семинарскую библиотеку, с надписанием от Вашего имени. Сочинитель действительно достоин подражания. Но отыскивать древнейшия исторические места, уже изчезшия с лица земли, трудное дело. Нам много осталось неизвестнаго и в Большом чертеже новейших времен. Всепокорнейше благодарю за обещание Древней Прусской хроники. В Рижской кафедральной лютеранской библиотеке видел я великое собрание всех лифляндских хроник. Нашел там также много лифляндцами изданных книг в Лифляндии, Эстляндии и Курляндии. Некоторыя и купил...»[25].

Побував єпископ Євгеній і у Дерпті (8–11.VI.1820), де три дні знайомився з університетськими професорами і кабінетами. «Библиотека из 27 тысяч книг занимала меня часа 4; но я успел осмотреть только класс литературы древней, весьма богатый; а прочего не успел», – повідомив він В. Анастасевичу. Та й надалі підтримував зв'язки з вченими, зокрема, з директором бібліотеки, нумізматом К. Моргенштерном[26]. В. Перевощиков навіть читав лекції з історії словесності за «Словарем историческим российских писателей. Виявлено в НБУВ ряд дарунків інших професорів, зокрема, німецького терапевта І. Ердмана, який викладав у Віттенберзі з 1808, у Казані з 1810, у Дерпті з 1817, був запрошений лейб-медиком Саксонського короля з 1822 р., а за п'ять років повернувся на кафедру фізіології: Annales scholae clinicae medicae Dorpatensis: annorum 1818, 1819 et 1820, Sumtibus publicis editi ab instituti directore D. Joanne Friderico Erdmann (Dorpat: Chr. Schunmann typ. acad., 1821) – «Viro Eminentissimo Evgenio Pleskoviae, Livoniae et Curlandiae Archiepiskopo, Ordinis de St. Anna in prima et de St. Vladimiro in secunda magnae crucis insigni ornata classe equiti, Academiarum et Societatum Liberariarum plurium Sodali honorario Annales hosce pio animo offert auctor» (In1760, з КДС).

У літописі Києва 20-30-х рр. XIX ст. найяскравіші сторінки вписані саме митрополитом Євгенієм Болховітіновим. Особа ієрарха, його дім[27] та бібліотека завжди привертали увагу інтелігенції тих міст, де йому довелось жити. Також і в Київ до нього приїжджали, як записано ним на деяких вплетених чистих аркушах «Месяцеслова», міністр М. Сперанський (9.VII.1823), М. Рум'янцев (6–9.IX.1823). А за щоденником Максима Берлинського, який сам часто з братами (Михайлом і Степаном) навідувався до митрополита, гостювали тут 1822 р. І. Лобойко (13–23.VII) і князь В. Оболенський (23.VII), професор з Харкова А. Стойкович (30.VI.1824), Г. Лисенко (14.X.1824), бували граф Г. Олізар (26.IX.1823), В. і О. Капністи (12.XI.1824). Приїжджали історики з Росії П. Кеппен, К. Калайдович, М. Мурзакевич, М. Погодін (1835), молодий літератор М. Мельгунов, колекціонери І. Орлай, І. Царський, бували також І. та О. Мартоси, М. Репнін і С. Волконський, М. Раєвський та ін. Писали йому В. Каразін, П. Гулак-Артемовський, М. Маркевич, Г. Розенкампф тощо.

Митрополит приїхав до Києва, як уже зазначалося, 11 квітня 1822 р., і лише восени, після довгих клопотань, прибула на 10 возах із Пскова його бібліотека. Як видно з його листування з найближчою довіреною особою – Серафимом Покровським, Болховітінов спершу відкладав її перевезення: «В случае крайней дороговизны провозу книг я даже согласился бы подождать сентября... Ибо я [на] все лето

переселился в Лавру и от множества дел нет времени читать... хотя некоторыя из оставленных у вас весьма нужны мне и для дел...» (28.V.1822). Потім, як дбайливий господар, розпорядився перевезти бібліотеку, і Серафим повідомив: «Обоз отправлен с Снетогорского дому 2 сентября. Из Пскова 6-го выехал». Митрополит дочекався і відповів: «...3 октября дошли до меня благополучно и книги. Я так был рад им, что заплотил прикащику Забойкину сверх рядной цены...»[28]. А в Місяцеслові записав, що 5-го прибули з Риги через Кролевець 19 т. Commentarius Calmeti.

З останніх 15-ти років життя митрополита Євгенія київських – 13, бо з 1825 до 1827 рр. він перебував у Петербурзі в зв'язку з новою реорганізацією духовної освіти, брав участь у засіданнях Св. Синоду (Аракчеєвська і Голіцинська партії прагнули використати авторитетного вченого у своїх інтригах). Лише вірному Серафиму митрополит міг зізнатись, який болісний для нього цей час нових змін у державі – імп. Олександр I помер (19.XI.1825, похований 13.III.1826), повстання 14 грудня, слідство і страта декабристів, коронація імп. Миколи I: «Ныне всех подозревают. Времена опасныя... Много похудел и поседел. Но, слава Богу, силы еще не упали для киевских трудов. Помолитесь обо мне. Из Петербурга с 22 числа отправлены уже к вам два диакона и два певчих с обозом книг... Избави нас, Боже, из сей темницы...» (30.VI.1826)[29].

У відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ при описі автографів на кириличних виданнях на одному томі видань Димитрія Ростовського (К., 1700) було виявлено оригінальний, дуже довгий поаркушний спогад, що залишив відомий дослідник генеалогії та хронології, редактор зібрань законів П. Хавський: «Книга сія, подъ заглавіемъ Житія праведныхъ святыхъ, месяцы мартъ, апрель и май, приносится въ даръ Кіево-Печерскому собору, разлившему светъ любителямъ отечественной исторіи въ 1857 году составленіемъ и напечатаніемъ Исторической табели, о которой напечатано мною въ книге подъ заглавіемъ Месяцословы, календари и святцы, часть 3-я, действительный статскій советникъ Петръ Васильевъ Хавскій, при вступленіи своемъ на девятый десятокъ своея жизни, наступающаго июня 4 числа 1863 года, а подписалъ сіе... 26 маія... въ Москве... на память учителя моего Кіевскаго митрополита Евгенія, разлившаго светъ исторіи Россійскаго государства и друга покойнаго Николая Михайловича Карамзина, также личнаго моего учителя и благодетеля въ 1826-м году. О причинахъ ихъ благодеяній напечатано въ Русскомъ инвалиде первыхъ месяцахъ 1826 года, когда Россія очищала себя отъ внутреннихъ враговъ молитвами господъ митрополитовъ Кіевскаго Евгенія и Московскаго Серафима...» (Кир. 195, титул – арк. 147). Очевидно, митрополит благословив історика-початківця за його працю «Взгляд на Историю российских законов, изданных в царствование имп. Александра I» (№ 18–19, с. 71–76) і допоміг видати.

Керуючи єпархією листовно, митрополит, як і раніше, намагався зібрати якнайбільше матеріалів для своїх праць, відвідував архіви й бібліотеки, мало не щодня зачитувався раритетами колекції М. Рум'янцева, керував і київським зібранням. С. Покровський доповідав йому з Києва 18.XI.1825: «Книги вновь описанныя после отсутствія Вашего Святительскаго, доселе хранимыя въ кабинете, буду выносить въ тотъ же задній покой и разстановлю по порядку на полкахъ. Рукописнымъ книгамъ каталога не благоугодно ли будетъ привести съ собою, онъ также какъ къ переписке, такъ и для того, что къ нимъ я другова не успелъ тогда написать каталога...» (ІР НБУВ, ф. 160, № 1860).

У каталозі бібліотеки (арк. 59 зв. і 60 зв.) С. Покровський також відзначив під № 48 «Отчет Комитета общества попечительства о тюрьмах за 1823–1824 гг.» (СПб., 1824–1825) з листом І. Мятлева (29.VI.1826) і копією імп. рескрипта, а під № 73 – «Оправдание греков» С. Марцели і листом автора (29.III.1826).

Друзі митрополита постійно виконували його доручення: щось передати, надіслати, передплатити. У них було прийнято, окрім офіційної пошти і перевізників, за домовленістю, передавати листи приватно, з мандрівниками по імперії і за кордоном. Г. Городчанінов, як і С. Селівановський, В. Сопиков, В. Анастасевич, К. Гірс, В. Монтрезор, С. Шодуар замовляли і купували за списками, позначками в каталогах книгарень Глазунових, В. Плавильщикова, Г. Клостермана, Й. Завадського, В. де Гроффа різні іноземні та вітчизняні видання. Грошей було витрачено немало, у одного лише барона Г. Розенкампфа в Петербурзі Болховітінов придбав цілу бібліотеку: «А я должен здесь одному генералу за книги 2442 р. Почему с получением сего, обернув в кожу серебряных целковых рублей 610 с полтиною отправьте по почте...» (15.XII.1826)[30]. Окрім записів, на форзацах багатьох книжок відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ є гербова печатка «Библіотеки Коммисіи составленія законов», якою керував барон (Гр3621[3], 3622[4], 3623[3], 3624[2], 3625[2], 4382[2], 4383[5], 4384[3], 4385[3]). Існують рукописні збірники з його автографом: «Принадлежитъ Его Высокопреосвященству Евгенію, митрополиту Кіевскому и Галицкому для внесенія въ Библіотеку Кіево-Софійскаго собора. Баронъ Густавъ Розенкампфъ»: «Кормчая» XVI ст. (ІР НБУВ, ф. 312, № 221); «Кормчая» XVII ст. (№ 223–224), «Сводная кормчая» з чернетками (№ 225–231), а також інших дослідників – «Историческое розысканіе о браках» І. Дмитревського (№ 236), «Историческое изображеніе древнего судопроизводства» А. Куніцина і лист О. Оленіна 1825 р. (№ 247).

Від К. Гірса 1829 р. надійшли останні 2 томи ілюстрованих біографій: L. G. Michaux Biografie universel, ancienne et moderne, ou histoire par ordre alphabetique de la vie de tous les hommes qui se sont fait remarquer (Paris, 1811–1828. 52 v.)[31].

З листування з О. Малиновським дізнаємось, що митрополит Євгеній замовляв копіювати пам'ятки ввіреного йому після М. Бантиша-Каменського Московського Архіву іноземних справ (Псковський і Київський літописи, грамоти українських монастирів). Копії були оплачені М. Рум'янцевим, якому митрополит надсилав київські акти, археологічні знахідки (монети, медалі), розшифровані написи на камінні, стінах, вказував на пропущені матеріали у підготовлених виданнях гуртка. Взагалі він радив або придбати рідкісний цінний посібник, або посприяти перекладу. Хоч зізнався Анастасевичу, що «граф душит меня своими письмами», часто відповідав на різні історичні питання, приміром: про св. Кирила, княгиню Ольгу, слов'янські божества, племена, про початок християнства на Русі і т. д. Граф М. Рум'янцев повідомив, що придбав Євангеліє XIV ст. і Апокаліпсис, надіслав Номоканон, ціле зібрання малюнків ікон Софії Премудрости Божої, копії «Хроніки» Ф. Софоновича (з м. Вестерос у Швеції), Літопису Самовидця і т. п., а також спеціально замовлені і придбані для митрополита книжки: «J. Dobrovski Institutiones linguae slavicae dialecti veteris» (1821), «Записки о некоторых народах и землях средней части Азии» Ф. Назарова (СПб., 1821), «Письма к А. Ф. Малиновскому об археологических исследованиях в Рязанской губернии» (М., 1822) К. Калайдовича, «Новейшие географические и исторические известия о Кавказе» (М., 1823, 2 ч.)

С. Броневського і т. д. Є. Болховітінов писав графу (28.V.1824): «...Немцевича книги «Собрание памятников древней Польши» в 4 ч., думаю, не можно достать ни в Петербурге, ни в Вильне, а надобно искать в Варшаве, ибо здешние поляки мне сказывали, что издание сие запрещено за некоторые статьи; но тем оно любопытнее. Я все оное читал» [32]. Зберігся й альбом з акварельними зображеннями дорогоцінностей з Рязані, який митрополит Євгеній у 1824 р. подарував Київській семінарії (ІР НБУВ, ф. 233, № 16).

За тогочасними спогадами про Київ, мало хто з киян міг собі дозволити навіть газети, тому фактично їх читали по черзі, передаючи своїм найближчим знайомим. Звичайно, це коло читачів було невелике і відокремлене від загальноміського культурного життя. Монастирські ченці жили у замкнутому світі спілкування, а ширші можливості мали академічні і семінарські викладачі разом з гімназійними і університетськими, інші державні, судові, магістратські чиновники з освічених зросійщених українців, які служили імперії. І на вищих щаблях міської ієрархії – цивільний і військовий губернатори, штаб І-ї Армії, польська шляхта і постійно зростаюча кількість новоприбулих російських дворян, яким жалувано реквізовані польські маєтності [33].

Своїми матеріалами Є. Болховітінов завжди ділився з наставниками і студентами тих семінарій та академій, де викладав сам чи був префектом. З цього погляду його педагогічна діяльність викликала захоплення, хоча й не завжди вдячність численних осіб, яким він допоміг своєю підтримкою у навчанні, наукових дослідженнях, навіть службовій кар'єрі, як справжній покровитель наук. За спогадами В. Чехо-

вича, митрополит, буваючи в аудиторіях, розпитував студентів про їх курсові роботи, «...указывал источники, которые иногда и присылал. Ободренные этим, студенты и сами иногда обращались к нему... На экзаменах Евгений... любил прежде сам наговориться, потом уже слушать... Почти после каждаго экзамена он посещал библиотеку, которая, по его указанию, приведена в порядок с составлением точнаго каталога. Евгениевы посещения библиотеки превращались в ученые беседы. Прочитывая названия книг на корешках, он незаметно увлекался своим библиофильством, передавая содержание книг, сведения об авторе, цитовал места и годы издания ея, даже нескольких, если они были, словом – сообщал полныя библиографическия сведения: так что Евгения называли в академии живою библиотекою» [34]. Митрополит з ректором водили академістів і на лекції професорів із КДА, які читались в університеті.

Проте, як свідчить писарська чернетка листа митрополита ректору КДА Кирилу Куницькому (25.IV.1828), вимогливість до дисципліни дійшла крайніх меж: «Отецъ Архимандритъ и Ректоръ Академіи Кириллъ! Изъ отношенія ко мне Кіевскаго Военнаго Губернатора вамъ уже известно, что падаетъ подозреніе въ шалостяхъ на Академистовъ и Семинаристовъ, ходящихъ на гулянье въ здешній Государевъ Садъ. Для прекращенія сего нареканія обяжите подписками и наставниковъ и учениковъ Академическихъ и Семинарскихъ, чтобы они ни на какія народныя гулянья, кольми паче въ Государевъ Садъ не ходили; ибо и 51-мъ Правиломъ шестаго Вселенскаго Собора запрещено Духовнымъ людямъ ходить на позорища народныя. А съ мо ей стороны по согласію съ Военнымъ Губернаторомъ, распоряжено уже замечать чрезъ Полицію техъ, кои изъ Духовныхъ вопреки сему будутъ на гуляньяхъ появляться и меня уведомлять. И таковые отъ меня не будутъ иметъ хорошей

рекомендаціи. Евгеній митрополитъ Кіевскій и Галицькій» (ЦДІАК, ф. 711, оп. 1, спр. 430, арк. 2 зв.). Тут же выписка з журналу КДА з підписами 13 викладачів і 63 студентів, зокрема: «И не ходилъ и не буду ходить. Баккалавръ Ал. Шокотовъ... Означенное въ сей бумаге читалъ баккалавръ Феодоръ Шимкевичъ».

Митрополит зібрав прекрасне коло викладачів КДА. Я. Амфітеатров читав у КДА курс гомілетики, який викладав 20 років, потім видав підручник для всіх академій Росії. І. Скворцов (з 1817 магістр богослов'я МДА, направлений викладати до КДС, а з 1819 став незамінним в академії) читав лекції з логіки, метафізики, космології, психології, історії філософії, канонічного права латинською мовою, доктор богослов'я (1833), а в 1834–1859 рр. викладав в Університеті, написав ряд підручників. Для студентів КДА вводилися нові предмети; курси наук викладачі читали за власними методиками. О. Новицький вів скорочений огляд праць давніх філософів, ясно викладав логіку, психологію (ним видані відповідні підручники); С. Гогоцький – нові філософські системи, І. Максимович підготував пізніше путівник Київських святинь. Антоній (Шокотов) викладав історію філософії, естетику і загальну історію; В. Карпов – емпіричну психологію; О. Михневич – праці отців церкви і право. Смарагд Крижановський – бакалавр богослов'я КДА, професор з 1824, ректор (1828–1830). Він навчався вже після того, як овдовів і став ченцем, всебічно обдарований, з літературним і неабияким мистецьким хистом, із чесним прямим характером, незалежною поведінкою, не міг сліпо і покірно підкорятись ніякому авторитету. Його досвідченість, справедливість і переконливість спершу привернули митрополита Євгенія, але після конфлікту при ревізії Подільської семінарії (коли Смарагд підтримав учителів проти єпископа), вони ніяк не могли порозумітися. Прискіпливий ректор високо цінив догматико-теоретичний напрям діяльності Філарета Дроздова, – це й призвело до своєрідного обміну: Смарагда з КДА перевели до Олександро-Невської академії, а Інокентія Борисова – до Києва.

І. Борисов мав глибокі знання з німецької філософії (аж до підозр вільнодумства), богословських віровчень євангелістів і католиків, тому спочатку був розчарований невеликою кількістю новітніх філософських видань у бібліотеці КДА.

Історик Д. Бантиш-Каменський був правителем канцелярії Київського військового губернатора (1816–1824), чимось не зійшовся з митрополитом. Знайдено характерний запис на одній з книг із бібліотеки Вересовичів про 20-і рр. XIX ст. у хроніці київських подій: «Въ сихъ годахъ преосв. митрополітъ случился о себе мудрый, а для [меня] тяжелъ незносно» (Гр4056[2]).

«Престарелый герой двенадцатого года» фельдмаршал Фабіан фон дер Остен-Сакен перевіз до Києва, куди було перевезено з Могилева штаб І-ї армії, багатотисячну бібліотеку, переважно пов'язану з історико-військовою тематикою [35]. Йому надходили нові (в т. ч. французькі і польські) газети, тому митрополит став постійним їх читачем. За заповітом фельдмаршала (помер 7.VII.1837, похований у фортеці біля Дальніх печер), його бібліотека була передана до фонду Київського Університету св. Володимира. За власницьким записом чорнилом на титулі «Сакен» нині виявлено деякі його книжки у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ (Гр41, 60–63, 87, 90–91, 104, 110, 129, 152, 93(1–5), 209, 211, 242, 291, 318–319, 321, 341, 460–463, 1217 та ін.). Є подібні книги і у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ, з шифрами колекції «Роки»: наприклад, 1838–192 чи т. п. означає, що це зібрання опрацьовувалося у 1838 році. 37 збірників його архіву було передано до Військово-топографічного депо у Санкт-Петербурзі.

Вів знайомство митрополит Євгеній з лікарем, а водночас російсько-українським поетом Евстафієм Петровичем Рудиковським [36], невелика бібліотека котрого складалась з медичних посібників і художньої літератури. На одній з книжок відділу стародруків (Stephani Blancardi Lexicon medicum. Leipzig, 1777, t. 2) – є такий власницький запис: «Adauget numerum librorum Eustathii Rudykowskij. 1807. Dec. 15».

Проте не склались бажані для Є. Болховітінова взаємини з викладачами КДА і відомими у Києві місцевими істориками: власним вікарієм, єпископом Чигиринським, високоосвіченим письменником Іринеєм Фальковським і вчителем І-ї гімназії Максимом Берлинським, які здавна об'єднали свої педагогічні та науково-літературні інтереси. Син священика м. Пирятина (пізніше ченця КПЛ) Фальковський навчався у Києві, Пресбурзькій і Пештській гімназіях, а повернувся викладати до рідної академії, де став ректором і керівником «Вольного пиитического общества». Поет, математик, богослов, філософ, історик, географ, статистик, він залишив багато найрізноманітніших праць: Christianae orthodoxae dogmatico-polemicae theologiae compendium (М., 1802, 2 t.); Толкование (К., 1806, 1807); Календарь (К., 1797, 1798); Сокращение церковной хронологии (М., 1797); відредагував обчислення вчителів та учнів Академії: Киевский месяцослов на 1798 год (Гр3416); 1799 год (Гр5327). Ще більше матеріалів у 92-х рукописних збірниках його архіву: «Жизнеописаніе», 183 проповіді (список 1808 р.), ряд історичних, астрономічних, математичних праць. Він упорядковував бібліотеку Михайло-Золотоверхого монастиря, склав її каталог 1808 р. (копія для митрополита Євгенія 1822 р. – ІР НБУВ, ф. 312, № 16). В останній свій рік жив особливо усамітнено [37]. 29 квітня 1823 р. затримався у кабінеті: через вікно з саду було видно, що він читає, але не дочекавшись його для служби, келейник осмілився зайти і зрозумів, що єпископ вже давно сидить мертвий, схилившись над розгорнутою Біблією. Твори і бібліотека І. Фальковського відразу по його смерті були описані, за розпорядженням митрополита Євгенія, протоієреєм Павлом Бодянським з комісією: намісник, пристав, консисторські і судові секретарі з засідателем перевірили, а ієромонах з благочинним її прийняли (витрачено всього на оцінку і опис 184 р. 20 к.). Спадкоємці-племінники – три брати Бодянські (крім названого, ще Ілля і Максим) вагалися з вирішенням долі спадку аж до 1841 р., коли їх попередили: «...из 1000 экз. ...книг дорогой цены, в числе коих 411 разных священных и вообще росейских, 389-ть латинских и 200 французских, немецких и польских, наконец денег [1661 руб. 60 1/4 к.]. Вещи и книги хранятся в Михайловском монастыре, а деньги в приказе общественнаго призрения... с 1830-го года. ...естли ожидать, покудова продадутся с аукциона..., то на это много времени понадобится; тогда вещи придут в совершенную негодность, а книги могут быть лучшие обменены, а другие и вовсе растрачены, когда только не станет нынешняго епископа Кирилла» [38]. Тоді вирішено було передати книги КДА, а гроші в монастир; рукописи відійшли Софійському собору.

Щоденник М. Берлинського (ІР НБУВ, ф. 175, № 1057) лише частково опубліковано [39]. Він «телеграфним» стилем вказував подробиці життя своїх знайомих у Києві. З Болховітіновим пов'язано багато його записів – біографічних, історико-бібліографічних, але не видавничих: разом розшукували і розкопували, читали і обговорювали одні і ті ж теми, але друкувались кожен сам по собі – М. Берлинський страждав через «несправедливость» митрополита. Зокрема, деякі відомості за 1822 р.: перша служба митрополита в Києво-Софійському соборі (16.IV); перша

служба митрополита в Печерській лаврі (23.IV); «Изъ собранія 1-е у Е.» (5.IX); «У Е поздно о магнетизме, мой планъ Кіева» (25.X). За 1823 р.: «Сестра Е. ...» (9.VII); «Пять книжекъ моихъ и Симоновскаго послалъ Е.» (12.VII); «Съ Е. 1-е на его строении, у него читали и директоръ... я ему оставилъ Вестникъ... выписки о Межигорск.» (24.VII); «Съ Е. и Варлаамомъ въ Кирилловскій, въ Вышгородъ, Межигорье» (25.VII); «...мне Синопсисъ»; «Читалъ о Софійскомъ Евгеніеву»; «Я писалъ о Софіи Евгенію» (25, 27, 29.VII); «Съ Евгеніемъ у Десятинной, у Трехсвятительской, у его читали (5.IX)»; «Я у Десятинной, съ директоромъ у Евгенія и Олизаръ» (26.IX); «Съ Евгеніемъ у Десятинной началъ копать, у него поздо[!] взялъ тетради» (28.IX). За 1824 р.: «Проповедь въ Софійскомъ Е., у него съ 2-мя генералами. У Е. читали до 10-го часа и письмо Анастасевича о патенте» (23.III); вперше в нових покоях митрополита (10.X). За 1825 р.: «Съ Свиньинымъ у Флоровской, у Соф. колокольне, на покояхъ Е.» (20.IX). За 1826 р.: «Я писалъ Орлаю и Е.» (6.III). За 1827 р.: «Писалъ полицмейстеру древности...» (22.VI); «У Е. собраніе о Могиле» (23.IX); «Я у Е. самъ Твердовскаго и Френа читали» (25.XI). Є записи про митрополитові іменинні та ін. обіди з гостями: князь Д. Абамелек (30.XII.1823); митрополит-грек [Константин Економос], К. Лохвицький, Г. Петров (17.VII.1824); п'ять генералів, поштмейстер, посли (18.XII.1824); «У Евгенія все генералы» (1.VII.1832); «Собраніе Евгенія, я гакъ» (25.XII.1833); «Я у Евгенія много, у Цыха» (25.XII.1834); «Я, архіеп Владиміръ, тамъ и Брадке, Евгеній самъ обедалъ» (26.XII.1835); «Я у Евгенія и Бунге, у Анненкова чай» (26.VI.1836); «...у Евгенія, тамъ Севастьяновъ» (4.X.1836). Читали: «о множестве миров», «Нестора», «книгу Лаптева», «естественныхъ наукъ».

До київського оточення Є. Болховітінова належав давній знайомий митрополита, бойовий прем'єр-майор у відставці Григорій Андрійович Петров, який 39 років керував народними училищами, починаючи з Воронезьких, а останні 16 років був директором І-ї Київської гімназії (по смерті 1835 р. його справу продовжив син), а також аскет-подвижник Антоній Смирницький (листувався з В. Капністом, І. Мартосом), був начальником друкарні, Ближніх печер, намісником Лаври до 1826 р., надалі переведений єпископом Воронезьким. У Лаврі на покої проживав також колишній єпископ Смоленський і Новгородський Йосиф Величковський, давній друг, нагороджений орденом св. Анни І ст., бронзовим хрестом в пам'ять війни 1812 р., який приїхав 1832 р. (чи 1834 р.). Він користувався бібліотекою митрополита, а сам заповів Лаврі 9 ікон, 4 картини, золотий годинник і 144 книги.

Деякі подробиці досить-таки непростих взаємин Є. Болховітінова у Києві випливають з листування сучасників. Іван Романович Мартос – походженням зі старовинного козацького роду, закінчив Київську Академію, колишній секретар гетьмана К. Розумовського, мав свою невелику бібліотеку, збирав історичні документи, уклав каталог книг Д. Трощинського у с. Кибинцях. У 1819–1829 рр. він жив у келії Лаври. На одному з примірників «Изследования баннаго строения, о которомъ повествует летописец Нестор» (СПб., 1809) є помітки Є. Болховітінова: «Сочин. Мартоса»; «Рецензію и опроверженіе на сей вздоръ смотри въ Вестнике Европы 1810, № 1, стран. 60. На оное ответъ въ № 18 стр. 145 и опять обстоятельнейшее опроверженіе въ 23, стр. 218, но опять возраженіе въ 1811, № 22 и 1812, № 1 и опроверженіе 1812, № 17» (шифр Гр738). З І. Р. Мартосом сталось непорозуміння при першому ж знайомстві: йому здалося, що «хвалимый Евгений» заставляє

шпигувати за ченцями в Лаврі [40]. З іншими масонами (І. Лопухіним, Я. Бардовським) таких конфліктів не траплялось, хоча митрополит завжди вважав містицизм чимось хворобливим і висміював екзальтованих осіб (таких, як Мартос і Лохвицький).

Кіндрат Лохвицький [41], і Максим Берлинський, і митрополит писали про розкопаний фундамент Десятинної церкви, її перший план, про знайдені коштовності, про наступні розкопки і новий виправлений план, про зведення нового храму. Ця конкуренція призвела до взаємних образ, анонімних публікацій зі звинуваченнями, а через те – до непорозумінь і в нащадків. Щодо Золотих воріт (засипаних 1755), то Лохвицький теж добивався відзначення своїх заслуг, бо робота велась у 1832 р. «складчиною любителей священных древностей», а частково власним коштом (урочисте відкриття результатів розкопок було 25.VI.1834, укріплення пам'ятки – 1836–1837 рр.). Популяризації цієї історичнорї події сприяла брошура: Самойлов Н. Златыя врата Ярославовы в Киеве, сооруженные в начале XI в. и открытые из земли в 1832 году с точным описанием оных (М., 1834).

Гурток місцевих істориків був об'єднаний у «Комитет для изыскания древностей в г. Києве», офіційну установу при учбовому округі з 1836 р., а з 1843 р. – «Временный комитет для разбора древних актов» (Київська археографічна комісія) при канцелярії Київського, Подільського і Волинського губернатора, організований професорами університету та іншими знайомими митрополита: М. Максимовичем, С. Шодуаром, К. Свідзінським.

Познайомились митрополит з бароном С. Шодуаром 1827 р., коли той приїздив до Києва з Бердичева і передав лист від П. Кеппена. Мав барон маєток – с. Івниця (поблизу Житомира) – розкішний палац-музей із садом і мармуровими статуями, галереєю живопису італійських митців, величною тогочасною приватною бібліотекою до 30 тис. т. (63 інкунабули, 20 ельзевірів та ін. стародруки з неї нині в НБУВ) і архівом (154 збірників рукописів, починаючи з XV ст.). Його гербовий екслібрис «Ex Bibliotheca I: Bar: Stanislai de Chaudoir» з девізом «In te Domine spero» (на Бога сподіваюсь) зустрічається на стародруках із фондів НБУВ. У барона була також одна з найбільших в Європі нумізматична колекція (продана пізніше до Ермітажу у Петербурзі, частково вивезена до Англії другою дружиною). В одному з листів барон звернувся до вікарія Інокентія з проханням передати на деякий час кілька рукописів митрополита Євгенія (9.XII.1839): «№ 104. Kopia 1648 Cronika Welika Uswiatska. № 229. Chronique des Rois de Dalmatie et de Croatie. № 89. Prawa i wolnosci obywatel korony Polskiey. № 275. Cronica nowa prutenica 1293–1394» [42].

Як видно зі справи про пожертву грошей і книг (2.I.–31.III.1834), у барона С. Шодуара було придбано також цінний багатотомний опис: митрополит Євгеній Болховітінов «...благоволилъ подарить для Академіи Кіевской 26 книгъ «Описаніе Египта», сделанные во время Наполеоновы експедиціи въ Египетъ, съ 12-ю книгами картъ, стоящіе по существующимъ ценамъ 1500 р.» (ЦДІАК, ф. 711, оп. 1, спр. 950, арк. 4). Опис цього видання за каталогами Брюне і Грессе: Description de l'Egypte ou recueil des observations et des recherches, qui ont eté faites en Egypte pendant l'expédition de l'armée Française. Seconde édition dédiée au roi publiée par C. L. F. Panckoucke. Paris: Imprimerie de C. L. F. Panckoucke, 1820–1830. 24 t. in 26 v. in 8°, 12 t. pl. in-folio.

Нині в НБУВ окремі томи цього видання у різних оправах зберігаються в ко-

лекції КДА у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій – текстові томи (9+14 од., шифри С.III.11/308). На титулі вказані дані 2-го (фактично 3-го) видання, з королівським привілеєм видавцю, на авантитулі всіх томів – блінтова кругла печатка із зображенням сфінкса. З них томи з екслібрисом С. Шодуара: т. 1, 4 (1821), т. 6, 7, 11 (1822); без екслібриса, проте з подібною оправою – картон, оклеєний сірим мармуровим папером, корінець і кути з коричневої шкіри з золотим тисненням (візерунки), на паперовій зеленій наклейці назва, номер тому, блок без обрізу 23 см: т. 13 (1823), т. 17, 19 (1824), т. 20. Інший варіант оправи: блок з обрізом 20 см: т. 5, 9, 12 (1829), т. 14, 15 (1826), 16 (1825), 3 ч. т. 18 (1826, 1829, 1830), т. 20 (1824), т. 21 (1826), т. 22 (1827), т. 23 (1828), т. 24 (1829) – картон, оклеєний синім, або коричневим, або сіро-червоним мармуровим папером, корінець з коричневої шкіри з тисненням «БКДА», назва і том; кути з тканини. Текст у т. 20 (20 см) відрізняється від т. 20 (23 см). У відділі образотворчих мистецтв НБУВ зберігається 7 томів з гравюрами (шифр D 240): 2 примірника т. 1 (1809, 1826), 2 примірника т. 2 (1823, 1826), т. 3, т. 4 (1822), т. 5 (1823). Оправа (75 см) – картон, оклеєний синім клейстерним папером (1809). Решта томів укриті коричнево-жовтим мармуровим папером, корінець з коричневої шкіри з тисненням.

Цей дарунок згадав Макарій Булгаков в «Истории Киевской Академии» (СПб., 1843): «Книги, замечательнейшия по дороговизне издания, суть: ...Description de l'Egypte... от высокопреосв. Евгения...» (с. 221). У 1867 р., як вказав М. Я. Оглоблін, вартість видання «Опису Єгипту» за іншим курсом зросла до 8 тис. руб. (Тр. КДА. 1867, т. 4, № 12, С. 653).

У відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ привертає увагу інша книжка, явно придбана С. Шодуаром у Петербурзі: Собрание путешествий к татарам и другим возточным народам в XIII, XIV и XV столетиях. 1. Плано-Карпини. 2. Асцелин. Пер. Д. Языкова (СПб., 1825). Вона з автографом: «Его прев. Густаву Андр. барону Розенкампфу отъ издателя и переводчика. СПб., 7 декабря 1825», а також зі штампом «Волынскій губернскій комитетъ по охране памятниковъ искусства и старины» у м. Житомирі, бо деякий час там перебувала бібліотека баронів Шодуарів (Гр311).

Приятелі С. Шодуара – вихованець С. Б. Лінде та відомий ще з 1818 р. польський бібліограф і бібліофіл Костянтин Свідзінський, маршалок і посол Опочинський. Останній володів цінним зібранням українсько-польських стародруків і рукописів, гравюр, археологічних старожитностей і нумізматики. З 1833 р., відсудивши мільйонну материзну, проживав у м. Ходорків Сквирського повіту, оточеному дрімучими лісами, де поблизу с. Щигловці пролягали чотири Змійові вали, древні могили; поруч були також два монастирі в Пустельниках – капуцинський і домініканський (ліквідований 1832 р.). У 1850 р. К. Свідзінський передав свою збірку історичних актів для публікації Київській Археографічній Комісії. Бібліотеку та архів вивіз до с. Сульгостова, заповівши ординації кн. Мишковських, з умовою створення публічного музею; ними перевезено до палацу в с. Хробри 1858 р. (опис – Biblioteka i Muzeum K. Swidzińskiego. – Warszawa, 1857).

Ще один приятель барона і митрополита, згадуваний у їх листуванні, – це Київський військовий губернатор граф В. В. Левашов (зберігся систематичний каталог його бібліотеки у Санкт-Петербурзі – ІР НБУВ, ф. І, № 4718 – Catalogue de la bibliotheque de son Excellence m-r de general Lewachoff).

Існує багато подарованих Є. Болховітінову книг цього періоду:

Словарь Академии Российской по азбучному порядку расположенный (СПб., 1806, ч. 1) – на звороті форзацу напис: «Его Высокопреосвященству Евгенію митрополиту Кіевскому и Галицкому и разныхъ орденовъ кавалеру, Члену Императорской Россійской Академіи» (Гр1763, зі штемпелями КДС, ІНО);

Аристофан. Облака (СПб., 1821) – видання з паралельним грецько-російським текстом і автографом перекладача: «Eminentissimo Eugenio, Fidelium pastori optimo, archiepiscopo Kioviensi metropolitano, bellenarum musarum amantissimo pignus venerationis, Editor hunc libellum dicat», приміткою Є. Болховітінова: «Получено 3 іюля 1822 г. отъ Ивана Михайловича Муравьева-Апостола» (Гр383, з КДС);

Інше дослідження: ($Гр_{XIX}$4536): Рихтер А. Нечто о влиянии монголов и татар на Россию (СПб., 1822) – «Его Высокопреосвященству Евгенію Архіепископу Кіевскому и Галицкому и Архимандриту Кіевопечерской Лавры. Съ глубочайшимъ почтеніемъ. Сочинитель»;

Колядин С. Н. Описание новоизобретеннаго во Франции ткацкаго снаряда (СПб., 1822) – «Его высокопреосвященству Евгенію митрополиту Кіевскому и Галицкому Кіевопечерской лавры священноархимандриту и разныхъ орденовъ кавалеру Милостивому архипастырю 18.VI/10.22. С.П.Б., при семъ особо чертежи. Колядинъ» (Гр1215, КДС IX.а.172). Книжка оправлена в картон, оклеєний темно-зеленим тисненим папером, проте 7 гравійованих планів відсутні.

Митрополит римо-католицьких церков у Росії С. Богуш-Сестренцевич надіслав Євгенію своє історичне дослідження про походження слов'ян, їх мови та про сарматів: Precis des Recherches historiques sur l'origine des slaves ou esclavons et des sarmates (SPb., 1824) – «A sa Grandeur Monseigneur Eugene Archevique Metropolitain de Kiiovie a l'honneur de presenter l'auteur. Rew[el], 26 aout 1825.» (шифр Р1157). На багатьох сторінках цієї книжки є російсько-французькомовні примітки Болховітінова: «у Нестора нетъ» (с. 41); «[...] legende de Nicon voyez Nestor, pag. 16.» (с. 130); «[...]Les noms de Rurik, Sineus et Trouvor ne sont pas Slavons? Legende! [...]» (с. 137); «Fragment d'Ioakim!» (с. 139); «Du tempo de Wladimir [...]» (с. 150); «Parodie! Dissertation [...] duns Nestor de Koenigsberg il na se trouve pas.» (с. 151).

З бібліотеки митрополита походять також різноманітні календарі: Месяцослов на 1790 (Гр5817), Календарь (Х., 1809; Гр6029), Месяцослов с росписью чиновных особ, или общий штат Российской империи, на лето от Рождества Христова 1829. В СПб.: при Имп. АН (П1049–1050, з КСС, № 1306/I, II); 1830 (П1040, з КСС, № 1307); 1831 (П1041, з КСС, № 1308); 1832 (П1042, з КСС, № 1309/II).

Знайдено двотомник дослідження: Опыт о ближайшем сродстве языка славяно-россійскаго с греческим, сочиненный... Константином Экономидом... пер. Гавриилом Меглинцким (СПб., 1828). На титулі – дарчий напис автора (Б-ка КСС, № 1121, 1127).

На жаль, не виявлено в НБУВ важливого для біографії митрополита Євгенія раритету, хоча він мав безпосереднє відношення до першої російської енциклопедії свого часу, незавершеної, а потім ще й втраченої. На це вказує листування Болховітінова з видавцем С. І. Селівановським (29.III.1827): «Итак ваш энцикл. словарь опять пошел; а я листами от вас присыланный весь растерял... Эта книга с теченим времени безконечная...»; (1.V.1827): «Просьбою своею о доставлении вам статей «В. Г. Д» из моего Словаря заставили меня вы при недосугах разбирать путе-

вые мои бумаги и собирать разбросанный Словарь... Энциклопедии вашей огромной у меня только второй том, и тот без заглавия, а перваго тома вы и не прислали мне всех листов, да и присланные разбросаны. Переезжая жизнь не дает придти в порядок. Приложенное письмо прошу отдать П. М. Строеву». Видрукувані початкові три томи (1822–1825) до продажу не дійшли у зв'язку зі слідством над декабристами, бо видавця допитували як співчуваючого, хоча репресій він не зазнав.

Владиславу Монтрезору, Богуславському маршалку з м. Козина, митрополит Євгеній писав листи французькою мовою, цінував його вишуканий літературний смак, захоплення ботанікою і господарські здібності. Через нього замовляв у Вільно нові видання з книгарні Й. Завадського, а також обмінювався різними книжками. Зокрема, працями Й. Лелевеля, історика і бібліофіла, теоретика книгознавства («бібліографії»), засновника романтичної школи в історіографії Польщі, автора фундаментальних праць: Bibliograficznych ksiąg dwoje (1823–1826), Dzieje bibliotek do dziennika Warszawskiego (1827). Про те, як уважно слідкував Болховітінов за працями сучасників, свідчить згадка у листі В. Монтрезору (10.II.1830): «Возвращаю Вам с благодарностью две книги Historyka г. Лелевеля и сонеты Мицкевича в пер. Козлова. Я пробежал их со вниманием и вот какое составил себе суждение. Historyka недостойна имени своего автора, прославившагося многими сочинениями. Это брошюрка, наполненная кропотливыми, странными и детскими мелочами, непрактичными наставлениями, выполнить которые не был бы в состоянии и сам автор; он не научает нас прилагать их к существующим историям, по недостатку примеров, которые автору следовало бы привести, и ему было бы легче, чем читателю. Я всегда считал г. Лелевеля более компилятором и критическим наблюдателем, чем самостоятельным историком. Козлов передал большую часть сонетов совершенно верно и с энергией, не уступающей самому автору даже в преувеличении выражений...» [43].

На з'їзді 1821 р. дворянство Київської губернії обрало графа Г. Олізара [44], з шани до давнього польського роду, своїм маршалом (у 1824 р. повторно). З 1823 р. він зблизився з митрополитом Євгенієм, який потім приїздив до маєтку графа та й не раз згадував про Коростишів. Подружився граф також із Томашем Падурою, теж поляком-патріотом з м. Іллінці, популярним автором текстів і мелодій пісень та дум українською мовою (він ще мав записи фольклору від З. Доленги-Ходаковського). Графу дуже сподобались «Ukrainki wybrane» Т. Падури, але для уточнення приміток він порадив авторові познайомитися зі своїм добрим приятелем – митрополитом Київським, «ученим Євгенієм, який має великі скарби історичні у своїх архівах». Після чергового Коростишівського обіду (мабуть, 1826–1830 рр.) Падура отримав люб'язне запрошення від Болховітінова і часто наїжджав до нього зі свого маєтку у м. Махновка: «...доки мав потребу, рився в митрополитовому архіві», «гостював протягом літа – одшукав втрачені скарби, повернувся з ними до дому» [45]. Про Б. Хмельницького Т. Падура в своєму «Przypisy» (ЛНБ ВР, ф. 5, оп. 1, № I, 1935/5, арк. 90 зв.) додав, що копію документа з архіву Шереметєвих, узяв саме в «uczonego męża» митрополита Євгенія. Зібрання кількох поколінь Шереметєвих були розсіяні (Москва, С.-Петербург, Волочанове, Михайловське, Остаф'єво), тому складно з'ясувати, звідки надійшли до митрополита ці матеріали. Бібліотека Олізарів з кількох тисяч томів, за даними польських книгознавців [46], була конфіскована 1831 р., а згодом передана Київському університету. Серед раритетів цього втра-

ченого зібрання – видання поем Вергілія (1476), «Wachenius Piotr. Himny moje domowy» (1612?). Дещо з історичних документів Олізарів було опубліковано пізніше. Родинний архів сановних предків, привілеї, дружні листи короля Станіслава-Августа і т. д. частково збереглися в Ossolineumі та Ягеллонському університеті в Кракові. У 1844 р. Г. Олізар подарував Київській Археографічній комісії 18 папок: 849 актів.

Власником м. Погребище був сенатор Польщі Адам-Лаврентій Жевуський (помер 1825 р.), автор неописаного бібліографами дослідження Uwagi nad Statutem Litewskim (Neświż, 1762), весь тираж якого з політичних міркувань спалили, і тільки два примірники були врятовані. Один з них зберігався у Погребищах до 1827 р., коли спадкоємець сенатора, полковник російських військ А. Жевуський, подарував цей унікум митрополиту Євгенію [47] (на жаль, на сьогодні не знайдений).

Так поступово комплектувалося зібрання митрополита Євгенія. На 1837 р. замовлено було для нього єпископом Інокентієм під час поїздки до Петербургу нових книг і журналів на суму 167 р., та читати їх митрополитові вже не довелось [48].

Примітки

[1] [З листа Г. Городчанінову, 12.IV.1806] // Чтения... – С. 6.

Йому ж (22.X.1802): «Vojage en Espagne... Посмотреть бы согласился, а купить нет. Я и так проматываюсь на книги даже до долгу».

[2] Науково-муз. б-ка ім. С. І. Танєєва. Відділ рідкісних видань і рукописів. Московська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. № А 96 (виявлено Н. Ю. Плотниковою).

Цей онук міг бути тільки двоюрідним: Михайлович або Олексійович.

Біограф навів трагічний переказ про останнє життєве випробування батька – недозволені служби перед нібито чудотворною іконою Богоматері: «...Икона помещалась в доме одной капитанской вдовы, собиравшей у себя многолюдныя собрания, в присутствии которых воронежские священники совершали молебствия... вместе с другими подвергли публичному церковному покаянию и кроме того в приказе от 1 июля 1776 г. сурово обличили в позорном стремлении к наживе» (Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений... – С. 4; Димитрий Самбикин. Указатель храмовых празднеств в Воронежской епархии // Прил. к Воронеж. епарх. вед. – 1885. – Вып. 4. – С. 114–117).

[3] [З листа В. Анастасевичу, 24.II.1820] // Рус. архив. – 1889. – Кн. 2. – № 7. – С. 331; [30.I.1820] – С. 327; История рус. журналистики XVIII–XIX в. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М., 1966. – С. 63.

Д. Сперанський вважав, що з Сопиковим Болховітінов познайомився у Петербурзі (Рус. вестник. – 1885 – Т. 177. – С. 183). Є. Кононко писав про його можливе особисте знайомство з письменниками Є. І. Костровим, О. А. Петровим (без посилання на джерело). Біографи (М. Тихонравов та ін.) – з М. Новиковим, бо як видавець той міг 1788 р. сам замовити переклад однієї книги Ф. Фенелона (а не всіх, як пише В. Сарбей: Київ. старовина. – 1993. – № 1. – С. 77). Але просвітницька і громадська діяльність Новикова (відкрив 2 школи для різночинців, лікарню, організував допомогу голодуючим селянам), особливо його сатиричні журнали, філософські та історико-літературні видання значно вплинули на московську молодь, бо пансіонерів набирали зі здібних, а не родовитих. Зокрема, М. Бантиш-Каменський допомагав у підготовці історичних серій: Древняя рос. вивлиофика, Повествователь древностей российских (1773–1776).

Також ймовірне знайомство з І. В. Лопухіним (масонське ім'я Філус), начальником навчальної округи, яку відвідував митр. Платон Левшин. Батько його був київським губернатором, а з братом, як учасники «Компании типографической», внесли 20 тис. р.

Див.: *Лихачев Н. П.* Г. Н. Городчанинов и его сочинения. – Казань, 1886; *Суровцев А. Г.* И. В. Лопухин. Его масонская и государственная деятельность. – СПб., 1901.

Ще був друг секретар С. Вешняков (див. запис на книжці у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ: шифр In988; каталог II, 81).

«Хлебникову библиотеку в Москве я знаю. Она славна была некогда при покойном отце нынешняго Хлебникова. А сын пустился в французовщину» (З листа Д. Хвостову, 16.XI.1805 // Чтения. – С. 16).

[4] Записки Н. С. Селивановскаго // Библиогр. записки. – 1858. – № 17. – Стб. 515–517.

Кононович С. С. Типографщик Селивановский // Книга: Исслед. и мат-лы: – М., 1972. – Сб. 23. – С. 100–123.

С. Селівановський – з кріпаків (с. Дєдново Рязанської губ.), викупився до купецького стану 1783 р. Спершу учень і помічник дядька М. П. Пономарьова (1789–1792), потім орендував друкарню і викупив її. Власна його друкарня діяла в 1793–1835 рр., до 1859 перебувала в його сина. Після заборони приватних друкарень (16.IX.1796) сприяв відкриттю губ. друкарень Миколаєва і Воронежа, повернувся 1800 р. до Москви: орендував Сенатську друкарню до 1810, з 1802 р. відновив власну (була перерва у 1812, але за три дні до вступу Наполеона до Москви вона ще працювала: «Воззвание Ф. В. Ростопчина»). За 1793–1796 рр. ним видано 60 назв, до 1824 – 580, всього – до 900 (у тому числі лат. и гр. шрифтами, бо мав свою слово-

литню: СПб. вед. – 1852. – 16 ноября). Мав платну бібліотеку (з 1807) «На Ильинке, против нового Гостиного двора» (Каталог библиотеки, открытой при книжной лавке Селивановскаго в Москве. – М., 1809).

З друкарні М. Пономарьова вийшло 8 книг Болховітінова (2 в 1787, 2 в 1788, 1789, 1793, 1794, 1806), а С. Селівановського – 4 (1793, 1813/5, 1820, 1827).

[5] [З листа В. Анастасевичу, 11.X.1820] // Рус. архив. – 1889. – № 7. – С. 374.

[6] [З листа В. Анастасевичу] //Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 10. – С. 337.

Кунин В. В. От Москвы до Флоренции. Утраченные сокровища Дмитрия Петровича Бутурлина // Кунин В. В. Библиофилы и библиоманы. – М., 1984. – С. 325–362; *Геннади Г. Н.* Русские библиофилы. Библиотеки графа Бутурлина и их каталоги // ЖМНП. – 1856. – Ч. 90. – Отд. 3. – С. 1–10; *Barbier A.–A.* Catalogue des livres de la bibliotheque de s. l. le comte de Boutourlin. – Paris, 1805. – P. 362–363, 489 (№ 2459, 3250).

Каталоги б-ки Д. Бутурліна: І-й, невдало виданий його бібліотекарем-швейцарцем Ронка (Лейпціг, б. р., 467 с. – 379 назв інкунабулів) теж загинув, знайдено тільки 3 пр.: в Дрездені і 2 в Москві (в б-ках Ульянинського, Соболевського); ІІ-й (Флоренція, 1831) – 244 рукописи («Божествена комедія» Данте, Біблія XIV ст.), 642 інкунабули – Гомер (1488), Вергілій (1475), Петрарка (1473), 390 альдин, 368 видань Бодоні, 1868 т. іт. класики, 1260 книг з історії, 974 з наук і мистецтв, 1217 т. белетристики, 568 з теології, релігієзнавства; ІІІ-й аукціонний, виданий Ш. Брюне (Paris, 1839–1841, 3 т.) – б-ку розпродано за 300 тис. фр., але це менше витрат власника.

[7] [З листа В. Македонцю] // Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 810.

Кожемякин А. В. Воронежские друзья Е. А. Болховитинова // Митрополит Евгений. Жизнь и творчество: 8-е Болховит. чт. – Воронеж, 1993. – С. 14–16. В іншій ст. цього автора вказано, що сім'я префекта мала 4 кріпаків (ДАВО. – Ф. 18. – Спр. 87. – Арк. 228); також автором зібрані дані з іконографії, бібліографія Болховітінова (Родословная Евгения: 1992, Рукопис).

Акиньшин А. Н., Ласунский О. Г. Библиофильская династия Паренаго // Восьмая науч. конф. по проблемам книговедения «Книга и книжное дело на рубеже тысячелетий»: Тез. докл. – М., 1996. – С. 124. Лейтенанту Н. І. Паренаго в Петербурзі Болховітінов подарував свій опис Воронезької губернії.

[8] [З листа С. Селівановському] // Библиогр. записки. – 1859. – Т. 2. – № 3. – Стб. 72.

[9] Воронезькому народному училищу: Гайворонский А. И. Золотые Архивные Россыпи. – Воронеж, 1971. – С. 49–50. Тут же фото записки Є. Болховітінова про отримані гроші за придбане ним для ВНУ фізичне приладдя (с. 51).

[10] Бутурлин М. Д. Очерк жизни гр. Д. П. Бутурлина // Рус. архив. – 1867. – № 3. – Стб. 380–381.

Серед науковців була поширена і суто прагматична версія зміни життя Болховітінова (як видно з анонімної біографії у фундаментальному виданні): «Нрава веселого и насмешливого... с умом холодным и логическим... Евгений монашество принял исключительно для того, чтобы обеспечить себе спокойную и безбедную ученую деятельность» (Русские портреты XVIII и XIX ст. – СПб., 1908. – Т. 4. – Тексты. – № 71).

Див. також каталог II, № 7.

[11] [З листів В. Македонцю] // Памяти митрополита Евгения Болховитинова. – Воронеж, 1912. – С. 11 (2 паг.); Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 811.

[12] [З листа В. Македонцю] // Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 812.

[13] Оригінальна накладка сприймання праць тезок: «Отличное знание гр. яз. сблизило Мартынова с митр. Евгением, которого соч. «О веротерпимости» он перевел на гр. яз.» (ЭСБЭ. – Т. 36. – С. 701). Насправді, як вказує Мартинов, він переклав статтю архієп. Є. Булгаріса з гр. на рос. (Автобиографические записки // Заря. – 1871. – Ист. мат-лы. – С. 83). При повені 1824 р. на Васильєвському о-ві були затоплені книги І. Мартинова, їх знаходили на вулицях і пергамен з оправ дістався шевцям: «...ученый уже плакал, видя, как вся его библиотека, которую он собирал более тридцати лет, составленная большею частью из редких и дорогих книг, преспокойно уплывала из разбитого на улицу окна» (Пыляев М. И. Старый Петербург. – СПб.,

1889. – С. 123). Після того Мартинов придбав іншу бібліотеку (на аукціоні дублетів ІПБ), яку теж по його смерті було розпродано.

Так само щодо авторства двох єп. Псковських – після Болховітінова був Євгеній Казанцев, а підписувались вони однаково (проповіді Казанцева друкувались в Христианском чтении).

[14] [З листа В. Македонцю, 17.II.1804] // Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 835; [З листа Г. Городчанінову, 4.IV.1804] // Чтения. – С. 6.

З листа І. Воєйкову (24.XI.1816): «В 1807 г. я нашел в Новегороде подлинную пергаментную грамоту вел. кн. Мстислава и сына его Всеволода (1125–1130 г.), с дутою латунною сребро-позлащенною печатью... Граф Пушкин нашел первый бумажный старинный список *Песни Игоревой*, а года за два пред сим в Москве один купец Бардин подделал уже четыре списка сей песни на изветшалом пергамине, полинялыми рыжими чернилами, и два успел дорого продать в Англию, один Малиновскому и один графу же Пушкину... и в Петербурге некто Селакадзев выдумал славенорунические буквы и подделал сочиненную им же *Песнь Бояна* на пергамине и целую пергаменную книгу оракулов Новгородских жрецов» (Чт. ОИДР. – 1892. – Кн. 2. – Отд. 4. – С. 3).

Срезневский И. И. Воспоминание о научной деятельности Евгения митр. Киевского: «Кстати здесь припомнить новгородский рассказ о первом осмотре преосв. Евгением Новгородского Юрьева монастыря... Близ самого монастыря он встретился с возом, ехавшим к Волхову в сопровождении инока... Он вышел к возу, велел приподнять рогожку, увидел порванные книжки и книжные листы, и затем велел иноку воротиться... В монастыре он сказал начальствующим, что если они считают хлам на возу ни на что негодным сором, то готовы значит и уступить его тому, кто им будет дорожить, что он сам дорожит им. И затем стал перебирать его, и выбрал на первый раз немало кожаных книг и тетрадей, обещая порыться в остальном в другое время. Некоторые из отобранных им тетрадей оказались после драгоценными остатками древности, между прочим даже и XI века...» (Чтения. – С. 23–24).

[15] І. Срезневський вказує 30 книг, надісланих Г. Городчаніновим (1802–1806):

Peignot G. Dictionnaire raisonné de bibliologie (Paris, 1802); Durich F. Bibliotheca Slavica (Offen, 1805, 2 t.); Rechenberg Hierolexicon; De hymnis veterum Graecorum; Recensio codicum manuscriptorum bibliothecae Vaticanae; Bacmeister J. Beitrage zur Lebensgeschichte des Patriarchen Nicon; Stritter J. Memoriae populorum; Ganke I. Recension der altesten Urkunde der Slavischen Kirchengeschichte; Gutrie M. Dissertation sur les antiquites de Russie; Rejnal Histoire philosophique des deux Indes; Histoire de la Bible; Dionysii Areopagitae opera; Buddei F. Historia ecclesiastica; Valch I. Compendium antiquitatum ecclesiasticorum; Рычков П. Опыт Казанской истории; Brisson Dictionnaire de phisique; Pharmacopea Wittenbergica; Voltaire F. Essai sur les moeurs et l'esprit des nations; Екатерина II. Начальное правление Олега; Историческое представление из жизни Рюрика і т. д. (Чтения. – С. 6–7).

[16] Евгению, жизнь Званская // Вестник Европы. – 1807. – Ч. 35. – № 18. – С. 268–282.

[17] [З листів Д. Хвостову] // Чтения. – С. 162–163.

Болховітінов також був близький до московського гуртка (В. Капніст, Г. Державін та ін.) Миколи Олександровича Львова, зберіг рукописи цього обдарованого сучасника. Той відомий був як археолог, геолог, художник, поет і музикант, видавець пісень, член РАН з 1783 р.

[18] Чтения. – С. 144; Сев. пчела. – 1845. – № 72.

[19] Протоколы РАН // Чтения. – С. 80–81; Зап. и тр. ОИДР. – 1824. – Ч. 2. – С. 6–10, 12–13, 17–18, 20, 27, 51–52, 63. Наприклад: с. 6–7: у 1815 р. 9.02 – 13 власних праць і перекладів; видання без титулу «Граматики» Л. Зизанія та «Latina grammatica in usum scholarum celeberrimae gentis Slavonico-Rosseanae» (Amsterdam, 1700) І. Копієвича; с. 8–9: 14 монет; с. 12–13: ст. о арифм., о древ. зирян, «в) Наказную грамоту Митр. Макария по стоглавному Собору, и Соборное уложение о старостах поповских; г) о Соборе Виленском...» та ін.

[20] Див.: Вологод. епарх. вед. – 1918. – № 17/20. – С. 111; 1867. – № 22.

З листа В. Македонцю (1808): «Я сам выбрал место в Вологде и не ошибся. Это, могу

сказать, северная Украйна, неповрежденная еще развратом больших дорог, никогда не отягчавшаяся войсками и безопасная от всех вражиих наветов...» (Рус. архив. – 1870. – № 4/5).

У листі В. Анастасевичу (6.XII.1820) Болховітінов згадав, що з П. Львовим їздив «...в июле 1807 лодкою по Волхову в гости к Державину, но его дома не застали и, не выходя из лодки, повернули домой» (Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – С. 384).

Євгеній допомагав друкувати твори і переклади в «Вестнике Европы»: «Тихвинского стихотворца» Я. І. Береднікова, вологодця П. І. Межакова (Чтения. – С. 145, 148–149).

Веселова Л. Ф. Возникновение и первый период существования библиотеки Казанской духовной семинарии // 4-я Всес. науч. конф. «Книга в России. Век Просвещения»: Тез. докл. – Л.: БАН, 1990. – С. 64 (виявлено 21 книжку).

[21] [З листа Г. Городчанінову, 1815] // Чтения... – С. 57.

[22] У 1923–1935 рр. зібрання Залуських частково повернено до Польщі (45 тис. т., з яких 1897 інкунабулів, 14 тис. рукописів), але у 1944 р. воно було майже знищено (Kłossowski A. Biblioteka Narodowa. – Warszawa, 1990. – S. 44).

[23] [З листа В. Анастасевичу, 1813] // Древняя и новая Россия. – 1881. – Т. 1. – № 2. – С. 305.

В іншому листі (10.I.1815) єпископ зізнався: «Переписка с вами для меня приятнее прочих; ибо ваши письма всегда наставительны и часто родят мне новыя мысли и новыя сведения...» (Рус. архив. – 1889. – № 5. – С. 31). Особливо високо цінував видані Анастасевичем систематичні розписи бібліотек В. Плавильщикова (1820) і О. Смірдіна (1828). Див. там же: Є. Болховітінов писав, що має Львівський «Аделфотіс» 1591 р. (с. 215); «...у покойнаго Цветкова комисскую книгу Арменопула и, бравши у него, много пользовался сличением его со 2-ю ч. Кормчей...» (с. 166–167); «Кеппен во Пскове на площади купил за 80 к. Новикова «Древнюю росс. Идрографию» и мне подарил» (с. 191); «Смешон прожект покупать Сухтеленовы книги круглым счетом книг; и это мнение начальника библиотеки!!! Жаль, что сия коллекция выедет из России и, может быть, никогда не возвратится» (с. 192); «Я видел у Дубровскаго большую кучу и пергаминных граммат готическаго письма...» (с. 343); « ...Фабрициеву Bibliothecam Graecam новейшаго издания в 12 ч. закажите Мейеру поскорее для меня выписать. Хоть и дорого...» – 300 р. (с. 347).

Бібліотека П. К. Сухтелена – до 27 тис. т. (1 тис. інкунабулів, альдин, ельзевірів) разом з колекцією автографів історичних осіб все ж була придбана в казну, але потім розподілена (Ермітаж, Головний штаб, ІПБ, Рум'янцевський музей). По смерті вкрай зубожілого В. Анастасевича поліція за відсутності спадкоємців дозволила розпродаж на макулатуру його надзвичайно цінного архіву, з якого випадково врятовано А. Івановським лише частину листів Болховітінова на аукціоні поліційної управи у Санкт-Петербурзі (5 мішків): «...180 писем ...передано князю М. Оболенскому... обещал напечатать в «Чтениях МОИДР» (Евг. сб. – С. 188). З листа до С. Шодуара (знаходиться в ЖОКМ) стало відомо, що В. Анастасевич прохав поклопотатись у вікарія Інокентія Борисова про повернення всіх своїх листів до митрополита.

[З листа В. Анастасевичу, 30.I.1820]: «Путешествие Бороздина с Ермолаевым... Они были у меня и в Вологде, и тогда сами еще не знали, зачем путешествуют» (Рус. архив. – 1889. – Кн. 2. – № 7. – С. 327); «Пинкертон мне сказывал, что ныне агличане затевают и еще огромнее всемирную историю» (С. 223); (5.III.1817): «Благодарю за присланныя пиесы: 1) Воейкова «Дом сумасшедших», бывшая уже у меня и оставленная в Калуге. Много едкой, но инде пасквилеподобной сатиры; 2) террористская мечта за Тильзитский мир... 3) вопль Мазелы, преглупая, старо-харьковскою пузырною галиматьею писанная, в коей ни слога, ни связи мыслей, ни ясной цели не видно; должно быть потомку Мазепину писателем сим. Но то неправда, что Мазепе анафема отменена... Естьли анафема не вредит умершим, то по крайней мере страшит живых изменников» (Древняя и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 12. – С. 620).

[24] [З листа Д. Хвостову] // Чтения. – С. 161.

[25] Переписка. – С. 12. У листі М. Рум'янцеву (21.III.1819): «Сербский словарь» в проезд автора [В. С. Караджича] через Псков, я сам купил у него и теперь свой экз. отдам в семинар-

скую библиотеку, а пожалованный Вашим Сиятельством оставлю в своей. Это прекрасное руководство к сербскому языку, сроднику нашему, но временем далеко уже отчужденному... Всепокорнейше благодарю и за выписку из Унгернштернбергова письма. Но я от него доселе ничего не получал. Гадаю, что он для доставления мне сообщил Зонтагу Псковской мирной договор... а сей... переслал его от себя в Дерпт Эверсу и напечатал в его Sammlung Russischer Geschichte во второй части 1818 года» (Переписка. – С. 18). По смерті Караджича (1864) його бібліотеку придбали для слов'янського та іноземного відділу БАН (700 т.), решта 600 т. – приватні колекціонери (І. Срезневський, О. Пипін та ін.).

У листах Д. Хвостову (1813), що надокучав своїми творіннями, доводилось, звичайно ж, дякувати, чи прозоро натякати: «А об одах Ваших с сих пор я не буду говорить ни слова, чтобы не завести споров, до коих я не охотник»; «Судить стихотворцев не мое дело, а читать их люблю... критиков излишне пугаться не для чего. Сии насекомыя из Парнасских болот вечно вылетать будут: но горный ветер их скоро сдувает...»; «Удивляюсь, что..., как изволите писать, сберегли все мои письма о словесности. Они писаны наскоро и за верность их я не ручаюсь» (Чтения. – С. 144, 151, 156).

Етнограф З. Доленга-Ходаковський добився дозволу і значних коштів (4 тис. р.) від уряду Росії на археологічну експедицію для розкопок курганів, що дуже здивувало Болховітінова. Він радив би публікувати зібрання того – більше 2 тис. укр. пісень, а не історичні розгляди – див. листи В. Анастасевичу (Рус. архив. – 1889. – С. 212, 218, 220, 227, 232, 339, 358, 365). Також у листуванні з Д. Хвостовим (19.XII.1819): «Войну поляка с историографом я читал в «Вест. Европы». Но спорщики кажется уже помирились. Поляк проездом через Псков был и у меня, и я не мог понять ни цели его, ни силы критики. У него больше вопросов, нежели ответов и решений...» (Чтения. – С. 178).

[26] Morgenstern K. Commentatio de numismate Basilii Tschernigoviae nuper effosso. Pars I, II. (Dorpat, 1824) – «Eminentissimo Metropolitae Eugenio. Venerabundos obfulit. C. M.»; [Supplement. 1826] – «A son eminence monseignem le Metropolite de Kiev et Halicy Eugene a Kiev par [...]»; [Pars 3. 1826] – «Eminentissimo Metropolitae Eugenio» (КСС, № 1505/1–3).

[27] Сам Болховітінов називав іншого кандидата у листі В. Анастасевичу: «Я верю, что Келембет будет избран или без избрания назначен, да и не знаю я достойнее его долговременною и трудною службою, гонением и терпением. В Воронеже со мною он служил ректором, а я префектом: он довольно учен и добр... Пусть хотя почиет в Отечестве изгнанец» (Древняя и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 306). Бібліотека єп. Амвросія надійшла до КДА (1825).

У своєму «Описании» митрополит писав: «При Киево-Софийском соборе в северо-западном углу верхней галереи помещена была особая библиотека, имеющая около 1000 на евр., гр., лат., польск., славенском, рус., нем. и др. языках, болшею частию редких ныне книг печатных и рукописных. Она составилась по завещаниям от разных Киевских митрополитов. Но по причине сырости места она в 1824 г. перенесена в верхний этаж южной стороны, в большую церковь св. Иоанна Богослова. В архиерейской ризнице сохраняются также многие подлинные грамоты царские, императорские, патриаршие и синодальные. Но нет из них ни одной старее конца 17 века» (С. 54).

[28] Письма Киевского митрополита Евгения Болховитинова к игумену (впоследствии архимандриту) Серафиму Покровскому. – К., 1913. – С. 24–25, 28.

Автобіографія Серафима: «Изъ великороссіянъ, священнической сынъ, постриженъ въ монашество въ 1812 г. во Псково-Печерскомъ первоклассномъ монастыре... летъ отъ роду 48». 1806 – диякон, 1809 – «...по вдовстве определенъ по желанію во Псково-Печерскій монастырь», 1812 – казначей, (12.III.1813) іеромонах, (18.II.1814) – «...Якобштадскій Свято-Духовъ монастырь въ строителя», 1816 – Псковський архієрейський дім, (28.VIII.1817) – ігумен Іоанно-Богословського Крипецького монастиря, 1819 – благочинний (5 монастирів), 1824 – Київ: казначей і ризничий митрополичого дому, намісник Мошногорського заштатного м-ря до 1826, (22.IX.1826–24.I.1827) – намісник Видубецького монастиря, (19.IV.1828) – економ митр. дому, 1829 – нагороджений золотим наперсним кабінетним хрестом; 1834 – намісник КПЛ, по смерті покровителя з 1837 переведений до Домницького м-ря Чернігівської єпархії,

1839 – Назарет-Богородицького, 1846 – Задонського Богородицького, де й помер 1855 (ЦДІАК. – Ф. 184. – Оп. 1. – Спр. 8).

Зворушливу подробицю взаємин ієрарха зі своїм казначеєм видно зі звіту Серафима про стан Київського митрополичого дому (14.IV.1825): «О покоях не извольте безпокоиться: они довольно чисты. Я... в пяток и субботу между службою, запершись, сам залу, гостиную и кабинет вымыл, в каком порядке и по сие время. Будет теплее, – в то время церковь и два занятые Библиотекою покоя также вымою на досугах...» (Письма... – С. 122).

[29] Письма... – С. 43.

За спогадом диякона Прохора Іванова про події повстання (14.XII.1825): «...вызван был митр. Киевский Евгений из кареты, у коего народ оторвал полицу, удерживая, тогда оба иерарха, поговорив между собою, решились умереть за веру, отечество и царя... со всех сторон окружила толпа с ружьями... возвратились в Зимний дворец. Тут митр. Евгений прошел в церковь, а митр. Серафим – в комнаты государя императора» (Ист. вестник. – 1905. – № 1. – С. 167–170; *То же.* Декабристы в воспоминаниях современников / Сост. В. А. Федоров. – М., 1988. – С. 242–243).

[30] Письма... – С. 135.

[31] [З листа К. Гірсу, 16.II.1829] // Чтения. – С. 211. Вартість цього видання: 6 франків за 1 том і до 1862 р. їх вийшло вже 85 т.

[32] Переписка... – С. 106 (Niemcewicz I. U. Zbiór pamętników historycznych o dawney Polszcze. Warszawa, 1822).

[33] Про впливовість у Києві чиновників-поляків навіть після проведених репресій проти учасників повстання 1830-х рр. писав М. Максимович у статті «Мысли об университете св. Владимира в конце 1838 года»: Неизбежная причина заключается в самом количестве поляков... Для противодействия сему необходимо было бы теперь решительное усиление русской стихии и удаление не только польской, но и всякой нерусской... В сословии профессорском еще более необходимо устранить существующую ныне разноплеменность состава и образовать его чисто-русским». (Максимович М. А. Письма о Киеве. – СПб., 1871. – С. 102).

[34] Малышевский И. И. Деятельность... – С. 592–593. Про випускні твори КДА: «... нередко перебирая наизусть каталог книг Академической библиотеки, говорил, что ... нет ... вернаго и надежнаго руководства. «Вы, отец ректор, когда будете у меня, напомните, я для этого студента дам рукописи, каких он для своей темы нигде не найдет».

[35] Повідомлення про б-ку Ф. Остен-Сакена (ЖМНП. – 1839); «Формулярный список о службе и достоинстве Главнокомандующаго 1-ю армиею ген.-фельдмаршала князя фон дер Остен-Сакена» 1832 р. (ІР НБУВ. – Ф. 312. – Спр. 354/573. – 12 арк.).

Ця колоритна пара (високий худий фельдмаршал і повний, середнього зросту митрополит) настільки приваблювала усіх киян, що навіть через багато років після відвідин Києва у 1829 р. наснилась Т. Шевченку. Див.: *Шевченко Т. Г.* Повне зібрання творів / Під заг. ред. акад. С. Єфремова. – Т. 4: Щоденні записки (журнал): Текст. Первістні варіянти. Коментарій. – К.: ДВУ, 1927. – С. 48, 450–451. Автор коментаря – Ол. Н. [Новицький О. П.].

[36] *Щербина В.* Из семейнаго архива // Киевская старина. – 1892. – № 5. – С. 193–224, 363–398; № 7. – С. 55–84. Опубл. рос. і укр. вірші Є. Рудиковського 30–40-х рр. Він жив у Києві з 1818 р., у власному домі на Хрещатику – з 1825, лікував сім'ї Раєвських, Волконських, Трубецьких, служив ординатором Кирилівської лікарні, разом з Х. Бунге консультував митр. Євгенія і засвідчив його смерть (Карпов. – С. 245).

[37] *Булашев Г. О.* Преосвященный Ириней Фальковский, епископ Чигиринский. – К., 1883. – С. 270–271. «По словам старожилов, преосв. Ириней, под конец жизни, не только нигде вне монастыря не появлялся ни на каких торжествах и празднествах, а и перестал бывать даже у м. Евгения Болховитинова по делам епархиальным, сносясь с ним лишь письменно обо всем». За переказом, єпископа образило, що митрополит повернув його дарунок (бочечку з вином, бо дізнався, що єпископ часто випиває).

[38] *Титов А.* Во что обошлась опись библиотеки преосв. И. Фальковского после его смерти // Киев. старина. – 1883. – № 8. – С. 768; *Его же.* Еще несколько слов об имуществе преосв.

И. Фальковского // Киев. старина. – 1884. – № 12. – С. 741. Листа Титов придбав у Москві разом з іншими паперами. Також див. про рукописи І. Фальковського – 77 збірників у бібліотеці КСС, 8 – Михайло-Золотоверхого монастиря, 1 – КДА, 6 – у проф. ун-ту (Булашев..., С. 6).

[39] *Семейкин Н.* М. Ф. Берлинский, бывший ученик и учитель Киевской Духовной Академии и его учено-литературная деятельность. – К., 1916. – С. 196–198. Див.: *Грушевський О.* Із старих дослідів про Київ та Київщину // Київські збірники історії й археології, побуту й мистецтва, видає Академічна комісія історії Києва / Під ред. М. С. Грушевського. – К., 1930. – Зб. 1. – С. 350–356; Столетие Киевской первой гимназии. – К., 1911. – Т. 1. – С. 142–143; Т. 2. – С. 446.

Є. Болховітінов писав В. Анастасевичу: С. Глинки «...роман о Хмельницком лучше издан в Украинском вестнике» (Рус. Архив. – 1889. – Т. 2. – С. 176); «Слава Богу, что Берлинский позволил вам издать свою «Историю Малороссии»; поспешите обрадовать нас. Это тем дороже, что акты, из коих собрана сия история, сгорели в 1811 г.» (Там же. – С. 334).

[40] З листа І. Мартоса В. Ломиковському] // Киев. старина. – 1895. – Т. 5. – № 10. – Отд. 1. – С. 64. У листах (1825–1826) І. Р. Мартосу з СПб. митрополит згадував: «ваш и мой давний друг» Антон Семенович Змієв (ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 57470; Лаз. – № 42. – Арк. 267–269).

[41] *Терновский Ф. А.* К. А. Лохвицкий и его жизнь в Киеве // Киевлянин. – 1865. – № 144–146.

[42] Чтения ОИДР. – 1884. – Кн. 4. – С. 51.

Див.: *Булатова С. О., Біленький Є. А.* Матеріали з історії бібліотеки баронів де Шодуар у фондах Інституту рукопису НБУВ (архівна та рукописна спадщина) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 6. – С. 56–74.

[43] [З листа В. Монтрезору] // Киевлянин. – 1881. – № 92. – 26 апр. – С. 3.

Містечко Козин (Богуславського, пізніше Канівського повіту на р. Росава) подароване полковнику В. Монтрезору гр. К. Браницьким. Тут була синагога, католицька каплиця і православна церква Архістратига Михаїла. У церкві над царськими вратами помістили ікону успіння Богородиці, подаровану «при посещении» митрополитом Євгенієм на весілля (Похилевич... – С. 603–604). Проте в листі митр. (23.VIII.31) він вітав друга, надсилаючи цю ікону.

Митр. писав (1830): отримав «посылку с растениями для моего сада на Шулявщине, и завтра отправлюсь сам их садить... холера близится... Посылаю Вам ...рецепт, очень применимый для Ваших людей». В останньому листі (22.V.1836) обіцяє заїхати з Корсуня «ради удовольствия повидаться с Вами».

Є короткий опис про долю цієї родинної бібліотеки у XX ст.: рукописи і кілька тис. т. рос., англ., нім., фр., іт. й навіть українських (до 20-ти шаф); оправи з ініціалами на корінцях та печаткою «Де Монтрезор», частина була у м. Новофастів Бердичівської окр. (Сквирського повіту), знищено в 1919–1920 рр., а рештки на 4-х підводах здано до Сквири у музей (ІЛ НАНУ. – Ф. Ю. Меженка).

У відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ є книжки з гербовим екслібрисом та ініціалами «Вл. М.» (в колекції рідкісних видань, і за шифром Гр3681[2]), а також спадкоємців, один з яких – Лук'ян де Монтрезор «L. de M.».

ЦДІАК. – Ф. 2224 (45 од.). – Оп. 1. – Спр. 39 – матеріали і листування сина, теж ботаніка. Є копія заповіту В. Монтрезора.

[44] Leszczyc J. Gustaw Olizar, Marszałek gub. Kijowskiej. 1798–1865. Zycie i prace. – Lwów, 1892; Тхоржевский С. С. Портреты пером: Докум. повести. – Л., 1982. – С. 5–90.

Г. Олізар, який розлучився з дружиною і піклувався про двох дітей, знову нещасливо закохався в дочку генерала М. Раєвського Марію. У ніч на 11 січня 1825 р., коли вона вінчалася з князем С. Волконським, майбутнім декабристом, у розпачі заховався у церкві. Романтична історія оспівана А. Міцкевичем.

Поезії скромного Г. Олізара до друку вибирав Т. Падура. Перша їх публ.: Do ztaczonych przyjaciół... – Kremenec, 1820. Остання: Олізар Г. Поезії / Пер. В. Грабовського. – Житомир. – 1999.

Патріотична польська родина постійно була під підозрою Російського уряду: 1794 р. маєток конфіскували за наказом імп. Катерини II (Павлом I повернено). Старший брат Нарциз Олізар (1794–1862) – теж поет і політичний діяч, закінчив Віленський університет, був маршалком-каштеляном Королівства Польського і заснував дві масонські ложі у своїх маєтках у Дубно і Рафалівці. Після повстання 1830 втік з-під арешту з Житомирської тюрми. Рафалівку з бібліотекою 1832 р. конфісковано – кілька тис. т. вивезено до Житомирської гімназії, решту розпорошено.

Про Г. Олізара О. Бенкендорф писав В. Левашову (26.II.1834): «Уведомился я, что въ недавнемъ времяни пріехалъ изъ за границы въ Житомиръ гр. Г. Олизаръ, братъ известнаго Олизара, бежавшаго изъ подъ караула, и прибывъ въ Житомиръ съ неделю, отправился въ Кіевъ, отъкуда вскоре намеревается опять ехать за границу. Мне известно, что сей Олизаръ, находясь прошедшею зимою въ Неаполе, во всехъ действіяхъ своихъ изъявлялъ крайнее ожесточеніе противъ нашего правительства Въ следствіе сего покорнейше прошу ...обратить на него особенное Ваше вниманіе, узнать, по какому побужденію и по какимъ деламъ прибылъ онъ ныне в Россію, и опросить его где находится вышеупомянутый братъ его, бежавшій изъ подъ караула, что конечно должно быть ему известно, и меня о последующемъ уведомить для доклада Государю...» (ЦДІАК. – Ф. 442. – Оп. 784. – Спр. 51. – Арк. 1).

Циркуляр Київ. ст. поліцмейстеру: «Прибывшаго въ Кіевъ помещика гр. Г. Олізара... иметь подъ строжайшимъ секретнымъ нисколько для него незаметнымъ собственно своимъ надзоромъ...». Відповідь В. Левашова (26.III.1834): «...наружныя причины, побудившія гр. Г. Олізара изъ за границы пріехать въ Волынскую и Кіевскую губерніи, суть недвижимые его имѣнія, состоящіе въ этихъ губерніяхъ. Съ самаго его возвращенія надъ нимъ учреждено было бдительное, но весьма секретное со стороны моей наблюденіе, и чтобы ближе иметь его подъ своимъ надзоромъ, я благовидными средствами по[буждалъ] его къ дальнейшему здесь в Кіеве пребыванію. Образъ его мыслей не совсемъ благонадеженъ. На счетъ же гос. преступника Нарциза Олізара, онъ мне говорилъ, что ему было известно о немъ только вскоре по уходе въ Галицію, откуда онъ отправился въ Парижъ, и после тамъ находится, получая от тамошняго правительства содержаніе по 200 ф. въ месяцъ...» (арк. 2); «...образъ жизни ведетъ скромной ...принимая участіе въ семействе брата своего, бежавшаго въ Житомире изъ подъ стражи, якобы притерпевающаго крайность въ жизни, заботится о вспомоществованіи оному...» (арк. 5). (ЦДІАК. – Ф. 533. – Оп. 2. – Спр. 1140 – Дело о разрешении Косаковскому привезти в г. Курск одежду гр. Г. Олизару; ф. 442. – Оп. 791а. – Спр.16. – 51 арк.; оп. 792. – Спр. 41. – 67 арк.; оп. 792а. – Спр. 197 – Справи про конфіскацію маєтків Емілії Олізар (1839) за сприяння втечі чоловіка, висилку до Вологди, повернення до Житомира (1841–1843).

[45] Pyśma Tymka Padurry: Wydanie posmertne z awtohrafów. – Lwów, 1874. – S. 404.

[46] Słownik pracowników książki Polskiej. – Suplement. – Warszawa; Łódź, 1986. – S. 157.

[47] Slisz A. Henryk Rzewuski, życie i poglądy. – W., 1985. – S. 311. – (B-ka Narodowa: Rkps II 6051. – K. 26).

[48] Малышевский. – С. 629. За 1833–1837 рр. для КДА придбано 1300 кн. на 7238 р. 25 к. (з них: Acta sanctorum 56 t., Собр. законов рос. империи, повне зібр. латинських класиків).

ДОЛЯ ЗІБРАННЯ І СПРОБИ ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

За бажанням митрополита Євгенія (заповіт було складено 18.II.1835 – майже точно за два роки до смерті [1]), його зібрання назавжди залишилось у Києві, вірніше та частина, яку він зберігав до останнього часу. Його заповіт – це зразок прекрасного вияву душевного благородства і, водночас, свідчення незавершеності життя, задуманих та не здійснених досліджень, розпоряджень.

Митрополит не вів щоденника, не залишив мемуарів чи грунтовної автобіографії. Упорядкування власного архіву та бібліотеки не було ним проведено в повній мірі: не вказано навіть загального обсягу зібрання, бо не було повного, хоча б рукописного, каталогу. Не мав він ні дітей, ні рідних і вірних людей, яким спокійно можна залишити спадщину, доручити завершення розпочатих праць, тому часто повторював [2], що все загине... Збираючи усе своє життя чужі матеріали, вчений обурювався їх нищенню від пожеж та різних випадковостей: «...известна судьба единственных подлинников по смерти хранителей» [3], але не зміг уникнути такої ж сумної долі. Постійні переїзди змушували редагувати архів, знищувати компрометуючі папери, про що писав він В. Анастасевичу 18.VII.1819, чию біографію ховав у свій «секретный портфель». З іншого листа Анастасевичу від 2.IV.1821: «...Вы все только запасаете к употреблению и справкам: но не употребляя кладете ...по вашим же словам, в ненасытные ваши шкафы, в которых иное может повредить и вам, и друзьям вашим, естьли останется после вас, или естьли и при вас вздумают освидетельствовать... уже грозились и на вас, да и теперь гроза не утихла по мнению о вольнодумстве... Я слишком откровенно к вам и по-дружески пишу, и надеюсь, что, по крайней мере, сего письма в наследство не оставите. А лучше, естьли бы и все кучи ваших шпаргалов заживо пожертвовали Вулкану. Потомки вынесут их на продажу под табак и под ваксу и проч. Я так ничего неважнаго и не стоющаго справки не оставлял. Да и не жить уже на свете столько, сколько жито и не успею воспользоваться собранным...» [4]. Приватне листування для нього було глибоко особистісним явищем, як і численні виписки, підготовчі чернетки, тому ці матеріали не були систематизовані, хоча б по папках. Саме тому, що архівні матеріали не призначалися до друку, найважливішу частину («Все письменные бумаги и записки непереплетенныя... »), він заповів родичам у Воронежі просто на пам'ять про себе, де вони і були безнадійно втрачені (принаймні, Є. Шмурло, основний біограф вченого, не знайшов свого часу навіть самих спадкоємців). Є. Шмурло констатував, що в бібліотеці Кисво-Софійського собору є «...собственно так называемые *бумаги* митрополита: его сочинения, переводы... но нет *писем*, этого жизненного нерва всякой ученой деятельности. Между тем биограф Евгения менее чем кто другой имеет право игнорировать его переписку с современниками. Она была громадна, и в ней полнее, чем где-либо рисуется Евгений, как ученый и человек, с его пони-

манием исторических задач, с его литературными интересами, его взглядами на жизнь» [5].

Останню нумізматичну колекцію митрополита, узагальнено описану в посмертній справі [6], як і архів, вивіз до Воронежа чоловік племінниці Степан Устиновський, успадкував їх його син Євгеній. Монети і медалі він передарував М. Юркову, який зробив повний їх опис; 1892 р. Цю колекцію отримала в спадок його сестра С. Юркова, і 1911 р., нарешті, передала Воронезькому губернському музею. Про подальшу долю архіву є пояснення у листі А. Д. Івановському: «Благоговея к памяти деда моего и благодетеля, покойнаго Киев. митр. Евгения, у котораго я прожил в Киеве несколько лет... даю вам, м. г., право перепечатать все то из переписки и сочинений митр. Евгения, что передано мною в Воронежский статистический комитет и оным будет напечатано» [7]. Видруковано було 1868–1872 рр. тільки листування з М. Рум'янцевим.

Пересвідчившись, що гарантії збереження зібрання у цілісному стані нема (найчастіше спадкоємці просто розпродавали любовно зібрані попередниками бібліотеки), митрополит вирішив передати свою книжкову колекцію майбутньому поколінню вчених-істориків: київським студентам, священикам і ченцям [8]. Російські та українські історики, філологи, дослідники творчості митрополита, найглибше – викладачі і студенти Київської духовної академії та університету св. Володимира, не раз звертались до деяких його матеріалів, але це не гарантує обізнаності з усім зібранням, бо не існувало, повторимо, ні його повних каталогів, ні реєстрів. Про бібліотеку, яку Болховітінов збирав упродовж усього життя, можна знайти лише скупі рядки, іноді й сторінки, але цих даних надто мало. В працях книгознавців (М. Бокачова, В. Іконникова, У. Іваска, І. Мартинова та ін.) відомості про бібліотеку митрополита Євгенія настільки приблизні, що не дають уявлення ні про її склад, ні навіть обсяг [9]. Деякі дані можна знайти у статтях Я. Амфітеатрова, М. Погодіна, Н. Фаворова, П. Савваітова, Л. Мацеєвича, Є. Кононко, М. Лепехіна. Публікації до 1888 р. детально охарактеризував Є. Шмурло, підсумовуючи: «Нельзя сказать, чтобы литература, посвященная митрополиту Евгению, была бедна количественно, но вся она, за исключением немногого, или компилятивна, или поверхностна» [10]. Дійсно, в основному вона однотипна: багата подіями творча біографія вченого забирає всю увагу авторів, і тому їм уже не до конкретизації окремих тем. Фактографічним наповненням вирізняються статті М. Лебедєва і М. Полєтаєва.

Взагалі, про зібрання Болховітінова панує думка: «Собрал уникальную библиотеку, переданную после его смерти **Киево-Софийскому собору**» [11]. Насправді до собору надійшла лише частина спадщини. У вересні 1838 р. заповзятливий колекціонер, професор Московського університету М. Погодін, коли приїхав до Києва і переглянув митрополитову спадщину (вже після передачі архіву воронезьким родичам), обурено писав М. Максимовичу: «Хороши молодцы! Я разбирать бумаги Евгения – одне косточки оглоданныя. Прокатили! Уж верно твоих рук не миновали оне...» [12]. Пояснень Максимовича з цього приводу не знайдено, зате інша близька до митрополита особа, а саме ректор КДА Інокентій Борисов, зокрема, писав випускнику і автору першої «Истории Киевской академии», а пізніше й знаменитої «Церковной истории» Макарію Булгакову (26.XII.1846): «Известно ли Вам, что покойный преосв. Евгений располагал писать историю церкви? У меня есть несколько глав ея начальных»; (27.III.1847): «Все, что отыскалось из отрывков истории

преосв. Евгения, посылается к Вам... Тут увидите, по крайней мере, его идею истории рос. церкви и план. Писал он ее, как я Вам, кажется, говорил прежде, немного, поворотил потом к истории Киев. Соф. Собора, о которой он сам не раз говорил, что она будет вместо истории рос. церкви. Взор его был как-то узок и поверхностен, и притом не без значительнаго скептицизма. Новейшия розыскания и открытия были для него чужды. Но касательно многих частностей он был незаменим. Это ум регистратурный» [13].

На відсутність деяких рукописів, переглянувши «остатки библиотеки знаменитого ученого», у 1901 р. звернув увагу В. М. Перетц [14]. Певні відомості з теми є в оглядовій статті І. А. Друганова [15] про долю бібліотек державних, приватних і духовних закладів Москви, Петербурга, Новгорода, Вологди, Пскова, Калуги, Казані, до яких потрапили книжки й рукописи Болховітінова, хоча його ім'я і не названо. І. Мартинов указав на «первые попытки проанализировать это уникальное собрание» В. Перетцом, Є. Кононко [16]. М. Любавін, враховуючи найцінніші матеріали митрополита, що залишились у Росії, вже називає приблизний обсяг зібрання – до 13 тис. од. [17] Він спробував і охарактеризувати його, але не мав достатніх джерел (саме київських) для ґрунтовного дослідження.

Основними матеріалами для ознайомлення зі складом і обсягом зібрання Євгенія Болховітінова стали архівні документи (перш за все, каталог бібліотеки митрополита 1825–1826 рр., реєстри і списки книг), листування, спогади сучасників. Безперечне джерелознавче значення мають також дві статті: М. Оглобліна (про фонди собору, семінарії) [18] та І. Малишевського (про фонд академії), з важливою узагальнюючою характеристикою в останній самого митрополита: «Мимо внимания его не проходило ни одно, сколько-нибудь замечательное, открытие, или новое мнение в науке, литературе, новое имя авторское, сочинение, издание. Издания многих ученых обществ и учреждений, присылаемые ему, как члену, не оставались у него не прочитываемыми. Сам он выписывал почти все современные ему русские журналы и некоторые иностранные. Его большая библиотека книг и рукописей не была библиотекою обыкновенного любителя, даже библиомана, а библиотекою ученого, который отчетливо и критически прочитал то, что собрал, как свидетельствуют... заметки на многих книгах. <...> Но и с чужими библиотеками, где только они встречались ему, он любил знакомиться также, как и с своею, так что наконец сам, по выражению современников, становился живым архивом...» [19]. У статті І. Малишевського наводиться перелік 145-ти назв карт, планів, гравюр: латинською мовою 2, російською 121, німецькою 5, французькою 13, польською 2, англійською 2. Проте частина атласів і карт були списані (і мабуть знищені) як непридатні для студентського користування: «означены ветхими и изорванными еще при передаче» [20].

Існує «Опись кафедральной Киево-Софийской соборной библиотеки» 1803 р., де протоієреями І. Левандою і Д. Сигиревичем завірено 1111 од. (171 рукописних збірників). Це систематично-форматний каталог з вказівкою, що включено книги С. Мирославського, з Кирилівського і Ржищівського монастирів, а вкінці – пізніша примітка про додаткові списки книг І. Фальковського та Є. Болховітінова, але записано лише 4 книги останнього, подаровані митрополитом у 1827 р., серед яких «Служебник» (К., 1653). Свідченням того, що саме за цим каталогом митрополит Євгеній знайомився з бібліотекою собору, є його власноручна примітка до списку

книг зі скрині (йшлося про видану ним самим «Историю российской иерархии», 6 ч. в 7 т.): «Liber archepiskopi, объясните, почему в 9 кн.»[21].

За двома рукописними каталогами бібліотеки Києво-Софійського собору, укладеними І. Скворцовим у 1850 р., рукописних збірників тут було тоді 747, книг – 1561[22]. Передані сюди митрополитом Євгенієм книжки і рукописи, хоча далеко не всі, але були позначені.

М. Оглоблін, розшукуючи матеріали Болховітінова, скрупульозно поаркушно перевірив зібрання собору. Він вказав, скільки і якими мовами є окремих назв рукописів, їх обсяг, формат і кількість збірників, систематизувавши їх за 18-ма розділами: Святе письмо (18 назв), богословські книги (32), твори святих отців (25), церковне законодавство (300), церковна історія (житія 10, загальна 64 і російська 366), богослов'я догматичне і практичне (15), проповіді (51), полемічні твори (429), змішані богословські праці (24), класики і філософи (36), загальне цивільне законознавство (637), історія цивільна російська (176), історія всесвітня (74), поезія (35), медицина і хімія (15), суміш (426).

Без рукописних збірників І. Фальковського (80 од.) та інших осіб (24 од.), переданих через митрополита і тому теж врахованих Оглобліним, – всього Євгеніївської спадщини було: 348 збірників, 3203 назви, 79995 сторінок. Сюди ввійшли також соборний архів (41 томи, 290 назв) і конволюти, бо в них оправлені разом з друкованими брошурами і рукописи Болховітінова (13 томів, 177 назв). Мови вказані у приблизному співвідношенні – російською (2/3), церковнослов'янською (9 100), єврейською і грецькою (1/100), латинською (4/100), французькою (3/100), німецькою (1/100), італійською, англійською, польською, карельською, зирянською та ін. (1/100). «В этой громаде необыкновеннаго труда и любви к науке, 1 30 составляют сочинения митрополита Евгения и его собственноручныя рукописи; а все прочее – им перечитано, проверено, исправлено, дополнено, объяснено: почти в буквальном смысле каждая страница сама за себя говорит, что она для великаго деятеля науки была не мертвым, а самым живым и подручным материалом.. »[23].

Залишилися малорозбірливі чернетки і підготовчі матеріали інших статей М. Оглобліна[24]: огляди невиданих праць митрополита Євгенія про навернення слов'ян у християнство, про різне титулування святих; деякі автографи серед рукописів собору, деякі книги і збірники з примітками. З них відомими були всього лише такі: «Замечания на «Краткое описание Десятинной церкви» изъ «Московскаго телеграфа», 1830 г (КСС, № 407); «Киевский синопсис» , 1823 (№ 1067), «История российской иерархии», 1827, Т. 1 (VI 3) «Вся почти .. исписана прибавлениями, а также и белые листы, переплетенные между печатными, много исписаны» . Видання інших авторів: «Киев» Самойлова» (N. 419), «Летописец царственный» (№ 1066), «Примечания Болтина на соч. Леклерка» (№ 1071); «Древняя россиская вивлиофика, изд. Новиковым». М., 1788. – 12 ч (N. 1072), «Опыт повествования о России Елагина» (№ 1100); «Книга степенная». – М., 1775. – 2 ч. (N. 1062); «Толкование литургии », 1588 (№ 166); «Библия». – К , 1788. 6 т. (N. 16); «Сборники самых разнообразных сочинений» (№ 1228–1241); «Сын Отечества» за 1821 г. 20 ч (№ 1333). Отже, дуже мало і вибірково, порівняно з тим, як розглядались до того рукописи митрополита Євгенія Повідомлено було М Оглобліним також про дарунки митрополита семінарії ще за свого життя 731 том (зокрема, у 1825 р. 575 назв

книг, 12 рукописних збірок, 136 гравюр, 8 малюнків, 42 монети і мікроскоп), та переданих по його смерті – 6 тис. томів (с. 653).

Характерним є такий факт: організований у 1872 р. Церковно-археологічний музей КДА за два роки зібрав лише 173 стародруки і 471 рукопис. Тому після ревізії архієпископ Литовський і Віленський Макарій Булгаков домігся указу Св. Синоду про збільшення фонду музею надходженнями з інших монастирських бібліотек. Але 1878 р. правління Софійського собору (у бібліотеці було 695 рукописних збірників, 1500 книг) категорично відмовилось передати Київській академії рукописи Болховітінова, посилаючись на закон про непорушність волі покійного, і звернулося з клопотанням: «...Главное сокровище Кіево-Софійской библіотеки составляютъ рукописные книги, поступившие въ нее по формальному завещанію митр. Киевскаго Евгенія Болховитинова, явленному въ Киевской палате гражданскаго суда и прочитанному при его погребеніи надъ его гробомъ в Кіево-Софійскомъ соборе, а по силе высочайше въ 1-й день февраля 1872 г. утвержденнаго и распубликованнаго по духовному ведомству въ указе Св. Синода отъ 14 июня 1872 г. за № 36 мненія Гос. Совета завещанные учрежденіямъ имущества не могутъ быть отчуждаемы отъ нихъ, доколе не представляется невозможности исполнить волю завещателя... Настоящее духовное завещаніе 15-го декабря 1837 года въ Кіевской Палате гражданскаго суда явлено и въ книгу подъ № 28 записано» [25].

Активний інтерес науковців до спадщини митрополита Євгенія демонструє книга видачі з бібліотеки Києво-Софійського собору (1888–1931): деякі рукописи надсилались до Московської духовної академії 1891 р. (№ 175, 181, 194), 1892 р. (№ 320). Це матеріали з історії духовних шкіл, Воронезької семінарії, листи І. Єфімова, твори Йосифа Волоцького. Найбільше – до Петербурга в ІПБ (зокрема, для Є. Шмурла). Зокрема, про № 461/175 писав Б. В. Титлінов: «В настоящее время... проэкты духовно-училищной реформы готовятся к опубликованию в подлинном виде. Это обстоятельство... лишило нас возможности видеть самый сборник... в течении двух последних лет находившийся в руках его будущих издателей» [26]. Матеріали Євгенія і документи Благодійного комітету, які використав Н. Фаворов 1867 р. (№ 436 за Скворцовим), вже не знайшов Є. Шмурло [27]. Збірник 1824–1825 рр., який зацікавив В. Іконникова (№ 413 – «Проэкт учреждения в России 5 экзархатств») – переполовинений. Втрачено копію «Liatopisiec albo Kroniczka» Й. Єрліча 1620–1673 рр. (№ 514) і антирозкольницьку «Книга, глаголемая Церковное утверждѣніе» 1767 р. (№ 514/330). Пізніше документи та матеріали передавались на тимчасове опрацювання до ВБУ, Комісії історичного словника при ВУАН, 1924 р. – Київський літопис (№ 522) та ін.

Завідуючий «Софійською філією» ВБУ В. Г. Павелко-Черський двічі приймав-передавав фонд за інвентарями-каталогами І. Скворцова і картковим каталогом: 4685 книг, 714 рукописних збірників, 532 кипи та 3 мапи, зокрема, 97 штундистських видань, 49 незаінвентаризованих, періодика. Він відмітив, що 14 номерів рукописів і 49 книжок були відсутні у 1922 р., а у 1931 р. – вже 25 одиниць рукописів, але після переїзду до іншого, виділеного УАН, приміщення колишньої І-ї гімназії (на бульварі Т. Г. Шевченка, 14) познаходились деякі з них. Він також вказав: «Року 1924 на моє прохання сторож передав 62 книжки 1760–1770-х років Почаївського та Унівського видання...» [28].

Документація зібрання **Київської духовної семінарії** (КДС) за 20–30-ті рр.

XIX ст. збереглася донині. Причому, за 1825 р. – у трьох варіантах: «Список книг, карт, планов и монет, подаренных митр. Киевским и Галицким библиотеке семинарии» [29], «Список книг, подаренных митр. Евгением Киевской семинарии» [30], а також віднайдений автором розширений «Списокъ книгъ на разныхъ языкахъ, подаренныхъ въ Кіевскую Семинарскую Библіотеку, Высокопреосвященнейшимъ Евгеніемъ, Митрополитомъ Кіевскимъ и Галицкимъ и разныхъ орденовъ кавалеромъ, въ 1824, и 1825 годахъ» [31].

У цій останній архівній справі (оригінал) зафіксовано 581 т., 426 назв: 111 латинською (з них 28 багатотомних видань, 5 дублетів), 195 російською (з них 34 багатотомних, 65 дублетів), грецькою 22, німецькою 21 (багатотомних 15), французькою 41 (багатотомних 7), польською 30 (багатотомних 8), інші – 6. Також вказані 42 старовинні монети та мікроскоп, проте більше рукописів – 43 («книги и тетради»). Всього карт, планів і таблиць 100 од. (29 дублетів), 71 назва, з яких історичних 11, географічних 45, військових 15, а гравюр 51 од. (7 дублетів), 44 назв карт і зображень. Малюнків і картин 15 од. (4 дублети), 11 назв. Митрополит писав ректору Мелетію Леонтовичу, керуючи перебудовою старої Академії (12.V.1825): «...церковь сия с пристройками украсит весь корпус. В верхнем этаже может остаться семинарская библиотека... Хорошо сделаете, естьли дублеты из библиотеки уделите семинарии. Но отец Кирилл и мне не присылает копии каталога книг, мною сданных... » [32].

Названий «Список... » складено у формі таблиці за форматом книг: № п/п, автор, назва, рік, місце видання, оправа. Наводимо деякі позиції цього переліку, як це відображено в самому документі:

«1. Novum Testamentum Jesu Christi, ex versione vulgata cum paraphrasi et adnotationibus Henrici Hammondi ex anglica lingua in latinum transtulit, et suis anima versionibus illustravit Johannes Clericus. Tomus I-mus. 1700. Amsterdami. Въ коже. 2. Geierus. Commentarius in Psalmos Dauidis. 1671. Dresdae. Въ пергам. 3. Commentaria in Esaiam Prophetam (sine frontispicio et initio). Безъ обкладки [!]. 4. Athanasius Magnus. Athanasii Magni Alexandrini Opera. 1564. Basileae. Въ перг. 5. ...Johannis Cassiani Eremitae, aliorumque... (sine frontispicio). Въ кор. 6. Philippus a Limborch. Theologia Christiana... 1736. Hagae. Въ коже. 7. Eusebius Pamphilus... Ecclesiastica Historia. 1570. Basilae. Въ перг. 8. Historiae Ecclesiasticae Volumen primum, centurias quatuor primas continens. 1694. Basilae. Въ пергам.» і т. д. Серед інших видань вказано, також, зокрема: Duel Dictionarium (1603), Clajus Prosodiae libri tres (Wittenberg, 1614), Josephus de Voisen. Theologia Judoorum (Paris, 1647), Disputatio Theologiae de consilius Ecclesiasticis (Wittenberg, 1654), Dehntius Syntahma historiam (Wienna, 1660), Kossidus Wirgilius triumphas (Roterdam, 1661), Sittman Breviarium Justinianeum memoriali (Roterdam, 1672), Evangelia graeco-latina (Leipzig, 1673), Milliet de Chales. Cursus seu mundus mathematicae (Lyon, 1674), Manuductio ad codicam sine Dialectica (Dirac, 1690), Artis concionatoriae Brociniam (Leipzig, 1698), Burgogne. Annales Typographiques ou notice du progres (Paris, 1760, v.1), Современный наблюдатель, изд. П. Строева (1815, № 1–10). Молитовник (1816) молдавською мовою, переклад жмудською мовою праці абата Клюка про бджільництво (Вільно, 1823), «Versiones Indostanicae et sanscriticae variae» (1766) та ін.

З рукописів: літургія грецькою мовою Іоанну Златоусту, записки С. Грибовського і Ф. Смогоржевського, Manuscriptum continens inquisitiones dissidii inter

Eccle iam graecam et romanam J. Jarotsky, «Начальныя правила славянской грамматики» префекта Новгородського духовного училища Ювеналія, «Краткія правила для нотнаго Ирмолоя» (1802) вчителя співу Київської академії Г. Барановича, каталог єпископів і патріархів Візантійської церкви (‹книга довольно большая»), «Краткое историческое сведеніе о Новгородскомъ второклассномъ Антоніеве монастыре» з видом корпусу намісника (2 пр.), ‹ Наставленіе для учениковъ философіи в Спасовифанской семинаріи». Також враховане різне наочне приладдя для студентів: 26 богословських таблиць з катехізису і церковної історії, 4 – про обов'язки пресвітера, 1 – з російської граматики, копії 101 алфавіту народів світу на 27 арк. з книги ‹ Manuel Typographique»

Карти (деякі на тканині): земл Російської імперії з сусідніми державами, Новгородської, Віленської, Курляндської, Московської і Гродненської губерній, Renum Borussia, Magnus Ducatus Finlandiae; Франції і окремих департаментів; плани облоги міст – Нарви (1700 і 1704), Дерпта, Гродно, Виборга, боїв біля Полтави, Риги, с Лісне, Пултуска (1806).

Серед гравюр: генеалогічні, хронологічні і синхронологічні таблиці російської історії, родовід грузинських царів, види міст, монастирів, ікон, святих, саркофаг князя Ярослава Мудрого (8 пр.), портрети А. Мацієвича, В. Ясинського з епітафією (2 пр.), О. Козодавлєва і І. Сковороди.

Рештки фонду колишньої КДС, що зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій ІІБУВ (і поповнюються з ОРФ), зашифровано без ніякого означення імені митрополита Євгенія, фактично – основного благодійника. Передавального посмертного реєстру його книг 1838 р. не знайдено. При зміні бібліотекарів КДС в архівних справах 1843 р. не вказувався тодішній обсяг бібліотеки, а тільки різні назви каталогів. За розпорядженням Правління КДС (6.XI.1842) було укладене «Дело о сдаче бывшим библиотекарем Семинарии иеромонахом Михаилом (Монастыревым) семинарской библиотеки учителю Семинарии Николаю Оглоблину и о прочем на 24 л. и о выдаче Аттестата и квитанции протоиерею Иоанну Веледницкому, также бывшему библиотекарем Семинарии»[33]. І. Веледницький, якого перевели з Псковської семінарії, вчителював у Києві з 1822 до звільнення 1841 р.: «...все книги принадлежащія семинарской библіотеки, сдалъ преемнику своему въ надлежащей целости и исправности...» (арк. 23–24).

При передачі були відзначені відсутніми книги: «1) по старому русскому каталогу № 48, 113, 444. 2) По новому русскому каталогу № 349. 3) По каталогу книгъ, поступившихъ отъ покойнаго Высокопреосвященнаго митрополита Евгенія: «О вере», соч. Геннадія; «Codicum graecorum Bibliothecarum SS Synodi notitia et recensio»; «Угроза Световостокова» части 1, 2, 3, 4, 5, 6 и 8. 4) По каталогу періодическихъ изданій: «Христіанское чтеніе» на весь 1835 годъ, «Московскаго Журнала» первая книжка за 1792-й годъ... » (арк. 1 зв., 29).

Далі у справі є пояснення І. Веледницького (9.III.1843) про те, що деякі книги митрополита Євгенія були взяті вікарієм Інокентієм перед виїздом до Вологди (арк. 10 зв.). Також підшито листи-відповіді на два запити Правління КДС (2.X.1842 і 6.III.1843) до протоієрея Тимофія Сухобрусова, який, зокрема, пояснив (12.III.1843): «...книги «Угроза Световостокова» изъ Библіотеки покойнаго Митрополита... Евгенія я никогда не бралъ и не имелъ надобности брать ее, темъ более, что эта книга сомнительная и чтеніе ея подлежитъ запрещенію. А, действительно,

бралъ ее командированный по Высочайшему повеленію, для некоторыхъ порученій в г. Кіевъ, Академіи Художествъ академикъ г. Щуруповъ, который уехалъ отсюда вь С.Петербургъ, не возвративши этой книги... » (арк. 15 зв.); (7.IV.1843): «А потому, во избежаніе дальнейшей переписки, согласно означенному отношенію въ замене... препровождаю при семъ две книги изъ собственной моей библіотеки: 1) «Sacra Theologia S. Doctrina Christiana» R. A. Silvestris и 2) «Религія» соч. Жанлисъ... » (арк. 18 зв.). За довідником Академії мистецтв, золотий медаліст М. Щурупов у 1840 р. виїхав на стажування за кордон.

Відповів також митрополиту Філарету (Амфітеатрову) єп. Харківський Інокентій (14.VI.1843): «Въ следствіе почтеннейшаго отношенія Вашего ко мне отъ 29-го Апреля за № 683-м, коимъ Ваше Высокопреосвященство изъявили требованіе на возвращеніе по принадлежности книгъ: «О вере» Геннадія и «Codicum Graecorum...», взятыя мною изъ Кіевской семинарской библіотеки, въ бытность мою въ Кіеве, честь имею довести до сведенія, что книги сіи взяты мною по случаю составленія Догматическаго Сборника, предложеннаго Св. Синодомъ къ изданію въ светъ, и по миновании въ нихъ надобности, имеютъ быть немедленно возвращены... » (арк. 22).

У іншій архівній справі – «Об освидетельствовании в августе месяце Семинарской библиотеки» (1843 р.) – знову вказані відсутні книжки, що записані за учнями, які вже вибули з КДС. Це, зокрема, № 808 – «Переписка Марии Стюарт» – за С. Левитським; «...2. По каталогу книгъ, поступившихъ отъ покойнаго Митрополита Евгенія, «Заволжскаго Муравья» 1832 № 8 и 11 – за темъ же ученикомъ» [34].

Каталог фундаментальної бібліотеки КДС, який зберігся донині, був укладений Г. С. Зверєвим вже 1897 р. [35], тому можна вказати тільки ймовірну кількість книжок митрополита Євгенія: книжок, виданих до 1837 р. – 5848 т. Але ж бібліотека КДС існувала і до приїзду митрополита, і після його смерті. До того ж, сюди ввійшли дублети КДА, передані 1825 р.[36], та надходження 1851–1853 рр. [37]

Розміщення і шифрування книжок у бібліотеці семінарії було за систематично-мовно-порядковим принципом по розділах I–X (a – давні мови, b – нові, c – російська). Спершу богословські науки: 1074 (I. a 382 № – 611 т. без 3 т., b 170 № – 301 т. без 14 т., c 129 № – 328 т. без 149 т.); філософські і природничі науки: 724 (II. a 144 № – 197 т., b 122 № – 253 т., c 153 № – 349 т. без 75 т.); математичні науки: 55 (III. abc 44 № – 65 т. без 10 т.); історія і географія: 1703 (IV. abc 1064 № – 2049 т. без 346 т.); словесність: 764 (V. abc 543 № – 804 т. без 40 т.); філологія і палеографія: 554 (VI. abc 373 № – 646 т. без 92 т.); юриспруденція і дипломатика: 270 (VII. abc 188 № – 273 т. без 3 т.); медицина: 298 (VIII. abc 261 № – 355 т. без 57 т.); землеробство, господарство, промисловість: 202 (IX. abc 178 № – 308 т. без 106 т.); суміш: 204 (X. abc 158 № – 361 т. без 157 т.). Всього – 3909 № (це 6900 томів, з яких видань після 1836 р. записано 1052 т.).

Митрополит Євгеній передавав книжки і в інші бібліотеки. Важливим свідченням його турбот стосовно комплектування **бібліотеки Києво-Печерської Лаври** корисними для господарства посібниками є, зокрема, «Дело о данных Его Высокопреосвященством в Лавру книгах и картах с уплатою ему за оные денег» [38]. У цій справі містяться кілька його записок: 1. «При семъ препровождаются две книги: «Руководство къ устроенію прочной и выгодной печи для обжиганія извести, съ присовокупленіемъ наставленія, какъ должно обжигать, гасить и приготовлять из-

весть для строенія и удобренія полей и луговъ»; и «Привиллегія механику Іосифу Штегеру, на изобретенную имъ машину для деланія кирпичей и особый способъ обжигать онде», – ценами 1-я 2 р. 80 к., а последняя 2 р. 40 к. ...Апреля 29 дня 1825... » (арк. 2); 2. «Препровождается при семъ въ руководство для строеній книга подъ названіемъ: Положеніе о количестве матеріаловъ, ценою въ 5 р., кои мною уплачены... Маія 20 дня 1825 г. » (арк. 7а); 3. «Препровождаются при семъ 10 екз. Генеральной карты Россіи съ таблицею разстоянія городовъ. Соборъ имеетъ отослать сіи карты типографу, предписавъ ему по склееніи оныхъ раздать по книжнымъ лавкамъ для продажи по 10 р., а мне изъ типографской суммы представить для уплаты за оные въ Депо картъ и для пересылки денегъ всего 86 р. Сентября 5 дня 1830-го г. » (арк. 10). Привертає увагу список з тогочасними цінами історико-юридичної літератури, теж переданої (28.VII.1834) митрополитом: 53 назви, 162 т. вартістю 1321 р. Серед них: История российской коммерции, 21 т. – 200 р., Указатель российских законов, 14 т. – 350 р., Всеобщий стряпчий, 4 т. – 30 р., Собрание законов военнаго управления, 4 т. – 40 р., Обозрение прав и обязанностей российскаго купечества, 2 т. – 5 р., Словарь юридический М. Чулкова, 5 ч. – 100 р., Древняя российская вивлиофика, 20 ч. – 100 р., Продолжение Древней российской вивлиофики, 9 ч. – 30 р., Деяния Петра Великаго и дополнения, 22 т. – 150 р. (арк. 17–19).

Визначити точний обсяг бібліотеки та архіву Євгенія Болховітінова неможливо. Однак, з уваги на вищезазначене, можна передбачити, що приблизно протягом життя він зібрав близько 13 тис. назв у 8,5 тис. томах (4 тис. рукописів і 9 тис. книг). Загальне уявлення про це зібрання дають окремі передавальні реєстри 1838 р.

Зокрема, в архівній справі «Список Атласовъ, Картъ, Плановъ, эстамповъ и пр., полученныхъ изъ библіотеки покойнаго Митрополита Евгенія» [**КДА**] зазначено наступне (опис складено за схемою: «№ п/п. Авторы. Наименованіе вещей. Годъ изданія. Место изданія. Переплетъ»):

«1. Лесаж. Историческій, Генеалогическій, Хронологическій и Географическій Атласъ. 1809. Спб. Въ коже... 5. Атласъ Калужскаго Наместничества. 1785. Въ бум. 6. Lapie. Collection de 24 cartis geographiques... 1812. Paris. Въ полит. 7. Idem. Atlas supplementaine de précis de la geographie universette de m. Malte-Bruin... 10. ...Atlas do J. Lelewela Badan starożytnosci... 1818. Warszawa. Въ кор. 11. Atlas pour la Bible de Vence. Въ кор.» і т. д.

Серед цілих географічних, історичних, археологічних атласів і карт світу, країн Європи і губерній Російської імперії, земель і морів, островів, озер, річок названі, зокрема: «Изображение обеих половин земного шара» (СПб., 1787), «Изображение земноводнаго шара с новыми открытиями» (СПб., 1808), «Новая карта Российской империи, разделенная на наместничества» (1786), «Карта России, начертанная по повелению ...1614 г., изд. П. Дейриарда» (1820), «Начало Российскаго государства в исторических картах А. Шлецера» (1809), «Археологический атлас европейской России, изд. Потоцкаго» (СПб., 1823), «Военная топографическая карта Крыма» (СПб., 1817), «Карта Бессарабии, Молдавии, Валахии и прилежащих земель» (СПб., 1817), «Карта южной России, частей Австрии, Турции и Персии, Карта Лознякова» (СПб., 1828) і т. д.

Із художніх видів і топографічних планів міст XVIII–XIX ст. (деякі друковані) можна відзначити гравюри з планами Єрусалима, Риму, Пскова (1778), Москви, Петербурга, Новгорода, Кронштадта, Нотебурга, Старої Руси, Торопця, Могилева,

Вільно, Калуги, Ярославля, Вологди, В. Устюга, Воронежа, Ольвії, Званки, Києва, Золотих Воріт (1832), городища Коростеня (1823). Крім того, тут були також види і креслення церков Валаамового монастиря, Анзерського скита, Києво-Печерської і Почаївської лавр. З гравійованих портретів – патріарха Никона, митрополита Гавриїла, єпископів Воронезьких св. Тихона і Антонія, І. А. Дмитревського, М. Бантиша-Каменського, Д. Хвостова, М. Шереметєва, І. Муравйова-Апостола, С. Селівановського, О. Каменецького, Г. І. Шеліхова, Ф. Аделунга, І. Бларамберга, М. Сперанського.

Виявлено, що з цього переліку план Змійових валів (1837) потрапив до відділу картографії НБУВ, а великоформатний атлас А. Лесажа (56 см) залишився у колекції КДА (шифр J.8), що зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ. Титулу немає, зате є посвята Є. Шаврова імп. Олександру I (на с. 1 – цензурний дозвіл І. Тимковського 20.IX.1809). Гравійовані карти і частини тексту тоновані різнокольоровими фарбами. На верхньому форзаці запис бібліотекаря: «Изъ Библіотеки Преосвященнаго Митрополита Евгенія». Автограф власника на звороті – вказано склад видання: «Листъ 3... 67»; (с. 1) – доповнення: «Франц. заглавіе: Atlas Historique, Genealogique, Chronologique et Geographique par A. Lesage. Se trounve chez l'Auteur a Paris, me S. Florentin № 6».

Зберігся також «Журнал заседания Правления КДА за 1827 г.» з резолюціями митрополита Євгенія [39]. Зокрема, тут перелічені передані ним до бібліотеки Київської духовної академії копії грамот з історії академії і грецьких патріархів, вірш перською мовою, книжки Д. Хвостова, «Обозрение публ. чтений Харьковскаго университета» 1826–1827 рр. (арк. 152–153). Далі – продані ним за 81 р. 50 к.: La Sainte Bible Vengel des attaques de l'ineredulite par l'abbe du Clot. Paris, 1824. 6 v.; Thesis theologio-dogmaticae Seileri. 6 t.; Analysis ethicae christiane. 5 t.; Logica et methaphysicae Venzeli. 2 t.; Institutione philosophicae. 3 t. (арк. 373 зв. – 374). До того ж, митрополит «...препроводилъ списокъ книгъ, продаваемыхъ ксензомъ Доміниканскимъ отцемъ Викентіемъ», деякі вирішено купити за 199 р. 50 к., бо відсутні у фонді: Breviarium Romanum. 1768. 4 т. та ін. (арк. 443–444 зв.).

Для академії у 1834 р. митрополит Євгеній придбав у барона С. Шодуара за 1,5 тис. руб. сріблом багатотомний опис Наполеонівської експедиції: «Description de l'Egypte ou regueil des observations et des recherches, qui ont eté faites en Egypte pendant l'expédition de l'armée Française» (Paris, 1820–1830): 26 т. тексту, 12 т. карт і гравюр [40]. У 1835 р. митрополит передав сюди ще 141 іноземне видання вартістю 2533 р.[41] «Списокъ книгъ, пожертвованныхъ Высокопреосвященнейшимъ Митрополитомъ Евгеніемъ, въ Библіотеку Кіевской Духовной Академіи» починається з записів: «1. C. Dufresne glossarium ad Scriptores mediae et infimae Latinitatis, 2 vol. in fol. Francofurti ad M., 1681», вартістю 100 р. «2. Wőrterbuch der Deutschen Sprache von Campe. 6 vol. in 4-to», 40 р. «3. Abrege du Dictionnaire de Trevoux. 3 vol. in 4-to», 45 р. «9. Theorie des Loix politiques. 8 vol. in 8-me», 50 р. і т. д. Всі з поміткою бібліотекаря – «получ.».

«Реестръ книгамъ законнымъ, отданнымъ въ пользу **Кіевской Духовной Консисторіи**, по завещанію покойнаго Митрополита Кіевскаго Евгенія» включає основний комплекс державного судочинства початку XIX ст., укази, проекти, устави, інструкції. Серед них: Словарь юридический, собранный М. Чулковым» (М., 1792–1796. 5 ч.) – із записом «1-я часть у Его Высокопреосвященства»; «Памятник из

законов, собранный Федором Правиковым» (Владимир; М.; СПб., 1798–1806. 6 ч. – без ч. 4), «...оконченный сыном его Александром» (Изд. 5-е. СПб., 1820–1827. 17 ч.; «Алфавит к Памятнику законов», 1824); «Указатель российских законов, изд. Л. Максимовичем» (М., 1803–1808. 12 ч., але без ч. 5; СПб., 1806. Ч. 6–7) – з помітками: «первая часть у Его Высокопреосвященства» і «не оказалось»; Указы имп. Екатерины II в 1769 г. (СПб., 1792); Реестр Высочайшим указам и проч. с 1796 по 1797 гг.; ...с 1810 по 1816 гг.; Проект Торговаго уложения: вексельный устав (СПб., 1817. Ч. 2); Правила для руководства полицмейстерам (СПб., 1818); Выписка наставлений и приказаний, данных гг. сенаторами во Вятской губернии (1800); Собрание законов и постановлений о судопроизводстве (1823); Проект Устава о пенсиях (СПб., 1827); Положение о устройстве почтовой части (СПб., 1830); Новый памятник законов, изд. И. Глазуновым (СПб., 1825–1832, 10 ч. в 13 т.); Свод законов Российской империи, по велению гос. имп. Николая Павловича составленный (СПб., 1832. 15 ч.; Продолжение. 1834–1835. 3 ч.; Указатель алфавитный).

С у реєстрі велика група видань, підготовлених під керівництвом Г. Розенкампфа: Основание российскаго права, изд. Комиссиею составления законов (СПб., 1818–1822, 4 т.); Свод и основание права уголовных законов (СПб., 1821); Систематический свод законов (СПб., 1816–1819, Ч. 1 в 7 т. Дополнение); Хронологический реестр к ч. 1–2 (СПб., 1819–1823, 7 т.); Труды Комиссии составления законов (Изд. 2-е, 1822, Т. 1 в 2 кн.); Хронологический регистр узаконениям, хранящимся в Архиве Комиссии составления законов; Доклад Министерства юстиции о преобразовании Комиссии составления законов (1804); Журнал законодательства на 1817 год, изд. Коммиссиею составления законов (СПб., 1818–1819, 4 кн.); Хронологический и азбучный реестр узаконениям в Журнале законодательства на 1817–1819 гг. (СПб., 1819–1820, 14 кн.); Критический журнал законодательства (2 кн.).

Є також видання джерел і окремі історико-юридичні дослідження: Статут Великаго княжества Литовскаго. Пер. с польск. В. Г. Анастасевича (СПб., 1811); Судебник царя Ивана Васильевича (СПб., 1768); Наказ имп. Екатерины II Комиссии уложения законов (СПб., 1770); Горегляд О. И. Опыт начертания российскаго уголовнаго права (СПб., 1815, Ч. 1); Зернов В. Опыт начертания российскаго частнаго права (СПб., 1814–1815, 2 ч.); Терлаич Г. И. Краткое руководство к систематическому познанию гражданскаго частнаго права (СПб., 1810, Ч. 1) – з приміткою «сего не оказалось»; Цейллер Ф. Естественное частное право. Пер. с нем. (СПб., 1809).

Деякі книжки з неповними даними можна ідентифікувати: «Варяжские законы» – це видання С. Русовим «Lex Anglorum et Werinorum» [С рос. пер. и краткими замечаниями (СПб., 1824)]; «Доклад Комитета о усовершении Духовных училищ» – було кілька перевидань (СПб., 1808–1809); «Prawda Ruska czyli prawa wielkiego xęcia Jarosława Władimirowicza» (1820) з поміткою: «отъ графа Румянцова» – це праця варшавського проф. І. Раковецького; «Руководство к познанию римскаго права» (1809) – ймовірно: Гейнекциус И. Г. Основания римскаго права. Пер. с лат. (М., 1809, Ч. 1); «Обозрение Кормчей книги в историческом виде» – це праця Г. Розенкампфа (СПб., 1829); «Дворянская грамматa» – можливо, це видання Сенату «О дворянстве» (СПб., 1785), яке передруковувалось з польським перекладом у Бердичеві.

Але є в реєстрі низка назв, де взагалі відсутні вихідні дані: Инструкция межевая. Устав о соли. Собрание российских законов. Сокращенный памятник россий-

ского законодательства. Собрание ратных указов древних и новых. Памятник для совестных судов. Опыт истории российских государственных и гражданских законов. Проекти: устава гражданскаго судопроизводства (ч. 1), уголовнаго уложения (2 кн.; сравнительные таблицы), гражданскаго уложения, министерскаго устава, о третейских судах. Учреждение Министерства духовных дел и народнаго просвещения (ч. 1).

Видань з регламентації церковного права передано тільки три, бо бібліотеку Консисторії укомплектував митрополит ще за свого життя: Устав Благочиния (ч. 1); Инструкция благочинному с увещательною грамматою (К., 1802); Именной указ с инструкциею о церковных старостах (СПб., 1808).

У відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ є видання з цього реєстру, але надійшли вони з інших колекцій, бо з шифрами консисторії знайдено дуже мало. Це такі томи: від XIV-15/1434 до XIV-22/1441 – Новый памятник законов (СПб., 1827–1832, ч. 7–12) – сучасні шифри Р1558–1564. Також XIV-29/1448 – Памятник законов (Изд. 4-е, СПб., 1821, ч. 5) – нині Гр253. Перевидання XIV-28/1447, XIV-36/1455 і XIV-37/1456 – Памятник законов (Изд. 5-е, 1821–1824, ч. 4, 12, 14) – нині Гр254, Гр1072–1073. Слід зазначити, що таке ж шифрування мали книжки архієрейської ризниці Києво-Софійського собору.

Опис (огляд і каталог) **рукописних збірників митрополита Євгенія** здійснив свого часу М. І. Петров, але не відокремлено, а у складі бібліотек Києво-Софійського собору, Київської духовної академії, Києво-Печерської лаври та Київської духовної семінарії. Загалом їх виявилося 365, проте цей опис – неповний і не завжди точний [42], адже майже в кожному – сотні аркушів, тому й неможливий був детальний огляд. Виділено найбільш цікаве і цінне; іноді вказано, які є автографи і подарунки, подібні матеріали, публікації. Зокрема, про фонд КСС (офіційний передавальний список 1838 р. надіслано до КДА у 1896 р. з Житомира директором гімназії В. С. Ногайським і описано у фонді КДА М. Лебедєвим): із 735 рукописів на 1904 р. Євгеніївських, як пише Петров, – 307 (хоча означив у каталозі його іменем 284, тобто з 310 (1838 р.) були відсутні 16: № 126, 147, 152–159, 161–163, 165–166, 297). Це тому, що вони майже повторюють перелік назв з каталогу С. Покровського 1826 р. у розділі «Опись вновь описанным рукописным и печатным книгам», адже в них разом оправлені і рукописи, і друковані брошури, але вказані тільки назви першого алігату (за випадковим збігом нумерації теж № 151–164, арк. 120–120 зв.). Ці збірники ще в 1867 р. привернули увагу М. Я. Оглобліна своїм обсягом (розмір корінців 9–14 см), коли він підраховував рукописи митрополита. Пізніше ними користувались Є. Ф. Шмурло і М. І. Полєтаєв.

Петров систематизував їх за 16 розділами (подібно як Скворцов і Оглоблін). Виявилось, що церковне і цивільне законодавство і правознавство майже повністю (25 з 28) від Євгенія, разом з матеріалами Г. Розенкампфа; історико-юридичні документи – 36 з 45, бібліографія – 15 з 25, загальна цивільна і церковна історія – 15 з 39, громадянська історія – 52 з 75, російська церковна історія – 31 з 62, полемічне порівняльне богослов'я – 36 з 61, трохи менше – богослужіння, обряди та їх тлумачення – 16 з 74, святі отці, древні учителі церкви – 4 з 40, духовні письменники і проповідники – 19 з 51, словесність – 14 з 71, Святе письмо і його тлумачення – 5 з 31, догматичне богослов'я – 8 з 82, філософія – 4 з 34, науки фізико-математичні, господарські і лікарські порадники – 4 з 15, а мовознавство – жодного з 4.

У каталозі рукописів Києво-Софійського собору М. Петрова в розділі «бібліографія» в описах збірників митрополита Євгенія вказано, що деякі з них – його автографи, інші – замовлені ним копії чи подаровані йому списки різноманітних каталогів, реєстрів пам'яток писемності і друкарства Росії, України та Західної Європи (90 назв). Серед них каталоги бібліотек повітових церков, Новгород-Софійського 1784 р. (№ 3 і 4 на 47 арк.), Старо-Руського Воскресенського і Псковського кафедрального соборів (30 арк.), Новгород-Перекомського, Старо-Руського Спаського, Звенигородського Сторожевського і Златоверхо-Михайлівського монастирів, Києво-Печерської лаври 1826 р. (№ 9, 92 арк.). Від П. Строєва було одержано каталоги Волоколамського 1817 р. (№ 6, 252 арк.) і Воскресенського Ново-Ієрусалимського монастирів 1818 р. (28 арк.). Відзначені також каталоги навчальних закладів – Архангельської (2 арк.), Новгородської, Калузької (1805 р., 19 арк.), Псковської (11 арк.) семінарій, Київської духовної академії 1817 р. (10 арк.) і 1826 р. (311 арк.). Були тут каталоги надзвичайно багатих приватних колекцій Ф. Толстого (реєстр № 5 на 92 арк.), І. Нечаєва (на 20 арк.); переданих КМА зібрань: єп. Смоленського Д. Устимовича (на 8 арк.), Я. Марковича 1811 р. (на 8 арк.), І. Леванди 1815 р. (55 арк. – 570 т.), начальника друкарні КПЛ Ієрофея Нащинського (3 арк. 129 т.), Скоропишницького 1816 р. (258 т.), С. Мирославського; книги, придбані К. Калайдовичем для М. Рум'янцева 1820 р. (11 арк.). Крім того, каталоги бібліотек «Печатного Двора» на 189 арк., Московської Синодальної бібліотеки на 238 арк. (№ 4) та архієрейського дому м. Устюга 1788 р. Як приклади, можна назвати також «Роспись книжной лавки И. Глазунова» 1802 р. (№ 21 на 260 с.), доповнений Болховітіновим на 75 арк. до 1806 р., його ж «Разные собственноручные заметки и выписки»: видання розкольників, церковних російських письменників, кириличних стародруків; проповіді, ноти, виписки (№ 18, 142 арк.), каталог видань XV ст. (№ 19, 129 арк.).

У 1936 р. завідуючий відділом стародруків Бібліотеки АН УРСР (нині – НБУВ) С. І. Маслов планував разом з Л. М. Руліною і Л. В. Ананьїною (з якими було укладено тимчасову угоду) підготувати до друку «...опис 13 збірників Києво-Софійської колекції, що містять у собі надзвичайно цінний (і значною мірою невідомий) матеріал для історії російської літератури кінця XVIII й поч. XIX ст.»[43]. В архіві С. Маслова є кілька попередніх нотаток з цього приводу[44]: 1931 р. – «...Пересмотреть сборники митр. Евгения... в библиотеке ...собора № 1228–1241 (без 1236)»; «...1237 на месте не было. По словам Б. И. Зданевича, несколько подобных сборников попало в библиотеку... семинарии...» (арк. 1, 38); «...Мысль о желательности такого описания высказал 10/23 октября 1933 г. директор ВБУ Вас. Мих. Иванушкин» (арк. 77). Збереглась також розроблена Масловим у 1936 р. методика повного книгознавчого опису цих конволютів[45] – обсяг 750–800 видань разом з рукописами, за якою: «1) копія заголовного арк. повністю...; 2) зазначення формату, числа стор., ступені повноти прим.; 3) копія всіх рукописних заміток, що зустрічаються в прим.; 4) якщо видання має різноманітний склад – подаються заголовки окремих статтів з наведенням початкових рядків; 5) посилки на бібліогр. довідники... 6) відомості про передрук... До друкованого видання «Опису» передбачається додати: 1) фото з унікальних, рідких або з того чи іншого погляду цікавих видань; 2) передрук невідомих і цінних текстів». За планом до 1 липня передбачалось: опис останніх № 1239 і 1241, перевірка, доповнення попереднього опису, складання бібліог-

рафічного апарату, огляду змісту і вступної статті (с. 9). Проте цей каталог так і не було завершено, заарештовано директора Бібліотеки В. М. Іванушкіна та редактора Л. М. Руліну. Залишилися вибіркові чернетки описів видань на окремих аркушах [46], але неясно, коли втрачені інші описи, якщо вони були.

У акті звірки фонду КСС від 17.I.1962 колишній завідуючий відділом рукописів П. М. Попов дійшов невтішного висновку, що через подвійну нумерацію і «...хиби карткового каталогу..., неуважний прийом... не можна встановити точно, що саме й коли загинуло з бібліотеки» [47]. Разом з тим, наприклад, відомо, що в 1929 р. на 21 рукопис митрополита Євгенія претендував Вологодський архів. Паритетна комісія винесла рішення, що «...вони не можуть бути відокремлені без порушення колекції відомого історика, яка близько ста років є власністю Софійської бібліотеки, заведена до друкованого каталогу й давно відома вченому світові по місцю свого сучасного збереження» [48].

Відносно **подальшої долі історичних зібрань**, куди надійшли книги та рукописи з бібліотеки митрополита Євгенія, можна навести такі дані. Один із найвизначніших вітчизняних книгознавців – С. Маслов [49] – у 1919 р. працював у Археографічній секції при Київському виконкомі, яка займалась реєстрацією приміщень архівів і бібліотек, створенням картотек, з фіксацією в них наявності найбільш важливих архівних справ, рукописів, книг та оправ, визначенням їх наукової цінності. Він зберіг (ІР НБУВ, ф. 33) такі дані по архівах: консисторія – 300 тис. од., лавра – 22291 од., семінарія – архів майже повністю знищений солдатами у 1918–1919 рр., від вибуху 6.VI.1918 загинули Свято-Троїцький монастир разом з архівом та бібліотекою. Вчений ознайомився тоді, мабуть, з усіма найголовнішими зібраннями [50], зокрема, Києво-Печерської Лаври (№ 2803), Михайлівського монастиря (№ 2201, 2804), Софійського собору (№ 2979), Першого державного музею (№ 2231). В точних копіях справ до 15.VII.1919 «Подотдела по ликвидации имуществ религиозных установлений», які він зробив і залишив у себе в архіві (№ 2197–2210), немало фактів знищення пам'яток.

За свідченням А. С. Криловського (впродовж 37 років завідувача бібліотеки КДА), у 1914 р. була евакуація книг цієї книгозбірні до м. Казані, траплялись грабіжницькі напади військових на будівлю під час боїв при частих змінах влади в Києві [51]. Експонати Церковно-археологічного музею теж були запаковані в 100 контейнерів, але, як згадував завідуючий М. І. Петров, вивезли і повернули у 1915–1916 рр. лише 15 [52]. До 1886 р., коли Криловський приймав фонд, було вже втрачено 21 рукопис, і ще 8 – до 1923 р., дублети бібліотеки використовувались для обміну. За актом прийому-передачі з Інституту народної освіти (ІНО) до Всенародної бібліотеки України (ВБУ) фундаментального (біля 71651 номерів) і студентського (біля 2844 номерів) відділів КДА від 8.X–22.XII.1923, читачам було видано 9732 т. Відсутні книжки так і не були вилучені з інвентарів та численних каталогів, тому не можна вказати «...ні остаточного числа кожного відділу, ні загальної кількості інвентарних номерів» [53].

В. Барвінок зазначав: «В останні часи до бібліотеки бувшого Київ. Університету було передано бібліотеку бувшої Київ. Духов. Семінарії. В цій бібліотеці знаходилось багато стародруків як церковнослов'янських, так і латино-польських, що вийшли з укр. друкарень. Так в ній була доволі повна збірка творів Петра Могили, Інок. Гізеля, Іоаникія Галятовського, Димитр. Ростовського, Іоана Максимовича й

особливо Лазаря Барановича. З праць останнього тут були такі, яких немає в інших київ. книгозбірнях. Тепер ця бібліотека упорядковується, але через те, що до передачі її Універс. Бібліотеці вона була в дуже небезпечному становищі, то невідомо, чи залишилися повністю її рідкі та цікаві стародруки» [54]. Тому на книжках КДС часто трапляються штемпелі ІНО. Передача бібліотеки Київської духовної семінарії у складі університетського фонду до ВБУ відбулася 14.IX.1929 [55], акт прийому–передачі підписали директор ІНО О. А. Назаревський і за директора ВБУ В. Ф. Іваницький.

Під час перерозподілу київських архівів у 20-х рр. XX ст., оскільки у консисторському будинку був Архів давніх актів УРСР, весь наявний фонд (з великими хронологічними лакунами) і бібліотеку Консисторії з комплексом указів Російської імперії успадкував ЦДІАК України. Очевидно, у ВБУ (НБУВ) збереглась саме та частина фонду, якої не було при передачі 1838 р.

У 20–30-х рр. XX ст. бібліотека й архів митрополита Євгенія Болховітінова знову об'єднались (символічно) у фондах новозаснованої тоді Національної бібліотеки Української Держави (1918), згодом перейменованої на Всенародну бібліотеку України, нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Правда, лише рукописи сконцентровані разом у відділі рукописів (нині – Інститут рукопису), хоча теж у різних фондах і колекціях: крім описаних М. І. Петровим, сюди потрапили документи академічного, семінарського архіву, листи митрополита Євгенія і до нього, його праці (ІР НБУВ, Ф. І, 160, 175, 232, 233). Книжки, естампи, карти були перерозподілені між різними відділами бібліотеки.

Тимчасові приміщення бібліотеки, починаючи з 3-х кімнат у будинку Центральної Ради, постійні перевезення фондів не сприяли збереженню колекцій, та й надходили вони неодночасно і нерівномірно: з Софійського собору – у 1922–1931 рр.[56], з Духовної академії (155 тис. од., в т. ч. 2111 номерів рукописів) – у 1923 р.[57], з Духовної семінарії (вже як бібліотека Інституту народної освіти, разом з іншими зібраннями з реформованого університету св. Володимира) – у 1927–1929 рр.[58] Донині в НБУВ користуються каталогами зібрань КДА, КПЛ, КСС кінця XIX – початку XX ст., хоча вони не охоплюють усі фонди і не відображають сучасного стану колекцій. Багато втрат було ще до їх надходження сюди, причому сотні книг і десятки рукописів видані читачам, до архівів, до Інституту літератури, для експозиції Лаврського музею письма й друку (з 1923 р.), а професори КДА, ІНО роками збирали справжні домашні бібліотечки, тому повернулися ці книжки пізніше – їх записували окремо у фонд І. У 1928 р. до Держархіву (нині ЦДІАК України) передано збірники «Записок к истории российских духовных училищ» (№ 458, 459) обсягом 529 і 300 арк.[59]

За актами прийому до ВБУ названих бібліотек про рукописи Болховітінова вияснено: № 278 (вірші Д. Хвостова) з КДС вже не було при передачі в ІНО, 5 збірників (за Петровим № 459, 507, 509, 515, 527 – матеріали про розкольників) відсутні при передачі Софійської бібліотеки (20.XII.1922) уповноваженим Ф. Морозовим до УАН. Ще 4-х (№ 12, 319, 348, 458 – виписки про Новгород і рецензія П. Потоцького на «Memoires de Michel Oginski sur la Pologne et les polonais») немає за актом передачі В. Черського М. Геппенеру від 10.VI.1931. При звірці фондів відділу рукописів бібліотеки у 1961–1966 рр. їх і № 126 не знайдено, проте список «Граматики му-

сикійской» М. Ділецького (№ 126) і каталог бібліотеки КДА (№ 12, що був перешифрований до іншого фонду), розшукано пізніше і повернено на місце.

Багато змін внесли ідеологічні «чистки» фондів із частковим знищенням й розукомплектуванням колекцій у 30-х рр. (наприклад, щодо 500 тис. т. україніки; влито в загальний каталог її картотеку – багаторічну роботу книгознавців). Усіх перерозподілів і евакуацій [60] разом з новими власниками зазнали книги й рукописи митрополита Євгенія. 1941 р. частину бібліотеки АН УРСР вивозили до м. Уфи в Башкирію [61], а 1943–1944 рр. повертали до Києва через Москву [62]. У звіті про роботу відділу рукописів (1.XI.1941–25.X.1943) виконуючий обов'язки директора під час німецької окупації М. В. Геппенер зазначав: «1. Переважна більшість матеріалів (орієнтовно до 80 % за кількістю), до того здебільшого з числа найцінніших заінвентаризованих і закаталогізованих фондів та колекцій вивезена більшовиками з Києва...: а) збірка Київо-Печерської лаври (крім частини, що лишилася на території Лаври), Софієвського Собору, Михайлівського Собору та ін. Київських монастирів і церков. б) збірки Київської ДА (з Церковно-Археологічним музеєм)... 2. Із складу зазначених збірок і колекцій невивезеними лишились тільки: а) каталогізована невелика збірка рукописів Київ. Духовної семінарії... в) поодинокі, випадково забуті, або в свій час виділені для дезінфекції рукописи із складу тих-же збірок, що виявлені на полицях, на столах, на підлозі; іноді у вигляді подертих уривків та окремих листків... окремі документи із збірки Софіївського Собору ...кол. Істор. музею, Духовної Академії ...нумізматичні праці із збірки баронів Шодуарів... Архів Кріпості Єлізавети (XVIII ст.), папери проф. КДА (частина), дисертації студентів КДА» [63].

У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ збережені старі шифри КСС, КДС, КДА, але у відділі стародруків та рідкісних видань книжки митрополита Євгенія перешифровані і перерозподілені по колекціях інкунабулів, іноземних стародруків, рідкісних видань, книжок кириличного і гражданського друку, видань Новикова, підручного фонду (шифри Іа, Ін, Р, Кир, Гр, Н, П, П.ін) Відшукати їх допомагають помітки власника на корінцях і титулах, реєстри на форзацах і різні варіанти власницьких написів, а також різноманітні дарчі написи. Суперекслібрисів, ініціалів, ярлика чи інших характерних ознак оправ, печатки чи екслібриса немає, здебільшого книги скромно одноманітні: видавничі паперові обкладинки або напівшкіряні оправи, оправи з картону, оклеєного папером із синім клейстерним фарбуванням.

Конволюти зі штемпелем бібліотеки Києво-Софійського собору, записані до каталогу І. Скворцова 1850 р. за № 1228–1235, мають такі сучасні шифри у Відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ: Н484 (28 алігатів), Н397 (24), Н477 (25), Н468 (43), Н473 (56), Гр2383 (74), Гр2391 (43), Гр2384 (179); за № 1237–1241 сучасні шифри – Гр5608 (19), Гр2393 (87), Гр2390 (91), Гр2385 (179), Гр2394 (70). Всього 918 назв (з них 177 рукописів). Збірники сформовані за хронологічним принципом, систематизація матеріалів досить умовна, формат брошур від 4° до 12°. Отже, нині конволюти Болховітінова знаходяться у колекції видань М. І. Новикова і колекціях видань гражданського друку відділу стародруків та рідкісних видань. Вони зашифровані і заінвентаризовані, починаючи з березня 1950 р., при підготовці друкованих каталогів видань XVIII ст. (К., 1956) і першої чверті XIX ст. (К., 1961). Але знову ж таки, збірники не були повністю розписані через нові спрощені методичні

засади: свідомо пропущені всі брошури іноземними мовами, аркушеві видання (реєстри, оголошення), всі рукописи (виписки, переклади, копії і т. д.), немає даних про склад періодичних видань. Тому у даній роботі виконано певною мірою настанови Сергія Івановича Маслова, хоча описано, знову ж таки, не всі аліґати.

Слід зазначити, що книжки з бібліотеки Є. Болховітінова наразі трапляються і в інших фондах НБУВ. Так, у колекції П. М. Попова за № 19830 зберігається видання: Предметы для художников, избранные из Российской истории, славенскаго баснословия и из всех русских сочинений в стихах и в прозе (Во граде св. Петра, 1807. 2 ч.). Книжка має шифр КДС (Х.а19) і автограф Є. Болховітінова на верхньому форзаці: «Даръ г. автора Александра Александровича Писарева 1807 года ноября 27», а також його доповнення на титулі: «а продается отъ филантропическаго общества въ пользу бедныхъ». Пояснення П. М. Попова міститься на нижньому форзаці: «Придб. 8.I.1956 р. в маг. Литфонда УРСР в Київі. 15 р.». Це явний факт викрадення і повернення книжки, хоча й не до колекції КДС.

Підсумовуючи відомості про бібліотеку Є. О. Болховітінова, які вдалось віднайти, можна дійти висновку, що комісія по його спадщині у 1837–1838 рр. збирала роздані ним книжки, повертала ті, які йому не належали. Зокрема, тривалий час (1839–1843 рр.) велось листування з бароном С. Шодуаром [64]. 10 книжок з бібліотеки КДА, не знайдених у митрополита, замінили його власними, а решту 11 комісія запропонувала, враховуючи важливість і цінність пожертв, списати [65]. До речі, один рукопис вже був оправлений у конволют і тому залишився (шифр у НБУВ – КСС, № 309, арк. 85–202): «Хронограф Прилуцкаго Густыньскаго монастыря. Подарен был мне Родионом Ив. Лукомским, но взят и отдан на время им же высокопреосвящ. митр. Киев. Евгению, откуда, по случаю смерти... не возвращен...» – згадував історик М. Маркевич [66].

Таким чином, 1838 р. Київській духовній семінарії було передано 6 тис. т.; Київській духовній академії – 145 географічних, історичних, археологічних карт, атласів, креслень і планів, колекцію гравюр [67]; Київській духовній консисторії – 170 номерів (176 т., 66 назв) збірників законів, царських і синодальних указів; Києво-Софійському собору – 310 рукописних збірників (інший варіант – 307 з 2910 од.) і 346 друкованих – всього 1812 назв видань [68].

Примітки

[1] ІР НБУВ. – Ф. ІІ. № 2663 – Духовное завещание Евгения, митрополита Киевского и Галицького. 1835. Копия.

[2] [З листа І. Снєгірьову, 3.II.1836]: «Не позволите ли мне прислать к вам все мои записки о русских писателях светских. Лучше вас никто их не обделает. В Петербурге шайка молодых писак прийнялась за это дело под руководством Бороздина. Но не верю, чтобы осилила. Не отказывайтесь вы. Иначе все мои записки погибнут» // Чтения ОИДР. – 1892. – Кн. 2. – Отд. 4. – С. 8.

І. Снєгірьов видав тільки першу частину матеріалів «Словаря», без коштів і підтримки АН зовсім збіднів (вся професорська пенсія йшла на виплату боргів), тому він продав всі митрополитові папери М. Погодіну. Матеріали у Воронежі використали у біографіях ученого О. Данський 1861 р., О. Ніколаєв 1868 р. і А. Іванівський 1869–1870 рр.; Губ. Статист. Комітет опублікував листування з М. Рум'янцевим у 1867–1868 рр., П. Нікольський – в історії Воронезької семінарії 1898 р.

[3] [З листа В. Анастасевичу, 28.X.1821] // Древн. и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 294.

[4] З листа 18.VII.1819 // Рус. архив. – 1889. – С.198.

[З листа В. Анастасевичу від 2.IV.1821] // Древн. и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 289. Дійсно, листи Болховітінова В. Македонцю випадково знайшлися на ринку у Воронежі – в них загортали оселедці. В 1841 р. спалили Вологодський архієрейський архів. Див. також: Бібліотека Анастасевича // Голос. – 14.XI.1863. – № 302.

[5] *Шмурло Е.* Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни (1767–1804). – СПб., 1888 – С. LXVIII.

[6] ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 1. Спр. 2447, № 79, арк. 11; О нумизматической коллекции Е. Болховитинова // Дон. – Воронеж, 1886. – 25 ноября. – № 133; Нумизматическая коллекция Евгения Болховитинова // Изв. Археол. комиссии. – Приб. к вып. 46. – СПб., 1912. – С. 103.

[7] [З листа Є. С. Устиновського, 6.XII.1867] // Евгениевский сборник... – С. 7.

«В бумагах митрополита Евгения, в Воронеже, есть его переписка с книгопродавцами и счеты их с факторами, из которых можно удостовериться, что всякое новое современное сочинение, имевшее авторитет в науке, немедленно было им приобретаемо для собственной библиотеки» (Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 15).

[8] Одну з таких реліквій – «Словарь исторический» (1827) з нотатками митрополита Євгенія – виявив М. Лепехін у Пушкінському домі (ІРЛІ, Б-ка, № 471), з власницьким записом наступного власника – економа митрополичого дому: «Принадл. свящ. Кирилле Ботвиновскому». Надалі словник перебував у єп. Інокентія (Київ – Вологда – Харків – Одеса), який теж залишив свої примітки-доповнення на сторінках. По смерті у 1857 р. листування І. Борисова налічувало до 3 тис. од., а бібліотека частково була передано до Одеської духовної семінарії: «...многие предметы его домашнего имущества были расхищены, в том числе растасканы были и многия книги из его библиотеки, весьма замечательной, которую он с любовию собирал в продолжение всей своей жизни...»[8]. А від букініста «Словарь» потрапив до протоієрея Одеської Покровської церкви Ф. Туровського (потім з Одеси хтось вивіз до С.-Петербургу).

[9] *Бокачев Н. Ф.* Описи русских библиотек и библиографические издания, находящиеся в исторической и археологической библиотеке Н. Бокачева. – СПб., 1890. – С. 96-97 (346 номерів у реєстрі книг, 310 номерів у реєстрі рукописів); *Иконников В. С.* Опыт русской историографии. – К., 1891. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 646 (358 рукописів, 750 книг); *Иваск У. Г* Частные библиотеки в России. – СПб., 1912. – Ч. 1–2. – С. 80–81 (КСС: 346 рукописів, 310 книг; КДА, КДС).

[0] *Шмурло Е. Ф.* Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни (1767 1804). – СПб., 1888. – С. III.

[11] *Мартынов И. Ф.* Евгений // Книговедение: Энцикл. словарь. – М.: Книга, 1981. – С. 178; Книга: Энциклопедия. – М., 1999. – С. 206.

Явне спрощення: нині матеріали митр. Євгенія знаходяться, крім Києва (НБУВ і ЦДІАК), в Москві (ДІМ, РДБ, РДАДА), Санкт-Петербурзі (РНБ, ІРЛІ, СПб. ВІІ, БАН), НБ Казан. ун-ту, НБ Воронез. ун-ту, Вологод. обл. б-ці, Псковському музеї-заповіднику, з Калуги певні документи висилали біографу С. Пономарьову в Конотоп.

[12] Письма М. П. Погодина к М. А. Максимовичу. – СПб., 1882. – С. 16.

6.VIII.1848 М. Погодін писав: «Я положил все свое в музей: 40 шкапов с вещами драгоценными, рукописей 2000, печатных книг 500 редчайших, а денег нет, и нуждаюсь... из дома выживают рукописи, боюсь огня запаху» (С. 48). У 1852 р. за 150 тис. р. (з умовою виплачувати 10 років) казною було придбано це «Древлехранилище» для Імп. публ. б-ки, Ермітажу, Арсеналу, Оружейної палати.

[13] *Буткевич Т. И.* Иннокентий Борисов, бувший архиепископ Херсонський. – СПб., 1887. – С. 61–62; Те саме: Правосл. Собеседник. – 1891. – Ч. 3. – С. 98–99.

[14] *Перетц В. Н.* Очерк библиотеки Киево-Софийского собора //Лит. вестник. – 1901. – № 6. – С. 121–127.

[15] *Друганов И. А.* Библиотеки ведомственные, общественные и частные и судьба их в советскую эпоху // Сов. библиография. – 1933. – Вып. 1–3. – С. 185–214; 1934. – № 2. – С. 43–79; № 3/4. – С. 127–167.

[16] *Мартынов И. Ф.* Частные библиотеки в России XVIII в. // Памятники культуры. Новые открытия: Ежегодник 1975. – М., 1976. – С. 108.

У цій ст. є недоречні похибки (с. 115): «Экслибриса у Е. Болховитинова, по сведениям зав. отд. рукописей ЦНБ АН *СССР* [?] Н. П. Визиря, не было, но на большей части его книг и рукописей имеется *дарственная надпись: «Киево-Софийской библиотеке, 1854* [?]».

[17] *Любавин М. А.* К истории библиотеки Евгения Болховитинова //Актуальные проблемы теории и истории библиофильства: Тез. докл. – Л., 1982. – С. 39–40; *Его же.* Благоприобретенное достояние митрополита // Невский библиофил: Альманах. – СПб., 1997. – Вып. 2. – С. 91–97.

[18] *Кл. Пр. Н. О. [Оглоблин Н. Я.]* Число рукописей митрополита Евгения в Киево-Софийской библиотеке // Тр. КДА. – 1867. – Т. 4. – № 12. – С. 651–658.

[19] *Малышевский И. И.* Деятельность митрополита Евгения в звании председателя конференции Киевской духовной академии // Тр. КДА. – 1867. – Т. 4. – № 12. – С. 624–625.

[20] Там само. – С. 635–638. Вказано також, що І. Скворцов надрукував деякі матеріали, описуючи б-ку митрополита Євгенія (с. 648): біографію Адама Зерникава (Тр. КДА), Сказаніє Петра Могили (Киев. епарх. вед.) та ін.

При публікації Михаїлом (Монастирьовим) автографів митрополита на книжках було виявлено «черты того общего апологетическаго направления историч. тр. Евгения», зокрема, що він послідовно захищав «...от нападок Татищева древнее духовенство... патриарха Никона..., не одобрял неприязненнаго суждения... о проявлениях земского самоуправления, выборнаго начала, заклейменных у этого фанатическаго поклонника Петра названиями безпутства...» (с. 644). Про І. Максимовича: «Как библиотекарь академии, он следовал правилу Евгения, требовавшего, чтобы ...имелись не только исправные каталоги, но и библиографические сведения о самых книгах... Около 15 лет Максимович был редактором «Воскр. Чтения»... Он обработал и ту биографию митр. Евгения, которая представлена была митр. Филаретом... 1854 г.» (с. 646). Є. Шмурло вказав, що ця біографія – повтор некрологу 1837 р., підписаного Я. А. [Я. К. Амфітеатров].

Хронологічний перелік бібліотекарів КДА: Соколов П. 1820–1824, Євгеній (Соловйов) 1821–1824, Іустин (Михайлов) 1824–1828, Анатолій (Мартиновський) 1828–1829, Рафаїл (Шипулинський) 1829–1830, Пушнов А. І. 1830–1845. Помічники бібліотекарів: Соколов П. 1819–1820, Соловйов М. Я. 1820–1821, Шимкевич Ф. С. 1830–1831, Григорій (Миткевич) 1831–1833, Мінервін О. Л. 1833–1835, Димитрій (Муретов) 1835–1838, Серафим (Аретинський) 1838–1842, Лаврентій (Макаров) 1842–1844, Михаїл (Монастирьов) 1844–1846 (див.: Денис-

ко Л. М. Бібліотека Київської духовної академії та її бібліотекарі (1819–1919): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 1997. – С. 9–11).

[21] ІР НБУВ. – Ф. І. – № 2441.

[22] Там само. – Ф. 233. – № 17, 31.

[23] *Кл. Пр. Н. О.* Число... – С. 657–658.

[24] ІР НБУВ. – Ф. 301 Л. – № 695–696.

[25] ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1, общ. – Спр. 2668.

[26] Духовная школа в России в XIX столетии. – Вильно, 1908. – С. 16.

[27] Шмурло, названа праця. – С. 365–366.

[28] Архів НБУВ. – Оп. 1. – Спр. 41. – Арк. 85.

[29] ЦДІАК України. – Ф. 712. – Оп. 4. – Спр. 24.

[30] Там само. – Оп. 6. – Спр.720. – 5 арк.

[31] Там само. – Ф. 711. – Оп. 2. – Спр. 1044, № 109. – 36 арк.

[32] [З листа Мелетію Леонтовичу] // Киев. старина. – 1883. – Кн. 6. – С. 311.

[33] ЦДІАК України. – Ф. 712. – Оп. 5. – Спр. 212.

[34] Там само. – Спр. 169. – 5 арк.

[35] ІР НБУВ. – Ф. І. – Спр. 1091.

[36] Там само. – Ф. 160. – Спр. 2859.

[37] ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 335; Ф. 127. – Оп. 725. – Спр. 448; Оп. 727. – Спр. 21.

[38] Там само. – Ф. 128. – Оп. 1, тип. – Спр. 499.

[39] ІР НБУВ. – Ф. 160. – Спр. 435.

[40] ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 950.

[41] Там само. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 1046.

[42] *Петров Н. И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1892–1904. – Вып. 1–3; *Його ж.* Описание рукописей Церковно-Археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1875–1877. – Вып. 1–2; *Його ж.* Краткое обозрение рукописей Киево-Софийской библиотеки. – К., 1901. – С. 5–11.

В «Описании» М. Петрова були друкарські помилки: двічі вказано (за нумерацією каталогу І. Скворцова) № 140, 556, 572, 597, 671. Надруковано: № 12/38, 16/613, 163/140, 338/556, 354/572, 458/117, 467/597. А повинна була б бути така нумерація: № 12/638, 13/613, 163/40, 338/566, 354/573, 458/177, 467/591.

В огляді рукописів собору 1901 р. Петров писав, що № 671 був у 1803 р., маючи на увазі № 63/671 (Книга ризническая, 1730), але за Скворцовим це виявився рукопис «Лунник, таблица пасхальная с 1700 по 3004 г.», теж записаний Петровим вже як № 264/671. В огляді Петрова № 674 згадано як рукопис Фальковського, а у Скворцова він викреслений, бо це повтор № 123, який виправлено на «Catalogus librorum Kievopecz. Lavry», переданий від митрополита. В «Описании» у Петрова він вказаний двічі (№ 614 і 674): як № 9/614, а також «Реестр книг Киево-Печерской Лавры» як № 8/674.

[43] *Маслов С. І.* Відділ стародруків Бібліотеки УАН // Вісті Укр. АН. – 1936. – № 1/2. – Шп. 71.

[44] ІР НБУВ. – Ф. 33. – Спр. 196.

[45] Там само. – № 538.

[46] Там само. – Спр. № 3056–3069.

[47] Архів НБУВ. – Оп. 1. Спр. 41. – Арк. 85 зв., 89.

[48] ІР НБУВ. – Ф. 33. – Спр. 2798–2801. – Арк. 10–11; Архів ІР НБУВ. – Ф. 1. – Спр. 38 (3–8).

[49] У творчій біографії С. І. Маслова помітна зацікавленість приватними колекціями як в організаційному, так і науковому аспектах. Йому належить зразкове історико-книгознавче дослідження митрополичого зібрання XVIII ст. – «Библиотека Стефана Яворского» (К., 1914). В додатках опубліковано список із 609 книг, складений самим власником у 1721 р., які він заповів заснованому ним же Ніжинському Богородичному монастирю. Перевезені 1722 р. книги (хоча й не всі, бо частина залишилась у Москві), 1731 р. указом Св. Синоду були пере-

дані Харківській слов'яно-греко-латинській школі. Нині вони розподілені між фондами ХДНБ ім. В. Г. Короленка і ЦНБ ХНУ ім. В. Каразіна (частина в НБУВ).

[50] ІР НБУВ. – Ф. 33. – Спр. 2197–2204, 2211.

[51] Пояснення А. С. Криловського 23.XI.23 про КДА (ІНО): «...во 1-ых) библиотека эвакуировалась в Казань, была закупорываема и откупорываема несколькими десятками людей разных возрастов и состояний, работавших даже ночью; во 2-ых) что на Музей и библиотеку было страшное реквизиционное нападение командира инженерного баталиона, солдаты которого взбирались по витой лестнице...; в 3-их) что на библиотеку был дважды в настоящем году, летом, ночью, налет воров... кои много кое-чего разобрали; ...то недочет в течении 37 лет моего библиотекарства каких-нибудь 8 номеров малоценных рукописей более чем счастливый исход... » (Архів НБУВ. – Оп. 1. – Спр. 71. – Арк. 8 зв.)

[52] ІР НБУВ. – Ф. І, № 11063. – С. 111.

[53] Архів НБУВ. – Оп. 1. – Спр. 71. – Арк. 1–8 зв.

[54] Бібліологічні вісті. – 1924. – Ч. 1/3. – С. 16; Загальний огляд стародруків київських бібліотек // Бібліологічні вісті. – 1924. – Ч. 1/3. – С. 141, 145.

[55] Архів НБУВ. – Оп. 1. – Спр. 292. – Арк. 284.

[56] Б-ка КСС: Там само. – Спр. 40. – Арк. 29; Спр. 41. – Арк. 75–87.

Звірки передачі фондів через подвійне шифрування досить складні: першою вказується нумерація рукописів за каталогом Петрова (дослідники XIX ст. вказували стару нумерацію Скворцова).

[57] Б-ка КДА: Там само. – Оп. 1. – Спр. 71. – 10 арк.

[58] Б-ка ІНО: Там само. – Спр. 112. – Арк. 36; Спр. 187. – 52 арк.; Спр. 229. – Арк. 24–26; Спр. 233. – 62 арк.; Спр. 261. – 58 арк.; Спр. 262. – 284 арк.; Спр. 292. – 298 арк.

[59] Там само. – Спр. 40. – Арк. 29; Спр. 41. Арк. 75–84.

[60] *Зданевич Б.* Отчет о работе по проверке фондов б-ки АН УССР, прибывших в Уфу в порядке эвакуации имущества АН УССР с 14 августа по 15 ноября 1941 (30.XI.1941): ІР НБУВ. – Ф. 33. Спр. 616.

Див. також про евакуацію БАН УРСР: Бібліотечний вісник. – 1998. – № 5. – С. 22; Рукописна та книжкова спадщина України. – 2000. – Вип. 5. – С. 139–172; Бібліотечний вісник. – 2001. – № 3. – С. 11; ІР НБУВ. – Ф. 169. Спр. 164, 163, 167.

За окупації 76,4 тис. т. знищено, 729 тис. вивезено (5 тис. стародруків і рідкісних книг, 510 рукописів, проте зібрано 850 тис. книг, 412 рукописних збірок з покинутих державних і приватних бібліотек, архівів. – Див.: *Дубровіна Л. А.* М. В. Геппенер – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України // Укр. археогр. щорічник. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 30–34.

Філії: Софіївська у соборі, Подільська у старій Академії до 1 млн. т. (КДА, КДС, КСС, КПЛ, Університет та ін., 1923–1992 рр.), Музей письма й друку в Лаврі з 1923 р. Фонд 1944 р. 5096355. По війні – 17 сховищ (в т. ч. і у Видубецькому монастирі, який горів 1966 р.), обмінно-резервного фонду 3 млн т. (значна частина фонду КДС та ін.), які лише після 1989 р. поступово повернулися для відновлення історичних колекцій НБУВ. Також 1990 р. з Феофанії 10 тис. видань КДА передано знову відкритій семінарії в КПЛ. Тисячі дублетів, в т. ч. й стародруків, передавались після війни іншим бібліотекам і музеям України (зібрання Віленського університету 1958 р. повернено Литві).

[61] Архів НБУВ. – Оп. 1. – Спр. 617, 818, 620, 621, 623.

[62] Там само. – Спр. 640, 642.

[63] Там само. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 49–51.

[64] ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 2. – Спр. 3111, 3626.

[65] Там само. – Оп. 1. – Спр. 1297, 1448.

[66] *Маркевич Н.* История Малороссии. – М., 1843. – Т. 5. – С. 95.

Див. про зібрання М. Маркевича: Отеч. зап. – 1851. – Ч. 74. – № 2. – Смесь. – С. 328–336; Современник. – 1859. – Ч. 74. – № 4. – С. 352–356.

[67] ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 1434.

[68] ІР НБУВ. – Ф. 301 Л. – № 669.

СКЛАД ЗІБРАННЯ (РЕКОНСТРУКЦІЯ)

Каталоги бібліотеки Є. Болховітінова у 1825–1826 рр. укладав Серафим Покровський: «Каталогъ Библіотеки Евгенія митрополита Кіевскаго и Галицкаго, Кіевопечерскія лавры священно-архимандрита и разныхъ орденовъ кавалера. Учиненный съ тысяча восемьсотъ дватцать пятаго года, наличныхъ книгъ» [1]. Він же зробив опис бібліотеки після смерті митрополита. Тут вказані книжки, перевезені зі Пскова, але вже без переданих Є. Болховітіновим до бібліотеки Київської духовній семінарії. Збережено традиційний систематично-форматний (у 2°, 4°, 8°) і мовно-порядковий принцип розміщення. Також відокремлено книжки, особисті документи (грамоти, дипломи) митрополита від рукописів: їх список підготував у Петербурзі В. Г. Анастасевич, з розкриттям змісту збірників, а С. Покровський скопіював у каталог.

Описано книги без загальної нумерації, з великою кількістю багатотомних і періодичних видань, у 12 розділах, за схемою власника.

1. «Книги богословскія въ листъ»: назв 27, 44 т. (арк. 3). Серед них є позначені * (повторно записані далі у каталозі та відсутні). Форматом у 4°: назв 63, 139 т. (арк. 4–5); у 8°: назв 150, 251 т. (арк. 6–8 зв.), з поміткою, що звірено «1837. апр. 7».

2. «Библіи»: назв 17, 41 т. (арк. 9).

3. «Проповеди»: назв 42, 63 т. (арк. 9–9б).

4. «Лексиконы, граматики, поэзіи, риторики и другія школьныя книги по части словесности»: назв 61, 99 т. (арк. 10 зв.), з поміткою – «въ шкафу подле церковной двери въ нижнихъ четырехъ полкахъ».

5. «Книги въ листъ, въ 4-ю и 8-ю долю древнихъ классическихъ авторовъ»: назв 81, 131 т. (арк. 11 зв. – 12 зв.), з поміткою – «во второмъ шкафу отъ церковной двери въ верхнихъ четырехъ полкахъ».

6. «Новейшіе классическіе авторы»: назв 36, 80 т. (арк. 13 зв.).

7. «Книги всеобщей литературы наукъ и смешенныхъ матерій о предметахъ наукъ»: назв 72, 148 т. (арк. 14–15), з поміткою – «во второмъ шкафу отъ церковной двери въ четырехъ нижнихъ полкахъ»; звірено «1837. Апр. 8».

8. «Книги медицынскія, физическія, математическія и другихъ естественныхъ наукъ»: назв 75, 101 т. (арк. 16–17), з поміткою – «въ шкафу подле церковной двери въ 2-хъ верхнихъ полкахъ»; «1837. апр. 7».

9. «Рускіе писатели словесности»: назв 52, 74 т. (арк. 17 зв. – 18 зв.), звірено «1837 апр. 8».

10. «Всеобщая исторія и иностранная и биографіи, въ листъ»: назв 110, 221 т. (арк. 19–21).

11. «Руская исторія и географія, въ четвертъ листа»: назв 59, 86 т. (арк. 21зв. – 22).

12. «Исторія россійская и географическая, въ восьмую долю»: назв 172, 266 т. (арк. 23–26).

Далі (арк. 27) вказано 16 відсутніх видань, причому № 1 помилково, бо «Commentarius in totam Sacram Scriptorum» було відіслано у Петербург. Усього 1017 назв, 1744 т., а за позначками при звірці виявилось, що повторно записано 104 книги.

Наступний розділ С. Покровський назвав «Каталогъ вновь описаннымъ книгамъ после отсутствія архипастырскаго Вашего высокопреосвященства въ Санктпетербургъ, учиненный февраля … дня 1825 года» (арк. 31–55 зв.). Серед них: форматом 2° і 4° назв 367, 528 т.; 4° – 1099 од.; 8° – латино-польські 173 назв, 285 т., повторно записано 35. Карти і гравюри – назв 74, 124 од.

Потім вписано третій каталог – нових придбаних книг з поміткою митрополита «Возвращается в домъ, а копія оставлена»: «Опись книгамъ присланнымъ изъ Санктпетербурга отъ Его Высокопреосвященства Святейшаго Правительствующаго Синода и Коммиссіи духовныхъ училищъ члена, Великаго господина Высокопреосвященнейшаго Евгенія, митрополита Кіевскаго и Галицкаго, Кіево-Печерскія лавры Священно-Архимандрита и разныхъ орденовъ кавалера. Августа … дня 1826 года» (арк. 58–65 зв.: назв російською мовою № 1–73, латино-польських № 74–125, знову російською мовою № 126–135). Всього 135, журналів 233, повторно 28.

Додаток (№ 136–200) – «Реестръ по замечанію частію книгамъ прежней Библіотеки: останутся исправки оныхъ до свободнаго времяни». З них: під № 136 – Biblia sacra vulgatae (Paris, 1672); далі 5 рукописних збірників, серед яких, зокрема: «138. Актовъ изъ делъ Малороссійскихъ, две книги; ...140. Выписки изъ реестра Малороссійскихъ делъ новыхъ и старыхъ; 141. О Яицкихъ козакахъ и о Пугачеве, соч. г. Рычкова»; … «170. Ключъ дому Давидова, Петру Первому врученный, 1719; 171. Собраніе проповедей съ 1742 года до 1755 года; 172. Номоканонъ, въ Кіево-Печерской Лавре, 1624».

Далі розділ «Опись Высочайшимъ Грамматамъ, Рескриптамъ, Дипломамъ отъ разныхъ обществъ поступившимъ на принятіе достоинства члена, и прочимъ письменнымъ документамъ хранящимся въ Кабинете Вашего Высокопреосвященства, учиненная февраля … дня 1825 года» (арк. 69–73, назв 43, всього № 621–663).

Наступний розділ (арк. 75–118, 125 зв.) – «Реестръ рукописнымъ книгамъ Высокопреосвященнейшаго Евгенія, митрополита Кіевскаго и Галицкаго, Кіево-печерскія лавры Священно-Архимандрита и разныхъ орденовъ кавалера, Святейшаго Правительствующаго Синода члена, списанный тысяча восемъ сотъ дватцать пятаго года, марта … дня». Збірники перенумеровані і розписані за складом, вказано обсяг, формат і стан оправ.

Примітки С. Покровського прямо в тексті: «№ 117. Выписка изъ французскихъ книгъ (въ синей бумажке толщиною въ одинъ перстъ)... но не могши разобрать Василья Григорьевича латинской руки, несколько прошедши наметкою статей, решился выписать после. Заглавія на второй странице следующее...» (арк. 108). Примітка В. Анастасевича теж в тексті: «Высоч. грамоты и указы разныхъ годовъ въ кореш. син. папки 169 статей... а всего следующ. отъ № 126–212 у меня нетъ... А.» (арк. 118).

Продовження: «Опись вновь описаннымъ рукописнымъ и печатнымъ книгамъ» (арк. 118–122 зв., № 126–209).

Закінчення: «Прибавленіе. «Опись тремъ рукописнымъ книгамъ, вновь переплетеннымъ въ тысяча восемь сотъ дватцать пятомъ году» (арк. 123–126 зв.: 1. «Разные выписки... Программа гражданской печати...» та ін.; 2. «Подробное описаніе

славено-россійских рукописей Волокаламскаго монастыря...» та ін.; 3. «Книга древнего нотнаго пенія знаменнаго, 1652...»).

Після згрупування і обрахунків усіх цих записів, загалом виходить 3853 томи (1678 назв, з них 39 брошур у рукописних конволютах), 2032 назви рукописів (у 212 збірниках). Ще 1837 р., розподіляючи бібліотеку за заповітом, Серафим Покровський виявив, що немає 190 книжок, серед них: № 15. Біблія (Острог, 1581) – «у пр. Новицкаго» (арк. 3), Номоканон (К., 1624), Libraire a Riga (1807, 2 т.), Сопиков В. С. Опыт российской библиографии (М., 1813–1821, 5 т.), Sulpitius S. Historia sacra (Lejden, 1626), Mackiavelli N. Diskursus ad historiam (Marburg, 1620) та ін.

Судячи за каталогом 1825–1826 рр., у бібліотеці була переважно література XVIII – початку XIX ст., але зі значною кількістю видань XVI–XVII ст. Навчальні посібники, а також деякі цінні й рідкісні видання митрополит Євгеній відокремив 1824 р. для бібліотеки Київської семінарії (навіть 1 інкунабул: дрібношрифтова латинська Біблія 1491 р.).

Поєднуючи ці два описи, стає очевидним факт, що власник такого значного зібрання рідкісних історичних і навіть заборонених видань – непересічна, енциклопедично освічена людина, адже в його рукописних і друкованих матеріалах – історії всіх держав і народів, їх релігій і права, всіх наук, літератур, мов, а також військової справи, музики, архітектури, медицини; тут петрівські видання і видання М. Новикова, масонський катехізис І. Лопухіна «Некоторые черты о внутренней Церкви» (СПб., 1801) та ін.

Така важлива робота опису митрополитової бібліотеки була виконана сумлінним господарником, людиною відданою і чесною, але, на жаль, без фахової підготовки: без алфавітного порядку, елементарної уніфікації, вперемішку класичними, іноземними і російською мовами, різноваріантними окремими роз'єднаними групами. Імена авторів і назви книг відповідно титульним аркушам видозмінені, книжки часто записані як анонімні або без вихідних даних, і це не тільки дефектні. До того ж, придбані за останні 10 років книги взагалі залишились незаписаними (є пропущені чисті аркуші для доповнення, але додано лише декілька книг 30-х рр.). Проте це вже залежало від волі самого власника, так що дійсно друкувати такий каталог було недоцільно. С. Покровський, поспішаючи виконати доручення, постійно виправдовувався письмово, прямо серед описів щось пояснював, повторювався, часто помилявся (особливо в іноземних назвах). І це навіть переписуючи заголовки митрополита Євгенія, бо в каталозі трапляються подібні вирази: «Похвальное слово чему нибудь и другіе книги моево переводу. При ней еще латинская под заглавіем, L'Eloge de quelque chose, De Die A quequun. Avec une preface chantante. 1. Москва. 1787» (арк. 15). Є помилки у вихідних даних, приміром: «Lexicon Graecolatinum Ioannis Scapulae in folie. Basileae, 1506» (арк. 10) – насправді рік видання 1605.

Тільки 1-й каталог з названих укладений з більш-менш повними вихідними даними і за системою власника: «№. [Авторъ. Наименованіе]. Число книгъ. Место и годъ изданія». Але не виділені групи видань за традиційними книгознавчими принципами: хронологічним, або за видавництвами, друкарнями, за рідкісністю і т. д., не відокремлені повністю іноземні книги від російських. Що ж до власних праць митрополита Євгенія чи, скажімо, досліджень іноземними мовами, зокрема XVI–XVII ст., то вони взагалі розпорошені по усіх розділах і аркушах каталогу.

Зокрема зареєстровані такі видання XVI ст.: Justinian. Institutiones (Leiden, 1558), De Konstantionibus Apostolis Clementis Romani (Paris, 1564), Athanasius Magni Alexandrini Opera (Basel, 1564), Eusebius P. Historia ecclesiastica (Basel, 1574; 1694), Montanus Elucidationes in guxtior Evangelia (Antverpen, 1575), Dionisii Areopagitae Opera omnea (Louven, 1566), Plutarch. Les vies des hommes illustres, grecs et romains (Paris, 1567), Plutarch. Moralia vers latina (Basel, 1572, 3 t.), Demosthenis et Aeschinis Opera omnia graeco et latina (Basel, 1572), Britanus Emendata structur (Leipzig, 1573), Vergilius Eclogas (1593), Vergilius Polidorus de rerum inventoribus (Leiden, 1597).

До богослов'я (церковна історія, твори отців церкви, казання духовних діячів усіх релігійних напрямків, видання Біблійного товариства, уніатів, старообрядців) можна віднести 538 т., серед них: Beveregius G. Pandectae canonum ss. Apostolorum et conciliorum (Oxford, 1672, 2 v.), Apologia pro confessione Remenstrantium (1630), Synopsis etymologica et examen philologicum (Amsterdam, 1652), Bossuet J. Pacificatorium orthodoxae Theologiae (London, 1668), J. H. Ursini Analectorum sacrorum (Francfurt; Marburg, 1668), Glass S. Philologia sacra (Jena, 1668), Synopsis criticorum oliorumque scripturae sacrae (London, 1669, 5 t.), Historiae ecclesiasticae scriptores graeci (Amsterdam, 1695, 3 t.), Buddei J. F. Historia ecclesiastica (Halle, 1719–1721, 2 t.), Institutiones (1724), Isagoge (Leipzig, 1727), Cave G. Historia literaria (Basel, 1741, 2 t.), Cbyczaie Izraelitów (Suprasl, 1783), Calmet A. Dictionnaire historique, critique et c. de la Bible (Toulous, 1783, 6 v.), l'abbe Bergier Traite historique et dogmatique de la vraie religion (Paris, 1784–1785, 12 in 6 v.), Encyclopédie Méthodique Antiquités (Paris, 1786, 9 v.), Chateaubriant F. Génie du christianisme (Lyon, 1804, 9 t.).

Тільки Біблій за каталогом нараховується до 20 видань, надрукованих в Антверпені (1565), Страсбурзі (1696), Санкт-Петербурзі (1816) та ін. Крім того, десятки окремих її частин та інших богослужбових канонічних видань: Novum Testamentorum graeco-latino (Riga, 12 p. in 5 t.), Новый завіт (К., 1703; 1752; 1759; СПб., 1745), Псалтырь (К., 1755), Служебник (Унів, 1747; М., 1655; 1658; 1668), Sermons du per Bourdalove (Lyon, 1770, 15 p. in 5 v.), Kazania Piotra Scargi (6 in 2 t.), Геннадія патриарха о вере и разныя посланія к Острожскому князю, Правда воли монаршей Ф. Прокоповича (СПб., 1726), Богословія нравоучительная (Почаїв, 1787), Слова и Тактикон Никона игумена Черния горы (Почаїв, 1795), Книга о вере Иосифа патриарха (Гродно, 1785), Собраніє краткія науки о артикулах віры (Почаїв, 1783), Исторія о отцех и страдальцех Соловецких (Супрасль, 1788). Тут же і видання гражданським друком: Лишенный зрения Ураний (М., 1784), Зеркало для старообрядцев (СПб., 1799), Бужинский Г. Собрание поучительных слов (М., 1784), О древних мистериях или таинствах, бывших у всех народов (М., 1785), Сокращение богослужения древних римлян (М., 1784), Исповедание христианския веры Армянской церкви (СПб., 1799), Правило пастырския Богословии (СПб., 1803), Ответы старообрядцам Никифоровы (М., 1800), Скрижали Завета (М., 1801) і т. д.

Філологія (освіта, культура): різноманітні підручники і навчальні посібники – 99 т. Martinii Lexicon philologicum (Francfurt, 1655), Synopsis etymologiae et examen philologicum (Amsterdam, 1652), Lexikon Florilegii Magni seu Polyantheae (London, 1669), Dictionnaire militaire (Paris, 1758, 3 v.), Encyclopédie méthodique antiquités (Paris, 1786, 9 v.), Analekten der Sprachenkunde von Vater (Leipzig, 1821), Поликарпов Ф. Лексікон треязычный славено-греко-латинскій (М., 1704), Максимович И. Славянская грамматика (СПб., 1723), Иконологический лексикон (СПб., 1763),

Славянский словарь, изд. Евгения Костромскаго (СПб., 1784), Алексеев П. Церковный словарь (СПб., 1794, 3 т.; М., 1815, 4 т.), Татищев В. Французский и российский лексикон (СПб., 1798), Словарь минералогический (СПб., 1790) і т. д.

Представлена також іноземна художня література – від античності до середини XIX ст., загалом 211 т. У зібранні є старовинні видання творів грецьких і римських письменників, філософів, істориків, медиків: M.V. Martialis Epigrammaton libri duodecim (Basel, 1559), Luciani Samosatensis Operum (Salmuri, 1619), Caroli Sigonii Oratoris (Köln, 1605), Homeri Poemata duo Ilias et Odyssea (Amsterdam, 1648), Pindari Olympia (Antverpen, 1667), Comediae de Terence (Strassburg, 1687), Hippocratis coi aphorismi (Hagae, 1664), а також твори Горація, Анакреона, Есхіла, Вергілія, Овідія, Сенеки та ін. Французькі письменники і філософи теж представлені оригінальними й перекладними виданнями Вольтера, Руссо, Корнеля, Мольєра, Ансільйона, Мармонтеля, Монтеня, Маблі, Кондільяка, Монтеск'є тощо.

Російська література – 74 т.: Ломоносов, Кантемір, Державін, Херасков, Капніст, Батюшков, Жуковський, Дмитрієв та ін.

Філософія (історія наук) – 148 т. «1. Radklphi Endworthi Systema intelectuale in folio. Jenae, 1733; 2. Joannis Alberti Fabricii Bibliotheca Graeca, edit Gottlib Christophoro Harles in 4-to. Hamburgi, 1790 et 1809, 12 t.». Крім того: Philosophiae de Kant (Metz, 1801), Rejnal Analyse de l'Histoire philosophique (Leiden, 1775) та ін.

Довідково-бібліографічна література: енциклопедії, словники, каталоги, реєстри книгарень, видавництв та ін. Серед них: Fabricius J.A. Bibliographia antiquaria (Hamburg, 1717), Historia Bibliothecae Fabricianne (Wolfenbuttel, 1724, 6 t.), Czacki T. O prawach Mazowieckich (Kremenec, 1811), Brunet J. Manuel du Libraire et de l'Amateur de livres (Paris, 1820, 4 v.), Matthei C. F. Accurata codicum graecorum mss Bibliothecarum Mosquiensi Synodi (Leipzig, 1805), Dictionnaire de grammaire et de littérature (Liegeu, 1789, 6 v.), Ла Гарп Ж. Ликей или круг словесности (СПб., 1810, 5 т.), Ручная книга древней классической словесности (СПб., 1816, 2 т.), Мейнерс А. Г. Главное начертание теории и истории изящных искусств (М., 1803), Муравьев М. Н. Опыт истории письмен и нравоучения (СПб., 1796).

Природознавство – 101 т. з фізики, математики, медицини (географічна література записана разом з історичними виданнями): Фуркроа А. Химическая философия (Владимир, 1799), Мухин Е. О. Рассуждение о средствах и способах оживлять утопших (М., 1805), Велланский Д. Животный магнетизм (СПб., 1818), Поваренный календарь (СПб., 1808) і т. д.

Загальна історія – 221 т. (стародавні трактати, наукові монографії, літописи, хроніки, коментарі): Lucensij I. L. Pantheon Antiquitatum (1630), Helmold A. Chronica Slavorum (Lubec, 1659), Hottinger. Historia orientalis (Tigur, 1660), Rosini J. Antiquitates Romanae (Leiden, 1663), Locenius J. Historia Suecanae et antiquitate Sveogoticarum (Leipzig, 1676), Hofmann I. I. Lexicon universale (Lyon, 1698, 4 v.), Moreri L. Le grand dictionnaire (1740–1749, 10 v.); Блер Х. Таблицы хронологическия (М., 1808–1809, 2 т.), Йосиф Флавий. Древности иудейския (3 т.), Далин О. История Шведскаго государства (СПб., 1795), Роллен, Мишо, Фенелон та ін.

Російська історія – 352 т.: Evers G. Geschichte der Russen (Dorpat, 1816), Рихтер А. (М., 1814–1815), Богуш-Сестренцевич С. История Царства Херсонеса Таврическаго (СПб., 1806), Стриттер Й. Известия византийских историков, объясняющия Российскую историю (СПб., 1770–1794, 4 ч. в 2 т.) і т. д.

У 2-му каталозі, де, мабуть, при описі книги потрібно було ще й самостійно її класифікувати і відповідно розмістити, книжки не систематизовані, а лише розподілені за форматом і мовами, виділено графи – рік видання, кількість томів.

Історичні дослідження – 41 т.: 1. Письмо о камне Тмутараканскомъ. 1807. 1[том]; 2. Пантеонъ Россійскихъ Авторовъ. 1801. 1; 3. Собраніе портретовъ Россіанъ знаменитыхъ. 1822. 3, нетъ; 4. Белорускій Архивъ, часть первая. 1824. 1, нетъ; 5. Проектъ Министерскаго Устава. Часть 1-я. 1810. 1; 6. Дипломъ на Княжеское Священныя Римскыя имперіи достоинство. 1766. 1; Духовная тайнаго советника В. Н. Татищева сыну (СПб., 1773).

«Слова и речи» – 58 т., «Стихи и прочіе оды» – 50 т., «Разныя книги» – 365 т.

«Книги церковной печати» – 14 т.: [Карпович Л.] Казаньє двоє (Єв'ю, 1615), Симфония или места и примеры (М., 1773), Летописец Соловецкой (М., 1825), Сокращенный катехизис, с прибавлением мест из слова Божия, игумена Тимофея та ін.

«Разныя журналы» – 1099 од. річними комплектами: Вестник Европы (1806–1824), Друг просвещения (1804–1806), Северный вестник (1804–1824), Сионский вестник (1806), Санкт-Петербургский вестник (1812), Казанский вестник (1821), Сын Отечества (1820–1824; прибавления 1822–1824), Украинский вестник (1816–1817), Соревнователь просвещения и благотворения (1818–1823), Благонамеренный (1821–1824), Отечественные записки (1821–1824), Северный архив (1822–1824), Новости литературы (1823–1824), Прибавление к Русскому инвалиду (1822), Записки и труды Общества истории и древностей Российских (1815), Опыт трудов Вольнаго Российскаго собрания при Московском университете (1774–1780, 5 т.), Труды Общества российской словесности (1817–1820, 10 т.).

«Книги разныя латинскія и польскія» (173 назви, 285 т.): Alardi veck ss. th. D. Deprimo principio theologiae (1627), J. N. F. Demonstratio invicta pracxisten tiae fillii Dei (Wittenberg, 1654), Marivaux P. Spectateur français (1725, 12 t.), Naruszewicz A. Historya narodu Polskiego od początku chrześciaństwa (1780–1786, 7 t.), Ossoliński I. Wiadomości historyczno-krytyczny (1819–1822, 3 t.), Bandtkie J. Dzieje Królewstwa Polskiego (1820, 2 t.), Igor Swiatosławic (Praga, 1821), Kronika Węgerska i czeska (1822), Długosz J. O początku i o dawnich Królach narodu Wandałów (Warszawa, 1823), Grecz N. Ris historyi literatury narodu Słowiańskiego i literatury Rossii (Warszawa, 1823), Linde S., Dobrovski J. і т. п.; Gazeta literacka Wileńska (1806, 1822), Dzennik Wileński (3 t.).

Серед іншого є і література про бібліотеки – 85 т., каталоги – 21 т.: Bibliotheque raisonne edes ouvrages des Savans de l'Europe (38 v.), Nouvelle Bibliotheque Germanique (8 v.).

«Ландкарты и портреты печатныя» – 124 од.

У 3-му каталозі записані підряд придбані нові книжки. Навіть не розліновані графи, бо виділено тільки рік видання: «1. Описаніе Кіево-Софійскаго собора и Кіевской Іерархіи... въ бумаге... печатана въ Кіево-Печерской Лавре, сочиненія Вашего Высокопреосвященства. 1825; 2. Жизнь Св. Апостола Павла...» (СПб., 1826). Названо також: Чин избрания Архиерейскаго и его рукоположения (М., 1825); Беседа на гробе младенца о безсмертии души (СПб., 1825); Беседы Св. Отца нашего Василия Великаго (СПб., 1825); Амвросий [Подобедов]. Поучительныя слова (М., 1825, 4 ч. в 2 т.); Варлаам [Эристави]. Толкование Евангелий на Господские и Бо-

городичные праздники (СПб., 1824). Вказані і журнали, видання друкарні С. Селівановського – альманах декабристів «Полярная звезда», поеми «Войнаровский» і «Думы» К. Рилєєва (М., 1825) і т. д.

Певна річ, найчастіше трапляються нині у відділі стародруків НБУВ книжки митрополита Євгенія з ярликом і штемпелем КДС, які не були відокремлені від усіх інших семінарських – у більшості вони чисті, іноді з дарчими написами інших осіб, датованими до 1822 р. (очевидно, це дублети академії), або з автографами і екслібрисами друзів митрополита, що були передаровані і об'єднані з його зібранням, зокрема, такі: Левек Ш. Российская история (М., 1787, т. 1) – переклад з французької мови (Гр. 5802, зі штемпелем «Изъ библіотеки М. П. Погодина»); История о Казанском царстве неизвестнаго сочинителя XVI столетия по двум старинным спискам (СПб., 1791, зі штемпелем бібліотеки УАН) – з численними виправленнями тексту простим олівцем, а на форзаці – круглою печаткою з девізом: «E. bibl. canc. imp. com. Nic. de Romanzoff. Non solum armis» [з бібліотеки канцлера імперії графа Миколи Румянцева. Не тільки зброєю] (Гр3342). Герб графа, гравійований А. Флоровим, був на усіх його виданнях; Шихматов С. Петр Великий (СПб., 1810) – «Его сіятельству милостивому государю графу Дмитрію Ивановичу Хвостову отъ сочинителя» ($Гр_{XIX}$4640).

У колекціях відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ є багато книжок з різноманітними автографами їхніх власників щоденникового, побутово-господарського характеру, дарчими написами чи враженнями від прочитаного. Серед книжок колекцій гражданського друку найбільше ідентифіковано автографи, пов'язані саме з ім'ям Є. Болховітінова.

Дарчі написи інших осіб, але з уточненням, що від Є. Болховітінова:

Лаптев И. Опыт в старинной русской дипломатике, или способ узнавать на бумаге время, в которое писаны старинные рукописи, с приложением рисунков (СПб., 1824) – «Его Высокопреосвященства, Синодальнаго и Коммисіи Духовныхъ Училищъ члена, Евгенія Митрополита Кіевскаго и Галицкаго и разныхъ орденовъ кавалера даръ Ректору Кіевской Семинаріи, Чередному Архимандриту Кириллу въ Санкт-Петербурге. 1826 года ноября 25 дня». Тут же поаркушний запис про передарування цього цінного посібника російських філіграней ректором: «Въ библіотеку Кіевской Семинаріи...» ($Гр_{XIX}$4078).

Biener F.-A. De collectionibus canonum ecclesiae graecae schediasma litterarium (Berlin, 1827) – «Отъ его высокопреосвященства Евгенія митрополита Кіевскаго и Галицкаго, 1828 г. октябрь 15 дня, въ соборную библіотеку». (Б-ка КСС, № 142).

Книжки з дарчими написами самого Євгенія Болховітінова:

Реэстр российским книгам, составляющим библиотеку для чтения в С. Петербурге, по Мещанской улице, ...Ивана Глазунова (СПб., 1823) – «Въ библіотеку Кіевской Академіи» (Гр2117).

Брикман У. Сочинение о драгоценных камнях (СПб., 1779) – переклад з німецької мови В. Беспалова, з резолюцією: «Хранить въ Ризнице Кіевопечерской лавры и записать въ опись ризничную. Е. М. К. 1824 г. февраля 6» (Гр2785²).

Словарь исторический о святых, прославленных в российской церкви, и о некоторых подвижниках благочестия, местночтимых (СПб., 1836) – «Въ Библіотеку Кіево-Софійскаго собора 1836 г. Сентябрь 8» (КСС, № 368).

Численні, різноманітного призначення *автографи Євгенія Болховітінова* – єдина

ідентифікацшна знака власника. Його варіанти трактування і доповнення історичних фактів, біобібліографічні записи, сентенції теологічного змісту вирізняються за бсягом Недарма Ф. Гумілевськии відніс опубліковані примітки на книжках КДС до власних праць митрополита.

Для орієнтування і пошуку потрібного видання Є. Болховітінов власноруч вів зручні рукописні назви прямо *на корінцях книжок* – картоні чи пергамені, або на паперових наклейках. Прикладами можуть бути:

«Lasar Baranowicz. Alphabetum» (Czernihow, 1681; шифр КСС, № 1446).

«P. Danеti Dictionnarium Gallico-Latin». Це перевидання праці латиніста-лексикографа абата П. Дане (перше було у 1685 р.): Grand dictionnaire françois et latin, enrichi des meilleures façons de parler en l'une et l'autre langue; Avec des Notes de Critique et de Grammaire... – A Amsterdam, 1710. [18], 616, 464 с.; 4° (шифр КДС, VI.b.35).

«Ribera B. Responsum ant-apologeticum ecclesiae catholicae quo petrae fidei a Stefano Javorskio» (Wienna, 1731). Це відповідь домініканця на «Epistola Apologetica» (Jena, 1729), виданої під ім'ям Ф. Бурдея, на резонансну працю С. Яворського «Камінь віри Православно-кафолическия восточныя церкви» з критикою кальвіністського впливу і анафемою єретиків, написану 1714 р., надруковану 1728 р., заборонену і виправдану 1740 р. (шифр Р1418, з КДС). У біографії С. Яворського (в словнику) Болховітінов детально коментує численні пасквілі на цю книгу.

Квинт Гораций. Сатиры (СПб., 1763) – «Гораціевы сатиры и письмо къ пизонамъ. Перев. Баркова» (Гр4839[4]; арк. без обрізу).

«Historiae Alexandro Magni, a Curtio Rufo descripta» (Halae, 1776) – шифр КСС N_ 821.

«Heumann Chr. A. Conspectus reipublica literariae sive via ad historiam literariae... Editio 8, quae ipsa est nowae recognitionis prima procurata (Hannover, 1791)» – шифр КСС № 1503.

Конволют «Календари польскіе и Кіевскіе»: (1) Kalendarz dla woiewództw Ruskich na rok Panski 1792 (Berdyczów, 1792); (2) Kalendarz gospodarski (Berdyczów, 1795); (3) Киевский месяцослов на лето от Рождества Христова 1797 (К., 1797) – з приміткою до розділу «Историческое известие о преосвященных митрополитах Киевских» (с. 54): «Гавріилъ родомъ изъ молдаванъ, уволенъ 1803 Августа 21.» (Р2209, КСС № 1454).

«Ioan. Albert. Fabricii Bibliotheca graeca edit Harles volum. VII» (Hamburg, 1801) – шифр КДС III.1.103(1).

«Известія Россійской Академіи. Книжка 6» [СПб., 1818] – шифр $Гр_{XIX}$2505/6.

«Kwiatkowski K. Dzieje narodu Polskiego za panowania Władysława IV (Warszawa, 1823)» (шифр КСС, № 1037).

Краткие записки к статистической таблице округа, порученнаго надзору ген.-адъютанта Балашева (М., 1823) – «Краткія записки статистическія Балашева» ($Гр_{XIX}$849); Месяцослов с росписью чиновных особ (СПб., 1826. 2 ч.) – «Адресъ-календарь. 1826, часть I», а на форзаці помітка: «Генералъ-адьютантъ графъ Иванъ Ивановичъ Дибичъ»; «...часть II»; «Придворный месяцословъ. Часть III» (Гр5691, 5692, 5696, КСС, № 1304/1, 2, 3). Майже відірвана наклейка на книжці «Беляев О Кабинетъ Петра Великаго» (СПб., 1800) – шифр Гр12 (з КСС № 1079).

Знайдено пошкоджений фоліант (без оправи і початку): Langius J. Polyantheae

novissimae (Lugduni [Lyon], 1619. Т. 1. 2960 kol. 2°. – 36 см). На нижньому зрізі блоку книги напис чорнилом: «Е. Болховитиновъ» (шифр КДС, II.а.96).

Також часто є реєстри Болховітінова *на форзацах* різних збірників і видавничих конволютів для означення їх складу, зокрема: «Оглавленіе піесъ содержащихся въ книге сей»; Гамильтон У. Описание землетрясений в Калабрии и Сицилии... С ландкартою и присовокуплением разных других статей. На ижд. П. Б. (СПб., 1787) – це титульне видання журналу П. Богдановича «Санктпетербургский вестник» за 1786 р., без карти, проте всі додаткові 26 статей вказані (Гр2927, з КДС).

Найчастіше такі записи є викладом змісту на форзацах власницьких конволютів: «Реестръ содержащихся книгъ въ семъ переплете». Прикладами можуть бути збірники, різні за обсягом, зокрема:

– на 8 алігатів (шифр відділу стародруків – Н105, з КДС: V.c.239): (1) [Державин Г.] Речь, говоренная в 22 день сентября 1786 г. при открытии в Тамбове Главнаго народнаго училища... Петром... Захарьиным (Тамбов, 1788); (2) Сумароков А. Слово е. и. в. государыне Екатерине Алексеевне... на 1769 г. (СПб., [б. г.]); (3) Речь о производстве уголовнаго правосудия, говоренная г. главным адвокатом в Париже (М., 1788); (4) Повествование о болезни, от которой Марку Аврелию имп. Римскому смерть приключилась. Пер. с гр. (М., 1789); (5) Россиянин прошедшаго века, или предложение Ивана Посошкова... Ижд. Ф. Розанова (М., 1793); (6) Сказание о рождении, о воспитании и наречении на Всероссийский царский престол... Петра Перваго, находящееся в Библиотеке... П. Б. Шереметева, изд. библиотекарем В. Вороблевским (М., 1787); (7) Каллиостр познанный в Варшаве. Изд. очевидным свидетелем графом М[ошинским А.] (М., 1788); (8) [Кеппен К. Ф.] Крата Репоа или посвящение в древнее тайное общество египетских жрецов (М.: Тип. унив. [у Новикова], 1779) – з численними правками і додатками тексту, зробленими Болховітіновим за 2-м виданням.

– на 5 алігатів (шифр Н235): (1) [Зульцер И.] О полезном с юношеством чтении древних классических писателей. Пер. с нем. Д. Семеновым (СПб., 1774); (2) [Нимейер И.] О чертежах и фигурах указание [М., 1768]; (3) Смотрицкий М. Предисловие ко грамматике славенской, напечатанной при Иосифе патриярхе [1648] (М., 1782); (4) Краткая мифология с Овидиевыми превращениями. Пер. с фр. С. Б[ашилов] (СПб., 1776); (5) Дильтей Ф. Новое описание сферы. Пер. с фр. В. Кочубей [М., 1763].

– на 4 алігати (шифр Гр4242): (1) Могутов В. Редкое и достопамятное известие о бывшей из России в Великую Татарию экспедиции (СПб., 1777); (2) Чеймберс У. О китайских садах (СПб., 1771); (3) Дильтей Ф. Диссертация о исследованиях юридических (СПб., 1781); (4) Надежный способ достичь совершенства в красноречии и прочих свободных науках. Пер. с лат. Кастория (СПб., 1780).

– на 5 алігатів (шифр Гр.3428, з КДС): (1) Книга премудрости и добродетели. Пер. с нем. В. П. (М., 1794) – «Васильемъ Подшиваловымъ»; (2) [Лоцен И.] Общежитие пчел, с республикою гражданскою сравненное. Пер. с лат. (М., 1789); (3) [Караччоли Л.] Загадочный мир. Пер. с фр. (М., 1788); (4) [Левшин В.] Письмо, содержащее некоторыя рассуждения о поэме г. Волтера на разрушение Лиссабона (М., 1788); (5) Дружеские советы молодому человеку, начинающему жить в свете. 4-е изд. ([Б. м.], 1781) – «Г. Волтера»; «Люби и усвояй: не украшающихъ нравы свои словами, а слова нравами».

Серед літераторів на початку XIX ст особливо відзначився (кількістю епіграм своїх сучасників граф Д. Хвостов, який писав з будь-якої причини оди і часто їх передруковував у збірниках та окремими брошурами, відбитками з журналів, все це надилаючи Болховітінову Такі незначні за обсягом видання (4–7 с.) майже всі не відображені в друкованих каталогах книг гражданського друку С. Петрова. Зокрема. Хвостов Д. И. Праздник благости. Февраля 4 дня 1822 года (СПб., 1822) – з автографом: Его высокопреосвященству Евгению митрополиту Кіевскому и Галицкому (Гр5739, з КДС) Крім графоманських од, удостоєних епіграм майже всіх сучасників-поетів, Д. Хвостов багато перекладав, писав прозу. Зокрема, є його брошура О знаменитости Переславля-Залесскаго в древния и новыя времена» (СПб., 1820) – з гравюрами і приміткою (с. 21) про словник Є. Болховітінова ($Гр_{х}$ 4130).

Крім того, існують конволюти з творами Д. Хвостова:

на 16 алігатів (шифр Гр2083): (1) Буало-Депре Н. Наука стихотворства. Пер. с фр. Д. Хвостова [СПб., 1807]; (2) Хвостов Д. Стихи, посвященные имп. Россиискои Академии [СПб., 1818] з автографом автора: «Преосвященному Псковско-[му]» ..; (6) Хвостов Д. И. Явление Кубры (СПб., 1824) – з поаркушним дарчим написом: От ь Его высокопреосвященства Evгенія Митрополита Кіевскаго въ Библіотеку Кіевскои Д. Семинаріи Апреля 18-го 1824»; (7) Хвостов Д. И. Разлитие Кубры (СПб., 1825) «Даръ Его высокопреосвященства Evгенія митрополита Кіевскаго и Галицкаго 1825 года»; (8) Хвостов Д. И. Руские мореходцы на Ледовитом океане (СПб., 1825); (9) Chwostow D. I. Die Russischen Seefahrer oder die Schiffe die Entdeckung und der Wohlmeinende auf dem Eismeere, überzetzt A. von Wulffert (SPb., 1825); (11) Склабовский А. К графу Д. И. Хвостову; (12) [Хвостов Д. И.] Ивану Петровичу Мартосу 1818 года генваря 25 дня; (13) [Хвостов Д. И.] Н. Ф. Остолопову. (14) VII Послание Боало к Расину. Пер. с фр. Д. Хвостова; (15) [Хвостов Д. И.] Подражание 2 Сатире Буало к Молиеру (Посвященное А. Ф. Воейкову); (16) [Хвостов Д. И.] Позднее взывание к Музе (СПб., 1823) – «Даръ Его высокопреосвященства Evгенія Митрополита Кіевскаго и Галицкаго въ Библіотеку Кіевской Д. Семинаріи Августа 2-го 1824». У цьому конволюті алігати 11–15 без титулів.

– на 4 алігати (шифр $Гр_{XIX}$4553): (1) Расин Ж. Б. Андромаха. Пер. с фр. стихами Д. Хвостовым. Второе изд. (СПб., 1811) – з додатком: Синельников Ф. Разбор Трагедии Андромаха; (2) Начальное управление Олега, подражание Шакеспиру ([СПб.], 1793) – з приміткою Болховітінова на гравійованому титулі: «Сочин. Екатерины II».

– інший конволют, оправлений вже в бібліотеці КДС, з вміщеними 13 виданнями (шифр 1 р612): (1) Некоторыя духовныя и нравственныя стихотворения графа Хвостова (СПб., 1820) – з переписаним Є. Болховітіновим, мабуть, для порівняння, віршем М. Ломоносова «Хвалу всевышнему владыке»; (4) Переводы из творений Жан Батиста Руссо и г. Томаса (СПб., 1774) – з дарчим написом митрополита Самуїла Мислављского 1791 р. Київській академії.

– конволют брошур КДА й КДС (шифр Гр557), названий «Собраніе российскихъ стихотвореній». Алігат 7а: Хвостов Д. И. Живописцу моему [М., 1809. – 4 с.]:

«...Что вижу близ меня? Мой охранитель Гений,
Наперстник мудрости, почтеннейший Евгений.
Он за руку мою схватясь своей рукой,
Мне громко говорит: Любитель Муз! постой!
Старайся зрелыми свои стихи представить...» (с. 2).

Алігат 13: Подражание 19 Псалму [Б. м.: В тип. Деп. нар. просв., 1826. – 2 с.], з дарчим написом: «Отъ Евгенія митрополита Кіевскаго въ библіотеку Кіевской Семинаріи Апреля 13-го 1826 г.».

Є на книгах *помітки Євгенія Болховітінова про своїх кореспондентів:* авторів, перекладачів, видавців з уточненням дати отримання і опрацьовування книжок. Серед них можна відзначити:

– Разсуждение о старом и новом слоге российскаго языка (СПб., 1803) – «Сочин. А. С. Шишкова» з поміткою бібліотекаря «(Пис. Митр. Евгеніем)» і дарчим написом автора: «Преосвященнейшему Евгенію отъ сочинителя» ($Гр_{XIX}$2186, з штемпелем КДС). Ті ж написи і на продовженні дослідження ($Гр_{XIX}$2494): Прибавление к сочинению называемому Разсуждение о старом и новом слоге российскаго языка, или собрание критик на сию книгу, с примечаниями на оныя (СПб., 1804).

– Древния руския стихотворения Кирши Данилова (М., 1804) – на додатковому аркуші перед титулом: «читанъ марта 22», а запис на титулі густо закреслено ($Гр_{XIX}$3454).

– Устав Беседы любителей рускаго слова (СПб., 1811) – на синій видавничій обкладинці затухаючий напис: «[...]марта [...] въ доме [...]» (Гр613, з КДС).

– Устав Общества любителей российской словесности при имп. Московском университете [М., 1811] – «Получено отъ Общества 1812 г. маія 16.» (Гр614, з КДС).

– Від П. І. Кеппена надійшов відбиток з журналу «Соревнователь просвещения» з його розглядом праці Ф. П. Аделунга «Обозрение всех языков и наречий» (СПб., 1820). Болховітінов прискіпливо перечитав і занотував: «Вь ответе Кеппену оть 30 іюля 1820 Вы требуете отъ меня какихъ-нибудь замечаній [...]» ($Гр_{XIX}$170).

– Устав Императорскаго Дерптскаго университета (Дерпт, 1820) з паралельним російсько-німецьким текстом – «Полученъ при отношеніи Конференціи Дерптскаго университета 1821 г. ноября 10.» (Гр5536, з КДС).

– На збірнику вперше опублікованих К. Б. Газе рукописів Паризької бібліотеки: История Льва диакона Калойскаго и другие сочинения византийских писателей. Пер. с гр. Д. Попов (СПб., 1820) – «Получено отъ канцлера 1 декабря 1820 г.» (Гр.669, також є напис власника і на корінці).

– Софийский времянник (М., 1820) – на титулі ч. 1: «Получ. 27 генваря 1823 отъ канцлера Графа Ник. Петр. Румянцова» (Гр309, штемпелі КДС, ІНО). На зв. форзацу ч. 2: «Афанасія Тверитина Хоженіе въ Индію см. здесь отъ стран. 145» (Гр310). Інший примірник цього видання без записів, у такій же оправі – сап'ян, орнаментована тиснена золотом рамка з вклеєним всередині мармуровим папером (Гр307–308).

– Калайдович К. Ф. Исторический и хронологический опыт о посадниках Новгородских. Из древних русских летописей (М., 1821) – «Получ. отъ канцлера Н. П. Румянцева 1822 г. Генваря 24»; виправлення: «Геннадій Схоларій патріархъ Констант. Въ монахахъ назывался Георгій» (с. 229) та ін. (Гр204, КСС 1082).

– Опыты Василия Перевощикова (Дерпт, 1822) – «Получилъ отъ Автора 20 маія 1822 г. Цена 10 р. съ пересылкою» (Гр5474, з КДС).

– Мартынов И. Совет россійскому юношеству о произношении некоторых греческих букв (СПб., 1822) – «Получено отъ сочинителя 1822 г. іюль» ($Гр_{XX}$4487).

– Katalogue des cartes géographiques, topographiques et marines de la bibliothéqu

du prince a Labanoff de Rostoff à Saint-Pétersbourg (Paris, 1823) – «Получ. 14 іюня 1825 отъ Павла Осиповича Дейріарда» (КСС, № 1272).

– Славянская грамматика, заимствованная преимущественно из Грамматики г. Добровскаго ст. учителем Санктпетербургской гимназии Иваном Пенинским (СПб., 1825) – «Получ. отъ сочин. 1825 іюля 9» (Гр1134, з КСС, № 1171).

– Еверс Г. Предварительныя критическия изследования Густава Еверса для российской истории. Пер. с нем. (М., 1825). На титулі – «Получ. отъ переводчика 16 генваря 1826»; під посвятою О. Писарєву вказано ім'я перекладача: «Погодинъ», повторено далі на шмуцтитулі: «Переводъ Михаила Петровича Погодина» (Гр2137, з КДС).

– Общий отчет центрального комитета о пособии раззоренным наводнением С. Петербурга, поднесенный государю императору 23 генваря 1826 года (СПб., 1826) – на авантитулі: «Получено при отношеніи отъ князя Алексея Борисовича Куракина сентября 3. 1826 въ Москве» (Гр2294, з КДС).

– Материалы для истории просвещения в России, собираемые Петром Кеппеном (СПб., 1827. – № 3) – «Получ. 21 іюня 1827» (КСС, № 1592).

На титулах книжок часто зустрічаються Болховітіновські *уточнення імен* авторів, перекладачів і видавців, розкриті ним анонімі і криптоніми (деякі невідомі бібліографам), зокрема:

Феатрон или позор історическій. Пер. с лат. Г. Бужинскій (СПб., 1724) – на гравійованому титулі дописано ім'я автора: «Стратеманновъ...» (Кир4527, штемпелі КДС, ІНО);

Конволют з поаркушним записом попереднього власника 1752 р., а також: (1) Neues See=Zoll=Reglement (SPb., 1731) – «Евфима Болховитинова» (титул); (2) Zoll=Tarif, wie solcher auf allergnadigtem Befehl (SPb., 1731); (3) Пошлинный тариф по всемилостивейшему е. и. в. Указу... вторым тиснением (СПб., 1731); (4) Вексельной устав, сочиненной в комиссии о коммерции... вторым тиснением (СПб., 1746) (шифр Гр1736, з КДС, VII,с.52);

Чотиритомне видання: Mémoires pour servir à l'Histoire de Brandenbourg (1758) з записом на титулі (т. 1) – «par Frederic I» (шифр КСС № 1052);

На титулі «О народах издревле в России обитавших. С нем. на рос. язык пер. И. Долинским. Иждивением Общества старающегося о напечатании книг» (СПб., 1773) доповнено: «Сочиненіе Г. Миллера»; далі бібліотекарем: «(Пис. прежде пост. книгъ въ семинар. Бібліотеку»; на звороті: «Второе изданіе сей книги напечатано въ С. П. Бурге при Императорской Академіи Наукъ 1788 – точь въ точь съ сего» (шифр Н.147, з КДС, IVс.315);

Паралельний німецько-російський текст: Kurzer Begriff aller Wissenschaften... = Сокращение всех наук и других частей учености, в коем содержание, польза и совершенство каждыя части сокращенно описываются. Пер. И. Морозова (М.: в Университ. Тип. у Н. Новикова, 1781) – «Изъ сочиненій Сульцера», з поміткою бібліотекаря КДС «(Пис. митр. Евгеній)»: (Н236, з КДС, IIс.131);

Беер Ф. С. История о жизни и делах молдавскаго господаря князя Константина Кантемира (М., 1783) – «Издалъ Ник. Бантышъ-Каменскій» (Гр2693);

Конволют з 6 алігатів, з тисненою на корінці скороченою назвою, реєстром бібліотекаря на форзаці (шифр Кир4595п, з КДС): (1) Слова с[вя]таго Макария Египетскаго (СПб., 1781) – автограф «Изъ книгъ Евфимія Болховитинова», підпис

попереднього власника – «Григорій»; (2) Слово увещательное к Феодору падшему Иоанна Златоустаго (М., 1770) – підпис «Пыхаревъ»; (3) Книга о церкви и таинствах, служащая к увещанию старообрядцов (М., 1793) – підпис «Иванъ Михашовъ»; (4) Книга о должностях пресвитеров приходских, от слова Божия, соборных правил и учителей ц[е]рковных. Трет. тисн. (М., 1796) – автограф Є. Болховітінова: «Сочинена Парфеніемъ епископомъ Белорускі[мъ] вместе съ Георгіемъ епископо[мъ] Смоленски[мъ]», підпис попереднього власника – «Федотъ»; (5) Сулпиция Севера Священная история. Пер. с лат. 1782 (М., 1783. 2 кн.) – автограф Є. Болховітінова: «Петромъ Ивановичемъ Томилинымъ, после бывшимъ протоіереемъ С. Петербургской Сергіевской церкви на Литейной»; (6) Чин избрания и рукоположения архиерейскаго (М., 1797);

Шушерин И. Житие св. патриарха Никона, писанное некоторым бывшим при нем клириком (СПб., 1784) – до посвяти «От издателя» додано підпис: «О. П. Козодавлев»; на нижньому форзаці – виписка з латинського видання 1659 р. (Гр3202²);

«Опыт историческаго словаря о всех в истинной православной греко-российской вере святою непорочною жизнию прославившихся святых мужах» (М.: в вольной тип. И. Лопухина, 1784) – доповнено: «Собранъ Сергеемъ Петровичемъ Соковнинымъ, маіоромъ въ отставке»; а також на сторінці до авторської посвяти «Во славу... Божества, ...Святей Его Церкве и Отечеству сей словарь посвящает С. С.»: «Сергей Соковнинъ» (Гр4554², з КДС);

На титулі довідника «О старинных степенях чинов в России, в которых благородные службу производили... (М.: у Н. Новикова, 1784) – спершу вказано: «Соч. Миллера», потім виправлено: «Щербатова» (шифр Н293);

Г. Козицький – перекладач з грецької, латинської, німецької мов. На форзаці примірника відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ (Гр3147³) – доповнення Є. Болховітінова: «Древняго летописца часть вторая. Изданная 1775 въ С.П.б Коллежскимъ советникомъ Григоріемъ Васильевичемъ Козицкимъ»; далі дописка бібліотекаря КДС: «(Писалъ Митр. Евгеній)». На титулі ч. 1 (1774 р.) зазначено, що видано «княземъ Щербатовымъ», але перекреслено, виправлено і наскрізь стерто (Гр3146³);

«Лексікон трєязычный, сиреч рєченій еллиногреческих и латинских сокровище из различных древних и новых книг собранное» [М., 1785] – на титулі доповнено: «Напечатано въ Москве. Сочиненіе Федора Поликарпова». Далі у тексті доповнення: «pudet 6. IIII. MDCCLXXXV»; арк. 2: «cicoma-аистъ-птица», «обилея значитъ [...]»; арк. 15: додано до «bene» – «beatus»; арк. 31, «Борщ»: перекреслено «acantus» і додано «spina» та ін. (шифр Кир3152п, КСС, № 1176а).

Розкішне ілюстроване дослідження (Гр3797³): Историческое изследование о местоположении древняго российскаго Тмутараканскаго княжения (СПб., 1794) – на титулі вказано автора: «Мусинъ Пушкинъ»; на нижньому форзаці: виписки-цитати з Несторового літопису Кенігсберзкий список (с. 277) – 1186 р. князі Ольговичі «...идемъ и до Лукоморья, идеже не ходили ни деды наши. А Татищевъ (Росс. истор., том. III, стр. 502) толкуетъ Лукоморье между Дона и Днепра. Следовательно, до полагаемаго въ сей книге Тмутораканя праотцы и не ходили. А въ Татищевой истор., часть II, стр. 268 сказано, что Черниговскія князья прежде звались Тмутараканскими...»;

Опыты истории, писмен и нравоучения. (Печ. в Имп. тип., 1796) – «Сочиненіе

Михайлы Никитича Муравьева. С.П.бургъ», з поміткою бібліотекаря КДС: «(Пис. Митр. Евгеній)» (шифр Гр3794);

Подробная летопись от начала России до Полтавской баталии. Ред. И. Болтин (СПб., 1798. Ч. 1–2; 1799. Ч. 3–4) – на верхньому форзаці: «Летопись сія сначала вся выписана изъ Синопсиса Гизелева, а потомъ изъ другихъ летописей, а о новейшіхъ временахъ даже изъ иностранныхъ, наприм. о времени царя Ивана Васильевича, изъ Бреденбаха и Гваньини». Також ним розкрито ім'я видавця – передмову підписано Н. Л. (Николай Львов». (Гр4059²–4060², зі штемпелями КДС, ІНО);

Жакин И. Ф. Начальныя основания всеобщей и врачебной химии. Пер. М. Парпура (СПб., 1800. 2 ч.) – на титулі додано (запис напівстертий): «[...]однакожъ и [...] переводу, изданному подъ смотреніемъ самого сочинителя»; «первое было 1796 тамъ же» (Гр3184, з КДС);

Новая скрижаль (М., 1803, кириличним шрифтом) – доповнено на титулі: «Соч. преосв. Веніамина Нижегородскаго» (КСС, № 265);

Измайлов А. Вчерашний день или размышления о жалованье и о пенсиях (СПб., 1807) – на звороті обкладинки: «Liber prohibitus» [книжка заборонена] ($Гр_{XIX}$1576, з КДС);

Юнг И. Г. Угроз световостоков (СПб., 1806. 12 кн., 4 ч.) – передмова підписана «У. М.», що означало «ученик мудрості», розкрито ім'я перекладача: «А. Ф. Лабзинъ» (ч. 1, с. III); є виписка (ч. 2, с. 310): «Изъ С. П. Бургскаго Журнала министр. внутр. делъ, 1807 г., м[еся]цъ октябрь. стран. 64. Въ 1802 году несколько членовъ существующаго въ Великобританіи общества, коего целію есть просвещеніе варварскихъ народовъ ученіемъ христіанскимъ, испросили позволенія въ Россіи у Кавказскихъ горъ изъ своей собратіи и изъ обращаемыхъ ими заграничныхъ магометанъ и идолопоклонниковъ завести колонію...» (Гр647–648);

Було два варіанти історико-критичного розгляду М. Граматіна тексту першого видання «Слова о полку Ігоревім». Разсуждение о древней российской словесности (М., 1809) на титулі доповнено: «Сочин. Граматинъ»; примітка коричневим олівцем до фрази, що в Києві церкви і слов'янські книги були ще до 988 р.: «а может быть и служили» (с. 1); про руські закони: «т. е. варя[го]русовъ въ своей земле [до] соединенія съ славяна[ми], а Ярославъ ввелъ ихъ славянамъ» (с. 3, ряд 14); до опису Нестором походу князя Олега – «увеличено» (с. 4); про тексти Іоакима грецькою мовою – «правда» (с. 5) та ін. (шифр Гр538, з КДС, Vc.124). Інший видавничий конволют – з багатьма помітками Є. Болховітінова простим олівцем (шифр Гр1380, з КДС): (1) Грамматин Н. Слово о полку Игоревом, историческая поема, писанная в начале XIII века на славенском языке прозою, и с оной преложенная стихами древнейшаго русскаго размера (М.: В Тип. С. Селивановскаго, 1823) – «одинъ былъ Пушкинъ» (переписувачі, с. 8), «Макф[ер]сонъ» (Осіан, с. 15) і т. п.; (2) [Ганка В.] Суд Любуши, древнее чешское стихотворение (М., 1823);

На книжці опису мандрів до Хіви і Бухари (Гр5519, з КДС) – Странствования Филиппа Ефремова. Третие вновь испр. и умнож. изд. (Казань, 1811) – на титулі: «Первое изданіе было въ С. П. б. въ типографіи Гека 1786 въ малую осмуху»;

Руские и Наполеон Бонапарте. С присовокуплением многих любопытных анекдотов и плана Москвы. Писано Московским жителем 1813 года (М.: В тип. Селивановскаго, [1813]) – доповнено: «Булгаковымъ», а бібліотекарем вказано: «(Писалъ Митр. Евгеній)», а про план – «(котораго теперь – 1834 г. нетъ)» (шифр $Гр_{XIX}$351, з КДС);

Разговор о руском переводе Андромахи Расина (СПб., 1817) – розшифровано ім'я автора «М. Л. С.» (с. 48): «Молодой любитель словесности. Борисъ Михайловичъ Федоровъ, служащій въ Министерстве юстиціи» ($Гр_{XIX}$2237);

Є позначки NB коричневим олівцем на сторінках журнального відбитку праці академіка сгиптолога І. О. Гульянова [Исследование образования языков и единства их разума. – 15, [1], 32 с.] – з такими зауваженнями (с. 1): «О образованіи языковъ»; «Сочиненіе г. Гульянова, побочнаго сына бывшаго Молдавскаго князя господаря Маврокордата»; бібліотекарем вказано «(Пис. митр. Евгеній)»; (с. 32): «Больше сего ничего еще не напечатано, ибо сочинитель уехалъ къ посольству въ Константинополь 1819 г.» (Гр1150, з КДС);

Stritter J. Memoriae populorum (Petropol, 1771–1774, 4 t.) – на верхньому форзаці 1 т. виписка з рецензії на книгу про візантійську хронологію Ф. Круга: «Изъ Вестника Европы 1811 г. № 16 м[еся]цъ августъ, стран. 309» (КСС, № 1030/1–4);

Teodora Wagi ś. p. Historya książąt i królów Polskich (Wilno; Warszawa, 1818) – необрізаний примірник у видавничій обкладинці, у тексті є позначки олівцем і запис: «przez Lelewela» (КСС, № 1036).

Серед автографів митрополита Євгенія багато нотаток історико-біобібліографічного характеру, що пояснюється ним самим у листі В. Анастасевичу щодо високо цінованого ним видання «Prawda Ruska» (Warszawa, 1820–1821) І. Раковецького, його методичними засадами опрацювання: «К Раковецкому Ваши приписки я все пересмотрел и иныя подвел чернилами, чтобы не изгладились, а между тем и сам кое-что еще приписал в него и приписывать продолжаю. Ибо я для своду однородных материй всегда избираю какую-нибудь того рода книгу и в нее записываю, дабы в одном месте все приискивать...» (8.I.1822). Ці додатки побачив, наказав переписати і додав у свій примірник граф М. Румянцев [2].

На іноземних книжках з бібліотеки Болховітінова його читацькі помітки зроблені, як правило, мовою видання. Одна з них настільки щільно списана зауваженнями власника, що навіть потрапила до розряду рукописів (ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 3050, штемпель КДС): Sallustij Krispus. Opera cum duabus orationibus una in Ciceronem in Sallustium altera (Halae, 1755). На титулі – «Evthymius Bolchovitinov [...] Mosquae», а далі до кожної сторінки з друкованим текстом вшиті аркуші з рукописними додатками.

У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ такі книжки трапляються часто. Серед них: Eutropii breviarium historiae Romanae... Chr. Fr. de Matthaei (M., 1807) – на титулі: «non satis tamen correcte» (КСС, № 833); Glover Ph. A catalogue of various libraries lately Purchased. [S. l., s. a.] (КСС, № 1256); P. Ovidius Nasonis. Tristium libri V (Leipzig, 1763) – на титулі: «Evthymius Bolchovitinov» (КСС, № 841). Інше видання – розгляд д'Аржанса вчення грецького філософа: Ocellus Lucanus en grec et en francois avec des dissertations sur les principales (Berlin, 1762) – запис про автора і його праці (КДС, III.b.258).

Часто користувався митрополит працями професора філософії і моральності єзуїта Л. Бурдалу, одного з найкращих проповідників Франції, який з 15-літнього віку переконливо спонукав слухачів до взаєморозуміння: Sermons du pere Bourdaloue, de la Compagnie de Jesus. Pour l'Avent. Nouvelle edition (Lyon, 1771. – T. 1. [P. 1–2]. – XXIV, 498, [6] c.; IV, 500 c.; 1772. – T. 2. – [4], 455, [1] c.; 8°). Виписка Є. Болховітінова про автора (верхній форзац): «Lycée ou Cours de Litterature par

La Harpe tom XIV. Deux merites particuliers a Bourdalou, sont institution et la conviction, portées...». За нумерацією власника, тисненою на корінці: «Tom I, II & III». На другому конволюті цього ж автора проте іншого видання (...Pour les dimanches. – Lyon, 1768. – T. 2. – [4], 428 с.; 1769. – T. 3. [4], 480 с.; T. 4. – [4], 455, [1] с.) – тиснено «Tom X, XI & XII». У такий спосіб Болховітінов докомплектував свій примірник зібрання праць (КДС, I.b.8).

Інші книжки Є. Болховітінова: [Delisle de Sales J. B.] De la philosophie de la nature. Amsterdam: Chez Arktée et Merkus, 1770. –T. 1. – [4], 413 с. (КДС, II.b.10) – у тексті численні підкреслення, позначки і примітка Є. О. Болховітінова коричневим чорнилом до визначення «Montesquieu» (с. 193).

Є також виданий у значно відредагованому варіанті рукопис короля Пруссії: Anti-Machiavel ou Examen Du Prince de Machiavel, avec des Notes Historiques et Politiques, Nouvelle Edition, par R. Pr. Frederic II... A la Haie: Aux dépens de la compagnie, 1743 (КДС, II.b.56). В оправі на початку книжки до 480 с. друкованого тексту додано 107 с. рукопису: писарської копії вступу (в т. ч. і титулу), 5 чистих аркушів блакитного письмового паперу (філігрань «ЯМВСЯ» 1801?), а в кінці – ще 14 арк., з яких 9 с. з переписаним «Table des Chapitres». Автограф Є. О. Болховітінова: «En 1813 an on a publié des lettres de Machiavel, trounvées dans les manuscrits de la Bibliotheque Barberini, qui prounvent positivement, que c'est se raccommoder avec les Medicis qu'il a publié le Prince, on lui avoit fait sobir la question a cause de ses effoits en faveur, de la liberté; il étoit ruine, malade et lans ressources; il transigea, mais apres la torture. Ce traité n'a eté composé, comme on l'a eru, pour faire Kair le despotisme en montrant quelles affreuses ressources les desotes doivent employer pour se maintenir. C'est une supposition trop detourné pour etre admise. Il me semble plutot que Machiavel détestant avant tout le jong des etrangers en italie, toleroit et encourageoit meme les moyens, quels qu'ils fassent, dont les princes du pays pouvoient se servir pour etre les maitres, esperant qu'ils seroient ayez forbs un sour pour reponsser les troupes allemandes et Francoises. Et s'il a soniceé sa vie par son indulgence pour les crimes des Borgia, c'est pent etre porceque il s'abandonnoit trojs au besoin de tout tenter poier reconorer l'independance de sa Patrie». Є також примітка власника з доповненням до назви розділу 1 (краї виступають за зріз сторінок при оправленні блоку разом з рукописним додатком): «Composé par Frederic II Roi de Prusse pendant sa vie privée etant [...] prince hereditaire. (Пис. Митр. Евгеній)».

Можна назвати також і такі книги:

– Hollmann S. Chr. Jurisprudentiae Naturalis (Gottingae, 1751. – XVI, 306 p.) – на титулі: «Evthymius Bolchovitinow», а на чистому аркуші перед ним помітки латинською мовою про статистику 1748 р. (КДС, II.a.11). Напис на верхньому форзаці книжки без титулу «Oeuvres de La Motte. A Amsterdam 1711» – доповнено бібліотекарем: «(Пис Митр. Евгеній)». Це 3-томник творів французького письменника А. Ламотта: Odes et autres ouvrages de Mr. de La Motte. (Amsterdam, 1711. – T. 1. – [2], LXXX, [4], 192, [8] с.) – відсутні с. 73–118; (T. 2. – [6], 172 с.; T. 3. – [6], 177, [1] с.) – титул відірваний. Написи власника: «1711. Amsterdam» (с. [1]); «Ode» доповнено «du Clout» (с. 1), внизу – «Evthyme de Bolchovitinov» (КДС, V.b.16). Повне зібрання драм і од Ламотта видано було в 11 т. 1754 р.;

– збірник проповідей Масільйона на малий піст (КДС, I.b.14): Petit careme de Massillon, eveque de Clermont (Paris, An X – 1802. – [4], 325, [3] с.). Видавнича марка

– якір, обвитий зміями. Фронтиспіс з портретом автора, підпис «Aug. St. Aubin fecit», а внизу дописано Є. Болховітіновим синім чорнилом: «ne 1662, mort 1742 28 September, age de 79 an». На титулі теж доповнено: «ci-devant pretre de l'un de 40 de l'Pindem... Françoise; nommé 6 November 1717, sacré 21 December 1718, preché 1718 an». І на нижньому форзаці є примітка коричневим чорнилом: «Le Prince Eugene de Savoie dans ses memoires [...] par lui-meme, dit: Bourdaloue mefuit tout crainde, Massillon me fait tout esperer. Nous sommes diesla meme année, et je l'ai connus, a son entrée dans le monde, parfaitement aimable. [...]». Шкіряна оправа з тисненою золотом рамкою, візерунками на корінці і назвою на чорному тлі, золоченим обрізом, форзацом з мармуровим коричнево-рожевих кольорів папером і дублюрою.

Автограф Є. Болховітінова є на нижньому форзаці книги з гравійованим титулом: Massuet P. Elemens de la philosophiae moderne. T. 2. – A Amsterdam, 1752. – [2], 433–934 с., 29 таблиць (КДС, II.b.3): «Un semet pour l'enciter un songe prognostic. Il faut etre deux fois vingt-quatre hemes sans souper, le troisieme jous de ne point dines...».

Також є дослідження східних релігій з географічно-історичними додатками і картою: Io. Lavrentii Mosheimii Historia Tartarorvm ecclesiastica. Adiecta est Tartariae Asiaticae secvndvm recentiores geographos in mappa delineatio. Ad historiam ecclesiasticam Tartarorvm appendix monvmenta et epistolas exhibens (Helmstadt, 1741. – [2], 148 с.; 216 с.). До назви розділу «Monvmentvm Syro-Sinicvm... ex A. Kircheri China illustrata» (с. 4) – примітка власника: «Руской переводъ прямо съ китайскаго смотри въ Миллеровыхъ Ежемес. сочиненіяхъ том. 20, 1764 год, стран. 518» (КДС, IV.a.12).

Гравійовані титули двотомника «La religion des anciens chrétiens, dans les premiers Siécles du Christianisme. Trad. de l'Anglois G. Cave» (Amsterdam, 1709. – T. 1. [54], 392, [38] с.; T. 2. [2], 400, [44] с.). Напис на титулі попереднього власника: «WKZierlein», а у тексті – численні підкреслення, позначки і дрібні примітки Є. О. Болховітінова коричневим чорнилом: «Mais l'Aporte et le cocile de Laodicée entendet ici la philosophie de gnostiques superstitiense enoers les Anges aurequels ils erigennt des temples» (КДС, IV.b.8, с. 114).

Оправа і сторінки збірника польських проповідей з водяними плямами, тому автограф власника «Evthymii Bolchovitinov» на титулі малорозбірливий (шифр КДС, I.b.132): Kazania swiateczne x. Wawrzynca Rydzewskiego. (W Wilnie: W drukarni J. K. M. Akademickiey Societatis Jesu roku P. 1768. – [8], 398, [18] s.).

Видавничий конволют 1773 р. з двох біографій-алігатів, фронтиспіси яких з портретами (гравюри С. Фріча). На першому титулі – зображення сокири, відрубаної людської голови і руки: Conversion du Comte Jean Fréderic Struensée Ci-devant Ministre privé du Cabinet de Sa Majesté le Roi de Dannemarc. Publie par Balthasar Munter, docteur en theologie. Nouvelle edition corrigée avec les remarques d'un ami dc la verite ([18], 314 с.). На звороті верхнього форзацу є нотатки Є. Болховітінова чорним чорнилом: «1772 en Avril en Dannemarck le jugement etoit parte, qui declare le divorce d la Reine Caroline-Mathilde d'Anglettere, avec le Roi. Cette princesse se retira dans les etats d'Hannover et mourut a Zell en 1775». Другий алігат: Conversion d'Enevold Brandt Ci-devant Comte avec les lettres d'un anonyme a Enevold Brandt. Publie par Le. Sr. Hee prevot d'Eglise. Nouvelle edition corrigée avec les remarques d'Editeur (68 с.). Під портретом вказано: «Enevold Brandt, Ci-devant Comte, Directeur de la Comediefrançoise et Ministre des plaisirs. Fritzsch Sc.» (КДС, IV.b.211).

Проте в основному реконструкцію зібрання митрополита Євгенія здійснено за примірниками з фонду відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ. Зокрема, автором виявлені у відділі книжки, що належали Є. Болховітінову, описи яких представлені нижче.

На книжці французького маркіза, автора філософських і художніх творів, пройнятих скепсисом енциклопедистів: Argens J. B. de Boyer. La philosophie du bon-sens ou reflexions philosophieques sur l'incertitude des connoisaces humaines (Dresden, 1754) – теж автограф: «Evthyme de Bolchovitinov» (In705);

Barthelemy J. Voyage du Jeune Anacharsis en Grece (Paris, 1798. – T. 1. – 4 edit) – примітки французькою мовою на додаткових аркушах після верхнього і перед нижнім форзацем, доповнення на титулі і в тексті (Р1993², з КДС);

[Bonnet J., Bourdelot]. Histoire de la musique, et de ses effets, depuis son origine jusqu'a present (Amsterdam, 1725. – T. 1, 4) – різні виписки французькою і грецькою мовами на форзацах, зокрема, останнього тому: «Les babillards que Platon appelle fort propilment larron du temps sont compares par Plutarque an vaisseaux vilides, qui sonnentplus que ceux qui sont pleins. Ce qui semble quela nature neus ait von eu entigner, en mieux remparant [...]» (In985, з КДС).

Bossuet J.-B. Discours sur l'Histoire universelle, a monseigneur le Dauphin: Pour expliquer la suite de la Religion, & les changemens des Empires... (Paris, 1765) – на верхньому форзаці виписка з «Dictionnaire de Moreri, article Bossuet», помітка про автора (на титулі): «mort 1704 age de 76 ans»; численні позначки коричневим олівцем у тексті (In810)..

Також знайдено перший том видання (In707): «De L'Utilite des voyages, et de L'Avantage que la recherce des Antiquitez procure aux Scavans» (Rouen, 1727). Це ілюстрований ошатний збірник з 21 таблицями античних старожитностей. На звороті верхнього форзацу – запис Болховітінова: «Nota de autorae. Боделотъ Дерваль былъ адвокатомъ въ Парижскомъ Парламенте и родился въ Париже 1626 году. Онъ успешный былъ адвокатъ по деламъ. Но когда одно дело принудило его путешествовать въ Дижонъ, то онъ искалъ тамъ пріятныхъ занятій въ свободныя минуты отъ делъ своихъ, и разсматривалъ многочисленныя библіотеки и кабинеты, особенно библіотеку Буріера. Тамъ почувствовалъ онъ охоту къ древностямъ и сія охота сделалась наконецъ его страстію. Еще будучи въ Дижоне, онъ сочинилъ и издалъ книгу подъ названіемъ «О пользе путешествій». Сіе имя часто обманываетъ встречающихъ книгу, ибо авторъ, который никогда не путешествовалъ, кроме изъ Парижа въ Дижонъ, не входитъ въ подробности о путешествіяхъ, а говоритъ только кратко о ихъ пользе и предлагаетъ о семъ мненія древнихъ; впрочемъ занимается одними только древностями и показываетъ, чего искать долженъ въ семъ роде занимающійся науками, располагая методическимъ образомъ предметы, подлежащіе его наблюденію. Онъ разсматриваетъ отдельно каждую часть, и сочиненіе его превращается въ руководство къ археологіи, и руководство, полезное для начинающихъ заниматься сею наукою. Авторъ прибавляетъ свои замечанія и даетъ надлежащее изъясненіе многимъ местамъ въ древнихъ писателяхъ. Первое изданіе сей книги было въ 1686 году, а потомъ уже сіе въ Руене 1727, и переведено на многіе языки. Смотр. «Руководство къ познанію древностей», соч. Миленя. Напеч. въ Москве 1807, стран. 75».

Dictionarium universale, latino-gallicum, ex omnibus latinitatis auctoribus summa

diligentia collectum ([Rouen]; Paris, 1789) – на форзацах і у тексті французько-латинсько-російськомовні примітки (текст вицвів): «[...]У римлянъ едва 50 летъ минуло отъ заключенія мира съ карфагенянами, а трудно уже было найти такихъ, которые бы трактатъ растолковать умели. Стиховъ и песней, певаемыхъ при жертвоприношеніяхъ, едва кто разумелъ, какъ свидетельствуетъ Polybius apud Bodinum Method. histor., cap. 9. Латинскія слова у древнихъ писателей Ноннія, Феста, Макробія, Геллія, Исидора, Катона, Арнобія, Платона, Витрувія и проч. многія нынешніе латинники совершенно понимать не могутъ и спорятъ. Напримеръ и позднейшее слово *Framea* Исидоръ in Etymol. толкуетъ иначе, Тацитъ De mor. Germ., cap. 6 иначе, Плутархъ in Mario иначе, Валерій in Otogonaucico, lib. 6 иначе, Сидоній и другіе иначе. Новейшіе переводятъ иные *саблею* иные *копьемъ*. De prestantia linguae latinae prae graeca vid. Cicer. l. de natur. Deus. IV. 8 et I. [...]». Також на титулі доповнено: «auctore Joanne Boudot». Є власниций запис «Evthymius Bolchovitinov» з поміткою бібліотекаря КДС: «(Написано самимъ Митр. Евгеніемъ)» (In984).

[Guthrie M.] Dissertations sur les antiquités de Russie (SPb., 1795) – «De tout cela il n'y u pas an mot dans l'histoire de Hilkofsnais cet anecdote se trouve dans «Memoriae Populorum» Stritteri (tom II, pag. 53) et dans «Известія византійскихъ историковъ», переведенныя Световымъ, томъ 1, стр. 53; l'original est tire de l'histoire de Theophanes, Anastasius et Theophilacte, historiens Byzantins» (с. 29). Ця книжка з алфавітним тематичним покажчиком: міфологія, обряди, народні рецепти національного лікування у Російській імперії. Є ілюстрації музичних інструментів і одягу, ноти пісень «А ми просо сіяли» (№ 3), «Ой, під вишнею» (№ 9); а також танці: «Pliasovia Malorossijskia» (№ 10), «Danse cosaque» (с. 93). (P1192, з КДС, IV.b.117).

У невеличкому власницькому конволюті (In986, з КДС) на виданні «Oeuvres philosophiques» (Berlin, 1774. T. 1; Amsterdam, 1764. T. 3) – виписки про автора філософа-матеріаліста де Ламетрі та його публічно спалений твір 1748 р. На I-му титулі щільно закреслено ім'я власника, на титулі другого алігата збереглось: «Evthyme de Bolchovitinov». На чистому додатковому аркуші після титулу знову велика виписка з різних французьких джерел: «[...] Memoires pour servir a la vie de m. de Voltaire ecrits par lui-même, tom 70 de edit. des Oeuvres complet. de Volt. in 8 de l'imprimerie de la Souete litteraire, 1789. La Harpe dans son Lycée ou cours de litterature, tom XV dans article sur Helvetius dit, que le materialisme de La Mettrie... Le marquis d'Argens dans son Histoire de l'Esprit humain deleste aussi cet imperlinant auteur et raconte les particularites de sa vie, tom IX, pag. 112 et quelques de ses absurdes opinions tom XII, pag. 300». На II-му титулі на звороті помітка (правий край запису при оправлюванні вшито в корінець): «Mr. le comte de Boutourlin m'a assure que cette refutation du livre l'homme Machin[e] est ecrit par de La Mett[rie] lui-meme, a cause que le feu roi de Prusse voulan[t] par plaesanterie voir commen[t] mr. de La Mettrie reüssiroi a refuter lui-meme, a ce qu'il se vantoit, l'a engage a ecrire ce livre. Mais dans un Catalogue des livres de Goettinge 1814, on attribue ce livre a Elie Luzac». Аркуші (14 см) II-го видання розподілені в оправі відповідно до розміру попереднього алігата.

[Necker J.] De l'importance des opinions religieuses (Berlin, 1790) – на титулі помітки Болховітінова про видання та автора (державного діяча, банкіра французького уряду): «La I-e edition parut en 1788 pendant la demission de l'auteur et avant la revocation»; «le I-e ministere de Necker fut depuis 1776 a 1781; le 2-de depuis 1788 a

1790». На форзаці записано відомості також і про «Madame la baronne de Staël (M. de Necker) dans son ouvrage posthume Considerations sur les principaux evenemens de la revolution Françoise, publies en 3 vol. 1818 a Paris, tom I, chap. XII, pag. 157[...]» (шифр In987).

В іншій книжці на додатковому арк. замість відсутнього титулу напис: «Histoire des medailles ou introduction a la connaissance de cette science, par Charles Patin, a Paris, 1695»; далі – «Пис. митр. Евгеній». Це ілюстрований довідник, на якому залишено латинсько-французькомовні помітки (с. 24–25 та ін., шифр In740, з КДС).

L'anti-Lucrece, Poeme sur la religion naturelle, par m. le cardinal de Polignac. En latin et en françois (Lyon, 1780, v. 2) – на титулі: «Evthyme Bolchovitinov» (In1091/2, з КДС, V.b.34).

Discours qui a remporte' le prix a l'Academie de Dijon (London, 1751) – на титулі, поряд із «Citoyen de Geneve», додано ім'я «J. J. Rousseau», з поміткою бібліотекаря «(Пис. Митр. Евгений)» (In.1008, з КДС). Цей твір Ж. Руссо «Разсуждение, удостоенное награждения от Академии Дижонской в 1750 г. на вопрос... возстановление наук и художеств послужило ли к исправлению нравов?» в Росії друкувався в перекладах П. Потьомкіна (1768, 1787), М. Юдіна (1792). Продовження конволюта: Observations sur le desaveau de l'Academie de Dijon, publie dans le Mercure du mois d'Aout, page 90 (Rouen, 1752). Інше видання Руссо (КДС, II.b.12): Discours sur l'origine et les fondemens de l'inegalité parmi les hommes (Dresden, 1755) – з записом: «Evtyme de Bolchovitinov». Також з деякими помітками інше видання (шифр Didot321/1): Rousseau J.-B. Oeuvres choisies. T. 1: Odes, cantates, epitres et poesies (Paris, 1799).

Sermons nouveaux et choisis des plus celebres predicateurs, sur les Matieres les plus interessantes de la Religion (Mons, 1781. T. 1) – на верхньому форзаці виписка: «La Harpe dans son Lycée ou cours de Litterature, tom XIV [...]» (шифр In798/1).

Dictionnaire des Merveilles de la Nature. Par M. A. J. S. D. (Paris, 1781. 2 v.). Є. Болховітіновим доповнено криптонім на титулі: «Sigaud de la Fonde» (з поміткою бібліотекаря КДС «Пис. митр. Евгеній»), а після вихідних даних: «nouvelle edition, revue, corrigée et considerablement augmentée par l'auteur, a Paris 1802». На верхньому форзаці: «Le celebre auteur de ce Dictionnaire (mr. Sigaud de la Fonde) est connu aussi par les autres ouvrages tres estimes, comme sont: tradition de physique de Mussenbrock publ. a Leyde 1769 en 3 vol. in 4-to avec figures – Cabinet de physique a Paris 1784, 2 vol. in 8°. – Elemens de physique theoretique et experimentale a Paris 1787, 4 vol. in 8° avec figur. – Essai sur differentes especes d'air, a Paris 1785 in 8°. – Precis experimental et historique des phenomenes electriques, a Paris 1781 in 8° avec figur. – Lecons sur l'Economie animale, a Paris 1767, 2 vol. in 12, avec figur. – Dictionnaire des Merveilles de la Nature. Edit. I-re 1781, la 2-de 1783 et la 3-me 1802 en 3 vol., la 4-me en 3 vol. publie recemm lut. – Сія книга переведена и на рускій языкъ и напечатана въ Москвс 1788 г. въ 2 частяхъ въ большую 8 подъ названіемъ Чудеса натуры. Переводъ сей сделанъ не съ французскаго подлинника, а съ немецкаго перевода, въ коемъ къ подлиннику прибавлено много и переводчиковыхъ замечаній, столь же любопытныхъ» (In983).

La science des personnes de cour, d'epee et de robe, Commencee par mr. de Chevigni continuee par mr. de Limiers; Revue, corrigée, & considerablement augmentée par mr. P. Massuet (Amsterdam, 1752. T. 1; шифр In959, з КДС). Цікавий довідник з історії

світових релігій, астрономії, географії (ч. 1 – 2 гравюри, 8 таблиць, причому у розділі про Америку власником до с. 196 доречно вклеєно ілюстрацію «Витцилипуцтли главной идол Мексиканской» з жертвоприношенням людини явно з іншого видання; ч. 2 – 26 карт усіх континентів).

Valerius Maximus. Cum selectis variorum observat[orum]: et nova recensione A. Thysii Ic. ti. ([Leiden], 1655). На зв. гравійованого титулу запис Болховітінова: «Altera editio hujus libri sub titulo: Valerius Maximus. Cum notis variorum ex recensione Antonii Thysii. Lugdun. Batavor. 1670 in 8. Editio celebris propter collectionem auctorum cum notis variorum venditur a 6 ad 8 livres» (In739, з КДС). На 1 арк. – «Evthymius Bolchovitinov».

Єдиний у своєму роді видавничий конволют з 55 аліґатів (In1313): (1) Commentatio scepticismo exegetico (Lipsiae, 1730); (2–4) Commentationes (Halae: in typ. Instituti Judaici, 1736); (5) Narratio epistolica (1735); (6–10) Repertorium muhamedicum (1738–1740); ...(12) Specimen Bibliothecae arabicae (1736); ... (21) Ecclesiarum exoticarum monumenta historica (1736); ...(24) Commentatio de Modo praesidiisque conservandi doctrinae evangelicae puritatem (S. a.); ...(29) Historiae ecclesiasticae (1738); ...(33) Symbolum Muchammedicum ex Alkorano concinnatum (1733); (40) Justini Martyris de sacris christianorum publicis saeculi secundi narratio (1725) – текст грецькою і латинською мовами; (46–47) Colloquia arabica idiomatis vulgaris (1740) – текст арабською і німецькою мовами; ...(52) Wahrhäftige Erzehlung von einem Gesprach ...von Suriname (1731); (53) Entwurf eines collegii über die Historie der Belahrtheit (1733) – примітка Є. Болховітінова: «Планъ учености составилъ» [далі текст відсутній]; (54) Schriftstellen unterschiedener Scribenten betreffend die Bekehrung der Juden (1740) – ним перекладено: «Сочиненія разныхъ писателей касательно обращенія іудеевъ»; (55) Kurze Anleitung zur Judischteutschen Sprache (1738) – дописано переклад: «Краткое наставленіе іудейско-немецкаго языка издано». Це праці Й. Каленберга (1694–1760), професора богослов'я і східних мов університету м. Галле, лютеранина, який створив місіонерський інститут (1728–1791). Також вміщено праці його наставників і соратників, отців церкви, бо він сам видавав у друкарні для євреїв і мусульман численні брошури латинською, грецькою, древньоєврейською та арабською мовами.

Є у відділі стародруків латиномовний посібник з польської літератури (П.ін386, з КДС, V.a.122): Janocki I. Excerptum polonicae litteraturae huius atque superioris aetatis (Vroclav, 1764, 2 t.) – на форзаці власником (Є. Болховітіновим) дописано зміст: «Oracio gratulatoria pag. 40, [...] responsoria 49».

З бібліотеки митрополита Євгенія знайдено різні богослужбові видання, дослідження з історії церкви, джерела, проповіді отців, католицьких і православних ієрархів з його примітками.

Фоліант з написом митрополита Свгенія (арк. 1): «Требникъ Львовскій 1645 года. Примеч.: смотри здесь листъ 158-й». Є різні примітки також попереднього власника, а останні рукописні аркуші: «1797 года дописася въ Кобиляку». Оправа: дерев'яні кришки у шкірі з тисненим середником і мідними застібками, але одна зламана (Кир4946п, з КСС, № 183).

Два примірники московського видання «Служебника» (пошкоджені і непрофесійно відреставровані, в яких відсутні титули і деякі аркуші, а є рукописні копії друкованого тексту) мають написи «Служебникъ 1668 года» – один на корінці

(Кир5038п, з КСС № 167в), а інший (Кир5020п, з КДС, I.b.49) – на додатковому аркуші.

«Иконологический лексикон» (СПб., 1763) – з автографом власника: «Евфима Болховитинова» (Гр1603).

Davidis Hollasius. Examen theologicum acroamaticum universam theologiam thetico-polemicam complectens (Leipzig, 1763) – «Evthymius Bolchovitinov» (КДС, I.a.92, штамп ІНО).

«Florilegium evangelicum, continens dispositiones textuales concionum anniversarium in Dies Festes et Dominicos C. M. Ekman» (Lincopia, 1770. – P. 1. – 967, 8 p.) – теж з записами: «Evthymius Bolchovitinov» (на титулі); «Что въ Богопочитаніи потребна больше вера, нежели знаніе, то признавали и язычники [...]» (на верхньому форзаці); «Богъ и отъ худаго кореня производитъ добрый плодъ и отъ язычниковъ верныхъ [...] Естьли бы Богъ истребилъ корень негодный, то не было бы и сихъ плодовъ добрыхъ [...] Естьли не откроешь беззаконному беззаконія его, кровь его отъ руки твоей взыщу. Іезекіиль, III.18» (на додатковому аркуші) (шифр КДС, I.a.189).

«Оувещание во оутвержение истины» (М., 1773) – уточнення: «Увещаніе раскольникамъ соч. преосв. Платона» (форзац); «Евфима Болховитинова» (титул); «Сія книга сочинена преосвящ. Платономъ митрополитомъ Москов., въ бытность его Тверскимъ архіепископомъ и Синода членомъ, и въ первый разъ напеч. 1766» (зв. титулу). До деяких арк. доклеєно чистий папір, очевидно, з наміром писати примітки, а в тексті є підкреслені рядки, позначки NB (Кир3946п, з КДС).

«Собраніе краткія науки о артикулах веры» (Почаїв, 1783) – уточнення Є. Болховітінова на титулі: «Напечатано раскольниками», а наприкінці книги додано 7 рукописних сторінок іншим почерком (Кир2451п, з КДС).

З поміткаами також примірник з шифром Н230, з КДС: Рижский И. Сокращение богослужения древних римлян (М., 1784).

«Книга о вере» (Гродно, 1785) – текст на 289 арк., без титулу, з доповненнями: «О святомъ крещеніи погруженіемъ, а не обливаніемъ: отъ пренія съ Валдемаромъ Датскимъ» (арк. 7); вкладено аркуш з чернеткою розпорядження митрополита: «...молиться Господу Богу о бездождіи по чиноположенію церковному по всехъ монастыряхъ и церквахъ г. Кіева». Оправа: дошки у шкірі, з тисненою золотом рамкою і серединком, застібки відірвані (Кир5181п, з КСС VII-18/948).

«Деяній церковных и гражданских, от Рождества Христова до половины пятаго на десять столетія, собранных Георгіем Кедриным и другими. Пер. И. Иванова» (М., 1794. 2 ч.). Фоліант у звичайній напівшкіряній оправі з наклейками на корінці (Кир4157п, з КСС, № 345). Автограф власника на титулі – «Евфимія Болховитинова», і на верхньому форзаці: «Ex Guillelmi Cave Historia litteraria scriptorum ecclesiasticorum. Tom II. Seculo XI». Далі писарська виписка статті «Georgius Cedrenus», а внизу помітка Болховітінова про згадуваного «Johannis Thracessii Scylitza»: «hic venerandus Cave sibi contradicit in eodem enim opere ponit Cedrenum flornisse circa 1057 Scilitzem vero circa 1081». У тексті є деякі уточнення власника латинською і російською мовами, а також редакторські правки до виразів (ч. 1): «не сочетавался браком» – «не такъ» (арк. 75); «Посидону» – «Нептуну» (арк. 84); «кумир» – «грубо перевед.» (арк. 86 зв.); «не приличествовала» – «не в пору было» (арк. 88 зв.); «езеро Меотиду» – «Азовское море» (арк. 91 зв.); «Сикелии» – «Сицилии» (арк. 93); «Елур» – «по руски Котъ» (арк. 115). Так само (ч. 2): «Ираклиевы» – «Геркулесовы» (арк. 55); «литиею» – «съ крестовымъ ходомъ» (арк. 56 зв.)

Андрей Иоаннов (Журавлев). Полное историческое известие о древних стригольниках, и новых раскольниках, так называемых старообрядцах, о их учении, делах и разгласиях. Собранное из потаенных старообрядческих преданий, записок и писем (СПб., 1799). У цьому доповненому перевиданні тексту 1794 р. є дрібні хронологічні помітки Болховітінова, а у ст. «О заведении в Москве типографии» до підкресленого «остановилось 1602» зауважено: «неправда, ибо печатались и въ 1606, 1610 и проч.» (с. 42). На нижньому форзаці: «1711 года маія 12 по указу Государеву князь Менщиковъ велелъ по всей С. Петербургской округе объявить, чтобы никто общежительныхъ раскольниковъ Олонецкихъ, Андрея Денисова съ товарищи и посланнымъ отъ нихъ, обидъ и утесненія, и въ вере по старопечатным[ъ] книгамъ, помешательства отнюдь не чинили подъ опасеніемъ жестокаго истязанія. Указъ сей есть въ Софійской библіотеке при инструкціи Неофиту» (Гр3295, з КДС).

Велика кількість доповнень Болховітінова на примірнику «Инструкции благочинному нижеозначенных церквей» (М., 1803; шифр КСС, № 144): «О исправности метрическихъ книгъ и о подаче ихъ въ консисторію и духовное правленіе ответствовать всемъ церковнослужителямъ вообще. Указъ Св. Синода 1802, маія 15» (с. 2); «а обветшалыя и неспособныя хранить въ монастыряхъ. Ук. 1760, іюля 21» (с. 3, № 7); «1814, декабря 13 въ Высочайшемъ повеленіи о дорогахъ 35-мъ пунктомъ «не позволяется впредь не заводить церкви въ селеніяхъ иначе какъ на площадяхъ; среди обывательскихъ домовъ построеніе оныхъ строго воспрещается». По представленію 1-го департамента Сената 1819 г. Высочайше повелено «для выделенія подобающаго къ храмамъ Господнимъ уваженія и для сохраненія окрестъ ихъ должнаго благочинія, принять въ руководство непреннымъ правиломъ, чтобы отдалены были отъ оныхъ все предметы, подающіе поводъ къ соблазну» (с. 5–6, № 11); «въ подтвержденіе Указъ 1800, марта 22» (с. 11, № 28); [про від'їзди священиків]: «къ сему смотри Правило 15 Св. апостоловъ, 3 Антіохійскаго собора, 18 Сардинійскаго и 3-й пунктъ Указа Св. Синода 1800, марта 22, в коихъ строго сіе запрещено» (с. 14, № 36); «смотр. 27-е правило 6-аго Вселенскаго собора» (с. 16, № 43); «а при осмотре церквей денежную казну по книгамъ свидетельствовать и въ книгахъ подписывать. Указъ 1797, октябр. 5. Къ сему же указы 1723, іюля 29, и 1748, іюня 23, и 1798, апреля 4» (с. 17, № 46); «а для письмоводства велено брать [...] Указъ 1727, маія 7 и 1802, маія 16»; «а прочихъ никакихъ сборовъ не следуетъ налагать. – Указъ имян. 1780, сентября 26, и 1802, августа 16» (с. 23, № 64).

Соколов П. И. Каталог обстоятельный российским рукописным книгам священнаго писания, поучительным, служебным и до церковной истории касающимся, в Библиотеке Имп. АН хранящимся (СПб., 1818; шифр $Гр_{XIX}$6114, з КСС № 1393). Є запис простим олівцем: «Все нижесл. вписать въ Словарь», помітки коричневим олівцем, чорнилом: «Іоакима патріарха» (с. 16, № 50), «Псаллоса» виправлено на «Пселлія», «посещеніе» на «попеченіе» (с. 23).

Серед рукописних матеріалів Є. Болховітінова є також кілька богословських збірників (ІР НБУВ. – Ф. 312. – № 233–234): Іоанна Постника XVI ст., Служебник Антонія Римлянина, проповіді Московського митрополита Даниїла, патріарха Никона, № 528 – «Ответы на старообрядческие вопросы свящ. Черевковской Успенской церкви Георгия, поднесенные еп. Евгению в 1811 г.». Є скопійовані: № 417 – «Слово похвальное пресвятыя Богородицы 1595 г.», № 433 – укази патріарха Іоакима (1687), № 686 – «Синопсис о Езекіи» Й. Хмарного (1728), № 418 – «Описаніе Со-

ловецкаго монастыря» (1820) і т. п. З рукописних збірників митрополита київського періоду вирізняються документи попередників з Київської митрополичої канцелярії: Тимофія Щербацького (ІР НБУВ, ф. 312, № 438), Серапіона Олександровського (№ 462), описи ризниці, церковного майна, копії документів з української історії та ієрархії з фондів Московського архіву іноземних справ (№ 293, 307, 428, 430, 432) та ін.

Знайдено *історичні дослідження* з нотатками митрополита:

«Царственная книга, то есть летописец царствования царя Иоанна Васильевича... напечатан с письменнаго, которой сыскал в Москве в Патриаршей библиотеке» (СПб., 1769) – доповнено титул: «1554 до 1573=19 летъ»; до передмови видавця – «Кн. Щербатовъ» (Гр361, КСС, 1066).

Засецкий А. Историческия и топографическия известия по древности о России, и частно о городе Вологде и его уезде ([М.: у Новикова], 1780) – на нижньому форзаці: «Заволочье городъ былъ еще по Новогородской дороге къ Полотску отъ Полотска 150 верстъ, а отъ Невеля 60 верстъ». Також підкреслено абзаци з характеристиками князів, ієрархів, про Спасо-Прилуцький монастир (Н113, з КДС).

«Краткое описание всех случаев касающихся до Азова. Пер. с нем.» (СПб., 1782) – кілька разів виправлено ім'я літописця Феодосія на Нестора (Гр3473²).

Крестинин В. Исторические начатки о двинском народе (СПб., 1784, ч. 1) – «Двинской полной летописецъ напечатанъ вторично въ Древней росс. Вивліофике часть XVIII» (Гр2430²).

«Летописец содержащий Российскую историю от 1206 до 1531» (М., 1784) – на титулі: «Это, кажется, Ростовская летопись. Ибо весьма много содержится о Ростове и въ пользу Ростова» (Гр3626²).

«Историческая и хронологическая поколенная роспись всех в России владеющих вел. князей, царей, императоров, сост. и пер. Е. Кушелевой» (СПб., 1785) – виправлено Ильинскаго на Глинскаго (с. 85). (Гр3525, з КДС).

Болтин И. Примечания на историю древния и нынешния России г. Леклерка (1788, т. 1) – «о неметахъ упоминаетъ еще Юлій Кесарь и Тацитъ» (с. 34); початок створення слобідських козацьких полків «около 1650»; «как-то Харьковъ и проч.» (с. 349) (шифр Гр16, КСС 1071).

«Ответ генерала-маиора Болтина на письмо князя Щербатова, сочинителя Российской Истории. Изд. второе» (Во граде Св. Петра, 1793) – «т. е. наемныя войска изъ варягъ» (с. 82) та ін. помітки, позначки NB коричневим олівцем. Так само (Гр2757, КДС, VIс.53): Примечания на Ответ генерала-маиора Болтина на письмо князя Щербатова (М., 1792): на титулі – «писано самимъ Щербатовымъ» (шифр Гр2759, КДС, VIс.298).

«Руская летопись по Никонову списку» (М., 1767–1768, ч. 1–2) – «Не Татищевъ первый свелъ и сличилъ летописи, а Никонъ. Первая часть сего Никонова летописца печатана подъ собственнымъ смотреніемъ Шлецера, а вторая по его же начертаніямъ издана однимъ Башиловымъ. Смотр. Шлецеровъ Нестор. введеніе стран. [151]» (шифр Гр4382⁷, штемпелі КДС: Vс.28, ІНО); (Гр4383, 1786, ч. 3) – примітка (с. 200); (Гр4384², 1789–1790, ч. 5–6) – примітка про владику Феофіла: «А казну его всю взялъ по подозренію въ заговоре о предательстве Новагорода Литве за то, что князь отнялъ у него много волостей» (с. 109); (Гр4385, 1791–1792, ч. 7–8) – також на інших сторінках цього примірника.

Ильинский Н. С. Историческое описание города Пскова и его древних пригородов с самаго их основания (СПб., 1790–1794. 4 ч.) – з багатьма нотатками-виписками: «[...] Въ Изборске въ старыхъ [...] могилахъ выкапываютъ на ручныхъ костяхъ обручи изъ меди. Путешественники наши, бывшіе въ Черногоріи, пишутъ, что и тамъ тоже[...] См. Сынъ отечества. 1818. № 30, стр. 174» (с. 6); «[...] назвалъ между словами Новгородъ отчиною своею. Отъ сего слова произошелъ бунтъ[...] Все закричали: мы люди вольныя[...] и послали пословъ къ Казимиру, прося. А архіепископъ ихъ посвященъ чрезъ Литовскаго митрополита [...] См. Царств. летоп[...]» (ч. 3, с. 19); «После сего уже поход. въ 1478 взята Марфа изъ Новагорода въ Москву и тогда-то отняты все права ихъ. См. Никонов. летоп. ч. VI, стр. 21–165[...]» (с. 46, шифр Гр3283, з КДС).

У виданні «История о Казанском царстве неизвестнаго сочинителя XVI столетия по двум старинным спискам», СПб., 1791 (Гр3342, штемпелі КДС, УСВ) – примітка про хрещення татарина (с. 258, ряд 9).

«Євгенія Булгаріса Историческое розыскание о времени крещения Российския великия княгини Ольги» (СПб., 1792) у перекладі П. П. Соколова (Гр3325, з КДС). Книжка пошкоджена тоді чи пізніше, тому після реставрації багатьох приміток Болховітінова розшифрувати вже не вдається – вони зрізані. А наскільки вони важливі, видно, зокрема, з уточнення до вказівки, що Нестор жив через 50 літ після Ольги (с. 35): «Непр., ибо [Нестор] родил[ся] 1056, а Ол[ьга с]кончалась 969».

«Книга большому чертежу или древняя карта Российскаго государства, поновленная в розряде и списанная в книгу 1627 года» (СПб., 1792) – «Издана гр. Мусинымъ-Пушкинымъ, а другіе говорятъ, Иваномъ Никитичемъ Тредиаковскимъ. Сказываютъ, что будто сей книги напечатано только 50 екз. Ета книга то же, что Древняя россійская идрографія, издана Новиковымъ 1773 въ С.П.б въ одной книге» (Гр2070, штемпелі КДС, ІНО, УСВ).

Татищев В. Н. Лексикон российской исторической, географической, политической и гражданской (СПб., 1793. Т. 1) – на верхньому форзаці (Гр4656/1–2[3]): «Что Татищевъ отчаевался самъ докончить сей лексиконъ, о томъ смотри его издан. Судебникъ подъ статьею 131». Помітка про Битюг у Воронезькій губ. (с. 163) – «вздоръ»; що Воронеж «разорен 1237» (с. 283) – «нигде въ летописяхъ, сколько мне известно, этого не упоминается»; «печенегов выгнали половцы, а половцовъ уже татары, ибо печенеги задолго уже до нашествія татаръ не упоминаются» (с. 284).

Є також видання І. Г. Георгі «Описание российскаго императорскаго столичнаго города Санкт-Петербурга и достопамятностей в окрестностях онаго» з розфарбованим від руки планом (СПб., 1794). На верхньому форзаці помітка: «По полицейской переписи въ 1803 году жителей въ Петербурге оказалось 244.463, не щитая войска» (Гр2965).

«Краткое начертание Российской истории, служащее руководством к обстоятельному познанию древних и новых произшествий сего государства» (Калуга, 1794) – на верхньому форзаці: «NB въ Мореріеве Лексиконе истор. подъ статьею Danilovitz, Меньщиковъ производится родомъ изъ Литвы. Смотр. тамъ подробнее»; на нижньому – «Договоръ о разделеніи Польши сделанъ еще въ 1772 году между Австріею, Россіею и Пруссіею» (Гр5329, з КДС).

Мальгин Т. Зерцало российских государей (СПб., 1794) – з написом: «Ev: Болховитин[овъ]» (Гр3694[4], з КДС).

В хорошому стані (шкіряна оправа, корінець з тисненою назвою і візерунком, блок тоновано синьою фарбою) алфавітний короткий біографічний довідник: Нехачин И. Исторической словарь Российских государей, князей, царей, императоров и императриц (М., 1795). Запис на верхньому форзаці: «Родословіе государя Іоанна Антоновича: 1. Екатерина Іоанновна была дочь Іоанна Алексеевича, старшаго брата Петра I и выдана въ замужество за герцога Мекленбургскаго Карла Леопольда. 2. Отъ сего брака родилась дочь Анна, выданная въ замужество за Антона, принца Брауншвейг-Люнебургскаго [...]». Запис на нижньому форзаці, після вклеєної другої великої таблиці генеалогії царського роду Романових з гербами земель Російської імперії: «Поляки въ царство Казимира Великаго, когда Кіевскіе и Острожскіе князья ослабели отъ нападеній татарскихъ, въ 1333 и 1334 годахъ завоевали и присвоили себе Малороссію. Уже около 1654 году малороссійскій запорожскій гетманъ Богданъ Михайловичъ Хмельницкій освободилъ изъ подъ ига свое отечество. Казимиръ въ 1340 г. княжество Кіевское зделалъ воеводствомъ и всю Малороссію разделилъ на поветы, уставилъ воеводъ, каштеляновъ, старостъ и пр. По Польскимъ правамъ въ мирныхъ статьяхъ истребовалъ онъ поставить, чтобы восточная церковь въ Польскихъ владеніяхъ упривилигирована была и митрополитъ Кіевскій въ польскомъ Сенате имелъ бы по примасе место: но поляки последняго пункта не сдержали». У тексті до твердження, що за царя Василія III в 1440 р. в Росії розпочато книгодрукування (с. 35) примітка: «враки» (Гр. 3858², з КДС).

Нехачин И. Новое ядро российской истории (М., 1795) – на верхньому форзаці: «Современное открытіе Сибири: л[юди] изъ Россіи такъ много переселяться начали, что Годуновъ пре[д]ложилъ Федору Іоанновичу даже запретить это. Царь Алексей Мих., завоевавъ Белоруссію, переселялъ поляковъ и корелъ». В кінці книги: «Предсказаніе о Россіи сочинено императоромъ Львомъ VI, прозванн. Философом[ъ] – смотр. Bayle Dictionn. Historique» та ін. (Гр.187–188, КСС, 1101/1,2).

Голиков И. Анекдоты, касающиеся до государя имп. Петра Великаго. Изд. 2-е, испр., доп. и умноженное (М., 1798) – напис на звороті форзацу: «Въ журнале «Сын отечества», 1819, № XXIV-й, напечатано еще несколько анекдотовъ Петра Великаго, найденныхъ въ бумагахъ Андрея Нартова, дейст. статск. советника, бывшаго при государе семъ механикомъ и учителемъ токарнаго искуства, Академіи наукъ и Канцеляріи главной артиллеріи и фортификаціи члена. Писаны въ 1727 году. А продолженіе техъ же «Анекдотовъ» печатано въ журнале «Соревнователя просвещенія и благотворенія» 1820 года» (Гр3002, з КДС).

«Летопись по списку Софейскому Великаго Новагорода» (СПб., 1795, ч. 1) – на титулі: «Но противу Софійскаго много пропусковъ и неисправностей» (Гр276, штемпелі КДС, УСВ, ІНО).

В напівшкіряній оправі з тисненням на корінці інше дослідження ($Гр_{XIX}$701, КДС: IV с. 61): [Дмитриевский И.] О начале Владимира, что на Клязьме, о пренесении в оной из Киева российской столицы и о бывших в оном великих князьях. Собрано из древних летописцов и новых историй с приложением потребных изъяснений (СПб., 1802) – на титулі примітка Є. Болховітінова: «Но тутъ смешанъ съ нимъ и Владиміръ Волынскій»; доповнення іншим почерком: «Соч. Иванъ Дмитріевскій (см. далее)».

Елагин И. Опыт повествования о России (М., 1803, 3 т.) – на верхньому форзаці: «Рецензію на сей Опытъ повествованія издалъ Шлецеръ in Gotting. gelert. Anz.

1804 года въ 94 номере. И еще некто неизвестной im Allgemeines litteratur. Zeitung 1804, въ февралe № 56»; виправлено назву річки: «Кура въ Грузіи» (с. 45); «о дани куничной съ жениха, ныне въ деньгахъ – еще въ 1764 году отмененъ» (с. 276) та ін. Тут же: (2) Невахович Л. Примечания на рецензию касательно Опыта российской истории г. Елагина (СПб., 1806) – відбиток з журналу «Лицей». (Гр198, КСС, 1100).

Як видно з листування Болховітінова, з нетерпінням ним очікувалось і з великою увагою перечитувалось найбільш популярне видання початку XIX ст. (Гр117–122, з КСС): Карамзин Н. М. История государства Российскаго. Изд. второе, испр. (СПб., 1818–1829, 12 т.). Книжки у простих напівшкіряних оправах, з тисненою назвою на корінцях, по 2 томи разом (збережені видавничі обкладинки з набірними рамками і сюжетними віньєтками, обрізи тоновано жовтою фарбою). Велика кількість зауважень Є. Болховітінова при звірці з першим виданням (різним чорнилом, різного кольору олівцями) свідчить про його неодноразове звертання до цього тексту, причому при оправлюванні дрібні помітки на полях були не зрізані, а загнуті смужками паперу. Деякі з них, зокрема, на верхньому форзаці: «У Византійскихъ историковъ упоминаются славяне въ важныхъ должностяхъ при Константинопольскомъ дворе [...] Аршинъ и у турковъ называется Archim [...] Слова татарскія въ рускомъ языке: очагъ [...] топоръ». На титулі (т. 1) доповнення: «[...] Изданіе 1-е таковое 1817 безъ означенія года, 2-го изданія напечат. 3000 екз.»; на зв. титулу: «Туры изъ хворосту плетеные коробы, нагруженные камнемъ и землею для заслону батарей и пушекъ [...] Лайва чухонское судно на Ладожском озере». Далі, після отриманої записки В. Анастасевича, який опрацьовував зведений літопис, на вільному місці занотовано (9.VIII.1820): «Ипатьевской списокъ Нестора писанъ на толстой бумаге въ два столпца полуставомъ на 614 страниц. Записанъ въ реестре Библіотеки Академіи наукъ подъ № 6 и кажется, не старее XVI века, отъ потопа до 6800 (1292) г. при конце несколько писаныхъ листовъ отрезано. Не известно, что на нихъ было написано, но видны края строкъ той же руки, которою кончится сія летопись. Переплетъ черный кожаный, кажется, натянутъ на березовыя доски съ медными наугольниками и одною защепкою.

Хлебниковскій списокъ. На корне напечатано золотыми буквами по красной коже: «Нестерова россійская летопись», а по зеленой: «Коломенскаго купца Петра Хлебникова». Ныне принадлежитъ г. Полторацкому. Писанъ на лощеной бумаге уставом съ юсами въ листъ 788 страницъ, во французскомъ переплете.

Ермолаевскій списокъ (коллежск. советн. Александра Иван. Ермолаева купленъ въ Москве 1814. Съ пометою: «1769 іюня 1 продалъ я Матвей Гавриловъ москов. 3-й гильдіи купецъ сію книгу Летописецъ за частъ Ивану Кузмину». Писанъ въ листъ на голландской бумаге I. P. Номеровано поллистовъ 220, а не номерованныхъ отъ 223 до 314 полулиста. Писанъ уставомъ по 30 строкъ на странице, не старее XVIII века. Письмо чистое, но очень ошибочное.

Все сіи списки содержатъ одинъ текстъ, но во многихъ местахъ несходный целыми періодами, а инде только строками. Орфографія во всехъ разная. Въ Хлебникове ближе къ Ипатьевскому, а въ Ермолаеве вовсе новая церковная, въ об[о]ихъ последнихъ слова съ разстановкою, знаками препинанія и удареніями» (с. XXXV)[4].

Подальші деякі з численних зауважень Є. Болховітінова: кіфари венедів «ими выдуманныя» – «Сихъ словъ въ Стриттеровыхъ выпискахъ вовсе нетъ, и неизвест-

но, откуду они сюда приставлены»; «не Прокопій, а Theophylactus, lib. VI, cap. 8» (т. 1, с. 69); «въ Витепске жили кривичи, а по Нестору козарамъ платили дань только поляне, северяне и вятичи» (с. 127); про князя Святослава та імп. І. Цімісхія: «Откуда сіе взято? А свиданіе сіе описалъ одинъ только Левъ Діаконъ» (с. 192); у Прим. на с. 215 дописано, що в І-му виданні автор не знав давнішої слов'янської книги за «Біблію» Ф. Скорини. Також є пояснення слов'янських і російсько-українсько-польських слів, виписаних з 1-го видання (с. 71, Прим. 159). Менше поміток далі: (т. 2, с. 45) – про «единственно» новгородські списки законів Ярослава: «во всехъ почти Кормчихъ»; (т. 2, Прим. 125) – про урочище Кземли: ріка «Гзень на выезде къ Московской заставе, текущая къ Антоніеву монастырю»; (Прим. 256): про «Метыль то же, что мотылъ: гной (см. Лексик. Кутеинскій)»; «Въ Кут. Лексиконе не метылъ а мотыль. Въ северныхъ странахъ метылъ значитъ белыя бабочки, множествомъ падающия въ реке на воду, ее собираютъ для лову рыбы, жадно ее хватающей»; (Прим. 285) до значення слова «берладник» – додано етимологію за Glossar Дюканжа, Compendio Аделунга: «кольцо кожаное... стадо... родъ корабля». На книзі із шифром Гр121, т. 9–10, на верхньому форзаці: «Некто безыменный издалъ: Apologia pro Joanne Basilide II Magno Duce Moscoviae Tyrannidis vulgo falsique insinulato. Viennae Austriae apud Autorem Anno 1711, in 4-to, 74 pag. Онъ винитъ націю и время, а не царя, и судитъ о пристрастіи непріятелей поносившихъ его».

Голлман Г. Ф. Рустрингия, первоначальное отечество перваго российскаго вел. кн. Рюрика и братьев его (М., 1819), з присвятою перекладача І. Снєгірьова меценату М. Румянцеву і зауваженням Є. Болховітінова на титулі: «Затейливая задача»; в тексті: «См. о сем у Миллера въ Ежемес. сочин. 1755. часть I и Карамз. Истор. II, примеч. стр.» (с. 47, ряд 18, $Гр_{XIX}$1801, з КДС).

Є помітки Болховітінова в брошурах ще одного його сучасника, українського історика: Р[уссов С.] Обозрение критики Ходаковскаго на Историю российскаго государства, сочиненную Н. М. Карамзиным (СПб., 1820, Гр1965); Руссов С. Опыт о идолах (СПб., 1824) – на обкладинці: «Прочит. 8 а[...] 1833» ($Гр_{XIX}$1552).

Об отношениях российских князей к монгольским и татарским ханам, 1224 по 1480 год (СПб., 1823) – численні підкреслення олівцем, примітка до фрази про вінчання на царство за татарським звичаєм: «Его и не было» (с. 38, $Гр_{XIX}$3608, з КДС).

Федоров Б. О форме присяги в России со времен язычества до царствования Петра Великаго (СПб., 1824) – це відбиток з журналу «Отечественные записки» (№ 47), вкінці помітка: «[...] и другія въ Россіи присяги» ($Гр_{XIX}$1930, з КДС).

В опублікованих зауваженнях і доповненнях тексту на сторінках «Истории российской» (М.; СПб., 1768–1774) В. Татіщева (Гр4652^3–4653^3) Болховітіновим вказано, крім першорядного для нього зведеного Нестора А. Шлецера, багато інших «достойных внимания», «любопытных» публікацій: [Орлай И.] История о карпато-россах, или о переселении россиян в Карпатские горы (Северный вестник, февраль 1804), О начале Рускаго государства (Вестник Европы, 1811, № 4), Руссов С. О народах Россах вне России (Отечественные записки, 1827, № 86–87, июнь-июль).

З літописів у митрополита були (див. у ІР НБУВ. – Ф. 312) зокрема списки: № 419 – «Летопись Галицкого Воскресенского монастыря» (1761), № 250 – «Летописец» П. Полянського (Переяслав, 1775), № 307–308 – «Кіевская летопись», з листом К. Калайдовича (1824), № 313 – «Летописец в Малой Россіи»..., № 316 – «Новгородскій летописец» XVIII ст., № 324 – «Псковская летопись», № 325 – Псковсь-

кий збірник XVIII ст., № 326 – «Россійская летопись», № 331 – «Краткая история о Казанском и Сибирском царстве» і т. д.

Історико-мовознавчі нотатки залишені Є. Болховітіновим на сторінках книжок різної тематики. Перечитуючи літописи, описи і огляди співвітчизників та іноземців, часто подорожуючи, учений мав звичку занотовувати цікаві етнонаціональні особливості, звичаї народів Російської імперії, причому висловлювався об'єктивно і демократично, обурювався на цензурні причіпки, коли навіть не «все архивское» дозволялося до друку або видавалося з купюрами і з несправних списків. Як приклади можна назвати такі книжки:

Cornelius Schrevelius. Lexicon manuale graeco-latinum et latino-grecum (Padova, 1715) – «Evthymius Bolchovitinov. 70 ko.»; на нижньому форзаці зауваження про іноземні слова у грецькій мові (КДС, VIa.52).

Є багато позначок коричневим олівцем, підкреслених рядків в «Разговоре между чужестранным человеком и российским об ортографии старинной и новой» (СПб., 1748. – [8], 460, [4] с.) В. Тредіаковського. На звороті верхнього форзацу зауваження: «Тредіаковскій хотелъ логическими средствами очистить языкъ». Далі примітка до «...вымыслил» (с. 31): «Anonymae Bandurii (см. Известія визант. истор., ч. III, стр. 16) изчисляетъ кириловскихъ буквъ 35»; примітка до значень початкових літер після «и прочая» (с. 36–37): «Смотр. in originem et historiam Alphabeti Sclavonici glagolitici vulgo Hieronymiani desquisitio antiquitatis populorum septentrionalium reique litterariae Sclavonicae et Runicae studiosis a Clement. Grubissicio proposita. Venetiis 1776 in 8°, pag. 77. При сей диссертаціи на стран. 43 таблица буквъ глаголитическихъ, руническихъ и греческихъ. Фритіево истолкованіе славенской азбуки подобное Іеронимову на еврейскую [...]; доповнення (с. 49): «осталась у волоховъ и молдаванъ, печатающихъ свои книги славянскими буквами. У молдаванъ еще есть буква [...]» (Гр5347, КДС, VIc.55).

Тредіаковський В. Три разсуждения о трех главнейших древностях российских, а именно: I. О первенстве словенскаго языка пред тевтоническим. II. О первоначалии россов. III. О варягах руссах славенскаго звания, рода, и языка (СПб., 1773). Запис Болховітінова на дод. арк. перед титулом: «Подобное первому изъ сихъ разсужденій издалъ и одинъ полякъ Войцехъ Демболецкій подъ заглавіемъ: Wywod iedynowłasnego panstwa swiata, po ktorym pokazuie X. Woyc. Dębolecki z Konoiad Franciszkan D. Th. generał Spolecznosci wykopowaniu[!] więzniow (братства искупленія пленныхъ). Ze starodawnieysze w Europie Krolewstwo Polskie lubo Scytyyskie[!]: samo tylko na swiecie ma prawdziwe successory Jadama (такъ называетъ онъ Адама отъ слова Jadam, емъ), Setha i Japheta; w panowaniu swiatu od Boga w raju postanowionym: ize dla tego polaki sarmatami zowią, a gwoli temu (при томъ) i to się pokazuie, ze język slowianski pierwotny na swiece. Nie gan, (не брани), az przeczytasz, bo za pozwoleniem zwierzchnosci i rorzasnieniem (разсмотреніемъ) doctorow. W Warszawie, w druk. J. Rossowskiego, 1633, in 4-to, pag. 112. – Тутъ Азія значитъ Ozyia, ибо тамъ созданы все живущія твари, Африка значитъ Jawruka, ибо обратила Афета въ другую часть света; Мелехъ знач. отъ Магога и Леха (могучаго Ляха); Мельхиседекъ знач. Мелеховъ судья, т. е. седокъ; Aθины=uczeni; Babilon=babie lono и проч. Сей же авторъ, бывши въ Риме, писалъ Historiam Antediluvianum[?] и для сего труда уволенъ былъ даже отъ хожденія на крылосъ для пенія. – Сіе выписано изъ Бентковскаго Historya litteratury Polskiey, изд. 1814, том I, стр. 194 и след. У него

тамъ подробнее. Еще есть сочиненіе одного поляка O początku dawności, odmianach y wydoskonaleniu języka polskiego, zdania X. Stanisława Kleczewskiego, Zakonu S. O. F. Reformata prowincyi Ruskiey, roku Panskiego 1767, w Lwowie w drukarni brackiey SSS. Troycy. Авторъ также древность славянъ и языка ихъ отъ скифовъ, сарматовъ и всехъ народовъ, пригибая этимологію къ славенскому языку. О немъ смотр. у Бентсковскаго[!] Historya litter. Polskiey, tom I, pag. 198» (Гр1409, з КДС).

Болховітінов цікавився зирянськими старожитностями, особливо діяльністю Стефана Пермського і його азбукою. Немало приміток, зокрема, доповнення фінських слів, залишилось на сторінках книги (Гр3597²) «Продолжение Дневных записок путешествия Ивана Лепехина» (СПб., 1780. Ч. 3).

«Наставления греческаго простаго языка, собранныя в Московской Славено-Греко-Латинской Академии» (М., 1789). На титулі – «Евфимъ=Болховитиновъ. 1790 года»; у тексті є виправлення і доповнення грецьких слів з російським перекладом: «клевстникъ, клевета, клевещу, обвинять, клеветнически» (с. 69); «внутренности» (с. 76); «остроконечіе, жало, втыкаю, убодаю» (с. 80); «вино, красовуля, жребій» (с. 81); «вместе» (с. 82); «часть, сторона» (с. 83); «всегда, представляю» (с. 85); «пестрый, нога» (с. 87); «поднимаю, разрываю, печалюсь» (с. 88); «поднимаю, растерзываю, раздираю» (с. 89); «ядовитый» (с. 91); «рыболовъ, умираю» (с. 93) (Гр3815).

«Полной латинской Геснеров лексикон с российским переводом Д. Синьковского» (М.: В Университ. тип., у Х. Ридигера и Х. Клаудия, 1796. – 2 ч. – XVIII, 3877 стб.) – з помітками олівцем (Гр2978, КДС; VIc.1).

Музична тематика: важливими є дані про певні книги з листів Є. Болховітінова. Зокрема, Г. Державіну він наводить історію канту, характеризує класичні фортепіанні партитури І. Прача з симетрично-рівномірними нотними записами народної пісні як такі, що не відповідають їх вільному виконанню. Хоча в цілому збірник, виданий М. Львовим, гідний уваги: Собрание народных русских песен с их голосами, на музыку положил Иван Прач. Ч. 1. – [СПб.]: Тип. Горного училища, 1790. – XVIII, 192 с., 64 арк. нот. (Гр533). Там вміщені також тексти шести українських пісень з нотами.

Вже зі Пскова він писав В. Анастасевичу: «Кудлаеву азбуку для двух голосов я получил и немедленно прочел, ибо и сам я был 10 лет певчим и теперь иногда сам учу своих за неимением регента. Тут ничего нет особеннаго, кроме логики голоса, а нужны бы еще некоторыя теоретическия, хотя краткия правила, без коих всякая практика есть только механизм. Принужден буду разве сам выбрать их из Руссова Dictionnaire de Musique, который у меня есть»[2]. Автограф на титулі – «Evthyme de Bolchovitinov»: Rousseau J. J. Dictionnaire de musique (Paris, 1775, т. 2), в кінці є 10 альбомного формату (26x42,5 см, складених вп'ятеро) таблиць музичних систем античної і сучасної автору гармонії з нотами і зразками пісень. На таблиці С до оди Піндара є доповнення Болховітінова: «tom 1, pag. 503», «tronve par Kircher»; до гімну Немезіді: «par Mesomedes Libertin d'Adrien empereur», «tronve par mr. Burette». (In1200, з КДС).

К. Наришкину митрополит надіслав листа з відгуком про твори протоієрея П. Турчанінова (родом киянина): 4 «Херувимских песни», «Милость мира», «Чертог твой» (29.VIII.1828). На противагу митрополиту Філарету Дроздову, який на слух визначив, що композиції важкі для виконання, Болховітінов писав: «...При почтен-

ном отношении Вашего Высокопревосходительства от 14 июля имел я честь получить партитуры нот шести статей из нот Церковнаго обихода, приведенных в гармоническое пение. Сличив оные с обиходными темами, я нашел, что темы везде верно удержаны, издержки тем правильно выключены, а прибавки некоторых гармонических украшений приличны и неправильные ударения слов исправлены. Посему заключаю я, что издание такового гармоническаго пения полезно будет для церквей, где есть певческие хоры. Впрочем, нужным почитаю заметить, что сии напевы, внесенные в нотный Обиход, не древние в нашей церкви, а в новейшие уже времена изобретенные по мелодии италиянской, а не греческой...» (РДІА. – Ф. 472. – Оп. 1. – Спр. 383. – Арк. 121)[3].

Серед інших рукописів митрополита XVIII–XIX ст., переданих до Кисво-Софійського собору, зазначимо № 110 – «Обиход знаменнаго роспева», № 124 – «Объяснение знаменнаго пения, с историческим очерком», № 125 – «Грамматика стариннаго крюкового пения», № 127 – «Четвертая мудрость Мусика» (XVII ст.).

Є. О. Болховітінов переймався також проблемами медицини, цікавився новими дослідами, записував різноманітні рецепти (ІР НБУВ. – Ф. 312. – № 732). Вчений назбирав у своїй бібліотеці багато медичних посібників, зокрема:

Тиссо С. О здравии ученых людей. Пер. с нем. на рос. и с подлинником фр. поверенное доктором медицины А. Ш. (СПб., 1787) – Болховітіновим доповнено ім'я автора: Александромъ Шумлянскимъ (Гр4667).

Штерк А. Лечебник или Наставления относительныя к деятельной врачебной науке. Пер. мед. ф-та студент М. Г. (М., 1789. Ч. 1) – на титулі: «Маркъ Ивановичъ Гороховскій после былъ медиц. докторъ, служилъ въ Воронеже, въ Петербурге, при морскихъ госпиталяхъ, въ Олонце инспекторомъ и наконецъ въ Тамбове советникомъ Губернск. Правленія. Лишенъ чиновъ и дворянства 1828, а былъ уже коллежскій советникъ и кавалеръ. Обучался въ Московскомъ университете и тамъ пожалованъ докторомъ. Приехалъ изъ Кіевской академіи» (Н291).

(Гр4434, КДС, VIIIс.83): Сельский лечебник, собранный из разных авторов по алфавиту. Часть первая: Буквы Д.–К. (М.: В тип. Пономарева, 1789–1790. – С. 609–1521) – виписки: «Въ Аглинскихъ журналахъ 1809 года рекомендовано какъ самое верное средство отъ епилепсіи: взять[...] истолченнаго инбиря и распустивъ его въ сыропе изъ дикаго шиповника[...]» (с. 736); «Свежий клюковный сокъ совершенно вылечиваетъ [...] лишаи, даже мокрые» (с. 1325).

(Гр2048): О образовании имп. медико-хирургической академии (СПб, 1808) – з уточненням: «Которая открыта въ С.П.б. 1808 іюля 28, а московское отделеніе оныя 1809 февраля 2».

Добре збережений (напівшкіряна оправа з тисненням золотом на корінці) довідник П. Сумарокова: Источник здравия, или словарь всех употребительных снедей, приправ и напитков, из трех царств природы извлекаемых, с подробным описанием их лекарственных сил и полезных или вредных действий... (М., 1808). На звороті титулу напис: «а первое было напечатано въ Москве 1800 въ университетской типографіи у Ридигера и Клавдія – въ большую 8 на 260 страницахъ» ($Гр_{XIX}$3050, з КДС).

Своєрідний медичний довідник-конволют ($Гр_{XIX}$564, з КДС): (1) Говоров Я. Врачебныя наставления для немощных; или руководство к благоразумному поведению себя в болезнях и выбору для пользования оных врача (СПб., 1821) – з додатком

голошення про праці автора; (2) Маиер А. Об опасности сопряженной с наружным употреблением мышьяка, как предохранительнаго средства против водобоязни (Харьков, 1813); (3) Мухин Е. Основание науки о мокротных сумочках тела человеческаго (М., 1815); (4) Способ избавиться совершенно от оспенной заразы посредством всеобщаго прививания коровьей оспы [Б. м., 1803]; (5) Сведения о настоящем состоянии соляной части в России [Б. м., 1807, 5 табл.] – вказане Болховітіновим ім'я автора: «Карлъ Ивановичъ Габлицъ»; (6) Самойлович Д. Начертание для изображения в живописи пресеченной в Москве 1771 года моровой язвы. Изд. 2-е (Николаев, 1802).

Франк И. Всеобщая практическая медицина. Пер. с лат. М. Матвеевским (М., 1825. Ч. 1) – на верхньому форзаці (I $p_{x\,x}$ 4549, з КДС): «Латинское заглавіе сей книги: De curandis hominum morbis epitome prolectionibus Academicis dicota auctore Joanne Petro Frank [...] Manheimi, 1792[...]».

Також власник записував на книжках відомості природознавчого характеру: навколишній світ і все живе його приваблювали з дитячих років. Надалі в усіх переїздах він по-домашньому облаштовував свою маєтність: любив сам садити і доглядати квіти, дерева, навіть слідкував за правильним лікуванням коней (його прохання вислати такий посібник дуже здивувало В. Анастасевича).

(Р1376, з КДС): Linneus C. Systema naturae sistens regna tria naturae, in classes et ordines genera et species redacta tabulisque aeneis illustrata (Leipzig, 1776) – на титулі: «Evthymius Bolchovitinov»; «Prima editio prodiit 1735, ultima XII-ma 1766. Auctor mortuus est 1778 an.»; «Sed ipse auctor anno 1758 iterum auctiorem edidit et tandem ultimo 1766 curatiorem excudit». 8 гравійованих таблиць, складених вдвоє і підклеєних до аркушів з текстом; на форзацах, титулі, зв. титулу є примітки.

Цього ж автора (In1756, з КДС): Philosophia botanica (Stockholm, 1751). На верхньому форзаці: «[...]Известный путешественникъ г. Гумбольдтъ изчислилъ, что древніе греческіе, латинскіе и арабскіе натуралисты дали названія и описали 1400 растеній. Напротивъ того, ныне известно оныхъ до 38.000, изъ числа коихъ 7.000 растутъ въ Европе, 6.000 въ Азіи, 5.000 въ Африке, 1700 въ обеихъ Америкахъ и 3.000 на островахъ великаго океана. Изъ С. П. б. Академич. ведомостей. 1817 г. № 68». І на нижньому форзаці: «Линней, въ одной диссертаціи своей, напечатанной въ Упсале 1764 года, замечая, что некоторыя изъ колосныхъ растеній ни в одной части света не были отысканы дикорастущими, кроме Сибири [...]».

(Гр4496): [Леклерк де Монлино Ш.] Словарь ручной натуральной истории. Пер. с фр. языка с пополнениями из лучших авторов и вещей нужных для России В. Левшиным (М., 1788. Ч. 1). Автограф на титулі: «Евфимъ Болховитиновъ». На форзаці (частина літер кожного рядка зліва при оправлюванні була заклеєна): «[В]ъ земле отрываемъ кости огромныхъ живот[н]ыхъ, какихъ ныне уже не видимъ[...] Линнееву систему поправилъ, умножилъ и издалъ [Гм]елинъ [...]. Бюффонову Натуральную исторію продолжалъ и, дополнивши наипаче классы [земн]оводныхъ [...] и рыбъ, и все приведши въ новый порядокъ, издалъ въ 4 томахъ въ 18 долю съ [...] рисунками и изображеніями, около 1200 видовъ живот[ны]хъ – Ласепедъ (Lacepede), коего исторія рыбъ [...] полнейшая доныне и содержитъ до 1114 ви[до]въ, изъ коихъ 244 никемъ еще не были опи[са]ны. По изчисленію барона Гумбольдта в Европе 80 видовъ млекопитающихся животныхъ и около 400 птицъ. [...] Въ Азіи на острове Яве и въ другихъ местахъ растетъ ядовитое дерево упасъ,

коего сокъ коснувшійся крови чрезъ стрелу или нарезъ, умерщвляетъ въ несколько минутъ. Изъ всехъ цветовъ растеній самый величайшій почитается Avicrolochia cordifera, имеющій въ поперечнике до 16 дюймовъ. Но недавно на острове Суматре найденъ цветъ еще больше и въ поперечнике 3 фута. Онъ названъ Gonus Raflesio [...]».

На звороті титулу: «Просо родомъ изъ Индіи, ленъ изъ Египта, рожь изъ северовостока, картофель изъ Северной Америки, ананасъ изъ Перу, земляная груша или волошская репа изъ Бразиліи»; додано – «Айва смотр. квитъ» (с. 6); «Алмазъ принца регента Португальскаго веситъ 1680 каратъ и стоитъ 229 милiоновъ фунт. стерлинговъ или 1832 миліона рублей, онъ не ограненъ. Есть у того же принца другой алмазъ въ 215 [ка]ратъ» (с. 11); «Анаконда превеликая змея на острове Цейлоне, пожирающая животныхъ [...]» (с. 16); «Бегемотъ – речная лошадь, огромное жи[вотное]» (с. 34); «Енотъ см. генетъ» (с. 144); «Зубръ см. уръ» (с. 182); «Въ 1789 г. одинъ такой полозъ длиною въ 11 а., толщиною въ 3.1/2 локтей показался въ Полской Украине [...]» (ч. 2, с. 52).

На звороті нижнього форзацу: «Способъ сделать гортензію съ голубыми цветами. Надобно взять иловатой земли, долго лежавшей на воздухе, каковая обыкновенно бываетъ въ прудахъ и каналахъ, и познается по своему красно-бурому цвету, наполнить ею горшокъ и посадить гортензію, которая очень хорошо въ ней принимается и приноситъ прекрасные голубые цветы. Faba tonca растетъ на дереве Dipterix odorata Linn. Cie дерево имеетъ до 60 футовъ вышины, растетъ въ Южной Америке. Сей бобокъ для духу кладется въ табакъ».

Отже, ці та інші записи допомогли автору виявити книжки з бібліотеки митрополита Євгенія (Болховітінова). Разом із віднайденими та проаналізованими каталогами, списками, реєстрами його зібрання це дозволило зробити певну віртуальну реконструкцію неординарної бібліотеки першої половини XIX ст., яку зібрав митрополит Євгеній.

Примітки

[1] ЦДІАК України. – Ф. 184 (Києво-Софійський митрополичий дім). – Оп. 1 (1764–1925). – Спр. 7 – Каталог библиотеки Евгения, митр. Киевскаго и Галицкаго, Киево-Печерския лавры священноархимандрита и разных орденов кавалера. Учиненный с 1825 года наличных книг [Серафимом Покровским] (1825–1826). – 127 арк.

[2] [3 листа В. Анастасевичу, 27.IV.1817] // Древн. и новая Россия. – 1880. – № 12. – С. 631.

[3] Плотникова Н. Ю. Многоголосные формы обработки древних роспевов в русской духовной музыке XIX – начала XX веков: Дис. ... канд. искусствоведения / МГК им. П. И. Чайковского. НМБТ им. С. И. Танеева. ОРИР. – М., 1996. – Т. 2. – Прил. 3. – С. 139; Т. 1. – С. 36–38.

ВИСНОВКИ

Київський митрополит Євгеній Болховітінов настільки багатогранна особистість, що якесь узагальнене пієтетне тлумачення усіх підряд фактів його творчої біографії непотрібне, як і нав'язування полеміки про якусь його особливу історичну місію, що може привернути увагу лише тих, хто не знайомий ґрунтовно з предметом, судить за першим враженням, за кількома цитатами, а не комплексними матеріалами. Легенди, які супроводжували вченого все життя, різнобічність суджень його сучасників зовсім не означають їх хибності. І сучасне болховітінознавство неоднорідне: є приклади, тобто прагнення представити і проаналізувати творчу спадщину біобібліографа, історика, історіографа без бібліографічного опрацювання; дехто просто спекулює на пам'яті видатної людини, інші з ентузіазмом переповідають рідкісні нині праці півторастолітньої давності (узагальнюючи і плутаючи факти), або не мають міри у винахідливості власних версій та гіпотез і щиро доводять, що до них взагалі всі помилялись.

Болховітінову судилось пройти свій життєвий шлях, увібравши в одну людську долю чимало небуденних і трагічних подій – війни, повстання, зміни чотирьох царювань: Катерини II, Павла I, Олександра I, Миколи I. Наукову діяльність він розпочав в епоху поширення в Росії просвітницьких ідей, і назавше зберіг врівноважене поєднання раціонального й містичного без надмірної релігійної екзальтації. Йому був близьким деїстичний світогляд французьких енциклопедистів і прагнення морального самовдосконалення російських масонів, а у педагогічній діяльності він взагалі орієнтувався на кращих протестантських теологів. Недарма сучасники вважали митрополита винятковою особистістю – духовно аристократична натура вченого не визнавала ніяких схоластичних обмежень, ніякого фанатизму. Тому особливо важливою є частка його, хоч і не в повному обсязі, опублікованого листування (95 імен із принаймні згадуваних 165 осіб) – надзвичайно повчального і науково вартісного взаємообміну думок, ідей чи намірів. Варто було б зібрати розсіяне у періодиці, а також в архівах, музеях, бібліотеках України й Росії неопубліковане листування митрополита Євгенія з сучасниками і видати. Наскільки б прислужився цей збірник усім фахівцям з історії культури та науки початку XIX ст. і, водночас, докорінно змінив би уявлення про призабуту діяльність самого вченого.

Для зібрання Київського митрополита Євгенія характерні не розкішні шафи, фоліанти в дорогоцінних оправах, вишукані раритети, старовинні рукописи. На противагу деяким іншим колекціонерам зі значними коштами і зв'язками, він відзначався надзвичайною пам'яттю, працелюбністю, дослідницьким хистом, мав певні можливості блискучої кар'єри церковного ієрарха. Та перш за все він був ученим, а не просто бібліофілом, тому його збиральництво мало чисто прикладний напрям, щоденну життєву необхідність. Оскільки коло зацікавлень митрополита охоплю-

вало різноманітні проблеми культури, що, зрештою, закономірно для енциклопедично освіченої людини, то цей універсалізм особистості власника позначився і на його зібранні книг, рукописів, монет. Компактність і цінність такого роду колекцій – загальновизнаний аргумент на користь діяльності вчених. В оточенні книг і рукописів Є. Болховітінов був щасливий і бачив сенс свого життя, тому часто жалів, що мало вільного часу, а то зміг би розкрити багато таємниць історії сучасникам і нащадкам. Дві головні причини – постійні переїзди і надмірна офіційна зайнятість – розсіювали увагу, зусилля щодо впорядкування власної наукової спадщини. Саме через розпорошеність і значну втрату архіву Євгенія Болховітінова, рідкісність видань кінця XVIII – початку XIX ст., досі не видано повного зібрання його праць, разом з листуванням.

Всюди, де довелось працювати, Є. Болховітінов уособлював справжній науково-дослідний інститут, а його робоча бібліотека і архів служили місцевій просвіті. Вважаючи найважливішою справою інтенсивний взаємообмін інформацією, сам ієрарх постійно розсилав свої та чужі видання. Піклуючись не про кількість бібліофільських раритетів, а про загальну користь, оприлюднення матеріалів, їх дослідження, він роздаровував найцінніші свої книги і рукописи іншим вченим, науковим товариствам, учбовим закладам. Особиста бібліотека Болховітінова не була лише його приватною справою, постійним сховищем; це була своєрідна творча лабораторія з оновлюваним складом і мінливим обсягом. Через 8 основних переїздів власника повного остаточного каталогу ніколи й не існувало. Залишені в місцях служіння, іноді продані, а частіше подаровані, його книжки розсіялись з плином часу у фондах провінційних і столичних бібліотек, архівів, музеїв Росії і України.

Цінність його зібрання визначається не лише належністю видатному історико-церковному діячеві як робоча бібліотека вченого, але й тим, що водночас це пам'ятка культури і джерело досліджень науково-видавничого процесу та історії бібліофільства початку XIX ст. Комплексні дослідження бібліотек і архівів історико-культурних діячів особливо необхідні для орієнтування про долю, сучасний стан і місцезнаходження цих зібрань, вплив на формування книгозбірень державних і духовних установ у подальшому, а також і для підготовки довідника приватних зібрань України (розпочинав цю справу у своїх словниках саме митрополит Євгеній).

Сучасний орієнтовний обсяг опублікованого творчого доробку Болховітінова, з авторськими варіантами та творчими переробками послідовників – 135 праць: 43 окремі видання (з них 7 – відбитки статей), 4 переклади, 51 перевидання (в т. ч. у 4-х його збірниках); ним упорядковано і відредаговано 34 праці (перевидань 27), перекладено 13. Також опубліковано його статей у збірниках та періодиці: 70 окремо, 22 згруповання тематично (більше 500 назв), передруків 113 (більше 300 назв, 3 переклади), 10 упорядкованих ним (3 передруки), 11 перекладених. Назв неопублікованих праць (відредагованих і у чернетковому варіантах, збірників і окремих аркушів, кількість яких безперечно ще потрібно доповнювати) – 43 російською і 6 латинською мовами.

За звітно-кошторисними документами призначеного ним нового начальника друкарні Веніаміна Базилевича, який був на цій посаді 33 роки, можна визначити масштаби діяльності Є. Болховітінова в управлінні друкарнею Києво-Печерської лаври [1], що виражалось не формальними благословеннями, а прискіпливою увагою до найменших дрібниць редакційно-видавничого процесу: від замовлення певно-

го сорту паперу і гравіювання ілюстрацій у Росії, вибору шрифтів, до багаторазових вичиток коректури і визначення цін, детальної перевірки продажу і розсилання книжок по єпархії. Болховітінов був незадоволений непрактичністю свого попередника, бо застав гори нерозпроданих книг, тому вимагав звітів (26.VIII.1825): «...чемъ въ месяцъ занималась типографія, а книгъ никакихъ безъ представленія его высокопреосвященству не начинать печатать, ибо потребенъ и въ семъ выборъ выгодныхъ книгъ, а не какихъ либо для занятія только типографіи безъ пользы»[2]. Кожне видання розглядалось духовним Собором КПЛ, з остаточним рішенням митрополита щодо друкування.

Книжок кириличним друком за час митрополичої діяльності Євгенія було видано в друкарні Лаври більше 209 (лише в 34-х випадках вказано, що це передруки московських): Житій окремих святих, великомучеників і преподобних 65 (зокрема, Василія Нового – 4), Акафістів 5 і окремо св. Варварі 5, Апостолів 3, Каноніків 7, Служебників 2, Четій-Міней 9, Євангелій і Нових Завітів 13, Молитвословів 5, Псалтирів 17, Молебнів Богородиці 5, Чинопослідувань 7, Служб 4, Молитв 4, Діалогизмів 2, «Зборников» 2, «Краткіх изъявленій о двух пещерах» 6, творів отців церкви 9, церковних письменників 7, найчастіше – Димитрія Ростовського, Патерики (1830, 1835), 2 букварі та ін. (ЦДІАК. – Ф. 128. – Оп. 1, тип. – Спр. 471, ч. 2; спр. 493, ч. 1–2; спр. 502; спр. 507). Гражданського друку – більше 132 видань (описано С. Петровим 63), з яких значна частина пов'язана з митрополитом Євгенієм, бо це, окрім його праць, службові видання консисторії (укази Синоду, положення, інструкції) і навчального процесу КДА (підручники, журнали, плани, програми, проповіді викладачів і студентів). Вийшли також збірники дисертацій КДА «Некоторые опыты» 1824 р. і «Опыты упражнений» 1832 р. студентів I і V курсів. Видань іноземними мовами було випущено три. Деякі підготовлені за цей період в КДА праці були видані пізніше. Проте не було надруковано більше 10 перекладів, 28 проповідей студентів II курсу (1825 р.)[3]. Санкт-Петербурзьким цензурним комітетом не пропущено збірник дисертацій випуску 1836 р., з яких тільки одна видана окремо.

У даному виданні відзначено місце і роль київського зібрання Є. Болховітінова в історії Києва, зокрема, у формуванні бібліотек Київської духовної академії, семінарії, Києво-Софійського собору, реконструйовано і досліджено частину колекції Є. Болховітінова, що нині зберігається у НБУВ. Представлені віднайдені матеріали – це автографи вченого (статті, переклади, примітки) та дарчі написи його друзів і сучасників на книжках з фондів НБУВ, документи ЦДІАК України. Вперше публікуються тексти висновків духовної цензури Києва, Москви і Санкт-Петербурга, а також листів митрополита Євгенія Веніаміну Базилевичу, Г. Р. Державіну, Ігнатію (Семенову), П. С. Мещерському, Х. Ф. Розанову, Г. А. Розенкампфу, Стефану Семяновському, С. Я. Шодуару, а також отриманих від Амвросія Подобєдова, П. І. Голеніщева-Кутузова, І. В. Лопухіна, П. В. Лопухіна, О. М. Голіцина, Іони Павінського, Єпифанія Канівецького, О. М. Кузнєцова, В. В. Стависького, Самуїла Стебловського, Серафима Покровського. У покажчику архівних матеріалів додаються інші учасники листування: Д. М. Блудов, І. Ф. Браун, І. І. Глазунов, О. М. Голіцин, Є. Ф. Ертель, М. І. Заїкін, О. В. Казадаєв, Є. Ф. Канкрін, В. Н. Каразін, П. І. Кеппен, Ф. К. Клосіус, В. В. Левашов, І. М. Лобойко, М. А. Маркевич, О. І. Михайловський-Данилевський, К. О. Наришкін, А. С. Норов, О. М. Пендуров,

М. М. Сперанський, Ф. А. Толстой, О. І. Тургенєв, С. С. Уваров, Фотій Спаський, Яків Вечерков та ін.

Опрацьовано ряд списків, каталогів, реєстрів зібрання митрополита, окремих документів його архіву та інших осіб чи установ зі згадкою про нього, що знаходяться в НБУВ (Інституті рукопису), Центральному державному історичному архіві України у м. Києві, Державному архіві м. Києва, Житомирському красзнавчому музеї, а також в Бібліотеці Російської академії наук, Пушкінському Домі, Російській національній бібліотеці, Російській державній бібліотеці, Воронезькій обласній бібліотеці ім. І. С. Нікітіна і Відділі рідкісної книги Воронезького університету. Таким чином, реконструйовано також частину бібліотеки й архіву, що залишилась у Росії, але укладений зведений покажчик архівних матеріалів (за друкованими описами, путівниками, покажчиками і рукописними картотеками) не є абсолютно повним, тому необхідно було б продовжити пошуки за фондами:

– членів родини Болховітінових (Болховських, Устиновських, Самбікіних) і т. д.;

– офіційно-урядових комісій, управлінь, духовних та наукових установ, навчальних закладів, товариств, дійсним чи почесним членом яких був Є. О. Болховітінов;

– колекціонерів, які збирали його матеріали (М. П. Барсова, О. І. Барятинського, Я. К. Грота, О. М. Лазаревського, М. П. Лихачова, Н. К. Мавроді, М. І. Надєждіна, М. А. Оболенського, С. Д. Полторацького, А. М. Похвиснєва, М. І. Семевського, В. М. Ундольського, О. Д. Черткова, П. І. Щукіна) та ін.;

– матеріалами численних дослідників його життя та творчості: особливо А. Д. Івановського, Є. Ф. Шмурла, М. І. Полєтаєва і С. І. Пономарьова (архів з Конотопа було вивезено до Москви 1922 р.);

– друзів, співробітників, знайомих, чиї імена згадуються в його листуванні (Б. А. Адеркас, Амвросій (Орнатський), Амвросій (Подобєдов), Амвросій (Протасов), Аполлос (Байбаков), П. А. Аракчеєв, Арсеній (Москвин), П. Л. Ачкасов, М. М. Бантиш-Каменський, М. А. Баранов, Ф. Бентковський, М. Ф. Берлинський, Є. О. Бехтєєва, К. М. Бороздін, О. В. Браницька, П. Г. Бутков, Д. П. Бутурлін, Варлам (Кринициький), Василь (Борисов-Жегачев), Веніамін (Костакі), Володимир (Ужинський), Гавриїл (Розанов), К. Б. Газе, де Грофф, М. Я. Дієв, З. Доленга-Ходаковський, І. А. Дмитревський, Й. Ф. Еверс, Євгеній (Казанцев), Іоанн (Жаворонков), А. І. Журавльов, А. Зеленков, М. С. Ільїнський, Каліст рат Соколовський, В. С. Караджич, М. М. Карамзін, М. Т. Каченовський, К. Е. Келер, Б. Копітар, Ф. І. Круг, Й. Лелевель, Г. І. Лисенко, К. А. Лівен, С. Б. Лінде, П. І. Літке, К. А. Лохвицький, П. Ю. Львов, К. Мальт-Брен, О. І. Мартос, Мефодій (Пішнячевський), Михайло (Кочоровський), М. М. Михайлов, К. Моргенштерн, П. О. Муханов, К. В. Нессельроде, Нікандр (Сташевський), Г. Онацевич, М. О. Полєвой, Ф. Г. Політковський, Павло (Пономарьов), А. А. Прокопович-Антонський, В. М. Протопопов, Є. І. Раєвська, О. М. Рейц, Х. Ф. Розанов, І. П. Салтиков, П. П. Свіньїн, Симеон (Лаговський), П. А. Словцов, Смарагд (Крижановський), Смарагда (Норова), О. Б. Сонцов, М. М. Сперанський, В. Унгерн-Штернберг, Г. П. Успенський, Х. Д. Френ, І. М. Царський, П. І. Цорн, Т. Черняхівський, І. І. Шарін, А. І. Шегрен, Д. І. Язиков, І. Ф. Яковкін) та ін.

З-поміж усіх визначень діяльності Київського митрополита найближчим до істини можна вважати вислів М. П. Погодіна, що характеризує і працю вченого, і його стосунки з людьми, і мету життя: «Вот был человек, который не мог пробыть ниг-

де одного дня без того, чтоб не ознаменовать его трудами на пользу Истории. Новгород, Псков, Вологду, Киев – он наградил плодами своей неутомимой деятельности. Это был один из величайших собирателей, которые когда-либо существовали. С собою не брал он ниоткуда ничего. Где что собрал, там-то и оставил, приведя в порядок, переметив, означив откуда что и как взято. Это был русский Миллер. Замечу еще особенность в его уме и характере: необыкновенная положительность, без примеси малейшей идеальности. Это был какой-то статистик Истории»[4]. Упевнено звучить вираз знаменитого колекціонера «...не брал он ниоткуда ничего», адже пристрасних бібліофілів не зупинять ніякі норми моралі, тому порядність Є. Болховітінова дуже показова: він міг взяти тільки те, що могло загинути, і те, що дарували. Так було у Москві, Воронежі, Петербурзі, Калузі – скрізь.

Склад і обсяг колекції Є. Болховітінова (до якої входили кириличні пам'ятки XI–XVI ст., оригінали і копії документів, богословська і класична література XVI–XVII ст., історичні дослідження, каталоги, карти, гравюри) не був постійним у якомусь статичному вимірі чи недоторканому вигляді. Зібрання поступово зростало, набуваючи універсального характеру. В основному це були книжки латинською, грецькою, церковнослов'янською, російською, польською, французькою й іншими мовами. Як писав М. Петров про рукописи митрополита з Києво-Софійського собору, оригінальних давніх пам'яток було мало – все списки та копії (за його часу неопублікованих джерел). Відзначено автографи Феофана Прокоповича, Платона Левшина, Євгенія Булгаріса, Г. Державіна, І. Лопухіна, Варлаама Ераставі, Г. Розенкампфа, а також списки: творів Максима Грека, Йосифа Волоцького, Зіновія Отенського, Г. Сковороди, І. Котляревського та ін. Найбільше матеріалів з історії Києва і України, оригіналів і копій реєстрів, каталогів книг, літописів. Це розмаїття видань, списків, автографів багатьох відомих діячів XVIII – початку XIX ст. красномовно виявляють рідкісну своєрідність бібліотеки митрополита. Недарма ректор новоствореного Київського університету М. Максимович згадував: «О научном богатстве, бывшем под рукою Евгения, и я – живой еще свидетель... Я имел счастие пользоваться беседами многознающаго Евгения, и видеть на себе его любовь к распространению знания. В каком бы памятнике ни представлялась надобность для моих лекций: я находил у него немедленно готовое пособие. Где-бы кроме его я мог достать, например, Хождение Даниилово, в то время еще не изданное? Приходилось ли читать о Феодосие Печерском: Евгений сообщал мне послание к Изяславу, переписанное для него рукою Востокова. Пришлось говорить о мнимых гимнах Бояна, будто бы славянскими рунами писанных: Евгений вынес мне рукопись, полученную им от самаго выдумщика тех гимнов, Селакадзия...»[5]. Без усякого сумніву Є. Болховітінов допоміг утвердитись багатьом талановитим дослідникам у галузі церковної археології, а їх справу вже продовжили інші, так що діяльність його, хоч і не була оригінальною за тематикою чи осмисленням джерел, але за ґрунтовністю і, головне, масштабністю стала винятковим явищем у житті Києва на початку XIX ст. Він дав можливість розвиватись в КДА традиційній історичній київській школі. Серед її діячів, зокрема, філософи І. Скворцов, В. Карпов, А. Шокотов, О. Новицький, С. Гогоцький, П. Авсенєв, знаменитий богослов архієпископ Херсонський Інокентій Борисов (випускник, а з 1830 р. ректор), майбутній екзарх Грузії Євсевій Ільїнський, лексикограф Ф. Шимкевич, історики В. Чехович, Є. Остромисленський, В. Аскоченський, професор богослов'я Новоросійського університету

М. Павловський (випуск 1833 р.), бібліограф С. Пономарьов, котрий також присвятив митрополиту Євгенію свій переклад церковнослов'янського збірника «Аллилуйа! Надгробныя песни при погребении священников». Болховітіновські настанови пошуку і дослідження матеріалів – з'ясування їх походження, складу, змісту і форми, його прагнення засобами часткового пояснити загальне, залишились в академії. «Лучше немногому учить достаточно, нежели многому поверхностно» [6], – писав він у проекті реформи духовних училищ. Керуючись ідеями новоствореного міністерства народної освіти, статутом і практичною діяльністю Товариства старожитностей при Московському університеті, він запропонував 1805 р. ввести «Академію» – товариство для керівництва освітою і науковою діяльністю, що має завдання: «собирание записок и памятников к объяснению российской церковной истории служащих», їх дослідження, переклад, видання – та «педагогічну колегію», власне навчальний заклад. Проте Комітет затвердив 1807 р. інший варіант: готувати священослужителів, приймати іспити, оцінювати письмові роботи (цензура і друкування) і надавати наукові ступені.

Є. Болховітінову не раз дорікали то за відчуженість від церковних інтриг, то за незалежність думок і вчинків, тому він взагалі намагався бути подалі від столичної суєти, зумів перерости провінційність походження і стати справжнім аристократом у науці і церковній ієрархії. Звертаючись до друга ще тільки на півдорозі життя, він ніби передчував підсумок своєї праці: «Да когда же я что-нибудь за труды получал? Во всю мою жизнь судьба моя была работать, а не получать за работу награды, а если что... и получил я, то совсем не за труды, а как-то по случаю. Чудно! И здесь не стыдятся меня в глаза даже хвалить, и начальники и светские. Но или я причиною, что никогда и ничего себе не просил и просить не хочу, или может быть и Провидение Божие не хочет баловать меня и не за заслуги награждать» [7].

Митрополит Євгеній Болховітінов, за визначенням М. Грушевського – «найбільший знавець Київських церковних старинностей й признаний авторитет у цих питаннях» [8] – належить до перших істориків Києва, а його зібрання книжок і рукописних матеріалів, що прислужилось дослідникам у минулому, не втратило свого значення і донині.

Примітки

[1] Заява намісника Серафима Духовному Собору КПЛ: «13-го сего іюля в бытность мою съ делами, Высокопреосв. митр. изволилъ словесно мне приказать предложить Собору, чтобы по Типографіи завести по достоинству каждаго сорта бумаги включительно на каждый листъ издержки чернилъ, и то, что стоить будетъ работа съ наборкою литеръ и отпечатованія... полагая по всемъ статьямъ на рубль десятый процентъ...».

Такса (17.VII.1835) друкарні Києво-Печерської лаври:

«За набор листа:				за печать:			за 1 стопу бумаги:		
	2°	4°	8°	2°	4°	8°	2°	4°	8°
миттель	11 -	9 -	7	100 л.	6 -	5 -	4	15	10 7
цицеро	12 -	10 -	8	1000 л.	10.50 -	9.50 -	8.50		
корпус	14 -	12 -	10	2000 л.	19 -	18 -	17		
боржуа	18 -	16 -	14	3000 л.	27 -	26 -	24		
петит	24 -	22 –	20»						

(ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1, тип. – Спр. 507. – Арк. 60–63).

У листі С. Селівановському (30.III.1829) митрополит Євгеній, який високо цінував дружбу з ним як з фахівцем своєї справи, писав про невдале стажування друкаря КПЛ у Москві: «Иеромонах наш Вениамин возвратился и не умнее прежняго; он не умел у вас замечать всего лучшего. Малороссияне упрямы и не любят учиться от русских, изстари себя считая их учителями; но этот век их уже прошел» (Библиогр. зап. – 1859. – Т. 2. – № 3. – Стб. 77). Див. також некролог Веніаміна (Киев. епарх. вед. – 1873. – № 24. – С. 752).

Інші тогочасні друкарні м. Києва не могли конкурувати з КПЛ: «Литографія при Межигорской фаянсовой фабрике, состоящая подъ веденіемъ Кабінета е. и. в. ...Типографія губ. правленія... заведена в 1799 г. къ облегченію Канцеляріи въ отписке постановленій и предписаній» (ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1, тип. – Спр. 505. – Арк. 2, 3).

[2] Там само. – Спр. 493, ч. 2. – Арк. 4 зв.

[3] Були підготовлені в КДА 1825 р., але не надруковані 28 проповідей студентів II-го курсу. Зміст: 1–2. Говоров А. и Лисецкий М. Слова в день Евангелиста Иоанна Богослова; 3. Анатолий (Мартыновский). Слово в день покрова Божией Матери; 4–6. Пуришкевич В., Савченков Н. и Подвысоцкий П. Слова в неделю 19-ю по пятидесятнице; 7. Штаенко Л. Слово в неделю 23-ю по пятидесятнице; 8. Флоринский П. Слово в неделю 24-ю по пятидесятнице; 9. Рклицкий В. Слово в неделю 28-ю по пятидесятнице; 10. Пуришкевич В. Слово в день Рождества Христова; 11. Залесский В. Слово в неделю по Рождестве Христове; 12. Лукин Я. Слово в день Сретения Господня. 13. Жуминский А. Слово в неделю третию Великаго поста; 14. Соловьев С. Слово в неделю ваий; 15–16. Соловьев С. и Флоринский П. Слова в день Благовещения; 17–18. Анатолий (Мартыновский) и Рклицкий В. Слова в великий пяток; 19–20. Говоров А. и Лукин Я. Слова в день Св. Пасхи; 21. Вигура К. Слово в неделю Фомы; 22. Флоринский П. Слово в неделю мироносиц; 23. Рклицкий В. Слово на день Вознесения Господня; 24. Карпов В. Слово в неделю пятидесятницы; 25. Яхневич П. Слово в неделю вторую по пятидесятнице; 26. Лисецкий М. Слово в день Преображения Господня; 27. Анатолий (Мартыновский). Слово в день Успения Божией Матери; 28. Карпов В. Слово в неделю пятую на десять по пятидесятнице.

Цензурний дозвіл членів ценз. ком. КДА Мелетія і Смарагда 7.IX.1825 див.: ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4088. – Арк. 2-зв.). Заявка ректора КДА Мелетія (10.XI.1825), репорт Веніаміна: «...будетъ стоить печ. листъ 9 к., а на большомъ формате, где вместо 16 с. ...равныхъ 24... – 12 к.» (Там само. – Ф. 128. – Оп. 1, тип. – Спр. 493, ч. 1. – Арк. 41–42).

Сочинения студентов VII курса КДА. 1835: Там само. – Спр. 711. – Оп. 3. – Спр. 129 [СПб., № 2361. 22.V.1836]).

Перекладі:

Сильвестр (Коссов). Патерикон. Пер. с польск. яз. игумена Кандида [Матушевича]. 1823. (Там само. – Ф.128. – Оп. 1, тип. – Спр. 491 (21.VIII.1823) [справа вибула]; ІР НБУВ – Ф. 312. – Спр. № 387/158.

Ветхий Завет Книги Иисуса Навина, 3 и 4 книг Царств, 1 и 2 книг Ездры и книги Товита Пер наставниками КДС п частям на рус наречие, «сообразуясь съ начертаніемъ правилъ, препровожденныхъ въ Киев Семин правленіе при предложеніи отъ 6 Августа минувшаго 1823 г а № 281-м Комиссии Духов Училищ. 19.III 1824 (ЦДІАК України. – Ф. 712 – Оп 6 Спр 586).

Pau Tossiani Lexicon concordantion Biblicum. Пер. с лат. студентами КДА 1827. (Там само. Ф 711. – Оп. 3 (конф.) – Спр. 26, 29.XI 1827)

[Краткая священная история для детей, пер на польск. яз] 1828 (Там само. – Оп. 1, тип. Спр 333, 15.VI.1828).

Иоанн Златоуст. Беседы на Евангелие от Иоанна. Пер. с гр. А Пушнова и Н. Дубницкого. 1830 (Там само. Спр 601, 679, 782 (7.V.1830, 1831, 1835); спр. 868, 944 (1832–1834); с р. 1087 1836), с р. 1209 (1837), спр. 1090 (1836); спр. 1210 (1837); спр. 1233 (1837).

Круг Ф. Фил с фский лексикон. Пер. с лат. И. Скворцова, А. Шокотова, В. Карпова. 1832.

Хрестоматия из польских сочинений для православных, сост. Д. А. Подгурским. 1832.

Иоанн Златоуст Толкование. 1833. (ЦДІАК України. Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 1013 (1833).

Киприан Пер. с гр. В. П Чеховича. 1834 (Там само – Спр 954).

Zgodnosc i rożnośc między Kościołom Wschodnim i zachodnim. Пер. студентами под руководством С. Гулясва. 1836.

Взагалі Є. Болховітінову присвячували свої вірші студенти Воронезької (ІР НБУВ. – Ф. 312. – Спр. 707. Арк. 35–40) і Вологодської духовних семінарій, Я. Бередніков; оду польською мовою написав студент КДА А. Мартиновський, французькою – В. Чехович, а в ювілейному збірнику КДА 1869 р. його згадав С. Пономарьов.

Див. розпорядження ректора КДС: «Гг. Учащимъ въ Семинаріи. Канцелярія Кіевскаго Семінарскаго Правленія, по порученіи о. Ректора симъ даетъ знать Гг. Учащимъ, чтобы они приготовили краткія приветственныя речи для поздравленія Его Высокопреосвященства Высокопреосвященнейшаго Евгенія Митрополита въ день Его Тезоименитства 13 Декабря, именно: 1. Рускую речь: Проф. 2-го класса Словесности Платонъ Троицкій. 2. Латинскую речь: Проф. 1-го класса Словесности Григорій Бойковъ. 3. Греческую и Польскую – Учитель Греч. и Польск. классовъ Даніилъ Смолодовичъ. 4. Французскую – Учитель франц. яз. Василій Каменскій. 5. Немецкую – Проф. нем. яз. Михаілъ Михайловъ. Речи сіи должны быть представлены къ 1-му числу месяца Декабря о. Ректору Семинаріи на разсмотреніе. 5 Ноября 1836 г.» (ЦДІАК України. – Ф. 712. – Оп. 2. – Спр. 663).

[4] *Погодин М. П.* Вологда // Москвитянин. – 1842. – Ч. 4. – № 8. – С. 255–256.

[5] *Максимович М. А.* Письмо о митрополите Евгении П. Г. Лебединцеву // Киев. епарх. вед. – 1868. – № 5. – С. 198–202. Див. його історико-літературні праці цього періоду, які були опубліковані пізніше (лекції з давньоруської літератури): Максимович М. А. Откуда идет русская земля по сказанию Несторовой летописи и по другим старинным писаниям русским. Посвящено памяти Ломоносова (К., 1837 – 147 с.); Песнь о полку Игореве... Изд. с пер. (К.: Тип. ун-та, 1837. – 50 с.); История древней русской словесности (К., 1839. – Кн. 1. – [8], 226, [1] с.).

Видання, в яких авторами вказано про допомогу Є. Болховітінова: Розанов Ф. Ф. Латинский лексикон с российским переводом (М., 1797); Сопиков В. С. Опыт российской библиографии (М., 1813–1821, 5 ч.); Бекетов П. П. Собрание портретов россиян, знаменитых по своим деяниям (М., 1821, Ч. 1); Греч Н. И. Опыт краткой истории русской литературы (СПб., 1822); Klossius F. K. De vetustis nounullis membranis in bibliothecis Rossicis (Dorpat, 1827); Кеппен П. И. Библиографические листы (СПб., 1825–1826); Снегирев И. М. Жизнеописание митр. Платона (М., 1836) та ін.

[6] *Титов Ф. И.* Киевская академия в эпоху реформ. – К., 1912. – С. 15; ІР НБУВ. – Ф. 312. – Спр. 461.

[7] [3 листа В. Македонцю, 16.VI.1803] // Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 828.

[8] *Грушевський М. С.* Історія української літератури. – К.: Обереги, 1995. – Т. 6. – С. 530.

КАТАЛОГИ

Реестръ

Книгамъ законнымъ, отданнымъ въ пользу Кіевской Духовной Консисторіи

Опись

Печатныхъ Книгъ, по завѣщанію въ Бозѣ Почившаго Высокопреосвященнѣйшаго Евгенія Митрополита Кіевскаго и Галицкаго, поступившихъ изъ Библіотеки въ Кіево-софійскій Каѳедральный Соборъ.

Списокъ 10

Атласовъ, Картъ, Плановъ, Эстамповъ и пр. полученныхъ изъ библіотеки покойнаго Митрополита Евгенія

№	Автора	Наименованіе вещей	[illegible]	[illegible]	[illegible]
1	6				

Каталогъ 3

Библіотеки Евгенія Митрополита Кіевскаго и Галицкаго

Реестръ рукописнымъ Книгамъ Высокопреосвященнѣйшаго Евгенія Митрополита Кіевскаго и Галицкаго, Кіевопечерскія Лавры Священно-Архимандрита и Разныхъ Орденовъ Кавалера Святѣйшаго Сѵнода Сочинителя Высемъ

Опись Высочайшимъ Грамматамъ, Рескриптамъ, Дипломамъ отъ разныхъ обществъ поступившимъ

Списокъ Книгъ на Разныхъ Языкахъ, подаренныхъ въ Кіевскую Семинарскую Библіотеку, Высокопреосвященнѣйшимъ Евгеніемъ, Митрополитомъ Кіевскимъ и Галицкимъ и разныхъ Орденовъ Кавалеромъ —, въ 1824, и 1825 годахъ . . .

69

І. Рідкісні книги, рукописи з бібліотеки та архіву Є. О. Болховітінова 179
Книги з автографами. Власницькі конволюти 179
Листування митрополита Євгенія 289
ІІ. Окремі видання праць Є. О. Болховітінова 311
Власні праці Є. О. Болховітінова 311
Видання, упорядковані Є. О. Болховітіновим 385
Видання, перекладені та відредаговані Є. О. Болховітіновим 439
ІІІ. Праці Є. О. Болховітінова, вміщені у збірниках, періодиці та виданнях, що продовжуються 451
Власні праці Є. О. Болховітінова 451
Статті, відредаговані Є. О. Болховітіновим 533
Статті, перекладені Є. О. Болховітіновим 536
Вірші Є. О. Болховітінова 543
Вірші, перекладені Є. О. Болховітіновим 544

І. РІДКІСНІ КНИГИ, РУКОПИСИ З БІБЛІОТЕКИ ТА АРХІВУ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

КНИГИ З АВТОГРАФАМИ. ВЛАСНИЦЬКІ КОНВОЛЮТИ

1. [Biblia integra: summata distincta superemendata utriusque Testamenti concordantijs illustrata.] – [Basel: Johann Froben, 27 jun. 1491]. – [496] f.; 8° (15 cm). – Sign.: [4] A–Z^{8} a–y^{8} 1–10^{8} 11^{4} 11^{8} A–E^{8}.

Текст закінчується на 494 арк., 495–496 – чисті. Текст у дві шпальти. Ініціали рукописні червоного і синього кольорів.

Маргінальні записи: 5 почерків XVI–XIX ст.; назва книги – виписана з каталогу «Bibliotheca sacra» (верхн. форзац).

Автограф Є. О. Болховітінова (зв. верхн. форзацу): «Biblia Sacra ex Jeronimi interpretatione».

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 1044, № 109 – Список книг на разных языках, подаренных в Киевскую семинарскую библиотеку Высокопреосвященнейшим Евгением (1824–1825). – Арк. 8 зв. (№ 68).

Деф.: відсутні арк.: [4], a$^{1-2}$, E$^{4-5}$ (другого ряду); арк. 7^{2} – відірвано нижній край, пошкоджені та підклеєні E$^{4-5}$ (першого ряду), D$^{6-8}$ (другого ряду), зрізані колонтитули.

Оправа (XVI–XVII ст.): дошки, обтягнуті світлою шкірою з тисненим орнаментом; дві застібки відірвані.

НБУВ ВС, Іа.73. А.16.16; І.І.79. Штемпель: «Бібліотека Кіевской духовной семинаріи». На корінці – кн. ярлик, напис (пошкодж.): «Biblia. Basileae, 1491.»

GW 4269; СКИМ 48; УС ГПБ 561; Зданевич 82.

2. Беринда, Памво (?–1632). Лексікон славєнороссκій, и имєн т[о]лъкованіє. – П[е]рвоє типом изобразися. – В кіновіи с[вя]т[ой] вєл[икой]: чудотворныа лавры Пєчєрскіа Кієвскіа. Ставропігіа архієп[і]с[копа]: Н[ового]: Р[иму]: Констан[тинополского]: патріархи всєлєн[ского]: Лета быт[і]а міра, 7135, от Р[о]ж[де]ства же Х[ристо]ва 1627, киріопасха. Індікта, 10, августа, 11 / Тщанієм, веденієм же и иждивєніем малейшаго в ієромонасєх Памвы Берынды протосигтела трону Ієроусалимского. – [К., 1627]. – [4], 328 шп., 1 с., 330-475 шп., 476-477 с.: іл.; 4° (19 см). – Сигн.: (*^{2} А–Ы^{4}.

Текст у дві шпальти, в лінійних рамках. Ініціал і колонтитули з орнаментальними прикрасами. Дві гравюри (шп. 436, 442).

Блок книги було розшито і після кожного арк. додано по 1, а перед с. 329 – 5 чистих арк. (з них 2 – рукопис Іринея Фальковського), після с. 477 – 2 чистих арк.

Маргінальні записи: 4 почерки XVIII – початку XIX ст., зокрема Іринея Фальковського (ідентифіковано за характерним бісерним почерком), Євгенія Болховітінова та ін.

Автограф Є. О. Болховітінова:

арк. 1 – «Арба – турецкое и татарское слово, значитъ телегу или кибитку на двухъ или четырехъ колесахъ, въ коихъ перевозятъ женъ и семейство кочевыхъ народовъ».

шп. 1, вгорі – «Лексиконъ Памвы Берынды. Изданіе 1, 1627 года въ Кіеве». Іншим почерком: «(Пис. митр. Евгеніемъ, см. на конецъ)».

арк. 2 – «Бездельно – безуспешно, напрасно.

арк. 4 (до шп. 12, ряд. 15, 18, 25, 26) – «Сіи слова написаны вымышленными буквами а не глаголитическими, как Сопиков думаетъ. Второе изъ сихъ, кажется, значитъ курвалъ, а третіе курва».

арк. 5 – «Братанъ – въ Иркутске называется сводный братъ не одного отца и матери».

арк. 5 зв. – «Вабсия или вабья – зять отъ глагола вабить, звать. Вада – доносъ, оговоръ».

арк. 6 – «Вежа – башня, каланча, а у новогородцевъ значило ии межу, границу. Въ войске значило становой обозъ около лагеря».

арк. 7 зв. – «Вотоляна свитка. Въ Прологе и Патерике отъ финскаго слова wuotta невыделанная кора. Смотр. Болтина Ответъ на письмо князя Щербат. стр. 89».

арк. 10 – «Всполохъ, всполохъ – набатъ, тревога или по старинному урядъ».

арк. 11 зв. – «Гафтарь – у псковичей нищий».

арк. 12 – «Голокость – у новогородцевъ свеча предъ иконою».

арк. 12 зв. – «Гомза – въ Вологде мешокъ съ деньгами».

арк. 13 – «Гуня – въ Рязане рубище, и плохой человекъ. Гунявый – въ Рязане плешивый, безволосый».

арк. 13 зв. – «Діакъ можно производить отъ рускаго слова дею, ибо въ Староладожской церкви въ древней надписи написано деякъ Панкратій».

арк. 15 – «Доскаль – въ Иркутске называется табатерка».

арк. 19 – «Забавати – очаровати».

арк. 27 – «Корзна – платье».

арк. 28 – «Кутъ – по малор. уголъ, а въ Иркутске отгороженное въ избе предъ печью место».

арк. 28 зв. – «Лайно – высушенный калъ, шевякъ, смотр. Іезекіиля IV, 12».

арк. 30 – «Лыскарь – въ Уставе вел. кн. Ярослава, смотр. Указатель законовъ, томъ 1, стран. 6 и Посланіе царя Ивана В. въ Кириловъ монастырь, значитъ лопату, заступъ».

арк. 30 зв. – «Лядъ – скверна, съ польскаго Lada co, скверно, гадко. Напр. кой лядъ? какая мерзость?»

арк. 34 – «Навье – мертвецъ».

арк. 38 – «Нетіи Игоревы – въ Нестор. летоп. отъ шведскаго и финскаго слова naett – избранный, изящный, способный и проч. Болтинъ въ Ответе на письмо княз. Щербат., стр. 88».

арк. 49 – «Паволока. Кругъ толкуетъ babylonica – драгоценная материя, но кажется, вообще значитъ ujasma – ткань, покрывало, такъ и въ Правиле 73 св. Апостолъ».

арк. 60 зв. – «Прусъ – въ житіи Стефана Комельскаго протолковано сенцы при избе».

арк. 63 зв. – «Сакма или сакля – въ Грузіи и у горцевъ называется изба жилая, плетеная изъ хворосту и обмазанная глиною, а у татаръ крымскихъ сакма называлась дорога или путь, по коему находили они на Россію».

арк. 64 зв. – «Сеитъ – по толкованію Петра Алексіева, учитель магометанскаго закона, а по Далину Шведск. истор., часть 1, кн. 1, стр. 135 и 427 – колдунъ, предсказыватель будущаго, упоминается въ нашихъ летописяхъ подъ год. 1313. – У лапландцовъ сейтами называются идолы и боги, смотр. Далина там же, стр. 156 и 241. Сеунтъ – весть, уведомленіе».

арк. 69 – «Стрикусъ – стенобитное орудіе».

арк. 70 – «Стягъ – знамя военное предводительское».

арк. 73 зв. – «Таль и тальщик – въ древнихъ грамматахъ, кажется, значитъ пошлину и сборщиковъ пошлины».

арк. 74 зв. – «Треска – палка, колъ, трость».

арк. 75 – «Туезъ – въ Иркутске значитъ буракъ для меду или икры».

арк. 75 зв. – «Тюрма – отъ немецк. Thurn башня. Тюфекъ – съ турецкаг. значитъ оружіе у сербовъ. См. Вестн. Европ. 1827 № 15, стр. 219. Въ старорускихъ грамматахъ знач. пушку».

арк. 76 зв. – «Ужемерно (въ молитве 12 апост.) – по отмеру, по удлу ужемъ, веревкою».

арк. 79 зв. – «Ушкуй – речное судно. Ушкуйникъ – у новгородцевъ наездникъ, разбойникъ по рекамъ».

шп. 295 – «осквернившійся» [«олядівший страстьми»].

шп. 306 – допов. слово «лакъ».

арк. 87 – «Шегнуша – см. щегнуша».

арк. 126 зв. (шп. 448) – «Ременгарь слово малороссійское отъ латинскаго регимент арь, значитъ полковника и командующаго округою».

С. 476, ряд 3 зн. – допов. «Въ предисловіи Острожской библіи» [після «речеся»].

Для порівняння – всі слова, які доповнив І. Фальковський, але без його розгорнутих тлумачень рос. м.: «Алгид, атлеты, бабры (тигры), бо, виссы (полотна), влаюся (волнуюся), врея (кипя), вреющем (кипящем), врентисийцы (брундузяне), врески (верески), горнце (крушка), Градив (Марс), грай (грек), гипом (беркут), Дамаск, данаяне, дарданцы (трояне), дикеософія (юриспруденція), егид/егида (броня, минервин счит!), еллады (трояне), Есперія (Італія), забрало (заграждение, забор), зодчий (архитектор), ил (глей), искажают, исказятся, искажение, Ифест (Вулкан), Іріда (радуга), Іакх (Бакхус), Китирія/Кифирійя (Венера), кормило (руль), кошница (корзина), куща (шалаш), крин (лилея), кромешняя, крушцец (металл), ктому (впредь, более уже), лет есть (достоить), маргариты (жемчуги), масличная ветвь, онагр, осклабился, оплот (плотина), пеласги (греки), петух, пленица (цепь, петля), плинфник (каменсчик), превитай (от витаю, обиталище), пенязи (деньги и шелихи), пестун (дядька), ріа (граната), рогозина (рогожа), серна, сланым (соленым), снедь, сослагатай (аманаты), Тихія (Фортуна), угобзить изобильно, щегла (машта), унію, Алкид, Ахеронт, Гимитра, дит/діт (плут), Диевым повелением (Юпитеровым), Евмениды, Ериннія, Ерот, Ираклій (Геркулес), ихо (эхо), кастальской / кастильской, Кокита (адская река), Мурза (Эссек), Молдавія, Наіады, Нина, Пермес, Пинд, сікіму, Стамбул, Стиг (адское озеро), Тигр (река), Тірінфій (Геркулес), ідра (змія)».

Слова, які пояснив І. Фальковський: «может быть – авосьлибо; негли и – мало не; плевел – полевой цветок; плинфа – кирпич; плевелы – мякина, полевые цветы; плевы – мякина; понє – хотя; понєжє – ибо; руба/руб – парча и штоф; руб – холстина; смоковница – фиговое, оливковое и гранатовое дерево; тунє – даром, безденежно, вотще, суетно, напрасно; убо – токмо; оплот – от плочу, плотина; цата – монета, медаль; чванец – стакан; шипок – роза; Афродита – Венера; Іменей – брак или божка любови».

Слова, додані невідомим (XVIII ст.): «подозреніє, Порфирій – рудий».

Деф.: початкові 2 арк. відсутні.

Оправа (XVIII–XIX ст.): картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненням: «Семенъ Шуговъ»; на корінці – тиснено золотом орнамент і назву книги.

НБУВ ВС, Кир1111п. Штемпель: «Бібліотека Кіево-Софійскаго собора, № 1175».

Каратаев 311; Тітов. – С. 185–188 (№ 28, 29); Петров, Бирюк, Золотарь 92; Запаско, Ісаєвич 159; Каменева, Гусева 48; Гончарук 7; Німчук. – С. 196.

3. Власницький конволют Є. О. Болховітінова з видань (1635–1638).

(1). Kossow, Sylwestr (?–1657). ПАТЕРІКОN abo Zywoty ss. oyców pieczarskich: Obszyrnie słowienskim ięzykiem przez swiętego Nestora Zakonnika y Latopisca Ruskiego przedtym napisany; Teraz zaś z greckich, łacińskich, słowiańskich, y polskich pisarzów obiaśniony, y krócey podany / Przez wielebnego w Bogu oyca Silwestra Kossowa, episkopa Mscisławskiego, Orszańskiego, y Mohilewskiego. – W Kiiowe: W Drukarni Ś. Ławry Pieczarskiey, roku 1635. – [14], 181, [33] s.: il.; 4° (19 sm). – Sign.: [1] A–Z⁴ Aa–Ee⁴.

Сторінки в лінійних рамках. Гравюри – герби Адама Киселя (зв. титулу) і Петра Могили (с. 168), кінцівки, ініціали. Виливні прикраси – рамка на титулі, заставки, кінцівки.

Маргінальні записи: 2 почерки XVIII – поч. XIX ст.

Автограф Є. О. Болховітінова:

зв. верхн. форзацу – «Славянскія изданія сего патерика: Кіевъ 1661. Сіе изданіе щитается первымъ. Вторымъ названо въ самомъ изданіи при архимандрите Гизеле – 1678. Третьимъ названо при арх. Іоас. Кроковскомъ 1702. Въ Москве 1759. Въ Кіеве – 1760. Въ Москве 1783.

Иъ 1746 г. указомъ отъ 6 маія къ преосв. митрополиту Рафаилу по сообщенію отъ кабинета Синодъ требовалъ, что де разсматривая патерикъ и о усмотренныхъ въ немъ сумнительствахъ выписку приказали: въ Кіевопечерской лавре и въ другихъ Кіевскихъ монастыряхъ, не отлагая нималого времени, всеприлежнейше отъискать книги патерика самыя оригинальныя, какія токмо где либо сыскаться могутъ и, отъискавъ оная, въ св. Синодъ съ должнымъ чьихъ они рукъ писанія засвидетельствованіемъ, и при томъ известіе, въ которомъ именно году въ Кіево-Печерской лавре тотъ патерикъ начатъ печататься и съ какого оригинала, отправить при доношеніи въ св. Синодъ съ нарочнымъ отъ Кіевопечерской лавры на почте въ самой скорости и отдать въ Москве въ синодальной конторе. Но по справке съ монастырями тогда, кроме печатныхъ, не отыскалося письменныхъ, но что отвечалъ Синоду кіевопеч. архимандритъ, не известно. – Ответствовалъ, что за сгореніемъ въ 1718 г. типографіи, не отыскалося ни рукописныхъ, ни первопечатныхъ екземпляровъ и никакихъ известій».

арк. 1 дод. перед титулом:

«1. Предисловіе посвятительное	стран.
2. Предисловіе читателю	1
Appenndix о 5 крещеніяхъ Руси	11
3. Житіе пр. Антонія	17
Annotationes onomasticae	21
4. Житіе пр. Феодосія	24
Annotationes onomasticae	54
5. Пр. Стефана игум.	57
6. О созданіи церкви Печерской	58
7. Жит. Даміана	68
8. Матфея	70
9. Іереміи	71
10. Варлаама	71
Corollarium	75
11. Никона	76
12. Исаака Затворн.	78
13. Никиты Затворника	82
Appendix	85
14. Лаврентія Затворника	86
15. Повесть о Іоанне и Сергіе изъ повести о украшеніи церкви	87
16. Алимпія иконописца	89
17. Агапита врача	96
18. Григорія чудотворца	102
19. Іоанна многострадальнаго	109
20. Моисея угрина	110
21. Прохора	117
22. Феодора и Василія	122
23. Пимина печерскаго многоболезн.	132
24. Спиридона просфорника	137
25. Евстратія постника	138
26. Никона Сухаго	141
27. Кукши и Пимена постника	143
28. Афанасія	144
29. Николая Святоши	146
30. Еразма	153
31. Арефы	154
32. Тита и Евагрія	156
33. Нифонта	157
34. Онисифора	160
35. Деянія по смерти Поликарпа архим.	162
36. Чудо въ пещерахъ на Пасху	163
37. О мироточивыхъ главахъ	164».

арк. 1 дод. зв. – «Zaluskius in catalogo suo vocat librum hunc stupendae raritatis».

титул – «Патерикъ, или Житія Св.»; «Liber rarissimus inter bibliothecae».

С. 15, ряд 1 – підкр. «synow Jana Zemiski»; допов. – «По сказанію Куропалата и Баронія они были сыны Романа».

С. 86, ряд 4 зн. – «А въ славенскомъ 180 и притомъ живыхъ» [у С. Косова – підкр. 158 ченців].

С. 169 – «Много въ семъ каталоге и анахронизмовъ и другихъ ошибокъ» [хронологія правосл. митр. Руських].

С. 179, ряд 12 – «вздоръ» [те, що митр. був надворним єп.]

С. 180, ряд 16 зн. – «нетъ» [підкр. «Zygmunt III»].

Окрім цих приміток, Є.О.Болховітінов також пронумерував Житія, зробив позначки («NB»), підкреслення.

Деф.: відсутній текст (с. 17-20) замінено на 2 арк. блакитного паперу з рукописною копією.

Estreicher 20, 141; Крыловский 24381; Тітов. – С. 525-526; Запаско, Ісаєвич 250.

(2). Kalnofoyski, Athanasius. ΤΕΡΑΤΟΥΡΓΗΜΑ lubo Cuda, które były tak w samym swiętocudotwornym monastyru Pieczarskim Kiiowskim, iako y w obudwu świętych pieczarach, w których po woli Bożey błogosławieni oycowie pieczarscy pożywszy, y ciężary ciał swoich złożyli: wiernie y pilnie teraz pierwszy raz zebrane, y światu podane / Przez W. oyca Athanasiusa Kalnofoyskiego, zakonnika tegoż ś. monastyra Pieczarskiego. – [W Kijowe]: Z drukarni Kiiowopieczarskiey, roku p. 1638. – [34], 322 s.: il.; 4° (19 sm). – Sign.: a-d^4 e^1 F-Z^4 Aa-Ss^4.

Сторінки в лінійних рамках. Гравюри: герб князів Четвертинських, зображення святих, ініціал, кінцівка. Виливні прикраси: рамка на титулі, заставки, кінцівки.

Маргінальні записи: 2 почерки XVIII – поч. XIX ст.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 5 – «ныне нетъ» [№ 17].

С. 17 – «ныне нетъ» [№ 32].

С. 20, на полях – «1058» [до 6566 р.].

С. 28, ряд 13 зн. – «1471» [до 6979 р.].

С. 33, ряд 2 зн. – «Это отецъ Константина Константиновича» [у № 12 підкр. «1533», останнє слово виправлене, а далі стерто].

С. 56, на полях – «1073, 1074, 1075, 1089, 1237, 1470» [біля дат від Р. Х.]

С. 57, на полях – «1084, 1085, 1073, 1076, 1070, 1088» [біля дат від Р. Х.]

С. 58, на полях – «1198, 1108, 1178» [біля дат від Р. Х.]

С. 64, на полях – «1557, 1552» [біля дат від Р. Х.]

С. 70, ряд 3 – «Илья Муромецъ» [Iliia Zakonnik].

С. 96, ряд 2 – «То есть за 563 г. до изданія сей книги» [Чудо 1, підкр. «563»].

С. 186, ряд 4 – «1625» [Чудо 30].

С. 311, ряд 1 – «1628» [Чудо 2].

Деф.: відсутні всі плани.

Гравер «Л .Т.» виконав план Києва 1638 р. на 3 табл. (27х34 см.): Дальні, Ближні печери, Лавра, Никольський монастир, Старе місто з Кудрявцем та Щекавицею, замок на горі Киселівці та частина Подолу. Їх передруки: [Евгений Болховитинов]. Описание Киево-Печерской Лавры. – К., 1826; 1831; 1847; Обозрение Киева / Изд. И. Фундуклея. – К., 1847, 1 пл.; Ист.-топогр. очерки Киева. – К., 1897, 1 пл. (Попов П. М. Матеріяли до словника укр. граверів. – К., 1926. – С. 81).

Estreicher 19, 67; Крыловский 24285; Тітов. – С. 519–524; Запаско, Ісаєвич 266.

(3). Denisowicz, Hilarion. Parergon cudów świętych obraza przeczystey Bogorodzice w monastyru Kupiatickim / Napisanych od Wieleb. oyca Hilariona Denisowicza, igumena tegoż świętego monastyra; przez eiusdem Teraturgimatis authora W. oyca Athanasiusa Kalnofoyskiego przydane, Paraenesesami przywiętszone, y w druk podane. – [W Kijowe]: W Drukarni swiętocudotworney Kiiowopieczarskiey Ławry, Roku Pańskiego 1638. – [2], 52 s.; 4° (19 sm). – Sign.: a-g^4.

Сторінки в лінійних рамках. Ініціал, заставка, кінцівка.

Автограф Є. О. Болховітінова (с. 1): «Сочиненіе Купятицкаго игумена Илариона Денисовича».

Деф.: відсутні початкові 2 арк., в т. ч. титул.

Оправа (XVIII ст.): картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненим золотом орнаментом і назвою книги на корінці.

НБУВ ВС, Р1427(1–3). Л.1184; III.I.65; IVв.275. На корінці – кн. ярлики з шифрами КДС.

Estreicher 15, 150; Тітов. – С. 526; Запаско, Ісаєвич 265.

4. Vegetius Renatus, Flavius etc. (IV c). Viri illustris Flavii Vegetii Renati et Sex. Iulii Frontini Viri Consularis, de re militari opera / Ex rezensione Petri Scriverii. Accedunt alia ejusdem argumenti veterum scripta. – Editio novissima, prioribus omnibus emendatior. – Lugduni Batavorum [Leiden]: Ex officina Joannis Maire, 1644. – [48], 681, [3] p.; 12° (14 cm). – Sign.: *^{6} [6] **^{6} A–Z^6 Aa-Ee^6 Ff^{6+1}.

Series Auctorum: 1. Vegetius Renatus, Flavius (IV c). Institutorum rei militaris. – Libri V. 2. Sextus Julius Frontinus (40-103). Strategematum et strategikon. – Libri IV. 3. Aeneas (IV c). Vetustissimi tactici, de toleranda obsidione commentarius. 4. Polybius (204-122). De militia et castrametatione romanorum ecloga. 5. Claudius Aelianus (98-138). De instruendis aciebus opus, ad Hadrianum imp.

Колонтитули, шмуцтитули. На титулі – видавнича марка. Ініціал з орнаментом.

Автограф Є. О. Болховітінова (титул): «Evthym. Bolchov.»

Деф.: відсутній арк.*^{1}.

Оправа (XVII ст.): картон, обтягнутий пергаменом, на корінці – рукописна назва.

НБУВ ВС, Elz420(1–5). С 849.74; Va.4. На корінці – кн. ярлики з шифрами КДС.

5. [Служебник]. – [Москва: Печатный Двор, 15.V.1658]. – 4° (18 см).

Ч. 1. – [Литургиарий]. – [862] с. – Сигн.: [4] а-в^8 г^4 1-33^8 34^{8+1} 35-49^8 50^6.

Ч. 2. – [Паисий]. Толкованіе литургіи. – Второе изданіе. – 1658 году. – 2, [5], 1, [2], 133, [1]-144 с. – Сигн.: [4] 1-8^8 9^4.

Друк. червоною і чорною фарбою. Гравюри, ініціали, заставки, кінцівки.

Деф.: Ч. 1 – відсутні арк. [4], 5-9^8, 13$^{7-8}$, 14-35^8, 36$^{3-6}$, 37-50^6.

Маргінальні записи (XVII–XVIII ст.): [а^3-в^6 поаркушно] – «Книга Слу[же]бни[къ] села [...] Нико [л]ско[го] попа Стеѳана [...] году»; С. 191, 560–563 – «За упокой [...]»; С. 46, 144 – «Сія книга гла[гол]емая Чиновни[къ]-Служебни[къ] отдана во с[вя]тую ц[е]рковь Задо[н]скаго м[о]на[с]тыря [...]» та ін.

Автограф Є. О. Болховітінова (титул): «Оригиналъ сего Толкованія и ответовъ Паисіевыхъ находится въ Софійской библіотеке между греческими рукописями Лихудовъ, переплетенными въ книги»; запис вгорі арк. стерто: «[...] Лихудіевыхъ» (с. 555).

Припл. рукопис: Правила святыхъ отецъ о церкви і оустраеніи... 1620–1621. – 30 арк.; 4° (18 см).

Півустав, чорне/червоне чорнило. Папір верже, тонкий, білий; філігрань «Кувшин».

Деф.: чорнило вицвіло, папір зжовк; на арк. – сліди непрофесійної реставрації.

Оправа (XVIII ст.): картон, оклеєний коричневим папером, корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці тиснено візерунки і назву – «Служебник. Никонов. 1655 года».

НБУВ ВС, Кир5203п. Б-ка КСС, № 166.

Соп. 838; Каратаев 673; Горфункель 144; Зернова 278; Петров, Бирюк, Золотарь 211; Гераклитов 840.

6. Pfeifferus, August. Augusti Pfeifferi... Dubia vexata script. sacrae, sive loca difficiliora Vet. T. circa quae autores diffident vel haerent, adductis et modeste expensis aliorum sententiis, succincte decisa, tamque dilucide expedita, ut cuivis de vero sensu et diversis interpretamentis constare sacile queat. Nec non ebraica atque exotica Novi T e suis fontibus derivata. – Editio tertia, cui accedit decas selecta exercitationum biblicarum. Additi Indices omnim generis, locorum script. Autorum, Verlorum, Rerum, cum Hodego Practico seu Homiletico in gratiam V.D. Mystarum. Cum gratet. privil. elect. sax. – Lipsiae et Francofurti [Leipzig; Francfurt]: Impensis Martini Gabrielis Hubneri, bibliop. Dresd., typis Christophori Guntheri, 1692. – [26], 958, [2], 216, 53, [1] p., 2 pl.; 4° (25 cm). – Sign.: [3] ***^{4} A-Z^4 Aa-Zz^4 Aaa-Zzz^4 Aaaa-Zzzz^4 Aaaaa-Zzzzz^4 Aaaaaa-Eeeeee^4 [1] a-z^4 aa-dd^4 A-G^4.

Текст лат., гр. і древньоєвр. м.

Гравійований авантитул. На титулі – видавнича марка.

Автограф Є. О. Болховітінова:

верхн. форзац – «Сія книга была професcора Шварца, по смерти его досталась Московскаго Архангельскаго собора протопопу Петру Алексіеву а отъ него продана московскаго колокольнаго ряду купцу Михайле Яковлевичу, у коего я купилъ 1788 генваря 3 въ Москве. Constat in numero librorum studiosi Mosqu. acad. Evthymii a Bolchovitinov».

титул – «Operum philologicorum. Tom 1», «Evthymius Bolchovitinov».

С. 205, ряд 4 зн. – «mihi potius vertendum esset: proles ejus juxta sententiam Michaelis».

Оправа (XVIII ст.): картон, обтягнутий коричневою шкірою.

НБУВ ВС, In676. Ia.50; A.158-42; I.3.42-26; Д.3284. Штемпель ІНО.

7. Bratkowski, Daniel (?–1702). Świat po części przeyrzany. Do Druku podány. – W Krakowie: W drukarni Franciska Cezarego, J. K. M. y I. M. X. biskupa Krakowskiego Xiążęcia Siewierskiego Typografa, Roku Pańskiego 1697. – [83] f.; 4° (20 sm). – Sign.: A-X^4. – Тираж 4200.

Видано коштом автора. Видатна пам'ятка епіграматичної поезії польськ. м. з українізмами.

Титул з гравійованою рамкою, набірні прикраси на зв. титулу, заставка, кінцівка. Посвята автора королю Польському Августу II.

Маргінальні записи: 4 почерки XVIII – поч. XIX ст. (Filip Fijalkowsky та ін.).

Автограф Є. О. Болховітінова (титул): «Авторъ Братковскій»; примітка бібліотекаря КДС «(См. далее)».

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 184. – Оп. – Спр. 7 – Каталог библиотеки Евгения, митр. Киевскаго (1825–1826). – Арк. 46 (№ 393/24). – 1 т. Є ще два пр. з б-ки КДС, де всі старі шифри однакові, але з додатковими наклейками: перекреслено № 35 і виправлено на 24 (НБУВ ВС, In2116; без титулу і посвяти, з записом 1754 р.), також № 21 на 23 (In1853). У НБУВ виявлено І. Ціборовською-Римарович всього 12 пр.

Деф.: відсутній арк. A^4.

Оправа (XVIII ст.): сірий картон, корінець з коричневої шкіри.

НБУВ ВС, In59. IV.4.169–43; 89.2; VI.III.VI; Vв.129. На корінці – кн. ярлики з шифрами КДС.

Estreicher. – T. 2. – C. 322; Slownik prac. ksiazki polskiej. – S. 110; ББС. – Т. 1. – С. 222; УЛЕ. – Т. 2. – С. 230.

8. Justinus (II c). Justini historiarum ex Trogo Pompejo Lib. 44. – Editio caeteris emendatior et variantibus lectionibus auctior. – Amstelaedami [Amsterdam]: apud Janssonio Waesbergios, 1722. – 323, [57] p.; 12° (13 cm). – Sign.: A-Y^8 Z^6 Aa^8.

Гравійований титул. Ініціал з орнаментом, кінцівка.

Автограф власника (с. 3): «Evthymius Bolchovitinov».

Оправа (XVIII ст.): картон, оклеєний мармуровим папером синього і жовтого кольорів; корінець і кути з коричневої шкіри.

НБУВ ВС, P1274. Е.1082.54; III.1.266(1). Штемпель КДС. На корінці – кн. ярлик.

9. Symbolae literariae ad incrementum scientiarum omne genus, a variis amice collatae... – Bremae [Bremen]: Sumptibus Gerh. Wilh. Rumpii, Anno 1744. – 8° (18 cm).

T. 1. – Pars 1. – [16], 200 p. – Sign.: X^8 A-M^8 N^4.

Pars 2. – [4], 194 p. – Sign.: [2] A-L^8 M^6N^2.

Pars 3. – [2], 195-389, [1] p. – Sign.: [2] O-Z^8 Aa-Cc^4.

Pars 4. – [2], 403-588, [24] p. – Sign.: Dd-Rr^8.

„..1747. – T. 3. – Pars 1. – 802, [16] p.

Текст лат., гр., староєвр. і араб. м. Заставки, кінцівки. На титулі – видавнича марка.

Маргінальні записи: 2 почерки XVIII ст.

Автографи власника (титули): «Evthymius Bolchovitinov».

Деф.: ч. 3 – відсутній арк. Bb^4.

Оправи (XVIII ст.): картон, оклеєний папером; корінець і кути з пергамену.

НБУВ ВС, In677/1; In677/3. На зв. титулу гербова печатка (ріг, вензель «DN»). Va.123; III.4.462–18. На корінцях – кн. ярлики з шифром КДС.

10. Власницький конволют Є. О. Болховітінова з видань (1732–1787):

(1). Тредиаковский, Василий Кириллович (1703–1769). Панегирик или слово похвальное всемилостивейшей государыне имп. самодержице всероссийской Анне Иоанновне / Чрез всеподданнейшаго ее величества раба ... сочиненной, и е. и. в. в день тезоименитства ея, поднесенное февраля в 3 день 1732 года. – СПб.: Типография Академии Наук, 1732. – 20 с.; 4° (25 см).

Соп. 8071; Петров 1, 2358; СК 7351.

(2). Тредиаковский, Василий Кириллович (1703–1769). Ода торжественная о здаче города Гданска. Сочиненная в вящшую славу имени всепресветлейшия, державнейшия великия государыни Анны Иоанновны, императрицы и самодержицы всероссийския / Чрез Василья Тредиаковскаго Санктпетербургския Императорския Академии Наук Секретаря = Siegs-Ode auf die Eroberung der Stadt Danzig zu höchsten Ruhm des grossen Nahmens Der Allerdurchlauchtigten Grosmächtigsten Fürstin und grossen Frauen … Anna Ioannovna Kahserin und Selbstherrscherin von ganz Russland u. aufgesetzt von Basilio Trediakoffski… – Санктпетербург: При Императорской Академии Наук, 1734. – [32] с.; 4° (24 см).

Посвята Е. І. графу фон Бірону.

З тексту: Разсуждение о оде вообще. – С. 25–32.

Сюжетні заставки, ініціали, набірні кінцівки.

Петров 2357; СК 7350; СКИ (т. 3, с. 108).

(3–4). Торжество Академии наук в честь и прославление вожделеннейшаго и всерадостнейшаго дня восшествия на престол Ея императорскаго величества всепресветлейшия державнейшия великия государыни имп. Елисаветы Петровны самодержицы всероссийския и прочая, и прочая, и прочая : Празднованное публичным собранием на другой день восшествия на престол Ея императорскаго величества, то есть ноября 26 дня 1749 года. – В Санктпетербурге: Печатано при Императорской Академии Наук, 1749 года. – [16], 34 с.; 4° (24 см). – Тираж 500.

Зміст: [Штелин Я.] Предисловие. – [10] с. Описание иллуминации, представленной при Академии в прославление торжественнаго дня восшествия на престол е. и. в. – [2] с. Объявление о награждении, которое от Санктпетербургской имп. Академии наук решительно нижеписанной задачи обесчается. – [2] с. Рихман, Георг Вильгельм (Richmann; 1711–1753). Рассуждение о свойстве исхождения воды парами, Г. В. Рихмана. – 34 с. – Сигн.: А-Г⁴Д.

В кінці тексту: Краценштейн, Христиан Готлиб (1723–1745). Мнение Академии наук о рассуждении г. Проф. Рихмана. [Пер. С. П. Крашенинникова]. – С. 29–34.

Ініціал, набірні прикраси (віньєтка на титулі, заставка, кінцівка, біля колонцифр).

Соп. 11837; Битовт 1092; Петров 1, 2334 (1-4), 1941 (4); СК 7282 (+Слово М. Ломоносова… – 47 с., 1 грав. И. Соколова).

(5). Рост, Иоганн Иоахим Юлий (Иван Акимович; 1726–1791). Разсуждение о проницательном действии малейших частиц, которыя из тел, особливо животных, проистекают / Читанное в публичном собрании Имп. Московскаго Университета, которым празднован был высочайший день рождения Ея имп. величества, благочестивейшия великия государыни имп. Екатерины Алексеевны самодержицы Всероссийския, Апреля 22. дня. 1765. года. Переведено с Латинскаго. – [М.]: Печатано при Имп. Московском Университете, [1765]. – 24 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-В⁴.

Ініціал, набірні прикраси (віньєтка на титулі, заставка, кінцівка, біля колонцифр).

Примітка Є. О. Болховітінова: «Профессоромъ физики Ростомъ на лат. Языке».

Соп. 9613; Мельн. 228; Петров 1, 1974; СК 6075.

(6). Зыбелин, Семен Герасимович (1735–1802). Слово о действии воздуха в человеке и путях, которыми в него входит, в публичном собрании Имп. Московскаго Университета на Высокоторжественный день возшествия на Всероссийский Престол Ея Императорскаго Величества, всепресветлейшия, Державнейшия, великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, Самодержицы Всероссийския / Говоренное онагож Университета Медицины доктором Семеном Зыбелиным июня 30. дня, 1766. года. – [М.]: Печатано при Имп. Московском Университете, 1766. года. – 24 с.; 4° (24 см).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Примітка (титул): «Акима Супцовскова Студен. филос.»

Титул забруднений.

Соп. 13171; Мельн. 263; Петров 1, 1974; СК 2390.

(7). Langer, Carolus Heinricus. Oratio, qua festvm natale avgvstissimae et potentissimae principis ac dominae dominae Catharinae II … imperatricis et avtocratoris totivs Rvssiae etc. etc. etc. Patriae matris longe clementissimae, elapso d. 21. Aprilis feliciter reversvm, in solemnitate annva Vniversitatis Mosqvensis devoto animo recolit Carolvs Heinricvs Langer, prof. pvbl. ord. et conv. academ. secretar. dissertvrvs : De origine ac progressu legum positiuarum de que cum earum studio Philosophia arctissime coniungenda. – Moscvae: Typis Vniuersitatis Caesareae Mosquensis, 1766. – 20 p.; 4° (24 cm).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

У тексті доп. пер. слів рос. м.

СК 3453 (рос.); СКИ 1666.

(8). Вениаминов, Петр Дмитриевич (?–1775). Слово о свойствах и пользе растений в публичном собрании Императорскаго Московскаго Университета на высочайший день рождения Ея императорскаго величества, всепресветлейшия, державнейшия, великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, самодержицы Всероссийския / Говоренное онаго ж университета Медицины Доктором Петром Вениаминовым Апреля 23. дня. 1767. года. – [М.]: Печатано при Имп. Московском Университете, [1767]. – 18 с.; 4° (24 см).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Соп. 10742 (1769); Мельн. 290; Петров 1, 342; СК 911.

(9). Аничков, Дмитрий Сергеевич (1733–1788). Слово на Высокоторжественный день восшествия на Всероссийский престол Ея Императорскаго Величества, всепресветлейшия, державнейшия великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, Самодержицы Всероссийския, в публичном собрании Императорскаго Московскаго Университета, говоренное онагож университета философии и свободных наук магистром Дмитрием Аничковым 1767. году, Июня 30. дня : О том, Что мир сей есть ясным доказательством премудрости Божией, и что в нем ничего не бывает по случаю. – [М.]: Печатано при Императорском Московском Университете, [1767]. – 18 с.; 4° (24 см).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Соп. 10372; Мельн. 289; Петров 1, 67; СК 171.

(10). Третьяков, Иван Андреевич (1735–1776). Слово о произшествии и учреждении Университетов в Эвропе на Государственных иждивениях, в публичном собрании Имп. Московскаго Университета на высочайший день рождения Ея императорскаго величества, всепресветлейшия, державнейшия, великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, самодержицы Всероссийской / Говоренное Онаго ж Университета свободных наук магистром и юриспруденции доктором Иваном Третьяковым: 1768. года Апреля 22. дня. – [М.]: Печатано при Императорском Московском Университете, [1768]. – 32 с.; 4° (24 см).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Деф.: с. 27–30 розірвані.

Соп. 10734; Мельн. 344; Петров 1, 2365; СК 7363.

(11). Десницкий, Семен Ефимович (?–1789). Слово о прямом и ближайшем способе к научению Юриспруденции, в публичном собрании Имп. Московскаго Университета бывшем для всерадостнаго дня возшествия на Всероссийский престол Ея имп. величества, всепресветлейшия державнейшия великия государыни имп. Екатерины Алексеевны, самодержицы Всероссийския / Говоренное Онаго ж Университета свободных наук магистром, юриспруденции доктором, римских и российских прав публичным экстраординарным профессором Семеном Десницким: Июня 30. дня, 1768. года. – [М.]. Печатано при Императорском Московском Университете, [1768]. – 51, [1] с.; 4° (24 см).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Примітка на ост. с.: «Сія книжка города Сызрана [...] Попова куплена въ Санктпетербурге 1768 г. іюля 11 дня. Цена 25 к.»

Соп. 10737; Мельн. 341; Петров 1, 634; СК 1813.

(12). Ла Тьерс, Луи Франсуа де (La Tiercе; 1708–?). Храм славы: историческая поэма о делах нынешния войны / Сочинения Г. де ла Тиерса с Фанцузских стихов перевел Иван Кудрявцов. – В Санктпетербурге, 1772 года. – [6], 48 с.; 4° (24 см). – Тираж 200.

Прозовий пер. 3 пісень (повний фр. текст з 6 пісень: Majn, 1773). Посвята автора імп. Катерині Олексіївні.

На титулі рамка. Ініціали, заставки, кінцівки, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Соп. 8758; Петров 1, 1185; СК 3473.

(13). Десницкий, Семен Ефимович (?–1789). Юридическое разсуждение о вещах священных, святых и принятых в благочестие, с показанием прав, какими оныя у разных народов защищаются / На высокоторжественный день рождения Ея императорскаго величества, всепресветлейшия, державнейшия, великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, самодержицы Всероссийския, говоренное в торжественном Имп. Московскаго Университета собрании, Апреля 22. дня, 1772 года обоих прав доктором, римских и российских экстраординарным профессором Семеном Десницким. – [М.]: Печатано при Императорском Московском Университете, 1772 года. – 44 с.; 4° (24 см).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Титул забруднений (перше слово протерте до дірки).

Соп. 9657; Мельн. 492; Петров 1, 636; СК 1814.

(14). Зыбелин, Семен Герасимович (1735–1802). Слово о правильном воспитании с младенчества в разсуждении тела, служащем к размножению в обществе народа / На высокоторжественный день рождения Ея императорскаго величества, всепресветлейшия, державнейшия великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, самодержицы Всероссийския, говоренное в публичном императорскаго Московскаго университета собрании Медицины Доктором и Публичным Ординарным Профессором Семеном Зыбелиным: Апреля 22 дня, 1775 года. – [М.]: Печатано при Императорском Московском Университете, [1775]. – 42 с.; 4° (24 см).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Соп. 10756; Мельн. 627; Петров 1, 840; СК 2392.

(15). Десницкий, Семен Ефимович (?–1789). Юридическое разсуждение о начале и происхождении супружества у первоначальных народов и о совершенстве, к какому оное приведенным быть кажется последовавшими народами просвещеннейшими / На высокоторжественный день восшествия на Всероссийский престол Ея императорскаго величества всепресветлейшия державнейшия великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны самодержицы Всероссийския говоренное в торжественном императорскаго Московскаго университета собрании Июня 30 дня 1775 года Юриспруденции Доктором и Профессором Семеном Десницким. – [М.]: Печатано при Императорском Московском Университете, [1775]. – 31, [1] с.; 4° (24 см).

На зв. титулу вид. марка «НМУ».

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Соп. 9656 (1774); Мельн. 626; Петров 1, 637; СК 1815.

(16). Речи и разныя стихотворения на торжествование славнаго мира, заключеннаго между Россиею и Портою в Кучук-Кайнарджи, в окружностях Силистрийских, по ту сторону Дуная июля 10 дня, 1774 года, которыми Московская Славено-греко-латинская Академия свою чрезвычайную радость засвидетельствовала в торжественном собрании, бывшем во время празднования онаго достопамятнаго случая июля 10 дня, 1775 года. – [М.]: Печатано при Императорском Московском Университете, [1775]. – 35, [1], [11], [1] с.; 4° (24 см).

З тексту: Речь, говорена оныя Академии поэзии учителем, иеродиаконом Митрофаном. – [11], [1] с.

Примітка Є. О. Болховітінова (лат. м.): «Permessus e flue. Boeotiae ex Helic. monte fluens» (с. 3, ряд 10 зн.); «Jani en templum tempore pacis clausum erat tempore am belli apertum» (с. 4, ряд 4 зн.); «Алекс. великий» (до «Филиппов сын»: с. 33, ряд 16 зн.).

Ініціал, заставки, кінцівки, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Мельн. 674; Петров 1, 1927; СК 5947.

(17). Десницкий, Семен Ефимович (?–1789). Слово на Высокоторжественный день тезоименитства Ея Императорскаго Величества, всепресветлейшия, державнейшия, великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, Самодержицы Всероссийския / Говоренное в чрезвычайном императорскаго Московскаго университета собрании, бывшем по случаю оказанных вновь всей империи Ея Императорским Величеством высочайших благодеяний, Ноября 28 дня, 1775 года, Юриспруденции Доктором и Профессором Семеном Десницким. – [М.]: Печатано

при Императорском Московском Университете, [1775]. – 17, [1] с.; 4° (24 см).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

Примітка Є. Болховітінова (фр. м. на с. 12): «Reglement des droits et l'arrangement des Tribunaux»; «c'est a dire : la maison de l'education» (с. 16, ряд 7).

Соп. 10757; Мельн. 625; Петров 1, 633; СК 1811.

(18). Аничков, Дмитрий Сергеевич (1733–1788). Слово о превратных понятиях человеческих, происходящих от излишняго упования, возлагаемаго на чувства / На Высокоторжественный и всерадостный день восшествия на Всероссийский престол Ея Императорскаго Величества, благочестивейшия самодержавнейшия великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, Самодержицы Всероссийския, и проч. и проч. и проч. с глубочайшим благоговением торжественно празднованный в Императорском Московском Университете Июня 30 дня 1779 году говоренное Логики и Метафизики Публичным Ординарным Профессором, обеих Гимназий Инспектором и Московскаго Российскаго Собрания, при том же Университете, членом, Дмитрием Аничковым. – [М.]: Печатано в Типографии Императорскаго Московскаго Университета, [у Н. Новикова, 1779]. – 17, [1] с.; 4° (24 см).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка і рамка на титулі, біля колонцифр).

На зв. титулу вид. марка М. Новікова: «НН» в колі.

Соп. 10765; Сем. 98; Петров 1, 69; СК 174.

(19). Baudouin, Jean Jacques Etienne (?–1796). Le triomphe de l'eloquence dans la faculté des arts / Discours prononcé par Mr. Baudouin Licentie en Droit, Professeur Public Extraordinaire en l'Université Imperiale de Moskou, a l'occasion de l'avenement au trone de sa majesté Imperiale CATHERIHE [!] II. Imperatrice de toutes les Russies. – [M.]: Imprimé a l'Université Imperial[e] de Moscou, l'An 1779. – 16 p.; 4° (24 cm).

Ініціал, заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка і рамка на титулі, біля колонцифр).

Рец.: СПб. вестник. – 1779. – VII. – С. 68; Peterb. Journal. – 1779. – VII. – С. 65–66.

На зв. титулу вид. марка М. Новікова: «НН» в колі.

Мельн. 1171; СКИ 264.

(20). Рост, Иоганн Иоахим Юлий (Иван Акимович; 1726–1791). Слово о избрании выгодных мест для построения вновь городов, в разсуждении здравия человеческаго / В высокоторжественный день Рождения Ея Величества государыни императрицы Екатерины Вторыя Самодержицы Всероссийския, всемилостивейшия матери отечества, в публичном собрании Императорскаго Московскаго Университета Апреля 21 дня 1781 года, говоренное Иоган. Иоахимом Юлием Ростом Колежск. Совет. и Професс. Публич. Ординар.; Переведено с Латинскаго [М. И. Багрянским]. – В Москве: В Университетской Типографии, у Н. Новикова, [1781]. – 24 с.; 4° (24 см).

Заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

На зв. титулу вид. марка М. Новікова: «НН» в колі.

Соп. 10768; Сем. 231; Петров 1, 1976; СК 6077.

(21). Okulow, Alexis (Окулов, Алексей Матвеевич; 1766–1821). Dissertation sur

les différentes propriétés de l'air Composée & lue en Français dans une assemblée publique de l'université imperiale de Moscow / Par Alexis Ocoulow Sergent des gardes du regiment de Preobragensky & etudiant de la même Université. L'an 1782 Le 25 Novembre. – [M.]: Imprimé a l'Université Imperiale de Moscow, 1783. – 15, [1] p.; 4° (24 cm).

Заставка, кінцівка, набірні прикраси (віньєтка на титулі, біля колонцифр).

На зв. титулу вид. марка М. Новікова: «НН» в колі.

У тексті випр. друк. помилок, пер. окремих слів.

Мельн. 344; СКИ 2128; СК 4907 (рос.).

(22). Il'inski, Michael (Ильинский, Михаил Иванович; ?–1795). Ode Illustrissimo Platoni, sanctissimae Synodi membro, Mosquensi, recens renunciato, metropolitae, et Lavrae Troycensis archimandritae, quam Illustrissimo Nomini Ejus, tanto nunc dignitatis titulo adaucto, dedicat Michael Ilijnski. Huic adjunctae sunt binae Odae eidem illustrissimo Nomini ab eodem auctore quondam dedicatae, altera, quum hic Antistes Archiepiscopatu Mosquensi 1775 ornatus esset, altera, quum Petropolim initio anni 1778 peteret. – Mosquae : Apud Matth. Ponomarew, 1787. – 20 p.; 4° (24 cm).

Заставка, кінцівка, набірні прикраси біля колонцифр.

Зміст: Ode I-III. – С. 7–11; Преложения тех же од на Российский язык прозою. – С. 12–20.

Примітка Є. Болховітінова (на титулі біля імені автора): «Mortuo 1794 anno [!], erat Secretarius apud Synod. Comptoi [пляма] Синод. контора».

Мельн. 1171; СКИ 1420; Языков Д. Любопытные книги // Рус. архив. – 1917. – № 2/3. – С. 56.

(23). [Домашнев, Сергей Герасимович; 1743–1795]. Речь о обязанности, которую имеют ученыя общества присоединять к физическим наблюдениям и нравственныя, коих важность доказана новейшим периодом Истории Российской / Говоренная, в торжественном собрании Санктпетербургской Императорской Академии наук, по случаю полувековаго ея юбилея, оной Академии Директором. – [СПб.: Тип. АН], [1777]. – 34 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Г⁴ Д. – Тираж 803.

Ініціал, заставка, кінцівка, стор. в лін. рамках, набірні прикраси (біля колонцифр).

Примітка Є. Болховітінова (на титулі): «Камергеромъ Сергеемъ Герасимовичемъ Домашневымъ».

Соп. 10026; Петров 1, 683; СК 1968.

(24). [Стафенгаген, Иван Иванович; 1728–1784]. Географическое описание реки Волги от Твери до Дмитревска для путешествия е. и. в. по оной реке. – [СПб.]: При Императорской Академии Наук, [1767]. – [18] с., 8 карт; 4° (25 см). – Тираж 500.

Текст однобічний. Гравійовані карти складені вдвоє (33x24,5 см).

Варіант 1. Текст у рамці з гілочок, на титулі – віньєтка. Остання шп. с. [6]: «...реки Черной».

Соп. 7545; Шибанов 66, 82; 132, 61; СК 6847; Петров 1, 509.

(25). Святейшаго правительствующаго Синода члену, великому господину, высокопреосвященнейшему Платону Митрополиту Московскому и Калужскому, и Святотроицкия Сергиевы Лавры священно-архимандриту, милостивому архипастырю и покровителю, в день тезоименитства Его высокопреосвященства усердней-

шее поздравление приносит Московская Академия: 1787 года, Ноября 18 дня. – Москва: В Типографии Компании Типографической, с Указнаго дозволения, 1787. – 15, [1] с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Б⁴.

Заставка, кінцівка.

Зі змісту: (1) Епистола / [Соч. Рет. Учит. Стефан Глаголевский]. – С. 3–8; ...(8) Перевод немецкой речи. – С. 14; (9) ЕПІГРАММАТА / [L. Maltzeu]. – С. 15.

Прим. Є. Болховітінова до тексту (вказ. автори): (1) «Initiatus cucullo 1787 anno 2 Decembri nominatusq. Seraphim in Ecclesia inferiori monasteri Zaiconospesky S. Academii»; (2, рос. м.) «Basilius Protopopov»; (3, гр. м.) «Svmeon Protasov»; (4, євр. м.) «Laurentius Malzev»; (5, лат. м.) «Gerasimus Popov»; (6, лат. м.) «Johannes»; (7, нім. м.) «Sokolsky».

Петров 1, 2091; СК 6360.

Замість змісту у конволюті вміщено друкований «Реестръ содержащемуся въ первомъ томе Collectionis Variarum Dissertationum, Poematum etc.»

Текст с. 104–691 і аліґати перенумеровані: за рукописною нумерацією їх 25, а за друкованим варіантом 32. Додатково надруковано нумерацію с. 20–103: ймовірно, що набрано С. Селівановським чи самим Є. Болховітіновим.

Оправа (XVIII ст.): картон, оклеєний мармуровим папером синього та бузкового кольорів; корінець і кути з коричневої шкіри (пошкоджені, стерті). Обріз тоновано червоною фарбою.

НБУВ ВС, Н397(25/32). Штемпель б-ки КСС. Наклейка на корінці: «№ 153. 1229».

11. Власницький конволют Є. Болховітінова з видань (1741–1788):

(1). Крафт, Георг Вольфганг. Подлинное и обстоятельное описание построеннаго в Санктпетербурге в Генваре месяце 1740 года ледянаго дома и всех находившихся в нем домовых вещей и уборов с приложенными при том гридорованными фигурами, также и некоторыми примечаниями о бывшей в 1740 году во всей Европе жестокой стуже / Сочиненное для охотников до натуральной науки чрез Георга Волфганга Крафта Санктпетербургскія Императорскія Академии Наук члена и Физики Профессора. – [Спб.]: Печатано при Имп. Академии Наук, 1741. – 36, [1] с.: 6 грав. табл. (23,5х33см). – Сигн.: А-Г⁴ Д² [5].

Ініціал, набірні колонприкраси.

Переклеєно с. 11/12 з новим текстом без згадки про Іоанна Антоновича.

Додано на с. [37–38]: Ad clarissimvm avctorem epigramma Christiani Crvsii.

У тексті є кілька приміток-виписок Є. Болховітінова з пізніших видань:

С. 27 – «Въ 1774 была жестокая зима съ глубокими снегами. Прежестокая зима съ метелями и преглубокими снегами началась 1798 съ начала декабря до» [далі тексту немає].

С. 36 – «Московскія ведомости. 1799 года. № 10. изъ Гамбурга Генваря 10. Профессоръ Мазюеръ утверждаетъ, что нынешняя зима должна быть жестокая. Онъ *подкрепляетъ свое мненіе темъ, что сильныя стужи* въ семъ столетіи были съ 4 на *5 и съ 8 на 9 годъ. Въ доказательство же приводитъ* зиму въ примеръ зиму 1708 на *1709, съ 44 на 45, съ 74 на 75, съ 78 на 79, съ 84 на 85, съ 88 на 89 и съ 94 на 95 годы».*

Соп. 5818; Петров 1, 1136; СК 3287.

(2). Аничков, Дмитрий Сергеевич (1733–1788). Слово на торжественный день Тезоименитства Ея Императорскаго Величества, всепресветлейшия державнейшия великия государыни Екатерины Алексеевны, императрицы и Самодержицы Всероссийския / Говоренное в публичном собрании императорскаго Московскаго университета, Ноября 26 дня, 1762 года, Магистром Дмитрием Аничковым. – [М.]: Печатано при Императорском Московском Университете, [1762]. – [16] с.; 4° (24 см). – Сигн.:)(⁴)( )(⁴.

Набірний орнамент на титулі, заставка, ініціал, кінцівка.

Соп. 10033; СК 172.

(3). Anitschkov, Dmitrij (1733–1788). Dissertatio philosophica de ortu et progressu religionis apud diuersas maximeque rudes / Qvam pro mvnere professoris pvblici ordinarii conseqvendo, commvni omnivm ervditorvm ivdicio discernendam svbmittit Philos. et LL. AA. Magister Demetrivs Anitschkow Mosqvae in Imperiali Vniversitate An. 1769. Augusti ad 25. diem. – [M.]: Typis Imperialis Mosquensis Vniuersitatis, [1769]. – 20 p.; 4° (24 cm). – Sign.: A-B⁴ C².

Набірний орнамент на титулі, заставка, ініціал, прикраси біля колонцифр, кінцівка.

СК КДА 1907.

(4-4а). Аничков, Дмитрий Сергеевич (1733–1788). Философическое разсуждение о начале и произшествии богопочитания у разных, а особливо невежественных народов, которое производимый публичным ординарным профессором в публичном собрании на разсмотрение предлагает Философии и Свободных Наук Магистр Дмитрей Аничков 1769. года, Августа 25. дня. – [М.]: Печатано при Императорском Московском Университете, [1769]. – 23, [1] с.; 4° (24 см). – Сигн.: A-B⁴.

Набірний орнамент на титулі, заставка, ініціал, колонприкраси, кінцівка.

За дис. рос.-лат. м. «Разсуждение из натуральной богословии...» (М., 1769; СК 170) Св. Синодом автора було звинувачено в атеїзмі. Після внесення правок (автор вилучив текст «Положения, выведенныя из всего...» і дві примітки), дис. перевидано того ж року.

До друкованого тексту II-го вид. додано «Примечания» автора (список на 3 арк.), де вказані всі 11 висновків і заміни фраз I-го вид. (на с. 4, 18, 19, 20, 21, 23).

В кінці «NB» дописано Є. О. Болховітіновим, що автор ікону Іверську: «къ себе въ домъ и несъ на своихъ рукахъ съ раскаяніемъ о сей дерзости».

Соп. 9649; СК 185.

(5). Reichel, Gottfried (1727–1778). Oratio de artibus veterum, quibus ingenium et manus artisticum laudantur avgustissimae ac potentissimae totivs Rvssiae Imperatricis et avtocratoris magnae dominae Catharinae II. Patriae matris optimae natali sacra postridie eivs d. 22. Aprilis A. 1770. In solemni vniversitatis Mosqvensis celebritate dicta a Ioanne Gottfried Reichel... – Mosqvae: Typis Vniuersitatis Caesareae Mosquensis, [1770]. – 28 p.; 4° (24 cm). – Sign.: A-C⁴ D².

Набірний орнамент на титулі, заставка, ініціал, прикраси біля колонцифр, кінцівка.

СКИ 2329; СК 5926 (рос. вар.)

...(9). Matthaei, Christian Fridrich (1744–1811). In Plvtarchi libellvm ΠΕΡΙ ΔΥΣΩ-

ΠΙΑΣ commentatio. In festo natali Catharinae Magnae, omnivm Rossiarvm imperatricis avgvstissimae invictissimaeqve in solemni conventv Vniversitatis Caesareae Mosqvensis die 22 Aprilis 1777 recitata a Christiano Friderico Matthaei Professore et vtriusque Gymnasii Rectore. Cum tabvla aenea. – Mosquae : Typis Vniuersitatis Caesareae Mosquensis, 1777. – 12 p., 1 faximile; 4° (24 cm).

Віньєтка (титул), на зв. – видавнича марка «WY» (вар. «МУ»). Заставка, ініціал, кінцівка, колонприкраси.

Автограф власника (титул): «Evthyme Bolchovitinov».

СКИ 1884.

...(25). Dolgorukov, Ivan (Долгоруков, Иван Михайлович; 1764–1823). Triomphe d'Appolon sur l'ignorance vers a l'occasion de la distribution des prix. Accordés aux etudians de l'Université de Imperiale de Moscou et aux disciples des Gymnases. Prononcés Par Le Prince Jean Dolgorouki, etudiant de la meme Université. – [M.: Typ. Univ., 1778?]. – [4] c.; 4° (24 cm).

Заставка, ініціал, кінцівка, колонприкраси.

Без титулу.

СКИ 796.

Конволют з рукописною нумерацією сторінок і приміткою Є. О. Болховітінова на останній с. 667[=657]: «1788 г. Апрел. 12. Москва».

Припл. 25 од.

Оправа (XVIII ст.): картон, оклеєний папером з геометричним орнаментом синього і коричневового кольорів; корінець і кути з коричневої шкіри (пошкоджені, стерті). Обріз тоновано червоною фарбою.

НБУВ ВС, Н477 (1–25). Штемпель б-ки КСС № 1230.

12. Власницький конволют Є. О. Болховітінова з видань (1745–1788):

(1). Тредиаковский, Василий Кириллович (1703–1769). Слово о богатом, различном, искусном и несхотственном витийстве / Говорено почтеннейшим благороднейшим ученнейшим профессорам в имп. Академии наук Санктпетербургской чрез Василья Тредиаковскаго Профессора публичнаго ординарнаго Элоквенции российския и латинския: Л. Г. 1745. Августа 12; Переведено чрез негож с латинскаго его сочинения. – В Санктпетербурге: При Имп. Академии Наук, 1745. – Ч. 1–4. – [7], 8-116 с.; 4° (24 см). – Сигн.: A-O^4 P^2. – Тираж 400.

Видано коштом автора. Текст лат. і рос. м. Посвята М. Л. Воронцову рос. та фр. м. з заставкою-гербом гр. Воронцових (с. 1–17).

Заставки, ініціали, кінцівки, колонцифри з набірними прикрасами.

Запис на с. 114: «Дарованна от отца Даниіла Bazylewycza города Конотопу [...]».

Деф.: титул і с. 115 пошкоджені, підклеєні.

Петров 1, 2360; СК 7355.

(2). Langer, Carolus Heinricus. De praecipuis veri Iureconsulti partibus. Oratio solemnis, qvam ad recolenda avspicia feliciter inchoati imperii avgustissimae ac potentissimae principis ac magnae dominae, dominae, Catharinae II. Imperatricis et avtocratoris totivs Rossiae etc. etc. etc. / In pvblica vniversitatis caesareae Mosqvensis celebritate D. 30 Junii, A.O.R. 1773. Dixit orator ad hvnc actvm constitvtvs d. Carolvs

Heinricvs Langer, Iur. nat. et Gent. ac Politices P. P. O. Reg. Soc. Teut. Regiom. membrum honorarium. – Moscvae: Typis Vniversitatis, 1773. – 20 p.; 4° (24 cm).

Набірні орнамент (титул), прикраси колонцифр, заставка, кінцівка, ініціал.

На зв. титулу видавнича марка «НМУ».

СКИ 1664.

(3). Tretiakow, Joann. Disputatio juridica, ad Tit. 4. Lib. II. Pand. De in jus vocando. Quam, favente numine, ex auctoritate reverendi Georgii Muirhead, facultatis academiae Glasguensis decani; nec non, ex ejusdem facultatis consensu et decreto, pro legum doctoris munere consequedo publicae disqusitioni subjicit Ad diem Maii, hora... – Glasguae: In aedibus Academicis excudebant R. et A. Foulis acad. typ., 1766. – [4], 7, [1] p.; 4° (24 cm).

Посвята автора І. Шувалову.

(4). Rost, Johann Joachim Iulius (1726–1791). Oratio de Faciliori melioris fontium salis praeparatione qva avgvstissimae et potentissimae dominae, dominae, Catharinae Magnae omnivm Rvssiarvm Imperatricis et avtocratoris sapientissimae patriae matris etc. ... / Regiminis avspicia D. 28 Ivnii feliciter inchoata in solemni vniversitatis Moscventis conventv ea, qva decet, maxima svbmissione et devota recolit mente... – Moscvae: Typ. Vniuers. Caesareae Moscuensis, 1769. – 31, [1] p.; 4° (24 cm).

Набірні орнамент (титул), ініціал, прикраси колонцифр, заставка, кінцівка.

У примітках є виправлення чорнилом друкарських помилок.

СКИ 2397.

(5). Schaden, Iohann Mattias (1731–1797). De Catharina Magna Legislatorum Prima omnium, Legislationem Suam, sapienti ac diuino prorsus consilio, conscientiae, foro ei peculiari consecrato, directe inaedificanti. Panegyricvs eidem avgvstissimae et potentissimae monarchae magnae dominae Catharinae II... / Cvm qvinqvagennalia nativitatis eivs vniversitas Caesareo-Moscvensis celebraret in conventv eivsdem solemni D. 22 April 1779. – Moscvae: Typ. Vniuers. Caesareae Moscuensis, [1779]. – 56 p.; 4° (24 cm).

На титулі друк. помилка: рік MDDCCLXXIX.

Набірні орнамент (титул), ініціал, прикраси колонцифр, заставка, кінцівка.

СКИ 2469.

(6). Schaden, Iohann Mattias (1731–1797). Oratio solemnis de eo, quod iustum est in iure Principis, circa educationem ciuium, scientiarum artiumque studia, qva avgvstissimae ac potentissimae totivs Rossiae imperatricis et avtocratoris magnae dominae Catharinae II. Patriae matris optimae imperii avspicavniversitatis caesarea Moscvensis devota mente recolit in celebritate eivs pridie calend. ivl. a. 1770. / Dicta a J. V. Schaden... – Moscvae: Typ. Vniuers. Caesareae, [1770]. – 56 p.; 4° (24 cm).

Набірні орнамент (титул), ініціал, прикраси колонцифр, заставка, кінцівка.

СКИ 2473.

(7). Rost, Johann Joachim Julius (1726–1791). Sermo de aere nocuo in tricliniis praesertim plebeiorum: et quomodo ille facili negotio salubrior reddi potest. Quo augustissimae ac potentissimae principis, ac dominae Catharinae Secundae magnae, felicis, piae, imperatricis et autocratoris totius Rossiae etc. ... Festum Natale die 21. Aprilis

feliciter reversum / In solemni conventu Universitatis Caesareae Moscuensis maxime sincera et devota mente recolit ... J. Rost. – Moscuae: Typis Universitatis Caesareae Moscuensis, 1772. – 27, [1] p.; 4° (24 cm).

Набірні орнамент (титул), ініціал, прикраси колонцифр, заставка, кінцівка.

СКИ 2400.

(8). Рост, Йоганн Йоахим Юлий (1726–1791). Слово о вредном воздухе в жилищах особливо простаго народа примечаемом и о средствах удобных к поправлению онаго, в публичном собрании имп. Московскаго университета на благословенный день высочайшаго рождения е. и. в. Екатерины Второй... / Говоренное коллежским советником, практической математики и экспериментальной физики публичным ординарным профессором..., апреля 22 дня 1772 года; Пер. с лат. – М.: Тип. унив., 1772. – 34 с.; 4° (24 см).

Набірні орнамент (титул), ініціал, прикраси колонцифр, заставка, кінцівка.

Петров 1, 1975; СК 6076.

(9). Рейхель, Иоганн Готфрид (Reichel; 1727–1778). Цветущее состояние и славу России, от геройских добродетелей ея самодержицы происходящую, в десятилетнее торжество благополучнаго правления августейшия монархини великия государыни Екатерины II, имп. и самодержицы Всероссийския и проч. ... в публичном имп. Московскаго университета собрании июня 30 дня 1772 года празднованное, с глубочайшим усердием изъявляет избранной к тому оратор... / Перевел с Латинскаго Истор. Учит. Харитон Чеботарев. – [М.]: Печатано при Имп. Московском Университете, [1772]. – 24 с.; 4° (24 см).

Набірні орнамент (титул), ініціал, прикраси колонцифр, заставка, кінцівка.

Соп. 4788; Петров 1, 1920; СК 5920.

(10). Delille, Jacques (1738–1813). Discours prononcés dans l'Académie Françoise, Le Lundi XI Juillet 1774. / A la réception de m. l'abbé Delille. – Paris, 1774. – 43, [1] p.; 4° (24 cm).

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка.

(11). Аполлос, Байбаков (Андрей Дмитриевич; 1745–1801). Речь, говоренная в Московской академии во время богословскаго состязания, в знак благодарности за посещение онаго Святейшаго правительствующаго Синода конторы членам преосвященным и другим как светским, так и духовным особам, и за оказанное благодеяние его превосходительством покойным Михаилом Григорьевичем Сабакиным, чрез его высокопревосходительство Петра Дмитриевича Еропкина, реторики учителем ... 1774. года, 11. Июля. – [М.]: Печатана при Имп. Московском Университете, [1774]. – 8 с.; 4° (24 см).

Заставка, ініціал, кінцівка, прикраси колонцифр. Титул і текст у набірних рамках.

На зв. титулу видавнича марка «НМУ».

Соп. 10018; Петров 1, 103; СК 233.

(12). Rost, Johann Joachim Julius (1726–1791). De Perenni gloria Imperantium quam ex felicitate populorum promota acquirunt: Oratio solemnis qva augustissimae, invictissimae, clementissimae dominae dominae Catharinae II. omnivm Rvssiarvm

imperatrici et avtocratori magnae, atqve sapientissimae Patriae matri etc. ...In pvblica Vniversitatis Caesareae Mosqvensis celebritate ad recolenda imperii feliciter inchoati avspicia d. 30 Ivnii A. R. 1776. ea qva decet maxima svbmissione gratvlatvr ad hvnc actvm constitvtvs Ioannes Ioachimvs Ivlivs Rost, Collegiorum Consilariuset Profess. Math. Publ. Ordinar. – Mosqvae: Typis Caesareae Mosqvensis Vniversitatis, [1776]. – 28 p.; 4° (24 cm).

Набірні орнамент (титул), ініціал, прикраси колонцифр, заставка, кінцівка.

Вар. тексту (без Errata).

СКИ 2396.

(13). Keresturi, Francisco. Oratio De sensationibus tam in tuenda sanitate, quam in corrigenda aduersa valetudine, homini necessaria et amica auxilia praebentibus. Die natali potentissimae invictissimae ac clementissimae Catharinae Alexiewnae omnivm Rvssiarvm imperatricis et avtocratoris magnae dominae / Semper Avgvstae et semper Victricis recitata Anno 1778 Die 22 Aprilis In Pvblico Conventv Caesareae Mosqvensis Vniversitatis; A Francisco Kerestvri Anatomiae et Chirurgiae Professore P[ubl]. Extr. – Mosqvae: Typis Vniversitatis Caesareae, [1778]. – 12 p.; 4° (24 cm). – Sign.:)(⁴)( )(².

Набірні орнамент (титул), ініціал, прикраси колонцифр, заставка, кінцівка.

У тексті (с. 11) ода лат. м.

СКИ 1523.

(14). Dilthey, Philipp Henric. Oratio panegyrica ad Solemnitatem annuam XXVIII Junii recurrentem, qvod augustissima ac potentissima omnivm Rossiarvm imperatrix et avtocrator Catharina II, clementissima Patriae mater, thronvm Rossicvm conscenderit / Recitata a Philippo Henrico Dilthey I.V. Doctore eiusdemque vti et Histiriarum Professore O. P.; Qui disseret de vtilitate deductionum iuridicarum, Gallis memoires raisonnes et causes celebres dictarum. Anno 1780 Die 30 Ivnii. – Mosqvae: In Typographeo Vniuersitatis typis Nicolai a Nowikow. – 12 p.; 4° (24 cm). – Sign.: A⁴ B².

Набірні орнамент (титул), заставка, кінцівки, колонприкраси. В кінці тексту (с. 12) ода лат. м.

На зв. титулу видавнича марка «HH» у колі.

СКИ 765.

(15). Зыбелин, Семен Герасимович (1735–1802). Слово похвальное Ея имп. величеству, всепресветлейшей державнейшей великой государыне имп. Екатерине Второй, самодержице Всероссийской, матери отечества, при благополучном окончании дватцатипятилетняго царствования / Говоренное в публичном собрании имп. Московскаго университета Надворным Советником, Медицины Доктором, Химии и Медицины практической Профессором Публ. Ордин. Имп. Российской Академии и Вольнаго Российскаго Собрания Членом, Семеном Зыбелиным: Июня 30 дня 1787 года. – Москва: В Университетской Типографии, у Н. Новикова, 1787. – 30 с.; 4° (24 см). – Сигн.: A-B⁴ Г²⁺¹.

Заставка, кінцівка.

На зв. титулу видавнича марка «NN» у вінку.

Соп. 10774; Петров 1, 843; СК 2395.

(16). [Rost, Johann Joachim Julius; 1726–1791]. Oratio solemnis, qua augustissimae, potentissimae ac clementissimae dominae dominae Catharinae Secundae, omnium

Rossiarvm imperatrici et avtocratori, sapientissimae monarchae, optimae Patriae matri, etc. etc. etc. / In publica celebritate Universitatis Caesareae Mosquensis Ad recolenda Imperii ante XXV annos feliciter inchoati auspici D. 30 Iunii, a. r. 1787. De itinerefeliciter peracto per Rossiam meridionalem, ea, qva decet, maxima submissione gratulatur, ad hunc actum constitutus Ioannes Ioachimvs Iulius Rost, Collegior[um] Consilar[iuset] Physic. et Mathem. Prof. Publ. Ord. – Mosqvae: Typis Caesareae Mosquensis Universitatis apud N. Nowikow, [1787]. – 16 p.; 4° (24 cm).

Набірні орнамент (титул), ініціал, колонприкраси, заставка, кінцівка.

СКИ 2399.

(17). Пролог на открытие новопостроеннаго Петровскаго театра; и при нем Волшебная школа, балет пантомимический, в одном действии. – В Москве: В Университетской Типографии у Н. Новикова, 1780 года. – 15, [1] с.; 4° (24 см).

На зв. титулу «Одобрение...» цензора Х. Чоботарьова 15.XII.1780, видавнича марка «НН» у колі.

Віньєтка, орнамент на титулі, шмуцтитулах, колонприкраси, заставки, кінцівки.

Соп. 9102; Петров 1, 1844; СК 5718.

(18). [Vita ex graeco ms. Bavarico. Latine olim edita, et Notis illustrata a Joan Bollando Soc. Jezu Theologo...: Historia S. Pauli Thebaei, et S. Antoni Aegyptii, in interiori eremo commorantium...; Altera vita S. Pauli]... – [S. l., s. a]. – 31, [1] p.; 4° (24 cm). – Sign.: A-D⁴.

Текст лат. і гр. м.

Кінцівки.

Деф.: без титулу.

(18а). [Rost, Johann Joachim Julius; 1726–1791]. [Oracio solemnis de eo quod conducit, et observari oportet ratione valetudinis in eligendo exstruendarum urbium novarum situ. Cum augustissimae ac potentissimae monarche magnae dominae Catharinae II. omnium Rossiarum imperatricis... Universitas Caesareo-Moscvensis anno 1781 die 21 Aprilis pia devotaque mente recoleret, dicta in celebritate eius publica... – Moscvae: in typographeo Universitatis, typis Nicolai a Nowikow, 1781]. – 20 p.; 4° (24 cm). – Sign.: [2] A-B⁴ C².

Заставка, кінцівка, набірні колонприкраси.

Автограф Є. Болховітінова (реєстр на форзаці конволюту): «20. Слово о избраніи выгодныхъ местъ для построенія городовъ на латинскомъ языке, сочин. Роста».

Деф.: без титулу.

СКИ 2398 (СК 6077).

(19). Mvsarvm trivmphvs qvo celebrat onomasticam diem illvstrissimi atqve eminentissimi Platonis S. S. Synodi membri dignissimi, archiepiscopi Mosqvensis et Calvgensis et lavrae S. Sergii hiero-archimandritae 1785 Anno Nov. 18. Mos. academia. – [M.]: Typis Caesarae Mosquensis Universitatis apud N. Nowicow, 1775 anno [!=1785]. – 12 p.; 4° (24 cm).

Зб. віршів гр., лат. і рос. м. учителів і студентів Московської слов'яно-греко-латинської академії.

Набірна рамка на титулі, заставка, кінцівка, орнаменти у тексті.

Напис на титулі – дарчий напис: «Евѳиму Болховитинову»; розкрито ініціали автора першої оди: «Σ. Προτασοβ» (с. [2]).

СКИ 2025.

(20). Святейшаго правительствующаго Синода члену, великому господину, высокопресвященнейшему архиепископу Московскому и Калужскому и Свято-Троицкия Сергиевы лавры священно-архимандриту Платону, Сими искренними изображениями Московская славено-греко-латинская академия в день тезоименитства Его высокопреосвященства свидетельствует свое высокопочитание: Ноября 18 дня 1786 года. – Москва: В Типографии Компании Типографической, с Указнаго дозволения, 1786. – 16 с.; 4° (24 см).

Заставка, кінцівка.

Напис на титулі: «Евѳимъ Болховитиновъ».

СК 6359.

(21). Назарьев, Александр. Ода Ея величеству, всеавгустейшей государыне, императрице, самодержице Всероссийской Екатерине II, непобедимой и премудрой монархине, Покровительнице народов, матери отечества на благополучное ея величества прибытие в город Херсон / Приносится Александром Назарьевым. – В Москве: В типографии Пономарева, 1787. – 10 с.; 4° (24 см).

Набірні орнаменти на титулі, у тексті, прикраси колонцифр, заставка, кінцівка.

Деф.: розмита чорна пляма (верхні кути арк.)

Соп. 7300; Петров 1, 1474; СК 4430 (вар. 1–2: «Кавказскаго Парнасса житель (*)»).

(21а). Pacifico, Antonio (Пачифико, Антонио). In lode di sua maesta imperiale Caterina II imperatrice, ed autocratrice di tutte le Russie = В похвалу е. и. в. Екатерине II императрице и самодержице Всероссийской: [1] Сонет, переведенный в прозе. [2. Ода, пер. в прозе.; Пер. с ит. М. Аколович-Тартаринов]. – [М., б. г.]. – 13, [1] р.; 4° (24 см).

У тексті набірні прикраси, перша і остання с. чисті.

Деф.: без титулу.

СК 5134.

(22). Жертва признательных сердец великому господину высокопреосвященнейшему Амвросию архиепископу Казанскому и Свияжскому. – Москва: В типографии [М]. Пономарева, 1788. – 20 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Б⁴В².

Зб. віршів рос., лат., тат., чуваськ., черемис. м.

Заставка, кінцівка, колонприкраси.

На зв. титулу видавнича марка «МП».

Арк. не обрізані.

Петров 1, 768.

(23). Самборский, Андрей Афанасьевич (1732–1815). Речь е. и. в. по благополучном возвращении из путешествия их имп. высочеств / Сказыванная Софийским Протоиереем Андреем Самборским. – В Санктпетербурге: Печатано у Шнора, [1787]. – [4] с.; 4°.

Соп. 10112; Петров 1, 2040; СК 6269.

(24). Страхов, Петр Иванович (1757–1813). Слово о влиянии наук на общее и каждаго человека благоденствие / На высокоторжественный всерадостный день восшествия на престол Ея имп. величества, всепресветлейшия великия государыни, имп. Екатерины Алексеевны, самодержицы Всероссийския, премудрыя законодательницы и истинныя матери отечества, говоренное в публичном собрании Имп. Московскаго Университета, Июня 30 дня, 1788 года, Коллежским Ассесором, Философии Профессором Публичным Ординарным, Университетских Гимназий и Вольнаго Благороднаго Пансиона при Университете Инспектором Петром Страховым. – Москва: В Университетской Типографии: У Н. Новикова, 1788. – 14 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А⁴ Б²⁺¹.

Заставка, кінцівка.

На зв. титулу видавнича марка «NN» у вінку.

Соп. 10775; Петров 1, 2252; СК 2252.

(25/28). Purgold, Johannes. Oratio de meritis imperantis in subditos, quam in solemnibus annuis initi regni ab augustissima ac potentissima totius Rossiae imperatrice, Catharina II. Magna die 30 Iunii, Anno 1788. in publico conventu Universitatis Caesareae Mosquensis recitavit Iohannes Purgold J. U. D. E. et Ross. Prof. P[ubl]. O[rd]. – Mosqvae: Typis Universitatis Caesareae Mosquensis: Apud Nic. a Novikov, [1788]. – 8 p.; 4° (24 cm).

Заставка, кінцівка.

На зв. титулу видавнича марка – вензель у вінку.

СКИ 2263.

(26/29). «Надпись къ Императорскимъ гробамъ блаженной памяти осударя императора Петра Третьяго и блаженной памяти государыни императрицы Екатерины Вторыя... Надпись сія роздана напечатанная при 99 № Санктпстербургскихъ ведомостей 1796 года». – 1 арк.; 4° (24 см).

Автограф Є. О. Болховітінова.

Папір верже, пожовклий. Філігрань «М».

Конволют з реєстром Є. О. Болховітінова на верхн. форзаці 28 алігатів (за нумерацією бібліотекаря простим олівцем 25) і загальною пагінацією с. 116-414, починаючи з 2 алігату (чорним чорнилом).

Оправа (XVIII ст.): картон, оклеєний папером із зигзагоподібним орнаментом чорного та червоного кольорів; корінець і кути з коричневої шкіри (пошкоджені, стерті).

НБУВ ВС, Н484. Штемпель б-ки КСС № 1228. Наклейки на корінці: «№ 152», «1228».

13. Власницький конволют Є. О. Болховітінова видань і рукописів (1756–1793):

(1). Braun, Joseph Adam (1712–1768). Sermo academicvs de insignioribvs tellvris mvtationibvs / In solemni Academiae Scientiarum Imperialis conventv calendis Jvlii anni 1756 habitvs a Josepho Adamo Bravnio philosophiae professore P. O. – Petropoli: Typis Academiae Scientiarum, [1756]. – 59 p.; 4° (24 cm).

Автограф Є. О. Болховітінова (с. 59):

«Изъ Московскихъ ведомостей 1799, № 10. Съ реки Элбы отъ января 11. Изъ Южной Франціи уведомляютъ о следующемъ явленіи природы: Известно, что Лудовикъ IX (въ 1242 году) отправился въ Египетъ изъ Эгъ-Морта. Съ того време-

ни море все удалялось отъ тамошняго берега, такъ что надобно было переходить изъ Эгъ-Морта къ воде более 3000 сажень. Внезапно Средиземное море заняло опять сіе разстояніе и подступило подъ самыя стены города, причемъ по щастью разорены только немногіе рыбачьи шалаши».

СКИ 485.

(2). Dilthey, Philippus Henricus (1723–1781). Panegyricus, qvo avgustissimae Potentissimae ac invictissimae Dominae Dominae Catharinae Magnae Omnivm Rvssiarvm imperatrici et avtocratori sapientissimae Patriae matri et caet. et caet. et caet. recvrrentem 21 aprilis natalem in pvblico vniversitatis conventv ea qva decet svbmissione gratvlatvr constitvtvs ad hoc orator Philippvs Henricvs Dilthey, I. V. D. Eiusdemque et Historiarum in alma Elisabethana P. P. O. nec non Academiae Electoralis Moguntinae Scientiarum vtilium membrum ordinarium et Consistorii Passauiensis Viennae Aduocatus iuratus. Disserens de foro connexaque eidem iurisdictione. – Moscvae: Typis Vniuersitatis Caesareae Moscuensis, 1774. – 28 p.; 4° (24 cm). – Sign.: A-C^4 D^2.

Текст лат., примітки – лат. і рос. м.

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка.

Зв. титулу без тексту, в кінці – видавнича марка «НМУ» у колі.

Деф.: папір в плямах, відсутні фрагменти арк.

Мельн. 734; СКИ 772.

(3). Описание обоих вновь построенных триумфальных ворот, и употребленных к украшению оных аллегорических картин, кои из вернейшей ревности и всеподданнейшаго благоговения всепресветлейшей, державнейшей и непобедимейшей императрице и монархине Всероссийской Катерине II, великороссийским дворянством и Московским купечеством воздвигнуты, когда Ея императорское величество, по благополучном одержании безчисленных и потомству невероятных побед, по заключении с Оттоманскою Портою мира, и по возстановлении всеобщаго спокойствия, вернейших подданных Своих столичнаго града Москвы жителей Генваря дня 1775 года Высочайшим и неоцененным присутствием Своим ощастливить соизволила. – [М.]: Печатано при Императорском Московском Университете, 1775. – [29], [3] с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Г^4.

Зв. титулу і ост. 3 с. без тексту. Ініціал, кінцівка.

Автограф Є. О. Болховітінова (с. 30–31): «Виноградъ былъ принесенъ во Францію Марсельской колоніею. Императоръ Пробъ наиболее старался о размноженіи онаго. Бергамоты привезены изъ Бергама; сей плодъ есть родъ земляной груши: говорятъ, что плодъ сей происходитъ отъ того, что некоторой Бергамской житель вздумалъ привить къ грушевому дереву лимонной черенокъ; произшедшіе изъ того лимоны заимствуютъ отъ лимона и отъ груши. Персикъ, одинъ изъ вкуснейшихъ плодовъ въ Европе происходитъ изъ Персіи. Абрикосъ изъ Арменіи. Изъ Черезонта Понтейскаго города вишни. Крыжаки по возвращеніи изъ привезли сливъ изъ Дамаска; кофе получаемъ мы изъ щастливой Аравіи. Европа одолжена размноженіемъ сего дерева старанію Голландцевъ, которые изъ Моки вывезли его въ Батавію, а изъ Батавіи въ Амстердамъ. Изъ Японіи и изъ Китая они же привезли намъ чай – Гишпанцы въ 1740 году вывезли изъ Америки Хину. Во Францію стараніемъ г. Колберта вывезено однимъ Турнефортомъ изъ Восточной Индіи по приказанію Лудовика более тысячи трехъ сотъ растеній. Выпис. изъ Библіотеки ученой еконо-

мическ. нравоучит. исторической и увеселительной, изданной въ Тобольске. 1793. Часть II».

Соп. 7677; Петров 1, 1634; Мельн. 666; СК 4963.

(4). Песнь на вожделеннейшее и всерадостное прибытие в Смоленск Ея императорскаго величества, государыни императрицы и самодержицы Всероссийския Екатерины Вторыя, премудрыя законодательницы и истинныя матери отечества, петая Ея сиятельством княжною Парасковьею Николаевною Репниною, по окончании театральнаго представления, в Высочайшем присутствии Ея императорскаго величества, Июня дня 1780 года. – В Москве: В Университетской Типографии: У Н. Новикова, [1780]. – [4] с.; 4° (23 см).

Титул і текст у набірних орнаментальних рамках, заставка, кінцівка.

На зв. титулу – видавнича марка «НН» у колі.

Петров 1, 1703.

(5). Десницкий, Семен Ефимович (?–1789). Юридическое разсуждение о разных понятиях, какия имеют народы о собственности имения в различных состояниях общежительства / На высокоторжественный день рождения Ея императорскаго величества всепресветлейшия державнейшия великия государыни императрицы Екатерины Вторыя самодержицы Всероссийския, говоренное в торжественном императорскаго Московскаго университета собрании Апреля 21. дня 1781. года. юриспруденции доктором и профессором Семеном Десницким. – В Москве: В Университетской Типографии: У Н. Новикова, [1781]. – 20 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Г⁴ В².

Заставка, кінцівка, колонприкраси.

На зв. титулу – видавнича марка «НН» у колі.

Деф.: при оправі переплутані стор. – після 8 вшиті 15, 13, 11, 9, 17, 19.

Соп. 9659; Петров 1, 638; СК 1817.

(6). Дружеское ученое общество с долстодолжным высокопочитанием приглашает сим и просит именитейших любителей наук и покровителей учености удостоить своим присутствием торжественное его открытие, имеющее быть в доме его высокородия, Петра Алексеевича Татищева, ноября 6 дня, 1782 года = Ad solemnem inavgvrationem societatis litterariae amicorvm die 6 Novembris anni 1782. Habendam patronos litterarvm illvstrissimos, excellentissimos, gravissimos, doctissimos hvmanissimae invitat societas in aedes nobillissimi viri Petri Alexiadae a Tatischtschew. – В Москве: В Университетской Типографии: У Н. Новикова, [1780]. – 11, [1] с.; 4° (24 см). – Сигн.:)(⁴)()(².

Текст паралельний лат.-рос., починається зі зв. титулу, остання с. чиста.

Віньєтки на титулі, колонприкраси, заставки (с. 2-3).

Соп. 6982; Петров 1, 707; СК 2044.

(7). Сырейщиков, Евгений Борисович (1751-1791). Речь о пользе нравоучения при воспитании юношества / На высокоторжественный и всерадостный день восшествия на престол Ея императорскаго величества, всепресветлейшия, державнейшия, великия государыни Екатерины Алексеевны самодержицы Всероссийския, премудрыя законодательницы и истинныя матери отечества, говоренная в публичном собрании императорскаго Московскаго университета, Июня 30 дня 1783 года, Профессором Экстраординарным Евгением Сырейщиковым. – В Москве: В Уни-

верситетской Типографии: У Н. Новикова, [1783]. – 12 с.; 4° (24 см). – Сигн.:)(⁴)()(².
Віньєтки на титулі, колонприкраси, заставка, кінцівка.
На зв. титулу – видавнича марка «НН» у колі.
Соп. 10043; Петров 1, 2281; СК 7088.

(8). Gajewski, Jakub Cyrył. Applauz wspaniałym imieninom Jaśnie Oświeconego Jmci Pana graffa Rumiancow Piotra Alexandrowicza generała felt-marszałka, kawaleryi y ukraińskiey dywizyi senatora, kijowskiego, czerniechowskiego, nowogrodzkiego siewierskiego generalnego gubernatora, Mało-Rossyiskiey kole[gi]i prezydenta, kirasierskiego pułku wojennego orderu pułkownika, wszy[s]tkich orderów rossyiskich imperatorskich, pruskiego Czarnego Orła, y holsztyńskiego Świetey Anny kawalera / Przez obowiązanego sługę X. F. Jacuba Gajewskiego f. doctora, apostolskiego pisarza, wierszem oyczystym ogłoszony: Dnia 29. Junii Roku 1784. – [S. l., 1784]. – [12] s.; 4° (20 sm).
Акровірш польськ. м., вірш лат. м.
Віньєтка на титулі, заставки, кінцівки.
Деф.: папір зжовк, в плямах, краї пошкоджені.
Estreicher XVIII, s. 8; СКИ 1038 (РНБ).

(9). A madame madame Elisabeth Petrovna de Petrova: à l'occasion de Son visite, dont Elle a bienvoulût digner nôtre imprimerie: le 31 Decembre. 1787. – [M., 1787]. – [1] f.; 4° (24 cm).
Текст однобічний: строфа у рамці з віньєткою. Папір верже, блакитний; філігрань: «КФ» у зірці.
Деф.: край арк. пошкоджено.

(10). Ея благородию Екатерине Яковлевне Крыловой, в день ея тезоименитства, Ноября 24 дня, 1787. – [М., 1787]. [1] арк.; 4° (24 см).
Текст однобічний, з віньєтками. Папір верже, сіруватий; філігрань розмита.

(11). Ода Ея императорскому величеству Екатерине Второй самодержице Всероссийской на взятье Очакова Декабря 6 дня 1788 года. – [М., 1788]. – 26 с.; 4° (24 см).
З тексту: Востала брань; в Евксин денница...
Деф.: ост. арк. пошкоджено.
Губерти II,130 (Херасков М.); Петров 1, 548 (Голенищев-Кутузов П.); СК 5253 (Петров В.).

(12). Bause, Theodor (1752–1812). Oratio in auspiciis imperii suscepti a Catharina II, Totius Russiae autocratore sapientissima piissima felicissima Ab universitate Mosquensi rite ac pie celebrandis D. 30 Jun. A. C. 1789 dicta a Theodoro Bause Hist. Litt ac Paedagog. Prof Publ. Ord. et Seminarii Paedagog Inspectore, nec non Societat. Oeconom Petrop. et Latinae Jenensis Sodali. – Moscvae· Typis Universitatis, per Svetuschkin, 1789. – 15, [1] p.; 4° (24 cm). Sign. A-B⁴.
Заставка, кінцівка, колонприкраси Зв. титулу і остання с. чисті.
Деф.: с. 3 4 розірвані.
Геннади I, 71; Мельн. 1972; СКИ 271.

(13). Синьковский, Дмитрий Николаевич (?–1792/3). Слово о вероятном познании нравов человеческих по некоторым знакам, для высокоторжественнаго и всерадостнаго дня возшествия на всероссийский престол Ея императорскаго величе-

ства, благо естивейшия, самодержавнейшия, великия государыни, императрицы Екатерины Алексеевны, самодержицы Всероссийския и проч. и проч. и проч. в публичном собрании императорскаго Московскаго университета, Июня 30 дня 1789 года говоренное Коллежским Ассессором и Философии Публичным и Ординарным Профессором Дмитрием Синьковским. – Москва: В Университетской Типографии: У А. Светушкина, 1789. – 15, [1] с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Б⁴.

Заставка, кінцівка. На зв. титулу видавнича марка «АС» у вінку. Остання с. чиста.

Соп. 10776; Петров 1, 2138; СК 6479.

(14). «Въ Москве июля 7 1789 года. Императорскій Московскій университетъ... 30 июня имелъ Собраніе...» – 4 арк.; 4° (17x21 см).

Доповнення Є. О. Болховітінова (1 ряд): «1789 года».

Скоропис рос. м. Папір верже, щільний, проклеєний, сіруватий. Остання с. чиста.

(15). Протопопов, Василий Михайлович (?–1810). Ода на день тезоименитства преосвященнейшаго Афанасия, епископа Коломенскаго и Тульскаго / Посвящаемая, яко особенному благотворителю своему, К[оломенской] С[еминарии] Риторики, Поэзии и Французскаго языка учителем Васильем Протопоповым: 1790 года Генваря 18 дня. В Коломне. – [М., 1790]. – [2], 7, [1] с.; 4° (24 см).

Заставка, кінцівка, колонприкраси. Остання с. чиста.

З тексту: Оставь унылую дремоту...

Петров 1, 1849; СКД 171.

(16). Staurov, Ivan. Epistola quam eminentissimo domino domino Innocentio, episcopo Woronezensi, viri insigni virtute dotibusqve ingenii, litterarum, patrono optimo atqve beneficentissimo, feriis christi de morte triumphantis M.DCC[!] nonagenariis die XXIV Martis, Summa, qua par est, cum observantia & offert Woronezensis Seminarii Studiosus Eloquentiae Ioannes Staurov. – [Woronez, 1800]. – [4] p.; 4° (23 cm).

Деф.: верх 1 арк. забруднений, 2 арк. розірваний.

(16а). Протопопов В. М. Песнь на день вожделеннаго прибытия преосвященнейшаго Афанасия, епископа Коломенскаго и Тульскаго, из путешествия по епархии в архиерейский престольный град Коломну / Подносимая яко особенному благотворителю своему К[оломенской] с[еминарии] риторики, поэзии и французскаго языка учителем Васильем Протопоповым 1790 года сентября 2 дня. – [М., 1790]. – 8 с.; 4° (22 см).

Титул і текст у набірній рамці.

Деф.: нижній край с. 7/8 пошкоджений.

Соп. 9332; Петров 1, 1852; СКД 172.

(17–18). [Розанов, Фома Филимонович; 1767–1810]. Плач на кончину его высокородия Авксентия Алексеевича Иевлева, воспоследовавшую 1790 году, Сентября 23 дня / В-й К-ъ Т-ъ З-ъ. – [М., 1790]. – 1 арк.; 2° (29 см).

Без титулу. Текст однобічний.

З тексту: Какое зрелище!... что взор мой поражает!..

На зв. арк. і далі – тексти 2-го рукописного сонету та листа Є. О. Болховітінова – див. каталог III, № 92.

Мельн. 1982; СКД 180.

(19). Ода Ея императорскому величеству Екатерине Второй, самодержице Всероссийской, на взятие Измаила Декабря 11 дня 1790 года. – [М., 1790]. – 25, [1] с.; 4° (24 см).

З тексту: Кто даст теперь мне быстры крылы…

Зв. титулу і остання с. чисті.

Соп. 7078; Петров 1, 1711; СК 5252.

(20). [Майков, Аполлон Александрович; 1761–1838]. На победы, одержанныя всемощным оружием российским на царствование Екатерины II. – Москва: В Университетской Типографии: У В. Окорокова, 1790. – 18 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Б⁴В. – Підпис в кінці: А. М.

На зв. титулу – «Посвящение» з підписом: Аполлон Майков.

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка.

Деф.: поля останніх 2-х арк. пошкоджені.

Петров 1, 1300; СК 3895.

(21). Политковский, Федор Герасимович (1756–1809). Письмо от коллежскаго ассессора и доктора Политковскаго к Г***. – [М.: Унив. тип., 1789]. – 10 с.; 4° (24 см).

Без титулу, заставка, кінцівка. Арк. без обрізу.

(21а). Прибавление к письму колежскаго асессора и доктора [Ф. Г.] Политковскаго. – [М.: Унив. тип., 1789]. – 11, [1] с.; 4° (24 см).

Зміст: Письмо от их сиятельств княгини Татьяны Ивановны Гагариной, графини Анны Сергеевны Салтыковой и князя Ивана Сергеевича Гагарина; Письмо от колежскаго ассессора и доктора Политковскаго к г. докторам; Ответ на оное от господ докторов; Письмо от г. надворнаго советника, доктора и профессора Семена Герасимовича Зыбелина; Письмо от г. доктора и профессора Брандау [лат. і рос. м.].

Краї арк. без обрізу.

Петров 1, 1780 (10, 11 с.); СК 5467 (РДБ – 10 с.); СКД 168 (11 с.).

(22). Вихельгаузен Е. О болезни покойнаго князя Павла Гагарина. – М., 1790. – 16 арк.; 4° (17х21,5 см).

Список перекладу з фр. м. Є. О. Болховітінова з його правками і приміткою: «Переведено мною 1790 года Февраля 13 и 14 чиселъ въ Воронеже. Е. В.»

Скоропис рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний. 1 арк., 3 і остання с. – чисті.

Див. покажчик «Неопубліковані праці» (переклади) Є. О. Болховітінова.

(23). Сражении в Финском заливе 1790 года. – В Санктпетербурге: Печатано с дозволения Управы Благочиния у И. К. Шнора, 1791 года. – 12 с.; 4° (24 см).

Віньєтка (титул), заставки, кінцівки.

Зміст: Писмо [!] к читателю / Флотской офицер; Три сражения под командою Александра Ивановича Круза; Стихи его высокопревосходительству Василью Яковлевичу Чичагову.

Автограф Є. О. Болховітінова (титул): «Адмиралъ Самуилъ Грейгъ, почетный членъ С.П.б. Академіи наукъ умеръ 15 октября 1788 53 летъ».

Зв. титулу, с. 3 чисті.

Петров 1, 2224; СКД 205.

(24). Протопопов, Василий Михайлович (?–1810). Ода на прошедший 1790 и настоящий 1791 год, посвящаемая преосвященнейшему Афанасию, епископу Коломенскому и Тульскому, в вожделенный день тезоименитства его преосвященства Генваря 18 дня 1791 от преданнаго ему сердца К. С. риторики, поэзии и французскаго языка учителя Василья Протопопова. – [М., 1791]. – [2], 10 с.; 4° (24 см).

Віньєтки, колонприкраси.

Арк. з строфою фр. м. вшито перед титулом.

Соп. 7301(1790); Петров 1, 1850; СК 5734 (ГПИБ).

(25). Prologo sopra il felice arrivo a Mosca di sua Altezza il principe Gregorio Alexandrovic Potemkin-Tauriczesky generale, feldmaesciallo e grand hetman composto doppo la distruzioni della fortez a Turca d'Ismaele e cantato alla presenza di sua altezza sopra il Teatro di sua excellenza il Conte Nicola Petrowicz di Sceremettoff dalle sue sue proprie cantatrici e cantanti: Lij 22 Febralo 1791. = Пролог для благополучнаго прибытия в Москву его светлости князя Григорья Александровича Потемкина-Таврическаго, высокоповелительнаго господина генерал фельдмаршала и великаго гетмана сочиненный по низвержении неприятельской Турецкой крепости Измаила, и петый в присутствии Его Светлости на Театре Графа Николая Петровича Шереметева собственными Его певицами и певцами: 22 февраля 1791. – [М., 1791]. – [1], 6, [1] с.; 4° (23 см).

Текст парал. іт. і рос. м.

Петров 1, 1843; СКД 169 (65 пр. було в б-ці М. Шереметєва).

(26). Его сиятельству князю Николаю Васильевичу Репнину, на заключение и подписание им прелиминарных пунктов мира с Оттоманскою Портою в 31 день Июля, 1791 года; от сочинителя Оды на знаменитую победу, оружием российским всегда торжествующим, одержанную под предводительством Его Сиятельства за Дунаем в 28 день Июня того же года, над силами турецкими предводительствованными верховным Визирем Юсуф Пашею, за которою последовал славнейший оный мир. – [М., 1792]. – [6], [2] с.; 4° (24 см). – С указнаго дозволения.

З тексту: Что зрю! – Какой блистает свет!

Заставка, кінцівка.

Арк. без обрізу. Зв. титулу і останній арк. чисті.

Петров 1, 745 (4); СК 2126 (8°; ДПБ + Ода // Героическая песнь. – М., 1792).

(27). 1-е Письмо Феликса Станислава Графа Потоцкаго... к королю 30-го маия 1791 года из Вены. 2-е письмо его ж к Игнатию Потоцкому... 3-е письмо его ж к Малаховскому... – 7,5 арк.; 4° (22x16,5 см).

Писарська копія рос. м.

(27а). «Выписка изъ книги: Diarium itineris in Moscoviam perillustris ac Magnifici D[omi]ni Ignatii Christophori nobilis D[omi]ni de Guarient et Rall...»

Автограф пер. Є. О. Болховітінова – див. каталог III, № 113.

(28). Лобачевский, Василий. Его высокопревосходительству господину генерал порутчику и кавалеру должность Орловскаго и Курскаго генерал губернатора правящему Александру Андреевичу Беклешову / От подпорутчика Василия Лобачевскаго приношение: 1792 года Сентября дня. – [Курск, 1792]. – 9, [1] с.; 4° (21 см).

З тексту: Ода. Упорны споры, гнев, злость спите...

Набірні заставка, кінцівка, віньєтки.
Остання с. чиста.
Петров 1, 1250; СКД 102.

(29). Великому Господину Преосвященнейшему Тихону... – Воронеж, 1792. – 7 арк.

Писарська копія з доповненням Є. О. Болховітінова. Опис див. каталог III, № 81.
На арк. 8 – *автограф Є. О. Болховітінова*: [Державин Г. Р.] Епитафія Суворову. Къ Снигирю.

(30). Мочульские Иван большой, Иван меньшой. Его сиятельству князю Николаю Васильевичу Репнину, генерал-аншефу, сенатору, лейб-гвардии Измайловскаго полку подполковнику, Смоленскаго и Псковскаго наместничеств генерал-губернатору и орденов российских св. Апостола Андрея, св. Александра Невскаго, св. Георгия I класса, св. равноапостольнаго князя Владимира I степени, польскаго Белаго Орла и св. Анны кавалеру, усерднейшее Харьковскаго наместничества от дворян, конной гвардии вахмистров Ивана большаго и Ивана меньшаго Мочульских, в Белогородской семинарии обучающихся, приношение в Новый 1792 год. – [Б. м., 1791]. – 6 с.; 4° (23 см).

З тексту: Какое в мыслях восхищенье!
Петров 1, 1451; СК 4359 (РНБ).

(31). Протопопов, Василий Михайлович (?–1810). Ода преосвященнейшему Афанасию, епископу Коломенскому и Тульскому, посвящаемая во изъявление глубочайшей преданности своей, в вожделенный день тезоименитства Его преосвященства, Генваря 18 дня 1792, К. С. риторики, поэзии и французскаго языка учителем Васильем Протопоповым. – [Б. м., 1792]. – [2], 9, [1] с.; 4° (24 см).

З тексту: Пленяясь яркими лучами…
Остання с. чиста.
Петров 1, 1851; СК 5735 (РДБ).

(31а). Речь Муфтия Мухамметжана-Гуссейна, Члена Санкт-Петербургскаго Вольнаго Экономическаго Общества; при вступлении его впервыя в присутствие оное: Сентября 25 дня 1792 года. – [Б. м., 1792]. – [2] с.; 4° (24 см).

Текст парал. араб. і рос. м.
Деф.: папір з плямами, нижній кут відірваний.

(31б). Панкевич, Михаил. Слово о подлинной цели Математических наук и о сообразном ей расположении упражнений в оных / На высокоторжественный день восшествия на престол Ея величества, всепресветлейшия великия государыни, императрицы и самодержицы Всероссийския, Екатерины II, говоренное в публичном собрании императорскаго Московскаго университета, Июня 30 дня, 1792 года, Профессором смешенной математики Михайлом Панкевичем. – В Москве: В Университетской Типографии: У В. Окорокова, 1792. – 60 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А–Ж⁴ З².

Набірні заставка, кінцівка, прикраси колонцифр.
Зв. титулу чистий.
Соп. 10779; СК 5722.

..(33). Святейшаго правительствующаго синода члену, великому господину, высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Московскому и Калужскому, и Свято-Троицкия Сергиевы лавры священно-архимандриту, Милостивому Архипастырю, директору и протектору своему, в день тезоименитства его высокопреосвященства, усерднейшее поздравление приносит Московская славено-греколатинская академия Ноября 18 дня, 1792 года. – Москва: В Типографии у М. Пономарева, [1792]. – 1–32, 34, 35, 37 [=35] с.; 4° (24 см). – С указнаго дозволения.

Зб. віршів рос., лат., гр., фр. і нім. м.

Заставки, кінцівки, прикраси колонцифр.

Зв. титулу і остання с. чисті. Папір блакитного і білого кольорів.

Петров 1, 2092; СК 6365.

(34). Злотницкий, Иоанн. Его превосходительству Харьковскаго наместничества господину губернатору и кавалеру Федору Ивановичу Кишенскому и его высокородию Харьковскому господину правителя порутчику и кавалеру Григорью Романовичу Шидловскому и протчим почтеннейшим господам благотворителям усерднейшее Харьковския семинарии в сиротском доме живущих учеников за обет к обновлению дома их приношение 1793 года. Генваря 1 дня. – [Курск, 1793]. – 8 с.; 4° (23 см).

Краї сторінок не обрізані.

Петров 1, 744; СКД 61.

...(41/43). [Болховитинов Е. А.] Разсуждение о необходимости греческаго языка. – М., 1793. – Див. каталог II, № 1.

Конволют з нумерацією Є. О. Болховітінова (чорним чорнилом) – аллігатів 43; за іншою нумерацією (червоним олівцем) – алігатів 41; вміщено 3 рукописи (текст № 17–18 – див. каталог III, № 92, текст № 27а – див. каталог III, № 113).

Оправа (XVIII ст.): картон, оклеєний мармуровим папером коричневого і синього кольорів, корінець з коричневої шкіри; оправа пошкоджена (нижня частина корінця, краї стерті).

НБУВ ВС, Н468(1–43). Штемпель КСС, № 1231. На корінці – кн. ярлики з шифрами.

14. Власницький конволют Є. О. Болховітінова видань (1759–1796) і рукописів:

(1). Содержание ученых рассуждений Имп. Академии наук, изданных в четвертом томе Новых комментариев. – Санктпетербург: Типография Академии Наук, [1759]. – 84 с.; 4° (24 см). – Сигн.: [1] $а^2$ б-$і^4$ $к^2$. – Тираж 669.

Пер. з лат. м. текстів 1750–1759 рр.

Заставка, кінцівка, віньєтка на титулі.

Деф.: титул і с. 7/8 розірвані (7 і 3 см).

Петров 1, 2191; СК IV, 243(1-4).

(2). Вергилий Марон, Публий (Vergilius; 70–19 до н. е.). Еней: героическая поема / Публия Виргилия Марона; Переведена с латинскаго Васильем Петровым. – [СПб., 1770]. – [20], 42 с.; 4° (23 см). – Сигн.:)(^{4})()(^{4})()()(^{4} А-Д^4 Е.

Після титулу вірш-посвята: Его имп. высочеству пресветлейшему государю великому князю цесаревичу Павлу Петровичу, Российскаго престола наследнику

... Маронова ума во век прехвальный плод ... Генваря 1 дня, 1770 года. – [2] с.
Посторінкові примітки перекладача.
Заставка, ініціал, кінцівка, прикраси колонцифр.
Петров 1, 367; СК 917.

(3). Объявление любителям музыки // [Московския ведомости]. Прибавление к № 100 в пятницу декабря 14 дня 1772 года. – [М., 1772]. – [8] с., нот; 4° (23 см).
Оголошення про підписку музичних посібників і зразки нот з друкарні книговидавця Х. Л. Вевера, який придбав у Лейпцігу від винахідника Й. Г. Брейткопфа «нотные азбучные знаки».
Заставка, ініціал, кінцівка.
Деф.: правий край зігнутий, розірваний (6 см, 4 см), у плямах.
СК IV, 20.

(4). Известие о Петровском училище. – № IV. – [Спб., 1780]. – 8 с.; 4° (24 см).
З тексту: Мы приступаем ныне с великим удовольствием к исполнению учиненнаго нами почтенной публике обещания о сообщении оной от времени до времени известия, касающегося до состояния и приведения в совершенство Петровскаго училища...
Без титулу. Лінійні колонприкраси, заставка, кінцівка.
Відомі інші вип. нім. та рос. м. – А. Бюшінга (1762 та ін.), директора школи Й. Гебеля (1765). Див.: Büsching A. F. Nachrict von der neuen Schulanstalt...; Известие о новоучреждаемой школе, при Санктпетербургской немецкой церькви святаго Петра апостола, которая 1 октября сего года начаться имеет. – [СПб.: Тип. АН, 1762]. – 27 с.; 8° (СКИ 517; СК 2439); Göbel J. Nachrict von der Schule... – SPb., 1765. – 70 S.; 8° (СКИ 1110); Известие о Петровском училище. № V. – [В СПб., сентября 8 дня 1782 года]. – 16 с.; 4° (СК 2440).
Bacmeister J. Russische Bibliotek. – SPb., Riga u. Leipzig, 1772–1789. – T. 8. – S. 363–364; СКД 66.

(5). Νικηφοροζ (Θεοτοκη, Νικολαοζ; 1731–1800). ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ ΤΗ, ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΗ, ΘΕΟΣ ΤΕΠΤΩ, ΣΕΒΑΣΤΗ, ΤΡΙΣΜΕΓΙΣΤΗ, και ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΤΑΤΗ, ΑΥΓΟΥΣΤΗ, ΚΥΡΙΑ, ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΑΛΕΞΙΑΔΙ Αυτοκρατορι παβηζ Ρωσσιαζ εκφωνηθεν υπο Νικηφορυ... = Речь благочестивейшей, боговенчанной, превознесенной и человеколюбивейшей монархине Екатерине Алексеевне, самодержице Всероссийской / Говоренная, Августа в 6 день, преосвященным Никифором, Архиепископом Славенским и Херсонским, при посвящении его во Архиепископа, на Еллинском языке...; переведена Л. Сичкаревым. – В Санктпетербурге: При Императорской Академии Наук, 1779. – 15, [1] с.; 4° (24 см).
Дод.: [Nikiphor]. Tres-auguste imperatrice. – 4 с.
Текст парал. гр.-рос.-фр. м.
Петров 1, 1523; СК 4605 (фр. відс.).

(6). Святейшаго правительствующаго Синода члену, великому господину преосвященнейшему Гавриилу, архиепископу Новогородскому и Санктпетербургскому и Свято-Троицкаго Александро-Невскаго монастыря священно-архимандриту, в день тезоименитства его высокопреосвященства усерднейшее поздравление приносит Московская Славено-Греко-Латинская Академия. 1783 года, Июля 13 дня. –

В Москве: В Университетской Типографии: У Н. Новикова, [1783]. – 8 с.; 4° (24 см).

З тексту: Стихи. Великий и душей и саном Гавриил!…

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка, колонприкраси; на зв. титулу видавнича марка «NN» у вінку.

Петров 1, 2087; СК 6351.

(7). «Письма Дениса Фонъ Визина о Словаре Россійск. Академіи». – 8 арк.; 4° (23x18,5 см).

З тексту: «...Теперь лежатъ у меня передъ глазами примечанія Ивана Никитича Болтина на начертаніе нашего словаря... Я въ сіе дело не мешаюсь потому, что Академія представленія его почти все уже приняла... Я лутче хочу не быть читанъ, нежели быть скученъ; а всего болсе прошу вас не делать из сего письма никакого употребленія, въ чемъ на скромность вашу совершенно полагаюсь...».

Копія листа Д. Фонвізіна О. П. Козодавлєву (Москва, 26.II.1784).

Примітка Є. Болховітінова (наприкінці): «Письмо къ Осипу Петровичу Козодавлеву. Напеч. въ Вестнике Европы».

Скоропис. Папір тонкий, білий, розлінований. Філіграиь «JW».

(8). Станиславский, Петр. Слово на открытие в губернском городе Воронеже под ведомством Приказа Общественнаго Призрения казеннаго народнаго училища / Сказыванное 1785 года, апреля 21 дня, учителем катихизиса и историогеографии, коллежским протоколистом Петром Станиславским. – [М.: В Тип. Комп. Типографической], 1785. – 12 с.; 4° (24 см). – Сигн.: A^4 $Б^2$.

Віньєтка на титулі, заставка, колонприкраси, кінцівка.

Петров 1, 2227; СКД 207.

(9). Георгий (Конисский, Григорий Осипович; 1717–1795). Речь на прибытие Ея имп. величества в город Мстиславль / Говоренная Синодальным членом, преосв. Георгием, архиепископом Могилевским, Мстиславским и Оршанским: Генваря 19 дня, 1787 года. – [М.: Унив. тип.: у Новикова, 1787]. – 4 с.; 4° (24 см).

Петров 1, 1061; СК 1379.

(10). [Протопопов, Василий Михайлович; ?–1810]. Стихи на день именин А... Ф... Л... маия 13 дня, 1787. – [М., 1787]. – [1] арк.; 2° (34 см). – Підпис в кінці: В. П.

З тексту: Собрав в груди моей весь пышный дух Пииты…

Друк. однобічний.

Автограф Є. О. Болховітінова (розкрито криптоніми): А[лександра] Ф[едоровича] Л[абзина]; В[асил.] П[ротопоповъ].

СКД 173.

(11). Торжество Нижегородской семинарии о вступлении на Всероссийский престол Ея императорскаго величества, благочестивейшия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, самодержицы Всероссийския, по двадцатипятилетнем царствовании Ея величества, произходившее в оной семинарии Июня 30 дня, 1787 года. - Москва: В Типографии Компании Типографической, 1787. – VIII, 100 с.; 4° (24 см). – С указнаго дозволения.

З тексту: Краткое известие о Нижегородской Семинарии. – С. IV–VIII.

Рамка на титулі, заставки, кінцівки. Папір синій і білий (с. 51–56).

Петров 1, 2351; СК 7303.

(11а). Перепечин, Александр Иванович (1745–1801). Стихи на первое приш-ествие в Москву Их императорских высочеств, благоверных государей и великих князей Александра Павловича и Константина Павловича / Сочиненные Александ-ром Перепечиным 1787 года, Июня дня. – Москва: В Университетской Типографии, у Н. Новикова, 1787. – 4 с.; 4°.

З тексту: Москва! зри Ангелов от Невских берегов…

Віньєтка, заставка, на зв. титулу видавнича марка «NN» у вінку.

Соп. 11506; Петров 1, 1697; СК 5185.

(11б). Надгробные стихи на кончину Его светлости Грузинскаго Царевича Ге-оргия Вагтангеевича // Прибавление к Московским Ведомостям. – № 1. – 1787 года, Генваря 2 дня. – [4] с.; 4° (24 см).

Зміст: [Сообщение о смерти на 77 году от рождения Грузинского Царевича Георгия, 19 декабря]. – Описание церемониала, наблюденнаго при погребении... Декабря 23 дня, 1786 года.

[Стихи]: Плачевнейший предмет, нещастна жертва смерти!

СК IV, 35.

(11в). Перевод письма и стихов, присланных к Его Светлости Князю Григорию Александровичу Потемкину-Таврическому / Филантроп // [Московские Ведомос-ти. Прибавление]. – [М., 1790]. – [№ 17]. – [2] с.; 4° (24 см).

З тексту: Очаков пал Тобой, Бендеры и Белград...

Заставка, кінцівка.

СК IV, 38.

(12). Струйский, Николай (?–1796). Апология к потомству от Николая Струй-скаго, или Начертание о свойстве нрава Александра Петровича Сумарокова и о нра-воучительных ево поучениях, писана 1784 года, в Рузаевке. – В Санктпетербурге: Печатано с дозволения Управы благочиния у Шнора, 1788 года. – 37, [3] с.; 4° (24 см). – Сигн.: [А]-Д⁴.

Грав. заставка, кінцівка.

Декілька пр. без останньої коректури продано без відома автора (Моск. вед. – 1789. – 20.I. – № 6. – С. 55).

Петров 1, 2254; СК 6900.

(13). [Екатерина II (София Августа Фридерика; 1729–1796)]. Примечании и исторические объяснении на объявление Его величества короля шведскаго, изда-нное в Гелзинфорсе в 21 день Июля, 1788 года: С приложениями / [Пер. с нем. И. А. Вейдемеера]. – [СПб.: Тип. И. К. Шнора, 1788]. – 95, [1] с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Л⁴.

Текст у 2 шп. закінчується на с. 64; «Приложении» – публ. дипломатичних до-кументів № 1–15.

Автограф Є. О. Болховітінова (на титулі): «Сочин. Ея велич. самой Екатерины II».

Проте в «Словаре свет. писателей» (М., 1845, т. 2, с. 203) вказ., що автор – І. І. Та-тіщев, перекладач Колегії іноземних справ, а «...писано по предначертанию самой Императрицы и ею было поправлено...» В СК (т. 3, с. 467) випр. це твердження Є. Болховітінова за щоденником імп. секретаря О. В. Храповицького. Окремо та-кож були видані нім. оригінал і пер. фр. м. (1788).

Соп. 9020; СК 8828 (90 с.).

(14). [Нассау-Зиген, Карл Генрих Николаус Отто; 1745–1808]. Письмо Его Вел. Королю Шведскому, и опровержение реляции, которая была напечатана в гамбургских газетах, о морском сражении, бывшем 13 Августа по старому стилю 1789 года, между галерным флотом шведским и флотом российским, командуемым Его Светлостию Принцом Нассау-Зиген. – В Санктпетербурге: Печатано в Императорской Типографии, 1789 года. – 14 с.; 4° (24 см).

Пер. з фр. листа 20.IX.1789. Текст у 2 шп. (зі с. 5).

Віньєтка на титулі, колонприкраси.

Соп. 8240; Петров 1, 1484; СК 4461.

(15). «18. Стихи Подшивалова на кончину жены Бантыш-Каменскаго. 1788».

[Подшивалов, Василий Сергеевич; 1765–1813]. Стихи на кончину ея высокоблагородия Марьи Ивановны Бантышевой-Каменской, воспоследовавшую Декабря 7 дня 1788 года. – Москва: [Тип. Пономарева, 1788]. – 4 с.; 2° (31 см).

З тексту: Так, ненасытная! – Еще остришь ты жало...

Підпис в кінці тексту: В. П. (ім'я автора вказане Є. Болховітіновим у реєстрі на форзаці).

Набірна рамка і віньєтка на титулі, заставка, кінцівка.

Деф.: арк. зігнуті до розміру блоку, розірвано титул на 2 см, с. 1/2 – на 3 см, посередині с. 3/4.

Мельн. 1839 (Петров В. П.); СКД 160.

(16). [Попов, Иван Васильевич; ?–1839]. Ода на торжественный день коронования, Ея императорскаго Величества Екатерины Вторыя, императрицы и самодержицы Всероссийской. – Москва: [Тип. Клаудия], 1791. – 12 с.; 4° (24 см). – Сигн.: [1] *4 *2.

Віньєтка на титулі, заставка. Брошура оклеєна додатковим корінцем з мармурового паперу.

Примітка Є. Болховітінова до імені автора: «книгопродавцемъ» (с. 12).

Соп. 7143; СК Петров 1, 1799; СК 5506.

(17). [Петров, Василий Петрович; 1736–1799]. Плачь на кончину Его светлости князя Григорья Александровича Потемкина Таврическаго 1791 года, Октября 5 дня преставившагося в вере к Богу, в любви к отечеству, в желании благ роду человеческому; мужа всеми высокими титлами, но паче кротостию сиявшаго; покровителя наук, победоносца, миротворца; всем просвещенным, всем благородным душам вожделеннаго, почтеннаго, приснопамятнаго. – [М., 1791]. – [2], 13, [1] с.; 4° (24 см).

Примітка Є. Болховітінова: «Соч. Васил. Петровымъ. Придворн. Библіотекаремъ».

Частина тексту титулу (від слова «мужа...») – на зв. арк.

Соп. 8280; Петров 1, 1718; СК 5278 (8°).

(18). [Туманский Ф. О.] Описание о происходившем при возобновлении выборов Санктпетербургской Губернии в Январе 1792 года // Прибавление к № 13 Санктпетербургских ведомостей. – В пятницу февраля 13 дня, 1792 года. – 10 с.; 4° (24 см). – Тираж 1647.

Друк. коштом автора.

Деф.: на с. 9/10 заклеєно відсутню частину арк. (на білому блакитним папером).
СК IV, 113.

(19). [Рубан В. Г.]. «Надгробіе въ Бозе усопшему Екатеринославской Епархіи викарію преосвященному Моисею Гумилевскому епископу Феодосійскому и Маріупольскому, убіенному злодеями въ Крыму 6 Октября 1792 года ... Соч. въ Спб. 1794 году Василій Рубанъ». – 1 арк.; 4° (22,5x17 см).

Копія Є. О. Болховітінова.

Папір верже, щільний, проклеєний, блакитний.

(20). «23 Elegia in Mosem Episcopum morte violenta peremtum, cum versione Rossia Platonis Metropolitae».

[Августин (Виноградский, Алексей Васильевич; 1766–1819)]. Елегия. На Моисея епископа, смертию насильственною убитаго = Elegia. In Mosem episcopum, morte violenta peremtum: [Elaboratum in Seminario Troicensi 1795 anno] / [Пер. с лат. Платона (Левшина)]. – [М., 1795]. – 8 с.; 4° (22 см).

Лінійні заставки.

Примітка Є. О. Болховітінова (в кінці тексту): «Elaboravit praefectus Augustinus Vinogradsky. Rossice versit Ipse Plato Metropolita» (Підготував префект Августин Виноградський. Рос. версія самого Платона митрополита).

Проте в «Словаре историческом» (СПб., 1827, т. 1, с. 3) Є. Болховітінов вказує, що елегію написано 1792 р., відразу по смерті Мойсея (Гумілевського), єп. Феодосійського, і тоді ж видано: «... поднесенная ... митрополиту Платону, по приказанию его с латинскаго переведена буквально...»

Соп. 3710; Петров 1, 13; СК 41; СКД (с. 101); СКИ 208а.

(21). [Сообщение Приказа общественнаго призрения о количестве «призренных, воспитываемых, обучаемых и содержимых» в 1791 г.] // Прибавление к № 10 Санктпетербургских ведомостей. – Во вторник февраля 3 дня, 1792 года. – [2] с.; 4° (24 см). – Тираж 1633.

На арк. чорнильні плями, підрахунки.

СК IV, 113 (Повторний передрук дод. до № 9).

(22). Полянский, Демьян. Ода Его императорскому Высочеству великому князю Александру Павловичу на день бракосочетания / Которую с подобающим высокопочитанием подносит верноподданный Дамян Полянской. – В Санктпетербурге: Печатано с дозволения Управы Благочиния у И. К. Шнора, 1793 года. – [5], [1] с.; 4° (23 см).

З тексту: Ода. Что скромен так борей Балтыйский?

Заставка. Арк. без обрізу.

Деф.: папір з плямами.

Петров 1, 1793; СКД 162.

(22а). [Сообщение общества благородных девиц об окончании срока обучения воспитанниц 7-го приема. Со списками награжденных и окончивших] / Совет общества благородных девиц..., 7 и 8 Февраля сего [1794] года... // Прибавление к № 15 Санктпетербургских ведомостей. – Во вторник февраля 21 дня, 1794 года. – 4 с.; 4° (24 см). – Тираж 1858.

СК IV, 115.

23) Skiadan, Michael (?–1802) Oratio . De causis et effectibus Pathematum Animi tque ratione eorum moderandorum coercendorumve ad bene beateque vivendum In solennibus anniversariis Imperii, ab augustissima ac potentissima totius Russiae Autocratore Catharina II, optima Patriae matre, ante annum 31 suscepti ab Universitate Mosquensi rite ac pie celebrandis, a. d. 28 Junii anni 1794 habita a Michaele Skiadan Consil. Atul. atque Phil. et Medic. D. ac Profess. P. O. – Mosquae: Typis Caesareae Mo quensis Universitatis. Per Rüdiger et Claudi, [1794]. – [2], 23, [1] p.; 4° (24 cm). – S gn.: [1] A-C⁴ [1].

Віньєтка на титулі, заставка.

Мельн. 2266; СКИ 2647 (рос. пер СК 6528).

(24). Скиадан, Михаил Иванович (?–1802). Слово о причинах и действиях страстеи душевных, также о способе умерять и укрощать оныя для благополучной и спокоиной жизни На высокоторжественный и всерадостный день возшествия на всероссиискии престол Ея императорскаго величества благочестивейшия, самодержавнейшия, великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, самодержицы всероссийския, и проч. и проч. и проч, которое в публичном собрании Московскаго императорскаго университета Июня 30 дня 1794 года на латинском языке говорил надворный советник, философии и медицины доктор и профессор публичный и ординарный Михайло Скиадан; А на российской перевел при Императорском Московском Университете медицины доктор Фома Барсук-Моисеев. – В Москве: [Унив. тип.: У Ридигера и Клаудия, 1794]. – [2], 33, [1] с.; 4° (25 см). – Сигн.: [1] А-Г⁴ [1].

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка. Поля сильно зрізані.

Петров 1, 2145; СК 6528.

(25). Аршеневский, Василий Кондратьевич (1758-1808). Слово о начале, связи и взаимном пособии математических наук и пользе оных / В Публичном Собрании императорскаго Московскаго университета на Высокоторжественный день возшествия на всероссийский престол Ея императорскаго величества всепресветлейшия державнейшия, великия государыни императрицы Екатерины Алексеевны, самодержицы всероссийския, говоренное онагож Университета математики экстраординарным профессором Василием Аршеневским, Июня 30 дня 1794 года. – В Москве: В Университетской типографии: У Ридигера и Клаудия, [1794]. – 16 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Б⁴.

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка.

Соп. 10789; Петров 1, 130; СК 328.

(26). Чеботарев, Харитон Андреевич (1746–1815). Величие, могущество и слава России, дарованная ей Провидением чрез великих ея Самодержцев / Изображенныя в торжественном слове, на всерадостный день восшествия на Всероссийский престол величайшия в мире Самодержицы, Всемилостивейшия государыни императрицы Екатерины Вторыя, премудрыя матери отечества, празднованный публичным собранием в Императорском Московском Университете Июня 30 дня 1795 года; Произнесенном надворным советником, истории, нравоучения и красноречия профессором и университетским библиотекарем Харитоном Чеботаревым. – Печатано в Москве: В Университетской типографии: У Ридигера и Клаудия, [1795]. – 39, [1] с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Б⁴.

Рамки на титулі, сторінках, заставка, прикраси колонцифр.
Соп. 2430; Петров 1, 2621; СК 8132.

(27). Keresztury, Ferenc (1735–1811). Oratio de Politia Medica ejusque in Rossia usu in solennibus anniversariis imperii ab augustissima et potentissima monarcha magna domina Catharina II, totius Rossiae imperatrice et autocratore, sapientissima Patriae matre, ante annum 33 suscepti, ab Universitate Caesarea Mosquensi rite ac pie celebrandis, a. d. 28 Junii anni 1795 habita a Francisco Keresturi Consil. Aulic. Med. Doct. et Profess. P. O. – Mosquae: Typis Caesareae Mosquensis Universitatis: Apud Rüdigerum et Claudium, 1795. – 21, [1] c.; 4° (24 cm). – Sign.: A-B^4 C^3.

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка. Пр. на блакитному папері.
Деф.: на с. 14–22 плями.
Мельн. 2330; СКИ 1522.

(28). Песненныя похвалы, которыми Святейшаго Правительствующаго Синода члена, Их Императорских Высочеств в законе учителя, великаго господина высокопреосвященнейшаго Платона, митрополита Московскаго и Калужскаго и Свято-Троицкия Сергиевы Лавры священно-архимандрита, в день тезоименитства его высокопреосвященства лаврская семинария всеусерднейше приветствует: 1793 года Ноября 18 дня. – Москва: В Университетской Типографии: У Ридигера и Клаудия, 1795. – 43, [1] с.; 4° (24 см). – Сигн.: A-E^4 F^2.

Текст гр., рос., лат., нім., фр. м.
Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка.
Деф.: остання с. відірвана.
Соп. 8589; Петров 1, 1701 (Песнопение); СК 5211 (ДПБ).

(29). Рубан, Василий Григорьевич (1742–1795). Ода на торжественный день возшествия на престол, Ея Императорскаго Величества Екатерины II Императрицы и Самодержицы Всероссийския: 28 Июня 1795 года / Сочиненная Коллежским Советником Васильем Рубаном. – В Санктпетербурге, 1795. – 3, [1] с.; 4° (21 см).

З тексту: Ода. Вышний Царствами владеет…
Орнаментальна рамка на титулі, кінцівка.
Передрук: Нов. ежемес. соч. – 1795. – Ч. 110. – Авг. – С. 3–4.
Соп. 7359; Петров 1, 1990; СК 6157 (8°).

(30). Торжество Воронежской семинарии... – [М.], 1795. – Див каталог II, № 45.

(31). Торжество Казанския семинарии, приносящей Святейшаго Правительствующаго Синода члену, великому господину высокопреосвященнейшему Амвросию архиепископу Казанскому и Свияжскому, милостивому архипастырю, отцу и покровителю своему, в день тезоименитства Его высокопреосвященства, усерднейшее поздравление 1795 года. – [М.: Тип. С. Селивановского, 1795]. – 49, [1] с.; 4° (24 см). – Сигн.: [9] Г-Ж^4.

З тексту: Краткое описание обстоятельств Казанския семинарии, с известнейших времен по сей 1796 год. – С. 35–49.

Вірші гр., лат., рос. і промова татарською м. з пер.
Заставки.
Деф.: на арк. вгорі жовті плями.
Смирдин 6492; Петров 1, 2346; СК 7294.

(32). Святейшаго Правительствующаго Синода члену, великому господину высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Московскому и Калужскому и Свято-Троицкия Сергиевы Лавры священно-архимандриту, милостивому архипастырю, директору и протектору своему в день тезоименитства его высокопреосвященства усерднейшее поздравление приносит Московская славено-греко-латинская академия: Ноября 18 дня, 1795 года. – Москва: В вольной Типографии А. Решетникова, [1795]. – [48] с.; 4° (24 см). – Сигн.: [1] А-Г⁴.

Вірші лат., рос., гр., нім. м.

Віньєтка на титулі, заставки, кінцівки.

Деф.: на арк. вгорі жовті плями.

Петров 1, 2093; СК 6368.

(33). [Рубан, Василий Григорьевич; 1742–1795]. Российской музы, Об учреждении и открытии Вознесенской губернии, в южной полосе, Российской империи, послание к Овидию, знаменитому римскому стихотворцу, в сей стране жившему и скончавшемуся в первом веке по Р. Х. в царствование в Риме [А]вгуста и Тиверия Кесарей, и погребенному при Понте Эвксинском, или Черном море, при устье древняго Тираса, или нынешняго Днестра, в месте, прежде Томи, после Аджидера, ныне же Овидиополь названном, приписном сея губернии городе, в Тираспольской округе, в котором находится военная стража и портовая таможенная застава. – Печатано в Санктпетербурге, Июня 1795 года. – 4 с.; 8° (21 см).

Ім'я автора в кінці тексту. Титул в набірній рамці, кінцівка.

Передрук: Нов. ежемес. соч. – Ч. 110. – 1795. – Авг. – С. 92–95.

Деф.: внизу – чорнильна пляма.

Соп. 8555; Петров 1, 1995; СК 6173 (4°).

(34). Памятник на кончину российскаго песнопевца коллежскаго советника Василья Григорьевича Рубана, 1795 года, Сентября 24 дня, на 57 году от рождения в Санктпетербурге последовавшую. В Белогородской семинарии начертан. – [М.: Тип. С. Селивановского, 1795]. – [4] с.; 4° (24 см).

Зміст: I. От Учеников Низших Классов. II. От Учеников Вышших Классов. III. От Учителя.

Зв. титулу без тексту.

Петров 1, 1677.

(35). Амвросий (Подобедов, Андрей Иванович; 1742–1818). Речь, говоренная Святейшаго Правительствующаго Синода Членом Преосвященным Амвросием, архиепископом Казанским и Свияжским в Царском селе 6 Июля 1796 года. – [Б. м., 1796]. – [2] с.; 4° (24 см).

Без титулу.

СК 109.

(36). [Петров, Василий Петрович; 1736–1799]. Ода Его Высокопревосходительству, черноморскаго флота господину вице-адмиралу и орденов Св. Александра Невскаго, Св. князя Владимира первой степени, и Св. Анны кавалеру Николаю Семеновичу Мордвинову. – [СПб.], 1796. – 13, [1] с.; 4° (24 см).

Заставка, кінцівка.

З тексту: Под небом дышем мы, чудясь его лазорю…

Примітка Є. О. Болховітінова: «Вас. Петровичъ Петровъ».
Деф.: на ост. с. протерто дірку.
Петров 1, 1708; СК 5242.

(37). Ода Ея Императорскому Величеству Екатерине II / Сочиненная Вологодскаго главнаго народнаго училища учителем на случай освящения вновь построеннаго каменнаго училищнаго дома в Вологде 1796 года Генваря 7 дня. – [Б. м., 1796]. – 10 с.; 4° (24 см).
З тексту: Величьем, славой украшенна...
Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка. Зв. титулу без тексту.
Деф.: вгорі світлокоричнева пляма; титул розірвано на 5 см.
Петров 1, 1596=1072 (Костров Е. И.); СК 4864.

(38). [Костров, Ермил Иванович; 1750?–1796]. Стихи на высокоторжественный день возшествия на престол Ея Императорскаго Величества Екатерины II, императрицы и самодержицы Всероссийской, 1796 года, Июня 28. – Москва: В Университетской Типографии: У Ридигера и Клаудия, [1796]. – 7, [1] с.; 4° (24 см).
На титулі віньєтка. Зв. титулу без тексту.
Примітка Є. О. Болховітінова наприкінці тексту біля імені автора: «умеръ того же 1796 года».
Соп. 11445; СК 3168.

(39). Ювеналий (Воейков, Иван Григорьевич; 1729–1807). Краткое историчѐское начертание жизни лейб-гвардии подпорутчика Федора Михайловича Булгакова, и заветы его, сочиненныые им к сыну своему / Собраны игуменом Ювеналием из фамилии Воейковых, в пользу духовную истиннаго Христианина и честнаго человека. Иждивением друга покойнаго Ф. Д. Р. Б. Л. Г. К. В. – Изд. 2-е. – Москва: В Типографии Селивановскаго и товар., 1796 года, в январе месяце. – 16 с.; 4° (23 см).
На титулі набірна орнаментальна рамка. В кінці тексту друк. вказ. вартість бр. у різних містах.
Петров 1, 384; СК 8687.

(40). Протопопов, Василий Михайлович (1770–1810). Благодарственная речь его преосвященству преосвященнейшему Афанасию, епископу Коломенскому и Тульскому Милостивому Архипастырю и Отцу / Говоренная Серпуховским Протоиереем Васильем Протопоповым, по случаю переведения его из града Коширы в град Серпухов, 1796 года, Маия 27 дня. – [Б. м.], 1796. – [4] с.; 8° (20 см).
Зв. титулу без тексту.
Петров 1, 1847; СКД 170.

(41). Стихи на кончину Гна Жардиния [Феличе Джардини], Славнаго Виртуоза и Капельмейстера принца Валлийскаго: Мая 28, 1796 года // [Московские Ведомости. Прибавление]. – [М., 1796]. – [№ 44]. – [4] с.; 8° (24 см).
З тексту: Гармония молчит – уснули стройны тоны…
Лінійні заставки, кінцівки. Зв. титулу без тексту. Арк. без обрізу.
Петров 1, 2245; СК IV, 44 (44).

(42). Стихи к вензловому имени Ея Императорскаго Величества в щите иллюминации Его Сиятельства графа Алексея Григорьевича Орлова Чесменскаго. – [Б. м., 1796]. – [1] арк.; 2° (33 см).

Віньєтки. Текст однобічний. Арк. складено втричі.

Примітка Є. О. Болховітінова: «1796 года».

(43). [Клушин, Александр Иванович; 1763–1804]. Ода на рождение Его Императорскаго Высочества, благовернаго государя и великаго князя Николая Павловича / Сочинена в Орле Июля 9, 1796. – [М.: Тип. С. Селивановскаго, 1796]. – [6, 2] с.; 8° (22 см).

Заставка. Друк. на блакитному ватмані. Зв. титулу та ост. арк. без тексту.

Автограф Є. О. Болховітінова (допов. внизу на титулі): «однимъ дворянином Клушинымъ Александромъ Ивановичемъ»; с. 7 (копія): «Къ самому себе... Державинъ. 1798 года».

Петров 1, 1026; СК 4888 (РДБ).

(44). [Клушин, Александр Иванович; 1763–1804]. Ода на пожалование в генерал-маиоры правителя Орловскаго наместничества и кавалера Александра Петровича Квашнина-Самарина / Сочинена в Орле. – [М.: Тип. С. Селивановскаго, 1796]. – [4] с.; 4° (24 см).

Заставка. Друк. на блакитному ватмані. Зв. титулу без тексту. Арк. без обрізу.

Примітка Є. О. Болховітінова (допов. на титулі): «Клушинымъ».

Петров 1, 1025; СКД 84.

(45). [Державин, Гаврила Романович; 1743–1816]. Ода Бог. – [М.: Унив. тип.: У Окорокова, 1792?]. – [4] с.; 4° (24 см).

Автор вказ. в кінці тексту. Без титулу. Заставка.

Друк. в журн.: Собеседник любителей рос. слова. – 1784. – Ч. 13. – С. 125–129.

Соп. 3128 прим.; Петров 626а; СК 1777.

(46). Политковский, Федор Герасимович (1756–1809). Слово о связи истории натуральной с физикою, химиею и врачебным искусством / На высокоторжественный и всерадостный день возшествия на Всероссийский престол, Ея величества, благочестивейшия государыни, императрицы Екатерины Алексеевны, премудрыя законодательницы и истинныя матери отечества, говоренное в публичном собрании Императорскаго Московскаго университета, июня 30 дня 1796 года, надворным советником, истории натуральной профессором и медицины доктором Федором Политковским. – Печатано в Москве: В Университетской Типографии: У Ридигера и Клаудия, [1796]. – 26, [1] с.; 4° (24 см). – Сигн.: A-B⁴ [1].

Титул і текст на с. в рамках, заставка, кінцівка. Зв. титулу і ост. с. без тексту.

Соп. 10782; Петров 1, 1782; СК 5469.

(46а). Bause, Theodor (1752–1812). Oratio de Russia ante hoc saeculum non prorsus inculta, nec parum adeo de litteris earumque studiis merita. In anniversariis solemnibus imperii suscepti a Catharina II, augustissima totius Russiae imperatricce et autocratore optima Patriae matre, ab Universitate Mosquensi rite ac pie celebratis d. 30 Jun. A. 1796. Dicta a Theodoro Bause, hist. litt. et paedag. P. P. O. nec non Societ. Oecon. Petrop. et Lat. Ienens. sodali. – Mosquae: Typis Caesareae Universitatis, per Rüdiger et Claudi, [1796]. – 45, [1] c.; 4° (24 cm). – Sign.: A-E⁴ F²⁺¹.

Титул і текст на с. в рамках, заставка, кінцівка.

Примітка Є. О. Болховітінова до дати на титулі (друк. похибка MCCXCXVI): «1796»; с. 38: підкр. «Ephemeridibus Russorum Sacris» і дод. «Святцы».

Деф.: на с. 14–22 плями.

Мельн. 2399; СКИ 270.

(47). Schanson galante. L'air: Ах! тошно мне… – 1 арк.; 4° (23 см).

Текст (однобічний) рос. м. з фр. словами.

(48). Е. Р-ая [Раевская]. Ответ М. А. Ю-и [Юсти]. – [Б. м., 1796]. – [2] с.; 4° (11х22 см).

З тексту: Когда с Машинькой бываю…

Текст однобічний.

Примітка Є. О. Болховітінова (вгорі): «1796 г.»

(49). [Петров, Василий Петрович; 1736–1799]. Его превосходительству Александру Николаевичу Самойлову. – [Б. м., 1789]. – [4] с.; 2° (30 см).

З тексту: Так нет Раевскаго! … Далече от собратий…

СК 5235.

(50). [Шатров, Николай Михайлович; 1767–1841]. Стихи на смертъ Его Превосходительства артиллерии корпуса генерал-маиора и кавалера Бориса Алексеевича Тищева // [Московские Ведомости. Прибавление]. – [М., 1794]. – [4] с.; 4° (29 см).

Автор вказ. в кінці тексту. Ост. с. без тексту.

Петров 1, 2638; СК IV, 42(98, 99).

(51). Искра, Андрей. Письмо господина Искры, поданное графу Платону Александровичу Зубову 1794 года февраля 17 дня. – [Б. м., 1794]. – [2] с.; 2° (28 см).

Текст однобічний.

Помітка Є. О. Болховітінова:

«*Искра донесъ вместе съ Кочубеемъ государю Петру Великому, что Мазепа хочетъ изменить. Государь, твердополагавшійся на Мазепу, не поверилъ сему доносу или по крайней мере не твердо верилъ, и отослалъ ихъ при письме къ Мазепе, которой и срубилъ имъ головы обоимъ».

При оправлюванні поля було зрізано, тому також дописано літери у кожному рядку.

Передруки тексту: Рус. архив. – 1869. – № 9. – Стб. 1566–1568; Петров Н. И. Письмо... // Киев. старина. – 1893. – № 1–2.

(52). Содержание Новоизданной книги, под заглавием: Картина всемогущества, премудрости и благости Божиея, созерцаемая в природе и проч. – [СПб., 1799?]. – 8 с.; 4° (24 см).

Вар.: Известия о новых книгах [изд. Г. Громова] // Календарь на 1799 год. – СПб., 1799.

Пер. Гліб Громов видавав цю кн. у 1796 і 1798 (СК 2860–2861).

(53). Объявление. – [Б. м. и г.]. – [4] с.; 4° (24 см).

З тексту: Учрежденное при Императорском Московском Университете Вольное Российское Собрание... [предлагает темы работ за награды].

Автограф Є. О. Болховітінова (в кінці тексту с. 3–4): «Первое заседаніе Вольнаго Россійскаго ученаго Собранія открыто было 1771 года Августа 2 дня въ библіотеке университетскаго дома у Воскресенскихъ воротъ въ Москве. Побудителемъ заводчикомъ и президентомъ сего собранія былъ университетскій кураторъ Иванъ Ивановичъ Мелиссино. Вскоре за симъ открывшаяся въ Москве моровая язва помешала быть собраніямъ, но по прекращеніи оной начались паки заседанія и прежде всего разсуждено было о сочиненіи Россійскаго словаря, а при томъ разсматриваемъ былъ Церковный словарь сочиненный Протоіер. Петромъ Алексеевымъ, который въ 1773 году и напечатанъ и отъ имени собранія поднесенъ Екатерине II. Потомъ писано было къ Архіереямъ и къ Губернаторамъ о сообщеніи собранію провинціальныхъ редкихъ словъ и летописей или другихъ историческихъ известій. Первый томъ трудовъ сего Собранія подъ заглавіемъ Опытъ трудовъ вольнаго россійскаго Собранія при Императорскомъ Московскомъ Университете вышелъ въ 1774 году».

(54). «Письмо отъ Толстошеина къ Растрепину. 1795... Екстрактъ... Соч. Державина. Разговоръ Справедливости и Фортуны... 1815». – 2 арк.; 4° (19х23,5 см).

Папір верже, проклеєний, жовтуватий.

Копія Є. О. Болховітінова.

(55). Реэстр разным церковным концертам, великопостным молитвам и стихерам на 12 праздников, продающимся в лавке Х. Б. Гене, в Москве, близ Кузнецкаго моста в доме г. Бекетова, под № 2. 1796. – [Московские Ведомости. Прибавление]. – [1796]. – [№ 11, 13]. – [4] с.; 8° (23 см). – Перед назвою: № 2.

У тексті 54 назви творів Д. Бортнянського, 18 назв творів М. Березовського та ін.

СКД 294.

(56). Описание бальзамическаго репнаго пластыря и употребления онаго. – [Б. м. и г.]. – [4] с.; 4° (24 см).

Петров 1, 1620.

Конволют з реєстром Є. О. Болховітінова половини збірки на верхн. форзаці (№ 1–33, чорним чорнилом); за повною нумерацією (червоним олівцем) – алігатів 56.

Примітка Є. О. Болховітінова (нижн. форзац): «Россійское слово Паромъ т. е. перевозное судно происходитъ отъ греческаго παρων ωνος, о, что значитъ по Сундову Лексикону вообще родъ плавательнаго судна».

Скоропис рос., лат. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, сіруватий. 2 арк.; 4° (23х18 см). Філіграні: ЯМВСЯ (Ярославская мануфактура внуков Саввы Яковлева).

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний папером блакитно-синього кольорів (клейстерне фарбування); корінець з коричневої шкіри (частина відірвана); краї оправи пошкоджені (фарба стерта).

НБУВ ВС, Н473(1–56). Штемпель КСС, № 1232.

15. Власницький конволют Є. О. Болховітінова видань (1766–1788) і рукописів.

...(13). Начертание общаго топографическаго и физическаго описания Российской империи, предпріятаго Императорскою Санктпетербургскою Академиею наук. – В Санктпетербурге: При Императорской Академии Наук, 1778 года. – 50 с.: іл.; 4° (24 см). – Тираж 300.

Текст С. Домашнєва (вступ) у подвійній лінійній рамці. Віньєтка на титулі, сюжетні заставки, кінцівки. Підпис (с. 1): «Граве: Н. Саблинъ». Виливні прикраси (нумерація, поділ глав, кінцівки).

Пр. 2. Гр2392(1). – З б-ки КДС (автограф С. Мирославського).

Соп. 6789; Битовт 1897; Петров 1, 681; СК 4518.

БАН; РНБ; РДБ; МДУ; ДПІБ.

...(14а). «Воззваніе и гласъ на гробнице св. благовернаго великаго князя Александра Невскаго 1801 года марта 24». – 1 арк.; 4° (24,5х19,8 см).

Автограф Є. О. Болховітінова.

Папір верже, письмовий, білий (на зв. – плями). Філігрань: Pro Patria.

(14б). Городчанинов, Григорий Николаевич (1771–1852). Послание к Овидию, содержащее подражание Элегии его о Славе Стихотворцов. – [Печатано во граде св. Петра, 1795]. – 3, [1] с.; 8° (21 см).

«Когда Овидий ты Пиитов славу пел,
...Свирели умолчать за тем пора моей.
Г. Городчанинов.
Писано в Тверском наместничестве, Корчевскаго уезда в селе Новоселье при Волге. 1795 года.
Печатано во граде св. Петра. в июне MDCCXCV.»

Після друкованого тексту – автограф Г. М. Городчанінова:

«Ужели для того ты хочешь замолчать
и музы своея любезныя отстать,
Что Авторской Словарь, какъ слышимъ, сочинили,
боясь, чтобъ и тебя во оной не включили?..
Не хочешь знать открыть ты свету свой талантъ,
веть ето точно тожъ, что въ корне адамантъ!
Тотъ невелику честь себе пріобретаетъ,
кто светъ светильника подъ спудомъ сокрываетъ.
Священнымъ симъ огнемъ, мой другъ, не презирай,
уже ты имъ блестишь, – темъ паче въпредь блистай.
Lincerrimus... [перекр.] ex calamo notus.
April 9-е 1802 / утро».

...(16). [Державин, Гавриил Романович]. Хоры. I. Для концерта. II. Для концерта. III. Для польскаго. IV. Для балета. – [Б. м., 1791]. – [6] с.; 4° (25 см).

Без титулу. Написано для Г. Потьомкіна (святкування взяття Ізмаїла 28.IV.1791).

СК 1803.

БАН; МДУ.

(16а). Пнин, Иван Петрович. Вопль невинности, отвергаемой законами. – 17 арк. (1,5 чисті); 4° (20х15,5 см).

Список. Папір верже, письмовий, тонкий, білий. Філігрань: герб Яросл. губ., 1803.

Помітка Є. О. Болховітінова (с. 1): «Писано 1802»[!].

І. П. Пнін (нешлюбний син кн. М. В. Репніна, який помер 1801 р., не згадавши його у заповіті). Рукопис з патетичним благанням захисту прав нешлюбних дітей

було представлено імп. Олександру I, автора нагороджено (24.XI.1803). Опубл.: Ист. вестник. – 1889. – № 7.

РБС. – СПб., 1905. – Т. Плавильщиков-Примо. – С. 135–7.

Припл. до: Kallius A. Specimen novae editionis sententiarum Theognidis Megarensis poetae antiqvissimi. – Gottingae et Gothae, 1766.

Припл. 19 (21) од.

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим папером сірого і жовтого кольорів, корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці наклейка з видрукованою назвою: «Collektion variar. Dissertat. Poemat. Oration. kt[!]c.», «Tom X.»

НБУВ ВС, Гр5608. Штемпель, кн. ярлик КСС, № 1237.

16. Mendelson, Moise (Ben-Menachem; 1729–1786). Phédon, ou entretiens sur l'Immortalité de l'Ame / Par m. Moise, Fils de Mendel.; Traduit de l'allemand par m. [Abel] Burja. – A Berlin: Aux dépens du Traducteur. De l'Imprimerie de Chrétien Maurice Fogel, 1772. – VI, 279, [1] p.; 8° (16 cm). – Sign.: [3] A-R^8 S^4.

Оригінал цього твору знаменитого єврейського письменника-просвітителя М. Мендельсона нім. м. «Phädon» (1767) – синтез його філософії деїзму у дослідженні діалогу Платона про безсмертя душі на прикладі життя і смерті Сократа.

Автограф Є. О. Болховітінова (зв. верхн. форзацу): «Одинъ жидъ Исаія Берръ-Бингъ перевелъ сію книгу на еврейской языкъ, въ 1780 году и напечаталъ».

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний коричнево-чорним папером; корінець, кути з коричневої шкіри; на корінці наклейка з тисненою золотом назвою (оправа пошкоджена).

НБУВ ВС, In1090. Ф. II.VI.154.28; II.6.261–68; IIв.57. Кн. ярлик з шифром КДС.

Евр. энциклопедия (СПб., [Б. г]. – Т. 10. – Стб. 862).

17. Basedovius, Johann Bernhard. Liber methodicus scriptus patribus et matribus familiarum et gentium / A Joh. Bernh. Basedovio: Interprete Carolo Ehregott Mangelsdorfio, philosophiae doctore, societ. lat. Baadensis collega. Cum privil. seren. elect. sax. – Dessaviae [Dessau], 1774. – [8], 224 p.; 8° (18 cm). – Sign.: *^{8} A-O^8.

Переклад з нім. оригіналу «Elementarwerk» у 4 т.

Автограф Є. О. Болховітінова:

титул – «Evthymius Bolchovitinov»; «scriptus germanico idiomate conversus».

С. 7, 27, 87, 91, 100, 101, 105, 107, 110, 182, 219 – виправлення друк. помилок окремих літер.

С. 10, ряд 9 зн. – перекр. «tummam» і виправлено на «quam minimum».

Оправа (XVIII ст.): сіро-зелений картон з тисненим орнаментом; корінець з коричневої шкіри.

НБУВ ВС, In678. II.6.208–16; B.745.16; IIа.108.

ЭСБЭ. – Т. 4 (IIа). – С. 686.

18. Власницький конволют Є. О. Болховітінова видань (1774–1799) і рукописів:

(1). «Разсужденіе о безбожіи Феофана Прокоповича».

Феофан (Прокопович, Елеазар; 1681–1736). Разсуждение о безбожии / Сочиненное архиепископом Великаго Новагорода и Великих Лук Феофаном Прокоповичем. – [М.]: Печатано при Императорском Московском университете, 1774 года. – 38 с.; 4° (23 см).

Соп. 9543; СК 7737; Петров 1, 2498.

(2). «Dissertatio de originibus Feudalibus Kellneri».

Kellner, Ioann Otto. Dissertatio Inauguralis de originibus Feudalibus... 24 Aprilis An. 1710 horis ante et pomeridianis / Publico eruditorum examini submittit Joannes Otto Kellner Hannoveranus. – Halae [Halle an der Saale]: Typis Christoph. Andreae Zeitleri, acad. typ., [1710]. – 112 p.; 4° (20 cm).

(3). «Vindiciae demonstrationum S. Scripturae a circulo vitioso Hainii».

Haine, Georg Christian. Vindicias demonstrationum divinitatis Sacrae scripturae a suspicione circuli vitiosi... ad diem 18 Iulii 1742 derendet / Auctor Georg Christian Haine Berolinas. – Halae Salicae [Halle an der Saale]: Typis Ioannis Christiani Grunerti, Recusa, 1753. – 62 p.; 4° (20 cm).

(4). «Annotationes medico-morales Krapfii».

Krapf, Nicolas Ambrosius. Annotationes medico-morales quoad quaestiones ponderosiores, multasque difficultates matrimoniales cum confessariis, tum casistis quotidie vix non pro resolutione occurrentes, in reali, et anatomica partium dilucidatione, ac praescitu corporalis vitae principii sensu regentioristico fundate; pro quarum soliditate expositiones denique de incarnatione, et conceptione illibatae Dei-parae rationibus ex via naturae, scriptura sacra, persuasioneque universali hominum simul deductis militabunt / Auctore Nicol. Ambros. Krapf... Cum licentia superiorum. – Augustae Vindel [Augsburg]: Sumtibus Matthaei Rieger, bibliop., 1765. – 64 p.; 4° (21 cm).

(5). «Еврейская древнейшая богословія или Обличеніе евреевъ. Соч. Рогалева».

[Рогалев И. Л.] Еврейская древнейшая богословія илі Евреямъ особливое показаніе, что Христосъ есть Сын Божій, ангелъ великаго совета и Богъ. – 16 арк. (останні 1,5 – чисті); 4° (22х17см).

Скоропис XVIII ст. рос., лат. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний, 1788–1794. Філігрань: герб м. Ярославля (тип 8), ЯМВСЯ (Ярославская мануфактура внуков Саввы Яковлева).

Примітка Є. О. Болховітінова:

С. 27–29 – «Подпись сочинителева: Предая сіе церкви и отечеству, подноситъ Вашему преосвященству яко бодрому стада Христовыхъ овецъ пастырю на разсмотреніе.

NB. Диссертацію сію сочинилъ некто Рогалевъ и прислалъ на разсмотреніе преосвященнейшему митрополиту Платону.

NB 2. Judicium emenentiss. Methodii episc. Woron. ad hanc dissertationem circa Michaelem Archang. latum, his verbis consignatum est: «Мое мненіе, что Михаилъ, собственно такъ называемый, есть духъ, такъ какъ и Гавріилъ: но именемъ Михаила называется сынъ Божій по сходству сего должности съ должностію того въ защищеніи церкви. Ибо Михаилъ, какъ говорится въ Іудиномъ посланіи, «не смеяше навести суда хульна», – что сыну Божію не свойственно. Также (Даніилъ, гл. 10, ст. 13) говорится не о сыне Божіи».

NB 3. Stockius Clavis Linguae Sanctae V. T. (pag. 625) scribit: «[Михаїл (древньоевр. м.)] Michael nomen angeli increati, filii Dei (Dan., 10, 13) conflatum ex pron. etc.» *Idem* Stockius Clavis Linguae Sanctae N. Test. (pag. 687, voce Міхаил) inquit:

«Tribuitur autem a/ Archangelo increato X-to Jesu (Apocal. 12, v. 7), b/ Archangelo creato (Epist. ind., v. 9). – Sententium de Michaele increato fusius defendit Theoph. Procopovicz Ortodox. Theolog. (edit Lipsiae, 1782, pars II, pag. 89-91).

NB 4. Г. Рогалевъ, составитель сей диссертаціи, сколько можно заключить изъ правописанія оригинала сей диссертаціи, съ коего и копія сія списана, былъ малороссіанинъ, ибо во многихъ местахъ національное у него малороссійское правописаніе.

NB 5. Opinionem de Michaele increato s. filio Dei Pontificii repudiant atque refellunt, quorum argument videre licet apud Laurentium Berhum de Theologicis dogmatibus (tom I, lib. X, dissert. I, cap. I, in appendice pag. 386, edit Bassani, 1777 conter pag. 384 in annotatione).

NB 6. Opinio de Michaele atque etiam de Gabriele Angelis ipsum Deum significantibus nata mihi esse videtur ex controversus Protestantium cum Pontificiis de cultu atque adoratione Angelorum. Cum enim Pontificii opponerent Protestantibus quodam dicta S. S. in quibus extant exemplu cultus et adorationis Angelorum Protestantes. Ceperunt trahere dicta illa ad X-tum et ipsum Deum (exempl. gr. Genes. XXXII. 26, Exoch. XXIII. 10, Josue V. 14, Judie, 13. 21, Daniel. X. 9 et XVI. 17, Zachar. I. 12, Tob. XII. 12, Apocal. 3, 4 etc.) – Protestantes nixi dicto ad Coloss. II. 18, Apocal. XIX, 10. Concil. Laodiceni Canon. 35. – Omnes fener textus Pontifiorum interpretari ceperunt de persona ipsius Dei. – Vid. Diction. Theolog. Abb. Bergaei, *voce Ange*.

NB 7. Michael apud Daniel (X, 13 et 21, XII. I), ex sententia Pontificiorum, designat angelum tutelarem gentis Iudaicae quae quidem sententia, ni fallor, verisimillima esse videtur.

NB 8. Confer. objectiones Pontificiorum et solutiones Protestantium Hollazii Examen Theologie, pag. 392 et [...]».

Шмурло 1, 38; Шмурло 2. – С. 121; Клепиков 2, 1055.

(6). «Du Somnambulisme».

Article premier. La communication du Somnambulisme est dans l'ordre des notions recues en Physiologie. – 12 арк. (останні 2,5 арк. – чисті); 4° (21x17 см).

Скоропис XVIII ст. фр. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, жовтуватий. Філігрань: Ф 18...

Примітка Є. О. Болховітінова: «Выписка изъ печатной книги «Du Somnambulisme».

(7). «Сокращеніе изъ книги «Камень соблазна» и изъ книги «Масонъ безъ маски».

Сокращенное повествованіе о разделеніи восточной и западной церквей, взятое из книги называемой «Камень соблазна».

Виписки з кн.: Илья Минятий / Пер. С. Писаревым. – СПб., 1783. – 11 арк. (остання с. – чиста); 4° (22x18 см).

Скоропис XVIII ст. рос. м. Папір верже, письмовий, тонкий, проклеєний, білий, 1797. Філігрань: Horn, GR D&CBLAUW.

Виправлення Є. О. Болховітінова:

арк. 3 – «Папе Николаю писалъ Фотій: [над перекр. попереднім вар. допов.] на соборе положилъ правило, чтобы впредь не производить въ патріархи не изъ царскаго или по крайней мере не изъ благороднаго колена».

арк. 3 зв. – «Римская церковь почитаетъ покровительство Петра Апостола потому, что онъ тамъ проповедовалъ и скончался».

арк. 6 – «все оныя списки».

(7а). Известіе о масонах.

Переписано з кн.: Уилсон Т. Масон без маски или подлинныя таинства масонския / Пер. И. В. Соц. – СПб., 1784. – 7 арк.

Скоропис рос., лат. м. Арк. того ж паперу.

Клепиков 1, 977; Лауцявичюс 3050 (вар. без GR).

(8). «Courier de Moldavie. Nom. I».

Courier de Moldavie. – Jassy, 1790. – № 1. – 18 fevrier. – 2 арк.; 4° (22,5x17см).

Скоропис XVIII ст. фр. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний. Філігрань: герб м. Ярославля (тип 8), ЯМВСЯ 17... (Ярославская мануфактура внуков Саввы Яковлева).

Примітка Є. О. Болховітінова: «L'an. 1790. Вотъ обращикъ Потемкина славолюбія! Онъ въ Яссахъ завелъ типографію и о своихъ делахъ издавалъ газеты. Но выпустилъ оныхъ немного и только по апрель».

8а). Moisej (Gumilevskij; 1747–1792). Ad Moldavio Curjorem. – 1 арк.

Скоропис лат. м. Арк. того ж паперу.

Вірш переписаний Є. О. Болховітіновим.

Клепиков 2, 1055.

(9). «Приключеніе Густава III, короля шведскаго. Соч. Петрова».

[Петров, Василий Петрович; 1736–1799]. Приключеніе Густава III, короля шведскаго. 1788 іюля 6 дня. – 8 арк.; 4° (22x17см).

Скоропис XVIII ст. рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний, 1788–1794. Філігрань: герб м. Ярославля (тип 8), ЯМВСЯ 17... (Ярославская мануфактура внуков Саввы Яковлева).

Примітка Є. О. Болховітінова: «Соч. Василій Петровичъ Петровъ. Придворн. бібліотекарь. Напечатано было только 20 экземпляровъ».

Клепиков 2, 1055.

(10). «Календарь Французской Республики».

Календарь Французской Республики. – 4 арк. (останній – чистий); 4° (22x17см).

Скоропис XVIII ст. рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний. Філігрань: 177... III?

Примітка Є. О. Болховітінова:

«Переводъ съ франц. 1798. апреля II. Сей календарь сочинялъ астрономъ парижский де ла Ландъ въ 1793 году, принужденъ будучи къ тому депутатомъ Роммомъ, какъ самъ де ла Ландъ признаетъ и объявляетъ въ одномъ парижскомъ журнале 1805 года. Календарь сей принятъ въ действіе съ октября 5 1793 года. А Бонапарте въ августе 1805 года повелелъ съ будущаго генваря 1 1806 года отменить его и держаться во всей Франціи стараго Григоріанскаго календаря, употребляемаго во всей Европе. Потому что сей новый календарь не точенъ по солнечному теченію. Но республикачскія меры и весы Бонапарте велелъ оставить, потому что они оказались верны и правильны. Вышеупомянутый депутатъ Роммъ, принудившій де ла

Ланда сочинить новый календарь, умеръ въ 1795 году. По наступленіи 1 генваря 1806 года велено для отвращенія всехъ замешательствъ чрезъ несколько дней означить все контракты, письма и газеты обоими штилями. Новый французской календарь употреблялся 12 летъ.

Другіе же пишутъ, что республиканский календарь сочиненъ былъ Филиппомъ Франциском Фабромъ д'Едлантиномъ, депутатомъ Народнаго собранія отъ Парижской префектуры, который родился въ Каркассоне, былъ сперва комедіантомъ, а на 39 году отъ роду на ешафоде потерялъ голову 5 апреля 1794 года».

(11). «Бедная Лиза. Сочин. Карамзина».

[Карамзин, Николай Михайлович; 1766–1826]. Бедная Лиза... : Иждивением Любителя литтературы. – [М.: Унив. тип.: У Ридигера и Клаудия, 1796]. – 38 с.; 4° (23 см).

Доповнення Є. О. Болховітінова (титул): «Соч. Николая Михайловича Карамзина»; після епіграфа – «Н. Карамзинъ»; після «Иждивением Любителя литтературы» – «Ивана Владиміровича Лопухина. Первое изданіе было въ Московскомъ журнале» [1792. – Ч. 6. Кн. 3. Июнь. – С. 238–277].

зв. титулу – «Есть къ сему картина Симонову монастырю и окру[ге, Н. И. Соколова]».

СК 2813: Петров 1, 977.

(12). «Речь въ похвалу Екатерине II. На бракъ Конст. П.»

[Болховитинов Е. А.] Речь в похвалу ея имп. величества Екатерины II... говоренная февраля 9 дня 1796 года.

Див. каталог II, № 4.

(13). «Торжество кіевскихъ питомцевъ Академіи на приездъ митрополита Іерофея».

Торжество казенных питомцев Киевской академии на приезд Святейшаго правительствующаго синода члена, высокопреосвященнейшаго митрополита Киевскаго и Галицкаго, и Киевопечерския лавры священноархимандрита Иерофея. – [К.: Тип. Акад. Киев. при лавре Печерской], 1796 года. – 12 с.; 4° (22 см).

СК 7295; Петров 1, 2347.

(14). «Плачъ и утешеніе Россіи. Соч. Петрова».

[Петров, Василий Петрович; 1736–1799]. Плач и утешение России к е. и. в. Павлу Первому самодержцу Всероссийскому: Декабря 1796 года. – [М., 1796]. – 14 с.; 4° (24 см).

Примітка Є. О. Болховітінова (титул): «Сочинено Васильемъ Петровичемъ Петро[вым] придворнымъ библіотекаремъ».

Соп. 8288; СК 5277; Петров 1, 1717.

(15). «Ода на возшествіе на престолъ Павла I. Соч. Магницкаго».

[Магницкий, Михаил Леонтьевич; 1778–1855]. Ода на всерадостный день восшествия на престол е. и. в., государя и самодержца Павла Перваго. – Москва: В Университетской типографии: У Хр. Ридигера и Хр. Клаудия, [1796]. – 8 с.; 4° (24 см).

СК 3886; Петров 1, 1298.

(16). «Ода на тотъ же случай. Соч. Марьи Поспеловой».

[Поспелова, Мария Алексеевна; 1780–1805]. Ода е. и. в. Павлу Первому, императору и самодержцу Всероссийскому, на день возшествия его на всероссийский императорский престол. – Москва: В типографии Селивановскаго, [1796]. – 20 с.; 4° (21 см).

Соп. 7288; СК 5533; Петров 1, 1806.

(17). «О средствахъ для утопшихъ. Екон. общест.»

Объявление Императорскаго экономическаго общества о средствах к вспомоществованию утопшим // Прибавление к Санкт-Петербургским ведомостям. – 1797. – № 22. – 17 марта. – 4 с.; 4° (24 см).

Тираж 2792 (300 – для Економічного товариства).

СК IV, 118 (22).

(18). «Чинъ действія коронованія Павла I».

Чин действія, какім образом совершилось всевысочайшее е. и. в. коронованіе по церковному чиноположенію... – [М., 1797]. – 40 с.; 4° (24 см).

Друк кириличним шрифтом.

Соп. 1655; Унд. 3102.

(19). «Поема на коронацію Павла I. Соч. Петрова».

[Петров, Василий Петрович; 1736–1799]. Торжественное венчание и миропомазание на царство е. и. в. Павла Перваго, самодержца Всероссийскаго и супруги его, е. и. в., благоверной государыни, Марии Феодоровны, совершившееся в царствующем граде Москве, в соборе Успения Пресвятыя Богоматере, 1797 года апреля 5 дня. – Москва: В Университетской типографии: У Хр. Ридигера и Хр. Клаудия, 1798. – 26 с.; 4° (24 см).

Примітка Є. О. Болховітінова (титул): «Сочинено Васильемъ Петровиче(мъ) Петров[ымъ] придворнымъ библіотекаремъ».

СК 5282; Петров 1, 1720.

(20). «Слово на ту же коронацію Чеботарева».

Чеботарев, Харитон Андреевич, (1746–1815). Глас радования в селениях Росских / На всевожделенное и всерадостное благополучно совершившееся, в день святыя Пасхи, в Москве, 5 апреля, 1797 года, всевысочайшее коронование и священнейшее миропомазание е. и. в., благочестивейшаго, самодержавнейшаго, великаго государя, императора и самодержца всея России Павла Перваго, в торжественном университетском собрании произнесенный коллежским советником, профессором Чеботаревым. – [М.]: Печатан в Университетской типографии: У Хр. Ридигера и Хр. Клаудия, 1797. – 14 с.; 4° (23 см).

Соп. 2841; СК 8134; Петров 1, 2623.

(21). «Слово на тотъ же случай, Баузе, на латин.»

Bause, Theodor (1752–1812). Oratio in sacris solemnibus auspicatissimae et faustissimae coronationis Pauli Primi, augustissimi totius Russiae imperatoris et autocratoris, optimi patriae patris, ab universitate Mosquensi rite ac devote celebratis D. 28 April 1797 / Habita a Theodoro Bause... – Mosquae: Typis Caesarae Universitatis, per Rüdiger et Claudi, [1797]. – 15, [1] p.; 4° (23 cm).

Титул і текст у рамці.
СКИ 272.

(22). «Ода на тотъ же случай».
[Тучков, Сергей Алексеевич; 1767–1839]. Ода е. и. в. Павлу Петровичу самодержцу Всероссийскому на всевожделенный день священнейшаго миропомазания и венчания на Всероссийский императорский престол 1797 года. – [Б. м.], 1797. – 8 с.; 4° (23 см).
СК 7413; Петров 1, 2386.

(23). «Торжество на тотъ же случай Нижегородской семинаріи».
Всерадостное торжество, которым благочестивейшаго, самодержавнейшаго, великаго государя императора Павла Перваго, по священном миропомазании и короновании на Всероссийский императорский престол, совершившемся в 5 день апреля 1797 года, всемилостивейше посещающаго Нижний Новград, благоговейнейше приветствует Нижегородская семинария: Маия дня 1797 года. – Москва: В Университетской типографии: У Хр. Ридигера и Хр. Клаудия, 1797. – 24 с.; 4° (23 см).
Текст рос., лат., гр., нім., морд., чуваськ. м.
Помітка Є. О. Болховітінова (титул): «Въ Нижегородъ тогда государь не ездилъ и потому не поднесе[но]».
СК 1186; Петров 1, 455.

(24). «Торжество то же Казанской семинаріи».
Торжество Казанския семинарии по случаю всерадостнаго в Казань прибытия е. и. в. Павла Перваго, великаго государя императора и самодержца Всероссийскаго. – Москва: В Университетской типографии: У Хр. Ридигера и Хр. Клаудия, 1797. – 40 с.; 4° (23 см).
Текст рос., лат., гр. м.
Віньєтка на титулі, заставка (с. 3).
Помітка Є. О. Болховітінова (титул): «Въ сей годъ государь не ездилъ, а потому не подн., а ездилъ вместо того въ Польшу».
СК 7293; Петров 1, 2345.

(25). «Описаніе черныхъ рожковъ въ хлебе, сочин. Стефановича-Донцова».
Стефанович-Донцов, Яков Васильевич (?–1820?). Описание о черных рожках, причиняющих корчи и помертвение членов. С присовокуплением наблюдения о сухих трудных родах / Сочинение коллежскаго ассесора и штаб-лекаря Стефановича-Донцова; Печатано с дозволения Государственной медицинской коллегии. – В Санктпетербурге: В Типографии Государственной медицинской коллегии, 1797 года. – [4], 20 с.; 4° (22 см).
Соп. 13025; СК 6857; Петров 1, 2243.

(26). «Стихи отъ Белоградской семинаріи Павлу I. За прибавку жалованья».
Е. и. в., всепресветлейшему великому государю, императору Павлу Первому, высочайшему и всемилостивейшему наук попечителю, распространителю, покровителю и благодетелю, за всещедрое прибавление суммы и на Белоградскую семинарию всеподданическое приношение от питомцев Белоградския семинарии,

1798 года. – Москва: В Университетской типографии: У Ридигера и Клаудия, [1798]. – 16 с.; 4° (23 см). – Сигн.: А-Б⁴.

Заставка.

СК 2123; Петров 1, 743.

(27). «Слово о воспитаніи. Проф. Прокоповича-Антонскаго».

Прокопович-Антонский, Антон Антонович (1762–1848). Слово о воспитании / На всерадостный день тезоименитства великаго государя, самодержца всея России Павла Перваго, в торжественном собрании императорскаго Московскаго университета, июня 30 дня 1798 года, говоренное надворным советником, профессором энциклопедии и естественной истории, цензором печатаемых книг и главным смотрителем Благороднаго при Университете пансиона, Антоном Прокоповичем-Антонским. – Москва: В Университетской типографии: У Хр. Ридигера и Хр. Клаудия, [1798]. – [3], 4–49, [1] с.; 4° (23 см). – Сигн.: А-Е⁴ [1].

Соп. 10786; СК 5704; Петров 1, 1841.

(28). «Discours sur les sciences considérées dans leurs diverses périodes. Par C. Aviat de Vatay съ русскимъ переводомъ».

(Aviat de Vatay, Charles d'; ?–1809). Discours sur les sciences considérées dans leurs diverses périodes. Prononcé à l'assemblée solemnelle tenue en l'Université de Moscou à la fin de l'année scholaire, pour célébrer la fete nominale de Sa Majesté Paul Prémier, empereeur et autocrateur de toutes les Russies / Par C. Aviat de Vatay, Professeur Extraordinaire en la dite Université. – À Moscou: De l'Imprimerie de l'Université: Chez Rüdiger et Claudi, 1798. – [2], 20 p.; 4° (23 cm). – Сигн.: [1] А-В⁴ С².

На титулі лінійна рамка (з гірляндою). Заставка.

СКИ 222.

(29). Авиа де Вате, Шарль д' (Aviat de Vatay Ch.). Слово о распространении и успехах наук в разных периодах / В высокоторжественный день тезоименитства всепресветлейшаго, державнейшаго государя императора и самодержца Всероссийскаго, в императорском Московском университете произнесенное на французском языке К. Авиатом де Ватай...; На российский язык переведенное Андреем Тургеневым. – Москва: В Университетской типографии: У Хр. Ридигера и Хр. Клаудия, 1798. – [2], 15, [1] с.; 4° (23 см). – Сигн.: [1] А-Б⁴.

На титулі лінійна рамка (з гірляндою). Заставка, віньєтка.

СК 42; Петров 1, 15.

(30). «Воззваніе на гробе вечно незабвенной супруги на немецкомъ и русскомъ».

[Aufruf am Grob...] = Воззваніе на гробе незабвенно драгой супруги моего достопочтеннаго друга. – 4 арк.; 4° (22,7x18 см).

Скоропис XVIII ст. нім., рос. м. Папір верже, письмовий, тонкий, проклеєний, білий з блакитним відтінком. Філігрань: KF EB (К[Копнинская] F[Фабрика] Е[Елизаветы] В[Баташевой]).

Доповнення Є. О. Болховітінова:

арк. 1 – «...скончавшейся въ 1797 году. Это сочинено на кончину Анны Ивановны, супруги Петра Ивановича Литке, директора таможеннаго, однимъ виртуозомъ».

арк. 3 зв. – cHinn [...]

арк. 4 – «Надпись ко гробу.

Здесь – ахъ! – Здесь покоится она
Кроткая страдалица
Образъ нежности!
Гармоніею духа
Была она творительница
Моего блаженства!»
Клепиков 2, 1191 (1826, 1829 рр.)

(31). «Речь архимандриту Іакинфу Карпинскому отъ игумена Ювеналія».

Ювеналий (Восйков Иван Григорьевич; 1729–1807). Речь Святейшаго правительствующаго Всероссийскаго синода канторы члену, ставропигиальнаго Новоспаскаго монастыря священно-архимандриту Иакинфу Карпинскому, по случаю объявления его высокопреподобию дозволения пользоваться теми же привилегиями, каковыя имел он в прежних монастырях настоятелем, говоренная игуменом Ювеналием Воейковым августа в 14 день, 1798 года. С одобрения Московской цензуры. – Москва: В Университетской типографии: У Ридигера и Клаудия, 1798. – [4] с.; 4° (23 см).

На титулі лінійна рамка (з гірляндою). Заставка, віньєтка.

Примітка Є. О. Болховітінова: «В. Св. Синодъ, узнавъ о сей речи сего неученаго [«архимандрита» перекр.] игумена, запретилъ ему впредь что-либо изъ своего сочиненія печатать».

СК 8700; Петров 1, 389.

(32). «Слово о всеобщихъ и главныхъ законахъ природы. Професс. Брянцева».

Брянцев, Андрей Михайлович (1749–1821). Слово о всеобщих и главных законах природы / На высокоторжественный день тезоименитства е. и. в., благочестивейшаго, самодержавнейшаго великаго государя императора и самодержца всея России Павла Перваго в торжественном императорскаго Московскаго университета собрании июня 30 дня, 1799 года, говоренное надворным советником, логики и метафизики профессором публичным ординарным и эфором над учением казенных университетских питомцев, Андреем Брянцевым. – [М.]: Печатано в Университетской типографии, [1799]. – [2], 13, [1] с.; 4° (23 см). – Сигн.: [1] А⁴-Б³.

На титулі лінійна рамка (з гірляндою). Заставка. Текст в лінійних рамках.

СК 752; Петров 280.

(33–34). «Слово о состояніи наукъ въ Россіи подъ покровительствомъ Павла I. Соч. проф. Геймомъ на немецкомъ съ рос. переводомъ».

Heym, Johann (1759–1821). Ueber den Zustand der Wissenschaften in Rußland unter Paul dem Ersten, und von den Verdiensten dieses erhabenen Monarchen um dieselben. Rede ben der jener des hohen Nahmensfestes Sl. Kaiserlichen Maiestat, Pauls des Ersten, Keisers und Selbstherrschers aller Reussen, im Nahmen der Moskowschen Universität / Gehalten von Johann Geym... – Moskwa: In der Universitäts-Buchdruckerey, 1799. – [2], 10 S.; 4° (23 cm). – Sign.: [1] A⁴ B¹.

На титулі лінійна рамка (з гірляндою). Заставка. Текст в лінійних рамках.

СКИ 1326.

Гейм, Иван Андреевич. О состоянии наук в России под покровительством Павла Перваго / Слово, при торжествовании всерадостнаго дня тезоименитства е. и. в., всемилостивейшаго государя императора и самодержца всея России Павла Пер-

ваго, именем Московскаго университета, говоренное на немецком языке Иваном Геймом, надворным советником, профессором и суббиблиотекарем Университетским. – [М.]: Печатано в Университетской типографии, 1799. – [2], 14 с.; 4° (23 см). – Сигн.: [1]А⁴-Б³.

На титулі лінійна рамка (з гірляндою). Заставка. Текст в лінійних рамках.

Соп. 10788; СК 1283; Петров 1, 487.

(35–36). «Три разсужденія: а/ О греческомъ языке; б/ О церковномъ пеніи; в/ Объ алтарныхъ украшеніяхъ».

[Болховитинов Е. А.] Три разсуждения. – [Воронеж, 1800].

Див. каталог II, № 1.2.

(37). «Ода на случай освобожденія Италіи Суворовымъ».

[Поспелова, Мария Алексеевна; 1780–1805]. Ода на случай освобождения Италии его светлостию князем Италийским, графом Суворовым Рымникским. – Владимир: В Типографии Губернскаго Правления, 1799. – 12 с.; 8° (20 см).

Віньєтки.

Помітка (титул): «Отцу протоиерею пошлите».

Соп. 7285; СК 5534; Петров 1, 1605.

(38). «Актъ провожанія Воронежской семинаріи преосв. Мефодія въ Коломну».

Великому господину преосвященнейшему Мефодію епископу Коломенскому и Тульскому милостивейшему архипастырю и отцу въ день его отшествія изъ Воронежа во градъ Коломну съ истиннымъ высокопочитаніемъ и усердіемъ приноситъ сіи изъявленія благодарныхъ чувствованій и всегдашней признательности Воронежская семинарія 1799-го года маія 8 дня. – 20 с.; 4° (23x18,5 см).

Звернення, вірші. Скоропис XVIII ст. рос., гр., лат. м. Папір верже, письмовий, тонкий, проклеєний, білий з блакитним відтінком. Філігрань: вершник на постаменті.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 9, ряд 2 зн. – перекр., випр. на «мы въ скорби такъ теперь» [«Эпиграмма. 1»].

С. 10 – допов. «[E...] Musarum ad discessum Apollinis».

С. 11 – «Horat.»; «Vergilius»; «E. B.» [вірш «Alme pater!» з цитатами віршів Горація, Вергілія підписаний ініціалами «E. B.» (E. Bolchovitinov)].

Шмурло 2. – С. 88.

(38а). Брежинскій. А третій всехъ попрать желая...

С. 12 – допов. «На Мих. Васильев.» [Храповицкаго] до вірша, переписаного іншим почерком.

(38б). «Стихи на панегирики Екатерине II» (верхн. форзац, № 36).

С. 13 – допов. «2. Карамзинъ»; «3. Захаровъ»; «NB» до вірша «Бессмертная Екатерина... 1802».

(38в). «Oratio Georgii Konissky archiepiscopi Mogilevensis Varsaviae dicta» (верхн. форзац, № 37).

С. 14 – «Копія съ печатнаго: ORATIO Ad serenissimum Poloniarum Regem STANISLAUM AUGUSTUM in religionis causa habita ab perillustri et reverendissimo

Domino Georgio Konisky episcopo Albae Russiae vitus graeci non uniti. Varsaviae. d. 27. Julii. a. 1765. Serenissime Rex! Domine clementissime!»

(38г). «Духовное завещаніе Варлаама Хутынскаго» (верхн. форзац, № 38).

С. 20 – «Копія съ данной при жизни преподобнаго чудотворца Варлаама Хутынскаго, писанной на хартіи рукою его завещательной грамматы.

Се вдале Варламе святому Спасу землю и огородъ и ловища рыбная и гоголиная и пожни: а/ Рель противъ села за Волховомъ; в/ на Волховцы, Коле; г/ Корь; д/ Лоза; е/ Волмина; s/ на острове и съ нивами, вхуже ту землю Хутынскую вдале святому Спасу и съ челядію и скотиною; а се братьи: а/ отрокъ съ женою; в/ Влесъ; г/ девка Февронія съ двема сыновями; д/ Недачь; а конь шестеро и корова; се другое село на слудици за вклабнею вдале святому Спасу, и божница въ немъ святаго Георгія, и нивы, и пожни, и ловища и еже въ немъ; се же все далъ Варламъ Михалевъ сынъ святому Спасу; аще кто діаволомъ наученъ и злыми человеки наваженъ что хочетъ отъяти отъ нивъ ли и отъ поженъ ли или отъ ловища, и буди ему противенъ святый Спасъ и въ сей векъ и въ будущій.

Списано съ подлиннаго списка. Препод. Варлаамъ родился въ Новегороде отъ отца именемъ Михаила и матере Анны въ лето 6664, а преставися 6751, всего жилъ 87 летъ. Отъ преставленія же его по 1800 годъ протекло 557 летъ».

(39). «Приветственныя речи преосв. Афанасію Коломенскому отъ Сурановыхъ».

Суранов, Федор Иванович. Приветственныя речи его преосвященству преосвященнейшему Афанасию, епископу Коломенскому и Тульскому и ордена Святыя Анны перваго класса кавалеру / Сочиненныя коломенским купцом Федором Сурановым, а говоренныя малолетними его дочерьми в его же доме. – Москва: В Губернской типографии: У А. Решетникова, 1799. – 8 с.; 4° (24 см).

На сторінках фігурні рамки (з квітами).

Смирдин 6437; СК 7073; Петров 1, 2276.

(40–41). «Речи ему же при провожаніи въ Воронежъ и стихи».

[Протопопов, Василий Михайлович (1770–1810), Покровский, Иоанн]. Речи благодарственныя преосвященнейшему Афанасию, епископу Воронежскому и Черкаскому и ордена Св. Анны перваго класса кавалеру, говоренныя при отбытии его преосвященства из города Коломны в Воронежскую епархию 10 маия 1799. – Москва: В Губернской Типографии: У А. Решетникова, 1799 года. – [8] с.; 4° (24 см).

З тексту: Слеза, вылившаяся из сердца музы при разлуке с Фебом. – С. [7–8].

На сторінках фігурні рамки (з квітами), віньєтки.

СК 5737; Петров 1, 1854.

(42). «Стихи на смерть Александра Николаевича Зубова».

Голицын, Алексей Иванович (1765–1807). Стихи на смерть графа Александра Николаевича Зубова. – [Б. м. и г.]. – [1, 1] с.; 4° (24 см).

СК 1501; Петров 1, 553.

(43). «Епитафія Хрящевой».

Котельников, Василий. Эпитафия любезной моей тетушке Марии Ивановне Хрящевой // [Приб. к Москов. вед.] – [1796]. – [№ 96]. – [2] с.; 4° (23 см).

СК IV, 44 (96).

(44). «Стихи Хераскову».

[Лопухин, Иван Владимирович; 1756–1816]. Его превосходительству Михайлу Матвеевичу Хераскову, одному из величайших в мире поэтов, последний конечно в оном ученик стихотворства посвящает в дар ноября 8 дня, 1795 года. – [М.: Тип. Пономарева], 1795. – [4] с.; 2° (31 см).

Перед текстом: Подражание первому псалму.

Віньєтки.

Мельн. 2297; СКД 114.

(45). «Речь императрице Екатерине II. Говоренная митрополитомъ Гавріиломъ. 1790».

Гавриил (Шапошников, Петр Петрович; 1730–1801). Речь е. и. в. / Говоренная 15 августа сего 790 года Синодальнымъ членомъ преосвященнымъ Гавріиломъ Новогородскимъ и Санкт-Петербургскимъ. – 2 арк.; 4° (20,5x16 см).

Скоропис. Папір верже, письмовий, щільний, блакитний. Філігрань: 17...

(46). «Речь императрице Екатерине II. Говорена преосвященнымъ Моисеемъ Феодосійскимъ по посвященіи».

Моисей (Гумилевский, Михаил Григорьевич; 1747–1792). Речь е. и. в. / Говоренная преосвященным Моисеем, викарием Екатеринославской епархии, епископом Феодосийским и Мариепопольским[!], в Петергофе в придворной церкве, при отъезде его в оную епархию 1791, июня 28. – [Б. м.], 1791. – [2] с.; 4° (24 см).

СКД 124.

(47). «Приветствіе Потемкину отъ преосв. архіепископа Амвросія Екатерин. при возложеніи лавроваго венка».

Амвросий (Серебренников, Авраам; 1745–1792). Приветствие его светлости князю Григорию Александровичу Потемкину-Таврическому, высокоповелительному господину генералу фелдмаршалу и разных орденов кавалеру, при возложении на него лавроваго венца в церкви Вознесения Господня, что в монастыре Голии / Говоренное Амвросием архиепископом Екатеринославским и Херсониса Таврическаго, генваря 15 дня. – Печатано в Яссах 1790 года. – [4] с.; 4° (24 см).

СК 128; Петров 1, 52.

(48). «Приветствіе отъ того же тому же».

Амвросий (Серебренников А.) Приветствие его светлости князю Григорию Александровичу Потемкину-Таврическому, высокоповелительному господину генералу фелдмаршалу и разных орденов кавалеру, при возглашении его великим гетманом императорских казацких Екатеринославских и Черноморских войск, в церкви Вознесения Господня, что в монастыре Голии / Говоренное Святейшаго правительствующаго Синода членом, архиепископом Екатеринославским и Херсониса-Таврическаго, и Молдовлахийския ексархии местоблюстителем Амвросием. Февраля 15 дня. – Печатано в Яссах 1790 года. – [6] с.; 4° (23 см).

Соп. 8941; СК 127; Петров 1, 53.

(49). Амвросий (Серебренников А.) Слово надгробное / Сочиненное преосвященным Амвросием, архиепископом Екатеринославским и Херсонеса-Таврическаго при погребении в Бозе почивающаго светлейшаго князя Григорья Александровича Потемкина-Таврическаго. – [В Яссах, 1791]. – [4] с.; 4° (22 см).

Битовт 2341; СК 129; Петров 1, 54.

(50). «Две речи надгробныя тому же отъ преосв. Моисея».

Моисей (Гумилевский, Михаил Григорьевич; 1747–1792). В Бозе почившему светлейшему князю Григорію Александровичу Потемкину-Таврическому, по сретеніи гроба изъ Яссъ и перенесеніи въ Херсонъ, въ Николаеве, въ церкви градской сего же имени, 21 ноября 1791 года, и целованіе Моисея епископа Феодосійскаго и Маріупольскаго: Въ Николаеве 1791 года. – Москва: Въ Университетской типографіи: У В. Окорокова, 1792 года. – 2 арк. (остання с. – чиста); 4° (23х18 см).

(50а). Моисей (Гумилевский М. Г.) В Бозе почившему светлейшему князю Григорію Александровичу Потемкину-Таврическому, при совершеніи последнего надгробного пенія въ Херсоне въ соборной церкви Святыя Екатерины где и положенъ подъ спудомъ 23 ноября 1791 года и целованіе Моисея епископа Феодосійскаго и Маріупольскаго: Въ Херсоне 1791 года. – Москва: Въ Университетской типографіи: У В. Окорокова, 1792 года. – 2 арк. (остання с. – чиста); 4° (23х18 см).

(50б). [Симон (Лагов, Стефан; ?–1804)]. Рязань 1792-го года // Москов. вед. – 1792. – Приб. – № 12, 13. – 2 арк. (остання с. – чиста); 4° (23х18 см).

СК IV, 40 (12, 13).

Рукописні копії. Папір верже, письмовий, тонкий, проклеєний, блакитний, 1792. Філігрань: Horn, WSJ (W[внуков] S[Саввы] J[Яковлева]).

Клепиков 2, 1331.

(51). «Письмо графа Румянцова Екатерине II».

«Августейшая монархиня...: 2-го ноября 1793 года». – 2 арк. (остання с. – чиста); 4° (20,5х16,5 см).

Скоропис. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний. Філігрань: БОФЕБ (Богородской Округи Фабрика Елизаветы Баташевой).

Копія, підписана Є. О. Болховітіновим: «Графъ Румянцовъ».

Клепиков 2, 91.

(52–54). «Четыре речи протопопа Леванды».

Леванда, Иоанн Васильевич (1734–1814). Речь, говоренная в день Рождества Христова его высокопреосвященству, Святейшаго правительствующаго синода члену, Самуилу, митрополиту Киевскому и Галицкому и Киевопечерския Лавры архимандриту, Киево-Софийскаго собора протоиереем Иоанном Левандою. 1795 года. – [К.: Тип. Киево-Печерской лавры, 1795]. – [4] с.; 4° (24 см).

СК 3498; Петров 1, 1191.

(52а). Леванда И. В. [Речь, говоренная Самуилу, митрополиту Киевскому и Галицкому]. «Высокопреосвященнейшій владыко... – Въ Кіеве, 20 августа 1795 году». – 1 арк.; 4° (21,7х16,7см).

Скоропис рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний, 1791. Філігрань: герб м. Ярославля (тип 8).

Текст надруковано – збереглось 2 пр. НБУВ: Гр2387(23); Н562(60).

Клепиков 2, 1055; СКД 97.

(53). Леванда И. В. Речь по случаю истечения двенатцатилетняго времени прибытия в Киев высокопреосвященнейшаго Самуила, Святейшаго Правительствующаго Синода члена, митрополита Киевскаго и Галицкаго и священно-архимандрита Киево-Печерския Лавры / Говоренная в Киево-Софийском архиерейском доме протоиереем Иоанном Левандою 29 ноября 1795 года. – [К.: Тип. Киево-Печерской лавры, 1795]. – [4] с.; 4° (24 см).

СК 3500; Петров 1, 1193.

(54). Леванда И. В. Речь высокопреосвященнейшему Иерофею, Святейшаго Правительствующаго Синода члену, митрополиту Киевскому и Галицкому и Киевопечерския Лавры архимандриту, на прибытие его из Чернигова в паству Киевския епархии 29 мая 1796 года / Говоренная при входе его в Киево-Софийский собор онаго же собора протоиереем[!] Иоанном Левандою. – [М., 1796]. – [2] с.; 4° (24 см).

Соп. 10009; Битовт 2521; СК 3497.

(55/53). «Слово на освященіе полковой церкви, говорен. священникомъ Іосифомъ Михайловымъ».

[Михайлов, Иосиф]. Москва: [Речь] Сего Апреля в 24 день 1799 года освящен был Храм в новоформирующемся кирасирском генерал-маиора Цорна полку, во имя Святых Первоверховных Апостолов Петра и Павла, архиепископом грузинским Варлаамом... // [Приб. к Москов. вед.] – [1799]. – [№ 35]. – [4] с.; 4° (23 см).

Без титулу.

СК IV, 47 (35).

(56). «Речь на день коронаціи говор. преосв. Амвросіемъ императору Павлу I. 1799».

Амвросий (Гиновский; ?–1800). Речь е. и. в. в высокоторжественный день коронации / Говорсна 5 апреля 1799 года, в большой придворной церкви, Святейшаго Синода членом Амвросием архиепископом Казанским, и орденов святых апостола Андрея Первозваннаго, благовернаго князя Александра Невскаго и Иоанна Иерусалимскаго большаго креста кавалером; С дозволения Санктпетербургской ценсуры. – [СПб.]: Печатано в Императорской типографии 1799 года. – [4] с.; 4° (23 см).

Соп. 10114; СК 110.

(57). «Речь преосв. Георгія Конисскаго императрице Екатерине II на прибытіе въ Мстиславъ. 1787».

Георгий (Конисский, Григорий Осипович; 1717–1795). Речь на прибытие е. и. в. в город Мстиславль / Говоренная синодальным членом, преосвященным Георгием, архиепископом Могилевским, Мстиславским и Оршанским: Генваря 19 дня 1787 года. – [М.: Унив. тип.: У Н. Новикова, 1787]. – [4] с.; 4° (23 см).

На титулі лінійна рамка, обвита гірляндою. Віньєтки.

Петров 1, 1061; СК 1379.

(58). «Греческой переводъ речи Самуила митропол. императрице Екатерине. 1787».

ΣΑΜΟΥΗΛ (1731–1796). Τη αυτοκρατορικη αυτηζ μεγαλειοτητι εν τη χαριεζατη, και κοσμοχαρμοσυνω εις την πολιν Κιεβον ελευσει ΟΜΙΛΙΑ ΣΥΓΧΑΡΙΤΙΚΗ τη λα του

Ιαννυαριου ΛΕΧΘΕΙΣΑ εν τη εκκλεσια της αναςασεως, μετα την τελειωσιν της θειας λειτουργιας. τη εν τω Αρχιερατικω οικω της Σοφιας / Παρα του πανιερωτατου της αγιωτατης Συνοδου συναδελφου ΣΑΜΟΥΗΛ, μητροπολιτου Κιεβιας και Γαλιτζιας, και Αρχιμανδριτου της Κιεβοπετζερικης Λαυρας, μεταφρασθεισα δε απο την ρωσσηκην εις την ρωμαιαν διαλεκτον παρα του Αρχιμανδριτου Δωροθεου Βασμουλου. – [К., 1787]. – [4] с.; 2° (31 см).

Філігрань: АГ «Pro Patria».

(59/57). «Речь его имп. в. отъ Амвросія архіеписк. Казанскаго на Новый 1799 годъ».

Амвросий (Гиновский; ?–1800). Речь / Говоренная е. и. в. Павлу Первому самодержцу Всероссійскому въ новый 1799 годъ, въ большой придворной церкви, Святейшаго Синода членомъ Амвросіемъ архіепископомъ Казанскимъ, и орденовъ св. благовернаго великаго князя Александра Невскаго и св. Іоанна Іерусалимскаго большаго креста кавалеромъ. – 2 арк.; 4° (21,8х16,5 см).

Скоропис рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний, 1795. Філігрань: РФЈЯ (Ростовская Фабрика Іоанна Яковлева).

Клепиков 1, 506.

(60–61/58). «Сочиненія Гаврилы Романовича Державина». – 70 с. (останні 7 – чисті); 4° (23х18,5 см).

Скоропис рос. м. Папір верже, письмовий, тонкий, білий (Вільно, 1788–1792). Філіграні: Horn, GR+HR+ALW Assenbergh.+ B.V. KETEL.

Державин, Гавриил Романович (1743–1816). Мой истуканъ. Ода на коварство. Водопадъ. Вельможа. Псаломъ 81. Развалины Ц: С: Ода на щастье. Ода на рожденіе М: П: Въ день рожденія Гремиславы. Къ самому себе.

Твори 1787–1789 рр., що увійшли до 1-го вид. (Сочинения Державина. – М., 1798). Є. О. Болховітінов познайомився з Г. Р. Державіним влітку 1805 р.

Див.: Шмурло Е. Ф. Заметка об отношениях Киевского митрополита Евгения к Державину до личного знакомства с поэтом (Библиограф. – 1887. – № 2. – С. 17–20).

Лауцявичюс 3046, 3047, 3049.

(62/59). «Замечаніе сказаній до Польши, Литвы и Россіи касающихся изъ Меховецкаго Chronicum Polonorum и изъ другихъ».

Замечаніе сказаній до Польши, Литвы и Россіи касающихся, выписанное изъ книги подъ названіемъ Chronica Polonorum или Времянникъ Польской Матфія Меховецкаго, печатанныя 1521 года, и изъ другихъ. – 8 арк. (останній – чистий); 4° (21,8х17 см).

Скоропис рос., лат. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний. Філігрань: герб м. Ярославля (тип 8) 1797, ЯМВСЯ (Ярославская мануфактура внуков Саввы Яковлева).

(63/60). «Объявление о книге: Картина всемогущества».

Объявление. [Картина всемогущества премудрости. СПб., 1799; Стенный христианский месяцослов на лето 1799]. – [Б. м. и г.]. – [4] с.; 4° (23 см).

(64/61). «Реестръ всехъ Волтеровыхъ сочиненій».

Ordre des volumes de la nouvelle edition des oeuvres deVoltaire & dvision des matieres en 70 tomes in 8°. Tables chronologiques des oeuvres de Voltaire. – 8, 1 арк.; 4° (22,5x17,5см).

Скоропис фр. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний, 1799 і білий. Філіґрань: герб м. Ярославля (тип 11), ЯМВСЯ (Ярославская мануфактура внуков Саввы Яковлева).

Автограф Є. О. Болховітінова (арк. 1–2): твори Вольтера 1706–1719 рр. (до 1778 р. продовжено іншим почерком).

(65/62). «Sur l'eau de Cologne».

Vertus et effets de l'Excellente eau admirable, ou eau de Cologne. Approuvee par la Faculte de Medecine, le 13 Janvier 1727. – [4] с.; 4° (23 см).

Заставка.

(66/63). «Речь при освящени знаменъ въ Астрахане. Говоренная Платономъ архиеп. Астрах.»

Платон (Любарский; ?–1811). Речь при освящении знамен гарнизоннаго полку князя Урусова / Платоном архиепископом Астраханским, на главной площади 17 июня 1799 года говоренная. – Москва: В Губернской типографии: У А. Решетникова, 1799 года. – [4] с.; 4° (23 см).

Віньєтка на титулі, заставка.

(67). [Списки]. – 16 арк., 8 арк. чистих; 4° (23,5x18 см).

Скоропис рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, білий, 1789. Текст у рамках (простим олівцем), Філіґрань: герб м. Ярославля (тип. 7), ЯМВСЯ (Ярославская мануфактура внуков Саввы Яковлева).

С. 1–6 (№ 67): «Придворная грамматика фонъ Визина».

Фонвизин, Денис Иванович (1744/5–1792). Всеобщая придворная грамматика.

(67а). С. 6–7: Положение синодальное как поступать при бракосочетаніи разныхъ религій жениха и невесты.

Примітки Є. О. Болховітінова: «Мусина» [до «прокурора Пушкина»];

«Это было по случаю бракосочетанія, прожектированнаго между королемъ шведскимъ и вел. кн. Александрою Павловною въ 1796 году».

(67б). С. 7–8: Бухарский, Андрей Иванович (1767–1833). Стихи на случай пріезда въ Санктпетербургъ графа Гога и графа Вазы 1796-го августа 13 дня.

Примітка Є. Болховітінова: «(т. е. шведскаго короля съ герцогомъ Зюдерландскимъ»).

(67в). С. 8–12: Потемкин, Павел Сергеевич (1743–1796). Глас невинности. [1795].

Доповнення Є. О. Болховітінова:

С. 8, до назви – «Павла Сергеевича Потемкина».

внизу – «Его винили и судили за то, что онъ одного персидскаго князька, предавшагося было въ покровительство Россіи и въ надежде сей свезшаго было на руской корабль на Каспійскомъ море и приехавшаго было на тотъ же корабль не велелъ пустить, а когда онъ ухватясь за бордъ, сталъ было лесть на судно, то от-

рублены ему руки и онъ утонулъ въ море, а именіе его все взялъ Павелъ Сергеевичъ себе».

С. 12 – «около 1795» [час написання].

(67г). С. 13–16: Возражение на глас невинности.

Доповнення Є. О. Болховітінова:

С. 15 – «Жена Павла Сергеевича» [«Прасковья»].

С. 16 – «какъ» [«заец»].

СКД 670.

(67д). С. 16–24: Карамзин, Николай Михайлович (1766–1826). Ода на случай присяги московскихъ жителей е. и. в. Павлу І-му самодержцу Всероссійскому. – [1796].

(67е). С. 24: Графу Суворову на пребываніе въ Таврическомъ дворце.

(67ж). С. 25–31: Державин, Гавриил Романович (1743–1816). Ода. Сочиненная Гавриломъ Романовичемъ Державинымъ на новый 1797-й годъ.

Клепиков 2, 1055.

(68). [Списки]. – 9 арк.; 4° (23х18,5 см).

Скоропис рос., лат. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний. Філіграмь: герб м. Ростова, РФЈЯ 1795 (Ростовская Фабрика Іоанна Яковлева).

С. 1–13 (№ 65): «Добрыня. Богатырская повесть, Львова».

Львов, Николай Александрович (1751–1804). Добрыня, богатырская песнь. Глава 1. – [179³].

С. 5–6, 8, 10, 12 – доповнення літер у словах рукою Є. О. Болховітінова (при оправлюванні збірника було зрізано лівий край арк.)

(68а). С. 14–18 (№ 66): «Epistola archimandritae Mosis ad Platonem de expugna Oczakov». – 4.I.1789.

Копія листа лат. м. до митр. Платона (Левшина).

Клепиков 1, 506.

(69/67). «Донесеніе отъ прот. Петра Алексеева митрополиту Платону на Мельхиседека, и Возраженіе его». – 5 арк.; 4° (23х18,5 см).

Скоропис рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний. Філіграмь: герб м. Ростова, РФЈЯ 1795 (Ростовская Фабрика Іоанна Яковлева).

Алексеев, Петр Алексеевич (1727–1801). Донесение Московскому митрополиту Платону [Левшину].

Примітка Є. О. Болховітінова: «Протопопъ Московск. Архангельскаго собора».

(69а). Мелхиседек (?–1813). Ответствованіе или возраженіе на изветъ Московскаго Архангельскаго собора протоіерея Петра Алексеева.

Примітка Є. О. Болховітінова: «Іеромонахъ Мелхиседекъ».

(70–71/68). «Разныя песни». – 1, 1, 2 арк.; 4° (23х18,5 см).

Скоропис рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, сіруватий. Філіграмь: БФ на картуші (такий же папір – до № 74).

Песня салдатская на взятье Очакова въ 1789 году. На голос: Не бушуйте вы ветры буйные.

Примітки Є. О. Болховітінова:

С. 2 – допов. «нашъ» [до «Батюшка»].

С. 3 – «Густав шведскій» [до «Твой безсильной другъ на севере»].

(70а). [Эмин, Николай Федорович; ?–1814]. Песня сделанная въ Выборге во время походу противу шведовъ.

Підпис Є. О. Болховітінова: «Ник. Эминъ».

(71). Песенка на усы одного господина, пріехавшаго изъ арміи съ величайшими усами, такъ что покрыто ими все лице, и бывшаго въ клобе.

Примітка Є. О. Болховітінова: «Содержатель театра московскаго» [до «Медоксъ»].

(71а). Въ Москве апреля 21. 1789 года.

Повідомлення про смерть гр. П. І. Паніна.

Клепиков 1, 524 (вар. 1798 р.).

(72). «Стихи на кончину графа Петра Ивановича Панина». – 1789. – 1 арк.; 4° (23х18,5 см).

Скоропис XVIII ст. рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, сіруватий. Філіграń: БФ на картуші.

(72а). Изъ Рима марта 14. 1789 года.

Повідомлення про гоніння католиків у Китаї.

(73/69). «Фонъ-Визина Разсужденіе на смерть Потемкина».

Фонвизин, Денис Иванович (1744/5–1792). Дениса Ивановича [фонъ-Визина] разсужденіе о щетной жизни человеческой. На смерть князя Потемкина. – 2 арк.; 4° (23х18,5 см).

Скоропис рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, сіруватий. Філіграń: БФ на картуші.

Заголовок написано Є. О. Болховітіновим.

(73а). «Епиграмма при воззреніи на памятникъ Екатерины II, открытый 1812 апрелія 21 въ Московскомъ россійскомъ благородномъ собраніи».

Автограф Є. О. Болховітінова.

(74/70). «Двое стиховъ на открытіе монумента Екатерине II».

Мерзляков, Алексей Федорович (1778–1830). Стихи г-на Мерзлякова, петыя въ хоре при открытіи памятника великой Екатерины въ доме Россійскаго благороднаго собранія, апреля 21 дня 1812 года. – 1 арк.; 4° (23х18,5 см).

Доповнення Є. О. Болховітінова (зв. арк.): «Припевъ».

Скоропис рос. м. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, сіруватий, 1798. Філіграń: БФ на картуші.

Конволют з реєстром Є. О. Болховітінова на верхн. і нижн. форзацах (№ 1–70, чорним чорнилом); за іншою нумерацією (червоним олівцем) – алігатів 74, але фактично їх разом з рукописами (до 1812 р.) – 90.

Форзац: папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, зжовклий, 1794–1807. 4 арк.; 4° (22х17 см). Філігрань: герб м. Ярославля (тип 11), «ЯМВСЯ» (Ярославская мануфактура внуков Саввы Яковлева).

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний папером блакитно-синього кольору (клейстерне фарбування), корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці наклейка з тисненою назвою: «[Collectio] Dissertat., Poemat., Oration. etc.», «Tom IV» [?].

Деф.: краї арк. аллігатів № 1, 4, 7, 58 зім'яті, з численними розривами (5–10 мм); оправа пошкоджена (верх корінця відірвано, картон стерто).

НБУВ ВС, Гр2383. Штемпель, кн. ярлик КСС, № 1233.

19. Власницький конволют Є. О. Болховітінова видань (1776–1777).

(1). Санктпетербургския ученыя ведомости, на 1777 год. – № 1: [Генваря 6 дня. – № 22 Июня 2 дня]. – [СПб.]: Печатаны иждивением книгопродавца К. В. Миллера: В Типографии Вейтбрехта и Шнора. – [8], 9–176 с.; 8° (19 см).

На титулі рамка, віньєтка; у тексті заставки, кінцівка.

№ 10. – С. 78–80: Краткое описание жизни Никодима Селлия (Древ. рос. вивлиофика. Ч. 1).

Автограф Є. О. Болховітінова:

титул – допов. [після «год»] – «Издаванныя Новиковымъ, а помогалъ ему, какъ думали Поповъ Михаилъ. А въ книге сей означены подъ разными статьями буквы Н. (Новиковъ), стр. 12; И. стр. 37–39; К. стр. 40, кажется, Козельск[ій], стр. 88; Л. стр. 66».

С. 43, ряд. 4 – допов. «стр. 78» [Древ. рос. вивлиофика. Ч. I].

С. 53, № 7, ряд. 19 – допов. [після «перваго»] – «а изданіемъ Баркова».

ряд. 22 – закреслено «разсуждением сего мужа» [И. Тауберта] – випр. на «предисловіемъ Шлецера» [Библиотека росийская историческая. – Спб, 1767. Ч. I: Летопись Несторова].

С. 112, № 14 – допов. «еще въ газетахъ 1805 № 52 публикована его [И. Георги] книга [...] на доске [...]»

С. 113, № 15 – випр. «марта 31» на «апр. 14».

С. 121, № 16 – випр. «апреля 7» на «21».

С. 174, ряд 10, підкреслено «Поповским» – «Неправда, это Шуваловъ» [Надпись к личному изображению М. В. Ломоносова].

(2) Могутов, Василий. Редкое и достопамятное известие, о бывшей из России в Великую Татарию экспедиции, под имянем посольства: Принадлежащее к пользе, в службе находящимся и в коммерции упражняющимся: Всеавгустейшей монархине посвященное. – В Санктпетербурге: у Содержателей Типографии, Вейтбрехта и Шнора, 1777. – [Ч. 1]. – 36 с.; ч. 2. – С. 37–63; 8° (19 см).

Посвята з підписом (ч. 1): «Ротмистр, Василей Могутов».

Віньєтки на титулах (ч. 1–2), заставки, кінцівки, колонприкраси.

Петров 1, 1428; СК 4287.

(3). Карин, Федор Григорьевич (1740?–1800). Разговор в царстве мертвых Ломоносова с Сумароковым. – [СПб.: Тип. Воен. коллегии, 1777]. – [8] с.; 8° (19 см).

Зі змісту: Известие о смерти г. Сумарокова с приложением надгробных надписей, сочиненных ему в Москве / «В. М.» [В. И. Майков], «Н. Н.» [Н. П. Николев]. – С. [7–8].

Без титулу.
Петров 1, 703 (Дружеруков А.); СК 2030; Т. 3. С. 486.

(4). Роспись российским книгам, морским картам, гравированным проспектам и портретам, которыя продаются при Типографии Морскаго Шляхетнаго Кадетскаго Корпуса, стоящей на Васильевском Острову в 12 линии, на берегу Невы реки. – В Санктпетербурге: [Тип. Морск. кадет. корпуса], 1776 года. – 14 с.; 8° (19 см).
Петров 1, 1965; СКД 306.
Автограф Є. О. Болховітінова:
верхн. форзац – «Georgi's Geographisch-Physicalisch und Naturhistorisch Beschrebung[!] des Russischen Reichs съ прибавленіемъ. Цена съ раскрашенными чертежами 18 с. 50 к., а съ нераскрашенными 18. – Публикован[о] 1805. № 52. Петербургскихъ ведомостей».
Автограф В. Г. Анастасевича: зв. верхн. форзацу – (склад конволюту після с. 176: I-IV = 2-5); с. 96 – випр. друк. помилки, вказ. на с. 112; с. 151 – допов. прост. олівцем: «в[ъ] 1817 или 18 в[ъ] Спб. купецъ Чернов[ъ] продавалъ окончаніе сего Летописца с[ъ] фигурами чисто писанное за 2000 ср., но г. Оленинъ давалъ 300 ср., говорят[ъ], что его продали в[ъ], Англію» [Древ. летописца... Ч. 1–2. – Спб., 1774–1775].
Оправа (XVIII ст.): картон, оклеєний папером (павичеве перо) коричневого та сірого кольорів; на корінці з коричневої шкіри тиснено назву: «Ученыя ведомости».
НБУВ ВС, Н476(1–5).

20. Власницький конволют С. О. Болховітінова видань (1779–1804):
(1–3). [Schwann C. I. Abbildung aller geistlichen und weltlichen Orden, nebst einer kurzen Geschichte derselben von ihrer Stiftung an, bis auf unsere Zeiten]. – [Mannheim: Schwan, 1779]. – 4, 4, 10 S.: 4 il.; 4° (24 cm).
Папір сірого і білого кольорів. Гравюри розфарбовані вручну (ілюстрації іст. описів католицьких орденів Сестер Магдалинок, кармелітів, тамплієрів).
Деф.: без титулу (за 1779–1794 рр. вийшло 46 вип. у 3-х т.)
Brunet 21719; Graesse. – S. 322 (40 livr.).

...6(20). С... Ю... [Юшков, Степан Васильевич; 1781–1828]. Акростихъ [Пушкин]. – Воронеж, Июня 23го дня 1802го года. – [1, 1] с.; 4° (20 см).
Текст однобічний. Заставка, кінцівка. Папір синій.
Петров 2, 25.

(7). [Державин Г. Р.] «Орелъ. Д-нъ». – 2 арк.; 4° (21,7x16,5 см).
Скоропис. Папір верже, щільний, сірий.
Примітка Є. Болховітінова (в кінці тексту):
«Государь императоръ Павелъ I со вступленія своего на престолъ обращалъ вниманіе на исправленіе не токмо политическаго, но и общежительнаго сос[тоянія] Россіи. Такимъ образомъ въ 1797 году запретилъ онъ носить жилеты, толстые навивные галстуки, круглыя шляпы и плащи. А въ 1800 году въ приказахъ отдалъ повеленіе оставить употребленіе некоторыхъ словъ и заменить другими. Слова сіи

суть следующія: не употреблять: а вместо того называть: обозреть – осмотреть, ...общество – собраніе, гражданинъ – купецъ, мещанинъ...»

...(10а). Новости литтературы. – № XIII. Проза. – Отрывки из записок Барона Гагерна. – [СПб., 1823]. – [Ч. 3]. – С. 193–208; 8° (22 см).

Арк. не розрізані.

У примітці видавця вказ., що це пер. уривку записок нідерландського дипломата: «Antheil an der Politik unter Napoleon».

(11). Schloezer, Christian August (1774–1831). De iusti et sapientis Ducis principio, causas subditorum non e propria sententia diiudicandi, sed semper foro legitimo cognoscendas submittendi / Oratio in solemnibus, augustissimo nomini Alexandri Primi, Omnium Russiarum imperatoris et autocratoris, optimi patriae patris, sacris, ab universitate Mosquensi pie celebratis in auditorio eius maiori, die 30 augusti an. 1802 habita a Christiano Schloezero, I. U. D. Iuris Naturae, Ethices & Politices Professore Publico Ordinario. – Mosquae : Typis Caesareae Universitatis, [1802]. – 16 p.; 4° (25 cm).

Лінійні віньєтки (на титулі, прикраси колонцифр і заставка), кінцівка.

(11а). Шлецер Х. А. Слово: О том, что справедливый и мудрый Государь сам никогда не судит дел своих подданых, но всегда препоручает суждение их учрежденным на то присутственным местам / На всерадостный день тезоименитства Его Имп. Величества, Александра Перваго, дражайшаго отца отечества, празднованный публичным в университете собранием, произнесенное на латинском языке обоих прав доктором, права естественнаго, народнаго, политики и нравоучения, профессором пуб. ор. Христианом Шлецером; на российский язык переведенное студентом Федором Ленкевичем. – Печатано в Москве: В Унив. тип., 1802. – 22 с.; 4° (25 см).

Лінійні віньєтки (на титулі, прикраси колонцифр і кінцівка), заставка.

Соп. 10791; Петров 2, 2739.

(38) Речи, говоренные Святейшему Правительствующему Синоду архимандритами при наречении во епископов: в Тульскую епархию ... Амвросием, Новгородской митрополии ... Евгением, Московской митрополии ... Августином. – СПб: В Синодальной типографии, 1804. – [10] с.; 4°. – Тираж 600.

Соп. 10011; Петров 55.

...(42/59). Grellmann, Heinrich Moritz Gottlieb (1758–1804). De natura et fructu Statistices / Oratio aditialis pro munere professoris historiae etstatistices suscipiendo, in solemnibus diei onomastico Alexandri Primi, Omnium Russiarum imperatoris et autocratoris, optimi patriae patris, sacris, die 31 Augusti 1804 habita ab Henr. Maurit. Gottlieb Grellmann. Cons. Aul. Hist. et Statistices Prof. P. O. – Mosquae: Typis Caesareae Universitatis, [1802]. – 9, [1] p.; 4° (26 cm).

Заставка, кінцівка.

Автограф Є. О. Болховітінова (титул):

«Professor hic quum aer suum pergeret e Petropoli Mosquam apud me Novogrodi mense julio diverterat tandem post habitam hunc orationem sequenti mense septembri exercente, Mosquae febri ardente correptus, mortuus est». Допов. – (чорнилом): «Octobr. I-ma die», до прізвища (коричн. олівцем): «вральманъ».

...(54). – Див. каталог II, № 12.

...(56). – Див. каталог II, № 10.

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим сірим папером; корінець і кути з коричневої шкіри; *деф.*: корінець пошкоджений (відірвано верх 11х4 см), папір, краї стерті.

НБУВ ВС, Гр2384(1–179). КСС, № 1235.

21. Власницький конволют Є. О. Болховітінова з реєстром власника видань (1780–1792) на верхньому форзаці:

(1). Статуты военнаго ордена Святаго Великомученика и Победоносца Георгия, учрежденнаго ея вел. ... имп. и самодержицею Всероссийскою Екатериною Алексеевною: 1769 года, ноября 26 дня. – Печатаны в СПб.: При Гос. Воен. коллегии вторым тисн., 1780. – [15, 1, 3, 1] с.; 8° (18 см). – Сигн.:)($^{6+4}$.

Титул і текст у набірних рамках.

СК 6831.

(2). Как боевые и карманные часы ставить исправно, и что особливо у карманных часов примечать должно. – [Б. м. и г.]. – [6] с.; 8° (18 см).

Заставка, кінцівка.

Деф.: відсутній початок, сигн.: а–в^{6}д$^{1-3}$.

(3). [Примечания достойное предсказание Мартына Задека, которое он на сто шестом году от рождения, в Швейцарии при Золотурне, приятелям своим открыл 20 декабря 1769 году / На нем. языке печ. против Базельскаго экс. в 1770 г.; а с нем. на рос. пер. К: Н: – СПб.: Тип. Сухоп. кадет. корпуса, 1770]. – С. 3–13, [1]; 8° (18 см). – Сигн.: А^{6}.

Заставка, кінцівка.

Деф.: без титулу.

Соп. 6162; Губерти 165; СК 5677.

(4). [Духовная]. Преосвященнй Тихон епископ бывшый Воронежский, преставися Августа 13 дня, 1783 года, который духовную оставил следующую. – [Б. м. и г.]. – [4] с.; 8° (18 см).

Заставка.

Деф.: без титулу.

(5). Кизов, Иоганн Георг (Kiesow J. G.). Наставление о действиях и употреблении драгоценнаго лекарства, называемаго эссенциею жизни, многими опытами доказаннаго, изобретеннаго и приуготовляемаго в пользу общества в Аугсбурге Курфирст-Баварским Советником и доктором Кизовым, по всемилостивейше отлично преимущественной привилегии Его Вел. имп. Римскаго (1784 года) / Переведено с немецкаго [Д. Гродницким]. – [СПб.: Тип. Вильковскаго, 1788?]. – 11, [1] с.; 8° (18 см).

Кінцівка.

СК 2907.

(6). Ювеналий (Смирнов). Слова при высочайшем присудствии ея имп. вел. и их имп. высочеств, говоренныя в большой придворной церкве Можайскаго Лужец-

каго монастыря архимандритом Ювеналием, в бытность его на череде 1785 года. – В Санктпетербурге: При Имп. Сухопутном Шляхетном Кадетском Корпусе, [1785]. – 28 с.; 8° (18 см). – Сигн.: []^{1} А$^{4+3}$Б^{6}.

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка.

СК 8703.

(7). Краткое повествование о российских патриархах / Собранное из разных летописцов Яковом Беляевым; А изданное трудами и иждивением Имп. Московскаго университета Магистра Дмитрия Синьковскаго. – В Москве: В вольной типографии [М.] Пономарева, 1786 года. – С указнаго дозволения. – [М., 1786]. – [4], 20 с.; 8° (18 см).

Віньєтка на титулі, заставки. На зв. титулу видавнича марка.

Примітки Є. О. Болховітінова:

С. 4, ряд 8 зн. – випр. «архіепископом» на «митрополитомъ»; ряд 4 зн. – допов. «неправда»; внизу – «Его поляки въ нужнике заперли и тамъ онъ скончался».

С. 5, ряд 3 – допов. «а по Никон. Летоп. февр. 17».

С. 12, ряд 2–3 – перекр. «а другие... – дня»; ряд 4 зн. – допов. «а оттуду въ Ѳерапонтовъ»; в кінці – «Никонъ оставилъ патріаршій престолъ іюля 10 1658 года».

дод. 2 арк. – «О Седьмомъ Московскомъ Патріархе Іоасафе второмъ...» та інших патріархах. – 8° (18х11,5 см).

Скоропис. Папір письмовий, білий.

Пр. необрізаний. *Деф.*: відсутні с. 13–20; титул пошкоджений, плями від чорнила і води.

Соп. 8343; Петров 1, 201 (12°); СК 489.

(8). Рохенцальмская баталия: поэма, посвященная офицерам трех гвардейских баталионов, кои в оной отличились / Переведена с французскаго на российской. – [Б. м.], 1790. – 24 с.; 8° (18 см). – Сигн.: [ ]^{4} Б-В^{4}. – Примечания. – С. 21–24.

Заставка – гірлянда квітів.

Текст поеми перекладено прозою.

С. 13, ряд 16 – випр. помилку в імені «Этерпа»: вставлено «в».

Деф.: плями від води, с. 5/6 пробиті.

СКР 719.

(9). Рубан, Василий Григорьевич (1742–1795). Василья Рубана Надпись на камень, составляющий подножие памятника имп. Петра Перваго, в Санктпетербурге на Петровской площади... / Сия надпись с российских в грузинские ямбические стихи преложена князем Давидом Чолакаевым, 22 Марта, 1791 года. – [СПб., 1791]. – [2] с.; 8° (18 см).

Повний текст: Надписи... – Печ. в граде св. Петра, 1791. – 8, [2] с.

СК 6138.

(10). [Костров, Ермил Иванович; 1750/5–1796]. Эпистола его сиятельству, графу Александру Васильевичу Суворову-Рымникскому на взятие Измаила. – Москва: В Университетской типографии: У В. Окорокова, 1791. – 7, [1] с.; 8° (22 см). – Сигн.:)(^{4}.

Заставка, кінцівка.

Арк. внизу зігнуті.

Соп. 3751; СК 3176.

(11). Мочульские, Иван большой и меньшой. Светлейшему Священныя Римския империи князю Григорью Александровичу Потемкину-Таврическому, главнокомандующему армиями и флотами на юге генерал-фелдмаршалу, Екатеринославскаго, Харьковскаго и Таврическаго наместничеств генерал-губернатору, имп. екатеринославских и черноморских казацких войск великому гетману и многих орденов кавалеру благодарственное приношение конной гвардии от вахмистров... Мочульских, удостоенных от его светлости безценнаго дара двух золотых часов при поднесении книжицы Словеснословия и Песнопения. – [Б. м., 1790/1]. – 10, [2] с.; 8° (18–17 см).

Остання строфа фр. м. Кінцівка.

СК 4360.

(12). Памятник герою. – [Рига], 1791. – 6, 7–16, [4], 11–16 с.; 4° (18 см). – Сигн.: *⁴ **⁴. – С указнаго дозволения.

Зміст: [Державин, Гавриил Романович; 1743–1816]. Памятник герою / Пер. фр. и нем. пер. прозой. [Болгарский, Василий]. Творцу памятника герою.

На титулі гравюра-віньєтка «PR» з лавровим вінком і гілками.

Примітка Є. Болховітінова (с. 16): «Василій Болгарскій» (розкрито криптонім «В. Б.»).

Соп. 3138; СК 1788 (16 с.; 12°; текст+пер.); СК 1789 (1792. 8°; без пер.+ приб.).

(13). [Нелединский-Мелецкий, Юрий Александрович; 1752–1829]. Героическая песнь на победу одержанную российским воинством над турецкими силами, за Дунаем в 28 день июня 1791 года; и стихи на мир последовавший за сею решительною победою... – [М.], 1792. – 22, [3], 25–30, [2] с.; 8° (18 см). – Сигн.: *⁸ **⁸.

Шмуцтитул: «Его сиятельству князю Николаю Васильевичу Репнину, на заключение и подписание им прелиминарных пунктов мира с Оттоманскою Портою в 31 день июля, 1791 года...»

Примітка Є. О. Болховітінова (на титулі): «Сочин. князь Юрій Александр. Нелединской-Мелецкой».

Соп. 9328; СК 1404 (анонім).

(14). Немецкия литеры. – [Б. м. и г.] – [14] с.; 8° (18 см).

(15). Латинския литеры.– [Б. м. и г.] – [16] с.; 8° (18 см).

Зразки друкарських шрифтів і набірних прикрас: текст на сторінках у набірних рамках. Назва у реєстрі Є. Болховітінова: «Званіе и сорты типографскихъ литеръ».

Припл. 15 друк. од.

Оправа (XVIII ст.): картон, оклеєний синім папером (клейстерне фарбування); корінець і кути з коричневої шкіри (корінець вгорі пошкоджений).

НБУВ ВС, Гр5947 КДС: VII с. 80

22. Власницький конволют Є. О. Болховітінова видань (1783–1807):

(1). Fuss, Nicolas (1755–1826). Eloge de monsieur Leonard Euler, lu a l'académie impériale des sciences, dans son assemblée du 23 Octobre 1783 / Par Nicolas Fuss, professeur de mathématiques et membre de l'académie impériale des sciences; Avec une liste complette des ouvrages de m. Euler. – St. Petersbourg, 1783. – [2], 124, [2] p.; 4° (26 cm). – Sign.: [ ]¹A–P⁴ Q³.

СКИ 1022.

(2). Назарьев, Александр. Ода е. и. в. всеавгустейшей государыне имп. и самодержице Всероссийской Екатерине Алексеевне непобедимой монархине матери отечества / Приносится Александром Назарьевым, в Великом Новеграде 177[...] году. – В Санктпетербурге: Печатано при артиллерийском и инженерном шляхетном Кадетском Корпусе Типографщиком И. К. Шнором. – [12] с.; 4° (25 см).

Віньєтка на титулі, кінцівка.

Соп. 7180; Петров 1, 1473; СК 4428.

(3). [Шлецер, Август-Людвиг; Schlözer; 1735–1809]. Перечень Российской истории от князя Рюрика до настоящаго ныне времяни. – В СПб.: Печ. в тип. Брейткопфа, с дозв. Управы Благочиния, 1783. – 15, [1] с.; 4° (21 см).

Рамка і віньєтка на титулі, заставка, кінцівка. Текст у лінійних рамках.

Деф.: титул розірвано (7 см).

Петров 1, 1699; СК 8278.

(4). Duodecim Syllogismi Theologici: In Schola Kiioviensi nupertime propositi atq. compositi... – 22 p.; 4° (23,8x20 cm).

(5). De Brachygraphia: Orationis qvam in promotione Domini Baccalavrei Ruban ad gradum magistri philosophiae et LL AA habuit anno 1790 februari 20 die Antonius Barssov... – 28 p. (2 чистих); 4° (23,8x20 cm).

Скоропис XVIII ст. лат. м., чорним чорнилом. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, синій. Філіграні: «ЕНПШ», «БФСТ».

У тексті правки Є. О. Болховітінова.

(6). [Николев, Николай Петрович; 1758–1815]. Стихи на выздоровление графа Петра Александровича Румянцова. – [М.: Унив. тип., 1794]. – [2] с.; 4° (24 см).

Набірна рамка, кінцівка.

Без титулу.

Примітка Є. О. Болховітінова (на титулі): «1794».

СК 4632 (Б. г.)

(7). Карабанов, Петр Матвеевич (1764–1829). На подорвание Бендерских стен. 1790 года. – [Спб., 1790]. – [1, 1] с.; 4° (25 см).

Без титулу.

СК 2803.

(8). Карабанов, Петр Матвеевич (1764–1829). Ода на взятие Измаила декабря 11 дня 1790, под предводительством российскаго военачальника, великаго гетмана, светлейшаго князя Г. А. Потемкина-Таврическаго, писана в Бендерах декабря 1790 года. – [Бендеры: Поход. тип., 1790]. – [6] с.; 4° (25 см).

Соп. 7137 (СПб.); Петров 1, 975; СК 2807.

(9). [Петров, Василий Петрович; 1736–1799]. Ода Екатерине Второй, самодержице Всероссийской, на присоединение Польских Областей к России, 1793 года. – [Б. м. и г.]. – [28] с.; 4° (23 см).

Заставка, кінцівка.

Петров 1, 1712; СК 5263.

...(12). Проба духовных грузинских литер. Проба гражданских грузинских. – [Б. м., 1794]. – [1, 2, 1] с.; 2° (26 см).

Текст у набірних рамках, однобічний. Філіграмь: «Pro Patria. Г. А. О.»
Помітка Є. О. Болховітінова: «1794 года».

(13). «На вопрос отъ Государя Императора, о причине нескораго сочиненія законовъ Коммисіею отъ графа Петра Васильевича Завадовскаго ответствовано ... 1802-го года в Апреле». – 2,5 с., 1,5 с. чисті; 4° (22x17 см).

Скоропис XIX ст. рос. м. чорним чорнилом. Папір верже, письмовий, щільний, проклеєний, блакитний. Філіграмь: «1800».

Помітка Є. О. Болховітінова: «1802 года».

...(15). Seider, Fridrich Samuel (1766–1834). Ode der Kaiserkrone seiner maiestat Alexanders des Ersten, Kaysers und Selbstherrschers aller Reussen x.x.x. zu Moskwa am 15-ten September 1801 in tiefster Ehfurcht geweiht... – [M.]: Gedruckt in der Universitäts-Buchdruckerey, 1801. – [8] S.; 8° (21 cm).

(16) Seider F. S. Nachricht von der zweiten Ordination des herrn Pastors Seider am 26-sten Januar 1802 zu St. Petersburg in der St. Annen-Kirche auf dem Stuckhofe... – St.-Petersburg: Bey P. Sohm [in Breitkopf Buchdruckerey], 1802. – 32 S.; 8° (21 cm).

(17). Гамазов, Мелхиседек. Речь говоренная города Тифлиза Армянским протоиереем Мелхиседеком Гамазовым в Санктпетербургской Святыя Великомученицы Екатерины Армянския церкви, Сентября 7-го дня 1802 года / [Пер. с армян. Александром Худобашевым]. – В Санктпетербурге: При Императорской Академии Наук, 1802 году. – 10 с.; 4° (24 см).

Петров 2, 430.

(18). Глас признательности, которым Святейшаго Правительствующаго Синода первенствующему члену, великому господину, высокопреосвященнейшему Амвросию, митрополиту новгородскому, санктпетербургскому, естляндскому и выборгскому, Свято-Троицкия Александро-Невския лавры священноархимандриту ... в день тезоименитства его высокопреосвященства, с сыновним благоговением всеусерднейше приветствует Московская Славено-греко-латинская академия: 1802 года, Декабря 7 дня. – Москва: В Вольной Типографии Пономарева, 1802. – 7, [1] с.; 4° (24 см).

Заставка, кінцівка.

Петров 2, 490.

...(37а) Буле, Иван Федорович (Buhle, Johann Theophil; 1763–1821). Речь о лучшем способе, как писать можно историю тех народов, кои, по общему мнению, прежде девятаго века населяли, или переходили российския, особенно южныя, земли / Читанная в торжественном собрании имп. Московскаго университета, июня 30 дня 1806 года...; Пер. с лат. Н. Кошанский. – М.: В Унив. Тип., 1806.

Рос. і лат. м. Варіанти набору (не вказ. пер.).

Інший пр. – Гр2390(39).

Соп. 10046; Петров 2, 251; СК 1, 861.

Припл. 87 друк. і рукоп. од.

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим коричнево-синім папером; корінець і кути з коричневої шкіри. *Деф.*: корінець і блок пошкоджений, краї стерті.

НБУВ ВС, Гр2393(1–87). Штемпель КСС, № 1238.

23. Родословная книга князей и дворян российских и выезжих, содержащая в себе: 1. Родословную Книгу, собранную и сочиненную в Розряде при Царе Феодоре Алексеевиче и по временам дополняемую, и которая известна под названием Бархатной книги; 2. Роспись алфавитную тем фамилиям, от которых Родословныя росписи в Розряде поданы, с показанием, откуду те роды произошли, или выехали, или о которых известия нет; также, какия роды от тех родов произошли, по каким случаям названия свои приняли, и наконец под какими № те Родословныя находятся в Розрядном Архиве; 3. Роспись, в которой выезжие роды показаны все вместе по местам их выезда, и 4. Роспись алфавитную, служащую вместо оглавления, в которой показаны все фамилии, содержащияся в обеих частях сея книги, число которых простирается до 930 / Изданная по самовернейшим спискам. – Москва: В Университетской Типографии у Н. Новикова, 1787. – Ч. I. – [40], 352 с.; 8° (21 см). – Сигн.:)(⁸)()(⁸)()()(⁸ A-X⁸; Ч. II. – [2], 452 с. – Сигн.: [1] A-Ы⁸ Ь². – Ціни: 3–25 р.

Видано по списку Г. Ф. Міллера не для продажу. Посвята «Благородному Российскому дворянскому корпусу». Заставки.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 162, ряд 10 – допов. «... и Устюгъ» [після «озере»].

ряд 16 – допов. «а по другимъ Смоленскаго въ Ярославле» [перед «Ярославского»].

внизу – «На Беле озере имелъ уделъ и Андрей Димитріевичъ (сынъ Димитрія Донскаго) и сынъ его Михаилъ Андреевичъ въ XV веке».

Оправа (XIX ст.): картон, обтягнутий коричневою шкірою; на корінці тиснено золотом назву «Родословная книга», візерунки і нумерацію частин.

Соп. 5197: Плав. 3008; Смирдин 2371; Семенников 2, 607; Битовт 2171; Губерти 2, 113; Бурцев 1741; Остроглазов 314; Шибанов 67, 459; 132, 358; СК 6019; Петров 1, 1950.

НБУВ ВС, Гр5245, 5246. D.2319.328; X.127.263; V3.84; D.495; 1924-386. Штемпелі КДС, ІНО. На корінці – кн. ярлики з шифрами КДС.

24. Аполлос (Байбаков, Андрей Дмитриевич; 1745–1801). Грамматика, руководствующая к познанию славяно-российского языка: Печатана в типографии Киево-печерския лавры, 1794 года. – [6], 168 с.; 4° (23 см).

Гравійовані кінцівки. Виливні прикраси – рамка на титулі, колонтитули.

Автограф Є. О. Болховітінова:

титул – «Сочин. преосв. Аполлосомъ бывшимъ епископомъ Орловскімъ».

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим папером блакитно-сірого кольорів; корінець і кути з коричневої шкіри.

СК 210; Петров 56; Запаско, Ісаєвич 3776 (фотокопія титулу – с. 71).

НБУВ ВС, Гр5346. XVI.35; XII-16; № 469. На корінці – кн. ярлик.

25. [Никон Черногорец. Пандекты]. Книга преподобнаго и Богоноснаго о[т]ца нашего Никона, игумена Черния гори: Написася во с[вя]тей обителѣ Густине в монастире общежителном Прилуцком, с[вя]тыя живоначалныя Тр[ои]цы, при отцу Авксентіи Игумену Густинском: В лето 7178, а от Рождества Хр[ис]това 1670 м[еся]ца Іюня 14 дня / [Составлѣнна бысть сія Богодухновѣнная книга, мною многогрешным и нѣдостойным іеродіаконом Дометіаном в с[вя]той обители Густини... Совершися же ... 1672 году. Сія же Б[о]годухновѣнная книга, печатана с пѣреводу

выше помянутой рукописаной книги во всем согласует ниже в чем нєразньстует, напечатана же, в лето от созданія міра 7303, от Рождєства Хр[ис]това 1795, Індікта 13]. – [В типографіи Почаєвской], 1795. – [16], 576 арк.; 2° (36 см). – Сигн.: A⁴ B-U⁴ AA-UU⁴ AAA-UUU⁴ AAAA-PPPP⁴.

Старообрядницьке видання. Вихідні дані на останньому арк.

Друк у дві фарби. Гравійований титул (текст в рамці з рослинним орнаментом), заставки, кінцівки, ініціали. Виливні прикраси.

Автограф Є. О. Болховітінова:

верхн. форзац – «Зиновій монахъ въ 34 слове на ересь Θеодосія Косого: «Никонъ пріятъ отъ Патріархіи Антіохійской иже въ [...] Собора повеленіе учительства за належащее отъ турокъ плененіе и иже отъ нихъ правовернымъ насіліе и кривовернымъ дерзновеніе, и того ради нужа бысть Никону списаніе всякое святыхъ взыскати». Раскольники ссылаются на 94 слово Никоново о двуперстномъ крестномъ знамечіи. Но здесь сего слова нетъ».

титул – «Первое изданіе, переводъ съ греческаго, напечатано въ Остроге 1640 г. въ листъ». Іншим почерком – «(Напис. самимъ Митр. Евгеніемъ)».

після титулу дод. 2 арк.; 4° – рукопис. папір письмовий, тонкий, білий.

допов. зверху – «Ex Io. Albert. Fabricii Bibliotheca Graeca. Lib. V. Cap. 42, tom. X, pag. 283 et sq. ed. 1737 an. – въ Гарлесовомъ изданіи см. сію статью въ том. XI, стран. 275 исправнее.»; випр. гр. літер;

допов. в кінці – «Въ Никоновой Летописи части V, стран. 160 до 170 есть выписки изъ посланій какого-то Никона, жившаго въ лето 6580 (1072). По времени, кажется [...] сего и взято изъ 40 слова его Тактикона. Въ библіотеке графа Толстова есть Никоновъ Тактиконъ въ 40 главахъ, писанный 6969 (1461) года въ Симонове Московскомъ монастыре по приказу архимандрита Аθанасія каким-то Василіемъ на двухъ [...]ныхъ полуставомъ, переходящимъ въ скоропись, на 335 листахъ. Raithu est Laura seu monasterium ad Elim Sine LXX fontes in Palaestina».

У тексті – підкр. рядки, а на арк. 2 зв., 5 ряд – пояснення: «Константинъ Дука царствовалъ съ 1059 года 7 летъ и потомъ паки съ 1071 года, а по другимъ онъ умеръ въ 1067 году».

арк. 3, ряд 7 – «но какой? Θеодосій III Антиохийскій былъ после 1052 года, а Θеодосій Константинопольскій съ 1177 по 1133 годъ [...]».

Оправа: дошки, обтягнуті коричневою шкірою, оздобленою орнаментами (сліпе тиснення).

Соп. 595; Ундол. 3049; Петров, Бирюк, Золотарь 1230; Запаско, Ісаєвич 3798; Гончарук 143; Вознесенский 321.

НБУВ ВС, Кир4462п. A.99.22; I.5.41; D.3233; Штемпель: «Бібліотека Інституту народної освіти імени М. Драгоманова».

26. Власницький конволют Є. О. Болховітінова видань (1784–1808) і рукописів:

...(4). Фон-Визин, Денис Иванович (1744/5–1792). Послание к слугам моим Шумилову, Ваньке и Петрушке / Сочинение Дениса Фон-Визина. – Издание третие. – [Воронеж: Тип. Губ. правления], 1798. – [2], 10 с.; 8° (17 см).

Віньєтка на титулі, кінцівка.

Петров 1, 2547; СКД 242.

…(6). Strena musis. Anno MDCCXIX = Подарок музам в новый 1799 год: Выбрано из печатных книг. – [Воронеж]: Из Типографии Воронежскаго Губернскаго Правления, 1799 года. – 24 с.; 12° (20 см).

Текст паралельний лат.-рос. м., фр.-рос. м., нім.-рос. м. Титул – набірна рамка. Видано як продовження першого «Опыта Воронежской губернской типографии» (1798). Філіграні: ЯМВСЯ, герб Ярославської губ.

Пр. 2–3. Гр2385(9), Гр4057.

Шмурло 2. – С. 182; Петров 1, 1766; СКД 159.

…(8). [Письмо А. М. Кузнецова Е. А. Болховитинову (26.XII.1800)]. – 2 арк.; 4° (23 см).

Текст: «Высокопреподобнейшій Отецъ, Милостивый Государь Евгений Алексеевич!

Бывъ внутри всякого спокойствія, растревоженъ зделался по уваженію полученного въ 3 часа съ полудни 16-го настоящаго месяца письма въ стихахъ, коньчахщихся имянемъ Евгеніій, которое содержу я въ сердечномъ почитаніи, и которому (не лестно говорю) достоинства Ваши купно съ добродетельми пріобрели здесь: ежели не могу сказать отъ всехъ хвалу; такъ въ томъ уверить смею, что исъ таковыхъ, ктобъ на противъ сего что сказалъ, ни одинъ со мной не сретался. Касательно того, что назвали меня любителемъ стиховъ, то правду вы сказали; однакожъ всіо тутъ и есть, что люблю ихъ, где оне съ хорошими мыслями: и даже иногда позволяю и себе къ нимъ приступъ; но увы! не токмо кому либо и себе не угождаю: буде же и прощаю, что въ нихъ, такъ только за то, что оне мои. Да и чево искать тамъ, где за все ученіе заплочено баккалаврамъ пять рублей. Курсъ же продолжался со всеми вакаціями 547 1/2 дней; но и сіе извиненіе кичливость паче, для того что никому къ сведеніямъ путь не загражденъ: следовательно, тотъ самъ передъ собою виноватъ, кто изящнейшій даръ умъ не ращищалъ, а оставлялъ какъ натуральное кушанье безъ всякой приправы. И такъ, следуя присловице «чемъ богатъ темъ и радъ», определя фундаторомъ харея или ямба, ниже сего манеромъ рифмоскрыпа несколько стиховъ намеренъ выставить. А теперь позвольте сократить сіе столь сурьозно, сколько въ себе чувствую къ Вамъ почтенія, которое да пребудетъ не частнымъ, а вечно целымъ, въ чемъ удостоверяя пребываетъ Вашего высокопреподобія, милостивый государь и отецъ, покорнейшій слуга Алексей Кузнецовъ.

26-е декабря 1800 года изъ с[ела] Тресв[ятскаго].

P.S. Къ тебе ямбъ, мне изъ братьевъ лучшій,
второй межъ ими исъ пяти.
Я исъ піитовъ низшій хужшій:
посмелъ легонько подойти.
Мой малой смыслъ твоей добротой
насильно всяко под[к]репи.
Безъ дару я съ одной охотой,
что здесь растрою ты слепи;
но знай, что дело-то зде важно,
въ Петрополе есть милой мужъ,
къ нему-то я стремлюсь отважно
въ стихахъ отнестся; да къ кому жъ?
Учоному съ великимъ даромъ,

и добродетели онъ другъ;
почтенну знаменитымъ саномъ,
друзьями облеченну въ кругъ.
Смотри же ямбъ, чтобъ намъ съ тобою,
съ худымъ піитомъ, какъ со мной,
съ стыдомъ не возвратиться съ бою:
где плохъ я, то исправь собой.
Хотелъ прибегнуть я къ хорею,
изъ васъ онъ такъже есть знатокъ,
и, что сказать по правде смею,
подъемистъ, плавенъ, коротокъ.
Знакомъ я съ нимъ, какъ щука съ волкомъ,
или какъ тотъ же волкъ съ савой,
не гожъ лишь въ слоге шестистопномъ
и держитъ тонъ особо свой.
Но дактель, амфиврахій тоже
меня не сильны поддержать,
а анапестъ и ихъ моложе,
какой же помощи тамъ ждать?
Какой искать отътуда славы
неопытному рифмочу?
И сами три сіи картавы,
сказалъ бы больше – я молчу.
Но время мне ужъ обратиться
къ предмету дела, дать ответъ,
мне строго велено решится
по начертанію приметъ
сказать, где лучшей жизни место.
Почтеннейшій отецъ, нашъ другъ!
Всехъ прежде Вамъ самимъ то вестно,
что тамъ пылчей паритъ вашъ духъ,
предметъ другова сплошь важнее
минута каждая родитъ,
должна быть мысль живей, нежнее,
какъ чувства тамъ не усладить,
а паче темъ, кто ихъ имеютъ,
чемъ Вамъ почтеннейшей я чту.
Не все добру равно говеютъ,
летитъ мораль сплошь за мечту;
а Вамъ, я мню, нетъ здесь и места –
судьба с природой знаетъ щотъ.
Вы въ мигъ, не въ два, отнюдь, присеста,
розмерите, что мудръ, что скотъ.
Тамъ всякъ часъ новы лестны виды,
великихъ саномъ зришь людей,
а здесь въ сравненіи друиды:

где жъ взять высокихъ намъ идей?
Начать съ ниска – и въ томъ ужъ разность,
извощикъ вашъ не такъ глядитъ,
тамъ пьяница имеетъ важность:
въ питейномъ каменномъ сидитъ,
и самой конь, что здесь родится,
у васъ наежженъ, наряжонъ,
такая тварь ужъ тамъ гордится,
богато бывши запряжонъ.
За симъ сказать, что до природы
вашъ климатъ, воздухъ хороши,
чистей, здоровей ваши воды:
не Усмонские въ сей глуши.
Сады у насъ хотя природны:
вамъ доставляетъ то весь светъ
по суше і чрезъ способъ водный,
чево у насъ и въ редкость нетъ.
Стеченіе земнаго шара
для васъ чево не достаетъ:
въдругъ шлетъ исъ творческого дара
Америка иль Новый светъ,
то обе Иньдіи съ Китаемъ,
то Лондонъ иль Парижъ и Римъ;
а мы, хотя и получаемъ,
но должны темъ ужъ вамъ, не имъ.
Суди же, мой отецъ почтенный,
где лучше жить – у васъ иль здесь.
Вникая въ умъ Вашъ потоенный,
велику нахожу тутъ смесь.
Изъ двухъ предложныхъ словъ то видно:
себе берете «хоть», намъ – «но»,
а «хоть» и «но» ведь не обидно,
принявъ, слить въместе за одно.
Не выдетъ ли, чтобъ всемъ остатся,
где быть назначено судьбой,
иль намъ и «хоть», и «но» сменятся,
да быть довольными собой.
Приносъ усердно шлетъ Вамъ сей
изъ слуіъ покорныхъ – Алексей».
Скоропис. Папір верже, письмовий, тонкий, проклеєний, блакитний.

…(16). – Див. каталог II, № 5.2.

…(49). [Граммата митрополита Новогородскаго Амвросия Старорусскому Спасскому монастырю на отпущение из Софийскаго собора части Святых Мощей 16 сентября 1806 г.]. – [Новгород, 1806]. – [2] с.; 2° (33 см).

Деф.: текст розірвано (10 см), підклеєно синім папером.

...(51). Дух россиян или сердечныя чувства сибирскаго плавильнаго мастера Усердова и запорожскаго козака Твердовскаго, изображенныя стихами по случаю победы одержанной над Бонапартием 14 Декабря 1806 года. – В Санктпетербурге: В типографии Ивана Глазунова, 1807 года. – 12 с.; 4° (26 см). – С дозволения Санктпетербургскаго Цензурнаго Комитета.

Цензор И. О. Тимковский, 27.IV.1807.

З тексту: Истолкование слов. Находящихся в стихах Твердовскаго. – С. 11–12.

Вірші О. Твердовського укр. м. (с. 8–10), їх рукописний варіант «Запорозьки стихи» – в іншому власницькому конволюті Є. Болховітінова – Гр2393(49).

Написано з приводу перемоги військ ген. Л. Бенігсена під м. Пултуск у Польщі.

Соп. 3530; Петров 2, 685; СК 1, 2489.

...(53). Игорь: героическая песнь / С древней славенской песни, писанной в XII веке, преложил стихами Александр Палицын. – В Харькове: В Университетской Типографии, 1807 года. – [12], III–VI, 42 с.; 4° (23 см).

Соп. 4333; Петров 2, 864. Штемпель КСС.

...(57). [Хвостов, Дмитрий Иванович; 1757–1835]. Нева 1807 года, апреля дня. – [Б. м. и г.] – 4 с.; 4° (22 см).

Дарчий напис автора: «Преосвященнейшему Евгенію викарію Новгородскому 1807 года маія 9 дня въ Новгороде, моему благодетелю истинному [...] мудрости и любословіі. Хвостовъ».

(58). [Державин, Гавриил Романович; 1743–1816]. Евгенію. Жизнь Званская 1807 г. в мас. – 8 арк. (4 чистих арк.); 4° (22,5x17,5 см).

Список. Папір верже, письмовий, тонкий, проклеєний, блакитний. Філігрань: 1805.

...(60). [Державин Г. Р.] На выступление корпуса гвардии в походе против французов. Февраля 13. 14. 15. и 16. 1807 года. – В Санктпетербурге: Печатано в Императорской типографии, 1807 года. – [4] с.; 4° (27 см).

Титул відсутній, вих. дані – після тексту. Останні 2 с. – чисті.

Маргінальні записи (с. 2) – *Г. Р. Державіна*: «*французы себя непобедимыми считали, какими и были до сраженія съ россіянами»; *Є. О. Болховітінова*: «(Собственноручная подпись Державина)».

СК 1, 2253.

Припл. до: Vertus et effets merveilleux de l'excellente eau admirable ou eau de Cologne. – [Köln, 1784].

Припл. 91 од.

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим папером коричнево-синього кольорів, корінець з коричневої шкіри.

НБУВ ВС, Гр2390. Штемпель КСС, № 1239.

27. Власницький конволют Є. О. Болховітінова.

(1). Ироическая песнь о походе на половцов удельнаго князя Новагорода-Северскаго Игоря Святославича: писанная старинным русским языком в исходе XII столетия: С переложением на употребляемое ныне наречие. – Москва: В Сенатской типографии, 1800. – VIII, 46, [2] с., табл. (48x32,5 см); 4° (24 см).

Перекладачі та автори приміток: О. І. Мусін-Пушкін, О. Ф. Малиновський, М. М. Бантиш-Каменський.

Текст у 2 шп., парал. Варіант 2. Заставки, віньєтка (гуслі з гілкою).

Є. О. Болховітінов писав у ст. про анонімного автора «Игорев песнопевец»: знайдено рукопис О. І. Мусіним-Пушкіним 1795 р. «...при старинном белорускаго письма Хронографе, по уверению его якобы конца XIV или начала XV века, а по уверению других очевидцев, не старее XVI века»; що питання так і не вирішене, бо б-ка загинула в пожежі 1812 р. Створення поеми «...приурочивается к концу XII века..., но иные относят сие сочинение к последующим векам». Мова пам'ятки: «Но весьма многие слова и целые словосочинения польские... и сходство их с Волынскою летописью, заставляют полагать, что язык ... хотя русский, однакож больше за-Днепровский и особенно волынский ... а не наш украинский, который начал смешиваться с польским уже по завладении украинских стран Литвою, с XIV века или еще позже. Кажется даже, что Сочинитель старался писать и несовременным себе слогом...» (Сын отеч. – 1821. – № 27. – С. 35, 37). У листі до В. М. Перевощикова (27.I.1829) митр. Євгеній повторив: «Я твердо стою в том, что она не XII века... Если песнь писана была бы в XII веке, то язык был бы похож на Несторов... Русский язык, и в Литве употреблявшийся, мало имел польских слов, как видно из грамот Литовских...» (Рус. архив. – 1890. – Т. 3. – № 12. – С. 446).

Автограф Є. О. Болховітінова:

титул – допов.: «Мусина-Пушкина и Пожарскаго»; «Издано графомъ Алексеемъ Ивановичемъ Мусинъ-Пушкинымъ»; іншим почерком: «(Писалъ митр. Евгеній)».

С. VII, приміт.* [після «Мусину-Пушкину»] – допов.: «Онъ купилъ ее въ числе многихъ старыхъ книгъ и бумагъ у Ивана Глазунова все за 500 р., а Глазуновъ после какого-то старичка за 200 р.»

С. 2, зн. – «О Баяне, князе Аварском[ъ] брате Болгарскаго князя, смотр. Stritteri Memoriae populor., tom II, pag. 526 и 527, а на руск. Известія визант. писателей, часть I, стран. 45 и 47. А о боянахъ у татаръ смотр. Летописецъ руской Львова, издан. въ С.П.б. 1792, част. III, стран. 431 и часть V, стр. 153 и 185. Есть река Бояна, впадающая въ озеро Скутари въ Черногоріи».

С. 6, приміт. з [підкр. «вечи»] – «Сечи», «См. Истор. рос. Карамзина. Часть I, стр. 290».

С. 7, приміт. і – допов.: «а на скифскомъ языке Thur значитъ князь, король – смотр. Далина Шв. истор., ч. I, стр. 37».

С. 8, ряд. 2 підкр. [«к мети»] – допов. вгорі: «Kmet и ныне на польскомъ и богемскомъ значитъ слуга».

ряд. 5 – допов. «О кормленіи концемъ меча новорожденныхъ младенцевъ смотр. Далина Шведск. ист., ч. I, кн. I, стран. 331. То же было и у татаръ, какъ пишетъ Beuplan dans la description de l'Ukraine, pag. 40–45, edit. Rouen, 1660 in 8°».

С. 9, ряд. 12 – «О скифахъ Овидій говоритъ: gens inculta nimis vehitur crepitante colasso (коляска)».

С. 17, ряд. 6 [підкр. «кикахуть»] – «хохотали».

С. 29, приміт. *з* [«шереширы»] – «Не то ли, что у Далина Шв. ист., ч. I, ст. 666?»

С. 35, приміт. *и* [«стрикус»] – «Не то ли, что охранные крыши у Далина Шв. истор., ч. I, стр. 666?»

С. 36, ряд. 15 [підкр. «хръсови», приміт. *с*: «Невразумительно»] – пояснення: «Къ великому Хорсу волкомъ путь перебегалъ».

С. 45, зн. – допов.: «Но въ Кенигсбергскомъ списке подъ 1154 годомъ въ рукописномъ дополненіи говорится совсемъ противное тому, а именно: «Томъ же лете иде Андрей отъ отца своего къ Суждале и принесе, идя, икону святое Богородицы, юже принесоша въ единомъ корабли съ Пироговищею изо Царя града, и вковахъ въ ю боле 30 гривенъ золота, кроме сребра и дорогого каменія и женчуга, украсивъ ю, и постави ю въ церкви своей въ Володимерю». Изъ сего видно, что сія икона была не Пирогощею, но только вместе привезенная...»

С. 46, зн. – «...съ Пирогощею. Притомъ, какимъ образомъ могъ ее поставить князь Андрей Боголюбскій во Владимире 1154 года, когда она стояла въ Кіеве еще при Игоре Святꙗславиче 1186 года?»

Папір верже (розмитий, без філіграні), щільний, білий з жовтуватим відтінком (с. I–VIII, 3–6, 17–24, [47]), окремі арк. з блакитним відтінком (с. 1, 7–16, 25–46, табл.). Табл. альбом. формату, накл. на останній чистий арк., складена втроє; філіграні: Jkool, тип «Strasburg bend». На титулі, стор. і табл. – сліди від вологи; титул і нижні кути стор. – забруднені.

НБУВ ІР. – Ф. 243. – № 1066. – Маслов В. И. Заметки митр. Евгения Болховитинова на принадлежавшем ему экземпляре «Слова о полку Игореве», изд. 1800 г. – 4 арк.

Примітки Є. О. Болховітінова опубліковані: Махновець Л. Є. Як було відкрито «Слово о полку Ігоревім» // Веч. Київ. – 1953. – 27 січня. – С. 3 (уривок); Маслов С. И. Киевские экземпляры «Слова о полку Игореве» // Тр. ОДРЛ. – 1954. – Т. 10. – С. 251–253.

З цими примітками, які узгоджуються з поясненнями О. І. Мусіна-Пушкіна про придбання рукопису від Іоїля Биковського, не погоджувався (не довіряючи власнику-видавцю) Л. О. Дмитрієв. Як пише український дослідник «Слова» Б. І. Яценко, рукопис вивіз з України Димитрій Ростовський (його б-ка була в Ростовському архієрейському домі): Яценко Б. І. «Слово о полку Ігоревім» та його доба. – К., 2000. – С. 129, 133; Його ж. Димитрий Ростовский и «Слово о полку Игоревом» // Рус. лит-ра. – 1996. – № 4. – С. 117–122.

Соп. 8721; Список ОИДР. – С. 43 (№ 17); Бурцев 533; Шибанов 99, 179; СК 2665; Битовт 2613; Петров 1, 913.

(2). Слово о полку Игоря Святославича, удельнаго князя Новагорода-Северскаго / Вновь переложенное Яковом Пожарским; С присовокуплением Примечаний [на переложение Слова о полку Игоря Святославича, изданное графом Мусиным-Пушкиным, и на примечания, сделанныя Александром Шишковым]. – Санктпетербург: В типографии Департамента народнаго просвещения, 1819. – 25, [3], 29–88, [2] с.; 4° (24 см).

Текст у 2 шп. Посттитул – посвята М. П. Румянцеву. Шмуцтитул. Віньєтки.

Примітка Є. О. Болховітінова:

С. 10, ряд. 9 [підкр. «лисици брешут на чръленыя щиты»] – допов.: «Софроній священникъ Рязанскій XV века въ повести о Мамаеве нашествіи сказалъ также: лисицы брешутъ глядячи на златыя доспехи».

Припл. 2 од.

Обкл.: щільний синій папір (реставрація 2000 р.)

НБУВ ВС, Гр1570. В.1130.41; ІП.2.47. Штемпель КДС

28. Власницький конволют Є. О. Болховітінова з видань (1800–1802) і рукописів:

(1). [Державин Г. Р.]. Переход в Швейцарии чрез Алпийския горы, российских императорских войск, под предводительством Генералиссима, 1799 года. – СПб.: Печ. в Имп. тип., 1800. – 19, [1] с., 2 гравюры на меди; 4° (23 см).

На зв. титулу – звернення автора до імп. Павла І. Ім'я автора вказане в кінці тексту, остання стор. – примітки.

Мідерити на початку і в кінці тексту: [Геркулес], «Чортовъ Мостъ».

Остання стор. зігнута (при оправлюванні решту було обрізано на 5 см).

Соп. 3139; Петров 1, 628; СК 1790.

(2). [Τιερτζε, Λοδοβικος Φραγγισκος, δε λα]. Το ιερον της δοξης: ποιημα ιστορικον Αφιερωθεν προς την ιεπαν αιτοκρατορικην μεγαλειοτητα Αικατερινης της τρο παιουχου ονοματι δευτερας ιμπερατοριςσης τε και αυτοκρατοριςσης Παςων Ροςσιων. – Петроупολει, 1772. – 31, [1] s.; 4° (23 cm). – Сигн.: α-δ⁴.

Передмова підписана автором (24.XI.1771).

Віньетка і орнамент на титулі, колонприкраси, заставка, ініціал, кінцівка.

(3). Στοχασμοι. Εις τυς παροντας κρισιμυς Καιρυς, τυ Κρατυς τυ Οθωμανικυ. – [S. l., s. a.]. – 40 s.; 4° (23 cm). – Сигн.: α-ε⁴.

Заставка, колонприкраси, ініціал, кінцівка.

Титул відсутній.

(4). Νικηφοροζ (Θεοτοκη, Νικολαοζ; 1731–1800). Ψυχης κατανενυγμενης ικεσιος Δεησις προς την υπεραγιαν Θεοτοκον. – [S. l., s. a.]. – 1 f.; 4° (25 cm).

Вірш гр. м. (текст однобічний). Край арк. підклеєний.

(5). Лист Євгенія Булгаріса (СПб., 18.VIII.1790): Копія. – 4 арк.; 4° (22x16,5 см).

З тексту: «Преподобнейшій и ученейшій во священноучителехъ, Брате о Господе честнейшій! Естли бъ у меня была та книга, которой недавно ты ... просилъ писмомъ: то бы напередъ не получилъ ты, безъ нея, сего ответа от меня, но вскоре съ писмомъ симъ купно получил бы и Мелетіево сочиненіе, коего ты просишь. Но кодексъ (подлинникъ) оный совокупно съ протчими книгами, сколько у меня ихъ было, находится ныне у преименитаго князя Потемкина... Итакъ къ нему должно прибегнуть гребующимъ той книги; которая немедленно вамъ оттуда и пришлется, естьли токмо высокопреосвященнейшій господинъ Митрополитъ Платонъ испроситъ ее отъ него ... достойно сорадуюсь и вашей учености, яко определенной на таковое многополезнейшее дело, отъ совершенія коего съ Божіею помощіею немалая прибудетъ единороднымъ (вашимъ) польза...

Христ. Фридерик. Матт[еи] ... когда он располагался ... перевести на латинской язык и въ печать издать ... то я таковое примечаніе изъ Херсона, где находился, написалъ...: Мелетія Афинейскаго архіерея «Исторія церковная», еще неизданная, у меня подлинна есть ... около 650-ти рукописныхъ страницъ...»

Пер. з гр. м. Скоропис. Папір верже, блакитний, цупкий.

Бібліотеку князя Г. Потьомкіна вивезено з С.-Петербурга 1791 р. до Катеринослава, де проектувалося заснування університету, але пізніше книги було передано до університету, відкритого у Казані.

(6). Index rerum insignorum, et adnotationum ad criticen et variam eruditionem pertinentium, in primo tomo positarum vel ei hic adnexarum. Ab auctore confectus vel potius affectus... – [S. l., s. a.]. – 40 p.; 8° (20 cm). – Sign.: a-e⁴.

Текст лат. і гр. м. Заставка, кінцівка.

Титул відсутній. Край арк. 1 підклеєний.

(7). [Мефодий (Смирнов; 1761–1815)]. Правило пасхальнаго круга или Краткоє наставленіє, как разуметь и оупотреблять Церковную нашу Пасхалію; в начале котораго предложено Разсужденіє о Пасхе иудейской и христіанской. – [М.]: Печатано в Московской Синодальной типографіи, 1800. – [1], 24 арк.; 4° (21 см). – Сигн.: [1] A-S⁴.

В кінці кириличного тексту: «...писано 1799 года в Воронеже и Коломне». Ім'я автора вказ. в попередньому вид.: «Рассуждение о пасхе иудейской» (М., 1793).

Заставка, ініціал, кінцівка.

Титул в чорнильних плямах.

Соп. 879; Петров, Бирюк, Золотарь 1282.

(8). Опыт ирмолойнаго пения в кратких правилах в Белогородской духовной семинарии для легчайшаго оному изучения написанный 1798 года. – [М.]: Печатан в Московской Синодальной типографии, 1798. – 13, [1], 14–16, [1] с., нот.; 4° (22 см). – Сигн.: [1] А-Б⁴.

На зв. титулу дозвіл єп. Білгородського Феоктиста (1.V.1798).

З тексту: Наставление учителю ирмолойнаго пения. – С. 14–16.

2-е вид.: Краткия ирмолойнаго пения правила (М., 1801).

Віньєтка на титулі, заставки, кінцівки.

У тексті є виправлення і підкреслення коричневим олівцем.

Петров 1, 1644; СК 5010.

(9). Dien en créant le premier homme établit Lui-meme l'inégalité en partageant les talens entre ses clescendans selon le rang qu'ils devoient tenir / Imprimé par ordre suprème de sa majesté impériale. – St. Pétersbourg: De l'Imprimérie l'Académie Impériale des Sciences, 1800. – 23, [1] p.; 4° (23 cm). – Sign.: 1-3⁴.

Лінійні заставки, кінцівка.

(10). Месяцослов на лето Господне 1801-е, которое есть простое, содержащее в себе 365 дней / Переведено с польскаго сочиненнаго в Бердичеве по 50 градусу северной широты, котораго климат сходен с листами Киевской, Малороссийской и Слободской-Украинской Губерний; ... в Харьковском Коллегиуме. – Печатан в Харькове, [1803]. – [36] с.; 4° (21 см).

На титулі набірна орнаментальна рамка, віньєтка. Текст в лінійних рамках. Папір синього кольору.

Петров 2, 1388; Петров 3, 882.

(11). Панкевич, Михаил. Слово об отличительных свойствах, источниках и средствах просвещения, на всерадостный день тезоименитства великаго государя, императора и самодержца Всея России Павла Перваго ... : 30 июня 1800. – Москва: В Университетской Типографии, [1800]. – 95, [1] с.; 4° (23 см). – Сигн.: А-Л⁴.

На титулі набірна орнаментальна рамка, лінії. Текст в лінійних рамках. Папір блакитного кольору.

Автограф Є. О. Болховітінова:

допов. про засоби: «Епикурейство» (с. 33); приміт. про властивості тіла і душі: «вздоръ, ибо [...] не было бы различія» (с. 34, ряд 2 зн.); «преклон[...] къ матеріализму и душъ собственныхъ удовольствій ничего не оставляется» (с. 35).

Петров 1, 1678.

(12). Skiadan, Michail Ivanovicz (?–1802). Dissertatio de Primo et remotissimo Juris Naturae et gentium principio, consistente in inolitatione ineluctabili voluntatis ad putatum bonum ... in die onomastico Pauli Primi ... 30.VI.1800 ... – [M.]: Typ. Caes. Mosquensis Universitatis: Apud P. Ridiger et C. Claudy, [1800]. – 14 c.; 4° (23 cm).

На титулі набірна орнаментальна рамка, віньєтка. Текст в лінійних рамках, заставка, кінцівка. Папір синього кольору.

СКИ 2645.

(13–14). Danilevsky, Johann Lukianovitz. Dissertatio inauguralis medica de magistratu, medico felicissimo quam consensu illustris medicorum ordinis pro summis in medicina et chirurgia honoribus rite obtinendis die 11 sept. an. 1784. Publicae disquisitioni submittit Johann Lukianovitz Danilevsky Kiovo-Russus. – Goettinge: Typ. J. Chr. Dieterich, acad. typ., [1784]. – [8], 38, [2] p.; 4° (21 cm).

Перша зразкова праця з соціальної гігієни доктора медицини, за походженням українця.

(15). Глас радования, которым Св. Правительствующаго Синода члену, великому господину, высокопреосвященнейшему митрополиту Платону, Московскому и Коломенскому, Свято-Троицкия Сергиевы Лавры священноархимандриту ... в день тезоименитства ... Московская Славено-Греко-Латинская Академия 1801 года, 18 Ноября... – Москва: В Университетской Типографии: У Х. Клаудия, [1801]. – 45, [1] с.; 4° (23 см).

Заставки.

Присвячені П. Левшину вірші С. і Н. Смирнових, П. Платонова-Грешищева рос., фр., гр., нім. м.

Петров 2, 492.

(16–17). Торжественные песни, которыя Св. Правительствующаго Синода первенствующему члену ... высокопреосвященнейшему Амвросию [Подобедову], митрополиту Новгородскому ... в день тезоименитства ... посвящает Александро-Невская Академия 1801 года Декабря 7 дня... – В Санктпетербурге: При Императорской Академии Наук, 1802. – 38, [2] с.; 4° (23 см).

Присвячені А. Подобєдову 13 анонімних віршів лат., рос., фр., гр. і нім. м., тільки під першою одою підписи: ректор Амвросій [Протасов], префект Євгеній [Болховітінов], викладачі – П. Тобольський і Парфеній (латинської, грецької і єврейської мов), І. Добронравін (латинської граматики), Сильвестр (французької і німецької мов), Венамін (поезії).

Петров 2, 2440.

(18). Глас радования, которым Святейшаго Правительствующаго Синода члену, великому господину, высокопреосвященному митрополиту Платону, Московскому и Коломенскому, Свято-Троицкия Сергиевы Лавры священно-архимандри-

ту, Орденов Св. Апостола Андрея и Св. Александра Невскаго кавалеру, мудрому директору ь протектору своему, в день тезоименитства его высокопреосвященства, во излиянии благодарственных чувствований с сыновним благоговением всеусерднейше приветствует Московская Славено-Греко-Латинская Академия 1801 года, 18 Ноября. – Москва: В Университетской Типографии: У Христофора Клаудия, [1801]. – 44 с.; 4° (23 см). – С дозволения Московской Цензуры.

Петров 2, 492.

(18а). План церкви Благовещения Пресвятыя Богородицы, что в Невском монастыре, с показанием мест где кто и когда погребен. – [Спб., 1800]. – 1 арк.; 2° (44х24,5 см).

Листівкове видання. Філіграиь: «ЯМВСЯ» з гербом.

(19). Краткое наставление о судопроизводстве в Российской империи употребляемом. – 3 арк.; 4° (22,5х17 см).

Скоропис. Папір верже, блакитний.

...(28). Risenko, Basil (Різенко, Василь Павлович; 1783–1827). De praecipius noxis, pro oeconomia animali corporis humani ex perversa vivendi ratione oriundis: Oratio, quam in solennibus... Universitatis Mosquensis d. 11 Julii anni 1815... – M.: Typ. Univ., 1815. – 22 p.

Оправа (XVIII ст.): картон, оклеєний мармуровим папером коричневого і синього кольорів; корінець і кути з коричневої шкіри (пошкоджені, стерті).

НБУВ ВС, Гр2391. Штемпель б-ки КСС, № 1234. На корінці наклейка «№ 158. 1234».

29. Ferrand, Antoine François Claude (1751–1825). L'Esprit de l'histoire, ou lettres politiques et morales d'un père à son fils, sur la manière d'étudier l'histoire en général et particulierement l'histoire de France / Par Antoine Ferrand, ancien Magistrat. – Troisième édition... – A Paris: Chez la veuve Nyon, 1804. – 8° (20 cm).

T. 1. – XXIV, 470 p. – Sign.: a^8 b^4 A-Z^8 Aa-Ff^8 Gg^3;

T. 2. – [4], 492 p. – Sign.: ^{2}A-Z^8 Aa-Gg^8 Hh^6;

T. 3. – [4], 520 p. – Sign.: ^{2}A-Z^8 Aa-Ii^8 Kk^4;

T. 4. – [4], 503, [1] p. – Sign.: ^{2}A-Z^8 Aa-Hh^8 Ii^4.

Дарчий напис П. І. Літке (Т. 1, верхн. форзац): «Не тщетному любителю наукъ Его Преосвященству Евгенію, епископу Старорускому и с. Анны кавалеру отъ нелицемернаго почитателя, вернейшаго друга и преданнейшаго друга П. Литке».

Автограф Є. О. Болховітінова: «Эта статья напечатана въ Вестнике Европы» (с. XI).

Оправа (XIX ст.): картон, обтягнутий коричневою шкірою, тонованою під мармур з тисненою золотом орнаментальною рамкою; на корінці тиснено візерунки, назву, нумерацію томів; форзац – мармуровий папір; обріз тоновано жовтою фарбою.

Cat. gen. 51. – Col. 18; ЭСБЭ 70 (XXXVa). – С. 602; Brunet 21308; Graesse 2. – P. 570.

НБУВ ВК, Б-ка КСС, № 1014/1-4.

30. Власницький конволют Є. О. Болховітінова видань (1805–1812) і рукописів:

(1). Documentum secundum de virtutibus illustrissimi excellentissimi d[om]ini regis comitis Alexij Hryhoriewicz Rozumowski. – [S. l., s. a.]. – [6] p.; 2° (32 cm).

Вірш. Ініціали (у кожній строфі), кінцівка.

Деф.: титул відсутній.

(2). Buhle, Johann Gottlieb Gergard (1763–1821). Elogium Viri quondam illustris Henrici Mauritii Theophili Grellmann, Imperatori et Autocratori Russiarum Augustissimo a consilius Autae, Professoris Historiarum et Statistices P. O. in Academia Mosquensi D. 11 Jan. 1805 / A Joanne Theophilo Buhle. – Typis Universitatis Literarum Caesar. Mosquensis, 1805. – 13, [1] p.; 4° (26 cm).

Заставка, лінійні прикраси (титул, біля колонцифр, кінцівка).

У тексті є підкреслення коричневим олівцем.

(3–4). Письма Евгения Болховитинова Д. И. Хвостову (13.IX.1807, 10.IX.1808): Копії (уривок з приміткою автора). – 2 арк.; 4° (22,5x16 см).

Скоропис. Папір верже.

Див. публ.: Переписка Евгения с графом Д. И. Хвостовым. (Из подлинных рукописей, принадлежащих М. И. Семевскому, 1804–1834). [С прим. Я. К. Грота] // Чтения 18 декабря 1867 года... – СПб., 1868. – С. 97–210. – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 1) [125 од.].

(5). [Палицын А.] Графу Дмитрию Ивановичу Хвостову. – 2 арк.; 4° (22,5x16 см).

Копія підписана Д. Хвостовим: «На оригинале іюль 11-го дня 1807-го года. Александръ Палицынъ».

Скоропис. Папір верже.

(6). Клименко, Алексей. Речь о главных источниках народной промышленности и богатства / Читанная в торжественном собрании Ярославскаго Демидовскаго вышних наук училища 29 Апреля 1812 г., политической экономии, науки финансов и статистики профессором, секретарем совета и главным смотрителем благороднаго пансиона, учрежденнаго при оном училище, Алексеем Клименко. – Москва: В Университетской Типографии, 1812. – 41, [1] с.; 4° (26 см).

З тексту (промови): Клименко А. Речь. – С. 1–17, [1]; Кокобцов, Николай. Речь о происхождении законодательства, сочиненная и читанная студентом... – С. [3], 22–32.

З тексту (вірші): [Беклемишев, Козьма]. Чувства благодарности к основателю училища; [Сладковский, Иван]. Истинная слава; [Уланов, Петр]. Хор. – С. 33–41.

Геннади. – Т. 2. – С. 138; Петров 2, 1023(1).

(7)=(18). Грузинов, Илья Егорович (1781–1813). Слово о новооткрытом месте происхождения голоса в человеке и других животных / В Торжественном собрании Имп. Московскаго университета июля 2 дня 1812 года, произнесенное медицины доктором, анатомии, физиологии и судебной медицины профессором публ. ординар., обществ Имп. Испытателей природы и Медико-Физическаго действ. членом, Ильею Грузиновым. – Москва: В Университетской Типографии, 1812. – 27, [1] с.; 4° (26 см).

Передрук: [Речи, произнесенныя в торжественном собрании Имп. Московскаго университета 2 июля 1812 г.] – М., 1812. – Паг. 2-я.

Смирдин 4379; Плав. 413; Геннади. – Т. 1. – С. 267; Петров 2, 577; СК 1, 2032.

...(9). Strena musis. Anno MDCCXIX = Подарок музам в новый 1799 год. – [Воронеж], 1799 года. – Див. № 26(6) даного каталогу.

(10). [Пнин, Иван Петрович; 1773–1805]. Ода на правосудіе... – [СПб.]: Въ медицинской типографіи съ разсмотренія С.П.Б. цензуры, [18...]. – 3 арк. (1 чистий); 8° (19x11,2 см).

Скоропис. Папір верже, письмовий, білий.

Публ.: Журн. для пользы и удовольствия. – СПб., 1805. – Ч. 2. – № 6. – С. 198–202.

Журн. рос. словесности / Изд. Н. Брусиловым. – СПб., 1805. – Ч. 3. – № 10 (20 окт.). – С. 67–73; О Пнине и его сочинениях. Некролог. – С. 57–66.

СКСИР 19844, 23347.

(11). [Державин, Гавриил Романович; 1743–1816]. Ода по случаю парения орла над российскою армиею, под предводительством князя Кутузова, при селе Бородине, 1912 года в Августе. – Санктпетербург: В Медицинской типографии, 1812. – [4] с.; 4° (28 см).

Автор вказ. в кінці тексту. Цензор І. Тимковський (СПб., 15.X.1812).

Віньєтка (титул).

Соп. 7215, 13001; Геннади. – Т. 1. – С. 293; Петров 2, 634; СК 1, 2260.

(12). Хвостов, Дмитрий Иванович (1757–1835). Ода на мир с Англиею: При случае новооткрываемой биржи 1812 года августа 11 дня. – Санктпетербург: В Морской Типографии, 1812. – 7, [1] с.; 4° (26 см).

Соп. 7339; Смирдин 7904; Петров 2, 2621.

(13). Kvostoff, Dmitrij (1757–1835). Ode on the peace between Russia and England. – St. Petersburg: Printed at the cllarine Printing-office, 1812. – [2], 4 p.; 4° (26 cm).

(14). Хвостов, Дмитрий Иванович (1757–1835). Ода на победы, одержынныя Российским воинством под предводительством генерал-фельдмаршала князя Голенищева-Кутузова, и освобождение Москвы. – Санктпетербург: В Морской Типографии, 1812. – 11, [1] с.; 4° (26 см).

Соп. 7340; Смирдин 7906; Петров 2, 2623.

(15)=(26). [Хвостов, Дмитрий Иванович; 1757–1835]. Ода на мир с Оттоманской портою, 1812 года майя 16 дня. – Санктпетербург: В Морской Типографии, 1812. – 11, [1] с.; 4° (26 см).

Соп. 7340; Петров 2, 2622.

(16). [Хвостов, Дмитрий Иванович; 1757–1835]. Послание к *... *... *... – [СПб., 1812]. – 4 с.; 8° (21 см).

З тексту: Пусть Буало твердит, что над стихами век ...

(17). [Остолопов, Николай Федорович; 1782–1833]. Лирическая песня про известие о кончине генерала от инфантерии князя Петра Ивановича Багратиона. – Санктпетербург: В Морской Типографии, 1812. – [4] с.; 4° (26 см).

Петров 2, 1718.

(19). Renner, Teobald (1779–1850). De clementia in animalia domestica multos eorum worbos avertente. – Mosquae: Typis Universitatis Caesareae, 1812. – [2], 24 p.; 4° (26 cm).

(20). Daignan,Guillaume (1732–1812). Memoire du docteur Daignan, sur l'Indigence, en Reponsé a la question suivante, proposée par un Comité de Bienfaisance. – Paris, 1802. – [4], 27, [1] p.; 4° (26 cm).

(21). [Евгений (Болховитинов, Евфимий Алексеевич; 1767–1837)]. Начертание жизни Якова Борисовича Княжнина. [Выписано из Новаго Опыта Историческаго Словаря Российских Писателей]. – [М., 1802]. – С. I–VIII; 8° (24 см).

Передмова до 2-го вид. (М., 1800. – 4 ч.), вид. коштом І. П. Глазунова.

Інший пр.: Гр2384(28). Див. також каталог III, № 4.

(22). [Ronca, Louis de]. Prospectus du Journal de Variétés: [План Журнала Новостей]. – [Москва: В Типографии Платона Бекетова, 1804]. – 16 с.; 8° (19 см).

Вихідні дані в кінці тексту. *Примітка Є. Болховітінова* про вартість підписки журналу рос. і фр. м. (коричневим олівцем): «15» і «17».

СКСИР 050 (1805. 2 т., 3 кн.; Пер. з фр. м. Ф. Кабрит).

(23). Secretum litterarum commercium vivos inter, ac mortuos. Epistola scripta Friderico Comiti de Nostitz ad campos Elysios Ex mundo superiore // III. Neovidensis. – № 86 (Neovidensis. – 1805. – № 83). – P. 667–674; 8° (20 cm).

Арк. не розрізані.

(24). Любосава, и Радован или Песни нравоучительныя по начину простонародных сербских песней. – В Будиме: Писмены Кралсв: Всеучилища Пештанского, 1800. – 20 с.; 8° (20 см).

Друк кириличним шрифтом. Віньєтка (титул), заставка, прикраси біля колонцифр, кінцівка.

(25). Uvjecbanje varhu Sakramenatah Pokoree, i Tila issukarstova Dillami Kripostah Boggoslovnih i s Kratkim Zabavglienjem za jutro, i za veccer. – U Vuidnu: Po Brattih Gallicichih, Dopustenjem Stariscinah, 1774. – 127, [1] s.; 16° (114x82 mm).

Віньєтка (титул). Текст підшито поділеним на 2 частини.

Деф.: титул розірвано.

...(59). [Амвросий Подобедов. Слово в день св. Пасхи. Слово в день посещения имп. Св. Синода] = Δυο λογος … Τη ημερα του πασχα. Τη ημερα καθην εισηλθεν εις την αγιαν συνοδον. – 1801. – 2 арк. (2 зв. – чистий); 4° (22,5x16 см).

Скоропис гр. м. Папір верже. Філігрань: ...

Примітка Є. О. Болховітінова: «Переводъ Преосвящ. Евгенія Булгара съ моего латинскаго перевода. Но не напечатанъ».

Чернухін І, № 120.

(60). [Письмо В. В. Ставиского Евгению Болховитинову (6.VI.1806)]. – 1 арк.; 4° (24x18,5 см).

«Преосвященнейшій владыко! Милостивейшій архипастырь! При семъ честь имею вашему преосвященству поднесть маленькое сочиненіе печатное о реформе

медицины, и рукопись, которую вы, такъ какъ членъ издаваемыхъ въ Москве Ежемесячныхъ сочиненій подъ виденіемъ г-на Хвостова, буди возможно будетъ, поместите ту рукопись напечатать, симъ вы зделаете честь своимъ рускимъ патріотамъ, а паче другу моему г-ну Даниле Велланскому, которой все силы и труды свои посвящаетъ на ползу страждущаго человечества. Я не могу вашему преосвященству изъяснить довольно его рвенія, но нетъ ничего такого, чтобы не имело завистниковъ, тому жребію подверженъ г-н Веланскій. Некто Мартиновъ, служащій у министра народнаго просвещенія, издавая Liceum, поместилъ на него критику, касаясь однихъ и только словъ, а не смысла. – Я думаю, вы оную получаете, то и можете судить, что онъ занимается безъполезными и пустыми словами, а не смысломъ. Преосвященнейшій владыко! Естли вы подносимую при семъ рукопись удостоите издать въ печать въ московскихъ вестникахъ, то и впредь гораздо полезнейшимъ снабжать за честь себе поставляемъ. Навсегда къ вамъ съ истиннымъ высокопочитаніемъ, пребывающій! Преосвященнейшій владыко, милостивейшій архипастырь, вашъ покорнейшій слуга Василій Ставискій. Іюля 5 дня 1806-го года С. Петербургъ, съ Императорской библіотеки».

Автограф. Папір верже, сіруватий. Філігрань: рамка.

Далі (№ 61) підшито 15 арк. рукописної копії згадуваної рецензії В. Стависького «Примечание на критику «Пролюзии к медицине как основательной науке» (Лицей. – 1806. – Кн. I. – С. 65-73).

Припл. 179 рукоп. і друк. од.

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний папером блакитно-синього кольорів (клейстерне фарбування); корінець і кути з коричневої шкіри.

НБУВ ВС, Гр2385. Штемпель КСС, № 1240.

31. Власницький конволют Є. О. Болховітінова видань (1808–1811) і рукописів:

(1). Стихи на спускъ корабля, имянуемаго «Храбрый». – 1 арк. (зв. чистий); 4° (21,7x16 см).

Примітка Є. О. Болховітінова: «Графъ Д. И. Хвостовъ, 1808».

Список. Папір верже, тонкий, блакитний.

Деф.: коричневі плями.

(2). Письмо Евгению Болховитинову (СПб., 21.VII.1808) и стихи Д. И. Хвостова «На потопленіе трехъ сыновей Николая Андреевича Сумарокова въ его Костромской деревне 1808 года». – 2 арк.; 4° (25x20 см).

Відпуск з підписом Д. І. Хвостова. Папір тонкий, білий (зжовк); філігрань: «1804 London», «Magnay et Pickering»[!].

Деф.: коричневі плями.

Клепиков 1264 (вар).

(3). [Иоанн Иустинов]. Речь, говоренная при погребеніи его высокопревосходительства Александра Андреевича Беклешова. С одобрения Цензурнаго комитета, учрежденнаго для округа Императорскаго Московскаго университета. – Печатана в Москве у Селивановскаго, 1808 года. – [4] с.; 4° (24 см).

Примітка Є. О. Болховітінова (титул): «Скончавшагося въ Риге 1808 года іюля 24. Графъ Яковъ Евфимовичъ Сиверсъ скончался того же года іюля месяца въ Ревельской деревне».

Соп. 10051; Петров 2, 932.

(4). Объявление о публичных учениях в Императорском Московском университете преподаваемых, с 1808 года Августа 17 по 28 Июня 1809, по назначению совета: Предисловие: Краткая, до сих пор еще не изданная на Греческом языке История о животных / [С лат. и гр. пер. С. Ивашковский]. – [Москва]: Печатано в Университетской типографии, [1807]. – [2], 8, 12 с.; 4° (25 см).

З тексту: Лекции Профессоров Этико-Политическаго Отделения. – 12 с.

Соп. 10051; Петров 2, 933.

(5). Catalogus praelectionum in Universitate Literarum Caesarea Mosquensi a d. 17 Aug. a. 1808 ad 28 Jun. a. 1809. Habendarum promulgatus auctoritate conventus academici. Prolusio de brevi historia animalium nondum edita auctore Christiano Friderico de Mattaei. – Mosquae: Typis Universitatis Mosquensis, [1809]. – 10 p.; 4° (25 cm).

(6). Городчанинов, Григорий Николаевич (1771–1852). Разсуждение о действии просвещения на разум и сердце / Произнесенное в бывшем при Императорском Казанском университете публичном собрании 30 августа 1807 года адъюнктом российской словесности, колежским ассесором Григорьем Городчаниновым. – В Санктпетербурге: В типографии Шнора, 1808 года. – 16 с.; 8° (23 см).

Цензор Г. М. Яценков, 19.II.1808.

Петров 2, 547; СК 1, 1917.

(7). Сыновния чувствия, которыя Святейшаго правительствующаго Синода члену, великому господину, высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Московскому и Коломенскому, Свято-Троицкия Сергиевы лавры священно-архимандриту, Орденов Св. Апостола Андрея и Св. Александра Невскаго кавалеру, мудрому директору и протектору своему, в день тезоименитства его высокопреосвященства, во благодарственном хвалении всеусерднейше приносит Московская Славяно-Греко-Латинская Академия: 1808 года, Ноября 18 дня. – Москва: В Университетской Типографии, [1808]. – 46 с.; 4° (26 см).

Текст рос., лат., фр., нім. м.

Соп. 11609; Петров 2, 2388.

(8). Речь, разговор и стихи, читанные в публичном акте, бывшем в университетском пансионе: Декабря 22-го дня 1808 года. – Москва: В Университетской Типографии, [1808]. – 42 с.; 4° (26 см).

Текст рос., лат., фр., нім. м.

Петров 2, 2056.

(9)=(49). Кутневич, Василий. Разсуждение, в котором противу новейших вольнодумцов доказывается, что Моисей точно существовал; что чудеса, им произведенныя, в самом деле происходили и были истинныя чудеса; что он был посланник Божий; что деяния, в первых трех главах Бытия повествуемыя, на которых основывается Христианская религия, суть неоспоримыя истины. – В Москве: В Синодальной Типографии, 1808. – [4], 35, [1] с.; 4° (26 см).

Смирдин 311; Петров 2, 1171.

(10). Скородумов, Андрей. Разсуждение о начале идолопоклонства, представленное на публичном испытании в Александро-Невской академии студентом бо-

гословии Андреем Скородумовым: 1808 года, июля 11 дня. – СПб.: В Тип. Св. Синода, 1808. – 31, [1] с.; 4° (26 см).

Соп. 9594; Смирд. 904; Плав. 1937; Петров 2, 2242.

(11). Стихи на обручение е. и. в. великой княжны Екатерины Павловны с его светлостью принцем Олденбургским 1809 года генваря 1-го дня. – СПб.: При Имп. Академии наук, 1809. – [4] с.; 4° (26 см).

Петров 2, 2354.

(12). [Бантыш-Каменский, Дмитрий Николаевич; 1788–1850]. Редкий пример уважения к старости... – Москва: В Губернской Типографии: У А. Решетникова, 1809 года. – 7, [1] с.; 8° (20 см).

На титулі епіграф: «Добродетель любезна во всяком состоянии, но сколь она величественна в Порфире!» Ім'я автора в кінці тексту.

На зв. титулу: «С одобрения Цензурнаго Комитета, учрежденнаго для Округа Императорскаго Московскаго Университета».

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка.

Петров 2, 118.

(13). Голубцов, Федор. «Для возстановленія курса золотой и серебреной монеты къ первобытному состоянію... Правила на какомъ основаніи должны производимы быть внутренніе займы...» – 4 арк. (остання с. чиста); 4° (19,5x24,8 см).

Папір письмовий, тонкий, білий. Скоропис (чорним чорнилом). Філіграні: «1801», «1807».

Допов. наприкінці тексту *Є. Болховітіновим*: «1809 года».

(13а). [Хвостов Д. И.] Живописцу моему. – [Москва: Печатано в Типографии Платона Бекетова, 1809 года]. – [4] с.; 4° (26 см).

Без титулу. Лінійні заставка, кінцівка. Ім'я автора і вихідні дані в кінці тексту.

(14). [Bause, Teodor; 1752–1812]. Beym Ableben des Herrn Professors Sochatzky: Am 18 Maerz, 1809. – [M., 1809]. – [4] S.; 4° (27 cm).

Помітка Є. О. Болховітінова (коричневим олівцем) – під текстом допов. ім'я автора: «Баузе».

(14а). Стихи на кончину надворнаго советника и Московскаго университета ординарнаго профессора, Павла Афанасьевича Сохацкаго: 1809 года, Марта 18-го дня. – В Москве, [1809]. – [1, 1] с.; 4° (27 см).

(15). Conspectus praelectionum, a 17 Augusti 1809 ad 30 Junii 1810 anni in Caesarea Universitate Charcoviensi publice habendarum = Обозрение публичных чтений, кои в Имп. Харьковском университете от 17-го августа 1809 по 30-е июня 1810-го года имеют быть преподаваемы. – Charcoviae: Typis Universitatis, 1809. – 16 p.; 2° (31 cm).

Текст лат. і рос. м.

Соп. 6949 (1811); Петров 2, 1636.

(16). Catalogus lectionum et exercitationum, in Athenaeo literarum Demidoviano Jaroslaviensi a die 17 Augusti an. 1809 ad diem 28 Junii an. 1810. habendarum = Расположение предметов учения, в Ярославском Демидовском вышних наук училище

преподаваемых с 17-го августа 1809-го года по 28-е июня 1810-го года. – [Москва: В Университетской Типографии, 1809]. – 11, [1] с., 1 табл.; 4° (24 см).

Текст лат. і рос. м. 2 титули.

(17)=(21)=(52). Мудров, Матвей. Слово о пользе и предметах военной гигиены, или науки сохранять здравие военнослужащих / В торжественном собрании Имп. Московскаго университета, Июля 3 дня 1809 года, произнесенное медицины доктором … Матвеем Мудровым. – М.: В Университетской типографии, [1809]. – [2], 39, [1] с.; 4° (24 см).

Соп. 10805 (1808); Смирд. 4700; Петров 2, 1636.

(18). [Речи, произнесенныя в торжественном собрании Имп. Харьковского университета, бывшем 30 августа 1809 года]. – [Харьков: Тип. университета, 1809]. – 46 с.; 4° (24 см).

Зміст: [Huth M.]. De eruditorum gloria. – S. 3–25; Ode auf Alexander den Ersten, Kaiser von Russland. – S. 27–32; [Успенский Г.] О том, что каждому народу нужнее знать древнее и нынешнее состояние своего отечества, нежели других государств. – С. 33–46.

Без титулу.

Петров 3, 1425.

(19). [Речи, произнесенныя в торжественном собрании Имп. Харьковского университета, бывшем 30 июня 1809 года]. – [Харьков: Тип. ун-та, 1809]. – 33, [1] с.; 4° (24 см).

Зміст: [Dreyssig G.] De alimentorum effectu usuque in statu hominis sano. – P. 3–11; [Успенский Г.] О состоянии военных сил в России до времени государя императора Петра Великаго. – С. 13–33.

Без титулу.

Соп. 9972; Петров 2, 2032; Петров 3, 1424.

(20)=(51). Reuss, Ferdinando Friderico (1778–1852). De incendiis spontaneis eorumque legibus et causis / Oratio in conventu solemni Universitatis Carsareae Literarum Mosquensis d. 3 Julii a. 1809. habita a Ferdinando Friderico Reuss Imperat. et Autocr. Russ. a Consil. Aulae, Medicinae Doct. Chemiae Prof. Publ. Ordin. Soc. Phys. Med. Mosq. Secretar. Acad. Imp. Scient. Petrop. Societ. Imp. Hist. Nat. Mosq. Aliarumque Sod. – Mosquae: Typis Universitatis Caesareae, [1809]. – [2], 54 p.; 4° (25 cm).

(22). Александр I. (імп.; 1777–1825). Письмо Ивану Васильевичу […]. – 2 арк.; 4° (22 см).

Список.

(23). Речи, говоренныя Его Высокопреосвещенству, Святейшаго Правительствующаго Синода члену, великому господину, высокопреосвещеннейшему Платону, митрополиту Московскому и Коломенскому, Свято-Троицкия Сергиевы Лавры священно-Архимандриту и разных орденов кавалеру, в день тезоименитства Его Высокопреосвященства: 1809 года, Ноября 18 дня, в Вифании. – Москва: В Университетской Типографии, [1809]. – 7, [1] с.; 4° (25 см).

Текст лат. і рос. м.

Петров 2, 2027.

(24). Глас благодарения, которым день тезоименитства его высокопреосвещенства, Святейшаго правительствующаго Синода члена, великаго господина, высокопреосвещеннейшаго Платона, митрополита Московскаго и Коломенскаго, Свято-Троицкия Сергиевы Лавры священно-архимандрита, орденов Св. Апостола Андрея, Св. Александра Невскаго и Св. Равно-Апостольнаго князя Владимира первой степени кавалера, мудраго директора и протектора своего, при излиянии сыновних чувствий воспевает Московская Славяно-Греко-Латинская Академия: 1809 года, Ноября 18 дня. – Москва: В университетской типографии, [1809]. – 38, [2] с.; 4° (26 см). – Сигн.: А-Д⁴.

Вірші рос., лат., гр., євр., фр., нім. м. вчителів і студентів: Є. Ржевського, П. Черткова, П. Платонова-Грешищева, Н. Платонова-Смирнова, А. Нарцисова.

Соп. 2831; Петров 486; СК 1684.

(25). [Куракин, Алексей Борисович; 1759–1829]. О сооружении памятника гражданину Козьме Минину и болярину князю Пожарскому: [21.XI.1808]. – Санктпетербург: В Медицинской типографии, 1809. – 12 с.; 8° (20 см).

Петров 2, 1168.

(26). Акт собрания во Казанской академии 1809-го года, декабря в 4-й день бывшаго. – 25 арк.; 4° (19,5x23 см).

Список. Папір верже, тонкий, блакитний.

(27). Городчанинов, Григорий Николаевич (1772–1852). Лирическая песнь, на день всерадостнаго прибытия е. и. в. Александра Перваго, в столичный град Москву, 6-го декабря 1809 году / Всеподданнейше подносимая Императорской Медико-хирургической академии Московскаго отделения библиотекарем, коллежским ассесором, Григорьем Городчаниновым. – В Москве, 1809. – [4] с.; 4° (23 см).

Віньстка.

Автограф Є. О. Болховітінова (допов. титулу): «При отделеніи Медицинской Академіи. Буквы сіи резаны въ Париже».

Петров 2, 542; СК 1, 1908.

(28). Голенищев-Кутузов, Павел Иванович (1767–1829). Чувствования Москвы при всевожделенном прибытии его императорскаго величества всемилостевейшаго государя Александра Перваго / Декабря 6 дня 1809 года с благоговением посвящает всеподданнейший Павел Голенищев-Кутузов. – [С одобрения Цензурнаго Комитета, учрежденнаго для Округа Императорскаго Московскаго Университета, печатано в Типографии Платона Бекетова]. – [М., 1809]. – [4] с.; 4° (27 см).

Соп. 1264; Петров 519; СК 1828 (БАН).

(29). Свешников, Григорий. Речь о том, какия суть главнейшия обязанности благовоспитаннаго юноши, желающаго вступить в какую-либо должность / Сочиненная Практической коммерческой академии 1-го класса учеником Григорьем Свешниковым на случай отбытия его из оной Академии. Говорена при публичном собрании Декабря 17 дня, 1809 года. – Москва: В Губернской Типографии: У А. Решетникова, 1809 года. – 20 с.; 4° (25 см).

Петров 2, 2170.

(30). Померанцев, Алексей. Слово о выгодах и преимуществах публичнаго воспитания / При публичном испытании юношества в Московской Практической коммерч. академии произнесенное российской словесности учителем Алексеем Померанцевым: Декабря дня, 1809 года. – Москва: В Губернской Типографии: У А. Решетникова, 1809 года. – 19, [1] с.; 4° (25 см).

Петров 2, 1868.

(31). Абакумов, Федор. Речь о постепенном возвышении российской словесности / Сочиненная и говоренная при публичном испытании юношества в Московской Практической Коммерческой Академии I-го класса учеником Федором Абакумовым: Декабря дня, 1809 года. – Москва: В Губернской Типографии: У А. Решетникова, 1809 года. – 20 с; 4° (23 см).

На зв. титулу: С одобрения Цензурнаго Комитета, учрежденнаго для Округа Императорскаго Московскаго Университета.

Посвята автора П. С. Валуєву. На титулі віньєтка.

Арк. переплутані: с. 9–20 вшиті попереду в алігаті № 29.

Соп. 10065; Петров 2; СК 4.

(32). Спиридонов, Дмитрий. Речь по окончании эксамена, произнесенная к собранию во изъявление благодарности за посещение в Моск. Практ. коммерч. академии / Сочинена оной же Академии 1-го класса учеником Дмитрием Спиридоновым, декабря 17 дня, 1809 года. – Москва: В Губернской Типографии: У А. Решетникова, 1809 года. – 4 с.; 4° (24 см).

Петров 2, 2320.

(33). Горюшкин, Захарий Аникеевич (1748–1821). Судебное действие, происходившее декабря 21-го дня 1809 года, в Благородном Университетском пансионе, во время годичнаго испытания юношества, обучающагося российскому практическому законоискусству, под руководством коллежскаго советника Захария Горюшкина: Действие производилось в Уездном Суде, зале Благороднаго Пансиона, представленной в виде Судебнаго Места. – [Москва, 1809]. – 25, [1] с.; 4° (25 см).

Заставка. Без титулу.

СК 1, 1933.

(34). Речь, разговор и стихи, читанные в публичном акте, бывшем в Университетском благородном пансионе: Декабря 21 дня, 1809 года. – Москва: В Университетской Типографии, [1809]. – XX, 40 с.; 4° (25 см).

Петров 2, 2057.

(35). Вещезеров С. Его сиятельству князю Александру Николаевичу Голицыну, высокому духовнаго просвещения преобразователя и меценату / В новый 1810 год, сей слабый опыт высокопочитания и глубочайшей преданности усерднейше посвящает С... Вещезеров. – Санктпетербург: Печатано в Типографии И. Байкова, 1810 года. – [2], 4 с.; 4° (24 см).

Текст в орнаментальних рамках.

Дарчий напис (зв. титулу): «Его высокопреосвященству Евгенію епископу Вологодскому отъ Сочинителя».

Деф.: розрив на с. 3 (1 см).
Петров 2, 318; СК 1, 1116.

(36). Образование Государственнаго совета. – [СПб, 1810]. – [8], 8, 11–42 с.; 4° (25 см).
Петров 2, 1638.

(37). [Хвостов, Дмитрий Иванович; 1757–1835]. Письмо к ... О пользе Словесности. – [М.?, 1810]. – 7, [1] с.; 4° (25 см).
Допов. Є. О. Болховітінова (с. 7): «1810 года Іюня».
Без титулу.

(38)=(62). Бардовский, Яков Иовлевич (1779–1851?). Стихи на случай открытия странноприимнаго в Москве дому графа Шереметева в 28-й день Июня, достопамятный для сего дому рождением незабвеннаго основателя его / Сочинение Якова Бардовскаго, переводчика Лагарповой книги: Опровержение злоумышленных толков против закона Христова. – Москва: В Университетской Типографии, 1810. – 8 с.; 4° (27 і 24 см).
На зв. титулу: С одобрения Цензурнаго Комитета, учрежденнаго для Округа Императорскаго Московскаго Университета.
В кінці дод.: Краткая записка о благотвореніях Странноприимнаго Дому.
Віньєтка на титулі, заставки, лінійні прикраси (біля колонцифр, кінцівка).
Соп. 11417; Петров 2, 124; СК 1, 441.

(39). Hiltebrandt, Friderico (1773–1845). De studii chirurgici praestantia / Oratio in anniversariis solemnibus inaugurationis Universitatis Caesareae Literarum Mosquensis d. 1 Julii a. 1810, habita a Friderico Hiltebrandt, chirurgiae prof. publico ordinario... – Mosquae: Typis Universitatis Caesareae, [1810]. – 12 p.; 4° (25 cm).

(40). Гильдебрандт, Федор Андреевич (1773 1845). Речь о превосходстве хирургии / В торжественном собрании Императорскаго Московскаго университета, Июля 1 дня 1810 года, произнесенная медицины и хирургии доктором, хирургии профессором П. О., Хирургическаго института директором, Императорской Московской больницы для бедных советующих хирургом, Императорских обществ: испытателей Природы и Медико-Физическаго ординарным членом, и Королевскаго Геттингтскаго Общества Наук корреспондентом Фридрихом Гильдебрандтом; [Пер. с лат. А. Г. Сидорацкий]. – Москва: В Университетской Типографии, [1810]. – 14 с.; 4° (26 см). – Сигн.: ^{1} А^{4} Б$^{2+1}$.
Віньєтка на титулі, заставка, лінійні прикраси (біля колонцифр, кінцівка).
Соп. 10088; Плав 463; Смирд. 4696; Петров 483; СК 1655.

(41). Гаврилов, Матвей Гаврилович (1759–1829). Слово о начале и успехах искусств, особливо наук изящных / В торжественном собрании Императорскаго Московскаго университета, Июля 1 дня 1810 года, произнесенное надворным советником, изящных наук и российской словесности публ. экстр. профессором, Общества Истории и Древностей Российских секретарем, Матвеем Гавриловым. – Москва: В Университетской Типографии, [1810]. – [2], 42, 4 с.; 4° (26 см). – Сигн.: А-Д^{4} Е$^{2+1}$.

На дод. 4 с.: Хор, петый в торжественном собрании Императорскаго Московскаго Университета, Июля 1 дня 1810 года. (Музыка Гна Кашина).

Віньєтка на титулі, заставки, лінійні прикраси (біля колонцифр, кінцівка).

Соп. 10806; Плав 904; Смирд. 5440; Петров 419; СК 1457.

...(45). Глас благодарности, которым день тезоименитства Его высокопреосвященства, Святейшаго правительствующаго Синода первенствующего члена, великаго господина, высокопреосвященнейшаго Амвросия, митрополита новгородскаго, санктпетербургскаго, эстляндскаго и финляндскаго, Свято-Троицкия Александроневския лавры священно-архимандрита, Коммисии духовных училищ члена, и орденов, Св. Апостола Андрея, Св. Александра Невскаго, Св. Владимира 1й степени, Св. Анны 1го класса и Св. Иоанна Иерусалимскаго большаго Креста кавалера, мудраго директора и протектора своего с сыновным благоговением прославляет Московская Славяно-Греко-Латинская Академия: 1810 года, Декабря 7 дня. – Москва: В Университетской Типографии, [1810]. – 22 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-Б^{4} В$^{2+1}$.

На зв. титулу: С одобрения Цензурнаго Комитета, учрежденнаго для Округа Императорскаго Московскаго Университета.

Текст лат., рос., гр., нім., фр. м.

Віньєтка на титулі, заставки, лінійні прикраси (біля колонцифр, кінцівка).

Петров 2, 487; СК 1685.

...(58). Палафокс-и-Мельси, Хосе (1776?–1847). Ответ генерала Палафокса фелдмаршалу Лефебру... – 10 арк.; 4° (24,5x19 см).

Допов. Є. О. Болховітінова: «испанскаго»; «защищавшаго Сарагоссу к»; в кінці – «1809 года».

Копія листа. Скоропис. Папір верже, щільний, блакитний.

(59). Замахаев, Алексей. Надгробная речь от лица воронежских граждан, сочиненнаяя и говоренная воронежским полицмейстером Алексеем Замахаевым, при выносе из дома тела ... Александра Борисовича Сонцова, 1811 года февраля 23 дня. – В Харькове: В Университетской типографии, 1811. – 7, [1] с.; 4° (28 см).

Петров 2, 823.

(60). Московские ведомости.

Прибавление к № 69: Воспоминания 26-го августа 1810 года ... Сергею Михайловичу Каменскому. – 7, [1] с.; 4° (25 см).

Прибавление к № 78: Стихи на кончину ... князя Василия Юрьевича Долгорукова, вопоследовавшую сего 1810 года сентября 2 дня, в молдавской армии. – [2] с.

(61). Московские ведомости. – [Б. г.]

Объявление к № 99 Московских ведомостей: С дозволения Его Сиятельства, господина генерал-фельдмаршала, главнокомандующаго в Москве, Государственнаго Совета члена, сенатора и всех российских орденов кавалера, графа Ивана Васильевича Гудовича, московская контора адресов сообщает публике подробное сведение о правилах своего Положения, переведенное на французский и немецкий языки. – 8 с.; 4° (27 см).

...(63). Кандорский, Иоанн Михайлович. Речь благодарственная, Святейшаго Правительствующаго Синода члену, великому господину, высокопреосвященнейшему Платону, митрополиту Московскому и Коломенскому, и Свято-Троицкия Сергиевы лавры священно-архимандриту, орденов: Святаго Андрея Первозваннаго, Святаго Александра Невскаго и Святаго равноапостольнаго князя Владимира 1-й степени кавалеру, милостивейшему отцу и архипастырю / Говоренная в Вифании Маия 3 дня церкви Святыя Великомученицы Варвары протоиереем Иоанном Михайловым Кандорским, по произведении его в сие достояние Маия 1 дня, 1810 года. – Москва: В Синодальной типографии, 1810. – [4] с.; 4° (23 см).

Петров 2, 968.

(64). Кистер, Федор. Речь, говоренная при открытии Практической Коммерческой академии главным смотрителем, доктором прав Федором Кистером: 1811 года мая 22 дня. – Москва: В губернской Типографии: У А. Решетникова, [1811]. – 8 с.; 4° (26 см).

Петров 2, 1021.

(65). Пастырское увещание о прививании предохранительной коровей оспы / Сочиненное епископом Вологодским Евгением; Напечатано по Высочайшему е. и. в. повелению. – В Санктпетербурге: При Святейшем Правительствующем Синоде, 1811 года. – [2], 22, [4] с.; 4° (28 см).

(66). Хор по случаю получения на имя старшин российскаго благороднаго собрания высочайшаго рескрипта, изъявляющаго отличное е. и. в. к дворянству благоволение, петый в Собрании января 10 дня 1811 года. – Москва: В Университетской Типографии, [1811]. – [4] с.; 4° (28 см).

Петров 2, 2652.

(67). Prospectus de deux grands tableaux chrono-genealogiques de l'histoire de Russie. – Moscou, 1811. – 2 p.; 4° (28 cm).

(68). [Письмо П. И. Голенищева-Кутузова. 26.II.1805]. – 2 арк.; 4° (23х19 см).

«Почтеннейшему нашему сотруднику преосвященному Евгенію епископу Старорусскому, отъ искренняго его почитателя.

О ты, котораго назначила судбина,
Быть добрымъ Пастыремъ, къ отраде всехъ овецъ,
Идущій съ бодростью следами Августина!
Сколь сладко на тебе лавровый зреть венецъ,
Даруемый тебе десницей Аполона,
Отъ митры мещущий сугубый новый светъ;
Ты смело шествуя къ вершинамъ Геликона,
Стремишся исполнять премудрости советъ,
Колико чистота священнаго Парнаса,
Совместна съ чистотой и веры и любви,
Ты ето доказалъ чрезъ силу слова, гласа –
Для подвиговъ такихъ на много летъ живи!
Ты ясно намъ явилъ, что мудрый проповедникъ
Быть можетъ чистыхъ девъ невинный собеседникъ,

Что съ лирою златой согласнее гремятъ,
Священны пенія въ хвалу и славу Богу,
Что тамъ гармонію они въ сердцахъ родятъ,
Где зримъ съ любезностью, жизнь мирную и строгу,
Что Флакка, Пиндара читать никакъ не грехъ,
Что можно, какъ пчела, брать сладкій медъ со всехъ,
Что можно иногда беседовать съ Мольеромъ,
Что можно веровать, не бывши лицемеромъ;
О, сколько я твоей завидую судьбе!
О, какъ бы подражать и я хотелъ тебе!
Чтобъ съ верой съединять любезныхъ музъ служенье:
Но мне препятствуетъ мірское закруженье;
На крыльяхъ ты паришь, а я ползу, какъ кротъ;
Въ грехахъ моихъ погрязъ, чуждъ правды и добротъ,
Не твой имею умъ, нетъ духа, силъ, ни знаній,
Нетъ добродетелей твоихъ, ни дарованій –
Со снисхожденіемъ стихи мои читай,
И лучшихъ мне во всемъ успеховъ пожелай.

Павелъ Г. Кутузовъ.

Преосвященнейший владыко, милостивый государь. Примите съ благоснисхожденіемъ изліяніе чувствъ сердечныхъ нестройною, слабою лирою толь несовершенно выраженныхъ. Буде позволите, то оныя напечатаны будутъ. А между темъ продолжайте любить музъ; продолжайте быть милостивымъ къ последнему ихъ слу-жителю, имеющему къ Вамъ безпредельное почтеніе, съ каковымъ онъ навсегда пребудетъ Вашего преосвященства преданнейшимъ слугою Павелъ Г. Кутузовъ. Москва ч. 26 февраля 1805 года».

Автограф. Папір верже, письмовий, тонкий, білий. Філіґрань: I. Hessels.

...(69а). «Два канта, сочиненные Кирилломъ Ляшевецкимъ, бывшимъ епископомъ Черниговскимъ». – 1 с., 2 арк.; 4° (23х19 см, 27х21 см).

«I. Латинский.

Qui mundum proba noscit,
De mundo nihil poscit.
Sunt mundi suenndi, instabiles, labiles res
inutiles futiles spes.
Hoc ipsum sope gementes
Fatentur mundi clientes.
Quod omnia, somnia, lusus, a busus et lis
et picta sunt pompa et vis.
Plerique tamen dantur
Qui mundum affectandur.
O salpae! O talpae! Quo itis? Nescitis, quod mos
Sit mundi, decipere vos.
Milleni et milleni
Lascivia sunt pleni.
Vecordes in sordes, vesani, insani, o vae!
Conjiciunt turpiter se;

Et se pro leni momento
Aeterno tradunt tormento.
O bruta polluta! O sues! Vos lues, vos Styx
Exssectat vos sulphur et pix.
O, locci amatores
Secundum mundi mores!
Vos gerite, terite, premite, emite sat
que mundus venalia dat.
Adsint argentae venae –
Adsint repletae crumenae.
Sint auri thesauri, sint satis et gratis; sed quid?
Scitate, quod nihilum sit.
Adsint honores summi,
Divitae et nummi
Hoc chara et rara, hoc cuncta conjuncta, sed fors
alt certe eripiet mors.
Florebat olim Menander
Et Codrus et Alexander
Sunt missi Narcissi in pulchra sepulchra, et sic
protereunt omnia hic.
Fot nobiles personae
Sunt omnes in oblivione
En jacent, en tacent, en cinis et finis, et nunc
Non sunt qui extiterant tunc.
Ardens Epulo spirat
Et sicca labia girat
Nec tamen lenamen, nec guttam minutam, o vae!
Habebit aeternum pro se.
Sed Lazaro divinum
Recepto jam in sinum
Est vestis coelestis, egregia regia frons
Lac, mel, cibus nectar et fons.
Sic sunt post in commoda fructus,
Sic sunt post gandia luctus!
Sunt pleni egeni, egeni sunt pleni; nam dux
ad coelum est labor et crux.
Per rosas et flores
Incedunt peccatores
Nunc reae chorae, nunc focus et jocus; sed mox
tartarea sequitur nox.
O munde! Serna lepores
Thesauros, lupus, honores!
Craecare, laetare, non ego: sellego quid tum?
jam nunc libi mortuus sum.
Cognovi jam tuas laudes
Nil esse nisi fraudes.

Tu lactas et mactas, ostendis sed vendis non mel
Sed virus, acetum et fel.
Non tea 'ecum amlius ludam,
Sed arma contra te cudam;
Bellabo et stabo; nam verus est Herus, qui se
vult sperni et spernere te.
Cosmophili Pensate
Et mundo vale date;
Non istum, sed christum audite, et seite, nam crux
ad coelum est via dux.
Esto te tamen prudentes,
Astuti sicut serpentes,
Ae toti devoti, clementes, splendentes ut fax
Sic erit in cordibus pax.
Prae cunctis Deus chare!
O inexhaustum mare!
O lumen! O flumen! O ignis insignis! O Ens!
Quo uno beabitur mens!
Te praeter omnia amo,
Ad te suspiro et clamo!
Ovita Cupita! Non sine in fine, ut me
Hic quid quam averset a Te!

II. Руской.

Истинное добро! Где тебе сыскати?
Узритъ ли когда дни твои всезлаты?
Отягчила уже беды неизастливы везде следы.
Сеемъ съ трудами, жнемъ со слезами
ахъ, плоды не сладки!
От дня въ кой матерня изнесетъ утроба
Не видимъ щастія твердаго до гроба
а хотя что пощастится, потомъ скорьбми наградится
Рано играет, въ вечеръ рыдаетъ
ахъ, премены скоры!
Получитъ богатство, съ нимъ зависть окружитъ:
Стяжемъ достоинство; духъ о высшемъ тужитъ.
Слава буде пространится, сердце къ вящшей разгорится
Ах, нетъ покою, мысль не съ собою.
Чтожъ сего беднее?
Желаемъ житіе исправить хоть мало;
Тутъ бедъ, тутъ напастей самое начало.
Извнутрь, извне вдарятъ брани, мысли рвутся аки пьяни.
Обымутъ сети вокругъ наветы
отъ врага готовы.
О, хотя бъ то добро тогда получити
Когда руки вечно повелятъ сложити!

Отбросили бъ все печали, кои насъ зде отягчали
Увеселяясь, въ векъ наслаждаясь
будущія жизни».

Автограф Є. О. Болховітінова. Папір 1 сорту – верже, щільний, блакитний; 2 сорту – тонкий, проклеєний, білий. Філігрань: 18... В. Ф.

Автор був також єп. Воронезьким (1738–1761). Твори цього високоосвіченого проповідника XVIII ст. маловідомі. Деякі його книжки потрапили до НБУВ, зокрема збірник творів Еразма Ротердамського, М. Лютера і М. Флаха 1524 р. (Pal. 1465a). А з колекції Болховітінова зберігся рукописний збірник «Начальныя энциклопедическія понятія» (ІР. – Ф. 312. – № 607), в якому вміщена одна проповідь К. Ляшевецького.

Див. інший збірник 1798–1806 рр. з цими ж кантами – «Разные сочиненія въ стихахъ и прозе, письма Г. Сковороды» (БРАН ОР. – № 19.2.6): Воздыхание о получении истиннаго добра. (Арк. 64); Господи, да не погубиши с нечестивыми душу мою; или Воздыхание о том, чтоб любовь мира, овладев душею, не отторгнула от Бога и не погубила навеки [Кто свет опытом знает...] (Арк. 68 зв.).

Цей збірник надійшов з б-ки В. Г. Анастасевича, якому, можливо, передав, як вказано в описі, Є. О. Болховітінов. – Описание рукописного отдела библиотеки АН СССР. Стихотворения, романсы, поэмы и драматические сочинения XVII – первая треть XIX в. / Сост. И. Ф. Мартынов. – Л., 1980. – Т. 4. – Вып. 2. – С. 194, 197, 198; Кукушкіна О. Д., Мартинов І. Ф. Невідома рукописна збірка XVIII ст. // Рад. літ-знавство. – 1975. – № 1. – С. 73–82.

Припл. 70 рукоп. і друк. од.

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний папером блакитно-синього кольорів (клейстерне фарбування); корінець і кути з коричневої шкіри; *деф.*: відірвано частково верх і низ палітурки; корінець розірваний.

На корінці наклейка з рукописною назвою: «Collectio variarum dissertat., poemat et orationum», «Tom XIII».

НБУВ ВС, Гр2394(1 70). Штемпель КСС, № 1241.

32. Саллюстий Крисп, Гай (Sallustius Crispus, Caius; 86–35 до н. э.) К. Криспа Саллустия История о войне Катилины и о войне Югурфы Переведена с латинскаго Императорской Российской Академии членом Н. Озерецковским, и оною Академиею издана. – Санктпетербург: В типографии Академии Наук, 1809 года. – [2], 257, [1] с.; 8° (23 см). – Сигн.: []^{1} 1^{*8}–28^{8} 29^{5}.

Посттитул: Caii Sallustii Crispi Bellum Catilinarum et bellum Jugurtinum = К. Саллюстия Криспа... Текст парал. лат., рос. м

Фронтиспіс – портрет Саллюстія (гравійований профіль).

Дарчий напис: «Отъ Императорской Россійской Академіи Члену оныя Его преосвященству Евгенію Епископу Вологодскому и кавалеру».

Краї сторінок не обрізані.

Обкл.: сірий мармуровий папір; *деф.*: корінець відсутній, краї розірвані.

Соп. 10135; Смирдин 3264; Плав. 2665; Петров 2, 2148.

НБУВ ВС, Гр$_{х\ х}$4264. III.1.155; Е.1044.18. Штемпель КДС.

33. Видавничий конволют.

(1). [Язвицкий, Николай Иванович/Николаевич]. Введение в науку стихотвор-

ства, или разсуждение о начале поэзии вообще, и краткое повествование восточнаго еврейскаго, греческаго, римскаго, древняго и средняго российскаго стихотворства. – Санктпетербург: В Медицинской типографии, 1811. – [4], 127 с.; 8° (21 см). – Сигн.: []^{10} 2*^{8}-8 $^{8+1}$.

Посттитул – посвята імп. Єлизаветі Олексіївні.

Дарчий напис М. Язвицького (дод. арк. перед титулом): «Его преосвященству Евгенію епископу Вологодскому и Устюжскому отъ сочинителя. 1811 года Декабря 20».

У тексті – численні авторські виправлення друкарських помилок; помітки простим олівцем.

Примітка Є. О. Болховітінова: «Сей сочинитель преподавалъ уроки росс. Поезіи Государыне импер. Е. А.»; «Сочин. Николая Язвицкаго»; іншим почерком: «(Пис. митр. Евгеній)».

(2). Разсуждение о словесности вообще / Изданное Николаем Язвицким. – Печатано при Императорской Академии Наук с дозволения Санктпетербургскаго Цензурнаго Комитета. – В Санктпетербурге, 1810 года. – 47 с. – Сигн.: I-3^{8}.

(3). Оды похвальныя. – В Санктпетербурге: В Императорской Типографии, 1811 года. – 18 с.

Оправа (XIX ст.): картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненою рамкою; *деф.*: корінець пошкоджений. Форзац – мармуровий папір сіро-жовто-чорного кольорів.

НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$4603. III.3.89. Штемпель КДС, на корінці – кн. ярлик.

34. [Успенский, Гавриил Петрович; 1765–1820)]. Опыт повествования о древностях русских. Ч. 1: О обычаях россиян в частной жизни. – В Харькове: В Университетской типографии, 1811 года. – XI, [1], 156 с.; 8° (23 см). – Тираж 605 пр. – Ціна 3 р.

... Ч. 2: О обычаях в гражданском их состоянии и правительстве. – Отд. I. – В Харькове: В Университетской типографии, 1812 года. – [4], 299, [1] с.

Автограф Є. О. Болховітінова:

верхн. форзац – «Получено отъ сочинителя 1816, генваря».

титул – «Соч. проф. Успенскаго»; іншим почерком – «(Пис. митр. Евгеній)».

У листі до М. П. Румянцева (31.VIII.1818) Є. О. Болховітінов писав: «Почтеннейшее письмо Вашего Сиятельства от 26 июля с книгою профессора Успенского я имел честь получить и покорнейше благодарю. Книги сей новаго издания доселе я еще не имел, а прежнее у меня есть. В «Сыне отечества» напечатана уже и справедливая рецензия на сие многословное, но по всем частям недостаточное и неверное сочинение. Автор мне знаком и некоторыя статьи для своей книги у меня выпросил, о чем и сам в оной упоминает. Замечание Вашего Сиятельства о *мовных истопниках* очень справедливо. Он мог бы это узнать хотя из Славянскаго словаря 1784 года, где *мовня* растолковано – *баня*» (Переписка. – С. 13).

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим папером сіро-жовто-зелених кольорів; корінець, кути з коричневої шкіри; на корінці тиснено назву, нумерацію томів (стерто).

Соп. 7857; Смирдин 2388; Список ОИДР. – С. 42 (№ 7); Чириков. – С. 12, 14; Петров 2, 2483.

НБУВ ВС, Гр199. V.3.133(2); Д.299; 1889-378. Штемпелі: «Библіотека Императорскаго университета св. Владимира», КДС, ІНО. На корінці – кн. ярлики.

34.1. ... Гавриила Успенскаго, Императорскаго Харьковскаго университета п. о. профессора истории, статистики и географии Российскаго государства и разных ученых обществ члена. Ч. 1: О обычаях россиян в частной жизни. – Изд. 2-е, исправленное и умноженное. – В Харькове: В Университетской типографии, 1818 года. – XII, 145, [1] с.; 8° (22 см).

Автограф Є. О. Болховітінова:

верхн. форзац – «Рецензія сей книги въ «Сыне отечества» (1818, № 31). Ответъ на оную въ «Вестнике Европы» (1818, № [!]). Возраженіе въ «Сыне отечества» отъ Строева (№ 48, 1818). Тутъ замечательно толкованіе корста гроба, въ коем[ъ] Владиміра Великаго погребли и подъ годомъ 1092 у Нестора.

Объ остаткахъ славянскаго баснословія въ Белоруссіи см. «Вестн. Европ.» (1818, № 21). О медальіерномъ искустве въ Россіи – «Вестн. Евр.» (18[!]), а о литейномъ (1819, № 16). Плиній пишетъ, что до временъ Сервія Туллія у римлянъ не знали бить монету. Куски металла безъ клеймъ переходили изъ рукъ въ руки. А после для увереніа чистоты и весу металла стали по концамъ палочки класть клеймы. Тоже было въ Кіеве и Новегороде».

титул – [автор] «онъ скончался въ Харькове 1820 г.»

... Ч. 2. Отд-е I. – С. 147–399.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 300, ряд 5 – допов. «Почты еще ханъ Октай въ XIII столетіи учредилъ изъ своей столицы Каракорумъ до Китая и назвалъ оныя Ямъ-Наримъ. Ямъ на монгольскомъ значитъ дорога. Есть и въ персидскихъ лексиконахъ слова ямъ, ямчикъ, а наримъ знач. тесный, узкій (Memoire sur l'Armenie par Saint-Martin, tom II, pag. 279)» [до «Ямскаго»].

С. 345, ряд 10 – допов. «Баскакъ – монгольское слово губернаторъ» [підкр. «баскаки»].

... Ч. 2. Отд-е II. – С. 401–707, 763–815.

Зі змісту: Прибавление: [Шафонский А.] О бывших прежде в Малороссии присутственных местах и чинах. – С. 707–762. – Див. каталог II, № 34.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 648–649, прим. b – допов. «Saint-Martin dans les Memoires sur l'Armenie, tom II, pag. 392) говоритъ, что tanga монгольское слово, оставшееся и въ персидскомъ языке tangah значитъ монету, выпущенную Чингисъ-ханидами. Въ «Вестнике Европы» (1821, № 7, 8, стр. 264) сказано, что и у бухарцовъ есть монета танга, коихъ 21 равняются 1-му бухарскому червонцу (а 73 1/2 бухарск. червонцевъ равняются 100 голландскимъ). А каждая танга там[ъ] содержит[ъ] 55 пулъ, ходячей медной монеты. Сочинитель сей статьи говоритъ: «такимъ образомъ, голландской червонецъ въ [...] принимаемый за 12 рублей, заключаетъ почти 849 пулъ, следственно пулъ содержится къ нашей копейке какъ 14:10, а танга почти равна двугривеннику».

С. 659, прим. b – допов. «[...] съ 1360 г. [...] Нестор. Часть II, стр. 203». [до «XIV»].

С. 785 – допов. «Улусъ. На монгольскомъ знач. вообще какое нибудь племя монгольское или національное. Тоже и у калмыковъ».

С. 787 – допов. «– слово монгольское, находящееся и въ сирскомъ, и въ арабскомъ, и въ персидскомъ и турецкомъ языке, значитъ указъ, повеленіе, отъ сирскаго яръ – законъ».

зв. нижн. форзацу – «О домашнемъ освещеніи огнемъ у народа. У древнихъ грековъ и римлянъ употреблялась лучина, смоляные факелы и плошки, а у достаточнейшихъ лампада деревяннаго масла. То же было и въ Европе. Сальныя свечи изобретены или по крайней мере известны сделались съ 1298 г. и сіе щиталось еще пышностью для знатныхъ. Изобретеніе фонаря приписывается королю Алфреду. Но перенесеніе въ ономъ огня въ 890 г. произвело споры и найдено опасным[ъ] и излишне роскошнымъ. Лампы горели только въ царскихъ чертогахъ».

нижн. форзац – «Тарханъ – турецкое слово, употреблявшееся и въ Персіи и у монголовъ, значитъ вольный, свободный отъ налоговъ князя.

Менандеръ протекторъ упоминаетъ съ VI века о семъ достоинстве, у турокъ наследственномъ. Константинъ Багрянородный *De administr. imper. cap. 40* также сей же чинъ разумеетъ у маджаровъ, поселившихся въ Венгріи и называвшихся турками, называя чинъ сей καρχαζ, а въ книге *De ceremoniis, tom II* говоритъ, что одинъ изъ сыновъ Болгарскаго короля назывался Βουλιαζ Ταρκανοζ».

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим папером сіро-жовто-синього кольорів; корінець, кути з коричневої шкіри; на корінці тиснено назву; *деф.*: корінець розірваний, краї оправи стерті.

НБУВ ВС, Гр347. V.3.133(1); D.395; 1877-537. Штемпелі КДС, ІНО. На корінці – кн. ярлики.

35. Захаров, Иван Семенович (?–1816). Песнь победителю Наполеона, Александру Первому, императору и самодержцу Всероссийскому / Всеподданейшее приношение сочатора Захарова. Писана в конце 1812 года. – [Санктпетербург: В типографии Ф. Дрехслера, 1813]. – 31, [1] с.; 4° (27 см).

Дарчий напис автора (форзац): «Его Преосвященству Евгенію Архіепископу Вологодскому, милостивому государю, почтеннейше подноситъ сочинитель».

У листі до Д. І. Хвостова Є. О. Болховітінов повідомив (27.VIII.1813): «На самом отъезде моем из Вологды получил я ... книги для меня и для Вологодской библиотеки семинарской. Первыя уклал уже в дорогу ... За оду Победителю покорнейше прошу сказать мое искреннее почтение ... г. сочинителю, удостоившему меня сего подарка» (Чтения... – С. 152–153).

Обкл.: мармуровий папір сіро-чорно-жовтого кольорів.

Петров 2, 830.

НБУВ ВС, Гр428. В.1150.14; Vc.68; IV.4.181–55. Кн. ярлики з шифрами КДС.

36. Trembecki, Stanisław (1723–1812). Sophiówka: Poème polonais / Par Stanislas Trembecki; Traduit en vers français par le comte de Lagarde membre de l'académie de Naples. – Vienne [Wien]: De l'imprimérie d'Antoine Strauss, 1815. – [16], X, [4], 13–160, [2] p.: portr.; 4° (33 cm). – Ціни: 84 франка, 32 злотих.

Текст польськ. і фр. м., коментарі фр. м. у пер. Лагарде (с. 99–160), видано коштом Р. Скожевського.

Портрет С. Трембецького (гравюра Д. Вайса).

Автограф Є. О. Болховітінова (чорнилом):

корінець – «Poeme Sofiewka par Trembeckj. 1806».

авантитул – «Le texte original de ce poeme a eté imprimé a Leipsig (a ce que porte le frontispice) [...]ais veitablement a Wilno chez Zawadski 1806, in 12 [...], 49 page. Voyez: Bentkowski «Historya Literatury polskiey», tom 1, stron. 308».

(простим олівцем) на багатьох стор. – підкреслення, виправлення, примітки:

С. 126, ряд 4 зн. – «Nekrasuwski» [підкр. «Mekrasoury»].

2 зн. – «Сидоръ Белый» [до «Sider Biały»].

С. 127, ряд 6 – «Белый».

С. 146, ряд 11 – «et la comtesse mourut en Prusse 1822» [підкр. «au mois de Mars 1805»].

С. 147, ряд 1–2 – «ce vers est de Sybille».

Дарчий напис Г. Олізара:

зв. титулу – «Najdoskonalsze. Dzieło. Pierwszego. Rymotworcy. Polskiego. Cenić. i gustować, umiejącemu. w pięknościach. Sztuki. Języka. i Natury. Uczonemu. Eugieniuszowi. Metropolicie. Kijowskiemu. i Halickiemu. Gustaw. Olizar. w hołdzie. wysokiej. czci. i najgłębszego. uszanowania. ofiaruje. – XXVII. Czerwca. MDCCCXXIV. roku».

Краї сторінок не обрізані.

Деф.: відсутні 6 гравюр краєвидів Софіївки.

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим папером сірого і зеленого кольорів; *деф.*: папір в плямах, оправа пошкоджена.

Estreicher. – T. IV. – S. 526; ЭСБЭ 66 (XXXIIIa). – С. 757.

НБУВ ВС, Р1235. VI.III.IV; 88.1; V6.128; IV.4.168–42. На корінці – кн. ярлик з шифром КДС.

37. Каразин, Василий Назарович (1773–1842). Опыт сельскаго устава для помещичьяго имения, состоящаго на оброке. – Санктпетербург: В типографии Н. Греча, 1819. – 16 с.; 8° (21 см).

Дарчий напис В. Н. Каразіна: «Въ библіотеку Его высокопреосвященства, Евгенія, архіепископа Псковскаго & с. почтительнейшее приношеніе автора, исполненнаго къ нему душевнаго почитанія и безлестной приверженности. 1819. Декабря 1. С. Петербургъ».

Деякий час В. Каразін був довіреною особою імп. Олександра I (1801 – відставка 13.VIII.1804), здійснив проекти заснування міністерства народної освіти (8.IX.1802 – раніше всіх європейських держав) і Харківського університету (1803, відкритого 1805). Праці та перипетії життя цього неординарного просвітника Є. Болховітінов часто згадував у листуванні з В. Г. Анастасевичем: «Каразина задорливая о помещичьих правах тетрадь у меня списана; а о возвращении он мне не писал... Я отвечал сочинителю апологии довольно резко, и верно не понравлюся; во мнениях о чужих правах он сущий республиканец, а о своих строгий деспот. Никто не спорит, что рабство должно быть в государстве *по работе*, а не по личности. Но и господам не должно быть господарями...» (19.I.1817); «...не желаю входить с ним в политические споры, несообразные с духом правительства» (Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 12. – С. 613–614, 637). Друзі планували поїздку до Пскова, як видно з листа (3.IX.1820): «О как обрадовали вы меня обещанием посетить меня

с *В. Н.* зимою! Брат родной вам был бы так рад. Теперь пусть пока *В. Н.* насыщается богатою – и не диво – библиотекою императрицы...» (Рус. архив. – 1889. – № 7. – С. 367).

З приводу іншого видання, подарованого В. Каразіним, зберігся лист Є. Болховітінова: «Милостивый Государь, Василій Назарьевичъ! При почтенномъ письме вашемъ отъ 30го Генваря имелъ я честь получить два екземпляра объявленій филотехническаго Общества. Это не простой отчетъ, но и наставленіе самое глубокое всемъ любителямъ хозяйства. По обширнымъ сведеніямъ сего предмета, по очевидной любви къ Отечеству и по изящности слога можно бы васъ узнать и безъ подписи имени. Я приношу искреннейшую благодарность Вашему Высокородію за сообщеніе мне сего прекраснаго сочиненія. Я имею и прошлогоднее ваше о семъ же предметс разсужденіе и храню оное въ числе редкостей. Удовольствіе поблагодарить васъ сугубо за такіе произведенія предоставляю я личному свиданію, которое вы мне обещали; а между темъ съ истиннымъ почтеніемъ и преданностію имею честь быть Вашего Высокородія милостиваго Государя *Покорнейшій слуга Евгеній Еп[ис]к[о]пъ Калужскій.* Февраля 4 дня. 1814 года. Калуга» (писарська чернетка, але з підписом автора і приміткою адресата: «Ныне Кіевскій Митрополитъ, бывшій Псковскій Архіепископъ. Безъ сомненія самый просвещенный изъ духовныхъ въ Россіи, въ настоящее время!») (РНБ ВРРК. – Ф. 588, Зібр. автогр. – № 231).

Обкл.: синій папір.

Петров 2, 974.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3048. VIII.I.90; VIIс. 24. Кн. ярлик КДС.

38. Видавничий конволют.

(1). Каченовский, Михаил Трофимович (1775–1842). О художественных произведениях, как памятниках древних народов, которые более или менее известны потомству по мере успехов их в изящных искусствах / Речь в Императорском Московском университете по случаю годичнаго торжества 5-го дня июля 1819 года произнесенная Михаилом Каченовским, теории изящных искусств и археологии ординарным профессором 7-го класса, философии доктором, ордена Св. равноапостольнаго к нязя Владимира четвертой степени кавалером, членом Императорской российской академии и других ученых обществ. – Москва: В Университетской типографии, 1819. – 25, [1] с.; 4° (26 см).

Дарчий напис М. Т. Каченовського: «Высокопреосвященнейшему Евгенію Архіепископу Псковскому, Лифляндскому и Курляндскому и Кавалерю Милостивому Государю и Архипастырю отъ Сочинителя».

Помітка Є. О. Болховітінова (зв. обкл.): «Получ. Август. 13.»

Філіграні: УФКПК, УФКП, 1817.

(2). Двигубский, Иван Алексеевич (1771–1839). Краткая история Московскаго Университета с 6го июля 1817 года по 4 июля 1819 года. – 12 с.

(3). Мерзляков, Алексей Федорович (1778–1830). Стихи, произнесенные в торжественном Собрании университета, при открытии новой большой его аудитории. – 5, [1] с.

(4). Хор, петый в годовом торжественном собрании императорскаго Московскаго университета, в новой большой его аудитории. – 4 с.

Обкл.: темнозелений папір.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5522. В.1092.2; IV.3.91–24; Vc.22. Кн. ярлик з шифром КДС.

39. Варлаам III Эристави (1763–1830). Толкование Евангелий на Господские и Богородичные праздники с нравоучительными беседами / Сочинено членом Св. Синода Варлаамом митрополитом и кавалером, в бытность его эксархом Грузии, то есть, Иверии; Переведено с грузинского на российский язык. – Санктпетербург: В Типографии Иос. Иоаннесова, 1821. – [14], 1–296, 299–360, [2] с.; 4° (26 см). – Сигн.: []^4 *^{3} 1-45*^{4}.

Цензор Поликарп (Гойтанников), 15.IV.1821.

В кінці тексту: «...беседы говорены на литургиях 1811 и 1812 годов».

Посвята імп. Олександру I (с. 5–12).

Дарчий напис Варлаама Ериставі:

дод. арк. перед титулом – «Въ Библіотеку Его преосвященства Евгенія Архіепископа Псковскаго. Отъ сочинителя 1821,го, сентября, 5, дня».

Примітка Є. О. Болховітінова: «Получено сентября 26».

Маргінальні записи: на титулі – «Зри 360-ю страницу»; в тексті – помітки простим олівцем.

Оправа (XIX ст.): картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненою золотом орнаментальною рамкою, на корінці – тиснено назву, візерунками (шкіра пошкоджена); форзац – сірий мармуровий папір.

Плав. 7370; Петров 2, 278; СК 1, 969.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5160. А.166.10; Ic.7. На корінці – кн. ярлики.

40. Караджич, Вук Стефанович (Караџић, 1787–1864). Писмо Димитрију Фрушићу, доктору медицине: У Бечу 19 нојемвра 1819. – [Вена, 1821]. – 16 с.; 12° (20 см).

Дарчий напис автора (зв. обкл.): «Его высокопреосвященству господину Евгенію, архіепископу Псковскому, Лифляндскому и Курляндскому etc. etc. отъ Сочинителя. Въ Вене 2/4 сент. 821».

Примітка Є. О. Болховітінова: «а Сочинитель Вукъ Стефановичъ, приславшій мне сіе чрезъ Общество любителей росс. словесности. – Получено генваря 24 1822 г.»

У тексті – авторські правки червоним чорнилом друкарських помилок.

У листі до В. Г. Анастасевича (27.I.1822) Є. О. Болховітінов писав: «Под печатью Общества любителей словесности я получил от Андрея Никитина, думаю секретаря или казначея, при письме печатную книгу из Вены с подписью Вука Стефановича» (Древн. и новая Россия. – 1881. – Т. 19. № 2. – С. 309).

Обкл.: темносірий папір (клейстерне фарбування).

НБУВ ВК, Б-ка КСС, № 1497. Кн. ярлик 1497. XV.

41. Видавничий конволют.

(1). Львов, Павел Юрьевич (1770–1825). Храм славы великих россиян. Ч. 1 / Сочинение Павла Львова, члена Императорской Российской Академии и Беседы

любителей Русскаго Слова. – Москва: В Университетской Типографии, 1822. – [8], IV, 96, [2] с.; 4° (28 см). – Сигн.: []⁶ А–Л⁴ [1].

(2). Львов П. Ю. Повесть о Мстиславе I, Володимировиче, славном князе Русском / Сочинение Павла Львова. – Москва: В Университетской типографии, 1822. – [4], 32 с. – Сигн.: []² А–Г⁴.

Заставка.

Дарчий напис П. Ю. Львова:

зв. верхн. форзацу – «Его Высокопреосвященству, Господину Митрополиту Кіевскому, Евгенію, въ Засвидетельствованіе Глубокаго почитанія, отъ Сочинителя».

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний рожевим папером; вихідні дані у орнаментальній рамці; *деф.*: краї пошкоджені, папір вицвів.

Соп. 12483; Смирдин 2708; Плав. 7772; Петров 2, 1299, 1302.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5207. D.2023.36; III.5.742-227; IVc.237. Штемпель КДС.

42. Оленин, Алексей Николаевич (1763–1843). Краткое описание египетской купчей крепости, писанной в городе Птолемаиде за 104 года до Р. Х. – Санктпетербург: В Типографии Н. Греча, 1822. – 27, [1] с.: 1 табл. (40,4 х 20,4 см); 4° (21 см).

Вперше працю було опубліковано в журналі «Сын отечества» (1822. – Ч. 78) разом з листом до редактора, в якому автор указував, що дану роботу він виконав саме для Є. О. Болховітінова.

Пр. 1. *Дарчий напис* О. М. Оленіна·

титул – «Его высокопреосвященству господину митрополиту Кіевскому и Галицкому Евгенію ... отъ высокопочитающаго его и преданнаго Ему, переводчика и покорнейшаго слуги Алексея Оленина. С.П.бургъ. 7 іюня 1822 г. – въ знакъ искренной приверженности».

Помітка Є. О. Болховітінова: «Получ. 17 іюня 1822 г.»

Обкл.: мармуровий папір коричневого і чорного кольорів.

НБУВ ВС, Р1111. III.5.809-294; IVc.301. Штемпель і кн. ярлик КДС.

Пр. 2. *Дарчий напис* О. М. Оленіна:

зв. титулу – «Его высокопреосвященству господину Митрополиту Кіевскому и Галицкому Евгенію ... отъ издателя всеусерднейшее приношеніе 25, іюня 1825 г.»

Крыловский 6993; Бурцев 803; Петров 2, 1132а.

НБУВ ВС, Р1112. Обкл , шифри, штемпель і ярлик – такі ж.

43. Разсуждение и речи, говоренныя воспитанниками Московскаго Коммерческаго Училища на публичном годовом испытании июня 28 дня 1824 года. – Москва: В Типографии Семена Селивановскаго, 1824. – 24 с.; 4° (29 см).

Дарчий напис (титул): «Его Высокопреосвященству Евгенію, Митрополіту Кіевскому и Галицкому, Священно-Архимандриту и кавалеру. Отъ директора Московскаго Коммерческаго Училища» [Тита Алексеевича Каменецкого].

Деф.: книга без обкладинки, сторінки зім'яті, верх титулу відірваний (5х2,5 см).

Петров 2, 1992.

1 пр. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5047. B.12398; IV.6.295-20; Vc.121; Кн. ярлик КДС.

2 пр. НБУВ ВС, Н106(4). – Без записів.

44. Иоанн (Полубенский, Иван Петрович; 1758–1829/30). Оставшееся после покойнаго N. N. разсуждение об опасности и вреде, о пользе и выгодах ог французскаго языка. Сравнение его с российским. – Изд. 2-е. – Москва: В Типографии Августа Семена, при Императоркой медико-хирургической академии, 1825. – 60, [4] с.; 4° (22 см). – Сигн.: []^{8} 2-4*^{8}.

Шмуцтитул: Разсуждение о вреде и пользе французскаго языка.

На титулі – видавнича марка «АС».

Дарчий напис І. П. Полубенського (чистий арк. перед шмуцтитулом):

«Высокопреосвященнейшему Евгенію Митрополиту Кіевскому всеусерднейшее приношеніе, отъ издателя уволеннаго за старостію Единоверческой Московской Троицкой церкви Протопресвитера Іоанна Петрова Полубенскаго.

Sanis et fidis ecclesiae famulis cum incredulis et haereticis ασπονδος πολεμος imabile bellum. Quidam. Utile est plures libros a pluribus fieri diversu stylo, non diversa fide, ut ad plurimos res ipsa perveniat, ad alios sic, ad alios vero sic. August.»

Філіграні: Seven Provinces, ECNINABER.

Оправа (XIX ст.): картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненою орнаментальною рамкою; на корінці тиснено золотом рамку і візерунки; обріз золочений. Форзац – мармуровий папір коричневого і жовтого кольорів.

НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$4415. Е.2486.16; VIc.56. Штемпель, кн. ярлики КДС.

45. [Гулак-Артемовский, Петр Петрович; 1790–1865]. Речь, произнесенная в торжественном собрании императорскаго Харьковскаго университета, 30 августа 1827 года = De Expediensis quibusdam antiquitatis Slavonicae nodis Oratio Academica. – В Харькове: В Университетской типографии, 1827. – 42 с.; 8° (20 см). – Текст лат. м.

На титулі – *дарчий напис* П. П. Гулака-Артемовського:

«Его Высокопреосвященству, Великому Господину, Высокопреосвященнейшему Евгенію, Митрополиту Кіевскому и Галицкому и разныхъ орденовъ Кавалеру, съ чувствомъ благоговенія и глубочайшаго высокопочитанія посылаетъ Сочинитель 21. ноября 1827 года». [Допов. іншим почерком]: «Артемовскій Гулакъ (см. на кон.)».

Оправа (XIX ст.): картон, обтягнутий темнозеленим шовком.

Чириков. – С. 27.

ІР НБУВ. – Ф. IV. – № 92. Vc.53; IV.3.66.

46. Розенкампф, Густав Андреевич (1762–1832). Обозрение Кормчей книги в историческом виде / Соч. барона Розенкампфа; Издано Обществом истории и древностей российских при императорском Московском университете. – Москва: В университетской типографии, 1829. – VIII, 154, 274, 318 с.: іл.; 4° (22 см). – Ціни: 3–10 р.

У передмові автор вказує, що користувався творами та записками Є. О. Болховітінова: «Евгений ... известный не только в Отечестве, но и во всем ученом свете трудами своими по части истории церковной и гражданской, первый вошел в исследование о происхождении и о составе разных задунайских и русских списков, равно о применении Кормчей книги в церковных и гражданских делах вообще...» (с. 2–3; також див.: с. 4, 16, 49, 87, 111).

Див. також окреме видання передмови: Розенкампф Г. А. О Кормчей книге: введение к сочинению барона Г. А. Розенкампфа // Кеппен П. И. Материалы к истории просвещения в России. – СПб., 1827. – № 3. – С. 142–143; Окр. відб.: СПб., 1827. – С. 2–4 (ВХХІ.4/35).

Рец.: Biener F. A. Die collectionibus canonum ecclesiae graecae schediasma literarium. – Berlin, 1827. – S. 5, 8.

Перевидання «Обозрения Кормчей...» (1839) – див. каталог II, № 76.

Список «Введенія»: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 230/59. – 49 арк.

Тут же вкладено *лист Євгенія Болховітінова*:

«Милостивый государь баронъ Густавъ Андреевичъ!

Почтенное письмо Вашего превосходительства отъ октября прошлаго года съ приложеніемъ списка журнала Коммисіи составленія законовъ 8 апреля 1820 года имелъ я честь получить: но замедлилъ ответомъ моимъ доселе по встретившимся мне недосугамъ.

Ныне улучивъ свободное время, на вопросъ Вашъ Объ употребленіи Кормчей книги въ гражданскихъ и уголовныхъ нашихъ судахъ, представляю ответъ мой особою тетрадью. А на замечанія вообще о древнемъ Рускомъ законоположеніи, въ письме Вашемъ предложенныя мне, присовокупляю только свое мненіе, что наши древнія законоположенія, кажется, заимствованы изъ Греческихъ, а съ 16 века изъ Романо-Германскихъ законовъ больше, нежели изъ Северныхъ Готѳскихъ. Раковецкій (коего книги первую часть къ объясненію Руской правды служащую имею и я) довольно хорошо доказалъ, что варягоруссы ввели у насъ только свои правительственные чины, какъ напримеръ: князей, бояръ, детскихъ, дружинъ, тіуновъ, вирниковъ и проч. с личными ихъ некоторыми правами и съ полицейскими уставами наказаній и штрафовъ: но что законы гражданскіе, въ Руской правде находящіеся, напримеръ, о свидетеляхъ, о своде или очной ставке, о наследстве, о пограничныхъ знакахъ, о бобрахъ, бортяхъ и другихъ гражданскихъ и земскихъ делахъ ничего не имеютъ подобнаго законамъ Готическимъ.

Указа царя Алексея Михайловича 1654 г. об употребленіи Кормчей книги въ гражданскихъ судахъ я не имею и нигде не видалъ. Будемъ ожидать объявленія онаго отъ Историографа нашего. Что касается до мненія об изустныхъ памятяхъ или завещаніяхъ, то журналъ вашъ есть самое лучшее и достаточнейшее сличеніе Греческихъ съ Рускими по симъ деламъ бывшихъ законовъ: но заключеніе онаго признаю я слишкомъ генеральнымъ, без уваженія некоторыхъ частныхъ немаловажныхъ случаевъ. Ибо напримеръ: 1) последняя воля умирающаго не только словесная, но и письменная его собственноручная бываетъ иногда такаго рода, что оглашеніе оной прежде смерти можетъ разстроить дела больнаго, надеющагося еще выздороветъ; 2) устное завещаніе безграмотнаго, или не могущаго видеть и подписать оное, и имъ добровольно и по совести избранные безграмотные душеприкащики без всякой справедливости лишаются доверія, потому только, что некому бываетъ написать оное на бумагу. Злоупотребленіе жъ недобросовестныхъ душеприкащиковъ равно можетъ быть и при написаніи, какъ и безъ написанія завещанія.

По сему, естьли нуженъ законъ необходимо письменныхъ завещаній, то разве о родовыхъ только иметіяхъ, которыхъ никто мимо рода своего завещавать не долженъ, не представивъ или не сделавъ гласными законныхъ отводовъ и причинъ. Но въ благопріобретенныхъ иметіяхъ никакимъ закономъ и преждевременною гласностію не должна быть стесняема воля завещателя, который всегда имеетъ право и

переменить и таить оную. А затемъ, по моему мненію, лучше бы оставить неизменяемымъ законъ государя Петра I 1704 г. марта 1 о явке завещаній въ два месяца, присовокупивъ къ тому объясненіе: 1) Чтобы срокъ сей щитать со времени кончины покойника, естьли онъ до кончины самъ не захочетъ делать оное гласнымъ. Сей срокъ нуженъ отдаленнымъ отъ присудственныхъ местъ душеприкащикамъ, дабы успеть явить завещаніе. 2) Естьли же душепркащики пропустятъ и сей срокъ, то поступать по законамъ о беззавещательныхъ именіяхъ, а назначеннымъ отъ покойника наследникамъ взыскивать за оное съ душеприкащиковъ.

Представляя все сіе разсмотренію Вашего превосходительства, имею честь быть съ особеннымъ почитаніемъ и преданностію Вашего превосходительства милостиваго государя [Евгеній, епископ Псковскій]. Генваря дня 1822 года».

Арк. 1а–1б. Писарська копія.

Згадувану у листі «тетрадь» – «Ответ его превосходительству барону, Г. А. Розенкампфу на вопрос его: Имеет ли Кормчая книга силу и употребление в гражданских и уголовных судах российских?» (25.I.1822), – Є. О. Болховітінов опублікував у власній праці: Описание Киево-Софийскаго собора и Киевской иерархии. – К., 1825. – Приб. № 42. – С. 235–244.

Див. також його лист до В. Г. Анастасевича «На нынешней почте чрез М. М. [Михайлова] посылаю к вам большой пакет, в коем: 1) ответ мой вашему барону о Кормчей и о словесных завещаниях. Прошу отдать и узнать его мнение. Статью о Кормчей сделал я большую, на случай – чтобы ее и напечатать в каком-нибудь журнале. Прочтите и скажите мне свое мнение» (Древн. и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 309).

Пр. 1. *Дарчий напис* (титул): «Отъ Е. В. Евгенія митрополіта Кіевскаго».

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим папером коричневих тонів.

НБУВ ВС, Р331. Д.1921.8; 1.7.39(2). Штемпель КДС. На корінці – кн. ярлики.

Пр. 2. *Автограф Є. О. Болховітінова* (авантитул): «Въ библіотеку Кіевософійскаго собора».

Оправа: картон, обтягнутий темночервоною шкірою з тисненою золотом орнаментальною рамкою; на корінці – тиснено орнамент.

НБУВ ВК, Б-ка КСС, № 145а (21 см).

Пр. 3. *Дарчий напис* барона Г. А. Розенкампфа:

зв. авантитулу – «Его Высокопреосвященству милостивейшему государю и архыпастыру Евгенію митрополиту Кіевскому и Галицкому отъ сочинителя».

Помітка Є. О. Болховітінова: «Получ. 2 юля 1829».

Оправа (XIX ст.): картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненою золотом рамкою і орнаментом; на корінці тиснено орнамент; обріз золочений. Форзац – мармуровий папір коричневих тонів.

НБУВ ВК, Б-ка КСС, № 145б.

Пр. 4. НБУВ ВК, Б-ка КСС, № 145в (26 см). – Краї сторінок не обрізані.

Пр. 5–6. НБУВ ВК, Б-ка КДА, В XXI 4/36[1-2].

КК 2305; Евг. сб. – С. 68–73; Переписка А. Х. Востокова. – С. 261–262, 278, 452–453 (№ 186), 458 (№ 205); Шибанов 114, 378; 127, 371; 148, 404; 149, 550; Крыловский 6466–6467.

47. Оустав Новгородскаго первокласнаго Юрьева общежительнаго монастыря.

Москва В Синодальнои типографіи, 1830 года. [1], 36, [2] с.: іл. (36х31,5 см); 2 (36 см). – Сигн . [1] А-І² Аı-Ии²[2] – Ціна 5 р.

Текст друковано кириличним шрифтом, в орнаментальних рамках. Фронтиспис гравюра І Чеського: Вид обители Св. славнаго Великомученика Победоносца и Чудотворца Георгия Новгородскаго Первоклассnаго Юрьева общежительнаго монастиря, основана в 1030 лета по Р. Х. 1830.

Пр. 1. *Автограф Є О Болховітінова*:

зв. форзацу «Полученъ отъ о. архимандрита Юрьевскаго Фотія 1830 г. августа 2. Напечатано 600 екземпляровъ».

Оправа (XIX ст): картон, обтягнутий темночервоним сап'яном з тисненим золотом візерунком і орнаментом; на корінці тиснено золотом назву і орнамент; обріз золочений. Форзац – темносиній тиснении папір.

НБУВ ВК, Б-ка КСС, № 142а (34 см).

Пр. 2 *Автограф Є О. Болховітінова*:

зв форзацу – «Полученъ отъ о. архимандрита Фотія 3 сентября 1830 г.»

Оправа (XIX ст.): картон, обтягнутий чорною шкірою з тисненою золотом орнаментальною рамкою; на корінці тиснено золотом назву і орнамент. Форзац – мармуровии папір коричневих тонів.

Деф.: ил. відсутня.

НБУВ ВК, Б-ка КСС, № 142в.

Шибанов 153, 560; Крыловский 6422.

48. Рукопись Филарета, патриарха Московскаго и всея России. – Москва: [В Тип. Лазаревых Ин-та восточ. яз.], 1837. – [2], VIII, [1–12], IX–X, 79, [1] с.: 6 арк. іл.; 4° (27 см).

Цензурний дозвіл І. М. Снєгірьова (17.ХП.1836).

Ім'я видавця вказане у передмові (С. VIII): П. Муханов, 2.І.1837.

Дарчий напис П. О. Муханова:

верхн. форзац – «Его Высокопреосвященству высокопреосвященнейшему Евгенію митрополиту Кіевскому и Галицкому съ глубочайшимъ почтеніемъ Издатель».

У листі до І. М. Снєгірьова (15.І.1837) митр. Євгеній писав: «В предисловии к вашим «Праздникам» прошу не упоминать обо мне... Вот и стихотворец Пушкин умер от поединка. Он был хороший стихотворец, но худой сын, родственник и гражданин. Я его знал в Пскове, где его фамилия. Устрялова «Истории» я не видел, так как и «Демонологии» Сахарова. Прилагая письмо к П. А. Муханову, прошу отослать... Он мне прислал изданную им *рукопись Филаретову*» (Старина рус. земли. – СПб., 1871. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 135).

Оправа: коричневий картон; *деф.*: краї стерті, початкові сторінки книги (до с. VIII) пробито гвіздком.

НБУВ ВС, Р256. V.3.66(1). Штемпелі КДС, Б-ки ІНО.

ЛИСТУВАННЯ МИТРОПОЛИТА ЄВГЕНІЯ

49. Лист (26.I.1822) до Євгенія (Болховітінова) від Петра Васильовича Лопухіна (1753–1827).

«Высокопреосвященнейшій владыко, милостивый государь мой!

Поздравляя ваше высокопреосвященство съ наступившимъ новымъ годомъ, желаю, чтобы вы, вступивши въ новый кругъ времени, встречали каждый день новыя радости и пользовались вожделеннымъ здравіемъ ко всеобщему и нелицемерному желанію всехъ истинно васъ почитающихъ.

При семъ поставляю себе за особенное удовольствіе принести вамъ милостивый архипастырь мой, искреннейшія поздравленія мои съ назначеніемъ васъ архіепископомъ Кіевскимъ и Галицкимъ и Кіевопечерскія лавры архимандритомъ, какъ ваше высокопреосвященство усмотреть изволите изъ прилагаемой у сего копіи съ Высочайшаго указа Святейшему Синоду въ 24-й день сего генваря даннаго. А какъ въ Кіевской губерніи находится большая часть моего именія, то поручаю себя вновь доброму вашему ко мне благорасположенію, коимъ по сіе время имелъ удовольствіе пользоваться, прошу вместе съ темъ принять увереніе въ чувствахъ того истиннаго почтенія и совершенной преданности, съ которыми пребыть честь имію вашего высокопреосвященства милостиваго государя моего покорнейшій слуга К: Петръ Лопухинъ.

С. Петербургъ. 26 генваря 1822».

Примітка митрополита Євгенія: «Получ. 31 генваря 1822».

ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 2.

50. Лист (28.I.1822) до Євгенія (Болховітінова) від архієпископа Тверського Іони (Павинського; 1773–1828).

«Высокопреосвященнейшій владыко! Милостивейшій архипастырь!

При объявленіи Высочайшаго указа г. министромъ духовныхъ делъ о всемилостивейшемъ пожалованіи Ваше высокопреосвященство архіепископомъ Кіевскимъ и Галицкимъ, а вместе съ темъ и о повеленіи пріехать Вамъ въ здешнюю столицу, Святейшій Cvнодъ поручилъ мне принять Ваше высокопреосвященство на время Вашего здесь пребыванія въ занимаемомъ мною доме, принадлежащемъ Псковскому архіерейскому дому.

Съ особеннымъ удовольствіемъ исполняя таковое порученіе, я прошу Ваше высокопреосвященство по прибытіи Вашемъ въ Петербургъ, прямо пожаловать на Псковское подворье, где покои для Васъ будутъ изготовлены, и где, надеюсь, после дорожныхъ безпокойствъ найдете отдохновеніе и успокоеніе. Предварительнымъ же уведомленіемъ о времяни Вашего сюда прибытія весьма много меня обяжете.

Съ глубочайшимъ высокопочитаніемъ и преданностію имею честь быть Вашего высокопреосвященства милостивейшаго архипастыря покорнейшій слуга Іона архіепископъ Тверскій.

С. Петербургъ. Генваря 28 дня 1822 года».

Примітка митрополита Євгенія: «Получ. 31 генваря 1822 г.»

Автограф. Письмовий папір.

ЦДІАК України.– Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 15.– Арк. 4.

51. Лист (14.II.1822) до Євгенія (Болховітінова) від Олександра Миколайовича Голіцина (1773–1844).

«Высокопреосвященнейшій владыко, милостивый государь мой и архипастырь!

Поспешаю уведомить Ваше высокопреосвященство, что Государь императоръ соизволилъ 30-го минувшаго генваря пожаловать Вамъ, милостивый государь мой, на подъемъ пять тысячъ рублей.

О таковой Высочайшей воле я тогда же объявилъ г. министру финансовъ, который ныне ответствуетъ мне, что помянутая сумма ассигнована въ отпускъ Вашему преосвященству изъ Главнаго казначейства.

Честь имею быть съ истиннымъ почтеніемъ Вашего преосвященства милостиваго государя моего и архипастыря покорнейшій слуга князь Александръ Голицынъ.

14 февраля 1822.

Его преосв-ву Евгенію архіепископу Кіевскому».

Примітка митрополита Євгенія: «Получено 24 февраля 1822 года въ С. Петербурге».

ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 5.

52. Записки 1822–1836 рр. Євгенія (Болховітінова) до начальника друкарні Києво-Печерської лаври Веніаміна (Базилевича; 1787–1873).

«О. Типографъ! Посылаемую при семъ тетрадку прикажите переплести въ бумажку. Евг. М. К. 28 іюня» (Арк. 1. – № 1).

«Отецъ Веніамінъ! Привезенную на мой щетъ изъ Москвы бумагу по прилагаемой при семъ накладной росписи прикажите принять въ магазинъ и при приеме внимательно осмотреть исправна ли и не подмочена. А что окажется, о томъ съ накладною росписью пріезжайте сами уведомить меня. Евгеній М. К. 11 сентября 1822 г.» (Арк. 4. – № 2).

«Отецъ Веніаминъ! Пришлите мне подробный ращетъ во что обошлась печатаніемъ книга О нетленіи мощей. То есть разочтите что стоило: 1/ бумага, 2/ работа по ращету жалованья мастеровымъ съ начала до конца печатанія, 3/ зачетъ за инструменты, буквы, чернила, матрісы и проч. Съ накладною на все сіе 25 процентовъ. Евгеній М. К. 20 іюня 1823. Возвращаю корректуру. Но ее отцу Авксентію еще должно поверить» (Арк. 7. – № 6).

«Отецъ Веніаминъ! Возвращаю вамъ прочтенную мною и къ будущему изданію исправленную книжку о нетленіи мощей. Прикажите сшить ее и хранить въ архиве. – Пора переплетать и готовить къ продаже Синопсисъ. Готовьте больше въ бумажке безъ обреза, какъ ныне у книгопродавцевъ водится. – Для меня поскорее прикажите такихъ переплести [три – перекр.] пять екземпляровъ и заготовивъ чрезъ дня три, къ середе, пришлите. Евгеній М. К. 2 іюля 1823. Можно [не до]жидаясь цензурнаго билета Синопсиса [по]скорее пускать въ продажу для вы[...] денегъ. Но заготовивъ побольше, [...] доложите» (Арк. 8. – № 7).

Папір пошкоджено.

«Отецъ Веніаминъ! Последний отпечатанный листъ въ статье литовскихъ князей поправкою испорченъ и следуетъ его вновь перепечатать. Почему запретите разбирать его формы. Пусть такъ остается. После праздника нужны.

Евгеній М. Кіевскій. 18 Апреля 1823 г.» (Арк. 9. – № 8).

«Отецъ Веніаминъ! Прикажите поскорее для меня переплести въ бумажную простую обертку 50 екземпляровъ Синопсиса Кіевскаго съ поправками. За сіи книги уплачены будутъ вамъ мною деньги по представленному щету. Evгеній М. К. 19 сентября 1823 г.»

На зв. арк.: «Типографу отцу Веніамину» (Арк. 10. – № 9).

«Отецъ Типографъ! Посылаю вамъ корректуру. Самъ буду въ Лавре часу въ десятомъ. Представьте мне тетради, где Исторія Академіи, для дополненія кое чего. Нужно начинать собирать листы сей книги заранее. Ибо нескоро собрать можно. Когда будете отправлять въ Петербургъ типографскія подносныя книги, то скажите моему отцу Серафиму. Онъ дастъ коробокъ и моихъ. Пора доставить мне и переписанное изъясненіе плановъ. Къ подноснымъ приложите и плановъ Лавры до десятка. Evгеній М. К. 23 генваря 1825».

На зв. арк. залишки відбитку печатки митр. і напис: «Отцу Типографу» (Арк. 21. – № 20).

«Отецъ Типографъ! Не получено ли съ почты въ Лавре требованіе изъ Галиціи отъ Лембергскаго книгопродавца Ивана Милликовскаго книгъ: 1) Кіевскаго Синопсиса, 2) Описаніе Кіево-Софійскаго собора. Справьтесь и поскорее уведомьте меня. Между темъ, пришлите мне сіи книги въ хорошемъ переплете и каталогъ продажныхъ Лаврскихъ книгъ. Е. М. К. 22 сентября [1827?]. Нетъ ли малаго «Евангелія» въ такой оправе, какъ я прежде заказывалъ?» (Арк. 274. – № 237).

«Отецъ Типографъ! Вчера забылъ я вамъ сказать, что обер-секретарь Журихинъ уведомляетъ меня о полученіи и раздаче подписныхъ книгъ. Но пишетъ, что одному какому-то Синодской канцеляріи чиновнику недостало удела подносныхъ книгъ и потому проситъ ему одиннатцатый наборъ техъ же книгъ, кои посланы прочимъ. Соберите и уведомьте меня, дабы я могъ при нихъ приложить ответъ Журихину. Еще проситъ прислать ему два екземпляра «Исторіи іерархіи» безъ переплета. Приложите и сіи на почтовой бумаге. Е. М. К. Февраля 23 [1828?]» (Арк. 5. – № 4).

«Отецъ Типографъ! Посылаю вамъ лексиконъ, который прикажите покрепче сшить, туже сбить и переплесть въ крепкой корешокъ не помедля. Е. М. К. 14 октября 1829 г. Надпись сделать «Dictionnaire universel par Boiste» [de la langue francaise. Paris, 1800]» (Арк. 472. – № 137).

Відбиток митрополичої червоної сургучевої печатки з вензелем «Е».

«О. Типографъ! Посылаю къ Вамъ 5 рублей, на кои пришлите мне два екземпляра «Алфавита духовнаго» въ золотомъ обрезе. Еще посылаю почтовую бумагу. Прикажите поскорее обрезать по мере свернутыхъ листовъ и поскорее пришлите. Некоторые листы тутъ не целы. Но нетъ нужды и пусть съ прочими обрезаны будутъ по одной мере. Поспешайте кончить «Месяцословъ», а екземпляры мне назначенные, поскорее переплести къ 10 числу декабря. Е. М. К. 1 Декабря [1832?]».

На зв. арк.: «О. Типографу со вложеніемъ пяти рублей» (Арк. 3. – № 3).

«О. Типографъ! Московскій нашъ коммисіонеръ С. А. Селивановскій 7 ію[ня] скончался. Выпишите справку, что наше осталось у него неисполненнымъ. Сынъ обязывается исполнить. Е. М. К. 20 іюня 1835 г. Сыну имя Николай Семеновичъ».

На звороті: «О. Типографу въ Лавре» (Арк. 251. – № 216).

‹ О. Типографъ! Пришлите мне по 5 екз.: 1) Молитвослова въ футляре, 2) Каноника въ футляре, 3) Зборника, 4) Календарика гражданской печати въ футляре, 5) Молитвъ при литургіи въ футляре гражд. печати. Е. М. К. 22 іюня 1835» (Арк 254. – № 219).

«О. Типографъ! Пришлите мне: 1) оригиналъ «Кіевскаго синопсиса» цензурова[нный], естьли онъ въ типографіи не надобенъ, 2) тетради къ типографскому искусству принадлежащія, как-то о варенiи чернилъ и пр., кои я вамъ доставалъ изъ Петербурга. Е. М. К. 23 марта 1836 г.» (Арк. 258. – № 225).

‹ Въ посылку Заикину положить особымъ пакетомъ на имя книгопродавца Петербургсскаго Александра Филиповича Смирдина 5 екз. «Синопсиса Кіевскаго». Въ тотъ же пакетъ вложить екз. 3 каталога лаврскихъ книгъ, и мне одинъ прислать» [1836?] (Арк. 328. – № 301).

«Для облегченя[!] наборщика въ наборе съ подлиника[!] старопечатнаго, очень неисправнаго, не худо бы, отделивъ несколько передовыхъ тетрадей изъ наборнаго подлинника, прислать мне на поправку. Тогда легче будутъ и корректуры» [1836?] (Арк. 329. – № 302).

«Отецъ Типографъ! Посылаю вамъ письмо Прянишникова. По оному ныне же уведомьте меня, когда послали вы ему деньги и сколько. Письмо также возвратите мне для ответа, который завтра вамъ же отдамъ для отсылки. Пріеезжайте пораньше. Евгеній М. К. 16 Октября» (Арк. 267. – № 233).

«Отецъ Типографъ! Поспешите кончить наборъ о почтовыхъ дорогахъ и пришлите корректуру. А сами пріеезжайте ко мне не въ среду, а въ четвертокъ. Е. М. К. 16 Апреля. Скажите отцу Екклезіарху, чтобы онъ прислалъ посмотреть новое перо для меня» (Арк. 302. – № 270).

«Отецъ Типографъ! Посылаю уведомленіе Залесской. Естьли можно до праздника отпечатать оное, то поспешите, и къ ней последнюю корректуру отошлите. А естьли не успеете, то ныне же сію бумагу мне возвратите для отдачи ей къ напечатанію въ другой типографіи. 22 декабря» (Арк. 321. – № 293).

«Отецъ Типографъ! Прикажите по прилагаемой бумаге набрать изъ мелкихъ буквъ въ 4 листа, чтобы все уместилось на четвертке. А корректуру ко мне пришлите. Е. М. К. 3 іюля» (Арк. 323. – № 296).

Автографи. Письмовий папір. Арк. різного розміру.

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404.

Також див. у даній кн. каталог II.

53. Лист (12.V.1826) Євгенія (Болховітінова) до ключаря Києво-Софійського собору Стефана Семяновського (1786–1829).

«Пречестнейшій въ протоіереяхъ отецъ Стефанъ, возлюбленный о Христе братъ!

Уведомленіе Ваше о книге Петр[а] Могилы очень любопытно. Поручите отцу Дейнекину сличить: не помещены ли все у Могилы записанныя повести въ «Тератургиме» Кальнофойскаго. Пусть выпишетъ мне и все то, что касается до жизни Могилы. Берегите сію книгу и бродящимъ путешественникамъ не показывайте.

Мы готовимся уже ехать въ Москву, а я надеялся скоро оттуда и къ вамъ при-

ехать. Но увы, присутствіе мое продолжится. Все остановила кончина императрицы и коронація отложится, кажется, или до августа, или до сентября.

Судьбы путей Божіихъ неиспытанны. Между темъ Вы лучше приготовитесь. Призывая на Васъ благословеніе Божіе, есть доброжелательный Вамъ Евгеній М. Кіевскій. Маія 12. 1826».

Примітка о. Стефана: «Получено 1826 года маія 26 дня».

Автограф. Письмовий папір. 1 арк.

ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 2. – Спр. 95.

Йдеться про рукопис: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 367/676 – «Книга записная» Петра Могилы (1632). – 93, 23 арк.

54. Листування 1826–31 рр. Євгенія (Болховітінова) з Петром Сергійовичем Мещерським (1779–1856).

1

«Сиятельнейшій князь, милостивый государь!

Въ следствіе отношенія ко мне Вашего Сиятельства отъ 11 маія прошлаго 1826 года за № 1049 – истребованные отъ всехъ чиновниковъ находившихся въ Кіевской Дикастеріи и духовныхъ правленіяхъ, такъ же въ вышнихъ и нижнихъ духовныхъ училищахъ Кіевской епархіи обязательства въ томъ, что они ни къ какимъ тайнымъ обществамъ не принадлежали и впредь, подъ какимъ бы они названіемъ ни существовали, принадлежать не будутъ.

При семъ къ Вашему Сиятельству препровождая, имею честь быть с совершенным почитаніемъ и таковою же преданностію Вашего Сиятельства милостиваго государя [Евгеній митрополит Кіевскій].

Посему отношеніе съ препровожденіемъ подписокъ непринадлежащихъ ни къ какимъ тайнымъ обществамъ послано.

№ 1744. Апреля 30 дня 1827 г. Его сиятельству князю П. С. Мещерскому».

Відпуск. Письмовий папір. Тут же – друкований лист (СПб., 21.IV.1826) з вписаним іменем митрополита Євгенія і підписом П. С. Мещерського (арк. 1).

ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 379. – Спр. 99. – Арк. 26.

2

«Секретно. Его Высокопреосвященству Евгенію митрополиту Кіевскому.

Высокопреосвященнейшій Владыко! Милостивый государь и архипастырь!

Государь Императоръ, оставаясь въ полной уверенности, что по уваженію настоящихъ обстоятельствъ, требующихъ приведенія Кіевской крепости въ оборонительное положеніе, Ваше Высокопреосвященство не оставите со вверенным Вамъ духовенствомъ содействовать сему необходимому распоряженію отводомъ по требованіямъ г. Главнокомандующаго 1-ю Арміею, а въ отсутствіе его Кіевскаго военнаго губернатора, принадлежащимъ тамошнимъ монастырямъ и церквамъ строеній, кои будутъ найдены необходимыми для помещенія воинскихъ командъ, магазиновъ и для другихъ подобныхъ надобностей, Высочайше повелелъ мне о таковомъ ожиданіи Его Величества уведомить Ваше Высокопреосвященство, предваривъ вместе съ темъ, что надобность въ таковыхъ строеніяхъ можетъ быть только времянною.

Исполняя симъ Высочайшую волю, съ глубочайшимъ почтеніемъ и предан-

ностію имею честь быть Вашего Высокопреосвященства, милостиваго государя и архипастыря покорнейшімъ слугою Князь Петръ Мещерскій.

21 маія 1831».

Резолюція митрополита: «Получ. 30 маія 1831 г. Выписать справку о способныхъ къ сему монастырскихъ и церковныхъ строеніяхъ, а о полученіи заготовить отвѣтъ».

Відпуск, підпис князя.

ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 2. – Спр. 2. – Арк. 1.

3

«Сіятельнейшій князь, милостивый государь!

Почтеннейшее отношеніе Вашего Сіятельства отъ 21-го сего маія за № 1491-м, съ изъясненіемъ Высочайшего Его императорскаго величества воли касательно содействія со стороны моей съ духовенствомъ распоряженію при настоящихъ обстоятельствахъ, отводомъ, по требованіямъ г. Главнокомандующаго 1-ю Арміею, а въ отсутствіе его, Кіевскаго военнаго губернатора, принадлежащимъ здешнимъ монастырямъ, и церквамъ строеній, кои будутъ найдены необходимыми для помещенія воинскихъ командъ, магазиновъ и другихъ подобныхъ надобностей, – того ж маія 30-го числа къ должному и непременному исполненію, имелъ я честь получить, и сіе будетъ съ усердіемъ исполняемо. О чемъ Ваше Сіятельство извещая, доношу – при томъ, что Кіевское духовенство и прежде сего всегда оказывало пособіе Кіевскому военному и гражданскому начальнику, а именно, съ 1829 года отданъ целый конюшенный дворъ Софійскаго митрополитанскаго дома подъ квартированіе Кіевскімъ гарнизоннымъ и инвалидной ротамъ. Въ прошломъ году более полугода занимали Лаврское на Печерске подворье проходившія конныя команды. Съ начала нынешняго года при появленіи въ Кіеве холеры, нововыстроенный Семинарскій корпусъ занимаемъ былъ до маія месяца холерною больницею. Въ нынешнемъ же году изъ Лаврской земли, где прежде былъ Лаврскій кирпичный заводъ, на заведеніе таковаго же инженерной команде для постройки назначенной новой Кіевской крепости дано достаточное место, съ наилучшею глиною. Ныне съ апреля месяца для содержанія мятежниковъ уступлены на Дальнихъ и Ближнихъ пещерахъ три братскихъ корпуса и одинъ домъ, принадлежащій Печерской Воскресенской приходской церкви.

Съ совершеннымъ почитаніемъ и таковою же преданностію имею честь быть Вашего Сіятельства милостиваго государя

№ 77. Іюня 6 дня 1831 года.

Его Сіятельству князю Петру Сергеевичу Мещерскому».

Відпуск з правками митрополита.

ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 2. – Спр. 2. – Арк. 3–4 зв.

55. Лист (4.IX.1829) Євгенія (Болховітінова) до єпископа Олонецького Ігнатія (Семенова; 1791–1850).

«Преосвященнейшій Владыко, возлюбленный о Христе братъ!

По Указу Св. Синода отъ 3-го апреля сего года подъ № 5810-мъ ко мне последовавшему, и по отношенію Вашего преосвященства, приготовленныя святыя мощи [75] преподобныхъ отецъ, почивающихъ въ Кіевопечерской Лавре и въ пещерахъ ея по прилагаемому реестру восемьсотъ пятьдесятъ семь частицъ, для освященія въ Олонецкой епархіи Вашей новыхъ церквей и Антиминсовъ, чрезъ откоманди-

рованнаго для сего Вами іеродіакона Иларія, за его росписко̀ю въ полученіи оныхъ при семъ къ Вашему преосвященству препровождаются. Уведомляя о семъ Ваше преосвященство, имею честь быть съ истиннымъ почтеніемъ и преданностію Вашего преосвященства, возлюбленнаго о Христе брата [Евгеній митрополит Кіевскій и Галицкій].

№ 91. Кіевъ, 4 сентября 1829 года. Его преосвященству Игнатію епископу Олонецкому».

Відпуск з правкою Є. О. Болховітінова. Письмовий папір.

ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 382. – Спр. 68. – Арк. 8.

56. Лист (17.IV.1834) Євгенія (Болховітінова) до обер-прокурора Св. Синоду Степана Дмитровича Нечаєва (1792–1860).

«Милостивый Государь Степанъ Дмитріевичъ!

Почтенное отношеніе Вашего Превосходительства отъ 5го Апреля подъ № 1091мъ о Высочайшемъ пожалованіи Баккалаврамъ Кіевской Академіи Чеховичу и Подгурскому денежныхъ наградъ по годовому окладу ихъ жалованья [750 р.], а такъ же и о предложенномъ Вами Соображеніи Коммиссіи Духовныхъ Училищъ касательно награжденія ихъ орденомъ Св. Владиміра 4й степени, – 14го сего же Апреля я имелъ честь получить, и означеннымъ Баккалаврамъ о семъ объявлено. О чемъ уведомля, имею честь быть съ истиннымъ почитаніемъ и преданностію Вашего Превосходительства Милостиваго Государя...»

Писарський відпуск без підпису. Попередній лист (5.IV.1834) С. Д. Нечаєва на бланку «ведомства Грекороссійскаго Исповеданія отд-е Духовныхъ делъ» є відповіддю на схвальний «отзывъ» митрополита Євгенія та В. В. Левашова (IX.1833).

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 954. – Арк. 2.

57. Лист (16.VI.1834) Євгенія (Болховітінова) до Київського військового губернатора графа Василя Васильовича Левашова (1783–1848).

«Милостивый Государь Графъ Василій Васильевичъ!

Въ следствіе отношенія Вашего ко мне отъ 30 марта сего года № 594 съ препровожденіемъ копіи съ отношенія г. Варшавскаго Военнаго Губернатора и подлиннаго перевода объявленія Кіевской ликвидаціонной коммиссіи о именіи мятежника Киркора, въ коемъ найдена неверность, допущенная переводчикомъ Кіевской Академіи Баккалавромъ Подгурскимъ, сделано мною чрезъ Академическое Правленіе означенному Баккалавру замечаніе, дабы онъ впредь остерегался таковыхъ неверностей. Извещая Васъ о семъ и возвращая подлинный переводъ объявленія съ истиннымъ почтеніемъ и таковою же преданностію честь имею быть Вашего Сіятельства и Государя...

№ 201. 16 іюня 1834 года».

Писарський відпуск без підпису. Попередній лист (30.III.1834) В. В. Левашова на бланку «Управленія Кіев. воен. Подольскаго и Волынскаго ген.-губернатора по секретной части». У перекладі Д. А. Підгурського (польськ. і нім. м.), надрукованому в «Dziennik powszechny», було «...везде пропущено слово «мятежникъ», а «мятежъ» названъ «powstanie» і т. п.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 954. – Арк. 5.

58. Листи 1833–37 рр. Євгенія (Болховітінова) до барона Станіслава Яновича де Шодуара (1790–1858).

1

«Monsieur le baron!

J'ai reçu votre lettre du 5 Janvier et je me hâte aujourd'hui même de vous repondre, parce que votre envoyé part apres diner. Il m'a remis aussi les livres de Вестникъ Европы.

Je prends l'intérêt dans a santé de votre père et je prie le bon Dieu, qu'il le conserve.

Je reçu de mr Snieguireff la copie du mémoire sur les kounys que je vous envoie a présent, mais je vous prie de me le rapporter quand vous viendrez a Kioff.

Je reçus encore de Kazan 4 Nros du journal Заволжскій Муравей, que je vous envoie avec les planches, qui manquoient dans les Nros précédens. Vous y voirez полугривна, dont nous discuterons personnelement.

Je vous felicite aussi avec la nouvelle année, que je vous souhaite de passer, dans une parfaite Santé et prosperité. Tout à vous E.

Kioff. 5 Janvier 1833».

Переклад: «Пане бароне! Отримав Ваш лист від 5 січня і одразу ж поспішаю відповісти, оскільки Ваш посланець від'їздить сьогодні по обіді. Він також передав мені книжки «Вестника Европы». Мене цікавить здоров'я Вашого батька, я прошу Господа Бога берегти його. Від п. Снєгірьова я одержав копію записок про куни, яку надсилаю Вам, але прошу повернути її мені, коли приїдете до Києва. З Казані надійшло 4 №-ри журналу «Заволжскій Муравей», які також надсилаю Вам разом з ілюстраціями, яких не було у попередніх №-рах. Там, побачите, є *полугривна*, про що поговоримо особисто. Також вітаю Вас з Новим роком і бажаю прожити його в доброму здоров'ї і процвітанні. Відданий вам Є. Київ. 5 січня 1833».

2

«Monsieur le baron!

J'ai reçu votre lettre du 11 Février avec les livres: 1) Volumina Legum, 2) 2 volume de Вестникъ Европы, 3) Списокъ медалей и монетъ Московскаго университета, 4) Baquet à piston et je vous en bien remercie.

Je consens a prendre Volumina Legum pour 66 rbl. en argent. Mais je crains de confier cette somme a votre messager. Faites moi savoir, comment je puis vous passer cet argent.

Quand à la Description de l'Egypte, ayez la patience, que je consulte avec le Recteur de l'Académie. Il faut auperavent préparer de l'argent.

Je n'ai pas dans ma bibliothèque Pauli Jovius.

J'écrivai à m-me Glazenapp la demande ce que couteront les tapis, dont vous m'avez marqué la mesure, et des que je recevrai la reponse, je vous en avertirai.

Je vous renvoie votre Antiquaire de Walter Scot. Je commencé à le lire mais apres la page 76 du 1 tome en rencontrent le defaut de feuilles jusqu'à la page 85, je continuais la lecture, de la version Polonaise, que j'ai acheté. Ce roman m'est parut aussi babillard, minutieux, etennueux comme Wawerley. Si tous les romans de Walter Scot sont comme ceux-ci, ils ne valent pas la gloire de l'auteur.

Mr de Levachoff n'est pas encore venu. On écrit qu'il est malade a St. Petersbourg, de la blessure d'un de ses pieds et il est incertain, quand il partira.

Respect et considération à vous et à votre vénérable épouse et je reste toujours votre devoué serviteur Eugène M. de Kioff. Kioff 12 Février 1833.

Si le cachet dont vous avez signé votre paquet est celui, dont vous m'avez parlé, il est superbe».

Переклад: «Пане бароне! Отримав Ваш лист від 11 січня та книги: 1) Volumina Legum, 2) 2 томи «*Вестника Европы*», 3) *Списокъ медалей и монетъ Московскаго университета*, 4) Baquet a piston [корнет а пістон], і дуже Вам вдячний.

Я згоден взяти «Volumina Legum» за 66 р. Проте боюся довірити таку суму Вашому посланцеві. Повідомте, як можна передати Вам ці гроші. Що ж до «Description de l'Egypte», потерпіть, доки я проконсультуюся з ректором Академії. Спершу потрібно підготувати гроші. У моїй бібліотеці немає Pauli Jovius. Я напишу п. Глазенапп з приводу вартості килимів, розміри яких Ви мені назвали, повідомлю Вам про все це, як тільки одержу відповідь. Повертаю Вашого «Antiquaire» Вальтера Скотта. Я почав його читати, але, виявивши, що після 76-ї сторінки 1-го тому немає аркушів до 85 сторінки, я продовжив читати придбаний мною польський переклад. Роман видався мені досить багатослівним, дріб'язковим і нудним, як «Wawerley». Якщо всі романи Вальтера Скотта такі, як цей, вони не варті слави автора.

П. Левашов ще не приїхав. Пишуть, що він хворіє у Ст.-Петербурзі: в нього поранена нога, і невідомо, коли він зможе виїхати. Моя повага і шанування Вам і Вашій шановній дружині, залишаюсь завжди Вашим відданим слугою. Євгеній М. Київський. Київ, 12 лютого 1833.

Якщо печатка, якою Ви запечатали свій пакет, – та сама, про яку Ви мені говорили, то вона чудова».

3

«Monsieur le baron!

En reponse à votre lettre du 21 Février je vous fais savoir, que trouvant avec Volumine Legum plusieurs autres livres que je n'attendai pas, je les ai remis a votre messager, qui les porta je ne sais pas à qui avec vos autres envoier. Demandez donc à votre messager et informez vous de lui, à qui il les a remis, et redemandez les à eux.

Vraiment la mouvaise saison a beaucoup d'influence sur la santé, et moi même je suis retombé dans la grippe.

Je prie le bon Dieu qu'il vous retablit et conserve avec votre épouse dans une bonne santé. Tout devoire à vous E. 22 Février 1833.

Je n'ai pas de loisir de chercher pour à present le tome de Чулковъ sur les monnaies rousses. Ayer la patience de l'attendre pour une autre occasion.

Mr Levachoff devoit partir de St. Petersbourg le 19 Février et on l'attend le dimanche prochain. Il n'a pas encore son pied gueris».

Переклад: «Пане бароне! У відповідь на Ваш лист від 21 січня повідомляю, що я зовсім несподівано знайшов при «Volumina Legum» кілька інших книг і передав їх з Вашим посланцем. Він відвіз їх невідомо кому разом з іншою Вашою поштою. Тож зверніться до Вашого посланця і розпитайте, кому він їх віддав та попросіть їх повернути. Справді, холодна пора року дуже впливає на здоров'я, я й сам підхопив грип. Молю Господа Бога, щоб Ви одужали і щоб Він беріг вас з дружиною у доброму здоров'ї. Глибоко вдячний вам Є. 22 лютого 1833.

Я зараз не маю часу пошукати том *Чулкова* про російські монети. Потерпіть, будь ласка, до наступної оказії. П. Левашов збирався виїхати із Ст.-Петербурга 19 лютого, чекаємо його наступної неділі. Його нога ще не зажила».

4

«Monsieur le baron!

J'ai reçu hier votre lettre du 8 Mais. Je ne savrais pas encore me vanter de ma santé. Dans cette recidive auparavant la fievre m'attaqua; pais la tous nocturne me vexoit terriblement. De là est resultée une extrême foi blessé des forces.

Je vous envoie tous l'ouvrage de Чулковъ. Vous y trouverez le traité sur les monnaies dans le 19 volume. Feuilletez à loisir tout l'ouvrage, ou vous trouverez beaucoup de vesiseignemens très interessans. Je voudrais que vous vous l'approprierois c'est un bon supplement a votre collection de l'histoire de Russie.

Je crois que chez Karamzin le mot Волов[...?] signific un poids local, qui n'exige pas d'explication. (Regardez la traduction francaise).

Je vous envoie tous mes kopejkis. Mais en revanche je vous prie de me les renvoyer classées.

J'ai reçu Сказанія князя Курбскаго. Jusqu'ici je les possedais en manuscrit. Cet ouvrage etait caché pour égard du czar Jean. Mais a présent on est entardi de le publier, il y a beaucoup de choses tres intéressantes, et quelques remarques sur nos monnaies comparées avec les etrangeres.

Notre Levachof est revenu et marche sur son pied comme a l'ordinaire. Je temoigne mon respect et considération à vous et à votre épouse. Tout devoué à vous E.

Прошу прислать мне четверть хорошаго проса для посеву.

Kioff. 11 Mars 1833».

Переклад: «Пане бароне! Отримав Ваш лист від 8 березня. Досі не можу похвалитися здоров'ям; під час цього рецидиву спочатку в мене була лихоманка, пізніше жахливо мучив нічний кашель. Це й призвело до надзвичайного ослаблення сил. Надсилаю Вам усі праці *Чулкова*. Знайдете дослідження про монети у 19 томі. Перегляньте всі праці на дозвіллі – знайдете там багато цікавого. Я хотів би, щоб Ви взяли їх собі. Це стане гарним доповненням до Вашого зібрання з історії Росії. Вважаю, що у Карамзіна слово *Волов*[...?] означає місцеву міру ваги, що не потребує пояснення. (Дивіться французький переклад). Надсилаю Вам усі свої *копейки*, проте прошу повернути їх мені класифікованими. Я отримав «Сказаніе князя Курбскаго», досі воно було у мене в рукописі. Цей твір було сховано з огляду на царя Іоанна. Але тепер осмілились його опублікувати. В ньому багато дуже цікавих речей і кілька зауважень про наші гроші у порівнянні з іноземними. Наш Левашов повернувся і ступає на ногу, як звичайно. Засвідчую свою повагу й шану Вам і Вашій дружині. Повністю відданий вам Є. ... Київ. 11 березня 1833».

5

«Monsieur le baron!

J'ai reçu de madame la générale de Glazenapp deux comtes des tapis, dont vous avez demande le prix. Je vous les envoie repondez moi ce que je dois mander a la générale.

Enfin notre Académie consept d'acheter la Description de l'Egypte, non pas en assignats, mais en argent. Dites moi donc, combien de karbowanetz comtez vous pour 100 rbl. en assignats.

Je me porte mieux, mais non pas tout à fait retabli, et je ne sort pas encore de la chambre.

De Moscou je n'ai d'autres nouvelles que mon ami mr. Snieguireff renonce à sa charge du Secrétaire de la Société, mais il reste membre. Aussi il continuara de m'aviser de ce qui sera traité dans la Société, qui devient déjà querelleuse.

En vois felicitant avec la fête proche de pasques, je prie le bon Dieu, qu'il vous conserve avec votre épouse en bonne santé.

Je suis avec respect et considération monsieur le baron votre très obeissant serviteur E. Kioff. 19 Mars 1833».

Переклад: «Пане бароне! Від пані генеральші Глазенапп я одержав два рахунки за килими, вартістю яких Ви цікавилися; надсилаю їх Вам. Напишіть, що я повинен просити у генеральші. Нарешті наша Академія погодилась купити «Description de l'Egypte» не в асигнаціях, а сріблом. Тож напишіть, скільки рублів Ви рахуєте за 100 р. асигнаціями. Мені вже значно краще, хоча я ще не зовсім одужав і не виходжу з кімнати. З Москви не маю інших новин, окрім тієї, що мій друг п. Снєгірьов відмовився від обов'язків секретаря Товариства, але залишився його членом. Він і надалі повідомлятиме мені все, що обговорюватиметься у Товаристві, яке стає вже зовсім скандальним. Вітаючи Вас з наступаючим святом Великодня, прошу Господа Бога, щоб беріг Вас із дружиною у доброму здоров'ї. Залишаюся з повагою і шаною до Вас, пане бароне, Вашим відданим слугою Є. Київ. 19 березня 1833».

6

«Monsieur le baron!

Je vous remercie pour votre commission. Personne ne sera de notre compagnie. Quand je reviendrai aujourd'hui de Lavra, j'ecrirai a mr le Comte. Mais c'est dommage, que nous n'aurons pas pour compagnon votre personne. Tout a vous E.

10 Juillet».

Переклад: «Пане бароне! Я вдячний Вам за Ваше доручення. Нікого не буде з нашої компанії. Сьогодні після повернення з Лаври я напишу п. графові. Але шкода, що не буде серед нас Вашої особи Відданий вам Є. 10 липня [1833?]»

7

«Monsieur le baron!

J ai reçu votre lettre du 22 Août avec 240 rbl et avec le livre et la plume et e vous temoigne pour tout cela mon remercıment Je fais la premiere epreuve de votre plume en écrivant cette réponse. Elle serv fort bien

Poisque votre messager en me remettant votre lettre, m'a dit qu'il part ce jour même apres 4 heures du midi, je n'ai pas de loisir de chercher Летопись Ростовскую Mais comme vous promettez de venir chez nous bientôt je ta herai de la trouver avant votre arrivée.

Le 13 Septembre l'Empereur promete i venir chez nous Hatez vouz donc vous meme de venir pour cette fête Nous faisons déja des preparati ns

Apportez ici votre monnaie de Василій Ярославичъ pour me montrer, s c'est une rareté

En attendant le plaisir de vous revoir bientôt, je suis avec un respect et considération Monsieur le Baron votre très devoue serviteur Evgene M de Kioff

Kioff. 28 Août 1833».

Переклад «Пане бароне! Отримав ваш лист від 22 серпня та 240 р книгу та ручку, за що висловлюю свою вдячність Вперше випробовую Вашу ручку, пишучи цю відповідь. Вона служить дуже добре Оскільки віддаючи Ваш лист, посланець сказав, що від'їздить сьогодні ж о 4-ій пополудні у мене немає часу шукати

«Летопись Ростовскую». Та оскільки Ви обіцяєте незабаром приїхати до нас, я спробую знайти її до вашого приїзду. 13 вересня імператор збирається прибути до нас. Ви також покваптеся приїхати на це свято. Ми вже почали готуватися до нього. Привезіть сюди свою монету *Василія Ярославича*, щоб я побачив, чи вона є рідкісною. В очікуванні присмності незабаром побачитися з Вами, залишаюся з повагою і шаною, пане бароне, Вашим відданим слугою. Євгеній М. Київський. Київ. 28 серпня 1833».

8

«Je vous envoie 2 volumes d'Ученые ведомости par Buhle, ou vous trouverez quelque chose sur la numismatique et l'article sur la reine Comosarye. Vous pouvez les emporter avec vous».

Переклад: «Надсилаю Вам 2 томи «Ученых ведомостей», де ви знайдете дещо про нумізматику та статтю про королеву Комосарії. Можете забрати їх із собою». [1833–1834?]

Див. інший лист Євгенія до М. П. Рум'янцева (14.XI.1823): «Сейчас прочитал и Келеровы замечания на книгу беднаго Кеппена: Altertumer am Nordgestade des Pontes. Очень строго... Самому господину Келеру надобно бы помнить злую и пристыдительную на себя критику покойника Буле за Комосарскую царицу, им на одной Крымской медали вымышленную». (Переписка... – С. 82).

9

«Monsieur le baron!

Votre coffre sera reçu et gardé dans ma gardemeuble jusqu'à votre retour soignesament. Vous ne m'avez pas rendu la brochure O powstaniu na Volyniu appertenante à marechal Sacken. Tout à vous E. 14 Octobre».

Переклад: «Пане бароне! Ваша скриня буде отримана і старанно зберігатиметься у спеціальному місці до Вашого повернення. Ви мені не повернули брошуру «O powstaniu na Volyniu», яка належить маршалу Сакену. Відданий вам Є. 14 жовтня». [1833–1834?]

10

«Monsieur le baron!

J'ai eu le plaisir de recevoir votre lettre du 30 Décembre avec l'histoire de Buffon. C'est le premier du Janvier, qu'ils sont venus chez moi comme une agreable étrenne et je vous en temoigne ma reconnaissance. Selon votre promesse je vous attendirai vers le 9 Janvier pour avoir le plaisir de passer le temps avec vous. Recevez mon estime et considération pour vous et pour votre respectable épouse. Je suis votre très obeissant serviteur Evgène.

Kioff. 2 Janvier 1835».

Переклад: «Пане бароне! Мені було приємно отримати Ваш лист від 30 грудня з «Історією» Бюффона. Я отримав їх першого січня, наче милий новорічний подарунок, за який висловлюю свою вдячність. Згідно з вашою обіцянкою, чекатиму Вас десь 9 січня, аби з приємністю провести час із вами. Прийміть мою повагу й шану до Вас та Вашої шанованої дружини. Ваш відданий слуга Євгеній. Київ. 2 січня 1835».

11

«Monsieur le baron!

J'ai eu le plaisir de recevoir votre première lettre de St. Petersbourg, en esperant et souhaitant, qu'elle ne soit pas la dernière. Mais vous m'affligez en ne promettant pas de retourner avant 6 ou 8 mois. C'est une durée d'eternité pour mon desir de vous revoir. Plut à Dieu seulement que vous réussissiez dans votre affaire. Je vous remercie pour ma commission aupres de mr Groeff. Insistez, qu'il me procure tous les ouvrages, que je lui demande. Je vous felicite d'avoir obtenu de mr Krug les supplemens a votre interessant ouvrage. J'espere, que vous l'apporterez chez nous déjà imprimé. Nous avons une saison tres variable: le neige, les pluis et les vents gâtent l'atmosphere, pour vu que ce soit profitable à nos champs que nous avons déjà commencé a ensemencer. Que Dieu vous benisse et conserve votre santé.

Tout à vous E. Kioff. 10 Mars 1835».

Переклад: «Пане бароне! З приємністю одержав Ваш перший лист із Ст.-Петербурга, сподіваючись і бажаючи, щоб він був не останнім. Ви мене засмутили тим, що обіцяєте приїхати не раніше, ніж через 6–8 місяців. Цей час видається вічністю, зважаючи на моє бажання побачитися з Вами. Нехай Бог сприяє Вам в успішному вирішенні вашої справи. Дякую Вам за виконання мого доручення до п. Гроффа. Прошу наполягти, щоб він роздобув для мене всі праці, про які я його просив.

Вітаю Вас із додатками до Вашої цікавої праці, які Ви одержали від п. Круга. Сподіваюсь, Ви привезете її до нас уже видрукувану.

Погода у нас дуже мінлива. Сніг, дощі та вітри псують атмосферу. Хоч би це було корисно для наших полів, які ми вже почали засівати. Нехай Бог благословить Вас і збереже Ваше здоров'я. Відданий вам Є. Київ. 10 березня 1835».

12

«Monsieur le baron!

Tout de suite apres votre lettre j'ai reçu de vous les livres 1) Blancardi Lexicon médicum, 2) La continuation du manuel Bibliographique de Brunet, 3) deux tomes de Causerici de la contemporaine, qui menace d'en publier mille et une, comme mille et une nuits. Je vous en remercie pour tous. A present je vous prie de demander à mr Groeff la continuation de L'Art de verifier les dates, dont je possède le dernier tome XIV de la troisième partie publié 1833 an. Encore je joins ici un extrait de livres des catalogues de mr Groeff pour le bibliothèque de notre Académie. Ayez la bonté d'expedier tous ces livres par la poste de transport, et vous m'en obligerez beaucoup. Je suis tout à vous Evgène.

10 Avril 1835. Kioff.

P.S. Votre madame la baronne etait a Kioff et j'avois le plaisir de la voir. Nos pasqués etoient neigeux et froids les vents souffloient toujours de votre nord».

Переклад: «Пане бароне! Одразу ж після листа я отримав від Вас книги: 1) «Blancardi lexicon medicum», 2) продовження «Manuel bibliographique de Brunet», 3) два томи «Causerici de la Contemporaine», що погрожує опублікувати їх тисячу й одну, як тисяча й одна ніч. Дякую Вам за їх усіх. Я хотів би, щоб Ви попросили у п. Гроффа продовження «L'Art de verifier les dates», у мене є останній 14 том третьої частини, опублікований 1833 року. Водночас додаю перелік книг з каталогів п. Гроффа для бібліотеки нашої Академії. Просив би Вас відправити всі ці книги транспортною поштою, за що був би Вам дуже зобов'язаним. Повністю Ваш Євгеній. 10 квітня 1835. Київ.

P.S. Пані баронеса була в Києві, і я мав приємність її бачити. На Великдень було сніжно і холодно, вітер дув весь час з вашої півночі».

13

«Monsieur le baron!

J'ai reçu votre lettre du 26 Avril et apres elle deux livres Les dernières indiscrétions par la contemporaine et je vous en bien remercie. Je joins ici mon rêvers à la censure, signé par moi, et 20 rbl. pour payer ces livres à mr Groeff. C'est dommage que vouz vouz sentez mal. Je crois, que ce n'est pas de l'eau de la Neva, mais la saison du nord en est la cause. Nous souffrons aussi du froid jusqu'à chauffer les cheminées. Mais je prie le bon Dieu qu'il vous rétablisse et conserve pour vos amis. Revenez chez nous plutôt. De puis 21 May je parte pour Vasilkoff, Skvira, Machnovka et Lipovetz. Mais dans 15 jours je reviendrai à la maison. Je suis tout à vous Evgène. Nous n'avous aucunes nouvelles.

Kioff. 10 May 1835.

P.S. Одинъ чиновникъ, пріезжавшій изъ Петербурга въ Кіевъ, сказывалъ мне, что онъ читалъ новое сочиненіе известнаго Варшавскаго бунтовщика (Soltyk), въ которомъ онъ раскаивается въ бунте и буйстве онаго. Не достанете ли вы эту книгу въ Петербурге или, по крайней мере, узнайте названіе оной. Графъ Левашовъ обещается достать ее изъ Парижа. Чиновникъ мне говорилъ, что въ книге нетъ ничего или очень мало подлежащаго запрещенію. Следовательно, можно ее сыскать и въ Петербурге, когда уже читали ее тамъ».

Переклад: «Пане бароне! Отримав Ваш лист від 26 квітня, а пізніше дві книжки «Les dernieres indiscretions par la Contemporaine»; дякую Вам за них. Додаю до цього листа підписану мною обкладинку для цензури і 20 р., щоб заплатити п. Гроффу за згадані книги. Шкода, що Ви нездужаєте. Гадаю, що причина не у невській воді, а у північному кліматі. Ми також страждаємо від холодів, доводиться навіть топити печі. Я молю Господа Бога, щоб Він дав Вам здоров'я і зберіг Вас для друзів. Повертайтеся краще до нас. 21 травня я їду до Василькова, Сквири, Махновки та Липовця. Але до 15 червня повернуся додому. Повністю відданий Вам Євгеній. У нас ніяких новин.

Київ. 10 травня 1835.

P.S. ...»

14

«Monsieur le baron!

J'ai reçu votre lettre du 6 May avec les catalogues de livres expedies par vous avec la poste de transport. A mon comte j'ai vous ai envoyé du 10 May 20 rbl. pour les dernieres indiscrétions de la contemporaine. Mais puisque le comte de mr Groeff monte a 113 rbl. 60 kop., je vous envoyé à present le reste 90 rbl. en assignats et un rbl. en argent. Pour les livres expedies à l'Académie, j'enverrai le payement apres la reçue des livres. L'ouvrage, dont m'a parlé le чиновникъ, est publie à Paris par le polonais Soltyk, révolutionnaire. Si vous vous sentez mal à St. Petersbourg, revenez plutôt dans le climat paternal. Je prie le bon Dieu, qu'il vous conserve et retablisse. Tout à vous E.

Kioff. 17 May 1835».

Переклад: «Пане бароне! Отримав Ваш лист від 6 травня та каталоги книжок, надіслані транспортною поштою. Щодо мене, то 10 травня я вислав Вам 20 р. за «Les dernieres indiscretions de la Contemporaine». Та оскільки рахунок п. Гроффа сягає

113 р. 60 к~п., надсилаю ще 90 р. асигнаціями і один р. сріблом. Що стосується книжок, висланих для Академії, то я відправлю плату після їх отримання. Працю, про яку мені говорив *чиновникъ*, видав у Парижі поляк Солтик, революціонер. Якщо Ви погано почуваєтеся у Ст.-Петербурзі, повертайтеся краще у рідний клімат. Молю Господа Бога берегти Вас і дарувати здоров'я. Відданий вам Є. Київ. 17 травня 1835».

15

«Monsieur le baron!

Ne recevant pas long temps de vos nouvelles je m'inquiette de votre santé. Pendant mon voyage au mois de May j'ai trouvé chez la comtesse Branicka le livre de Soltyk. Je joins ici son titre et je vous prie, s'il est possible, de m'en procurer. La comtesse de Levachove aujourd'hui part pour St. Petersbourg. Sans doute vous la y verrez. Je prie le bon Dieu, qu'il vous conserve et vous aide dans vos affaires tout à vous Evgène M. de K.

Kioff. 17 Juin 1835».

Переклад: «Пане бароне! Не маючи жодних новин від Вас протягом тривалого часу, я почав непокоїтися про Ваше здоров'я. Під час моєї травневої поїздки я натрапив у графині Браницької на книжку Солтика. Надсилаю її назву і прошу, якщо можливо, дістати її мені. Сьогодні графиня Левашова їде у Ст.-Петербург. Без сумніву, Ви її там зустрінете. Молю Господа Бога берегти Вас і допомагати Вам у Ваших починаннях. Відданий вам Євгеній М. К. Київ. 17 червня 1835».

16

«Monsieur le baron!

Je vous envoie l'ouvrage d'un de vos rivaux, que vous ne connaissez pas, mais qui est ici. Je vous l'adresserai. Parcourez cet ouvrage et dites m'en votre opinion. La saison est exécrable, et je n'ai pas osé aujourd'hui d'officier. Je vous souhaite la meilleure santé avec votre Baronné tout à vous E.

14 Juiĺlet 1835».

Переклад: «Пане бароне! Надсилаю Вам працю одного з Ваших супротивників, якого Ви не знаєте, він живе тут. Я вам її підпишу. Перегляньте цю працю і скажіть свою думку про неї. Погода паскудна, сьогодні я не наважився правити службу.

Бажаю кращого здоров'я Вам і Вашій баронесі. Відданий вам Є. 14 липня 1835».

17

«Monsieur le baron!

Je me prɔpare a écrire à mr Groeff et j'attends de vous le titre de l'ouvrage Sur l'Amérique que j'ai vu chez mr le comte de Levachoff.

Ayez la bonté de me le procurer aujourd'hui.

Je vous envoie un lapin, dont vous ferez un plat friand.

Salut et respect. Evgène M. de Kioff.

19 Jullet 1835».

Переклад: «Пане бароне! Я збираюся написати до п. Гроффа, і чекаю від Вас назву праці про Америку, яку я бачив у п. графа Левашова. Будьте ласкаві дістати її сьогодні. Посилаю Вам кролика, з якого вийде смачна страва. З вітаннями та повагою Євгеній М. Київський. 19 липня 1835».

18

«Monsieur le baron!

J'ai reçu votre lettre du 6 Août avec le diplome et le comte de Groeff. Il m'a envoyé un seul volume premier de la table de L'Art de verifier les dates. Mais il en paru déjà trois. Je voudrois avoir le reste. Grace a Dieu, que vous étés arrivés en bonne santé. Je me porte aussi bien. Mille remercimens à ma princesse pour les livres des estamps de la Bible. Je les feuilleterai avec attention. En implorant sur vous la benediction de Dieu, je suis avec mon respect et considération pour toujours devoué à vous E.

Kioff. 10 Août 1835.

Je fais copier des journaux tous les articles intéressans touchant notre histoire et sa critique. Vous vous en profiterez un jour».

Переклад: «Пане бароне! Отримав Ваш лист від 6 серпня разом з дипломом і рахунком від Гроффа. Він надіслав мені лише один перший том таблиць з «L'Art de verifier les dates». Проте їх уже вийшло три. Хотілося б мати й інші. Дякувати Богу, що Ви прибули у доброму здоров'ї. Я також почуваюся добре. Безмежно вдячний моїй принцесі за книги естампів до Біблії. Я уважно роздивлятимуся їх. Благаючи для Вас благословення Господнього, залишаюсь назавжди з повагою і шаною до Вас Є. Київ. 10 серпня 1835.

Я переписую з журналів усі цікаві статті стосовно нашої історії та її критики. Колись Ви скористаєтеся ними».

19

«Monsieur le baron!

Je vous envoie deux lettres 1) à mr Anastasievicz avec 2 envois de livres, 2) à mr Sniegireff, a qui je vous recommende comme mon ami, en le priant de vous conduire chez mr Tsarski, poffessor de vieux livres et des monnaies. Je vous souhaite un voyage pacsible et houreux. A madame la baronne j'envoie les raisins qu'elle a oublié emparer hier. Tout à vous E.

14 Octobre 1835.

La lettre a mr Anastasievicz est enveloppée dans l'envoir».

Переклад: «Пане бароне! Надсилаю Вам два листи: 1) п. Анастасевичу з двома пакунками книжок, 2) п. Снєгірьову, якому рекомендую Вас як мого друга та прошу повести Вас до п. Царського, власника старовинних книг і монет.

Бажаю Вам легкої та щасливої подорожі. Посилаю пані баронесі виноград, який вона забула забрати вчора. Відданий Вам Є. 14 жовтня 1835.

Лист п. Анастасевичу загорнений у пакунок».

20

«Du 15 Decembre 1835.

Mon cher baron!

Apres votre long silence et mon attende j'ai eu le plaisir de recevoir votre aimable lettre du 28 Novembre et je vous en temoigne ma sincère reconnaissance. Etant incertain de vous et de votre demeure, j'en ai demandé à votre fils. Mais il ne m'a dit rien de certain avant votre lettre à lui. Je vous supposois à Moscou. J'ai lu le flatteux rescrit de Sa Majesté à notre ami le comte de Levachoff et j'en etois charmé. On nous a apporté déjà la nouvelle, qu'il est nommé derechef gouverneur militaire de trois gouvernemens voisins de Kioff. Ainsi il a recouvert les graces de l'Empereur et sans doute vous le verrez bientôt à St.

Petersbourg. On en souvient ici à tous momens et on reconnait ses bienfaits a Kioff. Son successeur par sa paresse et inactivité y contribué beaucoup. Ordinairement en le révoyant chaque mardi, je ne trouve pas chez lui aucuns papiers, qu'il envoyé toujours à la revision du vicegouverneur et lui-même ne fait rien. Etant au lit jusqu'à midi il ne reçoit pas les supplicans et jamais ne se promene pas par la ville. Ainsi tous les affaires restent en stagnation. On nous a nommé aussi le gouverneur du fond de Siberie. Vous ne m'écrivez pas, quand vous serez de retour chez nous. Mais puis on que vous terminiez heureusement vos affaires, nous souffrirons patiemment votre privation. Souvenirez vous de votre promesse de me procurer le XV tome de L'Art de verifier les dates. Encore une priere: donnez au libraire Smirdin la souscription de l'ouvrage de la Société de Copenhague Antiquitates Rossicae. Entemoignant mon respect et devouement à vous et à votre respectable épouse, je vous felicite avec les fêtes prochaines et en priant toujours pour votre santé je suis tout à vous E.

Le recteur de Notre université Maximovicz etant devenu déjà presque aveugle, a presenté une supplique de le congédier. Peut être le ministre nommera un autre recteur. Je joind ici ma souscription pour les Antiquitates Rossicae, que je vous prie de remettre à mr Smirdin avec de l'argent requis».

Переклад: «15 грудня 1835.

Мій дорогий бароне! Після Вашого тривалого мовчання і мого чекання було приємно одержати Ваш люб'язний лист від 28 [перекреслено «грудня»] листопада, і я засвідчую Вам за нього мою щиру вдячність. Не маючи певності ні щодо Вас, ні щодо Вашого місця проживання, я звернувся до Вашого сина, але він не сказав нічого певного, доки Ви йому не написали. Я вважав, що Ви в Москві.

Я читав схвальний рескрипт Його Величності нашому другу графу Левашову і був страшенно радий. Нам уже повідомили новину, що його знову призначено військовим губернатором трьох сусідніх губерній довкола Києва. Отже, імператор знову виявив милість до нього, тож Ви, без сумніву, скоро побачите його в Ст.-Петербурзі. Тут часто при кожній нагоді згадують про нього і визнають його добродіяння для Києва. Цьому великою мірою сприяють лінь і бездіяльність його наступника. Звичайно я бачу його щовівторка і не зауважую в нього жодних паперів, які він завжди надсилає для перевірки віце-губернаторові, а сам нічого не робить. Залишаючись у ліжку до полудня, він не приймає прохачів і ніколи не прогулюється містом. Отже, всі справи залишаються невирішеними. Губернатора нам також призначили з глибин Сибіру.

Ви не повідомляєте, коли повернетеся до нас. Але ми терпляче витримаємо Вашу відсутність, аби лиш Ви щасливо вирішили свої справи. Чи не забули Ви свою обіцянку дістати мені 15 том «L'Art de verifier les dates»? Ще одне прохання: віддайте власнику книгарні Смірдіну передплату на видання Товариства в Копенгагені «Antiquitates Rossicae».

Засвідчуючи свою повагу і відданість Вам і Вашій шановній дружині, вітаю Вас з наступними святами, молячись, як завжди, за Ваше здоров'я, відданий Вам Є.

Оскільки ректор нашого університету Максимович майже зовсім осліп, він подав прохання про відставку. Можливо, міністр призначить іншого ректора. Додаю свою підписку на «Antiquitates Rossicae» і прошу передати її п. Смірдіну разом з необхідною сумою».

21

«Monsieur le baron!

Votre chère épouse m'avertit, que vous souffrez toujours du climat du Nord, ce qui m'attriste sensiblement. Habez vous de fuir cette meurtriere contrée. En lisant la gazette Académique de St. Petersbourg, je vois, que vous n'y avez pas de chaleur, que 2, 4, 6 et rarement audelà de 10 degres, tandis que nous en avons déjà jusques à 17. Quelle difference! Notre printemps j'est ouvert dans toute sa beauté et tout sourit autour de nous. Après la Pentecôte j'entreprends un voyage par mon éparquie dans les districts de Boguslav, Czerkassy, Czygrin, Zwienigorod, Tarashcza et en retoui a Kioff. Ce qui prolongera, comme je crois, mon absence à 3 ou 4 semaines. Notre général-gouverneur est parti déjà dans le gouvernement de Wolynie, et sa femme, degoutée de Kioff, vent partir pour Moscou. Mais Kioff n'on perd rien. Car elle est maladive et rarement admet chez soi la Société. J'ai reçu de St. Petersbourg d'un individu Lisenko une longue lettre, ou il se vante de sa collection monnaies Russes, dont il m'a envoyé il feuilles d'empreintes et demande mon opinion. Je ne lui ai pas encore repondu. Mais j'y trouve beaucoup de monnaies rares et surtout la monnaie de Swiatoslaf. Il m'écrit, qu'il a connoissance de votre travail et a conferé avec vous. Mais il n'est pas content de votre jugement. Quand vous reviendrez, je vous montrerai sa lettre et ses empreintes. Revenez, revenez, le plutôt mon cher baron, afin que je vous embrasse et presse contre mon coeur, etant toujours votre le plus devoué Evgène M. de Kioff.

Kioff. 27 Avril 1836.

P.S. J'ose joigner ici ma reponse à la Société des antiquaires de Copenhague. Ayez la bonté, mon cher baron, de l'expedier a Copenhague».

Переклад: «Пане бароне! Ваша дорога дружина повідомила мені, що Ви й досі страждаєте від північного клімату, що мене дуже засмучує. Покваптеся втекти з цього згубного краю. Читаючи Ст.-Петербурзьку академічну газету, бачу, що у вас прохолодно: 2, 4, 6 і зрідка 10 градусів, тоді як у нас температура сягає 17-ти. Яка різниця! Наша весна розвернулась у всій своїй красі, все усміхається довкола нас. Після Трійці я здійсню подорож по єпархії до Богуславського, Черкаського, Чигиринського, Звенигородського, Таращанського повітів, а звідти повернуся до Києва. Триватиме моя відсутність 3–4 тижні. Наш генерал-губернатор вже поїхав у Волинську губернію, а його дружина, якій набрид Київ, хоче поїхати до Москви. Але Київ нічого від цього не втрачає: вона хвороблива і рідко приймає у себе товариство. Я отримав із Ст.-Петербурга довгий лист від якогось Лисенка, в якому він вихваляється своєю колекцією російських монет і надіслав мені 11 аркушів відбитків, бажаючи знати мою думку. Я йому ще не відповів. Але зауважив багато рідкісних монет, зокрема монету Святослава. Він пише, що знає Вашу роботу і розмовляв з Вами, але його не вдовольняє Ваша оцінка. Коли Ви повернетеся, я Вам покажу і лист, і відбитки. Повертайтеся, повертайтеся якнайшвидше, любий бароне, щоб я міг Вас обняти і притиснути до серця, залишаючись назавжди найвідданішим Євгеній М. Київський. Київ. 27 квітня 1836.

P.S. Наважуюсь додати свою відповідь Копенгагенському Товариству антикварів. Будьте ласкаві, любий бароне, переслати її до Копенгагена».

22

«Monsieur le baron!

J'ai reçu votre aimable lettre du 18 May après mon retour 9 juin de voyage par ma diocèse, ou j'ai parcouru environs 900 verstes avec beaucoup de fatigues, mais non pas sans plaisir. Je passois auprès du Dniepr jusques à Czerkassy et de là à Czygrin, Zwienigorodka, Bohouslav, Taraszcza, Biela Cercov et Wasilkov. Je prie le bon Dieu, qu'il conserve votre épouse dans son voyage et qu'il la ramène saine et saine le plutôt dans vos bras et avec vous même chez nous. Le cas du jeune Stolypin est effrayable et pitoyable. Avec l'espoir de passer à l'etranger il est passé à l'autre monde. Les voies de destin sont incomçrehensibles. L'intérêt que prend le ministre des finances dans votre ouvrage sert à le perfectionner et à hausser son prix. Je vous en felicite. Mais plut à Dieu qu'il paroisse plutôt au public. Lisienko a paru à moi-même un étourdi, quoique a un merite par sa collection de monnaies. Ses rêves sur leur explication n'empechera pas de lui rendre graces pour leur publication. Nous n'avons pas encore assés de tels ouvrages. Je vois dans les gazettes que le comte de Levachoff est venu à St. Petersbourg. La comtesse Branicka m'assure, que nous verrons l'Empereur à Kioff au mois Août par un temps court et qu'il partira d'ici à Varsovie. Nous avons une bonne saison, pendant mon voyage j'ai vu partout les bleds les plus abondans. Mais les prairies non inondées au printemps ne nous promettent pas du foin.

Quand est ce que vous reviendrez chez nous? Je brule d'impatience de vous revoir. Je prie Dieu q'il vous conserve et ramene chez nous sain. Tout à vous E.

Kioff. 15 juin 1836».

Переклад: «Пане бароне! Одержав Ваш люб'язний лист від 18 травня після мого повернення 9 червня з поїздки по єпархії, впродовж якої проїхав близько 900 верст з багатьма труднощами, але не без приємності. Я проїхав уздовж Дніпра до Черкас, а звідти в Чигирин, Звенигородку, Богуслав, Таращу, Білу Церкву і Васильків. Молю Бога, щоб оберігав Вашу дружину під час подорожі, привівши її живу та здорову у Ваші обійми, а разом з Вами до нас. Випадок з молодим Столипіним жахливий і гідний жалю. Сподіваючись потрапити за кордон, він перейшов у інший світ. Шляхи долі незвідані. Інтерес, який міністр фінансів виявляє до Вашої праці, служить її вдосконаленню та підвищенню її цінності. Вітаю Вас із цим. Нехай Господь допомагає, щоб її побачила громадськість. Мені самому Лисенко видався легковажним, та його колекція монет є його заслугою. Його марення щодо їх опису не перешкоджають віддати йому належне за публікацію. У нас ще бракує таких праць. Бачу з газет, що граф Левашов прибув до Ст.-Петербургу. Графиня Браницька запевнила мене, що на короткий час ми побачимо імператора в Києві, звідси він поїде до Варшави. У нас гарна погода, під час поїздки я бачив пишні хліби. Але незатоплені навесні луки не обіцяють багато сіна. Коли Ви повернетеся до нас? Палко бажаю побачити Вас. Молю Бога берегти Вас і здоровим привести до нас. Відданий вам Є. Київ. 15 червня 1836».

23

«Monsieur le Baron!

J'ai eu plaisir de recevoir le 3 Juille votre aimable lettre du 22 Juin et je me rejonis que votre ouvrage avant de paraitre au public a merite déja l'approbation des savans et la traduction en Russe. Je brule de l'impasience de le voir imprimé. J'ai reçu de mr Groeff l'annonce de l'ouvrage Acta Sanctorum expedié chez moi, mais je ne l'ai pas encore reçu.

Votre respéctable épouse probablement est déjà de retour de l'Angleterre. Je vous prie de lui communiquer ma felicitation de son heureux retour. J'ai achevé mon voyage de trois semaines et je suis retourné le 9 juin. Les premiers 10 jours je souffrois beaucoup des pluies et du froid et les suivans de l'extrême chaleur et poussiere. Mais, grace à Dieu, je suis revenu en bonne sante. Les premiers jours du jullet etoient chez nous aussi brulons, mais a présent les pluies sont recommences, ce qui empête la moisson et la fauche du foin.

Lisienko est assez fanfaron, pour se croire un connosseur de notre histoire plus que tous les autres. Mais nous causeront sur son comte, quand vous retournerez chez nous. Je prie le bon Dieu qu'il vous conserve et soutienne votre santé au milieu de l'exécrable climat. Tout à vous E.

Kioff. 13 juillet 1836».

Переклад: «Пане бароне! Мені було приємно одержати 3 липня Ваш люб'язний лист від 22 червня. Я радий, що Ваша праця заслужила на схвалення вчених і переклад російською мовою ще до виходу на публіку. Палко бажаю побачити її опублікованою. Від п. Гроффа я отримав повідомлення про видання «Acta Sanctorum», вислане мені, але я його досі не одержав. Напевно, Ваша шановна дружина вже повернулася з Англії. Прошу привітати її зі щасливим поверненням. Я завершив свою тритижневу поїздку, з якої повернувся 9 червня. Перші десять днів я дуже страждав від дощів і холоду, а в наступні – від незвичайної спеки та пилюки. Та дякувати Богу, повернувся у доброму здоров'ї. Початок липня був у нас дуже спекотним, тепер знову почалися дощі, які перешкоджають жнивам і косовиці. Лисенко великий хвалько, що вважає себе більшим знавцем нашої історії, ніж усі інші. Та поговоримо про нього, коли Ви до нас повернетеся. Молю Господа Бога, щоб беріг Вас і послав Вам здоров'я у тому жахливому кліматі. Відданий вам Є. Київ. 13 липня 1836».

24

«Monsieur le baron!

Le 5 Janvier j'ai eu le plaisir de recevoir votre aimable lettre du 26 Decembre, et je vous remerc.e sincerement pour votre felicitation et pour les voeux, que vous portez pour moi. J'ai célébre ma fête conjointement avec celle de votre respéctable épouse. Parceque sa fête coincide aussi avec la mienne selon notre calendrier. Je l'en felicite donc et je lui souhaite tous les biens. Mais c'est dommage que l'exécrable grippe vous est revenu vous en souffriez déjà beaucoup. J'ai reçu la numismatique de mr Lelevel. C'est un ouvrage très laborieux. Nous avons beaucoup d'ouvrages pour la numismatique ancienne Grecque et Romaine, mais peu pour la numismatique du moyen age. J'ai parcouru ce rare ouvrage et surtout j'ai lu avec plaisir le chapitre sur le commerce des slavons. Le seul Lelevel etoit en état de ramasser autant de notices. Nous attendons impatiemment l'apparition de votre precieux ouvrage, qui vous a merité déjà un titre de correspondant de l'Académie des sciences, et je vous en felicite de tout mon coeur. Si vous voulez passer à la Société historique de Moscou l'exemplaire de votre ouvrage sur les medailles grecs, vous pouvez l'adresser directement à la Société. J'en préviendrai mon ami Snieguireff, membre de la Société. Mais c'est après l'édition de votre ouvrage sur les monnaies Russes, que j'insisterai à vous associer à cette compagnie. Chaque fois je suis sensiblement touché du souvenir de votre respectable épouse, que je m'imagine toujours sous le costume de la princesse grecque, qui m'a charmé infinement. Je vous prie aussi de presenter mon le

plus profond respect à madame la comtesse de Levachove pour son bienveillant souvenir et pour celui de mr le comte. Je ne passe jamais la maison qu'ils avoient occupé sans un soupir de regret. Chaque jour je prie le bon Dieu pour votre santé et felicité et je resterai toujours avec ces voeux et avec mon le plus profond respect pour vous. Votre devoué E.

Kioff. 9 Janvier 1837.

P.S. Votre fils s'occupe déjà de sa seconde dissertation. Il ést parti pour le village et j'ai lui preté des livres necessaires pour ce travail».

Переклад: «Дорогий мій бароне! 5 січня мав приємність одержати Ваш люб'язний лист від 26 грудня. Щиро дякую за Ваші привітання та побажання для мене. Своє свято я відзначав одночасно з Вашою шановною дружиною, бо її свято співпадає з моїм згідно з нашим календарем. Тож вітаю її і бажаю всього найкращого. Шкода, що підступний грип повернувся, Ви й так від нього намучилися.

Отримав «Нумізматику» п. Лелевеля. Це дуже копітка праця. У нас є багато праць про нумізматику давньої Греції та Риму, але мало про нумізматику середньовіччя. Я переглянув це рідкісне видання, з особливим задоволенням прочитав розділ про торгівлю слов'ян. Лише Лелевель був здатним зібрати стільки приміток.

Ми з нетерпінням чекаємо на Вашу цінну працю, завдяки якій Ви заслужили титул члена-кореспондента Академії наук. Вітаю Вас від усього серця. Якщо Ви хочете передати Московському історичному товариству примірник своєї праці про грецькі медалі, можете послати її безпосередньо на адресу Товариства. Я попереджу про це свого друга Снєгірьова, члена Товариства. Саме після публікації Вашої праці про монети Росії я наполягатиму на тому, щоб Вас прийняли до цього зібрання. Щоразу при згадці про Вашу шановну дружину я завжди уявляю її у костюмі грецької принцеси, який так мені сподобався. Прошу Вас передати слова якнайглибшої шани за приязний спогад пані графині Левашовій, а також панові графові. Я ніколи не проминаю дім, у якому вони проживали, не зітхнувши з жалем. Щодня молю Господа Бога за Ваше здоров'я та блаженство, назавжди збережу це побажання та свою глибоку повагу до Вас відданий вам Є. Київ. 9 січня 1837.

P.S. Ваш син працює над другою дисертацією. Він поїхав у село; я позичив йому книжки, необхідні для його роботи».

Автографи листів і записок фр. м. на арк. різного розміру.

Переклад З. Борисюк і К. Єремко (використано ксерокопії, передані Л. Дахненко).

Житомирський обласний краєзнавчий музей. Фонд С. Я. Шодуара.

ІІ. ОКРЕМІ ВИДАННЯ ПРАЦЬ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

ВЛАСНІ ПРАЦІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

1. Разсуждение о необходимости греческаго языка для богословии, и об особенной пользе его для российскаго языка / Читано в публичном собрании 1793 года, июля 13 дня в Воронежской семинарии студентом богословии и учителем греческаго языка, Иваном Ставровым. – [М.: Унив. тип., 1793]. – 8, [2] с.; 4° (29 см). – Сигн.: $А^{4+1}$.

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Віньєтка.

25 посторінкових приміток. В кінці – додаток-звернення видавця (вказано 33 правки на с. 3–8): «К читателю. Неверной данной в Типографию для напечатания список, испорченной или неискусным каким переписчиком или поправщиком, был причиною следующих пропусков, ошибок и подмен, которыя оказались по снесении с вернейшим списком, сообщенным нам из Воронежской Семинарии по окончании уже печатания. И так Читатель да благоволит сам исправить оныя по нижеследующей таблице» [с. 9].

Пр. 1 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова. – Опис див. каталог І, № 13.

НБУВ ВС, Н468(41) (24 см). Штемпель: «Бібліотека Кіево-Софійскаго собора», № 1231.

Пр. 2. *Деф.*: відсутні с. 9/10.

НБУВ ВС, Гр5678.

Биография. – С. 5–6 (№ 2); Соп. 3656, 9599; Пономарев. – С. 202; Шмурло 1, 33; Шмурло 2. – С. 106, 151, 152, 156, 160, 427; Геннади. – С. 331; Петров 1, 2225 (Ставров); СК 2102 (8 с.).

РНБ; НБУВ ВС.

1.1. Разсуждение о надобности греческаго языка для богословии, и об особенной пользе его для российскаго языка / Читано в Публичном собрании 1793 года июля 13 дня в Воронежской семинарии. – Издание второе пересмотренное – Воронеж: В типографии Губернскаго правления, 1800 года. – 18 с.; 4° (33 см). – Сигн.: $А^{4}$ $Б^{4+1}$.

На зв. титулу: «С дозволения Московской Ценсуры». Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

28 посторінкових приміток, майже всі з вказаних 1793 р. помилок виправлено, ім'я І. Ставрова відсутнє.

Пр. 1. *Оправа* (ХХ ст.): сірий картон, корінець і кути з чорної тканини.

НБУВ ВС, Гр5336 (33 см). Д.2259.268; III.3; 842–327; VI.c.56. Штемпель: «Библіотека Кіевской духовной семинаріи». Кн. ярлик.

Пр. 2. *Обкл.*: мармуровий папір.

НБУВ ВС, Гр5338 (23 см). Е.2484; V.5.83; VI.c.56. Штемпель КДС.

Пр. 3. НБУВ ВС, Н563(1).

Биография. – С. 5–6 (№ 2); Соп. 3657; Пономарев. – С. 203; Шмурло 1, 33, 55; Шмурло 2. – С. 151, 152, 156, 160, 430; Семенников 1, 12; Геннади. – С. 331; СК 2103; Петров 1, 2226.

РДБ; РНБ; ДПІБ; БАН; НБ СПб ДУ; НБУВ ВС.

1.2. Три разсуждения: I. О греческом языке. II. О церковном пении. III. Об алтарных украшениях. – [Воронеж: Тип. Губ. правления, 1800]. – [2], 17, [3], 26 с.; 4° (26 см).

Видавничий конволют з двох видань: попередні титули 1800 і 1799 рр. збережені.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 13, ряд 10 – «Нежный, привольный Расинъ самъ искренно признавался, что главнейшія красоты занималъ у Еврипида, любимаго своего автора, и это замечательно всякому, кто прочтетъ со вниманіемъ его Федру и Андромаху. Пышныя истинно римскія чувства Корнеля взяты имъ изъ Лукана и Тацита».

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний папером блакитно-синього кольорів (клейстерне фарбування); корінець і кути з коричневої шкіри; *деф.*: верх відірвано, краї оправи пошкоджені.

Пр. 1 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова. – Опис див. каталог I, № 18.

НБУВ ВС, Гр2383(35–36) (24 см). Штемпель КСС, № 1233.

Пр. 2 – видавничий конволют.

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим папером синього і коричневого кольорів; корінець з коричневої шкіри; корінець і краї оправи стерті.

НБУВ ВС, Гр1145(1) (25 см). XI–7/1308. Кн. ярлик ризниці КСС.

Пр. 3 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Припл. до: Евгений (Болховитинов). Слово на память иже во святых отца нашего Никиты, епископа и чудотворца Новгородскаго. – СПб., 1805.

Припл. 6 кн.

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим папером синього і сірого кольорів; корінець і кути з коричневої шкіри; корінець і краї оправи пошкоджені.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5606(4–5) (26 см). 1.8.3. Штемпель КДС. На корінці – кн. ярлик, накл. з назвою зб.: «Слова и разсуж.»

Пр. 4. Б-ка КПЛ, XXIV.1/54.

Биография. – С. 6 (№ 2); Соп. 3657 3660; Пономарев. – С. 203; СК КПЛ 8689; СК 2107.

РДБ; БАН; НБУВ ВС, ВК.

2. Слово надгробное преосвященному Иннокентию епископу Воронежскому, преставльшемуся в Бозе сего 1794 года Апреля 15 дня то есть: в субботу Светлыя

недели, говоренное по совершении Божественныя литургии при начале Погребательнаго молитвословия в Воронежском Благовещенском Соборе, того же Апреля 19 числа, с присовокуплением к тому Речи и Разговора стихами, говоренных также над гробом пред последним целованием тела, и с приложением Краткаго летописца преосвященных Воронежских от основания Епископскаго престола в Воронеже до нынешняго времени. – Москва: В Типографии Пономарева, 1794. – 36 с.; 8° (21 см).

Заставки, кінцівки.

Зі змісту: [Болховитинов Е. А.] Слово надгробное... – С. 3–12; Краткий летописец преосвященных Воронежских... – С. 23–27, [1]; Речь по случаю четыредесятидневного поминовения преставльшагося в Бозе преосвященнаго Иннокентия епископа Воронежскаго, говоренная над гробницею его в Воронежском Благовещенском Соборе. – С. 29–31; Дополнение к летописцу преосвященных Воронежских. – С. 35–36.

Вар. 1: на с. 27 – «Конец». Вар. 2 : дод. с. 29–36.

Автограф Є. О. Болховітінова:

допов. розділові знаки (с. 7, 9, 11, 30); підкреслено слова, NB (с. 7, 10, 11, 24); випр. (с. 12, 33).

титул – допов. «Изданіе второе, пересмотренное, исправленное и въ летописце наипаче умноженное»; іншим почерком: «(напис. самимъ митроп. Евгеніемъ)»; перекр. «М ɔква... – 1794».

С. 3, ряд 12, 10, 8 зн. – перекр. «два», випр. на «и едино лето».

С. 4, ряд 4–5 зв. – перекр. «раздался в глубине», випр. на «проникъ до глубины».

10 зн. – допов. [після «смирению»]: «Преосвященный, сделавшись уже боленъ, служилъ [перекр. і випр. на] литургисалъ марта 29 и говорилъ убедительное слово о кротости и смиреніи».

С. 5, ряд 15 зн. – перекр. «совершеннаго», випр. на «примернаго».

11 зн. – допов. «но притомъ чужда была и обыкновенному въ міре хладнокровію въ оной» [після «суеверию»].

С. 6, ряд 9 зв. – перекр. «жертвовал», випр. на «снисходилъ».

11–12 зн. – «имел полное познание» випр. на «всегда старался сперва познавать»; допов. «а потомъ и о другихъ» [після «себя»].

С. 7, ряд 5 зв. – перекр. «подлинно», випр. на «действительно».

9 зв. – допов. «и христиански» [перед «чувствительное»].

5 зн. – перекр. «дарований», випр. на «великости духа».

1–2 зн. – перекр. «сам с собою», випр. на «въ отношеніи къ самому себе».

С. 8, ряд 15 зн. – перекр. «Иной», випр. на «Одинъ».

1 зн. – допов. «Но при всемъ томъ» [перед «Сам»].

С. 9, ряд 11 зв. – перекр. «может быть».

8 зн. – допов. «съ отвращеніемъ» [після «смерти»].

4 зн. – випр. «смертей» на «жизни и смерти сами собою показываютъ состояніе и совесть человека и...»

С. 10, ряд 13 – допов. «когда кто хотелъ утешать его и отвращать отъ болезни воображеніе его...» [після «тела»].

С. 11, ряд 10 зв. – допов. «уже» [після «его»].
11 зв. – допов. «тогда» [після «и»].
2 зн. – випр. «своим» на «и молитвами своими».
С. 12, ряд 2 зн. – допов. «вовеки» [після «небеси»].
С. 18 – допов. назву – «гражданина и пришельца».
ряд 9 зв. – випр. «Давно ль» на «Давно ли».
С. 23 – допов. назву «бывших» [після «воронежских»].
С. 24, ряд 3 зн. – випр. «31» на «1».
С. 25, ряд 3 зв. – випр. «11» на «10».
13 зн. – випр. «27» на «28, отъ рожденія 53 летъ».
11 зн. – допов. «рядомъ съ преосвящ. Пахоміемъ или Арсеніемъ» [після «крыле»].
2 зн. – випр. на «углу западной стены».
С. 26, ряд 5 зв. – допов. «по указу отъ 22 октября» [після «году»].
7 зв. – допов. «1771 году въ маіе» [після «скончался»].
12 зв. – перекр. «1 год».
13 зв. – випр. на «1763».
18 зв. – допов. «по имянному указу отъ 3 февраля» [після «года»].
14 зн. – допов. «по имянному указу отъ 17 декабря» [після «году»].
2 зн. – допов. «по имянному указу отъ [перекр. «17, 19 маія, декабря»] 19 маія» [після «году»].
С. 27, ряд 2 зв. – випр. на «1786».
3 зв. – допов. «по имянному указу отъ 19 маія пожалованъ а...» [після «1775»].
4 зв. – допов. «Троицкаго» [після «Тверскаго»].
9 зв. – допов. «по имянному указу отъ маія 6 и по указу Св. Синода отъ маія 17» [після «году»].
4 зн. – випр. «триех» на «четырехъ».
С. 29, ряд 14 зв. – перекр. «умерло», «самое», випр. на «где».
16 зв. – перекр. «Погребены со гробом и», допов. «Где часы, когда мы съ благоговейною радостію внимали въ семъ храме поучительному его гласу? Где те по крайней мере».
19 зв. – допов. «уже» [перед «смертным»]; «Сокрылись – умерли – погребены вместе со гробомъ его...» [після «его»].
8 зн. – допов. «ныне» [після «нами»]; «нетъ бесѣдъ, нетъ [перекр. «бесѣдъ»] ободрительныхъ взоровъ» [після «нашего»].
7–8 зн. – випр. «нет ныне его и тела» на «нетъ даже и самаго его тела».
С. 30 – ряд 5 зн. – випр. «Мы» на «И».
3 зн. – випр. «и» на «а».
С. 31, ряд 2 зн. – перекр. «всегда», випр. на «паче всехъ».
С. 35, ряд 12 зн. – перекр. «по летописцу», допов. «где и доныне почиваютъ» [після «местах»].
Решта тексту перекреслена.
Обкл.: блакитно-синій папір (клейстерне фарбування).
НБУВ ВС, Гр4506 (21 см) І.5.317–120; І.с.53. Кн. ярлики КДС.

Биография. – С. 12; Соп. 3652, 13163; Пономарев. – С. 202; Семенников 9; Шмурло 1, 36; Шмурло 2. – С. 86, 105, 138, 166, 223, 427; Геннади. – С. 331; СК 2105; Петров 1, 2161.

РІНБ; ДПІБ (27 с.); НБУВ ВС.

2.1. Слово надгробное преосвященному Иннокентию епископу Воронежскому, Преставльшемуся в Бозе 1794 года Апреля 15 дня то есть: в субботу Светлыя Недели, говоренное по совершении Божественныя литургии при начале Погребательнаго молитвословия В Воронежском Благовещенском Соборе, того же Апреля 19 числа, с присовокуплением к тому Речи и Разговора стихами, говоренных также над гробом пред последним целованием тела; и с приложением Краткаго летописца преосвященных Воронежских от основания Епископскаго престола в Воронеже до нынешняго времени. – Издание второе, пересмотренное, исправленное и умноженное в Летописце наипаче. С Дозволения Московской Ценсуры. – Воронеж: В Типографии Губернскаго Правления: Иждивением Воронеж[скаго] купца Ивана Шубина, 1799 года. – [2], 50 с.; 8° (22 см). – Сигн.: [1] А–В^{8}Г^{2}.

Вар. 1 – без додаткових даних: «Иждивением Воронеж. купца Ивана Шубина», с. 50 без списка «погрешностей».

Видавничий конволют (текст І видання доповнено):

(1). Иннокентий (Полянский). Избранные поучения. – Воронеж, 1799. – 159, [1] с.

Зі змісту: Благочестивому читателю / П[рефект] Е. Болховитинов. – С. III–V, [VI]; Краткое начертание жизни и кончины преосвященнаго Иннокентия. – С. VII–X. – Див. № 46 даного каталогу.

(2). [Болховитинов Е. А.] Слово надгробное... – Воронеж, 1799.

Зміст: [Болховитинов Е. А.] Слово... – С. 1–11; Речь по случаю... – С. 21–24; Краткий летописец... – С. 30–40; Краткое начертание жизни и кончины преосвященнаго Иннокентия. – С. 41–48; Прибавление. – С. 49–50;

Авраам Смельский. Речь. – С. 12–16; Разговор по тому же случаю. – С. 25–29;

Сцепенский С. Разговор гражданина и пришельца. – С. 17–20.

Віньєтки.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 40 – випр. «марта 25» на «октября 18».

Оправа: картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненою орнаментальною рамкою, на корінці – тиснено візерунки і назву; *деф.*: оправа і папір пошкоджені, шкіра стерта.

Пр. 1. НБУВ ВС, Гр5312(1–2) (22 см). А.326.67; І.5300–103; Іс.36.

Пр. 2. Б-ка КДА, ВХІХ 8/444.

Биография. – С. 12; Соп. 3653; Чтения. – С. 64; Пономарев. – С. 203; Шмурло 1, 52; Шмурло 2. – С. 105, 138, 430; Семенников 1, 9; Геннади. – С. 331; Крыловский 5878; СК 2106; Петров 1, 2162.

РДБ (вар. 1); БАН (вар. 1); РНБ (вар. 1); ДПІБ (вар. 1, 2); КирОУНБ (Вар. 1); ЯІАМЗ; ЦНБ ХНУ; ХДНБ (вар. 1); НБУВ ВС (вар. 2).

3. Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона перваго епископа Воронежскаго и Елецкаго. – [СПб.: Тип. Св. правит. Синода, 1794]. – 21, [1] с.; 8°.

«Сводный каталог» автором перевидань 1794–1803 рр. вказує Тимофія Самбікіна (?–1817), а подальші численні передруки тексту біографії Тихона І (Соколова) – Є. Болховітінова. Але з огляду на зміну титулу та додатки ймовірно, що перший спрощений варіант 1794 р. передруковувався навіть після виходу «Полного описания» (1796). Видавалась ця біографія окремо Тихоном ІІІ (Малініним), Т. Самбікіним, а як додаток до «Остальных сочинений...» (1799) – Є. Болховітіновим. Текст часто використовували видавці зібрань і окремих творів Тихона (Соколова). окрема, у листі до В. Македонця Є. Болховітінов обурювався опублікованою гравюрою: «Задонский Тимофей, во еже умножитися подаянию, выгадал портрет Тихонов, и пускает по свету, не заботясь, что портрет ничуть не похож на оригинал, а корыстолюбивые типографщики с неисправного портрета вырезали еще неисправнейший эстампик...» (Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 830).

Передруки – титул: Полное описание... (СПб., 1796); текст: Краткое описание... (СПб., 1794).

Тихон (Соколов). Сокровище духовное... – [Ч. 3–4]. – В Санктпетербурге: В типографии Корпуса чужестранных единоверцов, 1796 года. – Прил. – 21, [1] с.

Тихон (Соколов). Писма келейныя... – В СПб., 1796. – Прил. – 21, [1] с.

Див. також даний каталог, № 3.1-3, № 47.1 і каталог ІІІ, № 1.

Соп. 7638 (1796 р.); Плав. 3473 (1796 р.); СК 7213.

РДБ; БАН; РНБ; ДПІБ.

3.1. Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона прежде бывшаго епископа Кексголмскаго и Ладожскаго, а потом Воронежскаго и Елецкаго, третично изданное особенно для любителей и почитателей памяти сего преосвященнаго Задонскаго Богородицкаго монастыря архимандритом Тимофеем. – Воронеж: Тип. Губ. правления, 1798. – 24 с.; 8°.

СК 7214.

БАН; РНБ.

3.1.1. Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона прежде бывшаго епископа Кексголмскаго и Ладожскаго; а потом Воронежскаго и Елецкаго, изданное особенно для любителей и почитателей памяти сего преосвященнаго. – Тиснение 4-е. – Воронеж: Тип. Губ. правления, 1799. – 19 с.; 8°.

СК 7215.

РНБ; ДПІБ.

3.1.2. Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона прежде бывшаго епископа Кексгольмскаго и Ладожскаго; а потом Воронежскаго и Елецкаго. Изданное особенно для любителей и почитателей памяти сего преосвященнаго Задонскаго Богородицкаго монастыря архимандритом Тимофеем. – Тиснение 5-е. – Воронеж: Тип. Губ. правления, 1800. – 24 с.; 8°.

Шибанов П. Мемуары, воспоминания, переписка и биографии. Вып. 1, № 869 (3 р.); СК 7216.

БАН; РНБ; ДПІБ.

3.1.3. Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона прежде бывшаго епис-

копа Кексгольмскаго и Ладожскаго; а потом Воронежскаго и Елецкаго. Изданное особенно для любителей и почитателей памяти сего преосвященнаго, Задонскаго Богородицкаго монастыря архимандритом Тимофеем. – Тиснение шестое. – Воронеж: В Типографии Губернскаго правления, 1803. – 30 с.; 8° (16 см).

Зміст: Духовная еп. Тихона. – С. 15–19; Список трудов еп. Тихона. – С. 20–21; Описание Задонскаго Богородицкаго монастыря. – С. 23–28; Список настоятелей Задонского монастыря. – С. 29–30.

Див. також даний каталог, № 47.1 і каталог III, № 1.

Смирдин 10791; Соп. 7638 (прим.).

РНБ.

3.2. Полное описание жизни преосвященнаго Тихона, бывшаго прежде Епископа Кексгольмскаго и Ладожскаго, и Викария Новогородскаго, а потом Епископа Воронежскаго и Елецкаго, собранное из устных преданий, и записок очевидных свидетелей, с некоторыми историческими сведениями, касающимися до Новогородской и Воронежской Иерархий; изданное особенно для любителей и почитателей памяти сего Преосвященнаго В[оронежской] С[еминарии] П[рефектом] П[авловским] П[ротоиереем] Е. Болховитиновым. Напечатано с дозволения Святейшаго Правительствующаго Синода. – В Санктпетербурге: В Типографии Корпуса Чужестранных Единоверцов, 1796 года. – [2], 78, [1] с.; 8° (21 см). – Сигн.: [1] А-Г^{8} Д$^{6+1}$. – Ціна 2 р.

Передрук: Полное описание... // Тихон (Соколов). Полн. собр. соч. – СПб., 1801. – Т. 1. – С. 1–78.

Автограф Є. О. Болховітінова:

титул – перекр. «Полное», випр. на «Обстоятельное», «Полное».

Обкл.: мармуровий папір.

Пр. 1. НБУВ ВС, Гр2760. Д.1770.129; V.I.21 (1). Штемпель КДС. Кн. ярлик.

Пр. 2. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

зв. верхн. форзацу – «Testimonium Nikolai Nikol. Bantysh-Kamensky de hoc opere: Читалъ я дважды обстоят. описаніе жизни пр. Тихона и мысленно благодарилъ трудника. Сочиненіе прекрасное. Въ письме ко мне отъ 10 іюля 1797».

титул – перекр. «Полное», «преданій», «некоторыми»; випр. на «Обстоятельное», «сказаній», «приложеніемъ»; допов. «Кексгольмской» [після «Новогородской»].

С. 1, ряд 1 – перекр. «Полное», випр. на «Обстоятельное».

С. 2, ряд 1 – допов. «но» [перед «Обыкновенные»].

С. 3, ряд 18 – перекр. «дышущимъ», допов. «одушевленнымъ изображеніями».

19 – випр. «христианскими добродетелями» на «христианских добродетелей».

20 – перекр. «частной».

С. 4, ряд 7 зн. – допов. «изъ Вологды» [Амвросій Юшкевич].

С. 5, ряд 3 – перекр. «родителя», випр. на «матери».

С. 34, ряд 1 зн. – допов. «да и въ каждый почти воскресный день» [після «дни»].

С. 77, ряд 8 зн. – допов. «и въ основании широкаго» [перед «лоб»], «крутой» [перед «гладкой»].

Оправа: картон, обтягнутий коричневою шкірою.

НБУВ ВС, Гр1651 (20 см). А.1769.128; V.I.21 (2). Штемпель КДС. Кн. ярлики.

Пр. 3. Б-ка КДА, С.VII.11/1595. В.V.6; 1344.48.

Биография. – С. 6 (№ 3); Соп. 3655; Смирдин 887; Чтения. – С. 4, 13; Пономарев. – С. 202–203; Шмурло 1, 43; Шмурло 2. – С. LVIII–LIX, 11, 160–166, 222–223, 428–429; Геннади. – С. 331; СК 2101; Петров 1, 251.

РДБ; РНБ; БАН; МДУ; ДПІБ; НБ СПб ДУ; НБУВ ВС, ВК.

3.3. Описание жизни и подвигов преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго, собранное для любителей и почитателей памяти сего преосвященнаго. – Издание второе, вновь пересмотренное, исправленное и умноженное. – Москва: В типографии С. Селивановскаго, 1820. – 111, [1] с.; 8°. – Ціна 4 р.

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Видано коштом Задонського монастиря на прохання архімандрита С. Стебловського.

У листах до В. Анастасевича єп. Євгеній писав (24.II.1820): «Моя Псковская История конченная покоится пока до последняго пересмотра, потому что умолен я заняться 2-м изданием жизнеописания преосв. Тихона Задонскаго. Но досадую, что я, имев у себя все его сочинения, подарил в Калуге, а во Пскове отыскать не могу. Я уже просил вас достать из лавки Глазунова (издателя оных) записку о всех изданиях ... пришлите мне оглавление статей в его книге, мною изданной, Остальныя Сочинения; ибо я забыл, а книги не имею». (16.IV.1820): «... прошу ... немедля отдать в светскую цензуру, яко историч. сочинение, и постараться о скорейшем подписании к печатанию...» (Рус. архив. – 1889. – № 7. – С. 332, 341).

Надсилаючи 2 пр. «Описания», просить один передати М. Гречу: «... естьли он вздумает огласить сию книгу в своей Библиографии, то должен примолвить, что: 1) прибавленное при конце «Краткое историческое сведение о Задонском монастыре» взято из «Истории российской иерархии» и пополнено Задонскаго монастыря архимандритом Самуилом; 2) что книга сия издана не на продажу, а на раздачу в самом монастыре; 3) в издании сем много новаго и исправнейшаго пред первым» (Полетаев... – С. 19–21).

Див також № 47.2 даного каталогу.

Передруки: Описание... // Тихон (Соколов). Сочинения преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго. – СПб.: В Тип. И. Глазунова и его иждивением, 1825. – Т. 1. – С. 1–101.

... – М.: В Синод. тип., 1836. – С. 1–63.

... // Евгений (Болховитинов). Словарь исторический... – М., 1995. – С. 349–383.

Биография. – С. 6 (№ 3); Соп. 3655; Плав. 7161; Смирдин 887; Пономарев. – С. 203; Шмурло 1, 43; Шмурло 2. – С. 162 165; Геннади – С. 331; СК (р).

РДБ; РНБ; БАН.

3.4. ... Издание третие. – Москва: В типографии С. Селивановскаго, 1827. – 118, [4] с ; 8° (22 см).

Цензурний дозвіл (30.V.1827) М. Ьекетова

Доповнення до тексту: Кратное историческое сведение о Задонском монастыре. – С. 111–118; Прибавление. – С. 119; Погрешности. – С. [121].

Є. Болховітінов використав спогади С. Лаговського, І. Єфімова, відомості С. Стебловського та ін.

Автогр ф Є О. Болховітінова:

титул – Въ библіотеку Кіевской Академіи»; допов. іншим почерком: «Отъ Его высокопреосвященства Евгенія Митрополита Кіевскаго».

Оправа: картон з наклеєною сірою видавничою обкл. (текст у чорній орнамент. рамці).

Пр. 1. Б-ка КДА, С.VII.11 1596. В.V.6.0; 1345.79.

Пр. 2 *Авто раф Є. О Болховітінова*:

титул «Въ библіотеку Кіевопечерской лавры».

С. 119 – випр. «23» на «29» [Антоніи Соколов]

Оправа .а ж сама.

Б-ка КПЛ, XIV.3 29. № 4; Р.83; Г.IX–106.

Передрук (скор. вар.): [Евгений (Болховитинов)]. Описание... – М., 1827. – С. 22–23, 26–33, 82–94, 97–109 (повністю); С. 43–47, 52, 54–56, 60–66 (уривки) // Житие иже во святых отца нашего Тихона, епископа Воронежскаго, Задонскаго и всея России чудотворца. С изображением святителя и снимком его почерка. – Часть I. – Санктпетербург, 1862. – С. 31, 45–49, 59–62, 65, 94, 103, 106, 120, 123, 135–136, 184–194, 197–204; Те ж саме. – Изд. 5-е. – Ч. I. – СПб., 1867.

... / Тихон (Соколов). Творения иже во святых отца нашего Тихона Задонского. – М., 1875. – Т. 5. – Прил. – С. 53–61.

Опубліковані також матеріали з архіву Є. Болховітінова:

Чеботарев В. И. Описание жизни преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго, написанное бывшим его келейником Василием Ивановичем Чеботаревым // Творения... – 1875. – Прил. – С. 9–25.

Иоанн (Ефимов Т.). Записки к жизнеописанию преосвященнаго Тихона Соколова, бывшаго епископа Воронежскаго, сканчавшагося в Задонске // Творения... – М., 1875. – Прил. – С. 26–49.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 373/193, 374/194.

Биограф ия. – С. 6 (№ 3); Соп. 3655; Смирдин 887; Пономарев. – С. 203 (1825 р.); Шмурло 1, 43; Шмурло 2. – С. 160–165; Геннади. – С. 331; СК КПЛ 5557.

НБУВ ВК.

3.5. ... Изд. 4-е. – Санктпетербург: Типография И. Глазунова, 1832. – 113 с.; 8°.

Пономарев. – С. 214; Шмурло 1, 43; Шмурло 2. – С. 165; Геннади. – С. 331; Лисовский 260.

3.6. ... Изд. 5-е. – СПб.: Тип. И. Глазунова, 1833.

Пономарев. – С. 214; Лисовский 265.

3.7. ... Изд. 6-е. – СПб.: Тип. И. Глазунова, 1834. – 113 с.

Пономарев. – С. 214; Геннади. – С.331; Лисовский 269.

3.8. ... СПб., 1835.

Биография. – С. 6 (№ 3 «третье 1835»); Пономарев. – С. 203.

3.9. ... Изд. 7-е. – СПб.: Тип. И. Глазунова, 1837. – 110 с.

Пономарев. – С. 214; Геннади. – С. 331; Лисовский 312.

НБ СПб ДУ; ОДНБ.

3.10. ...Изд. 7-е исправленное. – СПб.: Тип. И. Глазунова, 1843.

Смирдин 12220; Пономарев. – С. 214; Геннади. – С. 331; Лисовский 407; СК (р).

4. Речь в похвалу ея имп. величества Екатерины II самодержицы Всероссийской, при случае торжества о бракосочетании его имп. высочества благовернаго государя и великаго князя Константина Павловича с ея имп. высочеством благоверною государынею великою княжною Анною Феодоровною, говоренная февраля 9 дня 1796 года. – [М., 1796]. – 9, [1] с.; 4° (24 см).

Автор вказаний наприкінці тексту (с. 9): «Говорена Воронежской семинарии префектом и богословии учителем протоиереем Евфимом Болховитиновым».

Заставка.

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр2383(12). – Опис див. каталог І, № 18.

Биография. – С. 12; Соп. 3666; Пономарев. – С. 202; Шмурло 1, 42; Шмурло 2. – С. 139–140, 428; СК 2104; Геннади. – С. 331; Петров 1, 252.

РДБ; РНБ; ДПІБ; НБУВ ВС.

5. Историческое разсуждение вообще О древнем Христианском Богослужебном пении, и особенно о пении Российския церкви с нужными примечаниями на оное: и с присовокуплением другаго краткаго разсуждения о том, что алтарныя украшения нашей церкви сходны с древними; оба Читанныя в Публичных Собраниях. – Воронеж: В Типографии Губернскаго Правления, 1799 года. – [2], 19, [1], 20 26 с.; 4° (33 см). – Сигн.: [1] А-В⁴ Г. – Ціна 2 р.

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

На зв. титулу: «С дозволения Московской Цензуры».

З тексту: [1]. Сказывано в публичном собрании Воронежской Семинарии 1797 года Февраля 12 Студентом Богословии Иваном Аполлосовым (с. 19); [2]. Сказывано в публичном Собрании Воронежской Семинарии 1797 года Сентября 16 Студентом Богословии Иваном Зацепиным (с. 26).

Віньєтка на титулі, лінійні заставки, кінцівки, набірні прикраси колонцифр.

Список тексту: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592. – Арк. 98–107.

Підготовчі матеріали Є. О. Болховітінова – на форзацах списку «Грамматики» М. Ділецького: про три епохи церковного співу (вел. кн. Володимир – патріарх Никон – імп. Єлизавета), визначені єп. Воронезьким Мефодієм Смирновим, а також у власному варіанті (Володимир – Ярослав – цар Феодор Олексійович); виписки з «Степенной книги» про грецький спів; з «Церковного словаря» (СПб., 1794) П. Алексєєва – про демественний і партесний спів; з «Полного ист. известия о старообрядцах» (СПб., 1794) про крюкові ноти та крилошанок Казанського монастиря; з «Жития свят. патриарха Никона» (СПб., 1784) І. Шушерина – про введене Никоном, митрополитом Новгородським (1648–1652) «греческое и киевское пение» (ІР НБУВ. – Ф. 312. – № 126/672. – Арк. 1–3, 41).

Ці цитати увійшли до тексту «Разсуждения...» 1797 р. (примітки № 26, 31, 35). Проте виправлено поділ церковного співу на пять епох: 1) «...от введения христианския веры в Россию ... от славян т. е. Болгарских или Моравских ... Болгарские напевы и Демественное простое пение должны почитаться самыми древнейшими и первейшими в нашей церкви» (с. 8–9); 2) «...введение Греческаго роспева и пения на осмь гласов, а также и Демественнаго треголоснаго» за правління кн. Ярослава І, допускаючи, що тоді ж поширились «Киевские, Черниговские, Новгородские, и другие...» до завоювання татар (с. 10–11); 3) відновлення патріархом Нико-

ном; 4) за царя Феодора Олексійовича «...посредством Польских Регентов ...пения новейшаго Италианскаго сложения; однакож тогда они еще отнюдь не принимались для церкви правилом... С таким подражанием Италианцам чрез Поляков введены в Россию и линейныя ноты на место литтеральных или письменных; литтеральныя же доныне вместе с старинным Демественным пением остались в употреблении только у раскольников, по суеверному предубеждению их к одной пустой древности»; 5) за імп. Єлизавети «Свидетельством тому оных времен партесныя ноты... в Российское пение начала вводиться совершеннейшая Италианская музыкальная гармония, и показались уже знаменитые в России пения регенты; каковы суть наипаче Рачинский и Березовский...» (с. 14–15); «Наконец ... новейшая эпоха ... Екатерины II ... Россия получила себе знаменитых в певчестве учителей и сочинителей, из коих знаменитее всех других есть до ныне Димитрий Бортнянский» (с. 16).

Додано ряд посилань на Біблію, твори Отців церкви, дослідження істориків (Bingham, Eusebius, Cave, М. Щербатов, В. Татищев та ін.), використано «Dictionnaire de Musique» Ж. Руссо (перекладено з фр. ст. Plainchant, Mottet); указ (10.V.1797) імп. Павла I про заборону іноземним капельмейстерам «вводить в церковное Богослужение и не церковныя песни»; характеристики знаменного («столпового»), грецького, київського, «путевого» співу (примітки № 28, 30, 36).

Див. також каталог III, № 58.1.

Автограф Є. О. Болховітінова:

зв. титулу – «Копія съ цензуры. Оное историческое разсужденіе Московскою цензурою разсматривано и можетъ быть съ дозволенія ея напечатано, но прежде нежели выпущено будетъ изъ печати въ публику, одинъ печатной екземпляръ его долженъ представленъ быть въ оную цензуру для поверки съ оригиналомъ. Подлин. подп. іеромонахъ Владиміръ, марта 2 дня. По листамъ скреплено: 1799 года. Московской цензуры секретарь Иванъ Карнопелевъ. Въ цензуру подана марта 1. 1799 и записана тамъ подъ № 55. Печататься начата марта – окончена апреля 5. 1799 года. NB. Въ книге цензорской записана для формы, якобы сочинена студентомъ богословіи Михайломъ Смирновымъ (имя выдуманное), а подана въ цензуру делъ Иностранной коллегіи актуариусомъ Иваномъ Шумовымъ».

На титулі – запис бібліотекаря КДС 1845 р. (закреслений).

Оправа (XX ст.): картон, корінець з ледерину. Пр. необрізаний; титул і остання стор. в брудних плямах.

Пр. 1. НБУВ ВС, Гр107. 1.6.85 (1); Д.3219. Кн. ярлик. Штемпелі: КДС, «Бібліотека Інституту народної освіти імені М. Драгоманова».

Пр. 2. НБУВ ВС, Гр5679 (34 см). 1.6.85 (2). Штемпелі і кн. ярлик ті самі.

Пр. 3–4. НБУВ ВС, Гр5679[2-3] (27 см). 1.6.85 (3); 1.6.85 (4).

Пр. 5. Б-ка КПЛ VI.4/5.

Биография. – С. 6 (№ 4-5); Соп. 3658, 3659 (приміт.), 3660; Семенников 5; Чтения. – С. 4, 43, 13 (указ.); Шмурло 1, 46–47; Шмурло 2. – С. 153, 154, 156, 157, 159, 160, 429: СК КПЛ 3131; Крыловский 4891; СК 2099; Петров 1, 107, 814.

РДБ; БАН; РНБ; МДУ; ДПІБ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС.

5.1. ... // [Евгений (Болховитинов)]. Три разсуждения. 1. О греческом языке. 2. О церковном пении. 3. Об алтарных украшениях. – [Воронеж: Тип. Губ. правления, 1800].

Перевидання 1799 р.

Пр. 1. НБУВ ВС, Гр1145.

Пр. 2 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5606(5). – Див. опис № 1.2 даного каталогу.

Пр. 3. ... – [4], 26 с.

Посттитул – посвята від Воронезької семінарії Мефодію (Смирнову), єп. Воронезькому і Черкаському.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 10, внизу – «В житіи царевича Петра: Чет. Мин. іюня 30 напечатано, что тогда (т. е. въ половине XIII века) въ собор. Ростовской церкви пеніе леваго крылоса было греческое, а праваго русское».

С. 16 – «Сарти умеръ въ Берлине 1801 года, едучи изъ Россіи, апоплексіею. Отъ роду былъ около 70 летъ».

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр2383(36). – Опис див. каталог I, № 18.

Пономарев. – С. 203; Геннади. – С. 331.

РДБ; БАН; НБУВ ВС.

5.2. Историческое разсуждение вообще О древнем Христианском Богослужебном пении, и особенно о пении Российския церкви с нужными примечаниями на оное: и с присовокуплением другаго краткаго разсуждения О том, что Алтарныя украшения нашей Церкви сходны с древними. – В Санктпетербурге: При Святейшем Синоде, 1804 года. – [2], 19, [1], 21–26 с.; 4° (25 см). – Сигн.: [1] $А^{4+1}$ $Б^{4}$ $В^{6}$. – Ціни: 2–3 р.

Лінійні заставки, кінцівки, набірні прикраси колонцифр.

Як вказано у автобіографії, видано «...для разсылки по всем россійским церквам». Текст 1799 р. відредаговано (титул і окремі сторінки передруковано):

С. 1 – вилучено звернення «Почтеннейшее собрание!»

С. 2, ряд 15–16 – вилучено «псалтирей», додано після «труб»: «и других мусикийский орудий состоявшая...»

С. 3, ряд 3–4 – замінено фразу: «Мое намерение предложить почтенному вашему собранию...» на: «Положив все то во основание, предложим мы здесь...»; вилучено звернення до єп. Воронезького і всього зібрання (ряд 7–9).

С. 5, приміт. № 19 – заміна в посиланні «Апостольских Заповедех» кн. 7, гл. 48» на «гл. 47...»

С. 7, ряд 14–25 – додано: «А по тому грешат и обижают священной чин те миряне, кои усиливаются петь на клиросах; ибо для чего бы в церкви и устроять клиросы, особыя для певцев места? для чего бы и посвящать певцев в сей сан? когда бы и миряне также имели право петь на клиросах, как посвященные и определенные на то певцы. Сверх того, сколько еще злоупотреблений из того выходит! шумной и соблазнительной вопль поющих, театральныя выражения голоса, истребление благоговения и страха Божия, и обращение всего пения в одну забаву; – ходят многие в церковь, – но для чего? послушать певчих таких то; а внимать службе Божией и не думают».

ряд 26 – замінено «После сих...» на «После вышепомянутых...»

С. 15, ряд 3 і далі – заміна слова «регенты» на «ренты».

С. 17, приміт. ряд 1 – замінено «... нельзя не признаться, что они...» на «нельзя не сказать правды, что они...»; (ряд 5) «приспособлена» на «приноровлена...»

С. 19 – вилучено останні рядки: «Сказывано в публичном собрании Воронежской Семинарии 1797 года Февраля 12 Студентом Богословии Иваном Аполлосовым».

С. 21 – вилучено звернення: «Почтеннейшее собрание!».

С. 22, приміт. № 4 – вилучено фразу про «Constituonibus Apostolicis»: «Но книга сия по мнению лучших критиков есть подложная и появилась уже в конце четвертаго века».

С. 26 – замінено кінець: «Сие самое должно вселить в нас тем большее к нашей церкви благоговение для уверения, что мы истинные последователи и чада истинныя Христовы церкви» на «А сие самое должно вселить в нас тем большее к нашей церкви уважение, и разположить нас к благоговейному предстоянию в храме Божии; – дабы в противном случае не возгремел ина нас оный глас Христов: храм мой, храм молитвы наречется: вы же сотвористе его, вертеп разбойником»;

вилучено останні рядки: «Сказывано в публичном Собрании Воронежской Семинарии 1797 года Сентября 16 Студентом Богословии Иваном Зацепиным».

Пр. 1 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр2390(16). – Опис див. каталог І, № 26.

Пр. 2. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$822(4) (25 см). – Штемпель: «Библіотека Кіевскаго Пустынно-Николаевскаго монастыря».

Пр. 3. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$1254(2) (24 см).

Пр. 4. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$1320 (26 см).

Передрук: Историческое разсуждение... // Рус. муз. газета. – 1897. – № 7/8. – Стб. 1019–1036.

Биография. – С. 6 (№ 4–5); Плав. 1126; Смирдин 122; Пономарев. – С. 203; Шмурло 1, 46–47; Шмурло 2. – С. 160; Геннади. – С. 331–332; Петров 2, 210.

НБ СПб ДУ; НБУВ ВС.

5.3. Историческия разсуждения: 1-е. О чинах грекороссийския церкви. 2-е. О начале важности и знаменований[!] церковных облачений. 3-е. О древнем богослужебном пении. 4-е. О сходстве алтарных украшений нашей церкви с древними. – Москва: В Синодальной типографии, 1817 года. – [2], 154, 90 с.; 8° (20 см). – Сигн.: А-Л^{8} М$^{4+1}$ А-Ж^{8} З$^{2+1}$. – Ціни: зошитом – 1 р. 50 к., в обкл. – 1 р. 54,5 к.

Набірний орнамент на титулі, заставки, кінцівки.

Змінено формат з 4° на 8°, набір тексту та загальну нумерацію приміток на посторінкову.

Зміст: 1. Разсуждение о чинах грекороссийской церкви [Сочинено кандидатом богословии Димитрием Малиновским (С. 145)]. – С. 1–145; 2. Историческое разсуждение о том, что алтарныя украшения нашей церкви сходны с древними. – С. 146–154; 3. Разсуждение о начале, важности и знаменовании [!] церковных облачений [Сочинено кандидатом Константином Китовичем 1804 года (С. 60)]. – С. 1–60; 4. Историческое разсуждение вообще о древнем христианском богослужебном пении и особенно о пении российския церкви с нужными примечаниями на оное. – С. 63–89.

Пр. 1–2. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$1579–1580.

Пр. 3. Б-ка КСС, № 267.

Реэстр книгам Московской Синодальной Типографии. 1826 года. – [М., 1826]. – С. 11; Биография. – С. 8 (№ 13); Смирдин 124; Чтения. – С. 43; Шмурло 1, 46–47, 88; Шмурло 2. – С. 156, 325–326, 440; РАП 1, 747; КРКГП 441; Петров 2, 920; Федосова 14.

РНБ; ЗНБ ВДУ; ОДНБ; ДІБУ; НБУВ ВС, ВК.

5.4. Историческия разсуждения, читанныя в публичном собрании Санктпетербургской Александроневской академии. С дозволения Святейшаго Синода. – Санктпетербург: В Синодальной Типографии, 1823 года. – [2], 246 с.; 4° (23 см). – Сигн.: [1] А–О^{8} П$^{2+1}$.

Набірний орнамент на титулі, заставки, кінцівки.

Зміст: 1. О чинах Грекороссийския Церкви [Сочинено Кандидатом Богословия Димитрием Малиновским (С. 146)]. – С. 1–146; 2. О сходстве Алтарных украшений нашей Церкви с древними. – С. 147–155; 3. О начале[!] важности и знаменовании Церковных облачений [Сочинено Кандидатом Константином Китовичем. 1804 года (С. 217)]. – С. 156–217; 4. О древнем Богослужебном пении. – С. 218–246.

Пр. 1. НБУВ ВС, Гр5833 (26 см). – Штемпелі: «Бібліотека Рижской духовной семинаріи»; «Valsts. Latvijas biblioteka». Пр. не обрізаний.

Пр. 2–3. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$740–741.

Пр. 4–8. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$2792–2797.

Смирдин 124; Чтения. – С. 43; Шмурло 1, 46–47, 88; Шмурло 2. – С. 156, 160; КРКГП 442; Петров 2, 921.

ДІБУ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС.

6. Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии, собранное из историй, архивских записок, и сказаний в[оронежской] с[еминарии] п[рефектом] п[авловским] п[ротоиереем] Е. Болховитиновым. – Воронеж: В Типографии Губернскаго Правления, 1800 года. – [4], 230 с.; 4° (23 см). – Сигн.: [4] А-Ь^{4} [1]. – Ціни: 8–12 р.

Зв. титулу: «С дозволения Московской Ценсуры».

Посттитул – посвята імператору Павлу I (інший варіант – його наступнику Олександру I). Шмуцтитули. Віньєтка на титулі, прикраси біля колонцифр, заставки, кінцівки.

Зміст: Всеобщее историческое сведение о Воронежской губернии по месту, жителям, пространству и произведениям оныя. – С. 1–32; Историческое сведение о городе Воронеже. – С. 33–91; Описание Воронежскаго уезда. – С. 92–105; Описание уездных городов. – С. [2], 109–166; Описание Воронежской епархии. – С. [2], 219; Роспись Материй содержащихся в Описании Воронежской Губернии. – С. 221–228; Погрешности типографическия. – С. 229.

Існує варіант 2, в якому окремі сторінки підклеєні з виправленим текстом:

С. 15 – інший набір тексту в рядках 5–6, 7–15, 18–29 (6 замін «про» – на «проходу...», 7 замін «возшедшій» на «вступившій» і т. д.);

С. 16 – інший набір тексту рядків 11–21 «–нии – ...под»;

С. 19/20 – текст рядків 24–29 «Государственных доходов... различныя места» виключено (С. 20);

С. 29/30 – текст рядків 13-21 «Климат... Юга» виключено, замінено на спуск і пряму лінію (С. 30);

С. 41/42 – інший набір тексту рядків 3–6 «Все... веке», рядків 15–26 «Ибо... образом»;

С. 79/80 – текст без 1 слова в 4 рядку «общества» (С. 80);

С. 89 – спуск після 1 абзацу; заміна кінцівки з двома хвилястими лініями на пряму лінію.

Пр. 1. Варіант 1. Автограф Є. О. Болховітінова (титул): «Въ Библіотеку Кіево-Печерскія Лавры».

Деф.: аркуш з посвятою відсутній.

Оправа: фіолетовий картон; корінець і кути з коричневої шкіри.

НБУВ ВС, Гр5314. № 94; XV.5/19; Г.IX.456.

Пр. 2. Варіант 2. Замінені сторінки 15/16, 19/20, 29/30, 41/42, 79/80, 89/90.

Автограф Є. О. Болховітінова:

зв. верхн. форзацу – «Въ Россійск. церковной исторіи, сочин. преосв. Платономъ митрополитомъ Московскимъ, томъ I, стр. 283, напечатано: Въ 1426 году преставися Воронежскій князь Андрей Владиміровичъ, князя Владиміра Андреевича Донскаго сынъ, во иночестве Савва, и погребенъ въ Троицкомъ монастыре, въ соборной Троицкой церкви. Но это ошибка. Названъ Воронежскій вместо Радонежскій».

С. 69, ряд 9 – допов. «Трипольскій умеръ въ отставке 1809, декабря 16. 15/. Афанасій Савинскій съ 1807, сконч. 1811, декабр. 22» [після «Іустин»].

С. 89, ряд 4 зн..– допов. «а потомъ втораго» [після «третьяго»];

внизу – допов. «Съ 1801 дейст. стат. советн. Федоръ Алексеевичъ Пушкинъ. Съ 1805 опять Сонцовъ. Скончался 1811 год., феврал. 20. Съ 1811 д. ст. сов. Матфей Петровичъ Штеръ, который отставленъ 1812, октябр. 12, а на место его темъ же указомъ переведенъ изъ Полтавы дейст. статск. советникъ Михаилъ Ивановичъ Гравинъ».

С. 113, ряд 20 – допов. «Въ 1809, августа 21 еще выгорели 52 двора» [після «Сибирь»].

С. 182, на полях – «а около 1666 году онъ опустелъ и монахи все отъ частыхъ нашествій татарскихъ перешли въ Курскую епархию и основали тамъ Миропольскій Николаевскій монастырь» [про Успенський Дивногорський монастир].

С. 185, ряд 13 – допов. «да и Шатрицкій съ первоначалу принадлежалъ къ епархіи Воронежской, а Дивногорскій къ Белоградской» [після «богатству»].

С. 201, внизу – допов. «а въ Описаніи Москвы, часть IV, стран. 276 сказано, что онъ погребенъ 1725 декабря 17, и былъ де прежде въ семъ монастыре Архимандритомъ» [про єп. Йосифа].

С. 204, ряд 7 – допов. «и потомъ до Петербурга» [після «Москвы»], «переименованъ Лаврентіемъ» [після «сана»];

ряд 10 – допов. «по имянному указу 1730, месяца декабря 2, въ Архангельскій Крестный монастырь подъ караулъ неисходно» [після «заточение», про єп. Льва Юрлова].

С. 207, ряд 6 зн. – допов. «большаго Кириллова Белоезерскаго монастыря, а потомъ» [після «архимандритом»];

ряд 11 – допов. «Кадинковскаго уезда Грибцовскаго погоста священни-

ка Алексія сынъ, былъ тамъ же причетникомъ, а по овдовеніи въ Глушицкомъ монастыре постригся, потомъ былъ архимандр. Белоезерскаго Кир. мон.» [після «Вологды», про єп. Феофілакта; 4 рядки перекр. від «а о состоянии» до «жизни и»].

С. 217, внизу – «и 18 августа 1805 имяннымъ указомъ переведенъ въ Астраханскую епархию, но того же 18 числа скончался въ Екатеринославле и погребенъ въ Самариномъ монастыре [про єп. Афанасія Іванова].

зв. нижн. форзацу – «Кутеенскій Оршанскій Богоявленскій мужескій монастырь въ Белоруской епархіи построенъ въ 1623 г. по случаю жестокаго отъ уніатовъ гоненія на церковь на шляхетной земле, уступленной подкоморымъ Брацлавскимъ Богданомъ Вилгелмовичемъ Стеткевичемъ и на собственное его иждивеніе со школою и типографиею по грамате Іерусалимскаго патріарха Феофана и екзарха патріаршаго Константинопольскаго Арсенія, архимандрита великія церкви, учиненъ былъ тогда монастырь сей ставропигіальнымъ, а после и ставропигія сія и монастырь Никономъ патріархомъ переведены въ его Иверскій монастырь» [після «грамате» перекр. «Констант.»].

Підклеєні арк. тонкого блакитного паперу (філігрань «8 В...»: титул, посвята, сторінки з виправленим текстом. Решта арк. білого кольору.

Оправа: картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненим орнаментом; обріз золочений.

НБУВ ВС, Гр23 (24 см). Штемпель КСС, № 1085. Кн. ярлик.

Пр. 3. Варіант 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

титул – «Въ Библіотеку Кіевской Семинаріи»; допов. іншим почерком: «Подписаніе и сочиненіе и даръ Его Высокопреосвященства Евгенія, митрополита Кіевскаго и Галицкаго, маія 16-го 1824».

НБУВ ВС, Гр5314[2]. Штемпель КДС. D.1680.39; III.3.254; IV.c.175.

Пр. 4. Варіант 2. НБУВ ВС, Гр5314[3].

Пр. 5. Б-ка КПЛ, XV.5/19.

Книгознавчий опис 18 пр. див.: Акиньшин А. Н. Издательская история труда Е. А. Болховитинова «Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии» // Актуальные проблемы теории и истории библиофильства: Мат-лы VI Междунар. науч. конф. – СПб., 1997. – С. 36-39.

Биография. – С. 6 (№ 6); Соп. 3649; Смирдин 3672; Пономарев. – С. 203; Чтения. – С. 4, 13 (указ).; Шмурло 1, 53; Шмурло 2. – С. X, XLIV, XLIII, 7, 11, 169, 207–266, 349, 373, 375, 430; Чертков 345; СК КПЛ 7578; Битовт 2614; Мартынов 4369; Готье 36; Остроглазов 116; Бурцев 603; Шибанов 127, 92; СК 2098; Петров 1, 250; Федосова 1.

РДБ; БАН; РНБ; ДПІБ; МДУ; ДІМ; ЗНБ ВДУ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС, ВК.

6.1. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии ... 1801 года. – [4], 230 с.; 4° (23 см).

Посттитул – посвята імператору Олександру I.

Варіант 1 – сторінки 29/30, 41/42, 79/80, 89/90; варіант 2 – сторінки 15/16, 19/20. Текст с. 30 у пр. не скорочено.

НБУВ ВС, Гр2199. – З б-ки І. І. Дмитренка.

Передруки: [Болховитинов Е. А. Историческое ... описание Воронежской губернии...] // [Максимович Л., Щекатов А.] Географический словарь Российскаго государства. – М., 1801–1809. – Ч. 1–7 (193 с. тексту кн. вибірково за алфавітом ст.)

Малыхин П. Статистические, исторические и географические сведения о гор. Воронеже // Воронеж. губ. вед. – 1847. – № 8–11, 15. – Використано текст Є. О. Болховітінова.

[Историческое... описание Воронежской губернии] // Воронеж. губ. вед. – 1848. – № 13–14, 17–19, 20–22, 24–32.

... // Воронежская старина. – 1912. – Вып. 11. – Прил. – С. 1–156.

... // Воронежский край XVIII века в описаниях современников / Сост. В. П. Загоровский. – Воронеж, 1992. – С. 57–234.

Див. також каталог III, № 2–2.8.

Шмурло 1, 53; Шмурло 2. – С. 257 (№ 4); Петров 2, 208.

РДБ; РНБ; БАН; МДУ; ДПІБ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС.

7. Историческое изображение Грузии в политическом, церковном и учебном ея состоянии. Сочинено в Александро-Невской Академии. – В Санктпетербурге: С дозволения Указнаго печатано в типографии Шнора, 1802 года. – [10], 100, [2] с., 3 табл. (35x21 см). – Сигн.: [5] 1-6^{8} [3]$^{+3}$; 8° (21 см). – Тираж 200. – Ціни: 5–4 р., 1 р. 80 к.

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Посттитул – посвята імператору Олександру I від СПб. Олександро-Невської академії.

Зміст: Читателям. – С. [5–7]; Содержание глав. – С. [9]; Глава 1–7. – С. 1–96; Записка об упомянутых в сей книге Ордынских народах. – С. 97–100; Родословная Грузинских царей. – С. 101, 3 табл.

Видано коштом автора. При підготовці тексту використано відомості з усних бесід і писемні матеріали першого екзарха Грузії Варлама (Еріставі), як видно з передмови до книжки: «...почерпнуто не из иностранных Европейских путешествователей, но из оригинальных источников, большею частию сообщенных от пребывающих ныне в Санктпетербурге Грузинских Посланников и Депутатов». Також з листа до В. Македонця: «Он мне рассказывал да рассказывал про Грузию, а я слушал да слушал, да на ус ссбе мотал, а там як присев писать... Прочел владыке Варлааму – он аж изумился, и ну пополнять, поправлять, с находящимися здесь грузинскими князьями советоваться [...] Попросил я помощь и от Бантыша-Каменскаго. Он все любопытное из своего гнезда мне сообщал» (Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 824, 830).

Деякі рукописи не ввійшли до книги, зокрема тенденційне донесення російських послів: «Прилагаю еще при сем и записку об Алавердийском епископе. Она получена от Каменскаго из архива, но поместить было в книгу неблагоприятно...» (Там же... – С. 814).

С. Лекішвілі опублікував інші матеріали з оглядом записів Варлама з історії та літератури Грузії: поетичні строфи Ш. Руставелі, Чахрухадзе, А. Багратіоні. Як ілюстрації дано невідомі автографи Є. Болховітінова: ноти і текст у російській транскрипції перекладу Г. Атонелі «Отверзи уста мои» Іоана Дамаскіна, єдиний донині запис нот світської пісні «Сад тоски» Бесікі (Памятники культуры. Новые открытия: Ежегодник 1983. – М., 1985. – С. 27–37).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 18/727, 297/559.

Рец.: Malt-Broen K. Analyse du Tableau historique, politique, ecclesiastique et litteraire de la Géorgie, écrit en russe, par l'archimandrite Eugenius // Annales des voyages. – 1810. – № 10–12. – P. 73–100.

Schlözer A. [...] // Göttingenische gelehrte Anzeigen. – 1803. – Stück 42. – № 4. – 12 März. – S. 409–424.

Передрук: Шарадзе Г. С. Евгений Болховитинов – первый русский руствелолог: Очерк из истории руствелологии. – Тбилиси: Мецниереба, 1978. – 120, [5] с. – Прил. – С. 1–100, [5].

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

верхн. форзац – «Покойный Профессоръ статистики Грелманнъ, ехавши изъ Геттинга въ Московскій университетъ 1804 іюня, и бывши у меня въ Новегороде сказывалъ, что сія книга переведена на немецкій языкъ профессоромъ Шмидтомъ и напечатана въ Лейпциге. Сей Шмидтъ ныне Проректоръ въ Демидовскомъ Ярославскомъ училище. Действительно, сей перевод Докторомъ философіи Фридрихомъ Шмидтомъ сделанъ въ Москве 1803 въ ноябре и напечатанъ въ Риге и Лейпциге 1804 въ 8 долю, а Августъ Лудвигъ фонъ Шлецеръ еще въ 1803 г. въ «Ученыхъ Геттингенскихъ ведомостяхъ» марта 12, отделен. 42, статье 4, напечаталъ обстоятельное критическое разсмотреніе онаго съ похвалою и еще обстоятельнее обещалъ разсмотреть въ «Новомъ Ганноверскомъ магазине».

Ошибки: 15, 26, 27, 34, 89, табл.

Первое Сокращеніе Грузинской исторіи сочинилъ Грузинскій Карталинскій царь Вахтанг V, сынъ царя Льва, а внукъ Вахтанга IV, вступившій на престолъ 1703 г., а въ 1724 г. выехавшій въ Россію и умершій въ Астрахане 1737. Онъ писалъ свою летопись изъ рукописей Имеретинскаго Гелатійскаго монастыря, также и Мцхетійскаго, а самая древнейшая история Грузинская писана въ XIII веке Орбеліаномъ подъ названіемъ «Исторія Орбеліановъ», на Армянскомъ языке. Сей Стефанъ Орбеліанъ былъ съ 1280 г. былъ митрополитомъ Сіунійскимъ въ Арменіи.

Въ 1805 въ С.П.б. князь Давидъ издалъ на рускомъ «Краткую исторію о Грузіи».

Въ 1819 году въ Париже издалъ въ 2-хъ томахъ Saint-Martin «Memoires sur l'Armenie». Во 2-м томе въ примечаніяхъ на свой переводъ «Исторіи Орбеліановой», на стран. 247, 249 и въ другихъ местахъ Сен-Мартинъ ссылается и на сію мою книгу «Историческое изображ. Груз.» и упоминаетъ мое имя. Но онъ читалъ немецкой переводъ моей книги, изданный Шмидтомъ».

С. 15, 26, 27 – випр. літер, цифр.

С. 34 – випр. у приміт. «1800» на «1700»; допов. «въ 1711».

С. 100, внизу – допов. «По свидетельству Страбона, Lib. XI, p. 503: въ Албаніи, или въ Авганіи, где ныне Ширванъ, 26-ю языками говорили. Такое множество разныхъ языковъ и у кавказскихъ ныне ордъ».

нижн. форзац – «Нечто можно дополнить въ сію книгу: 1. [текст відсутній]. 2. Изъ Вестника Европы, 1801, № 6, стран. 149 и след. и № 17, стран. 9 и след.»

Оправа: картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненою рамкою; на корінці назвою і золотим орнаментом. Форзац з мармурового рожево-біло-зеленуватого паперу; обріз золочений, лясе з зеленого шовку.

НБУВ ВС, Гр742. Кн. ярлик з шифром КСС, № 1092.

Пр. 2. *Оправа*: картон, оклеєний мармуровим коричнево-синім папером, корінець і кути з коричневої шкіри.

НЬУВ ВС, Гр743. Кн. ярлик з шифром КСС, № 1092в.
Пр. 3. *Деф.*: відсутній арк. з посвятою.
НБУВ ВС, Гр$_{х\ х}$2887. Д.1867.222; У.3.218 (1). Штемпель. Кн. ярлик.
Пр. 4. *Деф.*: відсутній арк. з посвятою.
НБУВ ВС, Гр $_{х}$2888. Д.1866.221; У.3.218 (2). Штемпель і ярлик ті ж самі.
Пр. 5. НБУВ ВС, Гр103.
Пр. 6. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$1874 (20 см).
Пр. 7. НБУВ ВК, Б-ка ун-ту св. Володимира, № 1850/368.
Биография. – С. 7 (№ 7); Плав. 2623; Чтения. – С. 4, 13 (указ); Пономарев. – С. 204–205; Шмурло 1, 73; Шмурло 2. – С. 282, 340–348, 363, 375, 440, 432; Чертков 566; Геннади. – С. 331; КБУВ 14768, 24566; КРКГП 344; РАП I, 761; Петров 2, 209; Федосова 2; СК (р).
РДБ; РНБ; ІРЛІ; ДІМ; НБ СПб ДУ; ЗНБ ВДУ; ДІБУ; ЦНБ ХНУ; ОДНБ; НБУВ ВС, ВК.

7.1. Georgien oder historisches Gemälde von Gruzien in politischer, kirchlicher und gelehrter Hinsicht / Aus dem Russischen übersetzt von Fr. Schmidt, doktor der Philosophie. – Riga und Leipzig: Bey I. C. Kaffka, Eigenthumer der nordlischen Komissionshandlung, 1804. – XVIII, 166 S.; 8°.
Переклад тексту С. О. Болховітінова нім. м.
У листі до В. Г. Македоніця (8.V.1803) Є. О. Болховітінов писав: «Слышно, что книга моя переведена уже на немецкий, французский и английский языки» (Рус. архив. – 1870. – № 4/5. Стб. 824). Англ. переклад не відомий бібліографам.
Шторх, Аделунг 432; Пономарев. – С. 205; Шмурло 1, 73; Геннади. – С. 331; Лекишвили. – С. 36.

7.2. Description du Caucase, avec le précis historique et statistique de la Géorgie / [Par M. Zass]. – St. Petersbourg, 1804. – 8°.
Переробка тексту Є. О. Болховітінова фр. м.
Шторх, Аделунг 431; Лекишвили. – С. 36.

8. Историческое изследование о соборах российския церкви / Читанное в публичном собрании Санктпетербургской Александроневской академии 1803 года, генваря 8 дня кандидатом богословии и информатором нижшаго класса Михаилом Сухановым при отпуске его из Академии в Иркутскую семинарию, из коей прислан он был для образования к учительской должности. – [СПб.]: Печатано при Святейшем Синоде, 1803 года. – [4], 37, [1] с.; 4° (26 см). – Ціна 3 р.
Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.
Переказ усіх варіантів характеристики праці у попередніх біографіях Є. Болховітінова, листування М. Суханова (у чернецтві Інокентія) доповнено матеріалами про його подальшу історико-архівну діяльність в Іркутську (про духовні заклади Сибіру – семінарію, російську та монгольську школи, документи про святителів Іркутської єпархії). Виявлено «Опись книгам, оставшимся после смерти покойного архимандрита Иннокентия», що налічувала 49 книг рос., 21 нім. і 18 лат. – Див.: Чернышова Н. К. Архимандрит Киренского Свято-Троицкого монастыря Иннокентий (Суханов) и его библиотека.

У листі до В. Анастасевича (17.V.1820) є зауваження на каталог б-ки В. Плавильщикова (ч. 2: богослів'я): «№ 1060 не Гаврила, а Герасима Павскаго; № 1133 не Самуила, а Иренея Фальковскаго; № 1149 и 1150 одного автора; № 1152 не Суханова, который только читал, а Евгения вашего, и проч. Стыдно нам, когда в сем отделении высунутся и женщины, коим св. ап. Павел (1 Кор. XIV, 34, I Тим. II, 11) заповедовал молчать в церкви и не учить» (Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – С. 348).

Пр. 1 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5606(6). – Див. опис № 1.2 даного каталогу.

Пр. 2 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр5608(15) (25 см). Штемпель КСС, № 1237.

Пр. 3. Запис на титулі: «[...] высокопрепо[добі]я о. Евгенія [...] Георгіеви».

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5377. Штемпелі: «Дуровъ», «Іст.-філолог. відділ АН України».

Биография. – С. 7–8 (№ 9); Соп. 3661; Чтения. – С. 4, 46, 13 (указ); Пономарев. – С. 205; Шмурло 1, 79; Шмурло 2. – С. 325–329, 433, 440; Шибанов 148, 483а; Бурцев 604; Петров 2, 2386.

НБУВ ВС.

9. Описание обряда церковнаго происходившаго маия 15, 16, и 17 дня 1803 года, по случаю торжества для совершившагося перваго столетия от зачатия царствующаго града Санктпетербурга. – [СПб.]: Печатано при Святейшем Правительствующем Синоде, [1803]. – 15, [1] с.; 4° (22 см). – Тираж 1275. – Ціни: 5 р., 20 – 2 к.

Автора вказано на с. 4.

Друк казенним коштом. 50 пр. підносні в золочених обкл. Сам Є. О. Болховітінов вказував тираж 2500 (Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 824).

Зі змісту: [Евгений (Болховитинов)]. Слово на случай торжества о совершившемся первом столетии от основания царствующаго града Санкт-Петербурга, говоренное в Санкт-Петербургском Исаакиевском соборе, 1803 г. мая 16. – С. 5–12.

Передруки: Слово... // Евгений (Болховитинов). Собрание поучительных слов. – К., 1834. – Т. 4. – С. 101–110.

... // Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – СПб., 1871. – С. 43–46.

Пр. 1. НБУВ ВС, Н563(15).

Пр. 2. НБУВ ВС, Н395(27).

Пр. 3. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Припл. до: Schwann C. I. Abbildung aller geistlichen und weltlichen Orden. – Leipzig, 1779.

Припл. 179 рукоп. і друк. од.

Оправа: картон, оклеєний сіро-жовтим мармуровим папером; фарба стерта; верх корінця відірвано.

НБУВ ВС, Гр2384(59) (25 см). Штемпель КСС, № 1235.

Биография 43 (№ 38); Соп. 3669, 7674; Смирдин 10733; Пономарев. – С. 205; Шмурло 1, 82; Шмурло 2. – С. 279, 434; Геннади. – С. 331; Гаврилов. – С. 357–358; Шибанов 112, 354; 113, 222.

ХДНБ; НБУВ ВС.

10. Разсуждение о книге, именуемой Православное исповедание веры соборныя и апостольския церкве восточныя, сочиненной Киевским митрополитом Петром Могилою, читанное в публичном собрании Санктпетербургской Александроневской академии 1804 года генваря 25 дня кандидатом богословии Алексеем Болховским, при отпуске его из академии в Воронежскую семинарию, для коей образован он был к учительской должности. – [СПб.]: Печатано при Святейшем Синоде, 1804 года. – [4], 32 с. – [2] А² Б–Д²; 4° (25 см).

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Посвята О. Болховського митрополиту Амвросію Подобєдову (с. 3).

Після «Разсуждения» – дод. з окр. титулом:

Bolchovsky A. Theses theologicae e doctrina de principiis theologiae revelatae excerptae atque in publico auditorio Academiae Petropolit Alexandronevensis pradecta primum Dissertatione de libro Ecclesiae Graeco-Rossicae symbolico, Orthodoxa confessio dicto, ad disputandum propositae anno 1804. Januarii 25 die... – [SPb., 1804]. – [10] с. – Тези і промови О. Болховського лат., гр., фр., рос. м.

У листі до В. Македонця Є. Болховітінов писав з Новгорода (7.XII.1804): «Вместо подарка посылаю вам при сем последние мои Петербургские труды над ученическими опытами. До нас в Петербурге этаго не бывало...» (Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 841).

Пр. 1. Помітки і виправлення Є. О. Болховітінова коричневим олівцем.

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр2384(56).

Пр. 2. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$820(5) (26 см).

Пр. 3–4. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$821–822(5) (25 см).

Пр. 5. НБУВ ВС, Гр974(3).

Пр. 6. НБУВ ВК, Б-ка ун-ту св. Володимира, № 1884–338.

Пр. 7. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, 2.VI.4/13(3).

Биография. – С. 8 (№ 12); Соп. 3664; Смирдин 930; Пономарев. – С. 206; Шмурло 1, 90; Шмурло 2. – С. 325–327, 338–340, 435, 440; Петров 2, 222; СК 1, 739 (автор – Болховский).

РДБ; РНБ; БАН; ДПІБ; МДУ; СПбДУ; РДАДА; ХДНБ; НБУВ ВС, ВК.

11. Разсуждение о начале, важности и знаменований [!] церковных облачении [!], читанное 1803 года Сентября 29 дня в публичном собрании Санктпетербургской Александроневской академии Кандидатом Богословии Константином Китовичем, при отправлении его в Белорусскую Семинарию, из коей он был прислан для образования к Учительской должности. – [СПб.]: Печатано При Святейшем Синоде 1804 года. – [4], 36 с. – [2] А² Б-Д⁴; 4° (25 см). – Ціни: 5 – 4 р.

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Посттитул – посвята К. Китовича митрополиту Новгородському і Санктпетербурзькому Амвросію Подобєдову.

Після «Разсуждения» – дод. з окр. титулом:

Kitovitz C. Positiones theologicae ex ea parte theologiae, quae agit de ritibus atque ceremoniis ecclesiasticis selectae et ad publicas disputationes in academia Alexandronevensi Petropolitana propositae, quas post quadriennium in studiis philosophico-theologicis peractum, ab academia iam ad fines patrios discedens magnificis academiae praepositis cunctisque studiorum suorum praeceptoribus viris omni doctrina

ornatissimis, patronis atque fautoribus suis optimis, omni qua par est in eos pietate et reverentia offert atque dedicat candidatus sacrosanctae theologiae Constantinus Kitowitz, e Bielorussia Oriundus Anno Domini 1803. Septembr. 29. – [SPb., 1803]. – [12] с.; 4° (25 см).

Тези і промови К. Китовича лат., гр., нім., фр., рос. м.

Пр. 1 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр2384(52). – Див. опис № 1.2 даного каталогу.

Пр. 2. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$820(1) (26 см).

Пр. 3. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$821(1) (25 см).

Пр. 4. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$822(1, 2) (25 см). – Відсутня с. 1/2.

Пр. 5. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$823(1) (24 см).

Пр. 6. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$5606(3) (26 см).

Пр. 7. НБУВ ВС, Гр974(1) (25 см). – Штемпель «Б-ки Ун-ту Св. Владимира».

Пр. 8. Б-ка КПЛ, VI.4/13(1). – Тиснення на шкіряній оправі: «Николаю Александровскому ученику риторики за превосходные успехи и благонравіе въ Кіевской академіи 1809 года іюля 17 дня». Повторено на форзаці з підписами: «Академіи ректоръ, богословіи учитель архимандритъ Іакинфъ. Академіи префектъ, философіи учитель соборный иеромонахъ Мефодій».

Биография. – С. 8 (№ 11); Соп. 3662; Чтения. – С. 43; Пономарев. – С. 206; Шмурло 1, 88; Шмурло 2. – С. 156, 325–327, 434, 438, 440; Петров 2, 1022.

ХДНБ; НБУВ ВС.

11.1. ... // [Евгений (Болховитинов)]. Историческия разсуждения... – М., 1817.

Див. № 5.3 даного каталогу.

11.2. ... // [Евгений (Болховитинов)]. Историческия разсуждения... – СПб., 1823.

Див. № 5.4 даного каталогу.

12. Разсуждение о соборном деянии, бывшем в Киеве 1157 года на еретика Мартина, читанное в публичном собрании Санктпетербурской Александроневской академии 1804 года, Генваря 21 дня Кандидатом Богословии Иваном Лавровым, при отпуске его из Академии во Псковскую Семинарию, из коей прислан он был для образования к учительской должности. – [СПб.]: Печатано При Святейшем Синоде 1804 года. – 43, [1] с. – Сигн.: [А]–Д^4 Е^2; 4° (25 см). – Ціна 5 р.

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Зміст: [Посвящение И. Лаврова митрополиту Новгородскому и Санктпетербургскому Амвросию Подобедову]. – С. [3]; Речь при входе посетителей. – С. 5–6; Разсуждение... – С. 7–43.

Після «Разсуждения» – дод. з окр. титулом:

Lavrov I. Positiones philosophico-theologicae e prolegomenis Philosophiae Rationalis, nec non Theologiae Reuelatae depromptae quas, tanquam foetum qualemcunque studiorum suorum, stadium Academicum jam emensus, ad suos penates statim rediturus, praelecta dissertatione de Actu Concilii Rossici, quod Kiowiae conuocatum fuerat anno 1157-mo in Martinum quendam Haereticum, proponit ad publicas disputationes In Academia Petropolitana Alexandronevensi; Easque summe reuerendis litterarum Patronis, atque Praeceptoribus omni pietate colendis summa cum reuerentia et deuotione offert atque

dedicat, Candidatus Theologiae, Joannes Lavrov, e Plescovia Oriundus. – Anno 1804, Januarii 21 die. – [SPb., 1804]. – [8] с.; 4° (25 см).

Тези і промови І. Лаврова лат., гр., нім., а також дві рос. м.:

Речь при поднесении Положений. – С. [1]; Речь Благодарственная по окончании Акта. – С. [8].

Книгознавець В. П. Козлов вважає автором студента, а Болховітінова – керівником і редактором: «Это был замечательный образец рассуждений, призванный запутать в схоластических умозаключениях проблему подлинности и достоверности «Соборного деяния»... Для доказательства своей точки зрения он использовал даже ряд бесспорных наблюдений по текстологии древних рукописей, накопленных к тому времени исторической наукой... Диссертация Лаврова – первый опубликованный и наиболее продуманный свод возражений против «Поморских ответов».

З тексту (аргумент до полеміки з розкольниками): «Сами писатели древних русских книг в употреблении речений не согласны, и мы ясно видим различие между писаниями киевскими, волынскими, новгородскими, московскими, белорусскими и другими».

Детальніше про «Соборное деяние Киевское, на арменина еретика Мартина» (Пращица. – СПб.; М., 1718) див.:

Козлов В. П. Тайны фальсификации. Анализ подделок исторических источников XVIII–XIX веков. – Изд. 2-е. – М., 1996. – С. 36–38;

Платон Левшин. Краткая церковная российская история. – М., 1805. – С. 89–91 (митрополит Платон за «Пращицею», не згадуючи про «Разсуждение» 1804 р., вважав цей собор подією достовірною).

Пр. 1 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр2384(54). – Опис див. каталог І, № 20.

Пр. 2–4. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$820–822(3).

Пр. 5–6. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$1260–1261.

Пр. 7. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5038.

Пр. 8. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5043.

Пр. 9. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5134(3–4).

Пр. 10. НБУВ ВС, Гр974(2) ... – 43, [1], [6] с.

Пр. 11. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, 2.VI.4/13(2).

Пр. 12. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, XIII.4/34. – Запис на форзаці: «За успехи Богословіи студенту Василію Добронравову ректоръ Архимандритъ Амвросій. Іюнь 15 дня 1808 года. Даръ Преосвященнейшаго Евгенія Епископа Вологодскаго и Устюгскаго и кавалера».

Биография. – С. 8 (№ 10); Соп. 3663; Плав. 1153; Смирдин 315; Пономарев. – С. 206; Шмурло 1, 89; Шмурло 2. – С. 325–327, 329–337, 435, 440; СК КПЛ 5964, 6712; Петров 2, 1178.

НБУВ ВС, ВК.

13. Речь Святейшему Синоду, говоренная архимандритом Евгением при наречении его Старорусским епископом. – [СПб., 1804]. – [2] с.; 4°.

Окр. відб. с. 6–7 з кн.: Речи, говоренные Святейшему Правительствующему Синоду архимандритами при наречении во епископов: в Тульскую епархию, первоклассnаго Новгородскаго Юрьева монастыря и Александроневской академии

ректором и кавалером Амвросием, Новгородской митрополии в викарнаго Старорускаго, Санктпетербургской епархии второкласной Троицкой Сергиевой пустыни, что на петерговской дороге и той же академии префектом Евгением, Московской митрополии в викарнаго же Дмитровскаго, Ставропигиальнаго Заиконоспаскаго училищнаго монастыря и Московской Славено-греко-латинской академии ректором и кавалером Августином. – В Санктпетербурге: Печатаны при Святейшем Синоде, 1804 года. – [8] с.; 4° (25 см).

НБУВ ВС, Гр2384(38).

Див. також каталог III, № 12.

Передрук: ... // Ивановский А. Д. Высокопресвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – СПб., 1871. – Вып. 1. – С. 97–98.

Соп. 3667; Пономарев. – С. 205; Геннади. – С. 331.

14. Историческое разсуждение о чинах грекороссийския церкви, читанное в публичном собрании Санктпетербургской Александроневской академии 1805 года февраля 16 дня кандидатом богословии и информатором греческаго, латинскаго и французскаго языков Димитрием Малиновским, присланным из Тверской семинарии для образования к учительским должностям. – [СПб.]: Печатано При Святейшем Синоде, 1805 года. – [4], 93, [1] с.; 4° (24 см). – Ціни: 2 р. 50 к. – 5 р.

Пагінація помилкова: С. 88–89 = 92–93.

Посттитул – посвята Д. Малиновського митрополиту Новгородському і Санктпетербурзькому Амвросію Подобєдову.

Після «Разсуждения» – дод. з окр. титулом:

Malinowsky D. Theses theologicae e tractatu theologiae, quiagit de triplici statu hierarchico, depromptae, quas Post emensum spatium studiorum Philosophicorum et Theologicorum praelecta primum historica dissertatione De ordinis Hierarchicis in orthodoxa ecclesia Grecorossica, Inde ab origine sua institutis In publico Academiae Alexandronevensis conuentu ad disputandum proponit fuisque Moecenatibus reuerendis que praeceptoribus dedicat et offert Candidatus Theologiae nec non Latinae, Graecae et Gallicae linguae informator Demetrius Malinowsky, E Tweria oriundus. – Anno 1805 Februar. 16 die. – [SPb., 1805]. – [6] c.; 4° (24 см).

Тези Д. Малиновського лат. м., програма рос. м.

Пр. 1. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$823(3).

Пр. 2. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5134(5–6). – З написом на титулі: «Въ Библіотеку Акад. Кіевской».

Пр. 3. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5204.

Пр. 4. Б-ка КСС, № 266.

Биография. – С. 8 (№ 3); Соп. 3665; Плав. 1131; Смирдин 123; Чтения. – С. 4, 13 (указ); Пономарев. – С. 207; Шмурло 1, 91; Шмурло 2. – С. 156, 325–327, 435, 438, 440; Петров 2, 1332.

РДБ; РНБ; НБУВ ВС, ВК.

14.1. ... // [Евгений (Болховитинов)]. Историческия разсуждения... – М., 1817.

Див. № 5.3 даного каталогу.

14.2. ... // [Евгений (Болховитинов)]. Историческия разсуждения... – СПб., 1823.

Див. № 5.4 даного каталогу.

15. Слово на память иже во святых отца нашего Никиты епископа и чудотворца Новгородскаго, при случае преложения мощей его из старой раки в новую, проповеданное в Новгородском катедральном Софийском Соборе Евгением епископом Старорусским, Новгородской митрополии викарием и кавалером, Апреля 30. 1805 года: С присовокуплением списков Новгородских епархиальных и викарных преосвященных архиереев. – В Санктпетербурге: При Святейшем Синоде, 1805 года. – [2], 22 с.; 4° (26 см).

Заставки, кінцівки.

Зміст: [Евгений. Слово...]. – С. 1–3. Список Преосвященных Архиереев Великоновгородских от начала основания сея Епархии до ныне. – С. 14–22.

Примітка (с. 14): «Сей список переведен из Селлиевой Российской Иерархии и пополнен до нынешняго времени Новгородской Семинарии префектом и философии учителем Андреем Орнатским».

Передрук: Слово... // Евгений (Болховитинов). Собрание поучительных слов. – К., 1834. – Т. 4. – С. 111–127.

Пр. 1 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$5606(1).

Пр. 2. *Обкл.*: синій папір.

НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$5243. А.276.17; 1.5.294–97; І.с. 30. Кн. ярлики.

Биография. – С. 12–13 (№ 39); Соп. 3668, 10468; Пономарев. – С. 206; Геннади. – С. 332; П~тров 2, 221.

НБУВ ВС.

16. Предначертание о преобразовании духовных училищ. – [СПб., 1805].

Імовірно, було надруковано незначну кількість пр. як службовий документ для обговорення.

Є. О. Болховітінов вказав цю працю в автобіографії серед опублікованих: «Предначертание..., представленное Его Императорскому Величеству чрез преосвященнаго Новгородскаго митрополита Амвросия в 1805 г. и удостоенное Высочайшаго одобрения, с награждением сочинителя орденом Св. Анны 1 класса, о чем и в Высочайшем рескрипте на оный изображено...»

У листі до В. Г. Македонця (7.XII.1804): «Митрополит [Амвросий Подобедов] зовет меня на святки в Питер для совету о затеваемой реформе Духовных Академий. Еще в прошлом году натолковал я ему сию идею, а он только в прошедшем ноябре доложил Государю, и ему велено сделать предначертание...»; (31.III.1805): «Проэкт мой читан Государю и отменно уважен. Теперь он в Синоде... О всем моем плане я несколько подробнее писал к вашему преосвященному [Арсению Москвину]...» (Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 841, 842–843).

Текст рукопису опубліковано частинами у вид.:

Всеобщее хронологическое обозрение начала и распространения Духовных Российских училищ... // История российской иерархии. – М., 1807. – Ч. 1. – С. 401–457;

[Сокращенная выписка из Предначертания...] // Доклад Комитета о усовершении Духовных училищ. – СПб., 1808. – С. 5–16.

Комітет на чолі з обер-прокурором Св. Синоду О. М. Голіциним ідеї проекту видозмінив і затвердив: духовна освіта – для підготовки духовенства та педагогів, тому священиків розподілили на класи з відповідною платнею, а освітні заклади –

на 4 ступені: училища парафіяльні, повітові, єпархіальні, семінарія та академія.

Див. № 50 даного каталогу та каталог III, № 22, 22.1–4.

Биографія. – С. 9 (№ 14); Титов Ф. И. Киевская Академия в эпоху реформ. (1796–1819 г.г.). К., 1912. – Вып. 2. – С. 24.

16.1. Всеобщее введение в историю монастырей грекороссийския церкви. – [В Москве : При Синодальной типографии, 1810]. – 150 с.; 8°.

Окр. відб. з кн.: История российской иерархии, собранная Новогородской семинарии префектом, философии учителем, соборным иеромонахом Амвросием... – М., 1810. – Ч. 2. – 1810. – С. I–CXLIX. – Див. № 50 даного каталогу.

П. І. Савваїтов згадував: «Всеобщее введение в историю монастырей... Рукопись этой статьи с собственноручными заметками и поправками Евгения мне удалось исхитить из пламени (в буквальном смысле), когда в 1841 году в Вологодском архиерейском доме жгли Евгениевские и другие бумаги» (Чтения... – С. 44).

Вид. вказане у каталозі б-ки митр. Євгенія: ЦДІАК України. – Ф. 184. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 35 (№ 98).

17. Исторические разговоры о древностях Великаго Новагорода. – Москва: В Губернской типографии у А. Решетникова, 1808 года. – [6], 98, [2] с.; 4° (26 см). – Сигн.: [6] А–Л⁴ М². – Ціни: 15 – 2 р.

Зв. титулу: «С одобрения цензурнаго Комитета, учрежденнаго для Округа Императорскаго Московскаго Университета».

Видано коштом (397 р.) митрополита Амвросія Подобсдова під наглядом М. М. Бантиша-Каменського.

Віньєтки на титулі та наприкінці тексту, заставки, кінцівки, колонприкраси. Шмуцтитули.

Зміст: I. Разговор первый, говоренный учениками учрежденнаго при Новгородском Митрополичьем доме Рускаго духовнаго училища, во время открытаго их испытания в успехах 1807 года декабря 7, то есть в день торжества их о тезоименитстве Его Высокопреосвященства, Свят. Правит. Синода первенствующаго члена, Амвросия митр. Новгородскаго, Санктпетербургскаго, Эстляндскаго и Финляндскаго, и разных орденов кавалера: Разговор о многолюдстве древняго Великаго Новагорода. – С. 1–20. II. Разговор вторый, говоренный в открытом собрании Новгородской семинарии студентами богословии, при богословских состязаниях в Антонисве училищном монастыре, 1807 года декабря 15 дня: Разговор о древнем богопочитании славян новгородских, о их обращении в христианскую веру и о новгородской иерархии. – С. 21–42. III. Разговор третий, говоренный при собрании Новгородской семинарии, в Антониеве училищном монастыре, студентами философии, во время открытаго их испытания в успехах, 1807 года декабря 20 дня: Разговор о Возвышении и упадке Великаго Новагорода. – С. 43–68.

Прибавление первое: о древних улицах Великаго Новагорода. – С. 69–78. Прибавление второе: о древних монастырях и церквах Новогородских, в самом городе и около его находившихся. – С. 79–88. Приб. третие: о пятинах Новогородских. – С. 89–98.

Передрук (с. 1–42): О многолюдстве древняго Новагорода; О древнем богопочитании славян новгородских // Вестник Европы. – 1808. – Ч. 40. – № 16. – С. 316–329. – Див. каталог III, № 21.

У листах Амвросія Подобєдова (за писарськими чернетками, що збереглись у збірнику Є. Болховітінова), про це видання див.:

– до М. М. Бантиша-Каменського: «...за граммату отъ 12 благодарю, равно и за листы «Разговоровъ Новгородскіхъ»; сочинитель зело огорченъ згорѣніемъ семинаріи, а мне скорбно, что на помощь денегъ въ Синоде нетъ» [арк. 113 зв. (20.III.1808)];

– до О. М. Голіцина: «Препровождая три екз. въ сафьяне «Разговоровъ Новгородскіхъ», заключающихъ исторію Новагорода, предаю воле вашего сият., не благоугодно ли будетъ поднести Ихъ Величествамъ. Изследованіе древней столицы, кажется, достойно воззренія монарха, благоволящаго ко всему отечественному и патріотическому. Прибавленія для сторонніхъ читателей маловажны, но для новгородцевъ – драгоценные находки. Разговоры были въ школахъ кратки, но пр. Евгеній ихъ умножилъ и утвердилъ ссылками на писателей. Летописецъ Новгородскій, изъ коего преосвященный много бралъ, рукописной, принадлежащій здешней Невской библіотеке» [арк. 124 зв.–125 (2.V.1808)];

– до Є. О. Болховітінова: «Екземпляровъ «Разговоровъ Новгородскіхъ» шесть получилъ я, три сафьянные для поднесенія отосланы. Благодарю за пополненіе и за весь трудъ, много чести вамъ делающій. Сегодни получилъ щетъ отъ Николая Николаевича, о расплате къ нему напишу» [арк. 126 (2.VI.1808)].

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 464/606 – Письма [Амвросия Подобедова] к преосвященным и другим особам.

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

С. 12, 16–18, 31, 35, 46, 51 – випр. літер.

С. 18, ряд 13 зн. – допов. «съ одной стороны до пределовъ руской Лапландіи, а съ другой» [після «Корелу»];

внизу – «см. Собран. государст. грамматъ, часть 1, стр. 436» [Вотська п'ятина].

С. 38, ряд 24 – перекр. «и потомъ въ духовномъ регламенте» [про білий клобук].

С. 62, внизу – допов. «Изображеніе сихъ Новгор. и Псковск. монетъ отпечатано при 14 №, 1827 г. Вестника Европы».

нижн. форзац – «Фридр. Аделунгъ въ своей книге подъ названіемъ «Siegmund Heiler von Herberstein mit besonderer Ruecksicht auf seine Reisen in Russland», напеч. въ Петербурге 1818 in 8, на стран. 61 въ примечаніи 4 подъ страницею написалъ: Ein vortestliches und so viel ich weiss, das einzige Werk, uber die Alterthümer dieses so merkwürdigen Stadt ist des Metropoliten Amwrossij «Исторические разговоры о древностях Великаго Новагорода», Moscau, 1808, 4 – то есть: Превосходное и, сколько мне известно, единственное твореніе о древностяхъ сего столь достопамятнаго города, есть сочиненіе митрополита Амвросія (ошибкою сказалъ вместо епископа Евгенія) «Историческіе разговоры о др. В. Новг.» Къ сему онъ примолвилъ: Leider aber giebt sie uber die hier vor kommenden Gegenstände keinen Ausschluss, т. е. жаль только» [не делает во встречающихся здесь предметах никакого исключения].

Оправа: картон у зеленому шовку з тисненим золотим орнаментом; обріз золочений.

НБУВ ВС, Гр106. Штемпель КСС, № 1083а. Кн. ярлик.

Пр. 2. До основного тексту додані рукоп. арк. і 2 плани Новгорода (копії тушшю). *Автограф Є. О. Болховітінова*:

С. 18, 23, 36 – випр. літер.

С. 36, ряд 6, початок – допов. «Епископъ Аркадій».

С. 38, ряд 24–25 – перекр. «и потомъ въ духовномъ регламенте» [про білий клобук].

дод. рукоп. арк. перед с. 71 – «Экспликация Внутренняго строенія Новаграда Великаго» [без приміток].

С. 78, ряд 9 – випр. «1627» на «1623» [переписні книги Новгорода].

дод. рукоп. арк. перед С. 81 – «Доказательства Ивана Клементьевича...» – допов.: «Копію съ сего дайте Ивану Клементьевичу, дабы онъ съ стариками потолковалъ. Еще NB: где новый домъ Панова, тутъ при Петре I и Анне Иоанновне были немецкія ниренбергскія лавки, такъ какъ и въ Москве. Но это не Ганзейской дворъ, а ниренбергцы въ Ганзе и не бывали».

С. 81–87, 91–97 – позначки, підкреслення, доповнення нумерації.

С. 82, внизу – допов. «въ 1764 году церковь бела на Соф. стороне Симеона Столпника».

С. 86, ряд 6 зн. – допов. «на Хутынскомъ подворье» [храм Пречистої Одигітрії].

дод. план (24х19 см) після с. 98 – «Планъ Новагорода въ половине 18 века».

дод. план (43,6х35,8 см). – «Великий Новгородъ въ 1169 году. Подликъ имеется въ Новгородскомъ Знаменскомъ соборе въ клейме подъ чудотворною иконою, списано въ марте 1812 года».

дод. рукоп. арк. «Около озера Ильменя» (с. 89–96):

С. 94 – допов. «на водосеке храмъ деревяннъ».

С. 96 – допов. «въ 1810 году по межевымъ книгамъ смотрены уезды : 1. Череповскій, 2. Кириловскій, 3. Устюжскій, 4. Белоезерскій, 5. Новгородскій, 6.» [далі текст відсутній].

Обкл.: коричнево-синій мармуровий папір.

НБУВ ВС, Гр105 (25 см). Кн. ярлик КСС, № 1083 б.

Пр. 3. НБУВ ВС, Гр5245 (25 см).

Пр. 4. НБУВ ВС, Гр1836 (26 см).

Пр. 5. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$1254(1) (24 см).

Пр. 6. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$1255 (26 см).

Пр. 7. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$1256 (26 см).

Пр. 8. НБУВ ВК, Б-ка КДА, С.VI.11/380.

Биография. – С. 10 (№ 18); Соп. 3651; Плав. 3045; Смирдин 2447; Чертков 619; Чтения. – С. 25, 13 (указ); Пономарев. – С. 208; Геннади. – С. 332; Шибанов 62, 132; 121, 177; РАП 1, 746; Петров 2, 207; Федосова 3; СК (р).

РДБ; ДІМ; РНБ; НБ СПб ДУ; ЗНБ ВДУ; ХДНБ; ЦНБ ХНУ; ДІБУ; НБУВ ВС, ВК.

17.1. Выписка о древних концах, улицах и пятинах Великаго Новагорода, почерпнутая из Нарядной описи сему городу, деланной в 1623 г. Александром Чогловым, да дьяком Добрынею Семеновым. – [Новгород: Губ. типография, 1807]. – [8] с.; 2° (35 см).

З тексту: [Евгений]. Предварительныя замечания. – С. [1–3]; Места, пи которых были или ныне находятся старинные улицы; Примечание. – С. [7–8].

Автограф Є. О. Болховітінова: «Печатано въ Новогородской Губернскаго Правленія Типографіи 1807 года на мой щетъ».

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 465/596. – Арк. 1–4.

Передрук: Выписка... // Исторические разговоры... – Приб. – М., 1808. – С. 90–98.

У листі до М. П. Рум'янцева [III.1820] Є. О. Болховітінов вказував: «Об архивских бумагах, великою кучею лежащих в Софийском Новогородском Соборе, доношу, что они находятся при всходе по лестнице вверх в чулане близ библиотеки верхней. Бумаги сии в свитках и листах большею частию епархиальныя: но туда же брошены и многия статьи губернския, коим места не нашли в прежних присутственных местах. Разве не выкинута ли уже в реку или в печи вся сия куча. Я, приехавши в Новгород в 1804 году, нашол и Архиерейскаго дома старую архиву разбросанную по двору и кое-что выбрал. В бывших присутственных местах, сгоревших в 1812 году не было уже старых бумаг, а давно до того вынесены они под Софийскую колокольню. Оставались только в губернском правлении две подробные описи Новугороду 1615 и 1623 годов. Но оне в пожаре сгорели. К счастию, я из них прежде выписал опись Новогородских концов, церквей и пятин и напечатал при моих «Исторических разговорах о древностях Великаго Новагорода...» (Переписка... – С. 30).

В листах до В. Г. Анастасевича (8.VII.1819): «Это правда, что я Кеппену обещал вторично приготовить к изданию «Новогородские Разговоры». Но мне надобно их много поправлять. Осенью сие исполню над своим экземпляром и вам пришлю»; (30.I.1820): «Для поправки ... я еще не выбрал досугу; а рисунков Софийских Корсунских врат было у меня два; но один зажилил покойный Мусин-Пушкин, а другой отослал канцлеру...» (Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – С. 201, 327).

М. О. Максимович згадував про 1834 р.: «...Бывая у незабвенного владыки обыкновенно по вечерам, с шести часов, я встречался там только с бароном Шодуаром, который, подобно мне, пользовался его ученым пособием, по предмету своих занятий, по нумизматике. В предисловии к своей книге, изданной в 1837 г. ... Обозрение русских денег ... он говорит: «В особенности же я весьма одолженным покойному митрополиту Евгению». Эти слова ныне могу повторить от себя, вспоминая тогдашнее мое занятие историей русской словесности! Берегу доныне подаренные им уже незадолго перед кончиною, Историю Псковскаго княжества и Киевский синопсис ... 1836 года. Тогда он говорил мне: «Много собрано у меня записок о Великом Новгороде; да пусть уже после кто нибудь составит из них книгу...» (Максимович М. Письма о Киеве и воспоминание о Тавриде. – СПб., 1871. – С. 126).

СК 1, 1411.

РДБ; ДПІБ; МДУ; РДАДА (з автогр. М. Бантиша-Каменського, 30.IX.1808).

18. Пастырское увещание о прививании предохранительной коровей оспы / Сочиненное епископом Вологодским Евгением; Напечатано по Высочайшему Его имп. величества повелению. – В Санктпетербурге: При Святейшем Правительствующем Синоде, 1811 года. – [2], 22, [4] с.; 4° (28 см). – Тираж 6509. – Ціна 25 к.

Зі змісту: Примечания. – С. 13–17; Балашов А., Политковский Г. Записка, высочайше одобренная в 3 день маия сего 1811 года, по предмету всеобщаго распространения в государстве прививания коровьей оспы. – С. 18–22.

Передрук: Слово 150 // Собрание поучительных слов. – К., 1834. – Т. 4. – С. 274–323; Пастырское увещание... // Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – СПб., 1871. – Вып. 1. – С. 159–180.

Примітка Є. О. Болховітінова надрукована наприкінці тексту (с. 323): «Сие Пастырское Увещание с Прибавлениями, ... и с Указами онаго по всем Епархиям разослано для чтения два раза в год по Церквам. А в 1829 году, по предписанию

Св. Синода, тем же сочинителем сделано сокращение онаго и напечатанное также разослано по всем Российским Церквам для чтения».

Пр. 1. *Виправлення Є. О. Болховітінова*:

С. 1, ряд 21 – допов. «не» [перед «должны»].

Деф.: останні 4 с. відсутні.

НБУВ ВС, Гр2394(65).

Пр. 2. *Деф.*: останні 4 с. відсутні.

НБУВ ВС, Гр2386(38).

Биография. – С. 13 (№ 40); Соп. 3654; Пономарев. – С. 208; Геннади. – С. 332; Гаврилов. – С. 379 –380; Петров 2, 218; СК (р).

РДБ; РНБ; БАН; ІРЛІ; НБУВ ВС.

18.1. Пастырское увещание ... – М., 1811. – 8°.

Соп. 3654; Пономарев. – С. 208; Геннади. – С. 332; СК (р).

18.2. Пастырское увещание ... – В Санктпетербурге: В медицинской типографии, 1813. – 32 с.; 8° (20 см). – Ціна 50 к.

Крім рос. оригіналу згадується вид. (без м. і р.) пер. мовою комі-зирян Усть-Сисольського священика Олександра Шергіна (Сахаров И. Сказания рус. народа. – Изд. 3-е. – СПб., 1849. – С. XIV).

У листі до В. Г. Анастасевича єп. Євгеній повідомив з Вологди (12.VI.1813): «...Вы желаете иметь сбор Зырянских слов; это сделать у нас легко, ибо есть и семинаристы из Зырян. Но посмотрите прежде в Записках академика Лепехина... У меня теперь в семинарии переводят Новый Завет на Зырянский язык, а перевод книжки о коровьей оспе послан уже к министру полиции» (Рус. архив. – 1889. – № 5. – С. 30).

Плав. 616; Смирдин 4815; СК (р).

РДБ; РНБ.

18.3. Пастырское увещание … – СПб., 1827.

СК (р).

18.4. Краткое пастырское увещание о прививании предохранительной коровей оспы. – СПб., 1829. – 2, [12] с.; 8°.

За книгою імп. указів Київської духовної консисторії (1828, № 100 і 1829, № 211) митрополиту Євгенію Болховітінову було доручено «...составить краткое поучение в добавок к «Пастырскому увещанию о прививании предохранительной коровьей оспы» и для убеждения крестьян в спасительности этого медицинскаго средства читать его в некоторые воскресные и праздничные дни» (Карпов... – С. 127).

Б-ка КПЛ, XXIV.2/53 (відсутній).

Биография. – С. 13 (№ 40); Пономарев. – С. 208; СК КПЛ 8773; СК (р).

РНБ; ЦНБ ХНУ.

18.5. Краткое пастырское увещание ... – М., 1845.

Ольхин 6013; Пономарев. – С. 208; Геннади. – С. 332.

РНБ.

18.6. Краткое пастырское увещание ... – СПб.: Синод. тип., 1853. – [2], 10 с.; 8° (19 см).

Передрук: Краткое... Тульск. епарх. вед. – 1889. – № 6, 7.
РАП 1,1056.
РНБ.

19. Слово на день торжественнаго воспоминания и Господу Богу благодарения о поражении врагов Отечества нашего, и о прогнании их из пределов Калужския губернии, проповеданное в Калужской Иоаннопредтеченской церкви окт[ября] 12 1813 года, епископом Калужским и Боровским и кавалером Евгением. – Москва: В Синодальной типографии, 1813 года. – 14 с.; 4° (25 см). – Ціна 50 к.

На зв титулу: «С одобрения Московской Духовной Цензуры».

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка, лінійні колонприкраси.

Передруки: Слово... // Собрание образцовых российских сочинений и переводов в прозе. СПб., 1815. – Ч. 1. – С. 214–227.

... // Собрание образцовых русских сочинений. – Изд. 2-е. – СПб., 1822. – Ч. 1. – С. 186 –198.

... / [Евгений (Болховитинов)]. Собрание поучительных слов... – К., 1834. – Ч. 4. – С. 236 251.

Пр. 1. *Обкл.*: папір з рослинним зелено-золотим візерунком.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5242. А.279.2; I.c. 31. Кн. ярлик КДС.

Пр. 2. Б-ка КПЛ, VII.5/78.

Биография. – С. 13 (№ 41); Соп. 3670; Смирдин 557; Пономарев. – С. 211–212; Геннади. – С. 332; Чтения. – С. 157; Шибанов 64, 132; СК КПЛ 3349; Петров 2, 220; СК (р).

РДБ; РНБ; БАН; НБУВ ВС.

20. Краткое начертание жизни и трудов сочинителя книги «Изъяснение на Литургию», напечатанное сперва в «Новом опыте исторического словаря о российских писателях» 1806 года, а ныне некоторыми обстоятельствами дополненное. – Москва, 1816. – 8 с.; 4° (26 см).

І варіант гекстy: [Болховитинов Е.А.] Дмитревский Иван Иванович // Друг просвещения. – 1806. – Т. 2. – № 6. – С. 225–226.

Данский. – С. 234; РАП 1, 1048.

РДБ; РНБ; БАН.

21. Примечания на Граммату Великаго Князя Мстислава Володимировича, и сына его Всеволода Мстиславича, удельнаго князя Новгородскаго, пожалованную Новгородскому Юрьеву монастырю. – [Москва: В университетской типографии, 1818]. – 56 с.: іл. (27,5x19,5 см); 4° (25 см). – Сигн.: 1^{*}–3^{*8} 4^{*4+1}.

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Факсиміле грамоти (коричнево-чорного кольору) на вклейці з ватману.

Окр. відб. з журн.: Примечания... // Вестник Европы. – 1818. – Ч. 100. – № 15/16. – С. 201–255. – Див. каталог III, № 41, 41.1.

Передрук: ... // Тр. ОИДР. – 1826. – Ч. 3. – Кн. 1. – С. 3–64; іл.

Ця найдавніша тоді і донині грамота була знайдена і розшифрована Є. О. Болховітіновим 1807 р. Він писав з Вологди до П. П. Бекетова (1812): «Посылаю при сем же на разсмотрение Обществу: 1. Точный список, снятый на прозрачную бу-

магу с одной подлинной грамматы в. кн. Мстислава Володимировича и Новогородскаго кн. Всеволода Мстиславича, данной Новогородскаго Юрьева монастыря игумену Кириаку около 1128 года. 2. Список грамматы Киевскаго митрополита Фотия к Новогородскому архиепископу Иоанну II, писанной в 1410 году. 3. Список одного суднаго дела 1559 года, для образца, каким порядком тогда производились. Естьли Обществу угодно первую из сих граммат вырезать на меди для напечатания, то я могу доставить оному на время и подлинник, который вытребован мною на время из Юрьева монастыря и находится теперь у меня для сделания о нем критических замечаний, кои могу также в свое время Обществу представить» (Библиограф. – 1889. – № 4/5. – С. 107–108).

Про підготовку до друку йдеться у листуванні Болховітінова з М. П. Рум'янцевим (1813–1815) і О. М. Оленіним, якому допомагали П. К. Фролов, О. І. Єрмолаєв у розшифровці дописаних слів «и вено вотское» та вишкрябаних «Боуйце», «Исаія». У відповіді Болховітінова з Калуги (1816) – подяка: «...за воскрешение сей почти полумертвой ... древности в полном и точном ея изображении, со временем может быть долженствовавшей совершенно погибнуть в куче гнилых архивских Юрьева монастыря бумагах, где я случайно отыскал ее... Мое намерение было, при изъяснении сей грамматы, составить хотя краткое начертание русской дипломатики, применяясь к общей Гаттереровой: ибо у нас, сколько мне известно, никто еще не начинал сего» (Переписка... – С. 1–4).

Таким чином, цю пергаменну грамоту з двома печатками виявлено не серед мотлоху, відібраного ченцями для знищення (Євгеній Болховітінов. Вибр. пр. з історії Києва. – К., 1995. – С. 20). Викинутими були, як вказав І. І. Срезневський, уривки житій, служб, Євгеніївського псалтиря XI ст. та ін., що залишились у колекції Болховітінова (Чтения... – С. 23–24).

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

С. 1 – «Напечатано въ Вестнике Европы 1818 года, № 15 и 16»; іншим почерком: «Соч. Евгеній А. Псковскій (см. на конецъ)».

С. 20, 52, 53 – випр. літер.

С. 28 – перекр. «отличнымъ», допов. «откиднымъ» [про літеру «з»].

С. 32 – перекр. «дела», допов. «дъля (то есть для)» [грамота в. кн. В. В. Темного].

С. 56 – допов. «Евгеній А. Псковскій», іншим почерком: «(Пис. прежде поступленія книжки въ сем. биб.)».

Деф.: титул відсутній.

Обкл.: блакитно-синій папір (клейстерне фарбування). Краї сторінок не обрізані.

НБУВ ВС, Гр272. Д.2076.86; Д.82; V.3.75(3)1. Штемпелі КДС, ІНО. Кн. ярлики.

Пр. 2. Примітки ті ж самі, але іншим почерком. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

С. 56 – «Евгеній Архіепископъ Псковскій».

Обкл. така ж.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5598 (22 см). Д.2075.85; Д.82; V.3.75 (2). Штемпелі ті ж самі. Кн. ярлики.

Биография. – С. 11 (№ 27); Чтения. – С. 28–29, 77–79, 94, 14 (указ); Пономарев. – С. 213; Полетаев. – Прил. 1 (С. 3–9); Петров 2, 1920; РАП 2, 2183; СК (р).

РНБ; БАН; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС.

22. Словарь исторический о бывших в России писателях Духовнаго чина Грекороссийския церкви... Напечатан иждивением государственнаго канцлера графа Н. П. Румянцова. – Санктпетербург: въ Типографии Н. Греча, 1818 года. – 4° (22 см). – Ціни: 15 – 2 р.

Ч. 1: [А – І]. – [2], 346, [4] с.

Ч. 2: [К – Θ]. – С. [2], 347–712, [2].

На зв. титулу: «Печатать позволяется с тем, чтобы по напечатании до выпуска из Типографии, представлены были в Цензурный Комитет: один экз. сей книги для Цензурнаго Комитета, другой для Департамента Министерства Народнаго Просвещения, два экз. для Имп. Публичной Библиотеки и один для Имп. Академии Наук. Санктпетербург. Марта 8 дня 1818 года. Цензор Статский Советник и кавалер Ив. Тимковский».

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Використано попередню публ. «Новый опыт историческаго словаря» у журналі «Друг просвещения» (1805–1806); текст відредаговано, додано нові статті (всього вміщено 202). Останні сторінки – «Ошибки».

Див. також каталог III, № 16.1-13.

Рец.: [Греч Н. И. Словарь...] // Сын отечества. – 1818. – Ч. 50. – № 47. – С. 82–83.

Dobrowsky J. Slowar... // Jahrbücher der Litteratur. – 1824. – Bd. 3. – S. 53.

РДБ НДВР. – Ф. 203 (Т-во історії та старожитностей російських). – № 239а – Евгений. Словарь писателей российских (1812/3). – 1110 арк. [Відсутні арк. 1–20, 887–1010].

РНБ РВВК. – Ф. 588. – № 2009/1–5 (Біогр. матеріали до 1836 р).

[3 листів до В. Анастасевича] // Рус. архив. – 1889. – Кн. 2. – № 5. – С. 55, 65, 70–74, 78–79, 82–83: (25.I.1818): розрахунок тиражу 1200 – ціна 1 пр. 8 р.; 135 пр. В. Анастасевичу, 100 і 400 С. Селівановському, 200 М. Михайлову (с. 62);

(2.II.1818): «Я возвращаю вам сей листок с моими отметками, присовокупляю только здесь, чего там поместить нельзя... 1. Название Славенской печати вместо церковной я считаю правильнее... 2. Давидова Псалтирь переводу Амвросия у многих есть; но она презрена, ибо оказалось, что переведена не с еврейскаго, а с латинскаго перифраза ... напечатаннаго в Вене 1787 г. О ней не стоило и упоминать; да и о записках церковной истории выдумал в честь его покойный племянник его Бантыш-Каменский, но я в угоду ему повторил тоже. Трактат de processione Spiritus Sancti не им издан, а Дамаскиным Семеном-Рудневым. Опыт о человеке прекрасными стихами Поповскаго он испакостил своими вставными стихами... 3. Афанасий Холмогорский был из раскольников, но ученый начетчик, и следовательно не мог с Греческаго поправлять Дионисия Ареопагита, а сводил только с древними переводами...» (с. 55);

(2.III.1820): «Я весь уже разослал по епархиям, и у меня осталось только белых не более десятка. А в Московских лавках у книгопродавцев, думавших с Селивановским притеснить меня, нет ни одного экземпляра» (с. 333).

Меценат М. П. Рум'янцев писав до Є. О. Болховітінова: «...драгоценное сочинение издается в свет так дурно, что едвали есть хуже сего издания... Я точно требовать буду, чтобы первый лист всякаго тома переменен был... Несмотря на несовершенство его, я надеюсь, что совершенство самаго сочинения все превозможет,

и что сие издание разойдется, тогда вырученныя деньги употребятся на новое издание «Полнаго историческаго словаря российских писателей». Слив вместе духовных и светских под один алфавит, можно будет дать ему формат in quarto и передать его печатать в Москве...» (21.X.1818).

Автор відповів (4.XI.1818): «Та же причина, по которой Ваше Сиятельство лишили оное патриотическаго своего имени в заглавии, убедила и меня не означать имени сочинителя и не прилагать никакого предисловия. Анастасевич весьма умный и сведущий литератор, но совсем не его дело издание книг, для котораго нужны зоркие глаза, опытность в корректуре и вкус в типографском подборе и расположении букв... Капитал, употребленный ... на напечатание сей книги, я сохраню для издания полнаго Словаря, который у меня уже начали переписывать. Но нужно еще много поправлять его, а при том я намерен истребовать и из Московскаго историческаго общества мой экземпляр...» Вартість оправлювання пр. – 400 р. (Переписка... – С. 13, 14, 18).

Пр. 1. Том 1. Маргінальні записи: 2 почерки XIX ст.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 1, ряд 1 зн. – випр. друк. помилки: «ладе» на «дела».

С. 9, ряд 10 зн. – випр. «ней» на «коей».

С. 11, 12, 15 – випр. літер.

С. 17, ряд 11 зн. – перекр. і знову написано «нетъ».

С. 19, ряд 1 зн. – випр. «1780» на «1708» [Амвросій Зертис-Каменський].

С. 21, ряд 3 – випр. «той» на «етой».

С. 22, ряд 9 – випр. «митрополит» на «митрополитомъ» [Амвросій Подобєдов, як у допов. вид. 1827 р.]

С. 27, ряд 1, 2, 4 зн. – тричі випр. «напечатана» на «напечатан»; на полях примітка «Не так въ [... текст зрізано] для Ник.» [Анастасій Братановський].

С. 28, ряд 6 – перекр. «Мыслей», допов. «Не Мыслей, а всехъ сочинений».

С. 35, ряд 6 зн. – перекр. «Финит», випр. на «Ѳни[ть]».

С. 37, ряд 1 – перекр. «изложеніемъ», допов. (текст зрізано): «Пар[афразисъ] не изло[женіе]»;

1 зн. – перекр. «некоторых» і випр. на «нескольких».

С. 40, 41, 44, 50, 56, 65, 66, 68, 75, 92, 93 – випр. літер і знаків.

С. 47, ряд 10 зн. – перекр. «оных», допов. «греческихъ».

С. 51, приміт. на полях (текст зрізано) – «неск[ладно]» [Арсеній Могилянський].

С. 54, ряд 4 зн. – допов. «Толгскаго монастыря» [після «Ярославскаго», у ст. про Афанасія Кондоїді].

С. 59, примітка на полях – «А какого», «все перепутано нескладно» [Варлаам Лящевський].

С. 62, ряд 5 – допов. «Они» [після «решились»].

С. 66, ряд 3 – перекр. «сей» і випр. на «который».

С. 83, ряд 9–11 зн. – перекр. «он действительно исполнил свое звание», «его проповеди» і випр. на: «началъ онъ говорить проповеди» [Гедеон].

С. 84, ряд 11, 12 – перекр. «чему он», «повиновался» і випр. на «куда онъ», «и отправился».

С. 85, ряд 8 зн. – перекр. «оному», випр. на «сему».

С. 91, ряд 3 зн. – допов. «отвечалъ сей Преосвященный» [після «последний», у ст. про Георгія Конисього].

С. 95 – примітка «pruritus demmentandi !!!» [Про Лжедмитрія].

Окрім цих приміток, у тексті багато підкреслених рядків і позначок.

Оправа: картон, оклеєний коричнево-жовтим мармуровим папером, корінець з коричневої шкіри, а кути – коричневої тканини.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3178. Д.1933; 1934; III.3.75 (2). Штемпель КДС.

Пр. 1. Ч. 2. – С. 439, 524, 704, 708, 709 – випр. друк. помилок.

Оправа така ж, як і т. 1.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3179. Шифри і штемпель ті ж самі.

Пр. 2-6. Варіант титулу без вказування імені М. П. Рум'янцева.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3178–3179$^{2-4}$, $Гр_{XIX}$3842/1, $Гр_{XIX}$3121/2 (21 см). Д.1932.19; III.3.75 (1).

Кн. з б-к [І. Фальковського], ієрея Олексія Ігнатієва (Ростов) – М. Ф. Владимирського-Буданова – ун-ту св. Володимира.

Пр. 6. Ч. 1–2. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3928 (21 см).

Пр. 7. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, V.6/58.

Пр. 8. НБУВ ВК, Б-ка ун-ту св. Володимира, 1838/500.

Биография. – С. 11 (№ 29); Плав. 3141; Смирдин 898; Чтения. – С. 227–229, 231, 14 (указ); Пономарев. – С. 214; Шмурло 2. – С. 357, 359–363; Полетаев. – С. 409–411; Чертков 1250; Геннади. – С. 332; Шибанов 62, 133; 116, 184; 158, 193; СК КПЛ 1173; КБУВ 46101; Кауфман 662; РАП 3, 2574; Петров 2, 219; Федосова 4; СК (р).

РДБ; ДІМ; РНБ; БАН; НБ СПб ДУ (ценз. пр.); ЗНБ ВДУ; ЦНБ ХНУ; ОДНБ; НБУВ ВС, ВК.

22.1. Das Gelehrte Russland / Von Philipp Strahl. – Leipzig: Gedr. bei C. T. Thorman in Bonn, 1828. – XX, 514 S.

Назву («Вчена Росія»), текст І-го видання відредаговано, доповнено та змінено розміщення статей з алфавітного на хронологічне.

Інші переклади невідомі. У листі до В. Г. Анастасевича (20.I.1819) Є. О. Болховітінов писав: «Дивлюсь, для чего Гиппинг вздумал перевести шведам мой Словарь. Немцы больше занимаются русским, нежели шведы, но и те не слышно, чтобы принялись переводить. В Дерпте, однако ж, читают его; а Воейков хочет из него для лекций своих выбрать ученую русскую историю и хвалится обличить немцев, говорящих, что у нас не было не только ученой истории, но ни наук, ни литературы. Я послал ему по требованию несколько важнейших статей и светских писателей» (Рус. архив. – 1889. – № 7. – С. 167).

Пономарев. – С. 218; Полетаев. – С. 411; Геннади. – С. 332; Смирнов 1439.

22.2. Словарь исторический о бывших в России писателях духовнаго чина греко-россійской церкви. – ...Издание второе, исправленное и умноженное. – Санктпетербург: В типографии Ивана Глазунова и его иждивением, 1827 года. – 8° (21 см). – Ціни: 15 – 5 р.

Т. 1. – [4], 343, [3] с. – Сигн.: [1] 1-21^{8}22^{4+1}.

Т. 2. – [4], 333, [3] с. – Сигн.: [1] 1-21^{8}.

На зв. титулу: «Печатать позволяется с тем, чтобы по напечатании, до выпуска из Типографии, представлены были семь экземпляров сей книги в Цензурный Комитет, для препровождения куда следует, на основании узаконений. Санктпетербург, Февраля 27 дня, 1822 года. Цензор Статский Советник Александр Красовский».

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Зміст: Т. 1: А–К. – С. 1–340; Прибавление к первой части Словаря (к стр. 57-й): Арсений Могилянский. [Погрешности: доп. 1826 г.]. – С. 341–343; Погрешности в 1-й части. – С. [345]; Т. 2: [Л–Ѳ]. – С. 1–333; Погрешности во II-й части. – С. [335].

Рец.: Погодин М. П. Словарь... // Москов. вестник. – 1827. – Ч. 5. – № 18. – С. 187–193.

Полевой Н. А. Словарь... // Москов. телеграф. – 1828. – Ч. 19. – № 3. – С. 413–415.

Kopitar W. [Slowar...] // Jahrbücher der Litteratur. – 1829. – Bd. 45. – S. 129–141.

[Slovar...] // Bulletin du Nord. – 1828. – T. 2.

Вміщено 268 ст. Зокрема, див. лист К. Ф. Калайдовича (28.VII.1819): «... к Словарю вашему я прибавил Луку Белгородскаго и Кирилла Туровскаго. Нестор и Киприан мною переделаны. Открытия в первом принадлежат проф. Тимковскому, а в жизни второго аз многогрешный потрудихся» (Чтения... – С. 227).

Інший варіант – план видання всього «Полного словаря» у С. І. Селівановського у Москві – не здійснився. Див. лист з умовою (16.I.1822): «За уступку словаря Рос. писателей предлагаются к напечатанию в пользу автора следующие книги: 1. История княжества Псковскаго в 2 ч. ... 600 экз. 2. При печатании общаго Словаря Рос. пис. особо напечатать духовнаго словаря 1000 экз. ... А всего общаго Словаря дать мне 100 экз» (Чтения... – С. 46–47).

У листі до голови Т-ва історії і старожитностей О. О. Писарєва Є. О. Болховітінов писав (13.VI.1823): «Словарь мой, в 1813 г. доставленный Обществу на поправку и дополнение, и также положенный в архив, ныне к изданию почти весь уже не годится по тому списку; ибо я, видя невнимание на него чрез несколько лет, сам приступил к поправке, дополнению и даже к новому переделыванию многих статей; а за тем, во-первых отделил я духовных писателей и издал уже их 1818 г. в двух томах, потом с 1820 г. Н. И. Гречу начал по хронологическому порядку сообщать статьи о светских писателях, также почти все переделанныя и не похожия уже на список у вас находящийся. Ныне еще более исправив и умножив Словарь духовных писателей, расположился я его вторично в Киеве напечатать и уже получил свой новый список из Петербургской цензуры. Пересматривая также и статьи, в «Сыне Отечества», я еще многое нашел требующее поправок и дополнений и некоторыя статьи уже у меня исправлены: но нынешнее новое, многодельное и трудное мое место не дает мне досугу далее заняться сим делом и даже привести в порядок заготовленныя уже дополнения и поправки к прочим» (Лет. ОИДР. – 1826. – Кн. 2. – С. 33–35).

М. П. Лепехін, описуючи пр. «Словаря» з дублетів БАН (ІРЛІ РВ, б-ка № 471), характеризує авторські коректорські правки та доповнення. Припущення про виправлення тексту т. 1 під час друкування 1827 р. митр. Євгенієм «лично», бо виїхав з Петербургу «в июне», – помилкове (як і посилання на с. 140 листування з С. Покровським, а насправді там на с. 139 – про прибуття митр. Євгенія до Чернігова 27 січня). – Див.: Лепехин М. П. К истории работы Евгения Болховитинова над словарем русских писателей // Книга в России XVIII – середины XIX в. Из истории Библиотеки Академии наук: Сб. науч. тр. – Л.: БАН, 1989. – С. 169–170.

Також див.: Шевырёв С. П. История русской словесности. – Изд. 2-е. – М., 1859.

– Ч. 1. – С. 25, 115; Ч. 3. – С. 14; Пекарский П. П. Словарь... // Зап. имп. АН. – 1863. – Т. 4. – Кн. 1. – С. 88–89. М. Я. Дієв підготував доповнення «Словаря духовных писателей» (1839 і т. д.): 274, 432, 505 арк. – Див.: Титов Ф. И. Ученый протоиерей Костромской епархии о. Михаил Яковлевич Диев и его рукописи // Библиогр. записки. – 1892. – № 2. – С. 100–102.

Пр. 1. Словарь... Т. 2. – Издание второе, исправленное и умноженное: С присовокуплением трех списков писателей: азбучнаго, хронологическаго и перечневаго. – Санктпетербург: В типографии Ивана Глазунова и его иждивением, 1827 года. – [4], 333, [3], LXXVI с.

ІР НБУВ. – № 011. – С. 294–295.

1Пр. 2–3. Б-ка КСС, VI-269/881; VI-270/882. – Т. 1–2 (з дод. списком) в одній оправі.

Пр. 4. Б-ка КСС, VI-272/884 (деф.). Нерозрізані і незброшуровані арк.; відсутні: С. 161–343 (Т. 1), С. 205–333 (Т. 2).

Пр. 5. Б-ка КСС, VI.273/885. – Нерозрізані і незброшуровані арк. (Т. 1).

Пр. 6. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5981/1, $Гр_{XIX}$5982/2.

Пр. 7. І гімн., IV.A.442.

Пр. 8. Б-ка КПЛ, V.6/59.

Пр. 9. Cr. 6127.

Биография. – С. 11 (№ 29); Смирдин 888; Чтения. – С. 21, 232–234, 14 (указ.); Пономарев. – С. 214, 218; Полетаев. – С. 306–435; Геннади. – С. 332; Смирнов 1437; Шибанов 105, 125; Крыловский 12871; СК КПЛ 1174; КБУВ 14768, 46102; Лисовский 198; Кауфман 663; КК 253; РАП 3, 2574; Федосова 8.

РДБ; РНБ; ІРЛІ; БАН; НБ СПб ДУ; ЗНБ ВДУ; ХДНБ; ЦНБ ХНУ; ДБУ; ДІБУ; НБУВ ВС, ВК, ІР, ЗФ.

22.2.1. Азбучный список имен и прозваний, бывших в России писателей духовнаго чина греко-россійския церкви, с указанием частей и страниц Историческаго словаря. Хронологический и азбучный список духовных писателей греко-россійския церкви, и некоторых других лиц достопамятных в истории духовной словесности и книгопечатания в России, с означением веков, в которых они жили, также лет их рождения и кончины, сколько оныя показаны в Историческом словаре, и с нужными, для скорейшаго приискывания их статей, ссылками на части и страницы сей книги. Перечневый список упомянутых в сем Историческом словаре писателей и некоторых других лиц, замечательных в истории духовной словесности и книгопечатания в России, с показанием степеней, каковыя они занимали в иерархии грекороссийской церкви, или других званий. – [СПб., 1827]. – LXXVI, II с. – 8° (22 см).

Цензор А. Красовский (12.VIII.1827).

«Примечание к сему Хронологическому и азбучному списку, помещенному без онаго во втором издании Словаря... Для удобнейшаго пополнения на первый случай одного Хронологическаго списка напечатано онаго особо несколько экземпляров с тем намерением, чтобы разослать их в разныя места и к разным лицам, которым угодно будет оказать издателям благосклонное содействие в усовершении сей нужной и полезной книги. Всякое пособие в сем деле принято будет с истинною, живейшею признательностью. Новыя статьи о духовных писателях, замечания о пропусках и ошибках ... могут быть сообщаемы сочинителю сего Историческаго

словаря прямо, или чрез журналы и чрез С. Петербургскаго книгородавца Ивана Петрова Глазунова...»

Найактивніше відгукнувся на це звернення, зібравши багато додаткових біографій, М. Я. Дієв. – Див.: Титов А. Ученый протоиерей Костромской епархии о. Михаил Яковлевич Диев и его рукописи // Библиогр. зап. – М., 1892. – № 2. – С. 100–102.

Б-ка КДА, В.XXXVI.7/225. – *Деф.*: відсутні с. I–XX.

Полетаев. – С. 414.

РНБ; НБУВ ВК.

22.3. Slowar istoritscheskij o bywschich w Rossii pisateliach duchownago tschina... = Словарь исторический о бывших в России писателях духовнаго чина греко-россиской церкви. – ...Издание второе, исправленное и умноженное. – Санктпетербург: В типографии Ивана Глазунова и его иждивением, 1827. – Leipzig: Zentralantiquariat der DDR, 1971. – T. 1–2. – Reprint.

NUC (1973–1977), 34. – P. 560.

22.4. Словарь исторический о бывших в России писателях духовного чина греко-российской церкви: [Том 1–2] / [Подготовка текста, составление и предисловие канд. филос. наук П. В. Калитина.] – [Издание третье, исправленное и дополненное.] – Москва: Русский Двор, Свято-Троицкая Сергиева лавра, Паломник, 1995. – [2], VIII, 3-407, [1] с.; 4° (24 см). – Тираж 7000.

Всі додатки (с. 346–407) – з раніше опублікованих матеріалів. «Биография...» повторює текст з «Словаря светских писателей» (М., 1838), а не 1845 р.

Переклад приміток лат., гр., фр. м. А. Л. Антипенко. Худ. Л. Чернишов.

Видано текст 1827 р. без останніх 76 с. хронологічного та алфавітного списків митрополита Свгенія (Болховітінова) – див. № 22.2.1 даного каталогу.

Враховуючи репринтне перевидання (див. № 22.3) – це 4-те вид., але неповне. Уніфіковано статті И–І, Ф–Ѳ, але без зміни порядку оригіналу, тому сучасний алфавітний ряд йде двічі.

Пр. 1. НБУВ, Ва563762.

Пр. 2. НБУВ ВС, П4279.

РДБ; РНБ; НПБУ; ДІБУ; НБУВ ЗФ, ВС.

23. Описание Благовещенской Никандровой пустыни. – [Дерпт: В тип. Иоганна Христиана Шинмана, 1821]. – 32 с.; 8° (21 см).

На зв. титулу: «Печатать позволяется... Дерпт, 18го. Августа 1821 года. Цензор Ординарный Профессор и Кавалер Василий Перевощиков».

Ім'я автора вказане у бібліографії.

Про це видання див. у листі Є. О. Болховітінова до проф. В. М. Перевощикова (10 VIII.1821): «Теперь на уведомление ваше о Дерптской Русской типографии примите мою покорнейшую просьбу... 1) Посылаемое при сем Описание Никандровой пустыни от своего имени подайте в цензуру и попекитесь скорее выручить из оной... 2) Поспешить ее напечатать к началу сентября. Причина сей поспешности вот какая: в Никандрове... праздник и ярмарка 24 сентября, и в сие время надобно уже раздавать ее богомольцам; а от вас надобно получить ее заранее, дабы успеть хотя к 10 или 15 сентября переслать уже переплетенную, хотя в бумажку.

3) Число экз. сей книги потребно 1000 на бумаге большаго формата, вами мне присланной, буквами из двух ваших сортов крупнейшими, которыя называются, кажется, corpus... 4) К 1000 экз. на простой бумаге оттисните сотню и на лучшей почтовой. 5) Вас покорнейше прошу посмотреть за исправнейшею корректурою» (Рус. архив. – 1890. – Т. 3. – № 12. – С. 429–430).

Пр. 1. *Обкл.*: зелений папір (стертий, розірваний, пробитий наскрізь гвіздками).

НБУВ ВС, Гр1030. VI–238/850. Кн. ярлик ризниці КСС.

Пр. 2. *Обкл.*: бузковий папір.

НБУВ ВС, Гр5462. Д.2332–341; Д.587; III.5.876–361; IV.с. 363. Штемпелі КДС, ІНО. Кн. ярлик.

Пр. 3. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

титул – «Напечатано при Дерптском университете 1821 г. Сентября» (чорнилом).

С. 6, 12, 13, 15, 21, 22, 23, 25, 30 – випр. друк. помилок (простим олівцем).

С. 29, ряд 5 зн. – випр. «1792» на «1797».

Обкл.: папір з наклеєним темнозеленим шовком.

Б-ка КСС, № 415а.

Пр. 4. *Обкл.*: бузковий папір.

Б-ка КСС, № 415в.

Пр. 5. У тексті – помітки простим олівцем. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

С. 31, ряд 8 – доπов. «Геннадій скончался въ Орловской епархіи 1826 г. въ марте [перекр.] февраля 7».

Оправа: картон, обтягнутий коричневим шовком (нижні кути стерті).

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Припл. до: [Болховитинов Е. А.] Описание Псково-Печерскаго первокласнаго монастыря. – Дерпт, 1821.

Припл. 5 од.

Б-ка КСС, № 418(5). На корінці – накл. з рукоп. назвою, кн. ярлик.

Плав. 7381; Смирдин 842; Чтения. – С. 29, 61, 14 (указ); Пономарев. – С. 214; Геннади. – С. 332; РАП 2, 1737; Петров 2, 212; СК (р).

РНБ; БАН; НБУВ ВС, ВК.

24. Описание Иоанно-Предтечева Псковскаго монастыря. – [Дерпт: В тип. Иоганна Христиана Шинмана, 1821]. – 15, [1] с.; 8° (20 см). – Ціна 3 р.

На зв. цензурний дозвіл В. М. Перевощикова (18.VIII.1821).

Ім'я автора вказане у бібліографії.

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

С. 7 – випр. «Под гробами» на «Надъ»; С. 8, 10 – випр. літер.

Обкл.: бузковий папір.

НБУВ ВС, Гр5463. Д.2372.361; 2353; III.5878–363; IV.с. 365. Штемпель КДС. Кн. ярлик.

Пр. 2. *Обкл.*: бузковий папір.

Б-ка КСС, № 417в.

Пр. 3. У тексті – помітки простим олівцем. Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Б-ка КСС, № 418 (3).

Передрук: Извлечение из описания Иоанно-Предтечева монастыря, составлен-

наго покойным архиепископом Псковским, впоследствии Киевским митрополитом Евгением // Псков. губ. вед. – 1840. – № 21. – С. 133, 134, 141; № 22. – С. 142.

Плав. 7380; Смирдин 844; Чтения. – С. 29; Пономарев. – С. 214; Шмурло 2. – С. X (№ 1); Полетаев. – С. 154–155; Геннади. – С. 332 (1824 р.); РАП 2, 1748; Петров 2, 213; СК (р).

РНБ; БАН; НБУВ ВС.

24.1. Описание Псковскаго Иоанно-Предтечева женскаго монастыря. – Издание второе / Составлено по подлинным и другим лучшим источникам и значительно пополнено [А. Пановым]; С изображением преподобной Евпраксии. – Санкт-Петербург: Типография и литография П. А. Литвинова, 1874. – [4], 135 с.; 4° (23 см).

Інший варіант: Описание ... Предтеченскаго ... – 175 с.; 8°.

Полетаев. – С. 155.

РНБ; НБ СПб ДУ.

25. Описание монастырей Иоанно-Богословскаго Крыпецкаго и Рождество-Богородицкаго Снетогорскаго: с прибавлением списка преосвященных архиереев Псковских. – [Дерпт: В тип. Иоганна Христиана Шинмана, 1821]. – 54, [2] с.; 8° (20 см). – Ціна 5 р.

На зв. титулу цензурний дозвіл В. М. Перевощикова (25.IX.1825).

Ім'я автора вказане у бібліографії.

З тексту: Крыпецкий Иоаннобогословский 3 класса мужеский монастырь. – С. 3–10; Список настоятелей Крыпецкаго монастыря от начала онаго, сколько по синодику церковному, грамматам и указам отыскать возможно было. – С. 11–22 [42-й ігумен Серафим Покровський]; Снетогорский Рождествобогородицкий, мужеский монастырь. – С. 23–34; Прибавление. Список исторический Преосвященных Архиереев Псковских. – С. 35–54 [23-й єп. Євгеній Болховітінов].

Пр. 1. У тексті – помітки простим олівцем.

дод. арк. блакитного паперу (після с. 34) – рукописний «Планъ нижняго этажа Псковскаго Троицкаго собора».

Автограф Є. О. Болховітінова:

дод. арк. – «Гробы: 1. Митрополита Илариона. 2. Епископа Гедеона Криновскаго. 3. Архіепископа Симона Тодорскаго. 4. Архіепископа Мефодія Смирнова. № 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 неизвестныхъ. По преданію сказываютъ, что изъ сихъ гробовъ одинъ архіепископа Макарія, другой Николая Юродиваго, а прочіе семи князей, записанныхъ въ соборномъ синодике: Тимофея Домнита (†1299 г.), Мстислава, неизвестно какого, Василія Федоровича (†1491), Андрея неизвестно какого, Георгія (можетъ быть наместника Андрея Олгердовича †1349), Севастіана (Ярослава Васильевича †1487), Евстафія (князя Изборскаго †1360)».

С. 46, ряд 12 – допов. після «лавру» – «но по строптивости своей и тамъ заставилъ въ 1739 г. архимандрита Иларіона просить Синодъ о удаленіи его и ему подтверждено жить смирнее».

С. 48, ряд 5 – випр. «13» на «31».

С. 54, ряд 4 – випр. «чиномъ» на «членомъ».

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Б-ка КСС, № 418 (2). – Див. № 24 даного каталогу.

Пр. 2–4. *Обкл.*: бузковий папір.

Б-ка КСС, № 413 а, в, с.

Пр. 5. *Обкл.*: бузковий папір.

НБУВ ВС, Гр5465. III.5.877–382; IV.c. 364. Штемпель КДС. Кн. ярлик.

Також див. мат-ли та публ. зі згадкою про єп. Євгенія: Житие Саввы Крыпецкого. 1810. «О пришествии Святаго отца внутреную пустыню, глаголем Крыпецъ, идеже ныне монастырь стоит благодатию Христовою» (Держ. Архів Псков. Обл. – Ф. Р-530. – Оп. 1. – Спр. 395. – Арк. 5–5 зв.; Псков. Держ. Музей-заповідник (древлехранилище). – Ф. Крипецького монастиря. – № 229/49).

Охотникова В. И. Рукописная традиция Жития Саввы Крыпецкого // ТОДРЛ. – СПб., 2001. – Т. 52. – С. 318; Крыпецкая обитель. – Издание Иоанно-Богословского Крыпецкого монастыря (второе). – Псков, 2001. – С. 18, 23, 37, 71–72, 387; Лагунин И. И. Крыпецкий Иоанно-Богословский монастырь. 500 лет истории. (историко-архитектурный очерк) (http://journal.pskov.ru/docs/number16/06.htm#top).

Плав. 7379; Смирдин 850; Пономарев. – С. 214; Геннади. – С. 332; РАП 2, 1762; Петров 2, 215; СК (р).

РНБ; БАН; НБУВ ВС.

26. Описание Псково-Печерскаго первокласснаго монастыря. – Дерпт: В типографии Иог[анна] Христ[иана] Шинмана, 1821 года. – 60 с.; 8° (20 см). – Ціна 5 р.

На зв. титулу цензурний дозвіл В. М. Перевощикова (15.X.1821).

Ім'я автора вказане у бібліографії. Існує варіант 2: ... – 57, [1] с.

Є. О. Болховітінов використав зібрані ним архівні матеріали.

Див. також: Ириней Клементьевский. Повесть о начале и о основании Печерскаго Псковскаго монастыря. – М., 1807. – Текст друк. кирил. шрифтом.

Помітки Є. О. Болховітінова на сторінках: 1, 7, 9, 50, 55, 60, 77–81, 105, 128 (Б-ка КДА, С.VII.10/1211).

Пр. 1. У тексті – помітки простим олівцем.

Виправлення Є. О. Болховітінова (чорнилом) друкарських помилок:

С. 8, ряд 11 зн. – «Стайлове» на «Естайлове».

С. 36, ряд 7 – «41» на «43».

С. 37, ряд 4 – «огродом» на «огородом»;

12 зн. – перекр. «Луки», допов. «Василья».

С. 41, ряд 7 – «сабдена» на «снабдена».

С. 51, ряд 7 – допов. [перед «пещернаго»] – «перваго».

С. 60, ряд 1 зн. – допов. «Сконч. 1834 въ генваре».

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Б-ка КСС, № 418 (1). – Див. № 24 даного каталогу.

Пр. 2. *Обкл.*: синій папір.

НБУВ ВС, Гр5466. IV.c.384. Штемпель КДС. Кн. ярлик.

Плав. 7382; Смирдин 851; Чтения. – С. 29; Пономарев. – С. 214; Полетаев. – С. 152–154; РАП 2, 1775; Петров 2, 216; СК (р).

РДБ; РНБ (вар. 2); БАН; НБ СПб ДУ; НБУВ ВС, ВК.

26.1. ... 1832. – 63 с.

НБУВ, Во30197.

РАП 2, 1775.

РНБ; НБУВ ЗФ.

26 2. .. 1909. – 71 с.
РАП 2, 1775.
РНБ.

27. Описание Святогорскаго Успенскаго монастыря. – [Дерпт: В тип. Иоганна Христиана Шинмана, 1821]. – 8 с.; 8° (21 см). – Ціна 3 р.

На зв. титулу: «Печатать позволяется... Дерпт, 18го. Августа 1821 года. Цензор Ординарный Профессор и Кавалер Василий Перевощиков».

Ім'я автора вказане у бібліографії. Існує варіант 2: ... – 9, [1] с.

Див згадку про це вид.: «Повесть о явлении чудотворных икон пресвятыя владычицы нашей Богородицы и приснодевы Марии во области града Пскова на Синичьи горе, иже ныне завома Святая гора» ... чудом сохранилась во время пожара, случившегося в середине XVIII века, когда в огне погиб почти весь архив Святогорского монастыря. Ее обнаружил уже в пушкинское время псковский епископ Евгений Болховитинов .. и издал в 1821 году ... «Описание Святогорского монастыря» (Гейченко С. У Лукоморья. – Л., 1977. – С. 283). Нині збірник XVII ст. з «Повістю...» знаходиться: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 99/100. – Арк. 260–284. Півустав

Пр 1. *Обкл.*: зелений папір (наклеєний, стертий).
НБУВ ВС, Гр194. Д.2308.317; III.5.867–352; IV.с. 354.
Штемпель КДС.

Пр 2. У тексті примітки простим олівцем.
Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.
Б-ка КСС, № 418 (4). – Див. № 24 даного каталогу.
Пр. 3–4. *Обкл.*: зелений папір.
Б-ка КСС, № 414 а, в.
Плав. 7383; Смирдин 852; Чтения, – С. 29; Пономарев. – С. 214; РАП 2, 1779; Петров 2, 217; СК (р).
РНБ (вар. 2); БАН; НБУВ ВС.

28. О начале торговых и государственных сношений России с Китаем и о заведении в Пекине российской церкви и духовной миссии. – [Б. м., 1822]. – 94 с.; 8°.

Окр. відб. з журн.: О начале... // Сиб. вестник. – 1822. – Ч. 18. – С. 99–120; 121–144; 145–164; Ч. 19. – С. 165–196. – Див. каталог III, № 29.2.

Пр. вказаний у каталозі б-ки митр. Євгенія: ЦДІАК України. – Ф. 184. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 36 зв. (№ 140).

29. План первобытной Киевской Десятинной Богородицкой церкви с объяснениями онаго. – [Киев: Печатано в типографии Киево-Печерской Лавры, 1825]. – 24 с., план; 12° (19 см). – Тираж 103.

Цензор О. І. Красовський, 10.III.1825.

Гравюра: [Лохвицкий К. А.] «Планъ первобытной Кіевской Десятинной Богородицкой церкви, созданной вел. кн. Владиміромъ Святославичемъ 989–996 г.»

Рец.: [План...] // Моск. телеграф. – 1825. – Ч. 4 – № 14. – С. 163–164.
... // Библиогр. листы. – 1825. – № 12. – Стб. 212–213.

Передрук з журн.: План... // Отеч. записки. – [СПб.: Тип. А. Смирдина, 1825]. – Ч. 21. – № 59. – С. 380–403, план. – Див. каталог III, № 45.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу (дописано на зв. листа Веніаміна): «...Прилагаю при семъ листъ «Описанія плана Десятинной церкви», съ однимъ листомъ плана. Я послалъ священнику Кучеровскому 103 такихъ плана и велелъ къ онымъ напечатать у васъ текста къ нимъ 103 екземпляра. А вамъ поручаю набрать сей текстъ съ прилагаемаго листа, но вместо 24 полосъ постарайтесь уместить оный мелкими буквами въ 16 полосъ однимъ листомъ на простой синей бумаге мелкими буквами. А что стоить будетъ отпечатаніе 103 екземпляровъ, получите уплату отъ Кучеровскаго, а мне оттиснувши одинъ екземпляръ на белой бумаге и переплетши съ посылаемымъ теперь Планомъ, пришлите. Здешніе переплетчики сильно бранятъ васъ за неуменье делать хорошихъ и крепкихъ чернилъ, которыя при сжатіи въ станке, оттискиваются на другой странице. Говорятъ, что вы не довариваете масло. Не нуженъ ли вамъ здешній рецептъ?» [№ 56].

Лист Веніаміна (9.VIII.1825): «...Одинъ экз. «Описанія плана Десятинной Церкви», отпечатанный на бумаге малаго формата одномъ листе съ половиною, оправленный въ мраморную бумагу, при семъ приложенъ, а вместить на одномъ листе малаго формата бумаге сими буквами и меншими не можно». Примітка митр. Євгенія: «Естьли бы новымъ буржуа набрано было, то бы вместилось въ листъ» [№ 39].

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 78 зв., 49.

Репорт Веніаміна (24.VIII.1825): «... за отпечатаніе для Десятинной церкви «Изъясненія плана» оныя 103 экз. на типографской бумаге 7 дестяхъ и 1-м листе получено 30 р. 90 к.»

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 39.

В автобіографії Є. О. Болховітінова ця праця не вказана, але для сучасників і дослідників його авторство не підлягає сумніву. Пр. на білому папері, очевидно, – для вручення імп. Олександру I, як видно з листа до Серафима (5.IX.1825): «Посылаю вам списки Императорских благодарностей за поднесенную мною книгу... При сем то подносе я у Государя выпросил Белогородскую мельницу...» У примітці видавця листування наведено цитату з листа Г. Постнікова до Ф. Дроздова (30.VIII.1825) з цього приводу: «Вот и новость: Киевский получил милостивый рескрипт за описание новооткрытой им церкви. Описание, по моему, есть дело и туда и сюда; но рескрипт – престранное дело. Киевский радуется; но я думаю, что если б этот рескрипт дан был мне, мне – за то же дело, то я сгорел бы от стыда» (Письма... С. Покровскому... – С. 95–96). Див. також листування з М. П. Румянцевим (Переписка... – С. 118, 120–121). У ст. К. Лохвицького «О плане древней Десятинной церкви» опубліковано його пояснення до двох основних ст. митрополита: звіт 1825 р. про розкопки «...основано на описании и примечаниях к плану г. Лохвицким сочиненных, и представленных в 1824 году м. к. Евгению» (Галерея Киевских достопримечательных видов и древностей. – К., 1857. – Вып. VI. – С. 40, 42).

Див. № 37 даного каталогу.

Див. також інший текст з цієї ж теми (але план І. Єфімова): Берлинский М. Ф. О Десятинной церкви в Киеве // Тр. и лет. ОИДР. – 1830. – Ч. 5. – Кн. 1. – С. 106, 116, 118–121.

Чтения. – С. 32–33, 14 (указ.); Полетаев. – С. 175 (автор – Берлинский); Шибанов 66, 317; 116, 351; СК 1, 544 (автор – Берлинский, м. и. – СПб.).

РДБ (деф.); РНБ; БАН; ДПІБ.

30. Описание Киевософийскаго собора и Киевской иерархии: с присовокуплением разных граммат и выписок, объясняющих оное, также планов и фасадов Константинопольской и Киевской Софийской церкви и Ярославова надгробия. – Киев: Печатано в типографии Киево-Печерской лавры, 1825 года. – [2], 291, [3], 272, [8] с.: 3 іл., 3 плани; 4° (25 см). – Сигн.: [1] 1^4 2^{4+1}3–36^4 37^2 [1] 1–33^4 34^{4+5} [4]. – Тираж 1200.

На зв. титулу: «Киевским Д. Цензурным Комитетом печатать дозволяется с тем, чтобы узаконенное число экземпляров до выпуска из Типографии было доставлено оному Комитету. 5 Июня 1824 года. Киевской Академии Ректор Архимандрит Мелетий» [Леонтович].

Є примірники, в яких останні ненумеровані 8 с. вміщено після титулу: [2], [8], 291, [3], 272 с. – Сигн.: [5] 1–36^4 37^2 [1] 1–34^4. – Без іл.

Зміст: Введение: Гл. I: О начатках Христианския веры в Киеве. – С. 1–4; Гл. II: О первоначальных церквах в Киеве до создания Киевософийскаго Собора. – С. 5–9; Описание Киево-Софийскаго Собора: Гл. I: О времени и случае основания и создания Киевософийскаго Собора. – С. 11–15; Гл. II: О том, с какого образца создан Киевософийский Собор, о наименовании его и о храмовой Иконе. – С. 16–24; Гл. III: Сравнение Киевософийской церкви с Константинопольскою Софийскою. – С. 25–31; Гл. IV: О переменах бывших в Киевософийском Соборе и его монастыре. – С. 32–39; Гл. V: О нынешнем состоянии Киевософийскаго Собора по внешности и внутренности. – С. 40–46; Гл. VI: Описание святых мощей, Чудотворных Икон, драгоценнейших утварей, облачений, замечательнейших книг печатных и рукописей и гробов находящихся в Киевософийском Соборе. – С. 47–56; Гл. VII: Содержащая Историю Киевской Иерархии. – С. 57–191;

Прибавление к описанию Киевософийскаго Собора: № 1–51. – С. 1–266; План Софийскаго Константинопольскаго храма по Грелотову рисунку... Изъяснение плана. – С. 267–272; Оглавление. – С. [273–278]; Опечатки. – С. [279].

Посторінкових приміток автора – 174.

Віньстки, кінцівки. Рис., переведені на літографський камінь, надруковані на ватмані у СПб. літографічній друкарні «Штаба военных поселений».

Розміщення ілюстрацій різне (у більшості пр. вони відсутні): «Изображеніе Чудотворной Иконы Святой Софіи Премудрости Божія въ Кіево-Софійскомъ Соборе. Рис: Даниловъ», план собору, план саркофагу «Памятникъ кіевскаго Князя Ярослава Владимировича». 2 види та план Константинопольського храму Св. Софії з кн.: Banduri A. Imperium Orientale (Paris, 1711, т. 1–2), Grelot G. Relation nouwelle d'un voyage de Costantinople (Paris, 1680). План з підписом: «Грави. К. Тимофеевъ». Цей «план и фасад» було надіслано М. Румянцевим (4.XII.1823) від Ф. Круга (Переписка... – С. 88).

Існує два варіанти видання 1825 р. зі зміною набору тексту (з 2-го рядка с. 129 до останнього рядка с. 144, паг. I) і доповненням приміток:

– № 75 (вар. 1): «Caesaris Baronii Annales Ecclesiastici edit Antverpiae 1603... Там напечатана и медаль... на сие соединение, представляющая Руских припадающих

к ногам Папы» (с. 132); (вар. 2) додано: «У Барония и у Ходыкевича... в Каталоге Киевских митрополитов напечатано также Послание к Папе... и Послание Папы к Руским Епископам от 7 Февраля 1595 г.» (с. 131).

– № 76 (вар. 1): «Покойный Н. Н. Бантыш-Каменский в своей Истории об Унии издан. в Москве 1805 г. стран. 39 говорит, что Кирилл Терлецкий пожалован от Патриарха Иеремии Экзархом...» (с. 133); (вар. 2): «В Польской метрике действительно находятся записанными две Грамматы Патриарха Иеремии, обе якобы данныя в один день 6 Августа 1589 года в Бресте... очевидно, что обе... подделаны ... в награду за ревность к Унии и для большаго уполномочения Поцея и Терлецкаго...» (с. 132–134).

– № 80 (вар. 1): «Может быть в сие-то время сам Папа пожаловал Ипатия Прототронием... с тех самых пор предназначил преемником Рагозе» (с. 138–139); (вар. 2): «Грамматa Папская на утверждение сей Унии подписана 1595 г. ...утверждать же их именем Папы может сам он» (с. 139).

– № 83 (вар. 1): «...78 и 79»; (вар. 2): «...76 и 79» (с. 141).

Стор. з друк. похибками без змін, тому вказ. на с. 133 у вар. 2 – помилкова. У дод. № 17 (с. 80 і у змісті) надрук. «Іову Борецкому» замість «С. Косову».

Рец.: Кеппен П. И. Описание... // Библиогр. листы. – 1825. – № 31. – Стб. 442–447.

Список ценз. пр. з примітками митр. Євгенія: ІР НБУВ. – Ф. 160 – № 489 – Описание Киево-Софийскаго собора и Киевской иерархии (1824). – 44, 47 арк.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 6 – Дело об издании рукописи «Описание Киево-Софийскаго собора» (1824); Спр. 4082 – Дело о разрешении печатать «Описание Киево-Софийскаго собора» (1824); Спр. 4087 – Отзыв ректора КДА Мелетия Леонтовича об «Описании Киево-Софийскаго собора» (14.XII.1825).

Для видання використано щільний і тонкий папір верже (білий і сіруватий, є пр. на папері жовтуватого відтінку без верже). Роботу виконали друкар КПЛ Яків Дейнека з 4 учнями.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 2. – Арк. 1 зв. – Репорт о книгопечатаніи при Лаврской типографіи мастеровыми за 1824 г.

[Заявка автора]: «Полу[чено]: іюля 12-го 1824.

Духовному собору Кіевопечерскія Лавры. Препровождается при семъ оцензурованная книга подъ названіемъ: Описаніе Кіевософійскаго собора и Кіевской іерархіи. Соборъ имеетъ отослать ее къ Типографу съ предписаніемъ напечатать оную на щетъ типографіи 1400 екз., изъ коихъ 200 назначаются сочинителю за трудъ. А распоряженіе о печатаніи дано будетъ отъ меня Типографу. Евгеній митрополитъ Кіевскій и Галицкій» (10.VI.1824).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 153. [Відпуск, підпис митрополита].

[Розпорядження автора]: «Получено 31 числа генваря 1825 года.

Духовному собору КПЛ. Книга Описаніе Кіевософійскаго собора и Кіевской іерархіи, сочиненная мною и в Лаврской Типографіи напечатанная, поелику есть собственность сочинителя, то дабы наследники мои не могли иметь къ сей книге своего притязанія, симъ предложеніемъ уступаю оную навсегда въ собственность Кіево-Печерской Лавре съ темъ, что она можетъ всегда и впредь печатать оную и

въ пользу свою продавать, не уступая никому сего права. Но при всякомъ новомъ изданіи просить моихъ поправокъ и дополненій, естьли какія сочту я нужными. Генваря 29 дня 1825 года. Подлинное подписалъ Евгеній митрополітъ Кіевскій и Галицкій».

(Там же. – Арк. 155). [Копія].

[Розпорядження автора]: «Полу[чено]: Апреля 5. 1825.

Духовному собору КПЛ. Его Сіятельство графъ Алексей Андреевичъ Аракчеевъ, по прозьбе моей въ бытность свою еще въ Кіеве, обещалъ въ литографіческой типографіи Штаба военныхъ поселеній напечатать пять рисунковъ къ издаваемой въ Кіевопечерской типографіи книге «Описаніе Кіевософійскаго собора». Ныне Его Сіятельство своимъ отношеніемъ ко мне отъ 13-го марта уведомилъ меня, что 4 рисунка уже отпечатаны и препровождены ко мне изъ Типографіи Штаба военныхъ поселеній, а между темъ изъ Типографіи оной доставленъ мне при техъ рисункахъ щетъ за все пять рисунковъ, по коему мною деньги пять сотъ руб. и уплачены, какъ можетъ усмотреть Духовный соборъ изъ прилагаемой при подлинномъ отношеніи Его Сіятельства расписки. Пятый же рисунокъ обещано доставить после. Вышеупомянутыя 4 рисунки (оставивъ отъ каждаго у себя по 200 екз.) отправилъ я чрезъ Москву въ Кіевъ на имя моего економа игумена Никандра съ находившимся при мне митрополитанскаго дома поваромъ Лаврентіемъ Макогоненкомъ, приложивъ полный каталогъ книгъ въ пяти томахъ, изданный Сопиковымъ, для типографскихъ справокъ, ценою въ 25 руб. Почему Духовный соборъ имеетъ изъ типографской суммы немедля выслать ко мне асс. 525 руб., да за провозъ 15 руб., всего 540 руб., а рисунки и книги по полученіи отъ економа Никандра сдать Типографу. Марта 20 дня 1825 года. Евгеній митрополітъ Кіевскій и Галицкій».

(Там же. – Арк. 160–161). [Відпуск, підпис митрополита].

Лист на бланку (Отд. Корпус Воен. Поселений в СПб.) від О. А. Аракчеєва з рахунком управителя друкарні Штабу 8-го класу Ольденбургера: «...6000 л. толстой наклееной бумаги 4 стопы по 80 к. ... – 320 р., за испортившійся камень – 30 р.» (Арк. 191–192).

Розписка про відправку (19.Ш.1825): «...Полный Словарь, и девять пачекъ разныхъ печатныхъ плановъ... Діаконъ Петръ Тихій». Примітка: «Маія 1. Получено отъ Его Высокопреосвященства ... въ особомъ тюке ... плановъ и фасадовъ 200» (Арк. 166).

Репорт Веніаміна (17.VI.1825): продаж книг на білому папері в зошитах – 8 р. 80 к., папках – 9 р. 40 к., в корінцях – 9 р. 60 к., оправі – 10 р.; на сірому папері – 7 р. 60 к., 8 р. 40 к., 8 р. 60 к., 9 р. (Арк. 168).

Доклад Собору КПЛ (21.VI.1825). Резолюція митрополита Євгенія:

«1825 г. Іюля 26. Книгу сію пустить въ продажу на белой бумаге безъ переплета, по десяти рублей, а на серой по девяти рублей. Переплетъ же оценивать въ прибавокъ къ тому по разщету въ докладе означенному. Сія цена назначается по примеру петербургскихъ и московскихъ книгъ, дабы на первыхъ проданныхъ екз. выручить скорее капитальную сумму. А для продолжительной продажи мало 25 процентовъ. Ибо естьли положить продажу на пять летъ, то десятерныхъ процентовъ причтется на сумму въ каждый годъ 543 рубли. Естьли же продажа продлится, то будетъ уже убытокъ».

Кошторис Веніаміна: тираж 900, вартість тиражу – 6795 р., вартість 1 пр. – 7 р. 55 к. Примітка митрополита Євгенія: «Выключены ли подносные и сочините-

лю данные скз ? Надобно оценить все 1200 екз. и цену сію разложить на 900 екз. Ибо данные сочинителю 200 екз. и подносныя останутся безденежныя» (Арк. 170–172).

Дозвіл Цензурного комітету на продаж після звірки друкованого тексту з рукописом (5.VIII.1825). Дозвіл на випуск книги (31.VII.1825).

ЦДІАК України. – Ф. 12. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 176–177.

Про історію видання див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу, надіслані з С.-Петербурга:

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 24–305 (№ 24–34, 36, 38, 39, 79, 272) та ін.

№ 23: «Для памяти и исполненія отцу Типографу.

1. По отъезде моемъ, какіе отпечатаны будутъ листы «Описанія Соф. Собора», изъ нихъ: 1 екземпл. отсылать къ соборному ключарю; 2 съ однимъ клеенымъ присылать ко мне въ Петербургъ чрезъ соборъ при делахъ; 1 отправлять по почте къ канцлеру подъ следующею на пакете надписью: Его Сіятельству господину канцлеру графу Николаю Петровичу Румянцову и разныхъ орденовъ кавалеру, Могилевской губерніи въ местечке Гомеле.

2. Когда присланы будутъ отъ меня рисунки къ сей книге съ описаніемъ ихъ, то по напечатаніи «Описанія», указное число екземпляровъ представить въ Академическую цензуру въ бумаж. переплете и взять билетъ на выпускъ книги въ продажу. Сверхъ указнаго числа екземпляровъ подарить три екземпляра въ коже ректору Академіи, ректору Семинаріи и архимандриту Смарагду.

3. Отцу наместнику и всемъ соборнымъ старцамъ, также письмоводителю и перводіакону Александру дать по одному екземпляру въ кожаномъ переплете.

4. По окончаніи книги тотчасъ начать собирать листы: но не выпускать въ продажу до полученія отъ меня разрешенія.

5. По собраніи листовъ назначенные мне 200 екземпляровъ пересылать ко мне чрезъ соборъ по 25 екз. въ сложенныхъ листахъ безъ переплета. Екземпляры сіи должны быть на почтовой бумаге.

6. Книги подносныя вследъ за мною, не упуская зимнего пути, поскорее отправлять...» [I.1825]. (Арк. 24).

№ 27: «Отецъ Типографъ! Посылаю вамъ тетрадь «Изъясненія плановъ» и по одному екз. самихъ плановъ. Тетради немедля отвезите къ отцу архимандриту Смарагду и попросите, чтобы подписалъ къ печатанію, а потомъ поспешите отпечатать и прислать. Я жду отъ васъ нетерпеливо всехъ последнихъ листовъ. Поспешите мне до Пасхи прислать почтою чрезъ соборъ 25 полныхъ екз. сей книги на тонкой лучшей бумаге. Естьли увязка посылки будетъ толста, то разделите въ две увязки. Тетрать изъясненій должна быть напечатана въ конце книги, прежде оглавленія и въ самомъ оглавленіи на конце надобно поместить заглавія сихъ изъясненій

Прилагаю: 1) листокъ опечатокъ, кои должно припечатать при конце после оглавленія, 2) две четвертки къ перепечатанію, кои перепечатавъ и пришлите съ 25 екз Доброжелательный вамъ Е. М. К 25 февраля 1825» (Арк. 27).

№ 26: «Отецъ Типографъ! Последніе листы Софійской книги, посланные ко мне отъ 8 марта, получилъ я 18 числа. Слава Богу, что кончили сей трудъ Буду ждать отъ васъ нетерпеливо первыхъ 25 екземпляровъ подносныхъ по почте изъ Лаврскаго собора. Приложите и перепечатанныя две четверткі. Отошлите ихъ и къ Румянцо-

ву съ оглавленіемъ и изправленіемъ плановъ, и самые планы, когда получите. Я ихъ 4, доставленные мне уже отъ графа Аракчеева, сего дня отправилъ уже въ Кіевъ, какъ увидите изъ посылаемаго мною теперь предложенія собору.

Белыхъ экземпляровъ 25, думаю, не успею я отъ васъ получить до отъезда Государева для подносу, ибо Государь уедетъ 9 апреля. Видно дождаться должно возвращенія. А вы, между темъ, не замедлите получить билетъ изъ цензуры на выпускъ: но до уведомленія моего въ продажу не пускайте, а только раздайте своимъ по назначенію.

Остальной пятой планъ, какъ скоро получу изъ типографіи, отправлю къ вамъ по почте. Мне пришлите книги въ листахъ безъ переплета. Здесь переплету. Подписныя типографскія книги еще не дошли до меня, а «Пасхальныя Каноны» уже разослалъ куда следовало.

Мне кажется, дорого пришлось намъ литографическіе планы по 8 1/3 коп. Думаю, не дороже бы обошлись и вырезанные на меди у васъ на фаянсовой фабрике по заказу. Посему о планахъ къ «Описанію Кіевопечерскія Лавры» подумайте съ отцомъ Никономъ, не лучше ли вырезать ихъ у васъ на меди. А медныя явственнее отпечатываются, нежели литографическія.

Получилъ и я щетъ отъ Селивановскаго за типографскій станъ. Прилагаю оный при семъ. Вы внесите его въ Соборъ для записки и постарайтесь отослать поскорее въ уплату деньги къ Селивановскому въ Москву на Большой Дмитровке, въ приходе Воскресенія, купцу Семену Аникичу Селивановскому. О листахъ образцовыхъ для титуловъ не пишетъ мне и онъ. Но я напомяну ему.

Пора бы прислать ко мне и «Описаніе Лавры» для пересмотру съ оригиналами и съ рисунками плановъ. По отъезде Государя я буду, можетъ быть, свободнее для сей книги вновь.

Уведомьте меня, како[вы] полученные изъ Москвы [...] его. О полученіи отъ меня не [...] къ боржуа матрисъ вы [...] пишете? Обер-священникъ Державинъ [...]паетъ прозбою, чтобы [под]носныхъ прислали ему [...] «Миней» екземпляровъ [... бу]детъ ко мне ехать на [...] другой поваръ. Почему [...] съ отцомъ экономомъ [...] и увязавъ «Миней» въ [... зо]лотымъ обрезомъ, отправьт[е]. Молю Господа Бога, да бла[гословитъ] онъ труды ваши. Доброжелательный Евгеній М. К. Марта 22 1825 г.» (Арк. 18 – зв. пошкоджено).

[№ 39]: «...Въ здешней Сенатской Архиве сыскали мне две любопытныя грамматы, по коимъ должно переправить и перепечатать два листа въ моемъ «Описаніи Соф. Собора». «Итакъ, остановитесь переплетать ихъ и выдавать въ лавку. Листы пришлю въ следующую почту...» (Арк. 50).

[№ 46]: «Благодарю за скорый наборъ перепечатываемыхъ листовъ и возвращаю при семъ корректуру къ печатанію на бело. Теперь сочтите: 1) сколько у Васъ осталось въ магазине и въ лавкахъ сей книги, 2) сколько Вы раздали сихъ книгъ своимъ лаврскимъ (прочихъ вне Лавры не щитайте), 3) сколько ко мне прислано (помнится, 175). На все сіе число напечатайте сіи листы. Но я изъ своихъ уже роздалъ до 20...» (16.IX.1825) (Арк. 59).

Пр. 1. Варіант тексту 2.

У тексті виправлення друкарських помилок – простим, підкреслення – кольоровими олівцями (почерк XIX ст.) *Автограф Є. О. Болховітінова* [?]:

С. 24, ряд 8 зн. – перекр. «Всеславичем» і випр. на «Гингвиловичем».

С. 86, приміт. 46 – перекр. «Зенибека и ханши Тайдулы» і випр. на «Мангутимура».

С. 93, ряд 5 – перекр. «митрополитом» і випр. на «епископомъ» [Макарій Тучанський].

Текст: філіграні: «8», «2», «3», «1823», «А. Г.» Іл. (літографії) на ватмані.

Оправа: картон, оклеєний жовто-чорним зернистим папером; обріз золочений.

На верхн. форзаці – штемпель: «Писчебумажный магазинъ А. Ю. Теуфель. Кіевъ, Крещ. 20».

Деф.: 3 іл. і корінець відсутній, блок книги розшитий, папір у плямах.

НБУВ ВС, Гр2328.

Пр. 2. Вар. 2. Іл. (літографії) на ватмані, тільки зображення ікони на папері верже. Текст: філіграні «1821», «В. Х.», «А. Гончаровъ» (с. 265).

Оправа: картон у тонованій коричн. шкірі, обріз золочений. *Деф.*: кн. розбита.

НБУВ ВС, Гр5464 (25 см). – Штемпелі «ФБ Подольск. Семинаріи»; «Кам.-Подільськ. Держ. Укр. Ун-т».

Пр. 3. Вар. 2. Іл. (літографії) на ватмані, тільки зображення ікони на папері верже. Філіграні: «8», «2», «18», «А. 1823».

Деф.: кн. розбита.

НБУВ ВС, Гр2326 (26 см). – Штемпель «ФБ Кіевск. І-й гимн».

Пр. 4. Вар. 2. Папір без філіграней.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}1742^{2}$ (25 см).

Пр. 5–8. Вар. 1.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}1742^{1,3-5}$.

Пр. 9–11. Б-ка КДА, С.VII.10/1141^{1-3} (23–25 см).

Пр. 12. Гал. 188. Богосл.

Пр. 13. Костомаров 122б.

Пр. 14–27. Б-ка КПЛ, XII.5/6^{1-7}; КПЛ 177–178.

Пр. 28. Вар. 1. Іл. (літографії) на ватмані, а зображення ікони на папері верже (літографія 15х11,2 см) без філіграні.

НБУВ ВС, Р1420.

Пр. 29. Вар. 2. Іл. (літографії) на ватмані, а зображення ікони на папері верже (гравюра 13х9,3 см). Кн. зі штампом: «Вол. Губ. Комит. п охр. памятн. иск. и старины»; обріз золочений.

НБУВ ВС, Р1149.

Пр. 30–31. Вар. 1. Папір сірий; розмиті верже і філіграні: «А. Г.», «1823». Без іл.; 1 літографія плану і фасаду собору.

Б-ка КСС, VI.43/655; VI.44/656.

Передрук: Описание Киево-Софийскаго собора. Гл. I–III // Собрание новых русских сочинений и переводов в прозе, вышедших в свет с 1823 по 1825 год. – Ч. 2. – В Спб., 1826. – С. 1–24; портр. – Див. каталог III, № 48.

Биография. – С. 11 (№ 31); Смирдин 846; Чтения. – С. 32, 14 (указ.); Пономарев. – С. 216–217; СК КПЛ 6587; КБУВ 14768,35516; Чертков 753; Геннади. – С. 332; Шибанов 150,392; КРКГП 343; Петров 2, 214; Петров 3, 439; Федосова 5–6; СК (р).

РДБ; ДІМ; РНБ (вар. 2); ІРЛІ; ЗНБ ВДУ; БАН (вар. 1, 2); НБ СПб ДУ (вар. 2); ХДНБ; ЦНБ ХНУ; ДБУ; ДІБУ; МКДУ (3 пр.); НБУВ ВС, ВК, ЗФ (вар. 1, 2).

30.1. ... – [Изд. 2-е. – Киев: Печатано в типографии Киевопечерской лавры, 1837–1847?]. – [2], [8], 291, [3], 272 с.: 3 іл., 3 плани; 4° (25 см).

Ілюстрації: гравюри (мідні гравійовані дошки зберігаються у відділі образотворчих мистецтв НБУВ).

У листі до СПб. видавця П. І. Глазунова (14.I.1832) митрополит Євгеній просив замінити ілюстрації з літографій на гравюри і вислав зразки разом зі своєю «Историею княжества Псковского». При перевезенні вони замокли – тому замовлення було відкладене. Пізніше автор писав вже до брата І. І. Глазунова (30.VIII.1832): «Буду ждать от вас корректур рисунков к описанию Киево-Софийского собора, которое я готовлю уже вторым изданием. Мы печатали и Описание Лавры, и Описание собора по целому заводу, и в три года они на месте разошлись» (Євгеній Болховітінов. Вибрані праці з історії Києва. – К., 1995. – С. 33).

Див. інші останні розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу щодо підготовки перевидання опису Києво-Софійського собору:

(№ 285): «Отецъ Типографъ! Глазуновъ прислалъ корректуру достокъ «Описанія Собора». Посмотрите внимательно съ отцомъ наместникомъ, нетъ ли чего поправить, и въ среду представьте мне... Е. М. К. 13 марта [1833?]».

(№ 231): «О. Типографъ! Я не знаю, почему вы въ «Описаніе собора» вложили закладки на такія страницы, где нетъ поправокъ, я переложилъ ихъ въ возвращаемый теперь екз. Объясните мне причины. Е. М. К. 20 генваря 1837».

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 315, 265.

Московський гравер О. Г. Афанасьєв у 20–30-і рр. XIX ст. виконав 7 іл. для митрополита Євгенія (Попов П. М. Матеріяли до словника українських граверів. – К.: УНІК, 1926. – С. 20, № 7–13).

Пр. з титулом 1837/47 р. не виявлено, але є 2 пр. видання з титулом 1825 р. і оновленими ілюстраціями. Текст 1–2 вар. в усіх пр. «Прибавления...» без змін: не виправлено помилку у № 17 («І. Борецкому» замість «С. Косову»). У звіті Св. Синоду начальника друкарні КПЛ Веніаміна Базилевича за 1847 р. видання не вказане (ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип.). – Спр. 943. – Ч. 2. – Арк. 3–4).

Зі змісту: Прибавление...: № 1–51 (з них № 5, 8, 16, 23, 28, 45, 46, 47 – тексти іст. документів староукраїнською мовою; в інших № – руською і церковнослов'янською укр. редакції або тексти, зрусифіковані видавцями).

№ 41: [Евгений]. Краткое сведение о начале Киевской академии, ее прежних учреждениях, обыкновениях, порядке и переменах. – С. 208–235.

У полеміці про заснування Київської академії (М. О. Максимовича, І. І. Малишевського та ін. численних авторів) завжди згадувалась ця стаття. Див.: Голубев С. Т. Древния и новыя сказания о начале Киевской Академии // Киев. старина. – 1885. – Т. 11. – С. 92–93, 108; П. Л. [Лебединцев П. Г.] По вопросу о начале Киевской Академии // Там же. – С. 268, 276.

№ 42: [Евгений]. Ответ ... барону Г. А. Р[озенкампфу] на вопрос его: имеет ли Кормчая книга силу и употребление в гражданских и уголовных судах российских? – С. 235–244.

Виписки з примітками автора: Прибавление... № 1: О десятинах. – С. 1–4. № 2: Устав вел. кн. Владимира о церковных судах. – С. 5–10. № 3: Устав вел. кн. Ярослава Владимировича о церковных судах. – С. 10–13. № 4: Устав вел. кн. Ярослава Владимировича о свободе духовенства от пошлин. – С. 13–14. № 6: Список

каголицких епископов Киевских. – С. 34–36. № 16: Окружная грамматa митрополита Иова Борецкаго, приглашающая на Киевский поместный собор 1629 г. (Списано с печатной, за собственноручным подписанием митрополита ... в ризнице Киевософийскаго собора). – С. 79–80.

№ 45: Постановление о доходах епископских и крылошанских... 16.XI.1539. [Пер. с польск. Виленск. журн. Dzieje Dobroczynności. – 1824. – № 5. – К. 471]. – С. 253–255.

[Підтверджувальний лист митрополита Михайла Рогози. Брест, 20.VI.1590]. – С. 255–256.

Публікації з оригіналів, копій (з рос. перекладом окремих слів):

№ 5: Граммата Польскаго короля Иоанна Казимира, в 1649 г. данная Киевскому Доминиканскому монастырю в подтверждение прав и привиллегий... Cracowiae, 25.I.1649. Joannes Casimirus rex. (Списано с пергаменнаго подлинника... в Киев. Доминиканском костеле). – С. 15–23, 27–29.

[Підтверджувальний лист кн. Юрія Александровича, воєводи Київського. Київ, 4.I.1500]. – С. 24.

[Грамота Жикгмонта, короля Польського. Краків, 1.IX.1542]. – С. 24–25.

[Грамота Жикгмонта, короля Польського. Вільна, 1.I.1560]. – С. 25–27.

№ 8: Запись Луцкаго епископа Иоанна, данная королю Ягеллу Владиславу об условии на получение Галицкой митрополии, 1398 г. (Подлинная пергаминная грамата ... гр. Н. П. Румянцова). – С. 38–39.

№ 10: Деяние Виленскаго собора 1509 г. (Списано со списка в Москов. Синод. библиотеке... № 87). – С. 40–48.

№ 17: Граммата гетмана Богдана Хмельницкаго к патриарху Никону... Чигирин, 27.III.1657. (Списано с подлинной грамматы ... в ризнице Киевософийскаго собора). – С. 80–82.

№ 18–22: Прием митрополита Гедеона, кн. Четвертенскаго, со свитою в Москве... 24.X–14.XII.1686. (Выписано из дел [Москов. иностр. дел архива]); Царская настольная граммата преосв. Гедеону... (Москва, 15.XII.1686); Настольная граммата преосв. Гедеону... (Москва, 9.XII.1686); Граммата царская митрополиту Гедеону с посылкою грамат Дионисия, патриарха Константинопольскаго и Досифея Иерусалимскаго, об уступке Киевской митрополии Московскому патриаршему престолу. 1686 (Списано с подлинной грамматы ... в ризнице Киевософийскаго собора). – С. 82–113.

№ 23: Тестамент ... остатней воли блаженной памяти преосв. архиепископа митрополита Киевского, Галицкого и всея Малыя России, епископа Луцкого и Острожского православного кир Гедеона Святополка, кн. Четвертенского... (21.III.1690). – С. 114–120.

№ 24–27: Соборная запись вольнаго избрания архимандрита Киевопечерскаго Варлаама Ясинскаго в митрополита Киевскаго (1–2.VI.1690); Царский прием новоизбраннаго Киевскаго митрополита Варлаама... (6.VIII.1690–19.IX.1691). (Выписано из дел Москов. иностр. дел архива); Настольная граммата от патриарха Адриана... (Москва, 26.IX.1691); Настольная граммата царская преосв. Варлааму... Москва, 28.IX.1691 (Списано с хранящегося в Киевософийской ризнице подлинника). – С. 121–147; № 29–30: Граммата царя Петра Алексиевича 1700 г. митрополиту Варлааму...; Граммата царская преосв. Варлааму ... 1698 г. (Списано с подлинника ... в Киевософийской ризнице). – С. 149–156; № 32–33. – С. 160–163.

№ 28: Универсал ... гетмана Ивана Мазепы о превращении Доминиканскаго монастыря в православный Петропавловский (Батурин, 1695) (Списано с подлинника ... в Киевософийской ризнице). – С. 147–149.

№ 31: Настольная граммата преосв. Захарии Корниловичу о посвящении его во епископа Переяславского ... 1702 г. – С. 156–160.

№ 40: Граммата Св. Правительствующаго Синода преосв. митрополиту Киевскому Тимофею Щербацкому на заведение при доме его типографии (Москва, 13.X.1753). – С. 197–207.

№ 46: Граммата Польскаго короля и вел. кн. Литовскаго Сигисмунда I на возобновление Златоверхомихайловскаго монастыря с непосредственным подчинением онаго самому королю, и па право братии онаго избирать себе игумена... (Краков, 16.III.1523). – С. 256–257.

№ 47: Граммата гетмана Богдана Хмельницкаго Златоверхомихайловскому монастырю утвердительная на выбор игумена братиею (Богуслав, 2.VI.1655). – С. 258–259.

№ 49: Граммата имп. Елисавет Петровны 1742 г. архиепископу Рафаилу. – С. 262–264.

№ 51: Высочайший рескрипт государя имп. Александра I Киевскому митрополиту Серапиону... (12.XII.1815) (Подлинник в ризнице Киевософийскаго собора). – С. 266.

Перекладu: № 5 (Приб. 1): Выписка о Киевском Доминиканском Конвенте..., взятая из Записок, писанных с 1634 до 1664 г. ... Петром Розвидовским [пер. с примечаниями с польск. подлинника]. – С. 30–33.

№ 11: Привиллегия в 1499 г. от короля Александра, данная духовенству восточной греческой веры ... Привиллегия короля Сигисмунда I в 1511 г. – С. 49–56. № 12: Граммата польскаго короля Стефана Батория... 25.II.1585 (Выпись из Метрики Литовской. Пер. с польск. из кн. преосв. Могилевскаго Георгия Конискаго, изд. в Варшаве 1767 г. под названием Prawa i wolności obywatelom Korony Polskiey...). – С. 56–58. № 13: Привиллегия короля Сигисмунда III. 1589 (Пер. из Польск. Вилен. журн. Dzieje Dobroczynności. – 1823. – № 10). – С. 59–62.

№ 14: Окружная граммата митрополита Михаила Рагозы и письма его и епископа Ипатия Поцея к кн. Константину Константиновичу Острожскому ... 1595 (Пер. с польскорускаго языка из кн. Апокризис, напечатанной 1597 г.). – С. 62–68.

№ 15: Акт или Запись Конфедерации ... 1599 г. в Вильне (Пер. с польск.). – С. 68–79.

№ 48: Граммата Польскаго короля Иоанна Собескаго ... Жолква, 31.III.1680 (Пер. с польск.). – С. 260–262.

Пр. 1. Іл. (гравюри): папір білий; філіграні: «1828», «1839». Зображення ікони (15,5x11,5 см).

Текст (вар. 1): папір сіруватий, верже розмито; філігрань: «А. Г.», «18...», «1823».

Оправа вторинна: картон, оклеєний марм. папером, корінець і кути – чорн. шкірою (пр. реставр. 1990-х рр.).

НБУВ ВС, Гр2327.

Пр. 2. Іл. (гравюри) на папері без філіграней. Зображення ікони (15,2x11,3 см)

Текст (вар. 1): папір проклеєний, зжовклий, без верже; філіграні: «А. Гончаровъ», «1821», «1824».

Оправа: картон у коричн. шкірі з тисн. орнамент. рамкою, візерунками і назвою на корінці.

ІНБУВ ВС, Р1419. – Кн. з власн. написом проф. М. Ф. Владимирського-Буданова, штемпелем б-ки ун-ту св. Володимира.

Петров 3, 440 (1847).

НБУВ ВС.

30.2. Вибрані праці з історії Києва / [Упорядкування, вступна стаття та додатки Тетяни Ананьєвої]. – Київ: Либідь – ІСА, 1995. – 483, [5] с.: портр.; 4° (21 см). – Худ. Ю. В. Бойченко. – (Пам'ятки історичної думки України).

Зміст: Описание Киево-Софийского собора и Киевской иерархии. – С. 36–270; Описание Киево-Печерской лавры. – С. 271–392; О древностях, найденных в Киеве. – С. 394–398; Примечания на грамоту вел. кн. Мстислава Володимировича. – С. 399–426; Биография. – С. 427–438.

Текст друкується за сучасною орфографією з порушенням авторської структури та не повністю: з «Прибавлений» Є. О. Болховітінова вміщено тільки № 41–42 (як його власні праці). Обсяг посторінкових приміток теж за 1-м скороченим авторським варіантом, але з пропусками (знято відсилки) та зміненою нумерацією (всього 142 з 174). Але друкарські похибки (вказані на останній стор. автором та ін.) не виправлені. Ілюстрації відсутні. У додатках – примітки та покажчики упорядника.

Пр. 1. НБУВ, Ва566261.

Пр. 2. НБУВ ВС, П4373.

Про непорозуміння, що переслідує цю книгу досі, різко висловився ще 1868 р. М. О. Максимович: «...Недавно в новоизданном «Описании Киева» Закревскаго, читая показанные там источники, я остановлен был следующим отзывом автора об Описании Киево-собора и Киевской иерархии: «Труд достойный великаго уважения. В этом издании киевскаго митрополита Евгения Болховитинова заключается очень много сведений исторических, для собирания коих потребны были огромная ученая подготовка, необыкновенное трудолюбие и редкая любовь к антикварным занятиям. Все это, кажется, подготовлено многолетними трудами ученейшаго Иринея Ѓ альковскаго (стр. 908)... Я не менее других уважаю личность и ученую деятельность незабвеннаго Иринея, и некогда сам писал о нем и о его замечательной кончине над Библией... Но не могу поставить его вровень с Евгением, как Собирателем исторических сведений; не могу допустить и мысли, чтобы Евгений, воспользовавшись трудом не дружнаго с ним Иринея, умолчал о нем в своей книге, сопровождаемой непрестанно цитатами на множество книг печатных и рукописных. ... Евгений в своем словаре, перечисляя оставшияся после Иринея неизданныи его сочинения, не называет Известия о Киевской иерархии. На мой взгляд это значит только, что Евгению на ту пору оно не было еще известно, подобно тому как ему даже до смерти не довелось видеть рукописной книги Петра Могилы, которая завалилась как то на полках Софийской библиотеки и отыскалась уже в 1847 году... Евгений прибыл в Киев 1822-го года; и в следующем же 1823 году напечатал Киевский синопсис, с своим прибавлением... Ясное дело, что эти росписи составились у него в продолжение тех многих лет, в которые копились ... и словари ... и прочие материалы... С каким запасом для своих киевских изданий прибыл ... Евгений, о том свидетельствует даже и Реестр малороссийским делам (1649–1755),

выписанный им в московском Архиве иностранных дел (напечатан в Молодике 1844 года)» (Максимович М. А. Письмо о митрополите Евгение П. Г. Лебединцеву // Киев. спарх. вед. – 1868. – № 5. – С. 198–202).

Автобіографія І. Фальковського доведена тільки до 1806 р. Здогад про І. Фальковського йде від І. Скворцова, який складав каталог рукописів б-ки Києво-Софійського собору у 1850 р., перебираючи папери і митрополита, і єпископа, а повторювалось Г. Булашевим (Преосвященный Ириней Фальковский. – К., 1883. – С. 190), А. Зоріним, С. Зарембою тощо.

Йшлося про текст доведеної всього до X ст. і не надрукованої праці І. Фальковського (ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 366/165). Див. із цього приводу «Репорт» І Фальковського Київ. митр. Серапіону (3.X.1806): «По препорученію Вашего Высокопреосвященства, занимаюсь я ныне сочиненіемъ полнейшаго «Историческаго известія о древней Кіевской Іерархіи, и о всехъ бывшихъ въ оной преосвященныхъ митрополітахъ отъ начала хрістіянства въ Кіеве» даже до нашихъ временъ, нахожу за нужное, для решенія разныхъ историческихъ сомнительствъ и затрудненій, делать самые точные справки съ византийскими историками, касательно разныхъ произшествій къ церковной Россійской исторіи относящихся, также и пользоваться пособіемъ преподававшихъ ... всеобщую исторію въ Академіи Кіевской учителей..., кои мною довольно способными усматриваются къ учиненію мне немалого при вышеупомянутомъ сочиненіи пособія...: Corpus Byzantinae Historiae. 24 t. Venetia, 1729».

ЦДПАК України. – Ф. 127. – Оп. 200. – Спр. 170 – Дело по репорту архим. Иринея о выдаче пособия учителям Академии: И. Гловацкому и Н. Соколовскому, участвующим в издании «Историческаго известия о древней Киевской иерархии» и о прочем.

Різноманітні розписи ієрархів друкувалися ще до виходу «Истории российской иерархии» (М., 1807–1815, 6 ч.): приміром, літопис Димитрія Ростовського (Московский любопытный месяцослов на 1776 год. – М., 1777. – С. 54–120). – Див. даний каталог, № 50.

НПБУ; НБУВ ЗФ, ВС.

31. Краткое описание Киево-Софийскаго собора и монастыря. – Киев: Печатано в Типографии Киевопечерской Лавры, 1825 года. – [2], 110 с.: 2 іл.; 12° (16 см). – Сигн.: [1] 1–$6^{8}7^{7+2}$. – Тираж 1200.

Ім'я автора вказане у бібліографії.

На зв. титулу: «Киевским Духовным Цензурным Комитетом печатать дозволяется с тем, чтобы узаконенное число экземпляров до выпуска из Типографии было доставлено оному Комитету. 18 Июля 1825 года. Киевской Академии Ректор Архимандрит Мелетий» [Леонтович].

Віньєтка на титулі, заставка, кінцівка.

Гравюри: 4° (16х22 см), складені втричі, з текстом (варіанти зображень з повного «Описания...»): «Планъ и фасадъ Софійскаго Собора въ Кіеве», «Гробъ Кіевскаго Князя Ярослава Владимировича...»

З тексту: Евгений Болховитинов. [Автобиография]. – С. 109–110.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу (21.VI.1825): «...На нынешней почте возвращаю софійскимъ соборя-

намъ «Краткое описаніе Софійскаго собора» съ приказаніемъ поскорее отдать въ цензуру, а изъ цензуры передать къ напечатанію. Нельзя ли успеть отпечатать скорее къ празднику Успенскому для съезду народа. А печатать: 1. 1200 екз. въ осмушку, 800 на серой, а 400 на белой бумаге. 2. Печатать новымъ цицеромъ, а примечанія новымъ буржуа. 3. Корректуры держать 4, дабы исправнее печатать. Смотрите съ отцомъ Авксентіемъ прилежнее. 4. При сей книжке будетъ сначала картинка «Изображеніе иконы Св. Софіи», которая здесь уже заказана резать на камне. 5. Въ конце книжки приложить планъ и фасадъ Софійскаго собора и планъ надгробнаго памятника Ярославова. Обе доски у васъ есть. Итакъ прикажите заранее отпечатывать ихъ по 1200» (№ 34 – дописано після записки Веніаміна).

«Естьли напечатано сколько-нибудь листовъ «Краткаго описанія Соф. Собора», то пришлите мне два екз., одинъ на клееной бумаге для отметки ошибокъ, естьли какія найдутся. Еще пришлите мне въ листахъ прежнее описаніе Лавры. Нужно изъ него взять къ моему описанію надписи. Но ихъ надобно поправить въ листахъ» (№ 40 – примітка Веніаміна: «Получ. 19.VIII.1825»).

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 41 зв., 51.

Передано в Духовний собор КПЛ після цензури Стефаном Семяновським і Каліcтратом Соколовським (18.VII.1825). Репорт Веніаміна (16.IX.1825): «...За отпечатаніе Краткаго описанія ... на типографской бумаге 1200 экз. съ планомъ и фасадомъ Соф. Церкви и памятникомъ гроба Ярославаго, следуетъ за одинъ экз. по 61 к., всехъ денегъ 732 рубли отъ Софійскаго собора, о чемъ въ Духовный соборъ съ представленіемъ при семъ двухъ экз., одинъ для отправы къ Его Высокопреосв., а другой для Библіотеки, нижайше репортую...» Доклад Собору КПЛ (18.IX.1825) з рез. митр.: «1825 г. сентября 29 исполнить».

Репорт Веніаміна (3.IX.1826): «...Полученные деньги за напечатаніе ... 1157 экз. по 61 к. = 705 р. 77 к., за переплетъ въ бумагу 1128 экз. по 14 к. = 157 р. 92 к. и въ золотой обрезъ 29 экз. по 22 к. = 6 р. 38 к. все следуемые 770 р. 7 к. медью и асс. 100 р. При семъ въ Духовный соборъ для причисленія къ Типографской сумме нижайше представляю...»

«Кіевософ. кафедр. собора Доклад. Изъ Типографіи Кіевопечерской Лавры въ сей соборъ следуетъ получить за 350 экз. «Краткаго описанія Кіевософійскаго собора» въ бумажномъ переплете по 80 к. каждой экз., да за 25 экз. на голандской бумаге въ золотомъ обрезе по 1 р. каждой экз., итого 305 р. ... поелику жъ ныне крайне нужны деньги на уплату мастерамъ за произведенную работу на колоколне, такъ же и за другія прежнія по Собору работы: то о семъ Вашему Высокопреосвященству докладывая, Кіевософійскій соборъ покорнейше проситъ повелеть кому следуетъ, уплатить означенныя 305 р. деньги. Вашего Высокопреосвященства всенижайшіе послушники: Протоіерей Каллистратъ Соколовскій. Ключарь, протоіерей Михаилъ Кочоровскій. Священникъ Георгій Дейнекинъ». Резолюція митрополита Євгенія: «1828 г. декабря 10 дня выдать изъ Типографской суммы».

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 174, 182–183, 186, 188; Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4086 – Дело о напечатании книги «Краткое описание Киево-Софийскаго собора» (1825).

ДАК. – Ф. 3 (КСС). – Оп. 3. – Спр. 5 – Сообщение Цензурного комитета Киевской духовной академии о разрешении на печатание книги «Краткое описание Киево-Софийского собора и монастыря» (1825).

Пр. 1. НБУВ ВС, Гр5433. – З книг священиків Михайлівської церкви с. Кирилівки Мрочковських Стефана, Іллі (1844–1851), Георгія.

Пр. 2. НБУВ ВК, Б-ка КДА, С VI. 12/702.

Смирдин 9964; Пономарев. – С. 217; Чертков 752; Геннади. – С. 332; Петров 2, 1133; Петров 3, 742; СК (р).

ДІМ; БАН; РДБ; РНБ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС, ВК.

32. Летопись древняго Славено-Русскаго Княжескаго города Изборска. – Санктпетербург: В типографии А. Смирдина, 1825. – [2], 62 с.: 1 іл. (25,5х16,5 см); 12° (16 см). – Ціни: 3–4 р. – Тираж 50.

На зв. титулу: «Печатать позволено: с тем, чтобы по напечатании, до выпуска из Типографии, представлены были в Цензурный Комитет семь экземпляров сей книги, для препровождения куда следует, на основании узаконений. С.П.Б. Апреля 21 дня, 1825 года. Цензор Александр Красовский».

Ім'я автора вказане у бібліографії.

Опис дано як огляд іст. джерел і переказів місцевих жителів, з публікацією даних літопису і грамот (с. 20–32): «Выпись на Вотчину церкви Николая Чудотворца из Изборска»; (с. 32–48) «Псковскаго уезда Рождества Пречистыя Девичья Монастыря с Изборска» (1675); також опису міста за 1701 р. (с. 49–60).

Гравюра: «Вид Изборской крепости с пригородком и Труворовым городищем», план, рис. каменя і мідних прикрас.

Відб. з журн.: Летопись... // Отеч. записки. – 1825. – Ч. 22. – № 61. – С. 189–250. – Див. каталог III, № 47, 47.1.

Рец.: Кеппен П. И. Летопись... // Библиогр. листы. – 1825. – № 31. – Стб. 305.

Передрук: ... // Зап. и тр. ОИДР. – 1830. – Ч. 5. – Кн. 1. – С. 131–162.

У листі до М. Румянцева (1.VII.1825) автор писав: «Хотя известна уже Вашему Сият. моя статья об Изборске, напечатанная в прошлом мае в «Отеч. зап.», но я, оттиснув оной несколько и особых экз., посылаю при сем Вашему Сият. два» (Переписка. – С. 125).

Пр. 1. Маргінальні записи: 2 почерки XIX ст.

Автограф Є. О. Болховітінова:

верхн. форзац – «Топографическія и біографическія сочиненія».

[титул – С. 25] – поаркушний дарчий напис: «Даръ Его Высокопреосвященст-[ва] Евгенія митрополита Кіевскаго въ Кіевскую семинарскую бібліотеку 1825 года іюня 15 дня. Прислана изъ С.П.бурга».

Оправа (XIX ст.): картон, оклеєний мармуровим коричнево-сірим папером, корінець і кути – з коричневої шкіри.

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр5442(1). Д.2390.399; IVc. 387. Штемпель КДС. Кн. ярлик.

Пр. 2. *Деф.*: відсутні с. 61–62.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$2487 (18 см). Д.1903.258; V.3.90(2). Штемпель КДС.

Плав. 8623; Смирдин 247; Чтения. – С. 29, 14 (указ.); Пономарев. – С. 21; Полетаев. – С. 142–143; Геннади. – С. 332; РАП 1, 1129; Петров 2, 211; СК(р).

РДБ; РНБ; БАН; НБУВ ВС.

33. Речь е. и. в., государю императору Николаю Павловичу самодержцу Всероссийскому, поздравительная от всего духовенства после священнейшаго венчания и миропомазания, говоренная в большом Кремлевском дворце Святейшаго правительствующаго Синода членом Евгением митрополитом Киевским, августа 24 дня, 1826 года. – Москва: В синодальной типографии, 1826. – 4 с.; 4° (24 см).

Пр. 1. Б-ка КДА, В.XIX.3/37 (6).

Пр. 2. Б-ка КДА, В.XIX.3/39 (25 см).

Пр. 3-14. Б-ка КСС, № 224(4), № 662[1-10].

Передруки: Чин действия, каким образом совершилось священнейшее коронование е. и. в. государя императора Николая Павловича самодержца Всероссийскаго, по церковному чиноположению. – Москва: В синодальной типографии, 1826. – 33, [1], 16 с. – *Зі змісту*: Евгений (Болховитинов). Речь ... – С. 13–16.

Чин действия... / Перевел на эллинский язык Димитрий Паппадопуло Византийский. – Санктпетербург: В типографии Департамента народного просвещения, 1827. – 91, [1] с.; 4° (26 см). – Текст парал. гр. і рос. м. – *Зі змісту*: Евгений (Болховитинов). Речь... – С. 86–91.

Див. каталог III, № 49–49.2.

Крыловский 5217–5219.

НБУВ ВК.

33.1. Λογος τη ιμπερατορικη αυτου μεγαλειοτητι, κυριω ιμπερατορι Νικολαω Παυλιδη αυτοκρατορι πασων των ρωσσιων, Συγχαρητικος απο παντος του Πνευματικου Μετα την Ιερωτατην Στεψιν[!], και το Χρισμα του Μυρου, λεχθεις εν τη Μεγαλη Αυλη του Κρεμλ. / Υπο Ευγενιου Μητροπολιτου Κιεβιας, Μελους της Αγιωτατης Διοικουσης Συνοδου, Τη κδ΄ Αυγουσ[τ]ου τω αωκζ΄ ετει; Εκδοθεισα παρα της Διοικονσης Συνοδου και Μεταφρασθεισα εις την των Ελληνων φωνην[!] παρα Δημητριου Παππαδοπουλου του Βυζαντιου. – [СПб., 1827.] – [6] s.; 8°. – Пер. гр. м.

Див. каталог III, № 49.2.

НБ СПб ДУ.

34. Историческое обозрение российскаго законоположения. С присовокуплением сведений: I. О старинных Московских приказах, существовавших до времен Петра Великаго; II. О старинных чинах в России; и III. О преждебывших в Малороссии присутственных местах и чинах. – Санктпетербург: Печатано в типографии Ивана Глазунова, 1826 года. – V, [2], CXXXI, [1] с.; 4° (26 см).

На зв. титулу: «... С. Петербург. Ноября 12 дня 1825 года. Цензор Статский Советник Александр Красовский».

Окр. відб. з кн.: Новый памятник законов империи Российской. Ч. 1: А–Б. – Санктпетербург: В типографии Правительствующаго Сената, 1825. – [4], VI, [2], XXXII с.

Зі змісту: [Евгений (Болховитинов)]. Историческое обозрение российскаго законоположения. – С. I–XXVIII. – Див. каталог III, № 46, 46.1.

Список: РНБ ВРРК. – Ф. (Шибанов П. П.). – № 320 – Евгений. Историческое обозрение российского законоположения. – 21 арк.

Пр. 1. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$1727. – *Деф.*: відсутня передмова І. П. Глазунова «От издателя».

Пр. 2. НБУВ ВС, Гр102. – *Деф.*: відсутні у передмові с. III–VI, у тексті – с. [2], I–XVI.

Пр. 3. Б-ка КПЛ, XII.4/6.

Передрук: Историческое обозрение... // Сев. архив. – 1826. – Ч. XIX, XX. – С. 38–55, 139–153, 258–268.

Биография. – С. 13–14 (№ 44 – назва); Смирдин 1683; Чтения. – С. 37, 14 (указ.); Пономарев. – С. 217; СК КПЛ 4210; Лисовский 191; РАП 1, 767; Петров 2, 1593.

РДБ; РНБ; БАН; НБУВ ВС, ВК

35. Описание Киевопечерской Лавры: с присовокуплением разных граммат и выписок, объясняющих оное, также планов Лавры и обеих пещер. – Киев: Печатано в Типографии Киевопечерской Лавры, 1826 года. – [2], 131, [3], 191, [7] с.: 1 іл., 6 планів; 4° (24, 33 см). – Сигн.: [2]$^{+1}$, 1-16^{4} 17^{2} [1] 1-24^{4} [3]$^{+5}$. – Тираж 1200.

На зв. титулу: «Киевским Д. Цензурным Комитетом печатать дозволяется с тем, чтобы узаконенное число экземпляров до выпуска из Типографии было доставлено оному Комитету. 14 Декабря 1825 года. Киевской Академии Ректор Архимандрит Мелетий» [Леонтович].

Зміст: [Посвящение имп. Николаю I]; Описание Киевопечерской Лавры. – С. 1–131; Шмуцтитул: Прибавление к Описанию Киевопечерской лавры, содержащее разные грамматы и выписки, объясняющие оное. – С. 1–191 (№ 1–35, з них № 4–7 – документи укр. м.).

Кінцівки. Гравер О. Г. Афанасьєв. Ілюстрації на 6 вкл. арк. без підпису: вид КПЛ (1826), 3 гравюри-копії (18,5x13,5 см) «Видъ строенію Кіевопечерскія лавры въ 1638-мъ году. № I», «Планъ дальнихъ пещеръ, преподобнаго Феодосія въ 1638 году. № II», «Планъ ближнихъ пещеръ, преподобнаго Антонія въ 1638-мъ году. № III», 3 нові гравюри «Планъ Ближнимъ Пещерамъ» (11,5x17,5 см), «Планъ Дальнимъ Пещерамъ» (11,5x17,5 см), «Планъ Кіево-Печерскія Лавры Каменных зданій до 1826 года» (33x28,5 см).

Див. листи до начальника друкарні КПЛ Веніаміна Базилевича, надіслані з СПб.: ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 55 310 (№ 42, 45, 79, 84, 104, 106, 107, 109, 254, 278, 283) та ін.

Веніамін писав до митрополита Євгенія: «Возвращенно[!] 26 Іюня. [1] 7-ой пробный листъ Прибавленія безъ рукописнаго только № 12-го, который отъ бумагъ отделить неудобно было, а переписать не успелъ. [2] Стараго Описанія Лавры выходитъ въ годъ до 100 экз., то въ надежде, что новое много скорее поступитъ въ продажу, начали печатать тысячу двести экз. [3] Видъ Лавры отъ воротъ делать очень затруднительно, а Никонъ отказался, то отискался былъ одинъ Инжинеръ и долго трудился, но ничего не сделалъ. После котораго отискалъ я бывшаго въ Старой Академіи Учителя Рисовальнаго класса, который принялся сделать и уже оканчиваетъ. 1826 года Іюня 2 дня».

Примітки митрополита до тексту: [1] «Полученъ и возвращенъ»; [2] «По дороговизне нескоро выдетъ и втораго изданія дождется»; [3] «Нужно скорее. Планъ уже сократили здесь и режутъ на меди. А большой вашъ планъ ныне возвращаю. Сдайте въ архивъ Собора или Економскій для сохраненія» (Арк 115. – № 84)

У книзі вміщено тексти документів з оригіналів, копій (з рос. перекладом).

№ 1: Выпись из Метрик Иеремии патриарха Константинопольскаго Привиллегии в. к. Китая-Андрея Юрьевича Боголюбскаго ... на м. Васильков с его принадлежностями, монастырю Печерскому, и Привиллегия Максима патриарха ... на ставропигион тому ж монастырю... – С. 1 12.

№ 2: Граммата Святейшаго Патриарха Иерусалимскаго Паисия на ставропигиум монастырю Печерскому данная, римским письмом писанная 1649 г. – С. 12 13.

№ 3: Духовное завещание князя Андрея Владимировича, писанное в Киевопечерскои Лавре 1446 г. – С. 14–15.

№ 4: Запись I. Киевопечерскаго Архимандрита Петра Могилы на основание в Лавре Училища при Больницком Троицком монастыре [Львів, 15.VI.1631]. – С. 15–17.

№ 5: Запись II. Киевопечерскаго Архимандрита Петра Могилы с Киевопечерскою братиею на основание Училища в Лавре при Больницком Троицком монастыре [Київ, 18.XI.1631]. – С. 18–24.

№ 6: Запись III. Кисвопечерскаго Архимандрита Петра Могилы с братиею на основание Училища в Лавре при Больницком монастыре [1631]. – С. 25–27.

№ 7: Запись IV. Больницкаго Троицкаго монастыря игумена Филофея с братиею на уступку места Училищу при Больничном монастыре [1631]. – С. 28–31.

№ 8: Духовное завещание Киевскаго митрополита и Киевопечерския Лавры архимандрита Петра Могилы (Перевод с польскаго подлинника) [22.XII.1646 ст. с г.]. – С. 32–43.

№ 9: Список с прозбы, какову подали в Приказе Малыя России Киевопечерскаго монастыря старцы ... 1680 г., марта в 8 день. – С. 44–47.

№ 10–14: [Царські грамоти] (1680). – С. 47–56.

Про історію видання див. розпорядження Є. О. Болховітінова:

«...при разбирании же архива поручаю взявшемуся за это дело монаху Афанасию замечать достойнейшия внимания по случаям дела, могущия объяснить историю Лавры или пребывавших в оной лиц, и мне о них доносить» (Карпов... – С. 167).

[Розпорядження автора]: «Полу[чено]: 21.II.1827.

Духовному собору Кіевопечерскія Лавры. Сочиненную мною и напечатанную въ Лаврской Типографіи 1826-го года книгу «Описанія Кіевопечерскія Лавры» уступаю я навсегда въ собственность оной Лавре съ темъ, что наследники мои никакого права на оную иметь не могутъ; а Лавра можетъ ее всегда и впредь печатать на свой щетъ для продажи, но не уступать никому сего права. Мне же получить изъ напечатанныхъ ныне 120 экз. на белой бумаге, и именно 90 экз. безъ переплета; а 30 въ переплете. При новомъ же изданіи требовать отъ меня пересмотра сей книги и поправокъ. Февраля 21 дня 1827 года. Подлинное подписалъ Евгеній митрополитъ Кіевскій и Галицкій» [Арк. 12. Копія. Див. також: оп. 2. – Спр. 165. – Арк. 3].

Репорт Веніаміна (21.II.1827): тираж 950, вартість тиражу – 5340 р., 1 пр. – 5 р. 34 к. Продаж: у зошитах – 5 р. 40 к., папках – 5 р. 80 к., в корінцях – 6 р. 20 к., оправі – 6 р. 60 к., із золоченим обрізом – 7 р.

Резолюція митрополита Євгенія: «1827 г. февраля 24. Продавать въ тетрадехъ по 6 р., а прочія по разщету».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 14–15; Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4091 – Дело о напечатании книги «Описание Киево-Печерской лавры» (1827).

Про надрукований у цій книзі план КПЛ 1638 р. згадано: С. Голубєвим (Киевлянин. – 1896. – № 322); Ф. Титовим (Ист. вестник. – 1897. – № 2. – С. 716); И. Т-а. Быль и легенды о могиле Аскольда. – К., 1897. – С. 11. Див. також: Петров М. И. Опыт реставрации плана Киева в «Тератургиме» А. Кальнофойскаго

1638 г. // ИОРЯС. – 1896. – Т. 23. – Кн. 1; Його ж. Древнейший план г. Киева 1638 г. Изд. Б. И. Ханенка. К., 1896 // Киев. слово. – 1896. – № 3196. Проте виконані рідкісні «...плани м. Київа Кальнофойського 1638 р. в зменшеному вигляді і дуже неточно» (Попов П. М. Матеріяли до словника українських граверів. – К., 1926. – С. 20). Поповим також вказані інші майстри КПЛ: «За часів мітр. Євгенія Никон керував гравюрною справою при Л. друкарні і був тут, здається, тоді єдиним гравером» (с. 87); гравер на міді Микола Малютин – автор зображення Лаврської дзвіниці з планом за мал. Амфілохія 1812–1817 рр. (38х55 см); загальний вид Лаври зі сходу за мал. Амфілохія 1818 р. закінчив Никон 1821 р. (97х64 см, дошка вагою 28 фунтів), шліфування – подільського майстра І. Парчевського (с. 83).

Пр. 1. Папір 1826 р. *Оправа*: картон у коричневій шкірі з тисненою орнаментальною рамкою, візерунками і назвою на корінці; обріз золочений. *Деф.*: іл. відсутні, останні стор. відірвані, краї оправи пошкоджені.

НБУВ ВС, Р203а (25 см).

Пр. 2. Кн. з б-ки М. Костомарова № 122а (штемпель «Библіотека имп. университета св. Владиміра»). *Деф.*: посвята і вид КПЛ 1826 р. відсутні.

НБУВ ВС, П2449 (25 см).

Пр. 3. Ви24197 (25 см).

Пр. 4. Гал189, 189а. Богосл.

Пр. 5. Б-ка КПЛ, XIII.4/27.

Пр. 6. Б-ка КСС, VI.45/657. – Грав. «Видъ Кіево-Печерскія Лавры отъ Святыхъ вратъ съ Запада 1826 года», 6 планів (з примітками олівцем).

Пр. 7. Б-ка КДА, С. VII.10/1142.

Биография. – С. 11 (№ 32); Смирдин 845; Чтения. – С. 32,14 (указ.); Пономарев. – С. 217; Чертков 754; Геннади. – С. 332; СК КПЛ 6588; РАП 2, 1750 (2, 191, 7 с.); Петров 3, 436; Федосова 7.

РДБ; РНБ; ДІМ; БАН; НБ СПб ДУ; ЗНБ ВДУ; ДБУ; ДІБУ; НБУВ ВС, ВК, ЗФ.

35.1. ... – Издание второе, исправленное и умноженное. – Киев: Печатано в Типографии Киевопечерской Лавры, 1831 года. – [2], 366, [6] с.: 1 іл. 6 планів; 4° (24 см).

На зв. титулу – дозвіл від Цензурного комітету Москов. духов. академії ректора семінарії Венедикта (28.III.1830). Посторінкових приміток 61.

Кінцівки. Шмуцтитул: Прибавление...: № 1–40.

Зі змісту: Приб. № 36: [Болховитинов Е. А.] Известие о высочайше пожалованном от е. и. в. государя императора Николая I золотом глазетовом с орлами и горностаями покрове на честныя мощи святаго благовернаго, равноапостольнаго, великаго князя Владимира Святославича, почивающие в Киевской лавре. – С. 355–357· Приб. № 38: Описание церковной встречи в Киеве е. и. в., государя императора, Николая Павловича. – С. 361–363; Приб. № 39: Описание церковной встречи в Киеве их имп. высочеств, великаго князя Михаила Павловича, великои княгини Елены Павловны и великой княжны Марии Михайловны С. 363 364.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу: ІР ІІБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 182, 252 (№ 145, 217).

Пр. 1. Папір 1828 р. Додано гравійовані види КПЛ О. Г. Афанасьєва 1839–1840 рр. з 3-го видання (К., 1847).

Оправа: картон у коричневій шкірі з тисненою орнаментальною рамкою, візерунками і назвою на корінці; обріз золочений. *Деф.*: краї оправи пошкоджені.

НБУВ ВС, Р203 (V.1.155; D.442; Штемпель КДС).

Пр. 2. Bu24198.

Пр. 3. Б-ка КПЛ, XIII.4/28.

Пр. 4. Б-ка КСС, VI.46/658. – Грав. види КПЛ 1826 і 1839–1840 рр., 6 планів.

Див. мідну визолочену дошку над срібною ракою з мощами Нестора у Ближніх печерах з написом: «Преподобному Нестору-летописцу от Общества истории и древностей Российских при императорском Московском Университете 1829 года октября 27 дня при Киевском митрополите и почетном члене онаго Евгении в председательство сим обществом генерала Писарева. 1829 год» (Проценко Л. А. Київський некрополь. – К., 1994. – С. 7).

Також див. про перенесення поховань Успенського собору КПЛ: [Записка митрополита Евгения о явлении ему митрополита Павла Конюскевича (12.VI.1827)] // Чт. МОИДР. – 1870 / Публ. М. В. Толстого; Очерки из истории Киевской епархии в XVIII столетии, на основании документов Синодальнаго архива / Сост. Ф. А. Терновский. – К., 1879. – С. 29–30.

Биография. – С. 11 (№ 32); Чтения. – С. 32; Пономарев. – С. 217; Геннади. – С. 332; Шибанов 150, 391; СК КПЛ 6589; РАП 2, 1750; Петров 3, 437; Федосова 10.

РДБ; РНБ; ЗНБ ВДУ; БНП; ХДНБ; ЦНБ ХНУ; ДІБУ; МКДУ; НБУВ ВС, ВК, ЗФ.

35.1.1. [Описание церковной встречи в Киеве ея имп. величества государыни императрицы Александры Феодоровны и ея имп. высочества великой княжны Марии Николаевны. Описание церковной встречи в Киеве его имп. величества, государя императора, Николая Павловича. Описание церковной встречи в Киеве их имп. высочеств, великаго князя Михаила Павловича, великой княгини Елены Павловны и великой княжны Марии Михайловны (16–22.IX.1828)]. – К., 1829.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу;

«Отецъ Типографъ! Отпечатайте по[с]коре «Описанія встречъ» и пришлите мне сего дня или завтра екз. 20 на белой бумаге. Е. М. К. 22 іюля 1829. Пришлите также поскорее по записке оценку книгъ и весъ ихъ».

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 174 (№ 135).

Див. також передруки: каталог III, № 86; 86.1.

35.2. ... – Издание третие, исправленное и умноженное. – Киев: Печатано в типографии Киевопечерской лавры, 1847 года. – [2], 340, [6] с.: 2 іл., 6 планів; 4° (28 см). – Тираж 1200.

Дозвіл Цензурного комітету Москов. духов. академії. Випуск з друкарні КПЛ 27.XI.1847.

Додатки: № 1–40. Посторінкових приміток 67.

Кінцівки.

В іл. замінено план КПЛ 1826 р. на план 1845 р. і види КПЛ 1839–1840 рр. 8 гравюр різцем: «Гр. А. Афанасьевъ 1840. Видъ Кіево-Печерской Лавры. Отъ святыхъ вратъ съ западной стороны 1840 года», «Видъ строенію Кіевопечерскія лавры въ 1638-мъ году. № I», «Планъ дальнихъ пещеръ, преподобнаго Феодосія въ 1638 году. № II», «Планъ ближнихъ пещеръ, преподобнаго Антонія въ 1638-мъ году.

№ III», «Планъ Ближнимъ Пещерамъ», «Планъ Дальнимъ Пещерамъ», «Видъ Святыя чудотворныя Великія Лавры Кіево-Печерскія изъ за реки Днепра съ восточной стороны. Гр. А. Афанасьевъ 1839», «Планъ Кіево-Печерской Лавры 1845 года» (Ровинский Д. А. Подробный словарь рус. граверов. – СПб., 1895. – Т. 1. – С. 36, № 40–47).

Текст доповнено: «Болховитинов... Во все время своего настоятельства в Лавре сей архипастырь прилагал неусыпное попечение об украшении и благоустроении оной, обновил позолотою все куполы великой церкви, обновил штукатурною и деревяною работою колокольню, а купол ея позолотою; построил много новых каменных зданий и перестроил старых, как в самой Лавре, так и в местах ей подведомых; усовершенствовал типографию, умножил библиотеку и ризницу, увеличил Лаврския капиталы и во всех частях Лаврскаго управления ввел новый, лучший порядок, снабдив все Лаврския власти обстоятельными письменными инструкциями».

Див. звіт Св. Синоду начальника друкарні Веніаміна Базилевича: Ведомость об отпечатании в типографии Киевопечерской Лавры книгах и листах в течении 1847 года. № 19 (ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 943. – Ч. 2. – Арк. 3–4).

Пр. 1. НБУВ ВС, Р7067.

Пр. 2–3. Б-ка КПЛ, XIII.4/29.

Пономарев. – С. 217; Геннади. – С. 332; Петров 3, 438; РАП 2, 1750 (1872 р.).

РДБ; РНБ; ЦНБ ХНУ; ДБУ; НБУВ ВС, ВК.

35.3. Вибрані праці з історії Києва / [Упорядкування, вступна стаття та додатки Тетяни Ананьєвої]. – Київ: Либідь – ІСА, 1995. – 483, [5] с.: портр.; 4° (21 см). – Худ. Ю. В. Бойченко. – (Пам'ятки історичної думки України).

Зі змісту: Описание Киево-Печерской лавры. – С. 271–392.

Текст видання 1831 р. друкується за сучасною орфографією з порушенням авторської структури і не повністю. Обсяг приміток з пропусками (знято відсилки автора) і тому зміненою їх нумерацією (на 51). Ілюстрації відсутні. У додатках примітки і покажчики упорядника.

Обсяг «Прибавлений» Є. О. Болховітінова скорочено: вміщено, як його власну працю, лише № 35 – Список разных надписей в Киево-Печерской лавре. Але фактично цей список ним було передруковано з незначним доповненням з кн.: Краткое историческое описание Киевопечерской лавры (К., 1805. – С. 183–257; 1817. – С. 192–266). Автором цього анонімного видання (К., 1791, 1795, 1798, 1801, 1805, 1817), обсяг котрого з кожним роком збільшувався, традиційно вказують митрополита Київського Самуїла Мислављського (помер 1796 р.). Так вважав і Є. Болховітінов, проте В. Анастасевичу (укладачу каталогу б-ки В. Плавильщикова) він писав: «№ 1133. Описание Киево-Печ. Лавры не Самуила (Мислављскаго), а Иринея викар. Киевскаго (Фальковскаго)» (Рус. архив. – 1889. – Кн. 2. – С. 375). Автобіографію Фальковського Болховітінов отримав від М. Бантиша-Каменського. Але М. Карамзін, (якому через М. Бантиша-Каменського писав І. Леванда), мав на увазі Феофана Шиянова, вказуючи поховання св. кн. Володимира у Десятинній церкві: «Викарий нынешняго митр. Киевскаго, будучи еще типографом, внес сие известие в описание Лавры из тетрадки покойнаго архимандрита Зосимы, который записывал в ней разныя достопамятности» (История государства Российскаго. – [СПб., 1816]. – Т. 1. – С. 477. – Прим. 488). Таке ім'я автора повторене у інших ст.: «...ти-

пограф Ф. Шиянов, издавая вторично в 1795 г. свое «Описание Киево-Печерской лавры», выдумал и прибавил сказку о обретении мощей св. Владимира...» ([Евгений]. Замечания на книгу: Краткое историческое описание Десятинной церкви в Киеве. [М., 1830]; Максимович М. А. О надгробиях в Печерском монастыре // Киевлянин. – К., 1840. – С. 131–165).

Пр. 1. Ва566261.

Пр. 2. НБУВ ВС, П4373.

РДБ; РНБ; НПБУ; ДІБУ; НБУВ ЗФ, ВС.

36. Известие о высочайше пожалованном от е. и. в. государя императора Николая I золотом глазетовом с орлами и горностаями покрове на честныя мощи святаго благовернаго, равноапостольнаго, великаго князя Владимира Святославича, почивающие в Киевской лавре. – Киев: В типографии Киевопечерской лавры, 1827 года. – [4] с.; 4° (25 см).

Зі змісту: Евгений (Болховитинов). Речь, произнесенная пред мощами святаго равноапостольнаго князя Владимира его высокопреосвященством Евгением митрополитом Киевским и Галицким. – С. [3–4].

Передруки: [Болховитинов Е. А.] Описание Киевопечерской лавры... – К., 1831. – С. 355–357 (№ 36); ... 1847. – С. 330–331.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу:

«Отецъ Типографъ! Посылаю корректуры «Известіе о Покрове». Отпечатайте завтра и къ вечеру мне пришлите 20 екз. на почтовой бумаге. Мне надобно посылать. Заглавныя заставки все дурны и не годятся. Разве не лучше ли будетъ простая линеечка бокастая. Въ среду привезите мне книги типографскихъ образцовъ. Выберемъ фигурки получше и закажемъ сделать впредь». Помітка о. Веніаміна: «Получено 18 дня сентября».

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 306 (№ 273).

Пр. 1. НБУВ ВС, Гр5609(25).

Пр. 2–4. Б-ка КСС, VI–203/815; VI–204/816; VI–205/817.

Петров 3, 534.

НБУВ ВС, ВК.

37. Замечания на книгу: Краткое историческое описание Десятинной церкви в Киеве. – [Москва, 1830]. – 12 с.; 8° (21 см).

Колонтитул: Опровержение ложных известий о Десятинной церкви.

Окр. відб. з журн.: Замечания... // Моск. телеграф. – 1830. – Ч. 33. – № 11. – С. 339–350. – Див. каталог III, № 51.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу:

«Отецъ Типографъ! Посылаю вамъ 30 екз. въ листахъ «Замечаній на книгу Кр. истор. опис. Десятинной церкви въ Кіеве». Прикажите сіи екземпляры поскорее склеить въ бумажный корешокъ и доставьте мне. Еще пришлите мне 5 экземпляровъ «Шестиязычной Краткой священной истории» въ золотомъ обрезе. Е. М. К. 7 іюля 1830 г.»

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 181 (№ 143).

Рецензія на панегірик меценату-будівничому О. С. Аннєнкову: Краткое историческое описание Первопрестольной Соборной Десятинной церкви в Киеве. – Санктпетербург: В Тип. К. Крайя, 1829. – 32, [2] с.: 2 пл. [М. Єфімова, В. Стасова]. – Згадка про митр. Евгенія: с. 10, 12–13, 26–27.

Див. у тексті: «...плитка серебреная шестиугольной фигуры и прочия монеты Преосвященным Евгением препровождены в дар Московскому обществу Истории и древностей Российских» (С. 24). Після літургії у Трьохсвятительській церкві митрополитом і храмобудівником було закладено у фундамент камінь з написом: «...оная церковь на развалинах древней Десятинной церкви и в возобновление оной во имя Рождества Пресвятыя Богородицы, с приделами Св. Равно-Апостольнаго Великаго Князя Владимира и Святителя Николая Чудотворца, основана в Царствование Государя Императора Николая Павловича ... по Высочайшему соизволению, по благословению же Святейшаго Синода и Преосвященнаго Евгения Митрополита Киевскаго и Галицкаго, в лето от миро-создания 7336-е, от воплощения же Бога слова в 1828-е Индикта 1-го месяца Августа во 2-й день, тщанием и иждивением Дворянина, Гвардии Поручика Александра Анненкова» (С. 28–29. – НБУВ ВС, П2375).

Див. записи у щоденнику М. Берлинського (ІР НБУВ. – Ф. 175. – № 1057): за 1826 р. «У Десятинной открытіе гробовъ св. Владиміра и Изяслава» (17.VI.); «Анненковъ о Евгеніи» (5.XI). Інші згадки: «Десятинную носилъ Закревскому» (11.IX.1828); «Писалъ прошеніе въ комитетъ, Анненковъ о вздоре Е. и чай» (22.VIII.1829). Перевидано панегірик з доповненим текстом після завершення будівництва церкви 1842 р.: [Белинский Г.] Краткое историческое описание Первопрестольной Соборной Десятинной церкви в Киеве. – Полтава: В тип. Полтав. губ. правления, 1849. – 32, [2] с.: 2 пл. – Згадка про митр. Євгенія: с. 9, 10, 16 (НБУВ ВК, CVII 11/1327. Петров 3, 99–100).

Церкву було розібрано у 1935 р. – за експертною оцінкою: перша і невдала спроба еклектичного псевдовізантійського стилю (Геврик Т. Втрачені архітектурні пам'ятки Києва. – Нью-Йорк; К., 1991. – С. 22).

Див. також № 29 даного каталогу.

Пр. 1. Б-ка КПЛ, XXI.4/100.

Пр. 2–5. Б-ка КСС, № 407 a, b, d; VI–158/810.

НБУВ ВК.

38. История княжества Псковскаго, с присовокуплением плана города Пскова. [Часть 1–4]. – Киев: В Типографии Киево-Печерской Лавры, 1831 года. – 8° (20 см). – Тираж 585. – Ціни: 10–12 р.

Истории княжества Псковскаго часть первая, содержащая общую историю сего княжества и города Пскова. – [10], 321 с. – Сигн.: [5] А–Т^{8} У$^{8+1}$ [1].

На зв. титулу: «Печатать дозволяется. Маия 25 1831 года. Профессор Цензор и Кавалер Иван Снегирев».

З тексту: От Сочинителя читателям. – С. [3–4]; Содержание. – С. [7–10]; Погрешности. – С. [322].

Истории княжества Псковскаго часть вторая, о Псковских князьях, посадниках, тысяцких, генерал-губернаторах, губернаторах и губернских дворянских предводителях, с прибавлением разных Граммат, к истории Пскова относящихся. – [10], 143, [1] с. – Сигн.: [5] А–И^{8}.

На зв. титулу: «Июля 20 1831 года. Профессор Цензор и Кавалер Иван Снегирев».

З тексту: Содержание. – С. [5–10]; Погрешности. – С. [144].

Истории княжества Псковскаго часть третия, содержащая историю Псковской церковной иерархии. – [6], 171, [1] с. – Сигн.: [3] А–І⁸ К⁶.

На зв. титулу: «Июля 23, 1831 года. Печатать дозволяется. Профессор, Цензор и Кавалер Иван Снегирев».

З тексту: Содержание. – С. [5–6]; План Нижняго этажа Псковскаго Троицкаго Собора. – С. 167; Погрешности. – С. [172].

Истории княжества Псковскаго часть четвертая, содержащая сокращенную Псковскую летопись, избранную из разных Российских и чужестранных летописей и особенно из Псковской. – [8], 192, [10] с.: табл. (50,5х20 см). – Сигн.: [4] А–Л⁸ [6].

На зв. титулу: «Июля 23, 1831 года. Печатать дозволяется. Профессор, Цензор и Кавалер Иван Снегирев».

З тексту: Содержание. – С. [5]; Подробная таблица о числе жителей, церквей, монастырей, заведений и проч. Псковской губернии. В 1831 году. – С. [193]; Погрешности. – С. [195]; Имена Подписавшихся на Историю Княжества Псковскаго. – С. [197–204].

Ім'я автора вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

Титули, шмуцтитули. Заставки, кінцівки. У ч. 1 вклеєно розфарбарбований вручну план з описом назв будівель і вулиць: «Планъ города Пскова. Съ поселенными при немъ слободами гравированъ при Военно Топографическомъ Депо 1821 года. Гравировалъ Кантонистъ Артемьевъ. Вырезывалъ слова Кант. Векшинъ» (32х38,5 см).

Список: ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 3055 – История княжества Псковскаго с присовокуплением плана города Пскова. Часть I, со вступлением автора. – 114 арк.; ч. 3–4. – 78 60 арк. Примітки митр. Євгенія, Веніаміна Базилевича.

Історію підготовки праці див. у листах до М. П. Рум'янцева

(9.IV.1817): «С самаго приезда моего во Псков, я занялся собиранием монастырских граммат и других известий, сверх собранных уже из печатных летописей и надписей и изданных в 4 частях с 1790 по 1791 год Николаем Ильинским, под названием: Историческое описание города Пскова и его древних пригородов. Но доселе не отыскал я еще ни одной грамматы старее времен царя Ивана Васильевича и отца его Василия Ивановича, да и сии грамматы касаются только до вотчин монастырских и прав неподсудности мирским властям. Во всех сих остатках безпрестанно повторяется, что прежния грамматы от пожаров и нашествия Литовских и Ливонских людей истреблены» (Переписка: – С. 5).

(4.XI.1818): «Живучи в спокойном месте и в удалении от города, я имею довольно досугу заниматься. «Псковскую историю» вчерне давно я уже кончил по общим летописям и по Псковской, доставленной мне из Москвы А. Малиновским, употребляя в помощь и Ильинскаго описание Пскова, но не иначе как поверяю с Псковской летописью, с которою нашел я у него много и несходства. Лифляндскую Хронику Луки-Давида я давно получил... С одним немцем здешним я всю ее пересмотрел, а немца заставил и всю сполна прочесть. Но во всех 8 томах не нашлось ни слова о Псковских происшествиях... Гораздо более воспользовался я Лифляндскою

историею графа Бреа и Далиновою Шведскою историею... Весьма много ... обяжете меня, когда благоволите сообщить и Эрмитажный список Псковской летописи для сличения, который скоро я и возвращу» (Переписка. – С. 14).

Пр. 1. *Оправа*: картон, обтягнутий сап'яном з тисненим золотим орнаментом; на корінці – тиснено назву і нумерацію частин; обріз золочений.

НБУВ ВС, Р1363/1–2, Р1364/3–4. 1087(I), 1087(II).
Кн. ярлики з шифром КСС.

Пр. 2–4. НБУВ ВС, Гр6125/1–2[1-3], Гр6125/3–4[1-3].

Пр. 5–7. Б-ка КДА, С.XI.5/126 (21–23 см).

Пр. 8. Б-ка КСС, № 1087/1, 3.

Про підготовку псковських планів Є. Болховітінов домовлявся з В. Анастасевичем (3.X.1821): «Умоляю вас остановиться печатанием их в мой убыток... Все не годится, кроме словесных подписей, и я готов заплатить за перегравировку плана на той же доске еще 30 р. вновь. Но для сего поспешите мне прислать оба мои плана по почте, дабы я мог в ту же меру сделать по ним новой. За печерские планы, пущенные также без нашей корректуры в печать, также ворчать...» (Древн. и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 291). У каталозі бібліотеки митрополита 1826 р. у розділі карт є запис: «№ 594/49. Губернскаго Города Пскова въ особенной отъ прочихъ связки Планъ въ ста тридцати восьми екземплярахъ» (ЦДІАК України. – Ф. 184. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 54 зв.).

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу: ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 196–330 (№ 161, 162, 167, 169, 170, 283, 294, 297, 298, 303) та ін.

Зокрема, № 263: «О. Типографъ! Оканчивайте всю «Исторію Псковскую» къ Празднику печатать, такъ, чтобы 200 екз. отдать и въ переплетъ на праздники. Евгеній Митрополитъ Кіевскій. 20 декабря 1830» (Арк. 296); № 163: «О. Типографъ, посылаю вамъ 14 плановъ Пскова, то есть 10 для переплета обеихъ частей въ бумажку и 4 въ корешокъ. Прикажите скорее переплести. Планы должны быть при конце 1-й части. Бумажныя переплеты не обрезывать. Оригиналъ склейте и сшейте, не переплетая, для возвращенія въ цензуру. Е. М. К. 12 ноября 1831 г.» (Арк. 199).

Також див. документацію КПЛ про оплату видання: ЦДІАК України. – Ф. 711: КДА. – Оп. 3. – Спр. 78 – Дело о рассылке книги «История княжества Псковского» (1832); Ф. 128: КПЛ. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507 – Дело о следуемых Типографии за напечатание «Истории княжества Псковскаго» деньгах. – Арк. 479–491.

Репорт Веніаміна (17.III.1837): «За напечатаніе на типографской бумаге «Исторіи княжества Псковскаго» въ 4-х частяхъ на 59 листахъ ... 540 экз. для Его Высокопреосвященства Евгенія ... следуетъ получить по 39 р. съ листа 2301 р. Переплетъ 500 экз. въ бумагу по 40 к. = 200 р. и 40 экз. въ корешекъ по 80 к. = 32 р. Всехъ денегъ 2533 р. Оставшіяся же экз. 35 числомъ при Типографіи могутъ уплачены быть отъ оной за каждый по 6 р., то за вычетомъ 210 р. за экз. оставлены при Типографіи, будетъ следовать только 2323 р., почему и потребно сообщить въ Коммисію для обревизованія имущества покойнаго Евгенія ... съ требованіемъ отъ оной уплаты следуемыхъ въ Типографію денегъ изъ оставшихся по смерти...» (Арк. 479).

«Репорт начальника счетнаго стола ... Агапита (24.III.1837): «1831 г. употреблено типографской бумаги почтовой 7 стопъ – 168 р., неклееной 62 стопы – 868 р. = 1036 р.; наборъ, печатаніе, матеріалы – 1265 р.» (Арк. 482).

Репорт Веніаміна (31.III.1837): «Въ силу предписанія Духовнаго собора репортую, что «Исторія...» передана большею частію въ 1832 г. въ тюкахъ холстомъ обшитыхъ и въ разныхъ нарядныхъ переплетахъ безъ окупорки для отправленія, по словамъ преосвященнаго Евгенія митрополита, въ Псковъ, въ С. П. книгопродавцамъ и въ разныя места, въ теченіи же последующихъ годовъ – по количеству требованія были отдаваемы».

Постанова Київ. Духов. Консисторії (27.XI.1837) про оплату (Арк. 487 зв.).

Репорт намісника КПЛ Серафима: «Принятыхъ мною изъ Коммиссіи учрежденной о имуществе покойнаго ... 5 тыс. р. асс., ассигнованныя самимъ Высокопреосвященнымъ митрополитомъ при Его жизни архипастырской духовнымъ завещаніемъ для положенія въ Банкъ на братскую кружку, ... прошу Соборъ волю почившаго ... выполнить по надлежащему. А 645 р. и 25 к. сребромъ, что составитъ по курсу на асс. 2323 р. за напечатаніе «Псковской исторіи» въ Лаврской типографіи, причислить къ суммамъ сего рода...»

Репорт Духовного собору КПЛ (29.XII.1837): «...Оставшиеся же книги 35 причислить въ приходъ и продать по 10 р.» (Арк. 491).

Передрук (уривок): Преподобный Корнилий // Жития святых Российской церкви (месяц февраль). – СПб., 1857. – С. 230–233.

М. П. Погодін своє видання «Псковской летописи» (М., 1837. – XXX, 280 с.) присвятив пам'яті митр. Євгенія, «знаменитого ревнителя отечественной истории».

Биография. – С. 12 (№ 35); Чтения. – С. 30, 47, 14 (указ.); Пономарев. – С. 219; Чертков 350; Шмурло 2. – С. X; Полетаев. – С. 132–141, 143–150; Геннади. – С. 332; Шибанов 112, 134; 149, 191; КБУВ 24239; КК 252; РАП 1, 782; Петров 3, 435; Федосова 9.

РДБ; РНБ; ДІМ; БАН; НБ СПб ДУ; ЗНБ ВДУ; Дн. ОНБ (ч.3); ЦНБ ХНУ (ч. 1, 3); ОДНБ; ДІБУ; НБУВ ВС, ВК.

39. Собрание поучительных слов, в разные времена и в разных епархиях проповеданных, Святейшаго правительствующаго Синода и Комиссии духовных училищ членом, Евгением, митрополитом Киевским и Галицким, Киево-Печерския лавры священно-архимандритом и разных орденов кавалером... – Киев: В Типографии Киевопечерская Лавры, 1834 – 8°. – 150 проповідей. – Ціна 10 р.

Часть I. Отделение первое, содержащее Поучительныя слова на недели воскресныя. – [4], X, 440 с. (№ 1–43).

Часть II. Отделение первое, содержащее продолжение Поучительных слов на недели воскресныя. – [4], X, 447, [1] с. (№ 44–79).

Часть III. Отделение третие, содержащее Поучительныя слова на праздники Господские и памяти святых. – [4], XII, 490 с. (№ 80–123).

Часть IV. Отделение четвертое, содержащее Поучительныя слова на высокоторжественные дни. – [4], VII, [1], 323, [1] с. (№ 124–150).

Рец.: Книги, изданные в России. Киевская литература (с 1832 по 1837 год). Отделение духовное // ЖМНП. – 1837. – Ч. 16. – № 12. – V: Новости и смесь. – С. 452–453.

Рукопис з правками Є. О. Болховітінова див.: ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 522: Собрание поуч ительных слов (1834), 842 арк. Список.

З тексту: № 122. Слово на память освящения храма св. великомученика Георгія (ноября 26) иже в Киеве у Златых Врат св. Софии, и на кавалерский праздник св. Георгия.

«[...] Знаменитый в бытописаниях наших Великий князь Ярослав, во святом крещении Георгий, достойный сын и наследник Равноапостольнаго родителя Владимира Великаго, отмститель братоубийце за кровь трех братий своих, покоритель Ливонии, победитель Польши и Литвы, истребитель диких варваров печенегов, страх самых греков, покровитель многих князей гонимых, союзник современных себе знаменитейших государей, распространитель пределов Отечества, основатель многих градов и твердынь, возобновитель Киева, огнем и граблениями опустошеннаго, создатель знаменитаго величием и благолепием храма Святыя Софии и многих других, благочестивый любитель церковных уставов и чиноположений, учредитель многих обителей, славных подвигами веры, друг пастырей и наставников Церкви, распространитель духовнаго и гражданскаго просвещения в России, собиратель и умножитель душеспасительных книг, мудрый законодавец – Ярослав при последних летах знаменитыя своея жизни возжелал сверх многих других памятников благочестия своего, создать великолепнейший храм тезоименитому своему святому великомученику Георгию при славных Вратах Златых, им же пред двором Святыя Софии воздвигнутых. С каким нетерпеливым усердием начал он сие святое дело; с какою радостию совершил; с каким торжеством праздновал сие совершение; какими торжественными установлениями думал он увековечить сей памятник, описывают нам то церковныя повести. Едва освятил сей храм Блаженный Иларион, первый из российскаго рода им самим избранный митрополит Киевский, то Ярослав повелел ежегодно праздновать память освящения сего по всей России. А дабы еще более памятным церкви соделать храм сей, он учредил быть в оном навсегда возведению всех новопоставляемых Российских епископов. Казалось, вечным долженствовал быть сей последний священный памятник славы Ярославовой. Но что вечным может быть на земли? Где ныне сей славный храм Ярославов? Его самое основание погребено под землею, и сии стены, воздвигнутыя уже позднейшим потомством, служат оному только надгробием. Где те огромныя во вратах каморы, из коих, по сказанию бытописателей, Ярослав истощал свое богатство делателям сего храма? Едва уже и место их нам известно. Самый великий храм Святыя Софии, соперником Константинопольскому в красоте устроенный, уцелел только частию от разрушения времен, и под крылом его ненарушим от варварских рук сохранился един гроб Создателя. Так-то ненадежны, тленны, невечны все рукотворные памятники славы человеческой! «Всяка плоть яко трава, – говорит Св. Апостол Петр, – и всяка слава человеча, яко цвет травный; изше трава и цвет ее отпаде». Один «глагол Господен пребывает вовеки», и сим-то глаголом чья слава запечатлена будет, того вовеки прославляет и Церковь его [...]» (Арк. 634–639).

Див. справу про видання: Указ Св. Синоду про розгляд рукопису (2.VIII.1833), звіт митрополита Іони, указ з дозволом на друк (12.IX.1833).

[Розпорядження автора]: «Духовному Собору Кіевопечерскія Лавры. По благословенію Св. Синода напечатанное въ оной Лавре Собраніе моихъ поученій уступаю я въ пользу Лавры, съ темъ, чтобы для меня отдельно было сто екз. въ разномъ переплете. Евгеній митрополітъ Кіевскій. 6 сентября 1834» (Арк. 18).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 14–19. Копії.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу: ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 242–243, 245 (№ 207, 208, 211), 248 (№ 213).

Пр. 1–5. Б-ка КПЛ, V.3/183.

Пр. 6. Б-ка ун-ту св. Володимира, 1841/252.

Пр. 7. Б-ка КСС, № 1433/1-4.

Биография. – С. 13 (№ 43); Ольхин 640; Пономарев. – С. 219; КБУВ 14768; СК КПЛ 3350; Геннади. – С. 332; Петров 3, 441; Федосова 11.

РДБ; РНБ; БАН; НБ СПб ДУ; ЗНБ ВДУ; ЦНБ ХІІУ; ХДНБ (ч. 4); ДІБУ; ДМКУ (ч. 1); НБУВ ВК.

39.1. Слово на память преподобнаго отца нашего Саввы Крыпецкаго, Псковскаго чудотворца, проповеданное в Псковском Крыпецком монастыре 18 [!] года августа 28 Евгением Архиепископом Псковским, Лифляндским и Курляндским, что ныне митрополит Киевский. – Киев: В типографии Киевопечерския Лавры, 1834. – 8°. – Тираж 50.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова друкарю КПЛ Веніаміну Базилевичу: «Отецъ Типографъ! Напечатайте проповедь на память преподобнаго Саввы Крыпецкаго особо 50 екземпляровъ на белой бумаге и корректуру пришлите ко мне. Заглавіе сей проповеди смотрите здесь на обороте. Е. М. К. 3 апреля 1834. [...]». ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 239–240 (№ 203).

Див. також даний каталог, № 55.

40. Краткое историческое сведение о селении Белогородке. – Киев: В типографии Киевопечерской лавры, 1834. – [1], [1] с.; 2° (45х26 см).

Заява Є. О. Болховітінова: «В Московский цензурный комитет. По цензуре онаго комитета напечатаное «Краткое историческое сведение о селении Белогородке» в четырех экземплярах с подлинником при сем представляется с прозбою о выдаче позволения на выпуск онаго из типографии Киево-Печерской ... мая 1835 года» (Письма Киевского митрополита Евгения Болховитинова к игумену (впоследствии архимандриту) Серафиму Покровскому (1822–1837 гг.) / Сообщ. Л. С. М[ацеевич]. – К., 1913. – С. 147–148).

Білет № 229 Московського цензурного комітету на випуск книги (22.V.1835).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 9–97.

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*: «Въ библіотеку Кіевской Академіи».

Б-ка КДА, С. XI. 2/193.

Пр. 2. С. 55364 (42х26 см).

Крыловский 29817; Ольхин 2274; Петров 3, 734.

НБУВ ВК, ЗФ.

41. Словарь русских светских писателей, соотечественников и чужестранцев, писавших в России, служащий дополнением к Словарю писателей духовнаго чина, составленному митрополитом Евгением. Том 1: От А до Г / Издание И. Снегирева. – Москва: В Университетской Типографии, 1838. – XXVIII, 367, [9] с.; 4° (23 см). – Сигн.: [14] 1–23^{8} [4]. – Тираж 1200. – Ціна 10 р.

На зв. титулу: «Печатать позволяется с тем, чтобы по отпечатании было представлено узаконенное число экземпляров. Москва. Июня 6го дня 1836 года. Цензор В. Флеров. Иждивением А. С. Ширяева». Видавнича марка «ИМУТ».

Видання не продовжувалось.

Зміст: Предисловие издателя [факсимиле письма автора]. – С. III–XI; Биография Евгения митрополита Киевскаго. 1835 года. – С. XIII–XXVIII; Словарь руских писателей. – С. 1–367; Замеченныя опечатки и ошибки. – С. [368]; Оглавление. – С. [369–378].

Є. О. Болховітінов писав до І. М. Снєгірьова

(8.VII.1831): «Все мои записки о светских русских писателях я охотно к Вам пришлю, но это будет целый короб и разбирать Вам будет много хлопот, по крайней мере я вверяю его другу, а у меня по смерти все пропадет. Я и «Словарь духовных писателей» намерен завещать Вашему историческому обществу».

(10.III.36): «...отправляю к вам с транспортною почтою. Напишу вам и совет, откуда брать дополнения. Лет 20 уже я перестал сам работать над сими биографиями, а потому достанется вам много дополнить...»

«Я еще нашел в своей архиве список другой сего словаря, который препровожду к вам же. Работайте над ним к вашей чести и славе. Я никакого вознаграждения не хочу, кроме нескольких отпечатанных экз.»

(13.VII.1836): «...Наперскаго словарь об остзейских ученых у меня есть и по требованию вашему посылаю вам его: но долго не держите и возвратите. Есть у меня «Словарь ученых поляков», напеч. во Львове 1833 г. в трех томах. В нем есть и наши малороссийские писатели и много относительнаго до России [Chodyniecki I. Dykcyonarz uczonych Polaków]...»

«При издании Вами Словаря, не упоминайте о моем имени, журналисты и публика сами вспомнят обо мне, а по смерти моей как хотят».

(Старина рус. земли. – СПб., 1871. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 118, 130–131, 133).

Всього 271 стаття. І. М. Снєгірьов доповнив текст своїми (позначено*) та статтями інших авторів, тому Євгеніївських лише 126, але і пропущено було 12 (за списком у виданні 1845 р.). Проте іноді доповнення, як видно із статті «Боян», – незначні.

Рец.: П-й С. [Полторацкий С. Д.] Библиографические замечания на «Словарь русских светских писателей», изд. г. Снегиревым. (М., 1838, Т. 1) // Сын отечества. – 1838. – Т. 3. – Отд. 6. – № 1. – С. 3–4.

Словарь... // Современник. – 1838. – Т. 9. – С. 84.

Сенковский О. И. Словарь... // Библиотека для чтения. – 1838. – Т. 26. – Отд. 5. – С. 37–48.

Снегирев И. М. Словарь... // Галатея. – 1839. – № 5. – С. 419–422.

Попередньо Є. О. Болховітінов домовлявся про видання «Словаря» з проф. В. М. Перевощиковим у Дерпті, але без успіху – див. листи (28.IX.1821, 17.XII.1821):

«...мне надобно поспешить издать Словарь и светских писателей, ибо я старею. Вы видели, что он весь у меня уже кончен, а в недавния времена умножили его еще вновь умершие. Новыя же статьи я сам вновь подробнее переделал; остается переписать. Но мне также труд не легкий переписанное поверить и выправить нерадивую обыкновенно переписку» (Рус. архив. – 1890. – Т. 3. – № 12. – С. 432, 435–436).

Також опубл. уривок листа В. Г. Анастасевича (1834): «... Повторяю ... просьбу прислать хоть лоскутья «Словаря рос. свет. писателей», который г. Плетнев издал бы от себя с признательностию в своей Истории российской словесности. Жаль этого Вашего многолетняго труда, если он при Вас не увидит божьего света...» (Чт. МОИДР. – 1884. – № 4. – С. 50).

Пр. 1. НБУВ ВС, П936 (22 см).

Пр. 2. Б-ка КДА, ВХХХVI.7/220.

Пр. 3. І Гімн., VI.А.443.

Пр. 4. XI.3/33.

Чтения. – С. 210, 235–237, 14 (указ.); Пономарев. – С. 220; Шмурло 2. – С. VI; Чертков 1262; Шибанов 105, 407; 116, 406; СК КПЛ 5031(1880); Кауфман 664; СК (р).

РДБ; РНБ; ДІМ; БАН; НБ СПб ДУ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС, ВК, ЗФ.

41.1. Словарь русских светских писателей, соотечественников и чужестранцев, писавших в России / Сочинение митрополита Евгения. – Издание Москвитянина... – Москва: В Университетской Типографии, 1845; 4° (22 см). – Ціни: 1–3 р.

Т. 1: А–К. – VI, 20, 328 с. – Сигн.: [13] 1–20^8 21^4.

Т. 2: Л–Ѳ. – 290, XVI с. – Сигн.: [1] 1–18^8 [9].

На зв. титулу: «Печатать позволяется с тем, чтобы по отпечатании было представлено в Цензурный Комитет узаконенное число экземпляров. Москва, марта 26го дня 1845 года. Статский Советник и Цензор И. Снегирев». Видавнича марка «ИМУТ».

Зі змісту: Предисловие издателя (23.II.1845). – С. I–II; Предисловие сочинителя. – С. V–VI; Биография Евгения митрополита Киевскаго. 1835 года. – С. 1–20; Оглавление. – С. I–XVI.

Всього 451 стаття. І. Снєгірьов видав тільки частину матеріалів з доповненями, без коштів і підтримки АН зовсім збіднів (вся професорська пенсія йшла на виплату боргів). «После он продал Словарь Евгения М. П. Погодину за 1500 руб. асс. Жаль, что в бумагах Евгения были автобиографии; их-то он не передал Погодину для издания» (Сахаров И. П. Записки // Рус. Архив. – 1873. – Т. 1. – Стб. 974). Не ввійшли біографії П. Кеппена, І. Городського (1819). Автограф Є. Болховітінова (ІРЛІ ВР. – Ф. 617. – Спр. 10102. – Арк. 12); автобіографія В. Г. Анастасевича 10.VII.1819 (РНБ. – Собр. Автогр. – Спр. 205).

РНБ ВРРК. – Ф. 588 (Погодин М. П.). – Спр. 2009/1–5 – Записки к Словарю историческому о русских писателях Е. Болховитинова. Т. 1–2; Евгений. Словарь исторический о бывших в России писателях духовнаго чина. Т. 1–2; Евгений. Словарь русских светских писателей. [Списки].

Рец.: [Словарь...] // Отеч. записки. – 1845. – Т. 40. – № 6. – Отд. 6. – С. 59–61.

Дж.: Бычков А. Ф. О Словарях русских писателей митр. Евгения // Чтения 18 декабря 1867 года... – СПб., 1868. – С. 247–288; Каталог собрания автографов М. П. Погодина / Сост. Н. А. Дворецкая; ГПБ. – Л., 1960. – С. 4–5.

Пр. 1. *Деф.*: відсутні с. 251–258 (Іоан Смера).

НБУВ ВС, П937–938.

Пр. 2–3. Во32853/1, 2.

Пр. 4. І Гімн., VI.А.203.
Пр. 5. Попов 13346.
Пр. 6. Б-ка КПЛ, XI.3/33.
Пр. 7. Б-ка ун-ту св. Володимира, 1846-748.
Чтения. – С. 237; Пономарев. – С. 221; Шмурло 2. – С. X; Чертков 1263; Шибанов 69, 151; 14, 192; Геннади. – С. 332; СК КПЛ 5031; Крыловский 13042; Смирнов 1438; Бурцев 1973; Кауфман 665; Смирнов-Сокольский 3803; Федосова 12.
РДБ; ДІМ; РНБ; БАН; НБ СПб ДУ; ЗНБ ВДУ; БНП; Дн. ОНБ; ЦНБ ХНУ; ХДНБ; ОДНБ; ДІБУ; ДБУ (т. 2); НБУВ ВС, ВК, ДБО, ЗФ.

41.2. Slowar russkich swetskich pisateley... = A dictionary of secular writers, both jellow-countrymen and foreigners, who wrote in Russia: [2 v. in 1]. – Reprint. – [Westmead]: Gregg International Publishers, 1971.
NUC (1973–1977), 34. – P. 560.

42. Биография Арсения Мацеевича, архиепископа Ростовскаго и Ярославскаго / (Изд. кн. Ав. Галицын [!]). – Лейпциг: Вольфганг Гергард: Центральный книжній [!] магазин для славянских стран; [Наумбург: в типографии Г. Петца], 1863. – 28 с.; 16° (13 см). – (Русская библиотска. – Т. 19).
Друкарню вказано наприкінці тексту. Вихідні дані також нім. м. Видавець – Августин Петрович Голіцин.
НБУВ ВС, П4141 (ксерокопія).
Попередні публ.: Биография... // Чт. ОИДР. – 1862. – Кн. 2. – С. 10–14; Кн. 3. – С. 134–143. – У ст.: Толстой М. В. Арсений Мацеевич. – Див. також каталог III, № 16.11.
Арсеній Мацієвич (1696/7–28.II.1772) – митрополит Тобольський (з 1741) і Ростовський (з 1742), засуджений (з 1763), позбавлений сану (26.XII.1767), Св. Собор РПЦ відновив у сані (1917–1918), Ювілейний Архієрейський Собор канонізував як священномученика (Москва, 2000).
Збереглися виписки з архівних документів (з «Дела» Арсенія Мацієвича, його листа єпископу Пімену), автографи листів сенатора І. В. Лопухіна (14 і 21.XI.1813, майже дослівно введені до тексту) та 6 чистових копій біографії.
Див.: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 391/719. Папір 1813 р., оправа 1821 р.
Оскільки текст з правками Амвросія Орнатського, то М. І. Петров і В. С. Іконников вважали його автором. Орнатський у примітках додав відомості з листа М. М. Булдакова до ректора Новгородської семінарії А. В. [архімандрита Володимира Ужинського]. М. М. Клевенський автором вказав видавця А. П. Голіцина.
І. В. Лопухін замовив і надіслав Є. О. Болховітінову гравійований портрет Арсенія Мацієвича (рис. А. Ковалькова, грав. А. Осипова), а у своєму маєтку Савинському на Орловщині спорудив пам'ятник: копію каземату, в якому був замурований митрополит, і камінь з пам'ятним написом 14.IV.1813 (Лопухин И. В. Орлиная Пустынь // Друг юношества. – 1814. – № 3; ... // День. – 1862. – № 19).
Для порівняння див. один з листів І. В. Лопухіна про Арсенія Мацієвича, надісланий Євгенію Болховітінову:
«Преосвященнейшій владыко! Милостивый архипастырь!
Замешкался я писать на вопросы Вашего Преосвященства подлинно о феномене въ своемъ роде. Извините. Хотелось написать пообстоятельнее.

О суде надъ нимъ не можетъ ныне и быть сведенія въ Синоде, Первой судъ по случаю протеста противъ отбора м[она]стырскихъ вотчинъ производился въ 1763 г. надъ нимъ и конченъ въ Синоде; но все ето дело, при тайномъ следствіи второмъ, за слова, въ 1767 или въ 8 году; тогда какъ покойная императрица въ Казанскій свой вояжъ присутствовала въ Москве, взято въ оную для справки въ Тайную експедицію, въ которой и осталось, и я его виделъ вместе съ новымъ темъ деломъ въ архиве.

Скончался онъ въ Ревельскомъ заточеніи въ 1771 или 72 году, именно не помню: только верно въ одномъ изъ сихъ двухъ годовъ, и больш[е] помнится въ последнемъ. Я виделъ подлинный рапортъ обер-коммендантa, съ приложеніемъ подписки, взятой подъ опасеніемъ смертнаго наказанія, отъ того священника, которой его при смерти исповедывалъ и причащалъ, чтобъ никогда никому о томъ не сказывать. Тутъ же приложенъ и реестръ оставшихся после него платью и нескольким книгамъ. Гардеробъ, можете себе представить, былъ не щегольской: однако былъ, помнится, овчинной тулупъ покрытый китайкою, а въ числе последнихъ находился: Арндтъ, на латынскомъ. И доносится, что онъ мірскимъ погребеніемъ, какъ неизвестный арестантъ, схороненъ при церкви Алексея митрополита. Такъ, кажется, о месте его погребенія и въ Вашей книге сказано.

Что многіе, какъ писать ко мне изволите, место погребенія его назначаютъ въ Сибири въ Верхнеудинскомъ остроге, то отчего такой слухъ могъ пронестись я Вашему Преосвященству развяжу. Съ самаго моего робячества, и гораздо прежде его смерти, и я всегда слышалъ, что онъ сосланъ въ Сибирь и на дороге умеръ, не досхавъ до назначеннаго ему места. Видалъ даже рукописные листочки объ обстоятельствахъ его смерти, якобы въ церкви, на молитве стоя на коленахъ и проч. Такъ даже думали и съ удивленіемъ противное тому по вернымъ доказательствамъ впервые узналъ отъ меня покойный преосв. Платонъ Московскій, который во время втораго тайнаго следствія былъ уже давно при дворе и Троицкимъ архимандритомъ, и членомъ Синода.

Вотъ отчего могло оное быть. Покойница крайне его прятала, крайне уважая или, про старину можно сказать попросту, боявшись. По резолюціи о Ревельскомъ его заточеніи посланъ былъ въ Архангелогородскую губернскую канцелярію (въ которую онъ по доносу за слова изъ Никольскаго Корельскаго монастыря, былъ взятъ и содержался) сенатскихъ ротъ маіоръ Тоузаковъ съ предложеніемъ отъ генерала-прокурора, чтобъ изъ монашескаго переодевъ его въ крестьянское платье, подъ именемъ Андрея Враля, везти въ ссылку въ Сибирь. Когда же Тоузаковъ изъ Москвы (где тогда была императрица) уехалъ, то посланъ былъ гвардіи офицеръ Нолькенъ (пишу по документамъ) въ Вологду, что когда неизвестнаго арестанта въ нее Тоузаковъ привезетъ, взять его и отвезти въ Ревель къ обер-коммендантy: и все ето подъ величайшимъ секретомъ, такъ что и приставы при сдаче не знали, а отъехавъ изъ места размены, последній сведалъ, куда едетъ. Между темъ можетъ быть, когонибудь другаго подъ его именемъ и въ Сибирь отправили. Покойница такъ его прятала и опасалась, что я виделъ при деле же собственною ея рукою къ Ревельскому обер-коммендантy генерал-лейтенанту Кохіусу (отъ котораго все касавшіяся до сего арестанта бумаги по смерти его, арестанта, возвращены) писанное весьма же секретно письмо* такого содержанія: «У васъ въ крепкой клетке есть важная птичка, береги, чтобъ не улетела. Надеюсь, не подведете себя подъ большой ответъ и проч.»,

а въ конце уже безъ аллегоріи: «Народъ его очень почитаетъ, изстари привыкъ щитать его святымъ, а онъ больше ничего, какъ превеликой плутъ и лицемеръ». Вотъ какъ она ето дело трактовала.

И вела его такъ секретно, что последнее его следствіе производила только съ генерал-прокуроромъ да Шешковскимъ; и кроме ихъ едва ли кто и зналъ, что есть такое дело: разве покойный графъ Никита Иван. Панинъ и Григорій Григорьев. Орловъ.

Въ деле документовъ не видно; а я довольно достоверно слышалъ, что провозя его въ Ревель, завозили и въ Москву очень же тайно, и будто онъ тутъ рано поутру въ саду Головинскаго дворца, при двухъ помянутыхъ графахъ, представленъ былъ императрице – заговорилъ – и она ушла, будто зажавши уши.

При етой завязке, слышалъ я, родилось и третіе дело, котораго однако въ архиве нетъ и едва ли не тогда же созжено. А вотъ какое: 1. На дороге онъ сделался при смерти боленъ, просилъ исповедаться и причаститься. Привели сельскаго священника съ запасными дарами. Арестантъ лежалъ въ своемъ крестьянскомъ костюме, но священникъ видитъ его въ полномъ архіерейскомъ облаченіи, и вместо исповеди брякъ передъ нимъ на колени, проситъ благословенія. Но Арсеній уверилъ его, что ему мечта и просилъ исполнить свое дело. 2. Когда его, и все весьма тайно, провозили черезъ Ростовъ ночью: то въ Яковлевскомъ монастыре зазвонили колокола такимъ звономъ будто, какъ бываетъ при архіерейскихъ встречахъ; а кто и какъ звонил – не нашли; и въ то же время будто въ церкви загорелись свечи и сторожа видели, что онъ въ полномъ облаченіи осеняетъ.

Слухъ о первомъ анекдоте доходилъ до меня и отъ знатныхъ тогдашняго времени придворныхъ и о второмъ, кажется, не безъ причины; а вотъ почему: хоть все это, конечно, слухи, может быть, сказки съ прибавкою, но что дело о томъ было, верно. Мне сказывалъ покойникъ Черединъ, бывшій в Москве при Тайной експедиціи, котораго или о которомъ и Ваше Преосвященство, живучи въ Москве, можетъ быть, знали. Онъ ето дело и следствіе объ оныхъ анекдотахъ помнилъ, бывши уже изряднымъ тогда мальчикомъ, и служа въ Тайной подъ протекціей Шешковскаго, родни своего, которой его и всегда выводилъ. Онъ мне сказывалъ, что Арс. тогда содержался въ Преображенскомъ, где была Тайная до Рязанскаго подворья; и дело-де было самое деликатное (ето его слово). Государыня-де очень интересовалась, и Шешковскій до того записался и въ разспросахъ, не спавши ночи, разнымъ по анекдотамъ онымъ людямъ заговорился, что когда уже и дело кончилось, то ему безпрестанно хотелось говорить и писать отъ разгоряченности, такъ что ген.-прок. кн. Вяземскій принужденъ былъ велеть ему кровь пустить и приставилъ надежныхъ сенатскихъ курьеровъ, чтобъ не давать ему ни пера, ни бумаги, ни слова съ нимъ не говорить, не выпускать его изъ горницы и къ нему никого не допускать, пока онъ выспался и опамятовался. Въ подтвержденіе еще я слышалъ отъ Николая Дмитріевича Дурново, который будучи гвардіи офицеромъ, въ 1763 году провозилъ Арс. изъ Ростова къ Синодальному суду, что въ то же время, то есть летъ черезъ пять после оной коммисіи, государыня въ Москве, вдругъ призвавъ его къ себе въ спальню, наедине разспрашивала: «Когда онъ въ 1763 году бралъ архіерея изъ Ростова то былъ ли на немъ такой-то и такой-то крестъ съ мощами, и не могъ ли онъ его съ собою увезти?» Дурново отвечалъ, что не бывало, а зачемъ былъ вопросъ, не зналъ; и при разговоре уже со мною догадывался, что поводомъ къ тому была новая ета исторія, «а Г. де очень прилежно меня разспрашивала».

Шешковской покойникъ видно при етихъ похожденьяхъ получилъ отъ чего-нибудь впечатленіе къ памяти Арс., потому что я знаю, онъ по саму смертъ свою, хоть чуть ему кто покороче едитъ въ Ревель, давалъ серебряные рубли на панихиду по Андрее.

Вотъ Вашему Преосвященству за молчаніе какая пространная реляція. Едва ли успею прочитать до куверта. И я записался, будто покойный Степанъ Ивановичъ Шешковскій, царство ему небесное. Темъ больше ему желаю блаженствовать, что онъ, не знавши меня даже въ лице, не могъ меня терпеть.

Извините погрешности моего письма противъ связи, а исторической, конечно, нетъ ни одной. Смело запечатаю не читавши.

Наконец, Вашему Преосвященству угодно знать, что значатъ въ естампе подъ архіерейскимъ изображеніемъ буквы: A. R. S.? Они значатъ худую мою латынь. Сперва не пришло мне на мысль вырезать на окошке надписи. А подъ етимъ изображеніемъ его въ архіер. виде, какъ будто подъ висящею въ темнице иконою какого-нибудь нерускаго, поставить буквы въ сокращеніи изображающія его имя: потомъ, чтобъ еще больше закрыть, я назначилъ точки, которыя совсемъ переменили смыслъ и заставили меня толковать, не будетъ ли ето значить: Арсеній святитель Ростовскій. Однако и ето, ежели верить здешнимъ сельскимъ латынщикамъ, невпопад же.

Очень меня порадовалъ благосклонный Ваш отзывъ объ отце Иннокентіи [Тихомировс], которому покорнейше прошу отъ меня поклониться. Милостью своею къ стому доброму человеку и приятелю моему крайне обязать меня изволите.

Еще прошу о благодетельной рекомендаціи по епархіи Вашей журнала «Друга юношества» и пр., котораго объявленіе на следующій годъ прилагаю. Можетъ быть, въ Калуге больше найдется охотниковъ до добраго чтенія, нежели было въ Вологде. А стараніемъ о распространеніи онаго я мню (и конечно не ошибаюсь) приносить службу Богу.

Покорнейшій слуга И. Лопухинъ.

21 ноября 1813 г. изъ того же села Воскресенскаго.

* незадолго уже передъ смертію Арсен».

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 391/719. – Арк. 11–14 зв.

1827 р. М. Муравйов передав на зберігання до Архіву Міністерства іноземних справ у Москві (Розряд VI, № 399, 389 арк.) «Дело о разстриге Арсении» 1763 р. (див.: Соловьев С. История России с древнейших времен. – СПб., 1879. – Т. 25. – С. 1444–1454). Там же було «Дело» 1767–72 рр. (Рус. старина. 1885. Т. 45–46). З Архіву Св. Синоду опубл. документ (№ 231): Автобиография Арсения Мацеевича (12.V.1738) // Осмнадцатый век. – 1868. – Т. 2. – С. 361–365; ... // Ярославские епарх. вед. – 1869. – № 17.

Цінні монографії з публ. дж.: Попов М. С. Арсений Мацеевич и его дело. – СПб., 1912. – XX, 591, 88 с.; Іларіон (Огієнко І.) Митрополит мученик Арсеній Мацієвич: Іст. монографія. – Вінніпег, 1964; ... // Іларіон (Огієнко І.) Життєписи великих українців. – К.: Либідь, 1999. – С. 354–543.

Клевенский 155; СКРНЗП 187.

РДБ; РНБ; БАН; НБУВ ВС (ксерокопія).

43. Об осаде Пскова в 1581 году. – Псков: Славянская типография, 1881. – 66 с.; 8° (21 см).

Передрук ст.: Осада Пскова Польским Королем Стефаном Баторием в 1581 году. (Выписка из Истории Княжества Псковскаго) // Повременное издание Императорской Российской Академии. – СПб., 1831. – С. 32–92. – 8°. – Сообщено Преосвященнейшим Евгением Митрополитом Киевским.

Рукопис праці Євгеній (Болховітінов) надіслав П. І. Соколову до Санктпетербургу для публікації в 1830 р.

СПб ВА РАН. – Ф. 8. – Оп. 3. – Т. 2. – № 12.

Серед використаних джерел в «Истории княжества Псковскаго» (К., 1831. – Ч. 4. – С. 7) Є. О. Болховітінов назвав рукописи: «...3. Серапиона монаха Описание осады Пскова королем Баторием. 4. Летопись Покровской церкви на Проломе о том же»; також книги: «...14. Стрыковскаго... Описание похода короля Стефана Батория на Псков до Великих Лук. 15. Гейденштейна, секретаря короля..., бывшаго с ним в походе под Псков, Описание осады онаго».

Див. текст, опублікований за списком, придбаним І. І. Сахаровим 1842 р.: Повесть о прихожении литовскаго короля Степана на великий и славный град Псков (Чт. МОИДР. – 1847. – № 7. – Прил. – [4], 47 с.). У передмові видавця згадується вказівка про ченця Серапіона, але самої праці Є. О. Болховітінова (зведеного списку з кількох рукописів), – для порівняння не було.

РАП 2, 1660.

РНБ; НБУВ ВС (ксерокопія).

ВИДАННЯ, УПОРЯДКОВАНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ

44. Новая латинская азбука, содержащая кроме обыкновенных начатков латинскаго языка, обстоятельное показание произношения и правописания как древняго, так и новаго; также краткий словарь, расположенный по алфавиту, заключающий в себе все первоначальныя латинския речения и образ их грамматических перемен, с прибавлением греческих слов, употребительнейших в латинском языке; потом краткие учтивые разговоры и выражения, могущия быть употребляемы в письмах; наконец подробный и ясный римский календарь: В пользу российскаго юношества изданная. – Москва: В типографии [М.] Пономарева: Иждивением М. Петрова, 1788 года. – [2], XVI, 64 с.; 4° (21 см). – Сигн.: [1])(²)*(²)( )()(²)()()(²)(² A-O².

Ім'я упорядника вказане у біографії Є. О. Болховітінова.

На зв. титулу видавнича марка «МП». Частина тексту в дві шпальти (с. 1–64).

Зміст: Новая латинская азбука. – С. I–XVI; Краткий словарь для памяти. – С. 1–58; Римской календарь для чтения древних латинских писателей, булл, диплом и других актов. – С. 59–64.

Лінійні прикраси на титулі, біля колонцифр, кінцівка.

Автограф Є. О. Болховітінова:

зв. верхн. форзацу – «Petrus Ramus прежде всехъ различилъ J и V согласныя отъ I и U гласныхъ. И отъ его-то имени первыя оныя две буквы согласныя называются Ramistes. Типографщикъ Жилль Бей (Gilles Bays) первой употребилъ сіе различіе: Dans le commentaire de mignetult sur les epitres d'Horace publie a Paris en 1584 До

79 года после Рожд. Христ. и немного далее въ греческомъ и латинскомъ письме употребляемы были только прописныя буквы, каковы видны на надписяхъ, а после уже вошло въ обыкновеніе строчное письмо».

зв. титулу – примітка «во французской».

Оправа: картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненим орнаментом на корінці.

НБУВ ВС, І р1118. 1139. На корінці – кн. ярлик.

Ьиография. – С. 5 (№ 1); Соп. 1792, 3647; Пономарев. – С. 200; Шмурло 1, 6, Шмурло 2. С. 80–81, 86; Геннади. – С. 331; СК 2100; Петров 1, 1532.

РДБ; БАН; РНБ; НБУВ ВС.

45. Торжество Воронежской семинарии на первый случай радостнейшего прибытия во град Воронеж его преосвященства Мефодия, епископа Воронежскаго и Черкасскаго, которое обрадованная сим прибытием Воронежская семинария его преосвященству, Аполлону, отцу и покровителю своему, с искренним высокопочитанием и усердием посвящает 1795 года. – [М.: Унив. тип.], 1795. – 18 с.; 4° (25 см).

Зміст: [Болховитинов Е. А.] Ode. – С. 3–4; Vota musarum Idillium. – С. 8 10; Дифирамб. – С. 11; Apostrophe ad musas. – С. 12; [Сцепенский С.] Ода. – С. 8; [Воскресенский В.] Кант 1 2. – С. 13–14.

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

титул – внизу доповнено до року видання: «іюля 20».

С. 4 – внизу вказаний автор: «Е. В.» [= «Evthymius Bolchovitinov»].

С. 8, ряд 14 зн. – перекр. «mechum»; внизу вказаний автор: «Simeon Scepenskij».

С. 10, ряд 5 зн. – виправлено «Dumque»; внизу вказаний автор: «Е. В.»

С. 11 – внизу вказаний автор: «Е. В.»

С. 12, ряд 5 зн. – перекр. «atque suis», зверху допов. «et veltuis»; внизу вказаний автор «Ѥ. В.»

С. 13–14 – внизу вказаний автор: «Bas. Voskresensky».

Припл. до: Содержание ученых рассуждений Имп. Академии наук, изданных в четвертом томе Новых комментариев. – [СПб., б. г.]

Припл. 56 од.

Оправа: картон, оклеєний синім папером (стертий); корінець з коричневої шкіри (частина відірвана).

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Н473(30) (24 см). Штемпель КСС, № 1232.

Пр. 2. Припл. 33 од.

НБУВ ВС, Н560(19) (25 см) – конволют з б-ки КДА. В XIX 7/366.

Крыловский 12027; Битовт 2489; СК 7292; СКД. – С. 122.

БАН; НБУВ ВС.

46. Иннокентий (Полянский, Иван Федорович; 1751–1794). Избранныя поучения преосвященнаго Иннокентия бывшаго епископа Воронежскаго, проповедыванныя им во время своего правления епархиею с 1788 года сентября 17 по 1794 года апреля 15, с приобщением Краткаго начертания жизни и кончины его / Собрал и издал воронежской семинарии префект, Павловский протоиерей, Евфимий Болховитинов. – Воронеж: В Типографии Губернскаго Правления, 1799 года. – XVI, 159, [1] с.; 8° (22 см). – Сигн.:)(⁸ A-I⁸. – Ціна 2 р.

Зв. титулу: «С дозволения Московской Цепсуры».

Зміст: П[рефект] Е. Болховитинов. Благочестивому читателю. – С. III–V. Краткое начертание жизни и кончины преосвященнаго Иннокентия. – С. VII–X. Реестр и содержание. – С. XI–XVI; Иннокентий (Полянский). [14 Слов 1788–1794 гг.]; Погрешности. – С. 159.

Віньєтка на титулі, заставки, кінцівки.

Існує варіант 2 – титул з доповненням після вихідних даних: «Иждивением Воронежскаго купца Ивана Шубина».

Пр. 1 – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр5312(1). – Див. опис № 2.1 даного каталогу.

Пр. 2. Титул – запис бібліотекаря: «Кіевской Академіи»; поаркушно: «Сія книга поступила въ Библіотеку Кіевской Академіи 1827 г.». *Деф.*: верх сторінок пошкоджений.

НБУВ ВС, Гр1990.

Биография. – С. 15–16; Соп. 8580; Смирдин 440; Пономарев. – С. 203; Шмурло 1, 51; Шмурло 2. – С. 166, 222; Крыловский 5428; СК 2519; Петров 1, 249.

РДБ (вар. 1, 2); БАН (вар. 1, 2); РНБ (вар. 2); ДПІБ (вар. 1, 2); ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС (вар. 1).

47. Тихон (Соколов, Тимофей Савельевич; 1724–1783). Остальные сочинения преосвященнаго Тихона бывшаго прежде епископа Кексгольмскаго и Ладожскаго, а потом Воронежскаго и Елецкаго. Для удовольствия и душевныя пользы благочестивых читателей, а особенно для любителей памяти сего преосвященнаго, собранныя и изданныя, Воронежской семинарии префектом, Павловским протоиереем Евфимом Болховитиновым. – В Санктпетербурге: Псчатано в императорской типографии: Иждивением И. Глазунова, 1799. – XV, 336 с.; 8° (21 см). – Сигн.: ^{8}А-Ф^{8}. – Ціна 5 р.

Пр. 1. НБУВ ВС, Гр4670.

Пр. 2. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, V.6/54$^{2-3}$.

Биография. – С. 15; Соп. 7959; Плав. 1232; Смирдин 925; Пономарев. – С. 203; Шмурло 1, 49; Шмурло 2. – С. 166; СК 7240; Петров 1, 2316: Федосова 20.

РДБ; БАН; РНБ; ДПІБ; ЗНБ ВДУ; ХДНБ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС, ВК.

47.1. ... // Тихон (Соколов). Полное собрание сочинений преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго. Том 15: Остальные сочинения. – Санктпетербург, 1801. – XV, [1], 336, 21, [1] с.; 8° (21 см). – Приложение: Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона перваго епископа Воронежскаго и Елецкаго, 4-я паг.

Титул попереднього видання 1799 р. збережено. Окремо видані твори Тихона І (Соколова) передруковані під загальним заголовком.

У І томі цього ж видання вміщено розширений варіант біографії: [Болховитинов Е. А.] Полное описание жизни преосвященнаго Тихона. – СПб., 1796. – 78 с.

Див. також каталог III, № 1.

Пр. 1. Б-ка КПЛ, V.6/54.

Пр. 2. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$3247/14–15 (2 т. в 1) – Т. 14: Писма келейныя. – Спб., 1796. – X, 342 с.; Т. 15: Остальныя сочинения. – Спб., 1799. – XV, [1], 336 с.; Пол-

ное описание жизни... – Спб., 1796. – 21, [1] с. Вміщено текст «Краткое описание...» (1794).

Пр. 3. НБУВ ВК, Б-ка КДА, AVII.8/187.

СК КПЛ 1139.

РДБ; РНБ; ДПІБ; НБУВ ВС, ВК.

47.2. Тихон (Соколов). Сочинения преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго: 1. Должность священническая о седми тайных святых и наставление духовенству. 2. Наставление всей пастве. 3. Наставления, писанныя для монашествующих. – Киев: В типографии Киевопечерской лавры, 1824. – 8°. – Тираж: 650 пр. коштом Задонського монастиря (530 р.) – Ціна: 1 р. 50 к.

Замовлення цього видання надійшло від С. Стебловського. На листі – резолюція митрополита Євгенія: «Получено въ Тараще 15 іюня. Духовному собору разсмотреть и представить».

«Высокопреосвященнейшій Владыко! Милостивейшій Архипастырь и отецъ!

Писмо Вашего Высокопреосвященства, апреля отъ 20-го я имелъ счастіе получить маія 11-го числа, отъ преосвященнаго нашего. Вновь изъявляемое Вами благотвореніе Задонской обители темъ, что изволите даритъ свободу напечатать на щетъ оной изъ Остальныхъ сочиненій преосвященнаго Тихона некоторыя статьи, на что въ копіяхъ уступной Глазунова актъ, его писмо, а также писмо Вашего Высокопреосвященства мною получены. Приемля съ долстодолжнымъ уваженіемъ и всенижайшею благодарностію, покорнейше прошу приказать напечатать въ Кіевопечерской типографіи по шестисотъ экземпляровъ: отделенія I-го Наставленіе духовенству, статьи: первую, вторую и третью. Изъ отделенія II-го статьи: третью, четвертую, пятую, девятую и десятую. Изъ отделенія же пятаго, когда оное печататься будетъ отъ типографіи, то собственно для Задонской обители довольно будет пятидесяти экземпляровъ. О цене, какой будетъ стоить бумага и печатаніе упомянутыхъ статей, покорнейше прошу повелеть кому следуетъ, уведомить меня, дабы для немедленнаго, по требованію, доставленія въ типографію денегъ, я могъ соблюсть надлежащій расчетъ въ издержкахъ суммы, по причине начавшагося, довольно значительнаго строенія въ Задонскомъ монастыре. Касательно жъ печатанія вновь Жизнеописанія преосвященнаго Тихона, то въ ономъ не настоитъ надобности; ибо еще довольное число есть экземпляровъ напечатанныхъ въ Москве.

Когда жъ будетъ оказываться недостатокъ, тогда всепокорнейше буду просить позволенія напечатать. А ныне прося святительскаго Вашего благословенія, за счастіе поставляю именоваться и пребыть навсегда – Вашего Высокопреосвященства, милостиваго архипастыря и отца нижайшимъ послушникомъ Задонскаго монастыря архимандритъ Самуилъ.

1824 года маія 25 дня. Задонскъ».

Дело о напечатании для Задонскаго монастыря и для продажи Сочинений преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго. Кошторис начальника друкарні Веніаміна Базилевича (7.VII.1824).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 121–129.

47.2.1. Тихон (Соколов). Должность священническая о седми тайнах святых и Наставление духовенству. – К., 1824. – 8°. – Тираж 1250. Вартість 1 пр. – 26 к. Продаж: зошитом – 35 к., в обкл. (папках) – 45 к.

47.2.2. Тихон (Соколов). Наставление всей пастве. – К., 1824. – 8°. – Тираж 1250. Вартість 1 пр. – 36 к. Продаж: зошитом – 45 к., в обкл. – 55 к.

47.2.2.1. ... – СПб.: Тип. И. И. Глазунова, 1843.
Лисовский 404.

47.2.3. Тихон (Соколов). Наставления, писанныя для монашествующих. – К., 1824. – 8°. – Тираж 1250. Вартість 1 пр. – 33 к. Продаж: зошитом – 40 к., в обкл. – 50 к.

Репорт Веніаміна (19.I.1825): для продажу КПЛ видано окремо 3 брошури – 3x1250=3750 пр. коштом друкарні 1125 р.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 135.

47.2.3.1. Наставление для монашествующих. – К., 1844. – 72 с.; 8°.
Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 943.
Петров 3, 954.

47.3. ... // Тихон (Соколов). Сочинения преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго. – Издание второе. – Санктпетербург: в Типографии Ивана Глазунова, 1825. – Т. 1–3, 10–14; 1826. – Т. 4–9, 15. – 8° (22 см).

«Первое полное собрание ... издано было тем же митр. Евгением в Петербурге, в 1825–1826 гг. Позднее издание полного собрания сочинений Т[ихона] взял на себя Синод...» (Рус. биогр. словарь. Т.: Суворова – Ткачев. – СПб., 1912. – С. 588).

«Как и в других подобных местах (см. напр. Примеч., по изд. соч. Тих[она] 1825 г., т. 11, стр. 272; т. 1, стр. 15 и друг.), митроп. Евгений, очевидно, пользуется здесь только случаем поделиться с читателем своими обширными библиографическими сведениями...» (Творения иже во святых отца нашего Тихона Задонскаго. Сокровище духовное. – М., 1994. – С. 389).

Пр. 1: Т. 3. – 1825. – VI, [2], 347 с. [На видавничій обкладинці – 1826].
НБУВ ВС, Гр1025/3.
Т. 11. – 1825. – VI, [2], 277, [5] с.; Т. 12. – 1825. – [8], 266, [2] с.
НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3981/11–12.
Т. 12. – [8], 266 с.; Т. 13. – [4], 11, 185, [1] с.; Т. 14. – [4], 11, [2], 245, [1] с.
НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3982/12-14.
Пр. 2: Т. 1–15. НБУВ ВК, Б-ка КДА, AVII.8/188.
Пр. 3: Т. 2–14. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, II.5/17.
Лисовский 188, 195; СК КПЛ 1141.

47.4. Тихон (Соколов). Христос грешную душу к себе призывает. – К., 1829. – 1 арк. – Тираж 1200+50.

Репорт Веніаміна (6.XI.1829): вартість тиражу – 90 р., 1 пр. – 7,5 к. Продаж – 10 к.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 59–61.

47.4.1. ...1832. – Тираж 3800.

Репорт Веніаміна (28.V.1830): з 1250 пр. залишилось 10, потрібно 2 заводи. Затверджено митрополитом Євгенієм (29.V.1830).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 63.

47.4.2. ...1833.

Репорт Веніаміна (19.V.1833): пр. не залишилось, потрібно 2 заводи. Затверджено митрополитом Євгенієм (20.V.1833).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 76.

47.4.3. ..1835.

Репорт Веніаміна (23.VIII.1835): пр. не залишилось, потрібно 2 заводи. Затверджено митрополитом Євгенієм (27.VIII.1835).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 79.

47.4 4. ...1837.

Репорт Веніаміна (18.XII.1836): пр. не залишилось, потрібно 4 заводи. Затверджено митрополитом Євгенієм (19.XII.1836).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 81.

48. Памятный церковный календарь. – Москва: При Синодальной типографии, 1803. – [2], 189, [1] с.; 12° (16 см).

Зі змісту: Роспись епархий Всероссийской империи, разделенных в 1764 году, означающая, в коем оне классе ныне, также в котором году епархия учреждена, и коликое число ныне в них церквей. – С. 119–154.

Биография. – С. 7 (№ 8); Смирдин 875; Шмурло 1, 85; Шмурло 2. – С. 355, 434; Геннади. – С. 331; Собко. – С. 23; РАП 2, 1915; СК (р).

РДБ; РНБ.

48.1. Церковный календарь или полный месяцеслов, с означением всего, что в какие дни в православной греко-российской церкви совершается, и с присовокуплением разных статей, до российской иерархии касающихся, и историческаго словаря российских государей, императоров, императриц, царей, цариц, великих князей, княгинь и княжен, в память коих уставлены в церкви соборные панихиды, и с месяцесловом сих панихид / Собранный архимандритом Евгением (Болховитиновым). – Москва: В Синодальной типографии, 1803. – [2], III, [1], 214, 189, [1] с.: 1 іл.; 12° (16 см).

Видано коштом Х. Ф. Розанова. Використано надрукований текст I видання.

У листі до В. Г. Македонця (31.VIII.1803) Є. О. Болховітінов писав: «Посылаю вам календарь, который я некогда хотел было печатать еще в Воронеже. Его теперь напечатал Розонов на свой щет» (Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 829).

Пр. 1–2. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, XXIV.5/79.

Биография. – С. 7 (№ 8); Соп. 4990; Пономарев. – С. 205; Шмурло 2. – С. 355–356; РАП 3, 2938; Геннади. – С. 331; СК КПЛ 8226; СК (р).

РДБ; РНБ; БАН; НБУВ ВК.

48.2. Киевский месяцослов: с присовокуплением разных статей к Российской истории и Киевской иерархии относящихся. – Киев: В типографии Киевопечерской Лавры, 1832. – [2], 502, [2] с.: іл.; 8° (24 см). – Тираж за кошторисом 1832 р. – 900 (випр. ценз. 403).

На зв. титулу: дозвіл до друку від Київського духовного цензурного комітету КДА архімандрита Кирила Куницького (22.IX.1827).

Титул і сторінки в орнаментальних набірних рамках. Видання ілюстроване 392 гравюрами зображень святих.

Підписані: «С. Б.» голова І. Предтечі на блюді (с. 47), «Димитрій. Л:» різдво (с. 333), «ІЄ: СЄ:» Ориген (с. 187). Імовірно, що їх підготував Семен Біляков («См. Бл.», «С. Б.»), гравер-ксилограф 1830–38 рр. у штаті КПЛ за 50–100 р. на рік (який копіював старі кліше попередніх майстрів XVIII ст. для нових видань, іноді вказуючи саме їхні імена (Севастян, Георгій, Філарет). Див.: Попов П. М. Матеріяли до словника українських граверів. – К.: УНК, 1926. – С. 21–22 (автор не вказує «Месяцослова», але допускає, що С. Біляков виконав непідписані гравюри преподобних для «Патерика»).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1, общ. – Спр. 1510.

Є. Болховітінов використав попередні «Полные месяцословы» (СПб., 1780 і т. д.; структуру: М., 1829), «Ведомости» та описи з «Истории рос. Иерархии», власні іст. додатки з описів КСС і КПЛ.

Зміст: Общий месяцослов святых и праздников... – С. 1–340; Особенный месяцослов киевских храмовых и других праздников в Киеве совершаемых. – С. 341–361; Указание таковых же праздников в Киеве, по пасхалии совершаемых. – С. 362–364; Указание вселенских и других общих панихид. – С. 365; Указание крестных ходов в Киеве. – С. 366; Азбучная роспись и толкование имен святых… – С. 367–414; Пасхалия зрячая... – С. 415–437; Исторический словарь усопших с 16 столетия российских государей... – С. 438–467; Краткий список всех российских великих князей, царей, императоров и императриц... – С. 468–476; Императорская фамилия ныне благополучно царствующаго государя императора. – С. 477–479; Хронологический список всех преосвященных архиереев, управлявших киевскою паствою от начала доныне. – С. 480–490; Краткое историческое сведение о монастырях киевской митрополии. – С. 491–501; Ведомость о числе церквей каменных и деревянных в городе Киеве, и Киевской епархии... – С. 502; Погрешности. – С. [503].

На с. 490 (№ 66) – коротка автобіографія митрополита Євгенія (Болховітінова).

Рец : Книги, изданные в России. Киевская литература (с 1832 по 1837 год). Отделение духовное // ЖМНП. – 1837. – Ч. 16. – № 12. – V: Новости и смесь. – С. 450–452.

Текст 1827 р. з пізнішими вставками. Видання книги спричинило 3 укази Св. Синоду, конфлікт митрополита Євгенія з начальником друкарні КПЛ Веніаміном і написання митрополитом свого заповіту (23.II.1835). Частину тиражу було продано і роздаровано без дозволу Київ. ценз. Комітету. Після заборони Св. Синоду (1835) – повторний розгляд Московського ценз. Комітету і наказ вилучити по 3 арк. з кожної книги, дозвіл на продаж (5.X.1836).

Репорт Веніаміна (14.XII.1832): «1 ... за исключеніемъ ста для безденежнаго расхода обошолся 5 р. 22. 4/9 к.»; вартість тиражу – 4705 р.; продаж: у зошитах – 5 р. 50 к., оправі в корінець – 6 р. 20 к., оправі шкіряній – 6 р. 50 к., із золоченим обрізом – 7 р., у сап'яні – 8 р.

Передача Веніаміном до КДА 9 друкованих пр. (4.I.1833), вимога рукопису для звірки тексту Ценз. комітетом (14.I.1833), Собору КПЛ (21.I.1833), репорт Веніаміна про передачу (21.VI.1833).

Через неузгоджені доповнення рукопису після цензури та зміну статуту Комітет відмовився видати дозвіл на продаж тиражу (10.X.1833).

Див. лист з КДА до КПЛ: «Полу[чено]: 14 октября.

Цензурный Комитетъ, разсмотревъ присланный Соборомъ Кіевопечерскія Лавры экз. книги, отпечатанной въ Типографіи оной Лавры 1832 г., подъ названіемъ: Кіевскій Месяцословъ, нашелъ въ немъ следующія противъ рукописи прибавленія:

1 Въ общемъ месяцослове: показаніе восхожденія и захожденія солнца подъ каждымъ числомъ месяца.

2 Въ томъ же общемъ месяцослове слова: стр. 125: Тезоименитство Его Имп. Высочества, Благовернаго Государя Цесаревича Великаго Князя Константина Николаевича, родившагося 1827; стр. 136: Память Благовернаго Государя Цесаревича и Великаго Князя Константина Павловича, Тезоименитства его (1799 г.); стр. 161: Память Благовернаго Государя Цесаревича и Великаго Князя Константина Павловича, преставленія его (1831); стр. 189: Рожденіе Ея Имп. Высочества, Благоверныя Государыни, Великія Княжны Екатерины Михайловны 1827 г.; стр. 233: Рожденіе Его Имп. Высочества, Благовернаго Государя Цесаревича Великаго Князя Константина Николаевича въ 1827 г.; стр. 265: Рожденіе Его Имп. Высочества, Благовернаго Государя Цесаревича Великаго Князя Михаила Николаевича въ 1832 г.; стр. 282: Память Благочестивейшія Государыни Имп. Маріи Феодоровны, рожденія Ея (1759 г.); стр. 288: Тезоименитство Благовернаго Государя и Великаго Князя Михаила Николаевича; стр. 304: Тезоименитство Ея Имп. Высочества, Благоверныя Государыни, Великія Княжны Екатерины Михайловны; стр. 334: Празднованіе въ Кіевопечерской Лавре съ 1832 г. находящейся Байбузской чудотворной иконе Божія Матере, явившейся въ Байбузскомъ селе Черкаскаго уезда.

3/ Въ статье подъ заглавіемъ: Историческій словарь усопшихъ съ 16 столетія Россійскіхъ Государей и пр.: Біографія Великія Княжны Александры Михайловны, Имп. Александра Павловича, Имп. Маріи Феодоровны.

4/ Въ статье: Имп. фамилія: сведенія о Великихъ Князьяхъ Константине, Николае и Михаиле Николаевичахъ, и о Великихъ Княжнахъ Елисавете и Екатерине Михайловнахъ.

5/ Статьи: Особенный месяцословъ Кіевскіхъ храмовыхъ и другихъ праздниковъ въ Кіеве совершаемыхъ, стр. 341–364; Вселенскія панихиды по Пасхаліи совершаемыя, стр. 365; Крестныя ходы въ Кіеве, стр. 366.

Почему определилъ: Уведомить Соборъ Кіевопечерскія Лавры, что Цензурный Комитетъ на основаніи XII статьи Устава Духовной Цензуры, не можетъ выдать билета на выпускъ изъ типографіи напечатаннаго въ прошломъ году Месяцослова, ни приступить къ разсылке присланныхъ имъ печатныхъ экз. куда следуетъ, такъ какъ въ нихъ найдены некоторыя немаловажныя прибавленія противъ рукописи. Вместе съ симъ изъяснить, что хотя бы въ сихъ прибавленіяхъ не заключалось ничего противнаго общимъ правиламъ Цензуры, но Комитетъ по силе 3 новаго Цензурнаго Устава, не имеетъ ныне права ни разсматривать ни пропускать сочиненій, поступающихъ въ оный отъ лицъ неучилищнаго ведомства, и что Духовный Соборъ по сему предмету можетъ обратиться или къ Святейшему Синоду или къ Коммиссіи Духовныхъ училищъ.

При чемъ Цензурный Комитетъ возвращаетъ въ Соборъ рукопись Месяцослова и 8 печатныхъ экз. онаго, удержавъ 1 изъ нихъ для себя, на основаніи 93 Устава Духовной Цензуры.

Членъ Цензурнаго Комитета, Семинаріи ректоръ архимандритъ Іустинъ. Секретарь Андрей Граниковъ» (Арк. 279–280).

Доклад Собору КПЛ з резолюцією митрополита Євгенія: «1833 г. октября 17 принять къ сведенію».

Дж.. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 267–282.

Див. також окрему справу про це видання: «О невыпуске въ продажу книги, называемой «Кіевскій месяцословъ» впредь до предписанія Св. Синода...»

Резолюція митрополита Євгенія: «Полученъ 11 генваря 1835 г. О полученіи внести въ месячной репортъ, а по указу исполнить».

«Указъ Его имп. величества ... изъ Св. Правит. Синода ... Евгенію митрополиту Кіевскому...

Слушали: предложеніе г. синод. Обер-прокурора ... С. Д. Нечаева ...: Въ 1832 г. издана въ Кіеве, съ одобренія тамошняго Комитета духовной цензуры отъ 1827 г. книга подъ заглавіемъ: Кіевскій месяцословъ..., въ коей на стр. 334 и 335-й подъ числомъ декабря месяца 7-го н. ш. и 26-го с. ш. между прочимъ напечатано «Празд-[н]ованіе въ Кіевопечерской Лавре съ 1832 г. находящейся Байбузской чудотворной иконе Божія Матери, явившейся въ Байбузскомъ селе Черкасскаго уезда». Сверхъ того, въ оной же книге подъ заглавіемъ: «Особенный месяцословъ Кіевскихъ храмовыхъ и другихъ праздниковъ, въ Кіеве совершаемыхъ», на стр. 361-й подъ числомъ 26 декабря упоминается: Въ сей день бываетъ празднованіе въ Кіевопечерской Лавре чудотворной иконе Богородицы, именуемой Байбузской, пренесенной въ Лаврскую великую церковь въ 1832 г. изъ Чигиринскаго уезда с. Байбузъ ›. Такъ какъ о сей иконе никакихъ сведеній въ Св. Синоде не имеется, то онъ г. Оберъ-прокуроръ почелъ нужнымъ о помещенныхъ касательно ея въ упомянутой книге статьяхъ предложить Св. Синоду на разсужденіе; на каковой конецъ и самую книгу ту при семъ приложилъ.

Приказали: 1-е. О упоминаемой въ Кіевскомъ Месяцослове иконе Божія Матери, наименованной Байбузскою, истребовать отъ Вашего Преосвященства обстоятельное сведеніе: а) давно ли сія икона явилась въ с. Байбузскомъ, и какія были при томъ и после того знаменія, по коимъ она признана чудотворною; б) было ли произведено какъ насчетъ явленія ея, такъ и происходившихъ отъ ней Чудесъ, надлежащее изследованіе и что по оному оказалось; в) для чего икона сія въ 1832 г. пренесена изъ с. Байбузъ въ Кіевопечерскую Лавру и по какому именно случаю установлено празднованіе оной въ 26 день декабря и г) почему ни о явленіи ея в с. Байбузе, ни о происходившихъ отъ нея чудесахъ, ни о перенесеніи ея изъ помянутаго села въ Лавру не было донесено Св. Синоду.

2-е. Какъ показанная книга Кіевскій месяцословъ – одобрена къ изданію Кіевскимъ Комитетомъ духовной цензуры въ 1827 г., а напечатана въ 1832, со статьями о Байбузской иконе Божія Матери, которыя по содержанію своему относятся къ сему 1832 г., следовательно внесены уже после одобренія книги: то истребовать отъ помянутаго Комитета донесенія о томъ, почему по напечатаніи сей книги, разрешенъ выпускъ оной изъ типографіи, тогда какъ оказались въ ней внесенныя после одобренія прибылыя и совершенно новыя статьи.

3-е. Поелику таковымъ неосмотрительнымъ со стороны Кіевской духовной цензуры пропускомъ означенной книги въ светъ наводится сомненіе, что и вся книга въ содержаніи ея цензурована недостаточно: для того подвергнуть ее новому разсмотренію и уже не Кіевскаго, а Московскаго комитета для цензуры духовныхъ книгъ.

4-е. Между темъ распродажу или выпускъ сей книги другимъ какимъ либо образомъ, впредь до предписанія Св. Синода остановить.

5-е. По настоящему поводу, Вашему Преосвященству предписать: а) чтобы когда представится нужда печатать въ Кіевопечерской типографіи вновь прежде напечатанныя Богослужебныя и всякія духовнаго содержанія или близкія къ тому книги, кроме изданій буквально сходныхъ съ изданіями Московской Синодальной типографіи, также какъ и совершенно новыя изданія книгъ, оныя всегда препровождаемы были на разсмотреніе СПб. или Московскому комитету для цензуры духовныхъ книгъ, и не иначе предаваемы были тисненію, какъ съ одобренія одного изъ сихъ Комитетовъ, на точномъ основаніи общихъ о Цензуре духовныхъ постановленій; и б) чтобы отъ всехъ печатаемыхъ въ Кіевопечерской типографіи книгъ, присылаемо было членамъ Св. Синода, г. обер-прокурору онаго и находящемуся за оберпрокурорскимъ столомъ чиновнику по экз. каждагодно, а не чрезъ три года, какъ доселе велось; что же касается до присылки таковыхъ же экз. прочимъ штатнымъ чиновникамъ Св. Синода, то сіе оставляется совершенно на волю начальства Кіевскія Лавры. О чемъ для исполненія, что следуетъ по означеннымъ пунктамъ, Вашему Преосвященству послать указъ Декабря 24 дня 1834 г. Обер-секретарь Илья Бейеръ. Секретарь Филиппъ Измайловъ» (Арк. 1а–2 зв). Копія.

Звіт Веніаміна (20.I.1835): без оправи – 243, з простим обрізом – 80, з золоченим – 35, в сап'яні – 39, в обкл. без обрізу – 8 =405 пр. Примітка: «Изъ оныхъ одинъ экз. въ сафьянномъ переплете отправленъ въ С. П. цензуру 18-го генваря» (Арк. 5).

Репорт (29.I.1835): «Въ силу Указа Св. Синода продажа книгъ Кіевскихъ Месяцослововъ беъ переплета и въ переплете совершенно оставлена съ 18-го числа генваря сего 1835 г.» (Арк. 3).

Репорт № 66 Духовного Собору КПЛ (23.I.1835): «Въ Комитетъ Московской [випр. на] Санктпетербургской Духовной цензуры...» (Арк. 4).

Лист члена Ценз. комітету МДА інспектора Філарета (Гумілевського) з проханням вислати пр. книги на розгляд (20.I.1835): «Указомъ Св. Правит. Синода от 25 дня декабря 1834 г. за № 15317 Московскому Комитету ... предписано разсмотреть книгу подъ заглавіемъ Кіевскій Месяцословъ» (Арк. 6).

Розпорядження № 28 (10.II.1835): «Духовному Собору КПЛ. Указомъ Св. Синода предписано отослать на разсмотреніе въ Комитетъ духовной Московской цензуры книгу КМ. Почему отъ меня Типографу іеромонаху Веніамину и данъ образецъ отношенія въ оный комитетъ. Но онъ имелъ своевольство и дерзость переправить оное на имя Санктпетербургского Комитета и туда отправилъ книгу. Такая дерзость вопреки указу Св. Синода непростительна. За сіе удалить его отъ присутствія въ Соборе и изъ списка старцовъ на три месяца; а Собору строго наблюдать за его своевольствомъ и немедля нарядить Коммисію для освидетельствованія всехъ делъ типографскихъ. Евгеній митрополітъ Кіевскій и Галицкій» (Арк. 7).

Репорт Веніаміна (18.XII.1836): «Вырезанные изъ 403 экз. Кіевскаго Месяцослова по три книжныхъ листы, все 1209 осьмушныхъ листы въ Духовный Соборъ почтеннейше представляю» (Арк. 24).

Репорт № 261 (16.II.1837): «Въ силу указа онаго Св. Синода отъ 5-го октября прошлаго 1836-го г. за № 11725-м последовавшаго, припечатать 405 л. въ изданную книгу 1832 г. подъ заглавіемъ «Кіевскій Месяцословъ» по числу экз. оной на место техъ, на коихъ упомянулось о Иконе Божія Матери Байбуской, – изъятыя же

изъ оной 405-ть л. ... при семъ въ Св. Синодъ тишопочтеннейше представляю» (Арк. 25). Чернетка.

Запит намісника КПЛ Серафима: «...какъ упущено 5 листовъ... изъятыхъ изъ... Месяцослова при отправе въ Св. Правит. Синодъ 400 листовъ...» (Арк. 26).

Висновок цензури. Резолюція митрополита Євгенія: «Получено 24 октября 1836 г. ... По Указу Его имп. величества, Св. Правит. Синодъ слушали во-первыхъ: доношеніе Московскаго Комитета для цензуры духовныхъ книгъ, следующаго содержанія: По указу Свят. Синода отъ 28 декабря 1834 г. съ одобреніемъ Кіевскаго комитета духовной цензуры отъ 1827-го г. книга подъ заглавіемъ Кіевскій Месяцословъ ... подвергнута новому разсмотренію ... Комитетъ сей въ общемъ собраніи своемъ, разсмотревъ экз. ... препровожденный ... 7-го февраля 1835 г., находитъ

1-е. Въ статье: Месяцословъ (стр. 1–340): а) Въ некоторые числа показаны святые и особенно празднованія явленнымъ и чудотворнымъ иконамъ Божіей Матери, о которыхъ въ сіи числа не упоминается ни въ Прологе, ни въ Четьи-Минеи; б) Краткія сказанія о святыхъ, писанныя славянскимъ языкомъ, во многихъ местахъ неверны, инде разноречатъ и противоречатъ сами съ собою, изложены не точно, сбивчиво и неправильно; в) Въ сихъ сказаніяхъ летосчисленіе большею частію неверно; Издатель поправлялъ во многихъ местахъ летосчисленіе Следованной Псалтири и другихъ месяцословъ и инде верно, а по местамъ только что испортилъ прежнее; главный же недостатокъ состоитъ въ томъ, что редко указывается годъ кончины святаго или какого достопамятнаго событія изъ его жизни, а напротивъ, почти во всехъ сказаніяхъ употреблена однообразная и самая неопределенная форма. Сказаніе о каждомъ святомъ начинается словами: Бе въ лето отъ Р. Х., причемъ означается одно, два и даже три царствованія или упоминаются какіе-либо событія, мало относящіеся къ жизни святаго и притомъ разделенныя между собою многими годами. Все сіи недостатки перечислены въ прилагаемыхъ при семъ подробныхъ замечаніяхъ Комитета; г) Изображенія святыхъ, при каждомъ числе между текстомъ напечатанныя, вообще мало искусны и довольно грубы.

2-е. Въ статье: Особенный Месяцословъ Кіевскихъ храмовыхъ и другихъ праздниковъ (стр. 341, 364): некоторые неясные и неправильные выраженія показаны въ означенныхъ выше подробныхъ замечаніяхъ.

3-е. Въ статье: Имена святыхъ, въ полномъ месяцослове находящихся, расположенныя по азбуке съ толкованіемъ оныхъ (стр. 367–414): а) Азбучное расположеніе именъ по недостатку правописанія не везде верно; б) Толкованія именъ частію не верны, частію произвольны, принужденны и странны. Въ подробныхъ замечаніяхъ представлены для примера неудовлетворительныя изъясненія именъ, начинающихся буквою «а».

4-е. Въ прочихъ статьяхъ, кроме Пасхаліи зрячей, заключающіяся историческія сведенія о рус. государяхъ, Кіевскихъ іерархахъ и Кіевскихъ монастыряхъ, требуютъ отъ издателя внимательнаго пересмотра (некоторыя ошибки противъ исторіи и хронологіи въ сихъ статьяхъ отмечены на самой книге). Въ следствіе сего, Московскій комитетъ ... мненіемъ положилъ:

Во-первых: въ книге Кіевскій Месяцословъ недостатки весьма многочисленны, разнообразны и некоторыя важны, а по сему на основаніи ст. 204 Устава о цензуре (Св. Зак. ... къ уст. О предупреж. и пресеч. преступленій), по которой только основательное и доброе по языку изполненіе Церковной исторіи и частей ея полезно и

одобряется, книга сія въ настоящемъ виде своемъ пропущена въ светъ быть не можетъ. Каковое свое мненіе ... съ книгою ... и подробныя свои на оную замечанія, представилъ на разсмотреніе Св. Синода.

Во-вторыхъ: предложеніе Синод. Члена преосв. Филарета, архіепископа Ярославскаго, что онъ ... разсматривалъ ... и нашелъ, что замеченныя Комитетомъ недостатки въ сей книге относятся большею частію къ хронологическимъ ошибкамъ не столь важны, чтобъ отпечатанную книгу необходимо следовало отъ выпуска въ светъ удержать, и что онъ ... полагалъ бы означенную книгу ... за изъятіемъ изъ нее трехъ токмо листовъ, где напечатано о Байбузской иконе ... пропустить какъ есть; съ темъ однакожъ, чтобы при будущемъ изданіи книга сія исправлена была...

Въ-третьихъ: справку по делу о Байбузской иконе Божія Матери ... приказали: Согласно съ заключеніемъ ... преосв. Филарета ..., напечатанную въ Кіевопечерской Лавре въ 1832 г. книгу подъ заглавіемъ Кіевскій Месяцословъ и проч. разрешить выпустить въ светъ въ настоящемъ ея виде, съ темъ однакожъ, чтобы те листы на коихъ объ иконе Байбузскія Божія Матери что-либо напечатано, непременно были перепечатаны ныне же такъ, какъ о томъ предписано Вашему Высокопреосвященству Указомъ отъ 7-го февраля сего 1836 года, и чтобы впредь при будущемъ изданіи, оная книга была снова припровождена въ Цензурный комитетъ для исправленія, и прежде напечатанія предоставлена еще на разсмотреніе въ Св. Синодъ. Для надлежащего по сему распоряженія и исполненія, послать Указъ ... экз. означенной книги ... (5.X.1836). Обер-секретарь Илья Бейеръ...» (Арк. 27–30). Копія.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128.– Оп. 1 (тип). – Спр. 510. – 87 арк.

Також див.: Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4109 – О напечатании в тип. КПЛ «Киевскаго месяцослова» (9.I.1833); Спр. 4120 – Об ошибках, обнаруженных в книге (1835).

Йдеться про чудотворний образ з церкви (1796) с. Байбузи Черкаського повіту, яка захистила жителів від епідемії холери 1830–31 рр. У 1832 р. її перевезли до Києво-Печерської лаври (Похилевич. – С. 627).

Б-ка КПЛ, XX.2/62. – Пр. без цензурних змін (с. 334, 335, 361).

Оправа: картон, обтягнутий сап'яном з тисненим золотом орнаментом; обріз золочений.

Биография. – С. 7 (№ 8); Пономарев. – С. 205, 219; Шмурло 2. – С. 356; Полетаев. – Прил. № 3 (С. 11–15); Геннади. – С. 331; СК КПЛ 8242; Петров 3, 665.

НБУВ ВК.

48.2.1. Краткое историческое сведение о монастырях Киевской Митрополии. – К., 1832. – [2], 14 с; 12°.

Окр. відб. тексту з кн.: Киевский месяцослов... – К., 1832. – С. 491–501.

НБУВ ЗФ, Гал. 513 Ист.

Петров 3, 733.

48.3. Полный христианский месяцеслов: с присовокуплением разных статей к российской истории и Киевской иерархии относящихся. – Киев: В типографии Киево-Печерской лавры, 1845. – [2], 500 с.: іл., 1 вкл.; 8° (23 см).

Зв. титулу: «С дозволения Святейшаго правительствующаго Синода».

Перевидання «Киевского месяцеслова» 1832 р. з деяким доповненням тексту

(с. 488): після біографії митрополита Євгенія (Болховітінова) додано біографію наступного Київського митрополита Філарета (Амфітеатрова).

Лист з Московського цензурного комітету (9.X.1844): «По Указу Св. Правит. Синода отъ 22 сентября сего 1844 г. за № 9805 Московскій комитетъ ... возвращаетъ Собору КПЛ книгу ... съ темъ, чтобы исправлены были следующія места: а) 5-го февраля, явленіе иконы пресв. Богородицы Елецкой, Черниговской – показано въ лето 900, – какъ напротивъ явленіе сей иконы по Церковной іерархіи было въ 1060 г.; б) 14 апреля, явленіе образа пресв. Богородицы, нарицаемыя Виленскія и Тамбовскія, приписано 992-му г., когда ни Вильны ни Тамбова еще не было; в) 16 апреля, явленіе чудотворнаго образа пресв. Богородицы, нарицаемыя Ильинскія Черниговскія означено въ лето отъ Рожд. Хр. 1654, между темъ какъ по Церковной іерархіи образъ сей не явленный, а писанъ въ 1658 г.; г) 24-го апреля явленіе иконы Богородичныя Молчанскія 1635 г., но по Церковной іерархіи время явленія сей иконы неизвестно ... ж) августа 17-го явленіе чудотворнаго образа пресв. Богородицы Свенскія въ лето 1218 – въ Церковной іерархіи ... 1288 г.; ... р) 24 маія въ сказаніи о препод. Симеоне Столпнике не упомянуто о 22-летнемъ пребываніи его на другомъ столпе и о 10-летнемъ стояніи на камне; ... с) іюня 16 въ сказаніи о 6 Вселенскихъ соборахъ число отцевъ 6-го собора должно быть показано не 170, а 227... проф. математики протодіаконъ Петръ Делицынъ» (Арк. 58–63).

Репорт Веніаміна (6.XI.1844): «...исправлены, выключая: 1) благовествованія апостола Павла 35 летъ, о коихъ въ книгахъ въ Московской синод. тип. издаваемыхъ: въ «Следованной псалтире» и въ «Полномъ христіанскомъ месяцослове» напечатано по 35 летъ ... 2) мощи открыто почивающія въ Ближней пещере препод. Печерскихъ Сергія Послушливаго октября 7 и Θеофана Постника 11-го, коимъ въ «Изъявленіи о пещерахъ» ... положены дни для празднованія имъ, и въ «Описаніи Киево-Печерской лавры»; оставлены ... для отправленія вторичнаго въ Московскій комитетъ для цензуры...» (Арк. 59).

Дозвіл Св. Синоду митр. Київському Філарету на видання книги (25.I.1845).

Репорт Веніаміна (2.I.1846): вартість тиражу – 2200 р.; 1 пр. – 1 р. 37,5 к. Підносних – 200 (оправа 41 к.). Продаж: у зошитах – 2 р., обкл. – 2 р. 10 к., в корінцях – 2 р. 20 к., оправі шкіряній – 2 р. 30 к., з золоченим обрізом – 2 р. 40 к., у сап'яні – 2 р. 60 к.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 510. – Арк. 33, 40 79.
Пр. 1. *Деф.*: відсутні початкові с. [2], 2 і кінцеві 6 с.
НБУВ ВС, П1081.
Пр. 2. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, ХХ.2/63
Шмурло 2. – С. 356; СК КПЛ 8243.
НБУВ ВК, ВС.

48.4. ... – 2-е изд. – 1854. – З подальшими доповненнями тексту.
НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, ХХ.2/64.
Шмурло 2. – С. 356; СК КПЛ 8244.
НБУВ ВК.

48.5. ... 1868. – [6], 487, [1] с.: ил.; 4° (25 см).
З тексту: Евгений Болховитинов [Биография]. – С. 475–476 (№ 65).
НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, ХХ. 2/65.

СК КПЛ 8245 (помилково 1898).
ДБУ; НБУВ ВК.

48.6. ... 1875.
Шмурло 2. – С. 356.

49. Известие о первом российском посольстве в Японию под начальством порутчика Адама Лаксмана. – Москва: В типографии Платона Бекетова, 1805. – 30, [2] с.; 4° (27 см).

Скорочений Є. О. Болховітіновим варіант звіту посольства М. П. Рязанова до Японії.

Окр. відб. з журн.: Известие... // Друг просвещения. – 1804. – Ч. 4. – № 12. – С. 249–270. – Див. каталог III, № 94.

Оправа: картон, оклеєний коричнево-синім мармуровим папером; корінець з коричневої шкіри (пошкоджений).

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Припл. до: Fuss N. Eloge de monsieur Leonard Euler. – S.–Pb., 1783.

Припл. 87 друк. і рукоп. од.

НБУВ ВС, Гр2393(30). Штемпель КСС, № 1238.

Биография. – С. 9–10 (№ 16); Соп. 3648; Смирдин 3765; Пономарев. – С. 206; Геннади. – С. 332; РАП 1, 687; Петров 2, 873.

РДБ; РНБ; ОДНБ; НБУВ ВС.

50. История российской иерархии / Собранная Новогородской семинарии префектом, философии учителем, соборным иеромонахом Амвросием... – В Москве: при Синодальной типографии, [1807–1815]. – [Ч. 1–6]. – 8° (21 см). – Тираж 2400. – Ціни: в зошитах – 24 р. 6 к., оправі в корінець – 27 р. 1 к.

Зі змісту: [Евгений (Болховитинов)]. Епархии Вологодская и Устюжская. – Ч. 1. – С. 184–188; Епархии Воронежская и Черкасская. – Ч. 1. – С. 197–200;

Всеобщее хронологическое обозрение начала и распространения духовных российских училищ с показанием всех бывших о них учреждений и указов. – Ч. 1. – С. 401–457; Прибавление. – Ч. 6. – С. 914–923. – Див. також каталог III, № 22.

Краткое историческое сведение о Киевской академии. – Ч. 1. – С. 458–512;

Всеобщее введение в историю монастырей грекороссийския церкви. – Ч. 2. – С. I–CXLIX; Краткое описание Свято-Троицкия Александро-Невския лавры. – Ч. 2. – С. 184–266; О Пекинском монастыре, в Китайской империи находящемся. – Ч. 2. – С. 439–500; Нилов скит. – Ч. 5. – С. 210–215;

[Вологодской епархии]: [Евгений (Болховитинов)]. Арсеньева пустынь. – Ч. 3. – С. 279–298; Белавинская. – Ч. 3. – С. 464–465; Верхосицкая. – Ч. 3. – С. 530; Глушицкий монастырь. – Ч. 3. – С. 698–734; Горний. – Ч. 3. – С. 747–748; Евфимиев. – Ч. 4. – С. 96; Заоникиевская пустынь. – Ч. 4. – С. 134–135; Иоанно-Предтечев монастырь. – Ч. 4. – С. 315–317; Кайсаровский. – Ч. 4. – С. 322–323; Каменный. – Ч. 4. – С. 325–341; Корнилиев. – Ч. 4. – С. 651–773; Лальский. – Ч. 5. – С. 5–6; Лопотов. – Ч. 5. – С. 21–23; Павлов. – Ч. 5. – С. 428–445; Покровский. – Ч. 5. – С. 564–576; Преображенская пустынь. – Ч. 5. – С. 623–624; Семигородная. – Ч. 6. – С. 81–86; Сольвычегодский Введенский монастырь. – Ч. 6. – С. 180–184; Сольвычегод-

ский Сретенский. – Ч. 6. – С. 184; Спасоприлуцкий. – Ч. 6. – С. 215–225; Сямский. – Ч. 6. – С. 358–361; Тотемский Богородицкий. – Ч. 6. – С. 411–412; Тотемский Спасосуморин. – Ч. 6. – С. 412–435;

[Воронежской епархии]: [Евгений (Болховитинов)]. Акатовский монастырь. – Ч. 3. – С. 73–83; Валуйский. – Ч. 3. – С. 493–495; Донецкий. – Ч. 4. – С. 52–54; Донщинский. – Ч. 4. – С. 54–55; Задонский. – Ч. 4. – С. 128–133; Коротояцкий Вознесенский. – Ч. 4. – С. 775–776; Коротояцкий Казанский. – Ч. 4. – С. 776; Кременский. – Ч. 4. – С. 815–816; Медведицкий. – Ч. 5. – С. 60–62; Покровский. – Ч. 5. – С. 561–563; Семилуцкий. – Ч. 6. – С. 85–86; Толшевский. – Ч. 6. – С. 404–409.

«История российской иерархии» видана казенним коштом (40 тис. р.). Остання ч. 7 – не завершена. Редактор видання, автор окремих статей – єп. Євгеній Болховітінов: «...многие его статьи и все – по Воронежской и Вологодской епархиям; да и вообще вся сия История под его руководством, разсмотрением и цензурою начата и окончена» (Биография. – С. 9).

Використано: Sellij A. B. De Rossorum Hierarchia (пер. рос. м.), звіти Св. Синоду, попередні публікації історичних джерел інших авторів (Г. Міллера, Ф. Полікарпова), особливо «Древняя российская вивлиофика» М. І. Новікова, «Любопытный месяцослов на 1775 год», «Московский любопытный месяцослов на 1776 год» В. Г. Рубана, де вміщено: «Роспись митрополитов Киевских, с кратким летописанием» Димитрія Ростовського (С. 54–108), «Росписи» архієреїв, монастирів інших єпархій Росії: Псковської, Крутицької, Коломенської, Білгородської, Костромської, Севської, Славенської (С. 130–197); також архівні матеріали інших ієрархів, уточнення М. М. Бантиша-Каменського, В. Г. Анастасевича тощо.

Зокрема, у листах Амвросія Подобєдова Євгенію Болховітінову були такі зауваження (див. збірник чернеток):

(7.I.180/) «Писмо отъ 30 минувшаго декабря, книжку проповедническую Анастасіеву и 9 листъ Іерархіи я получилъ... Къ Николаю Николаевичу [Бантышу-Каменскому] написавъ, попросите, чтобы книжки оной 25-ть екз. для семинаріи Новгородской и 25-ть для здешней Академіи прислалъ къ вамъ и ко мне... Мешкотно Іерархія печатается... Старорусскую программу отдалъ я въ Академію» [Арк. 38];

(7.II.1807) «10-й листъ Іерархіи получилъ. Охтенский былъ у меня. Писма отъ васъ не получилъ онъ. Выписку хотелъ сделать, а книгу что-то послать не соглашается, видно боится, чтобы ево трудъ не перешелъ на васъ. Скорбитъ, что не дозволяютъ печатать» [Арк. 41 зв.–42];

(29.III.1807) «Тетради объ отличіяхъ іераршескихъ получилъ я, кои и отданы Гавриле Игнатьевичу для отсылки въ типографію» [Арк. 47 зв.];

(3.V.1807) «Листъ Іерархіи полученъ. Написанное у васъ о Боровскомъ вычернено» [Арк. 56];

(7.VI.1807) «7-ю часть Волтер. и листъ Іерархіи я получилъ. На 233 странице ошибка: вместо Геннадій Драницынъ надобно сказать Грещинскій. Драницынъ былъ Суздальскій. На 233 вы поправили вместо «рускомъ» – «Залескомъ»: ближе, кажется, – «Рязанскомъ» [Арк. 61];

(25.X.1807) «Листы о Кіевской академіи я читалъ. Примечаніе мне понравилось особо противу поносителей. Вы его писали или такъ изъ Кіева прислано? Калужскій на васъ негодуетъ, что о семинаріи Калужской или о заведеніи ея съ прочими опущено» [Арк. 87 зв.];

(22.XI.1807) «Спасибо за описаніе во Іерархіи о Новгородской семинаріи. Въ Троицкой пропущенъ первый префектъ Кириллъ Ляшевецкій...» [Арк. 92].

ІР НБУВ. – Ф. 312. – № 464/606 – Письма [Амвросия Подобедова] к преосвященным и другим особам, испрашивающим разрешения и поздравляющим.

І. Фальковський підготував інший текст: «Описание Киевской академии противу вопросов, данных от министра народ. просвещения ... П. В. Завадовского» (1803). Див. у кн.: Булашев Г. В. Преосвященный Ириней Фальковский, епископ Чигиринский. – К., 1883. – С. 164–181.

Ч. 1. – 1807. – [4], XI, [1], X, 643, [3], V, [1] с. – Ціна: 4 р. 55 к.
Пр. 1–20. – НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$1–12, $Гр_{XIX}$162–167, Гр2030. V.I.200(1).
Штемпель КДС.

Пр. 21. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, XIV.4/78.
Пр. 22–25. НБУВ ВК, Б-ка КДА, С.VII.11/1551[1-4].

...собранная Новогородской семинарии ректором, и богословии учителем, Антониева монастыря архимандритом Амвросием.

Ч. 2. – 1810. – [2], IV, CXLIX, [2], 658, 6 с. – Ціна: 3 р. 36 к.

Зі змісту: [Евгений]. Краткое описание Свято-Троицкия Александро-Невския лавры. – С. 184–266.

Рец.: [Каченовский М. Т.?] Московския записки // Вестник Европы. – Ч. 55. – 1811. – № 1. – Отд. 3. – С. 61–64.

Пр. 1–20. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$13–30, Гр2031. V.I.200 (2).
Штемпель КДС.
Пр. 21. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, XIV.4/78.
Пр. 22–25. НБУВ ВС, Б-ка КДА, С.VII.11/1551[1-4].

Ч. 3. – 1811. – [2], 652, V с. – Ціна: 3 р. 80 к.
Пр. 1–18. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$31–32, $Гр_{XIX}$34–48, Гр2032. V.I.200 (3).
Штемпель КДС.

Пр. 19. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, XIV.4/78.
Пр. 20–23. НБУВ ВК, Б-ка КДА, С.VII.11/1551[1-4].

...собранная Новогородской семинарии ректором, и богословии учителем, бывшим Антониева, а ныне Юрьевскаго Новгородскаго монастыря архимандритом Амвросием.

Ч. 4. – 1812. – [2], 887, V с. – Ціна: 4 р. 67,5 к.
Пр. 1–18. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$49–64, $Гр_{XIX}$3658, Гр2033. V.I.200 (4).
Штемпель КДС.

Пр. 19. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, XIV.4/78.
Пр. 20–23. НБУВ ВК, Б-ка КДА, С.VII.11/1551[1-4].

...собранная Новогородской семинарии ректором, богословии учителем и Юрьева Новогородскаго, ныне же Ставропигиальнаго Московскаго Новоспасскаго монастыря архимандритом, и учрежденной в Москве Духовной цензуры председательствующим Амвросием.

Ч. 5. – 1813. – 2, 737, III с. – Ціна: 4 р. 42,5 к.
Пр. 1–22. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$65–84, $Гр_{XIX}$537, Гр2036. V.I.200 (5).
Штемпель КДС.

Пр. 23. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, XIV.4/78.
Пр. 24–27. НБУВ ВК, Б-ка КДА, С.VII.11/1551[1-4].

...собранная Ставропигиальнаго Московскаго 1-класнаго Новоспасскаго монастыря архимандритом, учрежденной в Москве Духовной цензуры председательствующим и ордена Св. Анны 2-го класса кавалером, Амвросием.

Ч. 6: [С–У]. – 1815. – [2], 858 с.
Пр. 1–20. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$85–103, Гр2034. V.I.200 (6).
Штемпель КДС.
Пр. 21. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, XIV.4/78.
Пр. 22–25. НБУВ ВК, Б-ка КДА, С.VII.11/1551[1-4].

Ч. 6: [Ф–Ч]. – [1815]. – С. 859–1148, III с. – Ціна 6 р.
З тексту: Прибавление в дополнение... – С. 859–1054;
Ведомость об архиерейских катедрах и монастырях, сколько за ними крестьян ... 1744 (856.071). – С. 1055–1095;
Список монастырей ... по хронологическому порядку... – С. 1096–1148.

Є. О. Болховітінов писав до В. Г. Анастасевича (11.X.1814): «Весьма бы вы меня одолжили сообщением ваших замечаний на неисправности и ошибки «Истории Российской Иерархии»; ведь и я в издании ея половиною участвовал, да и я начал и собрал материалы, а издание только пополнить поручил отцу Амвросию; но дивлюсь неутомимому вашему трудолюбию... А мы с отцом Амвросием отказываемся от выбирания из иерархии росписей чиновных, хронологических и алфавитных. Это снова труд и труд скучный. Естьли вы окончите его и сообщите нам, то мы издадим. Втораго издания сей книги скоро начинать не намерены, ибо и сего 2400 экземпл. не скоро сбудут с рук, а отец Амвросий намерен только вторично напечатать 1-ю часть с поправками и дополнениями; помогите и вы нам в этом; ваши списки польской иерархии я ему уже сообщил... Что касается до замечаемых вами недостатков и умолчаний в разных статьях, то сие значит не одну скромность, но и недостаток сведений. Когда полна история, то явный признак, что сочинитель много выдумал, ибо всего не могут знать и современники и даже само действующее лицо. Сердце человеческое есть тайна, а деяния обманчивы» (Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 10. – С. 355–356).

Також у листі (15.IV.1817): «Все статьи о «мелких» Киевских монастырях, помещенных в Ист. Рос. иерархии, вытребованы покойным Бантышем-Каменским у покойнаго Преосвященнаго Феофана, викария Киевскаго и мне присланы. Следовательно, ложь сделана на месте и мы не виноваты» (с. 629).

Пр. 1–14. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$104–114, $Гр_{XIX}$126, $Гр_{XIX}$127, Гр2035.
Пр. 15. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, XIV.4/78.
Пр. 16–20. НБУВ ВК, Б-ка КДА, С.VII.11/1551[1-4].

Ч. 7. – С. 1–319.
Коректурний пр.: РДБ НДВР. – Ф. 310 (Ундольський В. М.) – Спр. 1419.

У листі до Я. І. Бардовського Є. О. Болховітінов писав (1821): «Мы с преосв. Амвросием составили целый 7-й том к «Истории российской иерархии», заключающий в себе уставы русских монастыреначальников, но наши цензоры тогда сочли его недостопримечательным для публики» (Правосл. собеседник. – 1889. – Т. 2. – Июнь. – С. 323).

Пр. 16: Ч. 6. – [1], 1146 с.; 4° (24 см). – Сигн.: А-У[8] Аа-Уу[8] Ааа-Ббб[8].

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 35, внизу – «Сверхолуцкій монастырь былъ приписанъ къ Базьковскаму».

С. 47, ряд 4 зн. – допов. «Въ 1807 г. по представленію преосв. митрополита Амвросія имяннымъ указомъ 26 маія прибавлено къ штату больничныхъ 10 съ жалованьемъ на каждаго по 20 рублевъ» [після «пустынь», митр. Амвросій Подобєдов].

С. 78, ряд 6 – допов. «Онъ прежде построенъ. См. здесь часть V, стран. 603» [після «(1681)»].

С. 90, ряд 4 – допов. «переведенъ въ Тверской» [Паладій].

С. 94, внизу – «24. Иннокентій ректоръ семинар. Петерб. по 1816 г. 25. Въ 1808–1816 Дамаскинъ корпусной учитель. Съ 1819 пустынь сія отдана въ управленіе викарному Петербургскому епископу Владимиру» [Інокентій Смирнов, Дамаскін Россов, Володимир Ужинський].

С. 108, ряд 6 зн. – допов. «скончался 1829 день 6» [Герасим Князєв].

С. 112, зверху – «Сипянскій монастырь приписной къ Печерской лавре былъ въ Белогряжской епархіи. Упомин. 1754 г.».

С. 180, 222, 325, 821, 852, 879, 994, 1123 – випр. друк. помилок.

С. 281, ряд 7 – допов. «се:» [перед «4)»].

С. 295 – випр. нумерації «2» на «9» [друк. помилка].

С. 364, ряд 11 – перекр. «на» і допов. «на» [перед «174»].

С. 396, внизу – допов. «Обстоятельнейшая статья и о семъ монастыре съ завещаніемъ царицы Дарьи Алексеевны напечатано въ 5 №. Сына отечества 1829 г. и еще 1832 г. того же журнала, № 16».

ряд 6 – випр. «3» на «4».

С. 398, зверху – «1. Агафія упомин. 1626 г. 2. Платонида княжна Гагарина около 1642. 3. Праскевія 1681».

ряд 4 – допов. «7194 и» [перед «7196»], «1689» [перед «1688»].

ряд 5 – допов. «Ольга въ 1714 г.» [перед «№ 2)»].

ряд 11 – допов. «5. Марія сконч. 1804 г.», випр. «№ 5» на «№ 6».

ряд 13 – допов. «7. [перекр.] Августа съ 1824» [Августа Свєшнікова].

С. 404, ряд 5 зн. – допов. «по имянному указу 1820 генваря 18 учрежденъ быть первоклассным штатнымъ» [після «Оренбургский»].

С. 408 – допов. «а въ 1818 году указомъ Синода позволено [...] ихъ во игумены заштатныя» [після «общежительным»].

С. 429, ряд 7 – допов. «на» [після «дал»].

С. 435, ряд 4 – перекр. «находится тамъ доныне», допов. «1818 сентябр. 19 переведенъ въ Павловъ, а на место его определенъ».

С. 701, ряд 1 зн. – допов. «Въ 1819 г. по докладу Синода марта 8 сделанъ штатнымъ 3-го класса съ архимандріею» [після «маія», у ст. про Черняїв Миколаївський Шатський монастир].

С. 775, ряд 11 – допов. «еще» [після «что»].

С. 808 – внизу перекр. приміт.

С. 819, ряд 3 зн. – випр. «1798» на «1793» [№ 62].

С. 829 – допов. «Иннокентій [текст відсутній] съ [текст відсутній] по 1819. Владимиръ Ужинскій изъ Иверскихъ и [...] и посвященъ во епископа Ревельскаго маія

11. 1819. Дамаскинъ изъ Сергіевск. пустыни перевед. въ 1819 г.» [до ст. про Юріївський монастир: Інокентій Смирнов з 1816, Дамаскін Россов].

С. 831, ряд 8 – допов. «въ Бресте» [перед «и упоминается»];
ряд 10 зн. – випр. «Яблоцинский» на «Яблоченскій».

С. 853, на полях – «6941–5808=1483» [біля «1483»].

С. 866, ряд 6 – допов. «которая и открыта уже 1815 маія 8» [після «контору»].

С. 872 – допов. «После онъ назывался первенствующимъ» [Феофан Прокопович].

С. 876, ряд 6 – випр. «1736» на «1738».

С. 877, ряд 9 зн. – перекр. «генваря 10» і випр. на «іюля 20».

С. 878 – випр. «1744» на «1743» [№ 41];
внизу – допов. «Ему вместе велено было управлять Московскою синодальною конторою, а Митрофану епископу Тверскому ехать въ епархію» [Йосиф Волчанський].

С. 880, ряд 15 – допов. «57. Амвросій Зертыс-Каменский еписк. Переяславскій съ 1754 март. 5».

С. 881, ряд 6 зн. – випр. на «съ 28 маія 1763 и въ 1768» [Симон III Лагов].

С. 882, ряд 3 – допов. «маія 28» [№ 67];
ряд 12 – випр. «18» на «16» [№ 69];
допов. «Михайловъ» [№ 70, після «Андрей»];
ряд 10 зн. – допов. «21 іюня» [№ 71, перед «1774»];
ряд 8 зн. – допов. «17 февраля» [№ 72, перед «1775»].

С. 883, ряд 7 – допов. «11 марта» [№ 76, після «1780»];
ряд 11 зн. – допов. «генваря 8» [№ 80, після «1783»];
ряд 2 зн. – допов. «Ростовскаго Борисоглебскаго монастыря потомъ» [№ 82, після «архимандрит»], випр. «10» на «16».

С. 884, ряд 7 – допов. «Амвросій Серебрениковъ архіепископъ Екатеринославскій пожалованъ титломъ члена Св. синода 5 февраля 1790» [після «конторе»];
ряд 4 – випр. «1798» на «1799 генвар. 19» [№ 83];
ряд 12 – випр. «19» на «9» [№ 85];
ряд 11 зн. – випр. «12» на «2» [№ 86];
внизу – допов. «Антоній Католикосъ еще 8-мъ пунктомъ трактата съ царемъ Ираклiемъ Грузинскимъ 1783 г. положенъ степенью подъ Тобольскимъ архіепископомъ и пожалованъ католикосомъ навсегда титулъ члена синода, а отношеніе его къ синоду тогда обещано определить впредь».

С. 885, ряд 1 – випр. «іюня» на «іюля» [№ 88].

С. 886, на полях – допов. «97. Михаилъ Десницкій придворный іеромонахъ, потомъ архимандритъ Юрьевскій съ 29 ноября 1799 года»;
ряд 8 – випр. «80» на «85» [Павло Пономарьов].
ряд 14 – допов. «маія 15» [Варлаам III, після «1808»].

С. 887, ряд 1 – випр. «81» на «86» [Мефодій Смирнов];
ряд 6 – допов. «по указу февраля 22» [№ 100, перед «он»];
ряд 17 – «іюня 20» [№ 102, після «1807»].

С. 888, ряд 5 зн. – допов. «декабря 31» [Я. Шаховський, після «1741»];
ряд 2 зн. – допов. «Князь» [після «6»];
ряд 1 зн. – допов. «17 іюня» [О. С. Козловський, перед «1758»].

дод. арк. – «108. Указомъ 1818, августа 1 вызванъ для присутствованія въ Св.

синодъ на два года Антоній архіепископъ Ярославскій. 109. Указомъ 1820, іюня 5 вызванъ для присутствованія Черниговскій архіепископъ Симеонъ, на томъ же основаніи. 110. 1821, іюля 29 указ. повелено вызвать для присутствованія Тверскаго архіеп. Іону, который въ 1823 пожаловаъ и членомъ. 111. Евгеній Болховитиновъ митрополитъ Кіевскій марта 16, 1822 пожалованъ митропол., членомъ. 1823 г. іюня 22 велено вызвать на два года Кишиневскаго архіеписк. Димитрія» [Антоній Знаменський, Симеон Крилов-Платонов, Іона Павінський, Димитрій Сулима].

С. 889, ряд 15 – допов. «іюля 20» [С. В. Акчурін, після «1775»];

ряд 9 зн. – випр. «іюня 25» на «іюля 31»;

ряд 5 зн. – випр. «іюля 31» [А. І. Наумов, після «1791»];

внизу – допов. «скончался въ Москве 1817 г., февраля 1» [О. І. Мусін-Пушкін].

С. 890, вгорі – допов. «Голицынъ съ 1803 окт. 21 определенъ прокуроромъ и вместе стат. Секретаремъ»;

ряд 11 – допов. «съ 1810 апреля 25» [після «сенатор»];

ряд 1 зн. – допов. «октября 21» [після «1803»];

внизу – допов. «ноябр. 19, 1817 пожалованъ министромъ духовныхъ делъ и просвещенія. 16. Князь Петръ Сергеевичъ Мещерскій дейст. ст. советн. и орден. Влад. 3 степ. определенъ 24 ноябр. 1817».

С. 894 – допов. «20. Амвросій Подобедовъ ректоръ Акад. съ 1774».

С. 896, ряд 4 – випр. «12» на «22» [Іоаникій Никифорович (Полонський)];

ряд 1 зн. – допов. «1804» [Августин Виноградський, перед «12»].

С. 897, вгорі – допов. «Воскресенскій архим. Іона марта 9, 1816. Успенскій протоіерей Іаковъ Дмитріевъ съ 9 марта 1816. Донскій архим. Ѳеофилъ 4 генвар. 1819» [Іона Павінський, Феофіл Татарський];

ряд 7 – допов. «скончался отъ 5-месячнаго паралича въ генваре 1816 г.» [Олександр ІІ Афанасьєв]; «38. Евгеній архим. Донскій октябр. 6, 1817. 39. Феофилъ Донскій архимандр. съ 4 генваря 1819. 40. Парфеній архимандритъ Донскій 15 июня 1819. Дионисій архимандритъ Донскій 1 окт. 1821» [Євгеній Казанцев, Феофіл Татарський, Парфеній Чертков, Діонісій Цвєтаєв];

внизу – допов. «Викарію Московскому Афанасію присутствовать въ московской син. конторе тогда только, когда отлучится Моск. арх. Филаретъ въ С. П. Б., ук. 12 маія 1822. Донской архим. Афанасій съ 13 іюля 1823» [Афанасій Телятьєв, Філарет Дроздов, Афанасій Петрієв].

С. 898, ряд 11 зн. – допов. «сконч. 1818 лстомъ» [Л. І. Магницький]; «8. Дейст. статск. советн. Николай Ивановъ Евреиновъ кавалеръ 3 ст. Влад. и 2 ст. Анны съ 4 август. 1818, уволенъ 4 сент. 1825. 9. Надворный советникъ Михайловъ съ 4 сент. 1825».

С. 974, ряд 3 – допов. «а 1816 въ Моск. Знаменскій» [Аполос Алєксєєвський].

С. 995, ряд 8 зн. – випр. «21» на «27»;

ряд 6 зн. – допов. «сконч. 28 маія 1819» [Гавриїл ІІ Болховітінов].

Обкл.: синій папір; краї сторінок не обрізані.

НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$115. Е.1496.28; V.I.200 (5).

Штемпель КДС. Кн. ярлик.

Передруки: Див. каталог III, № 20, 20.1, 22, 28, 29, 29.1, 30, 31, 33, 40, 40.1–2.

О начале торговых и государственных сношений России с Китаем и о заведении в Пекине Российской церкви и духовной миссии. (Сообщено) // Сиб.

вестник. – 1822. – Ч. 18. – С. 99–120, 121–144, 145–164; Ч. 19. – С. 165–196. – Див. каталог III, № 29.2.

Всеобщее введение в историю монастырей грекороссийския церкви. – М., 1810. – 150 с. – Див. також № 16.1 даного каталогу та каталог III, № 28.

Краткое сведение о начале Киевской академии, ее прежних учреждениях, обыкновениях, порядке и переменах // [Евгений Болховитинов]. Описание Киевософийскаго собора и Киевской иерархии. – К., 1825. – Приб. № 41. – С. 208–235; ... Євгеній Болховітінов. Вибрані праці з історії Кисва. – К., 1995. – С. 247–262.

Соп. 4895; Плав. 1132 (ч. 7); Смирдин 824; Реэстр книгам Московской Синодальной Типографии. 1826 года. – С. 11; Чтения. – С. 22, 44, 45, 13 (указ.); Пономарев. – С. 208, 212; Шмурло 2. – С. 11, 375; Полетаев. – С. 38, 42–119; Бурцев 583; Шибанов 21, 8; 105, 8; 114, 9; 128, 9; 149, 22; Геннади. – С. 331; КБУВ 1291; Петров 2, 40; СК 1, 158.

РДБ; РНБ; БАН; ДПІБ; МДУ; СПб ДУ; РДАДА; ХДНБ; ЦНБ ХНУ; ОДНБ; ДІБУ; НПБУ (Ч. 5–6); НБУВ ВС, ВК.

50.1. Нил Сорский (Майков, Николай; 1433?–1508). Преподобнаго Нила Сорскаго устав Скитскаго монашескаго жития, сочиненный около половины XV столетия, а списанный с полууставнаго списка, хранящегося в Новогородской Софийскои библиотеке. – [М., 1813]. – 122 с. – Тираж 50.

Видано коштом Є. О. Болховітінова: розшифровано Новгородський напівуставний список тексту за Вологодським скорописним, додано примітки.

Окр. відб. з кн.: История российской иерархии... – М., 1813. – Ч. 5. – С. 215–336.

Див. лист Є. О. Болховітінова до Я. І. Бардовського (1821): «Я из числа тех немногих, которые чувствуют подлинную цену Нилова устава. Я настоял на помещении его в Истории иерархии и сам работал над сводом различных списков... Я заказал на свой счет оттиснуть онаго особою книжкою 50 экз., дарил ее всем, по мнению моему понимающим духовность, но от одного только покойнаго И. В. Лопухина получил благодарность» (Правосл. собеседник. – 1889. – Т. 2. – Июнь. – С. 323).

Також були інші окр. ст. співавтора Є. О. Болховітінова:

Амвросий (Орнатский). Описание Антониева Новогородскаго монастыря. – М., 1810. – [2], 154 с. – Передрук: ... // История российской иерархии. – 1811. – Ч. 3. – С. 105–258.

Описание Кириллова Белоезерскаго монастыря. – М., 1811. – [2], 117, [1] с. – Передрук: ... // История... – 1812. – Ч. 4. – С. 384–501 (СК 1, 160–161).

50.1.1. Преподобнаго Нила Сорскаго устав... – Москва: В Синодальной Типографии, 1820 года. – [2], 146 с. – Сигн.: [1] А-К^{6} Л$^{6+1}$; 8° (19 см). – Ціна 1 р.

НЬУВ ВС, Гр$_{XIX}$1803.

Полетаев. – С. 64; Шибанов 20, 303; 130, 370; Петров 2, 1552.

НБУВ ВС.

50.2. История российской иерархии. – М., 1822. – Ч. 1. – [4], XI, X, 646, VI с.; 8°.

Повтор видання 1807 р. з незначними змінами в розміщенні заставок і приміток. Зібрані додаткові матеріали ввійшли до вид. 1827 р.

Див.: «Дело 1822 г. о доставлении сведений к преосв. [Амвросию] еп. Пензенскому по части училищ, для внесения их в Историю о Российской иерархии» (15.VIII.1822): «Коммиссія духов. училищъ отъ 10 іюля сего г. за № 798 дала знать Внутр. Акад. Правленію, что Св. Синодъ, признавъ полезнымъ напечатать второе изданіе Исторіи ... пополненій относительно духов. рос. училищъ, кроме Вологодской и Кишиневской семинарій ... доставлять к преосв. еп. ... из всех заведеній Кіев. Округа требуемыя имъ сведенія».

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 117. – Арк. 1–2.

Указ Св. Синоду митр. Київському Серапіону (23.IX.1820) про доповнення даних «Истории...» і виправлення І-го видання; репорт наступного митрополита Євгенія (2.IV.1823) про те, що нових фактів «... после напечатаннаго въ 1817 г. новаго описанія Лавры не отыскалось».

Полетаев. – С. 62 (прим.); КБУВ 1291; Плав. 7707; СК 1, 159; Соп. 4895 (прим.); РК 2032/1а.

БАН; ДПІБ; МДУ; РДАДА; РДБ; РНБ; СПбДУ; ХДНБ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВК.

50.2.1. История российской иерархии / Собранная епископом, бывшим Пензенским и Саратовским, Амвросием; А ныне вновь пересмотренная, исправленная и умноженная. – Издание второе, напечатанное с дозволения Святейшаго Правительствующаго Синода. Т. I. Ч. I. – Киев: В типографии Киевопечерския Лавры, 1827. – [2], XXII, 684, [2] с.; 8° (23 см). – С. [685]: Погрешности.

Редактор, автор окремих статей і видавець Є. О. Болховітінов. Розділи змінено і не включено: Изд. 1-е. – Кн. 4: О Духовных Российских Училищах.

Зі змісту: [Евгений (Болховитинов)]. Предисловие ко второму изданию Истории российской иерархии 1827 г. – С. XI–XII.

Ред. тексту І-го вид.:

Предуведомление (к первому изданию сей Истории 1807 г.). – С. I–X [примітки 2, 5, *]; О епархиях... – Кн. 1. – С. 20 (№ 7), 22 (№ 1), 24–25 (№ 2), 41–45 (№ 10–11); Произшествия иерархическия в XIX ст. – С. 51–61; О степенях российских епархий. – С. 62–63; О митрополитах всероссийских под ведением Константинопольских патриархов. – Кн. 2. – С. 79–81; О Святейшем правительствующем Синоде; О конторах Святейшаго Синода. – С. 120–158 [Изд. 1-е. – Ч. 6]; О митрополии Киевской по присоединении оной к всероссийской иерархии. – Кн. 3. – С. 159–162; Прибавление. О викарных епископах Киевской митрополии. – С. 167–170; О епархии Вологодской. – С. 348–357; О епархии Воронежской. – С. 369–373.

Допов. тексту І-го вид.:

О классных российской иерархии епархиях по духовных штатах 1764 и 1799 годов. – Кн. 3. – Гл. 1: О митрополии Киевской... – С. 159–162; О епархиях упраздненных...: Прибавление о древних греческих епархиях, в пределах нынешней России находившихся. О скифской епархии. О епархии Херсонской. О епархии Сурожской. – Кн. 4. – С. 476–487; О преимуществах облачений... Примечание. – Кн. 6. – С. 610–614 [Изд. 1-е. – С. 352–353]; О грузинской иерархии, также монастырях и церквах ея по полученным сведениям до 1825 года. – С. 674–684.

З тексту: «Предисловие. Со времени перваго издания ... многия напечатанныя вновь летописи и историческия статьи послужили к исправлению и дополнению...,

а в 1820 г. Св. Синод указами своими предписал ... доставить ... также поправки и дополнения. С сими пособиями предпринято ныне второе издание, в котором сделаны некоторыя перестановки, переправки и многия дополнения противу прежняго, как усмотрят сами читатели из сличения с первым изданием. При всем том остаются еще многия промежутки, особливо в древнейших сведениях, коих доныне нечем было дополнить, и потому исследование оных представляется будущему изданию с пособием поспешников сему делу. Киев 1827 года».

Цензурний пр.: рукопис з редакторськими правками митрополита Євгенія (вставки, примітки, викреслення) і його вказівками для друкарів (шрифт, варіанти).

ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 544 – История Российской Иерархии. – 1827. – 242 арк.; 2°.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу: ІР НБУВ. – Ф. 306. – КПЛ, № 404. – Арк. 4–317 (№ 4, 148, 255, 271, 290).

Репорт Веніаміна (19.XII.1827): вартість тиражу – 2167 р. 50 к.; 1 пр. – 4 р. 33,5 к. Продаж: у зошитах – 4 р. 65 к., оправі в корінець – 5 р. 40 к., оправі шкіряній – 5 р. 65 к., із золоченим обрізом – 6 р. Резолюція митрополита Євгенія: «1827 г. декабря 20 утверждается. Въ бумажномъ переплете – 5 рублей».

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128: КПЛ. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 1–10.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 213, ряд 12 – перекр. «семинаріи», випр. на «Академіи».

С. 216, № 5 – допов. «изъ игуменовъ Волоколамскихъ» [перед «хиротонисан»].

С. 218, № 10 – допов. «Онъ вепчалъ на царство царя Михаила Θеодоровича».

С. 223, № 1 – допов. «въ Казане» [перед «из»].

С. 224, № 1 – випр. «1602» на «1605», «18» на «16»; № 2 – випр. «23» на «13».

С. 225, № 8 – випр. «22» на «28»; № 10 – випр. «в маіе» на «апреля 3».

С. 226, № 14 – випр. «15» на «25», «июня 9» на «июля»; № 15 – випр. «29» на «30».

С. 227, № 16 – випр. і допов. «года декабря 10» [після «того ж»].

С 239, № 3 – допов. «маія 23» [після «993»].

С. 243, ряд 9 зн. – допов. «и Лука 1255» [після «года»].

С. 247, № 32 – випр. «1460» на «1461».

С. 248, ряд 1 зн. – допов. «Устюжскимъ» [перед «и»].

С. 285, № 4 – випр. «16» на «10».

дод. арк. (до 286) – допов. попередній рукоп. текст: «и скончался въ Старохарьковскомъ монастыре 1830 г. марта 29» [Феофіл Татарський].

С. 295, № 17 – викр. «в сентябре», випр. «1821» на «18 іюля 1820».

С. 296, ряд 4 зн. – допов. «Нестора и» [перед «Патерика»].

С. 300, ряд 14, 19 – випр. «1694» на «1693», «1696» на «1695».

дод. арк. (до 311) – допов. рукоп. текст: «а 1835 іюня 22 переведенъ въ Слободскую Украинскую епархію» [Мелетій Леонтович].

С. 313, ряд 8, № 1 – допов. «скончался 1133 г.»

С. 316, ряд 4 зн. – допов. «и за измену ему» [після «церкви»].

С. 319, № 36 – випр. «Черниговским» на «Смоленскимъ».

С. 324, ряд 1 зн. – випр. «23» на «15».

С. 326, ряд 2 – випр. «маія» на «марта».

С. 333, № 4 – допов. «изъ постриженіковъ Кіевопечерской лавры».

С. 334 – допов. «святый» [Іоанн І Суздальський].

С. 335, № 13 – випр. «1362» на «1363»; ряд. 13 – допов. «погребенъ въ Суздальскомъ соборе».

С. 336, № 18 – випр. «1448 году» на «1449 году на поставленіи митрополита Іоны».

С. 337, № 23 – випр. «1485» на «1484»; ряд. 2 зн. – допов. «а по другимъ 1539» [після «1533»].

С. 347 – допов. рукоп. текст: «пожалованъ въ архіепископы 1836 г. марта 26» [Смарагд Крижановський].

С. 350, № 7 – випр. «1546» на «1547».

С. 354, ряд 5 – допов. «Кевроль» [після «Белоезерск»].

С. 363 – допов. рукоп. текст (про Іоаникія Образцова): «а 1835 ноября 16 переведенъ въ Оренбургъ. 10. Нилъ Исаковичъ изъ лекторовъ Ярославской семинаріи и архимандритовъ 16 ноября пожалованъ во епископа, хиротон. въ С.П.б. декабря 8».

С. 369, № 1 – допов. «святый» [Митрофан].

С. 376, ряд 2 – допов. рукоп. текст: «после его епархія сія возведена во второй классъ».

С. 395, ряд 4 – допов. «26 апреля» [Стефан Храп, після «скончался»]; ряд. 9 зн., № 4 – допов. «августа 29» [після «1455»]; ряд 7 зн. – допов. «іюня 6» [після «1471»].

С. 399, ряд 1 – випр. «девятнадцатая» на «дватцатая», оскільки на дод. арк. вписана ще одна глава «О епархии Саратовской».

С. 426, ряд 2 зн., № 25 – випр. «1692» на «1683».

С. 436, № 18,19 – випр. двічі «1406» на «1496».

С. 441, ряд 7, № 46 – допов. «епископомъ» [після «Вятку»].

Виправлення нумерації – С. 315–321, 446; випр. літер – с. 328 (№ 9), 340 (№ 40), 461.

У тексті і на 23 дод. арк. є також рукописні доповнення до 1836 р. вікарія Інокентія Борисова (с. 209, 214, 237, 262, 283, 295, 304, 306, 308, 314–316, 319–321, 326, 330–331, 340, 347, 363, 373, 375, 376, 380, 381, 400, 417, 420, 421, 422, 425, 427, 446, 451, 471, 492, 559, 658, 680).

Папір верже, білий з жовтуватим (друк. і дод. арк.) та блакитним відтінками; філігрань: «А. Г. 1826».

Деф.: блок кн. пошкоджений, відсутні – С. [2], XXII, 1–208, 401–416.

Обкл.: синьо-сірий папір (верх обкл. відсутній, низ – стертий).

Пр. 1. Б-ка КСС, VI-271/883.

Пр. 2–3. Б-ка КСС, VI-272/884, VI-273/885. – Нерозр. і незброшуровані арк.

Над доповненням статей Є. О. Болховітінов почав працювати по виході І-го видання. Див.: ІР НБУВ. – Ф. 312. – КСС. – № 387/168 – розшитий друк. пр. 1807 р. з рукоп. доповненнями Амвросія Орнатського, Євгенія Болховітінова та ін.

У листі до В. Г. Анастасевича (6.1.1814) просив допомогти: «Судя по вашему описанию литература петербургская очень бедна и скуднее московской. Что-то выдет из найденнаго гетманскаго в Малороссии архива. Архипастырь того места, где найден архив сей, едет в Петербург. Итак, есть-ли что хотите получить из сего источника, отнеситеся там к самому ... Вы имеете сношения с польскими учеными. На сих днях я читал Игнатия Кульчинцкаго[!] книгу Specimen Ecclesiae

Ruthenicae... Нашел я там список митрополитов униатских титулующихся киевскими и всея России... Нельзя ли вам достать продолжение сих митрополитов с краткими хотя биографиями, до ныняшняго времени... У папистов тщательнее ведутся иерархические записки, нежели у нас и больше источников» (Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 10. – С. 338). В іншому листі (27.I.1814): «Крайне нужно для втораго издания истории русской иерархии, которая уже готовится. Сообщите мне и поправки Кульчинскому[!], сделанныя Нарушевичем и Чацким» (Там же. – С. 340).

Биография. – С. 11–12 (№ 33); Чтения. – С. 23, 14 (указ.); Пономарев. – С. 218; Полетаев. – С. 62, 81; Федосова 21; СК 1, 158.

РДБ; РНБ; ЗНБ ВДУ; ХДНБ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВК.

50.3. История российской иерархии. – [Изд. 3-е.] – [Т. 1. Ч. 1.] – [К., 1828]. – [2], XXII, 684, [2] с.; 8° (21 см).

З тексту: Дополнения. – С. [685]; Погрешности. – С. [686].

Титул 1827 р. збережений. Арк. 137, 141, 143, 209, 325, 357, 557, 685 – підклеєні при заміні тексту у 1828 р. (філігрань на с. 209): виправлення і останні дані переміщень членів Св. Синоду та ін., зокрема на с. [685] вказ., що ректор Новгородської семінарії Ігнатій «во еп. Старорускаго ... хиротонисан в С:П: 26 февраля 1828 г.».

Б-ка КСС, VI-6/618. – Пр. з допов. невідомого простим олівцем на с. 386–387, 650

Незавершене видання Є. О. Болховітінова: йому не дали дозволу 1829 р. на друк перевидання 1–2 ч. у Москві, але у 1835 р. (вже по смерті єп. Амвросія Орнатського) доручили відредагувати заново всі 7 ч.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 1485 – Указ е. и. в. ... из Св. правит. Синода, синодальному члену, преосв. Евгению митр. Киевскому и Галицкому... (22.IV.1835 № 4759). – 6 арк.

Помітка Є. О. Болховітінова: «Получ. 11 мая 1835 г.»

«...Въ 1820 г. Св. Синодъ ... издателю оной, преосв. Амвросію ... предлагалъ вновь пересмотреть .. по предлагаемымъ къ собранію сведеніямъ. Онъ, принявъ на себя сію обязанность, после многихъ испрошенныхъ имъ разрешеній*. Наконецъ въ декабре месяце 1825, генваре и апреле 1826 года представилъ въ Св. Синодъ I, II, III, IV, V, VI, VII части, имъ ... пересмотренныя и приведенныя въ порядокъ къ новому изданію, присоединивъ къ нимъ и все дополнительныя сведенія, съ донесеніемъ, что историческихъ сведеній объ училищахъ ... не доставили, а потому и къ исправленію сей статьи приступить ему невозможно.

Св. Синодъ всю книгу сію ... поручилъ разсмотреть Вашему Преосвященству, и Вы, принявъ две первыя части, въ 1827 году представили ... I часть, разсмотренную и местами исправленную и вместе съ темъ испрашивали дозволенія напечатать сію часть в Типографіи Кіевской Лавры, что Св. Синодъ и дозволилъ ... а въ 1829 году ... просили дозволенія вторично напечатать оную съ новыми поправками..., а къ ней присовокупить и вторую часть съ поправками же ихъ статей, въ первомъ изданіи помещенныхъ, а именно: изъ второй части «Всеобщее введеніе въ исторію монастырей...» изъ третей [!] ... «Полный именной списокъ Лавръ и монастырей...»; изъ шестой ... «Ведомость объ архіерейскихъ кафедрахъ и монастыряхъ» и «Хронологическій списокъ монастырей». Но отъ Св. Синода 27 маія предписано Вамъ привести прежде первую и вторую части въ предположенный имъ видъ и

представить оныя на предварительное разсмотреніе ... Ваше Преосвященство, исправивъ I-ю часть, представили оную съ предположеніемъ напечатать ее въ Московской Синодальной типографіи, изъ коей она более будетъ известна... На сіе не последовало еще никакого отъ Св. Синода разрешенія въ ожиданіи отъ Васъ 2 части...

Приказали: Какъ въ сочиненіи семъ съ одной стороны усматриваются некоторыя излишности, а съ другой недостаетъ нужнаго и существенно къ оному принадлежащего: то посему, не разрешая теперь новаго отдельнаго изданія первыхъ двух частей онаго, предложить Вашему Преосвященству (указомъ), не согласитесь ли Вы для повторенія изъ книги сей, принять на себя трудъ тщательнее пересмотреть, исправить и даже сократить сколько можно все сіе сочиненіе?...

*...1) къ помещенію въ VII ч. устава преподоб. Даніила..., 2) къ собранію историческихъ сведеній о дух. училищахъ, 3) къ перемене в II ч. прежняго описанія Соловецкаго монастыря на новое и 4) къ дополненію описанія Кіево-Межигорскаго монастыря» (Арк. 2–4).

М. О. Максимович згадував, що митрополит перед смертю працював над «...новым изданием «Истории иерархии российской», – и у меня было несколько отпечатанных ее листов, да я отдал их покойному Надеждину, когда он трудился в Одессе при основании там историческаго общества. Был еще у меня от Евгения, написанный им и напечатанный в Лавре, отдельный лист о Белгородке...» (Киев. епарх. вед. – 1868. – № 5. – С. 202).

Див. останні розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу: «О. Типографъ! Посылаю вамъ корректуру, а мне пришлите изъ оригинала весь пятый листъ. Е. М. К. 30 генваря 1837».

ІР НБУВ. – Ф. 306. – КПЛ. – № 404. – Арк. (№ 232).

Також М. Я. Дієв підготував значні доповнення «Истории Российской иерархии»: на 425, 377 і 127 арк. (він був членом Комісії Св. Синоду підготовки перевидання з 1842 р.). – Див.: Титов Ф. И. Ученый протоиерей Костромской епархии о. Михаил Яковлевич Диев и его рукописи // Библиогр. записки. – 1892. – № 2. – С. 100–102.

51. [Габлиц, Карл Людвиг Иванович; 1752–1821]. Исторический журнал бывшей в 1781 и 1782 годах на Каспийском море российской эскадры под командою флота капитана втораго ранга графа Войновича / Сочинение К*. Г**.: С картою онаго моря. – Цена 2 рубли без переплета. – Москва: В типографии С. Селивановскаго, 1809. – XXVIII, 120, [1] с., карта; 8° (22 см). – Ціни: 2 – 5 р.

НБУВ ВС, Гр2056.

Про це видання вказав у своїй автобіографії «Краткое описание жизни и службы тайного советника Карла Ивановича Габлица» сам автор: «Преосвященный Евгений (нынешний архиепископ Псковский и Лифляндский), получив от меня в 1808 году список журнала сего, напечатал оный на своем иждивении... (22.X.1813)».

Сын отечества. – 1821. – № 43. – С. 112; Окр. відб.: Спб.: В тип. Н. Греча, 1821. – [2], 40 с.

Соп. 4097; Смирдин 2515; Плав. 2769; Геннади. – С. 187; Шибанов 66, 75; 115, 89; 116, 109; 132, 59; Петров 2, 415; СК 1, 1448.

РДБ; РНБ; БАН; ДПІБ; МДУ; СПбДУ; РДАДА; НБУВ ВС.

52. Амвросий (Подобедов, Андрей Иванович; 1742–1818). Собрание поучительных слов, в разныя времена проповедованных Святейшаго правительствующаго Синода первенствующим членом Амвросием митрополитом Новогородским и Санктпетербургским, Свято-Троицкия Александроневския лавры священноархимандритом и разных орденов кавалером... – Москва: В Синодальной типографии, 1810. – 8° (22 см).

У листах Є. О. Болховітінову автор писав: «Собранные вами Поучительные мои слова, получа, слегка успелъ я прочитать. Исправлять больше некогда и, кажется, нечего. Попремногу благодарю за трудъ. Расположеніе вами сделанное прекрасно. Препровождая оныя сходно моему и вашему желанію, прошу отослать ихъ для напеча[та]нія г. Розанову, коему и отъ меня писано о семъ, и о денгахъ на то потребныхъ. Къ вашему преосвященству посылаю 50 для трудившихся въ переписке и другія надобности. Какимъ форматомъ и буквами печатать, извольте дать наставленіе г. Розанову сами отъ себя» [Арк. 175 зв. (21.VI.1809)]; «Писаніе ваше отъ 14 и 1-й листъ Проповеди я получилъ да от[ъ] г. Розанова два листа по 2 екз. Началу хорошему дай Богъ добрый конецъ. На 3 листе начата уже 6–я [...] подлинно по краткости; что мало для тома 20 словъ и правильно полагаете 5 прибавить. При всехъ ваших[ъ] занятіяхъ уверенъ я, что мое дело поспешите совершить свойственно вашему благоразумію и усердію ко мне. Желательно видеть 2-ю часть Іерархіи. Исторія вами предполагавшаяся въ предисловіи много украситъ оную. Бумага для печатанія «Поученій» избрана хороша, коли лучшей нетъ» [Арк. 192 (25.X.1809)].

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 464/606 – Письма [Амвросия Подобедова] к преосвященным и другим особам, испрашивающим разрешения и поздравляющим.

Ч. 1. – [4], X, 384 с.
Пр. 1. НБУВ ВС, Гр1019(1). Х.340.70; І.5.69.
Пр. 2. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$4913(1). Штемпель КДС.
Ч. 2. – [4], IX, [1], 457, [3] с.
Пр. 1. НБУВ ВС, Гр1007.
Пр. 2–3. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$125(1); $Гр_{XIX}$4914.
Ч. 3. – [4], VIII, 429, [3] с.
Пр. 1. НБУВ ВС, Гр1008.
Пр. 2–3. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$136, $Гр_{XIX}$4915.

Биография. – С. 16 (помилка: 1800); Соп. 6569, 10954; Смирдин 596; Пономарев. – С. 208; Геннади. – С. 23; РК 2033/19; Петров 2, 50; СК 1, 174.

РДБ; РНБ; БАН; ДПІБ; МДУ; РДАДА; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС.

52.1. ... – Издание второе. – Москва: В Синодальной типографии, 1816. – 8° (22 см).

Ч. 1. – [2], XI, [3], 456 с.
Пр. 1. НБУВ ВС, Гр1006.
Пр. 2–5. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$116–119.
Пр. 6–7. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3090–3091.
Пр. 8. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3273.
Ч. 2. – [2], VIII, [2], 385, [1] с.
Пр. 1. НБУВ ВС, Гр1020(1).
Пр. 2. НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$137(1).

Пр. 3–4. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$3274(1); Гр$_{XIX}$3275(1).
Пр. 5. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$3669(1).
Ч. 3. – [2], VIII, [2], 429, [3] с.
Пр. 1. НБУВ ВС, Гр1009.
Пр. 2–5. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$120–123.
Пр. 6. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$2852.
Биография. – С. 16; Соп. 6569,10954; Смирдин 596; РК 2033/19а; Петров 2, 51; СК 1, 175.
РДБ; РНБ; БАН; ДПІБ; РДАДА; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВС.

52.2. ... – Издание третие. – М.: В Синодальной типографии, 1825. – 8° (22 см).
Ч. 1. – [2], VII, [1], 242 с.
Ч. 2. – [2], IX, [1], 359, [1] с.
Ч. 3. – [2], V, [1], 193, [1] с.
Ч. 4. – [2], V, [1], 183, [1] с.
Соп. 10954 (прим.); РК 2033/19б; СК 1, 176.
РДБ; РНБ; ДПІБ; СПбДУ; РДАДА.

53. Амвросий (Подобедов, Андрей Иванович; 1742–1818). Собрание речей благодарственных, поздравительных и приветственных, высочайшим императорским особам в разныя времена говоренных Святейшаго правительствующаго Синода первенствующим членом Амвросием, митрополитом Новогородским и Санктпетербургским, Свято-Троицкия Александро-Невския лавры священно-архимандритом и разных орденов кавалером. – Москва: В Синодальной типографии, 1810. – [2], III, [1], 67, [1] с.; 8° (22 см).
Пр. 1. НБУВ ВС, Гр1019(2).
Пр. 2. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$125(2).
Пр. 3. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$4913(2).
Биография. – С. 16; Сопиков 10961; Пономарев. – С. 208; Геннади. – С. 23; Петров 2, 52; СК 1, 174 (приб. ч. 1).
РДБ; РНБ; БАН; ДПІБ; МДУ; РДАДА; НБУВ ВС.

53.1. ... – Издание второе. – Москва: В Синодальной типографии, 1816. – [2], IV, 80 с.; 8° (22 см).
Пр. 1. НБУВ ВС, Гр1020(2).
Пр. 2. НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$137(2).
Пр. 3. НБУВ ВС, Гр3669(2).
Биография. – С. 16; Пономарев. – С. 208; Петров 2, 53; СК 1, 175 (приб. ч. 2).
РДБ; РНБ; НБУВ ВС.

53.2. ... – Издание третие. – М.: В Синодальной типографии, 1825. – [2], IV, 72, [2] с.; 8° (22 см).
Соп. 10954 (прим.); РК 2033/19б; СК 1, 176 (приб. ч. 4).
РДБ; РНБ; ДПІБ; СПбДУ; РДАДА.

54. [Габлиц, Карл Людвиг Иванович; 1752–1821]. О следах древняго греческаго города Херсона, доныне видимых в Крыму. – [СПб.: Тип. В. Плавильщикова, 1822]. – 21, [1] с.: 1 план (20,5x15,5 см); 12° (16 см).

На зв. титулу: «Печатать позволено: С. Петербург. 5 Генваря, 1822 года. Цензор Александр Бируков».

Видавець і редактор вказаний на с. 15: «Е [Евгений]. Декабря 8 дня, 1821 года». Публікація з рукопису «Географические известия о Таврической губернии» (1787), переданого Є. О. Болховітінову автором у 1808 р.

З тексту: «Так покойный К. И. Габлиц описал...» (с. 13–15). У листі до В. Г. Анастасевича (27.I.1822) Болховітінов пояснив: «Статью о Херсоне поправляли Вы не мою, а слово в слово выписанную из Габлица, только заключение мое» (Древн. и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 308). Але надсилаючи М. П. Рум'янцеву (4.V.1822), вказав: «...мою статью о следах древняго Херсона...» (Переписка. – С. 56).

Гравюра: «План развалинам древняго Херсона. Сочинен 1786».

Окр. відб. з журн.: О следах... / Отеч. записки. – 1822. – Ч. 9. – № 22. – Февр. – С 145–163.

Передрук: О следах... / Тр. и лет. ОИДР. – 1828. – Ч. 4. – Кн. 1. – С. 102–115.

Див. каталог III, № 99, 99.1.

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

титул – «Въ библіотеку Кіевской академіи».

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Припл. до: Евгений (Болховитинов). Летопись древняго славено-русскаго княжескаго города Изборска. – Спб., 1825.

Припл. 4 кн.

НБУВ ВС, Гр5442(2). – Див. опис № 32 даного каталогу.

Смирдин 2445; Чтения. – С. 31, 61, 14 (указ.); Пономарев. – С. 215; Полетаев. – С 487; Геннади. – С. 332; Белокуров 891; Петров 2, 1615; СК 1, 1451.

РДБ, РНБ; ХДНБ; ОДНБ; НБУВ ВС.

55 Служба на преставленіе преподобнаго отца нашего Саввы Крыпецкаго чудотворца, иже во Псковскіх пределех, с присовокупленіем Повести о пустынном житіи, и о преставленіи его. – [Москва, 1822]. – [1], 42 арк.; 4°.

Редакція Є. О. Болховітінова.

Заставка, ініціали. Друк кириличним шрифтом, чорною і червоною фарбами.

Варіант 2. Без додаткової «Повести»: [1], 34 арк.; 4° (20 см).

Пр. вказаний у каталозі б-ки митр. Євгенія: ЦДІАК України. – Ф. 184. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 41 (№ 262).

Надруковано *Службу* засновнику Крипецького Іоанно-Богословського монастиря кінця XV ст. з рукопису «Сказаніе...», скопійованого ігуменом (1817–1822) Серафимом Покровським а Житіє – з видання І. Клементьєвського: Повесть о начале и основании Печерскаго Псковскаго монастыря (М., 1807. – Див. це видання кириличним шрифтом з примітками Є. Болховітінова на багатьох сторінках: НБУВ ВК, Б-ка КДА, С.VII.10/1211).

«Слово на память преподобнаго о. нашего Саввы» (К., 1834) Є. О. Болховітінова – див. даний каталог, № 39.1.

У листах до В. Г. Анастасевича Болховітінов писав (18.X.1818): «...я рад покою и досугу с Музами. Без сего не услужил бы я Пскову изданием служеб и житий здешних угодников и собиранием Псковской Истории. Две службы я уже отослал в Московскую цензуру, а и еще готовлю» (Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – С. 75);

(22.XI.1820): «По знакомству вашему с Гиповским примите от меня поручение попросить его справиться в Синоде о следующем. Я представил еще в прошлом декабре 1819 г. службу препод. Савве Крыпецкому и просил о дозволении напечатать ее на счет монастыря Крыпецкаго. Но и доселе ни решения, ни слуху о том не имею» (Там же. – С. 384); (9.XII.1821): «Не справляйтесь более в Синоде о службе Саввы Крыпецкаго. – Цензура, мне также неприязненная, не пропустила в Москве: об этом я уже имею оттуда известие» (Чтения. – С. 61).

Див. також листи митр. Євгенія до Серафима Покровського (12.I.1823): «Дорого вам стало печатание службы преподобному, а продажи их долго ждать. Пришлите и мне хотя один екземпляр. Естампа вашей обители в Киеве печатать я не берусь. Ибо здесь нет рещиков на меди хороших»; (11.IV.1823): «Благодарю за две книжки Крыпецкия с житием преподобнаго и за восемь отдельных. Получены и концерты» (Письма... – К., 1913. – С. 29, 31).

Репорт начальника друкарні КПЛ Веніаміна (24.VIII.1825): «За оттискъ для игумена Серафима 500 изображеній Крыпецкаго монастыря изъ его медной доски и на его бумаге получено 20 р. асс.»

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 39.

Пр. 1. Варіант 2. НБУВ ВК, Б-ка КПЛ, VIII.6/123.

Обкл.: сіро-жовтий мармуровий папір; обріз золочений; *деф.*: останні арк. пошкоджені.

Ундол. 3525; Полетаев. – Прил. – № 4 (С. 20–22); СК КПЛ 2774.

РДБ; РНБ; НБУВ ВК.

56. [Иннокентий (Суханов, Михаил)]. Известие о Камчатской духовной миссии. (Сообщено). – [Б. м., 1822]. – 20 с.; 8° (21 см.)

Окр. відб. з журн.: Известие... // Сиб. вестник. – 1822. – № 17. – С. 79–98. – Див. каталог III, № 98.

Пр. 1–3. Б-ка КДС, IV. с. 358. III.5.871-356; D.2312.321; D.2314.323. Штемпель КДС, кн. ярлик.

НБУВ ВК.

57. Амвросий (Подобедов, Андрей Иванович; 1742–1818). Краткое руководство к чтению книг Ветхаго и Новаго Завета, каждой книги надписание, писателя, время, место, содержание, намерение, предсказания о Христе Спасителе, места особливаго примечания достойныя, также разделение не токмо всей книги, но и самых глав по материям в себе содержащее / Тщанием и трудами бывшаго Московской Академии ректора, а после митрополита Новгородскаго, Санктпетербургскаго, Эстляндскаго и Финляндскаго, и разных орденов кавалера Амвросия собранное и в порядок приведенное. – Издание второе Киевское, исправленное... – Киев: В Типографии Киевопечерския Лавры, 1823 года. – 8° (22 см). – Тираж 1200.

Ч. 1. – [4], 224 с. (помилково 234).

Ч. 2. – [4], 151, [1] с.

Доклад Духовного Собору КПЛ (22.IV.1822): за репортом начальника друкарні Єпифанія з видань: «Канонник» (К., 1814; 4°) – залишилось 35 пр., «Краткое руководство» (К., 1781; 4°) – 9 пр., тому потрібно надрукувати по 1 заводу.

Резолюція митрополита Євгенія: «1822 г. апреля 24. «Канонниковъ» въ 4 листа напечатать на клееной бумаге славенскими буквами, а «Руководства к чтенію Свя-

щеннаго писанія» на безклееной бумаге рускими буквами, обоихъ по заводу одному благословляемъ».

Репорт Єпифанія (25.V.1822): немає ні паперу, ні книги рос. буквами.

Репорт Веніаміна (7.V.1823): вартість тиражу – 2932 р. 50 к., 1 пр. – 2 р. 55 к.; продаж у зошитах – 2 р. 60 к., в обкл. – 3 р. 20 к., в шкіряній оправі – 3 р. 50 к. Підносних – 50 пр. (оправа 80 к.)

Доклад Собору КПЛ (18.V.1823) з резолюцією митрополита Євгенія: «1823 г. маія 22 утверждается, а для разсылки по духовнымъ правленіямъ взнести ко мне 10 екз. въ корешковомъ переплете».

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128: КПЛ. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. – Ч. 2. – Арк. 302, 305, 311–313, 315.

Пр. 1–11. НБУВ ВС, Гр5366[1-7], Гр$_{XIX}$5595[1 3], Гр$_{XIX}$5596 (Б-ка КПЛ, II.1/20).

Пр. 12. НБУВ ВК, Б-ка КДА, А.І.9/334.

Соп. 9914; Крыловский 343; СК КПЛ 379; КБУВ 1292; Петров 2, 45; Петров 3, 30; РК 2033/10б; СК 1, 165.

РДБ; РНБ; НБУВ ВС, ВК.

58. Духовный регламент, благодатию и милосердием человеколюбца Бога, *тщанием же и* повелением Богом даннаго и Богом умудреннаго всепресветлейшаго державнейшаго государя Петра Перваго / [Сост. Феофан Прокопович]... – Напечатася 12 тиснением, в царствующем великом граде Москве, в лето от сотворения мира 7326, от рождества же по плоти Бога слова 1818, индикта 6, месяца априлия. – [К.]: Перепечатано в Киевопечерской типографии в лето от сотворения мира 7331, от рождества же по плоти Бога слова 1823, индикта 12, месяца Декемврия. – [4], 299, [24] с.; 8° (16 см). – Тираж 1250.

[Копія]. «Указъ Е. и. в. самодержца Всероссійскаго изъ Св. Синода ... Евгенію митрополиту Кіевскому... По указу Е. и. в. Св. Правит. Синодъ слушали: Представленіе Вашего Высокопреосвященства, что въ прошломъ и нынешнемъ году, обозревая вверенную Вамъ Кіевскую епархію, Ваше преосвященство весьма у редкихъ духовныхъ и въ церквахъ находили «Духовный регламентъ», которымъ нужно снабдить и новопроизводимыхъ ставленниковъ. А дабы доставить оной и всей Кіевской епархіи сколько можно дешевле, желаете Вы напечатать оный въ Кіевопечерской Лаврской типографіи, почему просите дозволить Вамъ на вышеупомянутый предметъ напечатать Духовный регламентъ, по примеру, какъ въ 1801-м году дозволено было отъ Св. Синода предместнику Вашему преосв. Гавріилу митрополиту напечатать для церквей Кіевской же епархіи Благочинническую инструкцію. Приказали: означенный «Духовный регламентъ» въ Кіевопечерской Лаврской типографіи напечатать дозволить. Оберъ секретарь Гаврила Журихинъ. Секретарь Василій Инсарскій» (10.VIII.1824).

Резолюція митрополита Євгенія: «Полученъ 23 августа 1824 года. О полученіи заготовить репортъ, а типографу предписать о исполненіи приготовленіемъ Духовныхъ регламентовъ къ раздаче и продаже».

Репорт Веніаміна (17.XII.1824): вартість тиражу – 1579 р., 1 пр. – 31.2.1/3 к.; продаж у зошитах – 1 р. 60 к., оправі в корінець – 2 р., шкіряній оправі – 2 р. 20 к.

Доклад Собору КПЛ (29.XII.1824) затверджено митрополитом Євгенієм (30.XII.1824).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 196 зв., 198–204.
Пр. 1–2. НБУВ ВС, Гр5407, $Гр_{XIX}$1489.
Петров 2, 687; Петров 3, 426; СК 1, 2495.
РДБ; РНБ; НБУВ ВС.

59. Киевский синопсис или Краткое собрание от различных летописцов о началс Славенороссийскаго Народа и первоначальных Князех Богоспасаемаго града Киева: С присовокуплением современных росписей Великих Князей, Царей и Императоров Всероссийских, Польских Великих Князей и Королей, Литовских Великих Князей, Удельных Российских Князей, Митрополитов Киевских и всея России, Малороссийских Гетманов, Монголо-Татарских великих Ханов и Удельных Крымских, Киевских воевод и Кастелланов бывших под Польским правлением. – Второе издание Киевское исправнейшее. – [Киев]: Печатано в Киевопечерской Лавре, 1823 года. – [2], 3, [3], 164, [2], 105, [1] с.; 4° (22 см).

Заставки, кінцівки.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу:

«Отецъ Веніаминъ! Последний отпечатанный листъ въ статье литовскихъ князей поправкою испорченъ и следуетъ его вновь перепечатать. Почему запретите разбирать его формы. Пусть такъ остается. После праздника нужны. Evгеній М. Кіевскій. 18 Апреля 1823 г.» (Арк. 9. – № 8).

«Отецъ Веніаминъ! Возвращаю вамъ прочтенную мною и къ будущему изданію исправленную книжку о нетленіи мощей. Прикажите сшить ее и хранить въ архиве. – Пора переплетать и готовить къ продаже «Синопсисъ». Готовьте больше въ бумажке безъ обреза, какъ ныне у книгопродавцевъ водится. – Для меня поскорее прикажите такихъ переплести [три – перекр.] пять екземпляровъ и заготовивъ чрезъ дня три, къ середе, пришлите. Evгеній М. К. 2 іюля 1823. Можно [не до]жидаясь цензурнаго билета Синопсиса [по]скорее пускать въ продажу для вы[...] денегъ. Но заготовивъ побольше, [...] доложите» (Арк. 8. – № 7).

«Отецъ Веніаминъ! Прикажите поскорее для меня переплести въ бумажную простую обертку 50 екземпляровъ Синопсиса Кіевскаго съ поправками. За сіи книги уплачены будутъ вамъ мною деньги по представленному щету. Evгеній М. К. 19 сентября 1823 г.» (Арк. 10. – № 9). – На зв. арк.: «Типографу отцу Веніамину».

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404.

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова* (ці доповнення ввійшли до тексту нового видання 1836 р. у відредагованому варіанті):

верхн. форзац – «Первое упоминаніе о Кіеве изъ иностранцевъ, кажется, у Константина Порфирогенита, который жилъ и писалъ въ начале X-го века. Дитмаръ, епископъ Меребурскій, живший также въ X-мъ веке при Владиміре Великомъ, говоритъ о Кіеве, описывая взятіе его Болеславомъ Храбрымъ, что сей городъ состоялъ изъ грековъ, руссовъ и печенеговъ, что имелъ въ себе 8 рынковъ и церквей 400. Такая величина Кіева и многолюдность показываютъ, что городъ сей до Рюрика былъ торговый, великій и населенный греками и иными народами: In magna hac civitate, quae istius regni caput est plusquam 400 habentur ecclesiae et mercatus 8. Populi autem ignota manus, qui sicut omnis haec provincia, fugitivorum robore servorum huc undique confluentium et maxime e velocibus Danais (Graecis) multumque nocentibus Pocinegis consistebat et alios vincebat. (Dytmar, lib. VIII).

О Запорожской Сечи.

За порогомъ было козацкихъ 70 острововъ, главные – Хор[т]ица и Томановка, где козаки прятали отъ татаръ добычу и порохъ. Пониже реки Чертомлыка, при устье въ Днепръ реки Бузулука, была Сечь на правой стороне Днепра, противъ устьевъ рекъ Белосырки и Рогатины. Козаки къ себе принимали и татаръ, и поляковъ, и волоховъ, и венгровъ, и немцовъ, только бы крестился въ рускую веру и десять летъ не женился. Въ Сечи женщинъ не держали, а въ слободахъ. Польскіе гетьмана имели пребываніе въ Терехтемирове. Ustawy Towarzystwa Litewskiego i Ziem Ruskich uchwalone w Parizu 10 marca 1832».

зв. верхн. форзацу – «Татары тремя шляхами или дорогами набегали на Русь и на Подолье. Первый шляхъ Кучминскій, другой Черный, третій Волошскій. Второй изъ сихъ загродилъ король Стефанъ Батор[і]й крепостью Корсунемъ надъ рекою Росью отъ наездовъ Татарскихъ. Смотр. Sarnic. ind tabul. Sarmat. sub szlak, Korsun. Славяне до истребленія гунновъ не были известны подъ своимъ именемъ, а воевали съ гуннами разныя племена ихъ съ своими военачальниками, а по истребленіи гунновъ уже стали особо известны историкамъ съ 6-го века».

С. 15, ряд 12, прим. до «436» – «Стрыковскій на листе 396 говоритъ, что летописи года не означаютъ, а по мненію только некоторыхъ 430 года».

С 33, внизу – «У Длугоша польскіе идолы изчисляются: Лида (Марсъ), Дзидзеліа (Венера), Ніія (Плутонъ), Дзевана (Діанна), Погода (Богъ Ведро), Живье (Богъ жизни), Марцана (Церера). – У померановъ были еще идолы Триглавъ, Радегастъ у оботримовъ, у богемовъ Крассатина или Красса-пани (Венера). У Стрыковскаго описаны...»

С. 36, вгорі – «... 10 литовскихъ, самогитскихъ, самбтскихъ и прусскихъ божествъ и сверхъ того еще собственно литовскихъ и самогитскихъ 15».

С. 135, ряд 13 – допов. [до «правил»] – «Кормчей кн.»

С. 136, внизу [допов. до ряд 7 зн. після «1396»] – «потомъ былъ княземъ Кіевскимъ Олелько или Александръ Владиміровичъ, внукъ Олгерда Вел. кн. Лит. и умеръ 1455 г., по немъ сынъ его Симеонъ, оба православные».

Прибавление к Синопсису Киевскому, содержащее современныя росписи ... служащее объяснением, поправкою и дополнением сему Синопсису. – [Киев: Печатано в Киевопечерской лавре, 1823]. – [2], 105, [1] с.

Видавець, упорядник «Прибавления» – Євгеній (Болховітінов).

На зв. шмуцтитулу – цензурний дозвіл О. Красовського (19.II.1823) і друк.: «Место Печатї».

В кінці тексту додаток: «Каспара Несецкаго, из книги его Korona Polska: 1. Список воевод Киевских, бывших от Польскаго правления, в дополнение Синопсису к стран. 140; II. Список кастелланов Киевских от Польскаго правления» (С. 103–105).

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 1, ряд 10 [після «Лех I»] – «Лех II сынъ его» [перекр].

9 зн. – [після «Лех II»] – «I» [перекр].

1 зн. – випр. «24» на «34».

С. 2, ряд 15 – випр. «5» на «15» [Попел II].

3 зн. – [до «Лешек»] – допов. «IV».

С. 3, ряд 8, 15 – випр. «943» на «945».

20 – випр. «945» на «955».

4 – випр. «962» на «952» [перекр].

1 зн. – випр. «992» на «999»; допов. – «Онъ первый изъ королей Польскихъ обратился въ христіанскую веру 966 г. и потомъ обратилъ народъ свой».

С. 4, ряд 8 зн. – випр. [«992 – Болеслав»] на «999 – Болеслав I Храбрый».

С. 5, ряд 17 – допов. [після «своего,»] – «освободясь изъ темницы, въ коей заключенъ былъ за бунтъ противъ его и...»

5 зн. – допов. «Казимиръ I».

1–2 зн. – допов. [після «братом»] – «и вступивший въ орденъ Бенедиктиновъ, по смерти брата».

С. 6, ряд 10 – допов. [після «1067 г.»] – «При немъ бита первая польская монета».

14 – допов. [після «Казимиров»] – «вступилъ на престолъ по отце».

4 зн. – допов. [після «князьям;»] – «но долго живши въ Кіеве, онъ развратился и возненавиденъ подданными, а въ 1080 г.»

1 зн. – допов. «Папа отнялъ у него королевское званіе и онъ съ преемниками своими до Премыслава именованы только князьями».

С. 7, ряд 2 зн. – допов. [після «Всеволоде»] – «а въ 1094 г. въ первый разъ налетела на Кіевъ саранча отъ юга, а въ 1111 г. погорелъ весь Подолъ Кіева».

2 зн. – допов. [після «королей»] – «ибо папа отнялъ титло королей у владетелей польскихъ и оставилъ имъ только титло князей даже до 1295 года». [перекр.]

С. 8, ряд 10 – допов. «маія 10».

18 – допов. «При немъ было въ Кіеве землетрясеніе 1130 г. іюня 24».

2 зн. – допов. [після «изгнан»] – «братьями».

С. 9, ряд 1 зн. – [допов. після «1157 г.»] – «маія 15 въ Кіеве. Погребенъ въ церкви Спасской на Берестове. Онъ былъ ненавидимъ кіевлянами. См. Карам[зинъ], II, стр. 276».

С. 11, ряд 8 зн. – допов., випр. на «1180 и 1195 и паки съ 1205 до 1212. При немъ въ Кіеве было сильное землетрясеніе въ 1195 г. марта 8, такъ что все церкви колебались. 34. Ингваръ Ярославичъ съ 1202 до 1204»; [випр. № 34–45].

3 зн. – допов. [після «1227»] – «или 1228 г., въ коемъ убитъ».

С. 12, ряд 11 – допов. [після «1235»] – «При немъ въ 1229 г. было сильное землетрясеніе въ Кіеве».

14 – допов. [після «1245»] – «40. А между темъ съ 1235 княжилъ и Ярославъ Всеволодовичъ, но недолго».

20 – допов. [після «году»] – «ноября 6».

11 зн. – допов. «въ 1240, но изгнанъ Даніиломъ Галицкимъ».

4 зн. – допов. «сконч. 1282».

9 – допов. «При немъ жиды вселились въ Польшу. 1242. Болеславъ Лысый между темъ избранъ былъ въ короли, но изгнанъ въ томъ же году. 1242. Конрадъ князь Мазовецкій занялъ престолъ, но въ томъ же году уступилъ возвратившемуся Болеславу, который царствовалъ уже до смерти своей 1279 г.»

С. 13, ряд 12 зн. – допов. [після «то»] – «а когда».

5 зн. – допов. [після «князей»] – «то Галицкіе князья взяли верхъ надъ Кіевскими».

С. 14, ряд 9 – допов. [після «князья»] – «воспользовавшіеся ослабеніемъ Россіи подъ игомъ монголо-татарскимъ».

14 – допов. [після «л. Р. Х.»] – «Вернейшая» [перекр.]

8 зн. – допов. [після «своих»] – «князей или...»

2 зн. – випр. «Первымъ великимъ княземъ Литовскимъ известенъ».

С. 15, ряд 5 – допов. [після «Ринголд»] – «умершій 1238 г.»

9 зн. – допов. [після «престол»] – «въ 1254 г., принялъ христ. веру, но въ следующемъ 1255 отступилъ отъ оной;».

С. 16, ряд 13 зн. – допов. [після «1276 г.»] – «въ Костроме».

3 зн. – допов. [після «царствование»] – «1287 г.»

1 зн. – допов. [після «Польшу»] – «и онъ отъ нихъ бежалъ въ Венгрію».

15 – допов. [після «Гермонд»] – «сынъ Свинтороговъ».

8 зн. – допов. «до 1278».

6 зн. – допов. «1 годъ».

4 зн. – допов. «до 1280».

С. 17, ряд 12 – допов. [після «Куявский,»] – «а по другимъ Серадскій».

7 зн. – допов. [після «князь»] – «Поморскій или».

4 зн. – допов. [після «коронован»] – «въ Гнезне».

1 зн. – допов. «брату Лешкову».

10 – допов. [після «Тройденов»] – «объявленъ наследникомъ, но».

С. 18, ряд 7 зн. – допов. [після «короновался»] – «въ Кракове».

1 зн. – допов. – «Но дочь Гедиминова Анна, выданная за сына Локетева Казимира, примирила сіи два народа».

5 прав. – допов. [перед «1320»] – «съ».

1 зн. – допов. «Въ Кіеве первымъ наместникомъ его былъ Миндогъ, князь Голшанскій, а вторымъ сынъ Олгердовъ Владиміръ, оба восточнаго исповеданія. Гедиминъ построилъ въ 1321 г. городъ Вильну и въ немъ основалъ свою столицу».

С. 20, ряд 1 зн. – допов. «и употребленіе Магдебургскихъ законовъ. Король Казиміръ былъ последній изъ потомковъ Пястовыхъ. При немъ Польскій сенатъ отменилъ наследство престола и присвоилъ себе власть избирать королей своихъ».

6 зн. – допов. [після «покорил»] – «Черниговъ».

4 зн. – допов. [перед «и даже»] – «а далее къ Москве до реки Угры».

С. 21 – помітка «1351 г. была моровая язва въ Кіеве при митрополите Кипріане».

С. 23, ряд 10 зн. – допов. «Владислав II».

4 зн. і до кінця – перекр. «С его... – литовцев», допов. – «Онъ первый сделалъ союзъ Литвы съ Польшею».

8 зн. – допов. [після «Скиргеллу»] – «...а согласіемъ Литовскаго сейма, бывшаго въ Вильне, истребилъ остатки идолопоклонства во всей Литве и обратилъ въ христіанство весь народъ. Онъ ввелъ также христіанство въ Жмудь. Съ его времени рускій языкъ введенъ въ канцелярское и дипломатическое употребленіе у литовцевъ».

С. 24 – допов. «...и литовское дворянство сравнилъ въ правахъ, преимуществахъ и службе съ польскимъ. Но сіе сравненіе касалось только исповедающихъ римскую веру. За сіе православная Русь во многихъ местахъ бунтовала, такъ что Ягелло въ 1432 г. принужденъ былъ ей возвратить права и вольности. Съ его царствованія начались сеймы и сеймики, отъ коихъ упала Польша».

С. 25, ряд 1 зн. – допов. «а особливо на Псковъ и Новгородъ».

С. 26, ряд 5 – допов. [після «Свидригайло»] – «братъ Ягелла короля Польскаго».

8 прав. – допов. [після «Россию»] – «и долго удерживалъ еще подъ своею властію Кіевъ, Черниговъ, Смоленскъ и Витепскъ».

С. 27, ряд 4 – випр. «1444» на «1447».

10 – допов. «При немъ въ 1471 г. Кіевъ обращенъ въ поветовый городъ».

3 зн. – допов. [перед «покорил»] – «у литовцевъ отнялъ до 70 замковъ и местечекъ».

6 зн. – допов. [перед «избран»] – «сынъ Казимировъ».

1 зн. – [випр. «умер»] на «убитъ».

С. 28, ряд 4 прав. – допов. [після «Александр»] – «другой сынъ Казимировъ».

8 зн. – допов. [після «Вильне»] – «Онъ далъ право народу вмешиваться въ законодательство, отъ чего возникли безпорядки и своевольство».

6 зн. – допов. [після «Сигисмунд I»] – «третий сынъ Казимировъ».

С. 29, ряд 14 – допов. [після «Польши»] – «Онъ въ 1516 г. далъ кіевлянамъ право Магдебургское, подтвержденное имъ и преемниками».

16 – допов. [до «Сигисмунд»] – «II».

С. 30, ряд 6 – допов. [після «было»] – «Въ 1560 г. Польше поддалась и Лифляндія».

14 зн. – допов. [після «но»] – «чрезъ 5 месяцевъ».

С. 31, ряд 8 – випр. «дочерью» на «сестрою».

17 зн. – допов. [після «назначил»] – «сперва».

15 зн. – допов. [після «Днепре»] – «а потомъ Батуринъ, имъ самимъ построенный».

С. 32, ряд 2 зн. – допов. [після «1632»] – «апреля 20».

С. 33, ряд 11 – допов. [перед «хотя»] – «шестнатцатилетній подъ опекою матери».

13 зн. – допов. [після «самозванец»] – «вступивши въ Москву 7 іюня 1505 г.»

3 зн. – випр. «16» на «17, а по другимъ запискамъ 19. Царствовалъ 11 месяцевъ».

2 – допов. «и сильно подкреплялъ Унію гоненіемъ православныхъ».

С. 34, ряд 6 зн. – допов. [після «бояре»] – 1610 г. іюля 14».

С. 36, ряд 10 – допов. [після «1645 г.»] – «іюля 12».

14 зн. – допов. [після «Днепра»] – «и съ 1654 г. принялъ титло царя Малыя и Белыя Россіи».

12 – допов. [після «1648 г.»] – «маія 20».

4 зн. – допов. [після «1672 г.»] – «Въ его царствованіе 1648 и 1649 г. саранча опустошала Украину Кіевскую, а въ 1650 съ 10 на 11 апреля въ полночь было землетрясеніе въ Кіеве».

С. 37, ряд 10 зн. – допов. [після «книг»] – «Во время войны его 1679 г. съ турками Кіевопечерская лавра окопана первымъ валомъ и близъ ея на Днепре наведенъ первый мостъ на судахъ шириною въ 3 повозки. А въ 1681 г. августа 9 было ночью землстрясеніе въ Кіеве».

4 – допов. після «Ягеллова» – «князь Вишневецкій».

11 – допов. [після «воеводство»] – «Черниговское, Северское и ...»

13 – допов. [після 1696 г.»] – «Въ 1690 г. саранча опустошала Украину Кіевскую».

С. 38, ряд 18 зн. – допов. [після «Карла XII»] – «въ 1721 г.»

15 – допов. [після «1733 г.»] – «Ему турки уступили въ 1698 г. Каменецъ съ Подольскою Украиною».

С. 39, ряд 7 – допов. [після «рождения»] – «При немъ съ 1712 въ Кіеве учреждены казенные кабаки, но не запрещена и вольная продажа на своих земляхъ по шинкамъ. Въ 1688 г. къ августу налетела на Кіевъ саранча, но обратилась на татарскія поля Въ 1690 г. опять долетала до Стародуба, но обратилась на Польшу. [перекр.: «Въ семъ же году Польскій король Янъ Собескій учредилъ особое Гетманство на Днепре и гетмана»]. Въ 1710 г. после Полтавской победы была въ Кіеве, Чернигове и другихъ украинскихъ городахъ моровая язва и саранча. Въ 1718 г. опять была моровая язва».

С. 40, ряд 19 зн. – примітка [до «Иоанна Антоновича»] – «убитъ въ Шлессенской крепости съ 15 на 16 іюля (н. с.) 1764».

12 зн. – допов. [після «Елисавета»] – «Въ ея царствованіе 1737 г. около Петрова дни было въ Кіеве и по окрестностямъ землетрясеніе».

3 зн. – випр. «1763» на «1733».

С. 41, ряд 17 зн. – допов. [після «іюля»] – «6».

12 зн. – допов. [після «Понятовский»] – «графъ Польскій».

5 зн. – випр. «февраля 12» на «генваря 20».

С. 42, ряд 14 зн. – допов. [після «1796 г.»] – «Въ ея царствованіе 1781 г. сентября 16 открыто Кіевское наместничество, и въ ноябре составлено изъ 11 уездовъ, Кіевскаго, Остерскаго, Козелецкаго, Переяславскаго, Пирятинскаго, Лубенскаго, Миргородскаго, Хорольскаго, Голтвинскаго, Городищскаго и Золотоношскаго. Для решенія прежнихъ Малороссійскихъ делъ велено пока оставить въ действіи Малороссійскую Коллегію и Генеральный Судъ на одинъ годъ. Но они кончили дела уже въ 1786 г. и тогда Сенатскимъ указомъ 20 августа оныя совершенно упразднены».

11 – випр. «8 іюня» на «25».

15 зн. – допов. [після «короля»] – «Фридерика Августа».

5 зн. – випр. «9 іюня» на «8».

1 зн. – допов. «А 16 іюля принялъ сіе титло и царство сіе разделено на 8 воеводствъ, Мазовецкое, Плоцкое, Калишское, Краковское, Сендомирское, Любельское, Седлицкое, Августовское. – Король Станиславъ Августъ скончался на пенсіи въ С. Петербурге 1797 г. 30 [«марта» – перекр.] генваря».

С. 43, ряд 5 – допов. [після «1801 г.»] – «Онъ возвратилъ Кіеву Литовскія права и прежній порядокъ судопроизводства».

13 – допов. [після «чужестранцев»] – «Онъ скончался въ Таганроге 1825 ноября 19. 1802 октября 14 въ Кіеве было землетрясеніе. 1825. – 10. Николай I Павловичъ наследовалъ Всеросс. имп. престолъ съ 19 ноября».

С. 44, ряд 1 зн. – допов. [після «Новогородский»] – «съ 970 г.»

С. 45, ряд 4 – допов. [після «1016.»] – «Илія Ярославичъ съ 1019».

5 – допов. [після «1052 г.»] – «Мстиславъ Изяславичъ съ 1054».

6 – перекр. «с 1052».

19 зн. – випр. «1158» на «1157».

17 зн. – випр. «1174» на «1172. – Юрий Андреевичъ съ 1072 до 1074».

16 зн. – допов. [перед «с 1174»] – «вторично».

15 зн. – допов. [після «1178 г.»] – «Борисъ Романовичъ въ 1079».

С. 48, ряд 4 зн. – випр. «1501» на «1510».

С. 49, ряд 7 зн. – випр. « в 1189» на «скончался въ 1187».

С. 57, ряд 9 зн. – випр. «1194» на «1124».

С. 58, ряд 3 – допов. [після «Мстислав Ярославич»] – «отравленный галичанами».

6 – допов. [після «Галичем»] – «съ 1185».

13–14 – перекр. «княжившим ... – 1224», випр. на «но въ 1218 возвратился и паки изгнанъ Мстиславомъ».

20 – допов. [після «1301»] – «Онъ построилъ Галицкую столицу Львовъ около 1270 г.»

С. 59, ряд 4 – допов. «– Мстиславъ Ярославичъ въ 1211 г.»

С. 60, ряд 12 зн. – випр. «1069» на «1068».

8 зн. – випр. «Гингвилович» на «Всеславичъ», але перекр.

С. 61, ряд 13–12 зн. – випр. « до 1054» на «1052»; «с 1054» на «1057».

С. 62, ряд 2–4 – випр. «Ростислав ... – 1186» на «Роман Ростиславич до 1174. – Ростислав Мстиславич паки в 1174. – Ярополк [допов. «Андреевичъ», але перекр.] Романович с 1174».

7–8 – допов. [після «1219»] – «до 1224. Ростиславъ Давидовичъ и...»

9 – допов. варіант до «1232» – «1224».

11 – випр. «1278» на «1248».

12 – випр. «около» на «до 1279».

17–18 – [перекр. «сын ... – Глеб»], випр. на «Глебъ, но въ 1396 г. изгнанъ».

С. 65, ряд 15–16 – [перекр. «стала... – времен», «который»], випр. на «была еще во времена Рюрика, а великій князь Владиміръ Святославичъ въ 988 г.»

С. 73, внизу – «Во время нашествія татаръ было въ Россіи до 70 удельныхъ княжествъ».

С. 75, ряд 12 зн. – випр. «1080» на «1081».

С. 79, ряд 15 – допов. «а по Кульчинскому 1520».

7 зн. – допов. «іюня» [після «1577»].

С. 83, внизу – [перекр. «Польский»] «король Сигисмундъ I далъ ему [«местечко Канев» – перекр.] крепость Чигиринъ. Онъ скончался около 1535 г.»

С. 84, ряд 1 – допов. – «товарищъ Дашкевича» [перед «Польский»].

10 – допов. «Скончался 1531 г.»

11 – допов. [до «Венцеслав»] – «или Венжикъ Хмельницкій съ 1534 г.»

14 – допов. [перед «воевал»] – «съ 1556,».

9 зн. – допов. [після «Терехтемиров»] – «Города ему в подведомство назначены Белая Церковь, Корсунь, Константиновъ, Баръ, Черкасы, Чигиринъ, Кудакъ, Янполь, Брацлавъ, Винница, Умань, Черниговъ, Переяславль, Лубны, Паволочь, Хвастовъ».

6 зн. – допов. [після «жалованье»] – «по одному червонцу и воловей коже, а иногда дарилъ и по нагольной шубе».

С. 85, ряд 7 – допов. «Ружинскій при осаде татарской крепости Ислама въ 1576 г. подкопомъ взорванъ на воздухъ».

17 – допов. «Онъ былъ такой силачъ, что вместе две подковы разламывалъ».

18 – допов. [після «избран»] – «съ 1577 г.»

20–24 – перекр. «По жалобе ... – утверждать»; допов. – «9. Самуилъ Зборовскій изъ польскихъ шляхтичей съ 1579 г. Казненъ въ Польше 1583 г.»

25–26 – перекр. «на место ... – убитъ»; випр. на «1588 г. онъ взятъ въ пленъ турками на морскомъ сраженіи 1589 г. и уморенъ голодомъ. По жалобе султана на разбой запорожцевъ, король Сигисмундъ III для прекращенія сего своевольства подчинилъ Запорожскаго гетмана Польскому и присвоилъ себе право избираемыхъ гетмановъ утверждать».

8 зн. – випр. «10» на «11. Христофоръ Косинскій Полякъ».

5 зн. – допов. «После его упоминается въ 1594 г. гетманъ Богданъ Микошинскій [далі перекр.] и Савалтовичъ, и Павлюкъ».

4 зн. – випр. «11» на «12», перекр. «Косинскаго», випр. на «Микошинскаго».

С. 86, ряд 7 – випр. «12» на «13». Також випр. подальшої нумерації: № 13–30 на 14–31.

9 – допов. [перед «1618»] – «1608 г. и».

14 – допов. [перед «1622»] – «Кіевобратскаго монастыря».

15 – допов. [після «года»] – «и погребенъ въ Братскомъ монастыре. Онъ первый титуловался гетманомъ Запорожскимъ».

16 зн. – допов. «15. Максимъ Григорьевичъ въ 1624 г. убитъ самими козаками».

15 зн. – допов. [після «Тарас»] – «Трясила».

14 зн. – допов. [після «православных»] – « и подъ Переяславлемъ въ сраженіи много ихъ побилъ въ 1630 г. 16. Михаилъ Дорошенко въ 1625 г. 17. Грицко въ 1628 г. убитъ самими козаками. 18. Иванъ Петрижицкій съ 1631 г.»

6 зн. – допов. [після «море»] – «Четвертый Сулима, засевшій также на устье Днепровскомъ и поляками казненный».

С. 87, ряд 1 – допов. [після «Варшаве»] – «а по сказанію другихъ въ Кіеве».

4 – допов. [після «предводителей»] – «Стефана».

5 – допов. перед [«Гуна»] – «Леона».

7 зн. – допов. «Николай Зацвилиховскій определенъ Полшскимъ правительствомъ 1646 г., а после его въ томъ же году Иванъ Барабашъ».

4 зн. – допов. [після «было им»] – «вместо», після «Барабаша» – «правителемъ полковника Черкасскаго», перекр. «гетманы», випр. на «начальники».

С. 88, ряд 6 – допов. [після «ними»] – «и паче над жидами».

18 – допов. [після августа 15»] – «Въ его время владеніе Гетманское простиралось отъ устья до вершины Днепра, Горыни и Горынею до Припети и чрезъ Припеть до Быхова чрезъ Днепръ понадъ рекою Сожею даже до уезда Смоленскаго подъ Росславль и паки на полдень къ Черному морю и отъ устья Днепра на Очаковъ до Лиману, а по Днепру и Днестру свободный путь купцамъ малороссійскимъ въ море. Сіе пространство было ему уступлено Польшею и отграничено комисарами сенаторами Мясковским и Киселемъ».

21 – допов. [після «писарь»] – «Иванъ»; [перед «произвел»] – «утвержденъ былъ царемъ но изменилъ и»; [перекр. «но»].

22 – допов. [після «Польшу»] – «А въ 1663 г. при Белой Церкви пойманъ и разстрелянъ. Кіевскій бывшій тогда съ Россійской стороны воевода и наместникъ царскій Богданъ Матвеевичъ Хитровъ по измене Виговскаго избралъ было гетманомъ Мартина Пушкаренка и потомъ другихъ, но все они не утверждены».

11 зн. – [перекр. «Жидичинском»], випр. на «Печерскомъ» [перекр.]

10 зн. – допов. [після «монастыре»] – «подъ именемъ Гедеона, и потомъ былъ архимандритомъ Жидичинскаго монастыря, но въ 1669 г. татарами схваченъ и сосланъ»; перекр. «после был», випр. «на заключеніе».

9 зн. – допов. [після «оттуда»] – «турками опять объявленъ въ 1678 гетманомъ и сверхъ того рускимъ княземъ, а потому и подписывался *Георгій Гедеонъ Венжикъ Хмельницкій съ Божой ласки Ксіонже Рускій и Гетманъ Запорожскій, и резиденціею себе избралъ Немировъ*, но поляками схваченъ и казн[енъ]».

7 зн. – допов. [після «козаки»] – «Запорожскіе».

6 зн. – допов. [до «Брюховецкий»] – «Иванъ Мартыновичъ».

3 зн. – [перекр. «Юрьева»], випр. на «Богданова»; допов. після «замешательства» – «и разделеніе Гетманства на две части, левой и правой стороны Днепра. Брюховецкій имелъ пребываніе въ Гадяче».

С. 89, ряд 2 – допов. «Петръ» [перед «Дорошенко»].

4 – перекр. «и».

5 – допов. [після «Малороссии»] – «и полками Брацлавскимъ, Уманскимъ, Черкасскимъ, Торговицкимъ, Белоцерковскимъ, Кальницкимъ и Серденецкимъ»; допов. [перед «пойманный»] – «1665 г.»

6 – допов. [перед «Но»] – «Запорожскіе козаки, жившіе по островамъ, выбрали себе особаго Кошеваго Гетмана Серка, который воевалъ больше съ Крымскими татарами».

13 – допов. [перед «под»] – «потомъ Воздвиженка, обоихъ».

15 – допов. [перед «предался»] – «въ 1669 г.»

17 – допов. [після «королем»] – « въ 1670 г. Михаиломъ Корыбутомъ: но король Янъ Собескій вместо его утвердилъ Серка. Между темъ, царь Алексей М[ихайловичъ], видя непостоянство козаковъ, повелелъ въ 1666 г. сделать поддавшимся ему перепись, и для доказательства верности ихъ обложить податью хлебною и денежною, а во все города, уступленныя ему Польшею, определить рускихъ воеводъ. Но поелику сіе смутило козаковъ, то при утвержденіи Гетмана Многогрешнаго Глуховскимъ договоромъ 1669 г. сіе отменено, а определены воеводы только въ Кіеве, Переяславле, Чернигове и Нежине, коимъ не велено и вступаться во внутреннія малс россійскія дела, а верховная власть предоставлена Гетману».

16 зн. – [перекр. «Якутск»], випр. на «Иркутскъ. Онъ резиденцію имелъ въ Батурине».

6 зн. – допов. [перед «избрал»] – «въ томъ же году».

5 зн. – допов. [після «потом»] – «1684 г.»

3 зн. – допов. [після «султан»] – «въ 1677 г.»; [перекр. «Малороссийской Украины»] випр. на «Рускимъ».

С. 90, ряд 13 – допов. [після «именем»] – «и ушелъ съ королемъ. Въ1690 г. Польскій король Янъ Собескій учредилъ было особое Гетманство на Днестре и пожаловалъ Гетманомъ Самусю, а резиденціею ему назначена Винница, но онъ соединился съ Мазепою».

15 – випр. «1708 г.» на «сентябре 1708 г. въ Глухове»; допов. [після «гет-

мане»] – «после Турецкой войны съ 1712 г. введены въ Малороссію на квартиры безсменные драгунскіе полки для осторожности отъ измены подобной Мазепиной».

20 – допов. [після «правлению»] – «Резиденціею Гетману назначенъ Глуховъ».

21 – допов. [після «ней»] – «съ 1722 г. учреждена въ Глухове».

22–23 – [перекр. «и введены для квартирования руские драгунские полки»] і випр. на «президентомъ бригадиръ Степанъ Вельяминовъ и шести офицеровъ».

9–8 зн. – перекр. «от государя Петра I».

7 зн. – допов. [після «нем»] – «того же года съ 20 іюля».

С. 91, ряд. 1 – допов. [перед «и кончил»] – «1724 г.»

7 – перекр. «избран», допов. [після «1727 г.»] – «октября 1».

8 – допов. [перед «Гетманом»] – «и архіепископахъ Кіевскомъ и Черниговскомъ избранъ».

19 – допов. [після «скончался»] – «въ Глухове, а погребенъ въ церкви въ Сорочинцахъ архіепископомъ Рафаиломъ».

20 – допов. [перед «впредь»] – «съ 1734 февраля».

21 – допов. [після «Правление»] – «или Генеральная войсковая канцелярія».

24 – допов. [після «После»] – «смерти»; [перед «начальствовал»] – «съ 1736 г.»; [перед «князь»] – «генералъ»; [після «Иван»] – «Федор[овичъ]».

25 – допов. [після «нем»] – «съ 1738 г.»; [після «Александр»] – «Ивановичъ»

8 зн. – допов. [після «его»] – «съ 1740 г. полгода»; [після «Михайло»] – «Ивановичъ».

7 зн. – випр. «а с 1740 г.» на «два месяца, а съ 1741 г.»

6 зн. – допов. [після «Александр»] – «Борисовичъ»; [перед «и после»] – «При немъ въ 1742 г. учреждена здесь Коммисія экономіи».

5 зн. – [перекр. «того же»], випр. на «1742».

1 зн. – допов. «Въ 1748 г. саранча опустошила всю Украину, а отъ поляковъ были многимъ городамъ поджоги».

С. 92, ряд 2 – допов. [перед «избран»] – «въ Глуховс».

12 – допов. [перед «потом»] – «и въ ней учреждена Малороссійская Коллегия, а въ 1775 указомъ октября 29 ему препоручена вся Малороссія и къ ней причисленъ Кіевъ».

16 – [перекр. «указом»], випр на «манифестомъ».

17 – допов. [після «1775 г.»] «августа 3».

3 зн. – допов. [після «Гетмана»] – «Въ имянномъ о семъ указе 18 апреля 1790 онъ наименованъ и велено ему именоваться *Великимъ Гетманомъ Козацкихъ Екатеринославскихъ и Черноморскихъ войскъ*, а въ указе 1792 іюня 30 о переселеніи Черноморскаго войска на островъ Фанагорію сказано, что войско сіе *собралъ* князь Потемкинъ *изъ верныхъ козаковъ бывшей Сечи Запорожской*».

1 зн. – допов. [після «козаков»] «Резиденціями Малороссійских Гетмановъ были, во-первыхъ Терехтемировъ на Днепре, потомъ съ 1651 г. Чигиринъ, потомъ Переяславль, Батуринъ, Нежинъ и Глуховъ. Для личнаго содержанія себя Гетману предоставленъ былъ ему городъ Почепъ и уездъ его съ доходами».

С. 93, ряд 1 – помітка «Надобно поверить съ Сибирскимъ Вестникомъ 1823 г. – Поверено».

10 – випр. «1163» на «1162».

12 – допов. [після «своего»] – «Іекузай Багадура».

11 зн. – випр. «1226» на «1227».

С. 94, ряд 10 зн. – допов. [після «Россию»] – «Онъ былъ христіанинъ».

6 зн. – допов. [після «надзирания»] – «Въ сію перепись не включаемы были только женщины, старики, дети ниже 10 летъ и духовенство всехъ веръ».

2 зн. – допов. [після «Крымское»] – «Последнее уступилъ онъ своему племяннику Ораму».

С. 95, ряд 1 – допов. [перед «до 1287 г.»] – «съ 1254» [перекр.]

9 – допов. [після «1313 г.»] – «По немъ царствовалъ *Тукту-бегъ*».

17 – допов. [після «года»] – «Онъ овладелъ всемъ Крымомъ и многихъ тамъ христіанъ побилъ».

12 зн. – допов. [після «усиливались»] – «По Бирдибеке царствовалъ Кулпа» [перекр.]

5 зн. – допов. [після «Хидыр»] – «или *Магмудъ-Хызръ*».

1 зн. – допов. [перед «7 дней»] – «месяцъ и».

С. 96, ряд 12 – допов. [після «Мурут»] – «или Орду-Меликъ».

13 зн. – допов. [після «владычествовать»] – «По Урусе полагаютъ некоторые *Кылды-бега, Мезида, Пулада*: но кратковременно».

12 зн. – допов. [після «1371»] – «По немъ полагаютъ Абдуллога, Мугамеда Билаза, Тулун-бега и проч.»

С. 98, ряд 8 зн. – перекр. «1409» і випр. на «1416».

3 зн. – допов. [після «Орды»] – «Эдигей составилъ потомъ особую орду изъ Черноморскихъ улусовъ и въ 1416 при походе на Литовскія провинціи подступалъ къ Кіеву, но Замка его взять не могъ, а только ограбилъ кіевскія церкви и Печерскій монастырь и увелъ въ пленъ множество народа».

С. 99, ряд 15 зн. – допов. [після «за Волгу»] – «сперва въ Нижегородъ, а потомъ».

С. 100, ряд 5 – допов. [після «1480 г.»] – «...а отряды его войскъ опустошали Кіевскую и Волынскую Украину съ 1473 до 1479 г.»

15 зн. – допов. [після «14 века»] – «...а другіе относятъ даже къ половине 13 века:».

5 зн. – допов. [після «1475 г.»] – «Съ его времени Крымъ сталъ подъ покровительствомъ Оттоманской Порты».

С. 101, ряд 2 – допов. [перед «княжил»] – «...а въ 1494, 1498, 1500 и 1506 онъ разорялъ отъ Кіева западныя рускія провинціи и множество вывелъ пленныхъ».

4 – допов. [після «1523 г.»] – «съ сихъ поръ Оттоманская Порта уже возводила Крымскихъ Хановъ».

16 – допов. [після «1608 г.»] – «некоторые царствованіе его считаютъ съ 15» [перекр.]

20 – допов. [перед «1633 г.»] – «1629, но изгнанъ».

24 – випр. «1654 г.» на «1655 г.»

8 зн. – допов. [після «1682 г.»] – «въ коемъ умеръ и Селимъ возвращенъ, но въ следующемъ году низложенъ».

6 зн. – допов. [після «Селим»] – «въ 1687».

3 зн. – [перекр. «третично»], випр. на «въ четвертый разъ».

С. 102, ряд 10 – допов. «Менти и», випр. «сын» на «сыновья».

11 – допов. [після «1737 г.»] – «но возвратился въ томъ же году».

1 зн. – допов. [після «1783»] – «трактатомъ 28 декабря».

С. 103, вгорі – допов. «Юрий Михайловичъ [перекр., випр. на] Александровичъ Монтовтовичъ упомин. индикта 11=1508. О правителяхъ города Кіева съ 1320 до 1828 г. см. Отечеств. записки. 1830. № 119. *Подъ Литвою* Владиміръ Олгердовичъ, сынъ его Александръ (Олелько), сынъ сего Юрій, братъ Симеонъ умеръ въ Кіеве 1470».

ряд 10 – допов. [після «герба»] – «съ 1501 г. до 1511».

11 – випр., допов. «6-» до «5»; [після «Андрей»] – «Якубовичъ»; «1511 до 1519, но и въ» [перекр.]; «съ 1520 онъ упоминается еще воеводою Кіевскимъ».

12 – випр., допов. «5-» до «6»; [після «Труба»] – «съ 1511, а 1520 поступилъ на Троц. костеллянство».

13 – допов. [після «Дубравицкий»] – «съ 1542, а въ 1543 поступилъ на Троцкое воеводство».

15 – допов. [після «Костешка»] – «поступилъ на кастеллянство Троцкое 1557».

16 – допов. [до «князь Острожский, ум. 1606»], випр. – «Василій Константинъ Константиновичъ [...] 1608».

18 – допов. [після «Любич»] – «около 1610, а после опять хранитель великой печати съ 1617 до 1626».

19 – допов. [після «Иелита»] – «былъ хранитель меньшей печати съ 1629».

21 – допов. [після «1630»] – «не бывши въ Кіеве».

23 – допов. «съ 1650» [перед «ум. 1653»]; «Онъ былъ греческаго исповеданія» [Адам Кисіль].

24 – допов. [після «Пилява»] – «поступилъ на воеводство Краковское 1658».

11 зн. – допов. [після «Иелита»] – «поступилъ на воев. Сендомирское 1659».

6 зн. – допов. [після «Пилява»] – «поступилъ на воев. Краковское 1682».

4 зн. – допов. [після «Брохвич»] – «поступилъ на воев. Краковское 1702».

С. 104, ряд 1 – допов. [після «своих»] – «...но и отъ царя определенъ воевода Шереметевъ, а съ 1658 г. въ Кіеве царскій наместникъ Богданъ Михайловичъ Хитровъ».

4 – допов. [після «Димитрия Михайловича Голицына»] – «а первымъ генерал-губернаторомъ съ 1722 – князя генерала Трубецкаго. Но Польское правительство даже до 1793 жаловало титулярных Кіевскихъ воеводъ».

10 – допов. [після «Георгій»] – «Корыбутовичъ»; [після «Вишневецкий»] – «около 1618».

13–14 – допов., але перекр. – «Гавриілъ Гойскій»[?]

14 – допов. «около 1633».

1 зн. – допов. [після «воеводы»] – «какъ выше показано».

нижн. форзац – «Львовъ или Лембергъ построенъ княземъ Львомъ Даниловичемъ Галицкимъ въ 1268 г.

Когда Кіевское княжество со временъ Гедимина подпало Литве, то и Днепръ до

устья своего былъ Литовскимъ. Михайло Литвинъ, посыланный отъ Сигизмунда Августа обозревать замки по Днепру лежащія, виделъ *Кременчукъ, Упск, Гербедіовъ Рогъ, Миссуримъ, Кочкосъ, Таванъ, Баргунъ, Тыагиня и Очаковъ*. Во всехъ сихъ замкахъ литовцы имели свои гарнизоны отъ татаръ. При Витолде складкою восточной торговли былъ городъ Кафа, откуда потомъ караваны шли чрезъ Перекопъ до Таваня, а оттуда до Кіева и далее. Въ Таване князья Литовскіе имели кладовую каменную, где собирали пошлину и денежный штрафъ, называемый *сумецство* съ варваровъ, кои провинились въ какой нибудь вине. Naruszevicz w *Tawricie.*

Батуринъ построенъ и сделанъ резиденціею Малороссійскихъ гетмановъ королемъ Стефаномъ Баторіемъ съ 1579 года. Въ указе его 19 апреля сказано: «Трибуналу Рускому отправлять свои дела по приличію въ новосозданномъ граде нашемъ Батурине, а якъ потреба укажетъ, то и въ Черкасахъ; тожъ и гетману Рускому резидовать въ томъ городе, а въ Черкасахъ мети наместника своего». Но постоянное пребываніе въ Батурине начали гетманы иметь уже съ Многогрешнаго. После резиденція была въ Глухове, где жили гетманы Скоропадскій, Апостолъ и графъ Разумовскій. Тамъ было и главное правительственное место Малороссіи, учрежденное Петромъ I 1722 іюля 20 подъ названіемъ Войсковой канцеляріи. Въ 1765 г. учреждена Малороссійская коллегія подъ начальство генер. губернатора Румянцова.

Въ 1690 г. гетманъ Самусь пожалованіемъ отъ польскаго короля имелъ резиденцію въ Виннице на Днестре. Но онъ покорился Мазепе.

Столицы гетманскія 1. Терехтемировъ, 2. Нежинъ, 3. Чигиринъ, 4. Переяславль, 5. Глуховъ, 6. Батуринъ. Въ Чигирине назначена столица поляками уже по трактату съ Хмельницкимъ 1651 сент. 28.

Въ 1665 г. вышли на помощь колмыки Брюховецкому.

Въ 1666 г. была отъ царя перепись козакамъ украинскимъ и возложена дань хлебомъ и деньгами. И во все города, уступленныя ему от Польши, определены были воеводы рускіе. Но поелику сіе возмутило козаковъ, то при утвержденіи гетмана Многогрешнаго Глуховскимъ договоромъ 1669 г. отменены сіи воеводы, а оставлены только по прежнему въ Кіеве, Чернигове и Переяславле и Нежине, а темъ въ Малороссійскія дела вступаться не велено. И верховная власть поручена гетману.

Для содержанія гетману давался городъ Почепъ съ уездомъ, съ доходами.

Въ 1750 г. велено возобновить разоренный городъ Батуринъ и изъ Глухова перевесть въ оный столицу гетманскую.

Въ 1681 августа 9 было ночью землетрясеніе.

Кіевское наместничество открыто по указу 1781 сентября 16 Малороссійскимъ генерал губернаторомъ графомъ П. А. Румянцовымъ и составлено въ ноябре изъ 11 уездовъ: Кіевскаго, Остерскаго, Козелецкаго, Переяславскаго, Пирятинскаго, Лубенскаго, Миргородскаго, Хорольскаго, Голтвинскаго, Городищскаго и Золотоношскаго. Но для решенія прежнихъ по Малороссійскимъ провинціямъ указомъ 22 ноябр. 1781 г. велено пока оставить въ действіи Малороссійскую Коллегію и Генеральный Судъ на одинъ годъ. Но они кончили дела уже въ 1786 г. и тогда совершенно упразднены указомъ Сенатскимъ отъ 20 августа.

Гетманы по избраніи получали себе въ поместье Чигиринъ, а потомъ Гадячъ.

Въ 1648 и 1649 г. и 1690 саранча опустошала Украину.

Въ 1654 г. по завоеваніи Белоруссіи царь Алексей Михайловичъ принялъ въ титулъ «Великія и Малыя и Белыя Россіи».

Юрій Хмельницкій, турками съ 1678 г. возставленный изъ архимандритовъ на Заднепровское гетманство, титуловался «Георгій Гедеонъ Венжикъ Хмельницкій съ Божой ласки ксіонже Рускій и гетманъ Запорожскій».

Въ 1679 г. царскія войска около 200.000 съ козаками, стоявшіе на страже отъ турокъ окодо Кіева, окопали валъ около монастырей во все лето и на Днепре устроили мостъ на байдарахъ широкій, такъ что въ три ряда возы ходить могли. Но татаре около Кіева бегали и много разоряли, а также и въ войну Турецкую 1687 около Кіева грабили и людей хватали.

Въ 1688 г. къ августу саранча налетела. Но обратилась на татарскія поля. Въ 1690 г. опять налетела до Стародуба, а отъ Кіева повернула на Польшу.

1698 сентября 13 – турки уступили Каменецъ Подольскій королю Польскому Августу.

Со времени Баторія до половины XVI столетія козацкими городами были Белая Церковь, Корсунь, Константиновъ, Баръ, Черкасы, Чигиринъ, Кудакъ, Янполь, Брацлавъ, Винница, Умань, Черниговъ, Переяславль, Лубны, Павлочь, Хвастовъ.

По пунктамъ, даннымъ запорожскому войску въ 1728 отъ Петра II въ 14 статье сказано: жидамъ въ Малой Россіи не жить. А въ 18 статье – духовенству козацкихъ земель и угодій не покупать и въ монастыри вкладовъ не укреплять. Въ 20-й права Магдебургскіе и саксонскіе, коими судятся малороссіане перевесть на руской языкъ и соделать так, чтобы разногласія не было. Въ совете о семъ былъ Кіевопечерскій архимандритъ, игумены соборные Печерскіе и знатнейшіе старшины мірскіе.

Правой стороны козацкіе полки при гетмане Дорошенке были Брацлавскій, Уманскій, Черкаскій, Торговицкій, Белоцерковскій, Паволоцкій, Корсунскій, Чигиринскій, Кальницкій, Серденацкій.

При Баторіе было 10 полковъ козацкихъ, какъ нынешніе поветы, т. е. на правой стороне Днепра Чигиринскій, Корсунскій, Черкасскій, Уманскій, Лодыженскій, Богуславскій, Кіевскій; а на левой стороне Переяславскій, Полтавскій и Миргородскій».

Оправа: картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненою рамкою.

НБУВ ВС, Р367 (Штемпель КСС, № 1067).

Пр. 2. Варіант титулу: ... Киев: с дозволения Святейшаго Синода: Печатано в типографии Киевопечерской Лавры 1823 года.

НБУВ ВС, Гр5421.– Кн. з б-ки І. Каманіна.

Пр. 3. ІР НБУВ. – Ф. І. – № 5422 – Киевский синопсис. – 151 с., 161 арк.

Друкований текст 1823 р. з рукописними доповненнями митрополита Євгенія. Цензурний дозвіл І. М. Снєгірьова на перевидання 1831 р.

Пр. 4–5. НБУВ ВС, Р990–991.

Також див. варіант кир. шрифтом: Cvнопсіс, или Краткоє описаніє от различных летописцєв // Димитрий Ростовский. Сочинения. – [Ч. 4. Отд. 3]. – К., 1825. – [НБУВ ВС, Кд180(2)].

Биография. – С. 12; Пономарев. – С. 215; Смирдин 10131; Маслов. – С. 20; Чертков 8; Геннади. – С. 331; Шибанов 69, 208; Петров 2, 1010, 1911; Петров 3, 666.

РДБ; РНБ; ДІМ; ЦНБ ХНУ; ДБУ; НБУВ ВС.

59.1. Киевский синопсис или Краткое собрание от различных летописцов о начале Славенороссийскаго Народа и первоначальных Князех Богоспасаемаго града

Киева: С присовокуплением современных росписей Великих Князей, Царей и Императоров Всероссийских, Польских Великих Князей и Королей, Литовских Великих Князей, Удельных Российских Князей, Митрополитов Киевских и всея России, Малороссийских Гетманов, Наместников и Князей, Воевод Литовских, Польских и Российских, Генерал-Губернаторов, Губернаторов, Польских Кастелянов и Комендантов Российских, начальствовавших в Киеве с 1320 г. доныне; также Монголо-Татарских Великих Ханов и Удельных Крымских. – Пятое издание Киевское исправнейшее. – Киев: Печатано в Типографии Киевопечерской Лавры, 1836 года. – [4], 6, 234, [4], 150 с.; 4° (23 см).

На зв. титулу цензурний дозвіл І. М. Снєгірьова (21.IX.1831).

Видавець, упорядник і автор «Предуведомления читателю» з історією попередніх видань, «Прибавления» – Є. О. Болховітінов. Введено нумерацію глав основного тексту, змінено та доповнено текст «Прибавления»: доповнення з кн. К. Несецького введено до тексту, також додано «Статистическое обозрение Киевской Губернии в 1831 году» (С. 149–150).

Віньєтка.

Пр. 1. НБУВ ВС, Р211. – Наклейка і штемпель: «Коллегія Павла Галагана».

Див. також дослідження видань «Синопсиса» С. І. Маслова (Етюди з історії стародруків: XI–XII. – К., 1928. – С. 20–22).

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу:

«О. Типографъ, посылаю переднія тетради Синопсиса. Прикажите безостановочно набирать. Е. М. К. 6 апреля 1836» (№ 227).

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 257–263 (№ 223, 225, 228).

Див. також лист до І. М. Снєгірьова (19.VI.36): «Посылаю к вам недавно отпечатанный у нас по вашей цензуре *Киевский Синопсис* для получения билета на выпуск, который прошу покорно, не замедля и выслать ко мне. Тут один непереплетенный экз. для вас, три для цензуры и один для билета» (Старина рус. земли. – СПб., 1871. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 130).

Репорти Веніаміна (5.II.–10.VI.1836): 39 друк. арк.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 2–5.

Ольхин 1777; Пономарев. – С. 220; Петров 3, 667; Маслов. – С. 21.

РДБ; РНБ; БНП; НБУВ ВС.

60. От Попечительства, учрежденнаго о призрении бедных духовнаго звания по Киевской Епархии, Благочестивым Пастырям и Священно-и-церковнослужителям, и всем сострадательным душам Христовы Киевския Паствы Воззвание. – [К., 1824]. – [2] с.; 2° (36x21 см). – Тираж 1500.

Попечительство в Києві засновано 1823 р., збори відбувалися в Митрополичому домі (Карпов. – С. 90).

З тексту: «...Монарх постоянным капиталом ... [15000 р.], Св. Синод, сверх к сему ... предложил Попечительству в каждой епархии ... на призрение престарелых и больных священно-и-церковнослужителей и их вдов и сирот, открывать книгу к подписке в начале каждаго года. Киевское Духовное Попечительство, ревнующее о своих бедных собратиях, сверх ежегодных пожертвований с своей стороны на-

ходит полезным составить прочный постоянный капитал к положению в опекунский совет для получения всегдашних процентов на вспомоществование своим бедным и на основание такого капитала. Его Высокопреосвященство Евгений Митрополит Киевский пожертвовал уже в первый сей год 1000 рублей».

Лист-замовлення: «...Попечительство сіе на основаніи высочайше утвержденнаго положенія о призреніи бедныхъ духовнаго званія, имея обязанность приглашать места и лица къ добровольнымъ пожертвованіямъ въ пользу бедныхъ духовныхъ посредствомъ разсылки подписныхъ листовъ, представляло Его Высокопреосвященству на благоразсмотреніе сочиненное на сей случай Попечительствомъ воззваніе къ добровольнымъ пожертвованіямъ и испрашивало позволенія напечатать оное въ Кіевопечерской типографіи съ разлиневкою подписныхъ листовъ на щетъ Попечительства. Его Высокопреосвященство по разсмотреніи сего воззванія изволилъ дать ... резолюцію таковую: Заготовить экз. за скрепою и сообщить въ Соборъ о напечатаніи 1500 воззванія, а листовъ 2000... Кафедральнаго собора протоіерей Стефанъ Семяновскій. Секретарь Василій Баталинъ» (6.II.1824).

Репорт Веніаміна (5.III.1824): «За отпечатаніе на типографской бумаге «Воззваній» 1500 и Записныхъ листовъ 2000 ... 48 р. 50 к. за бумагу 6 стопъ 10 дестей № 2 и за 5-ть рабочихъ дней 50 р. = всехъ денегъ 98 р. 50 к.»

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 102 зв., 106, 110.

Пр. 1–2. Арк. 107–108.

Подписной лист сбора средств в пользу бедных духовнаго звания Киевской епархии. 5 арк.

ІР НБУВ. – Ф. 232. – № 490.

60.1. Положение о призрении бедных духовнаго звания. – К., 1833. – 36 с. – Тираж 1300.

Репорт Веніаміна (19.VII.1833) затверджено митрополитом Євгенієм (25.VII 1833): роб. днів 20, використано на 4,5 друк. арк. 14 стоп паперу; вартість обкл. з мармурового паперу – 11 к., ціна для Консисторії – 45 к., для продажу – 50 к.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 21 27.

Лист Веніаміна (12.VI.1833).

ІР НБУВ. – Ф. 306. – № 404. – Арк. 230 (№ 192).

Пр. 1. Б-ка КДА, С.VIII.6/434.

Крыловский 24058.

НБУВ ВК.

61. Лебедев, Алексей. Слово при открытии Воронежскаго попечительства о призрении бедных духовнаго звания / В Архангельском кафедральном соборе говоренное словесности профессором, градскаго Троицкаго собора протоиереем Алексеем Лебедевым, 3-го ноября 1823 года. – Киев: В Типографии Кисво-Печерской Лавры, 1824. – [2], 6 с.; 4° (26 см). – Тираж 1200.

Заявка-лист єп. Воронезького Єпифанія Канівецького (29.IX.1824):

«Высокопреосвященнейшій Владыко, Милостивый Архипастырь и Отецъ мой!

При открытіи въ Воронеже Попечительства о бедныхъ духовныхъ здешней

Семинаріи словесности профессоръ протоіерей Лебедевъ говорилъ приличное Слово. Дворяне и купечество, бывшіе слушателями онаго, убедили меня своею прозьбою при репорте объ открытіи Попечительства послать и проповедь въ Святейшій Синодъ. Я исполнилъ прозьбу ихъ, и изъ Св. Синода получилъ указъ, что проповедь сія къ напечатанію одобрена; и что сочинителю предоставляется напечатать оную, где ему угодно. Сочинитель, будучи членомъ Попечительства, предоставилъ оную въ Оное, предлагая, что естьли угодно Попечительству взять на себя издержки на напечатаніе оной, то онъ сей трудъ свой, какъ малую жертву посвящаетъ въ пользу бедныхъ духовныхъ. Попечительство, надеясь получить отъ сего новый, хотя малый, источникъ пособія бедной собратіи своей, принявъ съ охотою предложеніе сіе, положило, что всего приличнее и, можетъ быть, касательно издержекъ, сходнее напечатать Слово сіе въ Типографіи Кіевской Академіи.

Соглашаясь съ мненіемъ Попечительства, и пользуясь отеческимъ ко мне благорасположеніемъ Вашего Высокопреосвященства я, не препровождая сочиненія сего прямо въ Типографію, беру смелость препроводить оное къ Вашему Высокопреосвященству, и прошу покорнейше приказать, кому следуетъ, напечатать онаго целой заводъ на белой бумаге, въ томъ числе 25-ть екз. на лучшей, какая есть, для поднесенія членамъ Святейшаго Синода и другимъ особомъ. При семъ прилагаю и копію указа о одобреніи къ напечатанію проповеди сей, изъ Св. Синода последовавшаго, секретаремъ консисторіи скрепленную. Деньги, сколько за сіе потребуется, отъ Попечительства высланы будутъ. Попечительство льститъ себя надеждою, что Типографія, зная предметъ, для котораго принято напечатаніе сіе, за оное положитъ умеренную цену. Я же, предая себя Отеческому благорасположенію Вашего Высокопреосвященства, съ моимъ истиннымъ къ Священнейшей Особе Вашей высокопочитаніемъ и сыновняю преданностію долгомъ почитаю пребыть навсегда Вашего Высокопреосвященства, Милостивейшаго архипастыря, Благодетеля и Отца моего нижайшій послушникъ Епифаній епископъ Воронежскій и Черкаскій.

ч. 29-го сентября 1824. Воронежъ.

Его Высокопреосвященству, св. Правит. Синода члену Высокопреосвященнейшему Евгенію митрополиту Кіевскому и Галицкому, Кіевопечерскія лавры священноархимандриту и разныхъ орденовъ кавалеру.

P.S. Преосвященнейшій Меѳодій прибылъ ко мне 23-го сентября, и пробывъ у меня для роздыху, а паче для починки Архіерейскаго екипажа, четыре дни, 27-го отправился въ путь благополучно. Смерть кружится надъ іерархіею нашею въ окрестностяхъ Воронежскихъ. Не более какъ въ три месяца двухъ іерарховъ похитила. Ето Вашему Высокопреосвященству давно уже известно. Smierć co lepsze bierze, ... relinquit». [Текст писаря з доповненням єпископа: звертання, підпис, P.S.]

Резолюція митрополита Євгенія: «Получено октября 11 1824. Собору разсмотреть по указу Св. Синода и по моей инструкціи» (Арк. 254–255).

Доклад Собору КПЛ (22.X.1824). Репорт Веніаміна (3.I.1825): «Следуетъ получить за ... 100 экз. на самой лучшей бумаге клееной, 500 на белой и 600 на желтоватой, всехъ 1200 Словъ ... 95 р., о чемъ въ Духовный соборъ съ предоставленіемъ при семъ Словъ, увязанныхъ въ клеіонку для отсылки... 1825 г. генваря 3 дня» (Арк. 258).

Секретар Воронезької Консисторії Василь Постников (Арк. 259). Лист про оплату з Воронезького Попечительства з підписом: «Попечитель протоіерей Іоаннъ Зацепинъ» (Арк. 264).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 254–264.

Пр. 1–3. НБУВ, Гр5609(1); $Гр_{XIX}$5134(8); Б-ка КДА, ВХVII 5/69.

Крыловский 5518; Петров 2, 1222; Петров 3, 785.

62. Журнал перваго собрания конференции Киевской духовной Академии 1823 года, декабря 18 дня. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1824. – [7] с.; 8°. – Тираж 300.

Заявка ректора КДА (18.II.1824) на 1000 пр.: «200 на самой лучшей бумаге, 800 – второго сорта».

Репорт Веніаміна (20.VI.1824): видано 300 пр.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 24, 27, 28 («Смета» – 200), 31 («Доклад» – 300); Ф. 711: КДА. – Оп. 1. – Спр. 256 – Дело о напечатании сочинений студентами Академии и Журнала I собрания конференции (18.II–3.X.1824).

НБУВ ВС, Гр1281.

Петров 2, 807; Петров 3, 469.

63. Таблица, в которой всем истинным христианам без всякаго различия состояний напоминается о должностях их. – [К.]: Печатано в Типографии Киево-Печерской Лавры, 1824 года. – 1 арк. (45,4x36,3 см). – Тираж 1200. – Ціна 10 к.

Друк у 3 шп.: 24 правила, посилання на Біблію, цитати старослов'янською мовою. Рамка (набірні прикраси). Філіграні: Patria, МФАІ.

Резолюція митрополита Євгенія: «1824 г. ноября 5 Духовному Собору разсмотреть, не будетъ ли полезно напечатать сію таблицу для продажи».

«...Цензурнаго комитета, учрежденнаго при КДА. Представленіе. Академіи ректоръ архимандритъ Мелетій внесъ въ Цензурный комитетъ присланной отъ Вашего Высокопреосвященства печатный экз. «Таблицы, въ которой всемъ истиннымъ христіанамъ безъ всякаго различія состояній напоминается о должностяхъ ихъ» для разсмотренія оной и приложенія свидетельства о дозволеніи вновь напечатать оную. Цензурный Комитетъ, разсмотревъ сію Таблицу и не нашедъ въ ней ничего противнаго, даннымъ ему о разсматриваніи печатаемыхъ книгъ правиламъ, мненіемъ положилъ: дозволить ... ноября 3 дня 1824 года. Академіи ректоръ архимандритъ Мелетій. Академіи инспекторъ архимандритъ Смарагдъ. Ректоръ семинаріи соборный иеромонахъ Кириллъ».

Репорт: вартість тиражу – 75 р., 1 пр. – 6,5 к.

Пр. 1. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 268–276.

64. [Постановление о благовестах в церковных службах]. – [Киев: Печ. в тип. Киевопечерской лавры, 1826]. – 2 арк.; 2°. – Тираж 1500. – Ціна 8 к.

Варіант 2: ... 4°. – Тираж 100.

Для упорядкування богослужіння митрополит Євгеній Болховітінов розпорядився (14.V.1824): «Заметив не единообразное начало благовестов к церковным службам по г. Киеву, предлагаю дикастерии войти в разсмотрение, когда к какой служ-

бе начинать благовест – к утреням, часам, поздним обедням и вечерням, по уставу церковному и Московскому, предоставив только одни ранния обедни на волю духовенства; и таковое постановление представить мне на утверждение». Надруковано «в форме больших таблиц», розіслано по всіх церквах і монастирях Києва, містечках і селах єпархії (Карпов. – С. 122–123).

Дж.: Кошторис начальника друкарні КПЛ Веніаміна Базилевича (20.XII.1826): «Указы о Благовестах... – 128 р.» Плата від Консисторії надійшла після нагадувань (5.III.1828).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 2. – Арк. 319–324.

Передрук: Время благовестов к церковным службам целаго года. Указ е. и. в., самодержца Всероссийскаго, из Киевской духовной дикастерии (21.XII.1826) // Киев. епарх. вед. – 1870. – № 7. – С. 210–214. – Див. каталог III, № 100.

Шмурло 2. – С. XXXIV.

НБУВ ВК.

65. Указ Киевской духовной консистории: о подтверждении всем епархиальным начальствам иметь деятельнейший надзор за поведением священнослужителей. – К., 1828. – 1 арк.; 2°.

Лист-замовлення протоієрея Іоана Манковського від Київської Духовної Консисторії (14.IV.1828) на 1300 пр.

Репорт Веніаміна (30.IV.1828): тираж 1300 (+50 для КПЛ); вартість тиражу – 78 р.; 1 пр. – 3 к. Відправлено (2.V.1828). Оплачено після нагадувань (10.VIII.1828).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128: КПЛ. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 40–51.

66. Наставление приходским священникам, как вести записныя церковныя книги. – [Киев: Печ. в тип. Киевопечерской лавры, 1830]. – [2], 30, [6] с.; 4° (23 см). – Тираж 1250.

Видано як інструкцію Київської духовної консисторії. У тексті на окремих сторінках вміщено резолюції митрополита Євгенія (2.IX.1828 та ін.), виписки з Синодальних указів, зразки документів.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу:

«Отецъ Типографъ! Въ посылаемомъ при семъ письме увидите, что преосв. Воронежскій требуетъ 650 екземпляровъ «Наставленія приходскимъ священникамъ». Можетъ быть, и другіе преосв. требовать будутъ, да и мне въ запасъ для епархіи надобно 600 екз. Почему отпечатавши 1250 екз., форму не разбирайте. Е. М. К. Маія 24 1830 г.»

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 178 (№ 140).

«Отецъ Типографъ! Пришлите мне 10 екз. «Наставленія приходскимъ священникамъ», да еще 100 для раздачи ставленникамъ. За сіи 100 деньги будутъ заплачены. Евгеній М. К. 21 іюля 1830 г.» (Там же. – Арк. 182. – № 144).

Пр. 1. Гр6073.

Пр. 2. Б-ка КПЛ, IX.5/16.

СК КПЛ 3877.

НБУВ ВС, ВК.

66.1. Инструкция церковным старостам. – [1829/1833]. – 12, [16] с.; 4° (23 см).

З тексту: посилання на інструкції продажу свічок (17.IV.1808, 28.VIII.1808), розпорядження Київ. губ. правління: «...о воспрещении Помещикам со стороны своей делать препятствия крестьянам их в исполнении обязанностей, когда они выбраны будут в должность Церковных Старост» (28.V.1826); додано 4 форми відомостей (28.VIII.1820) про свічні прибутки – Церков, Благочиній, Духовного Правління, Єпархії.

Митрополит Євгеній постійно клопотався про захист виборних церковних старост своєї єпархії: «...для пресечения панской необузданности и для взыскания с виновников церковных убытков, относился не только в губ. правление и к губернатору, но и в правит. сенат через посредство обер-прокурора св. синода.» Див. «Предписание» Київ. Духовній консисторії (21.IX.1827), Указ (10.I.1828), розпорядження Київ. губ. правління: «...вследствие указа сената, предписано всем поветовым нижним земским судам обязать всех помещиков подписками, дабы они церковных старост отнюдь не употребляли ни в какие наряды и работы...» (1828–1830). Вийшли також імп. укази (16.IV.1833, 4.I.1836) про права церковних старост (Карпов. – С. 113–116).

Пр. 1–2. Б-ка КПЛ, IX.5/23. – Записи: «Из Книгъ Кіево-Печерскія Лавры начальника Б. М. Соборнаго Старца Іеромонаха Досифея Иващенка № 35»; «1833 Года Іюля 19 дня».

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 27.

НБУВ ВК.

66.2. Инструкция благочинным белаго духовенства. – К., 1835.

У листі єп. Кирилу Богословському-Платонову Є. Болховітінов писав (27.XII.1834): «...У меня есть инструкция и благочинным белаго духовенства, давно по епархии разосланная. Но поелику сих благочинных много, то я скоро напечатаю ее для ведения всему духовенству, что наблюдать и чего остерегаться» (Тр. КДА. – 1889. – № 7. – С. 483).

Див. також: Инструкция благочинным монастырей (1824) // Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – Киев, 1914. – Приложение 4. – С. 269–273.

67. [Рецепт против холеры]. – К., 1830. – 1 арк.

Див. розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу:

«Отецъ Типографъ! Завтра съ іеромонахомъ Клавдіемъ пришлите мне 25 екз. листика «Рецепта противъ холеры». Evr. M. K. 22 октября».

IP НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 276 (№ 244).

Ймовірно, текст рецепту було використано з кн.: Наставление о лечении болезни, называемой холера (Cholera mordus), изданное медицинским Советом. – Х., 1830. – 16 с.; 8° (Петров 3, 956).

68. Историческое сведение о бывшем ставропигиальном Киево-Межигорском монастыре. – Киев: В Киевопечерской Типографии, 1830 года. – [2], 17, [1] с.; 4° (20 см).

На в. титулу – цензурний дозвіл архімандрита Інокентія (СПб., 30.IV.1830).

Див розпорядження Є. О. Болховітінова начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу·

Отецъ Типографъ! Естьли не начали еще печатать «Описаніе Межигорскаго монастыря» , то пришлите мне съ симъ посыльнымъ вчерашнюю корректуру. Нужно кое что прибавить. Е. М К. 4 сентября 1830».

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 186 (№ 149).

Пр 1. НБУВ ВС, Р1413.

Пр 2. Б-ка КСС, VI.211 823.

Петров 3, 586.

НБУВ ВС.

69 [Княжнин, Борис Яковлевич; ?–1854]. Предписание г. Киевскаго военнаго губернатора градским и земским полициям касательно ограждения духовенства, содействовавшаго к открытию мятежников, от мстительности помещиков. – К., 1831. – 2°. Тираж 1300.

Лист-замовлення (13.VII.1831): «Съ резолюціи Его Высокопреосвященства ... Кіевскою Духовною Дикастеріею определено: сообщить ... въ Духовный Соборъ, дабы благоволено было прилагаемаго при семъ циркулярнаго Предписанія ... напечатать въ непродолжительномъ времени на своей бумаге 1300 экз. и затемъ доставить оные въ сію Дикастерію для разсылки изъ оной по Епархіи. Протоіерей Каллистратъ Соколовскіи».

Репорт Веніаміна про завершення роботи (21.VII.1831).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128: КПЛ. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 227–229.

70. Журнал публичнаго собрания конференции Киевской духовной Академии 1831 года, октября 26 дня. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1831. – [7] с.; 8°.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 54 – Дело о напечатании «Журнала заседаний конференции» (1831–1832); Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 942 – Дело о рассылке «Журнала публ. собрания конференции» в связи с окончанием 5-го курса.

Петров 3, 470.

71. Журнал публичнаго собрания Академической конференции по случаю окончания шестаго учебнаго курса. – К., 1833. – Тираж 300.

Репорт Веніаміна (18.X.1833): вартість тиражу – 30 р.; (30.III.1834): оплачено 70 р. (Журнал+План+Билеты).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 62, 75–76; Спр. 507. – Арк. 106–107.

72. Журнал публичнаго собрания Академической конференции по случаю окончания шестаго учебнаго курса. – К., 1834.

Лист-замовлення КДА (10.I.1834): на 600 пр.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 62.

73. Журнал публичнаго собрания конференции Киевской духовной Академии бывшаго Октября 25 дня, 1835 года, по случаю окончания седмаго учебнаго курса. – Киев: В Типографии Киево-Печерской Лавры, 1835. – [8] с.; 16° (19 см).

На зв. титулу: «От Цензурнаго Комитета, учрежденнаго при Киевской Духовной Академии, печатать дозволено. Киев. Ноября 14 д. 1835 г. Семинарии Ректор Архимандрит Иеремия».

Заставка, кінцівка.

Репорт Веніаміна (18.XI.1835): «...о просьбе Кіевской Академіи напечатать Журналъ ... миттельными буквами».

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 95.

НБУВ ВС, П432.

Ольхин 4259; Петров 3, 471.

74. Клятвенное обещание. – К., 1836. – [1], [1] с.; 2° (36 см). – Тираж 105.

Заявка Київської Духовної Консисторії (28.VII.1836): «...слушая докладъ секретаря сей Консисторіи, коимъ въ следствіе словесной Его Высокопреосвященства ... Евгенія, митрополита Кіевскаго ... резолюціи, полагаетъ напечатать до 100 экз. формы клятвеннаго обещанія, для привода по онымъ къ присяге техъ лицъ, которымъ какая-либо присяжная должность поручается чрезъ Консисторію...»

Репорт Веніаміна: вартість тиражів – 65 р. за 1322 пр. (Указы); 105 пр. (Присяжные листы).

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 7.

Пр. 1–2. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 194, 198, 200–201.

75. Указ е. и. в., самодержца Всероссийскаго, из Киевской Духовной Консистории: ... постановление для прекращения ябед и проволочки дел... – К., 1836. – [2] с.· 2° (37 см). – Тираж 1322.

З тексту: «...слушая Предложение Его Высокопреосвященства ... Евгения, митрополита Киевскаго ... данное ... Консистории минувшаго июля 22 дня, следующаго содержания: По текущим в Киевской епархии следственным делам мною замечено, что подвергшиеся следствиям уклоняются от оных разными оттоворками, объявляя подозрения на следователей и на целую Следственную комиссию и даже иногда на весь уезд духовенства, якобы для них подозрительный, требуя следователей из другаго уезда; ... от чего следствия продолжались по нескольку лет... Все сие постановление для прекращения ябед и проволочки дел обвестить по епархии к исполнению.

Приказали: означеннаго предложения 1322 экз. ... Августа дня 1836.

За напечатание и бумагу 10 к.»

Пр. 1. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 196, 198, 199.

76. Розенкампф, Густав Андреевич (1762–1832). Обозрение Кормчей книги в историческом виде / Сочинение Барона Г. А. Розенкампфа. – Второе тиснение с многими переменами и прибавлениями. Начатое Сочинителем, а по кончине его изданное В. А. [В. Г. Анастасевичем]. – Санктпетербург. В типографии Император-

ской Академии Наук, 1839. – [2], 596, 96, 12, 44, [2] с.: 4 іл.; 4° (25 см). – Тираж 100 (вид. не завершене, у продаж не надходило, зброшуровано 10–15 пр.)

Цензурний дозвіл О. І. Сенковського (28.I.1830). Видано коштом Є. О. Болховітінова. «Приложения» В. С. Печерина.

Іл. червоного і чорного кольорів (арк. рукописних книг): «Палеографическия таблицы почерков» (31,5x19 см).

Автор користувався матеріалами Є. О. Болховітінова, як вказано у передмові до І-го видання (М., 1829) – див. каталог I, № 46.

У листі до І. М. Снєгірьова (3.I.1828) Є. О. Болховітінов писав: «Нетерпеливый и хвастливый барон пусть потерпит от замедляемаго печатания его кормчологии, в которой помещил он верно множество бездоказательных парадоксов. Он упрям и я не могу переспорить его самонравных мнений, кои он беспрестанно переменяет. Это знак неосновательнаго писателя, не имеющаго твердых начал. Сперанский мне весьма характеристично о нем однажды сказал: *он всегда зарывается.* Таков же и наш друг Анастасевич, обладающий редким сбором своей архивы, но не умеющий ею пользоваться. Посему не дивитесь, что они полюбили ветренаго телеграфиста [Н. Полевого], перескакивающаго без связи с предмета на предмет и часто метафизическим вздором или иностранными рецензиями наполняющаго свой журнал *для руских*» (Старина рус. земли. – СПб., 1871).

До другого видання автор перед смертю встиг надрукувати 8 арк. «Митр. Евгений, по просьбе Анастасевича, дал своих 5 тыс. руб. асс. на напечатание книги. Дело это поручили Д. И. Языкову ... лет чрез пять принял окончание на себя [Анастасевич]. Текста отыскалось только два первыя отделения... После открылись остатки третьяго и четвертаго отделений, которые остались в бумагах... Печатали они сего издания только 100 экз.: «так начал Языков» ... После отпечатания, Анастасевич как хозяин, разослал книгу по разным местам, и в продажу она не поступила» (Див.: Сахаров И. П. Записки // Рус. архив. – 1873. – Т. 1. – Стб. 972–973).

Аркуші з віддрукованим текстом по смерті В. Г. Анастасевича, придбав бібліотекар Імп. Публ. Бібліотеки А. Д. Івановський, який теж зібрав декілька повних пр. – один передав б-ці КДС у 1869 р., коли читав лекції у Києві. Окремі пр. продавались у книгарні Літова по 25 р.

Див.: Ивановский А. Д. Судьба последних экземпляров Кормчей книги издания Анастасевича (письмо к Р. М. Губе) // Лит. Б-ка. – 1867. – Т. 8. – № 15/16. – Август. – С. 182–196; Переписка А. Х. Востокова... // Сб. ОРЯС. – 1873. – Т. 5. – Вып. 2. – С. 345–346.

Б-ка КДА, В.XXI.4/37.

Пономарев. – С. 220; Евг. сб. – С. 67–68, 87–90; Бурцев 1096; Остроглазов 204; Крыловский 6468.

РДБ; РНБ; ЦНБ ХНУ; НБУВ ВК.

ВИДАННЯ, ПЕРЕКЛАДЕНІ ТА ВІДРЕДАГОВАНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ

77. [Кокле, Луи (Koquelet, Louis; 1676–1754)]. Похвальное слово чему-нибудь, посвященное от сочинителя кому-нибудь, а от переводчика никому, с присовокуплением похвальнаго письма ничему. – В Москве: В типографии [С.] Пономарева, 1787. – XVI, 47, [1] с.; 8° (19 см). – Сигн.:)(⁸ A-B⁸.

На зв. титулу: «Печатано с указнаго дозволения»; видавнича марка «СП». Шмуцтитули.

Зміст: [Болховитинов Е. А.] Письмо к Никому от переводчика. – С. III–XVI. [Кокле Л.] Приписание кому-нибудь от сочинителя. – С. [2], 3–10; Похвальное слово чему-нибудь. – С. [2], 13–37; Пассера Ж. Похвала ничему / [Пер. Е. Болховитинова]. – С. [2] 40–47.

Лінійні заставки, прикраси колонцифр, кінцівка (гуслі з гілкою).

У листі (22.X.1820) до В. Анастасевича серед інших зауважень Є. Болховітінова на каталог б-ки В. Плавильщикова про анонімні видання було й таке: «...упрекну и я вам за выставку *архиеп. Евгения*.... Его издавал не *Евгений*, а *Евфим Болховитинов*, 20-летний еще тогда студент Моск. Академии, в молодости игрушками занимавшийся. В реестре авторов вы могли бы под моим именем указать и на сей номер, но чрез то оставили бы читателям отгадывать... Не все знают, что и святые отцы писали иногда шутливыя сочинения, как напр. св. Григорий Назианзин похвалу лысине...» (Рус. архив. – 1889. – № 7. – С. 376).

Автограф Є. О. Болховітінова:

зв. верхн. форзацу – «Въ числе книгъ Евѳима Болховитинова».

титул – «Перевелъ Евѳимъ Болховитиновъ» . Приміт. іншим почерком: «Пис. самъ переводч.»

С. 16 – випр. літер.

С. 31, ряд 3 – над «...» написано – «женское»;

ряд 7 – випр. «госпожа» на «госпожи».

Оправа: картон, обтягнутий коричневою шкірою з тисненим орнаментом; пошкоджена (верхня кришка і смужки шкіри відірвані). Обріз тоновано червоною фарбою.

Пр. – у складі власницького конволюту Є О. Болховітінова

НБУВ ВС, Гр528(1). IV.6.269–84. 1337; Vc.183.

Кн. ярлик з шифром КДС.

Ценз. – С. 446 (Розанов Ф.); Соп. 10860; Пономарев. – С. 201; Шмурло 1, 3; Шмурло 2. – С. 72–76, 86–87; Шибанов 128, 392а; СК 3020; Barbier 2. – Kol. 85; Fessenko 342; NUC (1953–1957), 7. – С. 408 (Жирар Ф.); 9. – С.132; Петров 1, 1683.

РДБ; РНБ; БАН; ДПБ; НБУВ ВС.

78. [Марешаль, Пьер Сильвен (Marechal, Pierre Sylvain, 1750–1803] Прекрасная полонянка. Истинная повесть о кораблекрушении и плене девицы Аделины, графини де Сент Фаржель, на шестнадцатом году ея возраста, в краях Алжирскаго государства, в 1782 году Перевел с французскаго П. Б.; Иждивением П М. Петрова. – Москва: В типографии Пономарева, 1787. – [3], VI, 56 с.; 16°

Переклад Є. О. Болховітінова, як вказано у бібліографії.

В автобіографії у списку перекладів – назва розділу: «Историческое примечание об Алжире, Тунисе, Триполе и Марокском государстве, с несколькими анекдотами, напечат. в Москве 1788 г. в 12 д. листа».

Див. інший варіант перекладу цього твору: Прекрасная полонянка / Пер. К. Нилова. – Тамбов, 1792. – [10], 122 с.; 12°. – Историческое понятие о Алжире, Тунисе, Триполи, и Мароке... – С. 69–122 (СКД, № 122).

Биография. – С.16 (№ 5); Соп. 8512; Ценз. – С. 449 (Болховитинов Е.); Шмурло 1, 4; Шмурло 2. – С. 76–77, 81, 86, 423; Dufrenoy 2. – S. 224; СК 4043а.

РДБ; ДПІБ.

79. Фенелон, Франсуа де Салиньяк де ла Мот (Fenelon, François de Salignac de La Mothe; 1651–1715). Краткое описание жизней древних философов: с присовокуплением отборнейших их мнений систем и нравоучений / Сочиненное г. Фенелоном, архиепископом Камбрийским; Переведено с французскаго в Московской академии 1787 года. – Москва: В типографии Компании типографической с указнаго дозволения, 1788. – [8], 344 с.; 8° (21 см). – Сигн.:)(⁴ А-Ф⁸ Х⁴. – Ціна 2 р.

Переклад Є. О. Болховітінова, як вказано у біографії; помічники – Х. Розанов, Л. Павловський. Назва оригіналу: «Abrégé des vies des anciens philosophes».

Віньєтка, заставка.

Рец.: Краткое описание жизней древних философов // Москов. вед. – 1788. – № 13. – 12 февр. – С. 126.

НБУВ ВС, Н263.

Биография. – С. 16 (№ 2); Соп. 7564; Пономарев. – С. 201; Шмурло 1, 2; Шмурло 2. – С. 67–69; Ценз. – С. 443 (Павловский Л.); Геннади. – С. 331; Семенников 2, 790; Шибанов 130, 503; КРКГП 1110; Петров 1, 2478.

РДБ; МДУ; ДПІБ; РНБ; БАН; ДІБУ; НБУВ ВС.

80. [Дре дю Радье, Жан Франсуа (Dreux du Radier, Jean François; 1714–1780)]. Парнасская история заключающаяся в двух книгах из которых первая содержит описание горы Парнасса, находящихся на нем Строений, окрестных Потоков, Источников, Болот, Лесов и обретающихся там Животных; а вторая Жителей, Правления, Чинов, Судилищ, Жертвоприношений, Праздников и Торгов Парнасских / Переведена С[тудентом] Евф[имием] Болх[овитиновым]. – Москва: В типографии [М.] Пономарева, 1788. – [2], IV, 72 с.; 8° (19 см). – Сигн.: [1] А-Г⁸Д⁶. – Ціни: 50 к. – 3 р.

На зв. титулу: «Печатано с указнаго дозволения»; видавнича марка «МП».

Перекладач і автор приміток, як вказано у цензурній відомості (9.XII.1787): «Московской академии студент Евфим Болховитинов».

Зміст: Предисловие. – С. I–IV; Парнасская История. Книги первой, глава I–VII; книги второй, глава I–VII. – С. 1–72.

Заставки, кінцівка (гуслі з гілкою).

Оригінал тексту визначено за каталогом б-ки Д. П. Бутурліна: Barbier A.-A. Catalogue des livres de la bibliotheque de s. l. le comte de Boutourlin. – Paris, 1805. – P. 362–363, 489 (№ 2459, 3250).

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

верхн. форзац – «Histoire du Parnasse et de ses environs. Par mr. D. D. A. Auteur des anecdotes des Rois, Reines et Régentes de France. Traduit du françois du livre intitulé: Recreations historiques et critiques. Tom II, imprimé morales et d'erudition avec l'histoire des fons en titre d'office. Tom II, imprimé à Paris, MDCCLXVII. Ошибки: страница 18 отъ строки 4: На семъ источнике и пр. должно: На семъ потоке бродятъ въ небольшихъ баркахъ различныхъ видовъ (formes), которыя все, говорятъ, и на роде того корабля, которой несъ аргонавтовъ. On vogue sur ce fleuve dans de petites barques de différentes formes, et toutes parlant (вместо parlantes) et de l'espece du navire qui porta les Argonautes. Страница 21, строка 20: вместо Никра должно Нееры».

Оправа: картон, оклеєний фіолетовим папером, корінець і кути – з коричневої шкіри.

НБУВ ВС, Гр3989. IVc.450; Д.2198.207; III.5.828–1313.
Штемпель КДС. Кн. ярлики.

Пр. 2. *Автограф Є. О. Болховітінова*:

С. 65, внизу – «Назадъ читается также νιψον ανομη ματα μη μοναν οψιν».

С. 72 – випр. літер.

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Припл. до: [Кокле Л.]. Похвальное слово чему-нибудь. – М., 1787.

НБУВ ВС, Гр528(2). – Див. опис № 77 даного каталогу.

Пр. 3. Б-ка КДА, BXLII.8/385.

Биография. – С. 16 (№ 3); Соп. 4870; Пономарев. – С. 201; Шмурло 1, 5; Шмурло 2. – С. 78–80; Геннади. – С. 331; СК 5127; Ценз. – С. 448 (Болховитинов Е.); Шибанов 66, 309; 113, 234; 115, 382; Brunet 1834; Cat. gen. 41. – Col. 1100; Петров 1, 1679.

РДБ; ДПБ; РНБ; БАН; НБУВ ВС.

81. Эйкенсайд, Марк (Akenside, Mark; 1721–1770). Удовольствия от способности воображения: Аглинская поэма в трех песнях / Сочинения г. Акенсида; С французскаго на российской язык переведена С[тудентом] Евфимом Болховитиновым. – Печатано в Москве: У содержателя Типографии Ф. Гиппиуса, 1788 года. – [6], XIV, 151, [1] с.; 8° (19 см). – Сигн.: [8]$^{+2}$А-И^{8} I^{4}. – Ціна 4 р.

Після титулу вклеєно 2 арк. з посвятою єп. Воронезькому Інокентію (Полянському).

Зміст: [Болховитинов Е. А.] Предуведомление. – С. I–III; [Эйкенсайд М.] Чертеж поэме. – С. IV–XII; Содержание первой песни ... второй ... третией. Удовольствия от способности воображения... – С. XIII–XIV; 1–44, [1], 46–101, [2], 104–151.

Віньстка на титулі, заставки, кінцівки; набірні прикраси колонцифр.

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

НБУВ ВС, Гр528(3). – Див. опис № 77 даного каталогу.

Назва оригіналу: Akenside M. Les plaisires de l'imagination: Poème en trois chants / Par M. Akenside. Traduit de l'anglois [par le bar. P. Th. d'Holbach]. – A Amsterdam: Chez Arkstée et Merkus, et se trouve à Paris, Chez Pissot, Quai de Conti, 1759. – 24, 207 p.; 12°.

Автограф Є. О. Болховітінова:

верхн. форзац – «Traduit pendant mon logement chez le secrétaire Serge Wieschnjacove dans son haut appartement de bois. L'an 1787 pendant la vacance. Evth.

Bolchovit. Vendu à Libraire Vodopianove pour trente rbl. et six exemplaires à rabaise.» [Перекладено під час перебування у секретаря Сергія Вешнякова в його лісовому будиночку. 1787 на вакаціях. Євф. Болховіт. Придбано в книгарні Водоп'янова за 30 р. і 6 примірників зі скидкою].

Пагінація I, с. 17, ряд 5 зн. – випр. «dans» на «sans».

С. 19, ряд 5 – перекр. «idées».

Пагінація II, с. 2 – допов. [після «Chant»] – «II».

С. 20, ряд 4 – допов. [після «plonge»] – «III».

С. 37, ряд 7 зн. – допов. [після «fa»] – «IV».

С. 55, ряд 5 – допов. [після «depuis»] – «V».

С. 70, ряд 9 – допов. [перед «tonnere»] – «VI».

С. 87, ряд 3 зн. – допов. [після «de»] – «VII».

С. 104, ряд 7 зн. – допов. [після «moment»] – «VIII».

С. 122, ряд 7 – допов. [після «reçoivent»] – «IX».

С. 139, ряд 2 зн. – допов. [після «quelle»] – «X».

С. 157, ряд 1 – допов. [після «pas»] – «XI».

Оправа: картон, оклеєний коричневим папером; корінець з коричневої шкіри з тисненням.

НБУВ ВС, In988. Ф.III.IV; 215.4; IV.4.148–22; Vв.15.
Кн. ярлики з шифрами КДС.

Биография. – С. 16 (№ 4); Плав. 3978; Соп. 8757; Пономарев. – С. 201; Шмурло 1, 7; Шмурло 2. – С. 81–84; Геннади. – С. 331; СК 8560; Петров 1, 28.

РДБ; ДПІБ; БАН; РНБ; НБУВ ВС.

82. Магазин чтения для всякаго возраста и пола людей, собранный из различных повестей, сказок, басен, анекдотов, стихотворческих, исторических и других кратких сочинений. – Москва: В типографии Пономарева, 1789. – 8°.

Ч. 1–2: Боннот Ж. Оливия / [Пер. Ф. Ф. Розанова]. – [2], 251, 240 с.

Назва оригіналу: Olivia: Roman traduit librement de l'anglois: Pt. 1–2 / Par M. D. – Paris, 1788.

Окреме вид. з того ж набору: Оливия: Аглинской роман / Перевел с фр. Фм. РЗНВ [Розанов]. – М., 1789.

Ч. 3: [Пер. Е. А. Болховитинова] – [4], 1–75, [76], 75–199, [200], 200–303 с.

Пагінація з помилками.

Зміст: Счастливое созвездие, *тайное повествование.* [Кандидамантор или греческий путешественник]. – С. 1–75; Петр, *немецкая повесть*. – С. 75–95; Селестина, *гишпанская повесть*. – С. 96–136; Санш, *португальская повесть*. – С. 137–160; Батменди, *персидская повесть*. – С. 161–199; Подражание Гимна Клеанта, ученика Зенонова, с переводу г. Томаса. – С. 200–205; Описание двух чудищ, из которых одно жило 20 лет, а другое 28 лет. – С. 205–210; Необычайная воздержность одной девицы и также одного мущины. – С. 211–217; Чрезвычайная сила зрения в одной женщине и также в одном мущине. – С. 217–223; Некоторые разсуждения о печали и радости. – С. 223–233; Физическое изъяснение шумов, слышимых иногда в воздухе в деревнях. – С. 234–242; Известие о необычайном шуме подобном человеческим голосам, слышанном в воздухе многими из Ансакских прихожан Бовесской епархии, в ночи 27 числа по 28 число Генваря 1730 года. – С. 242–278;

Разсуждение о начале измерения времен, и о первом онаго положении у древних. – С. 279–290; Некоторыя примечания о музыке. – С. 290–303.

Ч. 4: [Пер. Е. А. Болховитинова]. – [2], 126, 127–175 с.

Після «Оглавления» – додано текст з окр. титулом.

Зміст: Водомет. – С. 1–13; Водопад. – С. 13–30; Зевксис. – С. 30–34; Анекдоты Нусирвана. – С. 34–70; Письмо одного проповедника к своему приятелю. – С. 70–104; Слон и пешка в шахматной игре. – С. 104–106; Соловей. – С. 106–108; Умирающий Павлин. – С. 108; Облака и Солнце. – С. 109; Горделивой Волк. – С. 110–111; Лисица и Кошка. – С. 111–112; Розовой куст. – С. 112–113; Орех. – С. 113–114; Молодой и старой волк. – С. 114–115; Малой и речка. – С. 115–117; Весенний снег. – С. 117–118; Бобр и Сурок. – С. 118–121; Голубь и Голубка. – С. 121–123; Олень. – С. 123–125; Деревенский друг: Комедия, в одном действии / Перевод с французскаго. – С. 127–175.

Переклад з фр. журналів, як вказано у листі Є. О. Болховітінова до В. Г. Анастасевича (22.X.1820): «...№ 6747. Собран, переведен и частию сочинен Евфимом Болховитиновым в бытность его Московским студентом» (Рус. архив. – 1889. – № 7. – С. 375).

Також згадано про ці переклади у зб.: Опыт Воронежской губернской типографии. Воронеж, 1798. Оглавление статей...: из сочинений Ломоносова, Сумарокова, Хераскова, Княжнина, Дмитриева, загадки Дубровского и пр. Аполл[оса] Еп. О[рловского] и С[евского], из Московского Журнала, Аониды и Аглая, издаваемых Карамзиным. Из книги: Магазин чтения для всякаго возраста и пола людей, напеч. 1789 года: 25. Анакреонтическая ода: разговор Стихотворца с Любовию. Перевод из сочин. Г. де ла Мотта. 26. Перевод его же Оды: Уединение. (НБУВ ВС, Гр5343, с. 59–62.)

Соп. 6138; Полетаев. – С. 5–6; СК 3883.

РДБ (ч. 1–2); ДПІБ (ч. 1–2); РНБ; БАН.

83 Ноннот, Клод Франсуа (Nonnotte, Claude François; 1711–1793). Волтеровы заблуждения, обнаруженныя аббатом Нонотом: Часть перьвая / Переведена с французскаго оригинала последняго шестаго издания в Воронежской семинарии студентами богословии. – Москва: В типографии М. Пономарева, 1793. – [18], IV, XXVI, 379 с.; 8° (23 см). – Печатано с указнаго дозволения.

... Часть вторая. – [21], 358 с. – Ціни: 3 р. 50 к. – 1 р. 50 к.

Редактор перекладу – Є. О. Болховітінов, як вказано у біографії.

Зі змісту: [Болховитинов Е. А.] Краткое историческое сведение о Волтере и его знатнейших сочинениях. – С. 303–341; Собрание разных изображений г. Волтера. [Пер. Болховитинова Е. А.] – С. 343–357.

Примітки Є. О. Болховітінова у списку:

Ч. 1. Арк. 1 – «Начато переводить 1792 в апреле, окончено вместе съ поправкою іюля 2».

Ч. 2. Арк. 205 зв. – «Все сіе прибавленіе собрано мною 1/ изъ Anti-Dictionnaire philosophique; 2/ изъ Россійскаго историческаго словаря, статьи *Вольтеръ*; 3/ изъ книги: [Shaudon L.-M.] Les grands hommes vengés [1769], изъ предисловія; 4/ изъ Vie de Voltaire въ 70 томе его сочиненій; 5/ изъ Анекдотовъ Петра Великаго». ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 470/349. – Ч. 1–2. – 163, 226 арк.

Цензурою було заборонено: друкувати перелік 25 релігійних вірувань, які заперечував Вольтер (у передмові до ч. 2); характеристики про його догматичні помилки та деякі ін. Також викреслено: ч. 1 – повністю глави 12, 13, частково глави 15, 19, 29, 38, 54; ч. 2 – повністю глави 12, 13, 18, 19, 22, частково 27.

У листі до С. І. Селівановського (19.I.1793) з цього приводу Болховітінов писав: «Весть о 2-й части моей книги взбесила меня, и я клялся ничего в Москве не печатать. Помарка его в предисловии больше всего (простите моему самолюбию) доказывает его трусость и (с позволения сказать) глупость» (Библиогр. зап. – 1859. – № 3. – С. 68).

Пр. 1–2. НБУВ ВС, Гр3901–3902[1-2].

Биография. – С. 16 (№ 6); Соп. 2620; Пономарев. – С. 202; Шмурло 1, 23; Шмурло 2. – С. 129–134; Геннади. – С. 331; Шибанов 28, 328; СК 4706; КРКГП 734; Петров 1, 1553; Федосова 22–23.

РДБ; ДПІБ; БАН; РНБ; ЗНБ ВДУ (список ч. 2); ЦНБ ХНУ; ОДНБ; ДІБУ; НБУВ ВС.

84. Трюбле, Никола Шарль Жозеф (Trublet, Nicolas Charles Joseph; 1697–1770). Размышления о красноречии вообще, и особенно о проповедническом красноречии / Из сочинений г. аббата Трюблета; переведенныя в воронежской семинарии, для пользы юношества, воспитывающагося в той же семинарии. – В Москве: В Типографии Селивановскаго и товарища, 1793. – [2], 157, [3] с.; 8° (19 см). – Сигн.: A-I[8].

Редактор перекладу Є. О. Болховітінов, як вказано у біографії. Посвята єп. Воронезькому Інокентію від Воронезької семінарії 25 грудня 1793 р.

Зв. титулу: «С Указнаго дозволения».

Заставка, кінцівка.

З тексту: Ламотт А. Ода о красноречии / Пер. Е. Болховитинова. – С. 28.

Список: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 192/416. – Арк. 41–110 зв. – Помітка Є. Болховітінова: «Переведено в марте 1793 года».

Пр. 1. Маргінальні записи: 2 почерки XIX ст.

Оправа: картон, оклеєний мармуровим папером; корінець і кути з коричневої шкіри з тисненням.

НБУВ ВС, Гр4702. Б.N 472; IV.259–52; Vc.10; B.1044.
Кн. ярлик з шифром КДС.

Пр. 2–3. Б-ка КДА, В XX 9/401[1-2].

Биография. – С. 16 (№ 7); Соп. 9512; Чтения. – С. 214, 12 (указ); Пономарев. – С. 202; Шмурло 1, 31; Шмурло 2. – С. 88, 134–137; Геннади. – С. 331; Крыловский 6033; СК 7387; Петров 1, 2377; Федосова 24

РДБ; ДПІБ; РНБ; БАН; ЗНБ ВДУ; ЦНБ ХНУ; ХДНБ; НБУВ ВС, ВК.

85. Поп, Александр (Pope, Alexander; 1688–1744). Опыт о человеке / Поэма г-на Попе; Перевод в прозе с историческими и философическими примечаниями. – Москва: В Типографии Пономарева, 1806. – XXVII, [1], 112 с.; 8° (18 см).

Зв. титулу: Печатано с одобрения Цензурнаго Комитета, учрежденнаго для округа Имп. Московскаго Университета.

Посттитул: «Его высокородию Василью Игнатьевичу Македонцу в память дружбы посвящаю».

З тексту: [Болховитинов Е. А.] Предуведомление. – С. V–VI; I. Краткое начертание жизни г-на Попе с показанием случая к сочинению Опыта о Человеке. – С. VI–X; II. Краткое историческое сведение о материи Попиева Опыта. – С. X–XVI; III. Краткое известие о мнениях ученых, в разсуждении материи Попиева Опыта. – С. XVI–XXVII. – Використано: Du Resnel J. Discours préliminaire... de l'Essai sur la critique.

Назва оригіналу: Essay on Man (1733). Переклади фр. м.: K. Millot (1761), E. de Silhouette (1736), J. Du Resnel (1737) (Essai sur l'homme. Amsterdam, 1754; 1762); рос. м.: віршами (скорочено цензурою) М. М. Поповського (М., 1757; 1763; 1787; Ясси, 1791) з фр. м. (Amsterdam, 1736); прозою (вказаний Сопіковим) з англ. м. – Ф. А. Загорського (М., 1799; 1801).

Перекладено у 1793–1801 рр. «...не с аглинскаго оригинала, но с пяти различных переводов... Многия из ... примечаний заимствованы также из изданий Силуетова и Реснелева переводов. Но почти половину присовокупил я и собственных, а особливо историческия из ученой истории». – Див.: ч. 1. – № 6, 8–12; ч. 2. – № 1, 6, 10; ч. 3. – № 2, 4, 7, 8, 10, 13, 16–18; ч. 4. – № 2, 21.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 192/416. – Арк. 117–185 зв. Див. також публ. тексту, який не ввійшов до друкованого варіанту: Шмурло Е. Митрополит Евгений... – С. 191–192, 194–195.

У листі до С. І. Селівановського Є. О. Болховітінов (VI.1793) повідомив: «Вам скоро поспеет Попиев «Опыт о человеке» (Библиогр. зап. – 1859. – Т. 2. – № 3. – С. 69). Але завершено переклад поеми пізніше, як вказано у листі до В. Г. Македонця (23.VI.1806): «Я переводил ее в последние скучные месяцы моего пребывания в Воронеже для утешения себя, и после, умножив примечаниями, отдал было при отъезде из Петербурга книгопродавцу Глазунову для напечатания, но он передал в Москву Пономареву, и по долговременном пропадании насилу вышла в свет. Размышления в ней и глубокомысленныя и пресладкия для унылаго сердца» (Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 850). Видання було з друкарськими помилками.

Деф.: відсутні арк. з текстом перекладу (С. 1–112).

НБУВ ВС, Гр527. – Кн. з б-ки ун-ту св. Володимира. 1882–1025.

Биография. – С. 16–17 (№ 8); Соп. 7903; Пономарев. – С. 207; Шмурло 1, 32; Шмурло 2. – С. 186–199; Геннади. – С. 332; Петров 2, 1871.

РДБ; РНБ; НБУВ ВС.

86. Демосфен (384–322 до н. е.). Δημοσθενους ρητορος επιταφιος τοις εν Χαιρωνεια αποκτανθεισιν = Димосфеново надгробное слово афинянам, убиенным в сражении при городе Херонее / Переведено с эллиногреческаго Императорской Российской академии членом, Евгением епископом Старорусским, и оною академиею издано. – В Санктпетербурге: При Императорской академии наук, 1807 года. – [4], 41, [1] с.; 8° (22 см). – Текст парал. гр. і рос. м. – Ціни: 50 к. – 1 р.

Передрук: Димосфеново надгробное слово... Сочинения и переводы, издаваемые Российскою академиею. – СПб., 1808 – Ч. 3. – С. 138–159.

Див. каталог III, № 107.

Обкл.: сіро-зелений папір.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$602. В.989.15; Ш.1.45 (10).
Штемпель КДС. Кн. ярлик.

Б-ка КДА, ВХХХ.4 49.

Биография. – С. 16; Соп. 3113; Плав. 6338; Смирдин 6549; Пономарев. – С. 208; Чтения. – С. 142; Геннади. – С. 332; Крыловский 9600; Петров 2, 626.

РДБ; РНБ; НБ СПб ДУ; НБУВ ВС.

87. Селлий, Адам Бурхард (1695–1746). Каталог писателей, сочинениями своими объяснявших гражданскую и церковную российскую историю / Сочиненный Адамом Селлием; Переведен в Вологодской семинарии. – Москва: В типографии С. Селивановскаго, 1813. – [4], 3, 68, [1] с.; 8°.

Редактор, автор додаткових статей і видавець – Є. О. Болховітінов. Видано коштом П. П. Бекетова.

Назва оригіналу, переданого Є. О. Болховітіновим б-ці Т-ва старожитностей у 1815 р.: Adam Sellij. Schediasma litterarium de Scriptoribus, qui Historiam Politico-Ecclesiasticam Rossiae scriptis illustrarunt. – Revel, 1736 (Записки и тр. ОИДР. – М., 1824. – Ч. 2. – С. 20).

Частково текст про Феофана Прокоповича було заборонено цензурою (С. 23/24).

У листах до В. Г. Анастасевича Болховітінов писав (12.VI.1813): «...Селлиев переведенный каталог отправил к Каченовскому на его волю для издания, буде найдет охотников» (Рус. архив. – 1889. – № 5. – С. 30); (28.IX.1813): «...Бывши в Москве увидел я, что мой перевод Селлиева каталога уже печатается на счет Общества истории. Первой лист печатной я уже имею, а скоро выдут и все. И так труд мой не пропал»; (27.I.1814): «...Селлиев каталог на русском уже отпечатан, но еще не выпущен. Весьма много корректор наврал; я послал мои поправки, не знаю припечатают ли их» (Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 10. – С. 337, 339).

Шибанов П. Мемуары, воспоминания, переписка и биографии. Вып. 1, № 1057 (3 р.); Бурцев 712; Смирнов-Сокольский 1321.

87.1. ... – 1815. – 68 с.; 8° (20 см). – Ціна 1 р. 30 к.

Текст виправлено (С. 23/24). На титулі – видавнича марка.

Зі змісту: Болховитинов Е. А. Жизнь сочинителя. – С. 3–8; Прибавление о византийских писателях. – С. 63–68.

І варіант біографії – див. каталог III, № 16.

Використано: Стриттер И. М. Известия византийских историков, объясняющия российскую историю древних времен и преселения народов / Пер. с нем. В. П. Свето ѕа. – Спб., 1770–1775. – Ч. 1–4.

НБУВ ВС, Гр5657.

В «Записках и тр. ОИДР» (Ч. 2. – М., 1824. – С. 17–18) вказ. про 2-ге засідання (3.V.1815): «6. Г. Председатель роздал членам Каталог Селлиев о писателях Российской Истории, напечатанный на щет г. Председателя, который 525 екз. предоставил в пользу Общества; – определено: означенные екз. отдать г. библиотекарю Общества, члену М. Т. Каченовскому с тем, чтобы он сделал распоряжение о продаже их, продавать же каждой екз. в бумажке, по 130 коп.; а г. Председателю изъявить благодарность» (Гр1886).

Смирдин 2524; Пономарев. – С. 212; Полетаев. – Прил. 1 (с. 10–11); Смирнов 1440; Шибанов 20, 415; Смирнов-Сокольский 1321; Кауфман 651; Петров 2, 2206.

РДБ; РНБ; ОДНБ; НБУВ ВС.

88. Совет молодому проповеднику, данный одним наставником / С французскаго переведен на польский, а с польскаго перевода на русский язык в Киевской академии. – Киев: В типографии Академической при Киевопечерской лавре, 1824. – [2], 58 с.; 8° (17 см). – Тираж 1200.

На зв. титулу – дозвіл від Київського комітету духовної цензури ректора КДА Мелетія Леонтовича (23.VI.1824).

Рекомендовано на розгляд конференції КДА митрополитом Євгенієм (24.IV.1824), опубліковано за рахунок % благодійної суми (Титов Ф. И. Императорская Киевская духовная академия в ея трехвековой жизни и деятельности. – К., 1915. С. 429).

Ценз. пр.: список з правками Є. О. Болховітінова окремих літер, вставки слів, на титулі перекреслено «французскаго» і доповнено «съ французскаго на польскій».

ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 2408. – 6 арк.

Заявка ректора КДА Мелетія (23.VI.1824). Репорт начальника друкарні КПЛ Веніаміна (10.IX.1824): вартість тиражу 345 р.; 1 пр. – 28. 3/4 к.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128: КПЛ. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. – Ч. 1. – Арк. 142–151.

Також див. лист з відмовою КДА вислати замовлені священиками ще 38 пр.: «Какъ же запасъ сей книги поступилъ уже въ расходъ, то присланные на выписку оной 19 р. Акад. Правленіе возвращаетъ при семъ въ Кіев. духов. консисторію...» (Арк. 47).

ЦДІАК України. – Ф. 127: КДК. – Оп. 377. – Спр. 222 – Дело по сообщению Киевскаго акад. правления в препровождением 12-ти экз. книг под названием «Совет молодому проповеднику» для разсылки в духовные правления (3.XI.1824–21.I.1827). 49 арк.; Ф. 711: КДА. – Оп. 3. – Спр. 5 – Дело об оценке рукописи «Совет молодому проповеднику» (1824); Оп. 1. – Спр. 255, 336 – Дела о напечатании и рассылке «Совета молодому проповеднику» в семинарии Киев. духов. учеб. округа (22.VI–31.XII.1824, 10.I–7.XII.1825).

У каталозі ювілейної виставки (Памяти митр. Евгения... – Воронеж, 1912. – С. 9) – «Совет...» (№ 147) з поміткою митр. Євгенія «Р. Б. Е.», що може означати у даному випадку, порівнюючи з іншими працями, виданнями і перекладами з таким же криптонімом: «Редактор Болховитинов Е.», або, як на інших книжках, залишених і надісланих до Воронезької духовної семінарії (нині вони у НБ ВДУ), можливо, – «работа...»

Пр. 1. НБУВ ВС, Гр5507. I.5.32(1); B.1083.83; Штемпель КДС.
Пр. 2. Б-ка КСС, № 562.
Пр. 3–4. Б-ка КДА, В XX 9/399[1-2].
Крыловский 6025; Петров 2, 2286; Петров 3, 1668.
НБУВ ВС, ВК.

89. Самуил Марокканский [XI ст.] Златое сочинение Самуила Марокскаго раввина Иудейскаго, заключающееся в письмах к Исааку, Раввину Кордубскому, на обличение Иудейскаго заблуждения, в наблюдении Моисейскаго закона и ожидании Мессии, якобы еще не пришедшаго / Перевод с латинскаго, вновь исправленный и нужными примечаниями дополненный в Киевопечерской Лавре. – Санктпетербург: В Синодальной Типографии, 1827 года. – [8], 93, [1] с.; 8° (22 см).

Зі змісту: [Евгений]. Предисловие. – С. [5-6]; Оглавление [пер. с лат.]. – С. 6–8.

Підготовлено текст до друку в Києві 1824 р. Див. розпорядження митрополита Євгенія начальнику друкарні КПЛ Веніаміну Базилевичу (січень 1825): «...7. Отцу Авксентію напомянуть, чтобы книги Самуила раввина окончивъ, чрезъ Соборъ представилъ въ цензуру къ напечатанію».

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 332 (№ 305).

Б-ка КДА, D.IX.9/359.

Цей текст у пер. Варлаама з лат. часто передруковувався без змін: Самуила, раввина иудейскаго, Златое сочинение [Спб., 1778; 1782; 1787; 1788]; Собранныя полезныя цветы. – Изд. 2-е. – М.: Тип. комп. Типографической, 1786. У 1787 р. в московських книгарнях нерозпродані пр. були конфісковані.

Митрополит Євгеній заново відредагував текст після звірки з лат. пер. араб. оригіналу, можливо, з книг КДА (Ed. I. – Venetia, 1539): Tractatus raby Samuelis / Alphonso Bonohomine Hispano... – Ed. III. – Lucerne, 1736. – 102, [2] p. (Б-ка КДА, A.VIII.9/20₁).

Намісник лаври Авксентій Галинський вичитував коректуру видань КПЛ. Див. його помітки та редакторські правки митрополита Євгенія тексту перекладу на кн.: Собранныя полезныя цветы. Первой, Золотое сочинение Самуила раввина Иудейскаго / [Пер. с лат. Варлаама]. – [М.: Сенат. тип., 1782?].

Автограф Є. О. Болховітінова:

титул – допов.: «Писанное на Арабскомъ языке въ XI столетіи: см. здесь стран. 67, где говоритъ авторъ, что 1005 летъ прошло отъ плененія, а тотъ Веспасіанъ пленикъ іудеевъ въ 72 г. по рожд. Христ.»

С. 3, ряд 2 – перекр. – «предсказанные» і замінено: «удовлетворенное за вышеупомянутые».

5 – «славный» на «благій».

11 – «оном» на допов. «томъ умилостивился только».

12 зн. – заміна «Также» на «И естьли».

11 зн. – вставка «то» перед «для чего ж».

9 зн. – вставка «для чего» перед «так».

6 зн. – перекр. «мой государь».

5 зн. – заміна «отец» на «отцевъ».

2 зн. – «когда» на «а».

1 зн. – «оныя» на «те»; [...]

С. 5, ряд 4–6 – випр. «чрез ... откровеніе» на «ни чрезъ какого пророка, и ни чрезъ какое откровеніе».

14 – «Как» на «Почему».

16–17 – «Для чего» на «А».

14 зн. – «и» на «для чего».

12 зн. – перекр. «что».

10–2 зн. – перекр. слова і замінено «волею... И ежели» на «волею? Симъ со всехъ сторонъ вы оскорбляете Бога; ибо ежели вы скажете, что все вышепомянутое делаете противъ воли Божіей, то вы самовольны; а ежели скажете, что хощетъ Богъ и Ему угодно, чтобъ вы сіе наблюдали, то покажите, где сіе написано и чего никогда доказать не можете; да и для чего же не наблюдаете вы всехъ обрядовъ, а только некоторыя? Ежели...» [...]

С. 17, ряд 1, 11, 11 зн., 10 зн. – випр. «оный» на «тотъ».

2–3 – «рози» допов. «(лучи)», «положи любовь» допов. «(и въ нихъ содержитъ) любовь».

10 – вставка після «прободе»: «Да сбудется писаніе: кость не сокрушится отъ него, и паки другое писаніе: воззрятъ какъ его же прободоша».

1 зн. – вставка після «суд» «(виновность)»; [...]

С. 53, ряд 8 – вставка після «и»: «въ книге».

12 – примітка до «жертв»: «Въ латинской библіи прибавлены слова ни хлебовъ».

14 – випр. «Смотри... мой» на «Заметь, любезный братъ».

13–12 зн. перекр. «со хлебами», «государь мой».

11 зн. заміна «полагаете» на «полагаетъ Богъ».

8 зн. – вставка «она» перед «будет».

2 зн. – випр. «который» на «то онъ»; [...]

С. 71, ряд 1–2 – випр. «в Лат.» на «то есть».

4 – «И многих» на «О, много».

6 – «то есть» на «Насъ обличаютъ и».

8 – «Сарацын ... ничего» на «Правда, сарацынскій Алкоранъ ничего».

10 – вставка «что».

12–14 – випр. «Но положив... Законе?» на «Но что скажемъ мы противъ Хрістіанскаго Закона?»

12 зн. – випр. «(нашем) ... он ученіе» на « нашемъ, который въ себе содержитъ и ученіе».

10 зн. – 1 зн. – перекр. закінчення «В первых сомнениях ... невежда» і замінено на: «Я не уважаю свидетельствъ Алкорана, которыя и ты, разумея самъ арабскій языкъ, ведаешь, ибо Магомедъ, который нарекъ себя пророкомъ, и посланникомъ Божіимъ, много противъ Бога и его писанія училъ, какъ человекъ развратный и невежда. Но разсмотри внимательнее доказательства Христіанскія, и сравни съ подлинными словами нашего Закона».

У тексті на всіх сторінках «государь мой» замінено на «любезный братъ», є численні перекреслення і виправлення літер, розділових знаків, закінчень, слів і фраз, доповнення в цитатах і примітках (додаток до гл. 1, 2, 8, 10); на полях вказівки до вибору шрифтів. Також на зв. титулу і нижн. форзаці Є. Болховітіновим записані лат. сентенції, вірші (Гр1002).

НБУВ ВК.

89.1. ... – К., 1829. – Тираж 600.

Репорти Веніаміна (6.V, 21.X.1829): вартість тиражу – 390 р.; 1 пр. – 65 к. Продаж: у зошитах – 70 к., обкл. – 80 к., в корінцях – 90 к., оправі шкіряній – 1 р., з золоченим обрізом – 1 р. 20 к.

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128: КПЛ. – Оп. 1 (гип). – Спр. 502. – Арк. 143–149.

89.2. ... – Издание третие. – Москва: В Синодальной Типографии, 1837 года. – VII, [1], 95, [1] с.; 12° (21 см).

Б-ка КДА, AIX.9/277.

Крыловский 2059.

НБУВ ВК.

90. Вразумление евреям. – [К., 1831]. – 8°.

Упорядкування та редагування Є. О. Болховітінова.

Зміст: [1] Златое сочинение Самуила... / [Пер. с лат. Варлаама, вновь исправленный и нужными примечаниями дополненный в Киевопечерской Лавре];

[2] Письмо раввина обратившагося / [Пер. с фр.];

[3] Прибавление к книге Самуила Раввина, в ответ на возражение иудеев, якобы Новозаветные писатели применяли к Иисусу Христу Ветхозаветныя предсказания, к нему не относящияся / [Пер. с фр. студент Александр Вознесенский]. – [К., 1831]. – [2], 44 с.; 8° (17 см). – Тираж 500.

Заставка.

Дозвіл від Цензурного комітету КДА ректора семінарії Іустина Михайлова (6.XII.1830).

Репорт Веніаміна (10.VIII.1831): вартість тиражу – 118 р.; 1 пр. – 29,5 к. Продаж: у зошитах – 30 к., обкл. – 40 к.

Резолюція митрополита Євгенія: «1831 г. августа 11. Переплетать съ книгою Самуила раввина и прибавить цены по 30 копеекъ».

Дж.: ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 151–153; Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4097 – О разрешении печатать книгу «Прибавление...» (1830).

[4] Из Христианскаго чтения, части XL мес. февраля 1831 г. – [К., 1831]. – [2], 72 с.

Віньєтки.

З тексту (у посиланні на рік, № журналу помилка): «Кроме пророчества Моисея о народе Иудейском находятся еще в Священных Книгах предсказания других Пророков, так же касающияся до настоящаго состояния Иудеев...»

Див. план-чернетку митрополита Євгенія (1831?):

«Вразумленіе Евреямъ.

Содержаніе: 1. Самуила Раввина... 2. Письмо раввина об[ратившагося]... Переводъ съ французскаго. 3. Ответъ на возраженіе [...] 4. Ветхозаветныя пророчества».

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 332 (№ 305).

НБУВ ВС, Гр6093(1–2).

90.1. ... – Киев: Типография Киево-Печерской Лавры, 1855. – [4], 244, [2] с.; 8° (20 см).

Зміст: Златое сочинение Самуила... / Пер. ... в Киевопечерской Лавре 1829 года. – С. [2], 1–ℒ2; Прибавление к книге Самуила Раввина: 1. Ветхозаветные пророчества, касающияся нынешнего состояния иудеев. – С. 93–148; 2. [В] Ответ на возражение иудеев. – С. 149–184; 3. Письмо раввина обратившагося в христианскую веру. – С. 185–244.

Видавнича *обкл.* з набірною грав. рамкою: К., 1856.

D.VIII.10/663.

Петров 3, 262.

НБУВ ВК.

III. ПРАЦІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА, ВМІЩЕНІ У ЗБІРНИКАХ, ПЕРІОДИЦІ ТА ВИДАННЯХ, ЩО ПРОДОВЖУЮТЬСЯ *

ВЛАСНІ ПРАЦІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

1. Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона перваго епископа Воронежскаго и Елецкаго // Тихон (Соколов) Три книги преосвященнаго Тихона I, епископа Воронежскаго и Елецкаго. Приложение. – СПб.: Тип. Св. правит. Синода, 1794. – 21, [1] с.

Окр. вид.: ... – [СПб.: Тип. Св. правит. Синода, 1794]. – 21 с.

Обсяг біографії весь час змінювався: 21–78–101–63 с.

Див. далі № 1.2.1; каталог II, № 3.1-3.

Соп. 11799; Смирдин 10791; СК 7250 (Т. Самбікін).

РДБ, РНБ; БАН.

1.1. Полное описание жизни преосвященнаго Тихона, бывшаго прежде епископа Кексгольмскаго и Ладожскаго, и викария Новогородскаго, а потом епископа Воронежскаго и Елецкаго, собранное из устных преданий, и записок очевидных свидетелей, с некоторыми историческими сведениями, касающимися до Новогородской и Воронежской иерархий; изданное особенно для любителей и почитателей памяти сего преосвященнаго В. С. П. П. П. Е. Болховитиновым // Тихон (Соколов). Сокровище духовное от мира собираемое, сочиненное Тихопом епископом Воронежским и Елецким. [Ч. 3–4]. – В Санктпетербурге : В Типографии корпуса чужестранных единоверцов, 1796 года. – Приложение. – [2], 78, [1] с.

Гр4674/3–4².

СК 7249.

НБУВ ВС

1.2. Полное описание .. // Тихон (Соколов). Полное собрание сочинений преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго. Т. 1. – Санктпетербург, 1801 – С. 1–78; 8° (21 см).

Вид. конволют: О истинном христианстве. – Т. 1. – [3], 78, 294; Т. 2. – 217 с.

Б-ка КДА, AVII.8 187.

Петров 2, 2427; СК 7239 (вар. 1).

---

* Світські та духовні журнали та видання, що продовжуються, у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ розміщені за алфавітом назв без окремого шифрування Скорочений опис видань зумовлений тим, що вони не з бібліотеки митрополита Євгенія чи відсутні у фондах НБУВ.

1.2.1. Полное описание... / Тихон (Соколов). Полное собрание сочинений... Т. 15. Приложение. – Санктпетербург, 1801. – [2], 21, [1] с.; 8° (21 см). – «Предуведомление» підписано «Ч. Б.»

Пр. 1. – Т. 14–15. – Видавничий конволют: Писма [!] келейныя; Остальныя сочинения; Приложение. – [2], 21, [1] с.

Титул попереднього окр. вид. «Остальных сочинений» (1799) збережено. Титул окр. вид. «Полного описания» (1796) збережено. Текст: Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона перваго епископа Воронежскаго и Елецкаго.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3247 14–15.

Пр. 2. – Т. 15. – Приложение: Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона перваго епископа Воронежскаго и Елецкаго. – 21, [1] с.

Б-ка КПЛ, V.6 54.

Див. каталог II, № 47.

Петров 2, 2427; СК 7240.

1.2.2. [Полное описание...] // Тихон (Соколов). О истинном христианстве. Сочинение преосвященнаго епископа Воронежскаго и Елецкаго Тихона перваго во время пребывания его на обещании той же епархии в Задонском монастыре, содержащее в себе: Учение о истинной вере, о святом житии, о спасительном покаянии, о сердечном умилении, о болезновании грехов и о пребывании истинных и неложных христиан, такожде, како истинный христианин может победити грех, смерть, диавола, мир и всякое бедствие. Т. 1. – В Санктпетербурге : печатано в Императорской Типографии: Изждивением И: Глазунова, 1803 года. – С. 1–78.

Додатковий титул: Полное собрание сочинений преосвященнаго Тихона... – СПб., 1801. – [6], 78, 294 с.

$Гр_{XIX}$3983/1–2.

СК 7239 (вар. 2).

НБУВ ВС.

1.2.3. Полное описание... // Творения иже во святых отца нашего Тихона Задонскаго. Т. 5. Приложения. – Изд. 4-е. – М., 1875. – С. 53–61.

У примітках вказано, що це передрук уривку з книги Є. О. Болховітінова (1796).

1.3. Описание жизни преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго, сочиненное для любителей и почитателей памяти сего преосвященнаго Сочинения преосвященнаго Тихона епископа Воронежскаго и Елецкаго. Том 1. – Изд. 2-е. – Санктпетербург: В Типографии Ивана Глазунова и его иждивением, 1825 года. – С. 1–101.

Б-ка КДА, AVII.8/188.

Смирдин 9808; Шмурло 1, 43; Петров 2, 2429.

НБУВ ВК.

1.4. Описание жизни преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго, сочиненное для любителей и почитателей памяти сего преосвященнаго // Сочинения преосвященнаго Тихона епископа Воронежскаго и Елецкаго. Т. 1. – Москва: В Синодальной типографии, 1836. – С. 1–63.

Скорочений варіант: знято «Летописец Воронежских епископов».

При похованні св. Тихона, порушивши його заповіт, просту труну, яку він підго-

тував для себе і в якій останнім часом спочивав, замінили на розкішну. Коли ж розподіляли його речі, то ця труна дісталась смиренній черниці Воронезького монастиря, далекій родичці Є. Болховітінова, що народилась 1756 р. у Задонську. Він посприяв їй при другому вступі (після пожежі) до Київського Флоровського жіночого монастиря. На кладовищі біля Воскресенської церкви був надгробок (не зберігся): «Здесь покоится инокиня Елена, а в мире Екатерина Алексеевна Бахтеева, генеральская дочь, скончавшаяся на 78 году жизни, прожив в монастыре 60 лет. Умерла 1834 г. марта 23 дня. Похоронена во гробе Святителя Тихона Задонскаго, который у нее сохранялся 50 лет». – Див.: Воспоминания об инокине Елене. – М.: Неопалимая Купина, 1995. – С. 3–4.

Пр. 1. Б-ка КПЛ, II.5/18.

Пр. 2. Б-ка КДА, AVII.8/189.

Биография. – № 3; Шмурло 1, 43.

НБУВ ВК.

1.5. [Описание жизни и подвигов преосвященнаго Тихона. – М., 1820] // Житие иже во святых отца нашего Тихона, епископа Воронежскаго, Задонскаго и всея России чудотворца: С изображением святителя и снимком его почерка. Ч. I. – Санктпетербург, 1862. – 8° (20 см).

У передмові укладач вказує, що використав «Описание...» Є. О. Болховітінова. Текст відредаговано та доповнено, але деякі сторінки передруковано повністю, приміром, як видно з повторного видання (1827):

[Евгений (Болховитинов)]. Описание жизни и подвигов ... – М., 1827. – С. 22–23, 26–33, 82–94, 97–109 // Житие ... – СПб., 1862. – С. 31, 45–49, 184–194, 197–204.

Інші сторінки – лише окремими уривками, приміром:

[Евгений (Болховитинов)]. Описание... – М., 1827. – С. 43–47, 52, 54–56, 60–66 // Житие... – СПб., 1862. – С. 59–62, 65, 94, 103, 106, 120, 123, 135–136.

Б-ка КПЛ, XIV.4/43.

СК КБ КПЛ 5558.

НБУВ ВК.

1.5.1. ... // ... Ч. I. – Изд. 5-е. – Санктпетербург, 1867. – [2], XIV, 172 с.: портр.; 4° (22 см).

1.5.2. ... // ... Ч. I. – Изд. 6-е. – Санктпетербург, 1870.

Шмурло 2. – С. LXXXIV, 162, 165.

2. Акатов Алексеевский монастырь; Алексеевка; Белоколодская слобода; Бирюч; Битюк; Бобров; Валуйки; Венделевка; Верхососенск; Верхотишанка; Вознесенский Коротоякский монастырь; Вознесенский Кременской монастырь; Волоконская слобода; Воронеж, река; Воронеж, губернский город; Воронцовка и Александровка // [Максимович Л., Щекатов А.] Iеографическии словарь Российскаго государства, сочиненный в настоящем онаго виде... Ч 1: [А–В]. – Москва. В университетской типографии: У Х. Клаудия, 1801. – Стб. 88–89, 120, 419–422, 424, 441–443, 689, 726–727, 789, 846–847, 952–954, 1021, 1033–1150; 4° (26 см). – *Деф.*: немає тит. арк. і кінця після «Вят».

Передруковано з кн.. Болховитинов Е. А. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежскои губернии... – Воронеж, 1800. – [4], 229, [1] с.

Загалом до Словаря географического Российскаго государства» (М., 1801–1809, ч. 1 7) з 219 с. тексту кн. за алфавітом назв увійшли 193 с. повністю, з частковими змінами такі сторінки: 66–69, 129, 145–147, 151–154, 157–161; крім 22–27, 29, 56–60, 82, 90–º1, 148, 179, 190.

Текст відредаговано довільно, як вказав Є. Ф. Шмурло, приміром:

В ронеж, губернский город Болховитинов Е. А. Историческое, географическое и ек номическое описание Воронежской губернии... – Воронеж, 1800. – С. 33–105, 1 32, 169–172, 191–219;

Географическии словарь Российскаго государства... – Ч. 1. – М., 1801. Стб. 1036–1149.

Є. О. Болховітінов писав до В. Г. Анастасевича (24.V.1814): «Новой географическии словарь Россиискаго государства я давно имею; все иерархическое выписано из нашеи истории Иерархии. Много и географических статей моих там, особливо о Воронежской губернии и донских местах, а также нечто и о древней русскои географии. У меня все сие выпросил покойный [Л.] Максимович» (Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 10. – С. 346).

Гр5848.

Биография. – С. 6–7 (№ 6); Смирдин 3572; Пономарев. – С. 203–204; Шмурло 1, 53 (допов.); Шмурло 2. – С. 258–260; Петров 2, 1327.

НБУВ ВС.

2.1. [Воронеж; Митрофан] // С. Т. С-ник, А. С. Ф-н. Краткое описание пребывания г. ц. и в. к. Петра Алексеевича I в Воронеже и Митрофан, первый епископ Воронежский. – М., 1832.

З кн.: Болховитинов Е. А. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии... – Воронеж, 1800. – С. 170–171, 191–199.

Шмурло 2. – С. 263.

2.2. [Воронеж] // Раевич И. Действительное путешествие в Воронеж. – СПб., 1839. – 2-е изд. – С. 1–3, 35–36, 38–39, 45–47, 49, 83, 89, 100.

З кн.: Болховитинов Е. А. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии... – Воронеж, 1800. – С. 57, 67, 91–100.

Шмурло 2. – С. 264–265.

2.3. Историческое сведение о городе Воронеже // Воронежские губернские ведомости. – 1842. – № 27. – У ст.: К. Историческое сведение о начале города Воронежа.

З кн.: Болховитинов Е. А. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии... – Воронеж, 1800. – С. 34–38.

Шмурло 2. – С. 262.

2.4. Историческое сведение о городе Воронеже // Воронежские губернские ведомости. – 1847. – № 8–11, 15. – У ст.: Малыхин П. Статистические, исторические и географические сведения о городе Воронеже.

Текст відредаговано, дж. не вказ.

З кн.: Болховитинов Е. А. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии... – Воронеж, 1800. – С. 57, 58, 63, 64, 67, 70, 82.

Шмурло 2. – С. 262.

2.5. Описание уездных городов; Описание Воронежской епархии // Воронежские губернские ведомости. – 1848. – № 13–14, 17–19, 20–22, 24–32.

З кн.: Болховитинов Е.А. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии. – Воронеж, 1800. – С. 107–166, 169–178, 191–219.

Шмурло 2. – С. 262.

2.6. Бирюч; Бобров; Валуйки // Веселовский Г. М., Воскресенский Н. В. Города Воронежской губернии, их история и современное состояние. – Воронеж, 1876. – С. 85–89, 98–99, 104–105.

З кн.: Болховитинов Е. А. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии... – Воронеж, 1800. – С. 15, 67, 70, 140, 150.

Шмурло 2. – С. 264–265.

2.7. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии, собранное из историй, архивских записок, и сказаний В. С. П. П. П. Е. Болховитиновым // Воронежская старина. – 1912. – Выпуск 11. – Приложение. – С. 1–156.

Запропоновано і підготовлено до друку С. М. Введенським.

Рец.: Литвинов В. В. В церковном историко–археологическом комитете // Воронеж. телеграф. – 1912. – 19 янв.; Его же. О новом издании старого сочинения // Там же. – 15 февр.

Книга Є. О. Болховітінова неодноразово використовувалась іншими авторами:

Статистическое, историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии (1811) // Воронежские губернские ведомости. – 1856. – № 27.

Воронежская беседа на 1861 год. – С. 246–272, 312–317.

Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генштаба. Воронежская губерния / Михалевич В. – СПб., 1862. – С. 278–283, 361.

Веселовский Г. М. Воронеж в историческом и современно-статистическом отношении. – Воронеж, 1866; Его же. – Исторический очерк города Воронежа. 1586–1886. – Воронеж, 1886. – С. 162–179.

Димитрий Самбикин. Очерк постепенного населения Воронежской губернии // Воронежские епархиальные ведомости. – 1886. – № 5. – С. 135–179; Окр. відб.: 1886. – 44 с.

Вейнберг Л. Б. Город Воронеж (исторический очерк) //Воронежский юбилейный сборник. – 1886. – Ч. 1. – С. 439, 467; Ч. 2. – С. 136, 207.

Шмурло 2. – С. 262–263, 265–266; Федосова 18.

2.8. Историческое, географическое и экономическое описание ... // Воронежский край XVIII века в описаниях современников: голландского путешественника Корнелия де Бруина (1703 г.), российского государственного деятеля Ивана Кирилова (1727 г.), ученого-историка и церковного деятеля Евфимия Болховитинова (1799 г.) / [Сост. и вступ. ст. В. П. Загоровского.] – [Воронеж: Центрально-Черноземное книжное издательство, 1992]. – С. 57–227. – Примечания Е. А. Болховити-

нова (Даются с сокращениями). – С. 228–234; Примечания составителя. – С. 238–246. – (Серия: Земля Воронежская. Страницы истории.)

Федосова 19.

3. [Статьи из древней российской географии]: Авары; Биармия, или Бярмия; Боголюбово; Боогард; Бряхимов; Белгород; Вандалия; Весы; Воты; Всеволож; Вырев; Вятичи // [Максимович Л., Щекатов А.] Географический словарь Российскаго государства, сочиненный в настоящем онаго виде... Ч. 1: [А–В]. – Москва: В университетской типографии: У Х. Клаудия, 1801. – Стб. 15–16, 425–426, 646, 464, 517, 585–586, 729, 861, 1200, 1215, 1233, 1287–1288; 4° (26 см). – *Деф.*: немає тит. арк. і кінця після «Вят».

Назва рукопису – «Примечания на Российскую историю» (1792–1793), який за алфавітом назв не повністю і з частковими ред. змінами ввійшов до «Словаря географическаго».

Гр5848.

Биография. – С. 6–7 (№ 6); Пономарев. – С. 204; Шмурло 1, 62; Шмурло 2. – С. 200–206, 349–354, 431.

НБУВ ВС

3.1. Примечания на российскую историю // Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни 1767–1804. – СПб., 1888. – Приложение № 5. – С. 408–414.

Дано зміст (№ 1–140), але текст надрук. уривками.

П1279.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592. – № 34. – Арк. 247–261.

НБУВ ВС

4. Начертание жизни Якова Борисовича Княжнина [Выписано из Новаго опыта Историческаго словаря российских писателей]. – [М., 1802]. – С. I–VIII; 8° (24 см).

Передмова до 2-го вид. (М., 1800. – 4 ч.) коштом І. П. Глазунова, який видавав книги в друкарні С. Селівановського в Москві та в СПб. АН до 1803 р. Див.: Список книг, геогр. карт и атласов, изд. ... Иваном Петровичем Глазуновым с 1790 по 1831 год. – СПб., 1879. – С. 10 (№ 42).

Глазунов у 1788 р. за 400 р. придбав 1-е вид.: Собр. соч. Я. Княжнина. – [Иж. Кабинета ея имп. вел.] – СПб.: Печ. в тип. Горн. уч-ща, 1787. – 4 ч. (СК 2979).

Після чого видав такі його твори: Чудаки. – СПб., 1793 (СК 2990); Вадим Новгородский. – СПб., 1793 (СК 2980: конфісковані 1212 пр.); Траур. – СПб., 1794 (СКР 527).

У листах до Д. І. Хвостова Є. О. Болховітінов писав (27.IX.1804): «Петербургский книгопродавец Глазунов, имевши мою пиесу о Княжнине, напечатал ее без моего позволения к изданию своему «Сочинений» Княжниных. А сын Княжнина, недоволен будучи умеренными похвалами отцу своему, из сей моей пиесы сочинил свою пообширнее и продает при сочинениях отца своего. Посылаю при сем и ту и другую пиесу. Естьли не противно Вам, прошу покорно мое сокращение жизни Княжнина поместить в Вашем журнале как есть теперь. В Петербургской цензуре она уже была, следовательно и Московской вымарывать нет нужды»;

(25.X.1804): «Все записки о Княжнине дал мне Дмитревский, очень пристрастный к нему, как говорил он мне, по тесной бывшей с ним дружбе. Он меня просил только привести в порядок записки сии, нимало не нарушая смысла и тона оных; а из сего то вылилось «Начертание жизни Княжнина», с лишком за два года пред сим... Сочтите сие наше произведение уродом двух сочинителей» (Чтения... – С. 105–107).

Гр2384(28).

Варіант тексту сина письменника: Краткое начертание жизни Якова Борисовича Княжнина // Собрание сочинений Якова Княжнина. – Изд. 2-е. – Т. 1. – М.: В губ. тип.: У А. Решетникова, 1802. – С. 1–15 (Гр2385, № 21); ... // Сочинения Якова Княжнина. – Том 1. – Изд. 3-е. – В Санкт-Петербурге: В типографии Ивана Глазунова, 1817 года. – С. 3–13 (Гр3434).

Чтения. – С. 8, 13 (указ.); Шмурло 1, 71; Шмурло 2. – С. 367, 432.

НБУВ ВС.

4.1. Начертание жизни Якова Борисовича Княжнина // Друг просвещения: Журнал литтературы, наук и художеств на 1804 год. – Москва: В типографии Платона Бекетова, 1804. – Ч. 4. – № 11. – С. 131–136.

Є. О. Болховітінов писав до Д. І. Хвостова (IV.1804): «Ваше сиятельство хотите переделывать мою стаью о Княжнине. Помилуйте! Вам известно, что отцам и уродливыя дети милы; и что картины работанныя двумя мастерами не похожи ни на ту, ни на другую мастерову кисть. Лучше прошу прислать ко мне ваши замечания. Я впишу их по своему колорису и немедленно вам пришлю пиесу в новом виде»; (24.V.1804): «... изувеченную мою статью о Княжнине ... нимало не оскорбляюсь неудачею моей пиесы. Неудачами люди учатся и бывают после осторожными и больше тщаливыми».

Чтения. – С. 98–99, 102–7; Шмурло 1, 71; СКСИР 14745.

5. Готовье; Дивногорский Успенский монастырь; Донецкий монастырь; Донщинский монастырь; Девица; Задонск; Задонский Богородицкий монастырь; Землянск; Икорец, река // [Максимович Л. М., Щекатов А.] Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный А. Щ. – Ч. 2: Г–К [т. е. Г–І]. – Москва: В Университетской типографии: У Любия, Гария и Попова, 1804. – Стб. 86, 197–200, 249–251, 280, 509–515, 606–609, 724.

З кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии...

Гр5849.

Шмурло 1, 62.

НБУВ ВС.

5.1. Див. № 2.5 даного каталогу.

5.2. Див. № 2.6 даного каталогу.

5.3. .. // Димитрий Самбикин. Указатель храмовых празднеств в Воронежской епархии. – Воронеж, 1885. – С. 9–10, 40–41, 43, 100–102, 105–107, 109–110, 120, 131–133, 135–136, 141–142, 170–171, 205–206, 209.

Окр. відб. з: Приложения к Воронежским епархиальным ведомостям. – 1884–1885.

З кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и економическое описа-

ние Воронежской губернии... – Воронеж, 1800. – С. 55, 69–70, 73–74, 99–104, 110, 112, 125, 127, 133–134, 149, 154, 155.

Шмурло 2. – С. 265.

5.4. Див. № 2.7 даного каталогу.

5.5. Див. № 2.8 даного каталогу.

6. Донские казаки // [Максимович Л. М., Щекатов А.] Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный А. Щ. – Ч. 2: Г–К [т. е. Г–І]. – Москва: В Университетской типографии: У Любия, Гария и Попова, 1804. – Стб. 255–270.

З рукопису «Историческое географическое и економическое описание Воронежской губернии...»

Гр5849.

Биография. – С.7; Соп. 10396; Смирдин 3572; Пономарев. – С. 204; Шмурло 1, 54; Шмурло 2. – С. 260–261, 430.

НБУВ ВС.

7. Грузия // Там же. – Стб. 107–108.

З кн.: Историческое изображение Грузии. – СПб., 1802. – С. 46, 53–54. – З авторськими та редакторськими доповненнями.

Лекишвили. – С. 35.

8. Городец; Горяне; Гунны; Дорогобуж; Доростен; Дрягбичи, или Дряговичи; Звенигород // Там же. – Стб. 67–68, 85, 119–121, 280–281, 283, 294, 594.

З рукопису «Примечания на Российскую историю».

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592. – Арк. 248 зв.–254 (№ 34).

Гр5249.

Шмурло 1, 62.

НБУВ ВС.

8.1. Див. № 2.5 даного каталогу.

8.2. Див. № 2.6 даного каталогу.

8.3. Див. № 2.7 даного каталогу.

8.4. Див. № 2.8 даного каталогу.

9. Карачун; Колбина слобода; Коротояк; Костянск, или Костенск; Красное; Кривой Бор; Крутогорская слобода; Ливенск; Лосева слобода // [Максимович Л. М., Щекатов А.] Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный Афанасьем Щекатовым. – Ч. 3: К–М [т. е. К–Л]. – Москва: В университетской типографии: У Любия, Гария и Попова, 1804. – Стб. 324–325, 661–662, 750–755, 790–794, 820, 886, 907, 1108, 1193.

З кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии...

Гр5850, $Гр_{XIX}$5276, $Гр_{XIX}$5277.

Шмурло 1, 53 (допов).

НБУВ ВС.

9.1. Див. № 2.5 даного каталогу.

9.2. Див. № 2.6 даного каталогу.

9.3. Див. № 2.7 даного каталогу.
9.4. Див. № 2.8 даного каталогу.

10. Киремы; Козары; Колхида; Корсунь; Косоги // [Максимович Л. М., Щекатов А.] Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный Афанасьем Щекатовым. – Ч. 3: К–М [т. е. К–Л]. – Москва: В университетской типографии: У Любия, Гария и Попова, 1804. – Стб. 477, 641–643, 687, 755–756, 769.

З рукопису «Примечания на Российскую историю».
Гр5850, $Гр_{XIX}$5276, $Гр_{XIX}$5277.
Шмурло 1, 62.
НБУВ ВС.

11. Руской анекдот [О Холопьем городке близ Новгорода] // Друг просвещения: Журнал литтературы, наук и художеств на 1804 год. – Москва: В типографии Платона Бекетова, 1804. – Ч. 4. – № 11. – С. 129–130.

Чтения. - С. 8, 105, 13 (указ); СКСИР 14744.

12. Речь Святейшему Синоду, говоренная архимандритом Евгением при наречении его Старорусским епископом // Речи, говоренные Святейшему Правительствующему Синоду архимандритами при наречении во епископов: в Тульскую епархию, Первокласснаго Новгородскаго Юрьева монастыря и Александроневской Академии ректором и кавалером Амвросием; Новгородской митрополии в викарнаго Старорускаго, Санктпетербургской епархии второкласной Троицкой Сергиевой пустыни, что на Петерговской дороге и той же Академии префектом Евгением; Московской митрополии в викарнаго же Дмитровскаго, Ставропигиальнаго Заиконоспаскаго училищнаго монастыря и Московской Славено-греко-латинской Академии ректором и кавалером Августином. – В Санктпетербурге: Печатаны при Святейшем Синоде, 1804 года. – С. [6–7]; 4° (25 см). – Тираж 600.

Окр. відб. – див. також каталог II, № 13.
Автограф Є. О. Болховітінова – виправлення літер.
Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова. Опис конволюту – див. каталог I, № 20.
НБУВ ВС, Гр2384(38).
Соп. 10611; Пономарев. – С. 205–206; Петров 2, 55.

12.1. Речь Святейшему Синоду ... // Ивановский А. Д. Высокопресвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – СПб., 1871. – Вып. 1. – С. 97–98.

13. Исторический отрывок о Иоанне Смере, половчанине, придворном враче Владимира I, великаго князя Киевскаго // Друг просвещения: Журнал литтературы, наук и художеств на 1804 год. – Москва: В типографии Платона Бекетова, 1804. – Ч. 2. – № 5. – С. 137–138.

Вказано, що відомості про І. Смеру – «...по сказанию польских писателей 16 и 17 века» (Nucleus Historia e Ecclesiasticae. – Köln, 1676. – P. 61–64) та ін. У листі до Д. І. Хвостова (9.III.1804) Є. О. Болховітінов писав: «В статье о *Смере* намекаю я

об *Опыте г. Елагина*. Иван Афанасьевич Дмитревский мне сказывал, что от него Елагин получил старинную пиесу о Владимире и на ней основал странное свое мнение о драмматическом Владимирове обращении».

З тексту: «...сие писал я железными буквами, изображая на 12 медных дщицах, в Александрии Египетской 5587».

Текст вважав іст. пам'яткою П. Алєксєєв, фальсифікацією – М. Карамзін (История государства Российского. – [СПб., 1816]. – Т. 1. – С. 449–452), Малышевский И. И. (Подложное письмо половца Ивана Смеры к в. кн. Владимиру Святому. – К., 1876). Див. також копії заміток про І. Смеру в архіві С. І. Маслова (ІР НБУВ. – Ф. 33. – № 713): Теплов В., Немировский В. За честь русского книгопечатания! // Полиграф. производство. – 1949. – № 3. – С. 8–12; Приоритет отечественной науки. Книгопечатание – русское изобретение // Лит. газ. – 1951. – 1 апр.

Чтения. – С. 8, 99–100, 13 (указ); Шмурло 1, 87; Шмурло 2. – С. 367; СКСИР 14543.

13.1. Биографии российских писателей: ... Иоанн Смера // Сын отечества: Исторический, политический и литературный журнал, издаваемый Александром Воейковым и Николаем Гречем... – Ч. 70. – Санктпетербург: В типографии Н. Греча, 1821. – № 26. – С. 247–258.

Див. також № 16.7 даного каталогу.

14. Мамон; Михайловка и Петровка; Нижнедевицк; Никитовка; Николаевка, Манторова тож; Мигулинский, или Троицкий Мигулинский монастырь; Ольшанск; Орлов; Оскино; Острогожск; Острожок Урыв; Павловск; Палатов; Петровская, Бутурлиновка тож; Петровская, Погромец тож; Покровский девичий монастырь; Полной или Польной Воронеж // [Максимович Л. М., Щекатов А.] Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный Афанасьем Щекатовым. Ч. 4, отд. I: М–П. – Москва: В университетской типографии: У Любия, Гария и Попова, 1805. – Стб. 174, 246, 262, 575–577, 618, 629, 846, 903–904, 919, 943–946, 949, 988–1003, 1007, 1114–1115, 1213–1214.

З кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии...

14.1. Див. № 5.3 даного каталогу.

15. Меря, или Моруа; Мидия; Минск; Олеши; Олешье; Пересопница; Печенеги; Поле; Половцы; Поляне; Поросье; Поросяне; Посемье; Прилуки // Там же. – Стб. 238–239, 246–247, 252–253, 831, 832–833, 1058, 1137–1138, 1219, 1223, 1225–1234, 1255–1256, 1260, 1270, 1296.

З рукопису «Примечания на Российскую историю».

Гр5851, $Гр_{XIX}$5278, $Гр_{XIX}$5279.

НБУВ ВС.

16. Новый опыт историческаго словаря о российских писателях:

Аблесимов А. О.; Авраамий Палицын; Авраамий Флоринский; Агафонов А.; Ададуров В. Е.; Адам Зерникав // Друг просвещения: Журнал литтературы, наук и

художеств на 1805 год. – Москва: В типографии Ф. Гиппиуса, 1805. – Ч. 1. – № 1. – XVIII. – С. 35–51;

Адам Селлий; Азарий; Александр Левшин; Амбодик-Максимович Н. М.; Амвросий Зертис-Каменский; Амвросий Серебреников // Там же. – № 2. – С. 110–123;

Амвросий Подобедов; Анастасий Братановский; Андрей Савинович; Андрей Самборский; Андрей Журавлев; Аничков Д. С.; Антоний Радивиловский; Антоний; Аполлос Байбаков; Арсений Суханов // Там же. – № 3. – С. 191–206;

Арсений Глухой; Арсений Грек; Арсений Мацеевич; Арсений Верещагин; Артемьев А. А.; Аршеневский В. К.; Афанасий; Афанасий Кальнофойский; Афанасий Заруцкий; Афанасий Кондоиди; Афонин М. // Там же. – Ч. 2. – № 4. – С. 55–62;

Баженов В. И.; Байков Ф. И.; Бакмейстер И.; Бантыш-Каменский Н. Н. [автобиография]; Барков И. С.; Барсов А. К.; Барсов А. А.; Барсов А. Д.; Барсук-Моисеев Ф. И. // Там же. – № 5. – С. 139–157;

Бауер (Бсер) Ф. С.; Баузе Т.; Бахерахт Г. А.; Башилов С. С.; Безак П.; Бестужев-Рюмин А. П.; Бекетов Н. А.; Бекетов П. П.; Бек (Бех) М. С.; Березовский М. С.; Бецкий И. И.; Бибиков В. И.; Биллинг И. // Там же. – № 6. – С. 212–228;

Блументрост Л.; Бобров С. С.; Богданович И. Ф.; Богданов А.; Бодельер; Бодуен Ж. Ж. С.; Болотов А. Т.; Болтин И. Н.; Боргсдорф Э. Ф. // Там же. – Ч. 3. – № 7. – С. 51–67;

Бортнянский Д. С.; Боян; Братищев В. Ф.; Брукгизен Ю. Г.; Брынкин (Бринк) Т.; Брюс В. Я.; Брянцев А. М.; Буксбаум И.; Булатницкий Е.; Булгаков Я. И.; Бурнашев С. Д.; Бурцев В.; Буслаев П.; Буссе И. Г.; Бухарский А. И.; Белин Ю.; Белоградский А., Белосельский А. М.; Беляев О. // Там же. – № 8. – С. 150–168;

Ваксель Л · Варлаам Палицын; Варлаам Ясинский; Варлаам Голенковский; Варлаам Лащевский; Василий Григорович-Барский; Вассиан; Васьков И. К.; Ватай К. А.; Вельцын И. В.; Вельяшев-Волынцов И. А.; Вениаминов П. Д.; Вениамин Краснопевков; Венсович И. Ф.; Верден К.; Веревкин М. И.; Вечь И ; Визин (Фонвизин) Д. И.; Визин (Фонвизин) П. И. // Там же. – № 9. – С. 231–256;

Виен И. И.; Владыкин И.; Владыкин А. Г.; Войтяховский Е. Д.; Волков Б.; Волков Ф. Г.; Волков А. А.; Волчков С. С. // Там же. – Ч. 4. – № 10. – С. 69–88;

Габлиц К. И.; Гавенский Х.; Гаврилов М. Г.; Гавриил Домецкий; Гавриил Бужинский; Гавриил Петров; Гагарин Г. П.; Гакман Й. Ф.; Галинковский Я. А.; Гамалея П. Я.; Гедеон Криновский; Гейм И. // Там же. – № 11. – С. 159–177;

Гелтергоф Ф.; Геннадий; Георгий; Георгий Конисский; Георги И. Г.; Гераков Г. В.; Гербер И. Г.; Герман и Модест; Герман Б. Ф.; Гермоген (Ермоген); Гизен Г. // Там же. – № 12. – С. 246–264;

Гиларовский П.; Гильдебрант Т.; Гильденштедт И А.; Глик Э. А.; Глинка С. Н.; Глоговенский И.; Глебов С.; Гмелин И. Г. Там же. – 1806. – Ч. 1. № 1. – С. 83–111;

Гмелин С. Г.; Гозвинский Ф. К.; Гольдбах Х.; Голеневский И.; Голенищев-Кутузов И Л ; Голенищев-Кутузов П. И.; Голенищев-Кутузов Л. И.; Голиков И. И.; Голицын А. И.; Голицын Д. А.; Голицын А. П.; Головин М. Е.; Голтвинский И. Я.; Городчанинов Г. Н.; Горчаков Д. П.; Грибоедов Ф. И.; Григорий Самблак; Григорий; Гурчин Д.; Гурьев С. Е.; Гутри М. // Там же. – № 2. – С. 166–186;

Давид Нащинский; Дамаскин Семенов-Руднев; Даниил; Данилович Герасим [Смотрицкий]; Данилов М.; Двигубскии И. А.; Дегенин (Генинг); Державин Г. Р. [Автобиография] // Там же. – № 3. – С. 264–288;

Десни кии С Е.; Дешизо, Джунковскии С. С.; Дилтеи Ф. Г.; Димитрий; Димитрии Зограф Там же. – Ч. 2 – N. 4. – С. 61–67;

Димитрı и Тулгало Там же. – № 5. – С. 143 160;

Димитрии Сеченов; Дионисий; Дмитревскии И. А.; Дмитревский И. И.; Дмитревскии И Ф.; Дмитриев И. И.; Доббин А.; Долгоруков И. М.; Долгоруков С. Н , Домашнев С. Г; Досифеи; Друковцов С. В. Там же. – № 6. – С. 216–239;

Евгении Булгар Там же. – Ч. 3. – № 7. – С. 56–76;

Евреинов И.; Евстафий (Епифаний) Могилянский; Евфимий; Ейлер Л.; Ейлер И. А ; Екатерина II Там же. – № 8. – С. 126–151;

Елагин И. П.; Емин (Эмин) Ф. А.; Емин (Эмин) Н. Ф.; Еллизен И. Г. Д.; Елчанинов Б. Е.; Епинус Ф. У. Т.; Епифании; Епифаний Славинецкий; Еразмус И. Ф.; Ертов И.; Ефимьев Д. В.; Ефремов Ф. С.; Жданов П. // Там же. – № 9. – С. 191–225;

Завалишин И ; Загорский П. А.; Засецкий А.; Захарий Копыстенский; Захаров И. С.; Захаров Я. Д.; Захарьин П.; Зибелин С. С.; Зиновий; Золотарев П.; Золотницкии В. Т.; Зотов Н. М ; Зуев В. Ф.; Зябловский Е. Ф.; Зяловский Е. И.; Иванов Н.; Иванов Ф. Ф.; Игнатий, диакон; Игнатий Иовлевич; Игнатий, митрополит, Избраннедес (Избрант) Е. Е.; Измайлов В. В.; Измайлов А. Е.; Ильинский И.; Ильинский М. И.; Ильинский Н. С.; Ильин Н. И.; Иннокентий Гизель; Иннокентий Нечаев; Иннокентий Полянский; Иннокентий Дубравицкий; Иноходцев П. Б.; Ириней Клементьевский; Ириней Фальковский; Иродионов П.; Исайя Сербянин; Исидор, Исленьев И.; Иакинф Карпинский // Там же. – Ч. 4. – № 10. – С. 48–112;

Иаков Блонницкий; Иоаким; Иоаким Савелов; Иоаникий Галятовский; Иоанн Лихуд; Иоанн I, митрополит; Иоанн III, митрополит; Иоанн; Иоанн Глазатой; Иоанн Федоров и Петр Тимофеев // Там же. – № 11. – С. 111–169;

Иоанн Максимович; Иоанн Леванда; Иоанн Сидоровский; Иоанн Красовский, Иоанн Харламов; Иоанн Полубенский; Иоанн Савченков; Иоасаф; Иоасаф II; Иоасаф Заболотский; Иоасаф Болотов; Иов, патриарх; Иов, митрополит; Иона; Иосиф Санин; Иосиф; Иосиф; Иосиф Туробойский; Кайсаров А. С.; Каллист; Каменецкий О. К.; Кантемир Д. К.; Кантемир А. Д.; Капнист В. В.; Карабанов П. М ; Карамзин Н. М.; Карин А. Г.; Карин Ф. Г.; Карион Истомин; Карпинский Н. К ; Качановский М. Т.; Кашин Д. Н.; Керестури Ф.; Керштен И. Х.; Киприан, митрополит; Киприан, епископ; Кирилов И. К. // Там же. – № 12. – С. 218–271.

К читателям: [О прекращении изд. журнала и ошибках] // Там же. – С. [3].

Всього 298 біографій. Видавці-редактори журналу: Д. І. Хвостов, Г. С. Салтиков, П. І. Голенищев-Кутузов, М. М. Сандунов. Всього було вид. 12 ч., № 1–36 (1804–1806 . У 1804 р. була передплата на 45–62 пр. журналу, а після 1806 р. вид. не продовжувалось.

Про підготовку матеріалів див. листи Є. О. Болховітінова до Д. І. Хвостова:

(1801) про біографії Гавриїла, Самуїла, Інокентія, Дамаскина, Аполлоса (Библиогр. записки. – 1859. – № 8. – Стб. 245–248); (15.III.1805): «Биографию княгини Кат. Романовны [Дашковой] сокращать, как должно, не смею, но не соглашусь издать оную в щету моих произведений». (Чтения... – *С. 114*). *Надруковано цю автобіографію з приміткою ред.: «Сия статья прислана для помещения так, как есть».*

РНБ ВРРК. – Ф. 1000. – Оп. 3. – Спр. 356 – Биографии митр. Новгородского Гавриила, митр. Киевского Самуила, архиеп. Псковского Иннокентия, еп. Нижегородского Дамаскина, еп. Архангельского Аполлоса, архиеп. Екатеринославского Амвросия. Письма митр. Евгению и др. материалы. – 17 арк.

РДБ НДВР. – Ф. 310 (Ундольский В. М.). – Спр. 1106 – Новиков Н. И. Опыт исторического словаря (СПб., 1772). Кн. розшита й оправлена заново з рукописними зошитами доповнень Є. О. Болховітінова; № 1216 – Евгений Болховитинов. Словарь... Уривок. (ЭСБЭ. – СПб., 1891. – Т. 6. – С. 739; *Белокуров С. А.* Арсений Суханов. – М., 1891. – Ч. 1. – С. 7–8).

Биография. – С. 9 (№ 15); Соп. 3786; Смирдин 9730; Чтения. – С. 9–13, 108–131, 135, 220–226, 13 (указ); Пономарев. – С. 207; Шмурло 1, 63; Шмурло 2. – С. 359–363; Кауфман 660; Петров 2, 679; Колесник. – С. 52–57; СКИР 14807, 14828–9, 14852, 14878, 14903, 14927, 14949, 14972, 14996, 15017–8, 15042, 15050, 15075, 15104, 15134, 15162, 15187, 15214, 15236, 15260, 15281, 15305, 15326, 15335, 15349, 15352.

НБУВ ВК (1805/1–4, № 1–10; 1805/3–4, № 7–12).

16.1. ... //Russische Mercur: Eine Zeitschrift, herausgegeben vom Probst [Benjamin] Heideke. – Riga, 1805. – Stück 1. – 150 S.: 2 il.; Stück 2. – 166 S.: 2 il.; Stück 3. – 170 S.: 2 il.; Stück 4. – 166 S.: Pl., Kart.; Stück 5. – S. 167–302: 1 il.; Stück 6.

Переклад «Нового опыта...» нім. м., здійснений пробстом і проповідником Протестантської нової церкви у Москві Б. Гейдеке, який також підготував ряд нім.-фр. посібників.

Видання було заборонене цензурою і не продовжувалось.

Шторх, Аделунг 580; Пономарев. – С. 207.

16.2. Критическое известие о жизни покойнаго Евгения Булгара, архиепископа и кавалера // Вестник Европы, издаваемый Михайлом Каченовским. – Ч. 28. – Москва: В Университетской типографии, 1806 года. – № 14. – Июль. – С. 107–115.

Варіант ст., надрукованої у журн.: Друг просвещения. – 1806. – Ч. 3. – № 7. – С. 56–76.

Стаття скорочена редактором, оскільки у тексті вказано: «Подробнейшее описание жизни и трудов сего святителя оставляя почтенной особе, с успехом занимающейся сочинением новаго Опыта историческаго словаря о российских писателях, помещаем краткое о нем известие».

Лат. вар. біографії не опубліковано.

РНБ ВРРК. – Ф. 588 (Погодін). – Спр. 2009 – Критическое известие... Автограф Є. Болховітінова (1803).

Оправа: картон, оклеєний коричневим мармуровим папером, корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці наклейка з тисненою назвою та нумерацією частин.

Пономарев. – С. 207; Шмурло 1, 86; Шмурло 2. – С. 382–383, 434, 440.

НБУВ ВК.

16.3. О славенорусских типографиях // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. – Москва: В Университетской типографии, 1813. – Ч. 70. – № 14. – Июль. – Отд. 2. – С. 104–129; 8° (19 см). – Підпис: «Е».

З рукопису «Словарь исторический ..» (1812). Уривок статті «Иоанн Федоров». Другий варіант статті, надрукованої у журналі: Друг просвещения. – 1806. – Ч. 4. – № 11. – С. 147–156.

Див. також: РДБ. – Ф. 203. – № 588.

Автограф Є. О. Болховітінова:

С. 105, ряд 8 – випр. «польскаго» на «полоцкаго».

С. 107, ряд 12 зн. – допов. «сей» [після «заведением»].
С. 121, ряд 11–14 – перекр. від «После того ... комплименты».
ряд 6 зн. – випр. «въ 1735» на «съ 1735».
С. 127, ряд 3 – випр. «отличные» на «отливные».

Оправа: картон, оклеєний сірим мармуровим папером, корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці наклейка з тисненою назвою і нумерацією частин.

Биография. – С. 10 (№ 21); Чтения. – С. 152; Пономарев. – С. 210; Немировский. – С. 22–24.

НБУВ ВК.

16.4. Историческое известие о Максиме Греке; Историческое известие о Петре Могиле // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. – Москва: В Университетской типографии, 1813. – Ч. 72. – № 21 и 22. – Ноябрь. – II. Изящныя искусства, науки и литература. – С. 21–35, 35–44. – Підпис: «Е».

З рукопису «Словарь исторический...» (1812).

Також див.: Автобиографическая записка А. И. Мусина-Пушкина // Там же. – С. 2–20.

У листі автора (1.XII.1813) до Д. М. Бантиша-Каменського вказано: «Записку сию сделал я по письму вашему из уважения желания преосвященнаго Калужскаго [Евгения] и послал ... показать оную почтенному вашему батюшке, и ежели он одобрит, то бы доставили куда следует ... теперь вижу оную в журнале...» (Рус. старина. – 1904. – Кн. IX. – С. 646).

Див. продовження: [Болховитинов Е. А.] Замечания об уставных и губных грамматах. – С. 44–51.

Оправа: картон, оклеєний сірим мармуровим папером, корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці наклейка з тисненням: назва, рік, номер частини. Штемпель б-ки ІНО.

Биография. – С. 10 (№ 24, 25); Чтения. – С. 156; Пономарев. – С. 211; Иванов. – С. 96–97 (№ 119), 186–187 (№ 315).

НБУВ ВК.

16.5. Биографическое известие о митрополите Макарии // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. – Москва: В Университетской типографии, 1818. – Ч. 102. – № 21. – Отд. 2. – С. 25–35. – Підпис – «Е».

З рукопису «Словарь исторический...» (1812).

Пономарев. – С. 213.

16.6. Биографии древних российских писателей: Курбский А. М.; Константин Острожский // Сын отечества: Исторический, политический и литературный журнал, издаваемый Александром Воейковым и Николаем Гречем... – Санктпетербург: В типографии Н. Греча, 1821. – Ч. 68. – № 14. – С. 312–315; Ч. 69. – № 15. – С. 15–21.

16.7. Биографии российских писателей:

Татищев В. Н. // Сын отечества: Исторический, политический и литературный журнал, издаваемый Александром Воейковым и Николаем Гречем... – Санктпетербург: В типографии Н. Греча, 1821. – Ч. 69. – № 16. – С. 71–81;

Щербатов М. М. // Там же. – № 18. – С. 177–181;

Болтин И. Н. // Там же. – № 19. – С. 223–227;
Аблесимов А. О.; Рубан В. Г. // Там же. – № 20. – С. 280–284;
Миллер Г. Ф. // Там же. – Ч. 70. – № 22. – С. 49–74; № 23. – С. 97–117;
Боян // Там же. – № 24. – С. 172–175;
Иоанн Смера // Там же. – № 26. – С. 247–258;
Игорев песнопевец // Там же. – Ч. 71. – № 27. – С. 34–37;
Владимир Мономах; Константин Всеволодович // Там же. – № 28. – С. 79–81;
Ярослав; Афанасий Никитин // Там же. – № 29. – С. 97–104;
Гусев В.; Скорина Ф.; Коробейников Т. и Греков Ю. // Там же. – № 30. – С. 169; 169–172;
Копиевич И. // Там же. – Ч. 72. – № 40. – С. 305–308;
Глик Э. А. // Там же. – Ч. 73. – № 41. – С. 21–35;
Магницкий Л. Ф.; Хилков А. Я.; Данилов К.; Блументрост Л.; Климовский С. // Там же. – № 42. – С. 72–78;
Петр I; Дешизо; Бех (Бек) М. С. // Там же. – № 44. – С. 165–171;
Гиссен Г. // Там же. – Ч. 74. – № 47. – С. 30–33;
Иоанн Васильевич; Иоанн Иоаннович; Кубасов С.; Гозвинский Ф. К.; Зяловский Е. И. // Там же. – № 51. – С. 219–225;
Шаховской С.; Есипов С.; Лыков Б.; Бурцев В.; Ремезов С.; Грибоедов Ф. И.; Толочанинов Н. М.; Иоанн Шушерин // Там же. – № 52. – С. 268–273.
Байков Ф. И.; Белин Ю.; Селецкий Ю.; Доббин (Албич); Золотарев П.; Зотов Н. М.; Лихачев; Фирсов А. П. // Там же. – 1822. – Ч. 75. – № 4. – С. 175–180;
Матвеев А. С.; Перекрестович Д.; Разладин // Там же. – № 6. – С. 267–272;
Тредьяковский В. К. // Там же. – Ч. 76. – № 10. – С. 106–127;
Лызлов А.; Избраннедес (Избрант) Е. Е. // Там же. – № 11. – С. 177–180.
Всього 56 ст. Є варіанти, що відрізняються від рукопису 1812 р.
$Гр_{XIX}$5621–5630, $Гр_{XIX}$5640–5642, $Гр_{XIX}$5644, $Гр_{XIX}$5647, $Гр_{XIX}$5651, $Гр_{XIX}$5652.

Автограф Є. О. Болховітінова у статті «Василий Никитич Татищев»:
С. 77, ряд 12 зн. – допов. «въ 1768, а другая» [після «университете»].
С. 80, ряд 4 зн. – перекр. «в рукописях».
ряд 10 зн. – допов. «а подъ 103 статью Судебника ц. И. В. о собранныхъ имъ Жизнеописаніяхъ царей Алексея Михайловича и Феодора Алексеевича» [після «слов»].
С. 81, ряд 2 – допов. «покойный Сергей Васильевичъ Друковцовъ издалъ [...] въ 1773 году въ С.П.б. въ 8 долю подъ названіемъ «Духовная тайнаго советника и Астраханскаго губернатора Василья Никитича Татищева, сочиненная въ 1733 году сыну его Евграфу Васильевичу» [після «мнений»].
$Гр_{XIX}$5623.
Биография. – С. 9 (№ 15); Соп. 3911; Смирдин 9764; Чтения. – С. 230–231, 233; Пономарев. – С. 215; Кауфман 661; Петров 2, 2387.
НБУВ В 3.

16.8. Нестор; Стефан Храп; Иов; Ермоген (Гермоген); Филарет Романов; Симеон Полоцкий; Никон; Адриан; Димитрий Ростовский // Собрание портретов россиян, знаменитых по своим деяниям воинским и гражданским, по учености, сочинениям, дарованиям, или коих имена по чему другому сделались известными све-

ту, в хронологическом порядке, по годам кончины: С приложеним их кратких жизнеописаний / Издано Платоном Бекетовым. – Ч. 1. – Москва: В Типографии Семена Селивановскаго, 1821. – С. 11–13, 15–17, 41–43, 45–47, 61–63, 77–83, 135–136, 159–163, іл.; 4° (28 см).

Гравюри Н. Соколова, Ф. Алєксєєва, Г. Афанасьєва, І. Розонова, А. Осипова.

У передмові видавця вказано джерело: «В жизнеописаниях я много обязан благодарностию почтеннейшему издателю «Словаря о духовных писателях», из котораго извлекал я, когда касалось до особ духовнаго звания, многия любопытныя сведения» (с. IX). Текст відредаговано.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5265. V.3.142; D.517; D.2018.31.
Штемпелі КДС, ІНО.

Смирдин 2904; Плав. 7499; Петров 2, 2278.

16.9. [Мефодий Смирнов] // Начертание жизни и деяний Святейшаго правительствующаго Синода члена, высокопреосвященнейшаго Мефодия, архиепископа Псковскаго, Лифляндскаго и Курляндскаго и разных орденов кавалера: С приложением Его портрета и некоторых поучительных слов, прежде напечатанных и после кончины его собранных. – Москва: В Типографии Семена Селивановскаго, 1823. – С. 5–27; 8° (21 см).

Портрет з підписом: «Мефодій, Архіепископъ Псковскій, Лифлянскій и Курляндскій, и орденовъ Св. Александра Невскаго и Св. Анны 1й степени Кавалеръ. Родился 1761го года Ноября 7го дня, а скончался 1815го года Февраля 2го дня». «Грав. А. Осиповъ».

Наприкінці біографії додано пояснення видавця П. Смирнова: «...получа от них в руководство выписку из книги, называемой: Исторический Словарь умерших писателей Греко-Россійския церкви, печат. в 1818 году, изданной Преосвященным Евгением, нынешним Митрополитом Киевским, из коей усмотрев он в описании жизни роднаго брата своего, Преосвященнаго Мефодия, некоторые недостатки, убежден сие описание, сколько можно было, исправить и во многих местах пополня, издать в свет...» (с. 28–29).

Оправа напівшкіряна; на титулі овальний штемпель: «Бібліотека Кіевской духовной семинаріи» (шифр IVс.158).

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3578(1).

16.10. Амбодик Н. М.; Аничков Д. С.; Арсений Мацеевич; Баженов В. И.; Базилевич Г. И.; Барсов А. А.; Березовский М. С.; Блументрост Л.; Болтин И. Н.; Бортнянский Д. С.; Варлаам Ванатович; Веревкин М. И.; Вассиан; Волков Ф. Г. // Бантыш-Каменский Д. Н. Словарь достопамятных людей Русской земли, содержащий в себе жизнь и деяния знаменитых полководцев, министров и мужей государственных, великих иерархов православной церкви, отличных литтераторов и ученых, известных по участию в событиях отечественной истории: В 5 ч. Ч. 1: А–В / Составленный Дмитр. Бантыш-Каменским и изданный Александром Ширяевым. – Москва: В типографии Августа Семена: При Императорской Медико-хирургической академии, 1836. – С. 21, 23, 29–30, 41–42, 44–45, 64–65, 74–79, 95–96, 127–129, 100–107, 242–244, 253, 276–268, 324–325.

Тексти додано ред. видання І. М. Снєгірьовим. Вказано джерело передруку: «Из Словаря историческаго о писателях россійских преосв. митрополита Киевскаго Евгения». Деякі статті відредаговано, використано цитати.

НБУВ ВС, П929.

16.11. Список о бывшем Ростовском митрополите Арсении с найденнаго нечаянно листа // Чт. ОИДР. – 1862. – Кн. 2. – Смесь. – С. 10–14 (Отрывок текста); Кн. 3. – С. 134–143 (Текст полностью). – Публ. М. В. Толстого.

Розширений варіант статті з журналу «Друг просвещения» – див. № 16 даного каталогу.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – N 391/719.

Див. також каталог II, № 42.

16.11.1. Краткое известие о жизни преосвященнаго Арсения Мацеевича // Зритель. – 1862. – № 23. – С. 733–738.

16.12. Ле Роа П. Л.; Шелехов Г. И.; Храповицкий А. В.; Бернульи И.; Фишер Г. И.; Грелльман Г. М. Ф.; Бекетов П. П.; Дашкова Е. Р.; Гольдбах Х.; Княжнин Я. Б. // Сборник статей, читанных в Отделении русскаго языка и словесности Императорской Академии наук. Т. 5. Вып. 1: [Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевскаго Евгения: С приложениями]. – Санктпетербург: Типография Императорской Академии наук..., 1868. – С. 250–251, 259–263, 268–272, 274–278. – У ст.: Материалы к словарю Евгения о русских писателях / Публ. А. Ф. Бычкова.

16.13. Амвросий Протасов; Амвросий Орнатский; Глоговенский И.; Грот И. Х.; Ириней; Иродионов П.; Полубенский И. П.; Савченков И. Т.; Матфей Кавечинский; Тимофей; Феофил Кролик; Феофил Несын // Там же. – С. 280–288. – У ст.: О рукописи словаря русских писателей, составленного преосв. Евгением / Публ. А. Ф. Бычкова.

З рукопису «Записки к словарю историческому о русских писателях» (1812).

Передрук: Евгений (Болховитинов). Словарь... – М., 1995. – С. 346–348.

Кауфман 665.

16.14. [Дополнения 1823–1832 гг.] // Киевская старина. – 1904. – № 9. – С. 275–291. – У ст.: Л. М. [Мацеевич Л. С.] Замечательный экземпляр книги митрополита Киевского Евгения Болховитинова «Словарь исторический о бывших в России писателях духовнаго чина греко-россйиския церкви». – Изд. 2-е. – СПб., 1827.

З тексту: примітки Є. Болховітінова: «Слово» патріарха Адріана «Находится в библіотеке П. П. Свиньина» (т. 1, с. 20); про Георгія Конїського: «Есть еще въ рукописи его Исторія Руссовъ...» (с. 95); про Лексикон Єпифанія Славинецького: «...ныне подлинникомъ въ Московскомъ Обществе Исторіи...» (с. 176); випр. «Златоверхо-Михайловской библіотеке» на Києво-Печерську лавру (с. 177).

16.15. Гавенский Х.; Гакман Й. Ф. // Русский биографический словарь. [Том:] Гааг – Гербель / Издание Императорскаго русскаго историческаго общества. – Москва: Типография Г. Лисснера и Д. Собко, 1914. – С. 15, 117.

16.16. Зяловский Е. И. // Русский биографический словарь. [Том:] Жабокритский – Зяловский / Издаваемый Императорским русским историческим обществом. – Петроград: Типография Главнаго управления уделов, 1916. – С. 588.

16.17. Иов Борецкий; Леонтий Боболицкий; Нифонт; Христофор Бронский (Филалет Орфолог); Феодосий Бывальца [Уточнения к дополнениям 1823–1832 гг.] // Книга в России XVIII – середины XIX в.: Из истории Библиотеки Академии наук:

Сборник научных трудов. – Ленинград, 1989. – С. 169–180. – У ст.: Лепехин М. П. К истории работы Евгения Болховитинова над Словарем русских писателей.

17. Критическия примечания на Рецензию моравскаго дворянина Ганке де Ганкенштейна // Любитель словесности: Ежемесячное издание Николая Остолопова. – Санктпетербург: Морская типография, 1806. – Ч. 2. – Май. – С. 140–153; 8°.

ІР НБУВ. – Ф. 233. – № 3 – Ганке де Ганкенштейн И. А. Рецензия древнейшей рукописной книги первобытныя славян церкви VIII в. (1803). – 42 арк. Пер. з лат. з приміт. Є. Болховітінова.

Рукопис Є. О. Болховітінова, його переклад з лат. оригіналу та копію ст. І. Ганке де Ганкенштейна (1802) передано до б-ки СПб. ДА. Ця ж ст. видана автором у нім. пер.: Ganke de Gankenstein I. Rezension der ältesten Urkunden der slavische Kirchengeschichte Literatur und Sprache, eines pergamentenen Codex aus vom VIII. Jahrhundert (Ofen, 1804).

Биография. – С. 10 (№ 17); Пономарев. – С. 207; Шмурло 2. – С. 299–301; Родосский. – С. 242 (№ 255).

17.1. Примечания на Ганкенштейнову рецензию найденнаго им стариннаго славянскаго кодекса, который почитает он писанным в VIII веке // Журнал Департамента народнаго просвещения. – Санктпетербург: В типографии Департамента народнаго просвещения. – 1823. – Науки и художества. – Ч. 7. – Апрель. – С. 339–352; 8° (21 см). – Підпис: «Е».

СКИР 19376.

18. Семилуцкий Спасов монастырь; Старое Дубовое // [Максимович Л. М., Щекатов А.] Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный Афанасьем Щекатовым. – Ч. 5: Р–С. – Москва: В вольной типографии Федора Любия, 1807. – Стб. 879, 1183.

З кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии...

18.1. Див. № 2.5 даного каталогу.

18.2. Див. № 2.6 даного каталогу.

18.3. Див. № 2.7 даного каталогу.

18.4. Див. № 2.8 даного каталогу.

19. Радимичи; Ростовец; Сарматы; Свина или Свин; Славенск; Славяне; Сноряд; Ссолы; Суляне; Севера а также и Съ-Вера; Северяне // [Максимович Л. М., Щекатов А.] Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный Афанасьем Щекатовым. – Ч. 5: Р–С. – Москва: В вольной типографии Федора Любия, 1807. – Стб. 6–7, 405, 765–766, 780–781, 995–996, 997–999, 1061, 1145, 1252, 1280, 1286.

З рукопису «Примечания на Российскую историю».

$Гр_{XIX}$5280, $Гр_{XIX}$5281.

НБУВ ВС.

20. Епархии Вологодская и Устюжская; Епархии Воронежская и Черкасская // Амвросий (Орнатский). История российской иерархии, собранная Новогородской семинарии префектом, философии учителем, соборным Амвросием. Ч. 1. – В Москве: При Синодальной типографии, 1807. – С. 184–188, 197–200.

В автобіографії Є. О. Болховітінов вказав, що йому належать ст. «...все по Воронежской и Вологодской епархиям».

$Гр_{XIX}$1–12, $Гр_{XIX}$162–167, Гр2030.

Биография. – С. 9; Чтения. – С. 45; Пономарев. – С. 208.

НБУВ ВС.

20.1. Предисловие ко второму изданию Истории российской иерархии 1827 г.; О епархии Вологодской; О епархии Воронежской // Амвросий (Орнатский). История российской иерархии / Собранная епископом, бывшим Пензенским и Саратовским Амвросием, а ныне вновь пересмотренная, исправленная и умноженная. – Издание второе, напечатанное с дозволения Святейшаго правительствующаго синода. – Т. I. – Ч. I. – Киев: В типографии Киевопечерской лавры, 1827. – С. XI–XII, 348–357, 369–373; 8° (21 см).

Використано Є. О. Болховітіновим матеріали І-го видання (ч. 1–6) та додано нові.

Див. каталог II, № 50.2.1.

Б-ка КСС, VI.6/618.

НБУВ ВК.

20.2. [Историческое сведение о Вологодской епархии] // Вестник русскаго географическаго общества. – 1858. – Ч. 22. – Кн. 2. – Отд. 5 (Смесь). – С. 11–25. – У ст.: Савваитов П. И. Начало и распространение христианства в Вологодской епархии; Учреждение Вологодской епархии.

З рукопису, залишеного Є. О. Болховітіновим у Вологді: «Историческое сведение о Вологодской епархии и о Пермских, Вологодских и Устюжских преосвященных» (1811).

Див. також: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 402/167, 403/138, 404/168 – «Записки о Вологодской иерархии».

Чтения. – С. 45 (№ 3); Шмурло 2. – С. XVI.

20.3. [Список Вологодских архиереев] // Памятная книжка для Вологодской губернии на 1860 г. – Вологда, 1860. – С. 48, 57. – У ст.: Суворов Н. О посещениях города Вологды Петром Великим.

З рукопису «Обстоятельная история Вологодской иерархии» (1811).

Биография. – С. 15 (№ 23); Шмурло 2. – С. XXIX.

20.4. [Список Великоустюжских преосвященных] // Румовский Н. Описание Великоустюжскаго Успенскаго собора. – Вологда, 1862. – С. 53–59.

З рукопису «Историческое сведение о Вологодской епархии и о Пермских, Вологодских и Устюжских преосвященных» (1811).

Шмурло 2. – С. XXIX–XXX.

20.5. [Список Вологодских архиереев, погребенных в кафедральном Софийском соборе] // Суворов Н. И. Описание Вологодскаго Софийскаго собора. – Москва, 1863. – С. 60–73.

З рукопису «Историческое сведение о Вологодской епархии и о Пермских, Вологодских и Устюжских преосвященных» (1811).

Шмурло 2. – С. XXX.

20.6. Учреждение Великопермской епархии; Присоединение к ней Вологды; Начало Вологодской епархии // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1865. – № 1. – С. 22–26; № 2. – С. 49–54; № 5. – С. 167–169; № 6. – С. 196–201. – Суворов Н. И. Предисловие. – № 1. – С. 20–21; Дополнения. – № 5–7.

Шмурло 2. – С. XXX.

20.7. Краткое сведение об угодниках Божиих, в пределах Вологодской епархии почивающих, прославленных церковию и местночтимых. С пояснениями Н. И. Суворова // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1864. – № 1. – С. 9–23.

Примітка видавця: «Составлен митропол. Евгением».

З рукопису «Обстоятельная история Вологодской иерархии» (1811). 73 біогр.

Див. також рукоп. зб.: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 403/138. – Арк. 1–6.

Биография. – С.15 (№ 23); Чтения. – С. 45 (№ 4); Шмурло 2. – С. XXX.

20.8. Список монастырей, прежде бывших и ныне существующих в Вологодской епархии / Публ. Н. И. Суворова // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1864. – № 3. – С. 68–77; № 4. – С. 103–108; № 5. – С. 138–143; № 6. – С. 164–173; 4° (22 см).

Примітка видавця: «Составлен митропол. Евгением».

З рукопису «Обстоятельная история Вологодской иерархии. Описание монастырей Вологодской епархии, ныне находящихся и прежде бывших» (1809–1811). Описано 88 назв.

Також див. інший варіант: Известия исторические о зырянском народе и о зырянских монастырях (1813) // Вологод. губ. вед. – 1839. – № 1. – Комі Республ. іст.-краєзн. музей (Сиктивкар). – Оп. Р. 50. – № 4177 (Власов А. Н. Митрополит Евгений и зырянские древности. 1992. Рукопис).

Биография. – С. 15 (№ 23); Чтения. – С. 45 (№ 2); Шмурло 2. – С. XXX.

20.9. Историческое сведение о Вологодской епархии // Вологодские губернские ведомости. – 1865. – № 8. – С. 52–53.

З рукопису «Историческое сведение о Вологодской епархии и о Пермских, Вологодских и Устюжских преосвященных» (1811).

Шмурло 2. – С. XXX.

20.10. Исторические сведения об иерархах древне-Пермской и Вологодской епархии // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1865. – № 17. – С. 691–698; № 18. – С. 725–733; № 19. – С. 765–771; № 20. – С. 789–798; № 22. – С. 853–854; № 23. – С. 920–921; 1866. – № 1. – С. 20–21; № 6. – С. 216; № 7. – С. 243; № 9. – С. 348; № 10. – С. 389; № 13. – С. 484–485; № 16. – С. 606–607; № 17. – С. 648–650; 1867. – № 1. – С. 15–17; № 5. – С. 139–141; 1868. – № 6. – С. 152–156. – С примечаниями Н. И. Суворова.

З рукопису «Обстоятельная история Вологодской иерархии» у зб. Є. О. Болховітінова «Собрание разных известий о Вологодской епархии и губернии» (1811).

Всього 31 біографія. Остання з них – самого Є. О. Болховітінова (див. № 56 даного каталогу). У передмові (1865, № 17, с. 687–691) вказане джерело публікації (35 біографій), але Вологодських на 4 менше. Також використано при публікації текст ієромонаха Євлогія.

С. Рункевич відзначив: «Продолжая труды «отца русской церковной истории», преосвященнаго Евгения Болховитинова, Н. И. Суворов прежде всего издал труды этого знаменитаго иерарха по истории вологодской иерархии, хранившиеся в ризнице кафедральнаго собора, снабдив их подробными и весьма ценными своими примечаниями, далеко превзошедшими сочинение преосв. Евгения, как по объему, так и по значению» (Правосл. богосл. энцикл. – Пг., 1902. – Т. 3. – Стб. 753).

Биография. – С. 15 (№ 23); Шмурло 2. – С. XXX.

20.11. Список преосвященных архиереев Великоустюжских и Тотемских // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – Вологда: В типографии Губернскаго правления, 1869. – № 13. – С. 469–479; № 14. – С. 600–610. – У ст.: Суворов Н. Об иерархах бывшей Великоустюжской епархии.

З рукопису «Обстоятельная история Вологодской иерархии» (1811).

З тексту: «Часть этих сведениий заимствована из «Списка преосвященных архиереев Великоустюжских и Тотемских», составленного преосвящ. Евгением, епископом Вологодским ... и находящегося в рукописном сборнике, хранящемся в библиотеке Вологодскаго кафедральнаго собора».

21. О многолюдстве древняго великаго Новагорода; О древнем богопочитании славян новгородских, о их обращении в христианскую веру и о новгородской иерархии // Вестник Европы, издаваемый Василием Жуковским. – Москва: В Университетской типографии, 1808. – Ч. 40. – № 16. – С. 316–329; 8° (21 см). – У ст.: М. К. [Качановский М. Т.] Исторические замечания о древностях великаго Новагорода (С. 312–316).

Передруковано з кн.: [Евгений (Болховитинов)]. Исторические разговоры о древностях Великаго Новгорода. – М.: в Губ. тип.: У А. Решетникова, 1808. – С. 1–42.

Пономарев. – С. 208.

22. Всеобщее хронологическое обозрение начала и распространения духовных российских училищ с показанием всех бывших о них учреждений и указов // История российской иерархии, собранная Новогородской семинарии префектом, философии учителем, соборным иеромонахом Амвросием. Ч. 1. – В Москве: При Синодальной типографии, 1807. – Кн. 4: О духовных российских училищах. – Отд-е 1. – С. 401–457; Прибавление к с. 457. – Ч. 6. – С. 914–923;

Отд-е 2. – Гл. 1: Краткое историческое сведение о Киевской академии. – С. 458–512; Гл. 2: . .Московской славено-греко-латинской академии. – С. 513–562; Гл. 3: ...Александроневской академии. – С. 563–576; Гл. 4: ...Казанской академии. – С. 577–587.

Отд-е 3: О семинариях первоклассных. – Гл. 1: ...Новогородской семинарии. – С. 588–626; Гл. 2: ...семинарии Троицкой Сергиевой лавры. – С. 627–631; Прибавление о Харьковском коллегиуме. – С. 632–643

Продовження вказаних у автобіографії Є. О. Болховітінова статей, упорядковане та відредаговане з друкованих джерел, архівних і Синодальних документів: Мил-

лер Г. Ф. О киевских училищах // Старина и новизна. – 1773. – Ч. 2. – С. 107; Историческое известие о Киевской Академии / [Доп. Н. Н. Бантыша-Каменского] // Древняя рос. вивлиофика. – М., 1791. – Изд. 2-е. – Т. 16. – С. 282–295; Поликарпов Ф. Историческое известие о Московской Академии / Доп. Гедеона Вишневского // Там же. – С. 295–306; Роспись ректоров Академии Киевской; Историческое известие об Александроневской семинарии // Московский любопытный месяцослов на 1776 год / Изд. В. Г. Рубана. – М., 1776. – С. 109–120; С.127–130.

Також див. інший узагальнюючий варіант ст.: Краткое сведение о начале Киевской академии, ее прежних учреждениях, обыкновениях, порядке и переменах // [Евгений Болховитинов]. Описание Киевософийскаго собора и Киевской иерархии. – К., 1825. – Приб. № 41. – С. 208–235; Передрук: Євгеній Болховітінов. Вибрані праці з історії Києва. – К., 1995. – С. 247–262.

Є. О. Болховітінов писав, згадуючи Г. Міллера та В. Рубана: «Из всего сего составлена с некоторыми прибавками История сей Академии, помещенная в I части *Истории росс. иерархии.* Но нигде еще не описано прежнее распоряжение сего училища и обычаи онаго, сохраняющиеся доныне только в памяти старожилов и давних воспитанников его. Почему, в дополнение вышеупомянутых описаний, предлагается особая статья здесь в Прибавлении под № 41» (с. 240, приміт. № 128).

Також були попередні описи Києво-Могилянської академії: [Политика Г. А.] О начале, возобновлении и распространении учений и училищ в России и о нынешних оных состояний. Письмо к приятелю (Ежемес. соч. / Ред. Г. Миллер. – 1757); Записка о начале Киевской академии (ЧИОНЛ. – 1896. – Кн. 11); М. Берлинського 1819 р. (Акты и документы. – К., 1913. – Отд. III, т. 4. – С. 146).

Див. рукописи: 1761 р. (ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 1406), К. Лехницького 1774 р. (№ 2981).

$Гр_{XIX}$1–12, $Гр_{XIX}$162–167, Гр2030.

Биография. – С. 8–9 (№ 14); Данский. – С. 234; Титов. – С. 24.

22.1. О духовных училищах // Доклад Комитета о усовершении духовных училищ, и начертание правил о образовании сих училищ и содержании духовенства при церквах служащаго, с приложением имянных высочайших указов, по сему предмету последовавших. – В Санкт-Петербурге: При Святейшем правительствующем Синоде, 1808 года. – С. 5–16; 8°.

З рукопису «Предначертание о преобразовании духовных училищ» (1805), як писав автор: «...сокращенная выписка исторической части напечатана, от 5-й до 16-й страницы...»

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$3423.

В «Истории рос. иерархии» (Ч. 6. – С. 914–915) див.: за указом імп. Олександра I (29.XI.1807) засновано «Комитет о усовершении духовных училищ», який мав розглянути «План к усовершению духовных училищ и содержанию церковнаго причта (сочиненный преосвященным епископом Евгением Старорусским)», провести попередні розрахунки і знайти способи, «...коими суммы сии удобнее составить можно». Зокрема, Амвросій Подобєдов повідомив Болховітінову (3.XII.1807): «Сегодни по высочайшему повеленію откроется у меня комитетъ о разсматриваніи плана для усовершенствованія духовныхъ училищъ» (ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 464/606. – Арк. 93).

Биография. – С. 9 (№ 14); Соп. 3247; Плав. 2224; Пономарев. – С. 206, 208; Титов. – С. 19, 28; Петров 2, 661.

22.2. О духовных училищах. – СПб., 1809. – С. 2–11.
НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$605–608, $Гр_{XIX}$1940.
Биография. – С. 8–9; Смирдин 1778; Плав. 2224; Петров 2, 662.

22.2.1. О духовных училищах // Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. Отделение III (1796–1869 г.г.). – Том 2 (1804–1808 г.г.) / С предисловием, введением и примечаниями профессора протоиерея Ф. И. Титова. – Киев, 1911. – С. 341–345.
З тексту: Проект КДА (1805). – С. 98–111; Доклад Комитета... (1808). – С. 338–382.
ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 461/175. – Арк. 2–149 – Проэкт новаго учреждения духовных училищ; Арк. 50–60 – «Предначертание...»
НБУВ ВС, П449.

22.3. Введение к плану об усовершенствовании духовных училищ // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов) / Сочинение А. Ивановскаго, бывшаго библиотекаря Императорской публичной библиотеки: С портретом митрополита Евгения. – С. Петербург: Издание товарищества «Общественная польза», 1872. – С. 83–84.

22.4. [Докладная записка императору Александру I]; Показания польз, происходящих от духовных училищ (1805) // Странник. – 1889. – Т. 2. – Август. – С. 516–517; 517–524. – У ст.: Полетаев Н. И. К истории духовно-учебной реформы 1808–1814 г. Проэкт митрополита Евгения Болховитинова, его записки о духовных школах и значение его проэкта по отношению к уставу духовных академий, семинарий и училищ 1814 года. – Август. – С. 514–541; Сентябрь. – С. 54–77.
ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 461/175. – Арк. 52–57.
Порівняльний розгляд варіантів проектів Київської, Казанської, Московської, Петербурзької академій 1805 р. з цитуванням зауважень (Арк. 134 зв.), автографів «Прожекта новаго учреждения духовных училищ» (Арк. 47), «Расположение устава» (Арк. 85), «Докладной записки», «Исторической записки о духовных училищах, с предначертанием к новому положению» Є. О. Болховітінова (Арк. 50–60) див.:
Титов Ф. И. Киевская Академия в эпоху реформ. (1796–1819 г.г.). – К., 1912. – Вып. 2. – С. 15, 19–30.

23. Тавров; Тихвино-Онуфриевская церковь; Толшевский Преображенский монастырь; Троицкая слобода; Троицкая Лысогорская пустыня; Троицкой Битюкской монастырь; Троицкой Боршевской монастырь; Троицкой Елецкой монастырь; Уразова слобода; Усерд; Усмонский Успенский монастырь; Успенский бывший монастырь; Успенский Валуйский монастырь; Усть-Медведицкий Преображенский монастырь; Хлевное; Хоперск // [Максимович Л. М., Щекатов А.] Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный Афанасьем Щекатовым. Ч. 6: Т–Х. – Москва: В вольной типографии Федора Любия, 1808. – Стб. 36–39, 216–217, 270–273, 354, 335, 351–353, 549–550, 567–568, 596–597, 601–605, 618–619, 638, 766, 784.
З кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии...

23.1. Див. № 2.5 даного каталогу.
23.2. Див. № 2.6 даного каталогу.
23.3. Див. № 2.7 даного каталогу.
23.4. Див. № 2.8 даного каталогу.

24. Тифлис // [Максимович Л. М., Щекатов А.] Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный Афанасьем Щекатовым. Ч. 6: Т–Х. – Москва: В вольной типографии Федора Любия, 1808. – Стб. 206–213.

З кн.: Болховитинов Е. Историческое изображение Грузии... – СПб., 1802. – С. 71, 73–74. – З авторськими і редакторськими доповненнями.

Лекишвили. – С. 35.

25. Тмутаракан; Торки; Торческ; Угличе или Угличи; Угол // Там же. – Стб. 223–235, 313–314, 319, 531, 539.

З рукопису «Примечания на Российскую историю».

НБУВ ВС, Гр5852, $Гр_{XIX}$5282.

26. Шатрищегорский монастырь // Там же. Ч. 7-я и последняя: Ц–И. – Москва: В вольной типографии Федора Любия, 1809. – Стб. 215–216.

З кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии...

27. Цимбры и Цимерий; Червенские города; Чернобель; Черторижск; Чуди; Щижа, иначе Вщижа и Жища; Юрьев Ливонской; Юрьев; Ятвяги или иначе Ятвежи, Ятъячи, и Язиги // Там же. – Стб. 27–28, 59, 103, 123–126, 159–160, 290, 314–316, 404.

З рукопису «Примечания на Российскую историю».

НБУВ ВС, Гр5852, $Гр_{XIX}$5282.

28. Всеобщее введение в Историю монастырей греко-российския церкви // История российской иерархии, собранная Новогородской семинарии ректором, и богословии учителем, Антониева монастыря архимандритом Амвросием. Ч. II. – В Москве: При Синодальной типографии, 1810. – С. I–CXLIX; 8° (21 см).

Окр. відб. – див. каталог II, № 16.1, а також № 50.

Биография. – С. 9; Чтения. – С. 44, 13 (указ.); Данский. – С. 234.

29. О Пекинском монастыре, в Китайской империи находящемся // Там же. – С. 439–500.

НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$13–30, Гр2031.

Биография. – С. 9; Данский. – С. 234.

29.1. Московския записки [Пекинский Сретенский монастырь] // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. – Ч. 55. – Москва: В Университетской типографии, 1811. – № 1. – Отд. 3. – С. 61–64. – Скор. переказ.

Рецензуючи ч. 2 «Истории...», М. Т. Каченовський [?] високо оцінив видання Амвросія (Орнатського): «Нам известно, что господин собиратель руководствовался пособием и советами одного знаменитаго Иерарха, украшающаго собою Российскую церковь и словесность. Особенное же право на благодарность публики принадлежит ему за *всеобщее введение в историю монастырей Грекороссийския церкви*, за статью *о Пекинском монастыре*, и за *описание Александро-Невския Лавры*, котораго большая часть обработана Преосвященным».

Див.: Краткое описание Свято-Троицкия Александро-Невския лавры // История... – Ч. 2. – М., 1810. – С. 184–266.

Пономарев. – С. 209.

29.2. О начале торговых и государственных сношений России с Китаем и о заведении в Пекине российской церкви и духовной миссии. (Сообщено) // Сибирский вестник, издаваемый Григорием Спасским... – 1822 год. – Ч. 18. – Санктпетербург: В типографии департамента народнаго просвещения, 1822. – С. 99–120; 121–144; 145–164; Ч. 19. – С. 165–196.

Окр. відб. – див. каталог II, № 28.

Є. О. Болховітінов опрацював матеріали Софронія Грибовського, М. М. Бантиша-Каменського та ін. і передав видавцю «Сибирского вестника».

Див. листи до В. Г. Анастасевича

(11.V.1820): «Я свою брал из дипломатическаго сокращения *Бантышева*, мне от него доставленнаго. У него о Пекинских делах составлена была целая книга» (Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – С. 347).

(16.I.1822): «На сих днях один Порховский священник едет в Питер. С ним увязал уже я к отправе посылку, в коей для Гр. Ив. Спасскаго 1. вся Сибирская книга моя с начатою было для него переписываться тетрадью оной, 2. три тетради собственноручныя бывшаго в Пекине архимандрита Софрония Грибовскаго, которыя покойник хотел было издавать и уже цензурою подписаны: но ни один типографщик не купил их. И действительно – вздор. Но из него можно что-нибудь выбрать к моей статье о Пекинской миссии, как то я и сделал, 3. моя статья о Пекинском монастыре. Она переделана теперь из моей же статьи во 2 части Истории росс. иерархии помещенной» (Древн. и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 305).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 331/555, 345/505, 346/506.

Оправа: картон, оклеєний теракотовим мармуровим папером, корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці тиснено назву, рік, орнамент. Обріз тоновано жовтою фарбою.

Полетаев. – С. 38.

НБУВ ВК.

30. Акатовский монастырь; Арсеньева пустынь; Белавинская пустынь; Валуйский монастырь; Верхосицкая пустынь; Глушицкий монастырь; Горний монастырь

История российской иерархии, собранная Новогородской семинарии ректором, и богословии учителем, Антониева монастыря архимандритом Амвросием. Ч. III. – В Москве: При Синодальной типографии, 1811. – С. 73–83, 279–298, 464–465, 493–495, 530, 698–734, 747–748.

Використано кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии... – Див. № 2 даного каталогу.

НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$31–32, Гр$_{X\ X}$34–48, Гр2032.

31. Донецкии монастырь; Донщинский монастырь; Евфимиев монастырь; Задонскии монастырь; Заоникиевская пустынь; Иоанно-Предтечев монастырь; Кайсаровскии монастырь; Каменный монастырь; Корнилиев монастырь; Коротояцкий Вознесенский монастырь; Коротояцкии Казанский монастырь; Кременский монастырь История российской иерархии, собранная Новогородской семинарии ректором и богословии учителем, бывшим Антониева, а ныне Юрьевскаго Новогородскаго монастыря архимандритом Амвросием. Ч. IV. – Москва: В Синодальной типографии, 1812. – С. 52–54, 54–55, 96, 128–133, 134–135, 315–317, 322–323, 325–341, 651–773, 775–776, 776, 815 816.

Використано кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии...

НБУВ ВС, Гр$_{X\ X}$49–64, Гр$_{XIX}$3658, Гр2033.

32. Замечания на новгородские грамматы и на толкование их // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. – Ч. 64. – Москва: В Университетской типографии. – 1812. – Август. – № 15. – С. 229–230; 8° (19 см).

Грамоти (факсиміле) були надруковані з поясненнями А. Л. Шльоцера і доповненням К. Ф. Калайдовича: Вестн. Европы. – 1811. – № 23–24.

«Замечания», надіслані К. Ф. Калайдовичем (с. 228): «Письмо к издателю Вестника Европы» (17.VII.1812): «Прилагаемыя при сем замечания, которыми удостоил меня его высокопреосвященство Евгений, епископ Вологодский, известный заслугами своими в истории и словесности отечественной, и которыя могут служить дополнением и поправкою первых объяснений...»

Чтения. – С. 26, 13 (указ.); Пономарев. – С. 209.

33. Лальский монастырь; Лопотов монастырь; Медведицкий монастырь; Нилов скит; Павлов монастырь; Покровский Воронежский монастырь; Покровский Глушицкий монастырь; Преображенская пустынь // История российской иерархии, собранная бывшим Новогородской семинарии ректором, богословии учителем и Юрьева Новогородскаго, ныне же ставропигиального Московскаго Новоспасскаго монастыря архимандритом, и учрежденной в Москве духовной цензуры председательствующим Амвросием. Ч. V. – Москва: В Синодальной типографии, 1813 года. – С. 5–6, 21–23, 60–62, 210–215, 428–445, 561–563, 564–576, 623–624.

Використано кн.: Болховитинов Е. Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии... – Див. № 2 даного каталогу.

НБУВ ВС, Гр$_{XIX}$65–84, Гр$_{XIX}$537, Гр2036.

Биография. – С. 9.

34. О личных собственных именах у славяноруссов // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. Ч. 70. – Москва: В Университетской типографии, 1813. – № 13. – Июль. – II. Изящныя искусства, науки и литература. – С. 16–28; 8° (19 см). – Підпис «Е».

Оправа: картон, оклеєний сірим мармуровим папером; корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці наклейка з тисненою назвою і нумерацією частин.

Биография. – С. 10 (№ 19); Чтения. – С. 150, 152; Пономарев. – С. 209; Данский 19.

НБУВ ВК.

34.1. О личных собственных именах у славяноруссов // Труды и записки Общества истории и древностей российских, учрежденнаго при императорском Московском университете. Ч. III. – Книга I. – Москва: В Университетской типографии, 1826. – С. 65–76.

На зв. титулу: «В Ценсурный Комитет надлежащее количество экземпляров сей книги доставлено»; видавнича марка «ИМУТ».

У змісті примітка видавців: «От Его же Высокопреосвященства» [Киевскаго митрополита Евгения].

Гр329.

Биография. – С. 10 (№ 19); Белокуров 783.

НБУВ ВС, ВК.

35. О разных родах присяг у славяноруссов // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. Ч. 70. – Москва: В Университетской типографии, 1813. – № 13. – Июль. – Отд. 2. – С. 28–39; 8° (19 см). – Підпис – «Е».

У листі до Д. І. Хвостова (27.VII.1813) Є. О. Болховітінов писав: «Прискорбно и мне, что по прозбе моей Каченовский о сю пору не поместил в своем журнале стихов Межакова. Напротив того, из посланных от меня в общество истории статей он и без прозбы моей напечатал две *о собственных именах и о присягах* в 13 № Вестника».

Биография. – С. 10 (№ 20); Чтения. – С. 26, 150, 152, 13 (указ.); Пономарев. – С. 209.

НБУВ ВК.

35.1. О разных родах присяг у славяноруссов // Труды и записки Общества истории и древностей Российских. – 1826. – Ч. 3. – С. 77–88.

У змісті примітка видавців: «От Его же Высокопреосвященства» [Киевскаго митрополита Евгения].

Гр329.

Биография. – С. 10 (№ 20); Белокуров 660, 784.

НБУВ ВС, ВК.

36. О древностях вологодских и зырянских // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. Ч. 72. – Москва: В Университетской типографии, 1813. – № 17. – Отд. 2. – С. 32–39, 42–47; 8° (19 см). – Підпис – «Е».

Критичні зауваження Є. О. Болховітінова на ст.: Флеров А. О Соборной горе в Вологде // Сев. вестник. – 1804. – № 11. – С. 205–210; СПб. лицей. – 1806. – Ч. 4. – № 3. – С. 116; Вестн. Европы. – 1813. – № 17. – С. 27–31, 39–42.

Відповідь на критику також була надрукована: Вестн. Европы. – 1814. – Ч. 76. – № 15. – С. 200; № 16. – С. 275. Продовжено дискусію у вид. 1818 та 1827 рр. «Словаря историческаго» (ст. про Стефана Храпа, єп. Пермського).

У листі до В. Г. Анастасевича з Вологди (12.VI.1813) єп. Євгеній писав: «Гра-

матика Зырянская, изданная Флеровым, есть у меня рукописная и с поправками. Он ее получил из Вологды же; ему также послан отсуда Устюжский летописец, списанный у меня; думаю, и его издаст он» (Рус. архив. – 1889. – № 5. – С. 30).

А в листі до М. П. Румянцева зі Пскова уточнив (9.IV.1817): «Журнал об успехах народнаго просвещения давно я весь у себя имел и в том числе книжку с отпечатком Зырянской надписи, а также и Зырянскую грамматику, напрасно присвоенную себе Флеровым. Ее сочинил один Вологодский семинарист, Зырянин Мезенский, после обучавшийся в Санктпетербургской Медико-Хирургической Академии, а ныне, как слышно, служащий полковым лекарем. Он при реформе духовных училищ в 1808 году, бывши в Петербурге, посвятил ее Преосвященному Митрополиту Новгородскому с тем, чтобы оная могла быть классическою в Вологодских училищах... Митрополит тогда-же прислал ее ко мне в Вологду на разсмотрение, а я препоручил ученым из Зырян священникам в Устюге и Устьсысольске. Но они сказали, что сия грамматика не кореннаго Зырянскаго языка, а диалекта Мезенскаго уезда, откуду родом был и сочинитель, а притом недостаточна и не верна, посему и не одобрена она к употреблению в классах, о чем я и донес Преосвященному Митрополиту. Флеров же, уроженец и ученик Вологодский, вышедши из реторики в Медицинскую Академию, не имел и времени учиться Зырянскому языку...» (Переписка... – С. 5).

Биография. – С. 10 (№ 22); Чтения. – С. 45 (№ 5); Пономарев. – С. 210; Шмурло 2. – С. XXXI.

НБУВ ВК.

36.1. О Соборной горе в Вологде. [Ответ митрополита Евгения на статью г. Флерова] // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1866. – № 15. – С. 575–577; № 16. – С. 611–616. – С прим. Н. И. Суворова: № 15. – С. 570, 575; № 16. – С. 618.

36.2. О древностях зырянских. (Статья митрополита Евгения). [С объяснительными примечаниями Н. И. Суворова] // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1867. – № 16. – С. 538–543.

Шмурло 2. – С. XXXI.

НБУВ ВК.

37. О старинной славенорусской арифметике // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. Ч. 71. – Москва: В Университетской типографии, 1813. – № 17. – Сентябрь. – II. Изящныя искусства, науки и литература. – С. 47–54; 8° (19 см.). – Підпис «Е».

Використано старовинні записні книги м. Сольвичегодська.

Список з правками та доповненнями Є. О. Болховітінова див.: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 467/591[!]. – Арк. 481–483 зв.

На І-му засіданні Т-ва старожитностей (9.II.1815) було розглянуто:

«...6. Рукописи, доставленныя Его Преосв., соревнователем Общества Евгением, еп. Калужским: а/ О старинной руской арифметике; б/ О древностях Вологодских и зырянских; в/ Наказную грамоту митр. Макария по стоглавному Собору, и Соборное уложение о старостах поповских; г/ о Соборе Виленском; положено: напечатать в Трудах Общества.

7. От неизвестнаго прислан Словарь Исторический о руских писателях, с тем, что буде Общество, по разсмотрении его, одобрит: то он предоставляет Обществу напечатать его...» (Зап. и тр. ОИДР. – М., 1824. – Ч. 2. – С. 12–13).

На 2-му засіданні (3.V.1815): «...7. Разсуждаемо было об издании Словаря Писателей Российских умерших, и определено: для удобнейшаго и скорейшаго его разсмотрения роздавать гг. членам по буквам так, чтобы все листы могли поочередно перебывать у всех г. членов» (Там же... – С. 18).

НБУВ ВС, Гр1886.

Биография. – С. 10 (№ 23); Чтения. – С. 46 (№ 6), 156, 13 (указ.); Пономарев. – С 211.

38. Замечания об уставных и губных грамматах // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. Ч. 72. – Москва: В Университетской типографии, 1813. – № 21–23. – С. 44–51. – Підпис «Е».

Див. також:

РДБ НДВР. – Ф. 203. – № 588 – Евгений. Замечания об уставных и губных грамотах; О славенорусских типографиях; О старинной славенорусской арифметике (1813) [Дарунок автора].

У зв'язку з цими публікаціями Є. О. Болховітінов писав до Д. І. Хвостова (19.XI.1813): «Ничем о словесности не занимался, кроме исторического словаря о русских писателях, который почивает еще в Обществе истории, а Каченовский выписывает из него статьи для помещения в свой Вестник и уже до десятку почти напечатал, ставя в конце каждой статьи только букву «Е». Спасибо, хоть не присвояет себе».

Оправа: картон, оклеєний сірим мармуровим папером, корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці наклейка з тисненням – назва, рік, номер частини. Штемпель б-ки ІНО.

Чтения. – С. 26, 155–156, 13 (указ.); Пономарев. – С. 211.

38.1. [Две уставные и одна губная грамоты царя Ивана Васильевича, с примечаниями и изъяснениями на все три] // Русския достопамятности, издаваемыя Обществом истории и древностей российских, учрежденным при императорском Московском университете. – Ч. 1. – Москва: В университетской типографии, 1815. – С. 119–165 (№ VIII–X).

З тексту: Болховитинов Е. А. [Изъяснения]. – С. 119–124; Примечания. – С. 136–139, 149–150, 164–165.

Передмова видавця: «Список трех нижеследующих Грамот Царя Иоанна Васильевича, весьма важных по своему содержанию, с общими на оныя замечаниями и с объяснением первой, доставлен Обществу от Преосв. Евгения, еп. Вологодскаго, – Особы украшающей собою церковь и отечественную словесность, и напечатан без всякой перемены против списка, им присланнаго» (с. 119).

На 4-му засіданні (1.IX.1815) Т-ва старожитностей: «2. Читано отношение ... преосв. Евгения ... как им же доставлены объяснения и на прочие две грамоты; а также на 138 стр. не напечатано его дополнения о *Вире*, посланнаго к члену М Т. Каченовскому в 1812 году; почему он и просит, о первом упомянуть во 2-й части Достопамятностей, а о Вире обещается доставить гораздо полнее; опреде-

лено: желанию Его преосв. удовлетворить, а по получении дополнения о вире также напечатать» (Зап. и тр. ОИДР. – М., 1824. – Ч. 2. – С. 23).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 425/421. – 24 арк.; лист Є. О. Болховітінова (1812) до П. П. Бекетова.

Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова* (чорним і червоним чорнилом) – доповнення рядків, виправлення літер, слів (с. 89–118):

С. 89 – допов. «Сличено съ Соф. спискомъ» [Иоанна митрополита Рускаго Правило церковное].

С. 93, ряд 4 – допов. після «отврещи.» – «А ще отымуду ветхо будетъ и божественныя иконы никогоже имеюще».

С. 99 – до примітки про нерозб. текст * – «у Василія 49 правило сіе»; допов. пропуск ** – «на поле нужею пріиметъ не отъ кого и встанетъ и взопіетъ и не будетъ кто отъ беды и тли тоя избавляя, дева есть и по тли. Занеже противися и вз[...]».

С. 101, ряд 6 зн. – допов. після «именем» – «[...] жены своя съ [...]ніемъ и чуденіемъ и пле–».

С. 102, ряд 2 зн. – допов. перед «сице» – «до упиванія паче піющимъ, іереемъ».

С. 103 – випр. «разврещия» – на «зврещия»; до примітки видавця, що в кінці пропуск – «нетъ».

[Правило Кирила митрополита Русьскаго].

С. 106, ряд 6 зн. – допов. після «быти» – «отъ неправомыслящихъ и [...]ной ей быти».

С. 108, внизу – примітка «Смотри Кормчей часть 1, листъ 285».

С. 111 – допов. пропуск * – «въ блудстве содомстемъ были будутъ, или [...] сгрешеніе»; ряд 7 зн. – випр. «своих» на «всехъ».

С. 112, ряд 8 – випр. «мне» на «меньши»; до примітки про пропуск * – «нетъ».

С. 113, ряд 4 зн. – допов. після «имьже» – «воистинну».

С. 114, ряд 19 – випр. «крутят» на «крестятъ».

С. 115, ряд 7 – допов. до «и» – «и честъ».

С. 116 – до примітки ** «неродьство» – «такъ и въ Соф.»

С. 118 – допов. кінець тексту – «держа Законъ Богомъ данъ».

$Гр_{XIX}$4768. D.2277. 286. Штемпель КДС.

Пр. 2. Гр283.

Биография. – С. 10–11 (№ 26); Смирдин 2610; Чтения. – С. 46 (№ 6), 14 (указ.); Пономарев. – С. 212; Крыловский 21051; Петров 2, 2125.

НБУВ ВС.

39. Слово на день торжественнаго воспоминания и Господу Богу благодарения о поражении врагов отечества нашего, и о прогнании их из пределов Калужския губернии // Сын отечества... – [Санктпетербург: В типографии Ф. Дрехслера], 1813. – [Ч. 10]. – № 52. – С. 257–272; 8° (21 см).

Биография. – С. 13 (№ 41); Евг. сб. – С. 57; Данский 36.

НБУВ ВК.

39.1. Слово на день ... // Собрание образцовых руских сочинений и переводов в прозе. Ч. 1 / Изданное Обществом любителей отечественной словесности; [Сост. Срезневский И. Е.]. – Санктпетербург: Типография медицинская, 1815. – С. 214–227.

Передрук з окр. вид. 1813 р. – див. каталог II, № 19.
НБУВ ВС, Гр1955.
Петров 2, 2334; Федосова 13.

39.2. Слово на день ... // Собрание образцовых руских сочинений и переводов в прозе. Ч. 1... / Изданное Обществом любителей Отечественной Словесности. – Издание второе, исправленное, умноженное и содержащее Историю Словесности древних и новых народов, правила Словесности вообще и каждаго рода Красноречия и Поэзии в особенности. – Санктпетербург: Печатано в типографии Ивана Глазунова, 1822 года. – С. 186–198; 8° (22 см.). – Підпис «Евгений».
Деф.: титул відсутній, папір обгорів.
Пр. 1. Гр2318. IV.6.262–77, Vc.175. Кн. ярлик КДС.
Пр. 2. Гр5909.
Пр. 3. $Гр_{XIX}$3879.
Пономарев. – С. 219; Петров 2, 2335.
НБУВ ВС.

39.3. Слово на день ... [Отрывок] // Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий: Сборник материалов для биографии. – Санктпетербург, 1871. – Вып. 1. – С. 57–60.

40. Семигородная пустынь; Семилуцкий монастырь; Сольвычегодский Введенский монастырь; Сольвычегодский Сретенский монастырь; Спасоприлуцкий монастырь; Сямский монастырь; Толшевский монастырь; Тотемский Богородицкий монастырь; Тотемский Спасосуморин монастырь // История российской иерархии, собранная ставропигиальнаго Московскаго I-класснаго Новоспасскаго монастыря архимандритом, учрежденной в Москве духовной цензуры председательствующим и ордена св. Анны 2-го класса кавалером, Амвросием. Ч. VI. – Москва: В Синодальной типографии, 1815 года. – С. 81–86, 180–184, 215–225, 358–361, 404–409, 411–435.
$Гр_{XIX}$104–114, $Гр_{XIX}$126, $Гр_{XIX}$127, Гр2035.
Биография. – С. 9; Пономарев. – С. 212.
НБУВ ВС.

40.1. Спасо-Прилуцкий монастырь // Вологод. губ. вед. – 1865. – № 10.
Межов 3, 28317.

40.2. Спасо-Суморин монастырь, близ Тотьмы // Газета А. Гатцука. – 1875. – № 29.
Межов 3, 28320.

41. Примечания на Граммату великаго князя Мстислава Володимировича и сына его Всеволода Мстиславича // Вестник Европы. – 1818. – Ч. 100. – № 15 и 16. – С. 201–255; Ч. 101. – № 20. – 8° (21 см). – 3 іл.
Окр. відб. 1818 р. – див. каталог II, № 21.
Історію гравіювання грамоти (20.II.1813–30.XII.1815) М. Богучаровим, кріпаком О. Оленіна, див. у листах: Переписка митрополита Киевского Евгения с госу-

дарственным канцлером графом Николаем Петровичем Румянцевым... – Воронеж, 1868. – Вып. 1. – С. 1–4.

Є. Болховітінов писав до В. Анастасевича (23.IX.1818): «Итак, вы уже читали в *Вестнике Европы* мои примечания... Лет пять тому назад я посвятил их *канцлеру*; но завистливые Оленин и Ермолаев не одобрили их, и граф ничего из них не сделал... После сего мне нечего осталось делать, как, пересмотревши вновь и дополнивши кое-где, посвятить сию статью уже *Каченовскому* журналу, а журналист принял ее с восхищением и мне обещал прислать особоотпечатанных 50 экз.; он просил у меня и доски, но она осталась либо у Оленина, либо у графа. Так-то зависть поперечит и безкорыстным трудам! При чтении статьи вы могли заметить, что нечто есть тут и ваше, мне сообщенное; а о имени моем я сам запретил упоминать *Каченовскому*: узнают и без того» (Рус. архив. – 1889. – Кн. 2. – № 5. -- С. 72).

(18.X.1818): граф передав 150 відбитків першого варіанту гравюри, а «...*Каченовский* пишет, что он свой режет; следовательно ему *графская* доска и ненадобна. А жаль, что и она у него пропала; думаю, прижал ее Оленин, у коего в доме она и резана» (Там же. – С. 75).

Передруки тексту та гравюри Мстиславової грамоти (1130 р.):

Озерецковский Н. Я. Обозрение мест от Санктпетербурга до Старой Руссы и на обратном пути. – СПб., 1808. – С. 23.

Срезневский И. И. Грамота... // Известия АН по отд. рус. яз. и словесности. – 1859–1860. – Т. 8. – Шп. 337–354.

Обнорский С. П., Бархударов С. Г. Хрестоматия по истории русского языка. – Изд. 2-е. – М., 1952. – Ч. 1. – С. 33–34.

Заболотских Б. Мстиславова грамота // Юность. – 1989. – № 10. – С. 60–64; портр.

НБУВ ВК.

41.1. Примечания на Граммату ... // Труды и записки Общества истории и древностей Российских, учрежденнаго при императорском Московском университете. – Москва: В университетской типографии, 1826. – Ч. 3. – Кн. 1. – С. 3–64: іл.; 28x20 см.

Факсиміле грамоти (коричнево-чорного кольорів) на вклейці з ватману: доклеєно на чистий арк. наприкінці кн.

У змісті примітка видавців: «Сообщено от Киевскаго митрополита Евгения».

Титул – дарчий напис (зрізаний): «A son Excellence... le Baron G. A. Roze[n-kampf]».

С. 169 – доповнення Є. О. Болховітінова (простим олівцем): «Мощи сіи въ Софійскомъ соборе».

Гр329. Штамп: «Вол. Губ. Ком. по охр. памятн. иск. и старины. 4795. Т. 3».

Биография. – С. 11 (№ 27); Пономарев. – С. 213; Белокуров 505.

НБУВ ВС.

42. О русской церковной музыке. [Статья в письме от 25 марта 1821 г. к барону Г. А. Розенкампфу с Азбукою старинных крюковых нот] // Отечественныя записки, издаваемые Павлом Свиньиным. – Ч. 8. – Санктпетербург: В типографии В. Плавильщикова, 1821. – № 19. – Ноябрь. – С. 145–157: 2 табл.; 8° (16 см).

Відповідь на запитання проф. Гейдельберзького ун-ту А. Ф. Ю. Тібо в листі до Г. А. Розенкампфа, який звернувся по допомогу до Є. О. Болховітінова.

Список: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 129/382. – 5 арк.

Див. також критичний розгляд В. Стасова «Заметки о демественном и троестрочном пении» про цю ст. та «Ист. разсуждение о пении рос. церкви» (СПб., 1804): Болховітінов, як перший дослідник (без «всяких музыкальных знаний»), дав неправильні висновки та визначення, повторювані всіма послідовниками (Стасов В. В. Избр. соч. в 3-х т. – М., 1952. – Т. 1. – С. 124–125, 128–129, 133).

НБУВ ВК.

42.1. ... // Cäcilia. – Mainz, 1826. – Bd. 11. – Пер. нім. м.

Биография. – С. 11 (№ 30); Чтения. – С. 30–31, 13 (указ.); Пономарев. – С. 214–215.

42.2. ... // Ивановский А. Д. Евгений Болховитинов, митрополит Киевский и Галицкий (биогр. очерк) // Странник. – 1871. – Т. 4. – № 11. – С. 105–110.

42.3. ... // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – Санкт-Петербург: Издание Товарищества «Общественная польза», 1872. – С. 48–53.

43. Описание золотой медали, найденной в Киеве, сентября 1823 года // Отечественныя записки. – [СПб.]: В типографии В. Плавильщикова. – Декабрь, 1823. – Ч. 16. – № 44. – С. 456–459; 12° (19 см). – Печатать позволено: Санктпетербург. Ноября 19 дня, 1823 г. Цензор Александр Красовский.

Примітка видавця: «Сообщено от Его высокопреосвященства, Киевскаго митрополита Евгения, коему Издатель приносит наичувствительнейшую благодарность». У тексті вказується, що ця медаль візантійської цариці Євдокії: «...1 драхма 11 гранов самаго чистаго золота».

Митрополит повідомив про знахідку М. П. Рум'янцева у жовтні 1823: «Я пересмотрел все отпечатки медалей Константинопольских Императоров и Императриц, помещенных Дю-Канжем в славной его книге... (Familiae Byzantinae) и не нашел между ими сей медали. Дю-Канж называет называет Императрицу, супругу Аркадія Императора, AELIA EUDOCIA, а под именем LICINIA EUDOCIA разумеет дочь Императора Феодосия... Но в Мореривом историч. Лексиконе первая названа *Лициниею.* Не знаю, кому больше верить ... я не нумизматик и решить сам не могу».

У листах М. П. Рум'янцева (23.X.1823): «Премного благодарен ... за то, что меня наградили снимком найденной в Киеве золотой медали. Вы, мне кажется, с большею точностию определили, кому она в честь. Сей снимок шлю г. Кругу...» (16.VI.1825): «Препровождаю к Вам письмо г. Френа с приложениями ... письмо г. Келера, в котором найти изволите любопытное толкование о той золотой Византийской медали, которая недавно найдена была в Киеве. Ежели она Вашему Высокопреосвященству принадлежит и Вам не нужна, то я безстыдным образом прошу Вас покорно меня ею подарить».

Келер вважав знайдену 1824[!] р. медаль не імп. Євдокії, а Феодори Августи. Митрополит відповів (1.VII.1825): «Византийская медаль, которую оценивает г. Келлер до 200 р., давно продана хозяином какому-то поляку за 100 рублей». Але

в примітці видавця вказано, що закреслено фразу: «принадлежащую в Киеве находящемуся ... К. А. Лохвицкому, у коего она и осталась. Есть-ли Ваше Сиятельство поручите Берлинскому, то он у него ее выпросит» (Переписка... – С. 80, 124–125).

НБУВ ВС, ВК.

43.1. О древностях, недавно найденных в Киеве // Отечественныя записки. – [СПб.]: В типографии В. Плавильщикова. – 1824. – Ч. 19. – № 52. – С. 272–285; 12° (19 см). – Печатать позволено: Санктпетербург. Июля 29 дня, 1824 г. Цензор Александр Красовский.

Опис історичних коштовностей княжої доби, знайдених В. Хащевським (у тексті «Василием Харщевским») біля Михайлівського собору 25.V.1824 р. Примітка видавця: «Свидетельствуем искреннейшую признательность Почтеннейшей Особе, благоволившей украсить Отечественныя записки сообщением сего любопытнаго известия».

Див. листи митрополита Євгенія до М. П. Рум'янцева (20.VI.1824): «Найденныя в Киеве древности я пересмотрел и описание Берлинскаго поправил и дополнил. На нынешней почте посылаю в Свиньина журнал Отечественных Записок для напечатания. А между тем прилагаю при сем догадочное мое заключение к той описи. Находки сии, кажется, стоят Рязанских. Жиды здесь оценили один их металл и каменья в 1500 р., а две ориентальныя весьма круглыя и чистыя жемчужины в 80 р. Для меня замечательнее всего серьги». (15.X.1824): «P.S. С Берлинским я говорил о награде ему за рисунки с найденных в Киеве древностей. Он сказал, что ничего не требует, ибо давно уже Вашим Сиятельством довольно награжден, а рисунки снимали ученики его. Найденныя древности я бы советовал Вашему Сиятельству взять в свой кабинет... В вещах около фунта чистаго золота. Уступят за цену веса, а каменья в придатоκ» (Переписка... – С. 108, 112–113).

М. П. Рум'янцев писав до митрополита (28.XI.1824): «Хотя и предстоят для меня трудности исполнить желание Киевскаго мещанина, однако я решился писать к В. С. Ланскому, чтобы он предпочтительно старался, дабы казна, приняв древности, в Киеве найденныя, богато их вознаградила, а ежели к приобретению их не усмотрит в казне большой склонности, то дал-бы знать Киев. Губернатору, чтобы он объявил владетелю сих вещей, что он вправе их продать кому угодно. Какой же я душевною радостию порадуюсь и какую вечную благодарность к Вам, ... иметь буду, когда сии вещи мне покупкою достанутся»; (29.XII.1824): «Я имею причину думать, что при самой сей находке отстранены были и скрыты некоторыя мелкия вещи не в большом числе, и статься может, мне удастся их приобресть» (Переписка... – С. 114, 117, 119).

Київ. губернатор передав скарб у 1825 р. керуючому Мін. внутр. справ, а той – директору Ермітажу О. М. Оленіну.

Перший варіант ст., в якій згадувався митрополит Євгеній, теж опубл.:

Берлинский М. Ф. Описание найденных недавно в Киеве разных старинных, золотых и серебреных, вещей // Украинский журнал. – 1824. – Ч. 2. – № 12. – С. 332–338.

НБУВ ВС, ВК.

43.2. О древностях, найденных в Киеве // Труды и записки Общества истории и древностей российских, учрежденнаго при Императорском Московском универ-

ситете. – Москва, 1826. – Ч. 3. – Кн. 1. – С. 152–163: іл., табл. II–V; 8° (21 см). – Підпис – «Е».

У змісті примітка видавців: «Доставлено от Киевскаго митрополита Евгения».

Також див. повідомлення: «...об издании третьей части Трудов и Летописей...: 1) Назначенныя для напечатания в Трудах Историческия пиесы, вновь исправленныя сочинителем оных Преосвященнм Евгением: a) Примечания на Мстиславову грамоту; b) об именах Славяноруссов; c) о присяге их... 8) Г. Берлинскаго о Древностях, найденных в Киеве... 10) Г. Лохвицкаго о Десятинной Церкви...»

Проте ст. № 8 і 10 не були опубл. у 3 ч.: Тр. и Лет. ОИДР. – 1827. – Ч. 3. – Кн. 2. – Приложения. – С. 124.

НБУВ ВС, Гр329.

Передрук: Євгеній Болховітінов. Вибрані праці з історії Києва. – К., 1995. – С. 394–398.

Також див. про київські скарби: Кондаков Н. П. Рус. клады: Исслед. древностей великокняжескаго периода. – СПб., 1896. – Т. 1. – С. 96–105; Корзухина Г. Ф. Рус. клады IX–XIII вв. – М. – Л., 1954. – С. 123; Пекарська Л. Слідами зниклих скарбів // Київ. старовина. – 1992. – № 2. – С. 83.

Биография. – С.11 (№ 28); Чтения. – С. 37, 14 (указ.); Пономарев. – С. 217; Белокуров 200.

44. Слово пред избранием судей (19.X.1823) // Отечественные записки, издаваемые Павлом Свиньиным. – Санктпетербург: В типографии В. Плавильщикова, 1824. – Ч. 18. – № 49. – С. 169–184; 8° (16 см).

Вибори проводились урочисто: з присягою та молебнем у Києво-Софійському соборі, по закінченню митрополит виголосив своє «Слово». У відповідь депутати на чолі з Г. Олізаром вирішили «...от имени целой губернии, изъявить Высокопреосвященнейшему митрополиту Евгению: 1. признательность и особенное почтение, к которым побудили нас всех его необыкновенныя дарования и высокия архипастырския достоинства, а во 2-х, чтобы, отдав ему эту дань всеобщаго безпредельнаго почтения, просили его о дозволении поместить в дворянских актах, для вечной памяти речь, которою этот достойный архипастырь приветствовал собравшихся на дворянские выборы ... возвысил наши души, припомнивши нам священныя обязанности нашей спасительной религии...» (Карпов... – С. 255–256; Киев. старина. – 1899. – Т. 66. – № 8. – Док. – С. 46–49).

Передрук: Слово 148 // Евгений (Болховитинов). Собрание поучительных слов. – К., 1834. – Т. 4. – С. 252–263.

Биография. – С. 13 (№ 42); Пономарев. – С. 216.

НБУВ ВС, ВК.

45. План первобытной Киевской Десятинной Богородицкой церкви: с объяснениями онаго // Отечественныя записки. – [СПб.]: В типографии А. Смирдина, [1825]. – Ч. 21. – Март. – Кн. 59. – С. 380–403: план; 12° (16 см). – Печатать позволяется. С. Петербург, 12 марта 1825 года. Цензор Александр Красовский.

План К. А. Лохвицького.

З тексту (написано від 3-ї особи): «...всегда возможно было под развалинами и щебнем открыть план ея. Сия счастливая мысль наконец пришла нынешнему ...

митр. Евгению, который с самаго вступления на Киевскую паству, часто обозревая места и следы сего памятника, решился в прошлом 1824 г. с 17 октября, открыть весь фундамент и на свое иждивение поручил сие дело священнику Десятинной церкви Михаилу Кочоровскому и живущему в Киеве чиновнику 5-го класса К. А. Лохвицкому... Наняты поденные работники и в два месяца открыт по фундаменту следующий план...» (с. 385–386). «По распоряжению преосв. митр. Евгения весь снимаемый щебень складыван был бережно при том же фундаменте валами, дабы после просевая оный, искать признаков тех самых мест» (с. 397).

Окр. відб. 1825 р. – див. каталог II, № 29.

Попереднє повідомлення: «...Лохвицкий, с позволения и под руководством преосвященнейшаго митрополита нашего Евгения, сделал в короткое время следующия достопримечательнейшия открытия...» – Див.: А. Д. Об открытии основания Десятинной церкви. Киев, 18 ноября 1824 // Отеч. записки. – 1824. – Ч. 20. – № 56. – С. 513.

Див. також лист митрополита Євгенія до М. П. Рум'янцева (10.XII.1824): «В щебне средины церкви везде мозаика. В боковых притворах в щебне штукатурка расписанная al Fresco и так свежа красками... В олтаре пол большими кругами узорчатый... Но я велел поскорее засыпать его до весны щебнем потолще и просил коменданта приставить караул; ибо ежедневно народ, великими толпами притекающий, начал было растаскивать... Один только гроб мраморный со скелетом, встреченный по линии фундамента, открыт и опять зарыт, а взяли мы только перстень, коих и по другим местам в щебне нашлось несколько, а также крестиков. Осень, холод и снег прекратили работу, которая мне стоит только 125 р., но много еще потребно» (Переписка... – С. 118).

Виклад історії розкопок (з 28 вересня 1823 р., як занотовано у щоденнику М. Берлинського) та досліджень фундаменту церкви див.: Ананьєва Т. Б. Десятинна церква: коло витоків археологічних досліджень (1820–1830-ті рр.) // Церква Богородиці Десятинна в Києві: До 1000-ліття освячення. – К., 1996. – С. 15–23 (НБУВ ВС, П4923).

Текст Є. О. Болховітінова використано: Сементовский Н. М. Церковь Рождества пресвятыя Богородицы или Десятинная. – К., 1857. – С. 29, 32, 33, 37 (НБУВ ВС, П2374); [Оглоблин Н. Я.] Описание Десятинной церкви в Киеве. – К., 1872. – С. 10–12, 13, 18 (НБУВ ВС, П2376).

Див. також № 51 даного каталогу.

Чтения. – С. 32–33, 14 (указ.).

46. Историческое обозрение российскаго законоположения: С присовокуплением сведений: I. О старинных Московских приказах, существовавших до времен Петра Великаго. II. О старинных чинах в России и III. О преждебывших в Малороссии присутственных местах и чинах // Новый памятник законов империи Российской. Ч. 1: А–Б. – Санктпетербург: В типографии Правительствующаго Сената, 1825. – [4], VI, [2], CXXXII, XLVI, 362, [8], 10, [1] с.; 4° (27 см).

Зі змісту: [Болховитинов Е. А.] Историческое обозрение российскаго законоположения. – С. I–XXVIII.

Окр. відб. 1826 р. – див. каталог II, № 34.

У передмові видавця І. Глазунова (с. V) – суттєве уточнення: «Для любителей

отечественнаго законоведения присовокуплены к сему изданию любопытные статьи: 1. Историческое обозрение... сообщенное издателю одним почтеннейшим из наших археологов... Вторая и третья статьи заимствованы из Древней Российской Вивлиофики и других исторических сочинений, а четвертая из рукописи под названием: «Записки о Малороссии», сочиненные г. действительным статским советником Афанасием Шафонским, напечатанной в помесячном журнале: «Улей», изд. на 1811 г. и в «Опыте повествования о древностях Руских», г. Успенскаго, изд. в 1818 году» ($Гр_{XIX}$5312).

Отже, три додаткові статті, хоча і вказані у автобіографії, Є. О. Болховітінову не належать. За нумерацією додатків: I (скороч. вар.) – Московские старинные приказы // Древн. рос. вивлиофика. – 2-е изд. – М., 1791. – Ч. XX. – С. 277–421; II (допов. вар.) – Историческое известие об упомянутых старинных чинах в России // Там же. – С. 131–277; III – [Шафонский А.] Прибавление о бывших прежде в Малороссии присутственных местах и чинах // Успенский Г. П. Опыт повествования о древностях Руских. – Х., 1818. – Ч. 2. – С. 707–762.

Список: РНБ ВРРК. – Ф. (Шибанов П. П.). – № 320 – Евгений. Историческое обозрение российского законоположения. – 21 арк.

Биография. – С. 13–14 (№ 44 – 1828 р.); Смирдин 1683; Чтения. – С. 37, 14 (указ); Пономарев. – С. 217; РАП 1, 767; Петров 2, 1593.

46.1. Историческое обозрение российскаго законоположения ... // Северный архив: журнал древностей и новостей по части истории, статистики, путешествий, правоведения и нравов / Издаваемый Фаддеем Булгариным и Николаем Гречем. – Санкт-Петербург: В типографии Н. Греча, 1826. – Ч. 19; Ч. 20. – Отд. 2. – С. 38–55, 139–153, 258–268; 4° (21 см).

Чтения. – С. 37.

47. Летопись древняго славяно-русскаго княжескаго города Изборска // Отечественные записки. – 1825. – Ч. 22. – № 61. – С. 189–250: іл.; 8° (16 см).

Окр. відб. – див. каталог II, № 32.

Про початок опрацювання теми у листі до М. П. Рум'янцева єп. Євгеній повідомив (9.IV.1817): «Прошлаго лета ездил я и в Изборск и своими глазами уверился, что ложны все ... сказки о Труворовой ... могиле и о лежащем на ней камне с надписью. Ибо так называемая могила находится вне древней крепости на общем христианском кладбище, камень на ней плитной с высеченным на нем четвероугольником, а письмен никаких и подобия нет. Окоп и местоположение древней вблизи крепости для меня показался любопытнее всего. Он очень тесен и едва ли мог вмещать много народа. Вид сего окопа на утесистой горе с близ лежащим кладбищем (что все от нынешняго Изборска отстоит не ближе как на версту чрез поле) и глубокой овраг – составляет прекрасную картину. Но списать ее некому во Пскове. В нынешнюю весну по просухе согласились мы с здешним г. губернатором [Б. А. Адеркасом] ехать туда обмерять весь окоп, снять точный план с надгробнаго, называемаго труворовым, камня... При самом первом прошлаго лета моем осмотре сего места мне пришла мысль, каким образом мореходец Норманн Трувор поселился в 15-ти верстах от озера Псковскаго .. Но старожилы мне сказали, что протекающий под горою до самаго озера поток, ныне уже заросший, был некогда большой рекой, по коей до озера и обратно ходили суда» (Переписка... – С. 5–6).

Шибанов 132, 90; Пономарев. – С. 218.
НБУВ ВС, ВК.

47.1. Летопись ... // Труды и летописи Общества истории и древностей Российских. – 1830. – Ч. 5. – Кн. 1. – С. 131–162: іл.
Чтения. – С. 29, 14 (указ.); Пономарев. – С. 218; Белокуров 265.
НБУВ ВК.

48. Описание Киево-Софийскаго собора. Глава I–III // Собрание новых руских сочинений и переводов в прозе, вышедших в свет с 1823 по 1825 год. Ч. 2-я... – В Санктпетербурге: В типографии Императорской Российской Академии, 1826. – С. 1–24; 8° (22 см).
Перед вихідними даними епіграф: «Прилежное чтение Писателей языка своего производит то же действие в слоге нашем, что обхождение учтивейших людей над нравами. Муравьев».
Гравійований портрет Є. О. Болховітінова з підписом: «Рисов. Эстерейхъ. Грав. И. Степановъ».
З кн.: Описание Киево-Софийскаго собора... – К., 1825. – Див. каталог II, № 31.
Гр1740.
Федосова 15.
ЗНБ ВДУ; НБУВ ВС.

49. Речь его имп. величеству, государю императору Николаю Павловичу самодержцу Всероссийскому, поздравительная от всего духовенства после священнейшаго венчания и миропомазания / Говоренная в большом Кремлевском дворце Святейшаго правительствующаго Синода членом Евгением митрополитом Киевским, августа 24 дня, 1826 года // Чин действия, каким образом совершилось священнейшее коронование е. и. в. государя императора Николая Павловича самодержца Всероссийскаго, по церковному чиноположению. – Москва: В Синодальной типографии, 1826. – 33, [1], 16 с.; 8° (23 см).
Зі змісту: Евгений (Болховитинов). Речь... – С. 13–16.
Пр. 1. *Автограф Є. О. Болховітінова*: «Въ библіотеку Кіевософійскаго собора».
Б-ка КСС, № 223. – *Обкл.*: бузковий папір.
Пр. 2–3. Б-ка КДА, В.XVIII.3/19[1-2].
Пр. 4–5. Б-ка КДА, В.XIX.3/37[1-2].
Крыловский 4230, 5218.
НБУВ ВК.

49.1. Речь ... // Чин действия... – Печатан в Московской синодальной типографии, 1826 года. – 33, [1], 16 с.; 4° (28 см).
Варіант тексту надрукований кириличним шрифтом.
Обкл.: темносиній папір.
Пр. 1. Б-ка КСС, № 222.
Пр. 2–3. В.XIX.3/39[1-2].
Крыловский 5217.
НБУВ ВК.

49.1.1. ... – СПб., 1826. – 2°.
Варіант тексту надрукований кириличним шрифтом.
Бычков 271.
РНБ.

49.2. Речь ... // Чин действия... / Перевел на эллинской язык Димитрий Паппадопуло Византийский = Λογος τη ιμπερατορικη αυτου μεγαλειοτητι, κυριω ιμπερατορι Νικολαω Παυλιδη αυτοκρατορι πασων των ρωσσιων, Συγχαρητικος απο παντος του Πνευματικου Μετα την Ιερωτατην Στεψιν[!], και το Χρισμα του Μυρου, λεχθεις εν τη Μεγαλη Αυλη του Κρεμλ / Υπο Ευγενιου Μητροπολιτου Κιεβιας, Μελους της Αγιωτατης Διοικουσης Συνοδου, Τη κδ΄ Αυγουσ[τ]ου τω αωκζ΄ ετει // Ταξις της Ευεργειας, Τινι τροπω εκτελεσθη η ιερωτατη Στεψις της ιμπερατορικης Αυτου Μεγαλειοτητος κυριου ιμπερατορος Νικολαου Παυλιδου αυτοκρατορος πασων των ρωσσιων κατα το εκκλησιαστικον Διαταγμα, Εκδοθεισα παρα της Διοικονσης Συνοδου και Μεταφρασθεισα εις την των Ελληνων φωνην[!] παρα Δημητριου Παππαδοπουλου του Βυζαντιου. – Санктпетербург: В типографии Департамента народнаго просвещения, 1827. – С. 86–91; 8° (26 см). – Текст парал. рос. і грец.

Пр. 1. Б-ка КДА, В.XVIII.3/20. *Обкл.*: синій папір; *деф.*: корінець розірваний. Краї не обрізані.

Пр. 2. В.XVIII.3/20² (25 см).
Крыловский 4231, 5219.
НБУВ ВК.

50. Сведение о Кирике, предлагавшем вопросы Нифонту, епископу Новгородскому // Труды и летописи Общества истории и древностей российских, учрежденнаго при Императорском Московском университете, 1828. – Ч. 4. – Кн. 1. – С. 122–129.

Перша повна публікація тексту давньоруського астронома і математика Кирика ‹Ученіє имжє ведати человеку числа всех лет» (1136). Це відзначено Є. К. Піотровською (Словарь книжников и книжности Древней Руси. – Л., 1987. – С. 216). Водночас, на її думку, «Одно из первых известии о Кирике в исторической науке, по-видимому, содержится в письме (1820 г.) ... К. Ф. Калайдовича к ... графу Н. П. Румянцеву». Але ж Болховітінов у 1804–1807 рр. досліджував рукописи б-ки Новгород-Софійського собору, видав «Словарь исторический» (1818), де у ст. «Нифонт» (ч. 2, с. 511) вказав, що в «Записках о России» С. Герберштейна вміщено лат. пер «Впрашанія» Кирика, а слов'янський оригінал є в Патріаршій б-ці при харатейному списку Кормчої XIII ст. Опубліковано було це «Впрашаніє» (Памятники XII века. М., 1821), як писав Болховітінов до В. Г. Анастасевича (27.I.1822), з іншого списку (нині – РНБ, зібр. Погодіна, № 76): «. .Нифонтовы и другие статьи со многими пропусками, якобы срамословными, а от сей стыдливости не вполне имеем мы и старину. Я написал канцлеру некоторые критические замечания на сие издание и вранье Калайдовича. У меня некоторых из сих статей есть списки исправнейшие. Не все то, что стареишее пергаменное, исправнее бумажного» (Древн. и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 308)

У 2-му вид. «Словаря историческаго» (1827) митрополит Євгеній ввів ст. «Кирик», де називає його автором «хронологическаго и пасхального сочинения», знайденого у Новгородській б-ці (№ 475). Свій список він вислав М. Рум'янцеву

(23.XII.1821); канцлер відповів (26.I.1822): «В числе сих Памятников я-бы охотно *поместил присланную любопытную тетрадку от Вашего Преосвященства, ежелибы она дошла до меня прежде ... хотя этот Кирик совсем не тот...*» (Переписка... – *С. 53; копія М. Рум'янцева – РДБ, № 35).*

Див.: Пиотровская Е. К. Об одном списке «Учения о числах» Кирика Новгородца *из собрания архива ЛОИИ СССР АН СССР* // ТОДРЛ. – 1985. – Т. 40. – С. 379–384 *(А. К. № 245).*

Чтения. – С. 37, 14 (указ.); Пономарев. – С. 218; Белокуров 317; Шибанов 98, 173а.

НБУВ ВК.

51. Замечания на книгу: Краткое историческое описание Десятинной церкви в Киеве // Московский телеграф, издаваемый Николаем Полевым. – Ч. 33. – Москва: В типографии Августа Семена, при императорской медико-хирургической академии, 1830. – № 11: Разборы и критические статьи. – С. 339–350.

Окр. відб. 1830 р. – див. каталог II, № 37.

Рец. на анонімну брошуру (СПб., 1829) про діяльність О. С. Аннєнкова.

К. А. Лохвицький писав до І. Р. Мартоса (7.IX.1830): «Я думаю, Вы читали в 11-м номере Телеграфа брань Киевскаго митрополита Евгения за Десятинную церковь, теперь наперерыв пишут об ней. И мой план опровергают...» (ІР НБУВ. – Ф. І. – № 57473, Лаз. – Арк. 274 зв. – № 42).

З тексту: «Первое известие об открытии древней Десятинной церкви, напечатано было в «Отечественных Записках»... 1825 года. Там собрано и изложено все, что известно о сей церкви из летописей. Но план, сделанный Лохвицким, при поверке Академиком Ефимьевым, оказался не верен... После того многие из Киевлян в запуски устремились писать о сей церкви...»

Зауваження стосуються визначень: «Всероссийскому (!!!) древнейшему храму», про мощі св. кн. Володимира та ін. Автор посилається на такі джерела: у Нестора найдавніша церква – св. Ілії, а перша за кн. Володимира – св. Василія. «В летописях: Софийской, Полетики, Воскресенской, Архангелогородской, Никоновой и других...»; згадані джерела: «Зерцало» Т. Мальгіна, «Киевский Синопсис» (К., 1680), Степенна книга, Прологи, Четії Мінеї, «Paterik» (К., 1635) С. Коссова, Хроніка Дітмара Мерзебурзького (кн. 7), «Тератургіма» (К., 1638) А. Кальнофойського, «Описание Киево-Печерской Лавры» (К., 1795) Феофана Шиянова (а не Самуїла) та ін.

Про «сетования» Є. О. Болховітінова у 1834 р. з приводу розкопок фундаменту та побудови нової Десятинної церкви згадував М. Н. Мурзакевич: «При варварском разрушении почтенной старины, Анненков, как строитель, пользовался всеми находками. Золотые и серебряные браслеты, серьги, кольца, иконки, монеты древней работы, строитель щедро раздаривал, начиная от императрицы, до каждаго полюбившагося ему знакомаго. И я получил от него, впоследствии, за редакцию его некоторых статеек, несколько предметов, переданных мною потом в музей Одесскаго общества древностей» (Рус. старина. – 1887. – Т. 53. – № 1/3. – С. 661–662).

Найцінніша знахідка 1842 р. в садибі Десятинної церкви 2 мішки золота (див.: Ляскоронский В. Г. Судьба одной археологической находки // ЖМНП. – 1913. – Март. – С. 90–98). Про приховані скарби Києва – див. також даний каталог, № 43.2.

НБУВ ВК.

51а. Осада Пскова Польским Королем Стефаном Баторием в 1581 году. (Выписка из Истории Княжества Псковскаго) / Сообщено Преосвященнейшим Евгением Митрополитом Киевским // Повременное издание Императорской Российской Академии. Ч. III. – Санктпетербург: В Типографии Императорской Российской Академии, 1831. – С. 32–92; 8°.

Свій рукопис Євгеній (Болховітінов) надіслав до С.-Петербурга секретарю РАН П. І. Соколову для публікації у 1830 р. (СПб ВА РАН. – Ф. 8. – Оп. 3. – Т. 2. – № 12). Після отримання журналу він писав (25.V.1831):

«Милостивый Государь Петръ Ивановичъ!

При письме Вашего Превосходительства отъ 8-го Апреля имелъ я честь получить третью часть повременнаго изданія Россійской Академіи и покорнейше благодарю.

Не знаю, въ моемъ ли списке, или въ Типографіи сделана ошибка въ предварительномъ замечаніи: вместо Шведскаго Короля названъ Датскій. Нужно хотя въ ерратахъ оговорить.

Съ совершеннымъ почтеніемъ и преданностію имею честь быть

Вашего Превосходительства Милостиваго Государя Покорнейший Слуга Евгеній Митрополитъ Кіевский.

Кіевъ. 25 Маія 1831 года» (СПб ФА РАН. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 293).

51.1. О начальном поселении славян в Изборском княжестве. (Митрополит Евгений. История княжества Псковскаго) // Псковская губерния: Историко-географические очерки, как пособие народным учителям по предмету родиноведения: С картою губернии / Составил И. И. Василев. – Псков : Типография Губернскаго правления, 1896. – С. 84–86.

З кн.: История княжества Псковскаго. – К., 1831. – Ч. 1. – Гл. 1. – С. 1–5.

52. [Исследование исповедания духоборческой секты, составленное в Новгороде, 1806 года] // Опыты упражнений воспитанников Киевской духовной академии пятаго учебнаго курса. Т. 2. – Киев: В типографии академической при Киево-печерской лавре, 1832. – С. 6–9, 11–12, 15, 17–18, 29, 32, 40, 41, 45–46, 95, 100–119; 8°. – У ст.: Новицкий О. М. О духоборцах.

Б-ка КДА, В.XXII.9/196.

Є. О. Болховітінов передав автору свої матеріали з дослідженням рукопису «Исповедание духоборцев, которое по прозьбе к показанию их в 1791 году к 25 декабря приуготовлено было для подачи Екатеринославскому губернатору Каховскому, однако ж оставлено ими без подачи».

ІР НБУВ. – Ф. 301: КДА (П). – № 286. – Арк. 1–117, 139–158; Ф. 312: КСС. – № 530/328. – Арк. 1–133, 156–171.

Рукопис з приміткою Є. О. Болховітінова: «Со всего списано два списка, и один чрез Новгородскаго митрополита отдан для хранения в Синоде, а другой в Александроневскую академическую библиотеку».

У листі до В. Г. Анастасевича (6.II.1817) Є. О. Болховітінов писав: «Веротерпимость очень похвальна, но только в отношении к религии; а когда есть где и политическия и моральныя ереси, каковы в духоборцах, то после увидят плоды их худые. Духоборческая ересь, составленная из бредней квакеров, анабаптистов и меннонитов, может произвести такия же буйства и наглости, какия в XVI веке произош-

ли от анабаптистов в Вестфалии, а в XVII веке от квакеров в Англии. Я некогда писал уже вам, что имел случай разыскивать о учении духоборском, и у меня есть полная выписка о них и из журнала Министра внутр. дел и из других известий... Покойный Лопухин, известный масон и илюминат, потому и восхвалил духоборцев, что нашел у них свои начала о внутренней церкви... По сему безопаснее даже веротерпимость к жидам, имеющим строгую мораль по крайней мере между собою, естьли и не в отношении к иноверцам» (Древн. и новая Россия. – Т. 18. – № 12. – С. 617).

Інша публ. М. С. Тихонравова цієї ст. за іншим списком: Чт. ОИДР. – 1871. – Кн. 2. – Апрель–Июнь. – С. 26–79.

Див. також № 80 даного каталогу.

Шмурло 2. – С. 292–299 (Разсмотрение...); Петров 3, 1180.

НБУВ ВК.

52.1. ... // Новицкий О. М. О духоборцах / Сочинении [!] студента Киевской духовной академии Ореста Новицкаго. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1832 года. – 146 с.; 8°. – Ціни від 5 до 100 р. за 1 пр.

Відб. з «Опытов». Видання було заборонене. Невеликий тираж кн. був закуплений самими духоборцями, оскільки в ній уперше опубліковано цілісний виклад їхнього вчення.

Примітка автора про джерела праці (с. 44–47): «Все три означенные рукописи получены от преосв. митр. Евгения. Список сих рукописей положен им и в библиотеки Александро-Невской Лавры и Киев. Академии.

1. Исповедание учения Духоборцов Екатеринославских (в 1791 году).
2. Разговор в 1802 году ... Евгения, с двумя Духоборцами Тамбовскими.
3. Главныя правила учения Мелитопольских Духоборцов. 1816».

Рец.: Полевой Н. [О духоборцах] // Моск. телеграф. – 1832. – № 21.

... // Радуга. – 1833. – № 3–4.

Книги, изданные в России. Киевская литература (с 1832 по 1837 год). Отделение духовное. 3. Опыты... // ЖМНП. – 1837. – Ч. 16. – № 12. – V: Новости и смесь. – С. 454–455.

Б-ка КДА, С.IX.11/1309.

Крыловский 25588; Петров 3, 997.

52.2. ... // Новицкий О. М. Духоборцы: Их история и вероучение / Сочинение Ореста Новицкаго. – Издание 2-е, переделанное и дополненное. – Киев, 1882. – С. 108, 181–182, 209, 210, 213–219, 228.

Рец.: Петров Н. И. «Духоборцы...» // Руководство для сельских пастырей. – 1882. – № 32; Киев. старина. – 1882. – № 4.

Б-ка КДА, С.IX.11/1225. – З дарчим написом автора П. Г. Лебединцеву.

Биография. – С. 15 (№ 20); Шмурло 2. – С. 292–299; Остроглазов 214; Шибанов 130, 371; Бер.-Шир. Посл. мат. – С. 9–10; Бурцев 4, 1149; Крыловский 25589.

НБУВ ВК.

53. Замечания о Черниговской гривне // Труды и летописи Общества истории и древностей Российских, учрежденнаго при императорском Московском университете. – Ч. VI. – Москва: В Университетской типографии, 1833. – С. 121–123; 8° (23 см). – Підпис: Евгений Митрополит Киевский.

Сенсаційна знахідка на березі р. Білоус біля Чернігова. Гривня-змійовик XI ст. 200 г. золота діаметром 7 см., належала Чернігівському та Переяславському князю (пізніше Київському) Василю-Володимиру Мономаху. Реліквію було передано до Імп. Ермітажу.

За дорученням Т-ва старожитностей Є. О. Болховітінов розглянув «...новейшия разыскания о Черниговской медали и нашел оныя неудовлетворительными, как и все прежния ... вероятно, делана в России ... для знаменитой особы *Василия*, каковое имя в крещении имел и Владимир Великий и Владимир Мономах... Михаил Архангел на Черниговской и Нежинской медали, в царском далматике изображенный (как на иконах он никогда не пишется), вероятно, значит герб ... и в Киеве он составляет городовой герб доныне».

М. П. Рум'янцев у серпні 1821 р. в Києві побачив цю гривню у генерал-губернатора М. Г. Репніна-Волконського. Повідомив К. Калайдовича, Ф. Круга та зі своїми міркуваннями (зокрема про герб Києва) вислав копію єп. Євгенію (30.X.1821), але потім висловив незадоволення тим, що ці відомості було передано іншим особам (Переписка. – С. 48–52). – Див. також № 62 даного каталогу.

Детальніше про це див. листи Болховітінова до В. Г. Анастасевича з описом «находки века» (9.XII.1821): «...Вот вам целая программа, только не ленитесь и не робейте. А сей листик возвратите мне, дабы в другой раз мне не работать при случае над такою же экзегетикою». (6.I.1822) «...Переправленную и недоправленную вашу статью о гривне с письмом вашим отправил я к Перевощикову и туда же в коробочке послал оловянную гривну с моими замечаниями, чтобы тамошние ученые прилежнее разсмотрели. Там есть хороший нумизматик Моргенштерн» (Древн. и новая Россия. – 1881. – № 2. – С. 296–300, 302).

Як писав редактору В. Г. Анастасевич (1.XII.1821): «Я решился сообщить вам, отчасти то, что пишет мне о сей находке один ученейший Муж, оказавший многия услуги нашей истории... получив от одного нашего Вельможи, также ревностнаго любителя Русских древностей, оловянный отливок с оной гривны...» (Отеч. зап. – 1821. – Ч. 8. – № 20). Окр. вид.: Известие о золотой гривне, найденной близ Чернигова в 1821 году. – Испр. и умнож. – СПб.: В Тип. В. Плавильщикова, 1821 ($Гр_{XIX}$2032).

Див. також інші ст.: Берлинский М. Ф. Объяснение изображений на медали, найденной подле Чернигова в 1821 г. // Соревнователь просвещения и благотворения. – 1822. – № 1. – С. 116; Вестник Европы. – 1822. – № 4. – Февр. – С. 285; Санглен Я. О медали, найденной в Чернигове // Тр. и зап. ОИДР. – 1826. – Ч. 3. – Кн. 3. – С. 110–125. Інших авторів: Там же. – С. 126–130; Тр. и лет. ОИДР. – 1827. – Ч. 3. – Кн. 2. – С. 8–11;

Див. також № 43 даного каталогу.

НБУВ ВС, П870.

Пономарев. – С. 219; Белокуров 162; Шибанов 42, 339[3].

54. Описание Иоакимовской Библии и некоторых других славянских рукописей вышеприведенных и сличенных [1558 г., бумажнаго с юсами и харатейнаго Вологодских Евангелий, Псалтыри харатейной 1296 г., Апостола, Святославова сборника 1706 г.] // Новицкий О. М. О первоначальном переводе Священнаго Писания на славянский язык... / Написано в 1835 году Э. Ор. Пр. К. А. Орестом Новицким. – Киев: В Университетской типографии, 1837. – С. 71–81. – Заимствовано из рукописи Преосвященнаго Евгения митроп. Киевск.

Посттитул: «Памяти преосвященнаго митрополита Евгения».

Зв. посттитулу: «Разсуждение это написано по задаче Преосвященнаго митрополита Евгения и с одобрения его издано К. Д. Академиею на щет суммы, пожертвованной им для издания академический сочинений по предмету Русских Древностей».

ЦДІАК України. – Ф. 711: КДА. – Оп. 1. – Спр. 1211 – Дело о напечатании рассуждения «О первоначальном переводе Св. писания на славянский язык» (1837–1838).

Пр. 1. Гр6048.

Пр. 2. Р7093. – З дарчим написом автора М. О. Максимовичу.

Биография. – С. 15 (№ 21); Чтения. – С. 26–27, 39, 82–83, 96–97, 13 (указ); Шмурло 2. – С. 316–317; Бер.-Шир. Доп. мат. – С. 304; Смирнов 48; Петров 3, 998.

НБУВ ВС.

54.1. Историческое разсуждение о переводе славенской Библии // Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый: Ранние годы жизни: 1767–1804. – Санктпетербург: Типография В. С. Балашева, 1888. – Приложение 6. – С. 414–421.

У листі до В. Г. Анастасевича Болховітінов писав (12.VI.1813): «Я в прошлом году послал в Рос. Академию пространное *Исследование о переводе Славенской Библии*: 1-е, когда и кем первоначально оная переведена? 2-е, вся ли она первоначально переведена? 3-е, каким изменениям первоначальныя переводы подвержены были и как поправляемы были? 4-е, какие оригинальныя издания Славенской библии? 5-е, какия издания не подлинно Славенския называемыя были Славенскими? В последнем отделении поговорил я и о *Скориновом* переводе, который имел перед глазами, получив из Московской архивы от *Бантыша-Каменскаго*; а от вас ныне надеялся я получить пополнение о нем. Академия обещала напечатать мое исследование в VII части своих Трудов, но о сию пору исполнения еще не видно» (Рус. архив. – 1889. – № 5. – С. 29–30).

Див. також опубл. Є. Шмурло: лист Болховітінова до А. А. Нартова (5.I.1812) і негативний відгук (4.IV.1812) митр. Мефодія Смирнова (СПб ВА РАН. – Ф. 8. – № 17. – Арк. 135, 243).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592. – № 19, 20. – Арк. 127–131, 133–138. Вар. 1803 р.

НБУВ ВС, П1289.

Биография. – С. 15 (№ 21 – Исследование о славенском переводе Священнаго писания Ветхаго и Новаго завета, представлено Российской Академии в 1812 г.); Чтения. – С. 82, 83; Шмурло 1, 83; Шмурло 2. – С. LVIII, 300, 310–317, 434.

55. План Змиевых валов [Киевского, Богуславского, Васильковского и Сквирского уездов Киевской губернии]. – [М.: Тип. Университетская, 1837]. – 1 арк. наклеєний на тканину (34х25 / 49х36 см).

Цензурний дозвіл: «Печатать дозволяется. Цензоръ Ив. Снегиревъ. Янв. 15. 1837».

Зображення однобічне, рельєфне, без масштабу та сітки.

Цей план разом з іншими картами та гравюрами по смерті митрополита Євгенія було передано КДА у 1838 р. (Малышевский... – С. 638).

Мідерит плану знаходиться у відділі картографії НБУВ – шифр 10971 (атрибутовано Є. Л. Гороховським).

Передрук (не з фотокопії оригіналу, а видозмінено як рис. 1987 р.): вказано, що план найдавніший, анонімний і схематичний; частини валів пропущено, а деякі зображені не збереглись (Кучера М. П. Змиевы валы Среднего Поднепровья. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 5–6).

Рукопису книги «Змиевы валы» не знайдено. У листах митрополита Євгенія до І. М. Снегірьова є такі згадки: «При отправлении к вам чрез транспортную почту приложил я книгу о Змиевых валах с ландкартою. Прошу процензуровать и возвратить, а ландкарту наймите вырезать на меди и корректуру ко мне пришлите. Мы хотим эту книгу здесь напечатать» (2.VIII.1836); «Возвращаю при сем корректурный лист «План Змиевых валов» и прошу приказать еще одну ошибку исправить и потом отпечатать 25 экз. и с самою доскою ко мне прислать, приложив щет за вырезание доски и за почтовую пересылку. Прочие экз. мы сами здесь отпечатаем» (15.II.1837) (Старина русской земли... – С. 133–134).

У щоденнику І. М. Снєгірьова (25.VIII.1836) занотовано: «Побывав в ценз. комитете, где оставил для отправления рукопись м. Евгения о Змиевых валах...» (Рус. архив. – 1902. – Кн. 3. – № 10. – С. 179).

Для порівняння див. короткий іст. огляд древніх народів Київщини (без карти) з посвятою гр. Браницьким, оскільки використано межовий реєстр їхніх маєтностей: Lippoman J. Zastanowienie się nad mogiłami pustemi, siedliskami i zamczyskami okopanemi, Zmijowymi wałami. – W Wilnie, 1832. – [8], 164, [4] c.; 8°. На видавничій обкл. – дарчий напис митр. Євгенія: «Въ Библіотеку Кіевской Академіи» (НБУВ ВК, С V.9 236) Я. Ліпоман припускає, що Змій – це ім'я князя (с. 23–26), в кінці тексту – опис саду «Олександрія» у м. Біла Церква. Надалі історик обстежив і описав 965 курганів і 73 городища Чигиринського повіту.

[Максимович М. А.] Вывод о том, что в древней России Пороско-Украинские и Дунайские Трояновы валы построены были не римским, а русским Трояном [напи ал Киянчн Димитрий]. – К.: Тип. ун-та, 1845. – 43, [3] с. (Петров 3, 844).

Обозрение могил, валов и городищ в Киевской губернии, изд. по высоч. соизволению Киев. гражд. губ. И. Фундуклеем [Ред. М. Максимовича. Литогр. И. Вальнера]. – К.: Тип. Ф. Гликсберга, 1848. – VII, 124, [4] с.: 17 табл. (НБУВ ВК, С.VIII.2 31; Петров 3, 1895).

Антонович В. Б. Змиевы валы в пределах Киевской земли Киев. старина. – 1 84. – Т 8. – № 3. – С. 355–370, план (вид. 1837 р. не згадується).

56. Биография Евгения, митрополита Киевскаго 1835 года Евгений (Болховитинов) Словарь русских светских писателей. – Москва, 1838. – Т. 1. – С. XIII–XXVIII.

Перший варіант автобіографії Є О. Болховітінова 1811 р був опубл. 1868 р. – див N 56 5 даного каталогу.

Другий відредаговании вар ант 1821 р. був опубл Греч Н. И Опыт краткой истории руской литературы. – СПб., 1822. – С. 264–266 (N 101). Від видавця: «Одно из первых мест в числе писателей, занимающихся Историею Российскою, принадлежит преосвященному Евгению» (с. 263–264). У цій же книзі вміщено ряд біо-

графій письменників зі «Словаря исторического» 1818 р. – див. також № 16.6, 16.7 даного каталогу.

НБУВ ВС, П936, Гр2068.

56.1. ... // Маяк. – 1843. – Т. 10. – Кн. 20. – Август. – Материалы. – С. 28–37.

56.2. ... // Евгений. Словарь русских светских писателей. – Москва, 1845. – Т. 1. – С. 1–17.

56.3. ... // Воронежские губернские ведомости. – 1862. – № 18.

56.4. Биография Евгения, митрополита Киевскаго, составлена 1834 года // Киевские епархиальные ведомости. – 1862. – № 19. – С. 617–620; № 20. – С. 643–652.

ІР НБУВ. – Ф. 301: КДА П. – № 245 – Жизнеописание Евгения Болховитинова; Ф. 312: КСС. – № 399/196. 1834, 1835 рр. Копії; Ф. І. – № 2856 – Краткое жизнеописание Высокопреосвященнаго Евгения митр. Киевскаго, переписанное иеродиаконом Варлаамом (1825). – 14 арк. [Від Олесницького І. А.]; № 4702 – Биография Евгения митр. Киевскаго и Галицкаго (1834). – 9 арк.

НБУВ ВК.

56.5. Евгений Болховитинов, епископ Вологодский и Устюжский (автобиография) // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1868. – № 6. – С. 152–156. – У ст.: Исторические сведения об иерархах древне-Пермской и Вологодской епархии / С примечаниями Н. И. Суворова. – С. 156–172.

Продовження публ. 1865–1867 рр. з рукопису «Обстоятельная история Вологодской иерархии» (1811). У доповненнях – великі цитати з біографій Болховітінова (Н. Фаворова, Д. Бантиша-Каменського, В. Аскоченського).

Биография. – С. 15 (№ 23); Шмурло 2. – С. XXX.

57. Духовное завещание Евгения, митрополита Киевскаго и Галицкаго (18.II.1835) // Евгений (Болховитинов). Словарь русских светских писателей. – М., 1838. – С. XVII–XVIII; ... // Маяк. – 1843. – Т. 10. – Кн. 20. – С. 38–39; ... // Евгений (Болховитинов). Словарь русских светских исателей. – М., 1845. – С. 18–19; ... // Аскоченский В. И. История Киевской духовной академии по преобразованию ея в 1819 году. – СПб., 1863. – С. 169–170; ... // Приб. к Вологод. епарх. вед. – 1868. – № 6. – С. 169–171.

Скорочений варіант (з неточностями).

57.1. Духовное завещание Киевскаго митрополита Евгения Болховитинова // Русский архив. – 1909. – № 6. – С. 204–206. – Примечания Л. С. М. [Мацеевича].

Текст передруковано повністю за списком (9.IV.1837) священика І. Г. Стасиневича, надісланого до редакції онуком Ф. Г. Лебединцева, але з деякими змінами оригіналу, зокрема, прізвищ: «Галицкий», «Устиновой», «Постовой» – правильно: «Галинский», «Устиновской», «Постниковой».

ІР НБУВ. – Ф. ІІ. – № 2663 – Духовное завещание Евгения митр. Киевскаго и Галицкаго (18.II.1835). – 3 арк. Копія; Ф. 301: КДА (Л). – № 600 – Завещание Евгения Болховитинова. Список И. Стасиневича.

ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 1. – Спр. 2447. – № 79. – Арк. 3–7. Список (варіанти прізвищ: «Устимовой», «Пастиной»).

58. Собственноручные заметки преосвященнаго Евгения, митрополита Киевскаго, на книгах, поступивших по его завещанию в Киевскую семинарскую библиотеку // Маяк, журнал современнаго просвещения, искусства и образованности, в духе народности русской / Издатель С. Бурачек. – Т. 7. – Санктпетербург: В типографии Конрада Вингебера, 1843. – Кн. 14. – Гл. 3: Материалы. – С. 95–108; Т. 8. – Кн. 15. – Гл. 3. – С. 1–21.

Собственноручные заметки покойнаго митрополита, Евгения. Статья III // Маяк. – 1844. – Т. 13. – Кн. 25. – Гл. 3. – С. 1–18. – Підпис: М. [Михаил (Монастырев А.)].

Тексти автографів дано не повністю, але з коментарями: «Для списывающего едва ли возможно избежать ошибок: многое написано карандашем; кое-что стерлось, и должно догадываться, что такое написано; многое написано не полными словами; много тонкостей исторической критики, не совсем знакомой списателю...» Причому наводяться нотатки і не Болховітінова (Календарь на лето Господне 1809. – Харьков, 1809; Гр5416).

Опубліковано примітки Є. О. Болховітінова на таких кн.:

Патерик Печерский. – К., 1820;

Калайдович К.Ф. Иоанн, ексарх Болгарский. – М., 1824;

Московский любопытный месяцослов на 1776 год / Изд. В. Г. Рубана. – М., 1777 (Гр3793; на титулі тиснено також ім'я іншого власника – «Макарія Никитича Борисова»);

[Шуберт Ф. Ф.] Санктпетербургский карманный месяцослов на лето от Р. Х. 1819 / [Пер. с нем. А. Севастьянов]. – СПб., 1819 ($Гр_{XIX}$1994);

Месяцеслов на лето 1814. – СПб., 1814 ($Гр_{XIX}$984), ...1815, ...1816 ($Гр_{XIX}$985), ...1817, ...1818 ($Гр_{XIX}$988), ...1819 ($Гр_{XIX}$2546), ...1821, ...1822, ...1823 ($Гр_{XIX}$992), ...1824 ($Гр_{XIX}$994), ...1825;

Татищев В. Н. История российская. – М. – СПб., 1768–1774 (Гр4652³–4653³).

Див. також: РДБ НДВР. – М–10449 – Копии заметок на полях печатных книг, хранившихся в Киевской семинарской библиотеке.

Филарет Гумилевский. Обзор русской духовной литературы. – СПб., 1884. – Изд. 3-е, испр. – Кн. 2. – С. 442.

НБУВ ВС, ВК.

58.1. [Примечания к «Грамматике» Н. Дилецкого] // Український археографічний щорічник. – Київ: Наукова думка, 1993. – Випуск 2. – С. 62–67. – (Український археографічний збірник. – Том 5). – У ст.: Рукавіцина Є. В. «Грамматика или известная правила пения мусикійскаго» М. Ділецького з бібліотеки митрополита Євгенія (Є. О. Болховітінова).

Автограф Є. О. Болховітінова (арк. 1–3, 41) на початку та наприкінці списку «Граматики» М. Ділецького:

форзац – «Εξ αριθμγ των βιβλων Ενθιμιε τγ Βολχοβητηνωβ».

арк. 1 – «Отецъ Митрофанъ мне сказывалъ, что пеніе по линіямъ съ нотами началось въ Россіи со временъ царя Алексея Михайловича при патріархе Никоне. Въ Россію тогда ввелъ оное некто полякъ Дылецкій, а до него певали по греческой крюковатой ноте. Три эпохи россійскаго пенія церковнаго: 1/ со времени просвещенія Россіи и верою при Владиміре; 2/ при Никоне Патріархе; 3/ при Елисавете Петровне. Такъ разделяетъ преосвящ. Мефодій, но по-моему, кажется, лучше раздѣлить на: 1/ При крещеніи великаго князя Владиміра въ 987 году [...]; 2/ При Яро-

славе Первомъ [...]; 3/ При царе Θеодоре Алексіевиче между 1676 и 1682 годами [...]».

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 126/672. – 42 арк. Список другої (смоленської) редакції. Півустав. Кінець XVIII ст.

П4001/2.

НБУВ ВС.

58.2. [Примечания на книгах из личной библиотеки] // Спеціальні історичні дисципліни: Питання теорії та методики: Збірка наукових праць та спогадів. – Число 2: Пам'яті видатного вченого-історика члена-кореспондента Національної академії наук України Івана Олександровича Гуржія. – Київ, 1998. – С. 324–353. – У ст.: Рукавіцина Є. В. Київський митрополит Євгеній Болховітінов.

Опубл.: доповнення у «Лексиконі» (К., 1627) П. Беринди (Кир1111п) та ін. кн., листи І. В. Лопухіна.

Див. також каталог I, № 2.

58.3. ... // Рукописна та книжкова спадщина України: Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів / Відп. ред. Л. А. Дубровіна. – Вип. 4. – Київ, 1998. – С. 177–196. – (Проблеми едиційної та камеральної археографії: історія, теорія, методика. Випуск 22). – У ст.: Рукавіцина Є. В. Бібліотека Київського митрополита Євгенія Болховітінова.

Опубліковано автографи Є. О. Болховітінова (примітки, виписки) на кн.:

Бакмейстер И. Опыт о библиотеке и кабинете редкостей и истории натуральной Санктпетербургской императорской Академии наук. – СПб., 1779 (Гр5334);

Dictionnaire anglois-françois et françois-anglois / Par A. Boyer. – Paris, 1817. – T. 1 (In703);

Книга большому чертежу. – СПб., 1792 (Гр2070);

Путешествие во Иерусалим Саровския общежительныя пустыни иеромонаха Мелетия. – М., 1798 (Гр3718);

Нехачин И. Исторический словарь российских государей. – М., 1795 (Гр3858²);

Тредиаковский В. Разговор между чужестранным человеком и российским об ортографии старинной и новой. – СПб., 1748 (Гр5347);

Dervail B. De l'Utilite des voyages, et de l'Avantage que de recherche des Antiquitez procure aux Scavans. – Rouen, 1727 (In708);

[Платон Левшин]. Инструкция благочинному нижеозначенных церквей. – М., 1803 (Б-ка КСС, № 144);

Кеппен П. И. [Рецензия на Обозрение всех языков и наречий г. Ф. П. Аделунга. – СПб., 1820] ($Гр_{XIX}$170).

58.4. [Примечания к «Бібліи» (К., 1788. – Т. 1–5)].

[Бібліа, сиреч, Кн[и]ги С[вя]щеннаго писанія, Ветхаго Завета греческому Б[о]гомудрых сєдмидєсяти двоих толковников прєводу, Новаго же самоначалному с[вя]тых Ап[осто]л писмени, тщатєлнеє и вернеє от преждѐпечатанной 1663 года в ц[а]р[с]твующєм граде Москве, на славєнском языке во всєм соглашенная, и в чєм потрєба бе, исправлєнная: Напечатася ныне, третіим по исправленіи тисненієм, в Б[о]госпасаємом граде Кієве..., 1788 ... м[еся]ца октовріа, в Типографіи Кієвопечерскія Лавры].

Бібліи, сиреч книг С[вя]щеннаго писанія. Т. 1. – [К., 1788]. – [3], 324 арк.; 8° (20 см).

Гравійований титул, заставки, ініціали, кінцівки.

Автограф Є. О. Болховітінова:

верхн. форзац – «Климентъ Александрійскій, Тертулліанъ, Лактанцій, Амвросій, Августинъ и другіе доказывали, что языческіе стихотворцы и философы многое почерпали въ Св. писаніи».

авантитул – «Содержащій: 1. Бытія. 2. Исходъ. 3. Левитъ. 4. Числа. 5. Второзаконія. 6. Іисуса Навина. 7. Судей израильскіхъ. 8. Руѳь».

зв. авантитулу – «Книги не дошедшія до насъ Ветхаго завета: Liber Justorum (Іисуса Нав. X. 13), Liber sermonum dierum Juda (3 Царств. XIV. 29), Liber verborum dierum Salomonis (3 Царст. XI. 41), Liber Samuelis videntis (I Паралип. XXIX. 29), Liber Nathan prophetae, ibid, Liber Gad videntis, ibid, Liber Ahiae Silonitis (2 Паралип. IX. 29), Liber Sameiae prophetae (2 Паралип. XII. 15)».

арк. 1, вгорі – «Вся исторія міра отъ начала могла дойти до Моисея чрезъ пять или шесть человекъ и именно отъ Адама до Маѳусаила, отъ сего до Ноя, отъ сего до Сета, отъ сего до Исаака, отъ сего до Левія, отъ сего до Ашрама, отъ сего до Моисея».

ряд 11 зн. – «нетъ въ евр.» [«и виді Бог, яко добро»].

внизу – «Св. Василій въ 4-й беседе на Шестодневъ почитаетъ слова сіи лишними, потому что: 1/ многіе толкователи о словахъ сихъ не упоминаютъ, 2/ повидимому неприличны они свойству еврейскаго языка, 3/ въ исправнейшихъ спискахъ слова сіи подчеркены, а подчеркиваніе де значитъ, что должно отвергнуть.» [підкр. «и собрася вода... и явися суша»].

арк. 65 – примітка: «Исторія сей книги отъ смерти Іосифа до втораго года исхода изъ Египта продолжается чрезъ 145 летъ» [до назви глави 1].

арк. 73, ряд 10 зн. – допов. «надъ водою изъ колодязей вновь ископанныхъ» [після «такожде»].

арк. 75, ряд 13 – допов. «въ городе« [підкр. «весь скот»].

арк. 88, ряд 4 – допов. «въ делахъ до Бога относящіхся» [підкр. «яже к Богу»].

88 зв., ряд 8 зн. – допов. «да измоютъ» [підкр. «исперут ризы»].

89, ряд 6 зн. – допов. «окружи» [підкр. «определи»].

арк. 1 зв.–9 зв, 10 зв.–12, 13, 14–20 зв., 22–25, 26 зв., 27 зв.–30 зв., 31 зв., 32 зв., 33 зв., 34 зв.–41, 43–46 зв., 48, 49–50 зв., 42, 43, 45, 48, 49 зв., 71–78, 79 зв., 80, 80 зв., 81, 85 зв., 86 зв., 90 зв., 91, 93, 94, 96, 99, 100, 103 зв., 105 зв., 106 зв., 107 зв., 115 зв., 118 зв., 119, 120 зв., 139, 141 зв., 142 зв. – дрібні примітки у тексті, на полях лат. і рос. мовами, переклад євр. слів, вказування джерел.

Кир1011п. Б-ка КСС, № 161.

... Т. 2. – [1], 288 арк. – Пр. митрополита Євгенія відсутній.

... Т. 3. – [1], 242 арк.

титул – «Содержащій: 1/ Іудиѳь, 2/ Есѳирь, 3/ Іова, 4/ Псалтирь, 5/ Притчей Соломона, 6/ Екклезіаста, 7/ Песни песней, 8/ Премудрости Солом., 9/ Сирахъ. Въ Вулгате Псалтырь, Премудрость, Сирахъ и Маккавейскія книги не съ Іеронимова перевода, но съ древней Вулгаты или италическаго перевода».

арк. 1, вгорі – «Переводъ 70 толковн. сей книги во многихъ местахъ весьма раз-

личенъ отъ Іеронимова въ Вулгате помещеннаго. Потому что Іеронимъ, какъ самъ пишетъ въ предисловіи къ оной, переводилъ съ халдейскаго не столько словесно, а более по смыслу».

Кир4701п. Б-ка КСС, № 163.

... Т. 4. – [1], 386 арк.

титул – «Продолженіе пророковъ отъ Моисея до Малахіи около 12 столетій. По хронологіи порядокъ пророковъ: 1/ Осія, 2/ Іоиль, 3/ Амосъ, 4/ Исаія, 5/ Авдія, 6 Іона, 7/ Михей, 8/ Наумъ, 9/ Аввакумъ, 10/ Софонія, 11/ Іеремія, 12/ Варухъ, 13/ Езекіиль, 14/ Даніилъ, 15/ Захарія, 16/ Малахія»;

«Содержащій въ Іудеи: 1/ Исаія, прор. до плена Вавилонскаго, 2/ Іеремія, предъ пленомъ и въ плене, 3/ Плачъ Іереміи, 4/ Варухъ предъ пленомъ и въ плене, 5/ Іезекіиль тоже, 6/ Даніилъ въ плене, 7/ Осія, 8/ Іоиль, 9/ Амосъ, 10/ Авдій, 11/ Іона, 12/ Михей, 3/ Наумъ до плена Вавилонскаго, 14/ Аввакумъ, 15/ Софонія до плена и въ плене, 16/ Аггей, 17/ Захарія, 18/ Малахія после плена, 19/ Маккавейск. кн. 1, 20/ кн 2, 21/ кн. 3, 22/ Ездры кн. 3, а по Вулгате 4 Ездры. Все сіи пророки въ теченіи 300 или 400 летъ пророчествовали. Но...»

зв. титулу – «...за 400 летъ до Христа пророки умолкли. Даже и Малахію последнего иные щитаютъ не человекомъ, но Ангеломъ, пророчествовавшимъ въ виде человека. Онъ предсказалъ пришествіе Іоанна Крестителя, мессіи, христіанство, последній судъ, пришествіе Иліи и проч. Вотъ и причина, почему онъ былъ последній».

арк. 16 зв., ряд 7 – примітка: «въ лодкахъ изъ папируснаго тростника» [підкр.«постанія книжная»].

арк. 149 – помітка: «Лишній листъ».

арк. 7 зв., 8, 70 зв., 78, 116, 153 зв., 169, 183 зв., 250 зв., 259 зв., 260, 266 зв., 279, 285, 315 зв., 320, 320 зв. – дрібні примітки лат. і рос. мовами.

арк. 317, ряд 8 – помітка: «fibula aurea» [підкр. «носити гривну злату»].

Деф.: арк. 149 вшито двічі.

Кир5451п. Б-ка КСС, № 164.

... Т. 5. – [Ч. 1]. – [1], 180 арк.

У книзі (власником поділено цей том на 2 ч.) після кожного друк. білого арк. додано чисті арк.

Автограф Є. О. Болховітінова:

верхн. форзац – «Бл[...]ословныя басни, что І. Х. былъ сынъ Панθировъ (nothus) и что св. Павелъ былъ слуга Гамалоиловъ, во отмщеніе своему господину сделавшійся христіаниномъ, написаны въ жидовской книге, именуемой Толедосъ Іешу [toledoth – євр. буття, походження]. Жидамъ нужно выдумывать такія басни и блядословія; но христіанамъ и просвещеннымъ философамъ, какъ напр. Волтеру, стыдно верить и ссылаться на такіе вымыслы, не основывающіяся ни на какомъ историческомъ свидетельстве древнихъ. Волтеръ говоритъ въ своей книге (Евангеліе дневное), что де ни у Филона, ни у Іосифа не обретается следа въ разсужденіи ожиданія мессіи. Лжетъ безсовестно, или яко невежда, ибо именно они о семъ пишутъ, Филонъ въ книге О наградахъ и казняхъ и о проклятіяхъ; а Іосифъ – О войне іудейской (V. 5, 4). Да и римскіе писатели Светоній и Тацитъ ожиданіе искупителя какъ вещь всемъ известную на востоке описываютъ».

титул – «Евѳимій Болховитиновъ».

дод. арк. 1 – «Примечаніе читателю. Новый Заветъ, хотя на греческомъ языке писанъ, но весьма много имеетъ выраженій на еврейской [перекр. «маниръ», випр.] слогъ, такъ что безъ знанія еврейскаго языка многія места и растолковать не можно».

дод. арк. 2 (до 1 зв., ряд 5) – «Что Матѳей писалъ свое Евангеліе еврейскимъ языкомъ, то сіе мненіе не очень верно. Ибо 1/ хотя отцы первыхъ вековъ и утверждаютъ сіе, но только что по преданію, а ни одинъ самъ не виделъ еврейскаго Евангелія; а могло статься, что было подложное какое-нибудь еврейское Евангеліе подъ именемъ Матѳея; 2/ естьли бы было Евангеліе Матѳеево на еврейскомъ языке, то бы Оригенъ и Іеронимъ поправили бы греческое Евангеліе не съ греческихъ же екземпляровъ, но съ еврейскаго; 3/ Іеронимъ виделъ еврейской екземпляръ сего Евангелія, но переведенный уже съ греческаго для іудеевъ, не веровавшихъ и отвращихся всякаго другаго языка, кроме еврейскаго; 4/ не нужно было Матѳею писать на еврейскомъ, потому что во время пришествія Христова и сами евреи не говорили уже еврейскимъ языкомъ, а говорили сирохалдейскимъ; греческой же языкъ везде былъ народнымъ языкомъ и сами іудеи имъ говорили».

дод. арк. 2 зв. (до арк. 2) – «Ст. 1. Сына Давидова и Авраамля, т. е. потомка. Въ числе предковъ Христовыхъ наипаче упоминается Давидъ, отъ семене коего по преимуществу родитися должно было Христу: а Авраамъ въ разсужденіи того, что онъ отецъ верующихъ именованъ. Примеч. 1. Въ соглашеніи сего родословія съ родословіемъ у Луки въ глав. 3 многіе трудились, да и матерія сія очень трудна. Но довольно верить, что затрудненіе сіе происходитъ более отъ недостатка у насъ древнихъ еврейскихъ подробныхъ родословій; а во времена евангелистовъ въ сихъ родословіяхъ неясности не было, да и ошибокъ быть не могло. Ибо Мат0ей, писавшій Евангеліе для іудеевъ, скорее всего отъ нихъ могъ бы быть уличенъ. Некоторые решатъ такъ, что одинъ евангелистъ вретъ родословіе по матери, а другой по воспитанію Христову. Примеч. 2. Въ родословіи Христовомъ упоминаются и четыре блудницы Ѳамара, Рухава, Руѳь, Вирсавія Уріина. Но сіе не уменьшаетъ чести родословія, какъ по древнему обычаю іудейскому, такъ и потому, что Христосъ есть спаситель всехъ человековъ равно, а кольми паче грешниковъ. Вопросъ: почему въ стихе 4-мъ говорится, что Салмонъ, жившій во времена Іисуса Навина, родилъ Вооза, жившаго спустя уже 300 летъ, по свидетельству Іосифа? Также почему между Салмономъ и Давидомъ только три человека (Воозъ, Овидъ и Іессей) счисляются; а известно, что это было въ теченіи 366 летъ?»

арк. 2, ст. 9 – допов. [до «Іорам»]: «Охозію, Охозія Іоаса, Іоасъ Амасію, Амасія Азарію или Озію. Пропущенные [...] за беззаконія свои».

арк. 2 зв., ст. 12 – допов. [до «Іехонія»]: «Іехонію, а сей роди Салаѳіиля. Здесь подъ имена включены два лица».

дод. арк. 3 – «Ответъ: не удивительно сіе, ибо они при долговременной жизни могли раждать въ старости и, напр., во 200 летъ своихъ преемниковъ.

Преселеній Вавилонскихъ было три. 1 въ 11-е лето царствованія Іоакима, въ которое пленены были Даніилъ и Езекіиль; 2/ чрезъ три месяца потомъ, и тогда съ царемъ Іоахимомъ, сыномъ Іоакимовымъ пленены Мардохей, Есѳиринъ свекоръ, 3 важнейшее чрезъ 11 летъ потомъ, когда все почти отведены въ пленъ».

дод. арк. 42 – «О подлиннике Маркова Евангелія говорятъ, что будто оно въ

Венеціи хранится, но такъ уже ветхо, что ничего и прочитать не можно. Даже нельзя и узнать на какомъ языке писано. Одни говорятъ – на греч., а другіе – на латинскомъ. Описаніе его смотри apud Lavrent. [...] Scriptus Sacra contra in credulos propugnata, pars VII, pag. 42 etsq.»

дод. арк. 46 (до арк. 45 зв., ст. 12) – примітка: «Иже бяху у него, то есть сродники или двоюродные братья (Іоаннъ, VII. 5)».

дод. арк. 90 зв. (до арк. 90, гл. 13) – примітка: «См. о семъ побоище у Іосифа Флавія О древност. (кн. 18, гл. 5). Іосифъ называетъ ихъ самаритянами, разумея по происхожденію, а по секте были они галилеи, какъ доказываетъ Бароній. Сія секта верила, что не должно платить дани языческому государю; и за сіе то Пилатъ побилъ ихъ. Это современное произшествіе, о коемъ нетъ въ исторіи. Можетъ быть, на [...] Силоамскомъ стоявшая башня, обрушившись, подавила 18 человекъ, прохаживавшихся или сидевшихъ близъ ея».

дод. арк. 101 зв. (до арк. 101) – «Ст. 14 и 15. Сіе собылось надъ Петромъ (Деян. IV. 19). Надъ прочими Апостолами (Деян. V. 29). Надъ Стефаномъ (Деян. VI. 10). Надъ Павломъ (Деян. XXIV. 25 и XXVI. 28)».

дод. арк. 112 зв. (до арк. 112) – «13. Т. е. небесныхъ истинъ и Божіихъ советовъ никто не знаетъ, кроме Іисуса Христа».

дод. арк. 120 зв. (до арк. 120) – «38. Веруяй въ мя и проч. – Сіи слова привелъ І. Х. – не съ перевода 70 толковниковъ, но съ еврейскаго (Исаіи. LVIII. 11). Такъ какъ и на кресте: Или, Или, лама сав. не съ 70 толковн. (Псал. XXI. 2), а съ еврейскаго».

дод. арк. 121 (до арк. 120 зв.) – «6. О писаніи на земли смотр. Іерем. (XVII. 13)».

арк. 175 зв. – примітка: «Berenice pellex ejus et [...]» [до «Вернікіа»].

дод. арк. 180 (до арк. 179 зв.) – примітка: «Подписанномъ Діоскуры, то есть подъ флагомъ съ изображеніемъ Кастора и Поллукса».

Кир4703п. Б-ка КСС, № 165.

... [Т. 5. – Ч. 2]. – Арк. 181–336.

Автограф Є. О. Болховітінова:

верхн. форзац – «Ветхозаветные обряды и въ новозаветной церкви иногда исполняли, а иногда опускались, такъ наприм.: хотя обрезаніе по Христе уже не нужно (Галат. V. 2), однако самъ Павелъ обрезалъ Тимоѳея (Деян. XVI. 3), но Тита не обрезалъ (Галат. II. 3) и другимъ того не налагалъ (1 Кор. VII. 18). Тоже замечательно о снедяхъ, субботахъ новомесячіяхъ и проч. обрядахъ (Колосс. II. 14, 17, Римл. XIV. 5, 6, Галат. IV. 10, 11). Посему и Павелъ по вознесеніи уже Христове не усумнился приносить жертву въ храме по заповеди (Числъ VI. I, Деян. XXI. 20–26 et XXIV. 17 et 18). О попеченіи спастися ближнимъ (см. Іаков. V. 20). Апостолъ Павелъ ссылался на языческихъ стихотворцевъ: Арата (Деян. XVII. 28), Менандра (I. Кор. VII. 15), Епимінида Тит.»

дод. арк. 181 – «Откуду и когда посланія Павловы писаны, между толковниками не согласно, а по мненію Goldhagon (pars III, introduit in S.Scripturum) писаны отъ рождеств. Христова въ лето 52 (1 Солуняномъ изъ Коринѳа), 53 (2 Солун. – изъ Коринѳа), 55 (къ Галатомъ – изъ Ефеса), 56 (1 Коринѳ. – изъ Ефеса), 57 (2 Коринѳ. – въ Македоніи), 57 (къ Римлян. въ Коринѳе), 61 (къ Филимону въ Риме), 62 (къ Филиппис. – въ Риме), 62 (къ Колосс. – въ Риме), 63 (къ Ефесеемъ – въ Риме), 63 (къ Евреемъ – въ Риме), 64 (1 къ Тимоѳ. – въ Македоніи), 64 (къ Титу – въ Никополе), 65 (2 къ Тимоѳ. – въ Риме). Все писаны по гречески, а къ Евреемъ, какъ дума-

ютъ, на тогдашнемъ еврейскомъ или сиро-финикійскомъ языке. А Салмеронъ и Гардуинъ полагаютъ, якобы къ Римляномъ писано по латыне, а что Павелъ къ евреямъ проповедовалъ по еврейски, (смотр. Деян. гл. XXI и XXII). Отъ сего въ семъ посланіи по греческому языку и слогъ отличенъ отъ прочихъ Павловыхъ посланій. А на греч. перевелъ Лука. И отъ того сходство слога съ Деяніями Апост.»

арк. 181 – допов. назви «Іакова Алфеова брата Божія, перваго епископа Іерусалимскаго, а некоторые напрасно другому приписываютъ».

дод. арк. (до 181 зв.) – «25. Законъ свободы евангельскій, а законъ рабства Моисеевъ (Галат. IV)».

дод. арк. (до 182) – «10. Ибо законъ не одну заповедь составляетъ, а все».

дод. арк. (до 182 зв.) – «14. Поелику во времена Іакова около Іерусалима по Іудеи разсевалась ересь Симона волхва на основаніи Павлова ученія (Римл. III), полагавшаго одну веру только нужною ко сказанію, то Іаковъ противу сего то толка ополчается».

дод. арк. (до 183 зв., IV.5) – «Къ зависти желаетъ духъ, то есть плоть похотствуетъ на духа или духъ міра сего сильно движетъ насъ, но благодать сильнее».

дод. арк. (до 188 зв.) – «19. Т. е. душамъ усопшихъ до потопа. Изъ сего Маркіониты и даже некоторые отцы покушались заключить, что Христосъ и всехъ до него умершихъ спасъ изъ ада (см. 1 Іоанн, 11. 2 и 2 Кор. V. 15). Но церковь не приемлетъ сего мненія».

арк. 190, ряд 8 – «Т. е. въ Риме, уподоблявшемся тогда Вавилону».

дод. арк. (до 191, ряд 9) – «Телеси – σωματι. Но въ обыкновенныхъ греческихъ изданіяхъ стоитъ σκηνωματι in tabernapulo, въ сени».

арк. 194 – «Все сіе посланіе о вере, надежде и любви и паче о последней» [Іоан Богослов].

дод. арк. (до 197 зв.) – «7-го стиха въ большей части рукоп. кодексахъ греческихъ нетъ. Въ Острожскомъ славенскомъ, а съ него въ первомъ московскомъ изданіи славенскомъ нетъ также онаго, но въ кіевскихъ Новыхъ заветахъ и до поправки Библіи онъ внесенъ».

дод. арк. (до 198 зв.) – «Ст. 1. На греческомъ: ο πρεσβυτερος Εκλεκτη κυρια. Здесь разумеется не избранная нарицательно, а благородная госпожа именемъ Еклекта, ибо естьли бы нарицательно было избранней, то бы прибавленъ былъ членъ τη. А въ ст. 13, кажется, нарицательно о церкви Ефесской»; [підкр. «избранней госпоже»].

дод. арк. (до 200 зв.) – «9. Арханг. Михаилъ и Діаволу бранныхъ словъ не говорилъ при споре о теле Моисееве. Но что значитъ тутъ тело Моисеево? Толкуютъ: 1/ Златоустъ, Амвросій и другіе отцы, что когда умеръ Моисей, то Діаволу хотелось, чтобы гробъ его известенъ былъ іудеямъ, дабы они обоготворили, а Архангелъ хотелъ сокрыть (по Второз. XXXIV. 6); о семъ споре нигде въ писаніи не упоминается, а Іуда взялъ или изъ преданія, или изъ апокрифической книги о вознесеніи Моисееве; 2/ новейшіе относятъ къ Захар. (III. 1), где Діаволъ спорилъ съ Іисусомъ о возстановленіи Іудейскаго царства и храма».

арк. 206 зв., ряд 6 – примітка: «сверхъ вероятія человеческаго поверилъ обетованію Божію»; [підкр. «паче упованія...»]

дод. арк. (до 214) – «Ст. 25. Къ подтвержденію сего см. Осіи (III. 4, 5), а объ уничиженіи іудеевъ Второз. (XXVIII. 28–37; 64–68); Числ. (XXIII. 9). Еще о собраніи іудеевъ смотр. Исаіи (XI. 12; XXVII. 12, 13), Іерем. (III. 18; XXXI. 7, 11, 28; L. 4,

19, 20), Амос. (IX. 14), Авд. (XVIII. 20), Захар. (IX. 13; XX. 6, 10), Мих. (II. 12), Исаія (XL. 1, 2)».

арк. 215, ст. 21 – допов. «сведи съ Сирах. (VIII. 13)».

дод. арк. (до 217 зв.) – «19. Павелъ многія сотворилъ чудеса, но по скромности не разсказалъ о нихъ, и Лука о немногихъ упомянулъ».

арк. 218 зв., ряд 7 зн. – допов. «Въ Вулгате прибавлено три стиха».

арк. 223, ст. 4 – допов. «смотр. ниже (2 Кор. II. 6), где облегчено сіе».

дод. арк. (до 224, ряд 2) – допов. «по осквернению и безчестію, или равно блуднимое тело обоего»; примітка: «18. бегайте. Другіе пороки можно победить бореніемъ, а сей лучше убеганіемъ и случаевъ. – Другіе грехи все душевные, а пресыщеніе и отъ онаго похоть, – суть телесные, последняя наипаче безчеститъ тело».

дод. арк. (до 224 зв.) – «18. Да не отторгается: επισπαθω, επισπασμος значитъ attractio, на...ніе. Іудеи обратившіеся, отъ стыда лекарствами и пластырями отращали».

дод. арк. (до 225 зв., ст. 7) – допов. [перед «Но»]: «Въ старопечатныхъ изданіяхъ къ сему 6 стиху еще прибавлено: и единъ духъ святый въ немъ же всяческая и мы темъ. Въ обыкновенныхъ греч. изданіяхъ сего стиха нетъ: но въ некоторыхъ рукописяхъ онъ есть, напр.: και εν πνευμα αγιον εν ω τα παντα, και [...] εν αυτω. Сіи слова и въ сочиненіяхъ Василія Великаго есть. Въ Острожскомъ изданіи сей прибавокъ въ скобкахъ, а въ Кіевскихъ до поправки безъ скобокъ, въ новейшихъ же выключенъ».

дод. арк. (до 228) – «4. Это местное мненіе и обычай у коринфянъ. Но относится и къ общему правилу Церкви, чтобы мущины не ходили въ церковь въ шапкахъ, а женщины съ открытою головою».

арк. 228 зв. (ряд. 14) – допов. [після «растит»]: «изъ тщеславія»; ряд 17 – допов. «то мы ответствуемъ, что...» [перед «ми»].

дод. арк. (до 228 зв., ряд 2) – допов. «да стрижется въ позоръ себе...» [перед «аще»]; ряд. 9 – «Ангелъ ради, кои лица свои закрываютъ предъ Богомъ (Исаіи VI. 2) или изъ уваженія и покорности и [...] епископамъ, кои также ангелами называются: Агг. (I. 13), Малах. (II. 7 и III. 1), Екклез. (V. 5) и Апокалипс. (II. 111) и проч. Растить – греч. κομαν не значитъ просто власы растить, но убирать, украшать власы, завивая или какимъ либо другимъ образомъ, на голове, какъ было у грековъ и римлянъ».

дод. арк. (до 229) – «30. Спятъ довольни κοιμωνται ικανοι, т. е. умираютъ многіе преждевременно. 31. Да не съ міромъ осудимся, т. е. хотя болезнями и смертію Богъ насъ наказуетъ за недостойное причащеніе, но и симъ заглаждетъ наше преступленіе, разумеется съ покаяніемъ».

дод. арк. (до 232) – «Ст. 35. Следовательно мужья отвечаютъ за спасеніе женъ своихъ. Ст. 36. Т. е. выли уставщики въ церкви, позволяющіе женамъ иметь голосъ? Спросите у первыхъ веровавшихъ. Ваши пророки могутъ узнать, что я сіе пишу по вдохновенію Божію. А кто не признаетъ, пусть не признаетъ къ стыду невежества своего. Въ лат. ignorabitur, т. е. постыдится. Сія глава XV содержитъ 12 доказательствъ воскресенія: I/ въ стихе 12; II/ ст. 13; III/ ст. 14; IV/ тамъ же; V/ ст. 15; VI/ ст. 17; VII/ ст. 18; VIII/ ст. 19; IX/ ст. 26; X/ ст. 28; XI/ ст. 29; XII/ ст. 30».

дод. арк. (до 233) – «Ст. 29. Текстъ сей подверженъ различнымъ толкованіямъ,

но большею частію пустымъ. Главный споръ о знаменованіи слова ради, которые иные переводятъ надъ, а толкуютъ, что въ Коринѳской де церкви былъ обычай крестить обращенныхъ на кладбищахъ надъ гробами мертвыхъ христіанъ. Но къ чему сей принужденный смыслъ? Изъ предыдущихъ стиховъ явствуетъ, что Апостолъ въ нихъ говоритъ о воскресеніи Христове и что все умершіе воскреснутъ. Естьли же Христосъ не воскресъ де, то на что вамъ креститься ради умершаго безъ воскресенія Христа и когда не воскреснутъ и все умершіе? Лучше де ясти и пити, когда завтре все смертью кончится. Зачемъ и мне беды приимать ради умершаго Христа? Или въ оправданіе веры ус[о]пшихъ о Христе предшественниковъ моихъ? – Надобно знать, что на сей текстъ 17 различныхъ толкованій».

дод. арк. (до 233 зв.) – «51. Въ Вулгате переведено: omnes quidem resmyemus, sed non omnes numutabimur. Но въ греч. по славенскому».

дод. арк. (до 240 зв.) – «Ст. 15. Здесь напоминается Исход. (гл. XVI. 18), то есть, что собиравшіе манну хотя бы жадничавшіе собирать слишкомъ, а другіе хотя бы опоздали собрать сколько нужно: но собравши все находили у себя равное довольство, у каждаго оказывалась поровну мера гоморъ, сколько человекъ въ день съесть можетъ. Такъ Богъ училъ жадныхъ умеренности, а всехъ надеянію на свой промыслъ. Но Апостолъ сіе применяетъ къ уравненію милостыни и изобилія отъ богатымъ беднымъ».

арк. 242 зв. (ст. 4) – допов. «лжепророкъ» [після «бо»]; на дод. арк. – допов. [після «потерпіли»]: «но и лжепророки сего не проповедуютъ».

дод. арк. (до 243 зв.) – «2. Іудеи разделили небо натрое. 1-е просто небо воздушное (Матѳ. VI. 26, VIII. 20). 2-е твердь со звездами (Быт. I. 14, 15). 3-е небеса небесъ, где Богъ и Ангелы (Второз. X. 14, 2 Ездр. IX. 6)».

дод. арк. (до 244) – «σκολοψ [...] Σαταν, ινα με κολαφιζη. Въ старинныхъ славенскихъ переводахъ σκολοψ переведено остенъ плоти. По лат. stimulus, αγγελος nuncius [...]. Некоторые толковники разумеютъ о похоти плотской, какъ и самъ Павелъ намекаетъ сіе (Римл. VII. 25)».

дод. арк. (до 247) – «7. Сначала Петру предназначено было только проповедовать іудеямъ; а Павлу язычникамъ. Но после оба и темъ и другимъ проповедовали».

арк. 270 (ст. 8) – допов. [до «Іисус оубієт»]: «поразитъ, согласн. Апок. (XIX. 20)».

арк. 272 зв. (ст. 12) – допов. «въ церкви» [до «оучити»]; «сведи къ Титу (II. 2)».

дод. арк. (до 274 зв., ст. 25) – «Греси предъявлени и проч., т. е. столь явны, что прежде суда известны, а другіе после суда открываются».

арк. 279, ряд. 8 – «отъ Нерона» [підкр. «от оуст львов»].

арк. 280, ст. 12 – допов. «...Енаменидъ стихотворецъ» [підкр. «пророк»].

дод. арк. (до 282) – «Лютеръ не призналъ сего посланія ни Павловымъ, ни каноническимъ, а Кальвинъ призналъ каноническимъ, но не Павловымъ, а неизвестно чьимъ. Другіе по сходству слога приписывали Клименту папе Римскому, сочинившему или по крайней мере переведшему оное на греческій яз.»

арк. 283, ряд 16 – допов. «О Соломоне» [підкр. «єму»]; дод. арк. – «3. Сей стихъ аріане въ свою пользу толкуютъ».

дод. арк. (до 286 зв.) – «4. Для объясненія сего текста см. ниже (гл. X. 16). Изъ сего то текста еретики новатіане заключили, что падшихъ принимать не должно. И за сей то между прочимъ текстъ посланіе сіе подвержено было сомненію» [підкр.

«Невозможно ... обличающих»]; «14. η μην [...] σε. – Nisi benediram benenixero tibi etc. 16. Nam homines quidem per eum [...]qui sit maior; atque homi[...] omnis controversiae finis est, si aciedat juris juvandi confirmatio» [підкр. «клятся... єсть»].

арк. 287, ряд. 17 – допов. «известнаго» [після «конца»].

дод. арк. (до 287 зв., ст. 21) – «По чину Мелхиседекову, т. е. по примеру Мелхиседека, приносившаго въ жертву только хлебъ и вино, а не кровавыя жертвы (см. Быт. XIV. 18)».

арк. 288, ряд 1 – допов. «απαραβατον непреходное, всегдашнее» [підкр. «непреступное...»]; дод. арк. (до гл. 1) – допов. «1. Важнейшее нашего слова есть то, что такова...»

дод. арк. (до 288 зв., гл. 9) – «1. αγιον κοσμικον святилище людское, т. есть мірское, земное. 4. Въ немъ же – разумей при немъ или близъ его, ибо въ самомъ ковчеге были только скрижали (см. 3 Царст. VIII. 9)».

дод. арк. (до 289 зв.) – «19. О семъ въ Моисеевыхъ книгахъ не упоминается: а Павелъ по откровенію себе сіе дополнилъ. У Моисея (Исход. XXIV) коротко. 21. То же».

дод. арк. (до 292, ст. 19) – «Въ притчи εν παραβολη т. е. въ преобразованіи воскресенія»; [ст. 27] – «Терпяше твердъ, непоколебимъ пребывать».

дод. арк. (до 293, ст. 1) – «Гордость и проч. ογκον [...] αμαντιαν т. е. отложивъ всякой грузъ, тяготу, (какъ ристатели на ристалище) и всегда запутывающій (какъ платье) насъ въ беге грехъ».

дод. арк. (до 293 зв.) – «17. Исавъ жалелъ не о невоздержаніи своемъ, но о потере первородства, а это не покаяніе было. 21. Павелъ сіе написалъ по особенному откровенію».

дод. арк. (до 295) – «Первыя три главы Апокалипсиса содержатъ наставленія епископамъ седми Асійскихъ церквей, а въ последнихъ трехъ главахъ описывается торжество победы Христовой, последній судъ и вечная слава святыхъ. Но въ среднихъ главахъ что разумеется, кроме догадокъ, ничего решительнаго сказать нельзя. Очевидно, что тутъ описываются бедствія церкви, победы Христовы и мщеніе врагамъ за мучениковъ, но къ какому времени сіе отнести, неизвестно. Древніе отцы и писатели все сіе наклоняли къ нравоученію изъ Антихристова царства и последняго...»

дод. арк. (до 295 зв.) – «...суда. А новейшіе все сіе до подробности изъясняютъ историческими уже событіями. По Калметову толкованію: ветхій деньми, алфа и омега и проч. – значитъ Бога отца, Агнецъ – Бога сына, земля – Римскую имперію, седмиглавый змей – седмь императоровъ гонителей церкви, змей гонящій раждающую жену – те же гонители, зверь рогатый – Іуліана отступника, блудница и Вавилонъ – Римъ. Разореніе Вавилона и погибель зверя и блудницы – пагуба гонителей и языческаго Рима. Язвы на землю и [...] гнева излиянныя, бедствія Римской имперіи, особливо при Діоклитіонове гоненіи. – Боссюетъ въ своемъ толкованіи Апокалипсиса почитаетъ первыя 3 главы наставленіемъ, следующія 17-ть предсказаніемъ, а остальное утешеніемъ. Въ предсказаніи различаетъ онъ три времени: 1/ начало церкви и ея страданій первыхъ; 2/ ея царства на земли; 3/ ея искушеній, когда Діаволъ въ последній разъ освободится. Гонителями почитаетъ онъ только іудеевъ и язычниковъ Римской имперіи. Между ими разумеетъ онъ подъ именемъ прузей (гл. IX) еретиковъ отъ 1 до 4 века. Все угрозы Божіи на гонителей

и на Вавилонъ простираетъ онъ не далее разоренія іудеевъ отъ римлянъ и разграбленія Рима отъ Аларика въ начале V века. – Такъ по большей части паписты толкуютъ Апокалипсисъ, дабы отклонить протестантское примененіе апокалиптическихъ предсказаній отъ папы. Но протестанты простираютъ событіе Апокалипсиса даже до своей реформаціи и Римскую церковь представляютъ дракономъ гонителемъ жены, [...] церкви. Они говорятъ, коль де можно, чтобы духъ св. въ Апокалипсисе кончилъ все свои предсказанія...»

дод. арк. зв. – «...на IV-м[ъ] веке, умолчавъ о важнейшихъ переворотахъ церкви, каково наприм. истребленіе всехъ церквей въ Африке сарацинами въ VII веке и порабощеніе всехъ Азійскихъ церквей сарацинами и турками, а протестантизмъ въ Европе? Пророчество о первыхъ двухъ находятъ они (въ гл. VIII, ст. 12 и IX. 8), да и пророчество (гл. XVIII. 21) гласитъ о совершенномъ будущемъ истребленіи Рима, а не о готѳскомъ, после коего онъ процвелъ еще более».

арк. 301, ст. 5 – допов. «отъ однихъ только іудеевъ. Но [...]ова колена не у[...]ся, а [...] Ефремова, но вместо перваго Левіино, а вместо другаго Іосифово».

арк. 304 зв. – допов. «Духовный, а вещественнаго тамъ нетъ (см. ниже XXI. 22)»; [підкр. «храм Божій»].

дод. арк. (до 305) – «14. Ниже (гл. XIII. 5), ето счислено 42 месяца и выходитъ 3 года съ половиною или 1260 дней»; [підкр. «время ... зміина»].

дод. арк. (до 305 зв.) – «5. 42 месяца составляютъ 1260 дней, кои протестанты почитаютъ годами славы и силы папы съ V века»; ряд. 20 – допов. «Здесь после заколеннаго иные ставятъ запятую, дабы слова отъ сложенія міра отнести къ ненаписаннымъ именамъ. А иные толкуютъ, что агнецъ заколенный отъ сложенія міра прообразовательно во Авеле, во Агнце пасхальномъ и прочихъ жертвахъ, или предопределеннаго на заколеніе».

дод. арк. (до 309) – «Боссюетъ. 10. Паписты толкуютъ сіе о седми римск. императорахъ гонителяхъ церкви, т. е. Діоклитіане, Максимане, Галеріи, Константе, Максентіи, Максиміане и Лициніе. Но все сіи императоры жили после Іоанна спустя уже 200 летъ. Другіе почитаютъ седмь императоровъ: Клавдія, Нерона, Галбу, Оттона Виттелія, Веспасіана, Тита. А протестанты разумеютъ семь различныхъ правленій Рима, т е. царей, консуловъ, диктаторовъ, децеметровъ, трибуновъ военныхъ императоровъ и наконецъ папъ».

дод. арк (до 309 зв.) – «2. Паписты разумеютъ сіе о Риме языческомъ, пленномъ отъ Аларика Готѳскаго царя въ 409 году, но протестанты разумеютъ о Риме папистическомъ, долженствующемъ впредь совершенно опустошиться».

дод арк. (до 311 зв., гл. 20) – «Вотъ глава, на коей Хиліасты или Милленаріи, тысящелетники основываютъ свое мненіе о тысящелетнемъ царствіи Христове на емли со святыми. Изъ сей же главы, находя, что со 2-го стиха до 8-го шесть разъ п минается тысяща летъ, некоторые заключаютъ, что и міръ будетъ стоять только 6000 летъ. Въ подтвержденіе сего приводятъ, что· 1 и міръ созданъ въ 6 дней, а 1000 летъ предъ очами Божіими яко день одинъ, 2 въ первомъ стихе (Бытія гл 1), где упоминается вообще о сотвореніи, 6 разъ повторяется буква алефъ, у евреевъ начащая 1000; 3 три закона, т. е. Натуры, Моисеевъ и Христовъ должны продолжаться по 2000 летъ, то есть законъ природы отъ Адама до Авраама около 2000 летъ, закон откровенія и Моисеевъ отъ Авраама до Христа п чти 2000 летъ, следовательно

де и третій законъ евангельскій столько же летъ продолжится. Да и апостолы де сію эпоху называютъ...»

дод. арк. зв. – «...последними временами и концемъ вековъ; 4/ въ первыхъ векахъ и христіане, и евреи, и язычники, и греки, и римляне верили шеститысящелетнему пребыванію міра, свидетельства выписаны у Корнелія, а [...] и отцы Іеронимъ, Іустинъ, муч. Ириней, Лактанцій, Иларій и другіе. – Существенные жъ признаки кончины міра по писанію суть: 1/ проповедь евангелія по всему міру (Матθ. XXIV. 14); 2/ умноженіе неверія и отступничества (2 Петр. III. 3, Іуд. ст. 17, 1 Тимоθ. IV. 1, 2 Солун. II. 3, Лук. XVIII. 8); 3/ обращеніе іудеевъ (Римл. XI. 25). – Наверно же предузнать сего не можно (Матθ. XXIV. 36). Апостолъ Павелъ не велитъ и верить предсказателямъ скораго конца (2 Солун. II. 2). Петръ не велитъ соблазняться нескорымъ событіемъ сего ожиданія (2 Петр. III. 3, 4 и 8)».

арк. 313, ст. 16 – допов. [після «суть»]: «по всем[ъ] 4 сторонамъ, а не широта съ высотою».

арк. 185, 191, 199, 199 зв., 200 зв., 221, 221 зв., 227 зв., 228, 253, 273 зв., 278, 281 зв., 290, 294 зв., 299 зв. – дрібні примітки (доповнення, тлумачення) у тексті і на полях лат. і рос. м., переклад гр. слів, вказування джерел; у тексті – підкреслення коричневим олівцем.

Папір дод. арк. – верже, щільний, блакитного кольору. Філігрань: ВОГФВ.

Кир5450п. Б-ка КСС, № 165-2.

Оправа: картон, оклеєний синім папером; корінець – шкіряний з тисненою золотом назвою і візерунком, ярлики з шифром КСС; *деф.*: папір стертий, краї пошкоджені.

Соп. 124; Ундол. 2894; Петров, Бирюк, Золотарь 1134; Гончарук 63,64; Варварич 89–93.

НБУВ ВС (Т. 1–5).

59. Извлечение из «Описания Иоанно-Предтечева монастыря», составленнаго покойным архиепископом Псковским, впоследствии Киевским митрополитом Евгением // Псковские губернские ведомости. – 1840. – № 21. – С. 133–134; № 22. – С. 141–142.

Шмурло 2. – С. X.

60. О славенорусских лириках. (Сочинение покойнаго митрополита Киевскаго Евгения для Г. Р. Державина) // Москвитянин: журнал, издаваемый М. Погодиным. – № 1. – Москва: В Университетской типографии, 1842. – С. 165–168. – Под загл.: Материалы для российской истории вообще и истории российской словесности / Публ. М. П. Погодина.

Надіслано Є. О. Болховітіновим разом з листом (15.VIII.1815) з Калуги.

Див.: Державин Г. Р. Сочинения. – СПб., 1871. – Т. 6. – С. 321.

Пономарев. – С. 213; Шмурло 2. – С. VIII.

НБУВ ВК.

60.1. [Дополнения Е. А. Болховитинова в письме (31.VII.1815) к тетради Г. Р. Державина «О русских лириках»] // Державин Г. Р. Сочинения Державина с объяснительными примечаниями Я. К. Грота. – Издание Императорской Академи

наук. – Т. 6. – Санктпетербург: В типографии Императорской Академии наук, 1871. – С. 312–317.

Б-ка КДА, В XXXIII.3/1.

Також були надіслані, але не надруковані дві статті, перекладені Є. О. Болховітіновим з фр. м.: Руссо Ж. Ж. О греческих песнях (з кн.: Rousseau J.-J. Dictionnaire de musique. – Amsterdam, 1768); Мармонтель Ж. Ф. О еврейской лирической поэзии (з кн.: Elements de Litterature. – 1787).

НБУВ ВК.

60.2. О славенорусских лириках // Державин Г. Р. Сочинения Державина с объяснительными примечаниями Я. К. Грота. – Издание Императорской Академии наук. – Т. 7. – Санктпетербург: В типографии Императорской Академии наук СПб., 1872. – С. 616–618.

Б-ка КДА, В XXXIII.3/1.

Див. також № 61, 71 даного каталогу та покажчик листування.

НБУВ ВК.

61. Замечания Евгения на «Разсуждение о лирической поэзии» Г. Р. Державина // Москвитянин: журнал, издаваемый М. Погодиным. – № 1. – Москва: В Университетской типографии, 1842. – С. 171–175.

Останній лист Є. О. Болховітінова (3.VII.1816) повернувся непрочитаним через смерть адресата. Публікація з автографа, подарованого В. Г. Анастасевичу. Додаткова записка «О Розвейде» (Хросвіті Гандерсгеймській) – не надрукована. Див.: Державин Г. Р. Сочинения. – СПб., 1871. – Т. 6. – С. 347–351.

У листі автору щодо своєї допомоги у підготовці «Рассуждения о лирической поэзии» Болховітінов писав (15.VIII.1815): «Ссылку на меня покорно прошу выключить...» (Чтения. – С. 85).

НБУВ ВК.

61.1. Примечания на книжку 2 № 1 «Чтения в Беседе»; Примечания на книжку 6 «Чтения в Беседе»; Примечания к рукописным тетрадям Державина // Державин Г. Р. Сочинения Державина с объяснительными примечаниями Я. К. Грота. – Издание Императорской Академии наук. – Т. 7. – Санктпетербург: В типографии Императорской Академии наук, 1872. – С. 612–616, 618–626; 4° (28 см).

Б-ка КДА, В XXXIII.3/1.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 467/591. – Арк. 263–279 зв. – Чернетка «Примечаний» до рукописних зошитів Г. Р. Державіна (список з доповненнями Є. О. Болховітінова), автограф листа (14.XII.1811).

У виданні Я. К. Грота (який вважав, що листування за 1811 р. не збереглось), – відсутній текст 2 початкових арк. з поміткою Є. О. Болховітінова: «Послано к Г Р. Державину 1811 августа 29» та останнього арк. з листом:

«Ваше Высокопревосходительство милостивы[й] государ[ь] и благодетель!

Два почтеннейши письма Ваши отъ 27 ноября и 1 декабря я получил вместе при тетради на прошедшей почте декабря 10. Служить Вашему высокопревосходительству всеми моими силами есть приятнейшее для меня самаго занятіе, а потому нимало не медля принялся я за тетрадь Вашу, прочелъ раза три и теперь успеваю возвратить ее. Вы мне дали полное позволеніе поправлять, и я откровенно донесу

Вамъ, что мною замечено: 1/ смешеніе историческихъ бытій вопреки хронологическому порядку и помещеніе иного не на своемъ месте, а иное и совсемъ излишно для Вашего сочиненія собственно *о лирической поезіи*. 2/ Во многихъ местахъ мысли и слогъ слишкомъ отрывистъ, такъ что инде какъ будто не достаетъ и связи. Я замечаю, что Вамъ мешали заниматься пристальнымъ и сплошнымъ писаньемъ сего сочиненія. А сцепленіе мыслей и текучесть слога есть непоследнее совершенство речи. При публичномъ чтеніи это верно будетъ заметно, а еще заметнее по напечатаніи. Въ напечатанномъ уже начале сего Вашего сочиненія заметили уже сей недостатокъ связи, и если когда будете особо перепечатывать сей прекрасный трактатъ, то нужно вновь пересмотреть и посвязать лучше. Итакъ, въ сей тетради удерживая все Баши же мысли: 1/ я привелъ историческія сказанія сколько можно въ точнейший хронологический порядокъ перестановкою многихъ местъ и кое-где пополненіемъ, а статью о церковной поезіи осмелился по Вашимъ же мыслямъ написать вновь надъ строками, какъ мне казалось, точнее. Намъ, духовнымъ, сія матерія известнее, но для публики она будетъ новостью никемъ еще въ Россіи не описанною. 2/ При отрывистыхъ разстановкахъ мыслей я осмелился кое-где посвязать ихъ вставкою некоторыхъ речей. Поезія можетъ обойтись безъ реторическихъ и логическихъ связей, а проза никогда не можетъ быть отъ нихъ уволена, а особливо разсудительныя сочиненія, каковъ и Вашъ сей трактатъ. Вотъ Вамъ весь отчетъ мой въ употребленіи или злоупотребленіи данной Вами мне вольности.

Прилагаю при семъ листъ особыхъ примечаній. Сперва думалъ я все поправки писать на семъ особомъ листу. Но Вамъ затруднительно было бы сводить листъ съ тетрадью и потому решился я писать въ самой тетради надъ строками.

Возвращаю при семъ и 15 № «Вестника Европы». Я не просилъ его, ибо и самъ получаю какъ оный, такъ и прочіе московскіе журналы. Но предуведомляя только Васъ о сей критике, думалъ, что на Званке не скоро получите сей номеръ. Но у меня вместо того нетъ книжки *третьей* Вашей *Беседы*, где напечатано критическое разсужденіе. Покорнейше прошу мне ее прислать.

За симъ поздравляю Ваше высокопревосходительство съ наступающимъ христіанскимъ праздникомъ Рождества Христова и последующимъ Новымъ годомъ. Отъ всего сердца желаю Вамъ проводить оные въ здравіи и удовольствіи. Съ сими желаніями я всегда есть и навсегда пребуду при истинномъ высокопочитаніи и совершенной преданности Вашего высокопревосходительства милостивого государя и благодетеля

декабря 14 дня 1811 года, Вологда».

НБУВ ВК, ІР.

62. [Мнение митрополита Евгения о Киевском гербе св. архангела Михаила] // Киевские губернские ведомости. – 1850. – № 32. – С. 249–250.

Про зображення архангела згадувалося у зв'язку з дослідженням Чернігівської гривні. У листі до М. П. Рум'янцева єп. Євгеній, який не бачив оригіналу, писав (23.XII.1821): «Вашего Сиятельства догадка, что изображение Архангела Михаила значит герб Киева, весьма правдоподобна, посему имя Василия будет значить Владимира Великаго. А я думал, что Михаил значит тезоименитаго великому князю Михаилу Святополку († 1093–1113); а имя Василия есть племянника его Вла-

димира Мономаха, уступившаго дяде из почтения и великокняжеский престол. На сии мысли навело меня то замечание, что и Ярославова монета, и других князей представляют их тезоименитых святых, как видно на печатях в собрании государственных граммат. Теперь темное на оловянном отливе изображение жезла в правой руке Архангела Михаила, а в левой шара, объяснилося мне сличением такового-же изображения в первой части государственных граммат на стр. 16. Там ясно, что в правой руке *римское знамя*, а в левой держава царская» (Переписка... – С. 52).

В пр., що зберігається у газетному відділі НБУВ, вказана сторінка відсутня.

Див. також даний каталог, № 53.

Чтения. – С. 37, 14 (указ); Шмурло 2. – С. X.

63. Об архиереях, управлявших Воронежскою епархиею // Памятная книжка для жителей Воронежской губернии на 1856 год. – Воронеж, 1855. – Отд. 3 (История). – С. 50–53.

З кн.: Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии...

Шмурло 2. – С. X.

64. [Жизнеописание преподобнаго Корнилия, игумена Псково-Печерской обители] // Жития святых Российской церкви. – Санктпетербург, 1857. – Февраль. – С. 230–233.

З кн.: История княжества Псковскаго. – К., 1831.

Шмурло 2. – С. X.

65. [Программа для исследования об Ильинской церкви] (24.I.1827) // Аскоченский В. И. История Киевской духовной академии по преобразованию ея в 1819 г. – Санктпетербург, 1863. – С. 105–108.

Б-ка КДА, С.IX.5/306.

Див. окреме дослідження, в якому автор вказав, що користувався матеріалами Євгенія Болховітінова (с. 7, 8, 36): Остромысленский Е. А. Исследование о древней Киевской церкви св. Илии. – К., 1830 (Гр2120).

НБУВ ВК, ВС.

65.1. ... // Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – Киев: Тип. Акц. Об-ва «Петр Барский в Киеве», 1914. – С. 213–216.

П2689.

НБУВ ВС.

66. [Правила избрания благочинных Киевской епархии, 29 июля 1824 // Православное обозрение. – Год четвертый. – Октябрь. – 1863. – Москва: В университетской типографии (Катков и К°). – Т. 12. – Отд. 2 (Заметки). – С. 91–94. – У ст.: Морошкин М. Я. Еще документ, относящийся к выборному началу в духовенстве. Копия с предложения митрополита Евгения Киевской дикастерии, 29 июля 1827 г.

У монографії С. М. Карпова «Евгений Болховитинов, как митрополит Киевский»

вказано на помилку в датуванні – цей рукопис 1824 р. знайдено ним у архіві Київської духовної консисторії.

1825 р. у Санкт-Петербурзі Св. Синод доручив Є. Болховітінову скласти «Правила о воздержании духовенства от неприличных сану их случаев» (Архів КДК. – 1825. – № 40), а він запропонував свої правила для Київської єпархії. Хоча в усій Російській імперії провадилась політика централізації, для Малоросійських єпархій Синод у 1805 р. дозволив духовенству обирати благочинних за давньою традицією: «по примеру, как избираются дворянские, купеческие и мещанские чиновники». Цю традицію підтримував і митрополит Євгеній, але в 1836 р. указом № 96 Св. Синоду ці правила були заборонені (Карпов. – С. 52–59).

У приватному листі (1829 р.) Московський митрополит Філарет Дроздов писав Інокентію Сельнокринову, що митрополит Санкт-Петербурзький Серафим Глаголевський «...не перестает веровать в Киевского, хотя не может отрицать нелепости иных распоряжений, частию сделанных при Киевском, частию приготовленных при нем, но, по милости Божией, оставшихся без исполнения, как например республиканский выбор благочинных самими священниками, на определенный срок» (Творения Св. Отцов. – 1873. – Кн. 3. – С. 430).

Знаменский П. Приходское духовенство в России. – Казань, 1873. – С. 632–634; Шмурло 2. – С. XXIII.

66.1. ... // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 91–93.

67. Исследование о папской власти в Церкви. Сочин. митрополита Евгения (1800) // Руководство для сельских пастырей: Журнал, издаваемый при Киевской духовной семинарии. – Т. 1. – Киев: В типографии И. и А. Давиденко (Аренд. С. Кульженко и В. Давиденко), 1867. – № 34. – С. 568–579.

Додаток до ст.: О неизданных сочинениях бывшаго Киевскаго митрополита Евгения. – С. 562–568.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592. – № 22. – Арк. 147–154. – Текст рос. м. Варіант лат. м. відсутній (не опублікований).

Написано з приводу проекту ректора СПб. ієзуїтської колегії Г. Грубера об'єднання православної і католицької церков Росії. Представлено імп. Павлу I митр. Серафимом Глаголевським (після чого проект не був затверджений).

Биография. – С. 15 (№ 19); Пономарев. – С. 204; Шмурло 1, 61 (лат. и рос. м.); Шмурло 2. – С. XXXIV; ЭСБЭ. – Т. 18 (IXa). – С. 782.

НБУВ ВК.

68. Правила относительно свечной продажи при церквах (30.XI.1811) // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1867. – № 22. – С. 747–751. – У ст.: Суворов Н. И. Памяти Евгения, бывшаго (с 1808–1813 г.) еп. Вологодскаго, впоследствии митрополита Киевскаго.

69. Записка о Никоне, игумене Черныя горы, и его сочинениях. I. О времени когда Никон жил и писал. II. О сочинениях сего Никона. III. О языке на котором писал Никон. IV. О Славянском переводе Никоновых книг. V. О лицах упоминае-

мых Никоном (1819) // Переписка митрополита Киевскаго Евгения с государственным канцлером графом Николаем Петровичем Румянцевым и некоторыми другими современниками (с 1813 по 1825 г. включительно). Вып. 1 / Издание Губернскаго статистическаго комитета. – Воронеж: В типографии Воронежскаго Губернскаго Правления, 1868. – С. 24–25.

Граф вислав з Гомеля видання «Тактикона» Никона з проханням: «Весьма бы любопытно было определить точно, какому веку Славянской литературы перевод сей принадлежит ... сведения *о цатах* ... два священника мне подали о том записки, которыя здесь прилагаю. Не в их заключениях, а у Вас, Преосвященнейший Владыко, ищу разрешения ... кто точно были *цаты* и неизвестно ли вам, на *каком языке оригинальное сочинение Никона ... толкование заповедей Господних*?» (22.X.1819).

Наступний лист [?] – відповідь Є. Болховітінова за даними А. Фабріція (Bibliotheca Graeca. – T. 14. – P. 283) та ін. авторів: «...Никон писал на Греческом ... перевод сей, сделанный очевидно знающим основательно оба языка, правилен, точен, ясен и даже без дальних эллинизмов, чего в наших Русско-Славянских древних переводах не было. Но к какому именно веку должно отнести оный – решительно сказать не могу... А Цатов сам он достаточно описал в 35, 36 и 37 Слове своего Тактикона. Это ... уездное племя Армян, отшельников...»

П3625.

НБУВ ВС.

70. Инструкция Киевософийскаго кафедральнаго собора протоиерею и ключарю (29.XI.1828) // Киевския епархиальныя ведомости. – 1868. – № 22: Материалы. – С. 839 844.

IP НБУВ. – Ф. 232. – № 591 – Инструкция, определяющая обязанности протоирея и ключаря Киево-Софийскаго кафедральнаго собора (1828). – 3 арк.

ДАК. Ф. 3 (КСС). – Оп. 1. – № 72 – Инструкция Киево-Софийского собора протоиерею и ключарю о их обязанностях (1828).

Шмурло 2. – С. XXXIV.

НБУВ ВК.

70 1. Инструкции Духовному Собору и Начальствующим лицам Киево-Печерския Лавры, данныя Высокопреосвященнейшим Евгением Митрополитом Киевским и Галицким и Киево-Печерския Лавры Священно-Архимандритом. 1822–1836 гг.

Огляд з цитатами:

Инструкции казначею, учрежденному при канцелярии счотному столу, экономy по внешнеи части, келарю, благочинному, наместнику, Духовному собору Руководство для сельских пастырей. – 1868. – Т. 2. – № 26. – С. 269–274; № 29. – С 374–377. – У ст.: Деятельность м Евгения, как священно-архимандрита Киево-Печерския Лавры.

Инструкции казначею (30.V.1822, л. 18 22), учрежденному при канцелярии счетному столу (8.I.1823, л 70–74), экономy по внутренней части (30.VI.1822, л 32–40), экономy внешнему (13.VI.1822, л. 42–46), келарю (26.VII.1822, л. 48–55) экклесиарху (6.VII.1822, л. 24–28), благочинному (12.VI 1822), наместнику (.VIII.1822), Духовному собору (30.VIII.1822) Карпов С М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский К., 1914. – С. 146–152, 163–166.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 649 (1822–36). – 66 арк.; № 2983 (1822–23). – 54 арк. – Инструкции Духовному Собору и Начальствующим лицам Киево-Печерския Лавры, данныя Высокопреосвященнейшим Евгением Митрополитом Киевским и Галицким и Киево-Печерския Лавры Священно-Архимандритом. Копії.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 2, общ. – № 1547а – Инструкция для Лаврскаго счотнаго стола. 1823. Копія.

Книга положений и определений митрополита Евгения (1822–1837). Ч. 1–2.

Огляд з цитатами:

Положение касательно служб церковных (6.XI.1822, ч. 2, л. 64–65) // Руководство для сельских пастырей. – 1868. – Т. 2. – № 26. – С. 275–276; Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – К., 1914. – С. 155–156.

Карпов. – С. III, 143–182.

71. Записка об ученых мужах и о покровителях их // Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевскаго Евгения... – Санктпетербург, 1868. – С. 88–93. – (Сборник Отделения русскаго языка и словесности Академии наук. – Т. 5. – Вып. 1).

Написано Є. О. Болховітіновим (лист 4.X.1807) для Г. Р. Державіна:

Державин Г. Р. Сочинения. – СПб., 1871. – Т. 6. – С. 185.

Див. також № 60, 61 даного каталогу.

Чтения. – С. 73; Федосова 16.

НБУВ ВК.

72. Описание обряда церковнаго происходившаго 15, 16 и 17 июня 1803 года, по случаю торжества для совершившагося перваго столетия от зачатия царствующаго града Санкт-Петербурга // Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий: Сборник материалов для биографии митрополита Евгения, изданный в память столетняго юбилея его рождения 18 декабря 1767–1867 г. – Санктпетербург: Типография Товарищества «Общественная польза»..., 1871. – С. 43–46. – Загл. обл.: Евгениевский сборник. Материалы для биографии митрополита Евгения... – Вып. 1.

Передруковано з окремого видання: Описание... – СПб., 1803. – Див. каталог II, № 9.

Б-ка КДА, С.VIII 4/198.

НБУВ ВК.

73. Ответ его превосходительству барону, Г. А. Розенкампфу на вопрос его: Имеет ли Кормчая книга силу и употребление в гражданских и уголовных судах российских? (Псков, 25.I.1822) // Там же. – С. 68–73.

Передруковано з кн.: [Болховитинов Е. А.] Описание Киево-Софийскаго собора и Киевской иерархии. – К., 1825. – Прибавление № 42. – С. 235–244.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 230/59.

РДБ ВРРК. – Ф. 255. – № 40.

Див. також каталоги I, № 46 і II, № 76.

Варіант підготовчих матеріалів Є. О. Болховітінова (поч. XIX ст.):

[Кормчая. Ч. 1-я, содержащая в себе правила с[вя]тых Ап[осто]л Вселенских и поместных соборов и с[вя]тых о[те]ц.] – [Изд. 2-е.] – [Москва, 1787]. – [2], 37, [2], 6–59, [1], 300, 39 арк.; 2° (33 см).

Автограф Є. О. Болховітінова – нотатки та виписки з лат., гр. і кир. видань, численні дрібні примітки на полях і чистих арк., між рядками, на дод. арк. протягом тривалого часу на пр. «Кормчої», переданої по смерті митрополита до б-ки Київської духовної консисторії. Найбільш розгорнуті записи:

1 дод. арк. – «Въ библіотеке графа Толстова по изданному Каталогу его рукописей подъ № 169 въ листъ значится: Книга глаголема Кормчіа, рекше правила Закону. – Списана 7025 (1517) года по благословенію Всероссійскаго митрополита Варлаама съ Симоновскихъ Правилъ и сличена съ другимъ спискомъ Вассіана архіепископа Ростовскаго, вывезеннымъ изъ Св. Горы Саввою инокомъ Тверскаго Савинскаго монастыря (полуставная рукопись на 447 листахъ). Въ ней, между прочимъ, содержится: 1/ Л. 359–363: Поставленіе Сербскаго митрополита; 2/ Л. 363–370: Кирилла епископа Туровскаго Сказаніе о черноризъчестемъ чину изъ Софейскихъ правилъ харатейныхъ[ъ] Великаго Новагорода; 3/ Л. 376–378: О невладеніи селами монастыремъ Рускимъ; 4/ Л. 407–408: Иліи архіепископа Новгородскаго исправленіе съ Белогородскимъ архіепископомъ; 5/ Л. 418–420: Отрывки изъ Правилъ Всероссійскаго митрополита Іоанна и изъ вопросовъ Кирика, предложенныхъ Новгородскому епископу Нифонту.

На последнемъ листе писецъ Кормчей прибавилъ следующее известіе: «Есть въ святыхъ правилехъ супротивно Св. Евангелію и Апостолу и всехъ святыхъ жительству, но не смехъ на своей души сего положити и о семъ възвестихъ господину отцу своему митрополиту Варлааму и всему Священному собору и они ми не велели ничего выставливати, глаголя: кто целомудръ разумъ имеетъ, тьй лучшего дръжится, еже есть по Бозе; такожде и мы хотимъ и благословляемъ».

зв 1 дод арк. – «Канонисты или собиратели каноновъ разделены на разные кланы или фамиліи по: 1/ Рейцу въ предисловіи съ означеніемъ ихъ варіантовъ; 2 Уффенбаху, коего все варіанты собраны Гумболдомъ in Manuale Basilicorum; 3 парижскимъ манускриптамъ».

арк. 5 зв. – допов.: «Nilus Doxapetrius (apud Allatium de consensu eul., pag. 431): Aeque ac Cyprus sui juris est, nulli ex maximis sedibus subjecta, sed libere se gubernaus, et a propriis episcopis ordinationes accipiens Bulgaria, quae a principiae Bulgaria non erat sed eum portea a Bulgario [..], Bulgariae nomen, sibi adscinit».

арк. 7, ряд. 11 – допов.: «О семъ подробнее смотри Никонову летопись, часть 2, отъ стран. 280–283. Сербы отъ начала XIII века имели своихъ митрополитовъ, коихъ съ согласія и Констант. патріарха сами избирали. Царь Стефанъ Душанъ въ начале XIV столетія наименовалъ сербскаго митрополита патріархомъ. Но за то греки наложили клятву на Сербію. Уже въ 1376 г. при князе Лазаре и греч. царе Іоанне Палеологе и патріархе его Θеофане было снято проклятіе и греки признали Сербскаго патріарха, которыи имелъ каѳедру въ Пекіи, а властъ его простиралась отъ Македоніи и Булгаріи до Адріатическаго моря Но въ 1765 г по настоянію Константинопольскому патріарха Самуила турки упразднили Сербское патріаршество и подчинили Константинопольскому. См. Вестникъ Европы. 1827 № 18, стран. 136 и след. »

арк 7 зв., ряд 6 зн – допов.: «Balsamon in canon 2 Constantinop · Iberiae autem

episcopum [...] Antiochenae Synodi dispositio. Ticitur anim, quod tempore sanctissimi patriarchae Magnae Antiochiae, Domini Petri, fuit Synodion ordinatio, quae Statutum est, liberam esse ac principalem et per se caput, Ecclesiam Iberiae, quae eo tempore patriarchae Antiochiae subjecta erat. – О всехъ местныхъ малыхъ патріархахъ смотр. apud Allatium de consensu eules, lib. 1, cap. 25»; [підкр. «во Иверех»].

арк. 25, після підписів – допов.: «Сверхъ сего и Мелетій Пигасъ патріархъ [перекр. «Конст.»] Александрійскій съ 1599 г. местоблюститель и Константинопольскаго патр. престола въ посланіи къ царю Θеодору Ивановичу согласился на учрежденіе въ Москве патріаршаго престола, и о томъ посланіе свое прислалъ чрезъ князя Григорія Нащокина съ іеромонахомъ Неофитомъ и діакономъ Іосифомъ. Между прочимъ, онъ пишетъ въ посланіи семъ царю: «Подобаетъ ти діадима два царская носити, рекше венца, въ нихъ же единъ имевши отъ прародителей своихъ, да подастъ ти Христосъ Богъ сыны и внучата съ правнуки во веки бесконечныя имети въ родъ и родъ. Другіи же мы благословляемъ тебе носити, его же далъ приснопамятный самодержецъ Θеодосій греческій царь на Апостольскій престолъ Александрійской церкви во святый третій соборъ, иже бысть во Ефесе, его же единіи Александрійскіе патріархи носятъ съ блаженнейшими папами Стараго Рима. Той же венецъ принесу грядущу ми къ твоему царствію благословенію сокровищу быти». Примеч.: Первый венецъ есть древній рускій царскій колпакъ, а вторый митра первосвященническая, но сію начали употреблять наши цари уже съ Петра I.

Въ томъ же посланіи Мелетій пишетъ царю Θ[еодору] И[вановичу]: «Да постави государь въ своемъ царствіи училища философскаго ученія учитися во обновленіе святыя мудрости, яко у насъ помале отъ основанія погибаетъ источникъ премудрости».

арк. [авгд] 2 рахунку, вгорі – примітка (червоним чорнилом): «Сими чернилами отмечалъ я разности сей печатной Кормчей отъ рукописной, писанной въ малой листъ на плотной лощеной бумаге по [...] полууставомъ съ киноварью. – Изъ библіот. Софійск. Новогородской. [ ] – значитъ чего нетъ въ рукописи. – Письмо въ сей рукописи безъ разстановки, правописаніе съ усеченіями [...] букву ъ. Препинанія одни только точки, и часто и не у места, очень редко запятые и нетъ въ конце строкъ переносной черты. Титлы частыя. Здесь несколько я означилъ разность правописанія, но не везде».

заголовок – допов.: «Въ старинныхъ рукописныхъ Кормчихъ надписывается: Книга глаголемая Кормчая, рекше правило Закону, греческимъ языкомъ номосъ. Сіе начало см. apud Matthaei [...] Nobilio codd. [...] О семъ предисловіи смотр. въ Гарлесовомъ изданіи Fabricii Bibl. graeca, tom XII, pag. 186 [перекр. «и 217»] – авторъ неизвестный, или св. Аθанасія въ Посланіи къ Руфиніану».

до фоліації – «Сіи цифры значатъ, что тутъ выкинуто 4 листа, на коихъ первые издатели напечатали было предисловіе какого то Василія Пресвитера, но оно есть въ рукописныхъ Кормчихъ».

арк. 58, 2 рахунку, ряд 5 зн. – допов. [до «Нила Черноризца»]: «ученика Златоуста, умеръ 450 г. Все сіи главы есть въ Аристинове сокращенномъ Номоканоне, кроме последней Ниловой 3 и нескольких статей въ 36 главе, и Василія Великаго о монашескомъ житіи, листъ 254».

після тексту – «Церковь изъ начала собирала свои правила какъ видно изъ собранія правилъ св. Апостолъ въ начале и Кормчей положенныя. Но иныя по-

читаютъ все сіи правила подложными, а другіе щитаютъ истинными только первые 50, а остальные 35 подложными. По сему то Діонисій Малый перевелъ изъ нихъ въ латинское свое собраніе соборовъ только 50 первыхъ правилъ, а папа Геласій на римскомъ соборе 494 года все ихъ отвергъ.

Изъ деяній Вселенскаго Халкидонскаго собора бывшаго 451 г. видно, что тогда собраны были уже въ одну книгу соборы Никейскій, Анкирскій, Неокесарійскій, Гангрскій, Антіохійскій, Лаодикійскій и Константинопольскій I, ибо на нихъ ссылались. Сіе то собраніе съ греческаго на латинской прежде всехъ въ начале VI века перевелъ Діонисій Малый. Но онъ все правила соборовъ сихъ до Константинопольскаго положилъ сподвалъ подъ 165 щетомъ. Можетъ быть, такой сплошной щетъ правилъ Діонисій нашелъ и въ греческихъ подлинникахъ. Сіе вероятно ибо историкамъ нужно различать соборъ отъ собора, а церкви нужны только правила. Къ вышеупомянутымъ 7-ми соборнымъ правиламъ онъ присовокупилъ потомъ правила Халкидонскаго, Сардинійскаго и Африканскихъ соборовъ, а на конце посланія (Epistoles decretales) нескольких папъ припечатывается къ изданію его перевода, но не имъ собраны, а позднейшими.

Еще до Діонисія некто Феррандъ Діаконъ Карѳагенскій собралъ также на лат. переводе соборы и прибавилъ къ нимъ Африканскіе, коихъ нетъ у Дионисія».

арк. 58 зв. – «По примеру Діонисія Исидоръ испанскій епископъ въ половине VII века собралъ также на лат. языке соборы съ прибавленіемъ Epistolarum decretalium pontiff. Romanor. Но сіе собраніе некто Исидоръ Меркаторъ во времена Карла Великаго прибавками, подлогами и переменами изуродованы. Сіе изуродованное собраніе напечатано въ Париже Іаковомъ Мерликомъ 1524 года въ 2 том. въ листъ. – Въ Собраніи подлиннаго Исидора Испанскаго выкинуты Правила Апостольскія, а прибавлены Африканскіе, Галликанскіе и испанскіе соборы. Латинской переводъ греч. соборовъ у него совсемъ другой, нежели у Діонисія.

Первымъ сочинителемъ Номоканона или свода Правилъ съ гражданскими законами почитается Іосифъ Схоластикъ, съ 564 бывшій Константинопольскій патріархъ. Его Номоканонъ на 50 титлъ разделенъ. После его Фотій патріархъ Константинопольскій разделилъ свой Номоканонъ на 14 титлъ (vid. Harles edit Fabricii Biblioth. graece, tom XII, a pag. 185 et 201).

На поляхъ здесь ссылки на Никона Черныя горы значатъ, что о сей матеріи подробнее смотри въ показанныхъ словахъ у Никона. Буква «А» значитъ 1-ю часть его словъ 63-х, а буква «Б» – вторую часть или Тактиконъ.

Какіе именно соборы и отеческія правила должно почитать законоположеніемъ церкви, сіе изчислено въ 2-м полномъ правиле 6-го Всел. собора, которое и въ сей Кормчей переведено изъ Никона во 2-й части на листе 316-м на обороте. Но после сего правила и греки и рускіе прибавили и другія статьи къ Кормчей.

Беверегій въ предисловіи Pandect. canon. доказалъ, что сокращенныя правила не Аристиновы; а только его сокращенныя толкованія».

арк. [60] 2 рахунку – окремі рядки стерті, а зверху вписано нові: «Замечанія о славенскомъ переводе Номоканона. 1/. Номоканонъ отъ самаго введенія христіанства въ Россію былъ у насъ известенъ. Ибо и Владиміръ Великій, и Ярославъ въ своихъ грамматахъ и митрополиты на него ссылаются. Но, кажется, онъ тогда оставался еще на греческомъ. 2/ Кириллъ митрополитъ Всероссійскій въ соборномъ деяніи, бывшемъ во Владиміре на Клязме 1274 года (напеч. въ 1 части Достопамят-

ностей общества истор. и древност. 1815 г. въ Москве), изчисляя причины неустройства въ рускихъ церквахъ и несогласія, производитъ оныя, между прочимъ, и отъ неразумныхъ правилъ церковныхъ: Потрачены бо беяху прежъ сего облакомъ мудрости еллинскаго языка; ныне же областаща, рекше истолкована быша, благодатію Божіею ясно сіяютъ, неведенія тму отгоняще и все просвещающе светомъ разумнымъ. Изъ сего видно, что въ его время правила объяснены уже были и на славянском[ъ] толкованы.

3/. Въ Московской Синодальной библіотеке между рукописями на пергамине подъ № 82 въ листъ есть пергаменный славенскій Номоканонъ, писанный въ два столбца въ конце XIII века съ толкованіями Аристина. Къ нему приписаны церковные и гражданскіе уставы, утвержденные въ Россіи, и Правда Руская. Старее сего списка въ Россіи неизвестно. Но въ Новогор. Софійской библіотеке есть списокъ 1552 г. съ списка 1270 г. въ Болгаріи, содержащій краткія правила съ Аристиновыми толкованіями.

4/. Въ предисловіи Зизаніева Катихизиса, напеч. въ Москве 1627 года, сказано въ конце, что Киприанъ митрополитъ (пришедшій въ Россію 1380 года), принесъ изъ Царяграда греческія Правила и перевелъ на славенскій. Это должно разуметь о вторичномъ переводе. После его переводилъ ихъ еще Максимъ Грекъ, Епифаній Славинецкій и иные. Наша печатная сходна переводомъ съ болгарскимъ спискомъ для митрополита Кирилла въ Болгаріи и писанномъ, а здесь сказано, что по своду съ греческимъ подлинникомъ, принесеннымъ тогда въ Москву Паисіемъ патріархомъ Іерусалимскимъ (Смотр. част. 2 Кормчей, листъ 325).

5/. Славенскій сей переводъ, какъ именно сказано въ заглавіи Правилъ (см. слеДующ. листъ) сделанъ съ сокращенія і толкованія Алексія Аристина діакона и законохранителя великія Константинопольскія церкви, жившаго въ половине XII века. Но это только 1-я часть или Соборы и правила отецъ. А 2-я часть – съ сокращенія Константина Арменопула, жившаго около половины того же века, а по замечанію Филоѳея Констант. патріарха (и вернее) около половины XIV века. Но въ обе части включены многія главы, которыхъ нетъ ни въ Фотіевомъ Номоканоне, ни въ сокращеніяхъ онаго Аристиномъ и Арменопуломъ. Въ Москов. Синодальной библіотеке между греч. рукописями по каталогу Маттееву, 1805 г. издан., подъ № [224] есть пергаменный въ листъ списокъ Аристинова Номоканона, сокращеннаго по убежденію царя Іоанна Комнина. Маттеи полагаетъ сей рукописи XII или XIII векъ. Это долженъ быть подлинникъ 1-й части нашей Кормчей. Вилгелмъ Кавъ Scriptor. Ecclesiast. Historia Litteraria de Aristeno говоритъ, что сокращеніе самыхъ правилъ старее Аристена, но Аристенъ только прибавилъ къ нимъ свои толкованія. То и другое напечат. у Беверегія in Pandectis Canonum.

Ученикъ Максима Грека, Зиновій монахъ Новогородскаго Отенскаго монастыря, въ Слове 52 на ересь Ѳеодосія Косова, пишетъ: «Видехъ въ правилехъ, древняго перевода книга; преписаны же быша при Ярославе князе, Владимірове сыне, и при епископе Іоакиме, въ начале крещенія нашей земли». И ниже въ томъ же слове: «Въ правилехъ первыхъ преводниковъ писано, ихъ же азъ видехъ, яже преписаны быша въ лета великаго Ярослава, сына Владиміра». А въ слове 55: «Правила яже предложихъ вамъ, имутъ оправданіе истинне, понеже писана книга Правила на кожахъ при Изяславе князе, Ярославли сыне, при внуке великаго Владиміра, крестившаго рускую землю». Это другой списокъ древнейшаго перевода славянскаго еще въ XI веке».

арк. 1, 2 рахунку – примітка (чорним чорнилом): «Здесь изъ Беверегія отмечено, чьи правила и толкованія. [ ] скобки значатъ вставки лишнія. Не отмеченные правила значагъ Аристиновы, а сокращенія правилъ (здесь и не отмеченныя) не Аристиновы.

На правила сіи св. Ап. ссылаются уже отцы 1-го Никейскаго собора. Но число сихъ правилъ неодинаково: у грековъ 85, а у латиновъ – 50. По переводу Діонисія Малаго изъ сего видно, что Правила сіи были прибавляемы после: vid. Fabricii Bibl. Graeca, edit. Harles, tom VII, pag. 22».

(синім чорнилом): «Въ болгарскомъ списке и правила и толкованія точно сіи слово въ слово, кроме весьма редкихъ и немногихъ разноречій».

(чорним чорнилом): «Переводъ и въ словахъ даже не точенъ».

(червоним чорнилом): «Сими чернилами отмечаю разность съ рукописною Софійскою. То, что здесь въ черныхъ скобкахъ естьли не очерчено и красными, значитъ есть и въ рукописной».

арк. 109, ряд 5 зн. – примітка [до «римскому папе»] (чорним чорнилом): «У Аристина сказано τῶ Ρωμης[...]: къ Римскому, коему сія подлежитъ епархія. Валсамонъ толкуетъ, что симъ не исключается аппелляція и къ патріарху Константинопольскому. *Но въ подлинномъ правиле ни того, ни другаго не сказано.* А Собора сего не признали ни восточные, ни Карѳагенскіе епископы, особливо сего правила. Но после приняли. См. Карѳ. собор. прав. 1 и опять отвергли. См. прав. 2».

арк. 197, ряд 8 зн. – примітка (чорним чорнилом): «Въ Соф. полное правило. Но каланды названы ошибкою ли или такъ по руски коляды. Не оттоле ли и нашъ древлеславенскій праздникъ накануне рождества такъ назывался. – Въ Валсамонове толкованіи сего правила прибавлено еще: Epismodi festum est alienum et ea quae dicuntur Rusalia» [...]

Доповнення до арк. «Оглавленіе правилъ»:

арк. 1, ряд 1 – «На Амвонъ безъ малыхъ ризицъ не восходити, листъ 75 на обороте и листъ 188»; внизу – «Бракъ третій дозволяется, листъ 240».

арк. 2 – [до «Бесный»]: «да не будетъ причетникомъ» [...]

арк. 3 – [до «вдовица»]: «отлучается, а вдовецъ только запрещеніе пріемлетъ двоеженца»; «Врача жидовина не призывать, листъ 180 на обор.»

арк. 3 зв. – «Дары, церкви данныя, не возвращать даятелю, листъ 216».

арк. 9 зв., внизу – «Еп[ис]копъ, пресвитеръ и діаконъ, пока не обратитъ въ православіе всехъ своихъ домашнихъ, не можетъ поставленъ быть, листъ 133».

арк. 13, внизу – «Женъ чужихъ духовнымъ въ доме не держать, листъ 32».

арк. 14 зв., [до «Игроков»] – «При играхъ быть священнику запрещаетъ Правил. Св. Апостолъ 43 [...]»

арк. 16 зв., внизу – «Крестить въ три погруженія, листъ 13 на обороте».

арк. 17 зв., [«Л»] – «Литургіи въ домахъ не совершать, листъ 84 [...]».

арк. 19 зв., внизу – «Монастырямъ мужскимъ не быть вместе съ женскими, листъ 217».

арк. 21, [до «Наставленіе»] – «Наследство въ духовныхъ местахъ не должно быть, лист. 21, 70» [...]

арк. 22, внизу – «Въ олтарь женамъ и мирянамъ не входить, кроме царя и господства, лист. 81, лист. 199 на обор.»

арк. 22 зв., [після «Опресноки»] – «Оригену и ученикамъ его проклятіе, лист. 173 [...]»

Кир4067п. III–44/274.

[Кормчая. Ч. 2-я, содержащая в себе правила о[те]ц и греческих царей узаконения.] – [Москва, 1787].– [1], 2, 325, 16, 37 арк.; 2°.

Автограф Є. О. Болховітінова:

дод. арк. перед шмуцтитулом – примітка: «Что и до напечатанія сей Кормчей древніе списки состояли изъ двухъ частей, то смотр. Продолженіе древней рос. вивлиоθ. С.П.Б., часть 3, стран. 46. Въ одномъ изъ древнихъ списковъ во второй части найдена Руская правда. Въ ней также написаны римскіе законы, изданные Юстиніаномъ и последовавшими греч. императорами. Смотр. Судебникъ царя Иван. Вас. по списку Попова» [СПб., 1768].

шмуцтитул – допов.: «Объ употреблявшейся въ Россіи и по гражданскимъ судамъ Кормчей смотр. Карамзина Исторію, том. III, прим. 222 и VI, примеч. 324. – А въ Уложеньи царя Ал. Мих. только въ XIV главе О крестномъ целованіи выписка изъ Кормчей. Но при Судебнике цар. Ивана В. по списку Попова находится прибавленіе и изъ Кормчей. Напр. изъ сей части листъ 161 и след. Сія вторая часть заключаетъ въ себе выписки изъ новеллъ Іустиніановыхъ, три новеллы императора Алексея Комнина о поставленіи въ священный чинъ и о обрученіяхъ, помещенныя также въ Готфридовомъ изданіи Corporis juris civilis и въ Леунклавіевомъ Synopsis; новеллу Константина Великаго о судныхъ делахъ; новеллу Леона и Константина, помещенную отчасти также въ Леунклавіевомъ синопсисе; выписки изъ Гарменопулова Epitome juris civilis, названнаго отъ προξειρον νομων ετ Εξαβιβλος и многія правила греческихъ отецъ и некоторыхъ рускихъ. Кругъ (Kritischer Versuch zur aufklärung der Bisantinischen Chronologie, стран. 66, примеч.) думаетъ, что все гражданскіе законы, въ Кормчей находящіеся, почерпнуты непосредственно изъ Василикономъ, но это несправедливо».

зв. титулу – допов.: «Въ сей части Кормчей, во первыхъ, сложены Конст. Арменопуловы две книги [...]».

дод. 2 арк. після титулу – реєстр писаря з поміткою Є. О. Болховітінова на початку: «E Fabricii Biblioth. graec. (edit 3, vol. XII, pag. 433) Indiculus ad Harmenopuli Promtuarium [...]»; в кінці – «Изъ сличенія сего реестра съ 2-ю частію Кормчей можно видеть, что тутъ Арменопулово, а что сверхъ того прибавлено».

до гл. 42 – допов.: «Никита сей жилъ около 1050 – см. на конце въ первомъ изданіи гл. 47 Никиты мниха О опреснокахъ, а О фрязехъ и латинехъ – глав. 48»; «Сія то 48-я глава кажется особенно взята изъ Арменопуловой книги Proxeiron nomwn. vid. Fabricii Biblith. graeca, edit III, vol. XII, pag. 431. Но кажется и другія [...] – А что у Арменопула сія глава разделена на 40 граней [...] У Арменопула при Руской книге помещены и leges agraniae Justiniani, но здесь ихъ нетъ и нетъ ни въ Соф., ни въ болгар., а есть при Судебнике царя Ивана Васильев. по списку Попова, издан. въ С.П.б. 1768 [...] и другія статьи изъ сей же главы но иного перевода, что сдесь и отмечено».

арк. 7, «Заповедь 1» – допов.: «Въ одномъ списке Кормчей, сходномъ въ тексте съ сею печатною, кроме порядка главъ находящихся у купца Лаптева, сія глава приписана Григорію Архіепископу Акрагонскому. Confer. Allemanni Biblioth. Judes

[...] II.451. – [...] VI.34. Collectio 87, cap[...] Biblioth. canonica voellii, pag. 603. – Corpus juris justelli, pag. 1315. Сіи статьи извлечены изъ Новеллъ Юстиніановыхъ 5, 6, 32, 46, 56, 67, 83, 123 и 131. Novella Justiniani 87. Въ Соф. это глава 21, но другой переводъ. А инде много похожъ и на сей переводъ [...] переправленъ съ того. Въ болг. почти сей переводъ. Сличеніе съ Corpus juris justelli, pag. 1315, opus Ioannis Scholastici indidem extractum [...]»

арк. 49 зв. – примітка [до «От различных титл»]: «Откуду взято – не известно, а собрано изъ различныхъ титлъ. Въ Соф. это глав. 22, а переводъ сей же точно. И также въ болг. Nomocan. Plotii, tit. I, cap. VIII».

ряд 11 – примітка: «См. выше листъ 19 на обороте».

ряд 4 зн. – примітка: «Хиланд. соборъ пров. 25 у [...] I.141 et Plotii Nomoc. XI. IX».

арк. 242, вгорі – примітка: «Сія статья подъ надписью Demetrii Syncelli metropolitani [...] находится у Левенклавія, tom I, pag. 399, но здесь не все. Тоже въ Соф. и въ Румянц.»

арк. 245 – «После сего въ Соф. следую[тъ] степени и расписаніе родства, но нетъ [...] выше съ 203 по 224 листы здесь».

арк. 283, «Правило иереом» – допов.: «Іоанна Милостиваго 16»; «...и въ Стоглавный соборъ глава 15 и 16. Сей же переводъ и въ Соф.»

арк. 283 зв. – примітка: «О сочиненіяхъ Іоанна Милостиваго ничего не упоминаютъ ни Фабрицій, ни Каве, ни Маттей. Жизнь его описалъ Іоаннъ Дамаскинъ».

арк. 9, 2 рахунку – допов.: «Миллеръ въ своей Всеобщей исторіи, кн. XIII, гл. V пишетъ: «Папа не былъ верховнымъ (Suzerain), но и не зависелъ ни отъ кого. Его избирало духовенство и народъ, а императоръ утверждалъ и вверялъ ему управленіе императорскими землями следующими словами: «Въ силу сего акта мы даемъ св. Петру и тебе, представляющему его, такъ какъ и всемъ крестникамъ твоимъ, городъ и княжество Римское [...]»

Примітки, позначки NB, підкреслення, дати – червоним і чорним чорнилом, простим олівцем (чорнило вицвіло).

Кир5060п. III–45/275.

Див. також ст. про цей пр. «Кормчої» у ст.: К библиоманам // Киев. губ. вед. – 1846. – № 52. – С. 526–527. – Часть неоффициальная.

Соп. 581; Петров, Бирюк, Золотарь 1123.

НБУВ ВС.

74. Голос, представленный Комитету Благодетельнаго общества членом онаго, архимандритом Евгением, 29 октября 1802 г. // Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий: Сборник материалов для биографии митрополита Евгения, изданный в память столетняго юбилея его рождения 18 декабря 1767–1867 г. – Санктпетербург: Типография Товарищества «Общественная польза», 1871. – С. 155–158. – Загл. обл.: Евгениевский сборник. Материалы для биографии митрополита Евгения... – Вып. 1.

Див. також лист Є. О. Болховітінова до В. Г. Анастасевича про кн. П. І. Кеппена «Устав имп. человеколюбиваго общества» (СПб., 1817): «Некогда видел я у Витовтова до 70 томов обществ человеколюбивых по Европе уставов, прожектов,

декламаций и разщетов. Прокламация Петербургская объявляет все Европейския сии общества малоуспешными. Из сего можно заключить, что легче быть человеколюбивым писателем, нежели исполнителем ... Есть Измайлова небольшая книжка, *Разсуждение о нищих,* напеч. в 1804 году, вскоре по открытию Спб. комитета благодетельнаго общества, где и я был членом: там выведены очень резкия истины, насчет нищих вообще и особенно пенсионных, а потому она крайне не полюбилась филантропам и тогда же была конфискована» (Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 12. – С. 626).

Див. також неопубліковані пр.: Проект (1802).

Шмурло 76; Шмурло 2. – С. XLIX, 364–365.

75. Пастырское увещание о прививании предохранительной коровей оспы // Там же. – С. 159–180. – Передрук з окремого видання 1813 р.

Див. каталог II, № 18.

75.1. Краткое пастырское увещание о прививании предохранительной коровей оспы // Тульския епархиальныя ведомости. – 1889. – № 6, 7.

Див. каталог II, № 18.4.

76. [Замечания на «Историю Ольвии» П. И. Кеппена] // Записки Одесскаго Общества истории и древностей. – Т. 8: С VI литографированными *листами.* – Одесса: В гор. тип. содерж. Х. Алексомати, 1872. – С. 410–411. – У ст.: Мурзакевич Н. Н. Митрополит Евгений и академик Кеппен.

IP НБУВ. – Ф. V. – № 715. – Арк. 4–5.

НБУВ ВК.

77. Предложения преосвященнаго Евгения Вологодскому семинарскому правлению (7.I.1809; 15.III.1809); Предложения преосвященнаго Евгения Вологодской духовной консистории (25.VI.1809; 13.VIII.1812; 17.IX.1812) // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1873. – № 17. – С. 596–599, 609–611. – У ст.: Несколько материалов для истории Вологодской семинарии и для биографии преосвященного Евгения (Болховитинова), бывшаго епископа Вологодскаго, впоследствии митрополита Киевскаго / От П. И. Савваитова.

Вказано: «Извлечены из бумаг покойнаго митрополита Евгения, переплетенных в особую книгу, в которой собраны разные собственноручные его заметки, письма к разным лицам, предложения, данные им консисториям и семинарским правлениям в Вологде, в Калуге, в Пскове и Киеве, и проч.» (с. 595–596).

НБУВ ВК.

78. Расписание, каким предметам в Вологодской семинарии с 1810 года обучать студентов и учеников // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1873. – № 17. – С. 604–609.

79. Приказ преосвященнаго Евгения Кадниковскаго Николаевскаго собора священнику и духовнаго правления присутствующему Алексею Скворцову (29.VI.1811) // Там же. – С. 611.

80. Записка о разговоре с двумя духоборцами, архимандрита Евгения, в последствии митрополита Киевскаго / Сообщ. Н. С. Тихонравов // Чтения в императорском Обществе истории и древностей Российских при Московском университете: Повременное издание под заведыванием О. М. Бодянскаго. – 1874. – Октябрь–Декабрь. – Кн. 4. – Москва: В Университетской типографии (Катков и К°), на Страстном бульваре, 1874. – С. 137–145.

Короткий опис бесід, 66 питань-відповідей.

З рукопису «Записка о разговоре с двумя тамбовскими духоборцами».

В автобіографії Є. Болховітінова вказано: «Исследование исповедания духоборческой секты, представлено ... в Св. Синод 1806 года, по случаю появившагося в 1791 г. в Екатеринославле исповедания их и по случаю присланных в 1803 г. в Александро-Невскую лавру для увещания двух Тамбовских духоборцев, с коими и переговоры приобщены при сей же книге, которая находится в Архиве Св. Синода и в Библиотеке Киевской академии» (СПб. ДА. – № 82. – С. 119–134).

«Исследование» уривками увійшло у дослідження О. Новицького «Духоборцы» (К., 1832 та ін.) – див. даний каталог, № 52.

ІР НБУВ. – Ф. 301: КДА (П). – № 286. – Арк. 122–138; Ф. 312: КСС. – № 530/328. – Арк. 139–155.

Биография. – С. 15 (№ 20); Пономарев. – С. 207; Шмурло 1, 74; Шмурло 2. – С. LVIII, 291–292; Белокуров 1835.

НБУВ ВК.

81. Приветственная речь префекта Воронежской семинарии Евфимия Болховитинова, обращенная к Астраханскому архиепископу Тихону в июле 1792 г. // Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни. 1767–1804. – С.-Петербург: Типография В. С. Балашева, 1888. – Приложение 1. – С. 395. – (Фр. м.).

П1289.

Великому Господину Преосвященнейшему Тихону… – Воронеж, 1792. – 7 арк.

Писарська копія з доповненням Є. О. Болховітінова. На арк. 8 – автограф Є. О. Болховітінова: [Державин Г. Р.] Епитафія Суворову. Къ Снигирю.

НБУВ ВС, Н468(29). – Арк. 7–7 зв. – Список. Підпис – автограф Є. О. Болховітінова: «Сочинилъ Е.»

Шмурло 1, 24; Шмурло 2. – С. 101, 395, 425; Федосова 17.

НБУВ ВС.

82. Предложения Вологодской дух. консистории преосвященнаго Евгения (Болховитинова), епископа Вологодскаго и Устюжскаго о вменении в обязанность причту кафедральнаго собора каждодневно ходить в церковь, для общаго на клиросах пения и чтения, 1811 года, авг. 30 дня // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1888. – № 20. – С. 412–413. – У ст.: Н. С. [Суворов Н. И.] Из прошлаго Вологодской епархии.

НБУВ ВК.

82.1. [Резолюции Евгения, епископа Вологодскаго] // Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1889. – № 1. – С. 11–12; № 2. – С. 19–26; № 3. –

С. 37–43. – У ст.: Суворов Н. И. К биографии преосвященнаго Евгения Болховитинова, бывшаго епископа Вологодскаго, впоследствии митрополита Киевскаго.

НБУВ ВК.

83. [Наставление оканчивающим курс Киевской семинарии, 8 июля 1835] // Киевския спархиальныя ведомости. – 1894. – № 10 (16 мая). – Ч. неоффиц. – С. 277–280. – У ст.: П[ротоиерей В.] Марковский. Из воспоминаний о митрополите Евгение.

Володимир Марковський уточнив, що цей текст – не автограф півторагодинної промови Є. О. Болховітінова, а переказ: «Берусь изложить, хотя сжато и отрывочно, то, что осталось у меня в памяти и в сердце из наставлений незабвеннаго, присноповинаємаго владыки Евгения ... приблизительно следующее...»

НБУВ ВК.

83.1. ... // Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – Киев: Тип. Акц. Об-ва «Петр Барский в Киеве», 1914. – С. 236–238.

П2689.

НБУВ ВС.

84. Слово на погребение ея превосходительства генерал-поручицы Наталии Дмитриевны Чертковой, супруги Воронежскаго наместника, скончавшейся мая 21 дня 1790 года в Воронеже // Богословский вестник, издаваемый Московскою духовною академиею... – Сергиев Посад: 2-я тип. А. И. Снегиревой. – 1896. – Апрель. – С. 24–29. – У ст.: Зверев С. Надгробное слово префекта Евфимия Болховитинова. 1790.

Перша проповідь Є. О. Болховітінова. Публікація з автографа Воронезького губернського музею.

Див.: Памяти митрополита Евгения Болховитинова: Каталог V юбил. выставки. – Воронеж, 1912. – С. 5 (помилково вказ. 1897 р.).

85. Историческое разсуждение вообще о древнем христианском Богослужебном пении и особенно о пении Российския церкви, с нужными примечаниями на оное Митр. Евгений (Болховитинов) // Русская музыкальная газета. – 1897. – № 7–8 (Июль–Август). – Стб. 1019–1036.

Примітка редактора: «...статья представляет перепечатку старинной, ставшей ныне большой редкостью брошюры, изданной в 1804 г. Список ея обязательно доставлен в редакцию почтенным иеромонахом Парфением Киево-Печерской Лавры ... статья принадлежит перу митрополита Евгения (Болховитинова), одного из первых знатоков истории православного пения».

НБУВ ВМ.

86. Описание церковной встречи в Киеве е. и. в. государыни императрицы Александры Феодоровны и ея императорскаго высочества великой княжны Марии Николаевны / Сообщил А. Мердер // Киевская старина – 1902. – Том LXXVIII. – Июль–август. – С. 15, 20–23. – У ст.: Посещение Киева императрицею Александрою Феодоровною в сентябре 1828 года.

Вказано, що знайдено «...в местных архивах ... доставлено 23 сентября от митрополита Евгения с письмом губернатору П. Ф. Желтухину».

Написано 18–22 вересня 1828 р. і опубліковано Є. О. Болховітіновим у кн.: [Болховитинов Е. А.] Описание Киевопечерской лавры. – Изд. 2-е, испр. и умнож. – К., 1831. – Прил. № 37. – С. 357–361.

НБУВ ВК.

86.1. I. Предложение духовенству Махновскаго повета, как встречать Государя-Императора Николая Павловича и Государыню-Императрицу Александру Феодоровну во время их проезда чрез сей повет; II. Инструкция священно-церковнослужителям г. Киева на случай встречи е. и. в. 1828 г. 16 сентября // Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – Киев: Тип. Акц. Об-ва «Петр Барский в Киеве»..., 1914. – Приложение 3. – С. 266–269.

П2689.

Є. О. Болховітінов також опублікував у додатках свої повідомлення про ці події (1831, передруковано 1847 р.):

Описание церковной встречи в Киеве е. и. в., государя императора, Николая Павловича // [Болховитинов Е. А.] Описание Киевопечерской лавры. – Изд. 2-е, испр. и умнож. – К., 1831. – Прил. № 38. – С. 361–363;

Описание церковной встречи в Киеве их имп. высочеств, великаго князя Михаила Павловича, великой княгини Елены Павловны и великой княжны Марии Михайловны // Там же. – Прил. № 39. – С. 363–364.

Див. варіант: ІР НБУВ. – Ф.160. – № 302 – Инструкция Киево-Печерской лавре на случай прибытия имп. Александры Феодоровны в Киев. 1828. – 7 арк.

НБУВ ВС, ІР.

87. Предложение о приготовлении возрастных священно-церковно-служительских детей к причетническим местам и о побуждении духовенства отдавать детей своих в училища (1827) // Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – Киев: Тип. Акц. Об-ва «Петр Барский в Киеве»..., 1914. – Приложение 1 – С. 260–263.

П2689.

НБУВ ВС.

88. Инструкция сотрудникам попечительств (1823); Инструкция благочинным монастырей (1824) // Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – Киев: Тип. Акц. Об-ва «Петр Барский в Киеве», 1914. – Приложение 2, 4. – С. 263–266; 269–273.

Тексти інших численних розпоряджень і резолюцій митрополита Є. О. Болховітінова опубліковані уривками С. М. Карповим у хронологічному порядку: по впорядкуванню «Киевской дикастерии делам» (с. 25–31), «дел в духовных правлениях» (с. 41, 44–48), «избрания благочинных» (с. 52–59), «о штатных назначениях и экзаменах» (с. 67–68), «о пьянстве и наказаниях священников» (с. 73–75), «о самовольных отлучках» (с. 76), дозвіл «печь и продавать просфоры только вдовам духовного звания» (с. 92–93), «о свечной продаже» (с. 104–105), «о порядке церковной службы» (с. 123–125), захист кріпаків від знущань господарів євреїв (с. 136), «о церковных старостах» (с. 113–116), донесення священиками про дії польських повстанців (с. 136–143), про передачу костьолів православним (с. 130).

Зокрема, митрополит вимагав (1822) єпархіальні «описи церковному имуществу и книгам» (с. 102), зобов'язав церковні причти придбати необхідні богослужбові книги, клопотався про заборону продажу уніатських видань на сільських ярмарках (с. 116–117, Імп. указ 1825 р., № 91). Він розпорядився зібрати по єпархії уніатські Требники, Акафістники та ін. і надіслати до Києва – отримано тільки з Липовецького 1831 р. і Черкаського 1834 р. повітів.

Митрополит опікувався упорядкуванням б-ки КСС з 1822 р.: «Прошлого октября 4-го, желая осмотреть библиотеку Киевософийскаго собора, заметил я оную в безпорядке и некоторых любопытнейших книг отыскать не мог по каталогу, который притом никаким присутственным местом и высшим начальством не засвидетельствован ни по листам крепою, ни шнуровою печатью; и хотя я приказал привести оную в порядок, но доселе о том не имею сведения. А как сия библиотека, по каталогу замечательная редкими книгами и наипаче рукописями, составляет немаловажное сокровище собора, то дикастерии не медля справиться по делам: 1/ есть ли в архиве ея какие-нибудь письменныя сведения, – откуда, когда и какими книгами она первоначально и постепенно обогащалась, и есть ли справные каталоги или копии оных? 2/ есть ли при дикастерии рапорты о сдачах и приеме сей библиотеки при разных переменах соборных начальников, и кто ныне библиотекарем? 3/ были ли, на основании указов Св. Синода 1722 г. авг. 4 и 1802 г. авг. 31 дня, рапорты ... с известием и о библиотеке. – О всем сем учинить справку и, собрав самые документы, не медля представить мне оные». Оскільки не було знайдено ніяких відомостей, то митрополит знову вимагав пояснень від протоієрея з братією, а після повернення з Петербурга вирішив: «...так небрежливы о книгах, собранных для просвещения, не бывают и совестные невежды» (6.X.1827) і сам доручив навести порядок священику М. Кочоровському (с. 242–244).

Див. також даний каталог № 66, 70, 70.1, 89.

П2689.

НБУВ ВС.

89. Инструкция типографии Киевопечерския лавры, под главным управлением настоятеля и духовного собора, а под надзиранием типографа. Типография Киевопечерския лавры состоит из пяти отделений: 1) материальное, 2) книгосодержательское, 3) книгопродавческое, 4) наборное и книгопечатальное, 5) словолитное // Книги гражданського друку, видані на Україні. XVIII – перша половина XIX століття: Каталог / Склав С. О. Петров. – Харків: Редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР, 1971. – Додатки. – С. 226–233.

Рец.: Молодчиков О. В. С. О. Петров. Книги гражданського друку... // Укр. іст. журн. – 1971. – № 11. – С. 145–146.

Списки: ЦДІАК України. – Ф. 128: КПЛ. – Оп. 2 (тип). – Спр. 265 – Инструкция митр. Евгения о технике книгопечатания (1836); ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 2984. – 28 арк. (1834 р.); Ф. 312: КСС. – № 414/385. – 26 арк.

Див. лист митр. Євгенія до начальника друкарні КПЛ: «О. Типографъ! Пришлите мне: 1) оригиналъ «Кіевскаго синопсиса» цензурова[нный], естьли онъ въ типографіи не надобенъ, 2) тетради къ типографскому искусству принадлежащія, както о вареніи чернилъ и пр., кои я вамъ доставалъ изъ Петербурга. Е. М. К. 23 марта 1836 г.»

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 258 (№ 225).

Див. також матеріали про заслуги митрополита Євгенія по впорядкуванню діяльності друкарні КПЛ з цитуванням і переказом архівних справ: Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – К., 1914. – С. 175–183 (Справи № 403, 460, 461, 482, 488, 496, 508).

НБУВ ВС, П1495.

Петров 3. – С. 10–12.

90. Первая биография В. С. Сопикова, написанная Евгением Болховитиновым // В. С. Сопиков в Императорской публичной библиотеке. – Ленинград, 1973. – № 6. – С. 40–50. – Под загл.: «Неопубликованные материалы, связанные с жизнью и деятельностью В. С. Сопикова».

Стаття була надіслана Є. О. Болховітіновим В. Г. Анастасевичу (28.X.1821): «Посылаю ... биографию Сопикова, мною написанную для Словаря. Прочтите, и если что знаете, приправьте, прибавьте, убавьте и возвратите. По Вашей задаче думал было я тут включить историю библиографии Русской, но увидел, что сим разсказом надобно будет отнять у покойника честь первенства; ибо первый систематический у нас библиограф – Бантыш-Каменский, а первый алфавитный и обстоятельный – Новиков. Но к числу библиогностов или рецензентов нельзя Сопикова и причитать. В этом у нас честь первенства принадлежит Миллеру в Ежемес. Сочин.» (Древн. и новая Россия. – 1881. – Т. 19. – № 2. – С. 293–4).

Чтения. – С. 58, 14 (указ).

91. Историческое изображение Грузии // Шарадзе Г. С. Евгений Болховитинов – первый русский руствелолог: Очерк из истории руствелологии. – Тбилиси, 1978. – 120, [5] с. – Приложение. – 100, [5] с.

НПБУ.

92. [Рецензия на два сонета: неизвестного автора и Розанова Ф. Ф.]: В-й К-ъ Г-ъ З-ъ. Плач на кончину его высокоблагородия, Авксентия Алексеевича Иевлева, воспоследовавшую 1790 году, сентября 23 дня. – [М., 1790]. – [1], 1 с.; 8°.

В «Сводном каталоге русской книги гражданской печати XVIII века. Дополнения» (М., 1975. – Т. 6) вказано: «Экземпляр ЦНБ АН УССР в конволюте, принадлежавшем Евгению Болховитинову. На обороте рукой автора написан «Сонет на смерть его высокоблагородия Авксентия Алексеевича Иевлева», а далее на 16 стр. письмо Евгения Болховитинова автору с разбором печатного сонета».

Але насправді йдеться про тексти двох віршів, до того ж сонет на звороті записано саме рукою Болховітінова, а його лист – іншим почерком (таким самим, як у чистовій копії перекладу праці Е. Віхельхаузена «О болезни покойнаго князя Павла Гагарина»), проте з правками Є. Болховітінова.

Автограф Є. О. Болховітінова (правки літер, доповнення тексту – виділено курсивом):

«Сонетъ на смерть его высокоблагородія Авксентія Алексеевича Іевлева.

Что слышу? – Іевлевъ ужъ мертвъ! – о весть ужасна!

О непредвидимый и горестный мне слухъ!

О смерти наглая коса, коса напрасна!

Почто насильственно его сражаетъ вдругъ?

Почто несчастную супругу огорчаетъ,
И осуждаетъ векъ во сетованьи жить?
Почто въ сиротскихъ дщерь рыданьяхъ погружаетъ?
Почто и мне велитъ горчайши слезы лить?
Достойна казни сей душа убійцы зверска;
Достойна оныя его десница дерзка,
Почто ж ты власть сію явила не надъ нимъ?
Ахъ! Твой уставъ такой, не вдругъ карать повинныхъ:
Но Богъ давъ власть тебе скорей разить невинныхъ,
Ущербъ сей наградитъ блаженствомъ въ векъ своимъ.

Государь мой.

Два сонета на смерть г. Іевлева, одинъ [перекр. «написанной»] *письменной*, а другой печатной, я отъ васъ получилъ. Вы уведомляете, что письменной [перекр. «сонетъ»] *сочиненъ* прежде, нежели печатной, *и у сочинителя печатнаго былъ при сочиненіи предъ глазами; да и сочинитель печатнаго для того и приступилъ к сочиненію своего, что письменной сонетъ ему не понравился. Итакъ, вы недоверяя ему,* просите, чтобы я прислалъ вамъ объ нихъ свое мненіе. Въ удовольствіе ваше я сіе сделалъ, и что какъ въ одномъ, такъ и въ другомъ достойно сужденія, при семъ письме въ примечаніяхъ вамъ предлагаю, будучи такъ какъ былъ всегда. Государь мой вашъ покорный слуга Н.

Вообще *для лучшаго сужденія* надобно прежде знать, что такое есть сонетъ и какія его правила; что самое изъясняетъ намъ Депрео *Боало* въ своемъ Стихотворчес. Искусстве. Онъ говоритъ, что Аполлонъ

«Voulant pousser à bout tous les Rimeurs François.
[...] Un Sonet sans defaut vaut seul un long Poëme».

То есть

«Аполлонъ, желая [перекр. «довести до крайности»] *загнать въ тупикъ* всехъ
французскихъ рифмачей, изобрелъ строгіе
законы Сонета, и определилъ, чтобы въ двухъ
равностопныхъ четверостишіяхъ рифма
двумя звуками поражала слухъ восемь
разъ; и чтобы потомъ шесть стиховъ
искусно разпоряженныхъ смысломъ разделяемы были на два троестишія. Наипаче
изъ сего рода стихотворенія онъ изгналъ
вольность, запретилъ, чтобъ слабой стихъ
въ него никогда не входилъ, и чтобъ слово,
однажды въ немъ положенное, не дерзало
паки въ немъ показываться. Впрочемъ,
онъ его обогатилъ верховною красотою:
Итакъ, безпорочной и исправной Сонетъ
одинъ стоитъ долгой Поемы».

Вотъ первое мое правило, по которому я сужу о вверенныхъ отъ васъ мне сочиненіяхъ. Второе *более* общее находится у того же Боало:

«Surtout qù en vos ecrits la langue révérée,
[...] Est toujours, qui qù il fasse, un mechant ecrivain».

То есть

«Наипаче во всехъ вашихъ сочиненіяхъ
почтенный языкъ и при всехъ самыхъ
великихъ вашихъ погрешностяхъ да будетъ
вамъ всегда священнымъ; тщетно
вы меня поражаете согласнымъ звукомъ,
естли есть притомъ слово въ смысле
несвойственномъ или оборотъ, т. е.
синтаксисъ словъ неправильной; мой
умъ не терпитъ пышнаго грубаго слога, ниже
въ надутомъ стихе кичливой погрешности
противу правилъ. Словомъ скажу: безъ
языка самый знаменитый писатель, чтобы
онъ ни делалъ, всегда будетъ худымъ писателемъ».

Итакъ, по руководству сихъ то Боаловыхъ наставленій и притомъ логическихъ правилъ, должно мне разбирать, а вамъ поверять мое разбираніе. Впрочемъ, вы простите мне некоторыя щекотливыя и колкія для сочинителей сихъ Сонетовъ выраженія. Мне нельзя было отъ нихъ удержаться, какъ вы сами то понять можете...

Примечанія на первой Сонетъ.

Предложеніе сего сонета есть такое: 1/ смерть похитила жизнь *г. Іевлева напрасно; 2/ она огорчаетъ симъ оставшихся въ живыхъ его близкихъ; 3/ но самому ему доставляетъ за невинность блаженство.*

Приступъ взятъ отъ нечаянности приключенія. Перьвая часть предложенія содержится въ третьемъ и четвертомъ стихе. Пятой, шестой, седьмой и осмой стихъ изображаютъ действіями сей смерти, причиненными оставшимся въ живыхъ, вторую часть предложенія. Девятой, десятой и одиннатцатой стихи изъясняютъ слово предложенія, напрасно, противоположеніемъ убійцы. Последніе три стиха содержатъ третью часть предложенія, т. е. что смерть сія ему не такъ, какъ ближнимъ его, есть несчастіе, но паче доставляетъ блаженство.

Предложеніе правильно и кругло. Приступимъ къ подробному разбиранію. Четвертой стихъ кажется не плавенъ потому, что заключаетъ въ себе два наречія насильственно и вдругъ, а наипаче односложное слово *вдругъ,* положенное въ рифму, обезображиваетъ оной.

Ст. 5. Почто и пр.: многократное повтореніе сего слова есть главной порокъ сего сонета по Боалову первому правилу.

Ст. 6. во сетованьи жить. Слово сетованьи нестерпимо въ стихахъ не потому только, что оно многосложное, но потому наипаче, что на [перекр. «четвертомъ»] *третьемъ* слоге отъ конца имеетъ удареніе.

Ст. 8. горчайши слезы и пр.: слово горчайши *въ уравнит. степени* сверхъ того, что обветшалое уже по употребленію, противно и чистоте языка.

Ст. 9 и 10. душе убійцы казнь смертная приписана несвойственно, а после отъ души далекъ переходъ до десницы и [перекр. «чаще»] *также* приписаніе ей неупотребительно.

Ст. 13. Но Богъ давъ власть и пр.: истинна, что смерть скорее разитъ невинныхъ, не безъ изъятія, хотя и много тому находится примеровъ, и положена разве только для противоположнаго соответствія истинне, содержащейся въ предъидущемъ сти-

хе, и клонится съ последующимъ стихомъ къ некоторому успокоенію и утешенію сроднико[въ] воображеніемъ невинности и вечнаго блаженства покойнаго.

Вообще штиль сего Сонета отчасти соответствуетъ правилу Боалову, однако жъ не совсемъ.

Вотъ что я заметилъ въ первомъ Сонете. Приступимъ теперь къ последнему, которой кажется мне достоинъ большихъ замечаній...

Примечанія на второй Сонетъ.

Предложеніе сего Сонета все взято изъ перваго и умножено еще однимъ членомъ, т. е. *друзья, потерявъ его, будутъ сохранять въ сердцахъ своихъ его память.* Приступимъ къ подробному разбиранію.

Ст. 1. Какое зрелище!... что взоръ мой *поражаетъ!...*

Въ семъ стихе нетъ естественнаго порядка въ изображеніи.

Какое зрелище! Значитъ больше нежели: что взоръ мой поражаетъ! Взоръ поражаетъ нечто еще какъбы невозвратное: а какое зрелище показываетъ уже узнанную вещь, но удивительную или ужасную. Итакъ, по порядку явленія надлежало первое положить после, сіе то причиною того, что съ начала сего стиха Какое зрелище!.. размахъ великъ, но вдругъ ослабеваетъ *отъ* словъ: что взоръ мой поражаетъ!...

Ст. 2. Добычей смерти сталъ благотворитель мой!

Первой стихъ обещалъ картину и изображеніе предмета, и слушатель, внявъ его, ожидаетъ обещаннаго: однакожъ parturiunt montes ... или по руски: море обещается; и вместо обещаннаго здесь выливается простое предложеніе: добычей смерти сталъ благотворитель мой. Да и во всемъ сонете нетъ никакой обещанной картины. Слово благотворитель изъ приказной фабрики и не употребляется въ чистомъ россійскомъ слоге, а паче нестерпимо въ стихахъ.

Ст. 3. Злодейство нить драгихъ его дней *прерываетъ.*

Нить дней вместо нить жизни тропъ неупотребительной. Тропъ нить жизни произошелъ изъ древнаго баснословія. Древніе стихотворцы представляли трехъ Паркъ: Клоту, Лахезу и Атропу; первую и вторую прядущими, а последнюю ножницами перерезывающею или пресекающею (а не прерывающею) жизнь человековъ. Нигде у древнихъ стихотворцевъ не видно, чтобы въ семъ тропе вместо жизни положено было слово дни, да и нельзя сего сказать. Ибо жизнь человеческая, имеющая продолженіе безпрерывное, подобна нити, имеющей также безпрерывное протяженіе, а дни счисляющіеся количествомъ собирательнымъ, не имеютъ себе подобія въ ните.

Ст. 4. Какой ударъ свершенъ жестокою судьбой!

Стихъ сей сказанъ для израженія страсти: но слово какой ослабляетъ всю его силу и не соответствуетъ намеренію, да и смыслъ сего стиха кажется не очень соответствуетъ предыдущему. Ибо действіе приключенія сего прежде приписано смерти, а здесь приписуется судьбе.

Ст. 5. Разлука горькая!.. Несчастная супруга!

Разлука къ сочинителю ли, имеющему покойника благотворителемъ своимъ относится, или къ супруге и дщери, неизвестно. Въ первомъ случае не можетъ назваться разлукою. Ибо разлука говорится о лицахъ, близкимъ и теснымъ союзомъ соединенныхъ, и почти о равныхъ, а не о благодетеле и о благодетельствованномъ;

и нельзя сказать: я съ благодетелемъ моимъ разлучаюсь, но я его лишаюсь. Естьли же сказано разлука относительно къ супруге и дщери, то связь сихъ словъ съ последующими не изображена.

Ст. 6. Судьба велитъ тебе во сетованьи жить.

Последнее полстишіе выписано вместе и съ погрешностію заключающеюся въ ономъ изъ перваго Сонета; о чемъ смотреть должно *тамъ*.

Ст. 7. О нежна дщерь! и ты лишась любезна друга.

Стихъ сей изъ хуждшихъ во всемъ сонете. Восклицательная частица о! здесь совсемъ не къ месту. Надлежащее ея употребленіе бываетъ при нетерпеливости страсти или при обращении къ важному лицу: но здесь ни того ни другаго совсемъ нетъ.

2-е. Назвать отца дочери любезнымъ другомъ ни въ какомъ смысле не годится. такъ что непристойность сія никакого дальняго не требуетъ и объясненія.

3. Слово нежна лучше приличествуетъ супруге, а не дщери. Ибо оно употребляется более въ любовномъ смысле, и еще, кроме лица родителей въ отношеніи къ детямъ, ни о комъ не говорится понадлежащему.

Ст. 8-й. Осуждена по немъ горчайши слезы лить.

Последнее сего стиха полстишіе взято также безъ размышленія изъ прежняго сонета и имеетъ следовательно тотъ же порокъ, какой тамъ при семъ показанъ.

Ст. 9. Ущербъ сей хотъ великъ, оне о томъ рыдаютъ;

Сочинитель отъ обращенія, которое онъ зделалъ къ супруге и дщери, вдругъ обращается къ размышленію и оное начинаетъ уступленіемъ:

Хотя ущербъ сей великъ, но оне о томъ рыдаютъ.

Правда, смыслъ сей худъ, но такъ его понимать заставляетъ стоящая въ конце стиха точка съ запятою (;) или, можетъ быть, сто опечатка. По крайней мере недостатокъ связи между двумя первыми членами сего полупериода т. е.: между словами великъ, оне затемняютъ смыслъ онаго. Смотри о семъ примечан. на 12 стихъ. 2-е. Слову ущербъ *противу* *втораго Боалова правила* здесь ненадлежащій данъ смыслъ. Ущербъ есть потеря части изъ какого нибуть целаго: а когда все что нибуть теряемъ, то *говорится не* ущербъ, *но* потеря или лишеніе. Напр.: можно сказать ущербъ чести, богатства и про. Но нельзя сказать ущербъ супруги или отца, разве только разумея многихъ супруговъ или отцовъ, и одного изъ нихъ ущербъ. Слово сіе употреблено и въ прежнемъ сонете, но тамъ относится оно къ усопшему и въ смысле надлежащемъ. Жизнь человеческая есть двоякая 1/ телесная и 2/ духовная. Покойникъ имеетъ ущербъ въ жизни, но только отъ телесной, а не всю жизнь онъ потерялъ. Ибо осталась ему еще духовная.

Ст. 10. Отчаянье, печаль *люпейша* ихъ снедаютъ.

Правила россійскаго синтаксиса позволяютъ полагать глаголъ во множественномъ числе. когда именительнымъ падежемъ речи суть многія существительныя, однако жъ не иначе, какъ разве когда существительныя оныя все равны или уравлены союзомъ и: но когда одно изъ нихъ паче другихъ уважается и не уравнивается союзомъ, то несмотря на множество именительныхъ, глаголъ удерживается въ единственномъ числе, въ семъ стихе отчаянье, печаль суть два именительныя равныя; но последнее 1/ уважено прилагательнымъ лютейша, (которое и само по себе изъ простонароднаго стихотворства и обветшало). 2/ положено на конце и безъ союза; следовательно, глаголъ здесь требуется въ единственномъ числе.

Ст. 11. Но праведна душа ликуетъ въ небе[с]ахъ.

Слова праведна душа, какой здесь имеютъ смыслъ, т. е. къ кому относяться, не определено. Можно понимать, что здесь говорится вообще о всякой праведной душе, иной подумаетъ, что здесь разумеется душа супруги и дщери въ такомъ *смысле*: хотя де потеря сія для нихъ велика, и хотя оне о томъ рыдаютъ; но праведная душа ихъ ликуетъ въ небесахъ. А другой, естли захощетъ, можетъ отнести ето и къ покойнику.

Ст. 12. Хотя скончался онъ, друзья о немъ вздыхаютъ.

Между словами онъ, друзья нетъ связи также, *какъ* и въ 9-мъ стихе.

Правила штиля терпятъ, чтобъ одна частица какого-нибуть рода періода относилась ко многимъ сряду лежащимъ запятымъ, но только въ такомъ случае, когда: 1/ сіи запятыя къ одному именительному относятся; притомъ же 2/ когда по всехъ сихъ запятыхъ находится единообразіе оборотовъ словъ или по крайней мере глаголовъ, напр.: естли бы въ семъ же стихе такъ стояло:

1/ Хотя друзья о немъ вздыхаютъ, 2/ не внемлютъ словъ его, 3/ и прахъ лишь осязаютъ: то сіе было бы правильно, потому что все сіи три запятыя 1/ къ одному именительному друзья относятся.

2/ Въ всехъ глаголъ стоитъ въ настоящемъ времени, а въ семъ [перекр. числе] стихе: хотя скончался онъ, друзья о немъ вздыхаютъ и проч. именительныя суть различные, да и глаголъ сверхъ того что различныхъ [перекр. глаголовъ] залоговъ, суть также и различныхъ временъ: а потому не можно всемъ симъ запятымъ стоять подъ одною уступительною частицею, а должно бы было оную повторить.

Ст. 13. Не внемлютъ словъ его и прахъ лишь осязаютъ…

Внимать значитъ собственно разположить духъ къ слушанію чего нибудь. Здесь изображается симъ глаголомъ самое действіе слушанія, т. е. положенъ онъ вместо глагола слышатъ, можно бы было правильнее сказать не слышатъ словъ его; но сочинителю, нерадящему о точномъ знаменованіи словъ, краснее показалось погрешить въ смысле слова, нежели положить россійское слово не слышатъ вместо славенскаго не внемлютъ. 2/. Въ слове прахъ очень далекъ тропъ метониміа т. е. положеніе последующаго вместо предыдущаго.

Но сочинителя оправдываетъ въ семъ употребленіе сего слова у россійскихъ писателей для означенія онымъ мертваго тела. По надлежащему въ погребаемомъ теле мы не видимъ праха, но трупъ, которой въ последствіи уже долженъ преобратиться въ прахъ.

3/. Въ разсужденіи слова осязаютъ, надобно примечать, что друзья не имеютъ нужды осязать трупы, но токмо на него взираютъ или по крайней мере лобызаютъ его.

Итакъ, лутше бы сказать вместо осязаютъ или созерцаютъ, или лобызаютъ.

Ст. 14. Но память съ нимъ его жить будетъ въ ихъ сердцахъ.

Главной порокъ сего стиха тотъ, что въ немъ трижды положено одно местоименіе съ нимъ, его, въ ихъ.

Первое местоименіе съ нимъ не имеетъ не только никакой силы, да кажется, никакого и смысла. Но естли приписать ему смыслъ, то смыслъ сей будетъ странной и непонятной. Ибо естъли сочинитель подъ нимъ что нибудь подразумевалъ, то нечто другое какъ *разве*: память его и самъ онъ будетъ оставаться въ сердцахъ друзей своихъ.

Что память его, т. е. его образъ и дела будутъ всегда въ обращеніи воображеніи

друзей живыхъ, ето понятно всякому: а какимъ образомъ онъ самъ будетъ въ сердцахъ друзей, ето никто не изъяснитъ.

И такъ лутше сказать, что слово сіе положено безъ всякаго понятія, и безъ толку, или толкованіе должно основаться. Оно то причиною, что стихъ сей не только теменъ, но и грубъ для чувствительнаго слуха.

Вообще штиль сего сонета самой простой и нетъ въ немъ и намеренія того, что Боало называетъ une beante supreme.

Критика сія писана на печатной сонетъ сочиненія Ѳомы Филимоновича Розонова, переводчика иностранной коллегіи, моего друга и корреспондента. [...]»

В кінці тексту щільно закреслено 4 рядки.

Скоропис. Папір друкарський, верже, білий. 1 арк.; 2° (28х21,5 см). Філіграні: РФЈЯ.

Папір письмовий, верже, блакитний. 8 арк.; 4° (22,5х17 см). Філіграні: ЯМВСЯ.

НБУВ ВС, Н468(17, 18). Б-ка КСС, № 1231.

СКД 180.

СТАТТІ, ВІДРЕДАГОВАНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ

93. Памятник Николаю Александровичу Львову. Добрыня, богатырская песня. Глава 1: О темна, темна ночь осенняя... // Друг просвещения: Журнал литтературы, наук и художеств. – Москва: В типографии Платона Бекетова. – 1804. – Ч. 3. – № 9. – Литтература. – С. 194–207.

Біографічна замітка про автора (с. 194–195) та публікація Є. О. Болховітінова.

Див. даний каталог, № 94.

Чтения. – С. 106; СКСИР 14664.

93.1. ... // Русская поэзия: Собрание произведений русских поэтов частью в полном составе, частью в извлечениях, с важнейшими критико-биографическими статьями, биографическими примечаниями и портретами / Издается под редакциею С. А. Венгерова. – Т. 1. (Выпуск 1–6): С 23 портретами. XVIII век. Эпоха классицизма. – С.-Петербург, 1897. – С. 769–772.

П774.

НБУВ ВС.

94. Известие о первом российском посольстве в Японию под начальством Лаксмана: Сия пиэса сообщена из Новгорода //Друг просвещения... – 1804. – Ч. 4. – № 12. – Проза. – С. 249–270.

У листі до Д. І. Хвостова (25.X.1804) Є. О. Болховітінов писав: «Послал я к вам стихотворение Николая Александровича Львова. Не знаю, получили ль вы его. Теперь посылаю еще 1) продолжение *Размышлений о вкусе*, 2) *Руской анекдот* и 3) *Сокращение журнала Лаксманова*. Последняя пиеса мучила меня. Потому что в оригинале писана глупым купецким штилем и с великими неисправностьми. Копию достал я у графа Николая Петровича Румянцова. Это объяснит руской публике посольство г. Рязанова»; (27.IX.1804): «Посланныя к вашему сият. пиесы предаю воли вашей, напечатать ли их или бросить. Только статью *о Японской* експе-

диции, естьли не войдет она в журнал ваш, прошу покорно возвратить. А естьли решите ее напечатать, то покорнейше прошу зделать в ней поправку в слове *Едзо* и *Едзовский*. Это ошибка. Ибо столица Японская называется *Еддо*; а *Едзо* остров Японский» (Чтения. – С. 214).

Окр. вид. 1805 р. – див. каталог II, № 49.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 286/507 – Копія «Журналу» експедиції М. П. Рязанова до Японії.

Биография. – С. 9–10 (№ 16 – 1805 р.); Соп. 3648; Смирдин 3765; Чтения. – С. 8, 13, 105–107; Пономарев. – С. 206; СКСИР 14780.

95. Письмо из Тифлиса: От 20-го августа 1804: (Сообщено из Новогорода) / Ваш N. N. // Друг просвещения: Журнал литтературы, наук и художеств на 1805 год. – Москва: В типографии Ф. Гиппиуса, 1805. – № 1. – Проза. – С. 30–35.

У листі (15.X.1804) до Д. І. Хвостова Є. О. Болховітінов писав: «*Письмо из Грузии* я сократил. Ибо иное на публику показывать не годилось...» [про необ'єктивну характеристику грузинів] (Чтения. – С. 106).

Чтения. – С. 8, 13 (указ.); Шмурло 2. – С. 348; Лекишвили. – С. 34; СКСИР 14806.

96. Троицкой Зеленецкой мужеской 3-го класса монастырь // Словарь географический Российскаго государства, описывающий азбучным порядком... / Собранный Афанасьем Щекатовым. Ч. 6: Т–Х. – Москва: В вольной типографии Федора Любия, 1808. – Шп. 353–364.

Є. О. Болховітінов був призначений архімандритом Зеленецького монастиря Новоладозького повіту (11.III.1800 – 27.I.1802), але проживав у Санкт-Петербурзі як префект Олександро-Невської духовної академії. Монастирський літопис та інші зібрані ним матеріали відредаговано і доповнено новими даними.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 401/183. – Арк. 927–947.

Полетаев. – С. 87.

96.1. Зеленецкий Троицкий мужеский 3 класса, Санктпетербургской епархии монастырь // Амвросий (Орнатский). История российской иерархии, собранная Новогородской семинарии ректором и богословии учителем, бывшим Антониева, а ныне Юрьевскаго Новгородскаго монастыря архимандритом Амвросием. Ч. 4. – Москва: В Синодальной типографии, 1812. – С. 155–182.

Див. каталог II, № 50.

Текст використано: История и древности третьеклассnаго Троицкаго Зеленецкаго монастыря С.-Петербургской епархии, с приложением записи достопамятных событий, по преставлении преподобнаго Мартирия, в нем совершившихся. – СПб., 1866. – 62 с.

Шмурло 1, 67; Шмурло 2. – С. 281–283, 432.

97. Прибавление о византийских писателях // Селлий А.-Б. Каталог писателей, сочинениями своими объяснявших гражданскую и церковную российскую историю / Сочиненный Адамом Селлием; Переведен в Вологодской семинарии. – Москва: В типографии С. Селивановского, 1813. – С. 63–68.

Використано скорочений переклад (Stritter I. M. Memoriae populorum): Стритер И. Известия Византийских историков, объясняющия Российскую историю древ-

них времен и преселения народов. Часть 3: О россах и варягах / Пер. Светова В. П. – Санктпетербург: При Императорской академии наук, 1774.

97.1. ... 1815.
Див. каталог II, № 87, 87.1.
Гр5657.
НБУВ ВС.

98. [Иннокентий (Суханов)]. Известие о Камчатской духовной миссии // Сибирский вестник, издаваемый Григорием Спасским... – 1822. – Ч. 17. – III. Собрание сведений о Сибири и странах, с нею сопредельных. – С. 79 (197) – 98 (216).

У листі (9.XII.1821) до В. Г. Анастассвича Є. О. Болховітінов писав: «...посылаю Вам фаворита своего Раковецкаго, ... для вас описание Мирожскаго монастыря черновое, ... для Сибирскаго вестника статью о Камчатской Миссии, некогда полученную мною из Иркутска...» (Древн. и новая Россия. – 1881. – Т. 19. – № 2. – С. 300).

Список з правками Є. О. Болховітінова: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 382/599. – Арк. 136–142 – «Записка о Камчатской духовной миссіи». Поруч – два листи Іннокентія Суханова з додатковими даними щодо Іркутської єпархії.

Див. каталог II, № 56.

Оправа: картон, оклеєний теракотовим мармуровим папером, корінець і кути з коричневої шкіри; на корінці тиснено назву, рік видання, орнамент. Обріз тоновано жовтою фарбою.

Чтения. – С. 61, 14 (указ).
НБУВ ВК.

99. [Габлиц, Карл Иванович; 1752–1821]. О следах древняго греческаго города Херсона, доныне видимых в Крыму // Отечественные записки. – 1822. – Ч. 9. – № 22. – Февраль. – С. 145–163: план; 12° (20 см).

Див. каталог II, № 54.
Чтения. – С. 31, 61, 14 (указ.); Шибанов 129, 77; Пономарев. – С. 215.

99.1. ... // Труды и летописи Общества истории и древностей Российских. – 1828. Ч. 4. – Кн. 1. – С. 102–115: план.
Пономарев. – С. 215.

100. Время благовестов к церковным службам целаго года. Указ е. и. в., самодержца Всероссийскаго, из Киевской духовной дикастерии (21.XII.1826) // Киевския епархиальныя ведомости. – 1870. – № 7. – С. 208–218; 4° (23 см).

Див. каталог II, № 58.
Шмурло 2. – С. XXXIV.
НБУВ ВК.

101 Список иностранных писателей и их произведений, переведенных на русский язык в XVIII столетии // Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни. 1767–1804. – С.-Петербург: Типография В. С. Балашева..., 1888. – Приложение 3. – С. 398–402.

З рукопису «Всеобщая хронология знаменитых мужей. Переведена и собрана в Воронежской семинарии». 1793–1795. Цензурний дозвіл 1802 р., але не друковано. Переклад з фр. з доповненнями.

П1289.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 24/686. – 52 арк.

Шмурло 1, 35; Шмурло 2. – С. 141–145, 427.

НБУВ ВС.

СТАТТІ, ПЕРЕКЛАДЕНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ

102. Трюбле, Никола Шарль Жозеф (1697–1770). О критике сочинений: (Перевод с французскаго из Трюблетовых опытов) // Друг просвещения: Журнал литературы, наук и художеств. – Москва: В типографии Платона Бекетова, 1804. – Ч. 2. – № 5. – Проза. – С. 154–170.

У листі до Д. І. Хвостова (9.III.1804) Є. О. Болховітінов писав: «Что первое на глаза мне попалось, то теперь и посылаю, а из Трюблета вчера только на досуге переводил я прямо набело с диктации. Ваш журнал не критический. Следовательно для оттенка от других журналов пиеса сия в вашем, кажется, очень годится. Окончание оной постараюсь прислать в следующую почту...» (Чтения. – С. 98).

Автограф перекладу Є. О. Болховітінова у власницькому конволюті:

«Изъ книги Essais sur diverses sujets de litterature et de morale par mr. l'abbe Trublet de l'acad. Franc. Tom I, sur la maniere d'ecrire par pensees detachees. Pag. 2...6...7...24... Страницы замечены по Парижскому изданію 1762 года.

De la Conversation. Pag. 24...32...33...34...50.

De la critique des ouvrages d'Esprit. Pag. 93...94...97».

Папір письмовий, верже, щільний, жовтуватий. 3,5 арк., 4 чисті; 4° (21,5х 17,5 см).

НБУВ ВС, Гр2385(45).

СКСИР 14550 (пер. не вказ.).

103. О имнах: Сия пиэса сообщена из Новгорода. 1. Имн Орфеев. О Боге. 2. Имн Клеантов. Богу. 3. Имн Каллимахов. Острову Делосу // Друг просвещения... – 1804. – Ч. 3. – № 7. – Проза. – С. 55–64.

Підрядкові переклади з гр. м. та їх характеристика (с. 55).

У листі (30.III.1804) до Д. І. Хвостова Є. О. Болховітінов писав: «...старинные мои переводы трех древних *Гимнов*, но не с французскаго, а с оригинала. В Каллимахове только гимне очень часто заглядывал я в Томасов перевод. И потому-то Каллимах мой помоднее, нежели Орфей и Клеант» (Чтения. – С. 100–101).

Чтения. – С. 8, 13 (указ.); Шмурло 2. – С. 367; СКСИР 14622.

104. Трюбле, Никола Шарль Жозеф (1697–1770). Размышления о вкусе, в которых исследывается мнение, что надобно-де писать для всех: Сия пиэса сообщена из Новгорода: Перевод с французскаго из Опытов Трюблета // Друг просвещения. – 1804. – № 8. – Проза. – С. 143–154; № 11. – С. 174–186.

Автограф Є. О. Болховітінова: «Изъ Книги: (Essais sur diverses sujets de Litteraire

et de Morale par Mr. L'Abbe Trublet de l'Acad. Franc. Tom 1, sur la maniere d'enivre par pensees detuchees). Pag. 2, 6, 7, 24, 32, 33, 34, 50, 93, 94, 97» [Paris, 1762].

Чернетка з правками слів і фраз. Папір щільний, проклеєний, зжовклий. 4 арк.; 4° (21,5x16 см).

Гр2385(45).

Чтения. – С. 8, 98–9, 104–5, 13 (указ.); Шмурло 2. – С. 137; СКСИР 14657, 14750.

105. Письмо французскаго короля Лудовика XVI к аббату о воспитании Дофина [11.III.1791]: Из книги Correspondance politique et confindentielle, de Louis XVI, Paris, 1803: Сия пиэса сообщена из Новгорода // Друг просвещения. – 1804. – Ч. 4. – № 10. – С. 59–70.

У листі (26.VII.1804) до Д. І. Хвостова Є. О. Болховітінов писав: «Между тем получил я из Петербурга новую книгу: Correspondance politique et confindentielle de Louis XVI. Читая оную, тронут я был многими письмами, а особливо одним *о воспитании Дофина*, которое не утерпел не перевесть и при сем посылаю в журнал ваш. Оно достойно его. Тут же прибавил я и *разныя мнения* его» (Чтения. – С. 105).

СКСИР 14716.

106. О морском купанье // Друг просвещения: Журнал литтературы, наук и художеств на 1805 год. – Ч. 4. – Москва: В типографии Ф. Гиппиуса, 1805. – № 11. – С. 191–192.

У листі (18.X.1805) до Д. І. Хвостова Є. О. Болховітінов писав: «Читая иностранные газеты, я перевел небольшую статейку о морском купанье, которая годится у Вас в отделение *Наук и художеств*». В іншому листі йдеться про «...статейку из последних листов *Презбургского журнала*, мною теперь только переведенную, примкните к прочим статьям отделения *Об искусствах* под одно имя *Малиновского*» (Чтения. – С. 127, 128). Перекладів за підписом Дмитрія Малиновського – 17 назв: № 11. – С. 185–190; № 12. – С. 265–275.

СКСИР 15050.

107. Демосфен (384–322 до н. е.) Димосфеново надгробное слово афинянам, убиенным в сражении при городе Херонее / Переведено с эллиногреческаго Евгением, епископом Старорусским // Сочинения и переводы, издаваемые Российскою Академиею. Ч. III. – В Санктпетербурге: Печатано в Императорской типографии, 1808. – С. 138–159; 8° (21 см).

Ім'я перекладача вказано (с. 159).

$Гр_{XIX}$3434.

Соп. 11150; Смирдин 9911; Петров 2, 2306.

НБУВ ВС.

108. О средствах сохранения и распространения сочинений древних писателей / Переведено с нем. в Вологод. сем. // Вестник Европы, издаваемый Михаилом Каченовским. – 1812. – Ч. 66. – № 21 и 22. – С. 92–121; № 23 и 24. – С. 231–255.

Редакція Є. О. Болховітінова.

На корінці наклейка з написом Є. О. Болховітінова: «Вестникъ Европы. 1812 г. Часть 3». Разом оправлено: Ч. 65–66 (№ 17–24).

Оправа: картон, оклеєний блакитно-сірим мармуровим папером, корінець і кути з коричневої шкіри.

Пономарев. – С. 212.

109. Литературныя новости о рукописях, найденных в Татарии. [Лейпцигские Ученые Акты (Acta Eruditorum) месяца Июля 1722 г., стран. 375] // Переписка митрополита Киевскаго Евгения с государственным канцлером графом Николаем Петровичем Румянцевым и некоторыми другими современниками (с 1821 по 1823-й г. включительно). Вып. 2 / Издание Губернскаго статистическаго комитета. – Воронеж: В типографии Воронежскаго Губернскаго Правления, [1870]. – С. 85.

Переклад з додатками. У листі Є. Болховітінова (2.XII.1823): «...посылаю при сем прочерк одной Монгольской подлинной грамматы на черной бумаге белыми буквами прекрасно писанной. Подлинник принесен мне от живущей в Киеве генеральши Елисаветы Васильевны Репнинской, которая ни за что разстаться с ним не соглашается, как будто с каким волшебным талисманом. Граммата сия найдена по словам ея в земле закопанная в горшке со многими другими в Бессарабии. Одну из них получила она от Генерала Инзова, у коего остались прочия. ... Я сперва не мог отгадать ея почерка. Но вспомнил, что ... видел подобную ей и приискав сей том, действительно нашел там подобными буквами снимок одной грамматы напечатанный. Статью о том снимке из актов я тотчас перевел для Вашего Сиятельства с Латинскаго на Русской язык и при сем прилагаю. Не угодно ли мой прочерк сообщить почтенному Френу...»

110. [Дело патриарха Фотия] // Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни. 1767–1804. – С.-Петербург: Типография В. С. Балашева, 1888. – С. 113–117.

Уривок. Відредагований і доповнений переклад з лат. м.: Mocheim, Ioann-Lorenz (1694–1755). Institutionum historiae ecclesiasticae libri 4 (1726 etc.).

Автограф Є. О. Болховітінова: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 257/652 – Церковная всеобщая история, выбранная мною из Мосгеймовой, а исправленная и пополненная из других писателей, преподанная студентам в Воронежской семинарии и в Александро-Невской академии. – Арк. 195–198 (182–187).

Передрук: Евгений Болховитинов. Словарь исторический... – М., 1995. – С. 384–387.

П1289.

Шмурло 1, 17.

НБУВ ВС.

111. Замечания на сочинение [И. Л.] Рогалева: «Еврейская древнейшая богословия или евреям особливое показание, что Христос есть Сын Божий, ангел великаго Совета и Бог». 1795–1799 // Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. – СПб., 1888. – С. 121.

Уривок.

Автограф Є. О. Болховітінова: НБУВ ВС, Гр2383(5). – 2 арк. лат. і рос.

Текст повністю див.: каталог І, № 18 (5).

Шмурло 1, 38.

112. Некоторые замечания для типографии / Переведено из новейшей французской Енциклопедии // Книги гражданського друку, видані на Україні. XVIII – перша половина XIX століття: Каталог / Склав С. О. Петров. – Харків: Редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР, 1971. – С. 233–239.

Підпис: Евгений митрополит Киевский и Галицкий.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 2 (тип.). – Спр. 265. – Арк. 1–17 (1825).

П1495.

НБУВ ВС.

113. [Корб, Йоганн Георг. Дневник путешествия в Московию. – Вена, 1700–1701].

Переклад-переказ з надзвичайно рідкісного лат. оригіналу. Видання щоденника Й. Корба, секретаря цісарського посольства до Москви та очевидця подій 11.I.1698–27.IX.1699 рр., за вимогою російського посла у Відні було знищено. Переклади цієї книги було надруковано набагато пізніше: фр. м. (Paris, 1859); рос. м. Б. Женева, М. Семевського (Чт. ОИДР. – 1866. – Кн. 6; 1867. – Кн. 1, 3); М., 1867; СПб., 1906.

Автограф Є. О. Болховітінова:

«Выписка изъ книги: Diarium itineris in Moscoviam perillustris ac Magnifici D[omi]ni Ignatii Christophori nobilis D[omi]ni de Guarient, et Rall, Sacri Romani Imperii et Regni Hungariae Equitis, Sacrae Caesareae Majestatis Consiliarii Aulico-Bellici ab augustissimo et innictissimo Romanorum imperatore Leopoldo I ad serenissimum ac potentissimum Tzarum et Magnum Moscoviae ducem Petrum Alexiowicium anno MDCXCVIII ablegati Extraordinarii descriptum a Joanne Georgio Korb, pro tunc Secretario Ablegationis Caesareae etc. Edit in fol. Wiennae Austriae sine anni adnotatione sed Sellius putatur 1698. – liber e requisitione aulae Russicae tunc interdictus.

О Стрелецкомъ Бунте.

Въ 1698 году, когда при выборе новаго Польскаго короля зделалось на Сейме несогласіе, то Государь Петръ I велелъ князю Михаилу Григорьевичу Ромодановскому, выступя съ войскомъ на Литовскія границы, быть на всякой случай въ осторожности отъ бунтовъ и мятежей и въ случае нужды укрощать мятежниковъ. Но къ нещастію, стоявшіе на Литовскихъ границахъ четыре рускіе Стрелецкіе полка сами взбунтовались, оставили свои посты, сменили своихъ офицеровъ и выбрали на местахъ изъ себя. Потомъ пошли прямо къ Москве, дабы тамъ бунтовать. Но генералы Шеинъ и Гордонъ, вышедъ имъ на встречу у Воскресенскаго монастыря, ихъ разбили и бунтовщиковъ перевязавъ привезли въ Москву, а къ царю, который тогда былъ въ чужихъ краяхъ, послано известіе. Надъ стрельцами учинены были ужасные пытки и въ допросахъ отъ нихъ узнано: 1) что причиною ихъ бунта было во первыхъ то, что царь команду надъ ними вручаетъ иностранцамъ и ихъ рускимъ предпочитаетъ; 2) что они имели намереніе пришедши въ Москву взбунтовать бояръ, а Немецкую слободу всю разорить и всехъ немцовъ побить. Изъ бояръ же иныхъ казнить, а иныхъ въ ссылки разослать; 3) огласить въ народе, что царь въ чужихъ краяхъ умеръ и потому до возраста царевича поручить правленіе царевне Софіи, а для помощи ей въ советахъ, возвратить изъ ссылки князя Василія Голицына, сосланнаго за единомысліе съ нею въ ссылку царемъ; 4) діакона Ивана Гавриловича (давняго наперстника царевны Марфы Алексеевны, после въ инокиняхъ Маргариты) женить на ней, яко покровителя своего и зделать главнымъ канцлеромъ; 5) естьли

же изъ чужихъ краевъ приедетъ царь, то бунтовать противъ его и стараться убить. – Во всехъ сихъ заговорахъ действовала Софія, заключенная отъ брата въ Новодевичьемъ монастыре, и пересылалась письмами со стрельцами посредствомъ одной нищей старухи подъ видомъ подаянія ей хлеба. Стрельцы некоторые написали ей прозбу отъ имени всехъ своихъ собратій, дабы она приняла престолъ. Но прозба сія была перехвачена и писатели трое въ Новодевичьемъ монастыре предъ самыми окнами Софіи повешены были съ привязаніемъ въ руки одному помянутой прозбы. Камерныя девки царевны Софіи – Вера, а царевны Марфы – Жукова, въ Преображенскомъ были пытаны и живые въ землю по горло закопаны. Пытки стрельцамъ были ужасныя, при коихъ и самъ царь въ Преображенскомъ присутствовалъ, а наконецъ многимъ самъ онъ рубилъ головы и заставлялъ бояръ. Осудительная сентенція публично на стрельцовъ состоялась 1698 октября 10, и въ тотъже день въ Преображенско(мъ) началась екзекуція. Сперва пятерымъ стрельцамъ самъ царь отрубилъ головы; потомъ вывезено на площадь 230 стрельцовъ и повешено. 13 октября 500 человекъ высечено кнутомъ и по обрезаніи ушей и ноздрей сослано въ разныя дальнія места имперіи. 17 октября только шестеро казнено смертію. 21 октября более 200 повешено по Кремлевской стене. 23 октября несколько сотъ повешено по стене Белагорода. 27 октября выведено на смерть 330 и всемъ за однимъ махомъ отрублены головы. Для сего приставлены были съ топорами все бояре и кто ни попался. Въ тотъже день казнены два попа, бывшіе въ шайке бунтовщиковъ. Въ тотъ же день еще подъ Новодевичьимъ монастыремъ повешено 230 стрельцовъ, а трое главные предъ самыми окошками Софіиными. 31 октября только двоимъ переломлены на площади руки и ноги и выставлены они на колесе. При всехъ сихъ екзекуціяхъ присутствовалъ самъ царь. Прочіе все оставшіеся затемъ стрельцы большею частію въ тюрмахъ своихъ умерщвлены, а остальные разосланы въ дальніе города и совсемъ уничтожено даже имя Стрельцовъ.

Бунтовавшіе Стрелецкіе полки были следующіе: 1) Θедосеевъ, 2) Афанасьевъ, 3) Ивана Чорнаго и 4) Тихоновъ.

Умыслы Софіины начались еще вдругъ по смерти брата своего царя Θеодора Алексіевича въ 1682 году. Сей царь былъ сперва женатъ на Евфиміи Грушецкой, которая въ 1681 году родами и умерла; а на другой Марфе изъ польской фамиліи Лупропринскихъ. Сей последній бракъ, яко иностранный, ненавистенъ былъ боярамъ и потому, какъ думали, царь и царица сія отравлены были ядомъ отъ бояръ. Софія наипаче старалась въ семъ уверить народъ, а особливо когда по смерти брата своего царя Θеодора Алексеевича, завещавшаго по себе престолъ брату Іоанну Алексеевичу, услышала она, что мачиха ея царица Наталья Кириловна старается предвосхитить у Іоанна престолъ сыну своему Петру Алексеевичу и препоручаетъ правленіе до возраста брату своему Льву Кириловичу Нарышкину. Софія при самом(ъ) погребеніи брата царя Феодора Алексіевича вздумала ядомъ подмешать вино, назначенное для народа, и между темъ внушила стрельцамъ, чтобы они не пили сего вина, ибо де бояре хотятъ отравить и ихъ. Одинъ стрелецъ неосторожно напился и опухши умеръ. Отъ сего вдругъ взбунтовались стрельцы на бояръ и явно кричали, что царь ядомъ отравленъ. 60 тысячъ бунтовщиковъ въ бешенстве своемъ схватили двухъ царскихъ медиковъ Даніеля и Гутбира, начали ихъ мучительски пытать. Одинъ изъ медиковъ ушелъ было въ Немецкую слободу; но когда бунтовщики начали грозить, что они всю слободу за него истребятъ, то медикъ, дабы укрывателей своихъ избавить отъ беды, вышелъ было за городъ; но пойманъ будучи отъ бунтовщиковъ, весь въ куски изрубленъ. По убиеніи медиковъ бунтовщики об-

ратились на бояръ и требовали себе выдать цареубійцевъ на казнь и недоплаченное себе жалованье 500.000 рублей. Ударили набатъ въ большой колоколъ, зачали бить изъ пушекъ въ стены Кремлевскіе, выломлены ворота и въ царскихъ чертогахъ кто ни попадался изъ бояръ, всякаго выбрашивали въ окна, а стоявшіе внизу подхватывали ихъ на копья. Все во дворце и въ монастыряхъ разграблено. На площаде поставленъ былъ столпъ, на коемъ написаны были имена убитыхъ бояръ, яко изменниковъ отечеству. У бунтовщиковъ положено было напасть также и на всехъ немцовъ. Но одинъ старой стрелецъ уговорилъ ихъ, представляя, что Швеція за нихъ вступится. Между темъ везде происходили убийства и въ одномъ Китае-городе побито разныхъ людей до 5 тысячъ. Наконецъ бунтъ едва могъ быть прекращенъ возведеніемъ на престолъ обоихъ царевичей Іоанна и Петра. Тогда на бунтовщиковъ изданы указы, начались казни и позорный столпъ на площаде срубленъ. Въ 1688 опять возобновился бунтъ, въ коемъ побито много бояръ и въ опасности была жизнь самыхъ царей, которые для безопасности уехали даже въ Троицкой Сергіевъ монастырь. Тогда Лефортъ съ немногими верными стрельцами прибежалъ туда къ нимъ для охраненія. Съ сихъ то поръ царь Іоаннъ Алексеевичъ, боясь впредь подвергаться такой же опасности, отрекся отъ престола, и уступилъ все правленіе одному брату своему Петру Алексеевичу.

Читая у Корба описанія ужасныхъ пытокъ ломаніемъ костей, вывиханіемъ лопатокъ, кнутомъ и жареніемъ на огне, нельзя не удивляться, какъ мучимые могли все сіе терпеть, не признаваясь ни словомъ въ допросахъ. Но для изъясненія сего вотъ анекдотъ, у того же Корба находящійся на стран. 207: Еще до путешествія царева въ 1696 году пойманъ былъ одинъ участникъ въ бунте и вытерпелъ четыре ужасныя пытки, не признавшись ни въ че[мъ]. Царь увидевши, что пытки ничего не успеваютъ, началъ ласками уговаривать его и, поцеловавъ, говорилъ ему: я знаю, что ты ведаешь про заговоръ на меня, довольно уже тебя пытали; пожалуй теперь добровольно признайся мне, какъ царю; а я тебе клянусь богомъ, что не только прощу всю вину, но еще въ знакъ особенной милости пожалую полковникомъ. Эта необыкновенная ласка такъ тронула бунтовщика, что онъ, поцеловавши взаимно царя, сказалъ: вотъ эта пытка мне более всехъ, и ты ничемъ другимъ бы меня не преодолелъ. После сего разсказалъ онъ подробно весь заговоръ. Изумился царь, что человека, столько пытокъ вытерпевшаго, можна было победить ласкою. Онъ спросилъ его, какъ же онъ могъ перетерпеть столько кнутовыхъ ударовъ и жженія израненной спины огнемъ? Но виноватой разсказалъ ему исторію еще удивительнейшую. У насъ де составлено некоторое общество, въ которое мы никого не принимаемъ, не пытавши. Чемъ больше кто выдержитъ пытокъ, темъ почтеннее у насъ. А кто одну только пытку выдержалъ, тотъ у насъ только что товарищъ. Естьли же кто захочетъ въ обществе нашемъ большей чести, тому надобно опять выдержать несколько пытокъ. Я де шесть разъ былъ пытанъ и за то зделанъ атаманомъ у насъ. Кнутъ и жаренье – все ето де ничего. У нашихъ де гораздо жесточе пытки, и наприм. гораздо мучительнее, когда въ ухо положить раскаленный уголь, а не меньше мука, когда на выстриженное темя зачнутъ капать изредка холодную воду. Я де и ето все вытерпелъ более всехъ товарищей. А естьли кто у насъ не вытерпитъ и первой пытки, то такихъ, дабы они на насъ не донесли, умерщвляютъ ядомъ или какъ нибудь иначе. Сколько помнится де мне, около 400 такихъ негодныхъ[ъ] мы умертвили. – И этотъ разсказыватель всего десять пытокъ вытерпелъ, т. е. 6 у своихъ товарищей, да 4 при царе, и оставшись живъ, действительно по обещанію пожалованъ полковникомъ въ Сибирь.

Корбъ между прочимъ описываетъ наши придворныя святочныя игры. – Въ 1699 году генваря 13 знатнейшіе рускіе бояре по выбору самаго царя наименованы въ шутку разными церковными чинами, одинъ наприм. патріархомъ, другіе митрополитами, архимандритами, попами діаконами, ипподіаконами и проч. Всякъ по своему чину надевать долженъ былъ облаченіе. Самъ царь представлялъ роль діакона. Патріархъ (коего роль представлялъ князъ Ромодановской), съ нарядным таковымъ штатомъ своимъ въ числе 200 человекъ, севши на 80 саней, облаченъ будучи въ митру, саккосъ и прочія патріаршія одежды ездилъ по Москве и по Немецкой слободе. Они заезжали славить Христа къ богатымъ гражданамъ и къ немецкимъ офицерамъ съ музыкою, за которую хозяева долженствовали давать плату. Лефортъ угостилъ ихъ лучшею всехъ музыкою, пирушкою и плясками. Одинъ купецъ по прозванію Филадиловъ далъ за славленье царю съ боярами только 12 рублей. За сіе царь такъ прогневался, что прислалъ сто человекъ мужиковъ въ домъ къ сему купцу съ приказаніемъ, чтобы онъ всемъ имъ выдалъ немедленно по рублю. Князь Черкасскій, боясь подобнаго поступка царева, заплатилъ Христославцамъ его 1000 рублей. Немцы долженствовали быть также щедры, и всякъ обязанъ былъ иметь въ готовности набранный кушаньемъ столъ, чтобы не застали его не готовымъ.

Корбъ расказываетъ, что выводимые на казнь стрельцы весьма были равнодушны. Одинъ изъ нихъ близъ государя долженствуя лечь на плаху, сказалъ: посторонись государь, мне тутъ лечъ надобно.

21 генваря на новоселье Лефорта въ выстроенномъ ему Лефортовскомъ дворце комическій патріархъ князь Ромодановской съ такою же свитою своею делалъ дому освященіе. Назначена была процессія изъ дому полковника Лима. На митре патріарха написанъ былъ нагой Бахусъ, на сакосе – Венера съ купидономъ. Въ свите одни несли чаши полные вина, другіе медъ, иные пиво и сивуху. Вместо ладану несли жаровни съ курящимся табакомъ. Патріархъ осенялъ двумя табачными трубками. Корбъ при семъ описаніи говоритъ: можно ли было думать, чтобы знаменіе креста, драгоценнейшій залогъ искупленія нашего, такимъ образомъ обращено будетъ въ посмешище? – Марта 1 на масленнице дана была Бранденбургскому послу аудіенція. А после оной была пирушка. Думной бояринъ Моисеевичъ игралъ роль патріарха, осенялъ табачными трубками и въ наряде патріаршемъ плясалъ. Некоторые изъ чужестранныхъ пословъ не могли даже смотреть на сіи нечестивыя шалости.

20 марта царь уставилъ орденъ св. Андрея и первымъ кавалеромъ пожаловалъ боярина Головина. На одной стороне было изображеніе св. апостола Андрея; на обороте надпись: Петръ Алексіевичъ обладатель и самодержецъ Росийскій, а поперекъ имя царевича: Алексій Петровичъ».

Дрібний скоропис Є. О. Болховітінова на нижній половині 1 і 3 чистих арк. після тексту перекладу (іншим почерком) політичного листа генерала С. Щ. Потоцького (30.V.1791) до короля Польщі [Станіслава Августа Понятовського] з незгодою щодо зміни державного правління з республіки на монархію.

Папір письмовий, щільний, блакитний, жовтуватий. 4 арк.; 4° (22,3x17,5 і 21x16,5 см). Філігрань: ЯМВСЯ ...90, з гербом м. Ярославля.

Пр. – у складі власницького конволюту Є. О. Болховітінова.

Н468(27а). КСС, № 1231.

НБУВ ВС.

ВІРШІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

1. Ode; Дифирамб; Vota musarum Idyllium; Apostrophe ad musas // Торжество Воронежской семинарии на первый случай радостейшего прибытия во град Воронеж его преосвященства Мефодия, епископа Воронежскаго и Черкасскаго, которое обрадованная сим прибытием Воронежская семинария его преосвященству, Аполлону, отцу и покровителю своему, с искренним высокопочитанием и усердием посвящает 1795 года. – [М.: Унив. тип.], 1795. – С. 3–4, 8–11, 12.

Вірші рос. і лат. м. Підписи – «Е. В.» [Evthymius Bolchovitinov]. – Див. каталог II, № 45.

2. Средь сих болот и ржавин... (1807) // Вестник Европы. – 1810. – № 2. – Грав.; Тр и зап. ОИДР. – М., 1826. – Ч. 3. – Кн. 1. – С. 201; Маяк – 1843. – Т. 8. – Кн. 15. – Смесь. – С. 41; Державин Г. Р. Сочинения. – СПб., 1871. – Т. 6. – С. 207.

Тексти автографів – на звороті подарованої Є. О. Болховітінову акварелі Є. Аврамова «Вид Званки» (маєтку Г. Р. Державіна): 4-рядкові строфи Г. Р. Державіна та Є. О. Болховітінова з приміткою Серафима Покровського. Акварель було передано митрополитом Євгенієм бібліотеці Київської духовної семінарії (нині в СПб. ІРЛІ. Музей, № 77).

Шмурло 2. – С. 89 (№ 12).

3 О жизни («Первый глас в жизнь у нас...»), О счастии («Скажи мне, друг мой верный.. »), О смерти («Вотще мя устрашаешь...») / Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1866. – № 15. – С. 575–578.

Тексти були покладені на ноти та виконувались семінарським хором. Про це згадував П. І. Савваітов: «Отец мой (свящ. г. Вологды И. И Савваитов), который пользовался любовию преосв. Евгения, в бытность его в Вологде, любил петь этот как называли тогда – кант» (Утро. – 1868. – Кн 3).

Шмурло 2. – С. 89 (№ 11).

4 Мой сад не аглинской, но фруктов в оном боле... / Сборник статей, читанных в Отделении русскаго языка и словесности. – Т. 5. – Вып. 1: Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевскаго Евгения: С приложениями. Санктпетербург, 1868. – С. 48; Рус. архив. – 1903. Кн. 1. – N. 3. С. 433.

Текст – у листі до Г. М. Городчаннова (2 VII.1804).

Мой сад не аглинской, но фруктов в оном боле,
Они сочней Петропольских, растущих по неволе,
Театр мой – целый сад, музыка – птичек хоры,
Мой пышный двор – друзей любезных разговоры,
Мой Ермитаж – в саду, в сгустившихся кустах
Моя Кунсткамера – в снопах и закромах,
Вся Академия природа предо мной·
В ней лучше учится и сердце и ум мой

Вірш про Хутинський монастир (заснований св. Варлаамом 1192 р біля Новгода), де проживав Євгеній, як єп. Староруський, вікарій Новгородський

Шмурло 2. – С. 89 (№ 8).

5. Для того ли светом льститься .. (1799) Прибавления к Вологодским епархиальным ведомостям. – 1869. № 12. – С. 429–431 – Под загл.. Два канта.

Вірш присвячено дружині Є О. Болховітін ва.

Шмурло 2. – С. 88 (№ 5)

6. О ты, прелютый зверь, Державин...: Эпиграмма (1801) / Библиограф. – 1887. – N. 2. – С. 20. – У ст.: Шмурло Е. Ф. Заметка об отношениях Киевскаго митрополита Евгения к Державину до личного знакомства с поэтом.

Про цю епіграму Є. О. Болховітінов писав до В. Г. Македонця (11.IV.1801). З Г. Р. Державіним він познайомився влітку 1805 р. Текст пізніше було закреслено автором, але відновлено для публікації.

Автограф Є. О. Болховітінова: НБУВ ІР. – Ф. 312: КСС. – № 707/497. – Арк. 34 зв.

Шмурло 2. – С. 88 (№ 6).

7. Воззвание и глас на гробнице Св. благовернаго великаго князя Александра Невскаго: Сонет (1801) Библиограф. – 1889. – № 6/7. – С. 150. – Историко-литературные материалы / Публ. Е. Ф. Шмурло.

Автограф Є. О. Болховітінова: НБУВ ВС, Гр5608(14а).

Шмурло 2. – С. 88–89 (№ 7).

ВІРШІ, ПЕРЕКЛАДЕНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ

8. Пассера, Жан (1534–1602). Похвала ничему; Ея уста пленяют... // [Кокле Л.] Похвальное слово чему-нибудь, посвященное от сочинителя кому-нибудь, а от переводчика никому, с присовокуплением похвальнаго письма ничему. – М., 1787. С. 29–30, 40–47.

Переклад з фр.

Гр528.

Шмурло 2. – С. 87 (№ 1).

НБУВ ВС.

9. Ламот, Антуан Удар де (La Motte, Antoine Houdar de; 1672–1731). Когда соблазн тот истребится... : Ода // Трюбле Н. Ш. Ж. Размышления о красноречии вообще... – М., 1793. – С. 28.

Уривок. Переклад з фр. м.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 192/416. – Арк. 56.

Гр4702.

Шмурло 2. – С. 88 (№ 3).

НБУВ ВС.

10. Овидий. [Из «Превращений»] // Державин Г. Р. Сочинения. – СПб., 1871. – Т. 6. – С. 227.

Уривок «Эхо». Підрядковий переклад з лат.

Текст – , листі Є. О. Болховітінова до Г. Р. Державіна (9.VI.1809).

Шмурло 2. – С. 90 (№ 13).

11. Буало, Никола (Boileau-Despréaux, Nikolá; 1636–1711). Стихотворческое искусство.

Два уривки підрядкового перекладу з фр. оригіналу: «Art poétique».

Текст – у листі Є. О. Болховітінова до Х. Ф. Розанова (1790).

Див.: каталог III, № 92.

ПОКАЖЧИКИ

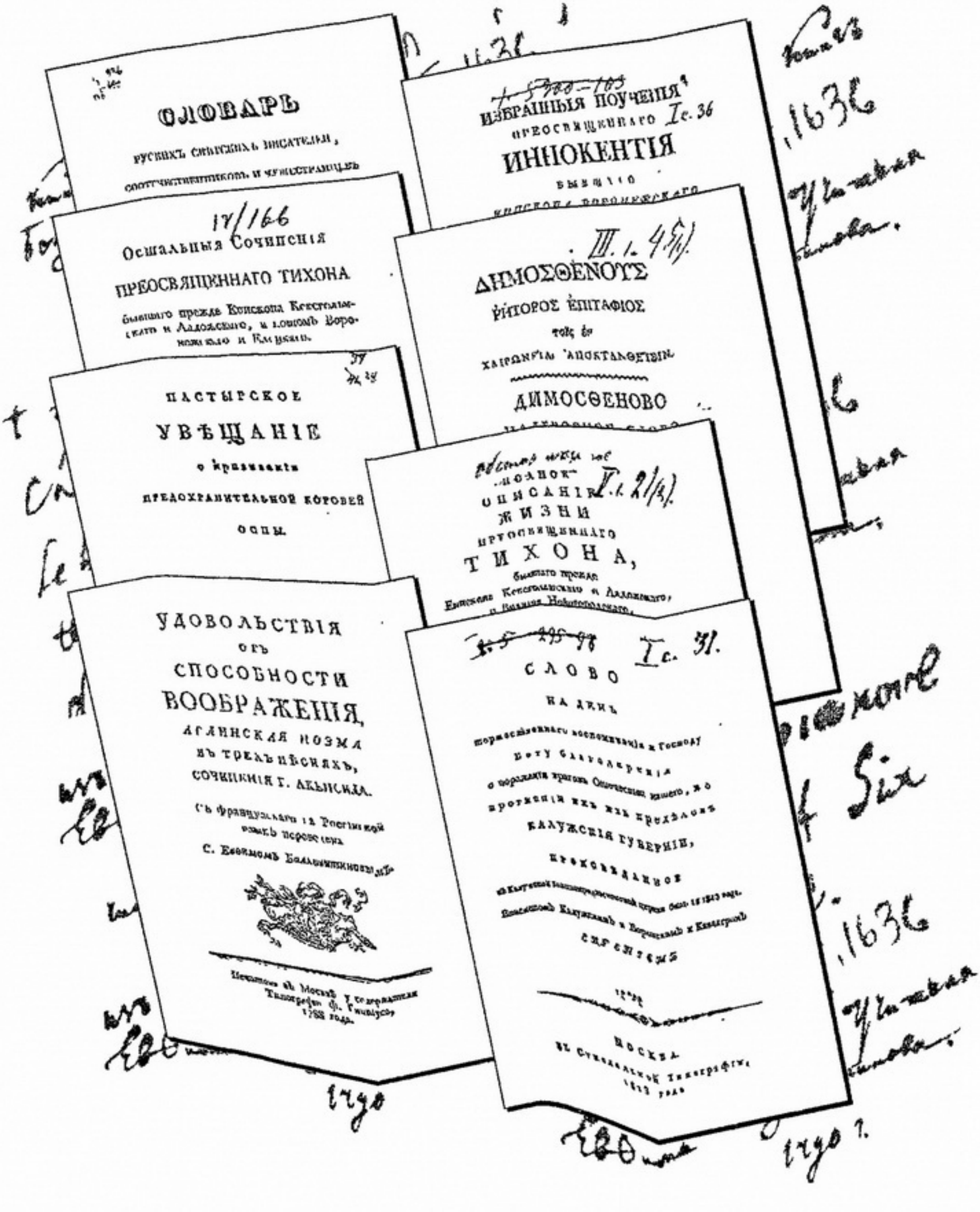
СЛОВАРЬ
ИЗБРАННЫЯ ПОУЧЕНІЯ
ИННОКЕНТІЯ
Осшальныя Сочиненія
ПРЕОСВЯЩЕННАГО ТИХОНА
ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΒΟ
ПАСТЫРСКОЕ
УВѢЩАНІЕ
ОПИСАНІЕ
ЖИЗНИ
ТИХОНА,
УДОВОЛЬСТВІЯ
СПОСОБНОСТИ
ВООБРАЖЕНІЯ,
СЛОВО
МОСКВА

Листування Є. О. Болховітінова 547
Неопубліковані праці Є. О. Болховітінова 570
Редакції, упорядкування 577
Переклади 578
Редакції перекладів 581
Записки, чернетки 582
Архівні матеріали (Є. О. Болховітінова та про нього) 583
Література про життя, діяльність і творчу спадщину Є. О. Болховітінова . 596
Література про бібліотеку та архів Є. О. Болховітінова 629
Каталоги та покажчики, в яких згадуються книги, рукописи Є. О. Болховітінова 637
Бібліографічні покажчики, у яких згадуються твори Є. О. Болховітінова та література про нього 640
Іконографія Є. О. Болховітінова 646
Видання друкарні Києво-Печерської лаври за період управління митрополита Євгенія (1822—1837) 648
Видання кириличним шрифтом 648
Видання гражданським шрифтом 678
Алфавітний покажчик назв видань друкарні Києво-Печерської лаври (1822—1837) 797
Видання Київської духовної академії з інших друкарень 707
Праці, удостоєні Євгеніє-Рум'янцевської премії 708
Власницькі записи Євгенія Болховітінова 711
Алфавітний покажчик назв праць Є. О. Болховітінова 714
Монографії та брошури 714
Видання, упорядковані та відредаговані Є. О. Болховітіновим 720
Видання, перекладені та відредаговані Є. О. Болховітіновим 724
Праці Є. О Болховітінова, надруковані у збірниках, періодиці та виданнях, що продовжуються 726
Статті, відредаговані Є. О. Болховітіновим 733
Статті, перекладені Є. О. Болховітіновим 734
Вірші Є. О. Болховітінова 734
Вірші, перекладені Є. О. Болховітіновим 735
Покажчик імен 736

ЛИСТУВАННЯ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА*

Авксентій Галинський (1782–1844).

Неизданное письмо митр. Ғвгения о непорядках в Киевской лавре (из портфеля редактора) к наместнику Киево-Печерской лавры, архимандриту Авксентию Галинскому (2.XI.1827) // Древн. и новая Россия. – 1887. – Т. 1. – № 1. – С. 118.

Амвросій Подобєдов (1742–1818).

Уривки листів до Є. О. Болховітінова (1807–1809) – див. каталог II, № 16, 50, 52.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 464/606. – Письма [Амвросия Подобедова] преосвященным и другим особам, испрашивающим разрешения и поздравляющим. – Арк. 38, 41 зв. – 42, 47 зв., 56, 61, 87 зв., 92 зв., 126, 175 зв., 192.

Анастасевич Василь Григорович (1775–1845).

Письма знаменитых людей ... Письмо преосв. Евгения архиепископа Псковскаго (в последствии времени митр. Киевскаго) к В. Г. Анастасевичу (28.X.1821); Письмо... (9.XII.1821) // Рус. правда: Лит. альманах на 1860 г. / Сост. И. Г. Кулжинский по собр. Н. К. Мавроди. – К., 1860. – С. 78–89; Ивановский А. Д. Памяти высокопреосвященного Евгения, митрополита Киевского // ЖМНП. – 1867. – Ч. 136. – № 12. – С. 703–705; Письма к В. Г. Анастасевичу // Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевскаго Евгения. – СПб., 1868. – С. 57–62. – (Сб. ОРЯС. – Т 5 – Вып. 1).

Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – СПб., 1871. – Вып. 1. – С. 21–24.

Письма митрополита Евгения к Анастасевичу В. Г. из Калуги и Пскова (28.IX.1813–20.VII.1817). Сообщены А. Неустроевым // Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 3. – № 10. – С. 336–364; № 12. – С. 611–640 [43 од.].

Письма митрополита Евгения к Анастасевичу, сообщил И. Шляпкин (2.IV.1821–2.III.1824) // Древн. и новая Россия. – 1881. – Т. 19. – № 2. – С. 288–314 [11 од.].

[Уривок листа В. Г. Анастасевича (1834) до Є. О. Болховітінова] // Чт. ОИДР. – 1884. – Кн. 4. – Отд. 5. – С. 49–50. – У ст.: Письма разных лиц знаменитому архиепископу Иннокентию Борисову / Публ. Н. И. Барсова. – (Помилково вказ. як лист до Інокентія).

---

* Духовні особи вказуються за алфавітом імен, світські – прізвищ. Передруки – за хронологією, повтори позначаються крапками (...). У статтях і монографіях вказано сторінки з публікаціями листування, нумерацію листів (№), кількість [од.]. Якщо збереглися оригінали чи списки, вказано сучасні архівні шифри.

Письма митрополиту Киевскому Евгению Болховитинову. Сообщены Н. Полетаевым: I. В. Г. Анастасевича (19.X.1817); [В. Г. Анастасевича (1834)]; IV. Из письма моего к Анастасевичу от [...] февраля 1821 // Тр. КДА. – 1888. – Т. 3. – № 12. – С. 286–289, 292–294.

Письма митрополита Евгения Болховитинова к петербургскому ученому библиографу В. Г. Анастасевичу / С предисловием Н. И. Полетаева. 1813–1820 (Вологда, Калуга, Псков) // Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – № 5. – С. 21–84; № 6. – С. 161–236; № 7. – С. 321–388 [123 од.].

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 363/158; № 244/74. – Арк. 107 (19.X.1817, 1834, II.1821).

РДБ НДВР. – Ф. 8 (Анастасевич В. Г.). – № 914. П. 1. – Автогр. 2/51 – Лист митр. Євгенія до В. Г. Анастасевича (13.XII.1830). – Арк. 1–3 [Приміт. В. Г. Анастасевича, І. І. Бецького].

РНБ ВРРК. – Ф. (Анастасевич В. Г.). – К. 1. – № 19 – Лист гр. Рум'янцева М. П. до митр. Євгенія [Копія]; К. 2. – № 2 – Лист Анастасевича В. Г. до митр. Євгенія.

Там же. – Ф. 588 (Погодин М. П.) Собр. автогр. – № 232 – Лист В. Г. Анастасевича до єп. Євгенія (1.XII.1814).

СПб ВІІ РАН – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/4. – № 1 – Листи Є. О. Болховітінова до В. Г. Анастасевича (1813–1818).

Дж.: Брискман М. А. В. Г. Анастасевич (1775–1845). – М., 1958. – С. 142, 191, 260, 263.

Антоній Смирницький (1773–1846).

[Письмо митр. Евгения (6.II.1826)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 90–91.

НБУВ ІР. – Ф. І. – № 65536–65539. – 1. Письмо настоятеля Киево-Печерской лавры Антония [Смирницкого] Киевскому митр. Евгению о получении им проекта и наблюдения сияния вокруг иконы Богородицы в Киево-Печерской лавре и оригинала рисунка; 2. Наблюдение сияния; 3. Проект; 4. Рисунок И. Р. Мартоса.

Афанасій Протопопов (1783?–1841).

Из переписки Киевского митрополита Евгения Болховитинова. [Письмо Евгения (27.II.1826)] // Киев. епарх. вед. – 1886. – № 8. – С. 352–353. – [Помилково вказано як лист до *Володимира Аляв*діна, теж вікарія митрополита Євгенія, але з 1835 р.].

Бантиш-Каменський Дмитро Миколайович (1788–1850).

Из бумаг Д. Н. Бантыша-Каменского // Рус. старина. – 1904. – № 9. – С. 648–651 (№ 7, 9, 11).

ІРЛІ. – Ф. 339 – Листи митр. Євгенія до Д. М. Бантиш-Каменського (1822, 1823, 1829).

Бардовський Яків Іовович (1779–1851).

Письма митрополита Киевского Евгения Болховитинова / Сообщ. Н. Полетаев (1819–1822) // Правосл. собеседник. – 1889. – Т. 2. – Июнь. – С. 319–326 [10 од.].

РДБ НДВР. – Ф. 231. – III. К. 25. – № 27 – Листи єп. Євгенія до Я. І. Бардовського (1819–1822). – 8 арк. [10 од.] [Примітки В. Крутова].

Бекетов Платон Петрович (1761–1836).

[Письмо Евгения Болховитинова (...IV.1812)] // Библиограф. – 1889. – № 4/5. – С. 107–108. – У ст.: Шмурло Е. Ф. Историко-литературные материалы.

ІР НБУВ. – Ф. 312, КСС. – № 425/421. – Арк. 16.

Письмо м. Евгения к председателю Общества П. П. Бекетову (Вологда, IV.1812) // Чт. ОИДР. – 1892. – Кн. 2. – Отд. 4. – С. 8–9. – Під заголовком: Переписка митрополита Евгения (Болховитинова) с А. Ф. Воейковым, П. М. Строевым, И. М. Снегиревым, П. П. Бекетовым / Сообщил Н. И. Полетаев.

ДІМ ВПД. – Ф. 398 (Барятинский А. И.). – Оп. 1. – Спр. 3 – Листи митр. Євгенія та ін. до П. П. Бекетова (1822–1824).

Бєгічев Дмитро Матвійович (1768–1836).

[Листування Д. М. Бєгічева з митрополитом Євгенієм (27.X –XI.1833)] // Ковалинський В. Київські мініатюри. Книга перша. – К., 2002. – С. 134–135; портр.

Переказ змісту.

ДАК. – Ф. 16. – Оп. 469. – Спр. 651 – Листування Д. М. Бєгічева.

Биков Василь Михайлович

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 5 – Лист до митрополита Євгенія (1827).

Блудов Дмитро Миколайович (1785–1864).

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 1. – Спр. 12 – Черновики писем и записок Евгения Болховитинова. Письма к нему гр. Д. Н. Блудова.

Болховітінови.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. –

№ 1, 4 – Листи Болховського Олексія (1824, 1831–1832)

№ 2 – Лист Болховітінова Никанора Ілліча (1832)

№ 3 – Лист Болховітінової Маври Петрівни (1832)

Брадке Єгор Федорович, фон (1796–1861).

Листи Є. Ф. Брадке (5.III, 24.III, 17.VI, 22.IX.1834) і митрополита Євгенія (19.III, 6.IV, 6.VI, ...IX.1834).

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 946 – Дело об определении проф. Академии протоиерея И. Скворцева законоучителем в Университет Св. Владимира (а баккалавра О. Новицкаго адъюнктом философии). – Арк. 1–3 зв., 6, 11, 14, 18, 21, 39.

Браницька Олександра Василівна (1754–1838).

[Уривки і переказ листів] // Перерва В. С. Православне Надросся у XIX столітті. – Вид. 1-е. – Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2004. – С. 20–21, 33, 38, 39–40, 81–82, 85–86, 87–88, 89, 90, 155, 158–159, 160.

ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 68. – Спр. 18, 25; Оп. 70. – Спр. 9; Оп. 77. – Спр. 5, Оп. 80. – Спр. 4. – Арк. 11; Оп. 489. – Спр. 62; Оп. 79. – Спр. 17. – Арк. 1, 2, 3, 7 – Лист повіреного гр. Браницької М. Пашковського про дозвіл на будівництво Преображенської церкви, запит, грамота. 1833.

Браун Іван Йосипович

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 1. – Спр. 12 – Письма митр. Евгению ректора Казанского ун-та И. Брауна.

Веніамін Базилевич (1787–1873).

Листи та записки Є. О. Болховітінова (1822–1836) – див. каталог I, № 52 [20 од.]; (1825–1834) – див. каталог II, № 29, 30, 35, 36, 37, 38, 39.1, 57, 59.

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404 – Часть оставшихся записок, получаемых 1822 года от Его высокопр. Евгения, митрополита Киевскаго по 1837 г. начальником типографии Киево-Печерской лавры иеромонахом Вениамином, бывшим до 1855 года, ныне 186[0–1867] архимандрит Киевовыдубецкаго монастыря. – 346 арк. [319 №].

Воєйков Олександр Федорович (1779–1839).

І. Переписка митрополита Евгения (Болховитинова) с А. Ф. Воейковым [письма Евгения (29.X и 24.XI.1816), письмо А. Ф. Воейкова (8.XI.1816)] // Чт. ОИДР. – 1892. – Кн. 2. – Отд. 4. – С. 1–4. – Під заголовком: Переписка митрополита Евгения (Болховитинова) с А. Ф. Воейковым, П. М. Строевым, И. М. Снегиревым, П. П. Бекетовым / Сообщил Н. И. Полетаев.

РДАДА. – Архів Міністерства іноземних справ. – Ф. 1367. – Спр. 1426 – Листи Болховітінова до О. Ф. Воєйкова (1816), О. М. Оленіну (10.III.1822), І. М. Снєгірьову (1834–1836), лист О. Ф. Воєйкова (8.XI.1816) та ін. [10 од.].

Дж.: Полетаев Н. И. Труды... – С. 3; Прил. – С. 4 (№ 1426); Центральный Государственный Архив древних Актов: Путеводитель. – М., 1946. – Ч. 1. – С. 156, 189, 318; Гульчинский В. И. Архивы деятелей библиографии // Сов. библиография. – 1990. – № 1. – С. 150.

Воскобойников Лука Васильович та ін.

[Письмо граждан города Пскова (14.X.1827)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 64–66.

Востоков Олександр Христофорович (1781–1864).

Описание Евгениевских рукописей. [Письмо А. Х. Востокова (21.XI.1821)] // Учен. зап. 2-го отд. Имп. АН. – 1856. – Кн. 2. – Вып. 2. – С. 59–74; Филологические наблюдения А. Х. Востокова / Изд. И. Срезневского. – СПб., 1865. – С. 135–140.

[Уривки листів Є. О. Болховітінова (1828–1829)] // Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевского Евгения. – СПб., 1868. – С. 38–39. – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 1).

[Переписка (1821–1832)] // Переписка А. Х. Востокова в повременном порядке с объяснительными примечаниями И. Срезневского. – СПб., 1873. – С. 1–5, 6–24, 27–28, 83, 208, 263–264, 266–268, 270, 273–276, 299 (№ 1, 2, 4, 5, 43, 130, 189, 190, 192, 195, 197, 200, 201, 223). – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 2) [14 од.].

РДБ НДВР. – Ф. 912 (Анастасевич В. Г.). – К. 3. – № 41 – Лист митр. Євгенія до О. Х. Востокова (27.II.1829) [Копія В. Г. Анастасевича].

СПб ВА РАН. – Ф. 108. – Оп. 2. – Спр. 25 – Листування митрополита Євгенія з О. Х. Востоковим (1821–1832).

Гавриїл Розанов (1781–1858).

[Лист Є. О. Болховітінова (17.X.1823)] // Серафимов С. Воспоминание о преосвященном Гаврииле, первом (в Одессе) архиепископе Херсонском и Таврическом, а потом Тверском и Кашинском. – Одесса, 1859. – С. 73.

Гіацинтов Стефан.

[Лист Є. О. Болховітінова (20.XII.1816)] // ЖМНП. – 1867. – № 12. – С. 735–737;

Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 54–56; ... // Странник. – 1871. – № 11. – С. 124.

Гірс Карл Карлович.

Письма Евгения к К. К. Гирсу (1828–1833) // Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевскаго Евгения. – СПб., 1868. – С. 210–213. – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 1) [7 од.].

Глазунови Ілля Іванович (1786–1849) і Петро Іванович (1782–1832).

[Уривок листа митр. Євгенія до І. І. Глазунова (14.I.1832)] – див.: Ананьєва Т. Б. «Читайте для познания Киева...» // Митрополит Євгеній Болховітінов. Вибрані праці з історії Києва. – К., 1995. – С. 33.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 6 – Листування митрополита Євгенія з П. І. та І. І. Глазуновими (1829–1832). 17 арк.

Голеніщев-Кутузов Павло Іванович (1767–1829).

Лист і вірш, присвячений Є. О. Болховітінову (26.II.1805) – див. каталог I, № 31.

НБУВ ВС, Гр2394(68).

Голіцин Олександр Миколайович (1773–1844).

Письма к г. Президенту общества. II. Преосвященнаго Евгения, Епископа Калужскаго, от 15 генваря 1815 // Третий отчет комитета Российскаго библейскаго общества за 1815 год. – СПб., 1816. – Приб. – С. 4.

РНБ ВРРК. – № 2028 – Листи митр. Євгенія до О. М. Голіцина (1818–1823). – 9 арк. [8 од. з приміт. Голіцина]. Портр. митр. Євгенія.

Лист до єп. Євгенія (14.II.1822) – див. каталог I, № 51.

Городчанінов Григорій Миколайович (1771–1852).

Письма преосвященнаго митрополита Киевскаго Евгения к профессору Г. Н. Городчанинову (1807–1817) / С прим. изд. А. М. [Макария, еп. Орловского] // ЖМНП. – 1857. – Ч. 94. – № 4. – Отд. 7. – С. 1–23 [32 од.].

[Уривок листа Є. О. Болховітінова (4.IV.1804)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 15.

Извлечения из писем пр. Евгения Г. Н. Городчанинову (1804–1817) // Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевскаго Евгения. – СПб., 1868. – С. 5–7, 15–20, 22, 24, 46, 47–57. – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 1).

Письма Евгения Болховитинова. (Позднее митрополита Киевского). К неизвестному лицу (1804–1805) // Рус. архив. – 1903. – Кн. 1. – № 3. – С. 433–434 [3 од.].

Дейріард Павло Йосипович.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 7 – Листи до митрополита Євгенія (1824–1829).

Державін Гаврило Романович (1743–1816).

[Лист Г. Р. Державіна (20.VI.1816), Є. О. Болховітінова (3.VII.1816)] // Москвитянин. – 1842. – Ч. 1. – № 1. – С. 169–175.

[Листування] // Державин Г. Р. Сочинения / Изд. Смирдина. – СПб., 1847. – Т. 2. – С. 828–833; 1851. – Т. 2. – С. 792, 795.

[Листування (1805–1816)] // Журнал для чт. воспитанников военно-учебных заведений. – 1842. – Т. 36. – № 144. – С. 457–466; ... // Воронеж. лит. сб. – 1861. – Вып. 1. – С. 240–244.

Грот Я. К. Примечания к письмам Евгения к Державину // Изв. ОРЯС. – 1860. – Т. 1. – С. 85, 101; Т. 4. – С. 329–330, 358; Т. 6. – С. 186; Т. 9. – С. 58; Т. 10. – С. 66, 273.

Грот Я. К. Переписка Евгения с Державиным // Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевскаго Евгения. – СПб., 1868. – С. 65–93. – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 1).

[Лист Є. О. Болховітінова (4.X.1805)] // Тр. КДА. – 1867. – № 8. – С. 277–278. – У ст.: Фаворов Н. Речь, произнесенная на годичном торжественном собрании имп. ун-та св. Владимира, 1867 года, 3-го сентября.

[Листування (1805–1816)] // Державин Г. Р. Сочинения Державина с объяснительными примечаниями академика Я. К. Грота. – СПб., 1871. – Т. 6. – С. 170–172, 185–187, 197–198, 258–259, 262–264, 312–317, 321, 340–341, 345–351, 394–395 (№ 976, 990, 992, 1006, 1054, 1057, 1111, 1115, 1137, 1141, 1144, 1213); 1880. – Т. 8. – С. 887–900.

... // Грот Я. К. Жизнь Державина по его сочинениям и письмам и по историческим документам. – СПб., 1883. – Т. 2. – С. 326; Переписка с преосвященным Евгением и автобиография // Грот Я. К. Жизнь Державина. – М.: Алгоритм, 1997. – С. 580, 581, 583–591, 609, 612, 614; портр. (с. 576).

ІРЛІ. – Ф. 61. – Спр. 16331 – Виписки з листів преосв. Євгенія. [Архів Грота Я. К.]

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 467/591. – Арк. 263–279 зв. – Чернетка «Примечаний» до рукописних зошитів Г. Р. Державіна (список з доповненнями Є. О. Болховітінова). автограф листа Є. О. Болховітінова (14.XII.1811). – див. каталог III, № 61.1.

Див. також каталог III, № 60–61, 71.

Дертон Михайло Федорович

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 8 – Лист до митрополита Євгенія (1836).

Добровський Йозеф (1753–1829).

[Лист Й. Добровського (4.V.1828)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений. – СПб., 1871. – С. 86 [Лат. м.].

РДАДА. – Архів Міністерства іноземних справ. – Ф. 1367. – Спр. 7 – Лист Й. Добровського до митр. Євгенія (Прага, 4.V.1828). – Арк. 1–2. Копія.

Дж.: Моисеева Г. Н., Крбец М. М. Йозеф Добровский и Россия. (Памятники русской культуры XI – XIII веков в изучении чешского слависта). – Л., 1990. – С. 230–231.

Дурдуковський Євстафій.

[Уривки і переказ листів] // Перерва В. С. Православне Надросся у XIX столітті. – Вид. 1-е. – Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2004. – С. 21, 159.

ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 79. – Спр. 17. – Арк. 7 – Лист митр. Євгенія до благочинного с. Гребінок Євстафія Дурдуковського. 1833; Оп. 380. – Спр. 87. – Арк. 1–2. – Лист Є. Дурдуковського зі скаргою на економа.

Ертель Є. Ф.

ІРЛІ. – Ф. 61. – Спр. 18 – Лист митрополита Євгенія до Є. Ф. Ертель (16.I.1826). – 2 арк.

Єрмолаєв Олександр Іванович (1780–1828).

Переписка Евгения с А. И. Ермолаевым (1810–1821) // Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевского Евгения. – СПб., 1868. – С. 238–246. – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 1) [5 од.].

Желтухін Петро Федорович (1777–1829).

[Листи Є. О. Болховітінова (24.X.1828, 1.XI.1828)] // Чт. в Ист. о-ве Нестора-летописца. – 1899. – Кн. 13. – Отд. 2. – С 233–235. – У ст.: Оглоблин Н. Н. Киевское дело 1828 г. о «преважных политических тайнах».

[Лист П. Ф. Желтухіна (15.IV.1828)] // Киев. Старина. – 1902. – Т. 77. – Кн. 4. – Отд. 2: Документы. – С. 17–18. – У ст.: Мелочи из архивов Юго-Западного края. 1. Воспрещение воспитанникам Киевской духовной академии и семинарии посещать Царский сад.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 430 – Дело о воспрещении учащим и воспитанникам Духовной Академии и Семинарии ходить на народные гулянья (27.IV.1828). 5 арк. Копія листа Київ. військ. губернатора. – Арк. 1 зв.

Там же. – Ф. 127. – Оп. 380. – Спр. 87. – Арк. 3 – Лист митрополита Євгенія до губернатора. 1827.

Заїкіни Іван Іванович (?–1834) і Матвій Іванович.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 6, 9. – Листи М. І. Заїкіна до митрополита Євгенія (1834).

Іаков Вечерков (1792–1850).

РНБ ВРРК. – Ф. 505. – Оп. 1. – № 1 – Лист митр. Євгенія до єп. Іакова. – Арк. 67–68.

Ігнатій Семенов (1791–1850).

Лист митрополита Євгенія до Ігнатія, єпископа Олонецького (4.IX.1829) – див каталог I, № 55.

Інокентій (Суханов, Михайло; 1774?–1811).

Письма митрополиту Киевскому Евгению Болховитинову. Сообщены Н. Полетаевым: III. Иеромонаха Иннокентия, из Иркутска (в бытность Евгения еп. Старорусским) Тр. КДА. – 1888. – Т. 3. – № 12. – С. 294–297.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 382 599. (9.II.1806; 24.VII.1806).

Іоанн Григорович (1792–1852).

Переписка протоиерея Иоанна Григоровича с графом Н. П. Румянцевым и Евгением (1823–1826) // Чт. ОИДР. – 1864. – Кн. 2. – Отд. 1. – С. 84–92 [10 од.].

[Лист Є. О. Болховітінова (5.X.1824)] // Переписка митрополита Киевского Евгения с государственным канцлером графом Николаем Петровичем Румянцевым и с некоторыми другими современниками (с 1813 по 1825 г. включительно). – Воронеж, 1868–1872. – Вып. 1–3. – С. 111.

[Листи Є. О. Болховітінова (1824, 1826)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 89–90.

РДБ НДВР. – Ф. 203. – № 587 – Листи митр. Євгенія до І. Григоровича (1823–1826). – 18 арк. [10 од.].

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 1. – Спр. 12 – Листи І. Григоровича до митр. Євгенія.

Іоанн Єфімов.

[Уривок листа Іоанна Єфімова, келійника св. Тихона (1.XII.1797)] // Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. – СПб., 1888. – С. 163–164.

Иоанн (Ефимов Т.). Записки к жизнеописанию преосвященнаго Тихона Соколова, бывшаго епископа Воронежскаго, сканчавшагося в Задонске // Тихон (Соколов). Творения иже во святых отца нашего Тихона Задонского. – М., 1875. – Прил. – С. 26–49.

ІР НБУВ. – Ф. 132: КСС. – № 374/194. – [Копії листів з м. Толшева до Є. О. Болховітінова] (1797). – 38 арк.

Іоасаф (Мохов, Йосип Омелянович; 1779–1824).

Собственноручное письмо архим. Иоасафа [Мохова] к Киевскому митрополиту Евгению Болховитинову (26.VIII.1825). Черновой рапорт митрополита Киевского Евгения Болховитинова Св. Синоду // Акты и документы, относящиеся к истории Киевской академии / С предисл., введ. и прим. проф. Ф. И. Титова. – К., 1913. – Отд. 3 (1796–1869). – Т. 4. – С. 677–680.

Іона Павінський (1773–1828).

Лист до Євгенія (Болховітінова) архієпископа Тверського Іони (28.I.1822) – див. каталог І, № 50.

Йосиф Величковський (1772–1851).

Письмо преосвященнаго Евгения (после митрополита Киевскаго) (18.VIII.1810) // Москвитянин. – 1842. – Ч. 6. – № 12. – С. 402–403; Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 21–22.

Письма покойнаго митрополита Киевскаго Евгения (8.IV і 7.VI.1806) // Моск-

витянин. – 1848. – Ч. 4. – № 8. – С. 171–174 [2 од.]; Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений... – С. 120–121.

РНБ ВРРК. – Ф. 588 (Погодин М. П.) Собр. автогр. – № 229 – Лист єп. Євгенія (7.VI.1806). – 2 арк.; № 230 – Лист єп. Євгенія (18.VIII.1810). – 2 арк. [Примітка М. П. Погодіна].

Оригінал (1810) знаходився в рукоп. зб. поруч з листом Є. Болховітінова до Парфенія Петрова (опубл. Л. Майковим), з поміткою, що це лист до Переяславського архімандрита Йосифа. А. Івановський вказав, що до нього ж написано інші два часто цитовані листи Є. О. Болховітінова *до невідомого* (1806).

З 1801 р. Йосиф Величковський викладав у Петербурзькій семінарії, з 1809 р. став архімандритом Данилового Троїцького монастиря у м. Переяславі-Залєському, вікарієм Архангельським єп. Парфенія (Петрова), надалі – єп. Смоленським 1821–1834, помер на покої у КПЛ (1834–1851).

Казадаєв Олександр Васильович (?–1854).

РНБ ВРРК. – Ф. 325 (Казадаев А. В.). – № 31 – Лист митр. Євгенія до О. В. Казадаєва (27.12.1829).

Калайдович Костянтин Федорович (1792–1832).

Безсонов П. А. Материалы для жизнеописания К. Ф. Калайдовича // Чт. ОИДР. – 1862. – № 3. – С. 103–111.

Савваитов П. И. Несколько примечаний к Обзору русской духовной литературы // Изв. АН ОРЯС. – 1857. – Т. 6. – Стб. 94–95.

[Лист Є. О. Болховітінова (24.X.1814)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 29–30.

РНБ ВРРК. – Ф. 328. – Оп. 1. – № 366 – Листи митр. Євгенія до К. Ф. Калайдовича (1813–1827). – 44 арк. [26 од.].

Канкрін Єгор Францович (1774–1845).

ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 1589 – Лист митр. Євгенія до Є. Ф. Канкріна з подякою (1825).

Текст див. у даній кн.

Каразін Василь Назарович (1773–1842).

РНБ ВРРК. – Ф. 588 (Погодин М. П.) Собр. автогр. – № 231 – Лист єп. Євгенія до В. Н. Каразіна (4.II.1814). – 1 арк. [Примітка В. Н. Каразіна].

Див. каталог І.

Карамзін Микола Михайлович (1766–1826).

Шмурло Е. Ф. Историко-литературные материалы. [Вопросы Н. М. Карамзина и ответы митр. Евгения] // Библиограф. – 1889. – № 4/5. – С. 108–111 [2 од.].

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 382/599 (37).

Катеринич Василь Семенович.

[Лист Є. О. Болховітінова (8.X.1825)] // Письма Киевского митрополита Евгения Болховитинова к игумену (впосл. архимандриту) Серафиму Покровскому (1822–1837 гг.) / Сообщ. Л. С. М[ацеевич]. – К., 1913. – С. 103–104.

Кеппен Петро Іванович (1793–1864).

Ивановский А. Д. Памяти высокопреосвященного Евгения, митрополита Киевского [письма (17.XII.1820) и др.] // ЖМНП. – 1867. – № 12. – С. 727–728, 732–733.

[Лист Є. О. Болховітінова (1.X.1820), уривки (1820–1821)] // Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – СПб., 1871. – Вып. 1. – С. 26, 66–67, 90–92.

[Лист Є. О. Болховітінова (24.IX.1824)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 12–14.

[Лист П. І. Кеппена (9.IV.1820), Є. О. Болховітінова (19.IV.1820) і його «Замечания на «Историю Ольвии» П. І. Кеппена»] // Зап. ООИД. – 1872. – Т. 8. – С. 409–411. – У ст.: Мурзакевич Н. Н. Митрополит Евгений и академик Кеппен.

Симони П. К. Мнение митрополита Евгения (Болховитинова) о русских наречиях, изложенное в частном письме к академику П. И. Кеппену (1.X.1820) // Изв. ОРЯС. – 1896. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 396–399.

СПб ВА РАН. – Ф. 30. – Спр. 84 – Листи митр. Євгенія до П. І. Кеппена (1823–1829).

ІР НБУВ. – Ф. V. – № 715. – Арк. 4–5 – Лист митр. Євгенія до П. І. Кеппена (19.IV.1820) про «Ольвийский сборник».

Дж.: Лисоченко І. Д. Архів Одеського товариства історії та старожитностей // Зб. оглядів фондів Відділу рукописів. – К., 1962. – С. 57. – Див. також каталог III, № 76.

Кирило Богословський-Платонов (1788–1841).

Ответы покойнаго преосвященнаго митрополита Киевскаго Евгения на вопросы покойнаго преосвященнаго архиепископа Подольскаго Кирилла, 1832 года. [Отрывки писем] // Подол. епарх. вед. – 1865. – № 13. – С. 570–572.

Шип-ч [Шипович И. Е.] Письмо митрополита Киевского Евгения к Кириллу, епископу Подольскому и Брацлавскому // Тр. КДА. – 1888. – № 4. – С. 681–684.

Пять киевских писем митрополита Евгения к разным лицам. [Сообщены Н. Полетаевым]: ... Б. Два письма к ректору Моск. дух. Академии, впоследствии архиепископу Каменец-Подольскому Кириллу (29.VI.1822, 20-е гг.); В. Два письма к неизвестному Архиепископу [Кириллу] (16.IV.1833, 27.XII.1834) // Тр. КДА. – 1889. – № 7. – С. 479–481; С. 482–484.

Також див.: Оленін О. М.

Кирило Куницький (1783–1836).

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 430. Писарська чернетка листа до ректора КДА Кирила з підписом митр. Євгенія (25.IV.1828). – Арк. 2–2 зв.

Текст див. у даній кн.

Клосіус Вальтер Фрідріх (Федір Карлович; 1796–1838).

РНБ ВРРК. – Ф. 608 (Помяловский И. В.). – Оп. 1. – № 358 – Лист митрополита Євгенія до Ф. К. Клосіуса (1834). – 1 арк. [лат. м.].

Кржишковський Августин Гнатович.

[Уривки листів (1828) А. Г. Кржишковського, лист Є. О. Болховітінова

(15.VIII.1828)] // Чт. в Ист. О-ве Нестора-летописца. – 1899. – Кн. 13. – С. 226, 227, 229–231. – У ст.: Оглоблин Н. Н. Киевское дело 1828 г. о «преважных политических тайнах».

Кузнєцов Олексій Матвійович.

Лист і вірш, присвячений Є. О. Болховітінову (26.XII.1800) – див. каталог I, № 26.

НБУВ ВС, Гр2390(8).

Кучоровський Михайло.

Лист митрополита Євгенія (5.IV.1825) // Киевлянин. – 1865. – № 145. – У ст.: Терновский Ф. А. К. А. Лохвицкий и его жизнь в Киеве.

Левашов Василь Васильович (1783–1848).

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 1. – Спр. 12 – Письма митрополиту Евгению киев. воен. губ. В. В. Левашева.

Лист (16.VI.1834) Євгенія (Болховітінова) до Київського військового губернатора графа В. В. Левашова – див. каталог I, № 57.

Лобойко Іван Миколайович (1786–1861).

РНБ ВРРК. – Ф. 440 (Лобойко И. Н.). – № 3, 6 – Листи митрополита Євгенія до І. М. Лобойка (1821–1822) [5 од.].

СПб ВА РАН. – Р. IV. – Оп. 52. – Спр. 2 – Листи митрополита Євгенія до І. М. Лобойка (1822–1823). Копії.

Лопухін Іван Володимирович (1756–1816).

Шмурло Е. Ф. Историко-литературные материалы. [Отрывок письма И. В. Лопухина] // Библиограф. – 1889. – № 2. – С. 64–65.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 387/168. – Арк. 197.

Рукавіцина Є. В. Київський митрополит Євгеній Болховітінов. [Листи І. В. Лопухіна, 1810–1813] // Спеціальні історичні дисципліни: Питання теорії та методики: Зб. наук. пр. – Ч. 2: Пам'яті І. О. Гуржія. – К., 1998. – С. 338–353 [5 од.].

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 351/722. – Ч. 1. – Арк. 1–3; № 391/719. – Арк. 9–16 зв.

Лист (21.XI.1813) – див. каталог II, № 42 (№ 391/719. – Арк. 11–14 зв.).

Лопухін Петро Васильович (1753–1827).

[Лист П. В. Лопухіна (29.I.1818), Є. О. Болховітінова (5.II.1818) і публ. диплому Є. О. Болховітінова на звання почесного кореспондента Комісії складання законів] // Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений... – С. 65–66; Ивановский А. Д. Памяти высокопреосвященного Евгения, митрополита Киевского // ЖМНП. – 1867. – № 12. – С. 724–725.

Лист до єп. Євгенія (26.I.1822) – див. каталог I, № 49.

Македонець Василь Гнатович (1752–1812).

Выдержки из дружеских писем Евгения (впоследствии митрополита Киевского) к воронежскому приятелю его В. И. Македонцу (1800–1810). С примечаниями

и послесловием Н. Е. Северного // Рус. архив. – 1870. – Т. 20. – № 4/5. – Стб. 769–880 [89 од.].

Див.: Грот Я. К. Несколько заметок на письма митрополита Евгения к В. И. Македонцу и Н. Н. Зиновьева к сыну // Рус. архив. – 1870. – № 10. – Стб. 1768–1776; Окр. відб.: М., 1870. – 16 с.

[Уривки листів (1800–1804) та листи Є. О. Болховітінова (10.V.1800; 2.VIII.1801)] // Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений... – СПб., 1871. – С. 128–130, 132–133, 138, 140–146, 148–152.

ДІМ ВПД. – Ф. 445. – Спр. 203 – Листи Є. О. Болховітінова (1800–1810) [100 од.]. Автографи. Матеріали до біографії митрополита Євгенія.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/4. – № 2 – Листи Є. О. Болховітінова до В. Г. Македонця (1800–1812).

Дж.: Северный Н. Несколько слов о митрополите Евгение и его письмах // Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 880; Полетаев Н. Труды митр. Киевского Евгения Болховитинова по истории русской церкви. – Казань, 1889. – С. 5 (Чертковы, I1/22).

Листи випадково знайшов на Воронезькому ринку вчитель гімназії Завадський у 60-х рр. XIX ст., привіз для опублікування вчитель Н. А. Волков з домовленістю, що оригінали (100 од.) «...подлежат передаче в Чертковскую библиотеку» (стб. 880). 10 листів раніше було передано А. Д. Івановському.

Малиновський Олексій Федорович (1782–1840).

Письмо его высокопреосвященства, почетного члена общества, Киевскаго митрополита Евгения к его превосходительству г-ну председателю общества (22.III.1834) // Тр. и лет. ОИДР. – 1837. – Ч. 8. – С. 235–236.

[Лист Є. О. Болховітінова (16.V.1814)] // Кочубинский А. А. Начальные годы русского славяноведения. Адмирал Шишков и канцлер граф Румянцев. – Одесса, 1887–1888. – Приложения. – С. LV (№ 9).

Два письма митрополита Евгения А. Ф. Малиновскому (30.III.1829; 13.VII.1829) // Библиогр ıф. – 1889. – № 6/7. – С. 147–148. – У ст.: Шмурло Е. Ф. Историко-литературные материалы.

Листи були прикріплені до рукопису «Киевской летописи» у фонді Московського архіву Міністерства іноземних справ, № 2 (нині РДАДА).

Маркевич Микола Андрійович (1804–1860).

ІРЛІ. – Ф. 123. – Оп. 3. – Спр. 45. – Лист митрополита Євгенія до М. А. Маркевича (22.I.1836). – 4 арк.

Марковський Володимир.

Малышевский И. И. Деятельность митрополита Евгения в звании председателя конференции Киевской духовной академии. [Лист Є. О. Болховітінова (5.IX.1828)] // Тр. КДА. – 1867. – Т. 4. – № 12. – С. 630.

[Листи Є. О. Болховітінова (II–IV.1832)] // Орловский П. И. Деятельность митрополита Евгения по управлению Киевскою епархиею. – К., 1868. – С. 48–51 (уривки).

Мартинов Іван Іванович (1771–1833).

Колбасин Е. И. И. Мартынов, переводчик «Греческих классиков» // Современник. – 1856. – Ч. 56. – № 4. – С. 79–81, 98–100, 113 [6 од.].

Колбасин Е. Литературные деятели прежнего времени. – СПб., 1859. – С. 90–94, 123–124, 126, 148.

Мартос Іван Романович (1760?–1831).

[Уривки листів Є. О. Болховітінова (V.1825, I.1826, V.1826)] // Киев. старина. – 1895. – Т. 51. – Кн. 10. – Отд. 1. – С. 64. – У ст.: Лазаревский А. Иван Романович Мартос.

Частная переписка Ивана Романовича Мартоса (1817–1830) / Публ. А. Лазаревского // Киев. старина. – 1896. – Т. 55. – Кн. 10. – С. 85, 90.

ІР НБУВ. – Ф. І. – № 2856, 57470 (зб. Лазаревського О. М., № 42) – Письма разных лиц к И. Р. Мартосу. Письма митрополита Евгения (1825–1826). – Арк. 267, 269, 271 [3 од.]; № 65323–65327 – Листи І. Р. Мартоса до митрополита Євгенія (1824–1827).

Мартос Олексій Іванович (1790–1842).

[Лист Є. О. Болховітінова (1827?)] // Маяк. – 1845. – Т. 23. – Кн. 46. – Смесь. – С. 89. – У ст.: Васильев В. Алексей Иванович Мартос; За сто літ. – Х.–К., 1930. – Кн. 6. – С. 10. – У ст.: Савченко Ф. Нові відомості про неопубліковану історію України Олекси Мартоса.

Мелетій Леонтович (1784–1840).

Четыре письма Евгения митрополита Киевского к архимандриту Мелетию, ректору Киевской академии (7.III, 12.V, 1.VI, 25.VI.1825) // Киев. старина. – 1883. – Кн. 6. – С. 310–316.

Четыре письма митрополита Киевского Евгения к ректору Киевской академии архимандриту Мелетию // Киев. старина – 1884. – Кн. 2. – С. 297–304.

К биографии митрополита Евгения Болховитинова. [Письмо митр. Евгения (8 VIII.1825)] // Тр. КДА. – 1884. – Т. 2. – № 7. – С. 435–436.

У примітці редактора до першої публікації вказано, що копії листів надіслав з м Куп'янська священик Іоанн Левандовський, який знайшов збірку автографів листів до М. Леонтовича (з них 9 – митр. Є. Болховітінова, останній 1828 р.) по смерті тестя Петра Протопопова (?–1871).

Мещерський Петро Сергійович (1779–1856).

Листи митрополита Євгенія (30 IV.1827, 6.VI.1831), П. С. Мещерського (21.V.1831) – див. каталог І, № 54.

ЦДІАК України. – Ф. 127 (КДК). Оп. 379. – Спр. 99 – Дело по отношению кн. [П. С.] Мещерскаго об отобрании [подписок] как в сей Дикастерии так и Духовных правлений приказнослужителей о неучаствовании в масонской ложе (12 V.1826–30.IV.1827). Лист [друк.] до митрополита Євгенія (СПб., 21.IV.1826) з підписом П С. Мещерського. Відповідь митрополита Євгенія (30.IV.1827). Писарська копія

Там же. – Ф. 182. – Оп. 2 (1560–1919). – Спр. 2 – Переписка с кн. П. С. Мещерским о взятии на учет всех монастырских и церковных построек в г. Киеве, годных под казармы для воинских частей (1831).

ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 1709 – Лист П. С. Мещерського до митрополита Євгенія (28.VIII.1824). – 1 арк.

Михайловський-Данилевський Олександр Іванович (1790–1848).

ІРЛІ. – Ф. 527. – Спр. 73 – Лист митр. Євгенія до О. І. Михайловського-Данилевського (25.VI.1832). – 2 арк.

Монтрезор Владислав Вікентійович (?–1843).

Еще из писем митрополита Евгения (1829–1836) // Киевлянин. – 1881. – № 92. – 26 апреля. – С. 3. – [Уривки листів у перекладі з фр. м. 13 од.]

[Уривки] // Киев. новости. – 1995. – № 23. – 16 июня. – С. 7.

Мурзакевич Микола Никифорович (1806–1883).

Письма высокопреосвященного Евгения, митрополита Киевского Н. Н. Мурзакевичу (1834–1837). С пояснительными примечаниями Н. Н. Мурзакевича. [Сообщены С. Пономаревым] // Киев. епарх. вед. – 1868. – № 10. – С. 377–392; Окр. відб. – К., 1868.

Муханов Павло Олександрович (1798–1871).

[Лист Є. О. Болховітінова (11.IV.1836)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 88.

Наришкін Кирило Олександрович.

[Лист Є. О. Болховітінова] (29.VIII.1828) // Плотникова Н. Ю. Многоголосные формы обработки древних роспевов в русской духовной музыке XIX – начала XX веков: Дис. на соискание степени канд. искусствоведения. – М., 1996. – Т. 2. – Прил. 3. – С. 139.

РДІА. – Ф. 472. – Оп. 1. – Спр. 383. – Арк. 121.

Нартов Андрій Андрійович (1737–1813).

[Лист Є. О. Болховітінова (5.I.1812)] // Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевскаго Евгения. – СПб., 1868. – С. 80. – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 1).

[Листи Є. О. Болховітінова (1807–1812)] // Сухомлинов М. И. История Российской академии. – СПб., 1885. – Вып. 7. – С. 271–276, 601–603 [7 од.].

СПб ВА РАН. – Ф. 8. – Оп. 1. – Спр. 12 – Лист єп. Євгенія до А. А. Нартова (10.I.1807). – Арк. 23; Спр. 17 – Лист єп. Євгенія до А. А. Нартова з приводу «Исследования о славянском переводе Священного писания» (5.I.1812). – Арк. 135; Відгук митр. Мефодія Смирнова на «Исследование...» єп. Євгенія (4.IV.1812). – Арк. 243.

Нечаєв Степан Дмитрович (1792–1860).

Лист (17.IV.1834) Євгенія (Болховітінова) до обер-прокурора Св. Синоду С. Д. Нечаєва – див. каталог I, № 56.

Новосильцев Микола Миколайович (1761/2–1836/8)

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 14 – Лист до митрополита Євгенія (1825).

Норов Аврам Сергійович (1795–1869).

РНБ ВРРК. – Ф. 531 (Норов А. С.). – № 344 – Листи митр. Євгенія до А. С. Норова (1827). – 2 арк.

Оленін Олексій Миколайович (1763–1843).

[Лист О. М. Оленіна (11.I.1816) та відповідь Є. О. Болховітінова] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 33–37; Переписка митрополита Киевского Евгения с государственным канцлером графом Николаем Петровичем Румянцевым... – Воронеж, 1868. – Вып. 1. – С. 3–4.

[Лист О. М. Оленіна (21.IX.1825)] // Письма Киевского митрополита Евгения Болховитинова к игумену (впоследствии архимандриту) Серафиму Покровскому. – К., 1913. – С. 104 (прим. 1).

[Уривок листа митр. Євгенія (31.XII.1826)] // Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевскаго Евгения. – СПб., 1868. – С. 35. – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 1).

Пять киевских писем митрополита Евгения к разным лицам [Сообщены Н. Полетаевым]: А. А. Н. Оленину (10.III.1822) и др. // Тр. КДА. – 1889. – № 7. – С. 479–481.

[Уривок листа митр. Євгенія (13.V.1823)] – див.: Ананьєва Т. Б. «Читайте для познания Киева...» // Митрополит Євгеній Болховітінов. Вибрані праці з історії Києва. – К., 1995. – С. 17.

РДАДА. – Ф. 1367. – Спр. 1426.

РНБ ВРРК. – Ф. 542 (Оленин А. Н.). – № 211 – Листи митр. Євгенія до О. М. Оленіна (1816–1825). – 21 арк. [6 од. Завірені копії].

ІР НБУВ. – Ф. 312. – № 247/440 – «Историческое изображение древнего судопроизводства» О. Куницина та лист О. Оленіна про слово «одрина» (17.X.1825). – 38 арк. з доп. митр.

Осиповський Тимофій Федорович.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 10 – Лист до Є. О. Болховітінова (1817).

Палібін Олексій.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 11 – Лист до Є. О. Болховітінова (1832).

Парфеній Васильєв-Чертков (1782–1853).

[Листи Є. О. Болховітінова] // Правосл. обозрение. – 1872. – № 10. – С. 53–55 [3 од.].

Митрополит Евгений архимандриту Парфению (13.I.1813) / Сообщено Д. Д. Рябининым // Рус. архив. – 1889. – Т. 2. – № 11. – Стб. 315–316.

Парфеній Петров (?–1819).

[Лист Є. О. Болховітінова (30.X.1811)] Ивановский А. Д. Митрополит Киевскии и Галицкии Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 23–24; Письмо митрополита Евгения к преосвящ. Архангелородскому Парфению. Сообщено Л. Н. Майковым Рус. архив. – 1875. – № 11. – Стб. 315–316.

Письма митрополиту Киевскому Евгению Болховитинову. Сообщены Н. Полетаевым: II. Еп. Архангельскаго Парфения от 28 марта 1812 Тр. КДА. – 1888. – Т. 3. – № 12. – С. 290–292.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 244 74. Записка Парфенія (15.VIII.1812) та його виписка з «Кормчої» 1335 р. – не надруковані.

Пендуров Олексій Микитович.

ІРЛІ. – Ф. 61. – Спр. 25847 – Лист митр. Євгенія до О. М. Пендурова (9.I.1828).

Перевощиков Василь Матвійович (1785–1851).

[Лист єп. Є. О. Болховітінова (1813)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 31–32.

Из писем митрополита Евгения Болховитинова в Дерпт к профессору В. М. Перевощикову [из Калуги, Пскова и Киева 1813–1836] // Рус. архив. – 1890. – Т. 3. – № 12. – С. 425–448 [28 од.].

СПб ВІ. РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 1, ч. 1. – Спр. 12 – Письма В. М. Перевощикова до митр. Евгения.

Петров Григорій Андрійович (1767–1835).

[Лист Є. О. Болховітінова (13.IV.1800)] // Рус. архив. – 1873. – № 3. – Стб. 388–392.

ДІМ ВПД. – Ф. 381. – Спр. 34 – Письмо Евгения Г. А. Петрову с приложением стихов на воцарение Алексадра I (СПб., 1801). Автограф.

Писарєв Олександр Олександрович (1780–1848).

[Лист Є. О. Болховітінова (13.VI.1823)] // Тр. и лет. ОИДР. – 1827. – Ч. 3. – Кн. 2. – Прил. – С. 33–35.

Письмо от е. в. Киевского митрополита Евгения о найденных в Десятинной церкви серебряных слитках (25.I.1829) // Там же. – 1830. – Ч. 5. – Кн. 1. – Отд. 6. – С. 124–125.

Письмо его высокопреосвященства, Киевскаго митрополита Евгения, к его превосходительству г-ну председателю (20.III.1829) // Там же. – 1837. – Ч. 8. – Прил. – С. 138–139.

РДБ НДЗР. – Ф. 203. – Кн. 2 – Листи митр. Євгенія до О. О. Писарєва (1823–1825). – Арк. 46, 52–53, 271–272, 354 [5 од.].

Там же. – Кн. 4 – Листи митр. Євгенія до О. О. Писарєва (1829). – Арк. 211–213 [2 од.].

Там же. – Ф. 226 (Писарев А. А.). – К. 2. – № 1, 4 – Листи митр. Євгенія до О. О. Писарєва (1822, 1825). – 1, 4 арк.

Погодін Михайло Петрович (1800–1875).

[Листи Є. О. Болховітінова (1826–1836)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872. – С. 87–89 [4 од.].

[Листи Є. О. Болховітінова (3.XII.1826; 3.I.1835; 20.XII.1835; 23.VIII.1836)] // Киевлянин – 1880. – № 282. – 18 дек. – С. 1–2. – У ст.: [Пономарев С. И.] Железняк К. Киевская старина и новина; Поправка // Там же. – № 286. – С. 2.

[Листи Є. О. Болховітінова] // Барсуков Н. П. Жизнь и труды М. П. Погодина. – СПб., 1889. – Кн. 2. – С. 9, 15 [2 од.].

РДБ НДВР. – Ф. 231 (Погодин М. П.). II. К. 46. – № 21 – Лист митр. Євгенія до М. П. Погодіна (3.XII.1826). – 2 арк.

Полторацький Дмитро Маркович.

РНБ ВРРК. – Ф. 603 (Полторацкий С. Д.). – № 303 – Листи еп. Євгенія до Д. М. Полторацького (1814–1815). – 18 арк. [12 од.].

РДБ НДВР. – Полт., оп. 1. – № 52 – Листи еп. Євгенія до Д. М. Полторацького фр. м.

Пухов Микола Гаврилович.

[Лист М. Г. Пухова (24.V.1821)] // Переписка митрополита Киевского Евгения с государственным канцлером графом Николаем Петровичем Румянцевым... – Воронеж, 1868–1872. – Вып. 1–3. – С. 45–46.

РДБ НДВР. – Ф. 255. – К. 9. – № 9 – Лист М. Г. Пухова до еп. Євгенія (24.V.1821).

Рейц Олэксандр Федорович.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 12 – Лист до Є. О. Болховітінова (1828).

Розанов Хома Филимонович (1767–1810).

Лист Є. О. Болховітінова (1790) – див. каталог III, № 92.

НБУВ ВС, Н468(27а).

Розенкампф Густав Андрійович (1762–1832).

О русской церковной музыке. Статья в виде письма к барону Г. А. Розенкампфу (25.III.1821) // Отеч. зап. – 1821. – Ч. 8. – № 19. – С. 145; Cacilia. – Mainz. – 1826. – Т. 11.

[Лист Є. О. Болховітінова (22.I.1828) з колекції М. А. Корфа] // Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – СПб., 1871. – Вып. 1. – С. 66 [фр. м.].

Ответ его превосх. барону, Г. А. Р[озенкампфу] на вопрос его: Имеет ли Кормчая книга силу и употребление в гражданских и уголовных судах Российских? (25.I.1825) // Там же. – С. 68–73. – Передрук з кн.: Болховитинов Е. А. Описание Киевософийскаго собора. – К., 1825. – Прил. № 42. – С. 235–244.

РНБ ВРРК. – Ф. 648 (Розенкампф Г. А.). – Листування митр. Євгенія з Г. А. Розенкампфом (1825–1828) [20 од.].

Рум'янцев Микола Петрович (1754–1826).

Переписка митрополита Киевскаго Евгения с государственным канцлером гра-

фом Николаем Петровичем Румянцевым и с некоторыми другими современниками (с 1813 по 1825 г. включительно). – Воронеж, 1868–1872. – Вып. 1 3. – 125 с.; Изд. 2-е. – 1882–1885.

У тексті листування графа з митрополитом (23.I.1813–17.X.1825) вміщено також *листи Є. О. Болховітінова*: до О. М. Оленіна (I.1816), П. А. Словцова [1807?], Іоанна Григоровича (5.X.1824), а також адресовані йому від О. М. Оленіна (11.I.1816), М. Пухова (24.V.1821) [87+3+2 од.; згадуються відсутні 13].

Також додано *листи М. П. Рум'янцева* до О. Ф. Малиновського (27.VI.1821) та К. Ф. Калайдовича (18.X.1822) та адресовані йому від Й. Добровського, Ф. І. Круга, Х. Д. Френа, К.-Б. Газе, О. М. Оленіна, М. С. Арцибашева, Ф. П. Аделунга, С. де Сасі, І. М. Лобойка, І. І. Шмідта, Г. М. Даниловича, К. Мальт-Брена, К. Ф. Калайдовича, О. Х. Востокова, О. Ф. Малиновського, А. Дорошкевича, К. І. Аша, П. Г. Головкіна, сп. Неофіта (Докучаєва-Платонова) та єп. Павла (Павлова-Морєва), архімандрита Кирила. Їх подано повністю; є виписки з листів інших осіб, що теж надсилались до Є. О. Болховітінова і на які він іноді відповідав через М. П. Рум'янцева [120+21 од.; згадуються відсутні 15].

Рец.: [Переписка...] // Вестн. Европы. – 1870. – № 7. – Библиогр. листок.

Грот Я. К. Из поездки в Воронеж. Провинциальная печать // Вестн. Европы. – 1870. – № 11. – С. 146, 152–159.

Веневитинов М. Письмо к редактору «Вестника Европы» по поводу «Переписки митрополита Евгения» // Там же. – С. 488–490.

Листування передане до друку онуком Є. С. Устиновським (Воронеж). Згадуються у примітках листи, яких не було знайдено. Частина архіву митрополита мала бути опублікована в «Приложениях» – до воронезького губернатора А. Пещурова та ін (Воронеж. юбил. сб. – 1886. – С. 531; Евгениевский сборник. – СПб., 1871. – С. 7).

[Лист М. П. Рум'янцева (28.IV.1819)] // Киев. епарх. вед. – 1886. – № 8. – С. 350–351.

Відповідь на лист митрополита (18.IV.1819).

РДАДА. – Фонди державного архіву Російської імперії. – Розряд XVIII (духовне відомство). – Спр. 11 доп. – Листування гр. М. П. Рум'янцева з митр. Євгенієм.

РДБ НДВР. – Ф. 255 (Румянцев Н. П.). – К. 5. – № 41 – Листи М. П. Рум'янцева до митр. Євгенія (1804–1823). – 12 арк. [5 од.].

Там же. – К. 7. – № 50 – Листи митр. Євгенія до М. П. Рум'янцева (1804, 1805, 1824, 1825). – 8 арк. [5 од.].

РНБ ВРРК. – Ф. 542 (Оленин А. Н.). – № 67 – Лист М. П. Рум'янцева до митр. Свгенія (12.1.1823).

Там же. – Ф. (Анастасевич В. Г.). – К. 1. – № 19 – Лист гр. Рум'янцева М. П. до митр. Євгенія. [Копія].

Савостьянова Надія С.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/3. – № 13 – Лист до Є. О. Болховітінова (1833).

Свербеєва Олена Олександрівна.

РДБ НДВР. – Ф. (Чижов В. Ф.) – 29, 1 – Лист митр. Євгенія до О. О. Свербеєвої [фр. м.].

Селівановський Семен Іоаникійович (1772–1835).

Письма Е. А. Болховитинова (с 1822 г. митрополита Киевского Евгения) к С. И. Селивановскому (1792–1832) // Библиогр. записки. – 1859. – Т. 2. – № 3. – Стб. 65–79 [18 од.].

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 1. – Спр. 12 – Письма митр. Евгению содержателя тип. С. А. Селивановского.

РДАДА. – Комісія друкування державних грамот і угод. – Ф. 179 – Листи митр. Євгенія та ін. до С. І. Селівановського (1792–1832).

РДБ НДВР. – М-2249 – Лист митр. Євгенія до С. І. Селівановського (28.VIII.1826). – Арк. 273.

Семяновський Стефан (1786–1829).

Лист митр. Євгенія до Стефана Семяновського, ключаря Києво-Софійського собору (12.V.1826) – див. каталог I, № 53.

Серафим Глаголевський (1763–1843).

[Лист митр. Серафима (13.IX.1833)] // Тр. КДА. – 1884. – Т. 2. – № 7. – С. 439–440 (№ 1).

[Листи митр. Серафима (17 і 22.V.1834)] // Барсов Н. Материалы для биографии Иннокентия Борисова, архиепископа Херсонского и Таврического. – СПб., 1884. – Вып. 1. – С. 22–25.

Серафим Покровський (1781–1855).

Письма Киевского митрополита Евгения Болховитинова к игумену (впоследствии архимандриту) Серафиму Покровскому (1822–1837). С примечаниями Л. С. М[ацеевича] // Тр. КДА. – 1910. – Т. 2. – № 7/8. – С. 495–528; 1911. – Т. 1. – № 2. – С. 234–258; 1912. – Т. 1. – № 3. – С. 434–463; 1913. – Т. 1. – № 2. – С. 278–310; Т. 2. – . № 5. – С. 74–93; Т. 3. – № 11. – С. 410–426; Окр. відб.: К., 1913. – 156 с. [139 од.].

ІР НБУВ. – Ф. V. – № 2859–2997 – Переписка митр. Евгения с игуменом Серафимом Покровским (1822–1836). – 237 арк. [139 од.].

Лист Серафима Покровського до митр. Євгенія (18.XI.1825) – див. у даній книзі.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 1860.

Словцов Петро Андрійович (1767–1843).

[Лист Є. Болховітінова? в Тобольськ (1807?)] // Переписка митрополита Киевского Евгения с ... Румянцевым... – Воронеж, 1868. – Вып. 1. – С. 39.

Вміщено після листа Є. Болховітінова (7.XII.1820)! з приміткою: «Подписи на письме нет. – Ред. На полях прописано: письмо сие писано из Новгорода к Словцову, спрашивавшему меня по припоручению Гр. Н. Румянцова. – Авт.» [?].

Смарагд Крижановський (1796–1863).

Записка митрополита Евгения ректору Киевской духовной академии Смарагду (24.VIII.1829) // Библиограф. – 1889. – № 2. – С. 65. – У ст.: Шмурло Е. Ф. Историко-литературные материалы.

Снєгірьов Іван Михайлович (1793–1868).

[Лист Є. О. Болховітінова] // ЖМНП. – 1867. – Ч. 136. – № 12. – С. 755–756. – У ст.: Ивановский А. Д. Памяти высокопреосвященного Евгения, митрополита Киевского.

Письма митрополита Евгения к И. М. Снегиреву. (С прим. издателя) [А. Д. Ивановского] Старина русской земли. Историко-археологические исследования, биография, учено-литературная переписка, заметки и дневник воспоминаний Ивана Михайловича Снегирева. – СПб., 1871. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 107–136 [15 од.].

[Листи І. М. Снєгірьова (7.XII.1824; 27.IV.1835), В. Г. Анастасевича до митрополита Євгенія] // Чт. ОИДР. – 1884. – Кн. 4. – Отд. 5. – С. 33–35, 37–38 (№ 1, 5). – У ст.: Письма разных лиц знаменитому архиепископу Иннокентию Борисову / Публ. Н. И. Барсова. – (Помилково вказано № 1 як лист до Інокентія).

Переписка митрополита Евгения (Болховитинова)... III. С И. М. Снегиревым [письма Евгения (13.VII і 5.VIII.1834, 14.X.1835, 3.II.1836), выписка из письма И. М. Снегирева (20.III.1826)] // Чт. ОИДР. – 1892. – Кн. 2. – Отд. 4. – С. 4–8. – Під заголовком: Переписка митрополита Евгения (Болховитинова) с А. Ф. Воейковым, П. М. Строевым, И. М. Снегиревым, П. П. Бекетовым / Сообщил Н. И. Полетаев.

ДІМ ВПД. – Ф. 450 (Барсов Н. П.). – Оп. 1. – Спр. 742а – Листи Снєгірьова І. М. (1834, 1835). – Арк. 230 зв., 236–237, 241.

РДАДА. – Архів Міністерства іноземних справ. – Ф. 1367. – Спр. 1426.

Соколов Петро Іванович (1766–1836).

[Листи Є. О. Болховітінова (1812–1813)] // Чтения 18 декабря 1867 года... – СПб., 1868. – С. 82 [2 од.].

СПб ВА РАН. – Ф. 8. – Оп. 1. – Спр. 12 – Лист митрополита Євгенія (1830) [про публ. ст. «Осада Пскова]; Спр. 14. – Арк. 392 – Лист (11.XI.1825) [при «Описании Киево-Софийского собора»]; Спр. 36. – Арк. 293 – Лист (25.V.1831); Оп. 3. Т. 2. – Спр. 2. – Лист (19.IV.1833).

Сопиков Василь Семенович (1765–1818).

Пять писем митрополита Евгения к В. С. Сопикову (1807–1810) // Древн. и новая Россия. – 1881. – Т. 19. – № 2. – С. 314–317.

РДАДА. – Ф. 1367. – Оп. 1. – Спр. 4 – Листи єп. Євгенія до В. С. Сопикова (27.VI, 7.XI.1807, 11.III.1809, 9.X.1810).

Сперанський Михайло Михайлович (1772–1839).

РНБ ВРРК. – Ф. 731 (Сперанский М. М.). – № 2068 – Лист митр. Євгенія (17.II.1826).

РДБ НДВР. – Ф. 751. – № 2/80 – Лист митр. Євгенія (17.II.1826) [Копія В. С. Сопікова].

Стависький Василь Васильович.

Лист до Є. О. Болховітінова (6.VI.1806) – див. каталог I, № 30.

НБУВ ВС, Гр2385(60).

Страхов Абрам Семенович.

Письма митрополита Евгения (Болховитинова) к воронежскому купцу А. С. Страхову (1800–1804) / С предисловием и примечаниями Е. И. Соколова // Рус. обозрение. – 1897. – № 4. – С. 737–774 [23 од.].

РДБ НДВР. – Ф. 203. – № 586 – Листи префекта Євгенія до А. С. Страхова (1800–1804). – 42 арк.

Строєв Павло Михайлович (1796–1876).

[Уривок листа Є. О. Болховітінова] // Барсуков Н. П. Жизнь и труды П М. Строева. – СПб., 1878. – С. 207–208.

[Лист Є. О. Болховітінова (28.IV.1827)] / Чт. ОИДР. – 1892. – Кн. 2. – Отд. 4. – С. 4. – Під заголовком: Переписка митрополита Евгения (Болховитинова) с А. Ф. Воейковым, П. М. Строевым, И. М. Снегиревым, П. П. Бекетовым / Сообщил Н. И. Полетаев.

РДБ НДВР. – М-2249 – Лист митр. Євгенія до П. М. Строєва (28.IV.1827). – Арк. 311.

Сумароков Павло Іванович.

ДІМ ВПД. – Ф. 381 (Щукин П. И.). – Спр. 34 – Лист митр. Євгенія до Сумарокова Павла Івановича (1829). Автограф.

Толстой Федір Андрійович (1758–1849).

БАН РВ. – Ф. (Толстой Ф. А.), 31 – Лист митр. Євгенія до Ф. А. Толстого (27.V.1826). Виписки з книги «Litos» Петра Могили, пер. рос. м. 107 арк. Скоропис XVIII ст.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 1. – Спр. 12 – Письма митр. Евгению гр. Ф. А. Толстого и др.

Дж.: Срезневский В. И., Покровский Ф. И. Описание рукописного отделения библиотеки имп. Академии наук. – СПб., 1915. – Т. 2. – С. 104.

Трощинський Дмитро Прокопович (1749 54–1829).

[Уривок листа до митрополита Євгенія з проханням про духівника-священика Омеляна Драговського (1824?)] / Перерва В. С. Православне Надросся у XIX столітті. – Вид. 1-е. – Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2004. – С. 216 (?1834 р.).

Тургенєв Олександр Іванович (1784–1845).

ІРЛІ. – Ф. 61. – Спр. 28564 – Лист митр. Євгенія до О. І. Тургенєва (27.XII.1822). – 2 арк. [Онєг. зібр.].

Уваров Сергій Семенович (1786–1855).

ІРЛІ. – Ф. 61. – Спр. 14598 – Лист митр. Євгенія до С. С. Уварова (1832). – 3 арк

Устиновський Степан Григорович.

[Уривок листа Є. О. Болховітінова] / Воронеж. лит. сб. – 1861. – Вып. 1. – С. 239. – У ст.: Данский А. А. Очерк жизни и ученых трудов Евгения, митрополита Киевского и Галицкого.

Філарет Амфітеатров (1779–1857).

[Лист Філарета до Є. О. Болховітінова] // Барсов Н. И. Письма Филарета, митрополита Киевского... к Иннокентию, архиепископу Херсонскому. – К., 1884. – Приб. – С. 2.

Фотій Спаський (1792–1838).

[Лист до митр. Євгенія (1825)] // Чистович И. А. Руководящие деятели духовнаго просвещения в России в первой половине текущего столетия. – СПб., 1894. – С. 246–247; ... // Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – К., 1914. – С. 202–203.

РНБ ВРРК. – Ф. 219 (Орловы-Давыдовы). – К. 129. – № 3 – Лист архімандрита Фотія (Спаського) до митр. Євгенія.

Френ Хрістіан Данилович (1782–1851).

[Листи Є. О. Болховітінова (27.IV.1824; 16.XI.1827)] // Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений. – СПб., 1872. – С. 85 [2 од. лат. м.].

Из переписки Киевскаго митрополита Евгения Болховитинова // Киев. епарх. вед. – 1886. – № 8. – С. 353–354.

СПб ВА РАН. – Ф. 778. – Оп. 2. – Спр. 123 – Листи митрополита Євгенія до акад. Х. Френа (1824–1833).

Хвостов Дмитро Іванович (1757–1835).

Письма и записки от разных лиц к гр. Д. И. Хвостову. (Сообщены И. Е. Забелиным). [Листи Є. О. Болховітінова (30.VI.1801; 10.IX.1808)] // Библиогр. записки. – 1859. – Т. 2. – № 8. – Стб. 245–249 (№ 11–13) [2 од.].

[Лист Є. О. Болховітінова] // Время. – 1862. – № 6. – С. 181.

Переписка Евгения с графом Д. И. Хвостовым. (Из подлинных рукописей, принадлежащих М. И. Семевскому, 1804–1834). [С прим. Я. К. Грота] // Чтения 18 декабря 1867 года... – С. 97–210 [125 од.].

СПб ВА РАН. – Ф. 137. – Оп. 1. – Спр. 101 – Листи митрополита Євгенія до графа Д. І. Хвостова. Копії.

Шишков Олександр Семенович (1754–1841).

Письмо к Киевскому митрополиту (16.XII.1824). Ответ, полученный мною в исходе января (7.I.1825) // Чт. ОИДР. – 1868. – Кн. 3. – Отд. 2. – С. 79–80. – У ст.: Записки адмирала А. С. Шишкова.

Шодуар Станіслав Янович (1790–1858).

Листи та записки Є. О. Болховітінова (1833–1837) [24 од. фр. м. з пер.] – див. каталог I, № 58.

Шуберт Федір Федорович (1789–1865).

Два письма Киевского митрополита Евгения Ф. Ф. Шуберту, 21 августа 1826 и 23 апреля 1827 года // Сборник старинных бумаг, хранящихся в музее П. И. Щукина. – М., 1901. – Ч. 9. – С. 202–203 [фр. м.].

Янчуковський Григорій Матвійович.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 2341 – Лист Г. М. Янчуковського та ігумена Нікандра Сташевського до митр. Євгенія (13.X.1826). – 2 арк.

Невідомі особи.

Письмо к неизвестному [митр. Евгения (13.V.1823)] // Чтения 18 декабря 1867 года... – СПб., 1868. – С. 62–63.

К биографии митрополита Евгения. [Письмо (1.I.1830)] // Тр. КДА. – 1884. – Т. 2. – С. 435–441.

Из переписки Киевского митрополита Евгения Болховитинова. Письмо Николаю Борисовичу [...?] (17.V.1822)] // Киев. епарх. вед. – 1886. – № 8. – С. 351–352.

ДІМ ВПД. – Ф. 445. – Спр. 228. – Арк. 23–24 (№ 11) – Лист до барона [Г. Розенкампфа?, С. Шодуара?] (1829; фр. м.).

ІРЛІ. – Ф. 61. – Спр. 3020 – Лист митр. Євгенія до Івана Івановича [Заїкіна?, Мартинова?, Шаріна?] (1823). – 3 арк.

Там же. – Ф. 502. – Спр. 7 – Лист єп. Євгенія (5.II.1817) до Євтихія. – 2 арк.

РДАДА. – Ф. 1367. – Оп. 1. – Спр. 11 – Лист єп. Євгенія (30.XII.1813) [до Наркіза Обнинського?].

РДБ НДВР. – Ф. 203. – Архів. Кн. 1 – Лист єп. Євгенія (23.XII.1813). – Арк. 81; Кн. 5 – Листи митр. Євгенія (1835). – Арк. 262, 287 [2 од.].

Там же. – Ф. 255. – К. 12. – № 19 – Лист до митр. Євгенія.

РНБ ВРРК. – Ф. 124 (Ваксель П. Л.). – № 1610 – Уривок листа митр. Євгенія.

Там же. – Ф. 542 (Оленин А. Н.). – № 95 – Листи до митр. Євгенія (1814–1825) [5 од.].

Там же. – Ф. 588 (Погодин М. П. Собр. автогр.). – № 233 – Лист митр. Євгенія (18.III.1827). – 2 арк. [рос. і фр. м.].

Там же. – Ф. 1000. – Оп. 3. – № 356 – Біографії рос. письменників. Листи до митр. Євгенія та ін. матеріали. – 17 арк.

СПб ВІІ РАН. – Ф. 238 (Лихачев Н. П.). – Оп. 2. – Спр. 136/3. – № 6 – Лист митр. Євгенія до Василя Івановича [...] (1829).

Там же. – Оп. 2, ч. 1. – Спр. 136/4. – № 3 – Лист Є. О. Болховітінова до Андрія Григоровича [Петрова?] (1807).

НЕОПУБЛІКОВАНІ ПРАЦІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

Две речи поучительные на ваканциальный отпуск ученикам. СПб., 1800–1801.
Биография. – С. 15 (№ 18); Шмурло 1, 60, 66.

Догматическая богословия, в систематических таблицах изображенная для показания производства и связи богословских догматов, сочинение 1793 г.
Биография. – С. 14 (№ 5); Шмурло 1, 34.

Замечания митрополита Евгения к сочинению М. П. Погодина «Начертание русской истории». 1825.
РДБ НДВР. – Ф. «Полторацкий С. Д.». – Оп. 9. – 2 арк.

Замечания о рукописных книгах Хутынской ризницы. 1804–1807.
РНБ ВРРК. – Ф. 588. – № 234. – 1 арк.

Записка о богослужении греко-российской церкви. 1818.
РДБ НДВР. – Ф. 255 (Румянцев М. П.). – К. 5. – № 21. – 4 арк.

[Записка о издателях журнала «Урания» (Калуга)]. 10.I.1815.
Написано для В. Г. Анастасевича.
Рус. архив. – 1889. – № 5. – С. 32.

Змиевы валы. 1836.
Про план і текст – див. каталог III, № 55.

Исследование о обращении славян в христианскую веру. 1803.
ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (18). – 8 арк.
Биография. – С. 15 (№ 17); Шмурло 1, 84.

Инструкции Духовному Собору и Начальствующим лицам Киево-Печерския Лавры, данныя Высокопреосвященнейшим Евгением Митрополитом Киевским и Галицким и Киево-Печерския Лавры Священно-Архимандритом. 1822–1836 гг.
Инструкция Духовному собору (30.VIII.1822). Арк. 1–4 зв.
Инструкция Наместнику (7.VIII.1822). Арк. 5–8 зв.
Инструкция Казначею (30.V.1822). Арк. 9–12 зв.
Инструкция экклезиарху (6.VII.1822). Арк. 13–18 зв.
Инструкция эконому по внутренней и городовой части (30.VI.1822). Арк. 19–24 зв.

Инструкция эконому внешнему (13.VI.1822). Арк. 25–29 зв.

Инструкция Келарю (26.VII.1822). Арк. 30–35.

Инструкция Благочинному (12.VI.1822). Арк. 36–43 зв.

Инструкция учрежденному при канцелярии счетному столу (8.I.1823). Арк. 44–47 зв.

Инструкция Типографии Киево-Печерския Лавры под главным управлением Настоятеля и Духовнаго собора, а под надзиранием Типографа (9.V.1836). Арк. 48–63.

ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 649. – 66 арк.; 2°. – Чистова копія, ледеринова оправа з тисненою назвою. На арк. 64–66 дод. «Инструкцию помощнику типографа митр. Філарета (22.X.1841).

Там же. – № 2983 – Инструкции Высокопреосвященнейшим Евгением Митрополитом Киевским и Киево-Печерския Лавры Священно-Архимандритом данныя Духовному Собору, Наместнику и прочим Лаврским Начальствующим. 1822 года. – 54 арк.; 2°.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 2, общ. – Спр. 1547а – Инструкция для Лаврскаго счотнаго стола. 1823. Копія.

Опубл. тільки огляд з цитатами – див. каталог III, № 70.1. Повністю – текст інструкції друкарні.

Карпов. – С. III.

Инструкция смотрителю лаврских рыбных ловль. Письмо митр. Евгения еп. Черниговскому Лаврентию Бакшевскому (1822).

Карпов. – С. 168 (КПЛ, общ., № 1538).

Историко-богословское разсуждение о том, что трудно человеческому разуму без особеннаго откровения достигнуть до точнаго познания существа Божия. Читано студ. богословии Яковом Пушкаревым 9 июля 1791 г.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (14). – 7 арк.; 2°.

Биография. – С. 14 (№ 8 – О трудности естественнаго Богопознания); Шмурло 1, 21.

Историко-физическое разсуждение о том, какими случаями, степенями и средствами дошли философы до точнаго познания воздуха. 1790.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (8). – 6 арк.; 2°.

Биография. – С. 14 (№ 7 – О свойствах и действии воздуха); Шмурло 1, 11.

История Славено-Русской церкви (до XII в.). 1812.

3 пр. списків з доповненнями та правками Є. О. Болховітінова.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 363/158. – 149 арк.

Переказ 1 варіанту: Введение в историю Славено-Русской церкви §1–31 // Странник. – 1887. – № 6/7. – С. 271–279. – У ст.: Сперанский Д. А. Опыты митрополита Евгения Болховитинова по составлению полной истории Русской Церкви (1803).

Список 2 варіанту: СПб ВА РАН. – № 254. – 32 арк.

Биография. – С. 15 (№ 22 – История Российской церкви); Шмурло 1, 70 (История славено-русской церкви. 1812); Шмурло 2. – С. 321–324, 390–391; Родосский. – С. 241.

Книга положений и определений митрополита Евгения (1822–1837). Ч. 1–2.

Расписание церковно-служебных чред в Лавре на двунадесятые, высокоторжественные и воскресные дни. (VI. 1822). Ч. 1. Арк. 3–4.

Предложение митрополита Евгения с изъяснением правил для руководства при печатании партикулярными людьми книг в Лаврской типографии. 1824. Ч. 2. Арк. 43–50. (Указ Св. Синоду (24.III.1824): дозволяється друкувати в КПЛ «...на партикулярный кант книги духовныя, нравственныя, историческия и классическия на всех языках».)

Предложение Духовному собору относительно передерживания бродяг в стенах Лавры. Арк. 84–85.

Положение о вспахивании Китаевских огородов (1822–1823). Арк. 86–87.

Опубл. огляд з цитатами – див. каталог III, № 70.1.

Карпов. – С. III.

Конспект учения, по которому в Воронежской семинарии лекции преподаваемы быть имеют (1790).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (26). – 6 арк.; 2°.

Шмурло 1, 16; Шмурло 2. – С. 103.

Надгробная речь при погребении сенатора А. В. Храповицкого (9.I.1801).

Храповицький Олександр Васильович (1749–1801) – перекладач і письменник, сенатор, довірена особа та секретар Катерини II, вів детальний щоденник 1782–1797.

Рус. Архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 806.

Надгробная речь при погребении вице-президента военной коллегии И. В. Ламба, 4 января 1802 г.

Шмурло 1, 68.

[Наставления префекта преподавателям Воронежской духовной семинарии (1790–1799)].

Викладач ВДС Д. Самбікін повідомив Я. Гроту, що «...несколько писем Евгения к другим лицам в руках преподавателя воронеж. семинарии г. Волкова и что в архиве или библиотеке этой семинарии хранятся интересные автографы Евгения, – наставления, которыя он писал для ея преподавателей. Говорят, что г. Николаев готовит подробную историю этаго учеб. заведения, и надобно надеяться, что в приложениях к ней мы найдем несколько новых документов относительно первоначальной деятельности славнаго архипастыря».

Грот Я. Из поездки в Воронеж // Вестн. Европы. – 1870. – Т. 6. – С. 146.

О необходимости приблизить церковное пение к первоначальной простоте напева. 1799.

Шмурло 1, 48.

О представлении духовенства Государю во дворце. 1825.

У щоденнику І. М. Снєгірьова записано про Євгенія Болховітінова: «...29 августа разсуждал с митрополитом о новой философии; написал с ним вместе ста-

тью в исторический журнал о представлении духовенства Государю во Дворце...»
[Ивановский А. Д.] Иван Михайлович Снегирев. – СПб., 1871. – С. 49.

О сокровенных в природе вещах. 1788.
Биография. – С. 14 (№ 6); Шмурло 1, 8.

Переписка митр. Евгения с Имп. Академией наук в связи с избранием в действ. члены В. А. Жуковского и еп. Ревельского Филарета [Дроздова].
Копии заметок на полях печатных книг, хранившихся в Киевской семинарской библиотеке.
РДБ НДВР. – М-10449. – 83 арк.
Записи на книжках опубл. М. Монастирьовим – див. каталог III, № 58.
Записки Отдела рукописей Государственной библиотеки им. В. И. Ленина. – М., 1950. – Вып. 11. – С. 123 (№ 313).

План для книги И. М. Снегирева «Русские простонародные праздники и суеверные обряды.
Ивановский А. Д. И. М. Снегирев. – СПб., 1871. – С. 48.

[Предложения и резолюции Евгения, митрополита Киевскаго и Галицкаго]. 1822–1837.
ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 435 – Журнал заседания правления Киевской духовной академии. 1827.
РНБ ВРРК. – Ф. 1000. – Оп. 3. – № 357 – Отношение в Киевскую казенную палату (15.V.1835). – 2 арк. [від Неустроєва О. М.].
ЦДІАК України. – Ф. 127, 128, 711 – Архіви Київ. духов. консисторії, КПЛ, КДА. 1822–1837.
Там же. – Ф. 127. – Оп. 377. – Спр. 18 – Дело по предложению его высокопреосвященства митрополита Киевскаго Евгения [о форме прошений] (17.I.1824). – 2 арк. [Писарська копія, підпис митр. Євгенія].
Резолюції частково опубліковані – див. каталог III, № 87, 88.
Карпов. – С. III, 145, 178.

Представление имп. Александру I от митрополитов С.-Петербуржского Серафима и Киевского Евгения о необходимости закрытия Библейского общества. 1824.
Після інтриг Аракчеєвської партії за імп. указом знищено пер. рос. м. книжки містика І. Госнера «Geist des Lebens und der Lehre Jezu Christi» (СПб., 1823–1824), автора (директора Біблійного т-ва) вислано з Росії, а видавців засуджено, звільнено О. Голіцина з посад міністра духов. справ, народної освіти та президента т-ва. Закрито Біблійне т-во (12.IV.1826).
Попов К. Юрьевский архимандрит Фотий и его церковно-обществ. деятельность. – К., 1875. – С. 95; Христианство: Энцикл. словарь. – М., 1993. – Т. 1. – С. 428.

Примечания на книгу пастора [М.] Рихтера: «Учебная книга в форме катихизиса о главнейших должностях общественной жизни, собранная для низших гражданских и народных школ». 1802.
Представлено митр. Амвросієм Подобєдовим імп. Олександру І.

РДІА (СПб.). – Дела канцелярии митрополита. 1802. – Спр. 175.
Чистович. – С. 121; Шмурло 1, 75.

Причины отделений степеней в браке.
ІР НБУВ. – Ф. 312. – № 236/65. – Арк. 51.

Проект организации работ Благотворительнаго общества. СПб., 1802.
Новый доклад по делам Благотворительнаго общества. 1803.
Выписки. Мемории.
За вказівкою А. Д. Івановського «...приложена опись делам по комитету Благотворительнаго общества ... числом 26. Начиная с № 17 по 26 включительно с боку оглавлений значится собственноручная приписка Евгения: «Это все мое».
Рукописний збірник з б-ки КСС (№ 436) матеріалів, підготовлених Є. О. Болховітіновим для обговорення Комітетом, було втрачено ще до опису М. І. Петрова.
Див. також каталог III, № 74.
Шмурло 1, 77–78; Евг. сб. – С. 43.

1. Проект учреждения в России 5 экзархатств, соответственно учрежденным ген.-губернаторствам (от нескольких русских иерархов). 1824.
Автограф (чернетка). 2 арк.
2. Правила о воздержании духовенства Высоч. Указа, объявленнаго 3 марта 1825 г. Св. Синодом: правила для епархиальных архиереев, о обязанности благочинных, о обязанностях сельских священно- и церковнослужителей.
Автограф (чернетка). 4 арк.
3. Записка, представленная секретному Комитету от митр. Новгородскаго и Киевскаго, заключающая главы: О свободе вероисповедания; О комитетах попечительства об инообрядцах; О дозволении открыть церкви и молитвенные домы всем инообрядцам, как дозволены кирхи, церкви, мечети иностр. исповеданиям и иноверцам; Об улучшении православнаго греко-рос. духовенства, дабы оно всячески привлекало к себе уважение (о раскольниках).
Чернетка з випр. і допов. Свгенія. 10 арк.
Відсутні вказані в описі М. Петрова (1, 28 арк.): Записка графа А. Аракчеева (27.II.1825); Тетрадь ... о злых действиях тайных обществ... А. Шишкова; Нечто о терпимости М. Магницкаго; Кочетова разсмотрение книги «Воззвание к человекам о последовании внутреннему влечению Духа Христова», пер. И. Ястребцовым.
ІР НБУВ. – Ф. 301: КДА (П). – № 413 (Муз. 88).

Проповедь 4 ноября 1790 г. при погребении убитых купцов.
Шмурло 1, 18.

Проповедь 5 апреля 1791 г. при погребении Воронежскаго губернатора Потапова.
Шмурло 1, 20.

Проповедь, говоренная 13 марта 1802 г. в день восшествия на престол имп. Александра I, в Морском корпусе.
Шмурло 1, 69.

Проповедь о Благодати Божией в храмах при освящении церкви в г. Риге. 14.V.1818. [Пер. нім. м.]

Вказано у листі до В. Анастасевича 15.VIII.1819 (Рус. Архив. – 1889. – Т. 2. – С. 212). Оригінал надруковано: Слово 138 // Собрание поучительных слов. – К., 1834. – Т. 4. – С. 128–138.

Автограф Є. Болховітінова на кн. «Месяцеслов» (СПб., 1818): «9 выехалъ въ Ригу. 12 въ 12 часовъ полдни пріехалъ въ Ригу. 13 служилъ въ соборе. 14 освятилъ Благовещ. церковь. 15 служилъ въ Алексеевской церкви. 16 освящалъ приделъ Никольскій. 17 служилъ на кладбище. 18-го въ 9-м часу поутру выехалъ. 21 въ 5.1/2 час. по полудни возвратился домой» ($Гр_{XIX}$988).

Разбор церковных протестантских историй. 1795.

Шмурло 1, 40.

Разсуждение о знаниях, пособствующих исторической науке. Читано в публичном собрании Воронежской семинарии 1794 года июля 7-го дня студентом богословии и учителем историческаго и географическаго класса Николаем Орловым.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (1). – 12 арк.; 2°.

Биография. – С. 14 (№ 10 – О пособиях изучению истории); Шмурло 1, 37.

Разсуждение о необходимой связи церковной истории с богословским учением и о предосторожностях в выборе церковных историй. Читано в публичном собрании Воронежской семинарии в присутствии пр. Мефодия 1795 июля 21 студентом богословии Петром Алферовым.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (2). – 8 арк.; 2°.

Биография. – С. 14 (№ 11 – О связи церковной истории с богословием); Шмурло 1, 39.

Разсуждение о причинах и действиях предразсудков. Читано в публичном собрании Воронежской семинарии 1795 декабря 1 студентом философии Иваном Зацепиным.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (12). – 1795 г. – 4 арк.; № 646/592 (5). – 1800 г. – 7 арк.; 2°.

Биография. – С. 14 (№ 12 – О предразсудках); Шмурло 1, 41, 59.

Разсуждение о причинах несогласий в христианской вере. Читано в публ. собрании Воронежской семинарии студентом богословии Яковом Пушкаревым, 17 [июля 1792].

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (3). – 4 арк.; 4°.

Биография. – С. 14 (№ 9 – О причинах несогласий в христианской вере); Шмурло 1, 26.

Разсуждение о совершенстве и доброте мира. 1801.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (6). – 6 арк.; 2°.

Биография. – С. 14 (№ 14 – О совершенстве и доброте мира); Шмурло 1, 64.

Российская история. 1792–1793.

Опубліковано уривки:

[Статьи из древней Российской географии] // Максимович Л., Щекатов А. Географический словарь Российскаго государства. – Ч. 1–7. – М., 1801–1809.

Примечания на российскую историю // Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни. 1767–1804. – СПб., 1888. – Прил. 5.

Див. каталог III, № 3, 3.1, 7, 9, 15, 19, 25, 27.

Биография. – С. 6; Шмурло 1, 27, 62.

Сокращенные правила Священной герменевтики, по методу Рамбаха, преподаванныя в Воронежской семинарии, с руководством к сочинению проповедей и с несколькими образцами изобретения и расположения оных, сочинена на русском языке 1792–1794 гг.

Назва оригіналу: Rambach I. Institutiones hermeneuticae (1738).

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 44/210 – Краткия правила толковать Св. Писание. 1798 г. июля 16 дня. [Конспект лекций Е. А. Болховитинова студента богословии Ивана Рясовского]. – 45 арк.

Биография. – С. 14 (№ 2); Шмурло 1, 28.

Церковная всеобщая история, выбранная мною из Мосгеймовой, а исправленная и пополненная из других писателей, преподаванная студентам в Воронежской семинарии и Александроневской Академии. 10 веков. 1790–1792.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 257/652. – 432 с. (27 тетрадей); 2°, 4°.

Церковная история, читанная студентам Александроневской духовной академии... 8 веков. 1802. 128 арк.; 4°.

Биография. – С. 14 (№ 1 – Всеобщая церковная критическая история, по методу Мосгеймову расположенная, на русском языке сочиненная); Шмурло 1, 17, 70 (СПб., список І. В. Пом'яловського).

Церковной истории пять веков. 1829.

РДБ. – Ф. 205. – № 70. – 105 арк.

Annotationes ad philosophiam Chr. Baumeisteri = Выписки для философских лекций в дополнение к Баумейстеровой философии, преподаванныя мною в Александроневской академии 1801 и 1802 года.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 638/413. – 56 арк.; 4°.

Биография. – С. 14 (№ 4 – Дополнение к философским лекциям для студентов философии, на латинском языке, сочиненное 1800 г.); Шмурло 1, 57.

Archipraesul eminentissime! = Приветственная речь Тихону, архиепископу Астраханскому в день благополучного его прибытия во град Воронеж проездом в Астрахань. 1792.

НБУВ ВС, Н468(29). – Арк. 5–5 зв.

Шмурло 1, 25.

De ideis innatis perperam admissis = О врожденных идеях, неверно допускаемых. 1800.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (4). – 7 арк.; 2°.

Биография. – С. 14 (№ 13); Шмурло 1, 58.

Delineatio vitae atque laborum Eugenii, archiepiskopi quondam Slavoniensis, Academiae Scientiarum Petropolitanae atque Liberae Socitatis Oeconomicae, ibidem socii, nec non ordinis S. Alexandri Nevensis equitis. 1803. 10 арк.; 2°.

У тексті є автограф гр. м. списку творів з приміткою Є. О. Болховітінова: «Сие писано собственноручно преосв. Евгением Булгаром по моей прозбе и самим им разсматривана его латинская биография, мною для него писанная».

РНБ. – Ф. 588. – № 2009/2. – С. 7–11.

Шмурло 1, 86.

Dissertatio de existentia spirituum = О существовании духов, легко доказуемом при помощи разума. 1801.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (13). – 4 арк.; 2°.

Биография. – С. 14 (№ 15 – De existentia spirituum ex ratione facile demonstranda); Шмурло 1, 65.

Dissertatio de libris symbolicis ecclesiae Rossicae = О символических книгах русской церкви. 1802.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (11). – 4 арк.; 2°.

Биография. – С. 14 (№ 16 – De libris symbolicis Ecclesiae Russicae); Шмурло 1, 72.

РЕДАКЦІЇ, УПОРЯДКУВАННЯ

Акт провожания Воронежской семинарии преосв. Мефодия в Коломну. 1799. 20 с.; 4°.

Збірник (рос., гр., лат. віршів): Болховитинов Е. Alme pater! – С. 11.

НБУВ ВС, Гр2383(38). – Див. каталог I, № 18.

Шмурло 1, 50 (Приветственные стихи на лат. языке).

[Варианты к Паломнику Даниила, писанныя рукою митрополита Евгения]. 1816.

Звід з 5-ти списків з коментарями.

Полетаев Н. Труды митр. Евгения... – Прил. 6. – С. 25–29; Тр. и лет. ОИДР. – 1837. – Ч. 8. – С. 299, 346–347, 389.

История о Воронежской семинарии. 1796.

IP НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 424/181. – 44 арк.; 2°.

Шмурло 1, 45.

Сокращенная греческая грамматика, по примеру Посселиевой, для учеников низшаго греческаго класса. 1792–1794.

Биография. – С. 14 (№ 3); Шмурло 1, 29.

Никифор. Описание Новгородскаго Софийскаго собора. 1808–1809.
РДБ. – Ф. 205. – № 737. – 124 арк. [Ред. єп. Євгенія].
Є. О. Болховітінов писав до В. Г. Анастасевича: «Описание Софийскаго собора, по моему плану начатое покойным протопопом и по моему же плану и с моими дополнениями порученное от митрополита [А. Подобедова] преосвященному Старорусскому [А. Орнатскому], едва ли кончится. От меня же сообщен ему и план древняго Новгорода для приложения к описанию» (3.IV.1817).
Древн. и новая Россия. – 1880. – № 12. – С. 625.

Соскин А. И. История города Сольвычегодска. [1810–1813].
Ред. доповнення, примітки єп. Євгенія.
РНБ ВРРК. – Ф. IV. – № 483.
Власов А. Н. Митрополит Евгений и зырянские древности. 1992. [Рукопис].

Попов П. Описание Верховажскаго посада. [1810–1813].
Ред. доповнення, примітки єп. Євгенія.
ІР НБУВ. – Ф. 312. – № 361/553.

ПЕРЕКЛАДИ

Амвросий (Подобедов). Слово в день св. Пасхи. Слово в день посещения имп. Св. Синода. 1801.
Пер. лат. м.
НБУВ ВС, Гр2385(59) – див. каталог I, № 30.

Вихельхаузен Е. О болезни покойнаго князя Павла Гагарина, генерал-порутчика, московскаго обер-полицмейстера и ордена св. мученика Георгия кавалера. Сочинение Е. Вихелхаузена медицины доктора, коллежскаго ассессора и пенсионнаго медика е. и. в. Перевод с французскаго. Москва. Подлинник продается у Утгофа и Бибера книгопродавцев. 1790.
НБУВ ВС, Н468(22). – 17 арк.; 4°.
Шмурло 1, 10.

Всеобщая хронология знаменитых мужей, прославившихся искусствами, науками, изобретениями и сочинениями во всем свете от начала мира до наших времен. С показанием: 1. Времени основания и заведения всех академий, университетов и знатнейших коллегий. 2. Книг, коими наипаче прославились в ученом свете сочинители оных и какия самыя лучшия были издания сих книг. 3. Какия из сих книг переведены на российский язык и когда напечатаны, том 1, часть 1. Переведена и собрана в Воронежской семинарии. 1793–1795.
Переклад з фр. м. Цензурний дозвіл С. Колосова (8.I.1802).
ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 24/686. – 52 арк.; 4°.
Опубл. уривок: Список иностранных писателей и их произведений, переведенных на русский язык в XVIII столетии // Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. – СПб., 1888. – Прил. 3. – Див. каталог III, № 101.
Шмурло 1, 35; Шмурло 2. – С. 141–145, 427.

Выписки из сочинений иностранцев о России.

Rerum Moscoviticarum auctores varii, unum in corpus congesti, quibus et gentis historia continetur, et regionum accurata descriptio. Francofurti, 1600. Арк. 1–50.

Lesure Ch. Histoire des cosaques precedée d'une introduction ou coup d'oeil sur les peuples qui ont habité la pais des Cosaques avant l'invasion de tartares. Paris, 1814. Т. 1–2. Арк. 100 зв. – 110.

Виписки з перекладом-переказом тексту з фр. м. (Калуга, 1815).

Iter in Moschoviam Augustini Liveri Baronis de Mayerberg (1661). Арк. 117–130.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 300/533. – 132 арк.

Рус. Архив. – 1889. – Т. 2. – С. 55–56.

Гильзен Я. А. Лифляндия в древних и многих даже до наших времян деяниях и переменах ея; с изъяснением достоинств и древности тамошняго дворянства, также прав и вольности, которыми оно издревле и ныне пользуется. Пер. [с польск.] В. А. СПб., 1802. 38 арк.; 2°.

Назва оригіналу: Hylzen J. A. Inflanty w dawnych swych y wielorakich aż do wieku naszego dziejach y revolucijach z wywódem godności y starożytności szlachty tameczney tudziesz praw y wolności z dawna y teraz jey służących. – Wilna, 1750. – Т. 1–2. – 215, 30 s., dod.

Список скор. пер. В. Г. Анастасевича доповнено Є. О. Болховітіновим: джерела та зміст книги (титул, арк. 4 зв., 5–7 зв., 9–13 зв., 23–31 зв.).

Автограф Є. О. Болховітінова з помітками:

арк. 31 зв. – 35 зв.: «Сокращенная выписка из подлинника [С. 23, 23–160]».

арк. 36 зв. – 38 зв.: «...добавок к 1520 году от страницы 194».

арк. 36: «Краткое географическое описание Лифляндских областей (в 1750 г.)».

Вставка: Из жизни Замойскаго. 14 арк. Автограф В. Г. Анастасевича (арк. 14–22, 25–30).

Назва оригіналу: Życie Jana Zamoyskiego, hetmana i kanclerza wielkiego koronnego / X. Bohomolca. – Warszawa, 1805. – 92 s.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 299/509.

Евгений Булгарис. О музыке. 1772. Автограф автора.

Пер. з гр. Список з правками Є. О. Болховітінова. 1801–1807.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 128/601. – Арк. 18–46 зв.

Копія з дарчим написом від митр. Євгенія Болховітінова бібліотеці КДА (26.V.1828).

ІР НБУВ. – Ф. 301: КДА (П). – № 414. – Арк. 14–29 зв.

Чернухін І, 103, 126.

Книга: Игра воображения, переведенная с французскаго, во время учения в Московском университете. 1788.

Данский. – С. 238; Шмурло 1, 9.

Мармонтель Ж. Ф. О еврейской лирической поэзии. (Для Г. Р. Державина).

Переклад з фр. видання: Elements de Litterature (1787). – Див. каталог ІІІ, № 60.1.

Мирабо О. Г. Писмо покойнаго графа Мирабо к N. N. о Каллиостро и Лаватере. 1791.

Переклад з фр. м.: Lettre du Comte de Mirabeau a *** sur MM de Cagliostro et Lavater. – Berlin, 1786. – 48, 13 p.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 192/416 (1). – 39 арк.; 4°.

Шмурло 1, 22.

Морери Л. О цветочных играх.

Переклад з фр. видання: Le grand dictionnaire. 1740–1749. (Надіслано у листі Є. О. Болховітінова до Г. Р. Державіна, 2.XI.1807).

Державин Г. Р. – Соч. – СПб., 1871. – Т. 6. – С. 170–172.

О безчеловечии иудеев. 1790.

НБУВ ВС, Гр2385(62а). – 2 с.; 4°.

Шмурло 1, 13.

О пауке тарантуле. 1790.

НБУВ ВС, Гр2385(62). – 3 с.; 4°.

Шмурло 1, 12.

О Розвейде [Хросвите Гандерсгеймской]. (Для Г. Р. Державина). – Див. каталог III, № 61.

Державин Г. Р. – Соч. – СПб., 1871. – Т. 6. – С. 351.

Пиндар. Ода № 6.

Підрядковий переклад 180 строф (у листі Є. О. Болховітінова до Г. Р. Державіна, 4.X.1805).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 646/592 (31–32). – Арк. 239–241 зв.

Шмурло 2. – С. 89.

Руссо Ж. Ж. О греческих песнях (для Г. Р. Державина).

Переклад з фр. видання: Rousseau J.-J. Dictionnaire de musique. – Amsterdam, 1768. – Див. каталог III, № 60.1.

Уэн Ж. Ж. Описание бешенства, называемаго водобоязнию (hydrophobia). Сочинение г. Гоена, читанное в Дижонской академии в одном публичном собрании 1761 года.

Переклад з фр. м. 1790. 4 с.; 4°.

НБУВ ВС, Гр2385(62б).

Шмурло 1, 14.

Цицерон. Речь в защищение Т. Анния Милона.

Переклад з лат. м. Список. Правки та помітка Є. О. Болховітінова: «Отослано въ Россійскую Академію 1813 года генваря 30 по почте».

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 703/387. – 38 арк.; 2°.

Шлецер А. Л. Перевод рецензии Шлецера на «Историческое изображение Грузии». 1802. 8 арк. [Евгений Болховитинов]. Ответ Шлецеру.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 297/559 (12); 646/592 (35).

Шмурло 1, 80–81.

[Шодон Л.] Антифилософический словарь, аббата Нонота. Пер. с фр. 1792.

Назва оригіналу: Chaudon L.-M. Dictionnaire anti-philosophique, pour servir de commentaire & de correctif au Dictionnaire philosophique & aux autres livres, qui ont par de nos jours contre le christianisme. – Avignon, 1767.

Шмурло 1, 30; Шмурло 2. – С. 134 (Шодон Л.)

Шотт П. Г. Разсуждение о магии вообще, сочиненное П. Гаспаром Шоттом ... переведенное с латинскаго в Воронеже 1790 года. 31 арк. 4°.

Назва оригіналу: Schott P. G. Technica curiosa sive mirabilia artis. – Nirimberg, 1664.

НБУВ ВС, Гр2385(63–64).

Шмурло 1, 15.

РЕДАКЦІЇ ПЕРЕКЛАДІВ

Lange L. Journal de la Residence du Sieur Lange, Agent de Sa Majeste Imperiale de la Grande Russie a la cour de la Chine dans les annees 1721 et 1722. A Leyde, 1726. 243 p., 8°. Пер. з фр. м. 1808–1813.

Є. О. Болховітінов повідомив М. П. Румянцеву (7.V.1820): «Представляю при сем Вашему Сиятельству список путешествия Стефана Новгородца. Удивительно, что нет онаго ни в Московской архиве ни в Патриаршей библиотеке. Впрочем собрание всех Русских путешественников, как вижу из реестра, довольно будет велико. Я еще одного тут не нахожу – журнала Ланга, бывшаго нашим агентом в Китае... Ему должно бы быть в архиве. У меня он есть на Французком языке... Тут много любопытнаго в отношении Китая к России. Я в Вологде заставил его перевести на Русской и сам поправив перевод, отослал к Селивановскому в Москву. Но он и до сих пор его не издал, боясь убытка».

Опубл. раніше інший вар. (Евгений. Словарь рус. свет. пис. – 1845. – Т. 2. – С. 3): Ежедневная записка пребывания г. Ланга, агента, или повереннаго в делах, от е и в. Всерос. имп. Петра I, при дворе Пекинском, в 1721 и 1722 годе, содержащая его переговоры // Белл Д. Белевы путешествия чрез Россию в разныя асиятския земли; а именно: в Испаган, в Пекин, в Дербент и Константинополь / Пер. с фр М. Попов. – СПб., 1776. – Ч. 3 С. I–VIII, 1–150.

Переписка. С. 33; СК 464.

Мопертюи П. Л. Философическия размышления о происхождении языков и знаменовании слов, сочиненныя г де Мопертюем, президентом Берлинской академии, ч леном Академии Французской, Академии наук Парижской и Санкт-Петербургской С присовокуплением примечании на оныя г. Боендена и ответа на то самаго г. де Мопертюя, переведенныя с французскаго языка в Воронежскои семинарии студентами, обучающимися французскому языку. 1790.

ІР НБУВ. – Ф. 312. КСС. – № 646 592 (30). 34 арк.; 4 .

Шмурло 1, 19.

ЗАПИСКИ, ЧЕРНЕТКИ

Бакмейстер И. Г. Прибавление к истории жизни патриарха Никона. [Bacmeister J. Beitrage zur Lebensgeschichte des Patriarchen Nicon].

Список пер. з нім. м. з приміт. митр. Євгенія.

ІР НБУВ. – Ф. 233. – № 5.

Замечания о каталоге библиотеки В. А. Плавильщикова. Псков, 1820.

В листі до В. Г. Анастасевича: «...Другую записку прилагаю замечаний моих в дополнение статей вашего каталога с означением авторов вам неизвестных и пр. Третью записку прилагаю по требованию вашему о моих журнальных статьях, в биографии не означенных».

Рус. архив. – 1889. – Кн. 2. – С. 375.

Выписки из Московской Государственной Архивы о разных иерархических и церковных делах. 1814.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 428/160. – 30 арк.

Записки разные.

Выписки с каталога Патриаршей библиотеки (арк. 1–3); О соборах российских (арк. 4); Книги, писанные в обличение и увещание на раскольников (арк. 4 зв.–5); Выписки с кн.: Kohl J. P. (1739) – о слав. пер. Библии (арк. 16 зв.–30); Моя записка о книгах символической и догматико-нравственной богословии греко-российской церкви (арк. 30 зв.–42); Записка о проповеднических книгах, изданных в России (арк. 47 зв.–48); Письма Иова Новгородского (арк. 54 зв.–55); О грузинской литературе (арк. 132–134); О причинах осуждения А. Мацеевича (арк. 142); О книге Х. М. Вильямса о Людовике XVI. Париж, 1803 (арк. 53 зв.); О крюковых нотных книгах (арк. 66); Пер. с гр. грамоты патриарха Иеремии 9 апреля 1717 года (арк. 57–60).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 18/727. – 142 арк.; 4°.

Послание Паисия Лигарида царю Алексею Михайловичу.

Копії з приміт. митр. Євгенія.

ІР НБУВ. – Ф. 233. – № 4. – 64 арк.

Разные записки, списки и выписки.

З тексту: Книга Сибилла о переменах земли, дополнение к Цигеновым известиям о предстоящей великой перемене на земном круге. СПб., 1786 (арк. 131, 133); Гиероглифы – из Цигена (арк. 133 зв.–136); О Китае, индийскихъ Ведах и индейцах – из Энциклопедии географической (арк. 137–147).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 465/596. – [16] арк.; 2°.

Типографические и библиографические замечания о старинных изданиях русских книг.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 463/597. – Арк. 48–55.

АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ (Є. О. БОЛХОВІТІНОВА ТА ПРО НЬОГО)

Бібліотека Російської академії наук.
Рукописний відділ (Санкт-Петербург)

Ф. (Кеппен П. І.). – 19. – № 4.5.7 – Псалтырь толковая (Евгеньевская). XI ст. [Уривок. Пергамен]. – 2 арк.

Дж.: Срезневский В. И., Покровский Ф. И. Описание рукописного отделения библиотеки имп. Академии наук. – СПб., 1910. – Т. 1. – С. 57–58.

Державний архів Вологодської області (Вологда)

Ф 883 (Суворови). – [Матеріали редакції «Вологод. епарх. ведомостей»] (1860–1926).

Дж.: История Русской Православной Церкви в документах региональных архивов России: Аннот. спр.-указатель / Сост. Бельдова М. В. и др. – М.: Изд. Новоспасского монастыря, 1993.

Державний архів Воронезької області (Воронеж)

Ф. 29. – Оп. 124. – Спр. 116 – [Справа про дворянство Болховітінових].

Там само. – Спр. 117 – [Розписка Є. О. Болховітінова]. – Арк. 3.

Ф. 64. – Оп. 1. – Спр. 1 – [Продаж книг Є. О. Болховітінова]. – Арк. 102.

Дж.: Кожемякин А. В. Родословная Евгения. 1992. (Рукопис); Гайворонский А. И. Золотые Архивные Россыпи. – Воронеж, 1971. – С. 49–50.

Державний архів міста Києва

Ф. 3 (Києво-Софійський собор). – Оп. 1. – Спр. 104: 1. Опись рукописям, находящимся в библиотеке его высокопреосвященства Евгения митрополита Киевского и разных орденов кавалера. – Арк. 1–17 зв. [310 №]; 2. Список книг, по завещанию в Бозе почившаго высокопреосвященнейшаго Евгения митрополита Киевского и Галицкого, имеющих поступить из библиотеки его высокопреосвященства в Киево-Софийский кафедральный собор. – Арк. 18–23 зв. (1838). [346 №]. Копія.

Там само. – Спр. 142 – Переписка Временного комитета для разбора древних актов с Софийской б-кой о присылке книг (1853).

Державний історичний музей. Відділ писемних джерел (Москва)

Ф. 17 (Уварови). – Оп. 1. – Спр. 657 – [Данский А.] Очерк жизни и трудов Евгения, митрополита Киевского и Галицкого. – Арк. 11–27 [Матеріали з історії України. III археологічний з'їзд. 1877].

Там само. – Спр. 640 – Северный Н. Е. Митрополит Киевский Евгений Болховитинов. – Арк. 79–105.

Ф. 450. – Оп. 1. – Спр. 10 – Державин Г. Р. Эхо. Евгению. (1 августа 1811). Автограф.

Інститут російської літератури. Відділ рукописів (Санкт-Петербург)

Ф. 154. – Оп. 1. – Спр. 39 – [Спогади Лобойка І. М. Згад. Митр. Євгеній].

Ф. 212. – Оп. 1. – Спр. 39 – [Абрамович Д. І. План роботи про митр. Євгенія для вид-ва «Огни»] (1918).

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Інститут рукопису (Київ)

Архів НБУВ. – Книга для записи книг, выдаваемых из Библиотеки Киево-Софийскаго собора (1888–1931). – Арк. 1 зв., 4 зв., 5, 8, 10, 14, 15, 18, 21–25, 27, 28, 33, 34. [Рукописи митр. Євгенія].

Там само. – Оп. 1. – № 38 (5–8) – Протоколи засідань паритетної комісії у справі передачі деяких рукописів Софіївського відділення ВБУ до Вологодського архівного бюра (14, 25 квітня – 9, 16 травня 1929). [Про рукописи митр. Євгенія].

Ф. І (Літературні матеріали). – № 6. – Арк. 709–761 зв. – Дневник Киевского митр. Серапиона Александровского (1804–1824).

Там само. – № 2441 (КСС 785) – Опись кафедральной Киево-Софийской соборной библиотеки (1803). – Арк. 39–40.

Там само. – № 2453 – Опись (1824).

Там само. – № 2909а – Христиано-философские разсуждения из творений аббата Ноннота. Пер. з фр. Ф. Тихонравова з посвятою [Є. Болховітінову].

Там само. – № 5414 – Опись вещам Дальних пещер (1823).

Там само. – № 57473, 57477 (зб. Лазаревського О. М., № 42) – Листи К. А. Лохвицького, М. Єфімова до І. Р. Мартоса (1830, 1827). – Арк. 274 зв, 281. [Згад. митр. Євгеній].

Там само. – № 62665 – Листи Мартоса І. Р. до Ломиковського В. Я. [Згад. митр. Євгеній].

Там само. – № 65524 – Виписки з некролога митр. Євгенія у газеті «Московские ведомости» (1837, № 22–23).

Ф. ІІ (Історичні матеріали). – № 2663, 22948 – Журналы и дела по раскрытию древностей в Киеве с 1824 по 1838 год. [Згад. митр. Євгеній].

Там само. – № 22951 – Лохвицкий К. А. Докладная записка В. В. Левашову об исследовании древностей в Киеве. – 68 арк. [Згад. митр. Євгеній].

Ф. Х. – № 14766 – Савченко Ф. Нові відомості про неопубліковану «Історію України» Олекси Мартоса (1930). – Арк. 6. [Згад. митр. Євгеній].

Дж.: Ананьєва Т. Б. Євгеній Болховітінов. К., 1992. (Рукопис).

Ф. XIV (Колекції історичних документів ВР НБУВ) – № 204 – Юркевич О. До студій Максимовича з історії старого Київа. – Арк. 2, 4, 21–22. [Згад. митр. Євгеній].

Ф. 83. – № 11 – Каманин И. Записка об учреждении в Киеве ученой архивной комиссии. Киев, (27.XII.1911). – 11 арк. [Згад. митр. Євгеній (арк. 1 зв.)].

Ф. 160 (Київська духовна академія) – № 374, 375 – Отчеты об учебных книгах (1828, 1827). – 110, 91 арк.

Там само. – № 402 – Аскоченский В. И. Киев с древнейшим его училищем Академиею. [Згад. митр. Євгеній].

Там само. – № 435 – Журнал заседаний Правления Киевской духовной акаде-

мии (1827). – Арк. 152–153, 373 зв.–374, 443. [Резолюції митр. Євгенія, списки кн. і рукописів].

Там само. – № 436, 847, 848 – Журналы заседаний КДА (1823–1825).

Там само. – № 486 – Отношения научных обществ, ученых в б-ку Киево-Софийского собора. (1889–1918).

Там само. – № 555 – Иоасаф (Гапонов). Воспоминания о преосвященном Иннокентие, архиепископе Херсонском и Таврическом (Владимир, 1858). – Арк. 225–242; № 872. – Арк. 192–195 [Арк. 227, 232, 233 – згад. митр. Євгеній].

Там само. – № 820 – Дело о внутреннем и открытом испытании студентов КДА (1826). – 120 арк.

Там само. – № 845 – Указы Св. Синода, Киев. духов. консистории Киево-Софийскому собору и др. (1772–1895).

Там само. – № 953 – Опись делам Киевской духовной семинарии (1823–1844).

Там само. – № 1267, 1317 – Журнал регистрации входных документов КДА (1825–1826).

Там само. – № 1274 – Положение Комиссии духовных училищ от 21 августа 1825 г. о порядке снабжения книгами и образе составления книжных отчетов. Каталог классических книг.

Там само. – № 1291 – Дело об увольнении К. и И. Грузиных (1826).

Там само. – № 1303 – Дело о запрещении участия преподавателям и студентам КДА в тайных обществах.

Там само. – № 1308 – Формуляры преподавателей КДА (1826).

Там само. – № 1324, 1326 – О расходе денег на постройку нового корпуса КДА; Опись планов построек КДА, КДС, училища (1837).

Там само. – № 1857 – Речь протоиерея С. Семяновского в честь митр. Евгения (16.IV.1822). – 1 арк.

Там само. – № 1876 – Грамота митр. Евгения, данная Ф. Синьковскому о посвящении в диаконы Троицкой церкви с. Карашин (31.VIII.1824). – 1 арк.

Там само. – № 2808 – Дело о приобретении книг для КДА (1824–1825).

Там само. – № 2811 – Дело о включении книг еп. Амвросия Келембета в число книг б-ки КДА (1825).

Там само. – № 2813 – Опись документов на монастырские имения, переданные в библиотеку КДА (1837).

Там само. – № 2924 – Запрос из Воронежскаго церковного историко-археологического комитета в КДА о рукописях, относящихся к истории Воронежской епархии (1.V.1914).

Там само. – № 2942 – Дело об изъятии запрещенных книг (1825).

Там само. – № 3038 – Лист Маркова М. ректору КДА про гороскоп митр. Євгенія (Москва, 1867). – 2 арк. [Складено (18.XII.1826), у б-ці КДА з 1871 р.].

Ф. 175 (Титов Ф. І.). – № 57 – Титов Ф. И. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. Отд. 3. Т. 5. (К., 1914). [Коректурний пр.]

Там само. – № 58 – Краткое обозрение событий и перемен по Киевской Академии и ее учебному округу в продолжении последняго двухлетия (1837). – 7 арк.

Там само. – № 59/1 – Журналы собраний конференции КДА за 1823–1837 гг. – 153 арк. [Копії].

Там само. – № 73–75 – Титов Ф. И. Типография Киево-Печерской лавры: Ист. очерк. Т. 1. (1918). Машинопис, рукопис, ілюстрації. [Згад. митр. Євгеній].

Там само. – № 76/1–2 – Заметки из дел Лаврскаго архива по типографской части.

Там само. – № 79 – Указы Синода, предписания митрополитов Киевских о деятельности типографии Киево-Печерской лавры (1774–1891). [Копії].

Там само. – № 80 – Тетрадь с описью дел архива Св. Синода, относящихся к истории типографии Киево-Печерской лавры (1911). – 16 арк.

Там само. – № 1047 – Семейкин Н. Н. М. Ф. Берлинский (1911–1912). [Згад. митр. Євгеній].

Там само. – № 1057 – Выдержки из «Дневника» М. Ф. Берлинского (1806–1845). – 54 арк. [Копія М. Семейкіна. Згад. митр. Євгеній].

Там само. – № 1074 – Списки студентов КДА за 1819–1915 гг. – 121, 46 арк.

Ф. 232 (Київська духовна консисторія). – № 475 – Указ Св. Синода благочинному Киево-Градских церквей протоиерею П. Максимовичу о разрешении принимать участие в обряде крещения только лицам, достигшим совершенолетия (23.V.1836). [Копія].

Там само. – № 589 – Дело об отъезде митр. Киевскаго Евгения в С. Петербург для присутствия в Синоде (14.I.1825). – 4 арк.

Там само. – № 607 – Клировая ведомость Старо-Киевской Сретенской церкви за 1832 г. – 8 арк.

Там само. – № 628 – Алфавитная книга б-ки КДА (1837–1858).

Ф. 233. – № 16 – Древности, выкопанные около Рязани в 1822 г. Альбом акварелей, подаренный митр. Евгением библиотеке Киевской духовной семинарии (1824). – 7 арк.

Там само. – № 17 – Киево-Софийской библиотеки каталог рукописей. [Сост. И. М. Скворцов]. (1850). – 361 с. [Рукописи з колекції митр. Євгенія: № 8, 13, 30, 40, 44, 50, 52–60, 62, 63, 65–74, 79–81, 100, 104, 108, 110, 112, 120, 124, 128, 137–141, 144–149, 151, 155–164, 166–169, 170–207, 210, 211, 250, 252, 259, 262, 268–270, 273, 294, 295, 313–318, 320–323, 325–342, 344, 347–351, 361, 367, 368, 371, 373, 380–385, 387, 413–416, 419, 420–432, 434, 436–441, 482, 494–499, 501, 503–514, 516–540, 546–550, 552–561, 563, 564, 566–573, 584–588, 591–602, 606–611, 613–615, 617, 619, 622, 634–636, 651–655, 665–668, 671–674, 679, 686, 693, 695, 714–722, 725–728].

Відсутні в ІР НБУВ: № 325, 335, 336, 340, 436, 513, 514, 556; в 1928 р. передані до Держархіву (нині ЦДІАК України) № 177, 178.

Дж.: Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. – Спб., 1888; Петров Н. И. Краткое обозрение рукописей Киево-Софийской библиотеки. – К., 1901. – С. 5–6.

Там само. – № 31 – Киево-Софийской библиотеки каталог книг печатных. [Сост. И. М. Скворцов]. (1850). – 397 с.

Ф. 301 (Церковно-археологічний музей КДА. Каталог О. Лебедєва) – № 252, 298, 299, 546, 600, 618–620, 624, 625, 654.

Там само. – № 669 – 1. Реестр книгам законным, отданным в пользу Киевской духовной Консистории по завещанию покойнаго Киевскаго митр. Евгения. – 6 арк. [170 №]; 2. Опись рукописям, поступившим по завещанию в Бозе почившаго Высокопреосвященнейшаго Евгения митр. Киевскаго и Галицкаго в Киево-Софийский собор. – 15 арк. [310 №]; 3. Опись печатных книг по завещанию в Бозе почившаго Высокопреосвященнейшаго Евгения митр. Киевскаго и Галицкаго, поступивших

из библиотеки в Киево-Софийский собор. – Арк. 19–30 [346 №]. (1838).

Там само. – № 695 (Муз. 875) – Связка рукописей протоиерея Киево-Софийского собора Н. Я. Оглоблина: ... 35. Обозрение некоторых неизданных сочинений митрополита Евгения. – Арк. 1–81 зв.; ... 39. Рукописные заметки о рукописях и книгах Киево-Софийской соборной библиотеки, с некоторыми выписками из них.

Там само. – № 696 (Муз. 754) – О рукописях митр. Евгения, ныне хранящихся в Соф. соб. библиотеке: несомненно митр. Евгению принадлежавшим. – Арк. 878–885.

Дж.: *Лебедев А. С.* Рукописи Церковно-Археологического музея императорской Киевской духовной академии. – Саратов, 1916. – Т. 1. – С. 110–111, 125, 224, 233, 250–251, 261, 280, 312, 335, 338.

Відсутні у ІР НБУВ (за перевірками 1957 і 1966 рр.): № 546, 618, 619, 654.

Ф. 301 (Церковно-археологічний музей КДА. Каталог М. Петрова). – № 114, 117, 208, 220, 245, 299, 384, 405, 413, 414, 434, 435, 438 (обкл.), 513.

Дж.: *Петров Н. И.* Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1875. – Вып. 1. – С. 4, 49–51, 156, 206–214, 246, 279; 1877. – Вып. 2. – С. 315, 370–371, 380–384, 394, 425, 439.

Ф. 305 (Київська духовна семінарія). – № 222, 223, 225.

Дж.: Петров Н. И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Собрание рукописей Московского митрополита Макария (Булгакова), Мелецкого монастыря на Волыни, Киево-Братского монастыря и Киевской духовной семинарии. – М., 1892. – Вып. 1. – С. 242, 273, 274, 292 [№ 278 відсутній].

Ф. 306 (Києво-Печерська лавра). – № 15, 17, 75, 336, 388, 390, 393, 394, 404.

Дж.: Петров Н. И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Собрания рукописей Киево-Печерской лавры, Киевских монастырей Златоверхо-Михайловского, Пустынно-Николаевского, Выдубицкого и женского Флоровского и Десятинной церкви. – М., 1897. – Вып. 2. – С. 11, 34, 110, 124–127, 129.

Ф. 312 (Києво-Софійський собор). – № 3–6, 9, 12, 13, 16, 18–24, 39, 44, 45, 51, 54, 56–58, 73, 99, 103, 106–108, 110, 124–129, 153, 155, 163, 165, 170–179, 183, 187, 189, 190, 192–194, 219–220, 221, 223–231, 233–234, 236–239, 241–245, 247, 250, 253, 254, 256, 257, 259, 263, 267, 268, 282–287, 290–302, 304–310, 313, 316–320, 322, 324–327, 329–334, 336–365, 368–370, 373–374–377, 380–388, 390–395, 401, 402–404, 408, 413, 414–419, 423–428, 430–434, 436–443, 445, 452–456, 457, 460–463, 464–475, 477–479, 495, 496, 500, 501, 505, 506, 508, 511–514, 516, 518–526, 528, 530–532, 584, 585, 592, 593, 607, 611, 638, 643, 644, 646, 686, 703–707, 712, 714–716, 730, 732–734.

Відсутні у ІР НБУВ: № 319, 348, 458, 459, 507, 509, 515, 527.

Дж.: Петров Н. И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Библиотека Киево-Софийского собора. – М., 1904. – Вып. 3. – С. II–IV, 1–5, 7–9, 13, 14, 16, 17, 20, 25–28, 31, 32, 39, 42, 53–57, 64–67, 72–79, 93–145, 151–165, 170, 181–205, 213, 216–217, 220–229, 254, 256–257, 262–263, 272–274, 289, 296–300, 305–306, Kennedy Grimsted P. Archives and Manuscript Repositories in the USSR. Ukraine and Moldavia. – Princeton, 1988. – T. 1. – P. 306, 362, 1061; Документы ГАФ СССР в библиотеках, музеях и научно-отраслевых архивах. – М., 1991. – С. 403, 456.

Ф. 316 (Дисертації КДА). – № 883 – Булашев Г. О. Преосвященный Ириней Фальковский, еп. Чигиринский. [Згад. митр Євгеній].

Російська державна бібліотека.
Науково-дослідний відділ рукописів (Москва)

М-2249 – Листи Ф. А. Толстого до П. М. Строєва (1825). – Арк. 199 зв., 207, 225. [Згад. митр. Євгеній].

Там само. – Лист Ф. К. Клосіуса до Ф. А. Толстого (16.I.1829). – Арк. 423 зв. [Згад. митр. Євгеній].

М-3879. – № 6 – Лист Погодіна М. П. до Пономарьова С. І. (25.XII.1867). [Про митр. Євгенія].

Ф. 211 (Товариство історії та старожитностей російських). – № 3623, 2/2 – [Записки О. І. Єрмолаєва] (1809). – Арк. 4.

Дж.: Голубева О. Д. Хранители мудрости. – М., 1988. – С. 198, 260.

Ф. 231 (Погодін М. П.). – II. К. 19. – № 116 – Лист Максимовича М. О. до Погодіна М. П. – Арк. 92. [Про митр. Євгенія].

Дж.: Марков П. М. О. Максимович – видатний історик XIX ст. – К., 1973. – С. 148.

Ф. (Полторацький С. Д.). – Оп. 26. – № 9 – Сборник биобиблиографических заметок о митр. Евгении (1784–1837). – 44 арк.

Там само. – Оп. 57. – № 1 – Библиографические замечания о митр. Евгении (1784–1845). – Арк. 2–5.

Там само. – Оп. 55. – № 17 – Библиографическая заметка о Ефиме Болховитинове (1799). – Арк. 30.

Дж.: Жервэ Н., Страхова Я. Материалы о Е. А. Болховитинове (СПб., 1992). [Рукопис].

Ф. 542. – № 293 – Лист Рум'янцева М. П. до Оленіна О. М. (12.4.1813). [Згад. єп. Євгеній].

Дж.: Голубева О. Д. Хранители мудрости. – М., 1988. – С. 59, 242.

Російська національна бібліотека.
Відділ рукописів та рідкісних книг (Санкт-Петербург)

Ф. 560 – Евгениевские рукописи. Отрывки кириллических памятников XI–XVI вв.

Дж.: Бельчиков Н. Ф., Бегунов Ю. К., Рождественский Н. П. Справочник-указатель печатных описаний славянорусских рукописей. – М.; Л.,1963. – С. 93 (№ 735).

Ф. 575 (Полєнов В. А.). – № 79 – Поленов Д. В. Из переписки митр. Евгения с гр. Румянцевым. Заметка о «Словаре российских духовных писателей» Е. Болховитинова (1870).

Ф. 588 (Погодін М. П.). – Псалтырь толковая (Евгеньевская). XI ст. – 20 арк. [Уривок. Пергамен].

Дж.: Рукописные книги собрания М. П. Погодина: Каталог. – Л., 1988. – Вып. I. – С. 8, 26–27 (№ 9); Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР, XI–XIII вв. – М., 1984. – № 30.

Там само. – II. К. 1. – № 20 – [Лист Авсєнєва П. С. до Шевирьова С. П. Згад. митр. Євгеній].

Там само. – К. 8. – № 65 – [Лист Голунського Н. до Погодіна М. П. (1874). Згад. митр. Євгеній].

Там само. – № 72 – [Лист Горголі І. С. до Лебедєва К. Н. Згад. митр. Євгеній].

Там само. – К. 9. – № 56 – [Лист Грота Я. К. до Погодіна М. П. (9.III.1868). Згад. митр. Євгеній].

Там само. – К. 19. – № 31 – [Лист Лобойка І. М. до Погодіна М. П. (12.XII.1839). Згад. митр. Євгеній].

Там само. – III. К. 3. – № 68 – [Лист Івановського А. Д. до Погодіна М. П. (1868). Про митр. Євгенія].

Там само. – Собр. автогр. № 205 – Анастасевич В. Г. Автобиография, написанная для еп. Евгения (10.VII.1819).

Там само. – № 280 – Нелединский-Мелецкий Ю. А. Сборник стихотворений с надписью еп. Евгению (Вологда, ноябрь 1812).

Ф. 603 (Полторацький С. Д.). – № 183 – Лист Селівановського М. С. до Полторацького С. Д. (20.XI.1845). [Згад. митр. Євгеній].

Ф. 874 (Шубинский С. Н.). – Оп. 1. – № 29 – Лист Сперанського Д. О. до Шубинського С. М. (1884). – Арк. 126–129. [Згад. митр. Євгеній].

Російський державний архів давніх актів (Москва)

Ф. 1367 (Архів Міністерства іноземних справ). – Спр. 8 – Расписка о поступлении материалов митр. Евгения в КДА (1837).

Дж.: Центральный Государственный Архив древних Актов: Путеводитель. – М , 1946. – Ч. 1. – С. 156, 189, 318.

Російський державний архів літератури і мистецтва (Москва)

Ф. 191. – Оп. 1. – Спр. 2981 – Статьи о Болховитинове (Евгении), митрополите Киевском. (1843–1888). – 253 с. [Машинопис].

Ф. 1345. – Оп. 1. – Спр. 591 – Шмурло Е. Ф. Статьи о митрополите Евгении. [Авториз. машинопис].

Дж.: Стаднюк А. И. Митрополит Евгений Болховитинов // Зап. краевед. о-ва. – Липецк, 1995. – С. 74.

Російський державний історичний архів (Санкт-Петербург)

Ф. 734. – Оп 1. – Спр. 300 – Конспект лекцій проф. Дерптського ун-ту Перевощикова В. М.

Ф. 735. – Оп. 1. – Спр. 873 – Конспект лекцій Перевощикова В. М. [Згад. праці митр. Євгенія].

Дж.: Колесник И. И. Из истории публикации «Словаря русских писателей» митрополита Евгения (Е. А. Болховитинова) / Исслед. по археографии и источниковедению отечественной истории XVI–XX вв. – Дн., 1990. – С. 94.

Ф. 797. – Оп. 5. – Спр. 18030 – О кончине Киевскаго митрополита Евгения. Рапорт секретаря Київської духов. консисторії М Матвєєва, звіт єп. І. Борисова, мед. висновок Х. Бунге і Є. Рудиковського.

Дж.: Ананьєва Т. Б. «Читайте для познания Киева. .» Митрополит Євгеній Болховітінов. Вибрані праці з історії Києва. – К., 1995. – С. 32.

Санкт-Петербурзьке відділення архіву Російської академії наук

Ф 1. – Оп. 1 Протоколы заседаний РАН 12.V.1824 § 154; 20.XII.1826 § 435; 6.VI 1827 § 245; 21.V.1828 § 246

Ф 8 – Оп. 1. – Спр. 3 – О присуждении большой золотой медали митр. Евгению и В. А. Жуковскому и о замене медали митр. Евгения, по смерти его, написанием портрета его для залы академических собраний (1837).

Там само. – Спр. 17. – Арк. 243 – Лист Мефодія (Смирнова) архієпископа Тверського до П. І. Соколова з відгуком на «Изследование о славенском переводе Священного Писания Ветхаго и Новаго Завета» (4.VI.1812).

Там само. – Оп. 3. Т. 3. – Спр. 38 – О печатании в академической типографии в пользу И. М. Снегирева «Словаря русских светских писателей» митр. Евгения. Письмо И. М. Снегирева А. С. Шишкову (30.IV.1840).

Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 442б – О праздновании 100-летия со дня рождения митрополита Евгения. 1867.

Ф. 30 (Кеппен П. І.). – Оп. 3. – Спр. 4 – Лист В. Г. Анастасевича до П. І. Кеппена (14.VIII.1828). [Згад. митр. Євгеній].

Ф. 216. – Оп. 3. – Спр. 188 – Викторов А. Е. Список исторических сочинений митрополита Евгения.

Ф. 764. – Оп. 2. – Спр. 423 – Лист П. Г. Лебединцева до О. Ф. Бичкова (25.V.1887). – Арк. 2. [Про рукописи митр. Свгенія, вислані до СПб. для Є. Ф. Шмурла].

Дж.: Київський Болховітіновський збірник. – К., 1993. – С. 63.

Санкт-Петербурзьке відділення Інституту історії Російської академії наук

Ф. 238 (Лихачов М. П.). – [Архівні матеріали Є. О. Болховітінова 1800–1836 рр.; 186 од.]. Вірші Я. І. Бередникова, присвячені єп. Євгенію (1807–1808).

Дж.: Путеводитель по Архиву Ленинградского Отделения Института Истории. – М.; Л., 1955. – С. 298, 405, 411, 533; Личные архивные фонды в государственных хранилищах СССР: Указатель. – М., 1962. – С. 252.

Центральний державний архів-музей літератури та мистецтв України (Київ)

Ф. 542 (Василенко М. П.) – Оп. 1. – Спр. 1 – Памяти Евгения Болховитинова (1912). – Арк. 181–251.

Центральний державний історичний архів України у місті Києві

Ф. 127 (Київська духовна консисторія). – Оп. 40. – Спр. 158 (1837); Оп. 386. – Спр. 91, 102 (1833) – [Справи про відносини Київської та Пермської єпархій]; Оп. 216. – Спр. 131 (1822) – [... та Грузинської]; Оп. 384. – Спр. 30 (1831) – [... та Подільської]; Оп. 386. – Спр. 131 (1833) – [... та Полоцької єпархій].

Там само. – Оп. 122. – Спр. 51 (1834) – О запрещении строить трактиры на церковной земле.

Там само. – Оп. 216. – Спр. 48, 65, 233 (1822); Оп. 217. – Спр. 186 (1823); Оп. 218. – Спр. 93, 96, 169 (1824); Оп. 219. – Спр. 7, 21 (1825); Оп. 222. – Спр. 204 (1828); Оп. 223. – Спр. 1 (1829); Оп. 227. – Спр. 85 (1834); Оп. 228. – Спр. 64 (1835); Оп. 378. – Спр. 8 (1825); Оп. 387. – Спр. 77 (1834); Оп. 533. – Спр. 16 (1826) – [Справи про стан, склад, управління, ремонт, майно, землю, ліси Києво-Софійського митрополичого дому].

Там само. – Оп. 218. – Спр. 94 (1824); Оп. 226. – Спр. 69 (1833) – [Справи про передачу в оренду млинів Києво-Софійського митрополичого дому].

Там само. – Оп. 219. – Спр. 202 (1825); Оп. 379. – Спр. 17 (1826); Оп. 389. – Спр. 136, 202 (1836); Оп. 1076. – Спр. 224а (1817–1831) – [Справи про фінансування церков Київської єпархії].

Там само. – Спр. 65 (1827) – О кирпичных заводах церквей и монастырей в г. Киеве.

Там само. – Оп. 227. – Спр. 286 (1834) – О церкви Киево-Софийскаго митрополичьего дома.

Там само. – Оп. 299. – Спр. 4 – Дело по репорту Липовецкаго Духовнаго правления с присылкою книг униятской печати Требника и Акафистника, оказавшихся при Липецкой Воскресенской церкви в употреблении благочинным свящ. М. Кудрицким – по которому он отрешен от благочиннической должности (26.I.1831). – 27 арк. [Резолюція митр. Євгенія].

Там само. – Спр. 8 – Дело по репорту Липовецкаго Духовнаго правления с препровождением униатских книг, отысканных по 6-й части благочинным Ф. Подвисоцким (12.II.1831). – 5 арк. [Резолюція митр. Євгенія].

Там само. – Спр. 62 – ... исправляющего в 5 Китайгородской части должность благочинническую свящ. И. Волошкевича. Реэстр отсылаемых к его высокопреосв. униятской печати 4 книгам (10.IX.1831). – 6 арк. [Резолюція митр. Свгенія].

Там само. – Оп. 375. – Спр. 4, 114 (1822); Оп. 376. – Спр. 189 (1823); Оп. 377. – Спр. 45, 224 (1824); Оп. 379. – Спр. 49, 180 (1826); Оп. 381. – Спр. 36 (1828); Оп. 382. – Спр. 22 (1829) – [Справи про фінансування Києво-Софійського митрополичого дому].

Там само. – Оп. 375. – Спр. 165 (1822); Оп. 376. – Спр. 79 (1823) – [Про зв'язки та пожертви Київської єпархії православним монастирям Греції, Фінляндії]

Там само. – Оп. 378. – Спр. 152 (1825); Оп. 379. – Спр. 261 (1826) – О запрещении священникам торговать и иметь свои лавки.

Там само. – Оп. 379. – Спр. 99 – Дело по отношению кн. [П. С.] Мещерскаго об отобрании [подписок] как в сей Дикастерии так и Духовных правлений приказнослужителей о неучаствовании в масонской ложе (12.V.1826–30.IV.1827). – 30 арк.

Там само. – Спр. 120 (1826); Оп. 381. – Спр. 83, 88, 120 (1827); Оп. 383. – Спр. 113 (1830); Оп. 386. – Спр. 153 (1833) – Подготовка торжественной встречи е. и. в. Николая I, членов имп. фамилии во время проезда в Киев и по епархии.

Там само. – Оп. 382. – Спр. 68 – Дело по Синодальному указу об отпуске из Киевопечерской лавры частиц святых мощей для Олонецкой епархии для освящения новых храмов (3.IV.1829). – 10 арк.

Там само. – Оп. 386. – Спр. 173 – Дело о выдаче из семинарской б-ки окончившим курс учения [109] книг для занятий. [Резолюція митр. Євгенія (11.X.1833)].

Ф. 128 (Києво-Печерська лавра). Оп. 1 (тип.). – Спр. 404 – О платеже словолитчикам за отливку букв (31.I.1825).

Там само. – Спр. 406 – Об уплате шляхтичу И. Корсакову за сделание букв денег и о принятии его в Типографию на временное послушание (19.XII.1828).

Там само. – Спр. 408 – О загоревшейся при типографии кузнице (20.I.1830).

Там само. – Спр. 460 – О присланных от московскаго купца С. И. Селивановского буквах письма и книгопечатном станке (15.IX.1823).

Там само. – Спр. 461 – О присланных его высокопреосвященства хороших чернилах и медных досках и об уплате за камни, словолитную форму, машину, за вырезание на камне изображений св. Софии и Лавры и за книги: Опыт городовым строениям и Урочный реестр (6.X.1834).

Там само. – Спр. 494 – Об уступке СПб. книгопродавцем купцем Иваном Глазуновым Лаврской типографии права печатать некоторые статьи из книг святите-

ля Тихона I Воронежского и о вписании в Лаврский синодик рода его живых и усопших, а также и об отсылке ему книг за деньги (26.III.1824).

Там само. – Спр. 495 – Об уплате денег купцу Илии Глазунову за гравировку на медных досках разных изображений (8.III.1826).

Там само. – Спр. 496 – Об открытии Цензурнаго комитета при Киевской духовной академии (31.III.1824).

Там само. – Спр. 497 – О присланных из Св. Синода книгах: Сочинений и бесед Василия Великаго, Толкования на Евангелие, на Господние и Богородичные праздники, Сказание о обретении и открытии мощей св. Митрофана Воронежского (17.II.1825).

Там само. – Спр. 499 – О данных Его высокопр. митр. Киевским Евгением в Лавру книгах и картах с уплатою ему за оныя денег (10.V.1825).

Там само. – Спр. 500 – О Лаврской библиотеке (30.II.1822). – 152 арк.

Там само. – Спр. 503 – О росписи или табели праздничным и торжественным дням, в кои свободны бывают типографские служители от работы и о факторах (8.X.1831).

Там само. – Спр. 504 – О купленных у СПб. купца Илии Глазунова книгах «Описания Киева» (9.XI.1829).

Там само. – Спр. 505 – О доставлении в Киевское губернское правление сведения о начатии и состоянии Лаврской типографии (8.XII.1828).

Там само. – Спр. 508 – Об обязании типографа иеромонаха Вениамина подпискою, дабы он ничего в типографии не печатал, не доложив Собору и чрез Собор Его высокопреосвященству, всегда прилагая в смету, во что обойдется печатание (4.VI.1835).

Там само. – Спр. 509 – Об отправке в СПб. и Московскую духовную цензуру на разсмотрение книг, несходных буквально с изданиями Московской Синодальной типографии (11.II.1835).

Там само. – Спр. 514 – О присланной от бывшаго Лаврскаго наместника Серафима медной доске с гравированными изображениями всех святых вместо отпущенных ему разновременно из типографии книг (28.IX.1838).

Там само. – Спр. 519 – О покупке для Лаврской типографии разных материалов и принадлежностей (26.XI.1796–1831).

Там само. – Спр. 520 – О покупке для типографии лесного материала и дров, о переплете книг и о покупке для оных материалов и о содержании переплетчиков (1.V.1796–1838).

Там само. – Спр. 1548 – О прибавке жалованья корректору и смотрителю за отливкою букв, о выдаче книгопродавцам по 1 коп. с рубля, о продаже кунштов при браме и пещерах и о неумножении книгопродажных лавок.

Ф. 128 (КПЛ). – Оп. 2 (тип.). – Оп. 3. – Спр. 30 – Список книг, отправленных в Киевскую духовную академию и семинарию за 1822 г.

Там само. – Спр. 32, 36 – Ведомость Лаврскаго книгосодержателя о расходе денежных сумм на переплет книг и о бесплатном отпуске книг помещикам, чиновникам и др. за январь 1823; ... за 1832 г.

Там само. – Спр. 33 – Предписание духовнаго собора начальнику счотного стола Феодосию о покупке бумаги для Лавры у купца г. Калуги Канурова за 1829 г.

Там само. – Спр. 35 – Книга записи прихода и расхода типографии за 1832 г.

Там само. – Спр. 37 – Рапорты начальника типографии о работе за 1835 г.

Ф. 128 (КПЛ). – Оп. 1 (общ.). – Спр. 2668 – Протокол заседания Софийскаго соборнаго правления (1878). [Про б-ку митр. Євгенія].

Ф. 182 (Канцелярія Київського митрополита). – Оп. 1 (1771–1919). – Спр. 15 – Указ о назначении Евгения архиепископом Киевским и Галицким и о пожаловании ему 5000 руб. (1822). – 5 арк.

Там само. – Спр. 16 – Грамота Евгению митр. Киевскому, пожалованная императором Александром I (1822). – 1 арк. [Копія].

Там само. – Спр. 17а – Ведомость прихода и расхода денежных сумм Киевских монастырей (1830). – 2 арк.

Там само. – Спр. 17б – Дело о возвращении икон в Киево-Флоровский монастырь из Киево-Николаевскаго Слупскаго монастыря (1830).

Там само. – Спр. 28 – Дело по просительному письму наследников покойнаго Киевскаго митр. Евгения о неотдаче им некоторых вещей (19.IV.1838–IV.1839). – 24 арк.

Там само. – Спр. 3 – Опись дипломам Высокопреосвященнейшаго Евгения, митр. Киевскаго и Галицкаго (1836) [20 №].

Ф. 184 (Києво-Софійський митрополичий дім). – Оп. 1 (1764–1925). – Спр. 6 – Книга для записи прихода и расхода денежных сумм за 1821–1830 гг.

Там само. – Спр. 7 – Каталог библиотеки Евгения, митр. Киевскаго и Галицкаго, Киево-Печерския лавры священноархимандрита и разных орденов кавалера. Учиненный с 1825 года наличных книг [Серафимом Покровским] (1825–1826). – 127 арк.

Там само. – Спр. 8 – Формулярный список эконома митрополитанскаго дома, игумена Серафима (1829). – 2 арк.

Ф. 442 (Канцелярія Київського, Подільського та Волинського генерал-губернатора). – Оп. 1. – Спр. 2447 – Дело по представлению состоящего в должности Киевскаго гражданскаго губернатора о смерти Киевскаго митр. Евгения (1837).

Ф. 711 (Київська духовна академія). – Оп. 1 (внутр. правління). – Спр. 120 – Дело о назначении Евгения митр. Киевским (18.IV.1822).

Там само. – Спр. 122 – Дело об освобождении от управления митр. Киевскаго Серапиона ч назначении Евгения (21.II.1822).

Там само. – Спр. 149, 150, 214, 295, 830, 917, 976 – Дела о пополнении б-ки Академии книгами (5.I–30.XII, 14.X.1822, 17.IV–31.XII.1823, 6.I–31.XII.1824, 1832, 1833, 1834).

Там само. – Спр. 174 – Дело о проведении обследования Академии митр. Евгением (31.I–27.VIII.1823).

Там само. – Спр. 180, 382 – Дело об освобождении иеромонаха Евгения [Соловьева] от должности библиотекаря (30.IX–4.XI.1823); ...о взыскании денег с библиотекаря П. Соколова и иеромонаха Евгения за утерянные библиотечные книги (4.II–28.III.1827).

Там само. – Спр. 242, 309 – Дело о сдаче комиссии нововыстроеннаго корпуса Академии (20.I.1823–25.XI.1825); ...о выделении денег Киевской казенной палатой на строительство новаго корпуса Академии (6.XI–17.XII.1824).

Там само. – Спр. 253 – Дело о назначении комиссии для приема и передачи б-ки Академии (21.I–17.XII.1824).

Там само. – Спр. 254 – Дело о разрешении печатать в типографии Киево-Печерской лавры книг разнаго содержания (20.XI.1824).

Там само. – Спр. 317 – Дело о передаче малаго каменнаго корпуса Академии под жилье учащимся семинарии (21.VI.1824).

Там само. – Спр. 335 – Дело о передаче лишних экз. книг из б-ки Академии в Киевскую семинарию (19.V.1825).

Там само. – Спр. 356, 397 – Каталог книг, поступающих в б-ку Академии (1825–1861); Дело об отсылке каталогов б-ки Академии в Комиссию духовных училищ (13.V–8.X.1827).

Там само. – Спр. 357, 732, 1154 – Инвентарная книга б-ки Академии (1825–1852); Дело о проверке наличия книг в б-ке Академии (1831); Отчет о количестве книг полученных и проданных б-кой Академии (1836).

Там само. – Спр. 480, 1055, 1166, 1802 – Тетрадь для записи прихода и расхода процентов, получаемых по билету гр. Н. П. Румянцева (29.III–27.V.1828); ...митр. Евгения и гр. Н. П. Румянцева (22.IV.1835, 1836); Книга прихода и расхода % суммы митр. Евгения и Румянцева (1837–1857).

Там само. – Спр. 602 – Дело о переводе «Прошения» архимандрита Неофита с гр. на рус. язык (26.VI–21.VIII.1830).

Там само. – Спр. 950 – Дело о пожертвовании для Академии митр. Евгением денег и книг «Описание Египта» (1834) [26 т.].

Там само. – Спр. 954 – Дело о награждении бакалавров В. П. Чеховича и Д. А. Подгурского за переводы (1834).

Там само. – Спр. 1046 – Дело о пожертвовании митр. Евгением книг для б-ки Академии (18.VI–2.XII.1835) [на 2533 р.].

Там само. – Спр. 1093 – Дело о получении от митрополита Евгения сочинений религиознаго характера, присланных из Синода (18.I–27.II.1836).

Там само. – Спр. 1182 – Дело о приеме из Киевской казенной палаты древних планов и актов (1836).

Там само. – Спр. 1297 – Сообщение библиотекаря Академии о возвращении в б-ку книг, взятых митр. Евгением (1837).

Там само. – Спр. 1434 – Дело об эстампах, атласах и картах, переданных в Академию по завещанию митр. Евгения (26.III–14.VI.1838).

Там само. – Спр. 1448 – Дело о книгах, взятых из б-ки Академии митр. Евгением и не возвращенных в связи с его смертью (28.V–14.X.1838).

Ф. 711 (КДА). – Оп. 2 (зовнішнє правління). – Спр. 479 – Предписание Комиссии духов. училищ о строительстве нового корпуса семинарии (29.XI.1822); Спр. 480–481 – Дела об окончании строительства (31.VIII–8.X.1822); Спр. 606 – Дело о строительстве новаго учебнаго корпуса семинарии для размещения уездного и приходского училищ (14.XII.1823–13.II.1824); Спр. 1204 – Переписка с Комиссией духовных училищ и семинарией о строительстве (25.VI–21.VIII.1827); Спр. 1521 – Отчет о расходовании денежных средств на строительство, об освещении, о покупке новаго дома для больницы, о мебели, посуде в связи с переездом в новое здание (25.I.1829).

Там само. – Спр. 755 – Дело о передаче семинарии учебнаго корпуса Академии (5–22.VII.1824).

Там само. – Спр. 1044. – № 109 – Список книг на разных языках, подаренных в Киевскую семинарскую б-ку Высокопреосвященнейшим Евгением, митрополитом

Киевским и Галицким и разных орденов кавалером, в 1824 и 1825 годах (12.VIII.1825). – 36 арк.

Там само. – Спр. 1046 – Дело о передаче помещения б-ки Академии для б-ки семинарии (22–30.XII.1825).

Там само. – Спр. 2391 – Дело о выписке для б-тек КДА и семинарии журналов, издаваемых Министерством народнаго просвещения (10.II–19.VII.1834).

Там само. – Спр. 3111, 3626 – Переписка с Духовно-учебным управлением и Киевской семинарией о возвращении барону Шодуару С. книг, взятых у него митр. Евгением (17.V–16.IX.1839, 30.XII.1842–30.I.1843). – 8, 8 арк.

Ф. 711 (КДА). – Оп. 3 (конференція та рада). – Спр. 7 – Дело об открытии при Академии цензурного комитета (1824).

Там само. – Спр. 110 – Уведомление внутреннего правления о пожертвовании Киевскаго митр. Евгения 3000 р. для Академии (12.I.1834).

Там само. – Спр. 138 – О пожертвовании 4000 р. митр. Киевским Евгением для положения в С.П.бургский опекунский совет. Сообщение внутреннего правления о денежной премии студентам за лучшие работы по исследованию древностей (31.I.1836). – 1 арк.

Там само. – Спр. 317 – Дело о передаче малого каменного корпуса Академии под жилье учащимся семинарии (VI.1824).

Там само. – Спр. 4644 – Отношение министра о разрешении напечатать брошюру «Деятельность митр. Евгения по управлению Киевскою епархиею» П. Орловскаго. Отзыв цензора А. Колосова (26.I.1868).

Ф. 712 (Київська духовна семінарія). – Оп. 5. – Спр. 56 – Дело об участии преподавателей и учеников семинарии и киевских духовных училищ в церемонии погребения Киевскаго митр. Евгения 27 февраля 1837 г. – Арк. 1–3.

Там само. – Спр. 67 – Записка ректора семинарии о предоставлении правлению семинарии денег, завещанных бывшим Киевским митр. Евгением в пользу несостоятельных учеников (24.II.1837). – Арк. 1.

Там само. – Спр. 68 – Отношение в Киевское попечительство о бедных духовнаго звания о сообщении правлению семинарии сведений о величине денежной суммы, пожертвованной бывшим Киевским митр. Евгением в пользу сирот, обучающихся в киевских духовных училищах (7.VIII.1837).

Там само. – Спр. 173 – Дело о составлении реестра дублетных книг семинарии для передачи их библиотеке вновь созданной Казанской духовной академии (27.I–27.II.1843).

Там само. – Спр. 212 – О передаче бывшим библиотекарем семинарии иеромонахом Михаилом (Монастыревым) семинарской библиотеки учителю Оглоблину Н. (18.I–29.X.1843). – 29 арк.

Там само. – Оп. 6. – Спр. 720 – Список книг, подаренных митр. Евгением Киевской семинарии (1825). – 5 арк. [Скорочений варіант].

Центральна наукова бібліотека
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.
Відділ колекцій рідкісних видань і рукописів

1651/С-749 – Успенский В. Г. Воспоминания сына об отце. – Арк. 1–7 зв. [Згад. митр. Євгеній].

Дж.: Лосиевский И. Я. Русская лира Украйны. – Харьков, 1993. – С. 200.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ І ТВОРЧУ СПАДЩИНУ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

Монографії

Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб.: Изд. т-ва «Обществ. польза», 1872. – [2], 112 с.: портр. Журн. вар.: *Его же.* Евгений Болховитинов, митрополит Киевский и Галицкий (биогр. очерк) // Странник. – 1871. – Т. 4. – № 10. – Ч. 1. – С. 3–45; № 11. – С. 105–135; № 12. – С. 177 224.

Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – К.: Тип. Акц. О-ва «Петр Барский в Киеве», 1914. – 273 с.; Журн. вар.: Тр. КДА. – 1912–1913.

Рец.: *Лященко Т. И., Титов Ф. И.* Евгений Болховитинов... // Извлечение из журналов Совета Киевской духовной академии за 1911–1912 гг. – К., 1912. – С. 469–477.

Полетаев Н. И. Труды митрополита Киевского Евгения Болховитинова по истории русской церкви. – Казань, 1889. – 541, 38, IV с.

Рец.: // Правосл. Обозрение. – 1888. – Ч. 3, дек. – С. 513–553.

Г. Б. [Булашев Г. О.] // Богосл. Библиогр. Листок. – 1889. – Вып. 1. – С. 1–5.

[Знаменский П. В.] Отзыв проф. П. Знаменского о курсовом сочинении студента 29 курса Николая Полетаева «Труды митр. Киевского Евгения Болховитинова по истории русской церкви» // Правосл. собеседник. – 1889. – Июль. – Прил. – С. 126–128; Август. – С. 129.

Шарадзе Г. С. Евгений Болховитинов – первый русский руствелолог: Очерк из истории руствелологии. – Тбилиси: Мецниереба, 1978. – 120, [5]. – Прил.: Болховитинов Е. А. Историческое изображение Грузии. – 100, [5] с.

Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни. 1767–1804. – С.-Пб.: Тип. В. С. Балашева, 1888. – [4], LXXXVI, 455, [5] с.; Журн. вар.: Шмурло Е. Ф. Евгений митрополит Киевский // ЖМНП. – 1886–1888.

Рец.: *А. В-н [Пыпин А. Н.]* Меценаты и ученые Александровского времени // Вестник Европы. – 1888. – Кн. 10. – Окт. – С. 736–746.

Бестужев-Рюмин К. Н. Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый // Рус. вестник. – 1888. – № 9. – С. 311–328.

Булич Н. Н. Разбор сочинения Е. Шмурло «Митрополит Евгений как ученый» // Отчет о 31-м присуждении наград гр. Уварова. – СПб., 1890. – С. 16–52.

Зверев С. Е. Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый // Воронеж. телеграф. – 1888. – № 143; Воронеж. епарх. вед. – 1888. – № 23. – Стб. 1129–1147; 1889. – № 24.

Ольгин С. Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый // Филол. записки. – 1889. – № 3–4. – С. 10–18.

П. П. [Полевой П. Н.] Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый // Ист. вестник. – 1889. – Т. 35. – № 1. – С. 222–223.

Полетаев Н. И. Ученый труд об ученом иерархе русской церкви: Крит. этюд // Правосл. собеседник. – 1888. – № 12. – С. 513–533; Окр. відб.: Казань, 1889.

Збірники, брошури

Аббасов А. М. Житие митрополита Евгения (1767–1837). – Воронеж, 1996. – 68 с.: ил. – (Земля Воронежская. Ученые и писатели края).

Рец.: *Акиньшин А. Н.* Как император стал... женщиной // Воронеж. курьер. – 1997. – 25 марта; *Акиньшин А. Н., Ласунский О. Г.* Воронежская историческая регионология на современном этапе // Ист. записки: Науч. тр. ист. ф-та ВГУ. – Воронеж, 1997. – Вып. 2. – С. 57, 64, 66, 72.

Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий: Сборник материалов для биографии митрополита Евгения, изданный в память столетняго юбилея его рождения 18 декабря 1767–1867 г. / Сост. *Ивановский А. Д.* – СПб.: Тип. Т-ва «Общественная польза», 1871. – XXXII, 201, V с.: портр. – Загл. обл.: Евгениевский сборник: Материалы для биографии митрополита Евгения... – Вып. 1. – СПб., 1871.

Евфимий Алексеевич Болховитинов и его творческое наследие: Сб. тез. докл. и науч. сообщений на междунар. рус.-укр. Болховитиновских чт., посв. 225-летию со дня рождения Е. А. Болховитинова (1767–1837). – Воронеж, 1992. – 70 с.

Зміст: *Шабанов И. М.* Слово о Евфимии Болховитинове. – С. 3–5. *Аббасов А. М.* Историко-краеведческие труды Е. А. Болховитинова. – С. 5–7. *Заремба С. З.* Деятельность Е. А. Болховитинова по изучению, сохранению и популяризации памятников истории и культуры на Украине. – С. 7–9. *Мильков Ф. Н.* Е. А. Болховитинов как географ. – С. 9–11. *Остапенко В. С.* Философские взгляды Е. А. Болховитинова (митрополита Евгения). – С. 12–14. *Сарбей В. Г.* Украина в жизни и деятельности Е. А. Болховитинова. – С. 14–17. *Собинникова В. И.* Значение деятельности Е. А. Болховитинова для истории русского языка. – С. 17–18. *Тоцкая И. Ф.* Некрополь Киевского Софийского собора. – С. 19–21. *Шип Н. А.* Митрополит Евгений и Киевская духовная академия. – С. 21–23. *Аббасов А. М.* История городов и сел в трудах Е. А. Болховитинова. – С. 24–25. *Ананьева Т. Б.* Митрополит Киевский Евгений Болховитинов и киевские историки первой половины XIX века. – С. 25–28. *Аскоченская В. Ф.* Митрополит Евгений – переводчик и ученый. – С. 28–30. *Демидов Р. Г.* Воронежский период жизни и деятельности Е. А. Болховитинова. – С. 30–32. *Демченко В. Н.* Село Коротояк – родовое гнездо Болховитиновых. – С. 32–33. *Дьякова В. И., Хитрова В. И.* Труды Ьолховитинова как источник изучения Воронежского края. – С. 33–35. *Елецких В. Л.* Д. И. Самбикин – идейный сподвижник митрополита Евгения. – С. 35–36. *Запрягаева М. Я.* Использование славянизмов в работах Е. Болховитинова. – С. 36–38. *Ковалев Г. Ф.* Е. А. Болховитинов – отец российской антропонимики. – С. 38–39. *Кожемякин А. В.* Е. А. Болховитинов и музыка. – С. 39–40. *Колесник И. И.* Евгений Болховитинов и биобиблиографический жанр в историографии. – С. 40–43. *Кривова Н. И.* Экспрессивные речевые средства в письмах Е. А. Болхо-

витинова. – С. 43–44. *Лыкова Э. С.* Просветительская деятельность Е. А. Болховитинова в Воронеже (1789–1800 гг). – С. 44–47. *Марков П. Г.* М. А. Максимович и Е. А. Болховитинов. – С. 48–50. *Подкопаева И. В., Федосова Н. М.* Болховитинов и книга. – С. 50–51. *Рукавицына Е. В.* Маргинальные записи митрополита Евгения на книгах из личной библиотеки. – С. 51–56. *Савотченко Н. Н., Кожемякин А. В.* Родословная Е. А. Болховитинова. – С. 56–58. *Тодийчук О. В.* Е. А. Болховитинов и Общество истории и древностей российских (ОИДР) при Московском университете. – С. 58–60. *Черенкова А. Д.* К использованию трудов Е. А. Болховитинова в преподавании исторической грамматики русского языка. – С. 60–62. *Чириков В. В.* Е. А. Болховитинов и А. С. Пушкин. – С. 62–64. *Маркина Г. К.* Новгородский период в деятельности Е. А. Болховитинова (1804–1808 гг). – С. 64–66. *Аббасов А. М.* Генеалогическое древо рода Болховитиновых, извлеченное из фондов областного госархива. – С. 68. Положение об учреждении Диплома им. Е. А. Болховитинова за лучшую краеведческую работу года. – С. 69.

Відгуки на конф.: *Васильєв О. В.* Болховітіновські читання // Літ. Україна. – 1993. – 25 лют. – № 8. – С. 8.

Кинько Т. Митрополит остался единым и неделимым // Киев. вед. – 1993. – 19 янв. – С. 10.

Лепехин М. П., Жервэ Н. Н. Конференции конца 1992 – начала 1993 г., посвященные 225-летию со дня рождения митрополита Евгения (Болховитинова): Научные чтения памяти митрополита Евгения (Болховитинова) в Санкт-Петербурге; Болховитиновские чтения в Воронеже и Киеве // Археогр. ежегодник за 1992 г. – М., 1994. – Вып. 2. – С. 346–351.

Е. А. Болховитинов: иерарх церкви, ученый, просветитель: X-е Болховитиновские чтения. – Воронеж: Центр.-Черноземное кн. изд-во, 1996. – 40 с.: ил. – (Земля Воронежская. Ученые и краеведы края).

Зі змісту: *Аббасов А. М.* Слово о владыке Евгении. – С. 3–6. *Елецких В. Л.* Е. А. Болховитинов и Влесова письменность. – С. 6–12. *Чесноков И. В.* Первый биограф митрополита – Е. Ф. Шмурло. – С. 25–27.

Введенский С. Н. Личность и ученая деятельность митрополита Евгения Болховитинова: (Речь, произнесенная на торжественном заседании Воронеж. учен. архив. комис. 26-го февр. 1912 г.). – Воронеж, 1912. – 31 с.; Окр. відб. з газ.: Воронеж. телеграф. – 1912. – № 48 (29 февр.). – С. 2; № 49 (1 марта). – С. 2; № 50 (2 марта). – С. 2; № 51 (3 марта). – С. 2.

Рец.: *Литвинов В. В.* Торжественное заседание Архивной комиссии // Воронеж. телеграф. – 1912. – 28 февр.

Евгеньевский сборник: XI-е Болховитиновские чтения. – Воронеж: ВИГО «Генезис», 1999. – 30 с.: ил. – (Земля Воронежская. Ученые и краеведы края).

Зміст: *Сарбей В. Г.* Киевский митрополит (1822–1837) Евгений – выдающийся подвижник религиозной и светской духовности. – С. 3–8. *Аббасов А. М.* Первый краевед России. – С. 9–12. *Марков П. Г.* Болховитинов и Максимович. – С. 13–15. *Демидов Р. Г.* Болховитинов и историческая наука. – С. 16–18. *Мильков Ф. Н.* Болховитинов как географ. – С. 19–20. Летопись жизни и творчества митрополита Евгения. – С. 21–24.

Змеев Л. Ф. К родословной митрополита Евгения Болховитинова. – СПб., 1893. – [2], 9 с.: табл.; Окр. відб. з кн.: Сб. ОРЯС имп. АН. – 1893. – Т. 55. – С. VI–XII; ... // Записки имп. АН. – СПб., 1893. – Т. 73. – № 1. – С. 39–46, табл.

Ивановский А. Д. Археологические исследования гос. канцлера графа Н. П. Румянцева и митрополита Киевского Евгения. О значении библиотек и пр. – К., 1869. – С. 7–20.

Рец.: [...] // Соврем. летопись. – 1869. – № 17. – С. 14.

Київський Болховітіновський збірник: Зб. тез доп. і наук. повідомл. на Міжнар. укр.-рос. Болховітіновських чит., присв. 225-річчю від дня народж. Є. О. Болховітінова (1767–1837) 8 січня 1993 р. / Ред. П. П. Толочко та ін. – К., 1993. – 140 с.

Зміст: Переднє слово. – С. 3–5. *Толочко П. П.* Митрополит Євгеній – історик і археолог. – С. 6–15. *Заремба С. З.* Є. О. Болховітінов і українське пам'яткознавство. – С. 16–34. *Аббасов А. М.* Воронежский период в научной и церковной деятельности митрополита Евгения. – С. 35–45. *Сарбей В. Г.* Украина в жизни и деятельности Е. А. Болховитинова. – С. 46–63. *Остапенко В. С.* Философско-религиозное мировоззрение митрополита Евгения (Е. А. Болховитинова). – С. 64–73. *Жервэ Н. Н.* Митрополит Евгений (Болховитинов) и начало изучения древностей Новгородской земли. – С. 74–87. *Пуцко В. Г.* Митрополит Євгеній і київські старожитності. – С. 87–95. *Шип Н. А.* Киевская духовная академия во времена митрополита Евгения. – С. 96–108. *Марков П. Г.* М. А. Максимович и Е. А. Болховитинов. – С. 108–122. *Тоцька І. Ф.* До вивчення некрополю Софії Київської. – С. 122–139.

Лекишвили С. С. Вопросы грузинской культуры в трудах Евгения Болховитинова: Автореф. дис. канд. филол. наук. – Тбилиси, 1987. – 24 с.

Малышевский И. И. Деятельность митрополита Евгения в звании председателя конференции Киевской духовной академии. – К.: В тип. акад. при КПЛ, 1868. – 86 с. – Окр. відб. з журн.: Тр. КДА. – 1867. – Т. 4. – № 12. – С. 567–650.

Маслов П. В. Евгений Болховитинов, митрополит Киевский и Галицкий. – [Симферополь: Таврич. губ. тип., 1912]. – 9 с.; Окр. відб. з газ.: Таврич. церк.-обществ. вестн. – 1912. – № 8 (10 марта). – С. 312–320.

Митрополит Евгений (Е. А. Болховитинов: 1767–1837). Жизнь и творчество: Энцикл. словарь / Ред. В. Г. Сарбей. – Воронеж: Центр.-Черноозем. кн. изд-во, 1998. – 183 с.: ил. – (Земля Воронежская. Культурные деятели Черноземья).

Рец.: *Акиньшин А. Н., Ласунский О. Г.* «Хотелось, как лучше...»: по поводу одной новейшей энциклопедии // Воронеж. курьер. – 1998. – 6 окт.

Митрополит Евгений. Жизнь и творчество: Восьмые Болховитиновские чтения. – Воронеж: ВО Рос. фонда культуры, 1993. – 36 с.

Зі змісту: *Аббасов А. М.* По следам Евфимия Болховитинова. – С. 5, 8. *Остапенко В. С.* Философско-религиозное мировоззрение митрополита Евгения (Е. А. Болховитинова). – С. 9–13. *Кожемякин А. В.* Воронежские друзья Е. А. Болховитинова. – С. 14–16. *Жервэ Н. Н.* Петербургский период в жизни и трудах митрополита Евге-

ния. – С. 16–18. *Рукавицына Е. В.* Библиотека митрополита Евгения, подаренная Киеву. – С. 19–21. *Кожемякин А. В., Рукавицына Е. В.* Поэзия Евфимия Болховитинова. – С. 21–22. *Елецких В. Л.* Словарь Болховитинова. – С. 24–25. – Прил.: Хроника Болховитиновских дней в Воронеже. – С. 26–28.

[Орловский П. И.] Деятельность митрополита Евгения по управлению Киевскою епархиею. – К., 1868. – [2], 55 с. – Окр. відб. з газ.: Киевлянин. – 1867. – № 148–151, 153. – 12–23 дек.

Памяти митрополита Евгения Болховитинова, 1837–1912: Каталог V юбилейной очередной выставки. – Воронеж: Изд. Воронеж. Учен. Архив. комиссии, 1912. – 46, 16 с.: портр.

Зміст: Митрополит Евгений – историограф Воронежскаго края. – Отдел I: Митрополит Евгений и его родные. – С. 1; Виды местностей. – С. 2–4; Вещи и автографы. – С. 4–5; Список сочинений, находящихся в библиотеке Воронежской Духовной семинарии. – С. 5–10; Из собрания Воронежскаго Губернскаго музея. – С. 10–11; Из Московскаго историческаго Музея. – С. 11; Друзья и современники. – С. 13; Из собрания С. Н. Введенскаго. – С. 13–14; Отдел II: Церковныя древности: Священныя одежды. (Из собр. Воронеж. губ. музея). Кресты. Литые образки. Иконы (Из собр. П. Г. Белясева). Церковная утварь. – С. 15–46; Из музея Воронежскаго церков. ист.-археолог. Комитета. [Кресты, иконы, портр., рукописи]. Ставленныя грамоты. Из б-ки Имп. АН. – С. 1–16.

Пономарев С. И. Памяти митрополита Евгения (о предстоящем столетнем юбилее его). – Полтава, 1867. – 18 с.; Окр. відб. з журн.: Памяти митрополита Евгения (1767–1837): Письмо к редактору // Полтав. епарх. вед. Ч. неофиц. – 1867. – № 3. – С. 89–107; Передрук: Памяти... // Лит. б-ка. – 1867. – № 13/14. – С. 201–220.

Рукавіцина Є. В. Бібліотека і архів митрополита Євгенія (Є. О. Болховітінова): Автореф. дис. канд. іст. н. – К., 1995. – 24 с.

Титов Ф. И. По поводу 75-летней годовщины со дня смерти Евгения. – К., 1912. – 15 с.; Окр. відб. ст. під назвою: Памяти высокопреосвященнаго Евгения, бывшаго митрополита Киевскаго и Галицкаго. (К 23 февраля 1912 года) // Киев. епарх. вед. – 1912. – № 8. – С. 161–172.

Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевского Евгения. С приложениями. – СПб., 1868. – 292, 36 с. – (Сб. ОРЯС. – 1868. – Т. 5. – Вып. 1).

Зміст: 1. *Срезневский И. И.* Воспоминание о научной деятельности Евгения, митрополита Киевского. – С. 1–42. Прибавления и приложения: *Поленов Д. В.* – С. 43. *Савваитов П. И.* – С. 44–46. Еще прибавления. – С. 46–47, 64. Извлечения из писем пр. Евгения к Г. Н. Городчанинову. – С. 47–57. Письма к В. Г. Анастасевичу. – С. 57–22. Письмо к неизвестному. – С. 62–63.

2. *Грот Я. К.* Переписка Евгения с Державиным. – С. 65–87. Приложения. – С. 88–97; 213–216; Переписка Евгения с графом Д. И. Хвостовым. – С. 97–210; Письма Евгения к К. К. Гирсу. – С. 210–213.

3. *Бычков А. Ф.* О словарях русских писателей митрополита Евгения. – С. 217–237; Приложения: Переписка Евгения с А. И. Ермолаевым. – С. 238–246; Материалы к словарю Евгения о русских писателях. – С. 247–278; О рукописи словаря русских писателей, составленного преосв. Евгением. – С. 279–288. Дополнительная заметка Я. К. Грота к извлечению А. Ф. Бычкова из рукописи словаря русских писателей. – С. 289–292.

Окр. відб.: *Бычков А. Ф.* О словарях русских писателей митрополита Евгения. – СПб., 1868. – 72 с.; *Грот Я. К.* Переписка Евгения с Державиным. С приложением писем Евгения к графу Д. И. Хвостову и К. К. Гирсу. – СПб., 1868. – [154] с.

Статті, розділи, характеристики, згадки

Аббасов А. М. Вторые, Болховитиновские // Коммуна. – Воронеж, 1992. – 1 февр.

Абрамович Д. И. Памяти митрополита Евгения (Болховитинова). К 150-летию со дня рождения // Ист. архив. – Пг., 1919. – Кн. 1. – С. 190–223.

Августин (Никитин Д. Е.) Митрополит Евгений (Болховитинов) и эпоха крещения Руси // Вестник Ленингр. духов. академии. – 1990. – № 1. – С. 40–50.

Адарюков В. Я. Книга гражданской печати в XVIII в. // Русская книга от начала письменности до 1800 года. – М., 1924. – С. 139, 140, 266, 267.

Акиньшин А. Н. Евфимий Болховитинов в Воронеже // Воронеж. курьер. – 1992. – 2 марта.

Его же. Двадцать воронежских краеведов: Мат-лы к биогр. словарю // Отечество. – М., 1997. – С. 295.

Его же. Материалы к биографическому словарю воронежских архитекторов (конец XVII – начало XX вв.): Волков И. И. // Тр. Воронеж. обл. краевед. музея. – Воронеж, 1994. – Вып. 2. – С. 87–89.

Его же. Общественный совет краеведов – Воронежское историко-культурное общество. 1971–1996: Спр.-библиогр. мат-лы. – Воронеж, 1996. – С. 12.

Его же. Храмы Воронежа. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1994. – С. 13, 23, 34, 41, 53, 90, 122, 124, 126, 161–164, 166, 171, 198.

Акиньшин А. Н., Ласунский О. Г. Друг просвещения // Воронеж. курьер. – 1992. – 24 дек.

Их же. Записки старого пешехода. – Воронеж: Петровский сквер, 1995. – С. 117.

Их же. Семинарские просветители // Рос. провинция. Культура XVIII–XX веков / Рос. ин-т культурологии. – М., 1993. – С. 95.

Их же. «Хранительная сила типографий...»: Исполняется 200 лет воронежскому книгоизданию // Воронеж. курьер. – 1998. – 19 мая.

Акутин Ю. Метаморфозы Николая Брусилова // Альм. библиофила. – М., 1979. – Вып. 6. – С. 120.

Альтшулер М. Г. Литературно-теоретические взгляды Державина и «Беседы любителей русского слова» // XVIII век. Державин и Карамзин в литературном движении XVIII – начала XIX века. – Л., 1969. – Сб. 8. – С. 106–107.

Амвросий Орнатский // Рус. биогр. словарь. – СПб., 1900. – Т. 2. – С. 87.

Ананьева Т. Б. «Записки разные» митрополита Евгения Болховитинова: попытка прочтения в общебиографическом контексте // Медієвістика. Історія церкви, науки і культури. – К., 1997. – Вип. 1. – С. 77–92.

Ее же. «Прегордый Фаэтон» и «милостивый Архипастырь»: к истории возник-

новения биографической легенды о митрополите Евгении Болховитинове // Ucrainica: архівні студії. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 124–161.

Ананьєва Т. Б. Десятинна церква: коло витоків археологічних досліджень (1820–1830-ті рр.) // Церква Богородиці Десятинна в Києві. До 1000-ліття освячення. – К., 1996. – С. 15–23.

Її ж. Митрополит Є. Болховітінов та історіографія козацтва І пол. XIX ст. // Регіональне і загальне в історії: Тези міжнар. наук. конф., присв. 140-річчю від дня народж. Д. І. Яворницького та 90-літтю XIII Археолог. з'їзду. – Дн., 1995. – С. 90–92.

Антюхин Г. В. Литературное былое. – Воронеж, 1987. – С. 5, 9, 11–17, 19, 275.

Его же. Очерки истории печати Воронежского края (1798–1917). – Воронеж, 1973. – С. 6, 8–14, 16–17, 19–20.

Его же. Печатное слово России. – Воронеж, 1993. – С. 7–34.

[Аполлос, Климент, Тертий]. Киево-Печерская Лавра и ея значение в истории украинскаго народа. – К.: Тип. КПЛ, 1918. – С. 20, 29.

Аскоченский В. И. История Киевской духовной академии по преобразованию ея в 1819 г. – СПб., 1863. – С. 1, 137, 106–108, 114, 144–145, 152, 158–173.

Рец.: *Матвеевский П.* История... // Странник. – 1863. – № 11. – С. 15, [19–20].

Афанасий (Борисович П.). Речь, произнесенная над гробом преосв. Евгения, митрополита Киевского и Галицкого Киевской семинарии инспектором, богословии профессором, соборным иеромонахом Афанасием февраля 27, 1837 года. – К., 1837. – [2], 5 с.; ... // Воскресное чтение. – 1837. – № 7. – С. 57–59.

Бажинов І. Д. Болховітінов // Укр. літ. енциклопедія. – К., 1988. – Т. 1. – С. 214–215: портр.

Бантыш-Каменский Д. Н. Евгений // Словарь достопамятных людей русской земли. – СПб., 1847. – Ч. 2. – С. 1–10.

Его же. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства. – СПб.; К.; Х., 1903; Репр. – К.: Час, 1993. – С. 48, 61, 332, 333, 485–492, 554–556, 598–600.

Барсов Е. В. Государственный канцлер граф Н. П. Румянцев // Древн. и новая Россия. – 1877. – № 5. – С. 5–22.

Барсов Н. И. Иннокентий (Борисов) // Рус. биогр. словарь. – СПб., 1897. – Т.: Ибак–Ключарев. – С. 111.

Барсуков Н. П. Жизнь и труды В. Г. Барского. – СПб., 1885. – С. 3, 52, 64, 67.

Его же. Жизнь и труды М. П. Погодина. – СПб., 1891. – Т. 1. – С. 273, 333; Т. 2. – С. 9, 15, 108, 125, 198, 241, 370; Т. 4. – С. 39, 106, 196, 285, 293, 295, 329, 404, 407, 432; Т. 5. – С. 36, 66–67, 69, 76–78, 117, 438, 442, 464; 1892. – Т. 6. – С. 124, 189, 191, 192, 305, 317; Т. 7. – С. 7, 14, 380.

Его же. Жизнь и труды П. М. Строева. – СПб., 1878. – С. 28, 29, 31, 78, 114, 115, 117, 123, 139, 199, 207–208, 229.

Безобразов В. П. Граф Ф. П. Литке. – СПб., 1888. – С. 15–20, 22 (Мемуари 1865–1868).

Безсонов П. А. К. Ф. Калайдович // Чт. ОИДР. – 1862. – Кн. 3. – С. 103–111.

Белецкий А. И. Об одной из очередных задач историко-литературной науки (изучение истории читателя) // Наука на Украине. – Х., 1922. – № 2. – Апр. – С. 96.

Белокуров С. А. Адам Олеарий о греколатинской школе Арсения Грека в Москве в XVII в. – М., 1888. – С. 3, 5–10, 12, 17, 18, 36, 41, 42.

Его же. Арсений Суханов. – М.: Унив. тип., 1891. – Ч. 1. – С. 7–11.

Берков П. Н. История русской журналистики XVIII века. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1952. – С. 102, 249.

Бестужев-Рюмин К. Н. Энциклопедический словарь, составленный русскими учеными и литераторами. – СПб., 1863. – Отд. 2. – Т. 1. – Вып. 1. – С. 17–19.

Бобин П. Речь, произнесенная над гробом Киевского митрополита Евгения // Воскресное чтение. – 1837/1838. – № 7. – Изд. 2-е. – К., 1850. – С. 59–60.

Бобрик М. А. Представление о правильности текста и языка в истории книжной справы в России (от XI до XVIII в.) // Вопросы языкознания. – 1990. – № 4. – С. 84.

Божерянов И. Н. Св. Владимира университет в городе Киеве // Рус. старина. – 1884. – № 9. – С. 680.

Болховитинов // БСЭ. – М., 1927. – Т. 6. – С. 827–828; 1970. – Т. 3. – С. 525.

Болховитинов // Историки России: Биографии. – М.: Роспен, 2001. – С. 91–101.

Болховитинов // Календарь памятных дат по Воронежской области на 1967 год. – Воронеж, 1967. – С. 52–53.

Болховитинов // Муз. энцикл. словарь. – М., 1990. – С. 77.

Болховитинов // СИЭ. – М., 1962. – Т. 2. – Стб. 598.

Болховитинов // Энцикл. словарь Т-ва «Бр. А. и И. Гранат и К°». – 7-е изд-е. – М.; СПб., [Б. г.]. – Т. 6. – С. 249.

Евфимий Алексеевич Болховитинов, впоследствии Евгений митрополит Киевский // Воронеж. епарх. вед. – 1868. – № 2. – С. 40–60; № 3. – С. 80–97.

Болховітінов // Енцикл. українознавства. Словникова частина / Ред. В. Кубійович. – Париж; Нью-Йорк, 1955. – Т. 1. – Ч. 2. – С. 156; Львів: Молоде життя, 1993. – С. 156.

Болховітінов = Bolkhovitinov // Золота книга української еліти: Інформ.-іміджевий альм. у 6 т. = Golden book of Ukrainian elite. – К.: Євроімідж, 2001. – С. 326–327.

Болховітінов // Укр. рад. енцикл. словник. – К., 1966. – Т. 1. – С. 214.

Борисов Н. С. Русская церковь в политической борьбе XIV–XV веков. – М.: МГУ, 1986. – С. 9.

Боцяновский В. Ф. Евгений // ЭСБЭ. – СПб., 1893. – Т. 21(XI). – С. 411–413; *Его же ...* // Христианство: Энцикл. словарь / Ред. С. С. Аверинцев и др. – М.: БРЭ, 1993. – С. 515–517.

Брадке Е. Ф. Автобиографические записки // Рус. архив. – 1875. – № 3. – Стб. 278–279.

Будаков В. Далеким недавним днем. – Воронеж, 1972. – С. 185–186.

Будовниц И. У. Словарь русской, украинской, белорусской письменности и литературы до XVIII века. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – С. 103, 105, 143, 280, 302, 323, 370, 378.

Буланин Д. М. Зиновий Отенский // Словарь книжников и книжности Древней Руси / Отв. ред. Д. С. Лихачев. – Л., 1988. – Вып. 2. – Ч. 1. – С. 354.

Булахов М. Г. «Слово о полку Игореве» в литературе, искусстве, науке: Крат. энцикл. словарь / Ред. Л. А. Дмитриев. – Минск: Университетское, 1989. – С. 16, 36.

Булашев Г. О. Ириней Фальковский, коадъютор Киевский // Киев. старина. – 1883. – Т. 6. – С. 76, 715, 716, 718.

Его же. Преосвященный Ириней Фальковский, епископ Чигиринский. – К., 1883. – С. 3, 5, 6, 10, 271, 272; *То же* // Тр. КДА. – 1883. – № 6–8, 10.

Булич Н. Н. Из первых лет Казанского университета. – Казань, 1878. – Ч. 1. – С. 133–144.

Его же. Казанский университет в Александровскую эпоху // Учен. зап. Казанского ун-та. – 1875. – № 3. – С. 478–488.

Буткевич Т. И. Иннокентий Борисов, бывший архиепископ Херсонский. – СПб., 1887. – С. 30, 46, 55, 57, 61–62, 124.

Бутурлин М. Д. Записки графа М. Д. Бутурлина // Рус архив. – 1897. – Кн. 1. – Вып. 1. – С. 235, 240; Кн. 2. – Вып. 8. – С. 592, 595.

Его же. Очерк жизни графа Д. П. Бутурлина // Рус. архив. – 1867. – № 3. – Стб. 380–381.

Валк С. Н. «Русская Правда» в изучении 20–40 годов XIX в. // Археогр. ежегодник за 1959 год. – М., 1960. – С. 195, 216–227.

Вацуро В. Э. Первый русский перевод «Витязя в тигровой шкуре» // Пушкинская конференция в Стэнфорде 1999: Мат-лы и исслед. – Вып. 7. – М.: ОГИ, 2001. – С. 500–501, 509.

Введенский С. Н. Вопрос о существовании города Воронежа в XII веке // Воронеж. старина. – 1904. – Вып. 2. – С. XXLVII, LIV.

Вейнберг Л. Б. Воронежский край // Воронеж. губ. вед. – 1885. – № 20.

Вельмин С. Археологические изыскания императорской Археологической комиссии в 1908 и 1909 годах // Воен.-ист. вестник. – 1910. – № 7/8. – С. 124, 131.

Веневитинов М. А. Из Воронежской старины.– М., 1887.

Его же. Из истории Воронежского края. По поводу 300-летняго юбилея города Воронежа // Рус. вестник. – 1886. – Т. 183. – № 5. – С. 414, 417, 420.

Его же. Письмо к редактору по поводу «Переписки митрополита Евгения» // Вестник Европы. – 1870. – Т. 6. – № 11. – С. 488–490.

Веселовский Г. М. По поводу устройства в Воронеже юбилейного праздника митрополита Киевского Евгения; *Его же*. Приготовление к празднованию в г. Воронеже юбилея митрополита Киевского Евгения // Воронеж. губ. вед. – 1867. – № 87.

Его же. Местные известия // Воронеж. епарх. вед. – 1867. – № 22. – С. 716–717.

Владимиров П. В. Доктор Франциск Скорина, его переводы, печатные издания и язык. – СПб., 1888. – С. IV, XI.

Его же. Древняя русская литература Киевского периода XI–XIII веков. – К., 1901. – С. 285.

Его же. Литература «Слова о полку Игореве» со времени его открытия (1795) по 1894 г. // Университет. известия. – К., 1894. – № 4. – С. 77–78.

Воронеж: Урок по истории: Мат-лы Первых Болховитиновских чт. / Аббасов А. М. и др. – Воронеж, 1992. – С. 23–24.

Воронеж в документах и материалах. – Воронеж, 1987. – С. 10.

Воронежская старина. – 1912. – Вып. 11. – Прил.: *Болховитинов Е. А.* Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии. – С. 1–156.

Зі змісту: *Попов Т. Д.* Св. Тихон Задонский как нравоучитель. – С. 13–14, 24, 25, 28, 38, 87. *Олейников Т. М.* К истории издания творений и жития св. Тихона.

– С. 176 -177. *Поликарпов Н. И.* Семидесятипятилетие со дня кончины Киевского митрополита Евгения (Болховитинова) 23 февр. 1837–1912. – С. 274–275. *Никольский П. В.* Митрополит Евгений (Болховитинов) и его заслуги в истории Воронежского края. – С. 276–290. Отдел II: Журналы заседаний Воронежского церковного историкоархеологического комитета (11.IX.1911–22.V.1912). [*Введенский С. Н.* О переиздании труда Е. А. Болховитинова]. – С. 291, 292, 298, 300, 306.

Передрук: *Попов Т. Д.* Тихон Задонский как нравоучитель // Воронеж. старина. – 1913. – Вып. 12. – С. 21, 46, 55, 57, 71, 74, 113.

Воронежский край в XVIII веке. – Воронеж, 1980. – С. 8–9, 73–74, 169–170.

Воронежский край XVIII века в описании современников. – Воронеж: Центр.-Черноземное кн. изд-во, 1992.

Зі змісту: *Загоровский В. П.* Три свидетельства о воронежской земле. – С. 9–11. *Болховитинов Е. А.* Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии. – С. 57–234. *Загоровский В. П.* Примечания. – С. 238–246. *Аббасов А. М.* Из родословной Евфимия Алексеевича Болховитинова. – С. 247–253.

Воронежский край с древнейших времен и до конца XVIII века. – Воронеж, 1976. – С. 167.

Воронежский юбилейный сборник в память трехсотлетия г. Воронежа. – Воронеж: Изд. Воронеж. губ. стат. комитета, 1886. – Т. 2. – С. 207, 209–210, 597.

Зі змісту: *Палицын Н. А.* Празднование в Воронеже столетнего юбилея митрополита Евгения. – С. 530–540. *Северный Н. Е.* [Б. н.]. – С. 541–545. *Веневитинов М. А.* Из истории Воронежского края. – С. 598. [*Воскресенский Н. В.*] Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – С. 601–641: портр. *Бутурлин М. Д.* Очерк жизни Д. П. Бутурлина. – С. 643.

Воронежъ: Ист.-краеведческий сб. – Воронеж: ВИГО «Генезис», 1993.

Зі змісту: *Житие* митрополита Евгения. [Публ. ст. А. Данского «Очерк жизни и ученых трудов митрополита Евгения, митрополита Киевского и Галицкого»]. – С. 76–88. *Сарбей В. Г.* Евфимий Болховитинов на Украине. – С. 89–100.

Рец.: *Акиньшин А., Ласунский О.* Несостоявшееся открытие // Воронеж. курьер. – 1994. – 10 февр.

Колесниченко В. От глубокой древности до наших дней // Районный вестник. – Верхн. Хава (Воронеж. обл.). – 1994. – 26 марта.

Воронцов Ю. В. Евгений Болховитинов – музыкальный писатель и первый историк русской музыки // Воронцов Ю. В. Музыкальная жизнь дореволюционного Воронежа: Ист. очерки. – Воронеж, 1993. – С. 118–130.

Его же. Первый историк русской музыки // Подъем. – 1998. – № 3. – С. 221–230.

Воспоминание о митрополите Киевском Евгении // Киев. губ. вед. – 1867. – № 28.

Воспоминание о преосвященном Евгении, бывшем митрополите Киевском, по случаю его столетнего юбилея, имеющего быть 18 декабря сего 1867 года // Друг народа. – К., 1867. – № 24. – 15 дек. – С. 694–703.

Восстание декабристов: Документы. – М., 1976. – Т. 14. – С. 166, 171.

Востоков А. Х. Описание русских и словенских рукописей Румянцевского музеума. – СПб., 1842. – С. 59.

Всероссийская выставка в Киеве 1913 г.: Каталог отдела печатного и писчебумажного дела. – [К., 1913]. – С. 7.

Вспомогательные исторические дисциплины: Историография и теория. – К., 1988. – С. 177.

Высоцкий С. А. Золотые ворота в Киеве. – К.: Наук. думка, 1982. – С. 32.

Габриадзе Н. Глазами русского историка // Ленин. знамя. – Липецк, 1983. – 29 марта.

Гавриленко В. О. Українська сфрагістика: Питання предмета та історіографії. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 39–40, 43, 44, 149.

Гайворонский А. И. Золотые Архивные Россыпи: Из истории культуры Воронежского края (конец XVIII – начало XX в.). – Воронеж, 1971. – С. 29, 30, 32, 44, 47, 49–51, 55, 57, 63, 70–74, 77, 79, 81, 99, 248–250, 259.

Галас Б. К. Ф. С. Шимкевич як лексикограф і українське словникарство (кінець XVIII – початок XX ст.). – Ужгород, 1995. – С. 9, 11, 17, 18, 250, 258, 290: портр.

Галахов А. Д. Обзор мистической литературы в царствование императора Александра I // ЖМНП. – 1875. – Ч. 182. – № 11. – С. 143–144.

Галерея киевских достопримечательных видов и древностей. 1857. – К.: Изд. Н. Сементовского и А. Гаммершмида, 1857. – Тетрадь I–IX.

Зі змісту: *Древнейшие* колокола, найденные при разрытии развалин Десятинной церкви. – Т. V. – С. 34. *Древности*, открытыя в апреле сего года, в недальнем разстоянии от Десятинной церкви. – Т. V. – С. 35. *Лохвицкий К. А.* О плане древней Десятинной церкви. – Т. VI. – С. 40–43. [*Сементовский Н. М.*] Церковь рождества пресвятыя Богородицы или Десятинная. – Т. VIII. – С. 49–51; Т. IX. – С. 53; Окр. відб.: К., 1857. – 56 с.

Гарелин Н. Ф. Русское научное издательство в начале девятнадцатого века (Румянцовская эпоха) // Книга в России. Русская книга XIX века. – М., 1925. – Ч. 2. – С. 30, 72, 84.

Годнев Д. Г. «Слово о полку Игореве» в литературной критике первой половины XIX века // Учен. зап. Куйбышев. гос. пед. и учит. ин-та. Каф. лит. – Куйбышев, 1942. – Вып. 6. – С. 111.

Голицын Н. С. Евгений Болховитинов, митрополит Киевский // Рус. старина. – 1880. – Т. 29. – № 9. – Сент. – С. 197.

Голубев С. Т. История Киевской духовной академии. – К., 1886. – Вып. 1. – С. 6.

Его же. Киевская академия в конце XVII и начале XVIII столетия. – К., 1901. – С. 21, 34, 76, 81, 84.

Голубева О. Д. Хранители мудрости. – М.: Кн. палата, 1988. – С. 13, 49, 58–59, 84, 92, 94–95, 97–99, 102–104, 198, 202–206, 211, 212, 224, 225, 228, 236, 240, 242, 248, 250, 260, 263.

Гороховский Е. Л. Поэт и пастырь, или неизвестное в известном // Київ і кияни. – К.: Кий, 2002. – Вип. 2. – С. 10–21.

Григорович Н. И. Очерк жизни протоиерея Иоанна Иоанновича Григоровича Странник. – 1861. – Т. 2. – № 6. – Отд. 1. – С. 323–324.

Гришин А. Д., Кусок Т. М., Шиденко В. А. Печерская обитель в конце XVIII – начале XX вв. // Очерки истории Киево-Печерской лавры и заповедника. – К., 1992. С. 89, 90, 100–101, 189, 190.

Грот Я. К. Заметка о годе рождения Карамзина // Записки Имп. АН. – СПб., 1866. – Т. 8. – Проток. – С. 97 98.

Грушевский М. С. Очерк истории Киевской земли от смерти Ярослава до конца XIV столетия. – К., 1891. – С. IX, XII, 481.

Грушевський М. С. Історія української літератури. – Київ–Львів, 1923. – Т. 1. – Ч. 1. – Кн. 1. – С. 13; К.: Либідь, 1992. – Т. 1. – С. 47; Т. 2. – С. 7, 161, 162; К.: АТ «Обереги», 1995. – Т. 6. – С. 67, 71, 126–127, 170, 495, 530, 623.

Гуковскии Г. А. Тредиаковский как теоретик литературы // Русская литература XVIII века. Эпоха классицизма. – М.; Л., 1964. – С. 63.

Д. Н. Т. [Толстой Д. Н.] По поводу чтений г. Ивановского о митрополите Евгении (20, 21, 28 декабря 1868 г. в Воронеже) // Воронеж. телеграф. – 1869. – № 2.

Данский А. А. Очерк жизни и ученых трудов Евгения, митрополита Киевского и Галицкого // Воронеж. лит. сб. – Воронеж, 1861. – Вып. 1. – С. 223–245; *То же* / Публ. Жервэ Н. Н. // Воронежъ: Ист.-краевед. сб. – Воронеж, 1993. – С. 76–88.

[Дашкевич Н. П.] 25-летие Исторического общества Нестора-Летописца: Юбилейная речь и историческая записка, изданные Историческим обществом Нестора-Летописца. – К., 1899. – С. 2, 17, 18.

Де-Пуле М. Ф. Заметка для биографии митрополита Евгения // Воронеж. губ. вед. – 1862. – № 18. – С. 196–197.

Его же. Нечто о замечательных людях нашего края // Воронеж. губ. вед. – 1865. – № 7.

Державин Г. Р. Сочинения / С объяснительными примечаниями Я. К. Грота. – СПб., 1865. – Т. 2. – С. 632, 633, 729; Т. 3. – С. 92–93, 311, 527, 739, 742, 747; 1872. – Т. 7. – С. 619–632; Т. 8. – С. 890.

Деятели русской культуры о Шота Руставели: Сб. материалов. – Тбилиси: Литература да хеловнеба, 1966.

Зі змісту: *Азадовский М. К.* Руставели в стихах Пушкина [Звезда. – 1938. – № 5]. – С. 125–127. *Евгений Болховитинов.* Из книги «Историческое изображение Грузии...» – С. 227–228. *Берков П. Н.* Шота Руставели в русской литературе [Изв. АН СССР. – Отд. обществ. наук. – 1938. – № 3]. – С. 256–260.

Деятельность Воронежского статистического комитета: Переписка Евгения с Н. П. Румянцевым // Воронеж. листок. – 1868. – № 30.

Деятельность митрополита Евгения как священноархимандрита Киево-Печерской лавры. (К материалам для биографии его) // Руководство для сельск. пастырей. – 1868. – Т. 2. – № 26. – С. 267–276; № 29. – С. 373–382.

Диев М. Я. Благодетели мои и моего рода: Воспоминания священника Михаила Диева (1794–1866) / С предисловием А. А. Титова // Рус. архив. – 1891. – Т. 2. – № 5. – С. 78–79.

Димитрий (Самбикин). Слобода Черкасская Тростянка // Воронеж. епарх. вед. – 1882. – № 2. – С. 54–58, 61.

Дмитриев С. С. Русская периодическая печать // Очерки русской культуры XVIII века: Сб. – М., 1987. – Ч. 2. – С. 332.

Долгова С. Р. Неизвестный план киевских пещер Панорама искусств. – 1986. – № 9. – С. 297, 298.

Дорошенко Д. І. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право. – Прага, 1923; Репринт. – К.: Українознавство, 1996. – С. 75.

Древнерусская литература и ее связи с новым временем: Исследования и материалы по древнерусской литературе. – М.: Наука, 1967. – С. 24, 26–28.

Думитрашков К. Д. Исторические сведения о жизни и трудах митрополита Киевского Евгения (Болховитинова) // Руководство для сельск. пастырей. – 1867. – Т. 3. – № 51. – С. 611–622.

Евгений // Большая энциклопедия: Словарь общедоступных сведений по всем отраслям знания. – СПб.: Книгоизд. т-во «Просвещение», 1902. – Т. 9. – С. 84–85.

Евгений // НЭСБЭ. – СПб., [Б. г.]. – Т. 17. – Стб. 164–166.

Евгений // Полн. правосл. богосл. энцикл. словарь. – [Б. м. и г.] – Т. 1. – Стб. 816.

Евгений (Казанцев). Материалы для истории русской церкви. Письмо Е. Казанцева архим. Афанасию 13 июня 1822 г. // Чт. в Обществе любителей духов. просвещения. – 1875. – № 2. – С. 18.

Евгеній // Укр. загальна енциклопедія / Ред. І. Раковський. – Львів–Станіслав–Коломия, [Б. р.]. – Шп. 1180–1181.

Євгеній Болховітінов // Нікітенко Н. Під покровом Святої Софії: некрополь Софійського собору в Києві / Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури. – К., 2000. – С. 68–70: портр. – (Некрополі України. – Вип. 10).

Егунов А. Н. «Плоды уединения» Н. И. Гнедича // XVIII век. Роль и значение литературы XVIII века в истории русской культуры. – М.; Л., 1966. – Сб. 7. – С. 312, 316.

Едлинский М. Е. Анатолий Мартыновский, архиепископ Могилевский, и его литературные труды: С портр. высокопреосв. и худож. прил. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкаго, 1889. – С. 14–19.

Ермолаев А. И. // ЭСБЭ. – 1894. – Т. 22. – С. 674.

А. И. Ермолаев: Некролог // Сев. пчела. – 1828. – № 88. – 24 июля.

Жервэ Н. Н. Вклад русской церкви в изучение северославянских древностей в XIX веке. (Труды митрополита Евгения и архиепископа Макария) // Российское государство XVII – начала XX вв.: Экономика, политика, культура: Тез. докл. конф., посв. 380-летию восстановления Рос. государственности (1613–1993). – Екатеринбург, 1993.

Ее же. Митрополит Евгений (Болховитинов) и начало изучения новгородских древностей // Новгород. вед. – 1991. – № 88. – 13 ноября.

Ее же. «На память твоего, Евгений, посещенья» // Новгород. вед. – 1992. – № 94 (214). – 21 июля.

Ее же. Петербург и Новгород в научной деятельности митрополита Евгения (Болховитинова) по изучению славянских древностей // Петерб. чт. (к юбилею города): Тез. докл. – СПб., 1992. – С. 63–65.

Ее же. Петербургский период в жизни и трудах митрополита Евгения (Болховитинова) // Воронеж. краеведение: Опыт и перспективы развития (1993). – Воронеж, 1994. – Вып. 1. – С. 67–70.

Ее же. Труды митрополита Евгения Болховитинова по истории русской церкви // Вспомогательные исторические дисциплины: Тез. докл. и сообщ. науч. конф., Москва, 27–29 янв. 1994 г. – М., 1994. – С. 60–61.

Ее же. У истоков изучения Новгородских древностей: митрополит Евгений (Болховитинов) и его труды // Новгород и Новгородская земля. История и археология: Тез. докл. – Новгород, 1992. – Вып. 6. – С. 92–100.

Жервэ Н. Н., Страхова Я. А. История Новгородской епархии в трудах митрополита Евгения // Прошлое Новгорода и новгородской земли: Тез. докл. и сообщ. науч. конф. – Новгород, 1993. – С. 63–66.

Жуковская Л. П. Болховитинов Евфимий Алексеевич (в монашестве Евгений) // Славяноведение в дореволюционной России: Библиогр. словарь. – М., 1979. – С. 81–82.

Ее же. Развитие славяно-русской палеографии. (В дореволюционной России и в СССР). – М : Изд-во АН СССР, 1963. – С. 29–34, 40, 43.

Загоровский В. П. Возникновение и развитие городов в Воронежском крае в XVII–XVIII вв. // История заселения и хозяйственного освоения Воронежского края в эпоху феодализма. – Воронеж, 1987. – С. 65, 71, 92.

Его же. Воронеж: Историческая хроника. – Воронеж, 1989. – С. 67, 78–79.

Его же. История Воронежского края от А до Я. – Воронеж, 1982. – С. 35.

Закревский Н. В. Очерки истории города Киева. – Ревель, 1836. – С. 124, 696, 771.

Его же. Описание Киева. – М., 1868. – Ч. 1–2. – С. 57, 71, 121–122, 124, 162, 165–172, 280, 286, 288, 292, 334–336, 343, 592–594, 599, 603, 608, 616, 621–623, 626, 634, 660, 664–666, 672–673, 675, 677, 680–681, 687, 696–701, 761, 765, 773–775, 777, 780, 782–783, 785, 789, 791–792, 803, 805, 818–821, 823–828, 857, 887–888.

Западов В. А. Работа Г. Р. Державина над «Рассуждением о лирической поэзии» // XVIII век. Русская литература XVIII века в ее связях с искусством и наукой. – Л., 1986. – Сб. 15. – С. 232–240, 245, 246, 282.

Записка и речи, читанные при открытии Императорского университета Св. Владимира, 15 июля 1834 года. – К., 1840. – С. 3, 4.

Записки воронежских краеведов. – Воронеж: Центр.-Черноземное кн. изд-во, 1983. – Вып. 2. – С. 128; 1987. – Вып. 3. – С. 110, 135, 161, 202, 208, 209.

Заседание Славяно-русского отделения Императорского археологического общества 18 декабря, в память митрополита Евгения // Санкт-Петерб. вед. – 1867. – № 353.

Захарченко М. М. Киев теперь и прежде. – К., 1888. – С. 42, 85, 117, 187, 196, 198, 200, 210.

Здобнов Н. В. История русской библиографии до начала XX века. – Изд. 2-е. – М.: Изд-во АН СССР, 1951. – С. 54, 55, 92, 93, 102, 108, 116, 121, 140, 146, 153, 155–157, 163, 167–171, 231–233, 248, 362, 488, 497.

Зимин А. А. И. С. Пересветов и его современники: Очерки по истории рус. обществ.-полит. мысли середины XVI века. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – С. 44, 51, 54, 189, 484.

Знаменский П. В. Духовные школы в России до реформы 1808 года. – Казань, 1881. – С. 620, 684, 695–696, 704, 797.

Его же. Основные начала духовно-училищной реформы в царствование имп. Александра I. – Казань, 1878. – С. 11.

Его же. Руководство к русской церковной истории. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Казань, 187[illegible]. – С. 477.

Его же. Чтения из истории русской церкви за время царствования Александра I. – Казань, 1885. – С. 8, 9, 13, 57, 63, 67, 76, 151, 209.

Зорин А. Л. Евгений // Рус. писатели 1800–1917: Биогр. словарь. – М.: Науч. изд-во «БРЭ» ФИАНИТ, 1992. – Т. 2. – С. 207–209, 619: портр.

И. М. [Максимович И.] Паломник Киевский, или Путеводитель по монастырям и церквам Киевским, для богомольцев, посещающих святыню Киева. – Изд. 4-е (с нек. прибавл.). – К., 1854. – С. 72, 73, 95, 98.

И. С. [Снегирев И. М.] Начертание жития митрополита Московского Платона. – Втор. изд., вновь написанное И. С. – М., 1831. – Ч. 1. – С. III, IV, 117; Ч. 2. – С. IV (№ 38), [VII]. *Див. Снегирев И. М.*

Иванов А. И. Литературное наследие Максима Грека: Характеристика, атрибуции, библиография. – Л.: Наука, ЛО, 1969. – С. 31, 33, 37, 39, 41, 43, 44, 48, 50, 52, 96–97, 111, 185–187.

Иванов П. Из записок дьякона Иванова / Сообщил А. А. Алфеев // Ист. вестник. – 1905. – Т. 99. – № 1. – С. 166. – Под загл.: Митрополит Серафим на Сенатской площади 14 декабря 1825 года.

Ивановский А. Д. Несколько небесполезных заявлений по поводу предстоящего 100-летнего юбилея покойного Евгения митрополита Киевского, со времени его рождения (18 декабря 1767 г.) // Рус. инвалид. – 1867. – № 342. – 11 дек.

Его же. О важности археологических исследований гос. канцлера Н. П. Румянцева и митрополита Киевского Евгения // Киев. губ. вед. – 1869. – № 118.

Его же. О материалах для биографии митрополита Евгения // Лит. б-ка. – 1867. – Т. 7. – Июль. – С. 211–219; Киев. губ. вед. – 1869. – № 131–133, 135–138.

Его же. О публичных лекциях в г. Киеве // Киев. губ. вед. – 1869. – № 114.
Рец.: Киев, 10-го сентября 1869 // Киевлянин. – 1869. – № 107, 110.

Его же. Памяти высокопреосвященного Евгения, митрополита Киевского (по поводу 100-летней годовщины его рождения, 18-го декабря 1867 года) // ЖМНП. – 1867. – Ч. 136. – № 12. – С. 701–757.

Его же. По поводу юбилея митрополита Евгения // Рус. инвалид. – 1867. – № 352. – 21 дек.

Его же. Иван Михайлович Снегирев: Биографический очерк. – СПб., 1871. – С. 47–50, 79–80, 140–141.

Ивановский А. Д. // ЭСБЭ. – СПб., 1894. – Т. 24. – С. 757.

Из истории города Воронежа. – Воронеж, 1984. – С. 5, 9–10, 27, 53–54, 63–67, 80–84, 88, 91, 95, 98, 100, 111, 113, 119.

Из Киева. (Февраля 23-го) // Москов. вед. – 1837. – № 22. – С. 154.

Из писем О. А. Поздеева к его друзьям // Рус. архив. – 1872. – № 10. – Стб. 1862.

Известия. Празднование столетней памяти митрополита Киевского Евгения в Воронеже и Вологде // Киев. епарх. вед. – 1868. – № 3. – С. 129–132. – Передрук ст. з «Воронеж. епарх. вед.», «Вологод. епарх. вед.».

Иконников В. С. Киев в 1654–1855 гг. – К., 1904. – С. 128, 131, 136–138, 156, 264–267, 280–283, 324, 334–335; *То же* // Киев. старина. – 1904. – Т. 87. – Нояб.

Его же. Опыт русской историографии. – К., 1891. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 84, 98–100, 102, 105, 109–111, 117, 122, 132, 134, 152, 153, 159, 160, 258, 261, 266, 268; Гл. 5. – С. 108, 110–113, 121–123, 130, 133–135, 140, 147, 149, 151–156, 162–164, 167, 170, 174, 176–182, 185, 190–196, 198, 200–217, 219, 222, 225–227, 229, 234–237, 239, 240–242, 246, 256, 272, 294, 298, 300, 322, 335, 373, 403, 465, 519, 521, 528, 573, 578, 582–

584, 597–600, 631, 646, 647, 649, 651, 663–665, 667–668, 679, 699, 716, 722, 724, 733, 735, 739, 749–750, 752, 754, 755, 761, 764, 766, 768, 787, 798, 816, 818, 827, 830, 869; Дополнения. – С. VII, VIII, XII–XVI, XX, XXXIX, XLVII, LIV, CLIX, CLXX–CLXXI, CLXXXIX, CCIII; 1892. – Кн. 2. – С. 884–885, 888, 890, 899, 909, 919, 925, 951, 978, 982, 998, 1033, 1076, 1086–1088, 1149, 1151, 1156, 1158, 1162, 1167–1169, 1197, 1242, 1248, 1279, 1288, 1292, 1317, 1320, 1344, 1380, 1394, 1400, 1402; Дополнения. – С. CCXXV, CCLXXXIII–CCLXXXIV, CCXCVIII, CCCXVI.

Его же. Н. П. Румянцов. Очерк из русской историографии // Рус. старина. – 1881. – № 9. – С. 59–63; № 10. – С. 231–232.

Иннокентий (Павлов). Санкт-Петербургская духовная академия как церковно-историческая школа // Богосл. труды: Юбил. сб. Ленингр. духов. академии. – М., 1986. – С. 213–214.

Иностранные авторы о Грузии: Сб. реф. – Ист. – Тбилиси, 1975. – С. 33–49.

Иоанн (Кологривов). Очерки по истории русской святости. – Брюссель, 1961. – С. 334.

Исаевич Я. Д. История книгопечатания на Украине и его роль в межславянских культурных связях XVI – первой половины XVII в.: Автореф. дисс. ... д-ра ист. наук. М., 1977. – С. 6.

Историография истории СССР. – М., 1961. – С. 23, 92.

История древнерусской литературы. – М., 1920. – Изд. 3-е. – Ч. 1. – С. 16–17.

История Киева: В 3-х т., 4-х кн. / Гл. ред. Кондуфор Ю. Ю. – К.: Наук. думка, 1983. – Т. 2. – С. 159–160.

История русской литературы XI–XVII вв. – М.: Просвещение, 1985. – С. 18.

Іванов В. Дмитро Бортнянський. – К., 1980. – С. 5, 15–17, 120, 138, 141.

Історія Києва: В 2-х т. / Ред. Голобуцький В. О. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – Т 1. – С. 341.

Історія Києва: У 3-х т., 4-х кн. / Гол. ред. Кондуфор Ю. Ю. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 2. – С. 152.

Історія православної церкви в Україні: Зб. наук. праць. – К.: Четверта хвиля, 1997. – С. 153, 156–157, 159, 182, 239, 240, 241, 242.

К истории библейских обществ. Письмо митроп. Серафима к импер. Александру I, от 11-го декабря 1824 г. / Сообщено М. Я. Морошкиным / Рус. архив. – М , 1869. – Т (1868). – № 1–12. – С, XX; Стб. 941–942.

К юбилею митрополита Евгения / Москов. вед. – 1867. – N. 276.

Казакова Н А., Лурье Я. С Антифеодальные еретические движения на Руси XIV – начала XVI века. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1955. С. 7.

Казанскии П С / Чт. в ОЛДП. – 1876. Ч 1. – N. 5. С. 25.

Калайдович К Ф. Записки важные и мелочные Летописи русской литературы и древности, издаваемые Н. Тихонравовым. – М., 1861. – Т. 3 Кн. 6. – Отд 2. – Мат-лы. – С. I, II, 81, 95–96, 104, 111, 113 114.

Его же Об ученых трудах митр Киприана, и о том, справедливо ли приписывается ему и митр. Макарию сочинение книги Степенной Вестник Европы. 1813 Ч. 71 № 18. – С. 218–219.

Его же Иоанн Федоров, первый Московский типографщик Там же. – С. 100, 120, 121.

Калачов Н. В. О значении Кормчей в системе древнего русского права. – М., 1850. – С. 29, 83, 84.

Калинина Е. История города Воронежа. – Воронеж, 1941. – С. 51, 301.

Каменцева Е. И., Устюгов Н. В. Русская сфрагистика и геральдика. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 19; Изд. 2-е, доп. – 1974. – С. 22.

Каразин В. Н. Сочинения, письма и бумаги В. Н. Каразина, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем. – Х., 1910. – С. 732, 742, 884.

Каргер М. К. Древний Киев: Очерки по истории материальной культуры древнерусского города. – М.; Л., 1958. – Т. 1. – С. 34–40.

Карнович Е. П. Замечательные и загадочные личности XVIII и XIX столетий. – СПб.: Изд. А. С. Суворина, 1884. – С. 516–517.

Карташев А. В. Историко-критический очерк обработки русской церковной истории // Христ. чтение. – 1903. – Июнь. – С. 918.

Его же. Очерки по истории русской церкви. – М.: ТЕРРА, 1993. – Т. 1. – С. 16–19.

Каршинский О. Продолжение следует // Коммуна. – Воронеж, 1992. – 3 дек.

Катетов И. Граф Михаил Михайлович Сперанский как религиозный мыслитель // Правосл. собеседник. – 1889. – Июнь. – С. 287, 314–315.

Келдыш Ю. Русская музыка XVIII века. – М., 1965. – С. 48.

Київ: Провідник / Ред. Ф. Ернста. – К., 1930. – С. 314, 322, 342.

Клейменова Р. Н. Книжная Москва первой половины XIX века. – М.: Наука, 1991. – С. 58, 98, 101, 107, 149, 197.

Князев А. С. Деятельность высокопреосвященного Евгения, митрополита Киевского на Псковской кафедре // Духов. беседа. – 1868. – № 1. – Церк. лет. – С. 9–14; Киев. епарх. вед. – 1868. – № 3. – С. 114–120.

Князь А. Н. Голицын и архимандрит Фотий // Рус. старина. – 1882. – № 5. – С. 431.

Кобленц И. Н. Историческая библиография // История исторической науки в СССР. – М., 1960. – Т. 2. – С. 684.

Его же. Источники и деятели русской библиографии XV–XVIII вв. – М.: Наука, 1991. – С. 85, 110, 125.

Кожемякин А. В. Е. А. Болховитинов // Очерки литературной жизни Воронежского края. – Воронеж, 1970. – С. 21–36.

Его же. Быть ли улице Болховитинова? // Воронеж. курьер. – 1992. – 13 марта.

Его же. Книга названий Черноземья // Подъем. – Воронеж, 1978. – № 2. – С. 150.

Его же. Наш земляк. (К 200-летию со дня рождения выдающегося ученого конца XVIII – нач. XIX вв. Е. А. Болховитинова, создателя ряда направлений в культурной жизни России) // Мол. коммунар. – Воронеж, 1968. – 26 марта.

Его же. Пушкин и Болховитинов // Мол. коммунар. – Воронеж, 1971. – 7 сент.

Козлов В. П. Колумбы российских древностей. – М.: Наука, 1985. – С. 24, 34, 35, 37, 40, 41, 43, 86, 87, 105–107, 109, 116–118, 124, 136, 140, 142, 150, 152–154, 156–158.

Его же. Кружок А. И. Мусина-Пушкина и «Слово о полку Игореве». Новые страницы истории древнерусской поэмы в XVIII в. – М.: Наука, 1988. – С. 4, 21, 34–38, 40, 46, 48, 49, 53, 67, 71–74, 86, 88, 89–90, 106, 107, 121–124, 126, 127, 135, 137, 161 (№ 62–63), 162 (№ 78), 169, 222.

Его же. Тайны фальсификации. Анализ подделок исторических источников

XVIII–XIX веков. – Изд. 2-е. – М.: Аспект-Пресс, 1996. – С. 36–38, 95, 164–168, 259, 266, 267.

Колбасин Е. Певец Кубры или граф Д. И. Хвостов // Время. – 1862. – № 6. – С. 151, 181.

Колекція та архів єпископа Павла Доброхотова / АН України; Ін-т укр. археографії; Уклад. В. І. Ульяновський. – К., 1992. – (Наук.-дов. вид. з іст. України. – Вип. 17). – С. 48, 202, 203.

Колесник И. И. Из истории публикации «Словаря российских писателей» митрополита Евгения (Е. А. Болховитинова) // Исследования по археографии и источниковедению отечественной истории XVI–XX вв.: Межвуз. сб. науч. тр. – Днепропетровск: ДГУ, 1990. – С. 94–101.

Ее же. История русской историографии XVIII – первой половины XIX века. – Днепропетровск: ДГУ, 1987. – С. 18, 33, 48, 53, 55, 56, 58, 69.

Ее же. Развитие историографической мысли в России XVIII – первой половины XIX века. – Днепропетровск: Изд-во ДГУ, 1990. – С. 51–59.

Коломинов В. В., Файнштейн М. Ш. Храм муз словесных. (Из истории Российской Академии). – Л.: Наука, ЛО, 1986. – С. 39, 144 (№ 63).

Кононко Е. Н. Болховитинов // Словарь русских писателей XVIII века / АН СССР; ИРЛИ. – Л.: Наука, ЛО, 1988. – Вып. 1. – С. 119–121.

Кононович С. С. Типографщик Селивановский // Книга: Исслед. и материалы. – М. 1972. – Сб. 23. – С. 100–101, 104, 105, 116, 120.

Кораблинов В. Гражданин Воронежа: Отрывок из повести «Падре Ефимиус» // Коммуна. – Воронеж, 1966. – 4 сент.

Его же. Падре Ефимиус: Повесть // Кораблинов В. Ночные набаты. – Воронеж, 1966. – С. 165–270.

Рец.: *Ласунский О. Г.* Воронежские повести Кораблинова // Книжн. обозрение. – 1966. – 16 сент.

Хайлов Р. Голоса повести // Подъем. – Воронеж, 1971. – № 2. – С. 110.

Коробка Н. Хвостов Д. И. // ЭСБЭ. – СПб., 1903. – Т. 73. – С. 142.

Котляревский А. А. Сочинения. – СПб., 1895. – Т. 4. – С. 222, 235, 237, 239, 245, 259, 260.

Его же. Древняя русская письменность: Опыт библиологического изложения истории ее . зучения. – Воронеж, 1881. – С. 9, 27–29, 43, 54.

Котович А. Н. Духовная цензура в России (1799–1855 гг.). – СПб., 1909. – С. 205–206, 540.

Кочубинский А. А. Начальные годы русского славяноведения. Адмирал Шишков и канцлер гр. Румянцев // Записки Новорос. ун-та. – 1888. – Т. 46. – С. XXXII (№ 28), LV (№ 9), Окр. відб.: Одесса, 1887–1888.

Рец.: *А. В-н [Пыпин А. Н.]* Меценаты и ученые Александровского времени // Вестник Европы. – 1888. – Кн. 10. – Окт. – С. 705, 706, 717, 721–723, 736.

Кузнецов И. Славная киевская школа: Из философской жизни Киева XIX столетия // Новый круг. – К., 1992. – № 2. – С. 25, 32.

Кулакова Л. И. О спорных вопросах в эстетике Державина // XVIII век. Державин и Карамзин в литературном движении XVIII – начала XIX века. – Л., 1969. – Сб. 8. – С. 35–36.

Кушнир И. И. Архитектура Новгорода. – Л., 1991. – С. 7, 9, 238.

Лазаревский А. М. Иван Романович Мартос // Киев. старина. – 1895. – Т. 51. – № 10. – Отд. 1. – С. 48–71.

Лаппо-Данилевский А. С. Очерк развития русской историографии // Рус. ист. журнал. – 1920. – Кн. 6. – С. 23, 26.

Ласунский О. Г. Литературная прогулка по Воронежу. – Воронеж, 1985. – С. 49–51.

Его же. [О мемор. местах Воронежа, связанных с Е. Болховитиновым] // Мат-лы Свода памятников истории и культуры РСФСР: Воронежская обл. – М., 1984. – Ч. 1. – С. 26, 44.

Лебедев А. Евгений Булгарис, архиепископ Славенский и Херсонский // Древн. и новая Россия. – 1876. – Т. 1. – № 3. – С. 209–210, 221–223.

Лебединцев П. Г. К материалам для исторической топографии г. Киева // Тр. КДА. – 1909. – Т. 2. – С. 336. *Див. П. Л. [Лебединцев П. Г.].*

Лекишвили С. С. Первооткрыватели Руставели // Заря Востока. – 1965. – 25 июня. – С. 4.

Лепехин М. П. К истории работы Евгения Болховитинова над словарем русских писателей // Книга в России XVIII – середины XIX в. Из истории Библиотеки Академии наук: Сб. науч. тр. – Л.: БАН, 1989. – С. 164–198: портр.

Его же. Об одном из первых читателей академической библиотеки (Адам Бурхардт Селлий) // 275 лет библиотеке Академии наук.: Сб. докл. юбил. науч. конф. 28 нояб. – 1 дек. 1989 г. – СПб., 1991. – С. 196–201, 204–205.

Лесков Н. С. Собрание сочинений в 11 т. – М.: Гос. изд. худ. лит., 1957. – Т. 6. – С. 129, 535, 634.

Летопись жизни и творчества А. С. Пушкина. 1799–1826 / Сост. М. А. Цявловский. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Л.: Наука, ЛО, 1991. – С. 227, 241, 247.

Линева Е. А. Связь Румянцевского кружка с исследователями Украины // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии. – 2002. – № 2. – С. 19.

Литвинов В. В. Питомцы Воронежской духовной семинарии, вышедшие из духовного звания // Воронеж. старина. – 1910. – Вып. 9. – С. 265; 1913. – Вып. 12. – С. 304.

Литвинов Р. Летописцы земли Воронежской: 1. Евфимий Болховитинов // Ленин. слово. – Воронеж, 1970. – 3 нояб.

Лихачев Д. С. Изучение «Слова о полку Игореве» и вопрос о его подлинности // «Слово о полку Игореве» – памятник XII века. – М.; Л., 1962. – С. 21, 47.

Лонгинов М. Н. Несколько заметок для истории русского театра и для биографии некоторых старинных русских актеров // Рус. архив. – 1870. – № 4/5. – Стб. 1350, 1351.

Лосиевский И. Я. Первая ссылка Пушкина и В. Н. Каразин // Рус. лит. – 1992. – № 1. – С. 97, 107.

Его же. Русская лира Украйны: Русские писатели Украины первой четверти XIX века. – Х.: Око, 1993. – С. 55–57, 74, 139, 198, 210.

Лотоцкий А. Евгений Болховитинов // Правосл. богосл. энциклопедия. – Пг., 1904. – Т. 5. – Стб. 188–191.

Лотоцький О. Автокефалія. – Варшава, 1938; Репринт. – К., 1999. – Т. 2. – С. 256, 301, 431.

Любавин М. А. Издатель и типограф Семен Селивановский // Альм. библиофила. – 1981. – Вып. 10. – С. 142, 144, 148, 150, 152, 154.

Макарий (Булгаков М. П.) История Киевской академии. – СПб., 1843. – С. 206–208.

Максимович М. А. О времени основания Киевософийского собора // Киев. епарх. вед. – 1867. – № 1. – С. 11–21.

Его же. Письма о Киеве и воспоминания о Тавриде. – СПб., 1871. – С. 9, 12, 47–48, 121–128; *То же* // Несколько воспоминаний. Письмо М. А. Максимовича о митрополите Евгении // Русский. – 1868. – № 40, 43.

Его же. Собрание сочинений. – К., 1876. – Т. 1. – С. 123, 220, 241, 270, 284, 300, 326, 339, 340, 347, 525, 526, 802–803.

Малышевский И. И. Историческая записка о состоянии академии в минувшее пятидесятилетие // Пятидесятилетний юбилей Киевской Духовной Академии. – К., 1869. – С. 87–118

Его же. Мысль о новом издании при Киевской духовной академии, в память митр. Евгения // Тр. КДА. – 1867. – Т. 4. – № 12. – С. 659–670.

Маркевич Н. А. История Малороссии. – В 5-ти т. – М., 1842. – Т. 1. – С. 120; 1843. – Т. 5. – С. 89, 90, 95.

Марков Е. Старая Донская пустынь и Донецкий казачий городок // Памятная книжка Воронеж. губ. на 1893 г. – Воронеж, 1893. – С. 133, 143, 147, 155.

Марков Л. Г. Жизнь и труды М. А. Максимовича. – К., 1997.

Його ж. М. О. Максимович – видатний історик XIX ст. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1973. – С. 31, 98, 115–116, 148, 153–154.

Его же. Общественно-политические и исторические взгляды М. А. Максимовича – К.: Изд-во «Вища школа» при КГУ, 1986. – С. 24, 126, 132, 148.

Мартынов А. Ф., Жданов В. М. Из прошлого Липецкого края. – Липецк, 1959. – С. 81, 83, 111, 170.

Мартынов И. Ф. Евгений // Книговедение: Энцикл. словарь. – М., 1982. – С. 178: портр.; *То же* // Книга: Энциклопедия. – М., 1999. – С. 206–207: портр.

Его же. Журналист, историк и дипломат XVIII века Григорий Леонтьевич Байко // XVIII век. А. Н. Радищев и литература его времени. – Л., 1977. – Сб. 12. – С 225.

Его же. Забытый типограф XVIII столетия Иван Никитич Тредиаковский // XVIII век Проблемы историзма в русской литературе. Конец XVIII – начало XIX в. – Л., 1981. – Сб. 13. – С. 271.

Маслов С. І. Друкарство на Україні в XVI–XVIII ст. // Бібліол. вісті. – 1924. – Ч. 1–3 – С. 56–57.

Его же. Кирилл Транквиллион-Ставровецкий и его литературная деятельность. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 38, 40–41, 45, 56, 161.

Материалы для биографии Иннокентия, архиепископа Херсонского. Письма разных лиц к преосвященному Иннокентию Публ. Н. Барсова // Христ. чтение. – 1888. – № 1. – С. 212, 225.

Материалы к биографии митрополита Евгения / Вологод. епарх. вед. – 1873. – № 17. – С. 595–611.

Мацеевич Л. С. К материалам для истории Киевской духовной академии. 1. Заметка к одному сообщению в «Христианском чтении» Тр. КДА. – 1888. – № 11. – С. 123, 129–130.

Мегрелидзе И. Книга Е. Болховитинова о грузинской культуре // Мацне. – Сер. яз. и лит. АН Груз. ССР. – 1977. – № 4. – С. 71–85. – (Груз)

Мезин С. А. Русский историк И. И. Голиков. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1991. – С. 6, 8.

Милюков П. Н. Главные течения русской исторической мысли. – Изд. 3-е. – СПб., 1913. – С. 185, 190, 199–200, 203–210, 212–213.

Моисеева Г. Н. Литературные связи России и Чехии конца XVIII – начала XIX века (Йозеф Добровский и Евгений Болховитинов) // Рус. лит. – 1984. – № 4. – С. 110–115.

Ее же. Чешский славист Йозеф Добровский и «Слово о полку Игореве» // Альм. библиофила. – М., 1986. – Вып. 21. – С. 99.

Моисеева Г. Н., Крбец М. М. Йозеф Добровский и Россия. (Памятники русской культуры XI–XIII веков в изучении чешского слависта). – Л.: Наука, ЛО, 1990. – С. 46–47, 124, 179, 223, 227–231, 235.

Морозова Л. Е. Сочинения Зиновия Отенского / Ин-т истории СССР АН СССР. – М., 1990. – С. 6, 27, 253.

Морошкин М. Я. Иезуиты в России. – СПб., 1870. – Т. 1. – С. 4–5.

Морошкин М. Я. // ЭСБЭ. – СПб., 1896. – Т. 38. – С. 875.

Муравьев Н. Н. Из записок Николая Николаевича Муравьева-Карского // Рус. архив. – 1894. – Кн. 3. – Вып. 10. – С. 164–165.

Мурзакевич Н. Н. Записки // Рус. старина. – 1887. – Т. 53. – № 3. – С. 661–662; Т. 54. – № 6. – С. 652–663.

Его же. Митрополит Евгений и академик Кеппен // Зап. ООИД. – Одесса, 1872. – Т. 8. – С. 404–412

Мыльников А. С. А. И. Ермолаев – исследователь рукописной книги (опыт книговедческой характеристики) // Книга: Исслед. и мат-лы. – Сб. 42. – М., 1981. – С. 78, 80, 86, 88–89.

Н. Б. [Барсов Н. И.] Иннокентий (Полянский) // ЭСБЭ. – СПб., 1894. – Т. 25. – С. 220.

Некролог митрополита Киевского и Галицкого Евгения // Сев. пчела. – 1837. – № 53. – 9 марта. – С. 209.

Немировский Е. Л. Источниковедение и историография русского первопечатания: Автореф. дис. канд. филол. наук. – М., 1964. – С. 11.

Его же. Очерки историографии русского первопечатания // Книга: Исслед. и материалы. – М., 1963. – Сб. 8. – С. 15, 21–27.

Его же. По следам Франциска Скорины: Докум. повесть. – Мн.: Беларусь, 1990. – С. 92, 121.

Несколько слов о праздновании в Вологде 100-летнего юбилея высокопреосвященнейшего митрополита Евгения, 18 декабря 1867 г. / Публ. Н. Суворова // Приб. к Вологод. епарх. вед. – 1868. – № 1. – С. 11–21.

Зі змісту: Программа празднования. – С. 11–12. *Шалауров В.* Речь, прочитанная во время празднования в Вологде столетнего юбилея дня рождения митрополита Евгения. – С. 13–16. *Копосов В.* Памяти высокопреосвященного Евгения, митрополита Киевского, в день его юбилея [стихи]. – С. 16–17. *Жаворонков И.* На прибытие преосвященного Евгения в класс [стихи]. Речь. – С. 18–20.

Несколько слов об юбилее митрополита Евгения // Воронеж. губ. вед. – 1868. – № 7.

Николаев А. И. Евфимий Алексеевич Болховитинов, впоследствии Евгений, митрополит Киевский // Воронеж. епарх. вед. – 1868. – Отд. неофиц. – № 1. – С. 32–34; № 2. – С. 40–60; № 3. – С. 80–97.

Николаевский П. Ученые труды преосв. Евгения Болховитинова, митрополита Киевского, по предмету русской церковной истории // Христ. чтение. – 1872. – Ч. 2. – № 7. – С. 375–430.

Никольский П. В. Бывшая Даншина пустынь в XVII веке // Воронеж. старина. – 1902. – Вып. 1. – С. 178, 186.

Его же. Воронежская духовная семинария за 150 лет своего существования // Памятная книжка Воронежской губернии 1900 г. – Воронеж, 1899. – С. 39.

Его же. История Воронежской духовной семинарии. Период второй. 1765–1817 // Воронеж. епарх. вед. – 1898. – Прил. – Ч. 1. – С. III–V, 63, 66, 69, 71–73, 84, 85, 93–104, 115, 119, 121, 125, 154, 156, 159–160, 182–183.

Никонов В. А. Имя и общество. – М., 1974. – С. 218.

Никулина М. В. Славянская проблематика в общественно-литературной борьбе первой трети XIX в. (На материале русских периодических изданий) // Исслед. по историографии славяноведения и балканистики. – М., 1981. – С. 146, 149, 158.

Нічик В. М. Києво-Могилянська академія і німецька культура. – К.: Укр. Центр духовної культури, 2001. – С. 44, 57, 60–62, 163.

О юбилее митрополита Евгения // Санкт-Петерб. вед. – 1868. – № 8; Странник. – 1868. – Т. 33. – № 1. – Хроника. – С. 11–12; Воронеж. губ. вед. – 1868. – № 19, 80.

Общая библиография. – М.: Сов. Россия, 1957. – С. 55, 74, 95, 96.

Огієнко І. І. Історія українського друкарства. – Львів: В друк. НТШ, 1925. – Т. 1. – С. 4, 9, 56, 183, 258, 294, 295, 361, 370; Вид. 2-е. – К.: Либідь, 1994.

Оглоблин Н. Н. Из бумаг К. А. Лохвицкого // Киев. старина. – 1889. – Т. 26. – Июль. – С. 240, 242, 244–247, 249, 251, 253.

Ода, поднесенная учениками Воронежской семинарии бывшему префекту той же семинарии, отцу протоиерею Евфимию Болховитинову, при отъезде его в Санкт-Петербург, в 1800 году // Воронеж. епарх. вед. – 1873. – № 10. – С. 384–394.

[Озерецковский Н. Я.] Обозрение мест от Санктпетербурга до Старой Русы и на обратном пути. – СПб.: Тип. АН, 1808. – С. 22–23, 39–40.

Орловский П. И. Евгению митрополиту акт признательности от дворян Киевской губернии // Киев. старина. – 1899. – Т. 8. – С. 46–49 д.

Его же. Святая София Киевская, ныне Киево-Софийский кафедральный собор. – К., 1898. – С. 56–58.

П. Б-в [Быков П. В.] Митрополит Евгений // Нива. – 1887. – № 51. – С. 1289–1290: портр.

П. Л. [Лебединцев П. Г.] Где жили первые Киевские митрополиты: в Переяславе или в Киеве? // Киев. старина. – 1885. – Т. 11 – С. 177.

П. Л-в. [Лебединцев П. Г.] Исторические заметки о Киеве // Киев. старина. – 1884. – Т. 10. – Ноябрь. – С. 223, 227

Павел II (Доброхотов). Слово преосвященного Павла, епископа Вологодского и Устюжского в память 100-летия дня рождения блаженной памяти высокопр. Евгения, бывшего епископа Вологодского, а после митрополита Киевского, 1767–1867 го-

да, 18 декабря, сказанное в Вологодском кафедральном соборе // Приб. к Вологод. епарх. вед. – 1868. – № 1. – С. 1–10.

Паламарчук П. Гавриил Державин и митрополит Евгений Болховитинов // Лит. Россия. – 1993. – 30 апр. (№ 17). – С. 11–12.

Палицын Н. А. Речь по случаю юбилея митрополита Евгения, произнесенная в Воронежском статистическом комитете 18 декабря 1867 г. Несколько слов от ред. // Филол. записки. – 1867. – № 6. – С. 273–286; Воронеж. епарх. вед. – 1868. – № 2. – Приб. – С. 40–52; Воронеж. губ. вед. – 1868. – № 5.

Памяти митрополита Евгения (1767–1867) // Воронеж. епарх. вед. – 1867. – № 19, 22.

Памяти митрополита Евгения // Духов. вестник. – 1867. – Т. 16. – № 3. – С. 466–467.

Памяти митрополита Евгения // Москов. вед. – 1867. – № 276.

Памяти митрополита Евгения // Соврем. известия. – 1867. – № 18.

Панова В. И. История Воронежского края в курсе истории СССР. – Воронеж, 1991. – С. 56.

Певницкий В. Ф. Проповеднические труды покойного митрополита Киевского Евгения // Тр. КДА. – 1867. – Т. 3. – № 9. – С. 522–579; Т. 4. – № 10. – С. 3–51.

Его же. Речь по случаю поминовения основателей, благодетелей и начальников Киевской академии, и всех в ней учивших и учившихся, 31 декабря // Тр. КДА. – 1867. – № 12. – С. 676–680.

Пекарский П. П. История императорской Академии наук в Петербурге. – СПб., 1870. – Т. 1. – С. 335; 1873. – Т. 2. – С. 1, 85, 224, 260, 388, 588, 589, 812.

Пенчко Н. Первый в России научный труд по истории религии и его загадочная судьба // Наука и жизнь. – 1964. – № 11. – С. 92.

Переписка А. Х. Востокова. – СПб., 1873. – С. 1–24, 28, 39, 40, 44, 82–84, 107, 130, 145–146, 153, 160, 163, 168, 178, 189–192, 195, 197, 200, 201, 203, 207–208, 212, 218, 223, 224, 226, 228–231, 233, 236, 263–264, 266–268, 270, 273–277, 299, 303, 333, 345–347, 354, 401–405, 418, 419, 422, 423, 429, 434, 448, 457, 482 (№ 1, 2, 4, 5, 8, 43, 44, 81, 87, 88, 93, 97, 99, 102, 111, 118, 125, 126, 130, 135, 140, 143, 145, 147–149, 151, 154, 189, 190, 192, 195, 197, 200, 201, 202, 223, 230, 266, 267, 275). – (Сб. ОРЯС. – 1873. – Т. 5. – Вып. 2).

Переписка гос. канцлера графа Н. П. Румянцева с московскими учеными. С предисловием, примечаниями и указателем Е. В. Барсова // Чт. ОИДР. – 1882. – Кн. 1. – Генварь–март. – С. 1, 51, 112, 153, 236, 239, 263, 265, 276, 278–279, 281–282, 290–291; Окр. відб.: М., 1882.

Переписка М. А. Максимовича с П. Г. Лебединцевым (1864–1873) // Киев. епарх. вед. – 1868. – № 5. – С. 198–203; Киев. старина. – 1904. – Т. 87. – № 10. – С. 143–147.

Переписка С. И. Пономарева с А. Д. Ивановским // Лит. б-ка. – 1867. – Т. 7. – № 13–14. – Июль. – С. 211–219; Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений... – СПб., 1871. – Вып. 1. – С. 185–189.

Петров А. Розанов (Розонов) // Рус. биогр. словарь. – Т. (Рейтерн–Рольцберг). – СПб., 1913. – С. 348–349.

Петров Н. И. Историко-топографические очерки древнего Киева. – К., 1897. – С. 121.

Его же. Очерки из истории украинской литературы XVII и XVIII веков. Киевская искусственная литература XVII–XVIII вв., преимущественно драматическая. – К., 1911. – С. 393–394, 530.

Письма гос. канцлера графа Н. П. Румянцева к протоиерею Скородумову / Сост. М. Прудников. – СПб., 1859. – С. 14, 40–41, 52.

Письма Добровского и Копитара в повременном порядке / Труд И. В. Ягича. – СПб., 1885. – С. 461–462, 565, 610. – (Сб. ОРЯС. – 1885. – Т. 39).

Письма Н. М. Карамзина к И. И. Дмитриеву. – СПб., 1866. – С. 393, 458–459, 469.

Письма Карамзина к А. Ф. Малиновскому. – М., 1860. – С. 79.

Письма М. П. Погодина к М. А. Максимовичу / С пояснениями С. И. Пономарева. – СПб., 1882. – С. 16, 23, 117, 119, 129.

Письма протопопа В. М. Протопопова к С. И. Селивановскому // Библиогр. записки. – 1858. – № 24. – Стб. 759.

Письма И. М. Снегирева к В. Г. Анастасевичу (1828–1831) // Древн. и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 11. – Ноябрь. – С. 540, 558–559.

Письма В. С. Сопикова к К. Ф. Калайдовичу / Сообщил И. Шляпкин // Сб. ОРЯС имп АН. – СПб., 1883. – Т. 32; Окр. відб.: СПб., 1883. – Т. 35. – № 5. – С. 9, 11, 13, 14, 18 22–24.

Пичета В. И Белоруссия и Литва XV–XVI вв. (исследования по истории социально-экономического, политического и культурного развития). – М.: Изд-во АН СССР 1961. – С. 416, 737, 738, 744, 745.

Плетнев П. А Сочинения и переписка П. А. Плетнева. – В 3-х т. – СПб., 1885. Т. 2 С. 231–232.

Пнин И. П. Сочинения / Подг. к печати и коммент. В. Н. Орлова. – М., 1934. – С 265.

Погодин М. П. Вологда // Москвитянин. – 1842 – № 8. С. 249, 255, 256, 261

Его же. Судьбы археологии в России ЖМНП. – 1869. N. 9. – С. 42–43; .. / Тр. I археолог. съезда в Москве. – М., 1871. – Т. 1. – С. 14.

Поле Т А К вопросу о развитии палеографических знаний на Украине в первой четверти XIX века / Некоторые вопросы отечественой историографии и источниковедения. – Днепропетровск, 1976. – Вып. 3. – С. 156–163.

Полетаев Н. И Дополнения к исследованию «Труды митрополита Киевского Евгения Болховитинова по истории русской церкви» (Казань, 1889) Правосл собеседник 1891. – Ч. 3. – С. 84–99.

Его же Памяти митр. Киевского Евгения Болховитинова (Речь перед защитой сочинения· «Труды...») Правосл. собеседник. 1892. – Ч 1. – № 2. – С. 242 250

Его же Разработка русскои исторической науки в первой половине XIX ст. Библиограф – 1892. – № 1. – С 20–25; № 3. – С. 109–114; N. 8 9 С. 276; Окр відб.· СПб , 1892. – С. 4–7, 9, 11 20, 22–25.

Е о же «Словарь исторический бывших в России писателях духовного чина греко-россиискоЙ церкви митр Киевского Евгения Болховитинова Правосл собеседник. 1890. – Ч 1. – N. 1. – С 93 135. Глава из кн : Труды . – Казань, 1889

Его же Участие митрополита Евгения Болховитинова в составлении «Истории российской иерархии» Амвросия Орнатского Правосл. собеседник – 1890 N. 9. С 22–48; № 10. – С. 186–208

Полетаев Н. И. // ЭСБЭ. – СПб., 1898. – Т. 47. – С. 277.

Поликарпов Н. И. Воронежская губернская типография // Тр. Воронеж. учен. архив. комиссии. – Воронеж, 1904. – Вып. 2. – С. 61–66; Приложение. – С. 2, 6, 16, 17.

Его же. Воронежский Благовещенский Митрофанов монастырь. (Бывший Благовещенский собор г. Воронежа) // Воронеж. старина. – 1904. – Вып. 5. – С. 4, 10, 17.

Его же. Синодик св. Митрофана; Духовное завещание св. Митрофана, епископа Воронежского // Воронеж. старина. – 1903. – Вып. 3. – С. 151, 188, 190.

Полонська-Василенко Н. Д. Історія України: В 2-х т. – Мюнхен, 1976. – Т. 2. – Вид. 2-е, репр. – К.: Либідь, 1993. – С. 361.

Пономарев С. И. Высокопреосвященнейший Филарет, митрополит Московский и Коломенский // Киев. епарх. вед. – 1868. – № 5. – С. 192.

Его же. Заявление о юбилее в честь Евгения, митрополита Киевского // Киев. епарх. вед. – 1867. – № 7. – Отд. 2. – С. 221–230.

Его же. Памяти митрополита Евгения (1767–1867) // Приб. к Вологод. епарх. вед. – 1867. – № 7. – С. 216–229. – От редакции. – С. 229–230; Воронеж. листок. – 1867. – № 67; Чернигов. епарх. известия. – 1867. – № 5. – С. 132.

Его же. По поводу 100-летнего юбилея митрополита Киевского Евгения (1767–1837) // Лит. б-ка. – 1867. – Т. 7. – № 13–14. – Июль. – С. 201–210; Литов. епарх. вед. – 1867. – № 3. – С. 137–146.

Попов А. М. Случай из жизни преосвященного Евгения, бывшего епископа Вологодского (впоследствии митрополита Киевского) // Вологод. епарх. вед. – 1868. – № 20. – С. 556–559.

Поселянин Е. Русская церковь и русские подвижники 18 века. – СПб., 1905; Репринт. – 1991. – С. 165–166.

Похилевич Л. Монастыри и церкви г. Киева. – К., 1865. – С. 1, 56.

Предстоящий юбилей Евгения, митрополита Киевского // Воронеж. епарх. вед. – 1867. – № 19.

Преснов А. Общественная мысль в России в конце XVIII века // Ист. журнал. – 1938. – № 9. – С. 41–42.

Приглашение на юбилей митрополита Евгения // Вологод. губ. вед. – 1867. – № 50.

Прийма Ф. Я. «Слово о полку Игореве» в русском историко-литературном процессе первой трети XIX века. – Л.: Наука, 1980. – С. 30, 62, 63, 75, 81, 88, 89, 125, 126, 128, 131, 133.

Программа празднования в г. Вологде, в 18 день декабря сего 1867 г. столетнего (от дня рождения в 1767 году, 18 декабря) юбилея преосвященного Евгения, бывшего епископа Вологодского, впоследствии митрополита Киевского // Приб. к Вологод. епарх. вед. – 1867. – № 24. – С. 837–839; 1868. – № 1. – С. 11–12; Киев. епарх. вед. – 1868. – № 3. – С. 131–132.

Прозоровский Д. Происхождение славянского перевода священных книг. – СПб., 1869. – С. 5.

Пронштейн А. П. Методика исторического источниковедения. – Ростов, 1976. – С. 312.

Протасевич В. И. Просветитель Петровской эпохи. Илья Копиевич (ок. 1651 г. – 1711 г.) // Из истории философии и обществ.-полит. мысли Белоруссии: Избр. произв. XVI – начала XIX в. – Минск, 1962. – С. 320–321.

Проценко Л. А. Історія Київського некрополя. – К.: Укрбланквидав, 1995. – С. 6, 67, 95, 202–203, 225, 227, 321.

Її ж. Київський некрополь: Путівник-довідник. – К.: Укр. письменник, 1994. – С. 31–32.

Пульвер Е. Здравствуй, Воронеж! : Путеводитель. – Воронеж, 1970. – С. 213–214.

Пульвер Е., Пульвер Ю. Воронежская мозаика. – Воронеж, 1983. – С. 138, 181.

Их же. Коротко о Воронеже. – Воронеж, 1985. – С. 40–41.

Пуцько В. Г. Про заснування Десятинної церкви у Києві // Укр. іст. журнал. – 1990. – № 5. – С. 94–95.

Пушкин А. С. Письма / Ред. и прим. Б. Л. Модзалевского. – М.; Л.: Гос. изд-во, 1926. – Т. 1. – С. 522.

Разгон А. М. Охрана исторических памятников в России (XVIII – первая половина XIX в.) // Очерки по истории музейного дела в СССР. – М., 1971. – Вып. 7. – С. 333, 340.

Рескрипт Его имп. величества Александра I Евгению // Рус. инвалид. – 1822. – № 79; Москов. вед. – 1822. – № 56; Акад. вед. – № 53; Варшав. польск. газ. – 1822. – № 121.

Романович-Славатинский А. Жизнь и деятельность Н. Д. Иванишева, ректора университета св. Владимира и вице-председателя Киевской архивной комиссии // Древн. и новая Россия. – 1876. – Т. 1. – № 1. – С. 26; Т. 2. – № 6. – С. 144.

Ростиславов Д. И. Записки // Рус. старина. – 1880. – № 1. – С. 22.

Рубинштейн Н. Л. Русская историография. – М.: ОГИЗ, Госполитиздат, 1941. – С. 214, 216, 247.

Рункевич С. Амвросий (Орнатский) // Правосл. богосл. энциклопедия. – М., 1900. – Т. 1. – Стб. 599.

Русское и славянское языкознание в России (середины XVIII – XIX вв.). – Л., 1980. – С. 36, 47, 48, 172.

Савваитов П. И. Заметка о Киевском митрополите Евгении // Утро: Сб. – М., 1868. – С. 375–377.

Его же. Преосвященный Амвросий Орнатский, епископ Пензенский и Саратовский // Странник. – 1869. – Ноябрь. – С. 37–39.

Сарбей В. Г. Болховітінов // Рад. енцикл. історії України. – К., 1969. – Т. 1. – С. 176–177.

Його ж. Видатний подвижник релігійної і світської духовності // Український богослов: Іст. і теологічний щорічник. – К., 1999. – Вип. 1: На пошану Патріарха Київ. і всієї Руси-України Філарета з нагоди 70-річчя від дня народж. – С. 169–171.

Його ж. Митрополит Євгеній // Історичний календар '97: Наук.-попул. та літ. альм. – К., 1996. – Вип. 3. – С. 390–392.

Його ж. Митрополит Євгеній (Є. О. Болховітінов) // Київ. старовина. – 1993. – № 1(298). – С. 73–83.

Сахаров И. П. Записки // Рус. архив. – 1873. – № 6. – Стб. 970, 971, 973, 974.

Сборник материалов для истории Румянцевского музеума. – М., 1882. – Вып. 1.

Зі змісту: *Кестнер К.* Материалы для истории описания Румянцевского музе-

ума. – С. 11–12. *Корш Е. Ф.* Опыт нравственной характеристики Румянцева. – С. 14–15, 39, 41, 53–54, 55, 59–62, 63, 65–69; *Его же.* Румянцев, собиратель книжных пособий. – С. 71–73,75–76. *Барсов Е. В.* О значении гр. Н. П. Румянцева в этнографической науке. – С. 98, 105. *Филимонов Г. Д.* Граф Н. П. Румянцев, как археолог-собиратель. – С. 174–181, 183–184, 186–189, 191.

Свиньин П. П. Извлечение из археологического путешествия по России Павла Свиньина в 1825 году // Тр. и записки ОИДР. – 1826. – Ч. 3. – Кн. 1. – С. 198–201, 203.

Северный Н. Е. Митрополит Евгений как историк // Воронеж. телеграф. – 1869. – № 106; Воскресное чтение. – 1869. – № 45.

Селивановский Н. С. Записки // Библиогр. записки. – 1858. – № 17. – Стб. 516.

Семейкин Н. Н. М. Ф. Берлинский, бывший ученик и учитель Киевской духовной академии и его учено-литературная деятельность. – К., 1916. – С. 11, 196–198, 210, 222–223, 226, 228.

Сементовский Н. М. Киев, его святыня, древности, достопамятности и сведения, необходимые для его почитателей и путешественников. – К., 1864. – С. 44, 74, 76, 82, 104, 107.

Его же. Киев и его достопамятности. – К., 1852. – С. 145–146.

Серафима. История Киево-Печерской лавры. Книга 1 (XI – первая половина XIII в.). – [К.]: Свято-Успенская Киево-Печерская лавра; Изд-во «Мистецтво», 2001. – С. 8, 18 (№ 27), 19 (№ 31), 82 (№ 50), 177 (№ 93), 191 (№ 13), 195 (№ 56), 198 (№ 102), 199 (№ 108), 202 (№ 133), 242 (№ 157), 293 (№ 84), 299 (№ 157), 303 (№ 234, 240), 307 (№ 316).

Скворцов И. М. Слово при погребении преосвященного Евгения, митрополита Киевского и Галицкого // Воскресное чтение. – 1837. – № 13. – С. 104–109; 1837/1838. – Изд. 2-е. – К., 1850. – С. 104–109.

Его же. Хроника жизни преосв. Иринея Фальковского, составленная по его рукописям // Киев. епарх. вед. – 1861. – № 10. – С. 315.

Словарь членов Общества любителей российской словесности при Московском университете (1811–1911). – М., [1911]. – С. 107.

Слово в 75-летнюю годовщину со времени кончины Киевского митрополита Евгения Болховитинова // Воронеж. епарх. вед. – 1912. – № 10. – С. 107.

Слово о полку Игореве: Статьи и материалы. – М.; Л., 1950. – С. 296–297.

Смирнов С. К. История Московской славяно-греко-латинской академии. – М., 1855. – С. 269–270, 390.

Его же. Письма митрополита Платона к Амвросию / Правосл. обозрение. – 1869. – С. 73 (№ 228).

Снегирев И. М. Воспоминания / Рус. архив. – 1866. – Стб. 531.

Его же. Некрология Киевского митрополита Евгения Москов. вед. – 1837. – № 23.

Соболева Н. А. Российская городская и областная геральдика XVIII XIX вв М., 1981. – С. 108.

Соколов С. О сохранении вечной памяти бывшему префекту Воронежской духовной семинарии Евфимию Болховитинову, впоследствии Киевскому митрополиту Евгению // Воронеж. листок. 1867. – № 27.

Сопиков В. С. Опыт российской библиографии или полный словарь сочинений и переводов. М., 1813. Ч. 1. С. V, XXIII, XC, CXXVIII.

Софонович Ф. Хроніка з літописців стародавніх / Підг. тексту до друку, передмова, комент. Ю. А. Мицика, В. М. Кравченка. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 6–7, 11, 17, 19, 20, 22, 35, 46, 47, 49.

Сперанский Д. А. Опыты митрополита Евгения Болховитинова по составлению полной истории русской церкви // Странник. – 1887. – № 6–7. – С. 266–285.

Его же. Ученая деятельность Евгения Болховитинова, митрополита Киевского // Рус. вестник. – 1885. – № 4. – С. 517–581; № 5. – С. 161–200; № 6. – С. 644–705.

Списки воспитанников, окончивших полный курс семинарских наук в Воронежской духовной семинарии за истекшее столетие (1780–1880) // Богосл. вестник. – 1882. – № 1. – С. 9; № 2. – С. 22, 28; № 8. – С. 21.

Стаднюк А. И. Митрополит Евгений Болховитинов (1767–1837) // Записки краеведческого общества / Сост.: А. Ю. Клоков, А. Н. Клейменов. – Липецк, 1995. – Вып. 1. – С. 65–85: портр.

Столетие со дня рождения митрополита Евгения // Соврем. известия. – 1867. – № 18.

Столетняя годовщина митрополита Евгения // Киев. губ. вед. – 1867. – № 2; Киев. епарх. вед. – 1867. – № 7.

Столетняя память митрополита Киевского Евгения // Киев. епарх. вед. – 1868. – № 1. – С. 39–42. – Передрук ст. з «СПб. вед.», «Рус. инвалида», «Москов. вед.».

Страхова Я. А. Санкт-Петербург начала XIX века по переписке Болховитинова и Македонца // Петербургские чтения: Тез. науч. конф., апрель 1994. – СПб., 1994.

Строев П. М. Библиологический словарь и черновые к нему материалы. – СПб., 1882. – С. 6–8, 12–15, 18, 22–24, 26, 30, 33, 36, 44, 45, 47–49, 51, 55, 58, 60–64, 69, 70, 72, 76, 85, 88, 92–94, 96, 103, 105, 108–113, 118, 120, 121, 131, 132, 134, 136–138, 141, 145, 147, 151, 159, 161, 163, 165, 170–172, 174, 175, 178, 180–186, 189–194, 198, 199, 208–211, 214, 215, 218, 219, 221, 223, 224, 234–236, 238, 239, 241, 242, 244, 247, 249, 258, 262, 265, 266, 268, 269, 271, 274, 277, 278, 287, 288, 290, 298, 300, 302, 305, 308–310, 362, 379, 404, 410, 438.

Суворов А. В. Письма. – М.: Наука, 1986. – С. 478.

Суворов Н. Памяти преосвященного Евгения, бывшего (с 1808–1813 г.) епископа Вологодского, впоследствии митрополита Киевского. (К 100-летнему юбилею его рождения, 18 декабря 1767 – 1837 года) // Приб. к Вологод. епарх. вед. – 1867. – № 22. – С. 736–754.

Сулоцкий А. И. Архиепископ Тобольский Амвросий (Келембет) // Странник. – 1874. – Т. 4. – № 10. – С. 5, 11–12, 14, 16–17.

Сухомлинов М. И. История Российской академии. – СПб., 1874. – Вып. 1. – С. 244; 1885. – Вып. 7. – С. 269–270, 277–278, 280–281. – (Сб. ОРЯС. – Т. 37).

Его же. Материалы для истории образования в России в царствование имп. Александра I // ЖМНП. – 1865. – № 10. – С. 10, 87; Годичный акт Санкт-Петерб. ун-та 1865 г. – СПб., 1866. – С. 50.

Т. Б. [Титлинов Б. В.] О праздновании юбилея митрополита Евгения в Воронеже // Воронеж. губ. вед. – 1867. – № 98. *Див. Титлинов Б. В.*

Терещенко А. Опыт обозрения жизни сановников, управлявших иностранными делами в России. Канцлеры. – СПб., 1837. – Ч. 2. – С. 255.

Терновский Ф. А. К. А. Лохвицкий и его жизнь в Киеве // Киевлянин. – 1865. – № 145–146.

Титлинов Б. В. Духовная школа в России в XIX столетии. – Вильна, 1908. – Вып. 1. – С. 16–22, 29–32.

Титов Ф. И. Императорская Киевская духовная академия в ея трехвековой жизни и деятельности (1615–1915 гг.): Ист. записка. – К., 1915. – С. 8, 273–274, 331, 338–340, 342, 379, 382–383, 389, 408, 412–415, 429–430: портр.

Его же. Киевская академия в эпоху реформ (1796–1819 гг.) // Тр. КДА. – 1911. – № 7. – С. 469–470, 481–482, 486–494, 496, 497, 499; Окр. відб.: К., 1912. – Вып. 2. – С. 5, 13–15, 19–30.

Его же. Критико-библиографический обзор новейших трудов по истории русской церкви // Тр. КДА. – 1911. – № 4. – С. 611–612.

Его же. Очерки из истории Киевской духовной академии // Тр. КДА. – 1897. – № 10. – С. 170, 185, 194–196, 203–206.

Его же. Типография Киево-Печерской лавры: Ист. очерк (1606–1616–1916 гг.). – К., 1918. – С. 9–10, 275, 371.

Тихонравов Н. С. Киевский митрополит Евгений Болховитинов // Рус. вестник. – 1869. – Т. 81. – № 5. – С. 5–38 (не оконч.); *То же* // Тихонравов Н. С. Сочинения в 3-х томах. – М.: Изд. М. и С. Сабашниковых, 1898. – Т. 3. – Ч. 1. – С. 276–305.

Тодийчук О. В. Украина XVI–XVIII вв. в трудах Общества истории и древностей российских. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 13, 14, 38, 40–42.

Толочко П. П. Митрополит Євгеній – історик і археолог // Толочко П. П. Від Русі до України. – К., 1997. – С. 195–202.

Його ж. Історична топографія стародавнього Києва. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 10–11, 27, 29, 198, 210.

Тонков В. А. Писатели-воронежцы. – Воронеж, 1947. – С. 11–12.

Троицкий Н. В. Воронеж. – М., 1954. – С. 116.

Троцкий П. А. Киево-Софийское уездно-приходское духовное училище // Киев. епарх. вед. – 1868. – № 18. – С. 691, 694, 700.

Его же. Типография Киево-Печерской лавры // Тр. КДА. – 1865. – № 6. – С. 205–212; Киев. епарх. вед. – 1867. – № 9. – С. 351–352, 364.

Усов П. С. Помор-философ [Андрей Денисов] // Ист. вестник. – 1886. – Т. 24. – С. 146, 148, 150, 151, 157, 158.

Успенский В. Г. Воспоминания сына об отце // Воронеж. губ. вед. – 1863. – № 27–28, 30–32.

Фаворов Н. А. Речь, произнесенная на годичном торжественном собрании имп. университета св. Владимира, 1867 года, 3 сентября // Тр. КДА. – 1867. – Т. 3. – № 8. – С. 353–383; Киев. университет. изв. – 1867. – № 9. – С. 1–25; Киев. епарх. вед. – 1867. – № 20. – С. 604–627; № 21. – С. 661–679.

Федоров Н. Ф. Юбилейная выставка // Дон. – Воронеж, 1898. – № 52. – 14 мая; *То же* // Н. Ф. Федоров и его окружение (1894–1901) / Сост. А. Н. Акиньшин, О. Г. Ласунский. – Воронеж, 1998. – С. 94, 97.

[Фелькнер В. И.] 14 декабря 1825 года. Из записок ген.-лейтенанта В. И. Фелькнера // Рус. старина. – 1870. – Т. 2. – Август. – С. 154.

Филарет (Амфитеатров Ф. Г.) По поводу столетнего юбилея высокопреосвященнейшего Евгения, митрополита Киевского // Литов. епарх. вед. – 1868. – № 1.

Филарет (Гумилевский Д. Г.) Обзор русской духовной литературы. – СПб., 1861. – Ч. 2. – С. 164–165; Изд. 2-е. – 1863. – Кн. 2. – С. 229–230; Изд. 3-е, с попр. и доп. авт. – 1884. – Кн. 2. – С. 441–444.

Рец.: *Пономарев С. И.* Обзор... // Духов. вестник. – 1862. – № 12. – С. 515–517.

Пекарский П. П. Записка о разборе второй части «Обзора духовной литературы» преосв. Филарета г. Пономаревым // Записки Имп. АН. – СПб., 1863. – Т. 4. – С. 88–89.

Флоровский Г. В. Пути русского богословия. – Париж, 1937; Париж: YMKA PRESS, 1983; Изд. 3-е, репринт. – К.: Путь к истине, 1991. – С. 113, 123, 138, 141–144, 165, 173, 365, 521, 540.

Формозов А. А. Страницы истории русской археологии. – М., 1986. – С. 137, 139, 143, 144.

Фортунатов Ф. Н. Заметки и дополнения вологжанина к статье об А. М. Мельгунове. (Из запаса семинарских бумаг и памяти) // Рус. архив. – 1865. – № 12. – Стб. 1491–1492, 1495.

Фурменко И. П. Очерки истории здравоохранения Воронежского края. – Воронеж, 1968. – Ч. 1. – С. 60.

Хвостов Д. И. О знаменитости Переславля Залесскаго в древния и новыя времена и Шестое воскресение в П... З... – СПб., 1820. – С. 21.

Хорошкевич А. Л. Сословное землевладение украинских и белорусских земель XIV – начала XVI вв. и древнерусские традиции // Исслед. по истории и историографии феодализма. – М., 1982. – С. 213.

Чаев Н. А. М. А. Максимович // Рус. архив. – 1874. – Кн. 2. – Стб. 1064, 1073, 1077–1078.

Частная переписка Ивана Романовича Мартоса (1817–1830) / Публ. А. Лазаревского // Киев. старина. – 1896. – Т. 55. – Кн. 10. – С. 85, 90.

Червинский П. И. Испытание иерарха // Киев. новости. – 1995. – № 20. – 26 мая. – С. 7: портр.; № 21. – 2 июня. – С. 7; № 22. – 9 июня. – С. 7; № 23. – 16 июня. – С. 7.

Черейский Л. А. Пушкин и его окружение. – Изд. 2-е, доп. и испр. – Л.: Наука, ЛО, 1988. – С. 45.

Чесноков В. И. Воронежские древние акты и первые их публикации // Записки воронеж. краеведов. – 1983. – Вып. 2. – С. 163, 165–166.

Чехов Н. С. Материалы для Воронежской семинарии // Воронеж. епарх. вед. – 1872. – № 1. – С. 13.

Чистович И. А. Амвросий Подобедов // Странник. – 1860. – № 6. – С. 225.

Его же. История Санкт-Петербургской духовной академии. – СПб., 1857. – С. 105–115, 118–122, 124–125, 129, 131, 140–145, 153–158, 163.

Его же. Руководящие деятели духовного просвещения в России в первой половине текущего столетия. Коммиссия духовных училищ. – СПб., 1894. – С. 246–249.

Его же. Феофан Прокопович и его время. – СПб., 1868. – С. 2, 4, 7, 279, 294, 590, 591.

Чрезвычайное заседание имп. Академии наук, в память митрополита Евгения // Санкт-Петерб. вед. – 1867. – № 350.

Чубинов Д. О грузинской поэме «Вепхис Ткаосани, или Барсова кожа» // ЖМНП. – 1842. – Ч. 35. – Отд. II. – С. 120–121.

Шабатин И. Митрополит Евгений Болховитинов. (К 120-летию его кончины) // Журн. Моск. Патриархии. – 1957. – № 5. – С. 57–61.

Шадури В. Летопись Грузии. – Тбилиси, 1967. – Т. 1. – С. 24.

Его же. Что знала Россия пушкинского времени о Руставели // Руставелевский юбил. сб. – Тбилиси, 1966. – С. 227–228.

Шалашна Н. М. Історія книги як наука в першій половині XIX ст. // Наук. пр. НБУВ. – Вип. 8. – К., 2003. – С. 62–63, 69–70.

Шамаева С. Е. Времен необрывная связь. – Воронеж, 1982. – С. 19–20, 25.

Шандра В. С. Перше пам'яткоохоронне товариство у Києві // Пам'ятки України. – 1989. – № 2. – С. 36–37: портр.

Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів / Під заг. ред. акад. С. Єфремова. – Т. 4: Щоденні записки (журнал): Текст. Первістні варіянти. Коментарій. – К.: ДВУ, 1927. – С. 48, 450–451. – Автор коментаря про митр. Є. О. Болховітінова – Ол. Н. [Новицький О. П.].

Шестаков П. Д. Св. Стефан, первосвятитель Пермский // Учен. зап. Казан. ун-та. – 1868. – Вып. 1. – С. 28–29.

Его же. Чтение древнейшей зырянской надписи, единственного сохранившегося до сего времени памятника времени св. Стефана Пермского // ЖМНП. – 1871. – № 1. – С. 36; Вологод. епарх. вед. – 1871. – № 15. – С. 558–559.

Шишкин А. Б. Поэтическое состязание Тредиаковского, Ломоносова и Сумарокова // XVIII век. Русская литература XVIII – начала XIX века в общественно-культурном контексте. – Л., 1983. – Сб. 14. – С. 240.

Шишков А. С. Записки адмирала А. С. Шишкова // Чт. ОИДР. – 1868. – Кн. 3. – С. 66, 79–80.

Шляпкин И. А. Св. Димитрий Ростовский и его время (1651–1709 г.). – СПб., 1891. – С. 15, 17, 24, 49, 109, 241, 345, 364, 414. – (Зап. ист.-филол. фак. имп. СПб. ун-та. – Ч. 24).

Шмидт С. О. Краеведение и документальные памятники. – Тверь, 1992. – С. 12.

Его же. Краеведение и книжная культура России // Библиотековедение. – 2002. – № 2. – С. 60–63: портр.

Шмурло Е. Ф. Евгений митрополит Киевский: Очерк развития его ученой деятельности в связи с биографией (1767–1804) // ЖМНП. – 1886. – № 4. – Отд. 2. – С. 277–344; 1887. – № 6. – С. 302–372; № 7. – С. 1–29; 1888. – № 2. – С. 267–325; № 5. – С. 91–193; № 6. – С. 257–278.

Его же. Калайдович К. Ф. // ЭСБЭ. – СПб., 1894. – Т. 26. – С. 960.

Штранге М. М. Русское общество и французская революция 1789–1794 гг. – М., 1956. – С. 40, 56, 187.

Щелочинин И. Н. Празднование 100-летнего юбилея митрополита Евгения в г. Павловске Воронежской губернии // Соврем. листок. – 1868. – № 8.

Щербина В. И. Первый киевский археолог М. Ф. Берлинский // Киев. старина. – 1896. – Т. 55. – С. 407.

Його ж. Спроби організації історичної праці в Києві у першій половині XIX ст. // Україна. – 1929. – Т. 1–12. – С. 10–14.

Э...в [Стогов Э. И.] Очерки, рассказы и воспоминания // Рус. старина. – 1878. – Т. 22. – С. 618.

Энциклопедический словарь Центрально-Черноземной области. – Воронеж, 1934. – Т. 1. – С. 383.

Юбилей митрополита Евгения // Воронеж. епарх. вед. – 1868. – № 1. – С. 32–34.

Я. А. [Амфитеатров Я. К.] Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. (Некролог) // Сев. пчела. – 1837. – № 60. – 17 марта. – С. 239–240; № 61. – 18 марта. – С. 243–244; *Филарет (Амфитеатров Ф. Г.)* Евгений... // Временник ОИДР. – 1857. – Кн. 19. – С. 1–8: портр.

Ягич И. В. История славянской филологии. – СПб., 1910. – С. 161–163, 170, 219, 225, 226, 489.

Ямпольский И. М. Болховитинов // Муз. энциклопедия. – М., 1973. – Т. 1. – Стб. 519.

Batalden S. K. Catherine II's Greek Prelate Eugenios Voulgaris in Russia, 1771–1806. – New York: East European Monographs, Boulder Distributed by Columbia University Press, 1982. – P. 89, 110 (№ 61), 121 (№ 74), 132 (№ 65), 135 (№ 36), 156, 173.

Bibliografie analitique des ouvrages de mr M. F. Brosset. – SPb., 1887. – P. IX.

Bolchovitinov // Encyclopedia of Ukraine / V. Kubijovyc. – Toronto–Buffalo–London, 1985. – V. 1. – P. 264b.

Bolchovitinov // Ukraine: A Concise Encyclopedia / V. Kubijovyc. – Toronto, 1963. – V. 1. – P. 521b, 561b.

Brosset M. F. Notice des manuscripts Géorgiens // Nouveau journal asiatique. – 1833. – T. 12. – P. 161.

Idem. Notice sur la langue géorginne // Journal asiatique. – 1827. – T. 10. – P. 353.

Idem. Notice sur le mari russe de Thamar, reine de Géorgie // Bulletin de l'Academie des scientes de Saint-Petersbourg (Hist.). – 1844. – T. 1. – № 14–15. – Col. 221.

Idem. Recherches sur la poésie géorginne // Nouveau journal asiatique. – 1830. – T. 5. – P. 257–284.

Chronique géorginne / Traduite par M. [F.] Brosset. – Paris, 1830. – P. 103, 104.

Köppen P. I. Ueber Völker – und Länderkunde in Russland // Anzeigeblatt für Wissenschaft und Kunst zu den Jahrbüchern der Literatur. – 1822. – № 20. – S. 22.

Idem. Des Hofrathes Köppen Arbeiten und Reisen fur Slavische Sprache und Alterthum // Archiv für Geographie. – 1822. – № 53. – S. 284.

Krug Ph. Literarische Notizen. Neueste geschichtliche und archäologische Literatur Russlands // Anzeigeblatt für Wissenschaft und Kunst zu den Jahrbüchern der Literatur. – 1821. – № 14. – S. 2.

Pateryk Kijowsko-Pieczerski czyli opowieści o świętych ojcach w pieczarach Kijowskich położonych / Oprac. i przet. L. Nodzyńska. – Wrocław: W-wo Un-tu Wrocławskiego, 1993. – S. 5, 18–20, 22, 57, 154, 178, 230.

Saint-Martin A. J. Mémoires historiques et géographiques sur l'Arménie. – Paris, 1819. – V. 2. – P. 247, 249.

ЛІТЕРАТУРА ПРО БІБЛІОТЕКУ ТА АРХІВ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

Публікації матеріалів з бібліотеки та архіву митрополита

Автобиографическая записка Карамзина // Москвитянин. – 1841. – Кн. 1. – С. 38.

Вказ., що написано для М. М. Бантиша-Каменського, але пізніше Я. К. Грот випр., що для Є. О. Болховітінова (Записки 2-го отд. Имп. АН. – Т. 8. – Вып. 2. – Проток. – С. 97, 98).

Биография Д. И. Хвостова // Сухомлинов М. И. История Российской академии. – СПб., 1885. – Вып. 7. – С. 514–558.

Болховский А. Современное описание погребения императора Павла I / Публ. Е. Ф. Шмурло // Библиограф. – 1889. – № 8/9. – С. 169–178.

ІР НБУВ. – Ф. 312 : КСС. – № 646/592 (29).

Вид Званки // Маяк. – 1843. – Т. 8. – Кн. 15. – Смесь. – С. 40–41.

Гайворонский А. И., Кожемякин А. В. А. Н. Радищев и воронежцы // Подъем. – Воронеж, 1979. – № 6. – С. 138–140.

ІР НБУВ. – Ф. 312 : КСС. – № 465/596. – Арк. 74.

Дашкевич Н. П. Старейший список «Малороссийской Енеиды». Начальные строфы старейшего списка «Енеиды» // Чт. ИОНЛ. – 1901. – Кн. 15. – Вып. 1. – Отд. 2. – С. 33–42; Отд. 3. – С. 39–47.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 707/497. – Перецыганенная Енеида с русскаго языка на малороссийский 1794-го года октября 11 дня. – 30 л.

Рец.: Стешенко І. // ЗНТШ. – 1902. – Т. 45. – Кн. 1. – С. 21, 23–24.

Евгениевская псалтырь // Срезневский И. И. Древние памятники русскаго письма и языка. – Спб., 1863. – С. 451–472. – (Известия 2-го отд-я АН. – Т. 10. – Вып. 5).

Eugenioς Boulgaroς. Pragmateiai peri mousikhς. – Tergesth, 1868.

А. Димитрапопулос видав трактат Є. Булгаріса «Про музику», використавши оригінал: ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 128/601; Ф. 301: КДА. – № 414п.

Кононко Е. Н. Примечания на сочинения Державина (1808) // Вопросы рус. лит. – Львов, 1973. – Вып. 2 (22). – С. 107–116: Вып. 1 (23). – С. 81–83; 1975. – Вып. 1 (25). – С. 110–125.

Ее же. Рукописи Г. Р. Державина в Центральной научной библиотеке УССР // Рус. лит. – 1972. – № 3. – С. 74–85.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 706/496. – Примечания; Автобиография «Нечто о Державине».

Лекишвили С. С. Евгений Болховитинов и вопросы древнегрузинской культуры и истории // Памятники культуры. Новые открытия: Ежегодник 1983. – Л., 1985. – С. 30–37: ил.

Его же. Неизвестные архивные документы о Грузии в личном фонде Е. Болхо-

витинова // Науч.-инф. бюллетень Гл. архив. управления Груз. ССР. – 1977. – № 31–32. – С. 67–75 (груз.).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 18/727, 297/559.

Маслов С. И. Киевские экземпляры «Слова о полку Игореве» // Тр. ОДРЛ. – 1954. – Т. 10. – С. 251–253.

НБУВ ВС, Гр1570(1).

Махновець Л. Є. Як було відкрито «Слово о полку Ігоревім» // Веч. Київ. – 1953. – 27 січня. – С. 3.

Мединський Є. М. Братські школи України і Білорусії в XVI–XVII століттях. – К.: Рад. школа, 1958. – Додатки. – № 4–8. – С. 188–207 (Передрук з: Памятники... – 1846. – Т. 2).

Пальмов Н. Грамота царя Алексея Михайловича архиепископу Вологодскому и Белоезерскому Симону (1672) // Астрахан. епарх. вед. – 1911. – № 20.

ІР НБУВ. – Ф. 312. – № 427/68. – Арк. 6–7 зв.

Памятники Киевскаго Богоявленскаго братства // Памятники, изданные Врем. комиссиею для разбора древн. актов, высоч. утвержд. при Киев. воен., Подольск. и Волынск. ген.-губ. – К., [1846]. – Т. 2. – Отд. 1. – С. 1–2; 1–371; Изд. 2-е, доп. – К., 1897.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 445/179. – 147 арк.

Письма Феофана Прокоповича (1828–1829) // Тр. КДА. – 1865. – № 8. – С. 538–564 [8 од.].

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 436/602 [40 од.].

Реестр малороссийским делам старых и новых лет. (Найден между бумагами преосвященнаго митрополита Евгения, им же выписан в Москов. архиве иностр. коллегии) // Молодик на 1844 год: Укр. лит. сб. – Спб., 1844. – С. 223–239.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС, № 293/594. – Арк. 207–222.

Сборник материалов для исторической топографии Киева и его окрестностей / Изд. Врем. комиссии для разбора древ. актов. – К., 1874. – Отд. 3. – С. 3–4 (№ 1), 121–122 (№ 63), 158–159 (№ 71).

Суворов А. В. Тактика или Разговор с солдатами их языком после учения; известнаго знаменитаго героя // Друг просвещения. – 1806. – № 1.

Терновский Ф. А. Русское вольнодумство при импер. Екатерине II-й и эпоха реакции // Тр. КДА. – 1868. – Т. 3. – С. 129–133.

«Тетрадь записная, как пошли певчие дьяки под Азов...» // Воронеж. губ. вед. – 1849. – № 45, 46; *То же* // Древние грамоты и другие письменные источники, касающиеся Воронежской губернии и частью Азова / Изд. П. Второва. – Изд. 2-е. – Воронеж, 1850. – Т. 1. – С. 44–51.

Титов Ф. И. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской академии / С предисл., введ. и прим. протоиерея Ф. И. Титова. – Отд. 3 (1796–1869 гг.). – К., 1911. – Т. 2 (1804–1808 гг.). – С. XI, XIV, XX, XXI, XXV–XXXV, 3, 115 (№ 50), 116, 142 (№ 63); Т. 3 (1809–1812). – К., 1912. – С. CLXVII; Т. 4 (1813–1819). – К., 1913. – С. XVI, XVII, XXIX, L, LXI, 48, 49, 677–680.

Его же. Киевская академия в эпоху реформ (1796–1819 гг.). – К., 1912. – Вып. 2. – С. 6–15, 19–23, 26–28.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 453/178, 461/175.

Описи, згадки про окремі книги та рукописи

А. В-н [Пыпин А. Н.] Меценаты и ученые Александровского времени // Вестник Европы. – 1888. – Кн. 10. – Окт. – С. 719, 720, 725, 741–743.

Адаменко Н. Список «Енеїди» Івана Котляревського // Вісті АН УРСР. – 1938. – № 8/9. – С. 58–60.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 707/497. – Арк. 1–30.

Ананьева Т. Б. «Записки разные» митрополита Евгения Болховитинова: попытка прочтения в общебиографическом контексте // Медієвістика. Історія церкви, науки і культури. – К., 1997. – Вип. 1. – С. 78–79.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 18/727. – 142 арк.

Андриевский А. Днепровский перевоз в Киеве // Киев. старина. – 1897. – № 7. – С. 27.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 430/655. – Арк. 167–169.

Арсеньев А. В. Преосвященный спаситель древней письменности (Из воронежской старины) // Дон. – Воронеж, 1892. – № 20. – 20 февр.

Бантыш-Каменский Д. Н. Евгений Болховитинов // Словарь достопамятных людей русской земли. – СПб., 1847. – Ч. 2. – С. 8–9.

Барвінок В. Загальний огляд стародруків київських бібліотек // Бібліологічні вісті. – 1924. – Ч. 1/3. – С. 141, 145.

Опис б-к КСС, КДА, КДС без вказ. на Є. О. Болховітінова.

Бешенковский Е. Б. Жизнь Федора Эмина // XVIII век. Н. И. Новиков и общественно-литературное движение его времени. – М., 1976. – Сб. 11. – С. 187–188.

Бокачев Н. Ф. Описи русских библиотек и библиографические издания, находящиеся в исторической и археологической библиотеке Н. Бокачева. – СПб., 1890. – С. 96–97.

Бровкін А. Г., Шовкопляс І. Г. Фонди Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського: Коротка інформація. – К., 1993. – С. 12, 55.

Веселова Л. Ф. Возникновение и первый период существования библиотеки Казанской духовной семинарии // Книга в России. Век Просвещения: Тез. докл. 4-й Всесоюз. науч. конф. – Л., 1990. – С. 64.

Воскресенский Н. В. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий // Воронеж. юбил. сб. в память трехсотлетия г. Воронежа. – Воронеж, 1886. – Т. 2. – С. 613, 616, 618–619, 627–628, 632.

Выдержки из старых бумаг Остафьевского архива. Письма Н. М. Карамзина / Публ. П. А. Вяземского // Рус. архив. – 1866. – Стб. 231, 233, 234.

Вяземский П. П. Обзор московских книгохранилищ: Прил. к проток. зас. ОЛДП 10 ноября 1877. – СПб., 1877. – С. 13–14.

Гавриленко В. О. Українська сфрагістика: Питання предмета та історіографії. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 39–40.

Гайворонский А. И. Золотые Архивные Россыпи: Из истории Воронежского края (конец XVIII – начало XIX в.). – Воронеж, 1971. – С. 49–50: іл.

Гейченко С. С. У Лукоморья. – Изд. 3-е, доп. – Л.: Лениздат, 1977. – С. 283–284.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 99/100. – Арк. 260–284.

Голобуцький П. В., Жлудько Е. М. Фонди релігійної літератури і проблеми науково-бібліографічної роботи з ними: досвід ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України // Роль бібліотек монастирів, соборів та інших установ у розвитку культури України: Тези наук. конф. – К., 1993. – С. 78–79.

Голубев С. Т. История Киевской духовной академии (Период до-Могилянский). – [К., 1886]. – [Вып. 1]. – С. 23, 25, 26, 28–31; Приложения к сочинению «История Киевской духовной академии». – С. 1–17, 69–74.

Голубева О. Д. Хранители мудрости. – М.: Кн. палата, 1988. – С. 59, 95, 103, 212, 224, 225.

Горфункель А. Х., Николаев Н. И. Неотчуждаемая ценность: Рассказы о книжных редкостях университетской библиотеки. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1984. – С. 67.

Гребенюк В. П. Экземпляры первого издания «Слова о полку Игореве» в некоторых частных московских собраниях //Альм. библиофила. – М., 1986. – Вып. 21. – С. 50.

Гринкова Н. П. Евгениевская псалтырь как памятник русской письменности XI в. // Известия ОРЯС. – 1925. – Т. 29. – С. 289–306.

Грот Я. К. Из поездки в Воронеж. Провинциальная печать // Вестник Европы. – 1870. – Т. 6. – С. 141, 146, 147, 150, 152–159.

Данский А. Очерк жизни и ученых трудов Евгения, митрополита Киевского и Галицкого // Воронеж. лит. сб. – Воронеж, 1861. – Вып. 1. – С. 226, 239–244.

Дилецкий Н. Идеа грамматики мусикийской / Сост.: В. Протопопов. – М.: Музыка, 1979. – С. 492, 509–511 / Памятники рус. муз. искусства. – Вып. 7.

Дилецький М. Граматика музикальна / Упоряд. О. С. Цалай-Якименко. – К.: Муз. Україна, 1970. – С. 94 (№ 20).

Дмитриев Л. А. История первого издания «Слова о полку Игореве»: Материалы и исследование. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1962. – С. 53.

НБУВ ВС, Гр1570(1).

Его же. Нестареющее слово // В мире книг. – 1976. – № 7. – С. 87.

Дмитриев М. А. А. Ф. Лабзин // Рус. архив. – 1866. – Стб. 833.

Думитрашков К. Д. Исторические сведения о жизни и трудах митрополита Киевского Евгения (Болховитинова) // Руководство для сельск. пастырей. – 1867. – Т. 3. – № 51. – С. 616, 619.

Евгений // Книговедение: Энцикл. словарь. – М., 1981. – С. 178.

Евгений // Рус. портреты XVIII и XIX столетий. – СПб.: Изд. в. кн. Николая Михайловича, 1908. – Т. 4. – Тексты (№ 71).

Жуковская Л. П. Развитие славяно-русской палеографии (В дореволюционной России и в СССР). – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – С. 33, 40.

Жуковська Л. П. Гіпотези й факти про давньоруську писемність до XII ст. // Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI–XVIII ст. – К., 1981. – С. 16.

Журба О. І. Київська археографічна комісія 1843–1921: Нарис історії і діяльності. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 59.

Заболотских Б. Мстиславова грамота // Юность. – 1989. – № 10. – С. 60–64; портр.; факс.

Закревский Н. Описание Киева. – М., 1868. – Ч. 1–2. – С. 172, 598, 825.

Зорин А. Л., Нельзер А. С. Парадоксы чувствительности // Столетья не сотрут...: Русские классики и их читатели. – М., 1989. – С. 408.

И. М. [Максимович И.] Паломник Киевский, или Путеводитель по монастырям и церквам Киевским, для богомольцев, посещающих святыню Киева. – Изд. 4-е. – К., 1854. – С. 72, 73.

И. С. [Снегирев И. М.] Начертание жития митрополита Московского Платона. – 2-е изд. – М., 1831. – Ч. 2. – С. VII.

Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – СПб., 1871. – Вып. 1. – С. VI, XXIII, XXV, XXIX, 1, 7, 9, 20, 21, 23, 26, 33, 34, 97–99, 114, 120, 121, 131, 134, 136, 138, 141, 146, 187–188, 200: портр.

Его же. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – Спб., 1872. – С. 15, 30, 32, 37, 42–46, 53, 76, 102–103.

Иваск У. Г. Частные библиотеки в России. – Спб., 1912. – Ч. 1–2. – С. 80–81.

Иконников В. С. Опыт русской историографии. – К., 1891. – Т. 1. – Кн. 1. – Гл. 2. – С. 132–133; Гл. 5. – С. 151–154, 162, 175, 179–180, 195, 198, 205, 210, 212, 214, 219, 234; Гл. 6. – С. 403, 465, 519, 528, 578, 582, 597–600, 646–647, 679, 699, 733, 735, 739, 749–750, 752, 754–755, 760, 787, 798, 818, VIII, LIV, CLIX, CLXXI; Т. 1. – Кн. 2. – С. 982, 1156, 1168–1169, 1248.

История Государственной ордена Ленина Библиотеки СССР имени В. И. Ленина за 100 лет. 1862–1962. – М., 1962. – С. 11.

Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. – К., 1914. – 274 с.

Кауфман И. М. Русские биографические и библиографические словари. – 2-е изд. – М.: Гос. изд. культ.-просвет. лит., 1955. – С. 293–294.

Київський Болховітіновський збірник: Зб. тез доп. і наук. повідомлень на Міжн. укр.-рос. Болховітіновських читаннях, присв. 225-річчю від дня народження Є. О. Болховітінова (1767–1837) 8 січня 1993 р. – К., 1993. – С. 8, 18–19, 23, 26–29, 55, 59–60, 63, 100, 108, 112, 118.

Кл. Пр. Н. О. [Оглоблин Н. Я.] Число рукописей митрополита Евгения в Киево-Софийской библиотеке // Тр. КДА. – Т. 4. – № 12. – С. 651–658.

[Клевенский М. М.]. История библиотеки Московского публичного Румянцевского музея 1862–1917 гг. // История гос. ордена Ленина библиотеки СССР им. В. И. Ленина. – М., 1953. – Т. 1. – С. 11, 81.

Клейменова Р. Н. Книжная Москва первой половины XIX века. – М.: Наука, 1991. – С. 197.

Князев А. С. Деятельность высокопреосвященного Евгения митрополита Киевского на псковской кафедре // Киев. епарх. вед. – 1868. – № 3. – С. 119.

Козлов В. П. Доказательство «Словом» И. П. Елагина // Альм. библиофила. – 1986. – Вып. 21. – С. 90.

Его же. Кружок А. И. Мусина-Пушкина и «Слово о полку Игореве». Новые страницы истории древнерусской поэмы в XVIII в. – М.: Наука, 1988. – С. 67, 71–73, 161 (№ 62), 107, 263 (№ 6).

Его же. Тайны фальсификации. Анализ подделок исторических источников XVIII–XIX веков. – Изд. 2-е. – М.: Аспект-Пресс, 1996. – С. 95, 164–168, 262.

Кононко Е. Н. Болховитинов // Словарь русских писателей XVIII века. – Л., 1988. – Т. 1. – С. 121.

Ласунський О. Г. З рук Київського митрополита // Друг читача. – 1992. – 30 груд. – С. 3.

Лебедев Н. Памяти преосвященного Евгения (Болховитинова) бывшего еп. Вологодского, впоследствии митрополита Киевского // Вологод. епарх. вед. – 1918. – № 17/20. – Май. – С. 107–111; № 21/23. – Июнь. – С. 135–139.

Левицкий О. И. Опыт исследования о летописи Самовидца // Летопись Самовид-

ца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического» / Изд. Киев. врем. комиссии для разбора древ. актов. – К., 1878. – С. 7.

Лекишвили С. С. Евгений Болховитинов и вопросы древнегрузинской культуры и истории // Памятники культуры. Новые открытия: Ежегодник 1983. – Л., 1985. – С. 30–31, 34, 37: илл.

Его же. Неизвестные архивные документы о Грузии в личном фонде Е. Болховитинова // Науч.-инф. бюллетень Главного архив. управления Груз. ССР, 1977. – № 31–32. – С. 67–75. – (Груз.)

Літопис Самовидця / Вид. підг. Я. І. Дзира. – К.: Наук. думка, 1971. – С. 40.

Лотман Ю. М. Писатель, критик и переводчик Я. А. Галинковский // XVIII век. – М.; Л., 1959. – С. 231.

Любавин М. А. Благоприобретенное достояние митрополита // Невский библиофил: Альм. – СПб., 1997. – Вып. 2. – С. 91–97: портр.

Его же. К истории библиотеки Евгения Болховитинова // Актуальные проблемы теории и истории библиофильства: Тез. докл. науч.-практ. конф. – Л., 1982. – С. 39–40.

Его же. Издатель и типограф Семен Селивановский // Альм. библиофила. – 1981. – Вып. 10. – С. 154.

Его же. Лицейские учителя Пушкина и их книги. – СПб.: Сударыня, 1997. – С. 38.

М. М. [Мазаев М. Н.] Востоков // ЭСБЭ. – 1892. – Т. 13 (VII). – С. 284.

М. П. [Погодин М. П.] Вологда // Москвитянин. – 1842. – Ч. 4. – № 8. – С. 255–256.

Максимович М. А. Собрание сочинений М. А. Максимовича. – К., 1876. – Т. 1. – С. 241, 269–270, 340, 347, 525, 526, 802–803.

Его же. О первых временах Киевского Богоявленского братства. – К., 1869. – С. 8.

Его же. Письма о Киеве и воспоминания о Тавриде. – СПб., 1871. – С. 125–126.

Малышевский И. И. Деятельность митрополита Евгения в звании председателя Конференции Киевской духовной академии // Тр. КДА. – 1867. – Т. 4. – № 12. – С. 633–639, 648.

Маркевич Н. А. История Малороссии. – М., 1842. – Т. 5. – С. 95.

Мартынов И. Ф. Частные библиотеки в России XVIII в. // Памятники культуры. Новые открытия: Ежегодник 1975. – М., 1976. – С. 108, 115.

Маслов С. И. К истории изданий Киевского синопсиса // Сб. ОРЯС АН СССР. – Л., 1929. – Т. 101. – Ч. 3. – С. 347.

Маслов С. І. Етюди з історії стародруків. – К., 1928. – Вип. 11–12. – С. 20–21.

Його ж. Рукописи Софійської катедри в Київі // ЗНТШ. – 1906. – Т. 72. – Кн. 4. – С. 124, 128, 130–132, 135.

Його ж. Українська друкована книга XVI–XVIII вв. / УНІК. – К.: ДВУ, 1925. – С. 73.

Местность, занимаемая Киевской духовной семинарией // Киев. епарх. вед. – 1863. – № 9. – С. 251, 257–258.

Милюков П. Н. Главные течения русской исторической мысли. – Изд. 3-е. – СПб., 1913. – С. 199–200, 205–206.

Михайлов А. И. Баженов. – М.: Гос. изд-во лит. по строительству и архитектуре, 1951. – С. 6–7, 349 (№ 3, 7).

Моисеева Г. Н. Спасо-Ярославский хронограф и «Слово о полку Игореве». – Л., 1976. – С. 15.

Моисеева Г. Н., Крбец М. М. Йозеф Добровский и Россия / Памятники русской культуры XI–XVIII веков в изучении чешского слависта. – Л.: Наука, 1990. – С. 124, 231.

Нємчинов І. Повернення книжкових фондів // Літ. газета. – 1945. – 6 груд.

Николаев А. И. Евфимий Алексеевич Болховитинов, впоследствии Евгений, м. Киевский // Воронеж. епарх. вед. – 1868. – № 2. – С. 49.

Ничик В. М. Из истории отечественной философии конца XVII – начала XVIII в. – К.: Наук. думка, 1978. – С. 286 (№ 201, 205, 207).

Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 196.

Описание Киево-Софийского собора по обновлению в 1843–1853 годах. – К., 1854. – С. 84–85.

Острой О. С. История искусствоведческой библиографии в России (XI – начала XX вв.). – Л., 1991. – С. 71.

П. П. Л. [Лебединцев П. Г.] Описание Киево-Софийского кафедрального собора. – К., 1882. – С. 67–68, 94.

Перетц В. Н. Очерк библиотеки Киево-Софийского собора (Из записной книжки) // Лит. вестник. – 1901. – Т. 2. – № 6. – С. 121, 126 (№ 124, 126, 171, 172, 173, 341).

Петров Н. И. Библиотека б. Шодуара и вновь открытое древнее изображение св. Бориса и Глеба и, может быть, св. Владимира // Киев. старина. – 1888. – Т. 22. – Авг. – С. 36.

Его же. Краткое обозрение рукописей Киево-Софийской библиотеки. – К., 1901. – С. 5–11.

Пиотровская Е. К. Об одном списке «Учения о числах» Кирика Новгородца из собрания архива ЛОИИ АН СССР // Тр. ОДРЛ. – 1985. – Т. 40. – С. 379–382.

Письма М. П. Погодина к М. А. Максимовичу. С пояснениями С. И. Пономарева. – СПб., 1882. – С. 16, 23.

Полетаев Н. И. Дополнения к исследованию: «Труды митрополита Киевского Евгения Болховитинова по истории русской церкви» (Казань, 1889) // Правосл. собеседник. – 1891. – Ч. 3. – С. 87–88, 91–95, 98.

Его же. Разработка русской исторической науки в первой половине XIX столетия. – СПб., 1892. – С. 6, 7, 11–12, 14, 16, 23–25.

Его же. Труды митрополита Киевского Евгения Болховитинова по истории русской церкви. – Казань, 1889. – С. 14, 17, 19–21, 24, 43–44, 76–78, 102–104, 133–134, 170–171, 173–175, 351–364, 507, 512, 533, 536, 537, 539–560.

Его же. Ученый труд об ученом иерархе русской церкви (Критический этюд) // Правосл. собеседник. – 1888. – Дек. – С. 527–530, 533–538, 543–547, 549.

Прийма Ф. Я. «Слово о полку Игореве» в русском литературном процессе первой трети XIX века. – Л.: Наука, 1980. – С. 75, 81, 128.

Розенкампф Г. А. О Кормчей книге: введение к сочинению барона Г. А. Розенкампфа // Кеппен П. И. Материалы к истории просвещения в России. – СПб., 1827. – № 3. – С. 142–143; Окр. відб.: Спб., 1827. – С. 2–4.

Рец.: Biener F. A. Die collectionibus canonum ecclesiae graecae schediasma literarium. – Berlin, 1827. – S. 5, 8.

Его же. Обозрение Кормчей книги в историческом виде. – М., 1829. – С. 2–4, 16, 49, 87, 111.

Рукавицына Е. В. Библиографические замечания митрополита Евгения (Е. А. Болховитинова) на книгах из личной библиотеки // Библиотека–Информатизация–Наука: Тез. докл. науч. конф. – К.: ЦНБ, 1991. – Ч. 2. – С. 68–69.

Ее же. Личная библиотека митрополита Евгения (Е. А. Болховитинова), подаренная им Киеву // Книга в России: Век Просвещения: Тез. докл. 4-й Всесоюз. науч. конф. – Л.: БАН, 1990. – С. 66–68.

Ее же. Маргинальные записи митрополита Евгения на книгах из личной библиотеки // Евфимий Алексеевич Болховитинов и его творческое наследие: Сб. тез. докл. и науч. сообщений на Межд. рус.-укр. Болховитиновских чтениях, посв. 225-летию со дня рожд. – Воронеж, 1992. – С. 51–56.

Ее же. Редкие издания из библиотеки митрополита Евгения // Воронежское краеведение: опыт и перспективы развития: Мат-лы XII-й обл. науч.-практ. конф., 17 мая 1998 г. – Воронеж, 1998. – С. 12–13.

Рукавіцина Є. В. Бібліотека і архів митрополита Євгенія (Є. О. Болховітінова): Автореф. дис. канд. іст. н. – К., 1995. – 24 с.

Її ж. Бібліотека митрополита Євгенія (Є. О. Болховітінова) // Київ бібліофільський: Тези повідомл. 1-ї міськ. бібліоф. конф. 14–15 березня 1992 р. – С. 4.

Її ж. Євгеній Болховітінов і біобібліографія України // Бібліот. вісник. – 1995. – № 2. – С. 11–27.

Її ж. З історії бібліотеки митрополита Євгенія (Є. О. Болховітінова) // Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті: Міжн. наук. конф. 12–15 жовтня 1993 р. – К.: ЦНБ, 1993. – Ч. 2. – С. 131–132.

Сарбей В. Г. Митрополит Євгеній (Є. О. Болховітінов) // Київ. старовина. – 1993. – № 1. – С. 74.

Свиньин П. П. Извлечение из археологического путешествия по России Павла Свиньина в 1825 году // Тр. и зап. ОИДР. – М., 1826. – Ч. 3. – Кн. 1. – С. 200–201.

Соловьев А. В. Восемь заметок к «Слову о полку Игореве»: 8. Евгений Болховитинов // Тр. ОДРЛ. – Т. 20. – С. 385.

Соловьев С. Библиограф В. С. Сопиков // Древн. и новая Россия. – 1876. – Т. 1. – № 1. – С. 61, 62, 64.

Софонович Ф. Хроніка з літописців стародавніх / Підг., передм., комент. Ю. А. Мицика, В. М. Кравченка. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 17, 20, 22, 47.

Сперанский Д. А. Ученая деятельность Евгения Болховитинова митрополита Киевского // Рус. вестник. – 1855. – Т. 177. – № 5. – С. 163, 165–166, 168, 175, 177, 183, 190, 194–196.

Срезневский В. И. Древний славянский перевод псалтыри. – Спб., 1877. – Ч. 1. – С. 11–13.

Тихон Задонский // ЭСБЭ. – СПб., 1901. – Т. 65 (XXXIII). – С. 300.

Тукалевский В. Н. Н. И. Новиков и И. Г. Шварц // Масонство в его прошлом и настоящем. – [Б. м.], 1914. – С. 196.

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 192/416.

Фаворов Н. А. Речь, произнесенная на годичном торжественном собрании имп.

университета св. Владимира, 1867 года, 3-го сентября // Тр. КДА. – 1867. – № 8. – С. 255–262, 264–266, 268–270, 274, 279.

Чернухін Є. К. Грецькі акти в рукописних зібраннях ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України // Рукописна та книжкова спадщина України: Археогр. дослідження унік. архів. та бібл. фондів. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 220, 236.

Чтения 18 декабря 1867 г. в память митрополита Киевского Евгения. С приложениями. – СПб., 1868. – С. 5, 6, 15, 17, 23–24, 31, 37, 44–46, 48, 52–53, 55, 57, 58, 61, 62, 64, 70–72, 76, 79–80, 85, 91–93, 97–99, 102–105, 114, 118–119, 125, 126, 128, 130, 137, 139, 140, 142–144, 147, 150–155, 157–161, 164, 166–178, 180–183, 185–188, 191–193, 195–196, 227, 233, 238, 240–241, 245–288. – (Сб. ОРЯС. – 1868. – Т. 5. – Вып. 1).

Шамрай М. А. Лексикон словенороський як об'єкт книгознавчого дослідження // Питання східно-слов'янської лексикографії XI–XII ст.: Тези доп. – К., 1979. – С. 158.

НБУВ ВС, Кир 1111п.

Шмурло Е. Ф. Заметка об отношениях Киевскаго митрополита Евгения к Державину до личнаго знакомства с поэтом // Библиограф. – 1887. – № 2. – С. 18–22; Окр. відб.: СПб., 1887.

Его же. Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни. 1767–1804. – СПб., 1888. – С. XXXIV, LXVII–LXVIII, 2, 58, 63, 106, 107, 124, 140–141, 152–155, 158–159, 162–163, 165, 167–170, 172, 173, 195, 292–294, 304, 338, 341–347, 360–361, 365, 396–397, 440.

Шодуар С. И. Обозрение русских денег и иностранных монет, употреблявшихся в России с древних времен / Пер. с фр. В. А[настасевич]. – СПб., 1837. – Ч. 1. – С. III.

Шугуров М. Еще о годе рождения Карамзина // Рус. архив. – 1866. – Стб. 1505.

Я. А. [Амфитеатров Я. К.] Евгений, митрополит Киевский и Галицкий // Сев. пчела. – 1837. – № 61. – 18 марта. – С. 243–244; *Филарет (Амфитеатров Ф. Г.)* Евгений... // Временник ОИДР. – 1857. – Кн. 19. – С. 3–4.

Batalden S. K. Catherine II's Greek Prelate Eugenios Voulgaris in Russia, 1771–1806. – New Jork: East European Monographs, doulder Distributed by Columbia University Press, 1982. – P. 121 (№ 74), 135 (№ 36), 156.

L. Tymko Padura // Kraj. – Pb., 1902. – № 4. – Pismo dod.: Życie i sztuka.

Rr. [Rehor F.] Kijevsky denik «Źizn i iskusstvo» // Slovansky prehled. – 1899. – S. 399.

КАТАЛОГИ ТА ПОКАЖЧИКИ, В ЯКИХ ЗГАДУЮТЬСЯ КНИГИ, РУКОПИСИ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

Евфимий Алексеевич Болховитинов (1767–1837): Труды и литература о нем в фондах библиотеки Воронежского университета: Каталог / Сост.: Н. М. Федосова; Вст. ст.: И. В. Подкопаева. – Воронеж, 1993. – 59 с.: ил.; 50 нумер. экз.

Рец.: Кожемякин А. В. Слово о Е. Болховитинове // Библиография. – 1994. – № 2. – С. 132–133.

Буланин Д. М., Шашков А. Т. Описание собраний сочинений Максима Грека // Буланин Д. М. Переводы и послания Максима Грека: Неизданные тексты. – Л., 1984. – С. 222 (№ 2), 226 (№ 6).

ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 176/673, 463/597.

Востоков А. Х. Свод наблюдений Востокова о рукописях из описания рукописей Румянцевского музея: А. Описание Евгениевских рукописей / Сост. А. Н. Пыпин // Учен. записки 2-го отд. Имп. АН. – 1856. – Кн. 2. – Вып. 2. – С. 59–74; Филологические наблюдения А. Х. Востокова / Изд. И. Срезневского. – Пб., 1865. – С. 135–140; ... // СОРЯС. – 1873. – Т. 5. – Вып. 2. – С. 6–23.

Гнатенко Л. А. Просвітителі Кирило і Мефодій у писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України: Каталог рукописів другої половини XV – першої чверті XX ст. – К., 1995. – С. 53, 62, 70, 71 (№ 29, 41, 57, 59).

Грецькі актові документи і листи: З фондів ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН УРСР: Каталог рукописів XVI–XIX ст. / Уклад. Є. К. Чернухін. – К., 1991. – С. 18–19 (№ 8).

ІР НБУВ. – Ф. 301: КДА. – № 405п.

Дубровина Л. А. «История о Казанском царстве» (Казанский летописец): Списки и классификация текстов. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 133.

Ее же. Списки Казанского летописца в отделе рукописей ЦНБ АН УССР // Рукоп. фонды Центр. науч. б-ки им. В. И. Вернадского. – К., 1989. – С. 88, 93.

Записки Общества истории и пр. Заседание первое, февраля 9-го дня, 1815 года // Записки и тр. ОИДР. – 1824. – Ч. 2. – С. 6–10, 12–13, 17–18, 27, 51–52, 63, 78.

Каталог документів з історії Києва XV–XIX ст. / Упоряд.: Г. В. Боряк, Н. М. Яковенко. – К.: Наук. думка, 1982. – С. 14, 24, 34–36, 38, 41, 78, 82, 84, 91, 99, 122–123, 132, 167, 168 (№ 5, 8, 14, 16, 33, 47, 267, 294, 295, 306, 354, 566, 567, 632).

Кеппен П. И. Список русским памятникам, служащим к составлению истории художеств и отечественной палеографии, собранным и объясненным Петром Кеппеном. – М., 1822. – С. 22–24, 28–33, 35, 55, 61, 65, 74, 87–88, 108 (№ 19, 20, 33, 93, 148).

Лебедев А. Рукописи Церковно-Археологического музея императорской Киевской духовной академии. – Саратов, 1916. – Т. 1. – С. 110–111, 125, 224, 233, 250–251, 261, 280, 312, 335, 338 (№ 252, 298–299, 546, 600, 618, 620, 654, 669, 685, 695, 696).

Описание рукописного отделения Библиотеки императорской Академии наук / Сост.: В. И. Срезневский, Ф. И. Покровский. – СПб., 1910. – Т. 1. – С. 57–58; 1915. – Т. 2. – С. 104.

Памяти митрополита Евгения Болховитинова. 1837–1912: Каталог V юбилейной очередной выставки. – Воронеж: Изд. Воронеж. учен. архив. комиссии, 1912. – С. 11 (паг. 2-а).

Петров Н. И. Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1875. – Вып. 1. – С. 4, 49–51, 156, 206–214, 246, 279; 1877. – Вып. 2. – С. 315, 370–371, 380–384, 394, 425, 439 (№ 114, 117, 208, 220, 245, 286, 299, 384, 405, 413, 414, 434, 435, 438, 513).

Его же. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Собрание рукописей Московского митрополита Макария (Булгакова), Мелецкого монастыря на Волыни, Киево-Братского монастыря и Киевской духовной семинарии. – М., 1892. – Вып. 1. – С. 242, 273, 274, 292 (№ 222, 223, 225, 278); Собрания рукописей Киево-Печерской лавры, киевских монастырей Златоверхо-Михайловского, Пустынно-Николаевского, Выдубицкого и женского Флоровского и Десятинной церкви. – М., 1897. – Вып. 2. – С. 11, 34, 110, 124–127, 129 (№ 15, 17, 75, 336, 388, 390, 393, 394, 404, 414); Библиотека Киево-Софийского собора. – М., 1904. – Вып. 3. –

С. II–IV, 1–5, 7–9, 13, 14, 16, 17, 20, 25–28, 31, 32, 39, 42, 53–57, 64–67, 72–79, 93–145, 151–165, 170, 181–205, 213, 216–217, 220–229, 254, 256–257, 262–263, 272–274, 289, 296–300, 305–306 (№ 3–6, 9, 12, 13, 16, 18–24, 39, 44, 45, 51, 54, 56–58, 73, 99, 103, 106, 108, 110, 124–129, 153, 155, 163, 165, 170–179, 183, 187, 189, 190, 192–194, 219–221, 223–231, 233, 234, 236–239, 241–245, 247, 250, 253, 254, 256, 257, 259, 263, 267, 268, 282–287, 290, 292, 310, 313, 316–320, 322–327, 329–334, 336–354, 356–364, 369–374, 376, 377, 380–384, 387, 388, 390–395, 399, 401–404, 408, 413–419, 423–428, 430–434, 436–443, 445, 452–475, 477–479, 495, 496, 500, 501, 505–509, 511–516, 518–528, 530–532, 584, 585, 592, 593, 607, 611, 638, 643, 644, 646, 686, 703–712, 714, 716, 730, 733, 734.

Русская книга XVI–XVIII веков в фондах Вологодской областной библиотеки им. И. В. Бабушкина. – Вологда, 1980. – С. 154, 162 (№ 162, 514).

Сковорода Г. С. Повне зібрання творів у 2-х т. – К.: Наук. думка, 1973. – Т. 2. – С. 502.

ІР НБУВ. – Ф. 312 : КСС. – № 192/416. – Арк. 175–204.

Смирнов-Сокольский Н. Моя библиотека: Библиогр. описание. – В 2-х т. – М.: Книга, 1969. – Т. 2. – С. 147 (№ 2044).

Справочник научного работника: Архивы, документы, исследователь / Авт.-сост.: Гроссман Ю. М., Кутик В. Н. – Изд. 2-е, пер. и доп. – Львов: Изд-во при Львов. гос. ун-те «Вища школа», 1983. – С. 119, 171.

Строев П. М. Библиотека Императорского Общества истории и древностей российских. – М., 1845. – С. 8–9, 28, 35, 36, 109–110, 113, 130 (1. – № 22, 70, 99, 227, 239, 290); С. 170, 173, 182, 186, 188, 199, 208, 218, 224, 274 (2. – № 262, 295, 406, 456, 480, 481, 609, 617, 666, 703, 761, 828).

Фонды редких и ценных изданий (книжных памятников) в библиотеках РСФСР: Указатель / ГБЛ, НИО. – М., 1990. – С. 65, 132.

Шимкевич Ф. С. Описание рукописей, находящихся в библиотеке Киевской духовной академии // Вестник Европы. – 1830. – Ч. 173. – № 17/18. – С. 138–144.

Шмурло Е. Ф. Библиографический список литературных трудов Киевского митрополита Евгения. – СПб., 1888. – 76 с. (№ 1–91).

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ, У ЯКИХ ЗГАДУЮТЬСЯ ТВОРИ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА ТА ЛІТЕРАТУРА ПРО НЬОГО

Антикварная книжная торговля П. Шибанова. Русские книги с портретами и портретами на отдельных листах. – М., 1891. – Вып. 42 (№ 339[3]); Каталог русских книг, старых и новых, замечательных и редких. – М., 1894–1896. – Вып. 62 (№ 132, 133), 64 (№ 132), 66 (№ 75, 309, 317), 68 (№ 328), 69 (№ 151, 208); Новые приобретения. – М., 1900–1907. – Вып. 98 (№ 173а), 112 (№ 134, 333, 354), 114 (№ 9), 115 (№ 89, 382), 121 (№ 177), 124 (№ 192), 127 (№ 92), 128 (№ 9, 392а), 130 (№ 370, 503), 132 (№ 59, 90, 91), 158 (№ 193); Новые приобретения большею частию из собрания известного библиофила Я. Ф. Березина-Ширяева. – М., 1905. – Вып. 116 (№ 109, 184, 351, 406); Новые приобретения. Библиотека проф. С. М. Шпилевского. – М., 1909. – Вып. 148 (№ 483а), 150 (№ 391, 392); Ценные книги и автографы замечательных лиц. – М., 1909. – Вып. 149 (№ 22, 191).

Белокуров С. А. Указатель ко всем периодическим изданиям Общества истории и древностей российских при имп. Московском университете. 1815–1883 гг. – М., 1883. – С. 17, 19, 23, 26, 37, 47, 54, 60, 127, 162, 171 (№ 162, 200, 265, 317, 505, 660, 783, 784, 891, 1835, 2327).

Березин-Ширяев Я. Ф. Материалы для библиографии или Обозрение русских и иностранных книг, находящихся в библиотеке любителя исторических наук и словесности N. N. – СПб., 1868. – Кн. 3. – С. 48; Кн. 8. – С. 70–72; Описание русских и иностранных книг, находящихся в библиотеке любителя исторических наук, литературы и художеств N. N. или Дополнительные материалы для библиографии, содержащие в себе разные сведения о книгах, их содержании и авторах с указанием на книги особенно замечательные и редкия. – СПб., 1873. – С. 167–168, 189–190, 200, 226, 297–298; Дополнительные материалы для библиографии или Описание русских и иностранных книг, гравюр и портретов, находящихся в библиотеке любителя N. N. с кратким изложением содержания некоторых сочинений, с биографическими сведениями о их авторах и с указаниями на книги замечательныя и редкия. – СПб., 1876. – С. 35, 264; Последние материалы для библиографии или Описание книг, брошюр, художественных изданий, гравыюр и портретов, русских и иностранных, находящихся в библиотеке любителя N. N. – СПб., 1884. – С. 9, 182.

Библиографические материалы: Опись книг, брошюр и статей библиотеки сенатора Н. П. Смирнова. – СПб., 1898. – С. 112, 372, 397 (№ 2855, 1437–1440, 1570).

Библиографический указатель литературы по русскому языкознанию с 1825 по 1880 год. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – Вып. 3. – С. 42, 122.

Библиография по истории СССР. – М., 1930. – С. 65, 67, 68, 86, 104.

Битовт Ю. Ю. Редкие русские книги и летучие издания XVIII века. – М., 1905. – С. 506, 533 (№ 2489, 2614).

Болховитинов // Ими гордится Воронежская земля: Биобиблиографический указатель. – Воронеж, 1967. – Вып. 2: Деятели науки и техники. – С. 47–48.

Булич С. К. Очерк истории языкознания в России. – СПб., 1904. – Т. 1 (XVIII–1825 г.). – С. 359.

Бурцев А. Е. Обстоятельное библиографическое описание редких и замечательных книг, брошюр, художественных изданий, старых и новых рукописей, гравюр, грамот, портретов, лубочных картинок, указов и разных летучих листов, с пояснительными замечаниями и полными перепечатками более редких книг и др. библиографических материалов. – Спб., 1901. – Т. 3. – С. 3, 40, 41, 110–111 (№ 583, 600, 604, 712); Т. 4. – С. 171–172 (№ 1207); Т. 6. – С. 181–182 (№ 1973).

Сергей Николаевич Введенский (1867–1940): Биобиблиогр. указатель / Сост., авт. вст. ст.: Акиньшин А. Н., Федосова Н. М. – Воронеж, 1997. – С. 25, 38, 39, 52 (№ 64, 149, 150–152, 156, 158, 257, 260).

Веселовские А. и А. Вологжане-краеведы: Источники словаря. – Вологда: Гос. изд-во, ВО, 1923. – С. 119–122, 129, 156 (№ 41, 108, 112, 125, 138, 149, 151, 257, 259).

Вомперский В. П. Словари XVIII века. – М.: Наука, 1986. – С. 74, 121, 131 (№ 162).

Воронежу – 400 лет: Указатель литературы. 1945–1984 гг. – Воронеж, 1985. – С. 140.

Всеобщая библиотека России или Каталог книг для изучения нашего отечества во всех отношениях и подробностях, собранных А. Д. Чертковым – Изд. 2-е, испр. и слишком вдвое умнож. – М., 1863. – Отд. 1. – История. – Стб. 3, 62, 63, 114, 123, 144, 145, 2388 (№ 8, 345, 350, 566, 619, 752, 754, 1250, 1262, 1263).

Гавриил (Воскресенский В. Н.) История русской философии. – Изд. 2-е. – Казань, 1840. – Ч. 6. – С. 82–83.

Геннади Г. Н. Литература русской библиографии: Опись библиографических книг и статей, изданных в России. – СПб., 1858. – С. 21, 63, 65, 66, 113, 144, 153, 162 (№ 35, 248, 258, 260, 490, 615, 711, 756).

Г. Г. [Геннади Г. Н.] Список русских анонимных книг с именами их авторов и переводчиков: Дополнение к каталогам русских книг Сопикова, Плавильщикова, Смирдина, Ольхина, Глазунова и Базунова. – СПб., 1874. – С. III, 4, 12, 16, 17, 22–25, 28, 30, 33, 35–37, 40, 43–46.

Его же. Справочный словарь о русских писателях и ученых, умерших в XVIII и XIX столетиях, и список русских книг с 1725 по 1825 год. – Берлин; М., 1876. – Т. 1. – С. 330–333.

Государственная публичная библиотека имени М. Е. Салтыкова-Щедрина (1814–1986): Библиографический указатель. – Л., 1988. – Ч. 2. – С. 128 (№ 4906).

Гриневич А. Алфавитный указатель к периодическим изданиям Имп. Общества истории и древностей российских при Московском университете, 1815–1862. – М., 1862. – С. 13, 15, 27, 35, 36, 52, 58, 72 (№ 285, 327, 568, 779, 803, 884, 901, 1145, 1265).

Дилакторский П. А. Опыт указателя литературы по Северному краю с 1796 г. по 1904 г. – Вологда, 1921. – С. 3, 6, 70–71, 83–84 (№ 34, 38, 105, 1470, 1481, 1692, 1717, 1736, 3188, 3216).

Зверев С. Книги, брошюры и листы Воронежской печати // Тр. Воронеж. архив. комиссии, 1904. – Вып. 2. – С. 2, 6, 16, 17.

История дореволюционной России в дневниках и воспоминаниях: Аннотированный указатель книг и публикаций в журналах. – М.: Книга, 1976–1989. – Т. 1. – С. 228 (№ 823); Т. 2. – Ч. 1. – С. 90, 131 (№ 392, 694); Т. 2. – Ч. 2. – С. 89 (№ 2760); Т. 3. – Ч. 2. – С. 253 (№ 3889); Т. 5. – Ч. 2. – С. 38 (№ 136).

История исторической науки в СССР. Дооктябрьский период: Библиография. – М.: Наука, 1965. – С. 40, 108, 233–235, 436, 690 (№ 481, 1646, 3855–3896, 7304, 7565).

История русской литературы XVIII века: Библиографический указатель / Сост. В. П. Степанов, Ю. В. Стенник. – Л.: Наука, ЛО, 1968. – С. 38, 39, 59, 123, 199, 212, 246, 247, 249, 251 (№ 318, 320, 321, 400, 1936, 3433, 3714, 4396, 4406, 4432, 4443).

История СССР: Указатель книг и статей, вышедших в 1877–1917 гг. – М., 1957. – Вып. 1. – С. 38–40; Указатель советской литературы (1917–1952). – М., 1956. – Т. 1. – С. 16.

Источники словаря русских писателей / Под ред. С. А. Венгерова. – Пг., 1910. – Т. 2. – С. 336–340.

Історія Києва: Бібліографічний покажчик / Упоряд. Шеліхова Н. М. – К., 1958. – Т. 1. – Вип. 1. – С. 47, 120, 132, 202 (№ 265, 737, 826, 1227); Т. 1. – Вип. 2. – К., 1959. – № 1666, 1717.

Каталог книг библиотеки имп. университета св. Владимира. – К., 1855–1858. – Т. 2. – С. 127 (№ 14768); Т. 3. – С. 149, 159 (№ 24239, 24566); Т. 4. – С. 169, 310 (№ 35516, 40099); Т. 5. – С. 100 (№ 46101, 46102).

Каталог русской книги гражданской печати 1708–1825 гг. / Гос. ист. б-ка УССР; Сост.: Олифанова Г. Е., Горулько Л. И. – К., 1974. – С. 120, 121, 150, 249–250, 386 (№ 343, 344, 441, 442, 734, 1110).

Кауфман И. М. Русские биографические и биобиблиографические словари. – М.: Гос. изд-во культ.-просвет. лит., 1955. – С. 60, 633, 200, 242, 282–283, 288–294, 311, 315, 316 (№ 83, 93, 372, 518, 651, 660–665, 690, 699, 700).

Іван Котляревський: Бібліографічний покажчик. 1798–1961 / Упоряд. М. О. Мороз. – К.: Наук. думка, 1969. – С. 48, 55, 71, 98, 252 (№ 283, 328, 436, 649, 2149).

Крыловский А. С. Систематический каталог книг библиотеки Киевской духовной академии. – К., 1892. – Т. 1. – Вып. 2. – С. 345 (№ 5217–5219); 1912. – Т. 4. – Вып. 10–11. – С. 141 (№ 21502).

Лазаревский А. Указатель источников для изучения Малороссийского края. – СПб.. 1858. – Вып. 1. – С. 14, 20, 23–26, 30, 40, 64, 66 (№ 37, 69, 85, 86, 98, 99, 103, 124, 172, 314, 316).

Ламбин П., Ламбин Б. Русская историческая библиография. – СПб., 1861–1884; 1856. – С. 39 (№ 501); 1857. – С. 76, 79 (№ 1186, 1227); 1858. – С. 76 (№ 1070); 1859. – С. 13 (№ 157); 1860. – С. 15 (№ 179); 1861. – С. 96 (№ 1669); 1862. – С. 105, 107 (№ 1751, 1782, 1783); 1863. – С. 98 (№ 2241); 1864. – С. 156, 165 (№ 3171, 3385).

Леонтович Ф. И. История русского права: Литература истории русского права. – Варшава, 1902. – Вып. 1. – С. XXXIV, 5, 36, 37, 88, 107, 229, 260, 305, 306, 321, 340, 343, 429, 464, 538, 566–567 (№ 47, 468, 484, 1297, 1558, 3342, 3823–3825, 4387, 4396, 4397, 4582, 4867, 4905–4910, 6101, 6589, 7527, 7962, 7968, 8319, 8320).

Литвинов В. В. Библиографический указатель литературы о святителе Тихоне

Задонском и обзор изданий его творений // Воронеж. старина. – 1911. – Вып. 10. – С. 222–224.

Его же. Указатель по изучению Воронежской губернии (1703–1927 гг.). – Воронеж, 1928. – Вып. 1. – С. 4.

Масанов И. Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей. – М.: Изд-во Всес. кн. палаты, 1956. – Т. 1. – С. 253, 356, 357; 1957. – Т. 2. – С. 313; 1960. – Т. 4. – С. 176.

Материалы для истории просвещения в России, собираемые Петром Кеппеном, членом разных ученых обществ. Обозрение источников для составления истории российской словесности. – СПб., 1819. – № 1. – С. 20–21, 46–48, 64 (№ 20, 92); Библиографические листы 1825 года. – СПб., 1826. – № 2. – С. 1, 10, 212, 305, 442, 504.

Межов В. И. Русская историческая библиография за 1865–1876 включительно. – СПб., 1882–1888. – Т. 1. – С. 122, 201, 2202 (№ 3459–3466, 4730, 4733); Т. 2. – С. 48, 179–181, 194, 278, 352 (№ 13845, 19200–19256, 19258, 19557, 21498, 23199); Т. 3. – С. 220, 331 (№ 32427, 34827); Т. 4. – С. 55, 30, 57, 84–88, 93, 98, 345, 377 (№ 36828, 37248, 37888, 38997, 39019, 39020, 39022, 39047, 39107, 39110, 339173, 39177, 39203, 39207, 39210, 39270, 39274, 39359, 39360, 43759, 43760, 44247); Т. 5. – С. 220, 2800 (№ 32427, 52031); Т. 6. – С. 443 (№ 65811); Т. 7. – С. 211.

Минцлов С. Р. Обзор записок, дневников, воспоминаний, писем и путешествий, относящихся к истории России и напечатанных на русском языке. – Новгород, 1911–1912. – Вып. 1. – С. 129, 133 (№ 739, 793); Вып. 2–3. – С. 14, 44, 46, 65, 99 (№ 1160, 1527, 1566, 1782, 2139).

Полетаев Н. Труды митрополита Киевского Евгения Болховитинова по истории русской церкви. – Казань, 1889. – С. 2–6, 34–36.

Пономарев С. И. Материалы для биографии митрополита Евгения: Хронологический список всех сочинений и переводов митр. Евгения, как помещенных в журналах, так и отдельно изданных, а также изданий, им совершенных // Тр. КДА. – 1867. – № 8. – С. 293–299, 200–253; Окр. відб.: К., 1867.

Рейсер С. А. Хрестоматия по русской библиографии с XI века по 1917 г. – М.: Гос. изд-во культ.-просвет. лит., 1956. – С. 54–56, 80, 102, 122.

Роспись содержанию «Русского архива за первые пятнадцать лет его издания. 1863–1877. – М., 1877; 1863. – Стб. 59–60, 86; 1864. – Стб. 230; 1865. – Стб. 1491, 1492, 1495; 1866. – Стб. 231, 233, 234, 833, 1505; 1867. – Стб. 381; 1868. – Стб. 941–942; 1869. – Стб. 926; 1870. – Стб. 769–880, 1199, 1768–1774, 1350, 1351; 1872. – Стб. 1862; 1873. – Стб. 388–392, 970–974, 1016; 1874. – Кн. 1. – Стб. 421; Кн. 2. – Стб. 295, 441; Кн. 3. – Стб. 444, 459.

Русские анонимные и подписанные псевдонимами произведения печати (1801–1926): Библиографический указатель / ГПБ. – Л., 1977. – Вып. 1. – С. 103, 105, 106, 108–1098, 145–147, 156 (№ 746, 747, 761, 767, 782, 1048, 1056, 1129); 1978. – Вып. 2. – С. 48, 57, 59, 661–663, 79, 114 (№ 1660, 1737, 1748, 1750, 1762, 1775, 1779, 1915, 2183); 1979. – Вып. 3. – С. 20, 66, 127 (№ 2574, 2938).

Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века. – 1725–1800 / Гос. б-ка им. В. И. Ленина. – М.: Книга, 1962–1975. – Т. 1. – С. 389 (№ 2519); Т. 2. – С. 51, 216–217, 319, 389–390 (№ 3020, 4043а, 4706, 5127); Т. 3. – С. 43, 224, 233–234, 249, 287, 420, 424 (№ 6025, 7240, 7292, 7387, 7700, 8535, 8560); Т. [6: Дополнения]. – С. 35, 83, 122, 125 (№ 180, 717–718; [Уточнения к т. 3]: № 7292, 8535).

Семенников В. Библиографический список книг, напечатанных в провинции со времени возникновения гражданских типографий по 1807 год // Рус. библиофил. – 1912. – № 2. – С. 48; № 3. – С. 43, 51–53 (№ 4, 5, 9, 11, 12); Окр. відб. – СПб., 1912. – С. 47 (XVI. – № 4, 5, 9, 11, 12).

Систематический каталог книг библиотеки Киево-Печерской лавры / Сост. Михаил. – К., 1908. – Т. 1. – С. 103, 226, 246 (№ 1173, 1174, 3078, 3349, 3350); Т. 2. – С. 59, 99, 134, 136, 141, 145, 181, 189, 259, 307, 308, 343 (№ 5031, 5557, 5964, 5981, 6057, 6106–6108, 6587–6590, 7578, 8226, 8689).

Систематический каталог книг библиотеки высокопреосвященного Флавиана, митрополита Киевского и Галицкого. – К., 1910. – С. 262, 341, 354, 400, 484 (№ 33561, 4721, 4889–4891, 5531, 5532, 6576).

Систематический указатель статей, помещенных в журнале «Труды Имп. Киевской духовной академии» за 1860–1904 гг. – К., 1905. – С. 140–141.

Смирнов-Сокольский Н. Моя библиотека: Библиографическое описание. – В 2-х т. – М.: Книга, 1969. – Т. 1. – С. 60, 61, 228, 383, 463, 498 (№ 521, 952, 1215, 1321); Т. 2. – С. 51, 132, 147, 324 (№ 1626, 2009, 2044, 3803).

Собко Н. Русские и славянские календари и месяцесловы за 100 лет (1725–1825). – Берлин, 1880. – С. 23.

Список печатным книгам, рукописям, медалям, монетам и вещам различным, принадлежащим Обществу истории и древностей российских, состоящему при имп. Московском университете. – М., 1827. – С. 16 (№ 15), 19 (№ 40), 31 (№ 36), 33 (№ 57), 35 (№ 3), 36 (№ 4, 5), 44 (№ 21–26), 45 (№ 27, 28), 49 (№ 64, 65).

Страницы воронежской истории: Библиографическое описание. – Воронеж, 1985. – С. 54–55.

Українська сфрагістика: Анотований бібліографічний покажчик / Упоряд. В. О. Гавриленко. – К., 1991. – Вип. 14. – С. 15, 33.

Фольклор Воронежского края: Биобиблиографический указатель. – Воронеж, 1965. – С. 4.

Ченцов Е. Ф. Восстание декабристов: Библиография. – М.; Л.: Гос. изд-во, 1929. – С. 7, 23, 110, 146, 150 (№ 17, 77, 453, 604, 737).

Шведова О. И. Историки СССР: Указатель печатных списков их трудов. – М.: Всес. кн. палата, 1941. – С. 51–52.

Шмурло Е. Ф. Библиографический список литературных трудов Киевского митрополита Евгения Болховитинова // Библиограф. – 1887. – № 8–9. – С. 89–95; № 12. – С. 122–126; 1888. – № 1. – С. 20–29; № 2. – С. 75–86; № 4. – С. 175–184; № 5–6. – С. 224–240; Окр. відб: Спб., 1888. – Вып. 1. – 76 с. (№ 1–91).

Его же. Митрополит Евгений как ученый. Ранние годы жизни. 1767–1804. – Спб., 1888. – С. I–LI.

Шторх Ф., Аделунг Ф. Систематическое обозрение литературы в России в течение пятилетия с 1801 по 1806 год. – СПб., 1810. – Ч. 1. – С. 30, 32, 39, 42, 122, 123 (№ 212, 224, 280, 290, 291, 748, 750).

Arnim M. Internationale Personalbibliographie 1800–1943. – 2 Auflage. – Stuttgart, 1944. – Bd. 1.

Dictionnaire de théologie catholique contenant l'exposé des doctrines de la théologie catholique leurs preuves et leur histoire. – Paris, 1903. – Vol. 2.

Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques. – Paris, 1930. – Vol. 9.

IBN Index bio-bibliographicus notorum hominum. Pars C. – Osnabrück: Biblioverlag, 1973. – S. 1, 199, 200, 213, 343, 346, 416, 417, 421, 464, 471, 509, 537; 1980. – S. 10068 (№ 0003[1], 1664[4], 1673[2], 1725[2], 1744m, 3311m[7], 3385, 3824[1], 3825[1], 3849[1-2], 3850[5], 4298[9], 4346[2], 4575, 4766m).

Marinelli-König G. Russland in den Wiener Zeitschriften und Almanachen des Vormärz. 1800–1848. – Wien, 1990. – S. 267–268.

Vaperau G. Dictionnaire universel des litteratures contenant. 1: Des notices sur les écrivains de tous les temps et de tous les pays. 2. La theorie et l'histoire des différents genres de poésie et de prose. 3. La bibliographie générale et particuliere. – Paris, 1876.

ІКОНОГРАФІЯ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

Живопис

Росія

Воронеж, художній музей, автор – акад. І. С. Бугаєвський-Благодарний (СПб., 1826).

Псков, Пушкінський історико-культурний заповідник (Святогорський монастир).

Санкт-Петербург, Пушкінський Дім (ІРЛІ, музей): автор О. О. Калашников (СПб., 1837, копія з портр. І. С. Бугаєвського-Благодарного).

Україна

Національний історико-культурний заповідник «Києво-Печерська лавра» (3 варіанти).

Житомирський обласний красзнавчий музей: автор К. С. Павлов? (Catalogue de la Galeri bar. S. de Chaudoir, № 79).

Музей історії м. Києва.

Гравюри, літографії

Собрание новых русских сочинений и переводов в прозе, вышедших в свет с 1823 по 1825 год. – Спб., 1826. – Ч. 2. – Грав. И. Степанов, рис. О. Остерейх.

Портреты именитых мужей российской церкви с приложением их кратких жизнеописаний / Изд. П. П. Бекетова. – М., 1843. – Грав. А. А. Осипов.

Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий: Сборник материалов для биографии митрополита Евгения, изданный в память столетняго юбилея его рождения 18 декабря 1767 – 1867 г. – Спб., 1871. – (Фронтиспіс: кольорова літографія портрета І. С. Богаєвського-Благодарного).

Ливанов Ф. В. История русской литературы для школ и народа. – Спб., 1877. – Ч. І. (Літографія).

Древняя и новая Россия. – 1880. – Т. 18. – № 10. – С. 337. – (Гравюра).

П. Б-в. Митрополит Евгений // Нива. – 1887. – № 51. – С. 1289. – (Гравюра).

Воронежский Телеграф. – 1912. – № 43. – Приложение (Цинкография).

Окремі листівки: ч/б літографії П. Ф. Бореля, Л. А. Луара, О. Мошарського (рис. на камені, грав. О. О. Калашников), Воронезької губ. друкарні (з факсиміле автографа «Евгеній Митрополитъ Кіевскій»).

Репродукції

Ивановский А. Д. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). – СПб., 1872 (фронтиспіс).

Ровинский Д. А. Подробный словарь русских граверов XVI–XIX вв. – СПб., 1895.

– Т. 2. – Стб. 745 (№ 39). – Грав. А. А. Осипов; Стб. 970 (№ 1). – Грав. И. Степанов.

Московский главный архив Министерства иностранных дел. Портреты и картины, хранящиеся в нем. Портреты разных особ / Изд. Алябьева А. А., Белокурова С. А. – М., 1898. – Вып. 1.

Русские портреты XVIII и XIX столетий / Изд. в. кн. Николая Михайловича. – Спб., 1908. – Т. 4. – № 71. – (Ч/б репр. портр. худ. І. С. Богаєвського-Благодарного).

Титов Ф. И. Краткое описание Киево-Печерской лавры и других святынь и достопримечательностей г. Киева. – К., 1911. – С. 98а. – Невід. худ., ч/б репродукція портр. з конгрегаційної зали КДА.

Памяти митрополита Евгения Болховитинова. 1837–1912: Каталог V юбилейной очередной выставки. – Воронеж, 1912. – Портр. з підписом: Академик И. С. Богаевский-Благодарный (фронтиспіс, ч/б репродукція).

Титов Ф. И. Императорская Киевская духовная академия в ея трехвековой жизни и деятельности. – К., 1915. – С. 331. – Невід. худ., ч/б репродукція портр. з конгрегаційної зали КДА.

Ищенко Б. Портрет Болховитинова (в экспозиции Святогорского монастыря) // Коммуна. – Воронеж, 1977. – 24 марта (ч/б репродукція живописного портрета).

Пархоменко І. В. Високодуховна особистість // Літ. Україна. – 1988. – 23 червня. – С. 8 (ч/б репродукція київського варіанту портрета худ. І. С. Бугаєвського-Благодарного).

Церква Богородиці Десятинна в Києві. – К., 1996. – С. 7 (Кольорова репродукція київського варіанту портрета худ. І. С. Бугаєвського-Благодарного); С. 15 (ч/б репродукція з літографії Воронезької губ. друкарні).

Покажчики

Для посетителей портретной залы Киевской духовной академии. – К., 1874. – С. 28 (№ 95).

Пушкинская юбилейная выставка в императорской Академии наук в Санкт-Петербурге: Каталог. – СПб., 1899. – С. 85 (№ 674).

Кондаков С. Н. Список русских художников: К юбилейному справочнику Академии художеств. – СПб., 1915.

ВИДАННЯ ДРУКАРНІ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ ЗА ПЕРІОД УПРАВЛІННЯ МИТРОПОЛИТА ЄВГЕНІЯ (1822–1837)

ВИДАННЯ КИРИЛИЧНИМ ШРИФТОМ

Канонник. – 1822. – 4°.

Доклад Духовного Собору КПЛ (22.IV.1822): за репортом начальника друкарні Єпифанія залишилось з видань: «Канонник» (К., 1814. – 4°) – 35 пр., «Краткое руководство к чтению» (К., 1781. – 4°) – 9 пр., тому потрібно надрукувати по 1 заводу.

Резолюція митрополита Євгенія: «1822 г. апреля 24. «Канонниковъ» въ 4 листа напечатать на клееной бумаге славенскими буквами, а «Руководства к чтенію Священнаго писанія» на безклееной бумаге рускими буквами, обоихъ по заводу одному благословляемъ».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 302.

Канонник. – 1826. – 8°.

Репорт Веніаміна (2.XI.1825): з видання 1821 р. 2 заводів залишилось у зошитах 300 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Доклад Собору КПЛ (4.XI) затверджено митрополитом Євгенієм (19.XI.1825).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 317–318.

Канонник. – 1829.

Репорт Веніаміна (20.VIII.1828): з видання (К., 1826) залишилось у зошитах 100 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (21.VIII.1828).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 321–322.

Канонник. – 1831.

Репорт Веніаміна (6.II.1831): з видання (К., 1829) 2 заводів залишилось у зошитах 520 пр., потрібно надрукувати 2 заводи. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (7.II.1831).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 325–326.

Канонник. – 1833.

Репорт Веніаміна (6.IX.1833): з видання (К., 1831) 2 заводів залишилось у зошитах 100 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (7.IX.1833).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 328–329.

Канонник. – 1835. – Тираж 2500.

Репорт Веніаміна (6.V.1835): з видання (К., 1833) залишилось у зошитах 10 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Резолюція митрополита Євгенія: «1835 г. маія 7. Напечатать съ Московскаго изданія».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 332–333.

Канонник. – 1837.

Репорт Веніаміна (8.II.1837): з видання (К., 1835) залишилось у зошитах 100 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Доклад Собору КПЛ (12.II) затверджено митрополитом Євгенієм (14.II.1837).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 337–338.

Псалтирь следованная. – 1822.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 480 [вибуло].

Псалтырь следованная. – К., 1836. – 4°. – Тираж 2500.

Репорт Веніаміна (15.X.1835): з виданих 1835 р. 1270 залишилось 870 пр., потрібно надрукувати 1200.

Репорти Веніаміна (5.II.–20.VIII.1836): 110 друк. арк.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 471; Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 1–7.

Див. також лист митр. Євгенія начальнику друкарні КПЛ Веніаміну: «О. Типографъ! Пришлите мне Псалтырь следованную въ золотомъ обрезе съ означеніемъ цены. Е. М. К. 8 Октября 1836 г.»

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 262 (№ 229).

Служебник. – 1822. – 2°.

Репорт Єпифанія (10.X.1821): залишилось 340 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Дозвіл митрополита Серапіона (11.X.1821).

Доклад Собору КПЛ (1.V.1822): 1 завод за кошторисом (26.IV) – по 11 р. 68 к. (стара ціна 9 р. 50 к.) Резолюція митрополита Євгенія: «1822 г. маія 7. По назначенной Соборомъ цене «Служебникъ» сей отдать въ продажу книгопродавцамъ Лаврскимъ, а больше никому не давать впредь до разсмотренія мною сметы сей книге».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 348–349, 354.

Б-ка КПЛ, IX.3/3[1–5].

Б-ка КДА, ВХVII.1/31.

Бычков 242; СК КПЛ 2878; Крыловский 4607.

РНБ; НБУВ ВК.

Служебник. – К., І.1832. – [3], 13, 301 арк.: 6 іл.; 8°.

Сторінки в гравійованих рамках; 6 гравюр, заставки, ініціали, кінцівки.

Репорт Єпифанія (8.III.1822): з видання «Служебника» (К., 1818; 8°) залишилось 2320 пр., але потрібно надрукувати ще 2 заводи. Доклад Собору КПЛ (14.IV.1822).

Резолюція митрополита Євгенія: «1822 г. апреля 14. Не дозволяется, ибо книга сія нужна только для церкви и не скоро можетъ выгти въ продажу, а капиталъ останется мертвымъ, между темъ какъ 2320 екз. остается еще не допродажными».

Репорт начальника друкарні КПЛ Веніаміна (6.VII.183I): з видання (К., 1818) 2014 пр. за 7 років по 242 пр. розійшлось всього 1694 пр., залишилось 70 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Затверджено митрополитом Євгенієм (7.VII.183I).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 351–352, 356–357.

Варварич 103.

ДІБУ.

[**Антимінси**]. – [К., 9.VIII.1822]. – 49 од. на білому атласі.
[**Антимінси**]. – [К., I.1824]. – 42 од.
[**Антимінси**]. – [К., V.1831]. – 25 од.
[**Антимінси**]. – [К., 29.V.1836]. – 41 од.
[**Антимінси**]. – [К., X.1836]. – 26 од.
[**Антимінси**]. – [К., 11.XI.1836]. – 3 од.

Репорт Веніаміна (9.VIII.1822): «Въ силу резолюціи Вашего Высокопреосвященства, отпечатанные Антиминсы въ Типографіи Кіевопечерскія Лавры, 49, отданы дома вашего ризничему игумену Александру...»; Доклад економа Нікандра: «Для антиминсовъ изготовлено атласной матеріи на 42...».

Резолюція митрополита Євгенія: «1824 г. генваря 15 духовный соборъ иметъ предписать типографу о напечатаніи».

Репорт іподиякона Петра Тихого (2.V.1831): «...куплено на антиминсы белаго атласу 20-ть аршинъ, съ коего по размеру вышло 25»; Репорт Веніаміна (29.V.1836): «отдано ключарю Тимофею Сухобрусову 41»; Репорт (3.X.1836): «...куплено 20 аршинъ на 26 антиминсовъ». Резолюція митрополита Євгенія: «1836 г. октября 3 напечатать и приготовить къ освященію».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 187–194.

Резолюція митрополита Євгенія: «1836 г. августа 25 напечатать съ именемъ преосв. Владиміра».

Репорт Веніаміна (11.XI.1836): 3 на атласі (для Михайло-Золотоверхого монастиря).

Там же. – Спр. 507. – Арк. 68–69.

Репорт Веніаміна (30.VI.1837): 54 на атласі.

Там же. – Оп. 2 (тип). – Спр. 273. – Месячные репорты начальника типографии (1837). – Арк. 3.

Служба с Акафістом Успєнію Пресвятыя Богородицы. – [К., 1822]. – 61 арк.: іл.; 4°.

Гравійовані рамки на сторінках, друк у дві фарби.

К.д.108.

НБУВ ВС.

Служба с Акафістом Успєнію Пресвятыя Богородицы. – 1837. – 4°.

Ундол. 3608 (Озерск.).

Тихон (Соколов). Наставлєніє о собствєнных всякаго хрістіаніна должностях. – [Печатано в Московской типографіи, 1795 года]. – [Перепечатано в Кіевопечерской типографіи, 1822 года]. – [1], 133 арк.; 4°.

Рамка на титулі, заставка.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 480 [вибуло].

Б-ка КПЛ, III.5/34.

СК КПЛ 1131.1

НБУВ ВК.

Тихон (Соколов). Наставлєніє о собствєнных всякаго хрістіаніна должностях. – 1837.

Б-ка КПЛ, III.5/35.

СК КПЛ 1132.

НБУВ ВК.

Амвросій єп. Медіоланський. С[вя]таго о[т]ца нашєго Амвросіа Єп[іс]к[о]па Мєдіоланскаго Книги пєрвыя О должностях / [Перевод Іоанна Харламова]. – К., 1823. – [4], 160 ... арк.; 4° (21 см).

Набірна рамка (С. [3–4]), кінцівка, заставка, ініціали.

З передмови (с. [4]): «...Бл[а]г[осло]вєнієм жє С[вя]тейшаго Правитєльствующаго Сінода, и Преосвященнаго Євгєніа, Митрополіта Кієвскаго и Галицкаго, и Архімандріта Кієвопечєрскія Лавры, напечатася книга сія С[вя]таго Амвросіа Єп[іс]к[о]па Мєдіоланскаго Книги пєрвыя о Должностях, в той жє с[вя]той Кієвопечєрской Лавре, в лето от сотворєнія міра 7331, от Р[о]ж[дєс]тва жє по плоти Б[о]га Слова, 1823, Індікта 12, м[еся]ца Сєптємврія».

К.д.236. – Деф.: титул і останні арк. відсутні.

Бычков 246.

РНБ; НБУВ ВС.

Димитрій Ростовський. Апологіа, во утолєніє пєчали чєловека, сущаго в беде ... – [Пєчатано в Кієвопечєрской Тvпографіи, 1823 года месяца октября]. – 31 арк.; 8° (17 см).

Перевидання кн.: Могилів, 11.XII.1716 [= Чернігів, 1716].

Запис: «Читалъ сію книжицу 24-го Декабря 1822 г. Корректоръ ієромонахъ Авксентій» [Галинскій].

К.д.221.

НБУВ ВС.

Іоанн Златоуст. Бєседы о покаяніи. – [К., 1823]. – 2°.

Бычков 250.

РНБ.

Іоанн Лістивичник. Лествица возводящая на нєбо. С присовокупленієм житія сєго прєосвящєннаго. – [К., 1823]. – 2°. – Тираж 1250.

Репорт Веніаміна (31.VIII.1823): вартість тиражу – 6030 р., 1 пр. – 5 р. 2,5 к. Продаж: у зошитах – 5 р. 70 к., в оправі – 7 р. 40 к., з золоченим обрізом – 8 р. 20 к.

Репорт (29.X.1823): «Книги Іоанна Лествичника отпечатаны верно съ экз. московской печати безъ всякой перемены, и какія после усмотрены погрешности выправлены исправно, изъ коихъ одинъ экз. въ простомъ переплете для благоразсмотренія въ Духовный соборъ представляю. Типографіи начальникъ іеромонахъ Веніаминъ».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 1–6.

Бычков 245.

РНБ.

Петро Могила. Православноє исповеданіє веры, соборныя и апостолскія церкве восточныя. – [К., 1823]. – 8°.

Бычков 247.

РНБ.

Последованіє о исповеданіи. – [К., XII.1823]. – 43 арк.; 12°. – Тираж 1600.

Друк у дві фарби.

Вартість тиражу – 690 р., вартість 1 пр. – 57,5 к. Продаж: у зошитах – 60 к., в обкл. – 75 к., в оправі – 80 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 14–17.

Б-ка КДА, ВХVII.10/350.

Бычков 251; Крыловский 4498.

РНБ; НБУВ ВК.

Правило к Божєствєнному причащєнію. – [К., V.1823]. – 4°.

Б-ка КПЛ, VI.5/35[1-2].

СК КПЛ 2651.

НБУВ ВК.

М[еся]ца аvгуста в 30 дєнь. Служба благодарствєнная Б[о]гу, в Тр[ой]це с[вя]тей славимому, на воспоминаніє заключеннаго мира, мєжду імпєрією Россійскою и короною Свейскою. И на прєнєсєніє мощєй с[вя]таго благовєрнаго вєликаго кн[я]зя Александра Нєвскаго. – [К., 1823]. – [25] арк.; 4° (20 см).

Заставка, ініціали, набірні прикраси.

Запис на останній сторінці: «Читалъ Іеромонахъ Авксентій [...] 1823».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 486 (23.II.1823) [вибуло].

К.д.245.

НБУВ ВС.

Феофан (Прокопович). Христовы проповеди о блажєнствах толкованіє. – [К., 1823]. – 8°.

Бычков 249.

РНБ.

Чин поминовєнія о православных воинех, и о всех за веру и отєчєство на брани оубієнных. – [М., XI.1795]. – [Пєрєпєчатано в Кієвопєчєрской типографіи, 1823]. – 16 арк.; 8°. – Тираж 1600.

Заставка.

Вартість тиражу – 196 р. 25 к., 1 пр. – 16 1/4 к. Продаж: у зошитах – 20 к., обкл. – 30 к.

Репорт-заявка Веніаміна (12.IX.1823) на 1250 пр. Репорт (7.III.1824): «Книгу Чинъ поминовенія воиновъ, отпечатанную съ московскаго экз., съ прибавленіемъ только полныхъ ирмосовъ, безъ всякой перемены исправно ...»

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 7–13.

Б-ка КДА, ВХVII.8/261.

Бычков 248; Крыловский 4243.

РНБ; НБУВ ВК.

Чин исповеданія отроком. – [С москов. изд.]. – [К., 1823]. – 8°. – Тираж 1600.

Вартість тиражу – 300 р., вартість 1 пр. – 25 к. Продаж: у зошитах – 25 к., в обкл. – 35 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 19.

Чин исповеданія отроком. – 1824. – 8°.
Б-ка КДА, ВХVII. 8/260.
Крыловский 4233.
НБУВ ВК.

Псалтирь маленькая. – К., 1824. – 8°.
Репорт-заявка Веніаміна (7.V.1824): «Псалтирь маленькая – 1200 екз. (съ Москов. изд.)».
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 413.
Псалтирь маленькая, имянуемая Лустка. – К., 1825. – 8°. – Тираж 2500.
Репорт Веніаміна (12.VI.1825): тираж – «2350 на первопомерной бумаге, 150 на голандской»; вартість тиражу – 2558 р. 75 к., 1 пр. – 1 р. 6 3/4 к. ; продаж в зошитах – 1 р. 20 к., оправі – 1 р. 80 к., з золоченим обрізом – 2 р., накладкою – 2 р. 10 к., у футлярі – 1 р. 40 к.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 418–419.
Псалтирь маленькая. – 1826. – 8°.
Репорт Веніаміна (2.IV.1826): з виданих 1824 р. залишилось 500 пр., потрібно надрукувати 2500.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 422.
Псалтирь маленькая. – 1829. – 8°. – Тираж 2500.
Репорт Веніаміна (11.III.1829): з виданих 1818 р. залишилось 300 пр., потрібно надрукувати 1200.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 446.
Псалтирь маленькая. – 1832. – 8°. – Тираж 2500.
Репорт Веніаміна (4.III.1832): з виданих 1826 р. 2500 – залишилось 100 пр., потрібно надрукувати 2500.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 457.
Псалтирь маленькая. – 1835. – 8°. – Тираж 1200.
Репорт Веніаміна (17.VI.1835): з виданих 1829 р. 2500 – залишилось 40 пр., потрібно надрукувати 1200.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 467.

Псалтирь. – К., 1826. – 16°.
Б-ка КПЛ, II.7/30 (пр. відсутній).
СК КПЛ 231.
Псалтирь. – 1826. – 32°.
Б-ка КПЛ, II.7/31 (пр. відсутній).
СК КПЛ 232.
Псалтирь. – 1827. – 4°. – Тираж 1250.
Репорт Веніаміна (17.IX.1826): з виданих 1820 р. залишилось 100 пр., потрібно надрукувати 1200. Вартість тиражу – 5100 р., 1 пр. – 4 р. 25 к.; продаж у зошитах – 4 р. 30 к., оправі – 5 р. 60 к., з золоченим обрізом – 6 р.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 426, 430.
Псалтирь. – 1828. – 4°. – Тираж 2400.
Репорти Веніаміна (17.VIII.1828): залишилось 25 пр.; (16.XII.1828): вартість тиражу – 10200 р., 1 пр. – 4 р. 25 к.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 440.

Псалтирь. 1831. 4°. – Тираж 1200.

Репорт Веніаміна (29.IX.1830): з виданих 1828 р. 2500 – залишилось 100 пр , потрібно надрукувати 2500.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. Арк. 450, 459 (1200).

Псалтирь. – 1833. – 4°. – Тираж 1200.

Репорт Веніаміна (13.I.1832): з виданих 1831 р. 1200 залишилось 100 пр., потрібно надрукувати 1200.

ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 (тип). Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 453.

Лист Веніаміна (17.VI.1833).

ІР НБУВ. Ф. 306. Спр. 404. – Арк. 228 (№ 193).

Псалтирь. 1835. 4°. Тираж 1270.

Репорт Веніаміна (6.III.1835): з виданих 1833 р. 1200 залишилось 30 пр., потрібно надрукувати 1200 (з вид.: М., 1798!).

ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. Арк. 463.

Амвросій Медіоланський. Две книги о покаяніи, две книги о преставлєніи брата єго Сатира, и два утєшитєльные слова на смєрть имперaторов младшаго Валентиніана и Θеодосія Вєликаго / [Пер. И. Харламов]. – К., VI.1824. [1], 2, 169 арк.; 4°.

Заставки, ініціали, кінцівки.

Бычков 255; Варварич 98.

РНБ; ДІЬУ.

Ігнатій Богоносець. Посланія. К., XI.1824. [3], 7, 85 арк.; 4°.

Заставки, ініціали, кінцівки.

Бычков 256; Варварич 99.

РНЬ; ДІБУ.

Іоанн Златоуст. Беседы к Антіохійскому народу. К., 1824. 2°.

Бычков 253.

РНБ.

Макарій Єгипетський. Слова. К., 1824. 8°.

ЦДІАК України. Ф. 128. – Оп. 1 (тип). Спр. 525 О напечатании книги Макария Египетскаго (4.VIII 1824).

Бычков 258.

РНБ.

Типикон си єст изображєніє чина церковнаго, яжє зовєтся Устав. – К , 1824 2°.

Б ка КДА ВХVII.1/32.

Бычков 254 Крыловский 4620.

РНБ· НБУВ ВК.

Димитрій Ростовський. Внутрєнній чєловек в клети сєрдца своєго К., 18 4

Репорт-заявка Веніаміна (7.V 1824)· «Псалтирь маленькая» 1200 екз (съ москов изд), «Ифика ієрополитика», Димитрія Ростовскаго «О внутреннемъ человеке»

Резолюція митрополита Євгенія: «Ифику» разсмотреть, а прочее дозволить».
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 413–415.
Димитрій Ростовський. Внутрєнній чєловек в клети сєрдца своєго. – 1830. – 8°.
Бычков 292.
РНБ.

Димитрій Ростовський. Сочинєнія святаго Димитріа митрополіта Ростовскаго. Ч. 1-4. – К., 1824–1825. – 4° (29 см).
[Перевидання т. 1–4: М., 1817–1818].
Часть пєрвая, содєржащая в себе разныя нєбольшыя сєго Святитєля творєнія, с присовокуплєнієм житія єго и кєлєйных записок. – Кієв: В Тυпографіи Кієво-пєчєрскія Лавры, 1824. – V, [1], 453, [1] с.: портр.
Заставки, кінцівки, набірні прикраси; фронтиспис – гравюра 1825 р. з портр. св. Димитрія у Кирилівському монастирі.
Б-ка КДА, AVII.5/111[1–3].
Б-ка КПЛ, I.3/39.
Часть вторая, содержащая в сєбе Поучєнія на воскрєсныя дни. – Кієв: В Тυпографіи Кієво-пєчєрскія Лавры, 1824. – [4], 454 с.
Заставки, кінцівки.
К.д.179; Б-ка КДА, AVII.5/111[1–3].
Часть трєтія, содєржащая в сєбе Поучєнія на разныє праздничныє дни. – Кієв: В Тυпографіи Кієво-пєчєрскія Лавры, 1824. – [4], 424 с.
Автограф Димитрія Ростовського – «Слово на успеніє... »: ІР НБУВ. – Ф. 312. – № 183. – 18 арк. (Ч. 3. – С. 94).
Б-ка КДА, AVII.5/111[1–3].
Б-ка КПЛ, I.3/41.
[Ч. 4] **Сочинєнія святаго Димитріа митрополіта Ростовскаго. Часть четвертая, содєржащая в себе летопись сєго Святитєля сказующую Деянія от начала міробытія до рождества Хрістова, с присовокуплєнієм Сυнопсіса или краткаго описанія о начале Славєнскаго народа.** – [К.], 1825 года.
Летопись ижє во святых отца нашєго Димитріа митрополіта Ростовскаго чудотворца, сказующая Деянія от начала міробытія до Рождества Хрістова, собранная из Божествєннаго писанія, из различных Хронографов и Історіографов Грєчєских, Славєнских, Римских, Польских, Єврєйских и иных, с настоящаго подлинника писаннаго собствєнною Святитєля рукою. Ч. 1–2. – [4], 243, [3], 226 с.
Гравюри: віньєтка, заставки, кінцівки; колонцифри з набірними прикрасами.
З тексту: [Отделєніє 3]: Сυнопсіс, или Краткоє описаніє от различных летописцєв о начале славєнскаго народа, о пєрвых Кієвских Князех, и о житіи Святаго Благовернаго и Вєликаго Князя Владиміра, всєя Россіи пєрвейшаго самодєржца, и о єго наследниках, даже до Благочєстивейшаго Государя Царя и Великаго Князя Фєодора Алєксієвича, самодєржца Всєроссійскаго. – Кієв: в Тυпографіи Кієвопєчерскія Лаυры, 1825 года. – [2], 107, [1] с.; 4°.
Заставка, кінцівка.
К.д.180(1–2).
Б-ка КДА, AVII.5/111.
Лист Веніаміна (23.VIII.1825).

ІР НБУВ. – Ф. 306. – № 404. – Арк. 53–55 (№ 42).
Бычков 257 (ч. 1–3); 264; СК КПЛ 796; 800 (ч. 1–3); Крыловский 1307.
РНБ; НБУВ ВС, ВК.

Никифор Феотоки. Толкованіє воскресных єv[анге]лій с нравоучитєлными беседами Сочинєно на Єллино-Греческом языке Прєосвященным Нікифором, бывшим Архієпископом Астраханским и Ставропольским, С Єллино-Греческаго на Россійской язык пєрєвєдено в Казанской Академіи. Том 1–2. – К., 1825. – 4° (23 см).

Том вторый. – В Кієве,: в Тvпографіи Кієвопєчєрскія Лавры, 1825 года. – [3], 395 арк.

Заставки, кінцівка, ініціал, колонтитули та колонцифри з набірними прикрасами.

Репорт-заявка Веніаміна (29.XII.1824) на 1 завод. Доклад собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (10.I.1825).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 381–382.

Т. 2. К.д.32[1-2], К.д.35. Б-ка КДС, Іс.5.

Бычков 260 (т. 1).

РНБ; НБУВ ВС.

Никифор Феотоки. Толкованіє воскресных єv[анге]лій с нравоучитєлными беседами. – 1827. – Тираж 1250.

Репорт Веніаміна (12.VIII. – X.1827): вартість тиражу – 12960 р., вартість 1 пр. – 10 р. 80 к. Продаж: у зошитах – 11 р., оправі в корінець – 12 р. 60 к., у шкіру – 13 р. 40 к., з золоченим обрізом – 14 р. 20 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 384–386.

М[еся]ца іуліа в 15 дєнь, Житіє и оуспєніє с[вя]таго равноапостольнаго вєликаго кн[я]зя Кієвскаго Владиміра. – [К., 1825]. – 26 арк.; 8°. – Тираж 1250.

Репорт (10.IV.1825): вартість тиражу – 110 р., вартість 1 пр. – 9,5 к. Продаж: у зошитах – 30 к., обкл. – 40 к.

Репорт-заявка Веніаміна на передрук житій (17.XII.1824).

Доклад собору з резолюцією митрополита Євгенія: «1824 г. Декабря 30 утверждается, но не худо напечатать особо и житія преподобныхъ Печерскіхъ Антонія и Феодосія».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 281–284.

Месяца Маіа во 3 дєнь, Житіє с[вя]тых стр[ас]тотєрпцєв, Россійских кн[я]зєй, Бориса и Глеба. – [К., 1825]. – 24 арк.; 8°. – Тираж 1250.

Заставка, ініціал, кінцівка.

Репорт-заявка Веніаміна на передрук житій (17.XII.1824). Репорт (10.IV.1825): вартість тиражу – 316 р. 75 к., вартість 1 пр. – 26 1/3 к. Продаж: у зошитах – 30 к., обкл. – 40 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 281–284, 289.

Житіє прєподобнаго Василія Новаго. – [К., 1825]. – 8°. – Тираж 1250.

Репорт-заявка Веніаміна на передрук житій (17.XII.1824). Репорт (10.IV.1825): вартість тиражу – 662 р. 50 к., вартість 1 пр. – 55,5 к. Продаж: у зошитах – 60 к.,

обкл. – 70 к., оправі в корінець – 80 к., у шкіряній оправі з тисненням золотом – 1 р.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 281–284, 288.

Житіє прєподобнаго Василія Новаго. – 1826. – 8°. – Тираж 5000.

Репорт-заявка Веніаміна (6.XI.1825): залишилось 250 пр., потрібно ще 2 заводи надрукувати. Доклад собору (10.XI.1825) затверджено митрополитом Євгенієм (26.XI.1825).

Репорт (2.VI.1826): тираж 5000, вартість тиражу – 2690 р., вартість 1 пр. – 56 1/24 к. Продаж: у зошитах – 60 к., обкл. – 70 к., оправі в корінець – 85 к., у шкіряній оправі з тисненням золотом – 1 р.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 300–301, 305, 317, 329.

Житіє прєподобнаго Василія Новаго. – 1832.

Репорт-заявка Веніаміна (9.III.1832): залишилось 100 пр., потрібно ще 2 заводи надрукувати.

Доклад собору (10.III.1832) затверджено митрополитом Євгенієм.

Житіє прєподобнаго Василія Новаго. – 1837.

Репорт Веніаміна (29.I.1837): залишилось 30 пр., потрібно надрукувати 1 завод.

Доклад собору (1.II.1837), дозвіл до друку митрополита Євгенія: «1837 г. февраля 4 утверждается».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 347–348.

Житіє св. княгини Ольги. – [К., 1825]. – 8°. – Тираж 1250.

Репорт-заявка Веніаміна на передрук житій (17.XII.1824). Репорт (10.IV.1825): вартість тиражу – 303 р. 75 к., вартість 1 пр. – 25. 1 1/4 к. Продаж: у зошитах – 30 к., обкл. – 40 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 281–284, 290.

Бычков 266.

РНБ.

Молитвослов. – К., 1825. – 588 арк.; 12°. – Тираж 5000.

Репорт Веніаміна (15.IV.1825): з видання (К., 1821) 2 заводів 5150 пр. залишилось у зошитах 120 пр., потрібно надрукувати 2 заводи. Доклад Собору КПЛ (18.IV) затверджено митрополитом Євгенієм (4.V.1825).

Репорти Веніаміна (28.II, 12.III.1826): «Смета новоотпечатанныхъ двухъ заводовъ «Молитвословововъ» при семъ прилагается, въ которой показывается, что 1 экз. в тетрадяхъ обошолся 3 р. 47 к. Отпускать же въ продажу, прибавивъ на 5000 экз. по 30 к. для пополненія не оказавшихся денегъ продаже книгъ во Святыхъ воротахъ, да по 23 к., чтобы не переменять старой цены въ табеляхъ, коихъ уже довольно по многимъ местамъ разослано, назначается по старой цене: въ тетрадяхъ по 4 р., въ простомъ переплете 5 р., въ золотомъ обрезе 5 р. 40 к., съ накладкою золота 5 р. 60 к. и въ футляре 6 р.»

Робочих днів 784. Вартість тиражу – 17350 р., підносних 50 пр. (оправа 3 р. 20 к.). Доклад затверджено митрополитом Євгенієм (2.IV.1826).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 175–182.

Молитвослов. – 1828. – 588 арк.; 12°.

Репорт Веніаміна (2.IV.1828): з видання (К., 1825) 2 заводів залишилось у зошитах 20 пр., потрібно надрукувати 2 заводи. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (5.IV.1828).

Репорт Веніаміна (17.XII.1828), затверджено митрополитом (20.XII): тираж – 480[0]+200 підносних (в оправі 50х3 р.); вартість тиражу – 18600 р., 1 пр. – 3 р. 87,5 к.; продаж в зошитах – 4 р., в оправі – 5 р., з золоченим обрізом – 5 р. 40 к., з тисненням золотом – 5 р. 60 к., у футлярі – 6 р. Роб. днів – 885.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 185–191.

Ундол. 3565 (8°. Сергиева лавра).

Молитвослов. – 1831.

Репорт Веніаміна (14.III.1830): з видання (К., 1828) 2 заводів 5000 залишилось у зошитах 400 пр., потрібно надрукувати 2 заводи. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (15.III.1830).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 195–196.

Молитвослов. – 1833.

Репорт Веніаміна (9.I.1833): з видання (К., 1831) 2 заводів залишилось у зошитах 100 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (12.I.1833).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 199–200.

Молитвослов. – 1835. – 16°.

Репорт Веніаміна (16.VII.1830): з видання (К., 1828) 2 заводів 5000 залишилось у зошитах 400 пр., потрібно надрукувати 2 заводи. Доклад Собору КПЛ затверджено (17.VII).

Репорт Веніаміна (12.VII.1835), затверджено митрополитом Євгенієм (13.VII): тираж – 2500, підносних 50 (оправа 2 р.); вартість тиражу – 8000 р., 1 пр. – 3 р. 20 к.; продаж за старими цінами.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 203–211.

СК КПЛ 2530 (помилка у шифрі).

Молєбноє пеніє ко прєсвятой Богородице. – К., 1825. – Тираж 1200.

Репорт Веніаміна (18.XI.1825): вартість тиражу – 320 р., 1 пр. – 26 2/3 к.; продаж у зошитах – 30 к., обкл. – 40 к., оправі – 50 к., з золоченим обрізом – 80 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 68–72.

Молєбноє пеніє ко прєсвятой Богородице. – 1828.

Репорт-заявка Веніаміна (18.VI.1828): з виданих (К., 1820) 4 заводів залишилось 5 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (21.VI.1828).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 53–54.

Молєбноє пеніє ко прєсвятой Богородице. – 1829.

Репорт-заявка Веніаміна: з виданих (К., 1828) 1 заводу залишилось 10 пр., потрібно надрукувати 2 заводи. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (3.VIII.1829).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 57.

Молєбноє пеніє ко прєсвятой Богородице. – 1831.

Репорт-заявка Веніаміна (16.X.1831): з виданих (К., 1829) не залишилось пр.,

потрібно надрукувати 2 заводи. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (20.X.1831).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 70.

Молєбноє пеніє ко прєсвятой Богородице. – 1836.

Репорт Веніаміна (23.XII.1836): пр. відправлено в СПб. Цензурний комітет. Доклад Собору КПЛ (4.I.1837) затверджено митрополитом Євгенієм (5.I.1837). Білет (копія) на випуск книги з підписом священика Іоанна Колоколова (6.II.1837).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 84–87.

Амвросій Медіоланський. Молитва ко прєсвитєром. – К., 1825. – 8°.

Бычков 267.

РНБ.

Акафісты с Каноны. – К., 1825. – 4°. – Тираж 1200.

Друк у дві фарби.

Репорт Веніаміна (6.X.1824): залишилось 27 пр., потрібно надрукувати 1250 (з видання: К., 1819. – 4°).

Доклад Собору КПЛ (13.X.1824), дозвіл митрополита Євгенія на друк (17.X.1824).

Репорт Веніаміна (30.X.1825): вартість тиражу – 9900 р., 1 пр. – 8 р. 25 к.; продаж у зошитах – 8 р. 30 к., оправі – 9 р. 80 к., з золоченим обрізом – 10 р. 40 к. Доклад Собору КПЛ (4.XI), ціни затверджено митрополитом Євгенієм (19.XI.1825).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 207–213.

Акафісты с Каноны. – 1828. – 4°. – Тираж 1200.

Друк у дві фарби.

Репорт Веніаміна (6.X.1827): залишилось 10 пр., потрібно надрукувати 1 завод.

Доклад Собору КПЛ (8.X.1827), дозвіл митрополита Євгенія на друк (11.X.1827).

Репорт Веніаміна (17.XII.1828): вартість тиражу – 9900 р., 1 пр. – 8 р. 25 к. ; продаж у зошитах – 8 р. 30 к., оправі – 9 р. 80 к., золоченим обрізом – 10 р. 40 к. Доклад Собору КПЛ (19.XII), ціни затверджено митрополитом Євгенієм (20.XII.1828).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 216–223.

Акафісты с Каноны. – 1830. – 4°.

Друк у дві фарби.

Репорт Веніаміна (31.VII.1829): з видання 1828 р. залишилось 100 пр., потрібно надрукувати 1 завод.

Доклад Собору КПЛ (VIII.1829), дозвіл митрополита Євгенія на друк (3.VIII.1829).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 26–227.

Акафісты с Каноны. – 1833. – 4°.

Друк у дві фарби.

Репорт Веніаміна (8.VIII.1832): з видання 1830 р. залишилось 100 пр., потрібно надрукувати 1 завод.

Доклад Собору КПЛ (9.VIII.1832), дозвіл митрополита Євгенія на друк.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 234–235.

Акафісты с Каноны. – 1837. – 4°.

Друк у дві фарби, стор. в лінійних рамках. Ілюстрації, заставки, кінцівки, ініціали, виливні прикраси.

Доклад Собору КПЛ (11.II.1835): з виданих 1833 р. залишилось 25 пр., потрібно надрукувати ще 1 завод.

Резолюція митрополита Євгенія: «1836 г. іюня 20. Дабы скоро опять не иметь остановки за цензурою, напечататъ два завода». [Дозвіл СПб. Комітету для цензури духовних книг (8.V.1836)].

Репорти Веніаміна (7.X.1836 – 3.II.1837): 73 друк. арк.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 230–240; Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 8–11.

Бычков 354.

РНБ.

Діалогизм, сі єст Беседа о догматех православныя церкви. – К., 1825. – 8°. – Тираж 1200.

Репорт-заявка Веніаміна (29.XII.1824) на 1 завод. Доклад затверджено митрополитом Євгенієм (10.I.1825).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 381–382.

Репорт Веніаміна (24.V.1826): вартість тиражу – 822 р. 50 к., 1 пр. – 68. 1. 1/12 к. Продаж: у зошитах – 70 к., обкл. – 90 к., у шкіряній оправі – 1 р., з золоченим обрізом – 1 р. 20 к.

Бычков 265.

РНБ.

Діалогизм, сі єст Беседа о догматех православныя церкви. – 1826.

Доклад Собору КПЛ з резолюцією митрополита Євгенія: «1826 г. іюня 9 утверждается. Но въ представленіяхъ отъ отца типографа всегда требовать показанія, съ какого подлинника и когда изданнаго предполагаетъ онъ печатать. При напечатаніи же въ начале или конце книги и сіе припечатывать, дабы не было запрещенныхъ книгъ» (арк. 313).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 312–315.

Всегдашняя и неисходимая пасхалія по ключевым словам для движущихся или преходящих праздников: Пасхалія неисходная до окончанія міру. – [К., 1826]. – [2] арк.; 2° (48x39 см). – Тираж 1200. – Текст таблиці однобічний.

Цензурний дозвіл ректора КДА Мелетія Леонтовича (12.V.1826).

З тексту: «Таблица или ключ на обретеніе Пасхи ... прислано ... князю Острожскому Константину от патріарха Константинопольскаго» [28.I.1583]. Додаток: Ключевая таблица по кругамъ солнца и луны. Рукопис. 1 арк. Філіграиь: «А. Гончаровъ».

Репорт Веніаміна (21.VII.1826): вартість тиражу – 185 р., 1 пр. – 15. 5/12 к.; продаж – 20 к.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4089 – Дело об издании «Таблицы неисходимой пасхалии» (1826); Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 297–298, 302, 308–309.

Пр. 1–2. Там же. – Ч. 1. – Арк. 385–386, 388–389.

Пр. 3. Там же. – Ч. 2. – Арк. 303–304.

Бычков 272.

РНБ.

Гавриїл (Шапошников). О служєніи и чиноположєніи Грєко-Россійскія Цєркви. – К., 1826. – 150 арк.; 4°. – Тираж 1200.

Передрук з вид.: СПб., 1792; М., 1795; [текст гражд. шрифтом]: Изд. 2-е. – СПб., 1819. – [4], II, 318 с., 1 план; 8° (21 см). (Петров 2, 417; СК 1, 1456).

Репорт Веніаміна (3.XI.1826): вартість тиражу – 3300 р.; 1 пр. – 2 р. 75 к. Продаж: у зошитах – 2 р. 80 к., оправі в корінець – 3 р. 30 к., оправі шкіряній – 3 р. 80 к., з золоченим обрізом – 4 р. 10 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 333–337.

Б-ка КДА, ВХVIII.5/160.

Бычков 269; Крыловский 4720.

РНБ; НБУВ ВК.

Димитрій Ростовський. Врачєвство духовноє на смущєніє помыслов, от различных книг отєчєских вкратцє собранноє. – К., 1826. – 8°.

Бычков 279.

РНБ.

Житія прєподобных о[тє]ц Антоніа и Ѳеодосіа Пєчєрских, с пріобщєніємъ сказанія о с[вя]тей чудотворней ц[є]ркви Пєчєрской оуспєнія прєсвятыя Б[о]городицы, како создася, оукрасися и ос[вя]тися. – [К., 1826]. – 8°. – Тираж 1200.

Репорт-заявка на передрук цих житій з Патерика, житій Кирила і Мефодія та ін. – з Четій-Міней (24.VII.1825).

Резолюція митрополита Євгенія: «1825 г. Августа 11 Житія преподобных Антонія и Ѳеодосія со сказаніем о созданіи великія церкви напечатать в одной книге 1200 екз., а Житія Кирилла и Мефодія и варяговъ, поелику кратки, то особо печатать не нужно».

Репорт Веніаміна (24.V.1826): вартість тиражу 1500 р., вартість 1 пр. – 1 р. 25 к. Продаж: у зошитах – 1 р. 30 к., обкл. – 1 р. 50, оправі в корінець – 1 р. 80, з золоченим обрізом – 2 р.

ЦДІАК України. – Ф. 128 Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 284–286, 302–304.

Бычков 261.

РНБ.

Житіє прєподобнаго о[т]ца нашєго Ніколаа святоши, князя Черниговскаго. [М[єся]ца октовріа в 14 дєнь]. – [К., 1826]. – 9 арк.; 8°. – Тираж 1200.

Заставка, ініціал, набірні прикраси.

Репорт Веніаміна (31.V.1826): вартість тиражу 150 р., 1 пр. – 12,5 к. Продаж зошитом – 15 к., обкл. – 25 к. Доклад Собору КПЛ (6.VI.1826) затверджено митрополитом Євгенієм (16.VI.1826).

ЦДІАК України. Ф 128. – Оп 1 (тип). – Спр. 493 Ч. 1 – Арк. 304–314.

Бычков 277.

РНБ.

Кирило Александрійськнй. Слово о исходе души и втором пришєствіи. – К., 1826. – 8°.

Передрук з кн.: Следованная псалтырь.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип) Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 392

Кирило Александрійський. Слово о исходе души и втором пришествіи. – 1830. – Тираж 2500.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 393.

Кирило Александрійський. Слово о исходе души и втором пришествіи. – 1835. – Тираж 1200.

Репорт-заявка Веніаміна (12.VIII.1835).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 394.

Краткія изъявленія о двух пещерах в Кієвопечерской Лавре обретающихся. – К., 1826.

Перевидання кн.: К., 1821.

Репорт-заявка Веніаміна (24.V.1826): з виданих 1819 р. залишилось 50 пр. Доклад Собору КПЛ (30.V.), резолюція митрополита Євгенія (9.VI.1826).

Репорт (21.VII.1826): вартість тиражу – 200 р., 1 пр. – 16.1 1/3 к., продаж – 20 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 342–388.

Краткія изъявленія о двух пещерах в Кієвопечерской Лавре обретающихся. – 1827.

Репорт (19.XII.1827): вартість тиражу – 200 р., 1 пр. – 16.1 1/3 к., продаж – 20 к.

Краткія изъявленія о двух пещерах в Кієвопечерской Лавре обретающихся. – 1830.

Репорт-заявка Веніаміна (1832): з виданих 1830 р. залишилось 50 пр.

Краткія изъявленія о двух пещерах в Кієвопечерской Лавре обретающихся. – 1832. – Тираж 2500.

Краткія изъявленія о двух пещерах в Кієвопечерской Лавре обретающихся. – 1835. – Тираж 1200.

Краткія изъявленія о двух пещерах в Кієвопечерской Лавре обретающихся. – 1836. – Тираж 1200.

Репорт-заявка Веніаміна (1838): з виданих 1835 р. 1200 пр. залишилось 3 пр.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 342–388.

Россійскій букварь, для обученія юношества церковному и гражданскому чтенію: С полным каждаго в особенности показаніем. – Кієв: Напечатано с изданія Санктпетербургской Синодальной Типографіи, В Типографіи Кієво-Печерской Лавры, 1826 года Месяца Августа. – [2], 82 с.; 8°.

Заставки, кінцівка.

Кир879.

НБУВ ВС.

Букварь. – К., 1836. – 8°.

Бычков 332.

РНБ.

Чинопоследованіе сосдиняемым из иноверных к Православно-Кафолічестей Восточной Церкви. – К., 1826. – 2°. – Тираж 600.

Репорт-заявка Веніаміна (7.VIII.1825): залишилось 2 пр., потрібно надрукувати 1 завод.

Доклад Собору КПЛ, резолюція митрополита Євгенія: «1825 г. августа 25. Книга сія редко нужна бываетъ для церкви и потому какъ видно 70 летъ продавалась. Какая жъ выгода ее печататъ?»

Репорт Веніаміна (24.V.1826): пр. немає, а Тираспольське духовне правління просить 8.

Резолюція митрополита Євгенія: «1826 г. іюня 9 напечатать ползавода съ синодальнаго екз.»

Репорт Веніаміна (17.I.1827): вартість тиражу – 2400 р., вартість 1 пр. – 4 р. Продаж: в оправі – 5 р. 60 к., з золоченим обрізом – 6 р. 20 к.

ЦДІАК України. – 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 25–35.

Б-ка КПЛ, XVIII.2/22[1–2].

Б-ка КДА, ВXIV.2/25.

Бычков 273; СК КПЛ 2400; Крыловский 4249.

РНБ; НБУВ ВК.

Никифор (Феотоки). Толкованіє воскрєсных ап[осто]лов с нравоучителными беседами: Сочинєно на Еллино-Грєчєском языке Прєос[вя]щенным Нікифором, бывшим Архієп[ис]к[о]пом Астраханским и Ставропольским ... – В Кієве: в Тυпографіи Кієво-Пєчєрскія Лавры, 1826 года. – 4° (20 см).

Т. 1. – [2], 167 арк.

Т. 2. – [1], 152 арк. Пр. деф. – з тексту є 3 початкові арк.

Заставки, кінцівки, ініціали.

К.д. 246/1.

Бычков 275; КБУВ 34627; Петров 3, 990 (гражд.); Варварич 100.

РНБ; ДІБУ; НБУВ ВС.

Гавріїл (Шапошников). О служєніи и чиноположєніи Грєко-Россійскія Цєркви. – К., 1826. – 150 арк.; 4°. – Тираж 1200.

Передрук з вид. [кир.]: СПб., 1792; М., 1795 [гражд.]: Изд. 2-е. – СПб., 1819. – [4], II, 318 с., 1 план; 8°. (СКД 1, 1456).

Репорт Веніаміна (3.XI.1826): вартість тиражу – 3300 р.; 1 пр. – 2 р. 75 к. Продаж: у зошитах – 2 р. 80 к., оправі в корінець – 3 р. 30 к., оправі шкіряній – 3 р. 80 к., з золоченим обрізом – 4 р. 10 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 333–337.

Б-ка КДА, ВXVIII.5/160.

Бычков 269; Крыловский 4720.

РНБ; НБУВ ВК.

Іоанн Златоуст. Бєседы на св. Матθєя Євангєлиста. – К., Х., 1826. – [1], 7, 484 арк.; 2°.

90 бесід. Сторінки в лінійних рамках; заставки, ініціали, кінцівки.

Б-ка КДА, АXII.3/36[1–3].

Бычков 278; Крыловский 1404; Варварич 101.

РНБ; ДІБУ; НБУВ ВК.

Четьи-Минеи. Кн. 1–12. – К., 1827. – Тираж 630.

Репорт-заявка Веніаміна (26.IV.1826): не залишилось пр., потрібно надрукувати 600.

Доклад собору (10.V.1826): розрахункова вартість тиражу – 45300 р., 1 пр. – 75 р. 50 к. Кошторис «новоотпечатанныхъ книгъ Четий-Миней 1827 года августа» (16.III.1828): вартість тиражу – 48368 р., вартість 1 пр. – 80 р. 61 1/3 к. Продаж: у зошитах – 84 р., у шкіряній оправі – 95 р., з золоченим обрізом – 100 р.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 118–120,123.

Четьи-Минеи. – 1828.

Репорт Веніаміна (17.VII.1833): з виданих 1828 р. залишилось 54 круги.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 130.

Четьи-Минеи. – 1829.

Репорт Веніаміна (17.VII.1833): з виданих 1829 р. залишилось 58 кругів.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 130.

Четьи-Минеи. – 1830.

Репорт Веніаміна (17.VII.1833): з виданих 1830 р. залишилось 74 круги.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 130.

Четьи-Минеи. – 1831.

Репорт Веніаміна (17.VII.1833): з виданих 1831 р. залишилось 76 кругів.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 130.

Четьи-Минеи. – 1832.

Репорт Веніаміна (17.VII.1833): з виданих 1832 р. залишилось 80 кругів.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 130.

Четьи-Минеи. – 1833.

Репорт Веніаміна (17.VII.1833): з виданих 1833 р. залишилось 10 кругів.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 130.

Четьи-Минеи. – 1834.

Репорт-заявка Веніаміна (17.VII.1833): залишилось 10 кругів, потрібно надрукувати 600.

Доклад Собору КПЛ, резолюція митрополита Євгенія.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 130–132.

Минея месячная: 12 книг. – К., 1835. – Тираж 600.

Репорт Веніаміна (3.VII.1835): вартість тиражу – 55050 р., вартість 1 пр. – 91 р. 75 к. Продаж: у зошитах – 102 р., в оправі 6 книг – 120 р., з золоченим обрізом – 126 р.; 12 книг: в оправі – 125 р., з золоченим обрізом – 137 р.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 133–135.

[Димитрій Ростовський]. Книга житій святых на три месяца четвертыя, еже есть: іуній, іулій и август. – Изд. 4-е. – К., VIII.1827. – [1], 597, 6 арк.; 2° (32 см).

На титулі орнаментальна рамка, на сторінках – лінійні рамки; заставка, кінцівка, ініціали.

К.д.192. – ... – [1], 219 арк.

Варварич 102.

ДІБУ; НБУВ ВС.

Последованіє благодарственнаго и молебнаго пенія ко Господу Богу ... – [К., XII.1827]. – 14 арк.; 4°.

Друк у дві фарби.

Б-ка КДА, ВХVIII.4/63.

Крыловский 4506.

НБУВ ВК.

Последованіє молебных пеній. – [К., 1829]. – [1], 130 арк.; 4°.

Заставка, кінцівка.

Репорт-заявка Веніаміна (27.III.1829): з видання (К., 1802) не залишилось пр., потрібно надрукувати 600. Затверджено митрополитом Євгенієм (28.III.1829).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 138–139.

Б-ка КДА, ВХVIII.4/60.

Крыловский 4500.

НБУВ ВК.

Новый Завет. – К., 1827. – 8°. – Тираж 1200.

Репорт-заявка Веніаміна (1.II.1826): з виданих 1807 р. залишилось 60 пр., потрібно надрукувати 1 завод.

Доклад Собору КПЛ, резолюція митрополита Євгенія.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 90.

Новый Завет. – 1828.

Репорт Веніаміна (2.XI.1828): вартість тиражу – 6750 р., вартість 1 пр. – 5 р. 62,5 к. Продаж: у зошитах – 5 р. 70 к., в оправі – 7 р., з золоченим обрізом – 7 р. 60 к., у футлярі – 10 р.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 94.

Новый Завет. – 1829.

Репорт Веніаміна (26.IV.1829).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 99–100.

Новый Завет. – 1835.

Репорт-заявка Веніаміна (19.VI.1835): з виданих 1250 залишилось 50 пр., потрібно надрукувати 1 завод.

Доклад Собору КПЛ, резолюція митрополита Євгенія: «1835 г. іюня 22 утверждается, но печатать съ Московскаго изданія».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 106–107.

Новый Завет. – 1836. – 8°.

Репорти Веніаміна (5.II.–20.III.1836): 61 друк. арк.

ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 1–7.

Новый Завет. – 1836. – 12°.

Репорти Веніаміна (5.II.–26.X.1836): 115 друк. арк.

ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 1–9.

Новый Завет. – 1837. – 12°.

Репорт (21.VII.1837): 950 на веленевому папері, вартість тиражу – 5985 р., вартість 1 пр. – 6 р. 31 5/19 к. Продаж: у зошитах – 6 р. 40 к., в оправі – 7 р. 80 к., з золоченим обрізом – 8 р. 30 к., у футлярі – 9 р., сап'яні – 10 р.

Додатково: 2400 на ординарному папері, вартість тиражу – 11040 р., вартість 1 пр. – 4 р. 60 к Продаж: у зошитах – 5 р., в оправі – 6 р. 40 к., з золоченим обрізом – 7 р., у футлярі 7 р 80 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 110–112.

Новый Завет. – К., 1829. – [2], 544 арк.; 4°.

Стор. в рамках, гравюри.

Репорт (26.IV.1829).

ЦДІАК України. – Ф. 128. Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 99–100.

Б-ка КПЛ, I.5/76 $^{-2}$.

СК КПЛ 291.

НБУВ ВК.

Новый Завет. – 1830. – 4°. – Тираж 554.

Репорт Веніаміна (10.II.1830): вартість 1 пр. – 8 р. 50 к. Продаж: у зошитах – 8 р. 80 к., в оправі – 10 р. 60 к., з золоченим обрізом – 11 р. 40 к., у футлярі – 14 р. 40 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 102–4.

Священное Евангеліе. – К., 1827. – 307 арк.; 4°.

К.д.33.

НБУВ ВС.

Священное Евангеліе. – 1828. – [2], 313 арк.; 2° (46 см).

Гравюри, заставки, кінцівки, ініціали.

К.д.183.

Б-ка КПЛ, I.1/15 (пр. відсутній).

СК КПЛ 130.

НБУВ ВК, ВС.

Священное Евангеліе. – 1836. – 12°.

Бычков 347.

РНБ.

Священное Евангеліе. – 1836. – 16°.

Б-ка КПЛ, II.7/17.

СК КПЛ 131.

НБУВ ВК.

Іоанн Златоуст. Беседы на Іоанна Евангелиста. – К., 1829. – 2°.

Перевидання кн.: М., 1793.

Див. вимогу повернути кн. до б-ки КДА (11.X.1831); репорт начальника друкарні КПЛ Веніаміна: «...требуемые книги при перепечатаніи измараны и къ употребленію неспособны, почему вместо оныхъ изъ новонапечатанныхъ...», передано в КДА нове видання з золоченим обрізом (16.II.1834).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 260–263.

Бычков 284.

РНБ.

Службы прѣподобным отцѣм Пѣчѣрским, их же мощы в Ближной, и Далной пещере нетленно почивают. – К., II.1829. – [2], 151 арк.; 2° (32 см). – Тираж 600.

Гравюри, заставки, кінцівки, ініціали.

Репорт-заявка Веніаміна (14.XI.1828): з видання (К., 1780) не залишилось пр., потрібно надрукувати півзаводу. Затверджено митрополитом Євгенієм (22.XI.1828).

Репорт Веніаміна (3.VII.1829): вартість тиражу – 2700 р., вартість 1 пр. – 4 р. 50 к. Продаж: у зошитах – 4 р. 50 к., в оправі – 6 р., з золоченим обрізом – 6 р. 80 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 99–106.

К.д176; Б-ка КПЛ,VII.3/11.

Бычков 285; СК КПЛ 249.

РНБ; НБУВ ВС, ВК.

Службы прєподобным отцєм Пєчєрским, их же мощы в Ближной, и Далной пещере нетленно почива. – 1831. – [1], 21 арк.; 8°. – Тираж 1200.

Репорт Веніаміна (7.IX.1831): вартість тиражу – 290 р., вартість 1 пр. – 24 1/6 к. Продаж: у зошитах – 30 к., в обкл. – 40 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 108–111.

Ундол. 3583.

Акафіст Св. великомученице Варваре (большой буквы). – К., 1834.

Репорт-заявка Веніаміна (23.VII.1834): з видання (К., 1821) 2 заводів залишилось 9 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Затверджено митрополитом Євгенієм (24.II.1834).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 274–275.

Акафіст Св. великомученице Варваре. – К., 1837. – 4°.

Друк у дві фарби.

Репорт Веніаміна (3.II.1837): 5 друк. арк. Білет № 91 на випуск книги від Цензурного комітету МДА проф. Ф. Голубинського (26.VI.1837).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 2 (тип). – Спр. 273. – Месячные репорты начальника типографии (1837). – Арк. 2; Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 279.

Бычков 355.

РНБ.

Служба с Акафістом и житієм Св. великомученице Варваре (малой буквы). – К., 1828. – Тираж 1250.

Служба с Акафістом и житієм Св. великомученице Варваре (малой буквы). – 1830.

Репорт-заявка Веніаміна (18.VIII.1830): з видання (К., 1828) 1250 пр. залишилось 10 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Затверджено митрополитом Євгенієм (19.VIII.1830).

Служба с Акафістом и житієм Св. великомученице Варваре (малой буквы). – 1832.

Репорт-заявка Веніаміна (13.VI.1832): з видання (К., 1830) залишилось у зошитах 60 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Затверджено митрополитом Євгенієм (14.VI.1832).

Требник. – К., 1829. – 8°.

Репорт-заявка Веніаміна (27.V.1829): з видання (К., 1820) 2400 пр. залишилось 225 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Затверджено митрополитом Євгенієм (28.V.1829).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 157.

Требник. 1833. 8°.

Репорт-заявка Веніаміна (12.V1.1833): залишилось 70 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Затверджено митрополитом Євгенієм (15.VI.1833).

ЦДІАК України. – Ф. 128 – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 161.

Требник – 1836. – 8°. – Тираж 2500.

Реп рт-заявка Веніаміна (22.11 1836)· залишилось 100 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Резолюція митрополита Євгенія: 1836 г. февраля 25 напечатать съ Московскаго изданія .

Репорти Веніаміна (20.VIII–23.XI.1836). 45 друк. арк.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 165 166; Ф. 182. – Оп 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 7–10.

Требник. – 1833. – 12°. – Тираж 2540.

Требник. – 1836. – 12°.

Репорт-заявка Веніаміна (15.V 1836): з видання 1833 р. залишилось 250 пр., потрібно надрукувати 1 завод Затверджено митрополитом Євгенієм (19.V.1836).

ЦДІАК України. – Ф 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502 Арк. 169–170.

Требник. 1833. 16 . – Тираж 2540.

Б-ка КПЛ, XI.7 66.

СК КПЛ 2925.

НБУВ ВК.

Патєрик Кієво-Пєчєрскій. – К., 1830. – 2°. – Тираж 1200.

Репорт-заявка Веніаміна (18.XI.1829): з видання (К., 1820) залишилось 30 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Резолюція митрополита Євгенія: «1829 г. ноября 19 дозволить съ прибавленіемъ Житія и Св. Іуліаніи по Синодскому позволенію».

Репорт Веніаміна (24.X.1830): вартість тиражу – 9600 р., вартість 1 пр. – 8 р. Продаж (без 50 підносних пр.): у зошитах – 9 р., в оправі – 12 р., з золоченим обрізом – 13 р.

Розпорядження митрополита (22.X.1830): «Выдать по сему. За прочтеніе и исправленіе «Патерика» до набора и вторичное при печатаніи 5 экз. въ сафьяне: отцу наместнику 1, старцамъ 3, начальнику Дальнихъ пещеръ 1, [экономy Антонію въ простомъ] ...».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 122–130.

Патєрик Кієво–Пєчєрскій. – 15-е изд. – К., 1835. [Фактично 16-е, бо у 1702 і 1762 рр. за один рік було по 2 видання].

Дозвіл Московського Цензурного комітету МДА (9.X.1836). «Предписаніе» Духовного собору КПЛ (16.XI.1836) на 2 заводи.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 134.

Житіє святаго Амвросія єп. Мєдіоланскаго. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 25 к., в обкл. – 35 к.

Заявка Веніаміна з реєстром 48 Житій з Четій-Міней (15.XI.1829). Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (16.XI.1829). Репорт Веніаміна (24.XI.1830) про видання 27 Житій з резолюцією митрополита Євгенія: «1830 г. ноября 27 утверждается. Стыдно типографу не знать формы репортовъ».

В реєстрі виданих 27х600 кн. – вартість тиражу 3900 р., 27 пр. – 6 р. 50 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 318–324.
Бычков 306.
РНБ.

Житіє прєподобнаго Аѳанасія Алєксандрійскаго. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 40 к., в обкл. – 50 к.
Бычков 303.
РНБ.

Житія Варлаама и Іоасафа Индійскаго. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 45 к., в обкл. – 55 к.

Житіє Василія Вєликаго. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 45 к., в обкл. – 55 к.

Житіє св. Григорія Богослова. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 30 к., в обкл. – 40 к.
Бычков 305.
РНБ.

Житіє святаго вєликомучєника Євстафія Плакиди. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом 30 к., в обкл. – 40 к.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 318–324.
Житіє святаго вєликомучєника Євстафія Плакиди. – 1835.
Репорт Веніаміна (26.VII.1835): з надрукованих у 1830 р. не залишилось пр., потрібно видати 1 завод.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 341–342.

Житіє и труды св. Іоанна Богослова. – [К., 1830]. – 8°.
Бычков 296.
РНБ.

Житіє прєподобнаго Іоанна Дамаскина. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 25 к., в обкл. – 35 к.
Бычков 297.
РНБ.

Житіє Іоанна Златоуста. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 70 к., в обкл. – 80 к.

Житіє Іоанна Кущника. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 20 к., в обкл. – 30 к.

Житіє Іосифа Прєкраснаго. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 45 к., в обкл. – 55 к.

Житіє прєподобнаго Ксєнофонта. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 30 к., в обкл. – 40 к.

Житіє Макарія Єгипетскаго. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 40 к., в обкл. – 50 к.
Бычков 302.
РНБ.

М[еся]ца сєптємврія в 10 дєнь, Житіє и страданіє святых мучєниц, Минодоры, Митродоры и Нумфодоры. – [К., 1830]. – 13 арк.; 8°. – Тираж 600.
Заставка, ініціал, кінцівка, набірні прикраси.
Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.
Бычков 289.
РНБ.

Житіє св. Пророка Моисея Боговидца. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.
Бычков 304.
РНБ.

Житіє Павла Фивєйскаго. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.
Бычков 288.
РНБ.

Житіє прєподобной Пєлагіи. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.

Житіє Пєтра митрополіта. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 10 к., в обкл. – 20 к.
Бычков 293.
РНБ.

Житіє Пулхєріи царицы. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.

Житіє Саввы Освящєннаго. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 60 к., в обкл. – 70 к.
Бычков 295.
РНБ.

Житіє Симєона Столпника. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 35 к., в обкл. – 45 к.
Бычков 294.
РНБ.

Житіє св. Спиридона Тримисунтскаго. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 30 к., в обкл. – 40 к.
Бычков 299.
РНБ.

Житіє прєподобнаго Θєодора Студита. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 40 к., в обкл. – 50 к.
Бычков 300.
РНБ.

Житіє прєподобной Θєодоры. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 30 к., в обкл. – 40 к.

М[еся]ца дєкємврія в 1 дєнь, из Минєи чєтьи, Житіє с[вя]таго пр[єподоб]наго Філарєта милостиваго. – [Пєчатано в Кієво-пєчєрской Тvпографіи, 1830 года м[еся]ца фєvруаріа]. – 30 арк.; 8° (17 см). – Тираж 600.
Вихідні дані в кінці тексту. Заставка, ініціал, колонцифри з набірним орнаментом.
Ціна: зошитом – 35 к., в обкл. – 45 к.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 318–324.
К.д226. – Деф.: без обкл. і титулу.
НБУВ ВС.

М[еся]ца дєкємврія в 1 дєнь, из Минєи чєтьи, Житіє с[вя]таго пр[єподоб]наго Філарєта милостиваго. – 1835.
Репорт Веніаміна (26.VII.1835): з надрукованих у 1830 р. не залишилось жодного, потрібно видати 1 завод.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 341–342.

Житіє Харитона Исповєдника. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.
Бычков 290.
РНБ.

Житія чєтырєх Євангєлистов: св. Матфєя, св. Марка, св. Луки, св. Іоанна. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 50 к., в обкл. – 60 к.

Страданіє вєликомучєника Димитрія. – [К., 1830]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.
Бычков 307.
РНБ.

Амвросій Медіоланський. Избранныя поучительныя слова. – К., 1831. – 8°.
Бычков 314.
РНБ.

Єфрем Сирін, авва Дорофей. Книга ... богоугодных трудов ... Єфрєма Сиріна ... Єще же и аввы Дорофеа душеспасительная книга. – К., 1832. – 12°.

Репорт Веніаміна (2.X.1831): «...потребно напечатать ползавода житейными буквами изъ Московскаго последняго изд. ...1803 г.»

Доклад Собору КПЛ (5.X.1831) затверджено митрополитом Євгенієм (6.X.1831).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 248–249.

Єфрем Сирін, авва Дорофей. Книга ... богоугодных трудов ... Єфрєма Сирі-на... Єще же и аввы Дорофеа душеспасительная книга. – 1836. – [1], 3, 3, 267, [1], 71 арк.; 2° (32 см). – Тираж 600.

Гравюра, заставки, кінцівки, ініціали.

Репорт Веніаміна (31.VIII.1836): вартість тиражу – 6650 р., вартість 1 пр. – 11 р. 8 1/3 к. Ціна: в зошитах – 12 р., в оправі – 14 р., з золоченим обрізом – 15 р.

Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (1.IX.1836).

Репорти Веніаміна (5.II–20.III.1836): 60 друк. арк.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 253–257; Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 1–3.

К.д203.

Бычков 334.

РНБ; НБУВ ВС.

М[еся]ца маіа в 8 дєнь, Житіє пр[с]п[одо]бнаго о[т]ца нашєго Арсеніа Вєликаго. – [К., 1831]. – 26 арк.; 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 35 к., в обкл. – 45 к.

Заставка, ініціал, кінцівка, набірні прикраси.

Заявка Веніаміна з реєстром 48 Житій з Четій-Міней (15.XI.1829). Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (16.XI.1829).

Репорт-реєстр Веніаміна (30.III.1832): надруковано 19х600 Житій, вартість тиражу – 2635 р., 19 кн. – 4 р. 39 1/6 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 318–324, 335–337.

Бычков 311.

РНБ.

Житіє святаго Гєрмана архієпископа Константинополского. – [К., 1831]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 10 к., в обкл. – 20 к.

Бычков 313.

РНБ.

Житіс св. Григорія Двоєслова, папы Римскаго. – [К., 1831]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 10 к., в обкл. – 20 к.

Бычков 315.

РНБ.

Житіє Єфрема Сирина. – К., 1831. – 9 арк.; 8°.

Ундол. 3582.

РНБ.

Житіє Иліи Пророка. – [К., 1831]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 30 к., в обкл. – 40 к.
Бычков 317.
РНБ.

Житіє равноапостольных царєй Константина и Єлєны. – [К., 1831]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 20 к., в обкл. – 30 к.
Бычков 318.
РНБ.

Житіє прєподобной Мокрины. – [К., 1831]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 20 к., в обкл. – 30 к.
Бычков 312.
РНБ.

Житіє святых апостол Петра и Павла. – [К., 1831]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 45 к., в обкл. – 55 к.
Бычков 310.
РНБ.

Житіє святаго Ѳєодора, єпископа Єдєскаго. – [К., 1831]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 50 к., в обкл. – 60 к.
Бычков 316.
РНБ.

Молитвы при Божєствєнной литургіи. – К., 1831.
Репорт Веніаміна (9.II.1831): з видання (К., 1821) 4 заводів залишилось 4 пр., потрібно надрукувати 2 заводи. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (10.II.1831).
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 151–152.
Молитвы при Божєствєнной литургіи. – 1832. – 24°.
Репорт Веніаміна (12.IX.1832): з видання (К., 1831) 1 заводу залишилось без оправи 100 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (13.IX.1832).
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 160–161.
Бычков 324.
РНБ.
Молитвы при Божєствєнной литургіи. – 1835.
Репорт Веніаміна (17.VII.1835): «Молитвъ ... церковной печати и гражданской, ныне не имеется»; потрібно надрукувати по 1 заводу. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (20.VII.1835).
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 164–165.

Память святых сєдми отроков, иже во Єфєсе. – [К., 1831]. – 8°. – Тираж 600.
Ціна: зошитом – 25 к., в обкл. – 35 к.
Бычков 321.
РНБ.

Последованіє за усопшихъ. К., 1831. 8°.
Бычк 32 .
РНБ.

Последованіє на дєнь Святыя Пасхи и на всю Светлую Сєдмицу. – в[!] Киевопечерскои Лавре – [К., 1831]. – [1], 163 арк.: іл.; 8°. – Тираж 600.

Гравюра на в. титулу, текст у гравіюваних рамках.

Репорт Веніаміна (12 VI 1831): «Потребно напечатать Однодневныхъ и Седмичныхъ Кан н въ Пасхи по четверти завода, т. е. по 600 экз. на белои безименной и го іланск и бумаге, ради посылки ко Двору къ празднику Пасхи следующаго года новонапечатанныхъ ...»

Доклад Собору КПЛ (15.VI) затверджено митрополитом Євгенієм (16.VI.1831).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. Арк. 214–215.

Б-ка КДА, ВХVIII.9 505.

Крыловский 4503.

Последованіє на дєнь С[вя]тыя Пасхи и на всю Светлую Сєдмицу. – Кієв: В Тѵпографіи Кієвопєчєрскія Лаѵры, 1836 года. – [4], 184 арк.: іл.; 8° (21 см).

З передмови: «...Бл[а]гословєнієм жє С[вя]тейшаго Правитєльствующаго Сѵнода, и Преосвященнаго Єѵгєнія, Митрополіта Кієвскаго и Галицкаго, и С[вя]щенно-Архімандрита Кієво-Пєчєрскія Лаѵры, напєчатася книга сія Последованіє на дєнь С[вя]тыя Пасхи и на всю светлую Сєдмицу, с Московскаго с Сѵнодальной Тѵпографіи 1836 года изданія, во С[вя]гои Кієвопєчєрской Лаѵре, в лето от сотворєнія міра 7344 от Р[о]ж[дєс]тва жє по плоти Б[о]га Слова, 1836 года, Індікта 10, м[еся]ца Дєкємврія». (С. [4]).

І равіюована рамка на титулі (назва червоного кольору), с. [2–4], текст у лінійних рамках (арк. 9–13, 61–120, 125–132, 136–140); заставки, ініціали, кінцівки, набірні прикраси.

Репорт Веніаміна (16.IX 1836): «Изъ напечатанныхъ книгъ «Последованіє на день Святыя Пасхи и на всю Седмицу Светлую» въ 1831 г. по 600 экз. въ теченіи шести летъ почти все уже отправлены подносными ко Двору; почему и потребно напечатать 600 экз. ... изъ экз. въ Москов. Синод. Тип. 1836 г. печатаннаго».

Доклад Собору КПЛ (18.IX.1836) затверджено митрополитом Євгенієм (21.IX.1836).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 219–220 – Репорти Веніаміна (2.XII.1836, 6.I.1837): на 23 друк. арк. ; Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репортн отца типографа (1836). – Арк. 10–11.

К.д232. – Коректурний пр. з помітками по зошитах: «Сверена», «Сверена, но небрежно исправлена», «Читана 13 маія ... – 6-го іюля ...»

Пр. не зшитий, без обрізу, без обкл.

НБУВ ВС.

Псалтирь, сокращенная Августином. – К., 1831. – Тираж 1200.

Репорт Веніаміна (29.VII.1831): «...потребно напечатать ползавода изъ экз. 1784 г. въ Санктпетербурге печатаннаго, а перепечатаннаго 1818 г. въ Чернигове».

Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (30.VII.1831).

Репорт Веніаміна (9.XI.1831) затверджено (11.XI): вартість тиражу – 210 р., вартість 1 пр. – 17,5 к. Продаж: у зошитах – 20 к., в обкл. – 30 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 234–240.

Псалтирь, сокращенная Августином. – 1832. – 24°.

Бычков 323.

РНБ.

Страданіє святаго Θєодора Стратилата. – [К., 1831]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 20 к., в обкл. – 30 к.

Бычков 319.

РНБ.

М[еся]ца марта в 17 дєнь, Житіє пр[є]п[одо]бнаго Алєксіа ч[є]л[о]века Божія. – [К., 1832]. – 12 арк.; 8°. – Тираж 600.

Заставка, ініціал, кінцівка, набірні прикраси.

Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.

М[еся]ца марта в 17 дєнь, Житіє пр[є]п[одо]бнаго Алєксіа ч[є]л[о]века Божія. – 1835.

Репорт Веніаміна (26.VII.1835): з надрукованих у 1830 р. [у кошторисі – 1832] не залишилось жодного пр., потрібно видати 1 завод. Дозвіл митрополита Євгенія.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 341–342.

Житіє Євпраксіи. – [К., 1832]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 40 к., в обкл. – 50 к.

М[еся]ца ноємврія в 24 дєнь, Житіє и страданіє с[вя]тыя вєликомучєницы Єкатєріны девы прємудрыя. – [К., 1832]. – 22 арк.; 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 30 к., в обкл. – 40 к.

Житіє прєподобнаго Єфрєма. – [К., 1832]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 10 к., в обкл. – 20 к.

Житіє Єфросинїи Полоцкой. – [К., 1832]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.

Житіє Маріи Єгипєтской. – [К., 1832]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 35 к., в обкл. – 45 к.

Житіє Моисея Угрина. – [К., 1832]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 15 к., в обкл. – 25 к.

Житіє Пахомія. – [К., 1832]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 45 к., в обкл. – 55 к.

Житіє Симєона Юродиваго. – [К., 1832]. – 8°. – Тираж 600.

Ціна: зошитом – 55 к., в обкл. – 65 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 335–337.

Максим Святогорець. Правило молебное к Божественному и поклоняемому параклиту Пресвятому Духу. – К., 1833. – 16°.

Див. також лист митр. Євгенія начальнику друкарні КПЛ Веніаміну: «...Пришлите мне екземпляра два Канона Пресвятому Духу, твореніе Максима Святогорца. Е. М. К. 13 марта [1833?]».

ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 315.

Б-ка КПЛ, VIII.7/151.

СК КПЛ 2658.

НБУВ ВК.

Книжица сія именуемая Зборник, то есть, некоторых молєній на всяк дєнь потрєбных Собраніє, напечатася во С[вя]той Кієво-Печєрской Лавре; В лето от Р[о]ж[дєс]тва Хр[іс]това ... – [К., 1833]. – [2], 101 арк.: іл.

Гравюри, ініціали, заставки, набірні прикраси.

Репорт Веніаміна (23.IX.1832): з видання (К., 1819) залишилось 70 пр., потрібно надрукувати 1 завод. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (27.IX.1832).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 125, 135.

Книжица сія именуемая Зборник, то есть, некоторых молєній на всяк дєнь потрєбных Собраніє. – 1837.

Білет № 33 на випуск книги від Цензурного комітету МДА (21.II.1837) з вимогою цензора проф. філософії Ф. Голубинського виправити слова «мирная твоя и премирная благая» на «мірная ...» (Арк. 97).

Репорти Веніаміна (6.I., 3.II.1837): 27 друк. арк.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 126; Оп. 2 (тип). – Спр. 273. – Месячные репорты начальника типографии (1837). – Арк. 2; Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 11.

Димитрій Ростовський. Алфавіт духовный, в ползу іноком и мірским, Богоугодне жити хотящим. – К., 1834.

Перевидання кн.: М., 1832.

Репорт Веніаміна (10.XI.1833): «Изъ оставшихся на 1833 годъ «Алфавитовъ» ... 300 экз. ныне имеется въ магазине безъ переплета только 50 экз. Почему и потребно напечатать одинъ заводъ ...». Резолюція митрополита Євгенія: «1833 г. ноября 23. Напечатать ползавода».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 29–32.

Молитвы чтомыя в навєчєріи Пятьдесятницы. (Извлечены из Тріоди Цветной и Требника). – К., 1835. – 2°. – Тираж 600.

Заявка Веніаміна (23.IX.1835): все розпродано, потрібно надрукувати півзаводу з пр. Московської синодальної друкарні. Репорт: вартість тиражу – 250 р., 1 пр. – 41 2/3 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 71–77.

Б-ка КПЛ, VI.3/6.

СК КПЛ 2545.

НБУВ ВК.

Сказаніє о священномученикє Макаріе митрополіте Кіевском и Галіцком и всєя Россіи, с дополнєніем. – 2-е изд. – К., 1834.

Лист в цензурний комітет МДА від протоієреїв Києво-Софійського собору (15.VI.1834).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 50–54.

[Царская Фамилія ныне благополучно царствующаго Государя Императора для правильнаго возглашенія (из Служебника)]. – К., 1835. – 1 арк.; 2°. – Тираж 125. – Ціна 6 к.

Репорти намісника КПЛ Серафима Покровського, начальника друкарні Веніаміна (21.X.1835).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 84–86.

Житіє св. Іоанна Милостиваго. – [К., 1837]. – Тираж 600.

Доклад Собору КПЛ (18.XII.1836): «...Наместникъ архимандритъ Серафимъ 16 сего декабря ... предложилъ, что для нравственности и назиданія душевнаго, желательно бы, чтобы напечатаны особыми книжицами житія: св. Іоанна ..., Григорія ..., Нифонта еп., ... Павлина еп. ...». Дозвіл митрополита Євгенія на друк (19.XII.1836).

Репорт Веніаміна (7.VII.1837): вартість тиражу 4 кн. – 600 р., вартість 4х1 пр. – 1 р. Ціна 1 кн.: зошитом – 30 к., в обкл. – 40 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 345, 350–352, 373.

Житіє св. Григорія чудотворца. – [К., 1837]. – Тираж 600.

Доклад Собору КПЛ (8.XII.1836), дозвіл митрополита Євгенія на друк (19.XII.1836).

Репорт Веніаміна (7.VII.1837): вартість тиражу 4 кн. – 600 р., вартість 4х1 пр. – 1 р. Ціна 1 кн.: зошитом – 35 к., в обкл. – 45 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 345, 350–352, 373.

Житіє св. Нифонта єпископа. – [К., 1837]. – Тираж 600.

Доклад собору (8.XII.1836), дозвіл митрополита Євгенія на друк (19.XII.1836).

Репорт Веніаміна (7.VII.1837): вартість тиражу 4 кн. – 600 р., вартість 4х1 пр. – 1 р. Ціна 1 кн.: зошитом – 30 к., в обкл. – 40 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 345, 350–352, 373.

Житіє св. Павлина єпископа. – [К., 1837]. – Тираж 600.

Доклад Собору КПЛ (8.XII.1836), дозвіл митрополита Євгенія на друк (19.XII.1836).

Репорт Веніаміна (7.VII.1837): вартість тиражу 4 кн. – 600 р., вартість 4х1 пр. – 1 р. Ціна 1 кн.: зошитом – 10 к., в обкл. – 20 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 345, 350–352, 373.

ВИДАННЯ ГРАЖДАНСЬКИМ ШРИФТОМ

Букварь учебный. – К., 1822.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 480 [справа вибула].
Букварь учебный. – 1836. – 12°.

Букварь или начальное учение хотящим учится книг письмены славенскими. – К., 1837. – 57 с.; 8°.
Репорти Веніаміна (2.XII.1836–6.I.1837): 22 друк. арк.
ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 10–11.
Петров 3, 152 (12°).

Календарик. – К., 1822.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 480 [вибуло].

Объявы почтовой конторы. – К., 1822.

Присяги и грамоты священников и причетников. – К., 1822.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 480 [вибуло].

Табель книгам. – К., 1822.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 480 [вибуло].

Указ о гербовой бумаге для Киевской консистории. – К., 1822.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 480 [вибуло].

Указ о наблюдении благочиния в епархиальных и Лаврских церквах (12.VII.1822). – К., 1822.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 484 [вибуло].

Объявы почтовой конторы. – К., 1822.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 480 [вибуло].

Амвросий (Подобедов). Краткое руководство к чтению книг Ветхаго и Новаго завета. Ч. 1–2. – К., 1823. – Див. каталог II, № 57.

Взаимныя должности общего монашескаго жития. – К., 1823. – 46 с.; 8°.
Петров 3, 233.

Духовный регламент. – К., 1823. – Див. каталог II, № 58.

[Каталог продажных книг Киевопечерской типографии]. – К., 1823.
Див. листи митр. Євгенія начальнику друкарні КПЛ:
«Отецъ Веніаминъ! Пришлите мне листовыхъ каталоговъ Кіевопечерскихъ продажныхъ книгъ по пяти екз. прежней и последней оценки, для разсылки по епархіямъ. Евгеній м. Кіевскій. 8 іюня 1823 г.»
ІР НБУВ. – Ф. 306: КПЛ. – № 404. – Арк. 6 (№ 5).

[Каталог продажных книг Киевопечерской типографии]. – 1836.

«Въ посылку Заикину положить особымъ пакетомъ на имя книгопродавца Петербургскаго Александра Филиповича Смирдина 5 екз. «Синопсиса Кіевскаго». Въ тотъ же пакетъ вложить екз. 3 каталога лаврскихъ книгъ, и мне одинъ прислать». [1836?]. (Там же. – Арк. 328. № 301).

Киевский синопсис. – К., 1823. – Див. каталог II, № 59.

Киевский синопсис. – 1836. – Див. каталог II, № 59.1.

Краткое руководство к чтению книг Ветхаго и Новаго завета. Ч. 1–2. – К., 1823. – Див. Каталог II, № 57.

[Феофан Прокопович]. Духовный регламент. – К., 1823. – Див. каталог II, № 58.

[Феофан Прокопович]. Разсуждение о нетлении Мощей святых Угодников Божиих, в Киевских пещерах нетленно почивающих. – К., 1823. – 64 с.

Скорочений вар. з вид.: М., 1786; 1799. – 8°.

[Евгений]. Словарь ист. 1827. – Т. 2. – С. 312; Петров 3, 1858 (К., 1852).

Журнал перваго собрания конференции Киевской духовной Академии 1823 года, декабря 18 дня. – К., 1824. – Див. каталог II, № 62.

Лебедев А. Слово при открытии Воронежскаго попечительства о призрении бедных духовнаго звания. – К., 1824. – Див. каталог II, № 61.

Некоторые опыты упражнений воспитанников Киевской Духовной Академии, изданные по окончании перваго учебнаго курса 1823 года. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1824. – [2], 253, [3] с.; 8°. – Тираж 1000.

Зміст: *Грузин И. Д.* Слово I. На новый год. – С. 1–23. *Ставров П. И.* Слово II. В день сретения Господня. – С. 27–52. *Орлов В. Я.* Слово III. В неделю III поста. – С. 53–67. Борисов И. Слово IV. В неделю Ваий. – С. 68–82. *Ставров П. И.* Слово V. В неделю Ваий. – С. 83–102. *Грузин И. Д.* Слово VI. В день святителя Николая. – С. 103–120. *Борисов И. А.* Слово надгробное. VII. – С. 121–133. *Собкевич А. И.* Слово VIII. – С. 134–150. *Борисов И. А.* Слово IX. На день воздвижения креста Господня. – С. 151–163. *Орлов В. Я.* Слово X. На день введения во храм Богородицы. – С. 164–177. *Борисов И. А.* Слово XI. В день Рождества Христова. – С. 178–203.

Разсуждение I: [*Борисов И. А.*] О признаках повреждения человеческаго в самой природе человека. – С. 205–228. Разсуждение II: [*Орлов В. Я.*] О совести в поврежденном ея состоянии. – С. 229–242. Разсуждение III: [*Борисов И. А.*] Особенно знаменательныя черты путешествия Израильтян в землю обетованную. – С. 243–253.

Заявка ректора КДА Мойсея (7.XII.1823). Репорти Веніаміна: (20.VI.1824) – вартість тиражу разом з Журналом – 1595 р., 1 пр. – 1 р. 59,5 к.; (4.VII.1824) – з доданими % 5 к. на 1 р. – 1674 р. 75 к. Розрахунок і передача тиражу КДА (21.VII.1824).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 20–23, 27, 34–37;

Ф 711 – Оп 1 – С р. 256 Дело о напечатании сочинений студентов Академии и Журнала I собрания конференции (18 II 3 X 1824).
Пр. 1 3 Гр5458, Б ка КДА, ВХХII 9 195, Б-ка КПЛ, VIII 5 2
СК КПЛ 4243 (12), Крыловский 7170, Петров 2, 1535; Петров 3, 979.
НБУВ ВС, ВК

От Попечительства, учрежденнаго о призрении бедных духовнаго звания по Киевскои Епархии ... Воззвание. – [К., 1824] – Див. каталог II, N 60

Совет молодому проповеднику. – К., 1824 – Див. каталог II, № 88.

Таблица, в которои всем истинным христианам без всякаго различия состоянии напоминается о должностях их. – К., 1824. – Див. каталог II, N 63.

Тихон (Соколов). Сочинения: Должность священническая о седми таинах святых и Наставление духовенству. Наставление всей пастве. Наставления, писанныя для монашествующих. К., 1824. Див. каталог II, № 47.2; 47.2 1 3

[Арматурные списки Смоленскаго пехотнаго полка: 180 для унтер-офицеров; 1885 для рядовых]. – [К., 1824].

Лист-замовлення полковника Таптикова (м. Остер, 18.II.1824). Наказ начальнику друкарні КПЛ (27.II.1824). Репорт Веніамина (2.V.1824): «За отпечатание Арматурныхъ списковъ, употребленную две стопы и 8 дестей бумагу, розрезку, фальцованіе и обрезку всехъ въ особенности 2065 экз. получено ... 134 р. 20 к. Изъ оныхъ дано за розрезку, фальцованіе и обрезку 14 р. 20 к.»

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 115–117.

[Евгений (Болховитинов)]. Описание Киевософийскаго собора и Киевскои иерархии. – К., 1825. Див. каталог II, № 30.

[Евгений (Болховитинов)]. Краткое описание Киево-Софийскаго собора и монастыря. – К., 1825. – Див. каталог II, № 31.

Обозрение предметов для публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии, имеющаго быть ... по случаю окончания втораго курса. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1825. – Тираж 150.

Репорт Веніаміна (24.VIII.1825): «...за напечатаніе для Кіевской академіи Обозреній предметовъ 150 и Объявленій 100 на типографской бумаге 8 дестяхъ получено 35 р. асс.»

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 39.

Василий Великий. Беседы святаго отца нашего Василия Великаго, архиепископа Кесарии Каппадокийския, на Шестоднев / С Греческаго на Российский язык переведенныя. – С втораго Санктпетербургскаго в Синодальной Типографии издания: напечатаны В Типографиии Киево-печерской Лавры. – Киев, 1826. – [4], 225, [1], 66 с.; 8° (20 см).

Репорт-заявка (16.IX.1825) на передрук з вид. (СПб., 1824). Резолюція митрополита Євгенія: «1825 г. сентября 17. Дозволяется цицеромъ новымъ».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 36.

Репорт Веніаміна (25.VI.1827): тираж 1200, вартість тиражу – 1680 р.; 1 пр. – 1 р. 46 2/23 к. Продаж: у зошитах – 1 р. 70 к., оправі в корінець – 2 р. 20 к., оправі шкіряній – 2 р. 40 к., з золоченим обрізом – 2 р. 70 к.

Там же. – Арк. 40–43.

Гр6098; Б-ка КДА, AVII.3/56.

Крыловский 1276.

НБУВ ВС, ВК.

Василий Великий. Нравственныя слова святаго отца нашего Василия Великаго, архиепископа Кесарии Каппадокийския, избранныя Симеоном Метафрастом / С Греческаго на Российский язык переведенныя. – С втораго Санктпетербургскаго в Синодальной Типографии издания: напечатаны В Типографии Киево-печерской Лавры, 1826. – [4], 310, 25 с.; 8°.

Репорт Веніаміна (25.VII.1827): тираж 1200, вартість тиражу – 1955 р.; 1 пр. – 1 р. 70 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 44–45.

Б-ка КДА, AVII.3/57.

Крыловский 1277; Петров 3, 183.

[Евгений (Болховитинов)]. Описание Киевопечерской лавры. – К., 1826. – Див. каталог II, № 35.

[Евгений (Болховитинов)]. Описание Киевопечерской лавры. – 1831. – Див. каталог II, № 35.1.

[Постановление о благовестах в церковных службах]. – [К., 1826]. – Див. каталог II, № 58.

Графильные и заглавные листы для студентов Киевской духовной Академии и семинарии. – К., 1826; 1835.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип.). – Спр. 493. Ч. 2.

[Евгений (Болховитинов)]. Известие о высочайше пожалованном от е. и. в. государя имп. Николая I золотом глазетовом с орлами и горностаями покрове на честныя мощи святаго благовернаго, равноапостольнаго, великаго князя Владимира Святославича, почивающие в Киевской лавре. – К., 1827. – Див. каталог II, № 36.

[История российской иерархии. Т. I. Ч. I]. – [К., 1827]. – Див. каталог II, № 50.2.1.

[История российской иерархии. Т. I. Ч. I]. – [К., 1828]. – Див. каталог II, № 50.3.

Обозрение предметов для публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии, имеющаго быть июля 7 дня. По случаю окончания третьяго

курса. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1827. – [2], 15, [1] с.; 8° (20 см). – Тираж 205.

Репорт (31.X.1827): вартість тиражу (+Программа) – 34 р. 75 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 49.

Р267.

Петров 3, 1028.

НБУВ ВС.

Программа к публичному экзамену. – К., 1827. – Тираж 210.

Репорт (31.X.1827): вартість тиражу (+Обозрение) – 34 р. 75 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 49.

Данилевский П. Таганрог, или описание болезни и кончины Александра I. – К., 1828.

Петров 3, 385.

Инструкция церковным старостам. – К., 1828 [1833?]. – Див. каталог II, № 66.1.

Инструкция благочинным белаго духовенства. – К., 1835?

Историческая табель великих князей, царей, императоров и императриц Всероссийских. – К., 1828.

Репорт Веніаміна (6.IV.1828): тираж 600, вартість тиражу – 170 р. 50 к.; 1 пр. – 31 к.; кошторис – тираж 550, продаж – 50 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 35–39.

Указ Киевской духовной консистории о подтверждении всем епархиальным начальствам иметь деятельнейший надзор за поведением священнослужителей. – К., 1828. – Див. каталог II, № 65.

Филадельф. Изъяснения св. апостола Павла. – К., 1828.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4090, 4093 – Дела о разрешении печатать книгу ректора Воронеж. духов. семинарии Филадельфа «Изъяснения св. апостола Павла» (1827–1828).

Василий Великий. Беседы святаго отца нашего Василия Великаго, архиепископа Кесарии Каппадокийския, на разныя материи / С Греческаго на Российский язык переведенныя. – С втораго Санктпетербургскаго Синодальной Типографии издания: напечатаны в Типографиии Киево-печерской Лавры. – Киев, 1829. – [4], 478, 26 с.; 8°.

Репорт Веніаміна (28.IV.1830): вартість тиражу – 1293 р. 75 к.; 1 пр. – 2 р. 25 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 47–49.

Р7106.

Петров 3, 182.

НБУВ ВС.

Василий Великий. Беседы святаго отца нашего Василия Великаго, архиепископа Кесарии Каппадокийския, на Псалмы. – [К.]: напечатаны В Типографии Киево-печерской Лавры. – 1829. – [4], 282, 65 с.; 8°.

Петров 3, 181.

Василий Великий. Беседы святаго отца нашего Василия Великаго, архиепископа Кесарии Каппадокийския, на Псалмы. – 1831. – Тираж 352.

Репорт Веніаміна (26.VIII.1831): вартість тиражу – 975 р.; 1 пр. – 1. 62,5 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 51–53.

[Вениамин (Румовский-Краснопевков)]. Священная история для малолетних детей, на российском языке сочиненная. – К., 1829. – [2], 147 с.; 8°. – Тираж 2400.

Шмуцтитул: Краткая священная история для малолетних детей на шести языках [рос., гр., лат., фр., нім., польськ.]. Перевидання кн. з б-ки КДА: Священная история. – Спб., 1778.

Репорт Веніаміна (26.VII.1829): вартість тиражу – 2475 р.; 1 пр. – 1 р. 23,5 к. Підносних – 168 (в оправі по 50 к.). Продаж: у зошитах – 1 р. 30 к., обкл. – 1 р. 60 к., в корінцях – 1 р. 80 к., оправі шкіряній – 2 р., з золоченим обрізом – 2 р. 20 к. Папір неклеєний – 56 стоп (по 16 р.).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 260, 262; Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 254–256.

Р785

Петров 3, 215.

Димитрий Ростовский. Размышление о смерти. – К., 1829. – 1 арк.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 342–388.

Димитрий Ростовский. Размышление о смерти. – 1831.

Репорт-заявка Веніаміна (14.VI.1831): з виданих (К., 1829) залишилось 200 пр., потрібно 2 заводи. Доклад Собору КПЛ, резолюція митрополита Євгенія (16.VI.1831).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 76.

Димитрий Ростовский. Размышление о смерти. – 1835.

Димитрий Ростовский. Размышление о смерти. – 1836.

Репорт-заявка Веніаміна (31.VI.1836): залишилось 100 пр., потрібно 2500 пр. Доклад Собору КПЛ, резолюція митрополита (2.VIII.1836).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 2. – Арк. 342–388.

[Евгений (Болховитинов). Описание церковных встреч]. – К., 1829. – Див. каталог II, № 35.1.1.

Молитвы при Божественной литургии. – К., 1829. – 58 с. – Тираж 1200.

Репорт Веніаміна (1.IV.1829): «Многіе спрашиваютъ Молитвъ ... гражданскими буквами, для чего и потребно напечатать 1 заводъ изъ экз. въ Московской синодальной Типографіи, 1827 г.»

Кошторис (9.VIII.1829): вартість тиражу – 707 р. 50 к., 1 пр. – 40 3/4 к. Підносних 50 (оправа 72 к.) Продаж: у зошитах – 60 к., обкл. – 70 к., в корінцях – 80 к., в оправі шкіряній з золоченим обрізом – 1 р., у сап'яні на поштовому папері – 1 р. 40 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 143–149.

Молитвы при Божественной литургии. – 1832.

Репорт Веніаміна (25.I.1832): з видання (К., 1829. – 1200 пр.) «Молитвъ ... кроме оставшихся въ магазине и книжныхъ лавкахъ въ переплете, тетрадныхъ уже не имеется». Потрібно надрукувати 1 завод. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (26.I.1832).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 154–155.

Молитвы при Божественной литургии. – 1835.

Репорт Веніаміна (17.VII.1835): «Молитвъ ... церковной печати и гражданской, ныне не имеется». Потрібно надрукувати по 1 заводу. Доклад Собору КПЛ затверджено митрополитом Євгенієм (20.VII.1835).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 471. Ч. 2. – Арк. 164–165.

Обозрение предметов для публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии, имеющаго быть в июле месяце сего года по случаю окончания четвертаго курса. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1829.

Репорт Веніаміна (25.IX.1829): вартість тиражу (+Программа) – 29 р.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 50.

Описание церковных встреч. – К., 1829. – Див. каталог II, № 35.1.1.

Поучение святительское к новопоставленному иерею. – К., 1829.

Репорт-заявка Веніаміна (17.XI.1828): з виданих 1817 р. – не залишилось пр., потрібно 1 завод. Доклад Собору КПЛ (26.XI) затверджено митрополитом Євгенієм (27.XI.1828).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 114.

Программа к публичному экзамену [студентов КДА]. – К., 1829.

Репорт (25.IX.1829): вартість тиражу (+Обозрение) – 29 р.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 50.

Тихон (Соколов). Христос грешную душу к себе призывает. – К., 1829–1837. Див. каталог II, № 47.4, 47.4.1–4.

Prosodia Latina quantilatina, versitus comprehensa. – [К., 1829]. – 31 с.; 8° (21 см). – Тираж 1180.

Перевидання кн. з б-ки КДА.

Репорти Веніаміна (26.VI.1826, 26.VII.1829): «... следуетъ за напечатаніе и типографскую бумагу 6 стопъ и 10 дестей – 197 р. 65 к. да за переплетъ оныхъ по 10 к. – 118 р.». Оплачено КДА після розпродажу (7.VII.1831).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 177–182, 260, 262; Спр. 507. – Арк. 106–107.

Пр. 1–2. Б-ка КСС, XVII.5/1927.

Самуил Марокканский [XI ст.]. Златое сочинение Самуила Маркскаго раввина Иудейскаго / Перевод с латинскаго, вновь исправленный и нужными примечаниями дополненный в Киевопечерской Лавре. – К., 1829. – Див. каталог II, № 89.1.

Историческое сведение о бывшем ставропигиальном Киево-Межигорском монастыре. – К., 1830. – Див. каталог II, № 68.

Наставление приходским священникам. – К., 1830. – Див. каталог II, № 59.

Остромысленский Е. А. Исследование о древней Киевской церкви св. Илии, упоминаемой в Договоре Великаго Князя Киевскаго Игоря Святославича с Греками 945 года, сохраненном в летописи преподобнаго Нестора / За награду, уставленную [!] покойным канцлером графом Николаем Петровичем Румянцовым. Сочиненное Киевской Духовной академии студентом Евфимом Остромысленским. – Киев: В Киевопечерской Типографии, 1830. – [4], 37, [1] с.; 4° (21 см). – Тираж 525.

Репорт Веніаміна (7.V.1830): вартість тиражу 265 р. 50 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 197; Спр. 507. – Арк. 106–107; Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 372 – Дело о написании студентами Академии дис. об исследовании Ильинской церкви (27.II.1827); Спр. 600 – Дело о напечатании «Рассуждения о древнейшей Киев. церкви св. Илии», написанном проф. Орловской семинарии Е. Остромысленским (29.IV.–23.VIII.1830); Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4098 – О разрешении напечатать книгу магистра Е. Остромысленскаго (6.I.1830).

Евгений. Программа для исследования об Ильинской церкви (24.I.1827). – Див. каталог III, № 65. Також див. спогади про екскурсію до Іллінської і Десятинної церков К. Лохвицького: Пишчевич П. О Киеве. I–II (1835–1836) // Современник. – 1837. – Т. 6. – С. 339–348.

Пр. 1. Гр2120.
Пр. 2–5. Б-ка КСС, VI.113/725; № 406[1,3,4].
КБУВ 35909; Петров 3, 1184.
НБУВ ВК, ВС.

[Рецепт против холеры]. – К., 1830. – Див. каталог II, № 67.

[Вразумление евреям]. – [К., 1831]. – Див. каталог II, № 90.
[Вразумление евреям]. – 1855. – Див. каталог II, № 90.1.

[Евгений (Болховитинов)]. История княжества Псковскаго. Ч. 1–4. – К., 1831. – Див. каталог II, № 38.

Журнал публичнаго собрания конференции Киевской духовной Академии. – К., 1831. – Див. каталог II, № 70.

Магазинер М. Я. Токсикологическая карта, или новейшее обозрение отрав, припадков от них происходящих и способов лечения оных, составлена для сельских священников, помещиков, управителей и друзей человечества всякаго звания Марком Магазинером. – [К., 1831]. – 1 арк.; 2°.

Петров 3, 836.

Предписание г. Киевскаго военнаго губернатора градским и земским полициям касательно ограждения духовенства, содействовавшаго к открытию мятежников, от мстительности помещиков. – К., 1831. – Див. каталог II, № 69.

Программа публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии, по окончанию пятаго учебнаго курса. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1831. – [2], 14 с.; 8°.

Лист з КДА (5.X.1832): «...90 р. за напечатаніе въ прошломъ и въ настоящемъ году Журналовъ..., Программъ и Пригласительныхъ билетовъ...».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 56; Спр. 507. – Арк. 106–107 (84 р.).

Петров 3, 1363.

Семигиновский М. А. Грамматика польскаго языка для российскаго юношества. – Издание вновь исправленное. – К., 1831. – [8], 162 с.; 4°. – Тираж 1200.

Перевидання підручника (К., 1791) за пропозицією митрополита Євгенія конференції КДА 1830 р., кафедра польської мови в КДА (1825–1843).

Замовлення інспектора КДА Ієремії Соловйова (26.III.1831) надрукувати 1200 пр. Репорт Веніаміна (7.X.1831): «770 р. ... за печатаніе и бумагу съ 11 листовъ по 70 р.». Оплачено КДА (14.X.1831).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 502. – Арк. 205–210; Спр. 507. – Арк. 106–107; Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 680 – Дело об издании учебника «Польской грамматики» Семигиновскаго М. (1831); Спр. 848 – О выделении денег на печатание и переплет (1832); Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 55 – Дело об издании «Польской грамматики» (1830–1831); Спр. 4101 – О разрешении печатать (12.III.1831).

Пр. 1–3. Р324, Р1375, Гр2296.

Карпов. – С. 212; Ольхин 3992; Петров 3, 1586.

НБУВ ВС.

Иеремия (Соловьев). Слово архимандрита инспектора Киевской духовной академии. – К., 1832. – Тираж 400.

Репорт (23.II.1832): вартість тиражу – 41 р.; плата – 50 р.: «за 400 экз. «Слова ...» и за переплетъ 180 экз.»

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 106–107; Спр. 502. – Арк. 199.

Киевский месяцеслов. – К., 1832. – Див. каталог II, № 48.2.

Краткое историческое сведение о монастырях Киевской Митрополии. – К., 1832. – Див. каталог II, № 48.2.1.

Опыты упражнений воспитанников Киевской духовной Академии пятаго учебнаго курса. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1832. – Т. 1. – [4], 419; Т. 2. – [4], 423 с.; 8°. – Тираж 1800.

Зміст: Т. 1: *Тихомиров А. Н.* О произхождении Св. Духа. – С. 1–103. *Скальский Я. Г.* О необходимости пастырей церкви. – С. 105–164. *Климович И. А.* О причинах гоне-

ний, которые воздвигаемы были римскими императорами на христиан. – С. 165–214. *Лонгинов В. А.* Историческое обозрение Апокалипсиса. – С. 215–302. *Соколов П. А.* Как отцы церкви первых пяти веков думали о философии вообще, и особенно о философии Платона. – С. 303–382. *Соколов Н. И.* О времени крещения российской княгини Ольги. – С. 383–417.

Т. 2: *Новицкий О. М.* О духоборцах. – С. 1–146. *Пантелеймон (Помигуев).* О крестном знамении против раскольников. – С. 147–196. *Максимович И. П.* Историческое обозрение перваго Вселенскаго Собора. – С. 197–240. *Спасский К. Ф.* О обращении в. кн. Владимира Святославича в христианскую веру и насаждение оной в России. – С. 241–312. *Новицкий О. М.* Беседа в Неделю XXXIV (1830). – С. 313–342. *Евстратий (Цибульский).* Слово в Неделю Крестопоклонную (1830). – С. 343–356. *Крыловский П. А.* Слово на день Св. Пасхи (1829). – С. 356–372. *Новицкий О. М.* Слово на день святителя Николая и тезоименитства благочестивейшаго государя императора, Николая Павловича (1830). – С. 373–392. *Раевский С. М.* Слово в Неделю пред Рождеством Христовым (1829). – С. 393–408. *Евстратий (Цибульский).* Слово на второй день Рождества Христова (1830). – С. 409–421.

Рец.: Книги, изданные в России. Киевская литература (с 1832 по 1837 год). Отделение духовное // ЖМНП. – 1837. – Ч. 16. – № 12. – V: Новости и смесь. – С. 453–455.

Лист-замовлення інспектора КДА Ієремії Соловйова видати 4 твори студентів випуску 1831 р. (10.V.1832): 600 пр., але надруковано: Т. 1–6, Т. 2–10.

Репорт Веніаміна (4.I.1833): «За напечатаніе ... следуетъ ...» 2727 р. 50 к.

Лист з КДА (31.I.1833): «Академическое правленіе ... соображая цену, которая назначаема была прежде Духовнымъ Соборомъ за напечатаніе некоторыхъ книжекъ академическихъ съ ценою существующею во всехъ прочихъ Россійскіхъ Типографіяхъ ... находитъ нужнымъ просить ..., чтобы вообще цена ... было сколько возможно умереннейшая, дабы Академія имела более возможности занимать Лаврскую Типографію печатаніемъ духовныхъ сочиненій».

Репорт Веніаміна (20.II.1833): «...употреблено бумаги почтовой 4 стопы 13 дестей и 12 л. по 26 р. Стопа = 121 р. 55 к., белой неклесной средняго формата 87 стопъ по 11 р. 75 к. = 1022 р. 25 к. и ординарной клееной для пробныхъ л. средняго же формата 12 дестей по 47,5 к. = 5 р. 70 к. За напечатаніе 16 л. по 1200 экз. положена цена съ одного л. по 33 р. = 523 р., и 37,5 л. по 600 экз., съ листа по 28 р. = 1050 р., и будетъ вся сумма 2727 р. 50 к.»

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 54, 59, 64, 69.

Оплата з КДА надходила частинами після продажу: 600 р. (31.III.1834), 500 р. (9.VI.1834), 600 р. (20.VII.1834), 200 р. (20.VI.1835). (Там же. – Арк. 74, 80, 82, 85).

Лист з КПЛ (23.XII.1835): «Во исполненіе резолюціи Его Высокопреосвященства недоплаченные деньги немедля истребовать»: 827 р. 50 к. (Арк. 97).

Лист з КДА (29.II.1836): «...Журналомъ Акад. Правленія отъ 15 марта 1833 г., утвержденнымъ Его Высокопреосв. Евгеніемъ ... определено за напечатаніе помянутыхъ Опытовъ уплатить 2486 р., полагая печатный листъ по 25 р. Вследствіе чего какъ въ уплату сей суммы отослано уже 1900 р., то въ настоящее время Акад. Правленіе препровождаетъ ... остальные 586 р. Инспекторъ Антоній. Секретарь Алексей Минервинъ» (Арк. 98).

Там же. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 75, 76 – Дела об издании сочинений выпускников Академии 1831 года и рассылке (1832–1833); Оп. 1. – Спр. 839 – Дело о выплате

КПЛ денег за печатание книг для Академии (1832); Спр. 923 – Об оплате за печатание сочинений студентов 5-го курса (1833).

Пр. 1–2. Б-ка КДА, ВХХІІ.9/196; Б-ка КПЛ, VIII.5/13.

СК КПЛ 4244 (12°); Крыловский 7171; Карпов. – С. 225; Петров 3, 1180.

НБУВ ВК.

Новицкий О. М. О духоборцах. – К., 1832. – Див. каталог III, № 52.1.

Соколов Н. И. Разсуждение о времени крещения российской великой княгини Ольги. За награду Уставленную[!] покойным Канцлером Графом, Николаем Петровичем Румянцевым / Сочиненное Киевской Духовной Академии Студентом Николаем Соколовым. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1832. – [2], 33, [1] с.; 8° (20 см).

Цензурний дозвіл проф. КДА Іоана Скворцова (15.VI.1832).

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 845 – Дело о выплате смотрителю Херсон. училищ Соколову Н. И. денег за написание работы «О времени крещения вел. рос. княгини Ольги» (1832); Спр. 909 – О рассылке книги (1833); Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 77 – Дело о награждении деньгами выпускника Соколова Н. И. за сочинение «О времени крещения вел. рос. княгини Ольги» и о сочинениях др. выпускников, допущенных к печати (1832); Спр. 4099 – О разрешении напечатать книги студента Н. Соколова «Разсуждение о времени жизни вел. кн. Ольги» (14.V.1830); Спр. 4104 – Отзыв проф. И. Скворцова на сочинение «Разсуждение о времени крещения св. Ольги» (12.VI.1832).

П861, Гр6116.

Петров 3, 1678.

НБУВ ВС.

Соколов Н. И. Разсуждение о времени крещения российской великой княгини Ольги. За награду Уставленную[!] покойным Канцлером Графом, Николаем Петровичем Румянцевым. – Изд. 2-е. – К., 1832.

Ольхин 1868; Петров 3, 1678а.

Тихомиров А. Н. О происхождении святаго Духа / Сочинение студента Киевской духовной академии Алексея Тихомирова. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1832. – [2], 101 с.; 8°.

Рец.: Книги, изданные в России. Киевская литература (с 1832 по 1837 год). Отделение духовное. 3. Опыты ... // ЖМНП. – 1837. – Ч. 16. – № 12. – V: Новости и смесь. – С. 453–454.

Б-ка КДА, ВХV.8/177.

Крыловский 3072; Петров 3, 1780.

НБУВ ВК.

Журнал публичнаго собрания Академической конференции по случаю окончания шестаго учебнаго курса. – К., 1833. – Див. каталог II, № 71.

Иеремия (Соловьев). Слово на новый 1833 год. – К., 1833.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4108.

План публичнаго испытания студентов Киевской Духовной Академии, имеющаго быть сего 1833 года, июля дня. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1833. – [2], 4 с.; 8°. – Тираж 300.

Репорт Веніаміна (1833): «За напечатаніе 1833 г. іюля 11 дня Плановъ испытанія студентовъ ... 300 экз. и Билетиковъ 300 экз. на типографской бумаге – 36 р., оправу Плановъ – 4 р. и октября 18 дня Журналовъ публичнаго собранія конференціи 300 экз. – 30 р. = всехъ 70 р.»

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 75.

Ольхин 4260; Петров 3, 1287.

Положение о призрении бедных духовнаго звания. – К., 1833. – Див. каталог II, № 60.1.

Семигиновский М. А. Начальные правила сочинения латинскаго для начинающих обучаться латинскому языку. – К., 1833. – 58 с.; 8°. – Тираж 200.

Репорт (15.I.1834): «...дестевыхъ 1,5 л., бумаги 8 дестей по 37,5 к.»; вартість 1 пр. – 11 1/4 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 43–49.

Петров 3, 669.

Скворцов И. М. Слова на некоторые праздничные и торжественные дни в разные времена произнесенные КДА профессором философии, Киевопечерской Владимирской церкви протоиереем И. Скворцовым. – К., 1833. – [6], 215 с.

Петров 3, 1640.

Скворцов И. М. Слова на некоторые праздничные дни и торжественные дни в разные времена произнесенные КДА профессором философии, Киевопечерской Владимирской церкви протоиереем И. Скворцовым. – К., 1833. – 214 с.; 8°.

19 проповідей.

Рец.: Книги, изданные в России. Киевская литература (с 1832 по 1837 год). Отделение духовное // ЖМНП. – 1837. – Ч. 16. – № 12. – V: Новости и смесь. – С. 455–457.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4107 – О напечатании проповедей И. Скворцова (1833).

Петров 3, 1641.

Скворцов И. М. Слово в день тезоименитства е. и. в. благочестивейшаго государя императора Николая I, сказанное в Киево-Софийском соборе Владимирской церкви протоиереем Иоанном Скворцовым декабря 6 дня 1832 года. – К., 1833. – [2], 11 с.; 8°.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 910, 941 – Дела о рассылке проповедей проф. Академии протоиерея И. Скворцова (1833–1834).

Б-ка КДА, ВХІХ.8/433[1–5].

Крыловский 5867 (1832 р.); Петров 3, 1642.

[Евгений (Болховитинов)]. Краткое историческое сведение о селении Белогородке. – К.: [В тип. Киево-Печерской лавры], 1834. – Див. каталог II, № 40.

[Евгений (Болховитинов)]. Краткое историческое сведение о селении Белогородке Слово на память преподобнаго отца нашего Саввы Крыпецкаго, Псковскаго чудотворца, проповеданное в Псковском Крыпецком монастыре 18 [!] года августа 28 Евгением Архиепископом Псковским, Лифляндским и Курляндским, что ныне митрополит Киевский – К.: В тип Киевопечерския Лавры, 1834. – Див. каталог II, № 39 1.

[Евгений (Болховитинов)]. Краткое историческое сведение о селении Белогородке. Собрание поучительных слов в разные времена и в разных епархиях проповеданных. – К.: В тип. Киевопечерской лавры, 1834. – Ч. 1–4. – Див. каталог II, № 39.

Журнал публичнаго собрания Академической конференции по случаю окончания шестаго учебнаго курса. К., 1834. – Див. каталог II, № 72.

Иннокентий (Борисов). Слово в день воздвижения креста господня, произнесенное в Киево-Братском училищном монастыре 1834 года Киевской духовной Академии ректором, братским архимандритом Иннокентием. – К., 1834. – [2], 25, [1] с.; 8°.

Рец.: Книги, изданные в России. Киевская литература (с 1832 по 1837 год). Отделение духовное. 5. Слова на Высокоторжественные дни ... с 1831 по 1834 год // ЖМНП. – 1837. – Ч. 16. – № 12. – V: Новости и смесь. – С. 458–465.

Б-ка КДА, ВХІХ.6/219(3)[1-3].

Крыловский 5401; Петров 3, 564.

НЬУВ ВК.

Иннокентий (Борисов). Слово в день возшествия на престол благочестивейшаго государя Николая Павловича ... сказанное в Киево-Софийском соборе ноября 20 дня 1831 года. – К., 1834. – [2], 27, [1] с.; 8°.

Б-ка КДА, ВХІХ.6/219(1)[1 3]. – Видавничий конволют.

Крыловский 5401 (Семь слов).

НБУВ ВК.

Иннокентий (Борисов). Слово в день возшествия на престол благочестивейшаго государя Николая Павловича ... сказанное в Киево-Софийском соборе ноября 20 дня 1832 года. – К., 1834. – [2], 25, [1] с.; 8°.

Б-ка КДА, ВХІХ.6/219(2)[1-3].

Крыловский 5401; КБУВ 23687; Петров 3, 565.

НБУВ ВК.

Иннокентий (Борисов). Слово в день возшествия на престол благочестивейшаго государя Николая Павловича ... произнесенное в Киево-Софийском соборе Киевской академии ректором, братским архимандритом Иннокентием ноября 20 дня 1834 года. – К., 1834. – [2], 22 с.; 8°.

Б-ка КДА, ВХІХ.6/219(4)[1-3].

КБУВ 23684; Крыловский 5401; Петров 3, 566.

НБУВ ВК.

Иннокентий (Борисов). Слово в день рождения благочестивейшаго государя Николая Павловича, имп. и сам. Всероссийскаго, сказанное в Киевопечерской Лавре Киевской духовной Академии ректором, братским архимандритом Иннокентием июня 25 дня 1832 года. – К., 1834. – [2], 22 с.; 8°.

Б-ка КДА, ВХІХ.6/219(5)[1–3].

Крыловский 5401; Петров 3, 567.

НБУВ ВК.

Иннокентий (Борисов). Слово в день священнаго венчания на царство благочестивейшаго государя Николая Павловича, имп. и самодержца Всероссийскаго, произнесенное в Киевопечерской Лавре августа 22 дня 1833 года, Киевской духовной Академии ректором, братским архимандритом Иннокентием. – К., 1834. – [2], 26 с.; 8°.

Лист з КДА (1.VIII.1835): вартість тиражу – 170 р.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 91; Спр. 507. – Арк. 106–107; Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4115 – О разрешении печатать «Слово ... » (1834).

Б-ка КДА, ВХІХ.6/219(6)[1–3].

Крыловский 5401; Петров 3, 569.

НБУВ ВК.

[Максимович М. А.]. Обозрение преподавания наук в Имп. университете св. Владимира с 28 августа 1834 по 10 июля 1835 года = Praelectiones ... / Jacubowicz M. J. – Киев: В Типографии Академической при Киевопечерской Лавре, 1834. – [2], 10, 5 с.

Максимович М. А. Письма о Киеве. – К., 1871. – С. 45; Петров 3, 1029 (Тип. ун-та).

Пушнов А. И. Слова на некоторые праздничные, торжественные и воскресные дни. – К., 1834. – 8°.

Б-ка КДА, ВХІХ.7/397.

Крыловский 5782.

НБУВ ВК.

Указание предметов, предназначенных для публичнаго испытания студентов Киевской Духовной Академии, имеющаго быть сего 1834 года, июля дня. – Киев: В Типографии Киево-печерской Лавры, [1834]. – [2], 4, [1] с.; 8° (19 см).

Дозвіл від Цензурного комітету КДА інспектора архімандрита Ієремії Соловйова (27.VI.1834).

Р355.

Петров 3, 1815 (друк. помилка: 1850).

НБУВ ВС.

Августин Аврелий. Христианская наука, или Основания священной герменевтики и церковнаго красноречия / [Перевод Я. К. Амфитеатрова]. – К., 1835. – [8], 355 с.; 8°. – Тираж 1200.

Замовлення ректора КДА Інокентія (25.IX.1835). Репорт Веніаміна (12.X.1836): вартість тиражу – 1461 р. 50 к.

ЦДІАК України. – Ф 128 – Оп 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 118–120, 134, 140–141.
Б-ка КДА, AVII.3 53
Крыловскии 1260, КБУВ 2525; Петров 3, 5.
НБУВ ВК.

Журнал публичнаго собрания конференции Киевской духовной Академии. – К , 1835. Див. каталог II, № 73.

Изображение иконы Пресвятой Богородицы Киево-Братской. – [КПЛ, 1835]. Гравюра.
Цензор інспектор КДА ієромонах Антоніи Шокотов (23.VI.1835).
ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4117 (27.I.1836).

[Иннокентий (Борисов)]. О великих Господских и Богородичных праздниках – К., 1835. – [2], 190 с. – Тираж 600.
Цензор Ієремія Соловйов (15.IV.1835).
Репорт Веніаміна (12.X.1836): вартість тиражу – 444 р. 45 к.
ЦДІАК України. – Ф. 711 – Оп. 3. – Спр. 4117 (27.I.1836); Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 134 – Репорти Веніаміна (4.XI.1836): 10 друк. арк.; Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа. – Арк. 9.
Петров 3, 549=1011=1012.

Иннокентий (Борисов). Светлая Седмица. – К., 1835. – 262 с.; 8°. – Тираж 600.
Цензор І. Скворцов (16.VII.1835).
Рец.: Книги, изданные в России. Киевская литература (с 1832 по 1837 год). Отделение духовное // ЖМНП. – 1837. – Ч. 16. – № 12. – V: Новости и смесь. – С. 466–473.
Репорт Веніаміна (24.VII.1835). Оплата з КДА – 500 р. (29.II.1836), 400 р. (5.V.1836).
ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4117 (27.I.1836); Спр. 4119 – Об издании сочинения «Светлая седмица» и проповеди проф. А. Пушнова (1835); Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 114–117, 128, 130.
Иннокентий (Борисов). Светлая Седмица. – 2-е изд. – К., 1836. – Тираж 1200.
Репорт Веніаміна (12.X.1836): вартість тиражу – 999 р. 75 к.
ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 134, 138.
Репорти Веніаміна (6V.–10.VI.1836): 13 друк. арк.
Там же. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа. – Арк. 4–5.

Иннокентий (Борисов). Страстная Седмица. – Киев: В Типографии Киево-Печерской Лавры, 1835. – [2], 141, [1] с.; 8°.
Цензор І. Скворцов (13.II.1835).
Рец: Книги, изданные в России. Киевская литература (с 1832 по 1837 год). Отделение духовное // ЖМНП. – 1837. – Ч. 16. – № 12. – V: Новости и смесь. – С. 465–473.
Лист з КДА (1.VIII.1835): вартість тиражу – 297 р.
ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4117 (27.I.1836); Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 91; Спр. 507. – Арк. 106–107.

Б-ка КДА, ВХІХ.6/220.
Крыловский 5402.
НБУВ ВК.

Краткое описание Киево-Златоверхо-Михайловскаго монастыря. – К., 1835. – [2], 53 с.; 8°. – Тираж 1200.

Лист-замовлення (4.VII.1835) вікарія Володимира Алявдіна, єп. Чигиринського 1835–1836 рр., надрукувати для Михайлівського монастиря «Краткое описание»: «...составленное мною въ пользу сего монастыря, Московскою духовною цензурою пересмотренную и къ напечатанію одобренную, благословеніемъ Высокопреосвященнаго митрополита утвержденную, ... трехъ тысячъ екз., со взысканіемъ отъ меня следующихъ за напечатаніе денегъ». [Виправлено 3 тис. на 1300 пр.]. Резолюція митр. Євгенія: «Прежде составить общую таксу за печатаніе разными буквами и на разной бумаге, справясь съ покупкою».

Репорт Веніаміна про отримання за 1200 пр. 203 р. (30.VIII.1835).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 57, 65.

С. Рункевич у біографії архієп. Тобольського В. Алявдіна вказує інший варіант: Описание Киевозлатомихайловскаго монастыря со сказанием о мощах и жизни великомученицы Варвары. – К., 1834 (Правосл. богосл. энцикл. Пг., 1902, т. 3, стб. 570). У бібліотеці С. Шодуара серед описів монастирів був рукопис «Описания Киевскаго Златоверхо-Михайловскаго монастыря 1833 и др. годов». Також опис монастиря (до 1823 р.) вказаний у біографії Іринея Фальковського.

Б-ка КПЛ, VIII.5/16 (5).
СК КПЛ 4252; Петров 3, 741.
НБУВ ВК.

Мелитон (Переверзев). Слово пред избранием судей для Киевской губернии, произнесенное В Киево-Софийском Соборе Киевской Духовной Академии баккалавром богословским наук, соборным иеромонахом Мелитоном Октября 22. 1835 года. – Киев: В Типографии Киево-Печерской Лавры, 1835. – 19, [1] с.; 12° (20 см). – Тираж 600.

Цензор Ієремія Соловйов (2.XI.1835).

Замовлення ректора КДА Інокентія Борисова (11.XI.1835) на 600 пр.

Репорт Веніаміна (12.X.1836): вартість тиражу – 55 р. 5 к.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4117 (27.I.1836); Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 121–122, 134, 137.

Обкл.: синій папір.

Б-ка КДА, В.ХІХ.10/621[1–8].

Крыловский 5610; Петров 3, 877.

НБУВ ВК.

План публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии седьмаго курса. – К., 1835. – Цензурний дозвіл (22.VI.1835).

Репорт (1.VIII.1835): вартість тиражу (+Пригласительный билет) – 20 р.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4117 (27.I.1836); Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 93.

Программа публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии. К , 1835.

Репорт (26 II.1835): вартість тиражу + Заглавные листы 3000 105 р.

ЦДІАК України – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 106–107.

Пушнов А. И. Проповедь. – К., 1835.

ЦДІАК України. – Ф. 711. Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4119 Об издании ... проповеди пр ф А. Пушнова (1835)

[Григорьев Н. А.]. Историческое обозрение богослужебных книг греко-россиискои церкви Киев: В Типографии Киево-Печерской Лавры, 1836. – [2], 205 с ; 8 . Тираж 2200.

Цензор Ієремія Соловиов (3.IX.1835).

Замовлення ректора КДА Інокентія Борисова (11.XII.1835) на 1200 пр. Доклад собору з резолюцією митрополита Євгенія: «1835 г. декабря 18 утверждастся, но и для Fпархіи напечатать 1000 екз.»

Репорти Веніаміна (12.X.1836): вартість тиражу КДА – 806 р. 55 к.; (5.II – 4.III.1836): 17 друк. арк.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4117 (27.I.1836); Ф. 128. – Оп. 1 (тип). Спр. 507. Арк. 123–124, 134; Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа. – Арк. 1–2.

Б-ка КДА, BXVIII.9 498[1-5].

Крыловский 4707 (автор Інокентій); Петров 3, 365; Петров 3, 366 (Х.: Тип. Унив., 1843. – 215 с.); 367 (К.: Тип. Унив., 1853. – [2], 148 с. НБУВ ВС, П35).

Иннокентий (Борисов). Собрание слов на дни торжественные, говоренных Киевской Академии Ректором Архимандритом Иннокентием. – Киев: В Типографии Киевопечерской Лавры, 1836. – [6], 247 с.; 4°.

Замовлення автора (26.II.1836) на 1200 пр. Цензор І. Скворцов (7.VIII.1836).

Резолюція митрополита Євгенія: «1836 г. февраля 29 дозволяется за цензурою».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 126–128.

Репорти Веніаміна (2.XII.1836 – 6.I.1837): 20 друк. арк.

Там же. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 10–11; Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4123 (1.II.1837) – О пропущенных в 1836 г. Ценз. комитетом к напечатанию книгах, с препровождением в Конференцию по 3 экз. отпечатанных книг (Собр. слов на высокоторжественные дни. Изд. 2-е; прим.: «еще не отпечатаны»).

Б-ка КДА, BXIX.6/223[1-3].

Крыловский 5405.

Иннокентий (Борисов). Собрание слов, бесед и речей на разные дни и случаи, говоренных ректором Киевской Академии архимандритом (что ныне епископ Чигиринский) Иннокентием. Т. 1. – К., 1836. – 8°. – Тираж 600.

Цензор І. Скворцов: т. 1 (18.II.1836), т. 2 (27.IX.1836).

Репорти Веніаміна (7.X.1836): 10 друк. арк.; (12.X.1836): вартість тиражу – 407 р. 45 к.

ЦДІАК України. – Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 8; Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 134; Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4123. – 2 арк.; Спр. 4124 – Дело о печатании 1 т. «Собрания слов, бесед и речей» и книги «Историческое обозрение богослужебных книг» (1836); Спр. 4125. – 2 арк.

[Квитка И. И.]. Краткое описание жизни преосвященаго Иоасафа Горленко Епископа Белоградскаго. – Киев: в Типографии Киевопечерской Лавры, 1836. – [2], 32, [2], 35–61, [1] с.; 8°. – Тираж 1200.

Цензурний дозвіл від СПб. Комітету духовної цензури архімандрита Платона (30.VI.1836). Текст (С. 2–13): з автобіографічних записок Іоасафа.

Шмуцтитул: Иоасаф (Горленко, Иоаким Андреевич; 1705–1754). Слово в неделю двадцать пятую по сошествии святаго духа, высочайшее присутствие благочестивейшия самодержавнейшия великия государыни нашея императрицы Всероссийския Елисаветы Петровны, в придворной е. в. Комнатной Церкви проповеданное епархии Киевския, монастыря Мгарскаго что под городом Лубнами, игуменом Иоасафом Горленком, в Москве, 1742 года, Ноября 28 дня. – Киев: в Типографии Киевопечерской Лавры, 1836 года.

Лист-замовлення ректора Курської семінарії Єлпифидора (16.VI.1836): «...напечатать так, как прежде оное напечатано ... доставка поручается студенту КДА Иоасафу Гапонову».

Резолюція митрополита Євгенія (2.VIII.1836). Репорт Веніаміна про відправку пр. з оригіналом до СПб. Цензурного комітету (18.IX.1836). Вартість тиражу в оправі – 344 р. Репорти про відправку тиражу до Білгорода: 200 (30.X.1836), 1000 (1.II.1837).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 420–439; Ф. 182. – Оп. 1. – Спр. 22 – Месячные репорты отца типографа (1836). – Арк. 7; Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4126 – О запрещении издания 2-й раз книгу «Краткое описание жизни преосв. Иоасафа Горленко» (1836).

Р7105. Кн. ярлик: «По Г. О. № 135».

Петров 3, 740.

НБУВ ВС.

Клятвенное обещание. – К., 1836. – Див. каталог II, № 74.

Помилуй мя, Боже, или Изложение псалма пятидесятаго из уроков Киевской Духовной Академии. – К., 1836.

Цензор ректор КДС Ієремія Соловйов (5.X.1836).

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4123 – О пропущенных в 1836 г. Ценз. комитетом к напечатанию книгах (1.II.1837; прим.: «еще не отпечатаны»).

Regulae vitae. – [К., 1836]. – 1 арк. табл.; 2°. – Тираж 600. – Ціна 10 к.

Текст парал. лат. і гр. м.

Заявка ректора КДА Інокентія Борисова (на бланку Комісії духовних училищ) за розпорядженням митр. Євгенія (11.XI.1836). Цензор ректор КДС Ієремія Соловйов (9.VI.1836).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 442; Ф. 711. – Оп. 3. – Спр. 4123.

4 пр. таких рукописних табл. подаровані митр. Євгенієм КДС у 1825 р.: Там же. – Ф. 711. – Оп. 2. – Спр. 1044, № 109. – Арк. 27 зв. (№ 20–23).

Петров 3, 1337 (Правила жизни. Одеса, 1837).

Скворцов И. М. Русская ручная Пасхалия. – К., 1836. – [2], 64 с.: 1 іл. – Тираж 1200.

Цензор інспектор КДА ієромонах Антоній Шокотов (28.VIII.1835).

Заявка (15.XI.1835). Репорт Веніаміна (5.VI.1836): 4 1/8 друк. арк., вартість тиражу 221 р. 25 к.

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 98–102; Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4117; Спр. 4118 – О разрешении печатать «Русскую ручную Пасхалию» (1835).

Петров 3, 1530=1639.

Указ его имп. величества, самодержца Всероссийскаго, из Киевской Духовной Консистории: ... постановление для прекращения ябед и проволочки дел. – К , 1836. Див. каталог II, № 75.

Воскресное чтение: Журнал, издаваемый при Киевской Духовной Академии. Год I–[XXIV]. – К., 1837 [1871]. – 4°; 8°. – Ред. І. П. Максимович. – Щотижневик.

Репорти Веніаміна (30.VI, 2.XI, 4.XII.1837, 4.I.1838): 47 друк. арк.

ЦДІАК України. Ф. 128. – Оп. 2 (тип). – Спр. 273. – Арк. 3–6; Ф. 711. – Оп. 1. – № 1208 Дело об издании при КДА журнала «Воскресное чтение» (1836–1837). 44 арк.

Лист Внутр. правління КДА (6.XI.1836) у Київ. Губ. Поштову контору з повідомленням про намір видавати журнал-щотижневик «Христианский Нравоучитель» (1837): за рік 52 випуски, вартість 15 р. з пересилкою.

Заявка (30.I.1837): «... Наставники КДА ... проф. философіи І. Скворцовъ, баккалавръ богословія іеромонахъ Димитрій [Муретов], екстраорд. проф. словесности Яковъ Амфитеатровъ и баккалавръ философіи Петръ Авсеневъ, по предложенію ректора Иннокентія ... съ согласія Высокопреосв. Евгенія митр. Кіевскаго ... Программа журнала «Воскресное чтеніе», предполагаемаго к изданію при КДА ...: 1. Къ уразуменію Слова Божія ... 2. Къ уразуменію Богослуженія и обрядовъ православной грекороссійской церкви ... 3. Къ утвержденію въ сердце Веры, Любви и Упованія христіанскаго ... Журналъ будетъ выходить ... съ праздника Св. Пасхи еженедельно ...» (Арк. 5).

Дозвіл № 1022 Комісії Духовних училищ на випуск журналу (СПб., 4.III.1837).

Лисовский Н. М. Библиография рус. период. печати. – Пг., 1915. – С. 22 (№ 369: 1837–1894, с прил. «Киевские листки религиозно-нравственнаго чтения», 1883–1894; «Листок Духовной Библиографии и журналистики», 1872–1875); Петров 3, 251 (1837–1912: Ч. 1–80).

НБУВ ВК.

Грамота священническая [для Полтавской епархии]. – К., 1837. – 2°. – Тираж 20.

Репорт Веніаміна (3.II.1837).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 2 (тип). – Спр. 273. – Арк. 2.

Грамота священническая [для Волынской епархии]. – К., 1837. – 2°. – Тираж 100.

Репорт Веніаміна (3.II.1837).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 2 (тип). – Спр. 273. – Арк. 5.

Иннокентий (Борисов). Собрание слов, бесед и речей на разные дни и случаи, произнесенных Киевской Академии Ректором Архимандритом Иннокентием. – Киев: В Типографии Киево-Печерской Лавры, 1837. – Т. 2. – [4], 350, [2] с.; 4°.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4123 – О пропущенных в 1836 г. Ценз. комитетом к напечатанию книгах, с препровождением в Конференцию по 3 экз. отпечатанных книг (1.II.1837; т. 2 – прим.: «еще не отпечатаны»).

Б-ка КДА, BXIX.6/224.

Крыловский 5406.

НБУВ ВК.

Обращение души к Богу, слово любви ко всем ищущим мира во Христе / Пер. с нем. – [К., 1837].

Цензор інспектор КДА ієромонах Антоній Шокотов (18.II.1836).

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 4117; 4125; 4123 (1.II.1837; прим.: «еще не отпечатаны»).

Указ Св. Синода о крещении. – К., 1837. – 1 арк.; 2°. – Тираж 1300.

Заявка П. Максимовича. Репорт Веніаміна (15.I.1837).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 213; Оп. 2 (тип). – Спр. 273. – Арк. 2.

Указ Св. Синода о венчании. – К., 1837. – 1 арк.; 2°. – Тираж 1300.

Заявка П. Максимовича. Репорт Веніаміна (15.I.1837).

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 507. – Арк. 213; Оп. 2 (тип). – Спр. 273. – Арк. 2.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК НАЗВ ВИДАНЬ ДРУКАРНІ КПЛ (1822–1837)

Августин Аврелий. Христианская наука, или Основания священной герменевтики и церковнаго красноречия / [Перевод Я. К. Амфитеатрова]. – 1835.

Акафіст Св. великомученице Варваре (большой буквы). – 1834.

Акафіст Св. великомученице Варваре. – 1837.

Акафісты с Каноны. – 1825, 1828, 1830, 1833, 1837.

Амвросій Медіоланський. Две книги о покаяніи, две книги о преставленіи брата его Сатира, и два утешительные слова на смерть императоров младшаго Валентиніана и Феодосія Великаго / [Пер. И. Харламова]. – VI.1824.

Амвросій Медіоланський. Избранныя поучительныя слова. – 1831.

Амвросій Медіоланський. Молитва ко пресвитером. – 1825.

Амвросій Медіоланський. С[вя]таго о[т]ца нашего Амвросіа Єп[іс]к[о]па Медіоланскаго Книги первыя О должностях / [Перевод Иоанна Харламова]. – 1823.

Амвросий (Подобедов). Краткое руководство к чтению книг Ветхаго и Новаго завета. Ч. 1 2. 1823.

[Антимінси]. [К., 9.VIII.1822, I.1824, V.1831, 29.V.1836, X.1836, 11.XI.1836].

[Арматурные списки Смоленскаго пехотнаго полка: 180 для унтер-офицеров; 1885 для рядовых. – К., 1824].

Букварь. – 1836.

Букварь или начальное учение хотящим учится книг письмены славенскими. – 1837.

Букварь учебный. – 1822, 1836.

Василии Великий. Беседы святаго отца нашего Василия Великаго, архиепископа Кесарии Каппадокийския, на Псалмы. – [К.], 1829, 1831.

Василий Великий. Беседы святаго отца нашего Василия Великаго, архиепископа Кесарии Каппадокийския, на разныя материи. 1829.

Василии Великий. Беседы святаго отца нашего Василия Великаго, архиепископа Кесарии Каппадокийския, на Шестоднев. – 1826.

Василии Великий. Нравственныя слова святаго отца нашего Василия Великаго, архиепископа Кесарии Каппадокийския, избранныя Симеоном Метафрастом. 1826.

[Вениамин (Румовский-Краснопевков)]. Священная история для малолетних детей, на российском языке сочиненная. 1829.

Взаимныя должности общего монашескаго жития. – 1823.

Воскресное чтение: Журнал, издаваемый при Киевской Духовной Академии Год I [XXIV]. 1837.

[Вразумление евреям]. [1831].

Всегдашняя и неисходимая пасхалія по ключевым словам для движущихся или преходящих праздников: Пасхалія неисходная до окончанія міру. – [1826].

Гавриїл (Шапошников). О служєніи и чинополоєніи Грєко-Россійскія Цєркви. – 1826.

Грамота священническая [для Волынской епархии]. – 1837.

Грамота священническая [для Полтавской епархии]. – 1837.

Графильные и заглавные листы для студентов Киевской духовной Академии и семинарии. 1826; 1835.

[Григорьев Н. А.]. Историческое обозрение богослужебных книг греко-российской церкви. – 1836.

Данилевский П. Таганрог, или описание болезни и кончины Александра I. – 1828.

Димитрій Ростовський. Алфавіт духовный, в ползу іноком и мірским, Богоугод не жити хотящим. – 1834.

Димитрій Ростовський. Апологіа, во утолєніє пєчали чєловека, сущаго в беде . . – 1823.

Димитріи Ростовскии. Внутрєнній чєловек в клети сєрдца своєго. 1824, 1830

Димитріи Ростовський. Врачєвство духовноє на смущєніє помыслов, от различных книг отєчєских вкратцє собранноє. – 1826.

[Димитріи Ростовскии]. Книга житій святых на три месяца четвертыя, єже єсть. іуній, іулии и август. – Изд. 4-е. VIII.1827.

Димитрий Ростовский. Размышление о смерти. – 1829, 1831, 1835, 1836.

Димитрій Ростовскии. Сочинєнія святаго Димитріа митрополіта Ростовскаго Ч. 1–4. 1824–1825.

Діалогизм, сі єст Беседа о догматех православныя церкви. – 1825, 1826.

Духовный регламент. – 1823.

[Евгений (Болховитинов)]. Известие о высочайше пожалованном от е. и. в. государя имп. Николая I золотом глазетовом с орлами и горностаями покрове на честныя мощи святаго благовернаго, равноапостольнаго, великаго князя Владимира Святославича, почивающие в Киевской лавре. – 1827.

[Евгений (Болховитинов)]. История княжества Псковскаго. Ч. 1–4. – 1831.

[Евгений (Болховитинов)]. Краткое историческое сведение о селении Белогородке. – 1834.

[Евгений (Болховитинов)]. Краткое описание Киево-Софийскаго собора и монастыря. – 1825.

[Евгений (Болховитинов)]. Описание Киевопечерской лавры. – 1826, 1831.

[Евгений (Болховитинов)]. Описание Киевософийскаго собора и Киевской иерархии. – 1825.

[Евгений (Болховитинов). Описание церковных встреч]. – 1829.

Єфрем Сирін, авва Дорофей. Книга ... богоугодных трудов ... Єфрєма Сиріна ... Еще же и аввы Дорофеа душеспасительная книга. – 1832, 1836.

Житіє Василія Вєликаго. – [К., 1830].

Житіє Євпраксіи. – [К., 1832].

Житіє Єфрема Сирина. – 1831.

Житіє Єфросиніи Полоцкой. – [К., 1832].

Житіє Иліи Пророка. – [К., 1831]

Житіє и труды св. Іоанна Богослова. – [К., 1830]

Житіє Іоанна Златоуста. – [К., 1830].

Житіє Іоанна Кущника. – [К., 1830].

Житіє Іосифа Прєкраснаго. – [К., 1830].

Житіє Макарія Єгипетскаго. – [К., 1830].

Житіє Маріи Єгипєтской. – [К., 1832].

Житіє Моисея Угрина. – [К., 1832]

Житіє Павла Фивєйскаго. – [К., 1830].

Житіє Пахомія. – [К., 1832].

Житіє Пєтра митрополита. – [К., 1830].

Житіє прєподобнаго Афанасія Алєксандрійскаго. – [К., 1830].

Житіє прєподобнаго Василія Новаго – [К., 1825], 1826, 1832, 1837.

Житіє прєподобнаго Єфрєма. – [К., 1832].

Житіє прєподобнаго Іоанна Дамаскина. – [К., 1830].

Житіє прєподобнаго Ксєнофонта. – [К., 1830]

Житіє прєподобнаго о[т]ца нашєго Ніколаа святоши, князя Чериговскаго. [М єся]ца октовріа в 14 днь]. – [К., 1826] – 9 арк

Житіє прєподобнаго Фєодора Студита. – [К , 1830].

Житіє прєподобной Мокрины. – [К., 1831].

Житіє прєподобной Пелагіи – [К., 1830].

Житіє прєподобной Фєодоры. – [К., 1830]

Житіє Пулхєріи царицы. – [К., 1830].

Житіє равноапостольных царєй Константина и Єлєны [К., 183].

Житіє Саввы Освящєннаго. – [К., 1830].
Житіє святаго Амвросія єп. Мєдіоланскаго. – [К., 1830].
Житіє святаго вєликомучєника Євстафія Плакиди. – [К., 1830], 1835.
Житіє святаго Гєрмана архієпископа Константинополского. – [К., 1831].
Житіє св. Григорія Богослова. – [К., 1830].
Житіє св. Григорія Двоєслова, папы Римскаго. – [К., 1831].
Житіє св. Григорія чудотворца. – [К., 1837].
Житіє св. Іоанна Милостиваго. – [К., 1837].
Житіє св. княгини Ольги. – [К., 1825].
Житіє св. Нифонта єпископа. – [К., 1837].
Житіє св. Павлина єпископа. – [К., 1837].
Житіє св. Пророка Моисея Боговидца. – [К., 1830].
Житіє св. Спиридона Тримисунтскаго. – [К., 1830].
Житіє святаго Феодора, єпископа Єдєскаго. – [К., 1831].
Житіє святых апостол Петра и Павла. – [К., 1831].
Житіє Симєона Столпника. – [К., 1830].
Житіє Симєона Юродиваго. – [К., 1832]
Житіє Харитона Исповєдника. – [К., 1830].
Житія Варлаама и Іоасафа Индійскаго. – [К., 1830].
Житія прєподобных о[тє]ц Антоніа и Феодосіа Пєчєрских, с пріобщєніем сказанія о с[вя]тей чудотворней ц[є]ркви Пєчєрской оуспнія прєсвятыя Б[о]городицы, како создася, оукрасися и ос[вя]тися. – [К., 1826].
Житія чєтырєх Євангєлистов: св. Матфєя, св. Марка, св. Луки, св. Іоанна. – [К., 1830].
Журнал перваго собрания конференции Киевской духовной Академии 1823 года, декабря 18 дня. – 1824.
Журнал публичнаго собрания Академической конференции по случаю окончания шестаго учебнаго курса. – 1833.
Журнал публичнаго собрания Академической конференции по случаю окончания шестаго учебнаго курса. – 1834.
Журнал публичнаго собрания конференции Киевской духовной Академии. – 1831.
Журнал публичнаго собрания конференции Киевской духовной Академии. – 1835.
Иеремия (Соловьев). Слово архимандрита инспектора Киевской духовной академии. – 1832.
Иеремия (Соловьев). Слово на новый 1833 год. – 1833.
Изображение иконы Пресвятой Богородицы Киево-Братской. – [КПЛ, 1835]. – Гравюра.
[Иннокентий (Борисов)]. О великих Господских и Богородичных праздниках. – 1835.
Иннокентий (Борисов). Светлая Седмица. – 1835, 1836.
Иннокентий (Борисов). Слово в день воздвижения креста господня, произнесенное в Киево-Братском училищном монастыре 1834 года Киевской духовной Академии ректором, братским архимандритом Иннокентием. – 1834.
Иннокентий (Борисов). Слово в день возшествия на престол благочестивейшаго государя Николая Павловича ... сказанное в Киево-Софийском соборе ноября 20 дня 1831 года. – 1834.

Иннокентий (Борисов). Слово в день возшествия на престол благочестивейшаго государя Николая Павловича ... сказанное в Киево-Софийском соборе ноября 20 дня 1832 года. – 1834.

Иннокентий (Борисов). Слово в день возшествия на престол благочестивейшаго государя Николая Павловича ... произнесенное в Киево-Софийском соборе Киевской академии ректором, братским архимандритом Иннокентием ноября 20 дня 1834 года. – 1834.

Иннокентий (Борисов). Слово в день рождения благочестивейшаго государя Николая Павловича, имп. и сам. Всероссийскаго, сказанное в Киевопечерской Лавре Киевской духовной Академии ректором, братским архимандритом Иннокентием июня 25 дня 1832 года. – 1834.

Иннокентий (Борисов). Слово в день священнаго венчания на царство благочестивейшаго государя Николая Павловича, имп. и самодержца Всероссийскаго, произнесенное в Киевопечерской Лавре августа 22 дня 1833 года, Киевской духовной Академии ректором, братским архимандритом Иннокентием. – 1834.

Иннокентий (Борисов). Собрание слов, бесед и речей на разные дни и случаи, говоренных ректором Киевской Академии архимандритом (что ныне епископ Чигиринский) Иннокентием. Т. 1. – 1836.

Иннокентий (Борисов). Собрание слов, бесед и речей на разные дни и случаи, произнесенных Киевской Академии Ректором Архимандритом Иннокентием. – 1837.

Иннокентий (Борисов). Собрание слов на дни торжественные, говоренных Киевской Академии Ректором Архимандритом Иннокентием. – 1836.

Иннокентий (Борисов). Страстная Седмица. – 1835.

Инструкция благочинным белаго духовенства. – 1835?

Инструкция церковным старостам. – 1828 [1833?].

Историческая табель великих князей, царей, императоров и императриц Всероссийских. – 1828.

Историческое сведение о бывшем ставропигиальном Киево-Межигорском монастыре. – 1830.

[История российской иерархии. Т. I. Ч. I]. – [К., 1827].

[История российской иерархии. Т. I. Ч. I]. – [К., 1828].

Ігнатій Богоносець. Посланія. – XI.1824.

Іоанн Златоуст. Беседы к Антіохійскому народу. – 1824.

Іоанн Златоуст. Беседы на Іоанна Євангєлиста. – 1829.

Іоанн Златоуст. Бєседы на св. Матфєя Євангєлиста. – К., Х., 1826.

Іоанн Златоуст. Бєседы о покаяніи. – [К., 1823].

Іоанн Лістичник. Лествица возводящая на нєбо. С присовокупленієм житія сєго прєосвящєннаго. – [К., 1823].

Календарик. – 1822.

Канонник. – 1822, 1826, 1829, 1831, 1833, 1835, 1837.

[Каталог продажных книг Киевопечерской типографии]. – 1823, 1836.

[Квитка И. И.]. Краткое описание жизни преосвященаго Иоасафа Горленко Епископа Белоградскаго. – 1836.

Киевский месяцеслов. – 1832.

Киевский синопсис. – 1823, 1836.

Кирило Александрійський. Слово о исходе души и втором пришєствіи. – 1826, 1830, 1835.

Клятвенное обещание. – 1836.

Книжица сія имєнусмая Зборник, то єсть, некоторых молєній на всяк дєнь потрєбных Собраніє, напєчатася во С[вя]той Кієво-Пєчєрской Лавре, В лето от Р[о]ж-[дєс]тва Хр[іс]това ... – [К., 1833], 1837.

Краткія изъявленія о двух пєщєрах в Кієвопєчєрской Лавре обретающихся. – 1826, 1827, 1830, 1832, 1835, 1836.

Краткое историческое сведение о монастырях Киевской Митрополии. – 1832.

Краткое описание Киево-Златоверхо-Михайловскаго монастыря. – 1835.

Краткое руководство к чтению книг Ветхаго и Новаго завета. Ч. 1–2. – 1823.

Лебедев А. Слово при открытии Воронежскаго попечительства о призрении бедных духовнаго звания. – 1824.

Магазинер М. Я. Токсикологическая карта, или новейшее обозрение отрав, припадков от них происходящих и способов лечения оных, составлена для сельских священников, помещиков, управителей и друзей человечества всякаго звания Марком Магазинером. – [К., 1831].

Макарій Єгипетський. Слова. – 1824.

Максим Святогорець. Правило молебноє к Божествєнному и поклоняємому параклиту Пресвятому Духу. – 1833.

[Максимович М. А.]. Обозрение преподавания наук в Имп. университете св. Владимира с 28 августа 1834 по 10 июля 1835 года = Praelectiones ... / Jacubowicz M. J. – 1834.

Мелитон (Переверзев). Слово пред избранием судей для Киевской губернии, произнесенное в Киево-Софийском Соборе Киевской Духовной Академии бакалавром богословским наук, соборным иеромонахом Мелитоном Октября 22. 1835 года. – 1835.

М[еся]ца аvгуста в 30 дєнь. Служба благодарствєнная Б[о]гу, в Тр[ой]це с[вя]тей славимому, на воспоминаніє заключеннаго мира, мєжду імпєрією Россійскою и короною Свейскою. И на прєнесєніє мощей с[вя]таго благовєрнаго вєликаго кн[я]зя Александра Нєвскаго. – [К., 1823].

М[еся]ца дєкємврія в 1 дєнь, из Минеи чєтьи, Житіє с[вя]таго пр[єподоб]наго Філарєта милостиваго. – [Пєчатано в Кієво-пєчєрской Тvпографіи, 1830 года м[ес]ца февруарія]; 1835.

М[еся]ца іуліа в 15 дєнь, Житіє и оуспєніє с[вя]таго равноапостольнаго вєликаго кн[я]зя Кієвскаго Владиміра. – [К., 1825].

М[еся]ца маіа в 8 дєнь, Житіє пр[є]п[одо]бнаго о[т]ца нашєго Арсеніа Вєликаго. – [К., 1831].

Месяца маіа во 3 дєнь, Житіє с[вя]тых стр[ас]тотєрпцєв, Россійских кн[я]зєй, Бориса и Глеба. – [К., 1825].

М[еся]ца марта в 17 дєнь, Житіє пр[є]п[одо]бнаго Алєксіа ч[є]л[о]века Божія. – [К., 1832]; 1835.

М[еся]ца ноємврія в 24 дєнь, Житіє и страданіє с[вя]тыя вєликомучєницы Єкатєріны девы прємудрыя. – [К., 1832].

М[еся]ца сєптємврія в 10 дєнь, Житіє и страданіє святых мучєниц, Минодоры, Митродоры и Нvмфодоры. – [К., 1830].

Минея месячная: 12 книг. – 1835.

Молєбное пеніе ко прєсвятой Богородице. – 1825, 1828, 1829, 1831, 1836.

Молитвослов. – 1825, 1828, 1831, 1833, 1835.

Молитвы при Божєствєнной литургіи. – 1829, 1831, 1832, 1835.

Молитвы чтомыя в навєчєріи Пятьдесятницы (Извлечены из Тріоди Цветной и Требника). – 1835.

Наставлєніе о собствєнных всякаго хрістіаніна должностях. – 1822, 1837.

Наставление приходским священникам. – 1830.

Некоторые опыты упражнений воспитанников Киевской Духовной Академии, изданные по окончании перваго учебнаго курса 1823 года. – 1824.

Никифор (Феотоки). Толкованіє воскрєсных ап[осто]лов с нравоучителными беседами. – 1826.

Никифор Феотоки. Толкованіє воскресных єv[анге]лій с нравоучитєлными беседами. – 1825, 1827.

Новицкий О. М. О духоборцах. – 1832.

Новый Завет. – 1827, 1828, 1829 (2), 1830, 1835, 1836 (2), 1837.

О служєніи и чиноположєніи Грєко-Россійскія Цєркви. – 1826.

Обозрение предметов для публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии, имеющаго быть ... по случаю окончания втораго курса. – 1825.

Обозрение предметов для публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии, имеющаго быть июля 7 дня. По случаю окончания третьяго курса. – 1827.

Обозрение предметов для публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии, имеющаго быть в июле месяце сего года по случаю окончания четвертаго курса. – 1829.

Обращение души к Богу, слово любви ко всем ищущим мира во Христе / Пер. с нем. – [К., 1837].

Объявы почтовой конторы. – 1822.

Описание церковных встреч. – 1829.

Опыты упражнений воспитанников Киевской духовной Академии пятаго учебнаго курса. – 1832.

Остромысленский Е. А. Исследование о древней Киевской церкви св. Илии, упоминаемой в Договоре Великаго Князя Киевскаго Игоря Святославича с Греками 945 года, сохраненном в летописи преподобнаго Нестора. – 1830.

От Попечительства, учрежденнаго о призрении бедных духовнаго звания по Киевской Епархии ... Воззвание. – [К., 1824].

Память святых сєдми отроков, иже во Єфєсе. – [К., 1831].

Патєрик Кієво-Пєчєрскій. – 1830, 1835.

Петро Могила. Православноє исповеданіє веры, соборныя и апостолскія церкве восточныя. – [К., 1823].

План публичнаго испытания студентов Киевской Духовной Академии, имеющаго быть сего 1833 года, июля дня. – 1833.

План публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии седьмаго курса. – 1835.

Положение о призрении бедных духовнаго звания. – 1833.

Помилуй мя, Боже, или Изложение псалма пятидесятаго из уроков Киевской Духовной Академии. – 1836.

Посланія. – XI.1824.

Последованіє благодарственнаго и молебнаго пенія ко Господу Богу ... – [XII.1827].

Последованіє за усопших. – 1831.

Последованіє молебных пеній. – [1829].

Последованіє на день Святыя Пасхи и на всю Светлую Седмицу. – [1831], 1836.

Последованіє о исповеданіи. – [XII.1823].

[Постановление о благовестах в церковных службах]. – [1826].

Поучение святительское к новопоставленному иерею. – 1829.

Правило к Божественному причащенію. – [V.1823].

Предписание г. Киевскаго военнаго губернатора градским и земским полициям касательно ограждения духовенства, содействовавшаго к открытию мятежников, от мстительности помещиков. – 1831.

Присяги и грамоты священников и причетников. – 1822.

Программа к публичному экзамену [студентов КДА]. – 1827, 1829.

Программа публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии, по окончанию пятаго учебнаго курса. – 1831.

Программа публичнаго испытания студентов Киевской духовной Академии. – 1835.

Псалтирь. – 1826, 1827, 1828, 1831, 1833, 1835.

Псалтирь маленькая. – 1824, 1826, 1829, 1832, 1835.

Псалтирь маленькая, имянуемая Лустка. – 1825.

Псалтирь, сокращенная Августином. – 1831, 1832.

Псалтирь следованная. – 1822, 1836.

Пушнов А. И. Проповедь. – 1835.

Пушнов А. И. Слова на некоторые праздничные, торжественные и воскресные дни. – 1834.

[Рецепт против холеры]. – 1830.

Россійскій букварь, для обученія юношества церковному и гражданскому чтенію: С полным каждаго в особенности показаніем. – 1826.

Самуил Марокканский [XI ст.]. Златое сочинение Самуила Маркскаго раввина Иудейскаго / Перевод с латинскаго, вновь исправленный и нужными примечаниями дополненный в Киевопечерской Лавре. –1829.

Священное Евангеліе. – 15.VII.1827, 1828, 1836 (2).

Семигиновский М. А. Грамматика польскаго языка для российскаго юношества – 1831.

Семигиновский М. А. Начальные правила сочинения латинскаго для начинающих обучаться латинскому языку. – 1833.

Сказаніе о священномученике Макаріе митрополіте Кіевском и Галіцком и всея Россіи, с дополненіем. – 2-е изд. – 1834.

Скворцов И. М. Русская ручная Пасхалия. – 1836.

Скворцов И. М. Слова на некоторые праздничные и торжественные дни в разные времена произнесенные КДА профессором философии, Киевопечерской Владимирской церкви протоиереем И. Скворцовым. – 1833.

Скворцов И. М. Слово в день тезоименитства е. и. в. благочестивейшаго госуда-

ря императора Николая I, сказанное в Киево-Софийском соборе Владимирской церкви протоиереем Иоанном Скворцовым декабря 6 дня 1832 года. – 1833.

Слово о исходе души и втором пришествіи. – 1826.

Слова. – 1824.

Служба с Акафістом, иже во святых Отцу нашему Димитрію Митрополіту Ростовскому, чудотворцу с житіем єго, с сказанієм о обретєніи и о чудєсах с приложєніем слова на память єго и поученія в день обретєнія мощей єго. – [К., 12.X.1823].

Служба с Акафістом и житіем Св. великомученице Варваре (малой буквы). – 1828, 1830, 1832.

Служба с Акафістом Успєнію Пресвятыя Богородицы. – [К., 1822], 1837.

Службы прєподобным отцєм Пєчєрским, их же мощы в Ближной, и Далной пещере нетленно почивают. – II.1829, 1831.

Служебник. – 1822, 1832.

Совет молодому проповеднику. – 1824.

Соколов Н. И. Разсуждение о времени крещения российской великой княгини Ольги. За награду Уставленную покойным Канцлером Графом, Николаем Петровичем Румянцевим. – 1832.

Страданіє всликомучєника Димитрія. – [К., 1830].

Страданіє святаго Фсодора Стратилата. – [К., 1831].

Табель книгам. – 1822.

Таблица, в которой всем истинным христианам без всякаго различия состояний напоминается о должностях их. – 1824.

Типикон си єст изображєніє чина церковнаго, яжє зовєтся Устав. – 1824.

Тихомиров А. Н. О происхождении святаго Духа. – 1832.

Тихон (Соколов). Наставлєніє о собствєнных всякаго хрістіаніна должностях. – 1822, 1837.

Тихон (Соколов). Сочинения: Должность священническая о седми тайнах святых и Наставление духовенству. Наставление всей пастве. Наставления, писанныя для монашествующих. – 1824.

Тихон (Соколов). Христос грешную душу к себе призывает. – 1829 1837.

Толкованіє воскрєсных ап[осто]лов с нравоучителными беседами: Сочинєно на Еллино-Грєчєском языке Прєосвященным Нікифором, бывшим Архієп[ис]к[о]пом Астраханским и Ставропольским ... – 1826.

Требник. – 1829, 1833 (8°, 12°, 16°), 1836 (8°, 12°).

Указ его имп. величества, самодержца Всероссийскаго, из Киевской Духовной Консистории: ... постановление для прекращения ябед и проволочки дел. – 1836.

Указ о гербовой бумаге для Киевской консистории. – 1822.

Указ Киевской духовной консистории о подтверждении всем епархиальным начальствам иметь деятельнейший надзор за поведением священнослужителей. – 1828.

Указ о наблюдении благочиния в епархиальных и Лаврских церквах (12.VII.1822). – 1822.

Указ Св. Синода о венчании. – 1837.

Указ Св. Синода о крещении. – 1837.

Указание предметов, предназначенных для публичнаго испытания студентов Киевской Духовной Академии, имеющаго быть сего 1834 года, июля дня. – [1834].

[Феофан Прокопович]. Духовный регламент. – 1823.

[Феофан Прокопович]. Разсуждение о нетлении Мощей святых Угодников Божиих, в Кієвских пещерах нетленно почивающих. – 1823.

Феофан (Прокопович). Христовы проповеди о блажєнствах толкованіє. – [К., 1823].

Филадельф. Изъяснения св. апостола Павла. – 1828.

[Царская Фамилія ныне благополучно царствующаго Государя Императора для правильнаго возглашенія (из Служебника)]. – 1835.

Четьи-Минеи. Кн. 1–12. – 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834.

Чин исповеданія отроком. – [С москов. изд]. – [К., 1823].

Чин поминовєнія о православных воинех, и о всех за веру и отєчєство на брани оубієнных. – [М., XI.1795]. – [Пєрєпєчатано в Кієвопєчєрской типографіи, 1823].

Чинопоследованіє соєдиняємым из иноверных к Православно-Кафолічєстей Восточной Церкви. – 1826.

Prosodia Latina quantilatina, versitus comprehensa. – [К., 1829].

Regulae vitae. – [К., 1836].

ВИДАННЯ КИЇВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ АКАДЕМІЇ З ІНШИХ ДРУКАРЕНЬ

Соловьев С. Ф. Краткая грамматика халдейского языка. – СПб., 1835.

Лист ректора КДА Інокентія з запитом про ціну видання (18.VII), відповідь Веніаміна (26.VII.1835): «Поелику въ Типографіи КПЛ еврейскихъ буквъ не имеется, то и напечатать «Краткую грамматику халдейскаго языка» для Конференціи КДА не можно...».

ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 (тип). – Спр. 493. Ч. 1. – Арк. 87–89.

Також див.: Там же. – Ф. 711. – Оп. 3 (конф. и совет). – Спр. 84 – Донесение членов конф. протоиереев Игнатовича И., Скворцова И. о рассмотрении «Грамматики халдейского языка» (1833); Спр. 114 – Дело об изд. Петерб. тип. «Халдейской грамматики» бакалавра Соловьева С. Ф. (1835); Спр. 4113 – О разрешении печатать «Грамматику...» (1834).

Карпов. – С. 226.

Каневский К. В. О древнейшей Киевской церкви св. Ирины, созданной вел. кн. Киевским Ярославом Владимировичем. – Санкт-Петербург: Тип. Имп. АН, 1836. – 36 с.: план [К. А. Лохвицького]; Окр. відб. з: ЖМНП. – 1836. – № 12.

ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 1281 – Прошение выпускника Академии Каневского К. о выдаче денежного вознаграждения за написание «Рассуждения о древнейшей Киевской церкви св. Ирины» (1837).

Б-ка КДА, CVII10/1206.

Карпов. – С. 225.

НБУВ ВК.

Вебер И. Наука вещественной природы, или динамика вещества / Сочинение Иосифа Вебера, б. Профессора Физики в Делингене; Перевод с немецкаго [В. П. Чеховича]. – Киев: В Университетской Типографии, 1838. – [2], 390, [2] с. : 2 табл.; 8° (26 см).

Цензор С. Куторга (СПб., 2.II.1837).

Митрополит Євгеній розглядав цю книгу на конференції КДА у 1832 р. (Журнал. – Арк. 58).

Див.: ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 1212 – Дело о напечатании перевода с нем. книги «Наука вещественной природы или динамика вещества» (2.II.1835–7.III.1837); Спр. 1280 – ... о рассылке (1837–1838).

Гр6097[1–4]. – Пр. не розрізані.

Карпов. – С. 226.

НБУВ ВС.

ПРАЦІ, УДОСТОЄНІ ЄВГЕНІЄ-РУМ'ЯНЦЕВСЬКОЇ ПРЕМІЇ

Остромысленский Е. А. Исследование о древней Киевской церкви св. Илии ... За награду, уставленную [!] покойным канцлером графом Николаем Петровичем Румянцовым. – К., 1830. – [4], 37, [1] с.
НБУВ ВС, Гр2120; НБУВ ВК, CVII.11/1363.

Соколов Н. И. Разсуждение о времени крещения Российской великой княгини Ольги. За награду уставленную покойным канцлером графом Н. П. Румянцовым. – К., 1832. – [2], 33, [1] с.
НБУВ ВС, П861, Гр6116.

Спасский К. Ф. О обращении вел. кн. Владимира Святославича в христианскую веру и насаждение оной в России // Опыты упражнений воспитанников Киев. духов. академии. – К., 1832. – Т. 2. – С. 241–312.
НБУВ ВК, ВХХII.9/196.

Максимович И. П. Историческое обозрение перваго Вселенскаго Собора // Опыты упражнений воспитанников Киевской духовной академии. – К., 1832. – Т. 2. – С. 197–240.

Новицкий О. М. О духоборцах. – К., 1832. – [2], 146 с.
НБУВ ВК, CIX.11/1309.

[Григорьев Н. А.]. Историческое обозрение богослужебных книг греко-российской церкви. – К., 1836. – [2], 205 с.
НБУВ ВК, ВХVIII.9/498.

Каневский К. В. О древнейшей Киевской церкви св. Ирины, созданной вел. кн. Киевским Ярославом Владимировичем. – СПб.: Тип. Имп. АН, 1836. – 36 с. : пл. [К. А. Лохвицкого].
НБУВ ВК, CVII.10/1206.

Новицкий О. М. О первоначальном переводе священнаго писания на славянский язык. – К., 1837. – [5], 81 с.
НБУВ ВС, Гр6048, Р7093.

Евсевий (Ильинский А. А.). Кто был первый митрополит Киевский? // Собр. соч. студентов Киевской духовной академии. – К., 1839. – Т. 1. – С. 195–243; Маяк. – 1843. – Кн. 13. – Мат-лы. – С. 1–26; К.: Губ. тип., 1853. – 63 с.
ІР ІІБУВ. – Ф. 304 (дис.). – № 16. – 91 с. (1852).
НБУВ ВК, VIII.1/115.

Гогоцкий С. С. Критическое обозрение учения римской церкви о видимой главе церкви: Соч. Студента Киев. Духов. академии. – К.: В Унив. Тип., 1841. – [2], 110, [2] с.

НБУВ ВК, ВХVI.3/10.

Макарий (Булгаков М. П.). История Киевской академии. – СПб.: Тип. К. Жернакова, 1843. – 226 с.; Маяк. – 1843.

НБУВ ВС, П428, П429.

Петров Н. И. О словесных науках и литературных занятиях в Киевской академии от начала ее до преобразования в 1819 г. // Тр. КДА. – 1866. – № 7. – С. 305–330; № 11. – С. 343–388; № 12. – С. 552–569; 1867. – № 1. – С. 82–118; 1868. – № 3. – С. 465–525.

Божовский К. О заслугах Киево-Печерской лавры для русской церкви и государства // Воскрес. чтение. – 1868.

Смирнов Н. Фресковые изображения по лестницам на хоры Киево-Софийскаго собора (Писано для соискания Евгение-Румянцевской премии) // Тр. КДА. – 1871. – № 3. – С. 554–591.

Голубев С. Т. Описание и истолкование дворянских гербов южнорусских фамилий в произведениях духовных писателей XVII в. (Писано на Евгение-Румянцевскую премию) // Тр. КДА. – 1872. – № 10. – С. 295–382; Окр. вид.: К., 1872. – 88, [2] с.: ил.

НБУВ ВС, П919; НБУВ ВК, CVI.6/145.

Красовский А. Установление в русской церкви праздника 9-го мая в память перенесения мощей святителя из Мир Ликийских в город Бар. Сочинение студента ... на Евгение-Румянцевскую премию // Тр. КДА. – 1874. – № 12. – С. 521–585; Окр. вид.: К., 1874. – 65, [1] с.

НБУВ ВК, CVI.11/435 (4).

Пылаев П. Описание пергаментнаго евангелия, хранящегося в музее, состоящем при Киевской духовной академии (Писано на Евгение-Румянцевскую премию) // Тр. КДА. – 1876. – № 12. – С. 1–45.

Пенкевич С. Топография нынешней Киевской епархии в XVII веке по Андрею Целларию. С картою Киевской епархии (Писано на Евгение-Румянцевскую премию) // Тр. КДА. – 1877. – № 11. – С. 412–456; № 12. – С. 644–737; Окр. вид.: К., 1877. – 136 с.

НБУВ ВС, Р2107(4).

Березин В. Описание рукописей Почаевской лавры, хранящихся в библиотеке музея при Киевской Духовной академии // Тр. КДА. – 1881. – Прил. – № 7. – С. 1–24; № 8. – С. 25 -76; № 9. – С. 77–81.

Булашев Г. Месяцословы святых при рукописных богослужебных книгах Церковно-Археологическаго музея // Тр. КДА. – 1882. – № 7–9; Окр. вид.: К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкаго, 1882. – 92 с., 1 л.

НБУВ ВС, П1023.

Антонин [Грановский]. Киево-Подольская Успенская соборная церковь: Ист.-стат. исследование студента 4-го [40!] курса Киев. Дух. Академии (Писано на Евгение-Румянцевскую премию). – К., 1891. – [4], 113, [1] с. : ил.

НБУВ ВС, П2760; НБУВ ВК, CVII.10/1087.

Рыбинский В. Киевская митрополичья кафедра с половины XIII до конца XVI века (Писано на Евгение-Румянцевскую премию). – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкаго, 1891. – [2], 94, [2] с.

НБУВ ВС, П2745 (Відб. з Тр. КДА. – 1891).

Слюсарев Д. Н. Церкви и монастыри, построенные в Киеве князьями, начиная с сыновей Ярослава до прекращения Киевскаго великокняжения (Писано на Евгение-Румянцевскую премию) // Тр. КДА. – 1892. – № 1. – С. 104–154; № 3. – С. 405–456; Окр. вид.: К., 1892. – [2], 101 с.

НБУВ ВС, П2946.

Мухин Н. Ф. Киево-Братский училищный монастырь: Ист. очерк (Писано на Евгение-Румянцевскую премию) // Тр. КДА. – 1893. – № 5. – С. 15–69; 1895. – № 6. – С. 277–326; Окр. вид.: К., 1893. – XI, [1], 407, [1], IV с.: ил.

НБУВ ВС, П2758.

ВЛАСНИЦЬКІ ЗАПИСИ ЄВГЕНІЯ БОЛХОВІТІНОВА

«Евѳимъ Болховитиновъ» [1786].
НБУВ ВС, Н484(20).

«...L'an 1787 ... Evth. Bolchovit.»
НБУВ ВС, In988.

«Au nombre des livres d'Studient Evthyme Bolchovitinov a Moscou 1787 an. decemb.»
НБУВ ВС, In706.

«Evthymius Bolchovitinov. 1787 anno. Mosquae».
НБУВ ВС, Н461.

«Evthyme Bolchovitinov».
НБУВ ВС, Н477(9).

«Evthymius Bolchovitinov ... 1788 генваря 3 въ Москвѣ. Constat in numero librorum studiosi Mosqu. acad. Evthymii a Bolchovitinov».
НБУВ ВС, Iҥ676.

«Evthymius Bolchovitinov. Mosquae 1788 anno april 3.»
НБУВ ВС, In1426.

«Evthymius Bolchovitinov.
Mosquae
VI
17 = 88
6».
НБУВ ВК, Б-ка КДС, V.a.6.

«Au nombre de livres d'Evthyme a Bolchovitinov, a Moscou, 1788 août».
НБУВ ВС, Гр4970.

«XI
E 17=88 B
Mosquae».
НБУВ ВС, Iҥ704.

«Е. В.»
НБУВ ВС, Н16(2), Н473(30).

«Е. Б.»
НБ ВГУ ОРК.

«Р. Б. Е.»
НБ ВГУ ОРК, № 139, № 156.

«Evthym. Bolchov.»
НБУВ ВС, Elz420.

«Evthyme de Bolchovitinoff».
НБУВ ВС, In959.

«Evthyme de Bolchovitinov».
НБУВ ВС, In705, In986(1–2), In1200/2.
НБУВ ВК, V.b.16.

«Εξ αριθμγ των βιβλων Ευθιμιε τγ Βολχοβητηνωβ».
ІР НБУВ. – Ф. 312: КСС. – № 126/672.

«Въ числѣ книгъ Евѳима Болховитинова».
НБУВ ВС, Гр528(1–3).

«Ex Libris Evthymii Bolchovitinov».
НБУВ ВС, In1423.

«Evthymii Bolchovitinov».
НБУВ ВК, I.b.132.

«Evthyme a Bolcovitinove».
НБУВ ВС, In1768.
НБУВ ВК, Б-ка КДС, I.b.162.

«Ex libris Evthymii Bolchovitinov praefecti in semin. Voronez».
НБУВ ВК, Б-ка КСС, № 455.

«Ex Libris Evthymii Bolchovitinov prof. in sem. Vor. prot. 3 dukati».
НБУВ ВС, In1420.

«Ex libris Evthymii Bolchovitinov Prof. in Sem. Voron.»
НБУВ ВС, In1757.
НБУВ ВК, Б-ка КДС, I.a.227.

«Evthymius Bolchovitinov».
НБУВ ВС, P1274, P1376, In730, In739, In677, In678, In768, In984, In1421/1, In1422(2), In1424, In1427.
ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 3056.
НБУВ ВК, Б-ка КСС, № 841.

«Евѳимъ=Болховитиновъ. 1790 года».
НБУВ ВС, Гр3815.

«Изъ числа книгъ учителя Евѳима Болховитинова. 1790 г.»
НБУВ ВС, Гр1636.

«Евѳима Болховитинова».
НБУВ ВС, Гр1603, Гр1736(1), Кир3946п.

«Принадлежитъ Евѳиму Болховитинову».
НБУВ ВС, In682/1–2.

«Евѳимій Болховитиновъ».
НБУВ ВС, Кир4703п.

«Евѳимія Болховитинова».
НБУВ ВС, Кир4157п.

«Изъ книгъ Евѳимія Болховитинова».
НБУВ ВС, Кир4595п.

«Ev. Болховитиновъ».
НБУВ ВС, Гр3694[4].

«Archimandr. Eugenius».
НБУВ ВК, Б-ка КДС, I.b.18.

«Ex libris Archim. Eugenii».
НБУВ ВК, Б-ка КДС, VI.a.130.

«Евгеній А. Псковскій».
НБУВ ВС, Гр272.

«Евгеній Архіепископъ Псковскій».
НБУВ ВС, $Гр_{XIX}$5598.

«Е. М. К.»
НБУВ ВС, Гр2785[2].

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК НАЗВ ПРАЦЬ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

МОНОГРАФІЇ ТА БРОШУРИ *

Биография Арсения Мацеевича, архиепископа Ростовскаго и Ярославскаго / Изд. кн. Ав. Голицына. – Лейпциг: В. Гергард, 1863. – 28 с.; 16°. 42

Вибрані праці з історії Києва. – К.: Либідь-ІСА, 1995. – 483, [5] с.; 4°. 30.2; 35.3

Всеобщее введение в историю монастырей греко-российской церкви. – М., 1810. – 150 с.; 8°. 16.1

Замечания на книгу: Краткое историческое описание Десятинной церкви в Киеве. – [М., 1830]. – 12 с.; 8°. 37

Известие о высочайше пожалованном от е. и. в. государя имп. Николая I золотом глазетовом ... покрове на честныя мощи св. ... великаго князя Владимира Святославовича, почивающие в Киевопечерской лавре. – К.: В тип. Киевопечерской лавры, 1827. – [2], 2 с.; 4°. 36

Исторические разговоры о древностях Великаго Новагорода. – М.: В Губ. тип. у А. Решетникова, 1808. – [6], 98, [2] с.; 4°. 17

Историческия разсуждения: 1-е. О чинах грекороссийския церкви. 2-е. О начале, важности и знаменований церковных облачений. 3-е. О древнем богослужебном пении. 4-е. О сходстве алтарных украшений нашей церкви с древними. – М.: В Синод. тип., 1817. – [2], 154, 90 с.; 8°. 5.3, 11.1, 14.1

Историческия разсуждения, читанныя в публичном собрании Санктпетербургской Александроневской академии. – СПб.: В Синод. тип., 1823. – [2], 246 с.; 4°. 1. О чинах грекороссийския церкви. 2. О сходстве алтарных украшений нашей церкви с древними. 3. О начале, важности и знаменований церковных облачений. 4. О древнем богослужебном пении. 5.4, 11.2, 14.2

Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии. – Воронеж: В тип. Губ. правления, 1800. – [4], 230 с.; 4°. 6

---

* Покажчик до глави «Власні праці Є. О. Болховітінова» розділу «Окремі видання праць Є. О. Болховітінова» «Каталогів».

...экономическое описание Воронежской губернии... – ... 1801. – [4], 230 с.; 4°. 6.1

Историческое изображение Грузии в политическом, церковном и учебном ея состоянии. – СПб.: В тип. Шнора, 1802. – [10], 100, [2] с.: 3 табл.; 8°. 7

Переклади: Georgien oder historisches Gemalde von Gruzien...; D'Escription du Caucase...

Историческое исследование о соборах российския церкви, читанное ... Михаилом Сухановым. – СПб.: При Св. Синоде, 1803. – [4], 37, [1] с.; 4°. 8

Историческое обозрение российскаго законоположения. – СПб.: Печатано в тип. И. Глазунова, 1826. – [2], CXXXI, [I] с.; 4°. 34

Историческое разсуждение вообще о древнем христианском богослужебном пении ... и с присовокуплением другаго краткаго разсуждения о том, что алтарныя украшения нашей церкви сходны с древними. – Воронеж: В тип. Губ. правления, 1799. – [2], 26 с.; 4°. – 1. Сказывано ... И. Аполлосовым. 2. Сказывано ... И. Зацепиным. 5

... – В СПб.: при Св. Синоде, 1804. – [2], 26 с.; 4°. 5.2–5.4

Историческое разсуждение о чинах грекороссийския церкви, читанное ... Димитрием Малиновским. – СПб.: При Св. Синоде, 1805. – [4], 93, [1] с.; 4°. 5.3–5.4, 14

История княжества Псковскаго с присовокуплением плана города Пскова. – К.: В тип. Киево-Печерской лавры, 1831. – 8°.

Ч. 1. – [10], 322 с.: карта.

Ч. 2. – [10], 144 с.

Ч. 3. – [6], 172 с.

Ч. 4. – [8], 192, [10] с.: табл. 38

Краткое историческое сведение о селении Белогородке. – К.: [В тип. Киево-Печерской лавры], 1834. – [1] л.; 2°. 40

Краткое начертание жизни и трудов сочинителя книги «Изъяснение на Литургию» [И. И. Дмитревскаго]. – М., 1816. – 8 с.; 4°. 20

Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона перваго епископа Воронежскаго и Елецкаго. – СПб.: [Тип. Св. правит. Синода, 1794]. – 21 с.; 8°. 3

... Воронеж: Тип. Губ. правления, 1798. – 24 с.; 8°. 3.1

... 1799. – 19 с. 3.1.1

... 1800. – 24 с. 3.1.2

... 1803. 3.1.3

Варіанти: Описание жизни...; Полное описание жизни...

Краткое описание Киево-Софийскаго собора и монастыря. – К.: Печатано в тип. Киевопечерской лавры, 1825. – [2], 110 с.: 2 табл.; 12°. 31
Варіант: Описание Киевософийскаго собора...

Краткое пастырское увещание о прививании предохранительной коровей оспы. – СПб.: Синод. тип., 1829. – [2], 12 с.; 8°. 18.4
... – 1845. 18.5
... – 1853. – [2], 10 с.; 8°. 18.6
Варіант: Пастырское...

Летопись древняго славено-русскаго княжескаго города Изборска. – СПб.: В тип. А. Смирдина, 1825. – [2], 62 с.: пл.; 12°. 32

О начале торговых и государственных сношений с Китаем и о заведении в Пекине российской церкви и духовной миссии. – [Б. м., 1822]. – 94 с.; 8°. 28

Об осаде Пскова в 1581 году. – Псков, 1881. – 66 с. 43

Описание Благовещенской Никандровой пустыни. – [Дерпт: В тип. И. Шинмана, 1821]. – 32 с.; 8°. 23

Описание жизни и подвигов преосвященнаго Тихона. – Изд. 2-е, вновь пересм., испр. и умнож. – М.: В тип. С. Селивановского, 1820. – 111, [1] с.; 8°. 3.3
... – Изд. 3-е. – М.: В тип. С. Селивановского, 1827. – 118, [4] с.; 8°. 3.4
... – Изд. 4-е. – СПб.: Тип. И. Глазунова, 1832. – 113 с.; 8°. 3.5
... – 1833. 3.6
... – 1834. – 113 с. 3.7
... – 1835. 3.8
... – 1837. – 110 с. 3.9
... – 1843. 3.10
Варіанти: Краткое описание жизни...; Полное описание жизни...

Описание Иоанно-Предтечева Псковскаго монастыря. – [Дерпт: В тип. И. Х. Шинмана, 1821]. – 15, [1] с.; 8°. 24
Варіант: Описание Псковскаго Иоанно-Предтечева...

Описание Киевопечерской лавры. – К.: Печатано в тип. Киевопечерской лавры, 1826. – [2], 131, 191, [2] с.: 2 ил., 6 пл.; 4°. 35
... – Изд. 2-е, испр. и умнож. – К.: Печатано в тип. Киевопечерской лавры, 1831. – [2], 366, [6] с.: 2 ил., 6 пл.; 4°. 35.1
... – Изд. 3-е. – К.: Печатано в тип. Киевопечерской лавры, 1847. – [2], 340, [5] с.: 2 ил., 6 пл.; 4°. 35.2

Описание Киевософийскаго собора и Киевской иерархии. – К.: Печатано в тип. Киевопечерской лавры, 1825. – [2], 291, [3], 272, [8] с.: 3 ил., 3 пл..; 4°. 30

... – Изд. 2-е. – К.: Печатано в тип. Киевопечерской лавры, 1847. – [2], 291, [3], 272, [8] с.: 3 ил., 3 пл..; 4°. 30.1

Варіант: Краткое описание...

Описание монастырей Иоанно-Богословскаго Крыпецкаго и Рождество-Богородицкаго Снетогорскаго. – [Дерпт: В тип. И. Х. Шинмана, 1821]. – 54 с.; 8°. 25

Описание обряда церковнаго происходившаго 15, 16, и 17 дня 1803 года по случаю ... столетия ... Санктпетербурга. – СПб.: При Св. Синоде, 1803. – 15, [1] с.; 4°. 9

Описание Псково-Печерскаго первокласснаго монастыря. – Дерпт: В тип. И. Х. Шинмана, 1821. – 60 с.; 8°. 26

... – 1832. – 63 с. 26.1

... – 1909. – 71 с. 26.2

Описание Псковскаго Иоанно-Предтечева женскаго монастыря. – Изд. 2-е. – Составлено по подлинным и другим лучшим источникам и значительно пополнено [А. Пановым]. – СПб.: Тип. и лит. П. А. Литвинова, 1874. – [4], 135 с.: ил.; 4°. 24.1

Описание Святогорскаго Успенскаго монастыря. – [Дерпт: В тип. И. Х. Шинмана, 1821]. – 8 с.; 8°. 27

[Описание церковной встречи в Киеве ея имп. величества государыни императрицы Александры Феодоровны и ея имп. высочества великой княжны Марии Николаевны. Описание церковной встречи в Киеве его имп. величества, государя императора, Николая Павловича. Описание церковной встречи в Киеве их имп. высочеств, великаго князя Михаила Павловича, великой княгини Елены Павловны и великой княжны Марии Михайловны (16–22.IX.1828)]. – К., 1829. 35.1.1

Осада Пскова… – СПб., 1831. 38, 43

Пастырское увещание о прививании предохранительной коровей оспы. – В СПб.: При Св. Правит. Синоде, 1811. – [2], 22, [4] с.; 4°. 18

... – М., 1811. – 8°. 18.1

... – В СПб.: В мед. тип., 1813. – 32 с.; 8°. 18.2

... – 1827. 18.3

Варіант: Краткое пастырское увещание...

План первобытной Киевской Десятинной Богородицкой церкви: с объяснением онаго. – [К.: Печатано в тип. Киево-Печерской лавры, 1825]. – 24 с.: 1 пл.; 12°. 29

Полное описание жизни преосвященнаго Тихона. – В СПб.: В тип. Корпуса чужестр. единоверцов, 1796. – [2], 78, [1] с.; 8°. 3.2

Варіанти: Краткое описание жизни...; Описание жизни...

Предначертание о преобразовании духовных училищ. – [СПб., 1805]. 16

Примечания на Граммату великаго князя Мстислава Володимировича, и сына его Всеволода Мстиславича. – М.: В университет. тип., 1818. – 56 с.: 1 ил.; 4°. 21

Разсуждение о книге, именуемой Православное исповедание веры ... сочиненной ... Петром Могилою, читанное ... Алексеем Болховским. – СПб.: При Св. Синоде, 1804. – [4], 32 с.; 4°. 10

Разсуждение о надобности греческаго языка. – Изд. 2-е, пересмотр. – Воронеж: В тип. Губ. правления, 1800. – 18 с.; 4°. 1.1

Разсуждение о начале, важности и знаменовании церковных облачений, читанное ... Константином Китовичем. – СПб.: При Св. Синоде, 1804. – [4], 36 с.; 4°. 11

Разсуждение о необходимости греческаго языка для богословии, и об особенной пользе его для российскаго языка. Читано ... Иваном Ставровым. – [М.: Унив. тип., 1793]. – 10 с.; 4°. 1, 1.2

Разсуждение о соборном деянии, бывшем в Киеве 1157 года на еретика Мартина, читанное ... Иваном Лавровым. – СПб.: При Св. Синоде, 1804. – [4], 43, [1] с.; 4°. 12

Речь в похвалу е. и. в. Екатерины II. – [М., 1796]. – 10 с.; 4°. 4

Речь е. и. в., государю имп. Николаю Павловичу ... поздравительная от всего духовенства после священнейшаго венчания и миропомазания. – М.: В Синод. тип., 1826. – 4 с.; 4°. 33

Переклад: Λογος τη ιμπερατορικη αυτου μεγαλειοτητι, κυριω ιμπερατορι Νικολαω Παυλιδη…

Речь Святейшему Синоду, говоренная архимандритом Евгением при наречении его Старорусским епископом. – СПб., 1804. – 2 с.; 4°. 13

Словарь исторический о бывших в России писателях духовнаго чина грекороссийския церкви. – СПб.: В тип. Н. Греча, 1818. – 4°.

Ч. 1: [А–І]. – [2], 346, [4] с.

Ч. 2: [К–Θ]. – [2], 347–712, [2] с. 22

... – Изд. 2-е, испр. и умнож. – СПб.: В тип. И. Глазунова и его иждивением, 1827. – 8°.

Т. 1: [А–К]. – [2], 343, [3] с.

Т. 2: [Л–Θ]. – [2], 336, [3], LXXVI с. 22.2

Slovar... – Leipzig: Zentralantiqariat der DDR, 1971. – T. 1–2. – Reprint. 22.3

Словарь... – М.: Рус. Двор, Св.-Троицкая Сергиева лавра, 1995. – [2], VIII, 3–407, [1] с.; 4°. 22.4

Додаток: Хронологический и азбучный список. Перечневый список...

Переклад: Das Gelehrte Russland...

Словарь русских светских писателей, соотечественников и чужестранцев, писавших в России, служащий дополнением к Словарю писателей духовнаго чина ... / Изд. И. Снегирева. – М.: В Университет. тип., 1838. – 4°.
Т. 1: [А–Г]. – 367, [9] с. 41
... / Изд. Москвитянина... – М.: В Университет. тип., 1845. – 4°.
Т. 1: [А–К]. – VI, 20, 328 с.
Т. 2: [Л–Ѳ]. – 290, XVI с. 41.1
Slovar... – A dictionary of secular writers... – [Westmead], 1971. – 2 v. in 1. – Reprint. 41.2

Слово на день торжественнаго воспоминания и Господу Богу благодарения о поражении врагов Отечества нашего, и о прогнании их из пределов Калужския губернии. – М.: В Синод. тип., 1813. – 14 с.; 4°. 19

Слово на память иже во святых отца нашего Никиты епископа и чудотворца Новгородскаго. – В СПб.: При Св. Синоде, 1805. – [2], 22 с.; 4°. 15

Слово на память преподобнаго отца нашего Саввы Крыпецкаго, Псковскаго чудотворца, проповеданное в Псковском Крыпецком монастыре 18 [!] года августа 28 Евгением Архиепископом Псковским, Лифляндским и Курляндским, что ныне митрополит Киевский. – К.: В тип. Киевопечерския Лавры, 1834. – 8°. 39.1

Слово надгробное преосвященному Иннокентию епископу Воронежскому. – М.: В тип. Пономарева, 1794. – 36 с.; 8°. 2
... – Изд. 2-е, пересм., испр. и умнож. – Воронеж: В тип. Губ. правления, 1799. – [2], 50 с.; 8°. 2.1

Собрание поучительных слов в разные времена и в разных епархиях проповеданных. – К.: В тип. Киевопечерской лавры, 1834. – 8°.
Ч. 1. – [4], X, 440 с.
Ч. 2. – [4], X, 447 с.
Ч. 3. – [4], XI, 490 с.
Ч. 4. – [4], VIII, 323 с. 39

Три разсуждения: I. О греческом языке. II. О церковном пении. III. Об алтарных украшениях. – [Воронеж: Тип. Губ. правления, 1800]. – [2], 17, [3], 26 с.; 4°. 1.2; 5.1

Хронологический и азбучный список. Перечневый список. Примечание. – [СПб., 1827]. – LXXVI, II с.; 8°. 22.2.1

Description du Caucase, avec le precis historique et statistique de la Georgie / Zass. – SPb., 1804. – 8°. 7.2

Das Gelehrte Russland / Von Ph. Strahl. – Leipzig, 1828. – XX, 574 S. 22.1

Georgien oder historisches Gemälde von Gruzien... / Fr. Schmidt. – Riga und Leipzig, 1804. – XVIII, 166 S.; 8°. 7.1

Λογος τη ιμπερατορικη αυτου μεγαλειοτητι, κυριω ιμπερατορι Νικολαω Παυλιδη... / Υπο Ευγενιου Μητροπολιτου Κιεβιας...; Εκδοθεισα παρα της Διοικονσης Συνοδου και Μεταφρασθεισα εις την των Ελληνων φωνην[!] παρα Δημητριου Παππαδοπουλου του Βυζαντιου. – [СПб., 1827]. – [6] с.; 8°. 33.1

ВИДАННЯ, УПОРЯДКОВАНІ ТА ВІДРЕДАГОВАНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ *

Амвросий (Подобедов А. И.) Краткое руководство к чтению книг Ветхаго и Новаго завета... – Изд. 2-е, Киевское, испр. – К., 1823. – 8°.
Ч. 1. – [4], 234 с.
Ч. 2. – [4], 151 с. 57

Амвросий (Подобедов А. И.) Собрание поучительных слов. – М.: В Синод. тип., 1810. – 8°.
Ч. 1. – [4], X, 384 с.
Ч. 2. – [4], IX, [1], 457, [3] с.
Ч. 3. – [4], VIII, 429, [3] с. 52
... – Изд. 2-е. – М.: В Синод. тип., 1816. – 8°.
Ч. 1. – [2], XI, [3], 456 с.
Ч. 2. – [2], VIII, [2], 385, [1] с.
Ч. 3. – [2], VIII, [2], 429, [3] с. 52.1
... – Изд. 3-е. – М.: В Синод. тип., 1825. – 8°.
Ч. 1. – [2], VII, [1], 242 с.
Ч. 2. – [2], IX, [1], 359, [1] с.
Ч. 3. – [2], V, [1], 193, [1] с.
Ч. 4. – [2], V, [1], 183, [1] с. 52.2

Амвросий (Подобедов А. И.) Собрание речей благодарственных... – М.: В Синод. тип., 1810. – [2], III, [1], 67, [1] с.; 8°. 53
... – Изд. 2-е. – М.: В Синод. тип., 1816. – [2], IV, 80 с.; 8°. 53.1
... – Изд. 3-е. – М.: В Синод. тип., 1825. – [2], IV, 72, [2] с.; 8°. 53.2

Выписка о древних концах, улицах и пятинах Великаго Новагорода, почерпнутая из Наряцной описи сему городу, деланной в 1623 г. А. Чоглоковым, да дьяком Д. Семеновым. – [Новгород: Губ. типография, 1807]. – 8 с.; 2°. 17.1

Габлиц К. И. Исторический журнал бывшей в 1781 и 1782 годах на Каспийском море российской эскадры под командою флота капитана втораго ранга графа Войновича. – М., 1809. – XXVIII, 120, [1] с.; 8°. 51

---

* Покажчик до глави «Видання, упорядковані Є. О. Болховітіновим» розділу «Окремі видання праць Є. О. Болховітінова» «Каталогів».

[Габлиц К. И.] О следах древняго греческаго города Херсона, доныне видимых в Крыму. – [СПб., 1822]. – 21, [1] с.: 1 пл.; 12°. 54

Духовный регламент … / [Сост. Феофан (Прокопович)] – … напечатася 12 тиснением, в царствующем великом граде Москве, в лето … 1818, индикта 6, месяца априлия. – [К]: Перепечатано в Киевопечерской типографии…, 1823. – [4], 299, [24] с.; 8°. 58

Журнал перваго собрания конференции Киевской духовной Академии 1823 года, декабря 18 дня. – К.: В Тип. Акад. при Киевопечерской Лавре, 1824. – [7] с.; 8°. 62

Журнал публичнаго собрания конференции Киевской духовной Академии 1831 года, октября 26 дня. – К.: В Тип. Акад. при Киевопечерской Лавре, 1831. – [7] с.; 8°. 70

Журнал публичнаго собрания Академической конференции по случаю окончания пятаго учебнаго курса. – К., 1833. 71

Журнал публичнаго собрания Академической конференции по случаю окончания шестаго учебнаго курса. – К., 1834. 72

Журнал публичнаго собрания конференции Киевской духовной Академии бывшаго октября 25 дня 1835 года, по случаю окончания седьмаго учебнаго курса. – К.: [В Тип. Акад. при Киевопечерской Лавре], 1835. – [6] с.; 16°. 73

Известие о первом российском посольстве в Японию под начальством порутчика Адама Лаксмана. – М.: В тип. П. Бекетова, 1805. – 30, [2] с.; 4°. 49

Иннокентий (Полянский И. Ф.) Избранныя поучения. – Воронеж: В тип. Губ. правления, 1799. – XVI, 160 с.; 8°. 46

[Иннокентий (Суханов М.)] Известие о Камчатской духовной миссии. (Сообщено). – [СПб.], 1822. – 20 с.; 8°. 56

[Инструкция для белаго духовенства.] – [К., 1834]. 66.2

Инструкция церковным старостам. – К., 1828 [1833?]. 66.1

Историческое сведение о бывшем ставропигиальном Киево-Межигорском монастыре. – К., 1830. – 17 с.; 4°. 68

История российской иерархии / Собранная Амвросием [Орнатским]. – В М.: При Синод. тип., [1807–1815]. – 8°.
Ч. 1. – 1807. – [4], X, 646, VI с.
Ч. 2. – 1810. – [2], IV, CXLIX, [2], 658, [6] с.

Ч. 3. – 1811. – [2], 762, V с.
Ч. 4. – 1812. – [2], 887, V с.
Ч. 5. – 1813. – [2], 737, 111 с.
Ч. 6: [С–У]. – 1815. – [2], 858 с.
[Ф–Ÿ]. – С. 859–1148, 1–111
Ч. 7. – С. 1–319. 50

История российской иерархии / Собранная Амвросием [Орнатским]. – Ч. 1. – М., 1822. – XI, 646, X с.; 8°. 50.2

... – 2-е изд. – Т. 1. Ч. 1. – К.: В тип. Киевопечерской лавры, 1827. – [2], XXII, 684, [1] с.; 8°. 50.2.1

... – [3-е изд.] – [Т. 1. Ч. 1]. – [К., 1828]. – [2], XXII, 684, [2] с.; 8°. 50.3

Киевский месяцослов. – К.: В тип. Киевопечерской лавры, 1832. – [2], 502, [2] с.: ил.; 8°. 8.2

Варіант: Полный христианский...

Киевский синопсис... – 2-е изд. Киевское исправнейшее. – К.: В Киевопечерской тип., 1823. – [10], 164, [2], 105, [1] с.; 4°. 59

... – 5-е изд. Киевское исправнейшее. – К.: Печатано в тип. Киевопечерской лавры, 1836. – [4], 6, 234, [4], 150 с.; 4°. 59.1

Клятвенное обещание. – К., 1836. – [1], [1] с.; 2°. 74

Краткое историческое сведение о монастырях Киевской Митрополии. – К., 1832. – [2], 14 с; 12°. 48.2.1

Лебедев А. Слово при открытии Воронежскаго попечительства о призрении бедных духовнаго звания ... 3-го ноября 1823 года. – Киев.: В Тип. Акад. при Киевопечерской Лавре, 1824. – 6 с.; 4°. 61

Наставление приходским священникам, как вести записныя церковныя книги. – [К.: Печ. в тип. Киевопечерской лавры, 1830]. – [2], 30, [6] с.; 4°. 66

Нил Сорский. Преподобнаго Нила Сорскаго устав Скитскаго монашескаго жития. – М., 1813. 50.1

... – М.: В Синод. тип., 1820. – [2], 146 с.; 8°. 50.1.1

Новая латинская азбука. – М.: В тип. [М.] Пономарева, 1788. – [2], XVI, 64 с.; 4°. 44

От Попечительства, учрежденнаго о призрении бедных духовнаго звания по Киевской Епархии, Благочестивым Пастырям и Священно-и-церковнослужителям, и всем сострадательным душам Христовы Киевския Паствы Воззвание. – [К., 1824]. – [2] с.; 2°. 60

Памятный церковный календарь. – М.: При Синод. тип., 1803. – [2], 189, [1] с.; 12°. 48

Варіант: Церковный...

Полный христианский месяцослов. – К.: В тип. Киево-Печерской лавры, 1845. – [2], 500 с.: ил.; 8°. 48.3
... – 1854. 48.4
... – 1868. 48.5
... – 1875. 48.6
Варіант: Киевский месяцослов...

Положение о призрении бедных духовнаго звания. – К., 1833. – 36 с. 60.1

[Постановление о благовестах и церковных службах.] – [К., 1826.] – [2] л.; 2°. 64

Предписание г. Киевскаго военнаго губернатора градским и земским полициям касательно ограждения духовенства, содействовавшаго к открытию мятежников, от мстительности помещиков. – К., 1831. – 2°. 69

[Рецепт против холеры]. – К., 1830. – 1 л.; 2°. 67

Розенкампф Г. А. Обозрение Кормчей книги в историческом виде... – 2-е изд. со многими переменами и прибавлениями, начатое сочинителем, а по кончине его изданное В. А. [В. Г. Анастасевичем]. – СПб.: В тип. Имп. академии наук, 1839. – 4°. 76

Служба на преставление преподобнаго отца нашего Саввы Крыпецкаго чудотворца, иже во Псковских пределех, с присовокуплением повести о пустынном житии, и о преставлении его. – [Москва, 1822]. – [1], 42 л.; 4°;
Варіант 2: ... – [1], 34 л.; 4°. 55

Таблица, в которой всем истинным христианам без всякаго различия состояний напоминается о должностях их. – [К.]: Печатано в Тип. Киево-Печерской Лавры, 1824 года. – 1 л. 63

Тихон (Соколов Т. С.) Остальныя сочинения. – В СПб.: Печатано в Имп. тип., ижд. И. Глазунова, 1799. – XV, 336 с.; 8°. 47
... // Тихон (Соколов Т. С.) Полное собр. соч. – Т. 15. – СПб., 1801. – XV, 336, 21, [1] с.; 8°. 47.1
... // Сочинения преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго: 1. Должность священническая о седми тайных святых и наставление духовенству. 2. Наставление всей пастве. 3. Наставления, писанныя для монашествующих. – Киев: В тип. Киевопечерской лавры, 1824. 47.2
... Должность священническая о седми тайнах святых и Наставление духовенству. – К., 1824. 47.2.1
... Наставление всей пастве. – К., 1824. 47.2.2
... Наставления, писанныя для монашествующих. – К., 1824. 47.2.3
... Наставление для монашествующих. – К., 1844. – 72 с.; 8°. 47.2.3.1

Сочинения преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго. – Изд. 2-е. – СПб.: Тип. И. Глазунова, 1825–1826. – Т. 1-15. – 8°. 47.3

Тихон (Соколов). Христос грешную душу к себе призывает. – К., 1829. – 1 л. 47.4

... 1832. 47.4.1

... 1833. 47.4.2

... 1835. 47.4.3

... 1837. 47.4.4

Торжество Воронежской семинарии на первый случай радостнейшего прибытия во град Воронеж его преосв. Мефодия, еп. Воронежскаго и Черкасскаго... – [М., Унив. тип.], 1795. – 18 с.; 4°. 45

Указ Киевской духовной консистории о подтверждении всем епархиальным начальствам иметь деятельнейший надзор за поведением священнослужителей. – К., 1828. – 1 л.; 2°. 65

Указ е. и. в., самодержца Всероссийскаго, из Киевской Духовной Консистории: ... постановление для прекращения ябед и проволочки дел... – К., 1836. – [2] с.; 2°. 75

Церковный календарь или Полный месяцеслов. – М.: В Синод. тип., 1803. – 2, IV, 214, 189 с.: 1 ил.; 12°. 48.1

Варіант: Памятный...

ВИДАННЯ, ПЕРЕКЛАДЕНІ ТА ВІДРЕДАГОВАНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ *

Вразумление евреям: [1] Самуил. Златое сочинение / [Пер. с лат.]; [2] Письмо раввина обратившагося / [Пер.]; [3] Прибавление к книге Самуила Раввина, в ответ на возражение иудеев / [Пер. с фр. А. Вознесенский]. – [2], 44 с.; 8°; [4] Из Христианскаго чтения, части XL мес. февраля 1831 г.[?]. – [К., 1831]. – [2], 72 с. 90

Вразумление евреям: Самуил. Златое сочинение / Пер. с лат. ... в Киевопечерской Лавре 1829 г.; Прибавление к книге Самуила Раввина: [1] Ветхозаветные пророчества, касающияся нынешнего состояния иудеев; [2] [В] Ответ на возражение иудеев; [3] Письмо Раввина обратившагося в Христианскую веру. – К.: Тип. Киево-Печерской Лавры, 1855. – [4], 244, [2] с.; 8°. 90.1

Демосфен. Димосфеново надгробное слово афинянам, убиенным в сражении при городе Херонее. – В СПб.: При Имп. академии наук, 1807. – [4], 41, [1] с.; 8°. 86

---

* Покажчик до глави «Видання, перекладені та відредаговані Є. О. Болховітіновим» розділу «Окремі видання праць Є. О. Болховітінова» «Каталогів».

[Дре дю Радье Ж.-Ф.] Парнасская история. – М.: В тип. Пономарева, 1788. – [2], IV, 72 с.; 8°. 80

[Кокле Л.] Похвальное слово чему-нибудь. – В М.: В тип. Пономарева, 1787. – XVI, 48 с.; 8°. 77

Магазин чтения для всякаго возраста и пола людей. – М.: Тип. Пономарева, 1789. – 8°.
Ч. 3. – [4], 303 с.
Ч. 4. – [2], 175 с. 82

[Марешаль П. С.] Прекрасная полонянка. – М.: В тип. Пономарева, 1787. – [3], VI, 56 с.; 16°. 78

Ноннот К. Ф. Волтеровы заблуждения. – М.: В тип. М. Пономарева, 1793. – 8°.
Ч. 1. – 18, IV, XXVI, 379 с.
Ч. 2. – 21, 358 с. 83

Поп А. Опыт о человеке. – М.: В тип. Пономарева, 1806. – XXVII, [1], 112 с.; 8°. 85

Самуил Марокканский. Златое сочинение Самуила Марокскаго раввина Иудейскаго / Пер. с лат., вновь испр. и нужными прим. доп. в Киевопечерской Лавре. – СПб.: В Синод. Тип., 1827. – [8], 93, [1] с.; 8°. 89
... – К., 1829. 89.1
... – Изд. 3-е. – М.: В Синод. Тип., 1837. – VII, [1], 95, [1] с.; 12°. 89.2

Селлий А. Б. Каталог писателей, сочинениями своими объяснявших гражданскую и церковную российскую историю. – М.: В тип. С. Селивановскаго, 1813. – 68 с.; 8°. 87
... 1815. 87.1

Совет молодому проповеднику, данный одним наставником. – К.: В тип. Академической при Киевопечерской лавре, 1824. – [2], 58 с.; 8°. 88

Трюбле Н. Ш. Размышления о красноречии вообще, и особенно о проповедническом... – М.: В тип. Селивановскаго и товарища, 1793. – [2], 158 с.; 8°. 84

Фенелон Ф. Краткое описание жизней древних философов с присовокуплением отборнейших их мнений систем и нравоучений. – М.: В тип. Компании тип. с указнаго дозволения, 1788. – [8], 344 с.; 8°. 79

Эйкенсайд М. Удовольствия от способности воображения. – Печатано в Москве: У содержателя тип. Ф. Гиппиуса, 1788. – [6], XI, 152 с.; 8°. 81

ПРАЦІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА, НАДРУКОВАНІ У ЗБІРНИКАХ, ПЕРІОДИЦІ ТА ВИДАННЯХ, ЩО ПРОДОВЖУЮТЬСЯ *

Биография Евгения митрополита Киевскаго 1835 года (1838) 56
... (1843) 56.1
... (1845) 56.2
... (1862) 56.3
... составлена 1834 года (1862) 56.4
Варіант: Евгений...

Голос (1871) 74

[Две уставные и одна губная грамоты царя Ивана Васильевича] (1815) 38.1

Духовное завещание Евгения митрополита Киевскаго и Галицкаго (1838, 1843, 1845, 1863, 1868) 57
... (1909) 57.1

Евгений Болховитинов епископ Вологодский и Устюжский (1868) 56.5

[Жизнеописание преподобнаго Корнилия] (1857) 64

Замечания Евгения на «Разсуждение о лирической поэзии» Г. Р. Державина (1842) 61
Дополнения ... к тетради Г. Р. Державина «О русских лириках» (1871) 60.1
О славенорусских лириках (1842, 1872) 60, 60.2
Примечания на книжку 2, № 1 Чтения в Беседе;
Примечания на книжку 6 Чтения в Беседе;
Примечания к рукописным тетрадям Державина (1872) 61.1

Замечания на «Историю Ольвии» П. И. Кеппена (1872) 76

Замечания на книгу: Краткое историческое описание Десятинной церкви в Киеве (1830) 51

Замечания на новгородские грамматы (1812) 32

Замечания о Черниговской гривне (1833) 53

Замечания об уставных и губных грамматах (1813) 38

Записка о Никоне (1868) 69

Записка о разговоре с двумя духоборцами (1874) 80

* Покажчик до глави «Власні праці Є. О. Болховітінова» розділу «Праці Є. О. Болховітінова, вміщені у збірниках, періодиці та виданнях, що продовжуються» «Каталогів».

Записка об ученых мужах и о покровителях их (1868) 71

Извлечение из «Описания Иоанно-Предтечева монастыря» (1840) 59

[Исследование исповедания духоборческой секты] (1832) 52
... (1832) 52.1
... (1882) 52.2

Исследование о папской власти в Церкви (1867) 67

Инструкции Духовному Собору и Начальствующим лицам Киево-Печерския Лавры, данныя Высокопреосвященнейшим Евгением Митрополитом Киевским и Галицким и Киево-Печерския Лавры Священно-Архимандритом (Огляд з цитатами: 1868, 1914) 70.1

Инструкция Киевософийскаго кафедральнаго собора протоиерею и ключарю (1868) 70

Инструкция типографии Киевопечерския лавры (1971) 89

Историческое, географическое и економическое описание Воронежской губернии... (1912) 2.7
... (1992) 2.8

Историческое изображение Грузии (1978) 91
Грузия (1804) 7
Тифлис (1808) 24

Историческое обозрение российскаго законоположения (1825, 1826) 46, 46.1

Историческое разсуждение вообще о древнем христианском богослужебном пении (1897) 85

Историческое разсуждение о переводе славенской Библии (1888) 54.1

Краткое описание жизни преосвященнаго Тихона перваго епископа Воронежскаго и Елецкаго (1794, 1801) 1, 1.2.1
Варіант: Описание жизни...; Полное описание жизни...

Краткое пастырское увещание о прививании предохранительной коровей оспы (1889) 75.1
Варіант: Пастырское увещание...

Критическия примечания на Рецензию моравскаго дворянина Ганке де Ганкенштейна (1806) 17
Див.: Примечания на Ганкенштейнову рецензию...

Летопись древняго славенорусскаго княжескаго города Изборска (1825, 1830) 47, 47.1

[Мнение митрополита Евгения о Киевском гербе св. Михаила] (1850) 62

[Наставление оканчивающим курс Киевской семинарии, 8 июля 1835] (1894, 1914) 83, 83.1

О древнем богопочитании славян новгородских (1808) 21

О древностях вологодских и зырянских (1813) 36

О древностях зырянских (1867) 36.2

О древностях, найденных в Киеве (1826) 43.2

О древностях, недавно найденных в Киеве (1824) 43.1

О духовных училищах (1808, 1809, 1911) 22.1, 22.2, 22.2.1
Введение к плану об усовершенствовании духовных училищ (1872) 22.3
Докладная записка имп. Александру I (1889) 22.4
Варіант: Всеобщее хронологическое обозрение начала и распространения духовных российских училищ (1807) 22

О личных собственных именах у славено-руссов (1813, 1826) 34, 34.1

О многолюдстве древняго Новгорода (1808) 21

О начале торговых и государственных сношений России с Китаем и о заведении в Пекине российской церкви и духовной миссии (1822) 29.2

О начальном поселении славян в Изборском княжестве (1896) 51.1

О разных родах присяг у славено-руссов (1813, 1826) 35, 35.1

О русской церковной музыке (1821) 42
... (1826). – Пер. нім. м. 42.1
... (1872) 42.3

О Соборной горе в Вологде (1866) 36.1

О старинной славенорусской арифметике (1813) 37

Описание жизни и подвигов преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго (1825, 1836, 1862, 1867, 1870) 1.3, 1.4, 1.5, 1.5.1, 1.5.2
Варіанти: Краткое описание жизни...; Полное описание жизни...

Описание золотой медали, найденной в Киеве, сентября 1823 года (1823) 43

Описание Иоакимовской библии и некоторых других славянских рукописей (1837) 54

Описание Киево-Софийскаго собора (1826) 48

Описание обряда церковнаго ... 1803 года, по случаю торжества ... столетия ... Санкт-Петербурга (1871) 72

Описание церковной встречи в Киеве е. и. в. государыни императрицы Александры Феодоровны и е. и. высочества в. кн. Марии Николаевны (1831, 1902) 86

Осада Пскова Польским Королем Стефаном Баторием в 1581 году (1831) 51а

Ответ его превосходительству барону Г. А. Р[озенкампфу] на вопрос его: Имеет ли Кормчая книга силу и употребление в гражданских и уголовных судах российских? (1825, 1871) 73

Пастырское увещание о прививании предохранительной коровей оспы (1871) 75

Первая биография В. С. Сопикова... (1973) 90

План Змиевых валов (1837) 55

План первобытной Киевской Десятинной Богородицкой церкви с объяснениями онаго (1825) 45

Полное описание жизни преосвященнаго Тихона, епископа Воронежскаго и Елецкаго (1796, 1801, 1803, 1875) 1 1, 1 2, 1.2.2, 1 2 3
Варианти: Краткое описание жизни...; Описание жизни

Правила относительно свечной продажи (1867) 68

[Правила избрания благочинных Киевской епархии] (1863, 1872) 66, 66 1

Предложение Вологодской духов консистории преосв. Евгения Болховитинова) ... о вменении в обязанность причту кафедрального собора каждодневно ходить в церковь (1888) 82

Предложение духовенству Махновскаго повета, как встречать г имп. Николая Павловича и г имп Александру Феодоровну во время их проезда чрез сей повет; Инструкция священно-церковнослужителям г. Киева на случай встречи е и в 1828 г. 16 сентября (1914) 86 1

Предложение о приготовлении возрастных священно-церковнослужительских детей к причетническим местам и о побуждении духовенства отдавать детей своих в училища (1914) 87

Предложения преосв. Евгения Вологодской духовной консистории. Предложения преосв. Евгения Вологодскому семинарскому правлению (1873) 77

Приветственная речь префекта Воронежской семинарии Евфимия Болховитинова (1888) 81

Приказ преосвященнаго Евгения Кадниковскаго Николаевскаго собора священнику ... Алексею Скворцову (1873) 79

[Примечания к «Бібліи» (К., 1788. – Т. 1–5)] 58.4

[Примечания к «Грамматике» Н. Дилецкого] (1993) 58.1

Примечания на Ганкенштейнову рецензию найденнаго им стариннаго славянскаго кодекса, который почитает он писанным в VIII веке (1823) 17.1

Примечания на Граммату великаго князя Мстислава Володимировича и сына его Всеволода Мстиславича (1818, 1826) 41, 41.1

[Примечания на книгах из личной библиотеки] (1998) 58.2, 58.3

Примечания на российскую историю (1888) 3.1
Авары... – Вятичи (1801) 3
Городец... – Звенигород (1804) 8
Киремы... – Косоги (1804) 10
Меря... – Прилуки (1805) 15
Радимичи... – Северяне (1807) 19
Тмутаракан... – Угол (1808) 25
Цимбры... – Ятвяги (1809) 27

[Программа для изследования об Ильинской церкви] (24.I.1827) (1863) 65
... (1914) 65.1

Расписание, каким предметам в Вологодской семинарии с 1810 года обучать (1873) 78

[Резолюции Евгения, епископа Вологодскаго] (1889) 82.1

[Рецензия на два сонета: неизвестного автора и Ф. Розанова] (1790) 92

Речь е. и. в. государю имп. Николаю Павловичу (1826) 49
... (1826). – Кирил. шрифтом. 49.1, 49.1.1
... (1827). – Пер. гр. м. 49.2

Речь Святейшему Синоду, говоренная архимандритом Евгением при наречении его Старорусским епископом (1804, 1871) 12, 12.1

Руской анекдот (1804) 11

Сведение о Кирике, предлагавшем вопросы Нифонту, епископу Новгородскому (1828) 50

Слово на день торжественнаго воспоминания и Господу Богу благодарения о поражении врагов Отечества нашего (1813) 39
... (1815) 39.1
... (1822) 39.2
... (1871) 39.3

Слово на погребение ея превосходительства генерал-поручицы Наталии Дмитриевны Чертковой, супруги Воронежскаго наместника, скончавшейся мая 21 дня 1790 года в Воронеже (1896) 84

Слово пред избранием судей Киевской губернии (1824) 44

Собственноручные заметки преосвященнаго Евгения, митрополита Киевскаго, на книгах, поступивших по его завещанию в Киевскую семинарскую библиотеку (1843–1844) 58

[Статьи из «Истории российской иерархии»]:
Акатовский монастырь... – Горний монастырь (1811) 30
Всеобщее введение в Историю монастырей греко-россииския церкви (1810) 28

Всеобщее хронологическое обозрение начала и распространения духовных российских училищ (1807) 22
Донецкий монастырь... – Кременский монастырь (1812) 31
Епархии Вологодская и Устюжская; Епархии Воронежская и Черкасская (1807) 20
Лальский монастырь... – Преображенская пустынь (1813) 33
О Пекинском монастыре, в Китайской империи находящемся (1810, 1811) 29, 29.1

Предисловие ко второму изданию; О епархии Вологодской; О епархии Воронежской (1827) 20 1
Семигородная пустынь... – Спасоприлуцкий ... – Спасосуморин монастырь (1815) 40
... (1865, 1875) 40.1, 40 2

[Статьи из книги: «Историческое, географическое и экономическое описание Воронежской губернии»]:
Акатов... – Воронцовка (1801) 2
Бирюч... – Валуйки (1876) 2 6

[Воронеж] (1839) 2.2
[Воронеж; Митрофан] (1832) 2.1
Готовье... – Икорец (1804, 1885) 5, 5.3
Донские казаки (1804) 6
Историческое сведение о городе Воронеже (1842, 1847) 2.3, 2.4
Карачун... – Лосева слобода (1804) 9
Мамон... – Полной или Польной Воронеж (1805) 14
Об архиереях, управлявших Воронежскою епархиею (1855) 63
Описание уездных городов; Описание Воронежской епархии (1848) 2.5
Семилуцкий Спасов монастырь; Старое Дубовое (1807) 18
Тавров... – Хлевное (1808) 23
Шатрищегорский монастырь (1809) 26

[Статьи из рукописей «Обстоятельная история Вологодской иерархии», «Историческое сведение о Вологодской епархии и о Пермских, Вологодских и Устюжских преосвященных»]:

Исторические сведения об иерархах древне-Пермской и Вологодской епархий (1865–1868) 20.10
Историческое сведение о Вологодской епархии (1858, 1865) 20.2, 20.9
Краткое сведение об угодниках Божиих, в пределах Вологодской епархии почивающих (1864) 20.7
Список Великоустюжских преосвященных (1862) 20.4
Список Вологодских архиереев (1860, 1863) 20.3, 20.5
Список монастырей, прежде бывших и ныне существующих в Вологодской епархии (1864) 20.8
Список преосвященных архиереев Великоустюжских и Тотемских (1869) 20.11
Учреждение Великопермской епархии (1865) 20.6

[Статьи из «Словаря исторического о русских писателях», «Словаря русских светских писателей»]:

Амбодик Н. М... – Волков Ф. Г. (1836) 16.10
Амвросий Протасов... – Феофил Несын (1868) 16.13
Биографии древних российских писателей: Курбский А. М.; Константин Острожский (1821) 16.6
Биографии российских писателей: Татищев В. Н... – Избраннедес Э. (1821–1822) 16.7
Биографическое известие о митрополите Макарии (1818) 16.5
Гавенский Х.; Гакман Й. Ф. (1914) 16.15
[Дополнения 1823–1832 гг.] (1904) 16.14
Зяловский Е. И. (1916) 16.16
Исторический отрывок о Иоанне Смере (1804) 13
Историческое известие о Максиме Греке (1813) 16.4
Историческое известие о Петре Могиле (1813) 16.4
Критическое известие о жизни покойнаго Евгения Булгара (1806) 16.2
Ле-Роа П. Л... – Княжнин Я. Б. (1868) 16.12

[Мефодий Смирнов] (1823) 16.9
Начертание жизни Якова Борисовича Княжнина (1802, 1804) 4, 4.1
Нестор... – Димитрий Ростовский (1821) 16.8
Новый опыт историческаго словаря о российских писателях: Аблесимов А. О. – ...Кирилов И. К. (1805–1806) 16
... (1805). – Пер. нім. м. 16.1
О славено-русских типографиях (1813) 16.3
Список о бывшем Ростовском митрополите Арсении Мацеевиче (1862) 16.11, 16.11.1

СТАТТІ, ВІДРЕДАГОВАНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ *

Время благовестов к церковным службам целого года. Указ е. и. в. самодержца Всероссийскаго, из Киевской духовной дикастерии (1870) 100

[Габлиц К. И.] О следах древняго греческаго города Херсона, доныне видимых в Крыму (1822) 99
... (1828) 99.1

Зеленецкий Троицкий мужеский 3 класса Санктпетербургской епархии монастырь (1812) 96.1
Варіант: Троицкий...

Известие о первом российском посольстве в Японию под начальством Лаксмана (1804) 94

[Иннокентий (Суханов М.)] Известие о Камчатской духовной миссии (1822) 98

N. N. Письмо из Тифлиса (1805) 95

Памятник Николаю Александровичу Львову (1804, 1897) 93, 93.1

Прибавление о византийских писателях (1813, 1815) 97, 97.1

Список иностранных писателей и их произведений... (1888) 101

Троицкий Зеленецкий мужеский 3 класса Санктпетербургской епархии монастырь (1808) 96

---

* Покажчик до глави «Статті, відредаговані Є. О. Болховітіновим» розділу «Праці Є. О. Болховітінова, вміщені у збірниках, періодиці та виданнях, що продовжуються» «Каталогів».

СТАТТІ, ПЕРЕКЛАДЕНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ*

[Дело патриарха Фотия] (1888) 110

Демосфен. Димосфеново надгробное слово афинянам (1808) 107

Замечания на соч. [И. Л.] Рогалева (1888) 111

Корб Й. Г. Дневник путешествия в Московию. – Вена, 1700–1701. – Отрывок. 113

Литературныя новости о рукописях, найденных в Татарии. [Лейпцигские Ученые Акты (Acta Eruditorum) месяца Июля 1722 г., стран. 375]. (1870) 109

Некоторые замечания для типографии (1971) 112

О имнах (1804) 103

О морском купанье (1805) 106

О средствах сохранения и распространения сочинений древних писателей (1812) 108

Письмо французскаго короля Людовика XVI (1804) 105

Трюбле Н. Ш. О критике сочинений (1804) 102

Трюбле Н. Ш. Размышление о вкусе (1804) 104

ВІРШІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВА

Apostrophe ad musas (1795) 1

Воззвание и глас на гробнице Св. благовернаго великаго князя Александра Невскаго (1889) 7

Дифирамб (1795) 1

Для того ли светом льститься... (1869) 5

Мой сад не англинской, но фруктов в оном боле... (1867) 4

О жизни («Первый глас в жизнь у нас...») (1866) 3

---

* Покажчик до глави «Статті, перекладені Є. О. Болховітіновим» розділу «Праці Є. О. Болховітінова, вміщені у збірниках, періодиці та виданнях, що продовжуються» «Каталогів».

О смерти («Вотще мя устрашаешь...») (1866) 3

О счастии («Скажи мне, друг мой верный...») (1866) 3

О ты, прелютый зверь Державин... (1887) 6

Ode (1795) 1

Средь сих болот и ржавин... (1810, 1826, 1843, 1871) 2

Vota musarum Idyllium (1795) 1

ВІРШІ, ПЕРЕКЛАДЕНІ Є. О. БОЛХОВІТІНОВИМ

Буало Н. Ж. Стихотворческое искусство 11

Ламот А. У. Когда соблазн тот истребится... (1793) 9

Овидий. Из «Превращений» (1871) 10

Пассера Ж. Похвала ничему (1787) 8

ПОКАЖЧИК ІМЕН *

А. В-н – *див.* Пипін, Олександр Миколайович
А. М. – *див.* Майков, Аполлон Олександрович
А. С. Ф-н (І пол. XIX ст.) – 454
А. Ф. Л. – *див.* Лабзін, Олександр Федорович
А. Ш. – *див.* Шумянський, Олександр Михайлович
А. Щ. – *див.* Щекатов, Афанасій
Аарон (Нарцисов, Олексій Захарович; сп. архангельський і холмогорський; 1781–1842) – 269
Абакумов, Федір (XVII–XVIII ст.) – 270
Абамелек, Давид Семенович, князь (1774–1833) – 100
Аббасов, Алік Мамедович (р. н. 1946) – 33, 597–599, 601
Абдуллах-хан (Абдуллог; хан Золотої Орди; бл. 1340 – бл. 1370) – 426
Аблесимов, Олександр Онисимович (1742–1783) – 460, 465, 733
Абрамович, Дмитро Іванович (1873–1955) – 584, 601
Август II Сильний (Фрідріх Август I Саксонський; August II Mocny; курфюрст саксонський і король польський; 1670–1733) – 186, 429
Август (Гай Юлій Цезар Октавіан Август; рим. імператор; 63 до н. е. – 14 н. е.) – 218
Августа (Свєшнікова; ігуменія; 1823–1858) 402
Августин Блаженний, Аврелій (Augustinus, Aurelius; 354–430) – 499, 691, 697
Августин (Виноградський, Олексій Васильович; архієп. моск. і коломенський; 1766–1819) – 88, 215, 244, 333, 404, 459
Августин (Нікітін, Дмитро Євгенович; архімандрит; р. н. 1946) – 601
Аверін, Кузьма Іванович (XIX ст.) – 72

---

* До даного Покажчика не увійшли імена біблійні, античних богів, літературних героїв, а також присвоєні установам. Імена в Покажчику подано за сучасним українським правописом. При потребі зроблено відсилання на варіанти їх написання іншими мовами, різночитання. Ті імена, що згадуються в тексті лише латиницею, уміщено наприкінці Покажчика, грецькою мовою – у загальному переліку на відповідну букву.

Основу Покажчика укладено автором. Співробітники відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ значно його доповнили. Відповідну атрибуцію осіб, де це було потрібно, та перевірку здійснила молодший науковий співробітник відділу Ю. К. Рудакова. Частину імен ідентифікувати не вдалося.

Аверін, Павло Іванович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 79
Аверинцев, Сергій Сергійович (1937–2004) – 603
Авіа де Вате, Шарль д' (Aviat de Vatay, Charles d'; ?–1809) – 231, 461
Авксентій (Галинський / Галицький, Афанасій; архімандрит; 1782–1844) – 36, 290, 364, 448, 496, 547, 651, 652
Авксентій (Іоакимович / Якимович; ігумен; ?–1695) – 250
Авраам (Шумілін, Олексій Федорович; архієп. ярославський і ростовський; 1761–1844) – 34
Авраамій (Паліцин, Аверкій Іванович; келар; середина XVI ст. – 1626/1627) – 460
Авраамій (Флоринський; архімандрит; ?–1797) – 45, 460
Аврамов Є. (XIX ст.) – 543
Авсенєв, Петро Семенович – *див.* Феофан (Авсенєв)
Агапіт (XIX ст.) – 375
Агапіт Лікар, преподобний печерський (?–1095) – 183
Агафія Євфимія Семенівна (Грушецька; рос. цариця; 1663–1681) – 540
Агафія (ігуменія; XVII ст.) – 402
Агафонов, Олексій Семенович (1746–1792) – 460
Ададуров, Василь Євдокимович (Адодуров; Ододуров; 1709–1780) – 460
Адам Селлій – *див.* Никодим (Селлій)
Адам Чернігівський (Зерникав, Zernikaw; монах; 1652–1691) – 45, 87, 132, 460
Адаменко, Анастасія Григорівна (1914–1989) – 60
Адаменко Н. (XX ст.) – 631
Адарюков, Володимир Якович (1863–1932) – 601
Аделунг, Фрідріх (Федір Павлович; 1768–1843) – 45, 71, 72, 123, 145, 162, 336, 498, 564, 644
Адеркас, Борис Антонович фон (1775–1831) – 93, 172, 487
Адріан (Андрій; патріарх моск.; 1637–1700) – 360, 465
Азадовський, Марк Костянтинович (1888–1954) – 607
Азарія (Азарій) – *див.* Захарія Копистенський
Αικατερινα – *див.* Катерина II
Акенсид – *див.* Ейкенсайд, Марк
Акіньшин, Олександр Миколайович (Акиньшин А. Н.; р. н. 1955) – 33, 34, 107, 325, 597, 599, 601, 605, 624
Аколович-Тартаринов, Матвій (XVIII ст.) – 201
Акутін, Юрій М. (XX ст.) – 601
Акчурін, Сергій Васильович (1722–1790) – 404
Аларик (король вестготів; 370–410) – 507
Алвар Е. – *див.* Альварес, Емануель
Алдона (Анна Гедимінівна; польська королева; бл. 1309/1310–1339) – 419
Александр, Александра – *див.* Олександр, Олександра
Александровський, Микола (XIX ст.) – 331
Алексей, Алексий – *див.* Олексій
Алексєєв, Олексій – *див.* Болховітінов, Олексій Олексійович
Алексєєв, Петро Олексійович (1727–1801) – 139, 181, 186, 222, 240, 319, 460
Алексєєв, Федір (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 466
Алексєєвський, Аполлос – *див.* Аполлос (Алексєєвський)

Алексоматі Х. (XIX ст.) – 522
Алембек, Валеріан (Alembek, Walerian; ?–1676) – 70
Алімпій Іконописець, преподобний печерський (Алипій; ?–1114) – 183
Алфеєв А. А. (II пол. XIX – поч. XX ст.) – 610
Алферов, Петро (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 575
Альварес, Емануель (Alvarez; Alwaryk; 1526–1582) – 28, 33
Альтшуллер, Марк Григорович (XX ст.) – 601
Альфред Великий (Alfred the Great; король Англії; бл. 849 – бл. 900) – 280
Аляб'єв А. А. (Алябьев; XIX ст.) – 647
Алявдін, Володимир – *див.* Володимир (Алявдін)
Амбодик-Максимович, Нестор Максимович (Амбодик Н. М.; 1742/1744–1812) – 44, 57, 461, 466, 732
Амвросій (Гиновський, Олексій Павлович; архімандрит; ?–1800) – 237, 238
Амвросій (Зертис-Каменський, Андрій Степанович; архієп. моск.; 1708–1771) – 45, 71, 342, 403, 461
Амвросій (Келембет, Андрій Петрович; архієп. тобольський; 1745/50–1825) – 28, 110, 585, 623
Амвросій Медіоланський, святитель (Aurelius Ambrosius Mediolanensis; бл. 333/340 – 397) – 499, 503, 651, 654, 659, 668, 671, 697, 700
Амвросій (Орнатський, Андрій Антонович; єп. пензенський і саратовський; 1778–1827) – 88, 172, 334, 335, 381, 398, 405, 406, 408, 409, 467, 469, 471, 474–476, 481, 534, 578, 601, 619, 621, 721, 722
Амвросій (Подобєдов, Андрій Іванович; митр. новгородський і санкт-петербурзький; 1742–1818) – 21, 89, 90, 140, 171, 172, 201, 217, 218, 249, 254, 260, 264, 272, 330, 331, 333–336, 343, 399, 400–402, 404, 411, 412, 414, 461, 472, 478, 491, 547, 573, 578, 622, 625, 678, 698, 720
Амвросій (Протасов, Олексій Іванович; архієп. тверський і кашинський; бл. 1762–1831) – 172, 244, 260, 332, 333, 459, 467, 732
Амвросій (Серебреников; Серебряков, Авраам Микитович; архієп. катеринославський і херсонсько-таврійський; 1745–1792) – 235, 403, 461, 462
Амвросій (Юшкевич, Андрій; архієп. новгородський і великолуцький; бл. 1690–1745) – 71, 316
Амфілохій (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 369
Амфітеатров, Філарет – *див.* Філарет, святитель (Амфітеатров)
Амфітеатров, Яків Кузьмович (1795/1802–1848) – 13, 16, 19, 98, 115, 132, 627, 637, 691, 696, 697
Анакреонт (VI–V ст. до. н. е.) – 139
Ананьєва, Тетяна Борисівна (XX ст.) – 362, 371, 486, 551, 561, 584, 589, 597, 601, 602, 631
Ананьїна Л. В. (XX ст.) – 126
Анастазі, Григорій (XVIII ст.) – 92
Анастасевич, Василь Григорович (1775–1845) – 18, 19, 25, 26, 33, 44, 45, 56, 59–61, 63, 64, 71, 72, 77, 79, 80, 82, 92, 94, 100, 112, 114, 124, 131, 135, 136, 149, 161, 164, 166, 168, 243, 277, 281, 283, 287, 304, 317, 329, 338, 339, 342–344, 371, 375, 380, 390, 401, 408, 413, 437–439, 443, 446, 454, 475, 477, 482, 489, 491, 493, 494, 509, 521, 527, 535, 547, 548, 550, 564, 566, 570, 575, 578, 579, 582, 589, 600, 619, 723

Анастасій (Романенко-Братановський, Антоній / Андрій Семенович; архієп. астраханський; 1761–1806) – 44, 63, 71, 343, 461
Анатолій (Мартиновський, Августин Васильович; Востоков, Авдій (псевдонім); архієп. могилевський; 1793–1872) – 132, 175, 176, 608
Андрієвський, Олександр Євфимович (Андриевский А.; 1869–1930) – 631
Андрій Володимирович (князь київський; XV ст.) – 368
Андрій Володимирович (князь серпуховський, радонезький, боровський; 1380-ті–1426) – 324
Андрій Григорович ? (поч. XIX ст.) – 569
Андрій Денисов (Вторушин; Мишецький, Андрій Діонісієвич, князь; 1674–1730) – 157, 624
Андрій Дмитрович (князь можайський; 1382–1432) – 250
Андрій Журавльов – *див.* Журавльов, Андрій Іоанович
Андрій, князь – 349
Андрій Ольгердович (Андрій Вінгольт Ольгердович / Олександрович Горбатий Полоцький; князь псковський, полоцький; бл. 1328–1399) – 349
Андрій Савинович (протоієрей; XVII ст.) – 461
Андрій Самборський – *див.* Самборський, Андрій Афанасійович
Андрій Юрійович Боголюбський (вел. князь володимирський; бл. 1111–1174) – 257, 367
Андрій Якубович – *див.* Немирович, Андрій Якубович
Аникита (Ширинський-Шихматов, Сергій Олександрович, князь; ієромонах; 1783–1837) – 141
Анічков, Дмитро Сергійович (Аничков; 1733–1788) – 189, 192, 195, 461, 466
Анна Гедимінівна – *див.* Алдона
Анна Іванівна / Олексіївна Колтовська (цариця; сестра Дарія; ?–1627) – 402
Анна Іоанівна (Анна Иоанновна; рос. імператриця; 1693–1740) – 50, 160, 187, 188, 337
Анна Леопольдівна (Єлизавета Катерина Кристина, принцеса Мекленбург-Шверинська; регент; 1718–1746) – 160
Анна Феодорівна (Юліанна Генрієтта Ульрика Саксен-Кобург-Заальфельд; вел. княгиня; 1781–1860) – 319
Анна Ярославна (фр. королева; бл. 1024 – після 1075) – 92
Аннснков, Олександр Степанович (Анненков А. С.; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 100, 373, 490
Антипенко А. Л. (XX ст.) – 347
Антон Ульрих, герцог Брауншвейг-Люнебурзький (1714–1774) – 160
Антоній I (Багратіоні, Теймураз; католікос Грузії; ?–1788) – 403
Антоній (Знаменський, Микола Іванович; архієп. ярославський; 1765–1824) – 404
Антоній (ієромонах; XVII–XVIII ст.) – 461
Антоній (монах; XIX ст.) – 668
Антоній (Мужиловський, Андрій; ієромонах; 1580-ті–1640-ві) – 47
Антоній Печерський, преподобний (Антипа; бл. 983–1073) – 50, 183, 367, 370, 656, 661, 700
Антоній Радивиловський (ігумен; ?–1688) – 46, 461
Антоній Римлянин (1067–1147) – 157

Антоній (Смирницький, Авраамій Гаврилович; архієп. воронезький і задонський; 1773–1846) – 100, 123, 548
Антоній (Соколов, Олексій Федорович; архієп. подільський; бл. 1767–1827) – 318
Антоній (Стаховський, Андрій; митр. сибірський і тобольський; 1668–1740) – 46
Антоній (Шокотов, Олексій Андрійович; архієп. кишиневський і хотинський; 1799–1871) – 98, 173, 176, 687, 692, 696, 697
Антонін (Грановський, Олександр Андрійович; єп. владикавказький і моздокський; 1865–1927) – 710
Антонович, Володимир Боніфатійович (1834–1908) – 495
Антюхін, Георгій Володимирович (р. н. 1922) – 602
Аполлос (Алексєєвський; архімандрит; 1776–1859) – 404
Аполлос (Байбаков, Андрій Дмитрович; Байбатков; єп. архангелогородський; 1737/1745–1801) – 69, 80, 172, 198, 250, 461, 462
Аполлос (ієромонах; поч. XX ст.) – 602
Аполлосов, Іван (XVIII ст.) – 319, 322, 715
Апостол, Данило Павлович (гетьман; 1658–1734) – 428
Аппендіні, Урбан (1777–1834) – 71
Аппендіні, Франьо Марія (1768–1837) – 71
Апулей, Люцій (125?–180?) – 80
Аракчеєв, Олексій Андрійович, граф (1769–1834) – 31, 172, 355, 357, 574
Арат (Aratus Solitanus; бл. 315–240 до н. е.) – 502
Ареопагіт, Діонісій – *див.* Діонісій Ареопагіт
Арескін, Роберт (?–1718) – 68
Аретинський, Серафим – *див.* Серафим (Аретинський)
Арефа Затвірник, преподобний печерський (II пол. XII ст.) – 183
Аржанс д' (Argens, Jean Baptiste Boyer d'; 1704–1771) – 149, 152, 153
Аристін, Олексій (Αριστινοζ; XII рт.) – 518, 519
Аристотель (Aristotelus; 384 – 322 до н. е.) – 80, 82
Аристофан (444 – між 387 і 380 до н. е.) – 103
Аркадій (Flavius Arcadius, рим. імператор; 377–408) – 483
Аркадій, святитель (єп. новгородський; ?–1163) – 337
Арменопул (Гарменопул; Harmenopul Konstantin; 1320–1382) – 48, 109, 518, 520
Арнобій (Arnobius; IV ст.) – 153
Арсеній (архімандрит; XVII ст.) – 325
Арсеній Великий, св. (354–450?) – 672, 702
Арсеній (Верещагін, Василь Іванович; архієп. ярославський і ростовський; 1736–1799) – 461
Арсеній Глухий (монах; XVII ст.) – 461
Арсеній Грек (ієромонах; XVII ст.) – 461, 603
Арсеній (Костюрін; архієп. воронезький і єлецький; 1637–1712) – 313
Арсеній (Мацеєвич / Мацієвич, Олександр Іванович; Враль, Андрій; митр. сибірський і тобольський, митр. ростовський; 1697–1772) – 120, 381, 382, 384, 461, 466, 467, 714, 733
Арсеній (Могилянський, Олексій; митр. київський; 1704–1770) – 46, 343, 345
Арсеній (Москвин, Федір Павлович; митр. київський і галицький; 1797–1876) – 172, 334

Арсеній Сатановський (Корецький; ієромонах; ? – після 1653) – 48
Арсеній (Суханов, Антон; ієромонах; бл. 1600–1668) – 461, 463, 603
Арсеньєв А. В. (XIX ст.) – 631
Артем'єв (Артемьев; XIX ст.) – 374
Артем'єв, Олексій Артемович (Артемьев А. А.; 1748?–1820) – 461
Арцибашев, Микола Сергійович (1773–1841) – 72, 564
Арчіл II (Багратіоні; цар Імеретії, Кахетії; 1647–1713) – 326
Аршеневський, Василь Кіндратович (1758–1808) – 44, 216, 461
Аскоченська, Валентина Федорівна (р. н. 1934) – 597
Аскоченський, Віктор Іпатійович (1813–1879) – 25, 173, 496, 511, 584, 602
Асцелін (XIII ст.) – 102
Атонелі Г. – *див.* Георгій Афонський
Афанасій (XIX ст.) – 37
Афанасій (архімандрит; XV ст.) – 251
Афанасій (Борисович, Павло Іванович; ієромонах; 1809–1847) – 602
Афанасій Великий, святитель (єп. олександрійський; бл. 298–373) – 119, 138, 516, 669, 699
Афанасій Заруцький – *див.* Заруцький, Афанасій Олексійович
Афанасій Затвірник, преподобний печерський (? – бл. 1176) – 183
Афанасій (Іванов, Олексій; єп. коломенський і тульський, єп. воронезький і черкаський, архієп. катеринославський, херсонський і таврійський; 1746–1805) – 206, 208, 209, 219, 234, 325
Афанасій Кальнофойський (Kalnofoyski, Athanasius; інок КПЛ; ?–1638?) – 55, 184, 185, 292, 368, 369, 461, 490
Афанасій (Кондоїді, Анастасій; єп. суздальський; ?–1737) – 343, 461
Афанасій (Любимов, Олексій Артемійович; єп. холмогорський і важський; 1641–1702) – 342
Афанасій (монах; XVII ст.) – 461
Афанасій (монах; XIX ст.) – 368
Афанасій Нікітін – *див.* Нікітін, Афанасій
Афанасій (Петрієв, Олексій; архімандрит; ?–1832) – 404
Афанасій (Протопопов, Олександр Федорович; архієп. тобольський і сибірський; 1783–1841/1842) – 548
Афанасій (Савинський; архімандрит; 1765–1811) – 324
Афанасій (Телятьєв, Олександр Іванович; архієп. донський і новочеркаський; бл. 1772–1847) – 404
Афанасьєв Г. А. (Афанасій?; II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 466
Афанасьєв, Олександр Афанасійович (протопресвітер; кінець XVIII ст. – 1816) – 404
Афанасьєв, Олександр Гаврилович (I пол. XIX ст.) – 359, 367, 369–371
Афонін, Матвій Іванович (1739–1810) – 461
Ачкасов, Петро Львович (XIX ст.) – 172
Аш, Казимир Іванович (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 564

Б. Н. В. Д. – *див.* Дризен, Микола Васильович
Багалій, Дмитро Іванович (Багалей Д. И.; 1857–1932) – 612

Багратіон, Петро Іванович, князь (1765/1769–1812) – 263
Багратіоні А. – *див.* Арчіл II (Багратіоні)
Багрянський, Михайло Іванович (1761–1813) – 192
Баженов, Василь Іванович (1737/1738–1799) – 63, 461, 466, 635
Бажинов, Іван Денисович (р. н. 1931) – 602, 634
Базилевич, Всніамін – *див.* Веніамін (Базилевич)
Базилевич, Григорій Іванович (1759–1802) – 58, 466
Базилевич, Даниїл (Bazylewycz; священник; XVIII? ст.) – 196
Базунов, Олександр Федорович (?–1876) – 641
Байбаков А. – *див.* Аполлос (Байбаков)
Байєр, Феофіл Зигфрід (Бауер/Беер Ф. С.; Bayer, Gottlieb Siegfried; 1694–1738) – 56, 146, 461
Байков, Іван (поч. XIX ст.) – 270
Байков, Федір Ісакович (бл. 1612 – бл. 1663) – 461, 465
Бакмейстер, Йоганн Вольрат (Іван Григорович; Bacmeister, Johann; ?–1788) – 44, 54, 91, 108, 461, 498, 582
Бакмейстер, Гартвіг Людвіг Хрістіан (1730–1806) – 45
Бакшевський, Лаврентій – *див.* Лаврентій (Бакшевський)
Балашев В. С. (XIX ст.) – 142, 494, 527, 596
Балашов, Олександр Дмитрович (1770–1837) – 338
Бандтке, Єжи Самуель (Bandtke, Jerzy Samuel; 1768–1835) – 71, 140
Бантиш-Каменська, Марія Іванівна (Бантышева-Каменская, Марья Ивановна; 1755–1788) – 214
Бантиш-Каменський, Дмитро Миколайович (Бантыш-Каменский Д. Н.; 1788–1850) – 13, 45, 58, 63, 74, 75, 92, 98, 267, 464, 466, 548, 602, 629, 631
Бантиш-Каменський, Микола Миколайович (Бантыш-Каменский Н. Н.; 1737–1814) – 29, 44, 45, 51, 63, 69, 72, 75, 78, 90, 96, 106, 123, 146, 172, 316, 326, 335, 336, 338, 342, 371, 399, 401, 461, 472, 475, 494
Барабаш, Іван Дмитрович (сотник; ?–1648) – 423
Баранов М. А. (XIX ст.) – 172
Баранович, Георгій Прокопович (1776–?) – 120
Баранович, Лазар – *див.* Лазар Баранович
Барвінок, Володимир Іванович (1879–1943) – 127, 631
Бардін, Антон Іванович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 108
Бардовський, Яків Іовович (1779–1851) – 101, 271, 401, 405, 548
Барков, Іван Семенович (Степанович?; бл. 1732–1768) – 142, 242, 461
Бароній, Цезар (Baronio, Cesare; 1538–1607) – 183, 353, 354, 502
Барсов, Антон Олексійович (Barssov, Antonius; 1730–1791) – 69, 248, 461, 466
Барсов, Елпіфідор Васильович (1836–1917) – 602, 618, 622
Барсов, Микола Іванович (1839–1903) – 547, 566, 568, 602, 616
Барсов, Микола Павлович (1839–1880) – 172, 566
Барсов, Олександр Дмитрович (?– бл. 1800) – 44, 461
Барсов, Олексій Кирилович (1673?–1736) – 461
Барсук-Моїсеєв, Хома Іванович (Мойза Ф. И.; 1768–1811) – 58, 216, 461
Барсуков, Микола Платонович (1838–1906) – 563, 567, 602
Барський В. Г. – *див.* Григорович-Барський. Василь Григорович

Бархударов, Степан Григорович (1894–1983) – 482
Барятинський, Олександр Іванович (1814–1879) – 172, 549
Баталін, Василь (І пол. XIX ст.) – 431
Баторій, Стефан – *див.* Стефан Баторій
Батюшков, Костянтин Миколайович (1787–1855) – 90, 139
Бауер – *див.* Байєр
Баузе, Теодор (Федір; Bause, Theodor; 1752–1812) – 69, 205, 220, 229, 267, 461
Бахерахт, Генріх (Андрій Гаврилович; Генріх Андрій; 1724–1806) – 461
Бахтєєва – *див.* Бехтєєва
Башилов, Семен Сергійович (1741–1770) – 461
Баян I (аварський каган; II пол. VI – поч. VII ст.) – 256
Беверегій (Беверідж, Вільгельм; Beveregius, Guilelmo; 1638–1708) – 82, 138, 517, 518
Бегунов, Юрій Костянтинович (р. н. 1932) – 588
Беер – *див.* Байєр
Безак, Петро (XVIII ст.) – 461
Безбородько, Олександр Андрійович, князь (Безбородко А. А.; 1746/1747–1799) – 70
Безобразов, Володимир Павлович (1828–1889) – 602
Безсонов, Петро Олексійович (1828–1898) – 555, 602
Бей, Жилль (Bays, Gilles; XVI ст.) – 385
Бейєр, Ілля (І пол. XIX ст.) – 394, 396
Бек (Бех), Михаїл Схендо фон дер (XVIII ст.) – 461, 465
Бекетов, Микита Афанасійович (1729–1794) – 461
Бекетов, Платон Петрович (1761–1836) – 89, 91, 176, 222, 264, 267, 269, 340, 398, 446, 457, 459, 461, 466, 467, 480, 549, 550, 566, 567, 646, 721
Беклемішев, Козьма (кінець XVIII – І пол. XIX ст.) – 262
Беклешов, Олександр Андрійович (1743/5–1808) – 208, 265
Белгородский, Лука – *див.* Лука (Конашевич)
Белецкий А. И. – *див.* Білецький, Олександр Іванович
Белин – *див.* Бєлін, Юрій
Белінський Г. (XIX ст.) – 373
Белл, Джон (Bell, John; 1691–1780) – 581
Белоградский А. – *див.* Бєлоградський, Андрій
Белокуров С. А. – *див.* Бєлокуров, Сергій Олексійович
Белосельский А. М. – *див.* Бєлосельський-Бєлозерський, Олександр Михайлович
Бельдова, Марія Володимирівна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 583
Бельчіков, Микола Федорович (1890–1979) – 588
Беляев – *див.* Бєляєв
Беляшевский Н. Ф. – *див.* Біляшівський, Микола Федотович
Бенкендорф, Олександр Христофорович (1783–1844) – 113
Беннігсен, Левін Август фон (Бенігсен, Леонтій Леонтійович; 1745–1826) – 255
Бентковський, Фелікс (Bentkowski, Feliks; 1781–1852) – 45, 71, 163, 164, 172, 281
Бердибек (Мухаммед Бердибек хан; хан Золотої Орди; бл. 1310–1359) – 426
Бердніков, Лев Йосифович (Бердников Л. И.; р. н. 1956) – 7
Бередніков, Яків Іванович (1793–1854) – 109, 176, 590

Березин В. М. (XIX ст.) – 709
Березин-Ширяєв, Яків Феодулович (1824–1898) – 640
Березовський, Максим Созонтович (?–1777) – 57, 320, 461, 466
Беринда – *див.* Памво Беринда
Берков, Павло Наумович (1896–1969) – 74, 603, 607
Берлинський, Максим Федорович (1764–1848) – 94, 99–101, 112, 172, 353, 373, 472, 484–486, 493, 586, 622, 627
Берлинський, Михайло (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 94
Берлинський, Степан (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 94
Бернуллі, Жан (Бернульи, Иоганн; Bernoulli, Jean; 1667–1748) – 467
Берр-Бінг, Ісайя (XVIII ст.) – 224
Бесікі (Габашвілі, Віссаріон; 1750–1791) – 326
Беспалов В. (II пол. XVIII ст.) – 141
Бестужев-Рюмін, Костянтин Миколайович (1829–1897) – 596, 603
Бестужев-Рюмін, Олексій Петрович (1693–1768) – 461
Бехтєєва, Євпраксія Олексіївна (Бахтєєва; I пол. XIX ст.) – 172
Бехтєєва, Катерина Олексіївна – *див.* Єлена Флоровська, преподобна
Бецький, Іван Іванович (Бецкой / Бецкий И. И.; 1703/1704–1795) – 461, 548
Бешенковський, Євген Веніамінович (XX ст.) – 631
Бєгічев, Дмитро Матвійович (1768–1836) – 549
Бєлін, Юрій (XVII ст.) – 461, 465
Бєлоградський, Андрій (XVIII ст.) – 461
Бєлокуров, Сергій Олексійович (1862–1918) – 463, 603, 640, 647
Бєлосельський-Бєлозерський, Олександр Михайлович (1752–1809/1819) – 461
Бєльський, Мартин (Bielski, Marcin; 1495–1575) – 56
Бєляєв, Йосип (Беляев О.; 1763–1807) – 142, 461
Бєляєв П. Г. (XIX – поч. XX ст.) – 600
Бєляєв, Яків Стефанович (1751–1792) – 246
Бибер – *див.* Бібер
Бибиков В. И. – *див.* Бібіков, Василь Ілліч
Быков, Василь Михайлович (I пол. XIX ст.) – 549
Быков, Петро Васильович (1843–1930) – 617
Быкова, Тетяна Олександрівна (1893–1975) – 74
Биковський, Іоїль – *див.* Іоїль (Биковський)
Биллинг И. – *див.* Білінг(с), Йосиф Йосифович
Бирдибек – *див.* Бердибек
Бируков А. – *див.* Біруков, Олександр Степанович
Бичков, Афанасій Федорович (1818–1899) – 22, 44, 63, 74, 380, 467, 590, 601
Бібер Я. І. (II пол. XVIII ст.) – 578
Бібіков, Василь Ілліч (1747–1787) – 461
Біленький, Євген Андрійович (р. н. 1949) – 112
Білецький, Олександр Іванович (1884–1961) – 602
Білінг(с), Йосиф Йосифович (?–1806) – 461
Біляков, Семен (I пол. XIX ст.) – 391
Біляшівський, Микола Федотович (1867–1926) – 75
Бінгам, Джозеф (Бінгхам; Bingham, Joseph; 1668–1723) – 60, 320

Бірон, Ернст Йоганн (Biren, Ernst Johann von; герцог Курляндський; 1690–1772) – 188
Біруков, Олександр Степанович (1774–1844) – 413
Бітовт, Юрій Юліанович (кінець XIX – поч. XX ст.) – 641
Бларамберг, Йоганн (Іван Федорович; 1800–1878) – 123
Блер, Хью (Blair; 1718–1800) – 139
Блонницький – *див.* Іаков Блонницький
Блудов, Дмитро Миколайович (1785–1864) – 171, 549
Блюментрост, Лаврентій (1692–1755) – 461, 465, 466
Боало – *див.* Буало-Депрео, Нікола
Бобін, Павло Іванович (Бобин; XIX ст.) – 603
Боболицький – *див.* Леонтій (Боболинський)
Бобрик, Марина Анатоліївна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 603
Бобрищев-Пушкін, Микола Сергійович (Бобрищев-Пушкин Н. С.; 1800–1871) – 34
Бобрищев-Пушкін, Павло Сергійович (Бобрищев-Пушкин П. С.; 1802–1865) – 34
Бобров, Семен Сергійович (1765–1810) – 461
Бобровський, Михайло Кирилович (1785–1848) – 72
Богаєвський – *див.* Бугаєвський-Благодарний, Іван Васильович
Богданов, Андрій Іванович (1692–1766) – 461
Богданович, Іполит Федорович (1743/4–1803) – 52, 70, 461
Богданович, Петро (?–1803) – 143
Богомолов, Іван Ігнатович (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 28, 78
Богословський-Платонов, Кирило – *див.* Кирило (Богословський-Платонов)
Богучаров, Михайло (поч. XIX ст.) – 481
Богуш-Сестренцевич, Станіслав (Bogusz-Siestrzeńcewicz, Stanisław; католицький архієп. могилівський, митр. всіх римо-католицьких церков Росії; 1731–1826) – 103, 139
Боделот Дерваль (Baudelot de Dairval, Charles César; 1648–1722) – 152, 498
Бодельєр (Берланд; XVIII ст.) – 461
Бодоні, Джамбаттіста (Bodoni, Giambattista; 1740–1813) – 107
Бодуен, Жан Жак Стефан (Baudouin; ?–1796) – 28, 461
Бодянський, Ілля Гаврилович (1782–1848) – 99
Бодянський, Осип Максимович (1808–1877) – 523
Бодянський, Максим Гаврилович (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 99
Бодянський, Павло Гаврилович (протоієрей; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) 99
Божерянов, Іван Миколайович (1852–1919) – 603
Божовський, Костянтин Васильович (XIX ст.) – 709
Бойков, Григорій (I пол. XIX ст.) – 176
Бойченко Ю. В. (XX ст.) – 362, 371
Бокачев, Микола Федорович (1846–1915) – 115, 131, 631
Болгарський, Василь (кінець XVIII ст. – поч. XIX ст.) – 247
Болеслав I Хоробрий (Bolesław I Chrobry; польський князь і король; бл. 967–1025) – 416, 418
Болеслав II Лисий Рогатка (Bolesław II Rogatka Łysy; князь краківський, силезький; між 1220 і 1225 – 1278) – *див.* Болеслав V
Болеслав V Стидливий, помилково названий Болеславом Лисим (Bolesław V Wstydliwy; польський князь; між 1220 і 1225 – 1278) – 418

Болотов, Андрій Тимофійович (1738–1833) – 461
Болотов, Іоасаф – *див.* Іоасаф (Болотов)
Болтін, Іван Микитович (Болтин И. Н.; 1735–1792) – 45, 51, 69, 117, 148, 158, 180, 212, 461, 465, 466
Болховітінов, Адріан (1794) – 29
Болховітінов, Андрій / Олексій Дмитрович (XVIII ст.) – 33
Болховітінов, Григорій Андрійович / Олексійович – *див.* Гавриїл (II; Болховітінов)
Болховітінов, Микола (1797) – 29
Болховітінов, Никанор Ілліч (XIX ст.) – 549
Болховітінов, Олексій Андрійович (1740–1776) – 28, 42, 78
Болховітінов, Олексій Олексійович (1774–1831) – 28, 33
Болховітінов, Олексій Олексійович (Алексєєв, Олексій (?)) – 33
Болховітінов, Семен Родіонович (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 33
Болховітінов, Федір Михайлович/Олексійович? (II пол. XVIII ст.) – 78, 106
Болховітінов, Федосій – 33
Болховітінова, Ганна Антонівна (Расторгуєва; 1777–1799) – 29, 34
Болховітінова, Єфросинія Олексіївна (Гіляренкова; 1763–?) – 28, 33, 36, 100
Болховітінова, Мавра Петрівна (XIX ст.) – 549
Болховітінова, Пульхерія (1798) – 29, 34
Болховітінова, Глафіра – *див.* Гіляренкова, Глафіра
Болховітінови – *див.* Гіляренкови, Постникова, Самбікіни, Устиновські, Федорова
Болховітінови – 549
Болховський, Андрій Іванович (XIX ст.) – 33, 629
Болховський, Никандр Романович (Гіляренков; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 33, 36, 38
Болховський, Олексій Романович (Гіляренков; Bołchowski; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 33, 36, 38, 60, 330, 549, 718
Болховські – 33, 172
Бонапарт – *див.* Наполеон Бонапарт
Боннот Ж. – 442
Боргсдорф, Ернст Фрідріх, барон (II пол. XVII ст.) – 461
Борель, Петро Федорович (1829–1898) – 646
Борецький, Іов – *див.* Іов Борецький
Борис, св. мученик (Роман; князь ростовський; ?–1015) – 656, 702
Борис Романович (Мстислав Борис Романович Старий; князь псковський, смоленський, вел. князь київський; II пол. XII ст. – 1223) – 422
Борис Федорович Годунов (боярин, рос. цар; 1552–1605) – 160
Борисов, Інокентій – *див.* Інокентій (Борисов)
Борисов, Макарій Микитович (кінець XVIII – XIX ст.) – 497
Борисов, Микола Сергійович (р. н. 1952) – 603
Борисов-Жегачев, Василь – *див.* Віталій (Борисов-Жегачов)
Борисович П. – *див.* Афанасій (Борисович)
Борисюк, Зоя (р. н. 1949) – 309
Бороздін, Костянтин Матвійович (1781–1848) – 109, 131, 172
Бортнянський, Дмитро Степанович (1751–1825) – 54, 57, 83, 222, 320, 461, 466, 610
Борщак, Ілько (1892–1959) – 75

Боряк, Геннадій Володимирович (р. н. 1956) – 638
Борятинський, Іван Федорович, князь (XVII ст.) – 425
Боссюе, Жак Бенін (Боссюет; Bossuet, Jacques Bénigne; 1627–1704) – 19, 138, 152, 506, 507
Ботвиновський, Кирило Кирилович (І пол. XIX ст.) – 38–40, 131
Боцяновський, Володимир Феофанович (1869–1943) – 603
Боян – 45, 108, 173, 461, 465
Брадке, Єгор Федорович фон (1796–1861/1862) – 100, 549, 603
Брайко, Григорій Леонтійович (1740?–1793) – 52, 615
Брайловський, Сергій Миколайович (Ольгін С. (псевдонім); 1861–?) – 597
Брандау (XVIII ст.) – 207
Браницька, Олександра Василівна, графиня (1754–1838) – 172, 303, 307, 549
Браницький, Ксаверій, граф (Franciszek Ksawery Branicki herbu Korczak; бл. 1730–1819) – 112
Браницькі – 495
Братановський, Анастасій – *див.* Анастасій (Романенко-Братановський)
Братищев, Василь Федорович (XVIII ст.) – 461
Братковський, Данило (Bratkowski, Daniel; ?–1702) – 186, 187
Браун, Іван Йосипович (Braun, Johann Baptist; 1774–1819) – 171, 550
Бре, Франц Габріель де, граф (Брай; Брей, Франциск Гавриїл; Bray; 1765–1832) – 375
Бреа, граф – *див.* Бре, Франц Габріель де
Бреденбах, Тіллеман (Bredenbach, Thillemann; XVI ст.) – 148
Брежинський, Андрій Петрович (1777 – після 1843) – 233
Брейткопф, Бернард Фрідріх (Breitkopf; II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 248, 249
Брейткопф, Йоганн Готліб Емануїл (Breitkopf; 1719–1794) – 211
Бринкін, Тимофій (Брынкин; Бринк; кінець XVII – І пол. XVIII ст.) – 461
Брикман У. – *див.* Брюкман, Урбан Фрідріх Бенедикт
Бріскман, Моїсей Аркадійович (1904–1975) – 548
Бровкін, Анатолій Григорович (р. н. 1946) – 631
Бронський, Христофор – *див.* Христофор Бронський
Броневський, Семен Михайлович (1763–1830) – 97
Бруїн, Корнелій де (Бруин; Брюйн; Брейн; 1652–1727) – 455
Брукгізен, Юст Генріх (І пол. XVIII ст.) – 461
Брусилов, Микола Петрович (1782–1849) – 263, 601
Брынкин – *див.* Бринкін, Тимофій
Брюкман, Урбан Фрідріх Бенедикт (Brückmann, Urban Friedrich Benedict; 1728–1812) – 141
Брюне, Жак Шарль (Brunet, Jacques Charles; 1780–1867) – 39, 101, 107, 139, 301
Брюс, Вільгельм Якоб (Яків Вілімович; 1670–1735) – 68, 74, 461
Брюховецький, Іван Мартинович (гетьман; бл. 1623 – 1668) – 424, 428
Брянцев, Андрій Михайлович (1749–1821) – 44, 63, 232, 461
Буало-Депрео, Нікола (Буало; Боало; Boileau-Despréaux, Nikolá; 1636–1711) – 144, 528, 529, 544, 735
Бугаєвський-Благодарний, Іван Васильович (Богаєвський; Богаевский-Благодарный, Иван Семенович; 1773–1859) – 646, 647

Будаков, Віктор Вікторович (р. н. 1940) – 603
Буддей, Йоганн Франц (Бурдей Ф.; Buddei, Johann Franz; 1667–1729) – 85, 108, 138, 142
Будний, Симон (Budny, Szymon; бл. 1530–1593) – 54
Будовниць, Ісаак Уріелевич (Будовниц И. У.; 1897–1963) – 603
Бужинський, Гавриїл – *див.* Гавриїл (Бужинський)
Буксбаум, Йоганн Хрістіан (Buxbaum, Johann Christian; 1694–1730) – 461
Буланін, Дмитро Михайлович (р. н. 1953) – 603, 637
Булатницький, Єгор (?–1767) – 461
Булатова, Світлана Олегівна (р. н. 1962) – 112
Булахов, Михайло Гапійович (р. н. 1919) – 603
Булашев, Георгій Онисимович (1860–?) – 111, 112, 363, 400, 587, 596, 603, 604, 709
Булгаков, Макарій – *див.* Макарій (Булгаков)
Булгаков, Федір Михайлович (1718–1795) – 219
Булгаков, Яків Іванович (1743–1809) – 148, 461
Булгар / Булгаріс, Євгеній – *див.* Євгеній (Булгаріс)
Булгарин, Фадей Бенедиктович (Венедиктович; Bułharyn, Jan Tadeusz; 1789–1859) – 487
Булдаков, Михайло Матвійович (1768–1830) – 381
Буле, Іван Феофілович (Иван Феофил (Федорович?); Buhle, Johann Gottlieb (Gerhard); 1763–1821) – 262, 249, 300
Булич, Микола Микитович / Миколайович (1824–1895) – 596, 604
Булич, Сергій Костянтинович (1859–1921) – 641
Бунге, Хрістіан Георгійович (1776–1857) – 100, 111, 589
Бурачек, Степан Онисимович (1800–1876) – 497
Бурдалу, Луї (Bourdaloue, Louis; 1632–1704) – 138, 149–151
Бурде С. Ф. (Bourdais S. F.; XVIII ст.) – 84
Бурдей Ф. – *див.* Буддей, Йоганн Франц
Бурієр – 152
Бурмовський, Єпифаній – *див.* Єпифаній (Бурмовський)
Бурнашев, Степан Данилович (1743–1824) – 461
Бурцев, Василь Федорович (Бурцов; XVII ст.) – 461, 465
Бурцев, Олександр Євгенович (1863–1937/1938) – 641
Буслаєв, Петро (І пол. XVIII ст.) – 461
Буссе, Йоганн Генріх (1763–1835) – 461
Буткевич, Тимофій Іванович (протоієрей; 1854–1925) – 132, 604
Бутков, Петро Григорович (1775–1857) – 172
Бутурлін, Дмитро Петрович (Бутурлин; Boutourlin; 1763–1829) – 68, 69, 74, 83, 86, 87, 107, 153, 172, 440, 604, 605
Бутурлін, Михайло Дмитрович (Бутурлин; 1807–1876) – 86, 107, 604, 605
Бутурлін, Олександр Борисович, граф (1694–1767) – 425
Бутурлін, Петро Дмитрович (1794–1853) – 86
Бухарський, Андрій Іванович (1767–1833) – 239, 461
Бывальца, Феодосий – *див.* Феодосій (Бивальцев)
Быков, Быкова – *див.* Биков, Бикова
Бычков – *див.* Бичков, Афанасій Федорович

Бюффон – *див.* Леклерк де Бюффон, Жорж Луї
Бюшінг, Антон Фрідріх (Büsching, Anton Friedrich; 1724–1793) – 211

В. А. – *див.* Анастасевич, Василь Григорович
В-й К-ъ Т-ъ З-ъ – *див.* Розанов, Хома Филимонович
Ваза, граф – *див.* Густав IV Адольф
Вайс Д. (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 281
Ваксель, Лев Савелійович (1776?–1816) – 461
Ваксель, Платон Львович (1844–1918) – 569
Вальдемар Крістіан (принц датський; 1622–1656) – 156
Валентиніан II (Флавій Валентиніан; Flavius Valentinianus Junior; рим. імператор; 371–392) – 654
Валерій Флакк, Гай (Gaius Valerius Flaccus; ?–88?) – 153
Валк, Сигізмунд Натанович (1887–1975) – 604
Валуєв, Петро Степанович (1743–1814) – 270
Вальнер І. (XIX ст.) – 495
Ванатович, Варлаам – *див.* Варлаам (Ванатович)
Варвара, великомучениця (?–306) – 667, 693, 697, 705
Варлаам III Еріставі (Эристави; Ерістов, князь; екзарх Грузії; 1763–1830) – 87, 100, 140, 173, 237, 283, 326, 403
Варлаам (Ванатович / Вонатович, Василь; архієп. київський і галицький; кінець XVII ст. – 1751) – 466
Варлаам (Голенковський / Галенковський, Василь Харлампійович; архімандрит; ?–1723/1740) – 46, 461
Варлаам (ієродиякон; I пол. XIX ст.) – 496
Варлаам (ієромонах; XVIII ст.) – 448, 450
Варлаам Індійський, преподобний (IV ст.) – 669, 700
Варлаам (Криницький; архімандрит; ? – після 1833) – 172
Варлаам (Лащевський / Лящевський, Василь; архімандрит; 1704?–1774) – 46, 343, 461
Варлаам (митр. моск.; II пол. XV ст. – 1522) – 515
Варлаам (Паліцин; монах; XVI ст.) – 461
Варлаам, преподобний печерський (ігумен; ? – бл. 1065) – 50, 183
Варлаам Хутинський (Олекса Михайлович (Михалевич); ігумен; ?–1192) – 234, 545
Варлаам (Ясинський; митр. київський і галицький; бл. 1627–1707) – 46, 120, 360, 461
Василенко, Микола Прокопович (1866–1935) – 25, 590
Василєв, Іван Іванович (1836–1901) – 491
Василій Великий, святитель (Кесарійський; 329–379) – 140, 480, 499, 504, 516, 592, 669, 680, 682, 683, 698, 699
Василій (ієромонах; I пол. XIX ст.) – 37, 38
Василій (монах; XV ст.) – 251
Василій Новий, преподобний (II пол. IX ст. – бл. 944/952) – 656, 657, 699
Василій, преподобномученик печерський (?–1098) – 183
Василій Пресвітер (поч. XVI? ст.) – 516
Василь II Васильович Темний (вел. князь московський; 1415–1462) – 160

Василь III, цар – *див.* Василь II Васильович
Василь III Іванович (вел. князь московський; 1479–1533) – 374
Василь (Борисов-Жегачев) – *див.* Віталій (Борисов-Жегачов)
Василь Григорович-Барський – *див.* Григорович-Барський, Василь Григорович
Василь Іванович ? (I пол XIX ст.) – 569
Василь Суразький (імовірно Малюшицький, Василь Андрійович; середина XVI ст. – до 1608) – 54
Василь Федорович, князь – *див.* Шуйський, Василь Федорович
Василь Ярославич (удільний князь серпухівсько-боровський; поч. XV ст. – 1483) – 299, 300
Васильєв, Василь Олександрович (1819–1899) – 559
Васильєв О. В. (II пол. XX ст.) – 598
Васильєв-Чертков, Парфеній – *див.* Парфеній (Чертков)
Βασμουλου, Δωροθεου – *див.* Δωροθεου (Βασμουλου)
Вассіан (Рило; архієп. ростовський; ?–1481) – 461, 466, 515
Васьков, Іван Кузьмович (?–1812) – 461
Ватай К. А. – *див.* Авіа де Вате, Шарль д'
Вахтанг IV – *див.* Вахтанг V (Багратіоні)
Вахтанг V (Багратіоні; Шахнаваз; цар Картлі; 1618–1675) – 327
Вахтанг V, карталинський цар, син Льва – *див.* Вахтанг VI (Багратіоні)
Вахтанг VI (Багратіоні; цар Картлі; 1673–1737) – 327
Вацуро, Вадим Еразмович (1935–2000) – 604
Введенський, Сергій Миколайович (1867–1940?) – 455, 598, 600, 604, 605, 640
Вебер, Йосиф (I пол. XIX ст.) – 707
Вевер Х. Л. (II пол. XVIII ст.) – 211
Вейдемеєр, Іван Андрійович (1752–1820) – 213
Вейнберг, Леонід Борисович (1849–1901) – 455, 604
Вейтбрехт, Йоган Якоб (Weitbrecht; 1744–1803) – 242
Векшин (XIX ст.) – 374
Веледницький, Іоанн (протоієрей; XIX ст.) – 38, 120
Величковський Й. – *див.* Йосиф (Величковський)
Велланський, Данило Михайлович (1774–1847) – 265
Вельмін, Сергій Петрович (Вельмин; 1890–?) – 604
Вельцин, Іван Васильович (1767–1829) – 461
Вельямінов, Степан Лукич (Вельяминов; кінець XVII – I пол. XVIII ст.) – 425
Вельямінов-Зернов, Володимир Федорович (?–1831) – 124
Вельяшев-Волинцов, Іван Андрійович (1737–1795) – 461
Венгеров, Семен Афанасійович (1855–1920) – 10, 63, 533, 642
Веневітінов, Михайло Олексійович (Веневитинов М. А.; 1844–1901) – 564, 604, 605
Венедикт (I пол. XIX ст.) – 369
Веніамін (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 260
Веніамін (Базилевич, Дмитро Ілліч; начальник типографії КПЛ, архімандрит; 1787–1873) – 170, 171, 175, 290, 291, 352, 355, 356, 359, 363, 364, 367–372, 374–376, 378, 389–391, 394, 397, 407, 410, 414–416, 430–437, 447–450, 550, 648–669, 671–687, 689, 691–697, 707
Веніамін (Костакі; митр. молдавський; 1803–1842) – 172

Веніамін (Румовський-Краснопєвков, Василь Федорович; архієп. нижегородський; 1739–1811) – 148, 461, 683, 698
Веніамінов, Петро Дмитрович (1733–1775) – 189, 461
Венсович, Іван Федорович (1769–1811) – 461
Венцеслав – *див.* Хмельницький, Венжик
Вера – *див.* Віра
Вергілій Марон, Публій (Vergilius Maro, Publius; 70–19 до н. е.) – 105, 107, 119, 139, 210, 233
Верден, Карл (?–1731) – 461
Веревкин – *див.* Верьовкін, Михайло Іванович
Вересовичі – 98
Верещагін, Арсеній – *див.* Арсеній (Верещагін)
Верховський, Павло Володимирович (Верховской; 1879–?) – 75
Верьовкін, Михайло Іванович (Веревкин М. И.; 1732–1795) – 461, 466
Веселова Л. Ф. (II пол. XX ст.) – 109, 631
Веселовський, Григорій Михайлович (1837–1896) – 455, 604
Веселовський, Олександр Олександрович (Веселовский А.; 1880–?) – 641
Веселовський, Олексій Олександрович (Веселовский А.; 1906–1923) – 641
Веспасіан – *див.* Тит
Веспасіан (Тит Флавій Веспасіан (старший); Titus Flavius Vespasianus; рим. імператор; 9–79) – 507
Вечерков, Іаков – *див.* Іаков (Вечерков)
Вечь, Ігнатій Йосиф (?–1779) – 461
Вешняков, Сергій (II пол. XVIII ст.) – 106, 441, 442
Виговський, Іван (писар, гетьман; ?–1664) – 64, 423, 424
Вигура, Кирик Прокопович (XIX ст.) – 175
Виен И. И. – *див.* Вієн, Іван Іванович
Визин – *див.* Фон-Візин
Визирь Н. П. – *див.* Візир, Микола Петрович
Викентий – *див.* Вікентій
Викторов А. Е. – *див.* Вікторов, Олексій Єгорович
Вильковский – *див.* Вільковський Є. К.
Вильямс Х. М. – *див.* Вільямс, Хелен Марія
Вингебер – *див.* Вінгебер, Конрад
Виноградський, Августин – *див.* Августин (Виноградський)
Висоцький, Сергій Олександрович (1923–1998) – 606
Вителлий – *див.* Вітеллій
Витовтов – *див.* Вітовтов
Витолд – *див.* Вітовт
Витрувий – *див.* Вітрувій
Вихельхаузен – *див.* Віхельхаузен, Енгельберт
Вишневецький, князь – *див.* Михайло Корибут Вишневецький
Вишневецький, Юрій Корибут (Георгій; Wiśniowiecki, Jerzy Korybut; ?–1618) – 427
Вишневецькі – 67
Вишневський, Гедеон – *див.* Гедеон (Вишневський)
Вієйра, Антоніо (Vieira, Antonio; 1608–1697) – 82

Вієльгорські – 70
Вієн, Іван Іванович (?–1809) – 461
Візин – *див.* Фон-Візин
Візир, Микола Петрович (р. н. 1924) – 75, 132
Вікентій (домініканин; I пол. XIX ст.) – 123
Вікторов, Олексій Єгорович (1827–1883) – 590
Вільковський Є. К. (II пол. XVIII ст.) – 245
Вільямс, Хелен Марія (Williams, Helen Maria; 1762–1827) – 582
Вінгебер, Конрад (? – між 1843 і 1849) – 497
Віра (Вера; ?–1698) – 540
Віталій (Борисов-Жегачов; архієп. астраханський і кавказький; 1779?–1840/1841) – 172
Вітеллій (Aulus Vitellius Germanicus; рим. імператор; 15–69) – 507
Вітовт (Вітольд; Олександр; Vitautas; Witold; вел. князь литовський; 1350–1430) – 428
Вітовтов (Олександр Олександрович?; 1770–1840) – 521
Вітрувій (Marcus Vitruvius Pollio; II пол. I ст. до н. е.) – 153
Віхельхаузен, Енгельберт (Wichelhausen, Engelbert; 1760–1814) – 527, 578
Віцинський П. – *див.* Палладій (Віцинський)
Владикін, Антон Григорович (1761–1812) – 461
Владикін, Іван Афанасійович (?–1792/1802) – 461
Владимир – *див.* Володимир
Владимиров, Петро Володимирович (1854–1902) – 604
Владимирський-Буданов, Михайло Флегонтович (1838–1916) – 344, 361
Владислав I Локетек (Władysław I Łokietek; польський король; 1260/1261–1333) – 419
Владислав II – *див.* Ягайло
Власов, Андрій Миколайович (р. н. 1955) – 470, 578
Власов, Олександр Сергійович (1777–1825) – 69
Водоп'янов, Микита Дмитрович (XVIII ст.) – 442
Воєйков І. (поч. XIX ст.) – 108
Воєйков, Олександр Федорович (Воейков А. Ф.; 1779–1839) – 109, 144, 344, 460, 464, 549, 550, 566, 567
Воєйков Ю. – *див.* Ювеналій (Воєйков)
Вознесенський, Олександр Борисович? (I пол. XIX ст.) – 450, 724
Войнович, Марко Іванович, граф (Војновић, Марко; 1750–1807) – 410, 720
Войтяхівський, Юхим Дмитрович (Войтяховский Е. Д.; ?–1762) – 461
Волков, Борис Афанасійович (1732–1762) – 461
Волков, Іван Іванович (середина XVIII ст. – після 1828) – 601
Волков Н. А. (XIX ст.) – 558, 572
Волков, Олександр Андрійович (1736–1788) – 461
Волков, Федір Григорович (1729–1763) – 57, 461, 466, 732
Волконська, Марія Миколаївна, княгиня (1805/1806/1807–1863) – 112
Волконський, Сергій Григорович, князь (1788–1865) – 94, 112
Волконські – 67, 74, 111
Володимир I Святославич (Великий; Василь; вел. князь київський; бл. 956–1015)

– 57, 103, 279, 351, 359, 369, 371–373, 377, 378, 381, 404, 416, 422, 459, 460, 490, 493, 497, 510, 517, 518, 655, 656, 681, 687, 699, 702, 708, 714
Володимир (Алявдін, Василь Федорович; єп. чигиринський, вікарій київський, єп. костромський, архієп. тобольський і сибірський; 1791–1845) – 100, 548, 650, 693
Володимир Андрійович Хоробрий (Донський; князь серпуховський і боровський; 1353–1410) – 324
Володимир Всеволодович Мономах (Василій; вел. князь київський; 1053–1125) – 55, 465, 493, 510–511
Володимир (ієромонах; кінець XVIII ст.) – 320
Володимир Ольгердович (князь київський; бл. 1331 – після 1398) – 419, 427
Володимир (Ужинський, Василь Кононович; архієп. казанський і свіязький; 1777–1855) – 172, 381, 402
Волоокий / Волоцький, Йосиф – *див.* Йосиф Волоцький
Волошкевич І. (священник; І пол. XIX ст.) – 591
Волчанський, Йосиф – *див.* Йосиф (Волчанський)
Волчков, Сергій Савич (1707–1773) – 461
Вольтер (Волтер; Аруе, Франсуа Марі; Arouet, François Marie; 1694–1778) – 14, 69, 80, 83, 108, 139, 143, 153, 239, 500, 725
Вомперський, Валентин Павлович (р. н. 1924) – 641
Вороблевський, Василь Григорович (1730–1797) – 143
Воронезький, Митрофан – *див.* Митрофан Воронезький
Воронцов, Михайло Ларіонович, граф (1714–1767) – 196
Воронцов, Михайло Семенович, князь (1782–1856) – 68, 76
Воронцов, Семен Михайлович, князь (1823–1882) – 76
Воронцов, Семен Романович, граф (1744–1832) – 68, 76
Воронцов, Юрій Васильович (1914–2002) – 605
Воронцови – 83, 196
Воскобойніков, Лука Васильович (І пол. XIX ст.) – 550
Воскресенский В. Н. – *див.* Гавриїл (Воскресенський)
Воскресенський, Василь (кінець XVIII ст.) – 386
Воскресенський, Микола Васильович (1839–1904) – 455, 605, 631
Востоков, Олександр Христофорович (псевдонім) – *див.* Остенек, Олександр Вольдемар
Враль, Андрій – *див.* Арсеній (Мацеєвич)
Вроновський С. (кінець XVII – І пол. XVIII ст.) – 70
Всеволод І Ярославич (Андрій; вел. князь київський; 1030–1093) – 418
Всеволод Мстиславич (Всеволод Гавриїл Псковський; удільний князь новгородський; ?–1138) – 108, 340, 341, 481, 718, 730
Всесвятський, Олексій Ігнатович (Ігнатієв, Олексій; 1762–1831) – 344
Второв, Микола Іванович (1818–1865) – 60
Высоцкий С. А. – *див.* Висоцький, Сергій Олександрович
В'яземський, Олександр Олексійович, князь (1727–1793) – 383
В'яземський, Павло Петрович, князь (1820–1888) – 631
В'яземський, Петро Андрійович, князь (1792–1878) – 90, 631

Г. Б. – *див.* Булашев, Георгій Онисимович
Г. Г. – *див.* Геннаді, Григорій Миколайович

Гааг, Федір Єгорович (1836–1875) – 467
Габліц, Карл Людвиг (Габлиц, Карл Иванович; 1752–1821) – 166, 410, 412, 413, 461, 535, 720, 721, 733
Габріадзе Н. (II пол. XX ст.) – 606
Гавенський, Христофор (кінець XVII – I пол. XVIII ст.) – 461, 467, 732
Гавриїл (II; Болховітінов, Григорій Андрійович / Олексійович; архімандрит; ?–1819) – 33, 404
Гавриїл (Бенулеску-Бодоні, Григорій Григорович; Банулеску; митр. кишинівський і хотинський; 1746–1821) – 142
Гавриїл (Бужинський, Гаврило Федорович; єп. рязанський і муромський; бл. 1680–1731) – 46, 138, 146, 461
Гавриїл (Воскресенський, Василь Миколайович; архімандрит; 1795–1868) – 641
Гавриїл (Домецький; архімандрит; ?–1710?) – 47, 461
Гавриїл Ігнатійович, Гаврила – *див.* Журихін, Гаврило Ігнатійович
Гавриїл (Кременецький, Григорій Федорович; митр. київський і галицький; 1708–1783) – 45
Гавриїл (Петров-Шапошников, Петро Петрович; Петров; Шапошников; митр. новгородський і санкт-петербурзький; 1730–1801) – 89, 123, 212, 235, 415, 461, 462, 660, 663, 698
Гавриїл (Розанов, Василь Федорович; архієп. тверський і кашинський; 1781–1858) – 90, 172, 551
Гавриленко, Віталій Олексійович (р. н. 1935) – 22, 606, 631, 644
Гаврилов, Матвій Гаврилович (1759–1829) – 161, 271, 461
Гагарін, Гаврило Петрович, князь (1745–1808) – 461
Гагарін, Іван Сергійович, князь (1754–1810) – 207
Гагарін, Павло Сергійович, князь (1747–1789) – 207, 527, 578
Гагаріна, Платоніда, княжна – *див.* Платоніда (Гагаріна)
Гагаріна, Тетяна Іванівна, княгиня (Плєщеєва; 1761–1800) – 207
Гагерн, Ганс Крістоф Ернст фон, барон (Gagern, Hans Christoph Ernst von; 1766–1852) – 244
Гаден, Стефан фон (Данило Ієвлєв / Євлевич / Ільїн; Даниїл Жидовин; Степан Фунгаданов; ?–1682) – 540
Газе, Шарль (Карл) Бенедикт (1780–1864) – 71, 145, 172, 564
Гайворонський, Олександр Іванович (1926–1997) – 107, 583, 606, 629, 631
Гакман, Йоганн Фрідерік (Федор; II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 461, 467, 732
Галас, Борис Кирилович (середина XX – поч. XXI ст.) – 606
Галахов, Олексій Дмитрович (1807–1892) – 606
Галерій (Гай Галерій Валерій Максиміліан; рим. імператор; 242–311) – 507
Галинковський, Яків Андрійович (1777–1815) – 44, 461, 634
Галинський, Галицький – *див.* Авксентій (Галинський)
Галицын, Ав. – *див.* Голіцин, Августин Петрович
Галіані, Фердинандо (Galiani; 1728–1789) – 69
Гальба (Servius Sulpicius Galba; рим. імператор; 5 до н. е. – 69 н. е.) – 507
Галятовський, Іоаникій – *див.* Іоаникій Галятовський
Гамазов, Мелхиседек (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 249
Гамалія, Платон Якович (?–1818) – 45, 52, 461

Гамалія, Семен Іванович (1743–1822) – 75
Гамільтон, Вільям (1730–1803) – 143
Гаммер-Пургшталь, Йозеф фон (Хаммер-Пургшталь; Hammer-Purgstall, Joseph von; 1774–1856) – 71
Гаммершмід А. (XIX ст.) – 606
Ганка, Вацлав (Вячеслав; Hanka, Václav; 1791–1861) – 71, 148
Ганке з Ганкенштейна, Йоган Алоїз (Ганке де Ганкенштейн И. А.; Ganke I.; Hanke von Hankenstein, Johann Nepomuk Aloys; Hanke z Hankenstejna, Jan Nepomuk Alois; 1751–1806) – 108, 468, 727, 730
Гапонов, Іоасаф – *див.* Іоасаф (Гапонов)
Гардуїн, Жан (Hardouin, Jean; 1646–1724) – 503
Гарелін, Микола Федорович (Гарелин Н. Ф.; 1883–1928) – 606
Гареллі, Пій Ніколаус (1670–1740) – 70
Гарлес, Готліб Крістоф (Harles(s), Gottlieb Christoph; 1738–1815) – 251
Гарменопул – *див.* Арменопул
Гассенді, П'єр (Гассенд; Gassendi, Pierre; 1592–1655) – 82
Гацький, Йозеф (Gacki, Józef; 1805–1860-ті) – 60
Гваньїні, Олександр (Гваньини; Gwagnini, Alexander; 1538–1614) – 56, 148
Гебель Й. (Göbel J.; XVIII ст.) – 211
Геврик, Тит Д. (Hewryk, Titus D.; XX – поч. XXI ст.) – 373
Гедеон, архімандрит – *див.* Хмельницький, Юрій
Гедеон (Вишневський; єп. смоленський і дорогобузький; 1678–1761) – 472
Гедеон (Криновський; Кринов; єп. псковський; 1726–1763) – 343, 349, 461
Гедеон Святополк-Четвертинський, князь (Григорій Захарович; митр. київський і галицький; I пол. XVII ст. – 1690/1713) – 360
Гедимін (Gediminas; вел. князь литовський; бл. 1275–1341) – 89, 419, 427
Гейдеке, Бенжамін (Heideke, Benjamin; 1770?–1811) – 463
Гейм, Йоганн (Іван Андрійович; Geym/Heym, Johann; 1759–1821) – 28, 69, 92, 232, 233, 461
Гейнекціус, Йоганн Готліб (Гейнекцій; Heineccius, Johann Gottlieb; 1681–1741) – 124
Гейченко, Семен Степанович (1903–1993) – 24, 351, 631
Гек Б. Л. (II пол. XVIII ст.) – 148
Геласій I (Gelasius PP. I; папа рим.; ?–496) – 517
Геллій, Авл (Gellius, Aulus; бл. 130–180) – 153
Гелтергоф, Франц (Hölterhof; 1711–1805) – 461
Гене Х. Б. (XVIII ст.) – 222
Генинг – *див.* Дегенін, Вілім Іванович
Геннаді, Григорій Миколайович (Геннади Г. Н.; 1826–1880) – 10, 74, 107, 641
Геннадій II Схоларій, святитель (Георгій Куртесій; патріарх константинопольський; бл. 1400–1464/1473) – 120, 138, 145
Геннадій (архімандрит; ?–1826) – 348
Геннадій (Гонзов?; архієп. новгородський і псковський; бл. 1410–1505/1506) – 461
Геннадій (Грещинський; XVIII? ст.) – 399
Геннадій (Драніцин, Григорій; єп. суздальський; ?–1775) – 399
Генріх IV (Наваррський; фр. король; 1553–1610) – 92
Георгі, Йоган Готліб (Георги, Иван Иванович; Georgi; 1729–1802) – 68, 91, 159, 242, 461

Георгій Афонський (Атонелі; Мтацмінделі; Святогорець; Іверський; 1009–1065) – 326
Георгій Вахтангович (грузинський царевич; 1710–1786) – 213
Георгій (гравер; XVIII ст.) – 391
Георгій, князь – 349
Георгій Кодин (Куропалат; XV ст.) – 183
Георгій (Конiський, Григорій Осипович; Konissky, Georgii; архієп. білоруський; 1717–1795) – 47, 57, 147, 212, 233, 234, 237, 343, 361, 461, 467
Георгій (монах; поч. XVI ст.) – 461
Георгій Петрович, принц Ольденбурзький (Петер Фрідріх Георг; Peter Friedrich Georg von Oldenburg; 1784–1812) – 267
Георгій, святий (?–303/304) – 377
Геппенер, Микола Володимирович (1901–1971) – 128, 129, 134
Гераков, Гаврило Васильович (1775–1838) – 461
Герасим ? (священник) – 82
Герасим Данилович – *див.* Смотрицький, Герасим Данилович
Герасим (Князєв; архімандрит; 1752–1829) – 402
Гербель, Родіон (Рудольф) Миколайович (Härbel; 1716–1780) – 467
Гербер, Йоганн Густав (?–1734) – 461
Герберштейн, Сигізмунд, барон (Herberstein, Sigmund von; 1486–1566) – 52, 489
Гергард, Вольфганг (Gerhard, Wolfgang; XIX ст.) – 381, 714
Герман I (патріарх константинопольський; VII ст. – 740) – 672, 700
Герман, Бенедикт Франциск (1755–1815) – 461
Герман (ієродиякон; XVIII ст.) – 461
Гермоген (Ермоген; патріарх моск.; ?–1612) – 461, 456
Гермонд (син Свінторога; Скирмонт; Кгирмонт; Germantas; Giermunt; XIII ст.) – 419
Геснер, Йоганн Матіас (Gesner, Johann Matthias von; 1691–1761) – 164
Гизель, Иннокентий – *див.* Інокентій Гізель
Гизен *див.* Гюйссен, Генріх
Гиларовский – *див.* Гіларовський, Петро Іванович
Гильдебрандт – *див.* Гільтебрандт, Федір Андрійович
Гильденштедт И. А. – *див.* Гільденштедт, Йоганн Антон
Гильзен – *див.* Гільзен, Ян Август
Гиляренкова – *див.* Гіляренкова
Гиновський, Амвросій – *див.* Амвросій (Гиновський)
Гиппократ – *див.* Гіппократ
Гиппинг – *див.* Хіппінг, Андерс Юхан
Гиппиус – *див.* Гіппіус, Фрідріх
Гирс – *див.* Гірс, Карл Фердинанд
Гиссен – *див.* Гюйссен, Генріх
Гіацинтов, Стефан (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 551
Гізель, Інокентій – *див.* Інокентій Гізель
Гіларовський, Петро Іванович (XVIII ст.) – 461
Гільденштедт, Йоганн Антон (Güldenstädt, Johann Anton; 1745–1781) – 461
Гільзен, Ян Август (Hylzen, Jan August; 1702–1767) – 579
Гільтебрандт, Федір Андрійович (Гильдебрант Т.; Hiltebrandt, Justus Friedrich Theodor Jakob; 1773–1845) – 271, 461

Гіляренков, Яків Олексійович (XIX ст.) – 33
Гіляренкова (Галаренкова, Гіляревська; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 33
Гіляренкова, Глафіра (Устиновська; Устинова; Устімова; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 33, 36, 38, 496
Гіппократ (Hippocrates; бл. 460 – бл. 377/356 до н. е.) – 92, 93, 139
Гіппіус, Фрідріх (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 441, 461, 534, 537, 725
Гірс, Карл Фердинанд (Карл Карлович; 1777–1835) – 96, 111, 551, 600, 601
Глаголевський, Стефан – *див.* Серафим (Глаголевський)
Глазатой, Іоанн – *див.* Іоанн Глазатой
Глазенапп, Марія (I пол. XIX ст.) – 40, 296–299
Глазунов, Іван Ілліч (1826–1889) – 389, 641
Глазунов, Іван Петрович (1762–1831) – 124, 126, 141, 255, 256, 264, 317, 318, 344, 346, 347, 366, 387–389, 445, 452, 456, 457, 481, 591, 718, 723, 724
Глазунов, Ілля Іванович (1786–1849) – 171, 359, 486, 551, 592
Глазунов, Петро Іванович (1782–1832) – 359, 551
Глазунови – 96
Глеб – *див.* Гліб
Глєбов, Сергій Іванович (1736–1786) – 461
Глик Э. А. – *див.* Глік, Ернст Апт
Глинка, Григорій Андрійович (1776–1818) – 44
Глинка, Сергій Миколайович (1776–1847) – 69, 90, 112, 461
Глинський, Василь Львович, князь (Глинський-Темний; після 1470–1515/ до 1522) – 158
Гліб Святославич (великий князь смоленський; ?–1399) – 422
Гліб, св. мученик (Давид; князь муромський; ?–1015) – 656, 702
Глік, Ернст Апт (Глик; Глюк; 1652?–1705?) – 461, 465
Гловацький І. (кінець XVIII – I пол. XIXст.) – 363
Глоговенський, Іван (?–1507) – 461, 467
Глухий, Арсеній – *див.* Арсеній Глухий
Гмелін, Йоганн Георг (Гмелин И. Г.; Gmelin, Johann Georg; 1709–1755) – 461
Гмелін, Йоганн Фрідріх (Гмелин; Gmelin, Johann Friedrich; 1748–1804) – 166
Гмелін, Самуїл Готліб Георг (Гмелин С. Г.; Gmelin, Samuel Gottlieb; 1745–1774) – 461
Гнатенко, Людмила Анатоліївна (р. н. 1965) – 638
Гнєдич, Микола Іванович (Гнідич; Гнедич Н. И.; 1784–1833) – 17, 608
Говоров, Андрій Петрович (XIX ст.) – 175
Говоров, Яків Іванович (1779–1828) – 165
Гоголь, Микола Васильович (1809–1852) – 7
Гогоцький, Сильвестр Сильвестрович (1813–1889) – 98, 173, 709
Годнєв Д. Г. (XX ст.) – 606
Годунов – *див.* Борис Федорович Годунов
Гоен – *див.* Уен
Гозвинський, Федір Касянович (кінець XVI – поч. XVII ст.) – 461, 465
Гойський, Гавриїл (Hojski, Hawryło / Gabriel; кінець XVI – перед 1632) – 427
Гойтанников, Полікарп – *див.* Полікарп (Гойтанников)
Голеневський, Іван Кіндратович (1723 – після 1786) – 461

Голеніщев-Кутузов, Іван Логгинович (Голенищев-Кутузов И. Л.; 1729–1802) – 461
Голеніщев-Кутузов, Логгин Іванович (Голенищев-Кутузов Л. И.; 1769–1846) – 461
Голеніщев-Кутузов, Михайло Іларіонович, князь Смоленський (Голенищев-Кутузов М. И.; 1745–1813) – 263
Голеніщев-Кутузов, Павло Іванович (Голенищев-Кутузов П. И.; 1767–1829) – 171, 269, 273, 274, 461, 462, 551
Голеніщеви-Кутузови – 44
Голенковський, Варлаам – *див.* Варлаам (Голенковський)
Голенковський, Яків Андрійович (Галенковський; Галинковський; 1877–1815) – 46
Голиков И. И. – *див.* Голіков, Іван Іванович
Голицын – *див.* Голіцин
Голицын В. – *див.* Голіцин, Микола Володимирович
Голіков, Іван Іванович (бл. 1735–1801) – 160, 461, 616
Голіцин, Августин Петрович, князь (Ав. Галицын; 1824–1875) – 381, 714
Голіцин, Василь Васильович, князь (1643–1714) – 539
Голіцин, Дмитро Михайлович, князь (1665–1737) – 427
Голіцин, Дмитро Олексійович, князь (1734–1803) – 461
Голіцин, Микола Володимирович, князь (1874–1942) – 74
Голіцин, Микола Сергійович, князь (1809–1892) – 606
Голіцин, Олександр Миколайович, князь (Golitzyn A. N.; 1773–1844) – 171, 270, 290, 334, 336, 551, 573, 612
Голіцин, Олексій Іванович, князь (1765–1807) – 15, 30, 234, 461
Голіцин, Олексій Петрович, князь (1754 – після 1810) – 461
Голіцина, Парасковія Миколаївна, княгиня (княжна Репніна; 1756/1763–1784) – 204
Голіцини – 67, 69, 74
Голлман, Герман Фрідріх (Холльман; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 162
Голобуцький, Володимир Олексійович (1903–1993) – 611
Голобуцький, Петро Володимирович (1938–2010) – 631
Головацький, Яків Федорович (1814–1888) – 74
Головін, Михайло Євсевійович (Головин М. Е.; 1756–1790) – 461
Головін, Федір Олексійович (1650–1706) – 542
Головкін, Петро Гаврилович, граф (?–1821) – 564
Голтвинський, Іван Якович (II пол. XVIII ст.) – 461
Голубєв, Степан Тимофійович (1848/1849–1920) – 61, 359, 368, 606, 632, 709
Голубєва, Ольга Дмитріївна (р. н. 1921) – 588, 606, 632
Голубинський, Федір Олександрович (протоієрей; 1798–1854) – 667, 676
Голубцов, Федір Олександрович (1758–1829) – 267
Голунський Н. (XIX ст.) – 588
Гольберг, Людвиг, барон (Хольберг; Holberg, Ludwig; 1684–1754) – 52
Гольдбах, Хрістіан (1690–1764) – 461, 467
Гомер (Homeros; ?XII–VII ст. до н. е.) – 107, 139
Горацій Флакк, Квінт (Quintus Horatius Flaccus; 65–8 до н. е.) – 80, 139, 142, 233
Горголі, Іван Савич (1770–1862) – 588
Гордон, Патрік Леопольд (Петро Іванович; Gordon, Patrick Leopold; 1635–1699) – 539
Горегляд, Йосип Якимович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 124
Горка, Лаврентій – *див.* Лаврентій (Горка)

Горленко, Василь Петрович (1853–1907) – 75
Горленко, Іоасаф – *див.* Іоасаф, святитель (Горленко)
Городецький Й. – *див.* Йосиф (Городецький)
Городський І. – 380
Городчанінов, Григорій Миколайович (Городчанинов Г. Н.; 1771–1852) – 18, 78, 91, 96, 106, 108, 109, 223, 266, 269, 461, 544, 551, 600
Гороховський, Євген Леонардович (р. н. 1952) – 495, 606
Гороховський, Марк Іванович (II пол. XVIII ст. – після 1815) – 165
Горулько Л. І. (XX ст.) – 642
Горфункель, Олександр Хаїмович (р. н. 1928) – 632
Горчаков, Дмитро Петрович, князь (1758–1824) – 44, 63, 461
Горюшкін, Захарій Аникійович (1748–1821) – 270
Госнер, Йоганн (Gossner, Johannes Evangelista; 1773–1858) – 573
Готофред, Діонісій (Годефруа, Дені; Gothofredus, Dionisius; Godefroy; 1549–1622) – 520
Готфрид – *див.* Готофред
Грабовський, Валентин Болеславович (1937–2004) – 112
Гравін, Михайло Іванович (Гравин; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 324
Грамматін, Микола Федорович (Грамотин; 1786–1827) – 148
Граніков, Андрій Дем'янович (Граников; ?–1860) – 392
Грановський, Антонін – *див.* Антонін (Грановський)
Гребенюк, Василь Петрович (р. н. 1945) – 632
Грейг, Самуїл Карлович (1736–1788) – 207
Грек, Арсеній – *див.* Арсеній Грек
Грек, Максим – *див.* Максим Грек
Греков, Юрій (XVI ст.) – 465
Грельман, Генріх Моріц Готліб (Grellmann, Heinrich Maritz Gottlieb; 1758–1804) – 244, 262, 327, 467
Грессе, Йоганн Георг Теодор (Grässe / Graesse / Gräße, Johann Georg Theodor; 1814–1885) – 101
Греч, Микола Іванович (Grecz N.; 1787–1867) – 44, 57, 140, 176, 281, 284, 317, 342, 345, 410, 460, 464, 487, 494, 495, 718
Грещинський, Геннадій – *див.* Геннадій (Грещинський)
Грибовський, Софроній – *див.* Софроній (Грибовський)
Грибоєдов, Федір Іванович (XVII ст.) – 461, 465
Григор'єв, Микола Олексійович (Григорьев Н. А.; XIX ст.) – 694, 698, 708
Григорій I Великий, св. (Двоєслов; Gregorius PP. I; Gregorius Dialogus; папа рим.; бл. 540–604) – 672, 700
Григорій (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 147
Григорій Акраганський, св. (архієп.; VI ст.) – 520
Григорій Богослов, св. (Назіанзин; 329–389) – 439, 669, 700
Григорій (Миткевич, Микола Васильович; архієп. калузький; 1807–1881) – 132
Григорій (монах; XVII ст.) – 461
Григорій (Постников, Георгій Петрович; митр. новгородський, санкт-петербурзький, естляндський і фінляндський; 1784–1860) – 352
Григорій (Цамблак, Гаврило; Самблак; Семівлах; митр. київський; бл. 1364 1419 після 1450) 47, 461

Григорій Чудотворець, преподобний печерський (?–1093) – 183
Григорович, Іоанн Іоаннович (протоієрей; 1792–1852) – 72, 93, 554, 564, 606
Григорович, Микола Іванович (1835–1889) – 606
Григорович-Барський, Василь Григорович (1702–1747) – 46, 461, 602
Гриневич, Олександр Іванович (XIX ст.) – 641
Гринкова, Надія Павлівна (1895–1961) – 60, 64, 632
Грицько (Чорний, Григорій Савич; гетьман; ?–1628/1630) – 423
Гришин, Анатолій Дмитрович (р. н. 1937) – 606
Гродницький, Данило Романович (?–1808) – 245
Громов, Гліб Іванович (1762/1763–1830) – 221
Гроссман, Юрій Миронович (XX ст.) – 639
Грот, Іоаким Хрістіан (Юхим Християнович; 1733–1799) – 467
Грот, Яків Карлович (1812–1893) – 44, 172, 262, 508, 509, 552, 558, 564, 568, 572, 588, 600, 601, 606, 607, 629, 632
Грофф, Вільгельм де (Groeff W.; XIX ст.) 96, 172, 301–304, 308
Грубер, Габріель (Gruber, Gabriel; 1740–1805) – 512
Грузин, Іван Дмитрович (XIX ст.) – 585, 679
Грузин, Карпо Дмитрович (XIX ст.) – 585
Грузинов, Ілля Єгорович (1781–1813) – 262
Грушевський, Михайло Сергійович (1866–1934) – 22, 112, 174, 176, 607
Грушевський, Олександр Сергійович (1877 – бл. 1942) – 112
Грушецька, Євфимія – *див.* Агафія Євфимія Семенівна (Грушецька)
Губе, Ромуальд Ян (Ромуальд Михайлович; Hube, Romuald Jan; 1803–1890) – 438
Гудович, Іван Васильович, граф (1741–1820) – 272
Гуковський, Григорій Олександрович (1902–1950) – 607
Гулак-Артемовський, Петро Петрович (1790–1865) – 285
Гульчинський, Віктор Іванович (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 550
Гульянов, Іван Олександрович (1786/1789–1841) – 149
Гуляєв, Спиридон Васильович (?–1831) – 176
Гумболд (Haubold, Christian Gottlieb; 1766–1824) – 515
Гумбольдт, Олександр фон (Humboldt, Friedrich Wilhelm Heinrich Alexander von; 1769–1859) – 166
Гумілевський, Моїсей – *див.* Моїсей (Гумілевський)
Гумілевський Ф. – *див.* Філарет (Гумілевський)
Гуня, Дмитро Тимошович (Гун, Леон [?]; гетьман; I пол. XVII ст.) – 423
Гуревич, Мирон Моїсейович (XX ст.) – 74
Гур'єв, Семен Омелянович (Гурьев С. Е.; 1762/1766–1813) – 461
Гуржій, Іван Олександрович (1915–1971) – 498, 557
Гурчин, Данило Олексійович (1640 – поч. XVIII ст.) – 461
Гусєв, Володимир Єлізарович (?–1497) – 465
Густав III (король шведський; 1746–1792) – 213, 214, 227
Густав IV Адольф (король шведський; 1778–1837) – 239
Гутбир (Гутменш, Яган; ?–1682) – 540
Гутрі, Маттей (Гутріа, Матфей; Гутри; Guthrie, Matthew; ?–1807) – 108, 153, 461
Гюйссен, Генріх, барон (Гизен; Гиссен; Hüyssen, Heinrich von; ?–1740) – 461, 465

Д. Н. Т. – *див.* Толстой-Знаменський, Дмитро Миколайович
Давид XII (Батонішвілі (Багратіоні); царевич, правитель Грузії; 1767–1819) – 327
Давид (Нащинський, Данило; помилково названий Димитрієм; архімандрит, ректор КМА; 1720–1793) – 47, 51, 461
Давид, пророк (кінець XI ст. – бл. 960 до н. е.) – 119, 342
Давиденко А. (XIX ст.) – 512
Давиденко В. (XIX ст.) – 512
Давиденко І. (XIX ст.) – 512
Даламбер (Д'Аламбер, Жан Лерон; Jean Le Rond d'Alembert; 1717–1783) – 14
Далін, Олоф (Далин; Dalin, Olof von; 1708–1763) – 89, 139, 181, 256, 375
Дамаскін (Дамаскин), Іоанн – *див.* Іоанн Дамаскін
Дамаскін (Россов, Дмитро; архієп. тульський і белевський; 1778–1855) – 402, 403
Дамаскін (Семенов-Руднєв, Дмитро; єп. севський, єп. нижегородський; 1737–1795) – 23, 143, 342, 461, 462
Даміан Цілитель, преподобний печерський (?–1071) – 183
Дане, П'єр (Danet, Pierre; бл. 1640/1650–1709) – 142
Даниель – *див.* Гаден, Стефан фон
Даниїл (митр. моск.; 1470/1491–1547) – 157
Даниїл Паломник (ігумен; XI–XII ст.) – 59, 64, 173, 461, 577
Даниїл Переяславський, преподобний (Дмитро Костянтинович; ігумен; 1460?–1540) – 410
Данилевський, Григорій Петрович (1829–1890) – 75
Данилевський П. (I пол. XIX ст.) – 682, 698
Данило Романович Галицький (князь галицько-волинський, вел. князь київський; 1201–1264) – 59, 418
Данилов К. – *див.* Кирша Данилов
Данилов, Михайло (Кузьма) Васильович (1722 – після 1790) – 461
Данилов (художник; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 353
Данилович, Герасим – *див.* Смотрицький, Герасим Данилович
Данилович, Ігнатій Миколайович (Гнат; 1787–1843) – 21, 72, 564
Данський, Олексій Олексійович (1809 – бл. 1863) – 63, 131, 567, 583, 605, 607, 632
Данте Аліг'єрі (Dante Alighieri; 1265–1321) – 107
Дарія Олексіївна – *див.* Анна Іванівна Колтовська
Дахненко, Лідія Олександрівна (р. н. 1949) – 309
Дашкевич, Євстафій (Остап; Дашкович; 1470–1536) – 422
Дашкевич, Микола Павлович (1852–1908) – 60, 607, 629
Дашкова-Воронцова, Катерина Романівна, княгиня (1743/1744–1810) – 44, 83, 462, 467
Двигубський, Іван Олексійович (1771–1839) – 282, 461
Дворецька, Надія Олександрівна (р. н. 1927) – 380
Дебольцев, Ілля Миколайович (1747–1827) – 83
Дегенін, Вілім Іванович (Генінг; ?–1748) – 461
Дедюлін В. Д. (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 23
Дейнека, Яків (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 354
Дейнекін, Георгій (священник; I пол. XIX ст.) – 292, 364
Дейріард, Павло Йосипович (XVIII – I пол. XIX ст.) – 122, 145, 552

Деліцин, Петро Спиридонович (протоієрей; 1796–1863) – 397
Демболецький, Войцех (Dębołęcki, Wojciech; бл. 1585 – бл. 1646) – 163
Демидов, Павло Григорович (1739–1821) – 69
Демидов, Рудольф Георгійович (р. н. 1929) – 597, 598
Демосфен (Demosthenes; 384–322 до н. е.) – 88, 138, 445, 537, 724, 734
Демченко В. Н. (XX ст.) – 597
Дениско, Людмила Михайлівна (р. н. 1946) – 132
Денисов, Андрій – *див.* Андрій Денисов
Денисович, Іларіон – *див.* Іларіон Денисович
Депрео Боало – *див.* Буало-Депрео, Нікола
Де-Пуле, Михайло Федорович (1822–1885) – 607
Державін, Гаврило Романович (1743–1816) – 44, 61, 62, 69, 89, 90, 108̀, 109, 139, 143, 164, 171, 173, 209, 220, 222, 223, 238, 240, 243, 247, 255, 258, 263, 461, 508, 509, 514, 523, 543, 544, 552, 579, 580, 584, 600, 601, 607, 613, 617, 629, 726, 735
Державін, Іоани Семенович (обер-священник; 1756–1826) 357
Дертон, Михайло Федорович (І пол. XIX ст.) – 552
Десницький, Михаїл – *див.* Михаїл (Десницький)
Десницький, Семен Юхимович (бл. 1740–1789) – 190, 191, 204, 462
Дешизо, Петро (Deschisaux, Pierre; XVIII ст.) 462, 465
Джанібек (хан Золотої Орди; ? – бл. 1357) – 358
Джардіні, Феліче де (Жардиний; Giardini; 1716–1796) – 219
Джунковський, Степан Семенович (1762–1839) – 462
Дзедушицькі – 70
Дзира, Ярослав Іванович (1931–2009) – 634
Дзюба, Олена Миколаївна (р. н. 1945) – 75
Дибич И. И. – *див.* Дібіч, Іван Іванович
Диев М. – *див.* Дієв, Михайло Якович
Дилакторский П. А. – *див.* Ділакторський, Петро Олександрович
Дилецький, Микола Павлович (бл. 1630 – після 1681) – 57, 63, 129, 319, 497, 632, 730
Дильтей – *див.* Ділтей, Філіп Генріх
Димитрапопулос А. (XIX ст.) – 60, 629
Димитрій Герасимов (Толмач; Схоластик; бл. 1465 – після 1535) – 462
Димитрій Зограф (? – бл. 1402) – 462
Димитрій (Муретов, Климент Іванович; ректор КДА; архієп. херсонський і одеський; 1806/1811–1883) – 132, 696
Димитрій Нащинський – *див.* Давид (Нащинський)
Димитрій Ростовський, св. (Туптало, Данило Савич; митр. ростовський і ярославський; 1651–1709) – 15, 43, 45, 47, 48, 57, 71, 75, 95, 127, 171, 257, 363, 399, 429, 462, 465, 626, 651, 654, 655, 661, 664, 683, 698, 705, 733
Димитрій (Самбікін, Дмитро Іванович; архієп. казанський і свіязький; 1839–1908) – 33, 106, 455, 457, 572, 597, 607
Димитрій (Сеченов, Данило Андрійович; митр. новгородський; 1709–1767) – 462
Димитрій Солунський, великомученик (Димитрій Фессалонікійський; ?–306) – 671, 705
Димитрій (Сулима, Данило; архієп. кишинівський і хотинський; 1772–1844) – 404

Димитрій (Устимович / Устинович, Данило Устимович; єп. смоленський і брянський; 1745/1749–1805) – 126
Дібіч, Іван Іванович (Дібіч-Забалканський; Diebitsch, Hans Karl Friedrich Anton von; 1785–1831) – 142
Дідро, Дені (Diderot, Denis; 1713–1784) – 14, 69
Дієв, Михайло Якович (священник; 1794–1866) – 172, 346, 347, 410, 607
Ділакторський, Петро Олександрович (1885–1920) – 641
Ділецький М. – *див.* Дилецький, Микола Павлович
Дільтей, Філіп Генріх (Дилтей; Dilthey, Philipp Heinrich; 1723–1781) – 143, 199, 203, 462
Діоген Синопський (бл. 412–323 до н. е.) – 80
Діоклетіан (Гай Аврелій Валерій Діоклетіан; рим. імператор; бл. 245–313) – 507
Діонісій IV Муселіміс (патріарх константинопольський; II пол. XVII ст.) – 360
Діонісій Ареопагіт, священномученик (Dionysius Areopagitus; I ст.) – 80, 81, 108, 138, 342
Діонісій (Давид; архімандрит; середина XVI – 1632) – 462
Діонісій Малий (Dionysius Exiguus; бл. 475–550) – 517, 519
Діонісій (Цвєтаєв, Дмитро Матвійович; єп. пермський; II пол. XVIII ст. – 1846) – 404
Дітмар Мерзебурзький (Dietmar; Thietmar; 975–1019) – 416
Длугош, Ян (Dlugosz, Jan; 1415–1480) – 56, 140
Дмитревський, Іван Іванович (Дмитревский; Дмитриевский; 1754 – між 1822 і 1828) – 44, 340, 462, 715
Дмитревський, Іван Афанасійович (Дьяконов-Нариков (псевдонім); 1736–1821) – 86, 89, 96, 123, 160, 172, 457, 460, 462
Дмитрієв, Іаков Дмитрович (протоієрей; II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 404
Дмитрієв, Іван Іванович (Дмитриев И. И.; 1760–1837) – 139, 462, 619
Дмитрієв, Лев Олександрович (1921–1993) – 257, 632
Дмитрієв, Михайло Олександрович (1796–1866) – 632
Дмитрієв, Сергій Сергійович (1906–1991) – 607
Дмитрієви – 69
Дмитрієвський, Іван Федорович (Дмитриевский; Дмитревский; ?–1815) – 462
Дмитрій Іванович Донськой (вел. князь моск. і володимирський; 1350–1389) – 250
Доббін, Альбрехт (Доббин, Албин / Албич; Dobbin Albrecht, von Rostock; XVII – поч. XVIII ст.) – 462, 465
Добровський, Йозеф (Dobrovsky, Josef; 1753–1829) – 55, 69, 71, 96, 140, 146, 342, 552, 553, 564, 616, 619, 635
Добронравін І. (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 260
Добронравов, Василь (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 332
Доброхотов, Павло – *див.* Павло II (Доброхотов)
Довмонт (Тимофій Домніта; князь псковський; ?–1299) – 349
Докучаєв-Платонов, Неофіт – *див.* Неофіт (Докучаєв-Платонов)
Долгова, Світлана Романівна (р. н. 1932) – 607
Долгорукий, Василь Юрьєвич, князь (Долгоруков; 1776–1810) – 272
Долгорукий, Іван Михайлович, князь (Долгоруков; Dolgorukov; 1764–1823) – 196, 462
Долгорукий, Сергій Миколайович, князь (Долгоруков С. Н.; 1769–1829) – 462

Доленга-Ходаковський, Зоріан (псевдонім) – *див.* Чарноцький, Адам
Долинський, Іван (II пол. XVIII ст.) – 146
Домашнєв, Сергій Герасимович (1743–1795) – 193, 223, 462
Дометіан (ієродиякон; XVII ст.) – 250
Домецький, Гавриїл – *див.* Гавриїл (Домецький)
Дорофей, преподобний (авва палестинський; VI ст. – 620) – 671, 672, 699
Δωροθεου (Βασμουλου; Дорофей Возмуйлов/Возмуйлос; архімандрит; єп. феодосійський; 1733–1790) – 238
Дорошенко, Дмитро Іванович (1882–1951) – 74, 75, 607
Дорошенко, Михайло Дорошевич (гетьман; ?–1628) – 423
Дорошенко, Петро Дорофійович (гетьман; 1627–1698) – 424, 429
Дорошкевич, Антон (I пол. XIX ст.) – 564
Досифей II (Нотара; патріарх єрусалимський; 1641–1707) – 360
Досифей (Іващенко; соборний старець, ієромонах; XIX ст.) – 435
Досифей (монах; кінець XV – поч. XV ст.) – 462
Драговський, Омелян (священник; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 567
Драніцин, Геннадій – *див.* Геннадій (Драніцин)
Драч, Іван Федорович (р. н. 1936) – 75
Дре дю Радьє, Жан Франсуа (Dreux du Radier, Jean François; 1714–1780) – 440, 441, 725
Дрехслер, Федір (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 280, 480
Дроздов Ф. – *див.* Філарет (Дроздов)
Друганов І. А. (кінець XIX – I пол. XX ст.) – 116, 132
Друковцов, Сергій Васильович (1731–1786) – 462, 465
Дубницький Н. (I пол. XIX ст.) – 176
Дубравицький, Інокентій – *див.* Інокентій (Дубравицький)
Дубровицький, Іван Юрійович, князь (Дубравицкий; Iwan Dubrowicki Holszański; 1505/1510–1549/1562) – 427
Дубровіна, Любов Андріївна (р. н. 1950) – 134, 498, 638
Дубровський, Петро Петрович (1754–1816) – 74, 91, 109
Думитрашко, Костянтин Данилович (Думитрашков; 1814–1886) – 22, 608, 632
Дурдуковський, Євстафій (священник; I пол. XIX ст.) – 553
Дурново, Микола Дмитрович (1725–1816) – 383
Дуров (XIX ст.) – 329
Душан, Стефан – *див.* Стефан Урош IV Душан
Дылецкий – *див.* Дилецький, Микола
Дьякова, Вельміра Іванівна (р. н. 1936) – 597
Дюканж, Шарль (Du Cange, Charles du Fresne; Ducange; Dufresne; 1610–1688) – 123, 162, 483

Е. Р-ая – *див.* Раєвська Є.
Евагрій (диякон; XII ст.) – 183
Евгений – *див.* Євгеній
Евпраксия – *див.* Євпраксія
Еверс, Йоганн Філіп Густав фон (Эверс; Ewers, Johann Philipp Gustav von; Evers; 1781–1830) – 72, 110, 139, 145, 172
Евреинов – *див.* Євреїнов

Еврипід (480–406 до н. е.) – 311
Евсевий – *див.* Євсевій
Евстафий – *див.* Євстафій
Евстратий – *див.* Євстратій
Евфимий – *див.* Євфимій
Егунов А. Н. – *див.* Єгунов, Андрій Миколайович
Едигей (Єдигей; Ідигей; темник Золотої Орди; 1352–1419) – 426
Едлинский М. Е. – *див.* Єдлинський, Михайло Омелянович
Езекия – *див.* Єзекія
Ейкенсайд, Марк (Эйкенсайд; Акенсид; Akenside, Mark; 1721–1770) – 441, 725
Ейлер, Леонард (Эйлер / Ейлер; Euler, Leonhard; 1707–1783) – 247, 462
Ейлер, Йоганн Альберт (Эйлер / Ейлер И. А.; 1734–1800) – 462
Екатерина – *див.* Катерина
Економід / Економос, Костянтин – *див.* Ікономос, Костянтин
Елагин – *див.* Єлагін, Іван Перфилійович
Елена – *див.* Єлена
Елецких – *див.* Єлецьких, Володимир Леонідович
Елизавета – *див.* Єлизавета
Еллізен, Йоганн Георг Давид (Эллизен / Еллизен, Егор Егорович; Ellisen; 1756–1830) – 462
Еллінський І. (XVIII ст.) – 84
Елчанинов Б. Е. – *див.* Єлчанінов, Богдан Єгорович
Емін, Микола Федорович (Эмин / Емин Н. Ф.; бл. 1767–1814) – 241, 462
Емін, Федір Олександрович (Эмин / Емин Ф. А.; Emenowski T.; Магомет-Алі; бл. 1735–1770/1779) – 52, 462
Енаменід – 505
Епифаний – *див.* Єпифаній
Епікур (342/341–271/270 до н. е.) – 80
Епіменід (VII ст. до н.е.) – 502
Епінус, Франц Ульрих Теодор (Эпинус; Aepinus; 1724–1802) – 462
Еразм, преподобний печерський (? – бл. 1160) – 183
Еразм Ротердамський (Дезідерій; Erasmus Roterodamus, Desiderius; 1466–1536) – 277
Еразмус, Йоганн Фрідріх (Эразмус / Еразмус; Erasmus, Johann Friedrich; ?–1777) – 462
Ердман, Йоганн Фрідріх (Іван Федорович; Erdmann, Johann Friedrich; 1778–1846) – 94
Еріставі, Варлаам – *див.* Варлаам III Еріставі
Ермоген – *див.* Гермоген
Ермолаев А. И. – *див.* Єрмолаєв, Олександр Іванович
Ернст, Федір Людвігович (1891–1942) – 612
Еропкин – *див.* Єропкін, Петро Дмитрович
Ертель Є. Ф. (І пол. XIX ст.) – 171, 553
Ертов И. – *див.* Єртов, Іван Данилович
Есипов, Савва – *див.* Єсипов, Савва
Естерейх (Эстерейх; II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 488
Есугей-багатура Борджигін (XII ст.) – 426

Есхіл (525–456 до н. е.) – 139
Ефимов – *див.* Єфімов
Ефимьев *див.* Єфим'єв, Дмитро Володимирович
Ефрем – *див.* Єфрем
Ефремов – *див.* Єфремов

Євгеній (Булгаріс; Булгар; Єлевферій; Eugenios Voulgaris; архієп. слав'янський і херсонський; 1716–1806) – 60, 87, 159, 173, 258, 264, 462, 463, 577, 614, 627, 629, 637, 732
Євгеній (Казанцев, Андрій Єфимович; архієп. псковський, архієп. тобольський, архієп. рязанський, архієп. ярославський і ростовський; 1778–1871) – 23, 108, 172, 404
Євгеній (Романов, Омелян; єп. костромський; 1740 1811) – 139
Євгеній, св., мученик-воїн (Севастійський?; III–IV ст.) – 32, 34
Євгеній (Соловйов, Микола Якович; ієромонах; 1790–?) – 132, 593
Євдоксія (Елія Євдоксія; Євдокія; Aelia Eudoxia; візантійська імператриця; ?–404) 483
Євлогій, ієромонах – 471
Євпраксія, преподобна (бл. 383–413) – 349, 675, 699
Євреїнов, Іван Михайлович (1694–1724) – 462
Євреїнов, Микола Іванович (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 404
Євсевій (Ільїнський, Олексій Олексійович; ректор КДА, архімандрит; екзарх Грузії; архісп. тверський і кашинський; ?–1879) – 173, 708
Євсевій Пімен – *див.* Петро Могила
Євстафій Могилянський – *див.* Єпифаній (Могилянський)
Євстафій Плакида, св., великомученик (?–118) – 669, 700
Євстафій Федорович Ізборський (князь ізборський, псковський; ?–1360) – 349
Євстратій Постник, преподобномученик печерський (?–1097) – 183
Євстратій (Цибульський; ієромонах; XIX ст.) – 687
Євтихій – 569
Євфимій – 462
Євфимій Сардійський, священномученик (?–бл. 840) – 32
Єгунов, Андрій Миколайович (1895–1968) – 608
Єдлинський, Михайло Омелянович (1859–1938) – 608
Єзекія (цар іудейський; 752–698 до н. е.) – 157
Єлагін, Іван Перфилійович (1725–1794) – 69, 117, 160, 161, 460, 462
Єлена Павлівна (Фредерика Шарлотта Марія, принцеса Вюртемберзька; вел. княгиня; 1807–1873) – 369, 370, 525, 717
Єлена, св. рівноапостольна (Флавія Юлія Єлена Августа; бл. 250 – бл. 330) – 673, 699
Єлена Флоровська, преподобна (Бахтеева / Бехтеева, Екатерина Алексеевна; інокиня; 1756–1834) – 453
Єлецьких, Володимир Леонідович (р. н. 1948) – 597, 600
Єлизавета Михайлівна (вел. княжна; герцогиня Нассауська; 1826–1845) – 392
Єлизавета Олексіївна (Луїза Марія Августа Баденська; рос. імператриця; 1779–1826) – 278, 319

Єлизавета Петрівна (рос. імператриця; 1709–1761) – 71, 188, 205, 320, 361, 421, 497, 695
Єлисей Плетенецький (Олександр; Євфимій; архімандрит КПЛ; бл. 1554–1624) – 55
Єлпифідор (XIX ст.) – 695
Єлчанінов, Богдан Єгорович (Ельчанинов; 1744–1769) – 462
Єнджеєвич, Єжи (Jędżejewicz, Jerzy; 1902–1975) – 33
Єпифаній (Бурмовський; ієромонах; начальник типографії КПЛ; ?–1828) – 415, 648, 649
Єпифаній (Канівецький, Євдоким Савич; єп. воронезький; 1775–1825) – 171, 431
Єпифаній (Могилянський, Євстафій; архімандрит; ?–1787) – 48, 462
Єпифаній (Премудрий; ієромонах; II пол. XIV ст. – бл. 1420) – 462
Єпифаній Славинецький (ієромонах; ?–1675) – 48, 462, 467, 518
Єремко, Клавдія Петрівна (р. н. 1953) – 309
Єрліч, Йоахім (Jerlicz, Joachim; 1598–1674?) – 118
Єрмолаєв, Олександр Іванович (1779–1828) – 72, 76, 109, 161, 341, 553, 588, 601, 608, 616
Єропкін, Петро Дмитрович (1724–1805) – 198
Єртов, Іван Данилович (1777–1828) – 462
Єсипов, Савва (Осипов; XVII ст.) – 465
Єфімов І. – *див.* Тихон (Єфімов)
Єфімов, Микола Юхимович (1799–1851) – 373, 584
Єфим'єв, Дмитро Володимирович (Ефимьев; 1768–1804) – 462
Єфрем Сирін (бл. 306–373) – 671, 672, 675, 699
Єфремов, Сергій Олександрович (1876–1937/1939) – 111, 629
Єфремов, Пилип Сергійович (Ефремов Ф. С.; 1750 – після 1811) – 148, 462
Єфросинія Полоцька, св., преподобна (Предслава, княжна; 1104/1110–1173) – 675, 699

Жабокритський, Йосип Петрович (1793–1866) – 467
Жаворонков І. (XIX ст.) – 616
Жаворонков, Іоанн – див. Іоанн (Жаворонков)
Жакен, Йозеф Франц (Жакин И. Ф.; 1766–1839) – 148
Жанліс, Стефані Фелісите, графиня (Жанлис; Stéphanie Félicité Ducrest de Saint-Aubin, comtesse de Genlis; 1746–1830) – 121
Жардиний – *див.* Джардіні, Феліче де
Жданов, Володимир Матвійович (XX ст.) – 615
Жданов, Прохор Іванович (?–1802) – 462
Жевуський, Адам (Rzewuski, Adam; 1801/1805–1888) – 105
Жевуський, Адам Лаврентій (Rzewuski, Adam Wawrzyniec; 1760–1825) – 105
Жевуський, Генрік (Rzewuski, Henryk; 1791–1866) – 113
Жевуські – 70
Железняк К. (псевдонім) – *див.* Пономарьов, Степан Іванович
Желтухін, Петро Федорович (1777–1829) – 524, 553
Женев Б. – 539
Жерве, Ніна Наумівна (Жервэ; XX ст.) – 26, 588, 598, 599, 608, 609
Жигмонт – *див.* Сигізмунд

Жлудько, Едуард Михайлович (р. н. 1942) – 631
Жукова (?–1698) – 540
Жуковська, Лідія Петрівна (1920–1994) – 76, 609, 632
Жуковський, Василь Андрійович (1783–1852) – 139, 471, 573, 589
Жуминський, Авраам Іванович (XIX ст.) – 175
Журавльов, Андрій Іоанович (Іоанов, Андрій; 1751–1813) – 157, 172, 461
Журавльова, Олена Володимирівна (Журавлева Е. В.; XX ст.) – 7
Журба, Олег Іванович (р. н. 1960) – 632
Журихін, Гаврило Ігнатійович (Гаврила; Гавриил Игнатьевич; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 291, 399, 415

Забєлін, Іван Єгорович (Забелин И. Е.; 1820–1908) – 568
Заболотський, Іоасаф – *див.* Іоасаф (Заболотський)
Заболотських, Борис Васильович (р. н. 1937) – 482, 632
Заборовський, Рафаїл див. Рафаїл (Заборовський)
Завадовський, Петро Васильович, граф (1739–1812) – 249, 400
Завадський, Юзеф (Йозеф; Zawadzki, Józef; 1781–1838) – 96, 104, 281
Завалішин, Іринарх Іванович (Завалишин И.; 1769/70–1821) – 462
Загоровський, Володимир Павлович (1925–1994) – 326, 455, 605, 609
Загорський, Петро Андрійович (1764–1846) – 462
Загорський, Федір Андрійович (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 445
Задек, Мартин (Задека, Мартын; Zadeck; XVII–XVIII? ст.) – 245
Заїкін, Іван Іванович (?–1834) – 553, 569
Заїкін, Матвій Іванович (?–1854) – 171, 292, 553, 679
Закревський, Микола Васильович (1805–1871) – 361, 373, 609, 632
Залеська (Залесская; XIX ст.) – 292
Залеський, Віталій Михайлович (Залесский В.; XIX ст.) – 175
Залуський, Юзеф Анджей (Залусский; Załuski, Józef Andrzej; 1702–1774) – 43, 183
Залуські – 109
Замахаєв, Олексій (Замахаев А.; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 272
Замойський, Ян (Zamoyski, Jan; 1541–1605) – 579
Западов, Володимир Олександрович (1930–1998) – 609
Запрягаєва, Марія Яківна (XX ст.) – 597
Заремба, Сергій Захарович (1947–2003) – 597, 599
Заруцький, Афанасій Олексійович (протопоп; бл. 1669 – бл. 1723) – 46, 461
Засецький, Олексій Олександрович (Засецкий А.; 1717–1784) – 158, 462
Захарія Копистенський (Азарій; Азарія; архімандрит КПЛ; ?–1627) – 23, 45, 55, 461, 462
Захарія (Корнилович; сп. переяславський і бориспільський; II пол. XVII – 1715) – 361
Захар'їн, Петро Михайлович (бл. 1750 – бл. 1800) – 143, 462
Захаров, Іван Семенович (1754–1816) – 233, 280, 462
Захаров, Яків Дмитрович (1765–1836) – 462
Захарченко М. М. (XIX ст.) – 609
Захарьин П. – *див.* Захар'їн, Петро Михайлович
Зацвилиховський, Микола (наказний гетьман; ?–1646?) – 423

Зацепін, Іван Якович (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 83, 433, 575, 715
Зборовський, Самуїл (Самійло) Мартинович (Zborowski; гетьман; ?–1584) – 423
Зверєв Г. С. (XIX – поч. XX ст.) – 121
Зверєв, Степан Єгорович (Зверев С. Е.; 1860–1920) – 524, 596, 642
Зданевич, Борис Іванович (1886–1966) – 126, 134
Здобнов, Микола Васильович (1888–1942) – 609
Зеленков А. (XIX ст.) – 172
Земка, Тарасій Левонич (Левкович / Львович; ?–1632) – 55, 75
Зенибек – *див.* Джанібек
Зенов'єв, Олексій Петрович (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 83
Зенович, Степан Федорович (1779–1856) – 21
Зерникав, Адам – *див.* Адам Чернігівський
Зернов В. – *див.* Вельямінов-Зернов, Володимир Федорович
Зертис-Каменський, Амвросій – *див.* Амвросій (Зертис-Каменський)
Зибелін, Семен Герасимович (Зибелин, Зыбелин; 1735–1802) – 189, 191, 199, 207, 462
Зизаній, Лаврентій Іванович (Тустановський; Кукіль; 1560-ті – після 1633) – 49, 54, 108, 518
Зизаній, Стефан Іванович (Тустановський; Кукіль; 1550–1634) – 54
Зимін, Олександр Олександрович (Зимин А. А.; 1920–1980) – 609
Зинов'єв Н. Н. (Зиновьев; XIX ст.) – 558
Зиновій Отенський (інок; ? – бл. 1570) – 90, 173, 251, 462, 518, 616
Златоуст – *див.* Іоанн Златоуст
Зленко, Петро Андрійович (1891–1954) – 75
Злотницький, Іван (кін. XVIII – поч. XIX ст.) – 210
Змєєв, Лев Федорович (Змеев Л. Ф.; 1832–1901) – 33, 599
Змієв, Антон Семенович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 112
Знаменський, Антоній – *див.* Антоній (Знаменський)
Знаменський, Петро Васильович (1836–1917) – 596, 609
Золотарьов, Петро Олексійович (Золотарев; II пол. XVII ст.) – 462, 465
Золотницький, Володимир Трохимович (1741–1797?) – 52, 462
Зоннтаг, Карл Готтлоб (Zonntag, Karl Gottlob; 1765–1825) – 110
Зограф, Димитрій – *див.* Димитрій Зограф
Зорін, Андрій Леонідович (XX – поч. XXI ст.) – 610, 632
Зосима (Валькевич, Захарій Степанович; архімандрит КПЛ; 1719–1793) – 371
Зотов, Микита Моїсейович (бл. 1644–1718) – 462, 465, 542
Зубов, Олександр Миколайович, граф (1727–1795) – 234
Зубов, Платон Олександрович, князь (1767–1822) – 221
Зуєв, Василь Федорович (Зуев; 1752–1794) – 462
Зульцер, Йоганн Георг (Sulzer; 1720–1779) – 143, 146
Зыбелин – *див.* Зибелін, Семен Герасимович
Зюдерманландський (Зюдерландский) – *див.* Карл XIII
Зябловський, Євдоким Пилипович (Зябловский Е. Ф.; 1764–1846) – 462
Зяловський, Євстратій Іванович (II пол. XVI – I пол. XVII ст.) – 462, 465, 467, 732

И. М – *див*. Максимович, Іван Петрович
И С. *див*. Снєгірьов, Іван Михайлович
Иакинф *див* Іакинф
Иаков – *див*. Іаков
Иван – *див*. Іван
Иванишев Н. Д. – *див*. Іванишев, Микола Дмитрович
Иванов *див*. Іванов
Ивановский *див* Івановський, Антон Домінікович
Иванушкин *див*. Іванушкін, Василь Михайлович
Иваск *див*. Іваск, Удо Григорович
Ивашковский – *див*. Івашковський, Семен Мартинович
Иващенко, Досифей – *див*. Досифей (Іващенко)
Игнатий – *див*. Ігнатій
Игнатович И. – *див*. Ігнатович І.
Игорь – *див*. Ігор
Иевлев – *див*. Ієвлєв, Авксентій Олексійович
Иеремия – *див*. Ієремія
Иероним *див*. Ієронім
Иерофей *див*. Ієрофей
Избраннедес Е. Е. – *див*. Ізбраннедес, Єлізарій Єлізарович
Измайлов – *див*. Ізмайлов
Изяслав – *див*. Ізяслав
Иконников – *див*. Іконников, Володимир Степанович
Иларий – *див*. Іларій
Илия – *див*. Ілля
Илларион *див*. Іларіон
Ильин Н. И – *див*. Ільїн, Микола Іванович
Ильинский – *див*. Ільїнський
Ильинский А. А. – *див*. Євсевій (Ільїнський)
Илья – *див*. Ілля
Ингвар *див*. Інгвар
Инзов – *див*. Інзов, Іван Микитович
Иннокентий – *див*. Інокентій
Иноходцев – *див*. Іноходцев, Петро Борисович
Инсарский – *див*. Інсарський, Василь
Иоаким – *див*. Іоаким
Иоаникий – *див*. Іоаникій
Иоанн – *див*. Іван, Іоанн
Иоаннесов Иос. – *див*. Іоаннесов, Йос.
Иоасаф – *див*. Іоасаф
Иов – *див*. Іов
Иона – *див*. Іона
Иосиф – *див*. Йосиф
Ипатий – *див*. Іпатій Потій
Ираклий – *див*. Іраклій
Ирина – *див*. Ірина

Ириней – *див.* Іриней
Иродионов – *див.* Іродіонов, Петро
Исайя – *див.* Ісайя
Исакович, Нил – *див.* Нил (Ісакович)
Исидор – *див.* Ісидор
Искра – *див.* Іскра
Исленьев И. – *див.* Ісленьєв, Іван Іванович
Иустинов – *див.* Іустинов, Іоанн
Ищенко – *див.* Іщенко

Іакинф (Карпінський, Яків Іванович; архімандрит; 1723–1798) – 51, 232, 462
Іакинф (Лагановський, Іван; ректор КМА; 1765–1817) – 331
Іаков Алфеєв, св. апостол (I ст.) – *див.* Іаков, брат Господень
Іаков Блонницький (ієромонах; 1711–1774) – 462
Іаков, брат Господень, св. апостол, помилково названий Іаков Алфеов (? – бл. 63) – 503
Іаков (Вечерков, Йосиф Іванович; архієп. нижегородський; 1792–1850) – 172, 553
Іаков (Яків) Суша (уніатський єп. холмський; 1610–1687) – 49, 60, 64
Іван IV Васильович Грозний (рос. цар; 1530–1584) – 56, 60, 91, 124, 148, 158, 162, 180, 298, 374, 465, 479, 520, 726
Іван V Олексійович (рос. цар; 1666–1696) – 160, 540, 541
Іван VI Антонович (рос. імператор; 1740–1764) – 160, 194, 421
Іван Васильович ? (поч. XIX ст.) – 268
Іван Гаврилович (диякон; XVII ст.) – 539
Іван Іванович (царевич; 1555–1582) – 465
Іван Іванович ? (I пол XIX ст.) – 569
Іван Климентійович ? (поч. XIX ст.) – 337
Іван, писар – *див.* Виговський, Іван
Іван Смера (Смер; Половчанин; X ст.) – 380, 459, 460, 465, 732
Іван Федоров – *див.* Федоров, Іван
Іван Федорович – *див.* Борятинський, Іван Федорович
Іваницький, Віктор Федорович (1881 – після 1948) – 128
Іванишев, Микола Дмитрович (1811–1874) – 621
Іванов, Афанасій – *див.* Афанасій (Іванов)
Іванов, Володимир Федорович (р. н. 1937) – 611
Іванов, Іван (II пол. XVIII ст.) – 156
Іванов Н. – 462
Іванов, Олексій Іванович (1890–1976) – 613
Іванов, Прохор (диякон; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 111, 610
Іванов, Федір Федорович (1777–1816) – 462
Івановський, Антон Домінікович (1823–1873) – 26, 74, 76, 109, 115, 131, 172, 329, 338, 438, 459, 473, 481, 512, 514, 521, 547, 550–552, 554–558, 560, 562, 563, 565, 573, 574, 589, 596, 597, 599, 610, 618, 632, 646
Іванушкін, Василь Михайлович (1903–1937) – 126, 127
Іваск, Удо Григорович (1878–1922) – 115, 131, 632
Івашковський, Семен Мартинович (1774–1850) – 266
Ігнатієв, Олексій – *див.* Всесвятський, Олексій Ігнатович

Ігнатій Богоносець, священномученик (? – бл. 113) – 654, 701
Ігнатій, диякон (Смольнянин; кінець XIV – поч. XV ст.) – 462
Ігнатій Іовлевич (Ієвлевич; архімандрит; I пол. XVII ст. – 1667?) – 462
Ігнатій (Римський-Корсаков, [Іван Степанович?]; митр. сибірський і тобольський; 1630-ті – 1701) – 462
Ігнатій (Семенов, Матвій Афанасійович; архієп. воронезький і задонський; 1791–1850) – 171, 294, 295, 553
Ігнатович І. (протоієрей; XIX ст.) – 707
Ігор Рюрикович, помилково названий Святославичем (вел. князь київський; бл. 878–945) – 685, 703
Ігор Святославич (удільний князь новгород-сіверський, чернігівський; 1151–1202) – 17, 74, 108, 140, 148, 176, 255, 257, 465, 603, 604, 606, 612, 614, 616, 620, 622, 630, 632, 633, 635, 636
Ієкузай Багадура – *див.* Есугей-багатура Борджигін
Ієвлєв, Авксентій Олексійович (?–1790) – 206, 527–529
Ієремія II Транос (патріарх константинопольський; 1530–1595) – 367
Ієремія III (патріарх константинопольський; кінець XVII – I пол. XVIII ст.) – 582
Ієремія Прозорливий, преподобний печерський (II пол. X ст. – 1070) – 183
Ієремія (Соловйов, Іродіон Іванович; Соловьев; єп. нижегородський; 1799–1884) – 37, 437, 686–688, 691–695, 700
Ієронім Стридонський (Eusebius Sophronius Hieronymus; між 340 і 350 – 420) – 163, 179, 499, 500, 508
Ієрофей (Малицький, Іоаникій; митр. київський і галицький, архімандрит КПЛ; 1727–1799) – 228, 237
Ієрофей (Нащинський; ієромонах; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 126
Ізбраннедес, Єлізарій Єлізарович (Избрант; Избрант-Идес, Эбергард / Эверт; 1660 – після 1704) – 462, 465, 732
Ізмайлов, Володимир Васильович (1773–1830) – 462
Ізмайлов, Олександр Юхимович (Измайлов А. Е.; 1779–1831) – 93, 148, 462, 522
Ізмайлов, Пилип Пилипович (Измайлов Ф.; 1794–1863) – 394
Ізраїль (Лукін, Яків Іванович; єп. вінницький; 1800–1864) – 175
Ізяслав Ярославич (вел. князь київський; Димитрій; 1024–1078) – 50, 173, 373
Іконников, Володимир Степанович (1841–1923) – 22, 26, 115, 118, 131, 381, 610, 611, 632
Іконномос, Костянтин (Экономид; Экономос; Οικονόμος; 1780–1857) – 100, 103
Іларій (ієродиякон; I пол. XIX ст.) – 295
Іларій (Піктавійський; Hilarius Pictaviensis; 320?–368) – 508
Іларіон Денисович (Denisowicz, Hilarion; ігумен; XVII ст.) – 185
Іларіон (інок; I пол. XIX ст.) – 40
Іларіон (Негребецький, Негрембецький; архімандрит КПЛ; 1692–1740) – 349
Іларіон (Огієнко, Іван Іванович; митр.; 1882–1972) – 17, 22, 25, 384, 617
Іларіон, св. (Русин; митр. київський; ? – бл. 1055) – 377
Іларіон (Смирнов; митр. псковський і ізборський; ?–1698) – 349
Ілля (Іоанн; архісп. новгородський; ?–1186) – 515
Ілля Мінятій (1669–1714) – 226
Ілля Муромець (Iliia Zakonnik; XII ст.) – 184
Ілля Пророк, св. (IX ст. до н. е.) – 673, 699

Ілля Ярославич (гіпотетичний князь новгородський; XI ст.) – 421
Ільїн, Микола Іванович (Ильин Н. И.; 1777–1823) – 462
Ільїнський, Євсевій – *див.* Євсевій (Ільїнський)
Ільїнський, Іван Іванович/Юрійович (Ильинский И.; ?–1737) – 462
Ільїнський, Микола Степанович (Ильинский Н. С.; 1759/61?–1846) – 159, 172, 374, 462
Ільїнський, Михайло Іванович (Ильинский М. И.; ?–1795) – 193, 462
Інгвар Ярославич (князь луцький, вел. князь київський; ? – бл. 1220) – 418
Інзов, Іван Микитович (1768–1845) – 538
Інокентій (Борисов, Іван Олексійович; архієп. херсонський і таврійський; 1800–1857) – 16, 32, 36, 37, 39, 98, 101, 105, 109, 115, 120, 121, 131, 132, 173, 408, 436, 547, 565, 566, 568, 585, 602, 604, 615, 679, 690–692, 694, 697, 700, 701, 707
Інокентій Гізель (Иннокентий Гизель; Кисіль?; архімандрит КПЛ; бл. 1600–1683) – 47, 55, 56, 127, 148, 182, 462
Інокентій (Дубравицький; архімандрит; бл. 1760–1799) – 462
Інокентій (Нечаєв; архієп. псковський і ризький; 1722–1799) – 126, 462
Інокентій (Павлов, Сергій Миколайович; ігумен; р. н. 1952) – 611
Інокентій (Полянський, Іван Федорович; єп. воронезький; 1751–1794) – 21, 51, 84, 85, 206, 311, 314, 386, 387, 441, 444, 462, 616, 719, 721
Інокентій (Сельнокринов-Коровін, Яків Максимович; архієп. орловський; 1778–1780) – 512
Інокентій (Смирнов, Іларіон Дмитрович; єп. пензенський і саратовський; 1784–1819) – 402, 403
Інокентій (Суханов, Михайло Михайлович; архімандрит; 1774?–1811) – 328, 414, 535, 554, 715, 721, 733
Інокентій (Тихомиров; архімандрит; ?–1824) – 384
Іноходцев, Петро Борисович (1742–1806) – 462
Інсарський, Василь (I пол. XIX ст.) – 415
Іоаким (Корсунянин; єп. новгородський; ?–1030) – 148, 462
Іоаким (монах; XVI ст.) – 493
Іоаким (Савелов, Іван Петрович; патріарх моск.; 1621–1690) – 48, 157, 462
Іоаникій Галятовський (архімандрит; бл. 1620–1688) – 48, 75, 127, 462
Іоаникій (Ліхуд, Іоанн; ієромонах; 1633–1717) – 462
Іоаникій (Никифорович-Полонський; архієп. брацлавський і подільський; 1742–1819) – 404
Іоаникій (Образцов, Іван Якович; єп. кавказький і чорноморський; 1793–1880) – 408
Іоаникій (Сенютович, Йосиф; архімандрит КПЛ; ?–1729) – 54
Іоанн – *див.* Іван
Іоанн (XI ст.) – 183
Іоанн (XII? ст.) – 462
Іоанн I, митрополит – *див.* Іоанн II, святитель (митр.)
Іоанн I, святитель (єп. суздальський; ?–1372/1373) – 408
Іоанн I Цимісхій (Куркуас; візантійський імператор; бл. 925–976) – 162, 183
Іоанн II (архієп. новгородський і псковський; I пол. XIV ст. – 1415/1417) – 341
Іоанн II, святитель (митр. київський; ?–1089) – 462, 480, 515
Іоанн III, митрополит – *див.* Іоанн IV (митр.)

Іоанн III Схоластик, святитель, помилково названий Йосифом (Ioannes Scholasticus; патріарх константинопольський; бл. 503–577) – 517, 521
Іоанн IV (митр. київський; ?–1169) – 462
Іоанн IV Постник, святитель (патріарх константинопольський; ?–595) – 157
Іоанн V Палеолог (візантійський імператор; 1332–1391) – 515
Іоанн Багатостраждальний, преподобний печерський (Многострадальный; ? 1160) – 183
Іоанн Богослов, св. апостол (євангеліст) – 503, 666, 669, 671, 699–701
Іоанн (болгарський екзарх; кінець IX–X ст.) – 497
Іоанн Глазатой (священник; ?–1550-ті) – 462
Іоанн Григорович – *див.* Григорович, Іоанн
Іоанн Дамаскін, преподобний (бл. 675–680 – бл. 753) – 521, 669
Іоанн (єп. луцький, єп. галицький; II пол. XIV ст. – після 1414) – 360
Іоанн (Жаворонков; ?–1833) – 172
Іоанн Златоуст, святитель (архієп. константинопольський; бл. 344/347–407) – 119, 147, 176, 503, 516, 651, 654, 663, 666, 699, 701
Іоанн Казимир – *див.* Ян II Казимир
Іоанн (Кологривов; 1890–1955) – 611
Іоанн Комнін (візантійський імператор; 1087–1143) – 518
Іоанн Красовський – *див.* Красовський, Іоанн Іоаннович
Іоанн Кущник, преподобний (? – бл. 450) – 669, 699
Іоанн Леванда – *див.* Леванда, Іоанн
Іоанн Ліствічник, преподобний (VI – поч. VII ст.) – 651, 666, 701
Іоанн Ліхуд – *див.* Іоаникій (Ліхуд)
Іоанн (Максимович (Васильківський), Іван Максимович; єп. чернігівський, єп. тобольський; 1651–1715) – 48, 127, 462
Іоанн Милостивий, святитель (патріарх олександрійський; ? – між 616 і 620) – 521, 677, 700
Іоанн Полубенський – *див.* Полубенський, Іоанн Петрович
Іоанн Предтеча, Хреститель Господень (6–2 до н. е. – бл. 30 н. е.) – 391
Іоанн Савченков – *див.* Савченков, Іоанн Трохимович
Іоанн Сидоровський – *див.* Сидоровський, Іоанн Іоаннович
Іоанн Федоров – *див.* Федоров, Іван
Іоанн Харламов – *див.* Харламов, Іоанн Герасимович
Іоанн Шушерін – *див.* Шушерін, Іван Корнилович
Іоаннесов, Йос. (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 283
Іоанов, Андрій – *див.* Журавльов, Андрій Іоанович
Іоасаф I (патріарх моск.; ?–1640) – 462
Іоасаф II (Новоторжець; патріарх моск.; ?–1672) – 246, 462
Іоасаф (Болотов, Іван Ілліч; єп. кадьяцький; 1761–1799) – 462
Іоасаф (Гапонов, Василь; ієромонах; 1803–1861) – 585, 695
Іоасаф (Заболотський, Іван; архієп. тверський і кашинський; 1744–1788) – 462
Іоасаф Індійський, св. (IV ст.) – 669, 700
Іоасаф (Кроковський, Олександр; митр. київський; ?–1718) – 182
Іоасаф (Мохов, Йосип Омелянович; ректор КДА, архімандрит; 1779–1824/1829) – 554

Іоасаф, святитель (Горленко, Яким Андрійович; єп. білгородський і обоянський; 1705–1754) – 695, 701
Іоасаф (Шупинський; ієромонах; XVIII ст.) – 90
Іов Борецький (Іван Матвійович; митр. київський; 1560–1631) – 49, 75, 354, 359, 360, 467
Іов (митр. новгородський; ?–1716) – 462, 582
Іов (патріарх моск.; бл. 1525–1607) – 462, 465
Іовлевич, Ігнатій – *див.* Ігнатій Іовлевич
Іоїль (Биковський, Іван; архімандрит; 1726–1798) – 257
Іона (Павінський, Іван Дмитрович; архієп. тверський, архієп. казанський; 1773–1828) – 171, 289, 404, 554
Іона, св. (митр. моск.; 1390-ті – 1461) – 408, 462
Іосиф – *див.* Йосиф
Іпатій Потій (Адам Львович; Поцей; унiатський митр. київський; 1541–1613) 354
Ираклій II (Багратіоні; цар Картлі-Кахетії; 1720–1798) – 403
Іриней – 467
Іриней (Клементьєвський, Іван Андрійович; архієп. псковський, ліфляндськии і курляндський; 1753–1818) – 350, 413, 462
Іриней (Лiонський; Irenoeus; бл. 130–202) – 508
Іриней (Фальковський, Іван Якимович; ректор КМА, архімандрит; єп. смоленський, єп. чигиринський, 1762 1823) 44, 99, 111, 112, 116, 133, 179–182, 329, 344, 362, 363, 371, 400, 413, 462, 587, 603, 604, 622, 693
Іродіонов, Петро (священник; XVIII ст.) 462, 467
Ісаак Затвірник, преподобний печерський (? – бл. 1090) – 183
Ісаакій (Хмарний; II пол. XVII ст. – після 1729) – 157
Ісаєвич, Ярослав Дмитрович (1936–2010) – 23, 611
Ісайя Копинський (Копинський-Борисович; митр. київський, ?–1640) 48
Ісайя Сербянин (священноінок; II пол. XIV – I пол. XV ст.) 462
Ісидор Меркатор (Isidorus Mercatoris, Лже-Ісидор; IX ст.) – 517
Ісидор (митр. київський; кардинал; 1380/1390–1463) 462
Ісидор Севільський (Isidorus Hispalensis, єп ; бл. 560–636) – 153, 517
Іскра, Андрій (кінець XVIII ст.) 221
Іскра, Іван Іванович (?–1708) 221
Ісленьєв, Іван Іванович (перед 1738–1784) – 462
Істомін, Каріон – *див* Каріон (Істомін)
Іустин (Михайлов, Яків Євд кимович, єп. володимирський і суздальський; 1799–1879) – 132, 392, 450
Іустин, св. (Філософ, Великий, Римськии, Мученик, Justinus Martyr; бл. 100 бл 165) – 155, 508
Іустин (Трипольський, архімандрит; ? 809) 324
Іустиніан *див* Юстиніан
Іустинов, Іоанн (кінець XVIII – поч. XIX ст 265
Іулианія, преподобна (Іул анія Григорівна, княжна Ольшанс ка, 155 566 668
Іщенко Б 647

Йоганн з Посильги (Johannes von Pos ge (Lindenb att), бл. 1340–1405) – 47

Йосиф (XVI ст.) – 462
Йосиф (Величковський, Яким; єп. смоленський і дорогобузький; 1773–1852) – 63, 100, 554, 555
Йосиф Волоцький, преподобний (Волоокий; Волоколамський; Санін, Іван; ігумен; 1440–1515) – 90, 118, 173, 462
Йосиф (Волчанський; архієп. моск. і володимирський; ?–1745) – 403
Йосиф (Городецький; ієромонах; II пол. XVII – поч. XVIII ст.) – 54
Йосиф (диякон; XVI ст.) – 516
Йосиф (єп. воронезький; 1672–1726) – 324
Йосиф (патріарх моск.; ?–1652) – 138, 143, 462
Йосиф Прекрасний (XV ст. до н. е.) – 669, 698
Йосиф Санін – *див.* Йосиф Волоцький
Йосиф Схоластик – *див.* Іоанн III Схоластик
Йосиф (Туробойський; архімандрит; XVII – поч. XVIII ст.) – 462
Йосиф Флавій (Josephus Flavius; бл. 37 – бл. 100) – 139, 500, 502

Кл. Пр. Н. О. – *див.* Оглоблин, Микола Якович
Каве, Вільгельм (Cave, Guilielmus; 1637–1713) – 89, 138, 151, 156, 320, 518, 521
Кавечинський, Матвій (Матфей; XVI ст.) – 467
Казадаєв, Олександр Васильович (?–1854) – 171, 555
Казакова, Наталія Олександрівна (1915–1984) – 611
Казанський, Петро Симонович (1819–1878) – 611
Казанцев, Євгеній – *див.* Євгеній (Казанцев)
Казимир I (Kazimierz I Odnowiciel; польський князь; 1015–1058) – 418
Казимир III Великий (Kazimierz III Wielki; польський король; 1310–1370) – 159, 160, 419
Казимир IV Ягеллон (Kazimierz Jagiellończyk; вел. князь литовський, польський король; 1427–1492) – 420
Казимиров син – *див.* Ян I Ольбрахт, Олександр Ягеллон, Сигізмунд I Старий
Кайсаров, Андрій Сергійович (1782–1813) – 462
Калайдович, Костянтин Федорович (1792–1832) – 44, 47, 49, 59, 64, 71, 72, 74, 94, 97, 126, 145, 162, 344, 345, 476, 489, 493, 497, 555, 564, 602, 611, 619, 626
Калачов, Микола Васильович (1819–1885) – 612
Калашников, Олексій Афанасійович (1795–1852) – 646
Каленберг Й. – *див.* Калленберг, Йоганн Генріх
Калиновський, Стефан – *див.* Стефан (Калиновський)
Калинський, Тимофій Васильович (поч. 1740-х – після 1808) – 70
Калітін, Петро В'ячеславович (р. н. 1961) – 347
Калініна, Олена Василівна (Калинина Е.; 1880–1942) – 612
Каліостро, Алессандро (Бальзамо, Джузеппе; Cagliostro; 1743–1795) – 580
Калленберг, Йоганн Генріх (Callenberg, Johann Heinrich; 1694–1760) – 155
Каллість (III Дорофійович-Риторайський; архієп. полоцький і вітебський; ? – після 1662) – 462
Калмет, Антуан Августин (Calmet, Antoine Augustine; 1672–1757) – 138, 506
Кальвін, Жан (Calvin, Jean; 1509–1564) – 505
Кальнофойський, Афанасій – *див.* Афанасій Кальнофойський

Каманін, Іван Михайлович (Каманин И.; 1850–1921) – 429, 584
Каменецький, Осип Кирилович (1754–1823) – 58, 123, 462
Каменецький, Тит Олексійович (1790–1844) – 284
Каменський, Василь (І пол. XIX ст.) – 38, 176
Каменський, Сергій Михайлович, граф (1771–1834) – 272
Каменцева, Олена Іванівна (1920–2004) – 612
Кандід (Матушевич, Кіндрат; ігумен; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 175
Кандорський, Іван Михайлович (моск. протоієрей; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 273
Каневський, Климент Васильович (XIX ст.) – 707, 708
Канівецький, Єпифаній – *див.* Єпифаній (Канівецький)
Канкрін, Георг Людвіг, граф (Єгор Францович; 1774–1845) – 171, 555
Кантемир, Антіох Димитрієвич, князь (1708–1744) – 462
Кантемир, Димитрій Костянтинович, князь (1673–1723) – 139, 462
Кануров (купець; І пол. XIX ст.) – 592
Капніст, Василь Васильович (1758–1823) – 52, 94, 100, 108, 139, 462
Капніст О. (І пол. XIX ст.) – 94
Карабанов, Петро Матвійович (1764–1829) – 248, 462
Караджич, Вук Стефанович (Караџић, Вук Стефановић; 1787–1864) – 71, 109, 110, 172, 283
Каразін, Василь Назарович (Каразин; 1773–1842) – 94, 171, 281, 282, 555, 612, 614
Карамзін, Микола Михайлович (Карамзин Н. М.; 1766–1826) – 13, 22, 44, 45, 55, 56, 60, 63, 69, 79, 90, 95, 161, 162, 172, 228, 233, 240, 256, 298, 371, 418, 460, 462, 555, 601, 606, 613, 619, 629, 631, 637
Караччіоли, Луї Антуан (Караччоли Л.; Caraccioli; 1723–1803) – 143
Каргер, Михайло Костянтинович (1903–1976) – 26, 612
Карін, Олександр Григорович (Карин А. Г.; ?–1769) – 462
Карін, Федір Григорович (Карин Ф. Г.; бл. 1740–1800) – 242, 462
Каріон (Істомін; ієромонах, ігумен; 1640-ві–1717) – 462
Карл VI (Габсбург; імператор Священної Римської імперії; 1685–1740) – 70
Карл XII (король Швеції; 1682–1718) – 421
Карл XIII (герцог Седерманландський (Зюдерманландський), король Швеції, Норвегії; 1748–1818) – 239
Карл Великий (Karolus Magnus; 747–814) – 517
Карл Леопольд, герцог Мекленбург-Шверинський (1678–1747) – 160
Карнович, Євген Петрович (1823–1885) – 612
Карнопелєв, Іван (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 320
Карпінський І. – *див.* Іакинф (Карпінський)
Карпінський, Никон Карпович (1745–1810) – 58, 462
Карпов, Василь Миколайович (1798–1867) – 98, 173, 175, 176
Карпов, Семен Матвійович (1887–?) – 16, 20, 26, 34, 111, 434, 435, 511–513, 524, 525, 527, 568, 596, 633
Карпович Л. – *див.* Леонтій Карпович
Карташов, Антон Володимирович (Карташёв; 1875–1960) – 612
Каршинський О. (XX ст.) – 612
Касіян (Лехницький / Ляхницький; архімандрит, ректор КМА; 1735–1784) – 472
Касіян Сакович (Калліст; ієромонах; бл. 1578–1647) – 49

Касторій (ігумен; ?–1793) – 143
Катерина II Велика (Софія Августа Фридерика Ангальт-Цербстська; Екатерина Алексеевна; Caterina, Catharina; Catherine; рос. імператриця; 1729–1796) – 50, 69, 79, 80, 83, 87, 91, 108, 113, 124, 143, 144, 169, 188–193, 195–207, 209, 211–214, 216, 217, 219, 220, 222, 228, 233, 235–237, 241, 245, 248, 258, 319, 320, 462, 572, 627, 637, 718
Катерина Іванівна (царівна; герцогиня Мекленбург-Шверинська; 1691–1733) – 160
Катерина Михайлівна (вел. княжна; герцогиня Мекленбург-Стрелицька; 1827–1894) – 392
Катерина Олександрійська, великомучениця (бл. 293–310) – 675, 702
Катерина Павлівна (вел. княгиня; 1788–1819) – 267
Катеринич, Василь Семенович (кінець XVIII – І пол. XIX ст.) – 555
Катетов, Іван Валерьянович (Олександрович?; середина XIX ст. – 1892) – 612
Катіліна, Луцій Сергій (Lucius Sergius Catilina; бл. 108–62 до н. е.) – 277
Катон Старший, Марк Порцій (Marcus Porcius Cato; 234–149 до н. е.) – 153
Кауфман, Ісаак Михайлович (1892–1987) – 22, 633, 642
Каховський, Михайло Васильович (1734–1800) – 491
Качановський, Михайло Трохимович (Качони; 1775–1842) – 17, 57, 61, 71, 72, 172, 282, 400, 446, 462–464, 471, 474–479, 482, 537
Кашин, Данило Микитович (1769/1773–1841) – 272, 462
Кашинський, Іван Григорович (1772–1846) – 85
Квашнін-Самарин, Олександр Петрович (Квашнин-Самарин А. П.; XVIII ст.) – 220
Квітка, Григорій Федорович (Квитка И. И. (помилково); 1778–1843) – 695, 701
Кедрін, Георгій (Cedrenus, Georgius; кінець XI – поч. XII ст.) – 156
Келдибек хан (хан Золотої Орди; ?–1361) – 426
Келдиш, Юрій (Георгій) Всеволодович (Келдыш Ю.; 1907–1995) – 612
Келембет, Амвросій – *див.* Амвросій (Келембет)
Келер, Карл (Koehler, Heinrich Karl Ernst; 1765–1837) – 172, 300, 483
Кеппен, Карл Фрідріх (1734–1798) – 143
Кеппен, Петро Іванович (Köppen, Peter von; 1793–1864) – 17, 18, 55, 60, 72, 93, 94, 101, 109, 145, 146, 171, 176, 286, 300, 338, 354, 380, 498, 521, 522, 556, 583, 590, 627, 638, 726
Керестурі, Франц Францович (Keresturi, Francisco; Keresztúry, Ferenc; 1735–1811) – 217, 462
Керштен(с), Йоганн Хрістіан (Kerstens; 1713–1802) – 462
Кестнер, Карл Іванович (XIX ст.) – 621
Кизов – *див.* Кізов, Йоганн Георг
Кинько – *див.* Кінько, Тарас
Кипріян, св. (Цамблак; Сербіянин; митр. київський і литовський, митр. моск.; 1333?–1406) – 48, 176, 345, 419, 462, 518, 611
Кипріян (Старорусенников; Старорусенков; архієп. сибірський і тобольський, митр. новгородський і великолуцький; II пол. XVI ст. – 1635) – 462
Кириак – *див.* Киріак
Кирик Новгородець (Костянтин; Кирило; ієромонах; 1110 – після 1156) – 49, 489, 490, 515, 731
Кирило II (Блаженний; Філософ; митр. київський; ?–1233) – 49

Кирило III (II Грек; митр. київський; ?–1280) – 49, 480, 517
Кирило (Богословський-Платонов, Костянтин Лук'янович; архієп. кам'янець-подільський і брацлавський; 1788–1841) – 435, 556
Кирило (Куницький, Діонисій Олексійович; ректор КДА, архімандрит; єп. чигиринський; 1783–1836) – 97, 99, 141, 390, 433, 556, 564
Кирило (Ляшевецький / Лешевицький, Федір Олександрович; єп. воронезький, єп. чернігівський і новгород-сіверський; бл. 1720–1770) – 70, 76, 274, 277, 400
Кирило Олександрійський, св. (бл. 377–444) – 661, 662, 701
Кирило, св. (Костянтин; 827–869) – 96, 638, 661
Кирило Терлецький (Кирило Семенович; єп. луцький і острозький; 1540-ві – 1607) – 354
Кирило Транквіліон-Ставровецький (архімандрит; ? – після 1646) – 48
Кирило Туровський, святитель (Стовпник; єп. туровський; 1130?–1183) – 48, 49, 345, 515
Кирилов, Іван Кирилович (1689–1737) – 455, 462, 733
Киріак (ігумен; ?–1128) – 341
Киркор (I пол. XIX ст.) – 295
Кирша Данилов (Кирило Данилович; XVIII ст.) – 465
Кисіль, Адам Григорович (Кисель; 1580–1653) – 182, 423, 427
Кистер – *див.* Кістер, Федір Іванович
Китович, Костянтин (Kitovitz C.; священник; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 322, 323, 330, 331, 718
Кишенський, Федір Іванович (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 210
Киянин Димитрій (псевдонім) – *див.* Максимович, Михайло Олександрович
Кізов, Йоганн Георг (Kiesow J. G.; XVIII ст.) – 245
Кінько, Тарас (кінець XX ст.) – 598
Кістер, Федір Іванович (Кистер; Küster; 1772–1849) – 273
Клавдіан (Клавдій; бл. 370 – бл. 404) – 80
Клавдій (ієромонах КПЛ; I пол. XIX ст.) – 435
Клавдій (Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus; рим. імператор; 10 до н. е. – 54 н. е.) – 507
Клаудій, Христофор Олександрович (Клаудий; ?–1805) – 164, 165, 214, 216, 217, 219, 220, 228–232, 260, 261, 456
Клевенський, Марко Митрофанович (1909–1987) – 381, 633
Клейменов, Анатолій Миколайович (р. н. 1959) – 623
Клейменова, Раїса Миколаївна (р. н. 1940) – 612, 633
Клементьєвський – *див.* Іриней (Клементьєвський)
Клим / Климент Смолятич (митр. київський; поч. XII ст. – 1170) – 49
Клименко, Олексій Фомич (1776 – після 1838) – 262
Климент I (Clemens Romanus I; апостол від сімдесяти; папа рим.; ?–97/99) – 138, 505
Климент (архімандрит КПЛ; 1870–?) – 602
Климент Олександрійський (Clemens Titus Flavius Alexandrinus; бл. 150 – бл. 215) – 499
Климович, Іван Антонович (XIX ст.) – 686
Климовський, Семен (Климов; XVIII ст.) – 43, 465
Клоков, Олександр Юр'євич (р. н. 1953) – 623

Клоссіус, Вальтер Фрідріх (Клоссиус, Федор Карлович; Klossius F. K.; 1796–1838) – 72, 93, 171, 176, 556, 588
Клостерман, Герман Йоганн (Герман Іванович; Klostermann, German Johann; 1756/1757–1838) – 96
Клушин, Олександр Іванович (1763–1804) – 220
Клюк, аббат – 119
Княжнін, Борис Якович (Княжнин; 1777–1854) – 436
Княжнін, Олександр Якович (Княжнин; 1771–1829) – 456
Княжнін, Яків Борисович (Княжнин; 1742–1791) – 264, 456, 457, 732, 733
Князєв, Герасим – *див*. Герасим (Князєв)
Князєв, Олександр Сергійович (Князев А. С.; 1814–1897) – 612, 633
Кобленц, Іоель Нафтальйович (1900–1983) – 612
Ковалинський, Віталій Васильович (р. н. 1941) – 549
Ковальков А. (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 381
Ковальов, Геннадій Пилипович (Ковалев Г. Ф.; р. н. 1943) – 597
Ковальчук, Галина Іванівна (р. н. 1953) – 6
Кожем'якін, Анатолій Васильович (Кожемякин; р. н. 1933) – 33, 107, 583, 597–600, 612, 629, 637
Козачинський М. – *див*. Михаїл (Козачинський)
Козельський, Федір Якович (1734 – після 1799) – 52
Козельський, Яків Павлович (бл. 1728 – бл. 1794) – 52
Козицький, Григорій Васильович (1724–1775) – 75, 147
Козлов, Володимир Петрович (р. н. 1949) – 74, 332, 612, 633
Козлов, Іван Іванович (1779–1840) – 104
Козловський, Олексій Семенович, князь (1707–1776) – 403
Козловський, Осип Антонович (1757–1831) – 54
Козодавлєв, Осип Петрович (1754–1819) – 120, 147, 212
Кокле, Луї (Koquelet, Louis; 1676–1754) – 439, 441, 725
Кокобцов, Микола (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 262
Колбасин, Єлисей Якович (1831–1885) – 559, 613
Колесник, Євгенія Олексіївна (XX – поч. XXI ст.) – 76
Колесник, Ірина Іванівна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 22, 597, 613
Колесникова, Валентина Савеліївна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 34
Колесниченко В. (XX ст.) – 605
Кологривов, Іоанн – *див*. Іоанн (Кологривов)
Колоколов, Іоанн Дмитрович (протоієрей; 1799–1869) – 659
Коломінов, В'ячеслав Васильович (Коломинов; XX – поч. XXI ст.) – 613
Колосов А. (XIX ст.) – 595
Колосов С. (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 578
Кольбер, Жан Батист (Colbert, Jean-Baptiste; 1619–1683) – 203
Кольчугин, Микита Никифорович (1753–1827) – 80
Колядин, Семен Миколайович (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 103
Комельський, Стефан – *див*. Стефан Комельський
Комнен / Комнин, Алексей / Алексий – *див*. Олексій I Комнін
Комнин, Іоанн – *див*. Іоанн Комнін
Кондаков, Сергій Никодимович (1868–1940) – 647
Кондакова, Тетяна Іванівна (XX – поч. XXI ст.) – 7

Кондільяк, Етьєн Бонно де (Condillac, Étienne Bonnot de; 1715–1780) – 139
Кондоїді (Кондоиди), Афанасій – *див.* Афанасій (Кондоїді)
Конрад Мазовецький (Konrad I Mazowiecki; польський удільний князь; 1187–1247) – 418
Кондратович, Киріак Андрійович (1703 – бл. 1790) – 52
Кондуфор, Юрій Юрійович (1922–1997) – 611
Кониський, Георгій – *див.* Георгій (Кониський)
Кононко, Євгенія Миколаївна (1917–1998) – 61, 106, 115, 116, 613, 629, 633
Кононович, Софія Сергіївна (XX ст.) – 106, 613
Констант (Флавій Юлій Констант; рим. імператор; 323–350) – 507
Константин – *див.* Костянтин
Конюскевич, Павло – *див.* Павло (Конюскевич)
Копинський, Ісайя – *див.* Ісайя Копинський
Копистенський, Захарій – *див.* Захарія Копистенський
Копієвич, Ілля Федорович (Копієвський; бл. 1651–1714) – 108, 465, 620
Копітар, Бартоломео (Копитар; Kopitar W.; 1780–1844) – 18, 71, 172, 345, 619
Копосов В. (XIX ст.) – 616
Кораблінов, Володимир Олександрович (Кораблинов; 1906–1989) – 613
Корб, Йоганн Георг (Korb, Johann Georg; 1672–1741) – 539, 541, 734
Коркунов, Михайло Андрійович (1806–1858) – 59
Корнелій (Cornelius a Lapide; 1567–1637) – 508
Корнель, П'єр (Corneille, Pierre; 1606–1684) – 311
Корнилій Псково-Печерський, священномученик (ігумен; 1502–1570) – 376, 511, 726
Корнилович – *див.* Захарія (Корнилович)
Коробейніков, Трифон (XVI ст.) – 465
Коробка, Микола Іванович (1872–1920) – 613
Корсаков І. (XIX ст.) – 591
Корф, Йоган Альбрехт, барон (Korff, Johann Albrecht; 1697–1766) 69
Корф, Модест Андрійович, граф (1800–1876) – 563
Корчак-Новицький Г. Т. (XIX – поч. XX ст.) – 709, 710
Корш, Євген Федорович (1810–1897) – 16, 25, 622
Косинський, Кшиштоф (Христофор; Kosiński, Krzysztof; гетьман; ?–1793) – 423
Косов С. – *див.* Сильвестр Косов
Косой, Феодосій – *див.* Феодосій Косой
Костакі, Веніамін – *див.* Веніамін (Костакі)
Костомаров, Микола Іванович (1817–1885) – 22
Костров, Єрміл Іванович (1750/5–1796) – 106, 219, 246
Костромской, Евгений – *див.* Євгеній (Романов)
Костянтин – 520
Костянтин I Великий, св. (Флавій Валерій Аврелій Костянтин; рим. імператор; 272–337) – 520, 673, 699
Костянтин VII Порфірогенет (Багрянородний; візантійський імператор; 905–959) – 280, 416
Костянтин X Дука (візантійський імператор; XI ст.) – 251
Костянтин Всеволодович (вел. князь володимирський; 1186–1219) – 465
Костянтин Економід / Економос – *див.* Ікономос, Костянтин

Костянтин Миколайович (вел. князь; 1827–1892) – 392
Костянтин Павлович (вел. князь; 1779–1831) – 213, 228, 319, 392
Котельников, Василь (XVIII ст.) – 234
Котляревський, Іван Петрович (1769–1838) – 17, 60, 173, 642
Котляревський, Олександр Олександрович (1837–1881) – 613
Котович, Олексій Никанорович (1879–?) – 613
Кохіус, Іван Степанович (Kochius, Johann Franz von; 1729–1797) – 382
Кочоровський, Михайло (І пол. XIX ст.) – 172, 486, 526
Кочубеї – 67
Кочубей, Василь Васильович (кінець XVII ст. – 1743) – 70
Кочубей, Василь Васильович (1728–1791) – 143
Кочубей, Василь Леонтійович (бл. 1640–1708) – 221
Кочубинський, Олександр Олександрович (1845–1907) – 613
Кошанський, Микола Федорович (бл. 1785–1831) – 249
Кравченко, Володимир Миколайович (ІІ пол. XX ст. – поч. XXI ст.) 22, 636
Край К. (І пол. XIX ст.) – 373
Краснопєвков, Веніамін – *див.* Веніамін (Румовський-Краснопєвков)
Красовський А. (ІІ пол. XIX ст.) – 709
Красовський, Іоанн Іоаннович (протоієрей; 1746–1811) – 462
Красовський, Олександр Іванович (Красовский А.; 1776/1780 1857) 344, 346, 365, 366, 417, 483–485
Крафт, Георг Вольфганг (Krafft, Georg Wolfgang; 1701–1754) – 194
Краценштейн, Хрістіан Готліб (1723–1795) – 188
Крашенінніков, Степан Петрович (Крашенинников; 1711–1755) – 188
Крбець, Милослав Мавркієвич (XX ст.) – 553, 616, 635
Крекшин, Петро Никифорович (1684–1763) – 69
Кременецький, Гавриїл – *див.* Гавриїл (Кременецький)
Крестинін, Василь Васильович (Крестинин; 1729–1795) – 158
Кржишковський, Августин Гнатович (І пол. XIX ст.) – 556
Кривова, Надія Іванівна (ІІ пол. XX ст.) – 597
Крижанич, Лаврентій – *див.* Лаврентій (Крщонович)
Крижановський, Смарагд – *див.* Смарагд (Крижановський)
Крикін, Матвій – 49
Крилов-Платонов, Симеон – *див.* Симеон (Крилов-Платонов)
Крилова, Валентина Яківна (XVIII ст.) – 205
Криловський, Амвросій Семенович (1853–1930) – 127, 134, 642
Криловський, Павло Андрійович (XIX ст.) – 687
Криницький, Варлаам – *див.* Варлаам (Криницький)
Криновський, Гедеон – *див.* Гедеон (Криновський)
Крипецький, Савва – *див.* Савва Крипецький
Кроковський, Іоасаф – *див.* Іоасаф (Кроковський)
Кролик, Феофіл – *див.* Феофіл (Кролик)
Кромер, Мартин (Kromer, Marcin; 1512–1589) – 47, 56
Круг, Йоганн Філіпп (Пилип Іванович; Krug, Johann Philipp; 1764–1844) – 71, 72, 149, 172, 175, 301, 353, 483, 493, 520, 564
Крузе, Олександр Іванович (1727–1799) – 207

Крутов, Валер'ян – 548
Крщонович – *див.* Лаврентій (Крщонович)
Крылова В. Я. – *див.* Крилова, Валентина Яківна
Крыловский – *див.* Криловський
Ксенофонт, преподобний (?–1262) – 670, 699
Кубасов, Сергій (кінець XVI – поч. XVII ст.) – 465
Кудлай – 164
Кудрицький, Анатолій Вікторович (1936–1997) – 27
Кудрявцов, Іван (XVIII ст.) – 190
Кузменський, Григорій (XVIII ст.) – 52
Кузнецов І. (II пол. XX ст.) – 613
Кузнецов, Олексій Матвійович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 83, 171, 252, 557
Кузьмин, Іван (XVIII ст.) – 161
Кукушкіна, Олена Дмитрівна (р. н. 1949) – 277
Кукша, священномученик печерський (Іоанн Кукша; ?–1215?) – 183
Кулакова, Любов Іванівна (1906–1972) – 613
Кулжинський, Іван Григорович (1803–1884) – 547
Кульженко, Стефан Васильович (1837–1906) – 512
Кульпа (хан Золотої Орди; ?–1360) – 426
Кульчинський, Ігнатій (Kulczyński, Ignacy; 1707–1747) – 49, 408, 409, 422
Кулябка, Сильвестр – *див.* Сильвестр (Кулябка)
Куницький, Кирило – *див.* Кирило (Куницький)
Кунін, Віктор Володимирович (Кунин; р. н. 1932) – 74, 107
Куніцин, Олександр Петрович (Куницын А.; 1783–1840) – 96, 561
Куракін, Олексій Борисович, князь (Куракин А. Б.; 1759–1829) – 60, 146, 269
Куракіни – 75
Курас, Іван Федорович (1939–2005) – 27
Курбський, Андрій Михайлович, князь (1528?–1583) – 56, 91, 298, 464, 732
Куропалат – *див.* Георгій Кодин
Куропатницькі – 70
Кусок Т. М. (XX ст.) – 606
Кутик, Віталій Наумович (XX ст.) – 639
Кутневич, Василь Іванович (протопресвітер; 1787–1866) – 266
Куторга, Степан Семенович (1805–1861) – 707
Куфаєв, Михайло Миколайович (Куфаев М. Н.; 1888–1948) – 74
Кухарський, Анджей Францішек (Kucharski, Andrzej Franciszek; 1795–1862) – 71
Кучера, Михайло Петрович (XX ст.) – 495
Кучеровський (священник; кінець XVIII – поч. XIX ст.) 352
Кучоровський, Михайло (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 557
Кушелєв, Єгор Андрійович (1763–1826) – 15
Кушелєва, Єлизавета Дмитрівна (Кушелева Е.; 1769–1822) – 158
Кушнір, Ілля Йосифович (Кушнир И. И.; 1921–1997) – 613
Кылды-бег – *див.* Келдибек хан

Л. М.; Л. С. М. – *див.* Мацеєвич, Лев Стефанович
Л. Т. (I пол. XIX ст.) – 184
Лабзін, Олександр Федорович (Лабзин А. Ф.; 1766–1825) – 148, 212, 632

Лабинцев, Юрій Андрійович (Лабынцев; р. н. 1948) – 77
Лаватер – *див.* Лафатер, Йоганн Каспар
Лаврентій – *див.* Лев (Юрлов)
Лаврентій (Бакшевський, Лука Миколайович; архієп. чернігівський і ніжинський; 1776–1837) 571
Лаврентій (Горка, Андрій; єп. в'ятський і великопермський; 1671–1737) – 70
Лаврентій Затвірник, преподобний печерський (єп. туровський; ?–1194) – 183
Лаврентій (Крщонович; помилково названий Лаврентієм Крижаничем; архімандрит; ?–1704) – 49
Лаврентій (Макаров, Дмитро Іванович; архімандрит; 1808–1876) – 132
Лавров, Іван (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 331, 332, 718
Лавровський А. Н. (XX ст.) – 75
Лагарде (La Garde-Chambonas, Auguste Louis Charles de Messence, comte de; 1783 1853?) 280
Лагарп, Жан Франсуа де (Ла Гарп Ж.; La Harpe, Jean-François de; Laharpe; Delharpe; 1739–1803) 139, 149, 150, 153, 154
Лагов / Лаговський, Симеон / Симон *див.* Симон / Симеон (Лагов)
Лагунін, Ігор Іванович (Лагунин; XX ст.) – 350
Лазар Баранович (Baranowicz, Lasar; архієп. чернігівський і новгород-сіверський; 1620–1693) – 45, 49, 128, 142
Лазар Хребелянович (Лазар Хребељановић; князь Сербії; 1329–1389) 515
Лазаревський, Олександр Матвійович (1834–1902) 22, 75, 172, 559, 614, 642
Лаксман, Адам Ерикович / Кирилович (1766–1796) – 398, 721, 733
Лактанцій (Lucius Coelius Lactantius Firmianus; бл. 250 – бл. 330) – 499, 508
Лаланд де (Ла Ланд; Lalande, Joseph Jerome François de; 1732–1807) 227, 228
Ламб, Іван Варфоломійович (1761/1764–1801) – 572
Ламбін, Борис Петрович (Ламбин; 1827–1893) – 642
Ламбін, Петро Петрович (Ламбин; 1814–1871) – 642
Ламетрі, Жюльєн Офре де (La Mettrie, Julien Offroy de; Lamettrie; 1709–1751) 153
Ламотт, Антуан Удар де (Ла Мотт; la Motte, Antoine Houdar de; 1672–1731) – 150, 444, 544, 735
Ланг, Лоренц (Ланге; Lange, Lorenz; до 1700 – після 1743) 581
Лангле дю Френуа, Никола (Лангле-Дюфренуа; Lenglet du Fresnoy, Nicolas; 1674–1755) – 82
Ланський, Василь Сергійович (Ланской; 1753–1831) – 484
Лаппо-Данилевський, Олександр Сергійович (1863–1919) – 614
Лаптєв, Іван Петрович (1774–1838) – 100, 141, 520
Ласепед, Бернар Жермен Етьєн де ла Віль, граф де (Lacépède, Bernard Germain Étienne de Laville-sur-Illon, comte de; 1756–1825) – 166
Ласунський, Олег Григорович (р. н. 1936) – 107, 597, 599, 601, 605, 613, 614, 624, 633
Ла Тьєрс, Луї Франсуа де (Ла Тиерс; La Tierce; 1708–?) – 190
Лафатер, Йоганн Каспар (Lavater, Johann Kaspar; 1741–1801) – 580
Лашкевич, Степан Іванович, помилково названий Лукашевичем С. (1734–1782) – 70
Лащевський, Варлаам – *див.* Варлаам (Лащевський)
Лащенков, Микола Олексійович (протоієрей; XIX ст.) – 64

Лебедєв А. (XIX ст.) – 614
Лебедєв, Кастор Никифорович (1812–1876) – 588
Лебедєв М. (Лебедев Н.; кінець XIX – поч. XX ст.) – 115, 125, 633
Лебедєв, Олександр Олександрович (Лебедев А. А.; 1886–?) – 7, 638
Лебедєв, Олексій Петрович (Лебедев А.; протоієрей; ?–1831) – 431, 432, 679, 702, 722
Лебединцев, Петро Гаврилович (протоієрей; 1819–1896) – 22, 176, 359, 363, 492, 590, 614, 617, 618, 635
Лебединцев, Феофан Гаврилович (1828–1888) – 496
Лев I Данилович Галицький (князь галицько-волинський, белзький, перемишльський, холмський; бл. 1228–1301) – 427
Лев III Ісавр (візантійський імператор; кінець VII ст. – 741) – 520
Лев VI Філософ (Мудрий; візантійський імператор; 866–912) – 160
Лев Диякон (середина – кінець X ст.) – 145, 162
Лев, цар Картлі – *див.* Леван
Лев (Юрлов / Орлов, Лаврентій; єп. воронезький; ?–1755) – 324
Леван (Багратіоні; цар Картлі; XVII ст.) – 327
Леванда, Іоанн Васильович (Сікачка; протоієрей КСС; 1734–1814) – 48, 116, 126, 236, 237, 371, 462
Левандовський, Іоанн (протоієрей; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 559
Левашов, Василь Васильович, граф (1783–1848) – 103, 113, 171, 295–298, 302–305, 307, 309, 557, 584
Левашова, Євдокія Василівна, графиня (1796–1868) – 303, 309
Левек, П'єр Шарль (Levesque, Pierre Charles; 1736–1812) – 141
Левенклавій (Леунклавій; Levenclavius; Löwenklau; 1533–1593) – 520, 521
Левитський, Стефан (XIX ст.) – 121
Левицький, Орест Іванович (1848–1922) – 633
Левонтович І. – *див.* Леонтович, Іван
Левшин – *див.* Лєвшин, Львовшин
Лекішвілі, Соломон Спиридонович (Лекишвили; Лекиашвили; XX ст.) – 326, 599, 614, 629
Леклерк де Бюффон, Жорж Луї, граф (Leclerc, Comte de Buffon, Georges Louis; 1707–1788) – 81, 166, 300
Леклерк де Монліно, Шарль Антуан Жозеф (Leclerc de Montlinot, Charles Antoine Joseph; 1732–1801) – 166
Леклерк, Нікола Габріель (Le Clerc, Nicolas Gabriel; 1726–1798) – 117, 158
Лелевель, Йоахім (Lelewel, Joachim; 1786–1861) – 45, 55, 71, 76, 104, 122, 149, 172, 308, 309
Ленкевич, Федір Іванович (поч. 1780-х – бл. 1810) – 244
Леон – *див.* Лев III Ісавр
Леонтій (Боболинський; Боболицький; ієромонах; ?–1717) – 467
Леонтій Карпович (архімандрит; єп. володимирський і берестейський; бл. 1580–1620) – 140
Леонтович, Іван (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 58
Леонтович, Мелетій – *див.* Мелетій (Леонтович)
Леонтович, Федір Іванович (1833–1911) – 642
Леонтьєв, Михайло Іванович (1682–1752) – 425

Лепехін, Іван Іванович (Лепехин; 1740–1802) – 18, 89, 164
Лепехін, Михайло Пантелійович (р. н. 1958) – 22, 26, 115, 131, 345, 468, 598, 614
Лерберг, Аарон Хрістіан (1770–1813) – 45, 93
Ле Руа, П'єр Луї (Ле-Роа П. Л.; Леруа, Петр Людовик; Le Roy Pierre Louis; 1699–1774) – 467, 732
Лесаж, Ален Рене (Le Sage; Lesage, Allain René; 1668–1747) – 122, 123
Лесков Н. С. – *див.* Лєсков, Микола Семенович
Лефевр, Франсуа Жозеф (Lefebvre, François Joseph; 1755–1820) – 272
Лефорт, Франц Якович (Le Fort, François; Lefort, Franz Jakob; 1656–1699) – 541, 542
Лех – *див.* Лєх
Лехницький К. – *див.* Касіян (Лехницький)
Лешек – *див.* Лєшек
Лєвшин, Олександр Георгійович / Єгорович (протопресвітер; 1732–1797) – 461
Лєвшин, Платон – *див.* Платон (Лєвшин)
Лєсков, Микола Семенович (1831–1895) – 16, 614
Лєх I (Lech; легендарний пращур поляків) – 417
Лєх II (Lech II; легендарний польський правитель) – 417
Лєшек IV (Lestek; Leszek; князь полян; I пол. X ст.?) – 417
Лєшек Чорний (Leszek Czarny; удільний князь краківський; бл. 1241–1288) – 419
Лжедмитрій – 344
Ливанов Ф. В. – *див.* Ліванов, Федір Васильович
Лизлов, Андрій Іванович (бл. 1655 – не раніше 1697) – 465
Ликов, Богдан (XVII ст.) – 465
Ликова, Елеонора Семенівна (XX ст.) – 598
Лима – *див.* Ліма, Юрій Степанович де
Линева Е. А. – *див.* Ліньова
Линней – *див.* Лінней, Карл
Лисенко, Григорій Іванович (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 94, 172, 306–308
Лисецький, Михайло Васильович (XIX ст.) – 175
Лисоченко, Інна Дмитрівна (XX ст.) – 556
Лисснер – *див.* Лісснер Г.
Литвин, Михайло – *див.* Міхалон Литвин
Литвинов, Василь Васильович (1873–1941) – 455, 598, 614, 642
Литвинов П. А. (XIX ст.) – 349, 717
Литвинов, Рудольф Миколайович (XX ст.) – 614
Литке – *див.* Літке
Лихачев – *див.* Ліхачов
Лихуд, Иоанн – *див.* Іоаникій (Ліхуд)
Лициний, Лициния – *див.* Ліциній, Ліцинія
Ліванов, Федір Васильович (?–1879) – 646
Лівен, Карл Андрійович (Карл Христофор; 1767–1844) – 172
Ліма, Юрій Степанович де (Lima; ?–1702) – 542
Лінде, Самуель Богуміл (Linde, Samuel Bogumił; 1771–1847) – 71, 102, 140, 172
Ліндеблатт І. – *див.* Йоганн з Посільги
Лінней, Карл (Linné, Carl von; Linnaeus, Carolus; 1707–1778) – 166
Ліньова (Линева Е. А.; кінець XX – поч. XXI ст.) – 614

Ліппоман, Ян (Lippoman, Jan; 1758–1832) – 495
Лісснер Г. (кінець XIX – поч. XX ст.) – 467
Літке, Анна Іванівна (Анна Доротея; ?–1797) – 231
Літке, Петро Іванович (1750–1808) – 29, 87, 172, 231, 261
Літке, Федір Петрович, граф (1797–1882) – 602
Ліхачов, Дмитро Сергійович (1906–1999) – 614
Ліхачов, Микола Петрович (1862–1935) – 106, 172, 549–554, 557, 558, 561, 562, 564, 565, 567, 569, 590
Ліхачов, Олексій Тимофійович (II пол. XVII ст. – 1729) – 465
Ліциній (Флавій Галерій Валерій Ліциніан Ліциній; рим. імператор; бл. 250–325) – 507
Ліцинія Євдоксія (Licinia Eudoxia; рим. імператриця; 422–462) – 483
Лобачевський, Василь (XVIII ст.) – 208
Лобойко, Іван Миколайович (1786–1861) – 72, 93, 94, 171, 557, 564, 584, 589
Локетек – *див.* Владислав I Локетек
Локценіус, Йоганн (Loccenius, Johann; 1598–1677) – 139, 143
Ломиковський, Василь Якович (1778–1845) – 26, 112, 584
Ломоносов, Михайло Васильович (1711–1765) – 22, 55, 139, 144, 176, 188, 242, 626
Лонгінов, Василь Олексійович (Лонгинов В. А.; XIX ст.) – 687
Лонгінов, Микола Михайлович (1779–1853) – 61
Лонгінов, Михайло Миколайович (Лонгинов М. Н.; 1823–1875) – 614
Лопатинський, Феофілакт – *див.* Феофілакт (Лопатинський)
Лопухін, Іван Володимирович (Лопухин И. В.; 1756–1816) – 44, 63, 101, 106, 137, 147, 171, 173, 228, 235, 381, 384, 405, 492, 498, 557
Лопухін, Петро Васильович, князь (1753–1827) – 171, 289, 557
Лосієвський, Ігор Якович (Лосиевский И. Я.; р. н. 1957) – 75, 595, 614
Лотман, Юрій Михайлович (1922–1993) – 634
Лотоцький, Олександр Гнатович (Лотоцкий А.; 1870–1939) – 614
Лохвицький, Конрад (Кіндрат) Андрійович (1774 – кінець 1830-х) – 23, 100, 101, 112, 172, 352, 484–486, 490, 557, 584, 606, 617, 624, 685, 707
Лоцен И. – *див.* Локценіус, Йоганн
Луар Л. (Loire L.; XIX ст.) – 646
Лука (XIII ст.) – 407
Лука Давид (Lucas David; бл. 1503–1583) – 374
Лука (Конашевич; єп. бєлгородський і обоянський; ?–1758) – 345
Лука, св. апостол (євангеліст; ?–84) – 503, 504, 671, 700
Лукан, Марк Анней (Marcus Annaeus Lucanus; 39–65) – 311
Лукашевич, Іван Якович (1811–1860) – 70, 75
Лукашевич С. – *див.* Лашкевич, Степан Іванович
Лукин Я. – *див.* Ізраїль (Лукін)
Лукомський, Родіон Іванович (1801–?) – 70, 130
Луппов, Сергій Павлович (1910–1987) – 74
Лур'є, Яків Соломонович (Лурье; 1921–1996) – 611
Лызлов – *див.* Лизлов, Андрій Іванович
Лыков, Лыкова – *див.* Ликов, Ликова
Львов, Микола Олександрович (1751–1804) – 51, 108, 148, 164, 240, 533, 733

Львов, Павло Юрійович (1770–1825) – 109, 172, 283, 284
Львшин, Василь Олексійович (Лёвшин В. А.; 1746–1826) – 44, 143, 166
Любавін, Михайло Олександрович (Любавин М. А.; р. н. 1936) – 116, 132, 614, 634
Любарський, Платон – *див.* Платон (Любарський)
Любій, Федір (Любий Ф.; Люби; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 534
Любомирські – 67
Людовик IX Святий (Louis IX; Saint Louis; фр. король; 1214–1270) – 202
Людовик XIV де Бурбон (Великий; король-сонце; Louis XIV Le Roi Soleil; король Франції та Наварри; 1638–1715) – 92, 203
Людовик XVI де Бурбон (Луї Капет; Louis XVI; король Франції та Наварри; 1754–1793) – 537, 582, 734
Лютер, Мартин (Luther, Martin; 1483–1546) – 277, 505
Лянцкоронські – 70
Ляскоронський, Василь Григорович (1859–1928) – 490
Ляшевецький, Кирило – *див.* Кирило (Ляшевецький)
Лящевський, Варлаам – *див.* Варлаам (Лащевський)
Лященко Т. И. – *див.* Тихон (Лященко)

М. – *див.* Михайло (Монастирьов)
М. А. Ю-и – *див.* Юсті М. А.
М. Г. – *див.* Гороховський, Марк Іванович
М. К. – *див.* Каченовський, Михайло Трохимович
М. М. – *див.* Мазаєв, Михайло Миколайович
М. П. – *див.* Погодін, Михайло Петрович
Маблі, Габріель Бонно де (Mably, Gabriel Bonnot de; 1709–1785) – 139
Мавроді Н. К. (поч. XIX ст.) – 172, 547
Маврокордат – *див.* Олександр II Маврокордат
Магазинер, Марк Якович (1789–1858) – 685, 701
Магмуд-Хызр – *див.* Хізр-хан
Магницький, Леонтій Іванович (?–1818) – 404
Магницький, Леонтій Пилипович (1669–1739) – 465
Магницький, Михайло Леонтійович (1778–1855) – 228, 574
Мазаєв, Михайло Миколайович (Мазаев М. Н.; 1869 – поч. XX ст.) – 634
Мазепа, Іван Степанович (1639–1709) – 33, 46, 70, 109, 221, 361, 424, 425, 428
Мазюер (XVIII ст.) – 194
Майер, Йоганн Антон (Антон Емануїлович; 1760–1838) – 166
Майков, Аполлон Олександрович (1761–1838) – 207
Майков, Василь Іванович (1728–1778) – 242
Майков, Леонід Миколайович (1839–1900) – 555, 562
Макарій (архієп. псковський, ізборзький і нарвський; ?–1665) – 349
Макарій (Булгаков, Михайло Петрович; митр. моск. і коломенський; 1816–1882) – 102, 115, 118, 587, 615, 638, 709
Макарій Єгипетський, преподобний (Великий; бл. 300–391) – 146, 654, 670, 699, 702
Макарій (Миролюбов, Микола Кирилович; єп. орловський і севський, єп. архангельський і холмогорський, єп. нижегородський, єп. в'ятський, архієп. донський і новочеркаський; 1817–1894) – 551, 608

Макарій (митр. моск.; бл. 1482–1563) – 47, 108, 464, 478, 611, 732
Макарій Тучанський (Тучапський; єп. львівський і кам'янецький; ?–1549?) – 358
Макарій, священномученик (митр. київський і галицький; ?–1497) – 677, 704
Макаров, Лаврентій – *див.* Лаврентій (Макаров)
Макаров, Петро Іванович (1765–1804) – 79
Македонець, Василь Ігнатович (1752–1812) – 18, 33, 34, 60, 64, 83, 87, 107, 108, 131, 176, 315, 326, 328, 330, 334, 390, 444, 544, 557, 558
Македонська, Олена Іоганівна (Македонская Е. И.; II пол. XX ст.) – 74
Макогоненко, Лаврентій (I пол. XIX ст.) – 355
Макробій (Ambrosius Aurelius Theodosius Macrobius; V ст.) – 153
Максентій (Марк Аврелій Валерій Максенцій; рим. імператор; бл. 278–312) – 507
Максим III (патріарх константинопольський; ?–1482) – 367
Максим Грек (Святогорець; Михайло Триволіс; 1470–1556) – 54, 64, 173, 464, 518, 610, 637, 676, 702, 732
Максим Григорович (гетьман; ?–1624) – 423
Максиман (Максимін Даза; Цезар Галерій Валерій Максимін Август; рим. імператор; ?–313) – 507
Максиміан (Максиміан Марк Аврелій Валерій; рим. імператор; 240–310) – 507
Максимов, Федір (іподиякон; кінець XVII – I пол. XVIII ст.) 138
Максимович, Іван Петрович (1807–1861) – 98, 132, 610, 632, 687, 696, 708
Максимович, Іоанн – *див.* Іоанн (Максимович)
Максимович, Лев Максимович (середина XVIII ст. – не пізніше 1825) – 124, 325, 453, 454, 456–460, 468, 473, 474, 576
Максимович, Манасія – *див.* Манасія (Максимович)
Максимович, Михайло Олександрович (Киянин Димитрій (псевдонім); 1804–1873) – 13, 21, 22, 64, 101, 111, 115, 132, 173, 176, 305, 338, 359, 362, 372, 410, 494, 495, 584, 588, 598, 599, 615, 618, 634, 635, 691, 701
Максимович, Петро Дем'янович (протоієрей; 1773–1857) – 586, 697
Максимович Ф. – *див.* Максимов, Федір
Макферсон, Джеймс (James Macpherson; Seumas Mac a'Phearsain; 1736–1796) – 148
Малаховський, Станіслав, граф (Małachowski, Stanisław; 1736–1809) – 208
Малиновський, Дмитро (Malinowsky D.; II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 322, 323, 333, 537, 715
Малиновський, Олексій Федорович (1762–1840) – 59, 81, 90, 96, 97, 108, 256, 374, 558, 564, 619
Малихін, Петро Васильович (Малыхин; 1818–1867) – 326, 454
Малишевський, Іван Ігнатович (Малышевский И. И.; 1828–1897) – 13, 64, 111, 113, 116, 132, 359, 460, 495, 599, 615, 634
Малінін, Тихон – *див.* Тихон III (Малінін)
Мальгін, Тимофій Семенович (1747–1819) – 159, 490
Мальт-Брен, Конрад (Мальтбрен; Malte-Brun, Conrad; Malthe Conrad Bruun, 1755–1826) – 71, 122, 172, 564
Малютин, Микола Герасимович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 369
Мамай (беклярбек і темник Золотої Орди; 1335?–1380) – 257
Мамоничі, Лука і Кузьма (II пол. XVI – I пол. XVII ст.) – 54
Манасія (Максимович, Михайло; архімандрит, ректор КМА; поч. XVIII ст. – 1758) – 49

Мангутимур – *див.* Менгу-Тимур
Манковський, Іоанн (протоієрей; XIX ст.) – 434
Мануїл Ритор – *див.* Марк Ефеський
Маргарита (Марфа Олексіївна, царівна; інокиня; 1652–1707) – 539, 540
Марешаль, П'єр Сільвен (Maréchal, Pierre Sylvain; 1750–1803) – 80, 439, 725
Марія Єгипетська, преподобна (середина V ст. – 522) – 675, 699
Марія (ігуменія; ?–1805) – 402
Марія Миколаївна (Мария Николаевна; вел. княжна; герцогиня Лейхтенберзька; 1819 1876) 370, 524, 717, 729
Марія Михайлівна (вел. княжна; 1825 1846) – 369, 370, 525, 717
Марія Федорівна (Софія Доротея Августа Луїза Вюртемберзька; рос. імператриця; 1759–1828) – 229, 392
Марк Аврелій Антонін (Marcus Aurelius Antoninus; рим. імператор; 121–180) 143
Марк Ефеський, святитель (Мануїл Ритор; митр. ефеський; бл. 1391/1392–1444) 54
Маркевич (Маркович,, Микола Андрійович (1804–1860) – 70, 75, 94, 130, 134, 171, 558, 615, 634
Маркевич (Маркович), Яків Андрійович (1696–1770) – 70, 126
Маркіна, Галина Кузьмівна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 598
Марко, св. апостол (євангеліст; ? 68) – 501, 671, 700
Марков, Євген Львович (1835–1903) – 615
Марков М. (XIX ст.) – 585
Марков, Михайло Єгорович (1760/1769–1819) – 70
Марков, Полікарп Глібович (р. н. 1926) – 598, 599, 615
Маркович – *див.* Маркевич
Марковський, Володимир (протоієрей; II пол. XVIII ст.) – 524, 558
Мармонтель, Жан Франсуа (Marmontel, Jean François; 1723–1799) – 80, 84, 139, 509
Мартин, єретик (монах; XII ст.) – 331, 332, 718
Мартинов, Іван Іванович (Мартынов И. И.; 1771–1833) – 87, 91, 107, 108, 145, 265, 559, 569
Мартинов, Іван Федорович (Мартынов И. Ф.; р. н. 1939) – 115, 116, 131, 132, 277, 615, 634
Мартинов, Олексій Федорович (Мартынов А. Ф.; 1911–1990) – 615
Мартиновський А. – *див.* Анатолій (Мартиновський)
Мартирій Зеленецький, преподобний (Міна, ?–1603) – 534
Мартос, Іван Романович (1760–1831) – 15, 19, 26, 94, 100, 101, 112, 490, 548, 559, 584, 614, 625
Мартос, Іван Петрович (бл. 1754–1835) – 144
Мартос, Олексій Іванович (1790–1842) – 94, 172, 559
Марфа Матвіївна (Апраксина; цариця; 1664–1715) – 540
Марфа Олексіївна – *див.* Маргарита
Марцела С. – 96
Марченко, Михайло Іванович (1902–1983) – 22, 75
Масанов, Іван Пилипович (1874–1945) – 643
Масільйон, Жан Батіст (Massillon, Jean Baptiste; 1663–1742) – 150, 151
Маслов, Василь Іванович (1885–1959) – 257

Маслов, Мартин Михайлович (II пол. XVIII ст.) – 79
Маслов, Петро Васильович (кінець XIX – поч. XX ст.) – 599
Маслов, Сергій Іванович (1880–1957) – 76, 126, 127, 130, 133, 430, 460, 615, 630, 634
Матвєєв, Андрій Артамонович, граф (1666–1728) – 74
Матвєєв, Артамон Сергійович (1625–1682) – 465
Матвєєв, Максим (I пол. XIX ст.) – 37, 589
Матвєєва, Анна Степанівна, графиня (?–1698) – 74
Матвєєвський, Михайло Антонович (I пол. XIX ст.) – 166
Матвєєвський, Павло Олексійович (протоієрей; I пол. XIX ст. – 1900) – 602
Матвій з Мєхова (Мєховецький; Maciej z Miechowa; Miechowita; 1456–1523) – 56, 238
Матвій Кавечинський – *див.* Кавечинський, Матвій
Матвій Прозорливий, преподобний печерський (? – бл. 1085) – 183
Матвій, св. апостол (Левий Матфей; євангеліст; ? – бл. 60?) – 663, 671, 700, 701
Маттеї, Хрістіан Фрідріх (Маттеи; Маттей; Matthaei, Christian Friedrich de; 1744–1811) – 139, 149, 195, 196, 258, 266, 516, 518, 521
Матушевич, Кандід – *див.* Кандід (Матушевич)
Матфей – *див.* Матвій
Махновець, Леонід Єфремович (1919–1993) – 22, 257, 630
Мацеєвич / Мацієвич, Арсеній – *див.* Арсеній (Мацеєвич)
Мацеєвич, Іоанн (священник; XIX ст.) – 37
Мацеєвич / Мацієвич, Лев Стефанович (1843–1915) – 22, 115, 378, 467, 496, 555, 565, 615
Мацеєвич / Мацієвич, Олександр Іванович – *див.* Арсеній (Мацеєвич)
Меглинцький, Гавриїл (священник; I пол. XIX ст.) – 103
Мегрелідзе, Йосиф Варфоломеєвич (XX ст.) – 615
Мединський, Євген Миколайович (1885–1957) – 630
Медокс (Мэддокс / Маддокс, Майкл / Михаил Георгиевич / Егорович; Maddox, Michael; Medoks; Maddocks; Mattocks; 1747–1822) – 241
Межаков, Павло Олександрович (Межаков П. І. (помилково); 1788–1865) – 109, 477
Меженко, Юрій Олексійович (Іванів-Меженко; 1892–1969) – 112
Межов, Володимир Ізмаїлович (1830–1894) – 643
Мезид (хан? Золотої Орди; XIV ст.) – 426
Мезін, Сергій Олексійович (Мезин С. А.; II пол. XX – поч. XXI ст.) – 616
Мейер, Йосиф (Meyer; 1796–1852) – 109
Мейнерс, Крістоф (Мейнерс А. Г. [?]; Mejners; 1747–1810) – 139
Меленський, Андрій Іванович (1766–1833) – 31
Мелетій I Пігас (патріарх олександрійський; між 1535 і 1540 – 1601) – 516
Мелетій (ієромонах; ?–1805) – 498
Мелетій (Леонтович, Михайло Іванович; архімандрит, ректор КДА; архієп. харківський; 1784–1840) – 14, 25, 119, 133, 175, 353, 363, 367, 407, 433, 447, 559, 660
Мелетій (митр. афінський; 1661–1714) – 258
Мелетій Смотрицький (Максим Герасимович; Теофіл Ортолог; архієп. полоцький; 1570-ті–1630/1633) – 49, 75, 143
Меліссіно, Іван Іванович (Мелиссино И. И.; 1718–1795) – 222

Мелітон (Переверзєв, Михайло Йосифович; ієромонах; I пол. XIX ст.) – 693, 702
Мельгунов, Микола Олександрович (1804–1867) – 94
Мельхіседек (ієромонах; архімандрит; ?–1813) – 240
Менандр (Menandros; 342–293/291 до н. е.) – 502
Менглі II Гірей (Герай; кримський хан; ?–1740) – 426
Менгу-Тимур (Мангутимур; хан Золотої Орди; ?–1282) – 358
Мендельсон, Мозес (Mendelsshon, Moses; Ben-Menachem; 1729–1786) – 224
Менти – *див.* Менглі II Гірей
Меншиков, Олександр Данилович (1673–1729) – 68, 157, 159
Мердер, Олексій Іванович (кінець XIX – поч. XX ст.) – 524
Мерзляков, Олексій Федорович (1778–1830) – 92, 241, 282
Меркатор, Ісидор – *див.* Ісидор Меркатор
Мерлен, Жак (Merlin, Jacques; ?–1541) – 517
Мерлик, Іаков – *див.* Мерлен, Жак
Метафраст, Симеон – *див.* Симеон Метафраст
Мефодій (Пішнячевський, Михайло; архієп. астраханський і кавказький, архієп. псковський, ліфляндський і курляндський; II пол. XVIII ст. – 1845) – 172, 331, 432
Мефодій, св. (Михайло; 815–885) – 638, 661
Мефодій (Смирнов, Михайло Олексійович; Methodius; єп. воронезький і черкаський, архієп. тверський і кашинський, архієп. псковський, ліфляндський і курляндський; 1761–1815) – 69, 85, 225, 233, 259, 319, 321, 349, 386, 403, 466, 494, 497, 543, 560, 575, 577, 590, 724, 733
Мещерський, Петро Сергійович, князь (1779–1856) – 20, 26, 171, 293, 294, 404, 559, 560, 591
Микита Затворник, блаженний (єп. новгородський; I пол. XI ст. – 1108) – 183, 311, 334, 719
Микола I Великий (папа рим.; ?–867) – 226
Микола I Павлович (Николай Павлович; рос. імператор; 1796–1855) – 16, 31, 61, 95, 124, 169, 220, 366, 367, 369, 370, 372, 373, 421, 488, 489, 525, 681, 687, 689, 690, 699–701, 705, 714, 717, 718, 720, 729, 730
Микола Борисович ? (поч. XIX ст.) – 569
Микола Миколайович (Николай Николаевич; вел. князь; 1831–1891) – 392
Микола Михайлович (Николай Михайлович; вел. князь; 1859–1919) – 632, 647
Микола Салос, юродивий (Псковський; блаженний; ?–1576) – 349
Микола, святитель (Чудотворець; Угодник; бл. 270 – бл. 345) – 373, 679, 687
Микола Святоша, преподобний печерський (Святослав Давидович; II пол. XI ст. – 1143) – 183, 661, 698
Микошинський, Богдан (гетьман; II пол. XVI ст.) – 423
Милень – *див.* Міллен, Обен Луї
Миллер – *див.* Міллер
Милликовский – *див.* Мілліковський, Іван
Милон – *див.* Мілон, Тит Анній
Милорадович, Григорій Петрович (1765–1828) – 70
Мильков Ф. Н. – *див.* Мільков, Федір Миколайович
Мильніков, Олександр Сергійович (1929–2003) – 76, 616
Милюков П. Н. – *див.* Мілюков, Павло Миколайович

Миндог – *див.* Міндовг
Минервин, Алексей – *див.* Мінервін, Олексій Лукиліанович
Минин, Козьма – *див.* Мінін, Кузьма
Минодора Віфінська, св. мучениця (кінець III ст. – бл. 305–311) – 670, 702
Минцлов – *див.* Мінцлов, Сергій Рудольфович
Мирабо – *див.* Мірабо, Оноре Габріель Рікетті де
Мирославський, Самуїл – *див.* Самуїл (Мирославський)
Миткевич, Григорій – *див.* Григорій (Миткевич)
Митродора Віфінська, св. мучениця (кінець III ст. – бл. 305–311) – 670, 702
Митрофан (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 497
Митрофан Воронезький, святитель (Михаїл; Макарій; єп. воронезький; 1623–1703) – 408, 454, 592, 620
Митрофан (ієродиякон; II пол. XVIII ст.) – 191
Митрофан (Полікарпов, Микола Іванович; єп. бутурлинівський; 1871–1934) – 605, 620
Митрофан (Слотвинський / Слатвинський, архієп. тверський і кашинський; кінець XVII ст. – 1752) – 403
Михаелис – *див.* Міхаеліс, Йоганн Давид
Михаил – *див.* Михаїл, Михайло
Михаил Святополк – *див.* Святополк II Ізяславич
Михаїл (Десницький, Матвій Михайлович; митр. петербурзький і новгородський; 1762–1821) – 403
Михаїл (ієромонах; кінець XIX – поч. XX ст.) – 644
Михаїл (Козачинський, Мануїл Олександрович / Іванович; архімандрит; 1699–1755) – 52
Михаїл (Монастирьов, Андрій Іванович; ієромонах; 1815–1846) – 120, 132, 497, 573, 595
Михаїл (Попов, Михайло Степанович; обновленський архісп. лузький; 1865–1930-ті) – 384
Михаїл Рогоза (Рагоза; православний, потім уніатський митр. київський; ?–1599) – 354, 360, 361
Михайло Андрійович (удільний князь верейський і білозерський; перед 1432–1486) – 250
Михайло Іванович – *див.* Леонтьєв, Михайло Іванович
Михайло Корибут Вишневецький (Michał Tomasz Korybut Wiśniowiecki; король польський і вел. князь литовський; 1638–1673) – 420, 424
Михайло Литвин – *див.* Міхалон Литвин
Михайло Миколайович (Михаил Николаевич; вел. князь; 1832–1909) – 392
Михайло Павлович (вел. князь; 1798–1849) – 369, 370, 525, 717
Михайло Федорович Романов (рос. цар; 1596–1645) – 48, 407
Михайло Якович (Михайла Яковлевич, купец; II пол. XVIII ст.) – 186
Михайлов А. І. (XX ст.) – 635
Михайлов, Андрій (протоієрей; XVIII ст.) – 403
Михайлов, Іустин – *див.* Іустин (Михайлов)
Михайлов, Йосиф (священник; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 237
Михайлов, Михайло (XIX ст.) – 38, 172, 176, 287, 342

Михайлов (прокурор московської синодальної контори; кінець XVIII – І пол. XIX ст.) – 404
Михайловський, Кіндрат (священник; XIX ст.) – 37
Михайловський-Данилевський, Олександр Іванович (1790–1848) – 171, 560
Михалевич, Владислав Казимирович (XIX ст.) – 455
Михашов, Иван – *див.* Міхашов, Іван
Михневич О. – *див.* Міхневич, Йосиф Григорович
Мицик, Юрій Андрійович (р. н. 1949) – 636
Мицкевич – *див.* Міцкевич, Адам
Мишковські – 102
Мишо – *див.* Мішо, Луї Габріель
Мікошевський, Бернард Антоній (Mikoszewski, Bernard Antoni; XVIII ст.) – 76
Мікошевський, Станіслав (Mikoszewski, Stanisław; I пол. XVIII ст.) – 76
Мікошевський, Францішек (Mikoszewski, Franciszek; II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 76
Міллен, Обен Луї (Millin; 1759–1818) – 152
Міллер, Герхард Фрідріх (Миллер, Федор Иванович; Müller, Gerhard Friedrich; 1705–1783) – 45, 47, 56, 69, 74, 91, 146, 147, 151, 162, 172, 399, 465, 471–472, 521, 527
Міллер, Карл Вільгельм (Müller, Karl Wilhelm; II пол. XVIII ст.) – 242
Мілліковський, Іван (I пол. XIX ст.) – 291
Мілон, Тит Анній (Папіан; Titus Annius Milo Papianus; бл. 95–48 до н. е.) – 580
Мільков, Федір Миколайович (1918–1996) – 597, 598
Мілюков, Павло Миколайович (1859–1943) – 616, 634
Міндовг, князь Гольшанський (князь київський; поч. XIV ст.) – 419
Мінервін, Олексій Лукиліанович (1802–1853) – 687
Мінін, Кузьма (Захар'єв Сухорукий, Кузьма Мініч; кінець XVI ст. – 1616) – 269
Мінцлов, Сергій Рудольфович (1870–1933) – 643
Мінятій, Ілля – *див.* Ілля Мінятій
Мірабо, Оноре Габріель Рікетті де (Mirabeau, Honoré Gabriel Riqueti, comte de; 1749–1791) – 580
Міхаеліс, Йоганн Давид (1717–1791) – 50
Міхалон Литвин (Michalon Lituanus; XVI ст.) – 428
Міхашов, Іван (кінець XVIII ст.) – 147
Міхневич, Йосиф Григорович (1809–1885) – 98
Міцкевич, Адам (Mickiewicz, Adam Bernard; 1798–1855) – 92, 104, 112
Мішо, Луї Габріель (Мишо; Michaud, Louis Gabriel; 1773–1853) – 96, 139
Мнішки – 67
Многогрішний, Дем'ян Гнатович (гетьман; 1631–1703) – 424, 428
Могила, Петро – *див.* Петро Могила
Могилянський, Арсеній – *див.* Арсеній (Могилянський)
Могилянський, Євстафій (Єпифаній) – *див.* Єпифаній (Могилянський)
Могутов, Василь (?–1777) – 143, 242
Модест (ієродиякон; XVIII ст.) – 461
Модзалевський, Борис Львович (1874–1928) – 621
Мозер, Фрідріх Карл фон (Moser-Filseck, Friedrich Karl von; 1723–1798) – 52
Моисеевич – *див.* Зотов, Микита Моїсейович
Моїсеєва, Галина Миколаївна (Моисеева Г. Н.; 1922–1993) – 553, 616, 635

Моїсей (Богданов-Платонов-Антипов, Матвій Михайлович; архімандрит, ректор КДА; екзарх Грузії; 1783–1834) – 679
Моїсей (Гумілевський, Михайло Григорович; Moisej (Gumilevskij); Moses; єп. феодосійський і маріупольський; 1747–1792) – 81, 215, 227, 235, 236, 240
Моїсей, св. пророк (XIII ст. до н. е.) – 450, 506, 507, 670, 700
Моїсей Угрин, преподобний печерський (?–1043) – 183, 675, 699
Мокрина, преподобна (Молодша; Каппадокійська; поч. IV ст. – 380) – 673, 699
Молодчиков, Олександр Володимирович (1919–1997) – 526
Мольєр, Жан Батіст (Поклен Ж. Б.; Moliere; Poquelin, Jean Baptiste; 1622–1673) – 52, 139, 144
Монастирьов, Михаїл – *див.* Михаїл (Монастирьов)
Монтень, Мішель Ейкем де (Michel Eyquem de Montaigne; 1533–1592) – 139
Монтеск'є, Шарль Луї (Монтескьє Ш.; Charles Louis de Seconda, baron de La Brède et de Montesquieu; 1689–1755) – 80, 139, 150
Монтовтович, Юрій Олександрович/Михайлович (київський воєвода; II пол. XV ст. – 1511?) – 360, 427
Монтрезор, Владислав Вікентійович (?–1842) – 96, 104, 112, 560
Монтрезор, Лук'ян (XIX ст.) – 112
Мопертюї, П'єр Луї Моро де (Мопертюи П. Л.; Maupertius, Pierre Louis Moreau de; 1698–1759) – 82, 86, 581
Моргенштерн, Карл Симон (Morgenstern, Karl Simon; 1770–1852) – 72, 94, 110, 172, 493
Мордвинов, Микола Семенович, граф (1754–1845) – 218
Морері, Луї (Морери; Moreri, Louis; 1643–1680) – 139, 152, 159, 580
Морозов, Іван Григорович (бл. 1765 – після 1829) – 146
Морозов Ф. (кінець XIX – I пол. XX ст.) – 128
Морозова, Людмила Євгенівна (середина XX – поч. XXI ст.) – 616
Морошкін, Михайло Якович (1820–1870) – 511, 611, 616
Мосгейм, Йоганн Лоренц (Mosheim, Johann Lorenz; 1694–1755) – 83, 151, 538
Москвин, Арсеній – *див.* Арсеній (Москвин)
Мотоніс, Микола Миколайович (?–1787) – 75
Мохов, Іоасаф – *див.* Іоасаф (Мохов)
Мочульський, Феофілакт – *див.* Феоктист (Мочульський)
Мочульські, Іван більший, Іван менший (II пол. XVIII ст.) – 209, 247
Мошарський О. І. (XIX ст.) – 646
Мошинський, Август Фрідерік, граф (Moszyński, August Fryderyk, hrabia; 1731–1786) – 143
Мошинський, Фрідерік Юзеф, граф (Moszyński, Fryderyk Józef, hrabia; 1737/1738–1817) – 76
Мрочковський, Георгій (священник; XIX ст.) – 365
Мрочковський, Ілля (священник; XIX ст.) – 365
Мрочковський, Стефан (священник; XIX ст.) – 365
Мстислав I Володимирович Великий (Гаральд; Федір; вел. князь київський; 1076–1132) – 108, 284, 340, 341, 362, 481, 718, 730
Мстислав Ізяславич (князь новгородський, полоцький; ?–1069) – 421
Мстислав, князь – 349

Мстислав Мстиславич Удатний (Федір; князь новгородський, галицький, торчеський; II пол. XII ст. – 1228) – 422
Мстислав Ярославич *див.* Олег Ярославич
Мстислав Ярославич Німий (князь пересопницький, галицький, луцький; II пол. XII ст. – 1226) – 422
Мстиславець, Петро Тимофійович (Петр Тимофеев; ? – після 1577) – 23, 54, 462
Мугамед Білаз – *див.* Мухаммед Бюлек
Мудров, Матвій Якович (1776–1831) – 92, 268
Мужиловський А. – *див.* Антоній (Мужиловський)
Муравйов М. – 384
Муравйов, Микола Назарович (Муравьев Н.; 1775–1845) – 89
Муравйов, Михайло Микитович (Муравьев М. Н.; 1757–1807) – 69, 139, 148, 488
Муравйов-Апостол, Іван Матвійович (1765–1851) – 123
Муравйов-Апостол, Іван Михайлович (Муравьев-Апостол И. М.; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 103
Муравйов-Карський, Микола Миколайович (Муравьев Н. Н.; 1794–1866) – 616
Муретов, Димитрій – *див.* Димитрій (Муретов)
Мурзакевич, Микола Никифорович (1806–1883) – 15, 21, 25, 26, 94, 490, 556, 560, 616
Мурут – *див.* Орда-Малік
Мусін-Пушкін, Олексій Іванович, граф (Мусин-Пушкин А. И.; Пушкин; 1744–1817) – 44, 69, 74, 78, 89, 91, 108, 147, 148, 159, 239, 256, 257, 338, 404, 464, 612, 633
Мухаммед Бюлек (Булак-хан; хан Золотої Орди; 1362–1380?) – 426
Мухамметжан, Гусейн (муфтій; II пол. XVIII ст.) – 209
Муханов, Павло Олександрович (1798–1871) – 172, 288, 560
Мухін, Єфрем Йосипович (Мухин Е. О.; 1766–1850) – 139, 166
Мухін, Микола Федосійович (Мухин Н. Ф.; 1868 – поч. XX ст.) – 710
Мыльников А. С. – *див.* Мильніков, Олександр Сергійович
Мяскова, Тетяна Євгеніївна (р. н. 1972) – 76
Мясковський, Войцех (Miaskowski, Wojciech; ? – бл. 1654) – 423
Мятлев, Іван Петрович (1796–1844) – 96

Н. Б. – *див.* Барсов, Микола Іванович
Н. С. – *див.* Суворов, Микола Іванович
Надєждін, Микола Іванович (Надеждин Н. И.; 1804–1856) – 91, 172, 410
Назаревський, Олександр Адріанович (1887–1977) – 128
Назар'єв, Олександр (Назарьев А.; II пол. XVIII ст.) – 201, 248
Назаров, Пилип (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 97
Наполеон Бонапарт (Napoleon Bonaparte; Buonaparte; фр. імператор; 1769–1821) – 69, 76, 106, 148, 227, 255, 280
Наришкін, Кирило Олександрович (1786–1838) – 164, 171, 560
Наришкін, Лев Кирилович (1664–1705) – 540
Нартов, Андрій Андрійович (1737–1813) – 59, 494, 560
Нартов, Андрій Костянтинович (1693–1756) – 160
Нарушевич, Адам Станіслав (Naruszewicz, Adam Stanisław; 1733–1796) – 140, 409, 428

Нарцисов А. – *див.* Аарон (Нарцисов)
Нарышкин – *див.* Наришкін
Нассау-Зіген, Карл Генріх Ніколай Отто, принц (1743/1745–1808) – 214
Наталія Кирилівна (Наришкіна; цариця; 1651–1694) – 540
Наумов, Аполлос Іванович (1719–1792) – 404
Нафанаїл (Савченко, Микола Іванович; архієп. чернігівський і ніжинський; 1802–1875) – 175
Нащинський Д.; Нащинський, Димитрій – *див.* Давид (Нащинський)
Нащинський, Ієрофей – *див.* Ієрофей (Нащинський)
Нащокін, Григорій Афанасійович (XVI ст.) – 516
Невахович, Лев Миколайович (Лейб Нойехович; 1776/1778–1831) – 161
Невзоров, Максим Іванович (1762/1763–1827) – 79
Неєдли, Ян (Nejedlý, Jan; 1776–1834) – 71
Нелединський-Мелецький, Юрій Олександрович (1752–1829) – 90, 247, 589
Нельзер А. С. – *див.* Немзер, Андрій Семенович
Немзер, Андрій Семенович (р. н. 1957) – 632
Немирович, Андрій Якубович / Якович (Немировський; воєвода київський; XVI ст.) – 427
Немировський, Євген Львович (р. н. 1925) – 616
Немцевич, Юліан Урсин (Niemcewicz, Julian Ursyn; 1757/1758–1841) – 97, 111
Неофіт (Докучаєв-Платонов, Никифор; єп. архангельський і холмогорський; ?–1825) – 564
Неофіт (Неофит; архімандрит; І пол. XIX ст.) – 594
Неофіт (Неофит; ієромонах; XVI ст.) – 516
Неофіт (Неофит; ієромонах; кінець XVII – після 1723) – 157
Нерон (Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus; рим. імператор; 37–68) – 505, 507
Несецький, Каспер (Niesiecki, Kasper; 1682–1744) – 417, 430
Нессельроде, Карл Васильович (Карл Роберт; Nesselrode, Karl Robert von; 1780–1862) – 172
Нестор Літописець, преподобний печерський (Nestor Zakonnik; бл. 1056 – бл. 1114) – 17, 56, 100, 103, 148, 158, 159, 161, 162, 182, 345, 370, 407, 465, 490, 733
Несын, Феофил – *див.* Феофіл (Несин)
Неустроєв, Олександр Миколайович (Неустроев А. Н.; 1825–1902) – 547
Нехачін, Іван Васильович (Нехачин И.; Нахачин; Нехочин; 1771–1811) – 160, 498
Нечаєв, Інокентій – *див.* Інокентій (Нечаєв)
Нечаєв, Степан Дмитрович (1792–1860) – 295, 393, 560
Нємчинов І. (І пол. XX ст.) – 635
Нижегородський, Веніамін – *див.* Веніамін (Румовський-Краснопєвков)
Никандр (ігумен, економ КПЛ; кінець XVIII – І пол. XIX ст.) – 355, 650
Никандр (Сташевський; ігумен; І пол. XIX ст.) – 172, 569
Никита – *див.* Микита
Никитин – *див.* Нікітін
Никифор I (митр. київський; ?–1121) – 49
Никифор (поч. XIX ст.) – 578
Никифор (Феотокі, Миколай; Φικηφοροζ; 1731–1800) – 138, 211, 656, 663, 703, 705
Никифорович (Полонський), Іоаникій – *див.* Іоаникій (Никифорович-Полонський)

Никодим (Селлій, Адам Бурхард; Sellij, Adam Burchard; 1695–1746) – 45, 88, 242, 399, 446, 461, 534, 614, 725
Николаев – *див.* Ніколаєв
Николаевский П. Ф. – *див.* Ніколаєвський, Павло Федорович
Николай – *див.* Микола
Николай Николаевич – *див.* Бантиш-Каменський, Микола Миколайович
Николев Н. П. – *див.* Ніколєв, Микола Петрович
Никольский П. В. – *див.* Нікольський, Павло Васильович
Никон (XI ст.) – 251
Никон Великий, преподобний печерський (гіпотетично митр. Іларіон; Nicon; літописець; ігумен; поч. XI ст. – 1088) – 84, 103, 158, 159, 183, 246, 251, 490, 515
Никон (Мінін / Мінов, Микита; Nicon; патріарх моск.; 1605–1681) – 84, 108, 123, 132, 147, 157, 186, 246, 251, 319, 325, 360, 465, 497, 582
Никон (монах, гравер КПЛ; кінець XVIII – поч. XIX) – 357, 367, 369
Никон Сухий, преподобний печерський (Багатотерпеливий; XI – поч. XII ст.) – 183
Никон Чорногорець (монах; II пол. XI ст.) – 138, 250, 251, 512, 513, 517, 726
Никонов, Володимир Андрійович (1904–1988) – 617
Никулина М. В. – *див.* Нікуліна, Майя Володимирівна
Нил (Ісакович, Микола Федорович; архієп. ярославський і ростовський; 1799–1874) – 408
Нил Синайський, преподобний (II пол. IV ст. – 450) – 516
Нил Сорський, преподобний (Майков, Микола; бл. 1433–1508) – 405, 722
Нил Черноризец – *див.* Нил Синайський
Нилов, Корнилій Андрійович (II пол. XVIII ст.) – 440
Нимейер И. – *див.* Німейєр, Йоганн Антон
Нимфодора – *див.* Німфодора Віфінська
Нифонт (інок; I пол. XIX ст.) – 40
Нифонт (монах; II пол. XVI ст.) – 467
Нифонт, святитель (преподобний печерський; єп. новгородський; ?–1156) – 56, 183, 489, 515, 677, 700, 731
Ничик В. М. – *див.* Нічик, Валерія Михайлівна
Нікандр – *див.* Никандр
Нікітенко, Надія Миколаївна (р. н. 1944) – 34, 608
Нікітін А. (II пол. XX ст.) – 23
Нікітін, Августин – *див.* Августин (Нікітін)
Нікітін, Андрій Афанасійович (бл. 1790 – бл. 1859) – 283
Нікітін, Афанасій (Тверітін; ?–1474?) – 145, 465
Нікітін В. (II пол. XX ст.) – 22
Ніколаєв, Микола Іванович (Николаев Н. И.; II пол. XX ст.) – 632
Ніколаєв, Олексій Іванович (Николаев А. И.; XIX ст.) – 33, 131, 572, 617, 635
Ніколаєвський, Павло Федорович (1841–1899) – 617
Ніколаї Ф. (II пол. XVIII ст.) – 69
Νικολαω Παυλιδη – *див.* Микола I Павлович
Ніколєв, Микола Петрович (Ніколаєв; 1758–1815) – 242, 248
Нікольський, Павло Васильович (1870 – після 1917) – 131, 605, 617
Нікуліна, Майя Володимирівна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 617
Німейєр, Йоганн Антон (Nimeyer; XVIII ст.) – 143

Німфодора Віфінська, св. мучениця (кінець III ст. – бл. 305–311) – 670, 702
Німчук, Василь Васильович (р. н. 1933) – 635
Нічик, Валерія Михайлівна (1928–2002) – 617, 635
Новиков, Микола Іванович (1744–1818) – 15, 45, 79–81, 106, 109, 117, 129, 137, 143, 146, 147, 158, 159, 192, 193, 199, 200, 202, 204, 205, 212, 213, 237, 242, 250, 399, 463, 527, 636
Новицький, Олексій Петрович (1862–1934) – 111, 626
Новицький, Орест Маркович (1806–1884) – 98, 137, 173, 491–493, 523, 549, 687, 688, 703, 708
Новосильцев, Микола Миколайович, граф (1761/2–1836/8) – 561
Ногайський В. С. (II пол. XIX ст.) – 125
Нолькен (XVIII ст.) – 382
Нонній Марцелл (Nonius Marcellus; IV ст.) – 153
Ноннот, Клод Франсуа (Nonnotte, Claude François; 1711–1793) – 88, 443, 581, 584, 725
Норов, Авраам Сергійович (1795–1869) – 171, 561
Норова, Смарагда – *див.* Смарагда (Норова)

Обнинський, Наркіз Антонович (1791/1796–1863) – 569
Обнорський, Сергій Петрович (1888–1962) – 482
Оболенський, Василь Петрович, князь (1780–1834) – 94
Оболенський, Михайло Андрійович, князь (1805–1873) – 109, 172
Оболенський, Ярослав Васильович (князь-намісник псковський; ?–1487) – 349
Образцов, Іоаникій – *див.* Іоаникій (Образцов)
Овідій (Publius Ovidius Naso; 43 до н. е. – 17 н. е.) – 139, 149, 218, 223, 256, 544, 735
Огієнко І. – *див.* Іларіон (Огієнко)
Оглоблин, Микола Миколайович (1852 – поч. XX ст.) – 553, 557, 617
Оглоблин, Микола Якович (1814–1877) – 22, 102, 116, 117, 120, 125, 132, 133, 486, 587, 595, 633
Оглоблин, Олександр Петрович (Мезько; 1899–1992) – 76
Озерецковський, Микола Якович (1750–1827) – 59, 482, 617
Окороков В. И. (II пол. XIX ст.) – 207, 209, 220, 236, 246
Октай-хан (Угедей-хан, син Чингізхана; вел. хан Великого Монгольського Улуса; 1186–1241) – 279
Окулов, Олексій Матвійович (1766–1821) – 192, 193
Олгерд – *див.* Ольгерд
Олеарій, Адам (Olearius, Adam; 1603–1671) – 603
Олег Віщий (князь новгородський, київський; бл. 855–912/922) – 108, 144, 148
Олег Ярославич, помилково названий Мстиславом (Олег Настасьїч; удільний князь галицький; ?–1188) – 422
Олейніков, Тихін Митрофанович (Олейников; 1883 – після 1931) – 604
Олександр I Павлович (Александр I; рос. імператор; 1777–1825) – 25, 29, 92, 95, 123, 169, 213, 215, 224, 244, 249, 268, 269, 280, 281, 283, 323, 325, 326, 352, 361, 472, 473, 562, 573, 574, 593, 609, 611, 621, 623, 682, 698
Олександр II Афанасьєв – *див.* Афанасьєв, Олександр Афанасійович

Олександр II Маврокордат (Маврокордато, Олександр Іванович, князь; Alexandru II Mavrocordat; господар Молдавії; 1754–1819) – 149
Олександр Борисович – *див.* Бутурлін, Олександр Борисович
Олександр Іванович – *див.* Рум'янцев, Олександр Іванович
Олександр Лєвшин – *див.* Лєвшин, Олександр Георгійович
Олександр Македонський (Александр III Великий; Alexander Magnus; македонський цар; 356–323 до н. е.) – 142, 191
Олександр (Олелько) Володимирович (князь слуцький, київський; ?–1454/1455) – 417, 427
Олександр (першодиякон КПЛ; I пол. XIX ст.) – 356
Олександр Ягеллон (Aleksander Jagiellończyk; вел. князь литовський, польський король; 1461–1506) – 420
Олександр Ярославич Невський (вел. князь київський, володимирський; 1220/1221–1263) – 223, 544
Олександра Михайлівна (вел. княжна; 1831–1832) – 392
Олександра Павлівна (вел. княжна; 1783–1801) – 239
Олександра Федорівна (Фрідеріка Шарлотта Вільгельміна; Шарлотта Прусська; рос. імператриця; 1798–1860) – 370, 524, 525, 717, 729
Олександровський, Серапіон – *див.* Серапіон (Олександровський)
Олексій I Комнін (візантійський імператор; бл. 1048–1118) – 34, 520
Олексій (Алексий; священник; II пол. XVII – поч. XVIII ст.) – 325
Олексій Ігнатієв – *див.* Всесвятський, Олексій Ігнатович
Олексій Михайлович (Тишайший; рос. цар; 1629–1676) – 60, 160, 286, 423, 424, 428, 465, 497, 520, 582, 630
Олексій Петрович (царевич; 1690–1718) – 542
Олексій, чоловік Божий, преподобний (кінець IV – поч. V ст.) – 675, 702
Олелько (Олександр) Володимирович – *див.* Олександр (Олелько) Володимирович
Оленін, Олексій Миколайович (Оленин А. Н.; 1763–1843) – 89, 96, 243, 284, 341, 481, 482, 484, 550, 556, 561, 564, 569, 588
Олесницький І. А. (I пол. XIX ст.) – 496
Олізар, Густав Пилипович, граф (Olizar, Gustaw Henryk Atanazy; 1798–1865) – 94, 100, 104, 105, 112, 113, 281, 485
Олізар, Емілія (Olizar, Emilia; бл. 1790 – після 1843) – 113
Олізар, Нарциз, граф (Olizar, Narcyz; 1794–1862) – 113
Олізари – 105
Оліфанова Г. Є. (Олифанова Г. Е.; XX ст.) – 642
Ольга (ігуменія; ?–1714) – 402
Ольга (Олена; княгиня київська; св.; ?–969) – 89, 96, 159, 687, 688, 700, 705, 708
Ольгерд (Димитрій; Algirdas; вел. князь литовський, князь вітебський; бл. 1296–1377) – 417, 419
Ольгин С. (псевдонім) – *див.* Брайловський, Сергій Миколайович
Ольговичі, князі – 147
Ольденбурзький, принц – *див.* Георгій Петрович, принц Ольденбурзький
Ольхін, Матвій Дмитрович (1806–1853) – 641
Онацевич, Ігнатій (Онацевич Г.; Onacewicz, Ignacy Zegota; 1780/1781–1845) – 71, 172

Онисифор Сповідник, преподобний печерський (?–1148) – 183
Орам-Тимур (кримський хан; XIII ст.) – 426
Орбеліан, Стефан – *див.* Стефан Орбеліан
Орда-Малік (Урус; Мурут; Мурад; хан Золотої Орди; ?–1361/1363?) – 426
Оріген (Origenes Adamantius; бл. 185 – бл. 254) – 520
Орлай де Кобро, Іван Семенович (1770–1829) – 94, 100, 162
Орлик, Пилип Степанович (писар, гетьман; 1672–1742) – 75
Орлов, Василь Якович (XIX ст.) – 679
Орлов, Володимир Миколайович (1908–1985) – 619
Орлов, Григорій Григорович, граф (1734–1783) – 383
Орлов, Іван Григорович (1738–1791) – 69
Орлов, Микола (II пол. XVIII ст.) – 575
Орлов-Чесменський, Олексій Григорович, граф (1737–1807/1808) – 220
Орлови-Давидови – 568
Орловський, Петро Іванович (XIX ст.) – 22, 558, 595, 600, 617
Орнатський А.; Орнатський, Амвросій; Орнатський, Андрій – *див.* Амвросій (Орнатський)
Орнатський, Сергій Миколайович (1806–1884) – 21
Осипов, Олексій Агапійович (бл. 1770–1850) – 92, 381, 466, 646, 647
Осиповський, Тимофій Федорович (1765–1832) – 561
Осіан (Ойсин; Ossian; Oisin; III ст.) – 148
Оссолінський, Юзеф Максиміліан, граф (Ossoliński, Józef Maksymilian; 1748–1826) – 70, 140
Оссолінські – 70
Остапенко, Володимир Савелійович (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 597, 599
Остен-Сакен, Фабіан Вільгельмович фон дер (Фабіан Готліб; князь Сакен; 1752–1837) – 32, 68, 98, 111, 300
Остенек, Олександр Вольдемар (Востоков, Олександр Христофорович (псевдонім); Osteneck; 1781–1864) – 60, 64, 71, 173, 438, 550, 564, 605, 618, 634, 638
Остолопов, Микола Федорович (1782–1833) – 61, 91, 144, 263
Островський, Теодор (Ostrowski, Teodor; 1750–1802) – 56, 60
Острой, Ольга Семенівна (р. н. 1929) – 635
Острозький, Василь Костянтин Костянтинович, князь (1526–1608) – 53, 54, 70, 184, 361, 427, 464, 660, 732
Острозький, Костянтин Іванович, князь (1460–1530) – 53
Остромисленський, Юхим Андрійович (Остромысленский, Евфим; протоієрей; 1803–1887) – 173, 511, 685, 703, 708
Острянин, Яків (Остряниця, Яків Стефан; Іскра-Острянин; гетьман; ?–1641) – 423
Отон (Marcus Salvius Otho; рим. імператор; 32–69) – 507

П. Б. – 440
П. Б-в – *див.* Биков, Петро Васильович
П. Л.; П. Л-в; П. П. Л. – *див.* Лебединцев, Петро Гаврилович
П. П. – *див.* Полєвой, Петро Миколайович
П-й С. – *див.* Полторацький, Сергій Дмитрович
Павелко-Черський В. Г. (кінець XIX – I пол. XX ст.) – 118, 128
Павінський, Іона – *див.* Іона (Павінський)

Павлін Ноланський Милостивий, святитель (бл. 353–431) – 677, 700
Павло I (Павел Петрович; рос. імператор; 1754–1801) – 60, 69, 113, 169, 210, 228 233, 237, 238, 240, 243, 258–260, 320, 323, 329, 512, 629
Павло II (Доброхотов, Прокіп Нилович; єп. вологодський і устюзький, єп. псковський, єп. олонецький і петрозаводський; 1807–1900) – 613, 617
Павло II (Пономарьов, Петро; архієп. ярославський і ростовський; 1749–1806) – 172, 403
Павло (Конюскевич / Конюшкевич, Петро; митр. тобольський і сибірський; 1705–1770) – 370
Павло (Павлов-Морєв, Петро Олексійович; архієп. тобольський; 1779–1831) – 564
Павло, св. апостол (Савл; 5/15?–64/67) – 140, 329, 397, 503–506, 508, 673, 682, 700, 705
Павло Фівейський (III ст. – бл. 341) – 200, 670, 699
Павлов, Інокентій – *див.* Інокентій (Павлов)
Павлов К. С. (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 646
Павлов-Морєв, Павло – *див.* Павло (Павлов-Морєв)
Павловський, Лев Олександрович (Павловской Л. А.; II пол. XVIII ст.) – 80, 86, 440
Павловський, Михайло Карпович (1810–1798) – 174
Павлюк (Бут), Павло Михнович (гетьман; ?–1638) – 423
Павсаній (II ст.) – 80
Павський, Герасим Петрович (протоієрей; 1787–1863) – 329
Падура, Тимко (Тимофій; Падурра, Хома; Padura, Tymko; Padurra, Tomasz; 1801–1871) – 33, 104, 112, 113, 637
Паїсій Лігарид (Паисий; патріарх єрусалимський; 1610–1678) – 185, 368, 518, 582
Паламарчук, Петро Георгійович (р. н. 1955) – 618
Палафокс-і-Мельси, Хосе Ребольєдо де, герцог Сарагосський (Palafox y Meizi; 1776–1847) – 272
Палеолог, Іоанн – *див.* Іоанн V Палеолог
Палібін, Олексій Никифорович (кінець XVIII ст. – 1840) – 561
Паліцин (Палицын), Авраамій – *див.* Авраамій (Паліцин)
Паліцин (Палицын), Варлаам – *див.* Варлаам (Паліцин)
Паліцин Н. А. (Палицын; II пол. XIX ст.) – 605, 618
Паліцин, Олександр Олександрович (Палицын А.; ?–1811?) – 62, 255, 262
Палладій (архімандрит; XVIII ст.) – 402
Палладій (Віцинський, Павло; ?–1784) – 28
Паллас, Петер Симон (Pallas, Peter Simon; 1741–1811) – 91
Пальмов, Микола Миколайович (1872–1934) – 630
Памво Беринда (Павло; бл. 1555–1632) – 54, 179, 180, 498
Панін, Микита Іванович, граф (1718–1783) – 383
Панін, Петро Іванович, граф (1721–1789) – 241
Панкевич, Михайло Іванович (1757–1812) – 209, 259
Панов (поч. XIX ст.) – 337
Панов А. (XIX ст.) – 349, 717
Панова, Валентина Ігнатівна (р. н. 1949) – 618
Пантелеймон (Помігуєв, Петро Трохимович; XIX ст.) – 687
Παππαδοπουλου – *див.* Паппадопуло, Димитрій

Паппадопуло, Димитрій Іванович (Візантійський; Παππαδοπουλου; XIX ст.) – 366, 489, 720
Папроцький, Бартоломей (Paprocki, Bartłomiej (Bartosz); бл. 1543–1614) – 56
Параскевія (ігуменія; ?–1681) – 402
Паренаго – 107
Паренаго, Никанор Іванович (бл. 1780 – після 1835) – 107
Паренаго С. (II пол. XVIII ст.) – 84
Парпура, Максим Осипович (XVIII–XIX ст.) – 148
Парфеній (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 260
Парфеній (поч. XIX ст.) – 74
Парфеній (ієромонах КПЛ; XIX ст.) – 524
Парфеній (Петров, Пахомій; єп. архангельський і холмогорський; ?–1819) – 555, 562
Парфеній (Сопковський / Собковський, Павло; єп. смоленський і дорогобузький; 1716–1795) – 147
Парфеній (Чертков, Павло Васильович; Васильєв-Чертков; архієп. воронезький і задонський; 1782–1853) – 269, 404, 561
Пархоменко, Інна Володимирівна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 647
Парчевський, Іван (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 369
Пассера, Жан (Passerat, Jean; 1534–1602) – 439, 544, 735
Пастіна *див.* Постникова, Віра
Патап'єва, Олександра (Постникова; I пол. XIX ст.) – 39
Патрицький Г. (II пол. XVIII ст.) – 28
Пахомій, святий 675, 699
Пахомій (Шпаковський; митр. воронезький і єлецький; 1672–1723) – 313
Пачифіко, Антоніо (Pacifico, Antonio; XVIII ст.) – 201
Пашковський М. (I пол. XIX ст.) – 549
Певницький, Василь Федорович (1832–1911) – 13, 19, 26, 618
Пекарська, Людмила (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 485
Пекарський, Петро Петрович (1828–1872) – 346, 618, 625
Пелагія, преподобна (? – бл. 457) – 670, 699
Пендуров, Олексій Микитович (I пол. XIX ст.) – 171, 562
Пенінський, Іван Степанович (Пенинский И.; 1791 1868) – 145
Пенкевич С. (II пол. XIX ст.) – 709
Пенчко, Ніна Олександрівна (1897 – після 1969) – 618
Переверзєв, Іван Афанасійович (?–1794) – 28
Переверзєв, Мелітон – *див.* Мелітон (Переверзєв)
Перевощиков, Василь Матвійович (1785–1851) – 18, 19, 21, 26, 63, 72, 94, 145, 256, 347 351, 379, 493, 562, 589
Перекрестович, Данило Іванович (XVII ст.) 52, 465
Перепечин, Олександр Іванович (1745–1801) 213
Перерва, Володимир Степанович (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 549, 553, 567
Пересвєтов, Іван Семенович (I пол. XVI ст.) – 609
Перетц, Володимир Миколайович (1870–1935) – 116, 132, 635
Пермський, Стефан – *див.* Стефан Пермський
Перцов, Олексій (II пол. XVIII ст.) – 85
Пестель, Павло Іванович (1793–1826) – 34

Петрарка, Франческо (Petrarca, Francesco; 1304–1374) – 107
Петрижицький, Іван (Петражицький-Кулага; гетьман; 70–80-ті XVI ст. – 1632) – 423
Петрісв, Афанасій – *див.* Афанасій (Петрієв)
Петро I Великий (Петр Алексеевич; рос. імператор; 1672–1725) – 51, 53, 54, 68, 81, 136, 141, 143, 160, 162, 221, 287, 337, 360, 366, 415, 425, 428, 443, 454, 465, 469, 486, 516, 539, 540, 541, 542, 581
Петро II Олексійович (рос. імператор; 1715–1730) – 51, 429
Петро III Федорович (Карл Петер Ульрих Гольштейн-Готторпський; рос. імператор; 1728 1762) – 202
Петро Могила, святитель (Петро Симеонович; Євсевій Пімен (псевдонім); архімандрит КПЛ; митр. київський; 1596–1647) – 47, 49, 50, 74, 75, 100, 127, 132, 182, 292, 293, 330, 362, 368, 464, 567, 651, 703, 718, 732
Петро Московський, святитель (митр. київський; ?–1326) – 670, 699
Петро, св. апостол (? – бл. 64) – 227, 377
Петро Тимофєєв – *див.* Мстиславець, Петро Тимофійович
Петро Тихий (іподиякон КПЛ; I пол. XIX ст.) – 355, 650
Петро (Троїцький, Платон Олексійович; єп. аккерманський; ?–1873) – 38, 176
Петро, царевич Ординський, преподобний (? – бл. 1290) – 321
Петров А. (кінець XIX – поч. XX ст.) – 618
Петров, Андрій Григорович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 569
Петров, Василь Петрович (1736–1799) – 44, 210, 214, 218, 219, 221, 227–229, 248
Петров, Гавриїл – *див.* Гавриїл (Петров-Шапошников)
Петров, Григорій Андрійович (1765–1835?) – 83, 100, 562
Петров М. (II пол. XVIII ст.) – 385
Петров, Микола Іванович (1840–1921) – 125–128, 133, 134, 172, 221, 368, 381, 492, 574, 586, 587, 618, 619, 635, 638, 709
Петров, Олександр Андрійович (поч. 1760-х–1793) – 106
Петров П. М. (II пол. XVIII ст.) – 439
Петров, Парфеній – *див.* Парфеній (Петров)
Петров, Степан Йосипович (1917–1974) – 144, 171, 526, 539
Петрова, Лідія Миколаївна (XX – поч. XXI ст.) – 7
Петрушевич, Антоній Степанович (1821 1913) – 76
Петц Г. (Paetz, Godfrey; XIX ст.) – 381
Печорін, Володимир Сергійович (Печёрин; 1807–1885) – 438
Пещуров, Олексій Микитович (1779–1849) – 564
Пигас, Мелетий – *див.* Мелетій I Пігас
Пилаєв П. (II пол. XIX ст.) – 709
Пиляєв, Михайло Іванович (1842–1899) – 107
Пимен, Евсевий – *див.* Петро Могила
Пимін, спископ (XVIII ст.) – 381
Пимін Многоболящий, преподобний печерський (Пимин Многоболезный; ?–1110/1139) – 183
Пимін Постник, преподобний печерський (II пол. XI – поч. XII ст.) – 183
Пиндар – *див.* Піндар
Пинкертон – *див.* Пінкертон, Джон
Пиотровская Е. К. – *див.* Піотровська, Олена Костянтинівна

Пипін, Олександр Миколайович (1833–1904) – 26, 64, 110, 596, 613, 631, 638
Писарєв, Олександр Олександрович (Писарев А. А.; 1780–1848) – 130, 146, 345, 370, 562
Писарєв, Степан Іванович (1708–1775) – 226
Пихарєв (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 147
Пичета В. И. – *див.* Пічета, Володимир Іванович
Пишчевич – *див.* Пішчевич, Платон Олександрович
Пімен – *див.* Пимін
Піндар (Pindaros; 522/518–448/438) – 139, 580
Пінкертон, Джон (Pinkerton, John; 1758–1826) – 109
Піотровська, Олена Костянтинівна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 489, 490, 635
Пічета, Володимир Іванович (1878–1947) – 619
Пішнячевський, Мефодій – *див.* Мефодій (Пішнячевський)
Пішчевич, Платон Олександрович (1804 – після 1863) – 685
Плавільщиков, Василь Олексійович (Плавильщиков В. А.; 1768–1823) – 96, 109, 371, 412, 482–485, 493, 582, 641
Плакида, Євстафій – *див.* Євстафій Плакида
Плано Карпіні, Джованні (Giovanni da Pian del Carpine; Iohannes de Plano Carpini; бл. 1182–1252) – 102
Платон (Platon; 427–347/348 до н. е.) – 80, 152, 153, 224, 687
Платон (Городецький; Микола Іванович; архімандрит; митр. київський і галицький; 1803–1891) – 695
Платон (Лєвшин, Петро Георгійович; Platon; митр. моск.; 1737–1812) – 16, 78, 85, 88, 106, 156, 173, 176, 193, 200, 201, 210, 215, 217, 218, 225, 240, 258, 260, 266, 268, 269, 273, 324, 332, 382, 498, 610, 622
Платон (Любарський, Петро Іванович; архієп. астраханський і ставропольський, архієп. катеринославський; ?–1811) – 239
Платоніда (Гагаріна, княжна; ігуменія; ?–1642) – 402
Платонов-Грешищев, Петро (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 260, 269
Платонов-Смирнов Н. (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 269
Пленк, Йосиф Якоб (Plenck, Joseph Jacob von; 1733/1738–1807) – 82, 85
Плетенецький Є. – *див.* Єлисей Плетенецький
Плетньов, Петро Олександрович (Плетнев П. А.; 1792–1865) – 619
Пліній Старший (Гай Пліній Секунд; C. Plinius Secundus; 23–79) – 279
Плотнікова, Наталія Юріївна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 106, 168, 560
Плутарх (Plutarch; бл. 46 – бл. 126) – 80, 152, 153, 195
Пнін, Іван Петрович (Пнин И. П.; 1773–1805) – 87, 223, 263, 619
Погодін, Михайло Петрович (Погодин; 1800–1875) – 22, 44, 59, 60, 71, 72, 94, 115, 131, 132, 141, 145, 172, 176, 344, 345, 376, 380, 508, 509, 555, 563, 569, 570, 588, 589, 602, 619, 634, 635
Погожев, Євген Миколайович (Поселянин Е. (псевдонім); 1870–1931) – 620
Погорецький, Петро Іванович (1740–1780) – 58
Подвисоцький, Петро Герасимович (XIX ст.) – 175
Подвисоцький Ф. (I пол. XIX ст.) – 591
Подгурський, Давид Олександрович (1803–1880) – 176, 295, 594
Подкопаєва, Ірина Володимирівна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 598, 637

Подобєдов, Амвросій – *див.* Амвросій (Подобєдов)
Подшивалов, Василь Сергійович (1765–1813) – 44, 143, 214
Пожарський, Дмитро Михайлович, князь (1577–1642) – 269
Пожарський, Яків Йосипович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 256, 257
Поздєєв О. А. (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 610
Покровський, Іоанн (II пол. XVIII ст.) – 234
Покровський, Серафим – *див.* Серафим (Покровський)
Покровський, Федір Іванович (1871–1942) – 567, 583, 638
Поле Т. А. (XX ст.) – 619
Полетика, Григорій Андрійович (Политика; 1723/1725–1784) – 70, 75, 472
Полєвой, Микола Олексійович (Полевой Н. А.; 1796–1846) – 91, 172, 345, 438, 490, 492
Полєвой, Петро Миколайович (Полевой П. Н.; 1839–1902) – 597
Полєжаєв Т. А. (Полежаев; II пол. XVIII ст.) – 79
Полєнов, Василь Олексійович (Поленов В. А.; 1776–1851) – 588
Полєнов, Дмитро Васильович (Поленов; 1806–1878) – 588, 600
Полєтаєв, Микола Іванович (Полетаев Н. И.; 1862–1897) – 64, 115, 125, 172, 473, 548–550, 554, 556, 558, 561, 562, 566, 567, 577, 596, 597, 619, 620, 635, 643
Поликарпов Н. И. – *див.* Митрофан (Полікарпов)
Политика Г. А. – *див.* Полетика, Григорій Андрійович
Полікарп (Гойтанников, Петро Юхимович; архімандрит; 1787–1837) – 283
Полікарп, преподобний печерський (архімандрит; ?–1182) – 50, 183
Полікарпов-Орлов, Федір Полікарпович (Поликарпов; бл. 1670–1731) – 49, 138, 147, 399, 472
Політковський, Гаврило Герасимович (Политковский; 1770–1824) – 338
Політковський, Федір Герасимович (Политковский; 1753–1809) – 58, 172, 207, 220
Полонська-Василенко, Наталія Дмитрівна (1884–1973) – 620
Полоцький, Симеон – *див.* Симеон Полоцький
Полторацький, Дмитро Маркович (1761–1818) – 563
Полторацький, Сергій Дмитрович (1803–1884) – 161, 172, 379, 563, 588, 589
Полубенський, Іоанн Петрович (протопресвітер; 1758–1829) – 462, 467
Полянський, Дем'ян (II пол. XVIII ст.) – 215
Полянський, Інокентій – *див.* Інокентій (Полянський)
Полянський, Петро (XVIII ст.) – 162
Померанцев, Олексій Іванович (II пол. XVIII ст. – після 1819) – 270
Помигуев, Пантелеймон – *див.* Пантелеймон (Помігуєв)
Пом'яловський, Іван Васильович (Помяловский И. В.; 1845–1906/1916?) – 556, 576
Пономарьов, Матвій Петрович (Пономарев; 1780–90-ті–1830-ті) – 79, 106, 107, 165, 193, 201, 210, 235, 246, 249, 312, 328, 385, 719, 722, 725
Пономарьов, Павло – *див.* Павло II (Пономарьов)
Пономарьов, Степан Іванович (Пономарев С. И., Железняк К. (псевдонім); 1828–1913) – 10, 21, 132, 172, 174, 176, 560, 563, 588, 600, 618–620, 625, 643
Понятовський – *див.* Станіслав Август Понятовський
Поп А. – *див.* Поуп, Олександр
Попєл (Popiel; легендарний польський правитель IX ст.) – 417
Попов (XVIII ст.) – 190

Попов, Арсеній Михайлович (протоієрей; 1816–1882) – 620
Попов, Василь Олександрович (XIX ст.) – 70
Попов, Дмитро Прокопович (1780–1864) – 145
Попов, Іван Васильович (?–1839) – 214
Попов, Костянтин Дмитрович (1849–1911) – 573
Попов М. С. – *див.* Михаїл (Попов)
Попов, Михайло Іванович (1742 – 1781/бл. 1790) – 242, 581
Попов П. (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 578
Попов, Павло Миколайович (1890–1971) – 127, 130, 184, 359, 369, 391
Попов, Тихон Дмитрович (протоієрей; обновленський митр. моск. і тульський; 1876–1962) – 604, 605
Поповський, Микола Микитович (1726?–1760) – 242, 342, 445
Попроцький Б. – *див.* Папроцький, Бартоломей
Поселянин Е. (псевдонім) – *див.* Погожев, Євген Миколайович
Посошков, Іван Тихонович (1652–1726) – 142
Поспєлова, Марія Олексіївна (Поспелова М. А.; 1780–1805) – 229, 233
Поссель, Йоганн (Possel, Johann; 1528–1591) – 577
Постник, Іоанн *див.* Іоанн IV Постник
Постников, Василь (кінець XVIII – поч. XIX ст.) 433
Постников Г. – *див.* Григорій (Постников)
Постников, Юхим (Ефим; XIX ст.) – 39
Постникова, Віра (Пастина, Постовая; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 36, 496
Постова – *див.* Постникова, Віра
Потемкин, Потемкина – *див.* Потьомкін, Потьомкіна
Потоцький, Ігнатій (Potocki, Ignacy; 1750–1809) – 208
Потоцький П. (XIX ст.) – 128
Потоцький, Станіслав Фелікс, граф (Potocki, Stanisław Szczęsny; 1753–1805) – 208, 542
Потоцький, Ян, граф (Potocki, Jan Nepomucen; 1761–1815) – 86, 122
Потоцькі – 67
Потьомкін, Григорій Олександрович, князь Таврійський (Потемкин-Таврический Г. А., князь; 1739–1791) – 52, 208, 213, 214, 223, 227, 235, 236, 241, 247, 248, 258, 425
Потьомкін, Павло Сергійович, граф (1743–1796) – 154, 239, 240
Потьомкіна Парасковія Андріївна, графиня (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 240
Поуп, Олександр (Поп; Pope, Alexander; 1688–1744) – 14, 88, 444, 445, 725
Похвиснєв, Аркадій Миколайович (1816–1891) – 172
Похилевич, Леонтій Іванович (1816–1893) – 112, 396, 620
Поцей (Потій) – *див.* Іпатій Потій
Правиков, Олександр Федорович (1772–1820) – 124
Правиков, Федір Денисович (1750–1803) – 124
Праскевія – *див.* Параскевія
Прач, Іван (Ян; II пол. XVIII ст. – 1818) – 164
Предтеча – *див.* Іоанн Предтеча
Преснов А. (I пол. XX ст.) – 620
Прийма, Федір Якович (1909–1993) – 620, 635

Проб, Марк Аврелій (Marcus Aurelius Probus; рим. імператор; 232–282) – 203
Прозоровський, Дмитро Іванович (1820–1894) – 620
Прокопій Кесарійський (між 490 і 507 – після 562) – 162
Прокопович, Феофан – *див.* Феофан (Прокопович)
Прокопович-Антонський, Антон Антонович (1762?–1848) – 44, 172, 231
Пронштейн, Олександр Павлович (1919–1998) – 620
Протасевич В. І. (XX ст.) – 620
Протасов, Амвросій – *див.* Амвросій (Протасов)
Протасов Σ. (Protasov, Simeon; XVIII ст.) – 194, 201
Протопопов, Афанасій – *див.* Афанасій (Протопопов)
Протопопов, Василь Михайлович (1770–1810) – 80, 172, 194, 206, 208, 209, 212, 219, 234, 619
Протопопов, Петро (?–1871) – 559
Прохор Лебідник, преподобний печерський (?–1103/1107) – 183
Проценко, Людмила Андріївна (1927–2000) – 370, 621
Прудніков М. (XIX с.г.) – 619
Прянішніков, Федір Іванович (Прянишников; 1793–1867) – 292
Пугачов, Омелян Іванович (1742–1775) – 60, 136
Пулад-хан (хан Золотої Орди; ?–1365?) – 426
Пульвер, Свген Олександрович (1926–1983) – 621
Пульвер, Юрій Євгенович (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 621
Пульхерія, благовірна (візантійська імператриця; 399–453) 670, 699
Пуришкевич, Василь Васильович (XIX ст.) – 175
Пуфендорф, Самуель фон (Pufendorf, Samuel von; 1632–1694) – 47
Пухов, Микола Гаврилович (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 563, 564
Пуцко, Василь Григорович (Пуцько; р. н. 1941) – 599, 621
Пушкар, Мартин (Пушкаренко; ?–1658) – 424
Пушкарьов, Яків (Пушкарев; II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 571, 575
Пушкин, граф – *див.* Мусін-Пушкін, Олексій Іванович
Пушкін, Василь Львович (1767–1830) – 90
Пушкін, Олександр Сергійович (Пушкин А. С.; 1799–1837) – 243, 288, 598, 607, 612, 614, 621, 625, 634
Пушкін, Федір Олексійович (Пушкин Ф. А.; 1751–1810) – 324
Пушнов, Аверкій Ілліч (протоієрей; 1792–1845) – 132, 176, 691, 692, 694, 704
Пылаев – *див.* Пилаєв
Пыпин А. Н. – *див.* Пипін, Олександр Миколайович
Пыхарев – *див.* Пихарєв
Пшонківський, Олександр Володимирович (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 549, 567

Равич, Любов Моїсеївна (1923–2006) – 74
Рагоза, Михаїл – *див.* Михаїл Рогоза
Радзивілл, Кароль Станіслав, князь (Karol Stanisław Radziwiłł «Panie Kochanku»; 1734–1790) – 68
Радивиловський, Антоній – *див.* Антоній (Радивиловський)
Радишевський, Онисим Михайлович (II пол. XVI ст. – між 1629 і 1631) – 54
Радіщев, Олександр Миколайович (Радищев А. Н.; 1749–1802) – 61, 615, 629

Радовський, Володимир Сергійович (р. н. 1937) – 33
Раевский С. М. – *див.* Ревський, Семен Михайлович
Расвич, Іван Олександрович (Раевич И.; 1808–1847) – 454
Раєвська Є. (Е. Р-ая; кінець XVIII ст.) – 221
Раєвська, Катерина Іванівна (1817–1900) – 172
Раєвська, Марія – *див.* Волконська, Марія Миколаївна
Раєвський, Микола Миколайович (Раевский Н. Н.; 1771–1829) – 72. 94, 112
Раєвські – 111
Разгон, Аврам Моїсейович (1920–1989) – 621
Разладін (Разладин; XVII ст.) – 465
Разумовский – *див.* Розумовський, Кирило Григорович
Раковецький, Ігнатій Бенедикт (Rakowiecki, Ignacy Benedykt; 1782–1839) – 45, 71, 124, 149
Рамбах, Йоганн Якоб (Rambach, Johann Jacob; 1693–1735) – 83
Расін, Жан Батіст (Rasine, Jean Baptiste; 1639–1699) – 14, 144, 149, 311
Расторгуєва, Ганна Антонівна (1777–1799) – 29
Растрьопін (Растрепин; II пол. XVIII ст.) – 222
Рафаїл (Заборовський, Михайло; митр. київський, галицький; 1677–1747) – 50, 182, 361, 425
Рафаїл (Шипулинський, Стефан Дмитрович; архімандрит; ?–1855) – 132
Рачинський, Андрій (XVIII ст.) – 57, 320
Ревський, Семен Михайлович (XIX ст.) – 687
Резанов, Микола Петрович (Рязанов; 1764–1807) – 398, 533
Рейсер, Соломон Абрамович (1905–1989) – 643
Рейхель, Йоганн Готфрід (Reichel, Johann Gottfried; 1727–1778) – 195, 198
Рейц, Олександр Магнус Фромгольд фон (Олександр Федорович; Reutz, Alexander Magnus Fromhold von; 1799–1862) – 172, 515, 563
Рембовський, К. Карл (II пол. XVIII ст.) – 82
Ремезов, Семен Ульянович (кінець XVII – поч. XVIII ст.) – 465
Репнін, Микола Васильович, князь (Репнин Н. В.; 1734–1801) – 87, 208, 209, 223, 247
Репнін-Волконський, Микола Григорович, князь (Репнін М.; 1778–1845) – 70, 74, 94, 493
Репніна, Парасковія Миколаївна, княжна – *див.* Голіцина, Парасковія Миколаївна
Репніни – 67, 75
Репнінська, Єлизавета Василівна (Репнинская; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 538
Реснель (Ренель; Du Resnel du Bellay, Jean François; 1692–1761) – 445
Решетников, Андрій Гордійович (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 218, 234, 239, 267, 269, 270, 273, 335, 471, 714
Ржевський Є. (кінець XVIII – поч. XIX ст) – 269
Ржевуські – *див.* Жевуські
Рибинський, Володимир Петрович (1867–1944) – 710
Ридигер – *див.* Рідігер, Хрістіан
Рижський, Іван Степанович (1759–1811) – 156
Рилєєв, Кіндрат Федорович (1795–1826) – 34, 141
Рингольд (Rimgaudas; вел. князь литовський; ?–1219) – 419
Рихман – *див.* Ріхман, Георг Вільгельм

Рихтер А. – *див.* Ріхтер, Олександр Федорович
Ричков, Микола Петрович (Рычков Н. П.; 1746–1784) – 60, 136
Ричков, Петро Іванович (Рычков П. И.; 1712–1777) – 108
Рідігер, Хрістіан (Ридигер; Ridiger P.; Rüdiger; II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 164, 165, 216, 217, 219, 220, 228–232, 260
Різенко, Василь Павлович (1784–1827) – 261
Ріхман, Георг Вільгельм (Richmann, Georg Wilhelm; 1711–1753) – 188
Ріхтер, Олександр Федорович (1794–1826) – 93, 103, 139
Рклицький, Василь Васильович (1799 – після 1859) – 175
Ровинський, Дмитро Олександрович (1824–1895) – 371, 646
Рогальов І. Л. (Рогалев И. Л.; XVIII ст.) – 225, 226, 538, 734
Рогоза, Михайло – *див.* Михаїл Рогоза
Рожалін, Кузьма Федорович (1740–1795) – 58
Рождественський, Микола Павлович (1840–1882) – 588
Розанов, Гавриїл – *див.* Гавриїл (Розанов)
Розанов, Хома Филимонович (Розанов / Розонов Ф. Ф.; 1767–1810) – 79, 80, 88, 143, 171, 172, 176, 206, 390, 411, 440, 442, 527, 533, 544, 563, 618, 730
Розвейда (монахиня; X ст.) – 89
Розвидовський, Петро (XVII ст.) – 361
Розенкампф, Густав Андрійович фон, барон (Rozenkampf G. A.; 1762–1832) – 60, 69, 72, 94, 96, 102, 124, 125, 171, 173, 285–287, 359, 437, 482, 483, 514, 563, 569, 635, 636, 723, 729
Розонов, Іван (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 88, 466
Розонов Ф. Ф. – *див.* Розанов, Хома Филимонович
Розумовський, Кирило Григорович, граф (1728–1803) – 57, 70, 100, 428
Розумовський, Лев Кирилович, граф (1757–1818) – 69
Розумовські – 67, 75
Роллен, Шарль (Rollin, Charles; 1661–1741) – 139
Роман II Молодший (візантійський імператор; 938–963) – 183
Роман Ростиславич (князь смоленський, новгородський, вел. князь київський; ?–1180) – 422
Романенко-Братановський, Анастасій – *див.* Анастасій (Романенко-Братановський)
Романов, Філарет *див.* Філарет (Романов)
Романови – 160
Романович-Славатинський, Олександр Васильович (1832–1910) – 621
Романовський, Віктор Олександрович (1890–1971) – 75
Ромм, Шарль Жильбер (Romme, Charles Gilbert; 1750–1795) – 227
Ромодановський, Михайло Григорович, князь (1653–1713) – 539
Ромодановський, Федір Юрьєвич, князь (бл. 1640–1717) – 542
Ронка, Луї фон (Ronca, Louis de; II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 107, 264
Рослицький, Євген (1927–2008) – 33
Россов, Дамаскін – *див.* Дамаскін (Россов)
Рост, Іван Якимович (Rost, Johann Joachim Julius; 1726–1791) – 28, 188, 192, 197–200
Ростислав Давидович (князь смоленський; поч. XIII ст.) – 422
Ростислав Мстиславич (князь смоленський, новгородський, вел. князь київський; бл. 1110–1167) – 422

Ростиславов, Дмитро Іванович (1809–1877) – 621
Ростовський, Димитрій – *див.* Димитрій Ростовський
Ростопчин, Федір Васильович, граф (Растопчин; 1763–1826) – 106
Ротердамський Е. – *див.* Еразм Ротердамський
Ртіщев, Федір Михайлович (1626–1673) – 48
Рубан, Василь Григорович (1742–1795) – 43, 46, 53, 70, 215, 217, 218, 246, 399, 465, 472, 497
Рубінштейн, Микола Леонідович (Рубинштейн Н. Л.; 1897–1963) – 621
Рудиковський, Євстафій Петрович (1784–1851) – 99, 111, 589
Ружинський, Богдан Михайлович (Богданко; гетьман; ?–1576) – 422
Рукавіцина, Євгенія Віталіївна (1951–2006) – 5, 557, 598, 600, 636
Руліна, Лідія Миколаївна (1893–1972) – 126, 127
Румовський, Микола Лукич (протоієрей; 1797–1867) – 469
Румовський, Степан Якович (1734–1812) – 91
Румовський-Краснопєвков, Веніамін – *див.* Веніамін (Румовський-Краснопєвков)
Рум'янцев, Микола Петрович, граф (Румянцев Н. П.; Румянцов; Romancoff N. de; 1754–1826) – 18, 23, 25, 34, 44, 47, 49, 56, 59, 60, 64, 71, 72, 76, 78, 86, 94–96, 109, 115, 124, 126, 131, 141, 145, 149, 162, 257, 278, 300, 338, 341, 342, 344, 352, 353, 356, 360, 365, 374, 413, 478, 482–484, 486, 487, 489, 490, 493, 510, 513, 533, 538, 548, 554, 558, 561, 563–565, 570, 581, 588, 594, 599, 602, 607, 610, 611, 613, 618, 619, 622, 685, 688, 705, 708
Рум'янцев, Олександр Іванович, граф (1680–1749) – 425
Рум'янцев, Петро Олександрович, граф (Румянцев-Задунайский П. А.; Румянцов; Rumiancow; 1725–1796) – 71, 205, 236, 248, 428
Рум'янцев, Сергій Петрович, граф (1755–1838) – 72
Рункевич, Степан Григорович (1867–1924) – 471, 621, 693
Руссо, Жан Батіст (Rousseau, Jean Baptiste; 1670–1741) – 144, 154
Руссо, Жан Жак (Rousseau, Jean Jacques; 1712–1778) – 14, 80, 139, 154, 164, 320, 509, 580
Руссов, Степан Васильович (Русов; 1768/1770–1842) – 124, 162
Руставелі, Шота (бл. 1160/1166 – бл. 1216) – 326, 626
Руфініан (IV ст.) – 516
Рыбинский В. – *див.* Рибинський, Володимир Петрович
Рылеев – *див.* Рилєєв, Кіндрат Федорович
Рычков – *див.* Ричков
Рюрик (князь новгородський; ?–879) – 103, 108, 162, 248, 416, 422
Рябінін, Дмитро Дмитрович (Рябинин; XIX ст.) – 561
Рязанов М. П. – *див.* Резанов, Микола Петрович
Рясовський, Іван (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 576

С. Т. С-ник (I пол. XIX ст.) – 454
С… Ю… – *див.* Юшков, Степан Васильович
Сабакін, Михайло Григорович (1720–1773) – 198
Саблін, Микола Якович (1730/1736–1808) – 223
Савалтович (Сава Кононович; гетьман; ?–1642) – 423
Савва (інок; II пол. XIV ст. – 1467?) – 515

Савв Крипець ии, преп д бнии 1495) 350, 378, 413, 414, 690, 719, 723
С вва Ос ященнии, прсп добнии (4 9 532 – 670, 700
С вва т в, Іван Іванович (Савваитов И И., священник, II пол XVIII I пол. XIX ст) 543
Савваитов, Пав ю Іванович (Савваитов П И , 1815 1895) 115, 335, 469, 522, 543, 555, 600, 621
Савелов, Іоаким – *див* Іоаким (Савелов)
Савельева, Олена Олексіївна (Савельева Е. А.; XX – поч. XXI ст) 74
Савинович, Андрiи – *див* Андрiи Савинович
Савинськии, Аф насии *див* Афанасии (Савинськии)
Савицькии, Василь (кінець XVIII ст) 85
Савостьянова, Надія С (I пол XIX ст) 564
Савотченко Н Н. (II пол XX ст) 598
Савченк , Федір Якович (1892 після 1936) 559, 584
Савченков, Іоанн Трохимович (протоієреи, ? 1804) 462, 467
Савченков Н *див*. Нафанаіл (Савченко)
Сакен *див* Остен Сакен, Фабіан Вільгельмович фон дер
Сакович, Касіян *див*. Касіян Сакович
Саллюстій Крісп, Гай (Gaius Sallustius Crispus; 86–35 до н. е.) 149, 277
Салмерон – *див*. Сальмерон, Альфонс
Салтиков, Григорій Сергійович (Салтыков; Жердєєвськии; 1777 1814) 462
Салтиков, Іван Петрович (1730 1805) 172
Салтикова, Анна Сергіівна, графиня (1743 1800) – 207
Сальмерон, Альфонс (Salmeron, Alfonso; 1515 1585) 503
Сальтен Д. 76
Самбікін *див*. Димитрій (Самбікін); Тимофій (Самбікін)
Самбікіни – 172
Самблак, Григорiи *див*. Григорій (Цамблак)
Самборський, Андрій Афанасіиович (протоієрей; 1732–1815) 46, 201, 461
Самовидець (імовірно Ракушка-Романовський, Роман Онисійович; генеральний підскарбій; священник; 1623–1703) – 96, 633, 634
Самойленко, Сергій Григорович (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 75
Самойлов, Микола (I пол. XIX ст.) – 101, 117
Самойлов, Олександр Миколайович, граф (1744–1814) – 221
Самоилович, Данило Самойлович (Сушковський; 1744–1805) 58, 166
Самуіл I (патріарх константинопольський; ? 1780) – 515
Самуїл Марокканський (Samuel Marochitanus; XI ст.) – 447, 448, 450, 684, 704, 724, 725
Самуїл (Мирославський, Симеон Григорович; Самуил; Σαμουηλ; митр. київський, архімандрит КПЛ; 1731–1796) – 45, 50, 75, 116, 126, 144, 223, 236–238, 371, 462
Самуїл (Стебловський, Стефан; архімандрит; 1776–1833) – 171, 317, 388
Самусь, Самійло Іванович (наказний гетьман; II пол. XVII ст. – після 1713) – 424, 428
Сандунов, Микола Миколайович (Зандукели; 1768–1832) – 60, 91, 462
Санін (Санин), Йосиф – *див*. Йосиф Волоцький
Сапіга, Теофіла (Sapiehowa, Teofila Strzeżysława z Jabłonowskich; 1742–1816) – 76
Сарбей, Віталій Григорович (1928–1999) – 22, 26, 106, 597–599, 605, 621, 636

Сарті, Джузеппе (Sarti, Giuseppe; 1729–1802) – 321
Сасі С. де – *див.* Сильвестр де Сасі, Антуан Ісаак
Сатановський А. – *див.* Арсеній Сатановський
Сатир (Ураній; бл. 330–375/378) – 654, 697
Сафонович, Феодосій – *див.* Феодосій Софонович
Сахаров І. І. (І пол. XIX ст.) – 385
Сахаров, Іван Петрович (1807–1863) – 59, 288, 339, 380, 438, 621
Свербеєва, Олена Олександрівна (І пол. XIX ст.) – 564
Светоній (Gaius Suetonius Tranquillus; бл. 75 – бл. 160) – 500
Свєнціцький, Іларіон Семенович (1876–1956) – 76
Свєтов В. П. (Светов; II пол. XVIII ст.) – 153, 446, 535
Свєтушкін А. А. (Светушкин; ?–1789) – 205, 206
Свєшніков, Григорій Сергійович (Свешников; 1793–1827) – 269
Свєшнікова, Августа – *див.* Августа (Свєшнікова)
Свидригайло Ольгердович (Болеслав; Švitrigaila; Świdrygiełło; вел. князь литовський; бл. 1355–1452) – 420
Свиньин – *див.* Свіньїн, Павло Петрович
Свідзінський, Костянтин (Swidziński, Konstanty; 1793–1855) – 102
Свінторог (Швянтарагіс; Šventaragis; легендарний литовський князь; 1173?–1271?) – 419
Свіньїн, Павло Петрович (1787/8–1839) – 91, 100, 172, 467, 482, 484, 485
Святополк II Ізяславич (Михайло; князь полоцький, новгородський, турівський, вел. князь київський; 1050–1113) – 510, 511
Святослав Ігорович (вел. князь київський; 942–972) – 162, 306
Севастіан, князь (XV? ст.) – 349
Севастьянов (І пол. XIX ст.) – 100
Севастьянов, Олександр Федорович (1771–1824) – 497
Севастян (гравер; XVIII ст.) – 391
Северный Н. Е. – *див.* Сєвєрний, Микола Омелянович
Селакадзев – *див.* Сулакадзєв, Олександр Іванович
Селецький Ю. – 465
Селим – *див.* Селім I Гірей
Селівановський, Микола Семенович (Селивановский Н. С.; 1805/1806–1852) – 291, 622
Селівановський, Семен Іоаникійович / Аникійович (Селивановский С. И.; 1772–1835) – 18, 20, 29, 61, 72, 76, 79, 84, 96, 104, 106, 107, 123, 141, 148, 175, 194, 218–220, 229, 265, 284, 291, 317, 342, 345, 357, 410, 444–446, 456, 466, 534, 565, 581, 591, 613, 614, 619, 634, 716, 725
Селім I Гірей (Герай; Хаджі Селім; кримський хан; 1631–1704) – 426
Селлій (Селлий), Адам Бурхард – *див.* Никодим (Селлій)
Селлій (Селлий), Никодим – *див.* Никодим (Селлій)
Сельнокринов, Інокентій – *див.* Інокентій (Сельнокринов-Коровін)
Семевський, Михайло Іванович (1837–1892) – 172, 262, 539, 568
Семейкін М. (Семейкин Н. Н.; кінець XIX – поч. XX ст.) – 112, 586, 622
Семен, Август Іванович (Semen, Auguste René; 1783–1862) – 285
Семенников, Володимир Петрович (1885–1936) – 644

Семенов Д. – *див.* Дамаскін (Семенов-Руднєв)
Семенов, Добриня Микитович (дяк; II пол. XVI ст. – 1631) – 337, 720
Семенов, Ігнатій – *див.* Ігнатій (Семенов)
Семенов-Руднєв, Дамаскін – *див.* Дамаскін (Семенов-Руднєв)
Сементовський, Микола Максимович (1819–1879) – 486, 606, 622
Семигиновський, Максим Афанасійович (1758–1822) – 686, 689, 704
Сем'яновський, Стефан (протоієрей; 1772–1827) – 171, 292, 364, 431, 565, 585
Сенека, Луцій Анней (Lucius Annaeus Seneca minor; бл. 4 до н. е. – 65 н. е.) – 139
Сенковський, Осип Юліан Іванович (Sękowski, Józef Julian; 1800–1858) – 438
Сен-Мартен, Антуан Жан де (Saint-Martin, Antoine Jean de; 1791–1832) – 71, 279, 327, 628
Сенютович, Іоаникій – *див.* Іоаникій (Сенютович)
Серапіон (монах; II пол. XVI ст.) – 385
Серапіон (Олександровський, Стефан; митр. київський і галицький; 1747–1824) – 25, 31, 158, 361, 363, 406, 584, 593, 649
Серафим (Аретинський, Олександр Миколайович; архієп. воронезький і задонський; 1812–1886) – 132
Серафим (Глаголевський, Стефан Васильович; єп. новгородський, санкт-петербурзький, естляндський і фінляндський; 1763–1843) – 31, 34, 194, 512, 565, 573, 611
Серафим (ігумен, I пол. XIX ст.) – 593
Серафим (Покровський; архімандрит; 1781–1855) – 18, 24, 34, 36, 95, 96, 110, 111, 125, 135–137, 145, 168, 171, 175, 345, 349, 352, 376, 378, 395, 413, 414, 543, 555, 561, 565, 593, 677
Серафима (Шевчик, Надія Вікторівна; настоятельниця; р. н. 1963) – 622
Серафимов, Серафим Антонович (священник; I пол. XIX ст. – 1884) – 551
Сербянин, Ісайя – *див.* Ісайя Сербянин
Сервій Туллій (Servius Tullius; цар Давнього Риму; поч. VI ст. до н. е. – 535 до н. е.) – 279
Сергій (XI ст.) – 183
Сергій Послушливий, преподобний печерський (XIII ст.) – 397
Серебреников, Амвросій – *див.* Амвросій (Серебреников)
Серебрянський, Микола Ілліч (1872–1940) – 26
Серко – *див.* Сірко, Іван Дмитрович
Сеченов, Димитрій – *див.* Димитрій (Сеченов)
Сєвєрний, Микола Омелянович (1837–1818/1819) – 16, 558, 583, 605, 622
Сиверс, Яков Евфимович – *див.* Сіверс, Яків Йоганн
Сигиревич, Димитрій Іванович (протоієрей; 1755?–1827) – 116
Сигізмунд I Старий (Жигмонт; Żygmunt I Stary; Žygimantas Senasis; король польський і вел. князь литовський; 1467–1548) – 360, 361, 420, 422
Сигізмунд II Август (Жигмонт; Żygmunt II August; Žygimantas Augustas; вел. князь литовський, король польський; 1520–1572) – 360, 420, 428
Сигізмунд III Ваза (Жигмонт; Żygmunt III Waza; король польський і вел. князь литовський; король шведський; 1566–1632) – 184, 361, 423
Сидоній, Аполінарій (Gaius Sollius Modestus (?) Apollinaris Sidonius; бл. 430 – бл. 486) – 153
Сидорацький, Андрій Гаврилович (1788–1815) – 271

Сидоровський, Іоанн Іоаннович (священник; 1748–1795) – 462
Силует, Етьєн де (Silhouette, Étienne de; 1709–1767) – 445
Сильвестр (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 260
Сильвестр де Сасі, Антуан Ісаак (Silvestre de Sasy, Antoine Isaac, baron; 1758–1838) – 564
Сильвестр (єп. переяславський; II пол. XI ст. – 1123) – 56
Сильвестр Косов (Косів, Стефан Адам; митр. київський; бл. 1600–1657) – 43–45, 175, 182, 184, 354, 490
Сильвестр (Кулябка, Семен Петрович; архієп. санкт-петербурзький і шліссельбурзький; 1701/1704–1761) – 50
Симеон (Крилов-Платонов, Савва; архієп. чернигівський і ніжинський; архієп. тверський; архієп. ярославський і ростовський; 1771/1777–1824) – 404
Симеон Метафраст, преподобний (Логофет; Магістр; II пол. X ст.) – 47, 681, 698
Симеон / Семен Олелькович / Олександрович (князь слуцький, київський; 1420–1471) – 417, 427
Симеон Полоцький (Петровський-Ситніанович, Самуїл Гаврилович / Омелянович; 1628/1629–1680) – 57, 465
Симеон Столпник, св. (бл. 390–459) – 337, 670, 700
Симеон Юродивий, св. (Емесський; Палестинський; поч. VI ст. – бл. 570) – 675, 700
Симон (архієп. вологодський і бєлоєзерський; XVII ст.) – 60, 630
Симон / Симеон (Лагов / Лаговський, Стефан; архієп. рязанський і зарайський; 1720-ті–1804) – 172, 236, 317, 403
Симон, святитель (монах КПЛ; єп. володимирський і суздальський; ?–1226) – 50
Симон (Тодорський / Теодорський, Симеон Федорович; архієп. псковський; 1700/1701–1754) – 46, 50, 349
Симоні, Павло Костянтинович (Симони; 1859–1939) – 556
Симоновський, Петро Іванович (1717–1809) – 56
Синельников Ф. (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 144
Синьковський, Дмитро Миколайович (I пол. XVIII ст. – 1792/1794) – 164, 205, 206, 246
Синьковський Ф. (диякон; I пол. XIX ст.) – 585
Сирейщиков, Євген Борисович (1751/1757–1791) – 204
Сирін, Єфрем – *див.* Єфрем Сирін
Ситников (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 79
Сичкарев Л. – *див.* Січкарьов, Лука Іванович
Сіверс, Яків Йоганн, граф (Сиверс, Яков Ефимович; 1731–1808) – 265
Сірко, Іван Дмитрович (кошовий отаман; між 1605 і 1610 – 1680) – 424
Січкарьов, Лука Іванович (1741–1809) – 52, 211
Скальський, Яків Григорович (XIX ст.) – 686
Скарга, Петро (Повенський; Skarga, Piotr; 1536–1612) – 49, 138
Скворцов, Іоанн Михайлович (протоієрей; 1795–1863) – 13, 37, 98, 117, 118, 125, 129, 132–134, 173, 176, 363, 586, 622, 688, 689, 692, 694, 696, 704, 705, 707
Скворцов, Олексій (священник; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 522, 730
Скиргайло Ольгердович (Іван; Skirgiełło Olgierdowic; Skirgaila; бл. 1354/1355–1394/1396/1397) – 419
Скіадан, Михайло Іванович (Скиадан; Skiadan, Michael; ?–1802) – 216, 260

Склабовський, Олександр Васильович (кінець XVIII ст. – 1831) – 144
Сковорода, Григорій Савич (1722–1794) – 57, 120, 173, 277, 639
Скожевський Р. (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 280
Скорина, Франциск (Скарына, Георгий Лукич; бл. 1490 – бл. 1551) – 53, 162, 465, 494, 604, 616
Скородумов, Андрій Іванович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 266, 267
Скородумов, Захарій (протоієрей; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 619
Скоропадський, Іван Ілліч (гетьман; 1646–1722) – 428
Скоро(с)пишницький (поч. XIX ст.) – 126
Скотт, Вальтер (Scott, Walter; 1771–1832) – 296, 297
Славинецький, Єпифаній – *див.* Єпифаній Славинецький
Сладковський, Іван (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 262
Словцов, Петро Андрійович (1767–1843) – 172, 564, 565
Слуховський, Михайло Іванович (1896–1980) – 74
Слюсарев Д. Н. (священник; II пол. XIX – поч. XX ст.) – 710
Смарагд (Крижановський, Олександр Петрович; ректор КДА, архімандрит; архієп. рязанський; 1796–1863) – 98, 172, 175, 356, 408, 433, 565
Смарагда (Норова; ігуменія; ?–1832) – 172
Смельський, Авраам (протоієрей; II пол. XVIII ст. – бл. 1810) – 314
Смер / Смера – *див.* Іван Смера
Смирдин А. Ф. – *див.* Смірдін, Олександр Пилипович
Смирницький, Антоній – *див.* Антоній (Смирницький)
Смирнов, Інокентій – *див.* Інокентій (Смирнов)
Смирнов, Мефодій – *див.* Мефодій (Смирнов)
Смирнов, Микола (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 260
Смирнов, Микола (II пол. XIX ст.) – 709
Смирнов, Михайло (ім'я вигадане) – 320
Смирнов П. (I пол. XIX ст.) – 466
Смирнов С. (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 260
Смирнов, Сергій Костянтинович (протоієрей; 1818–1889) – 622
Смирнов, Ювеналій – *див.* Ювеналій (Смирнов)
Смирнов-Сокольський, Микола Павлович (1898–1962) – 639, 644
Смірдін, Олександр Пилипович (1795–1857) – 292, 485, 552, 641, 688, 689, 694, 696, 704, 707, 716
Смогоржевський Ф. – *див.* Феодосій (Сморжевський)
Смолодович, Даниїл Максимович (протоієрей; XIX ст.) – 38, 176
Смолятич, Клим – *див.* Клим / Климент Смолятич
Смотрицький, Герасим Данилович (?–1594) – 47, 461
Смотрицький, Мелетій – *див.* Мелетій Смотрицький
Снєгірьов, Іван Михайлович (Снегирев И. М.; 1793–1868) – 18, 26, 44, 79, 131, 162, 176, 288, 296, 298, 304, 309, 373, 374, 378–380, 429, 430, 438, 466, 494, 495, 549, 550, 566, 567, 572, 573, 590, 610, 619, 622, 633, 719
Снєгірьова А. І. (Снегирева А. И.; II пол. XIX – поч. XX ст.) – 524
Снєжков Д. (II пол. XVIII ст.) – 83
Снядецький, Ян (Śniadecki, Jan Chrzciciel Władysław; 1756–1830) – 70
Собіннікова, Валентина Іванівна (Собинникова; 1908–1999) – 597

Собкевич, Антон / Антоній Іванович (XIX ст.) – 679
Собко Д. (кінець XIX – поч. XX ст.) – 467
Собко, Микола Петрович (1851–1906) – 644
Соболєва, Надія Олександрівна (Соболева Н. А.; р. н. 1935) – 622
Соболевський, Сергій Олександрович (1803–1870) – 107
Соковнін, Сергій Петрович (Соковнин; XVIII ст.) – 147
Соколов, Антоній – *див.* Антоній (Соколов)
Соколов, Євген Іванович (II пол. XIX – поч. XX ст.) – 567
Соколов, Єгор Тимофійович (1750–1824) – 91
Соколов, Іван Олексійович (1717–1757) – 188
Соколов, Микола Іванович (XVIII ст.) – 228, 466
Соколов, Микола Іванович (XIX ст.) – 687, 688, 705, 708
Соколов П. П. (II пол. XVIII ст.) – 159
Соколов, Павло Автонович (XIX ст.) – 687
Соколов, Павло Андрійович (протоієрей; кінець XVIII ст. – 1846) – 132, 593
Соколов, Петро Іванович (1766–1836) – 157, 385, 491, 566, 590
Соколов, Семен Іванович (1800–1868) – 622
Соколов, Тихон – *див.* Тихон І Задонський
Соколовський, Калістрат Миронович (протоієрей; 1775 – після 1849) – 172, 364, 436
Соколовський, Микита Іванович (1769–1810) – 363
Соколовський, Петро Васильович (1765–1829) – 83
Сократ (бл. 469–399 до н. е.) – 80, 224
Соловйов, Євгеній – *див.* Євгеній (Соловйов)
Соловйов, Ієремія – *див.* Ієремія (Соловйов)
Соловйов М. Я. – *див.* Євгеній (Соловйов)
Соловйов, Олександр Васильович (Соловьев А. В.; 1890–1971) – 636
Соловйов, Сергій Михайлович (Соловьев; 1820–1879) – 384, 636
Соловйов, Степан Федорович (Соловьев; XIX ст.) – 175, 707
Соловйова, Тетяна Олексіївна (Соловьева Т. А.; II пол. XX – поч. XXI ст.) – 77
Солон (між 640 і 635 – бл. 559 до н. е.) – 80
Солтик, Роман (Sołtyk, Roman; 1790–1843) – 302, 303
Сонцов, Олександр Борисович (?–1811) – 83, 172, 272, 324
Сопиков, Василь Степанович (1765–1818) – 23, 45, 55, 79, 80, 91, 96, 106, 137, 176, 180, 355, 445, 527, 566, 619, 622, 636, 641, 729
Сорський, Нил – *див.* Нил Сорський
Соскін, Олексій Іванович (Соскин А. И.; II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 578
Софія Олексіївна (Софья Алексеевна; царівна; Сусанна, монахиня; 1657–1704) – 539, 540
Софонович, Феодосій – *див.* Феодосій Софонович
Софроній (Грибовський; архімандрит; ?–1814) – 119, 475
Софроній (священник; XV ст.) – 257
Сохацький, Павло Афанасійович (бл. 1765–1809) – 52, 267
Соц, Іван Васильович (?–1794) – 227
Спаський, Григорій Іванович (Спасский; 1783–1864) – 60, 72, 91, 93, 475, 535
Спаський, Косьма Федорович (Спасский; XIX ст.) – 687, 708
Спаський, Фотій – *див.* Фотій (Спаський)

Сперанський, Дмитро Олександрович (II пол. XIX ст.) – 16, 25, 106, 571, 589, 623, 636
Сперанський, Михайло Михайлович, граф (1772–1839) – 94, 123, 172, 438, 569, 612
Спиридон Проскурник, преподобний печерський (Просфорник; I пол. XII ст.) – 183
Спиридон Тримисунтський, чудотворець (Тримифунтський; Саламінський; бл. 270–348) – 671, 700
Спиридонов, Дмитро (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 270
Срезневський, Всеволод Ізмаїлович (1867–1936) – 567, 583, 638
Срезневський, В'ячеслав Ізмаїлович (1849–1937) – 636
Срезневський, Іван Євсевійович (1770–1819) – 480
Срезневський, Ізмаїл Іванович (1812–1880) – 13, 25, 60, 64, 108, 110, 341, 482, 550, 600, 629, 638
Стависький, Василь Васильович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 171, 264, 265, 566
Ставров, Іван Дмитрович (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 83, 206, 310, 718
Ставров, Платон Іванович (протоієрей; 1791–1833) – 679
Стаднюк, Анатолій Ігнатійович (протоієрей; II пол. XX – поч. XXI ст.) – 589, 623
Станевич, Євстафій Іванович (1775–1835) – 61, 62, 64
Станиславський, Петро (II пол. XVIII ст.) – 212
Станіслав Август Понятовський (король польський і вел. князь литовський; 1732–1798) – 76, 105, 208, 233, 421, 542
Стасиневич, Іван Григорович (?–1898) – 496
Стасов, Василь Петрович (1769–1848) – 373
Стасов, Володимир Васильович (1824–1906) – 483
Стафенгаген, Іван Іванович (1728–1784) – 193
Стаховський, Антоній – *див.* Антоній (Стаховський)
Сташевський, Нікандр – *див.* Никандр (Сташевський)
Стебловський С. – *див.* Самуїл (Стебловський)
Стенник, Юрій Володимирович (1935–2005) – 642
Степанов, Володимир Петрович (р. н. 1935) – 642
Степанов, Іван (гравер; I пол. XIX ст.) – 488, 646, 647
Стеткевич, Богдан Вільгельмович (Стеткевич-Заверський; I пол. XVII ст.) – 325
Стефан – *див.* Острянин, Яків
Стефан Баторій (Stefan Batory; Istvan Bathory; князь семиградський, король польський і вел. князь литовський; 1533–1586) – 361, 385, 428, 429, 491, 729
Стефан (Калиновський, Степан; архієп. великоновгородський і великолуцький; бл. 1700–1753) – 50
Стефан Комельський, преподобний (Озерський; II пол. XV ст. – 1542) – 181
Стефан Новгородець (інок; XIV ст.) – 59, 581
Стефан Орбеліан (XIII ст.) – 327
Стефан Пермський, святитель (Храп, Степан; єп. пермський; бл. 1340/1345–1396) – 164, 408, 465, 477, 626
Стефан (поп) – 185
Стефан, преподобний (ігумен КПЛ; єп. володимиро-волинський; ?–1094) – 183
Стефан Урош IV Душан (Душан Сильний; Стефан Урош IV Душан Немањић; сербський король; 1308–1355) – 515
Стефан (Яворський, Симеон / Семен Іванович; Javorski, Stefan; митр. рязанський і муромський; місцеблюститель патріаршого престолу; 1658–1722) – 50, 133, 142

Стефанович-Донцов, Яків Васильович (II пол. XVIII ст. – 1820?) – 230
Стешенко, Іван Матвійович (1873–1918) – 629
Стогов, Еразм Іванович (1797–1880) – 627
Стойкович, Афанасій Іванович (1764/1773–1832) – 94
Столипін (I пол. XIX ст.) – 307
Стороженко, Микола Володимирович (1862–1942) – 75
Страбон (бл. 64/63 до н. е. – бл. 23/24 н. е.) – 327
Стратемман, Вільгельм (1629–1684) – 47, 146
Стратилат, Феодор – *див.* Феодор Стратилат
Страхов, Абрам Семенович (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 84, 567
Страхов, Петро Іванович (1757–1813) – 202
Страхова, Яніна Андріївна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 588, 609, 623
Стрийковський, Мацей/Матвій (Стрыйковский; Stryjkowski, Maciej; 1547–1593) – 56, 417
Стріттер Й. (Стриттер И. М.) – *див.* Штріттер, Йоганн Готгельф
Строєв, Павло Михайлович (Строев; 1796–1876) – 71, 74, 104, 119, 126, 549, 550, 566, 567, 588, 602, 623, 639
Струйський, Микола Єремеєвич (1749?–1796) – 213
Стры(й)ковский – *див.* Стрийковський, Мацей
Студит, Феодор – *див.* Феодор Студит
Суворін, Олексій Сергійович (Суворин А. С.; 1834–1912) – 612
Суворов, Микола Іванович (1816–1896) – 469–471, 478, 496, 512, 524, 616, 623
Суворов, Олександр Васильович (1729–1800) – 59, 209, 233, 240, 246, 523, 623, 630
Судієнко, Михайло Йосипович (1802/1803–1874) – 70
Сулакадзєв, Олександр Іванович (Селакадзев; 1771–1830) – 69, 108, 173
Сулима, Димитрій – *див.* Димитрій (Сулима)
Сулима, Іван Михайлович (гетьман; II пол. XVI ст. – 1635) – 423
Сулоцький, Олександр Іванович (1812–1884) – 623
Сульпицій Север (Sulpicius Severus; бл. 363 – 410–420-ті) – 137, 147
Сульцер – *див.* Зульцер, Йоганн Георг
Сумароков, Микола Андрійович (1754–1810) – 265
Сумароков, Олександр Петрович (1717–1777) – 89, 143, 213, 242, 626
Сумароков, Павло Іванович (1760/1767–1846) – 567
Сумароков, Панкратій Платонович (1763/1765–1814) – 165
Супцовсков, Аким (II пол. XVIII ст.) – 189
Суразький, Василь – *див.* Василь Суразький
Суранов, Федір Іванович (II пол. XVIII ст.) – 234
Суровцев, Антон Георгійович (II пол. XIX – поч. XX ст.) – 106
Суханов, Арсеній – *див.* Арсеній (Суханов)
Суханов, Михайло (Інокентій) – *див.* Інокентій (Суханов)
Сухобрусов, Тимофій (протоієрей; ключар КПЛ; XIX ст.) – 120, 650
Сухомлинов, Михайло Іванович (1828–1901) – 63, 560, 623, 629
Сухтелен, Петро Корнилійович ван, граф (1751–1836) – 109
Суша Я. – *див.* Іаков Суша
Схоларій – *див.* Геннадій II Схоларій
Схоластик, Йосиф – *див.* Іоанн III Схоластик

Сцепенський, Симеон (II пол. XVIII ст.) – 314
Сырейщиков, Евгений Борисович – *див.* Сирейщиков, Євген Борисович

Т. Б. – *див.* Титлінов, Борис Васильович
Тайдула (ханша Золотої Орди; ?–1360) – 358
Таптиков (полковник; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 680
Тарас Федорович (Тарас Трясило; Хасан / Усан; кошовий отаман; ?–1639?) – 423
Тарновський, Василь Васильович (1837–1899) – 75
Татарський, Феофіл – *див.* Феофіл (Татарський)
Татіщев, Василь Микитович (Татищев В. Н.; 1686–1750) – 45, 60, 69, 132, 139, 140, 147, 158, 159, 162, 320, 464, 465, 497, 732
Татіщев, Євграф Васильович (1717–1781/1789) – 465
Татіщев, Іван Іванович (1743–1802) – 213
Татіщев, Петро Олексійович (Татищев П. А.; 1730–1810) 204
Тауберт, Іван Андрійович (1710–1771) – 242
Тацит, Публій Корнелій (Publius Cornelius Tacitus; бл. 56 – бл. 117) – 91, 153, 158, 311, 500
Твердовський О. (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 100, 255
Телятьєв, Афанасій – *див.* Афанасій (Телятьєв)
Терещенко, Олександр Власійович (1806–1865) – 623
Терлаїч, Григорій Іванович (Терлаич; Терлайч; Трлајић, Глигорије; 1766–1811) – 124
Терлецький – *див.* Кирило Терлецький
Терновський, Пилип Олексійович (Терновский Ф. А.; 1838–1884) – 112, 370, 557, 624, 630
Тертій (монах; поч. XX ст.) – 602
Тертулліан (Quintus Septimus Florens Tertullianus; 155/165–220/240) – 88, 499
Теряєв, Андрій Михайлович (Теряев; 1767–1827) – 93
Тесінг, Ян (Іван Андрійович; Thesing, Jan; ? – бл. 1701) – 54
Тиберій Юлій Цезар Август (Тиберій Клавдій Нерон; Tiberius Julius Caesar Augustus; рим. імператор; 42 до н. е. – 37 н. е.) – 218
Тимковський, Іван Осипович (1768–1837) – 72, 123, 255, 263, 342
Тимковський, Роман Федорович (1785–1820) – 59, 64, 345
Тимофєєв, Костянтин (1804–?) – 353
Тимофєєв, Петро – *див.* Мстиславець, Петро Тимофійович
Тимофій – 467
Тимофій Домніта – *див.* Довмонт
Тимофій, ігумен – 140
Тимофій (Самбікін; ?–1817) – 315
Тимофій (Щербацький / Щербак, Тихон Іванович; настоятель КПЛ; митр. київський, митр. моск. і калузький; 1698–1767) – 158, 361
Тиссо С. – *див.* Тіссо, Сімон Андре Давід
Тит, преподобний печерський (пресвітер; ?–1190) – 183
Тит (Тит Флавій Веспасіан; Titus Flavius Vespasianus; рим. імператор; 41–81) – 448, 507
Титлінов, Борис Васильович (Титлинов; 1879 – після 1944) – 118, 623, 624
Титов, Андрій Олександрович (1844–1911) – 111, 112, 347, 607

Титов, Федір Іванович (Титов Хв.; 1864–1922) – 61, 176, 346, 368, 410, 447, 473, 554, 585, 596, 600, 624, 630, 647
Тихий, Петро – *див.* Петро Тихий
Тиховський, Ювеналій Іванович (1868–1919) – 23
Тихомиров, Інокентій – *див.* Інокентій (Тихомиров)
Тихомиров, Олексій Миколайович (XIX ст.) – 686, 688, 705
Тихон І Задонський, святитель (Соколов / Соколовський, Тимофій Савелійович; єп. воронезький і єлецький; 1724–1783) – 21, 123, 245, 314–318, 387–389, 451–453, 554, 592, 604, 605, 636, 642, 650, 680, 684, 704, 715–717, 723, 724, 727–729
Тихон ІІІ (Малінін, Тимофій; архієп. астраханський і ставропольський; 1745–1793) – 28, 78, 209, 315, 523, 576
Тихон (Єфімов, Іван; ієромонах; XVIII – поч. XIX ст.) – 118, 317
Тихон (Лященко, Тимофій Іванович; архієп. берлінський; 1875–1945) – 596
Тихонравов, Микола Савич (1832–1893) – 64, 74, 106, 492, 523, 611, 624
Тихонравов Ф. (І пол. XIX ст.) – 584
Тихорський, Хома Трохимович (1713–1814) – 58
Тищев Б. А. – *див.* Тіщев, Борис Олексійович
Тібо, Антон Фрідріх Юстус (Thibaut, Anton Friedrich Justus; 1772–1840) – 483
Тиертζε, Λοδοβικος Φραηηισκος δε λα (XVIII ст.) – 258
Тіссо, Сімон Андре Давід (Tissot, Simon André David; 1728–1797) – 165
Тіщев, Борис Олексійович (? – бл. 1794) – 221
Тобольський П. (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 260
Товарищенков, Стефан (протопоп; ІІ пол. XVIII ст.) – 28
Тодійчук, Ольга Веніамінівна (ІІ пол. XX – поч. XXI ст.) – 598, 624
Тодорський, Симон – *див.* Симон (Тодорський)
Толочанінов, Никифор Матвійович (XVII ст.) – 465
Толочко, Петро Петрович (р. н. 1938) – 23, 599, 624
Толстой, Михайло Володимирович, граф (1812–1896) – 370, 381, 467
Толстой, Федір Андрійович, граф (Толстов; Tolstoj; 1758–1849) – 44, 56, 69, 71, 74, 126, 172, 251, 515, 567, 588
Толстой-Знаменський, Дмитро Миколайович, граф (Толстой Д. Н.; Д. Н. Т.; 1806–1884) – 607
Толстошеїн (Толстошеин; ІІ пол. XVIII ст.) – 222
Тома, Антуан Леонар (Томас; Thomas, Antoine Léonard; 1732–1785) 144
Томілін, Петро Іванович (Томилин; 1757?–1808?) – 147
Тонков, В'ячеслав Олексійович (1903–?) – 624
Тоцька, Ірма Фантинівна (Тоцкая И. Ф.; XX – поч. XXI ст.) – 597, 599
Транквіліон-Ставровецький, Кирило – *див.* Кирило Транквіліон-Ставровецький
Тредіаковський, Василь Кирилович (Тредьяковский; 1703–1769) – 163, 187, 188, 196, 465, 498, 626
Тредіаковський, Іван Микитович (Тредьяковский И. Н.; XVIII ст.) – 159, 615
Трембецький, Станіслав (Trembecki, Stanisław; 1737/1739?–1812) – 280, 281
Третьяков, Іван Андрійович (1735–1776) – 190, 197
Тримисунтський, Спиридон – *див.* Спиридон Тримисунтськии
Трипольський – *див.* Іустин (Трипольський)
Троицкий Платон – *див.* Петро (Троїцький)

Троїцький, Іоанн (Троицкий И.; XIX ст.) – 75
Троїцький, Микола Володимирович (Троицкий Н. В.; 1900–1984) – 624
Троїцький П. – *див.* Петро (Троїцький)
Тройден (Trojden; Litawor Trojden; Traidenis; вел. князь литовський; ?–1282) – 419
Трохимовський, Михайло Якович (Трофимовський; Трахимовський; 1730/1739–1813/1815) – 58
Троцький, Павло Антонович (1835–1900) – 22, 624
Трощинський, Дмитро Прокопович (1749/1754–1829) – 75, 100, 567
Трубецький, Іван Юрійович (1667–1750) – 427
Трубецькі – 111
Трувор (легендарний брат Рюрика; ?–864) – 103, 487
Трюбле, Нікола Шарль Жозеф (Trublet, Nicolas Charles Joseph; 1697–1770) – 88, 444, 536, 537, 725, 734
Трясило – *див.* Тарас Федорович
Тукалевський, Володимир Миколайович (1881–1936) – 636
Тукту-бег (XIII ст.) – 426
Тулунбек-хан (хан Золотої Орди; ?–1371?) – 426
Туманський, Федір Йосипович (1746/1757–1810) – 53, 214
Туптало, Димитрій – *див.* Димитрій Ростовський
Тургенєв, Андрій Іванович (1781–1803) – 231
Тургенєв, Олександр Іванович (Тургенев А.; 1784–1845) – 69, 172, 567
Турнефорт (Жозеф Піттон де Турнефор; Joseph Pitton de Tournefort; 1656–1708) 203
Туробойський, Йосиф – *див.* Йосиф (Туробойський)
Туровський, Кирило – *див.* Кирило Туровський
Туровський, Феодор Єлисейович (протоієрей; ?–1895) – 131
Турчанінов, Петро Іванович (протоієрей; 1779–1856) – 164
Тучанський, Макарій – *див.* Макарій Тучанський
Тучков, Сергій Олексійович (1767–1839) – 230
Тхоржевський, Сергій Сергійович (р. н. 1927) – 112

Уваров, Сергій Семенович, граф (1786–1855) – 172, 567, 596
Уен, Жан Жак Луї (Hoin, Jean Jacques Louis; 1722–1772) – 580
Ужинський, Володимир – *див.* Володимир (Ужинський)
Уїлсон, Томас (Wilson, Thomas; XVIII ст.) – 227
Уланов, Петро (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 262
Ульянинський, Дмитро Васильович (1861–1918) – 74, 107
Ульяновський, Василь Іринархович (р. н. 1958) – 613
Унгерн-Штернберг, Вольдемар фон, барон (Ungern-Sternberg, Woldemar Friedrich von; 1750–1827) – 72, 76, 110, 172
Ундольський, Вукол Михайлович (1815–1864) – 74, 172, 401
Урбіні, Мавро (Урбини; Орбини; Mauro Orbini; середина XVI ст. – 1614) – 51
Урус – *див.* Орда-Малік
Усєрдов (Усердов; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 255
Усов, Павло Степанович (1828–1888) – 624
Успенський, Володимир Гаврилович (XIX ст.) – 595, 624

Успенський, Гаврило Петрович (1765–1820) – 83, 172, 268, 278, 279, 487
Устимович Д. – *див.* Димитрій (Устимович)
Устинова, Устімова – *див.* Гіляренкова, Глафіра
Устиновська, Глафіра – *див.* Гіляренкова, Глафіра
Устиновська, Зинаїда Миколаївна (Устиновская З. Н.; XIX ст.) – 33
Устиновський, Євген Степанович (1810–1880) – 115, 131, 564
Устиновський, Степан Григорович (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 33, 58, 63, 115, 567
Устиновські – 172
Устрялов, Микола Герасимович (1805–1870) – 288
Устюгов, Микола Володимирович (1896–1963) – 612
Утгоф І. Л. (II пол. XVIII ст.) – 578
Уффенбах – 515
Уэн Ж. Ж. – *див.* Уен, Жан Жак Луї

Фабр д'Еглантін, Філіпп Франсуа Назер (Fabre d'Eglantine; 1755–1794) – 228
Фабріцій, Йоганн Альберт (Fabricius, Johann Albert; 1668–1736) – 87, 109, 139, 142, 251, 513, 521
Фаворов, Назарій Антонович (протоієрей; 1820–1897) – 13, 16, 25, 115, 118, 496, 552, 624, 636
Файнштейн, Михайло Шмільович (XX ст.) – 613
Фальковський – *див.* Іриней (Фальковський)
Федір I Іванович Блаженний (рос. цар; 1557–1598) – 160, 516
Федір III Олексійович (Феодор Алексеевич; рос. цар; 1661–1682) – 250, 319, 320, 465, 498, 540, 655
Федір, преподобномученик печерський (?–1098) – 183
Федоров, Борис Михайлович (1794–1875) – 149, 162
Федоров, Володимир Олександрович (1926–2006) – 111
Федоров Е. Я. (II пол. XIX ст.) – 75
Федоров, Іван (Иоанн Федорович Москвитин; між 1510 і 1530 – 1583) – 23, 54, 462, 463, 611
Федоров, Микола Федорович (1829–1903) – 624
Федорова, Єфросинія Степанівна (Устиновська; XIX ст.) – 33
Федосова, Ніна Митрофанівна (р. н. 1936) – 10, 598, 637
Федот (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 147
Фелькнер, Володимир Іванович (Вольдемар Густав; 1805–1871) – 624
Фенелон, Франсуа де Саліньяк де ля Мот (Fenelon, François de Salignac de La Mothe; 1611–1715) – 106, 139, 440, 725
Феодор – *див.* Федір
Феодор «падший» (єп. монсуестський; бл. 350–428) – 147
Феодор, святитель (єп. едесський; кінець VIII ст. – 848) – 673, 700
Феодор Стратилат, великомученик (?–319) – 675, 705
Феодор Студит, преподобний (759–826) – 671, 699
Феодора (візантійська імператриця; 984–1056) – 483
Феодора, преподобна – 671, 699

Феодосій I Великий (Флавій Феодосій; Flavius Theodosius; Theodosius Magnus; рим. імператор; 346–395) – 654, 697
Феодосій II (візантійський імператор; 401–450) – 483, 516
Феодосій III (патріарх антіохійський; ?–1182) – 251
Феодосій (Бивальцев; Бывальца; митр. моск.; ?–1475) – 467
Феодосій Воradіот (патріарх константинопольський; ?–1183) – 251
Феодосій Косой (монах; XVI ст.) – 251, 518
Феодосій Печерський, преподобний (ігумен; бл. 1008/1036–1074) – 50, 51, 158, 173, 183, 367, 370, 656, 661, 700
Феодосій (Сморжевський, Федір; архімандрит; ?–1758) – 119
Феодосій Софонович (Сафонович; ігумен; поч. XVII ст. – 1677) – 55, 56, 96, 623, 636
Феоктист, помилково названий Феофілактом (Мочульський, Іван; архієп. курський і білгородський; 1729/1732–1818) – 51, 259
Феотокі, Никифор – *див.* Никифор (Феотокі)
Феофан III (патріарх єрусалимський; II пол. XVI ст. – 1644) – 325
Феофан (Авсенєв, Петро Семенович; архімандрит; 1810–1852) – 173, 588, 696
Феофан, патріарх – *див.* Філофей
Феофан Постник, преподобний печерський (XII ст.) – 397
Феофан (Прокопович, Єлеазар; архієп. новгородський; 1681–1736) – 47, 50, 51, 57, 59, 60, 75, 89, 138, 172, 173, 224, 226, 403, 415, 446, 625, 630, 652, 679, 706, 721
Феофан (Шиянов-Чернявський, Федір Григорович; вікарій київський, єп. полтавський і переяславський; 1744–1812) – 371, 372, 401, 490
Феофіл (архісп. великоновгородський і псковський; преподобний печерський; ?–1484) – 158
Феофіл (Кролик; архімандрит; кінець XVII ст. – 1732) – 70, 467
Феофіл (Несин, Федір; Нессин; ігумен; XVIII ст.) – 467, 732
Феофіл (Татарський, Федір Петрович; архієп. катеринославський, херсонський і таврійський; 1762/1767–1830) – 404, 407
Феофілакт (єп. воронезький; 1695–1757) – 325
Феофілакт (Лопатинський, Федір Леонтійович; архієп. тверський і кашинський; бл. 1680–1741) – 51, 75
Феофілакт Мочульський – *див.* Феоктист (Мочульський)
Ферапонтов, Ігнат Ферапонтович (1740 – після 1811) – 74
Ферранд, Фульгенцій (диякон карфагенський; VI ст.) – 517
Феррі де Сен-Констан, Жан (Ferry de Saint-Constant, Jean; 1755–1830) – 81
Фест, Секст Помпей (Sextus Pompeius Festus; II–III? ст.) – 153
Фивейский, Павел – *див.* Павло Фівейський
Филимонов, Георгій Дмитрович (1828–1898) – 622
Філадельф (ректор Воронезької духовної семінарії; I пол. XIX ст.) – 682, 705
Філаділов (купець; кінець XVII – поч. XVIII ст.) – 542
Філалет Орфолог – *див.* Христофор Бронський
Філарет (гравер; XVIII ст.) – 391
Філарет (Гумілевський, Дмитро Григорович; Конобеєвський; архієп. чернігівський і ніжинський; 1805–1866) – 26, 142, 394, 497, 625
Філарет (Денисенко, Михайло Антонович; патріарх київський і всієї Руси-України; р. н. 1929) – 621

Філарет (Дроздов, Василь Михайлович; митр. моск. і коломенський; 1783–1867) – 98, 164, 352, 404, 512, 573, 620
Філарет Милостивий, святий (бл. 702–792) – 671, 702
Філарет (Романов, Феодор Микитович; патріарх моск.; бл. 1554–1633) – 48, 288, 465
Філарет, святитель (Амфітеатров, Федір Георгійович; архієп. ярославський, митр. київський і галицький; 1779–1857) – 16, 33, 39, 121, 132, 396, 397, 568, 571, 625, 637
Філон Олександрійський (Іудейський; Philon Alexandreos; бл. 25 до н. е. – бл. 50 н. е.) – 500
Філофей, помилково названий Феофаном (патріарх константинопольський; бл. 1300–1379) – 515, 518
Фірсов, Авраам Панкратович (Фирсов; XVII ст.) – 465
Фішер фон Вальдхейм, Григорій Іванович (Фишер Г. И.; Fischer von Waldheim, Johann Gotthelf; 1771–1853) – 467
Фіоль, Швайпольт (Fiol, Schweipold; ?–1525/1526) – 54
Флах, Маттіас (Flacius Illyricus, Matthias; Matija Vlačić Ilirik; 1520–1575) – 277
Флеров, Василь Павлович (1799–1874) – 379
Флеров, Олексій Петрович (? – бл. 1854) – 477, 478
Флоринський, Авраамій – *див.* Авраамій (Флоринський)
Флоринський, Петро Іванович (XIX ст.) – 175
Флоров А. (кінець XVIII – І пол. XIX ст.) – 141
Флоровський, Георгій Васильович (протоієрей; 1893–1979) – 14, 25, 625
Фоменко, Ірина Юріївна (р. н. 1953) – 7
Фон-Візин, Денис Іванович (Візин; Фонвізин; 1744/1745–1792) – 212, 239, 241, 251, 461
Фон-Візин, Павло Іванович (?–1803) – 461
Формозов, Олександр Олександрович (1928–2009) – 625
Фортунатов, Федір Миколайович (1814–1872) – 625
Фотій I (Photius; патріарх константинопольський; бл. 820–891) – 226, 517, 538, 734
Фотій, святитель (митр. київський; II пол. XIV ст. – 1431) – 51, 341
Фотій (Спаський, Петро Микитович; Спасский; архімандрит; 1792–1838) – 15, 172, 288, 568, 573, 612
Франк, Йоганн Петер (Йосип Іванович; Frank, Joanne Petro; 1771–1842) – 166
Френ, Хрістіан Данилович (Frähn, Christian Martin Joachim; 1782–1851) – 18, 72, 100, 172, 483, 538, 564, 568
Фрідріх II Великий (Friedrich II.; Friedrich der Große; король прусський; 1712–1786) – 84, 146, 150
Фрідріх Август (Friedrich August; курфюрст, пізніше король саксонський, герцог варшавський; 1750–1827) – 421
Фрис, Віра Ярославівна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 76
Фритій – 163
Фріч С. (Fritzsch; XVIII ст.) – 151
Фролов М. Г. (XIX ст.) – 69
Фролов, Петро Кузьмович (1775–1839) – 341
Фрушич, Дмитро (Фрушић, Димитрије; 1790–1838) – 283
Фундуклей, Іван Іванович (1804–1880) – 184, 495

Фуркруа, Антуан Франсуа де (Fourcroy, Antoine François de; 1755–1809) – 139
Фурменко, Іван Павлович (1912–1983) – 625

Хавський, Петро Васильович (1771–1876) – 95
Хайлов Р. (II пол. XX ст.) – 613
Ханенко, Богдан Іванович (1848–1917) – 369
Харитон Сповідник, преподобний (середина III ст. – бл. 350) – 671, 700
Харламов, Іоанн Герасимович (протоієрей; 1746–1791) – 462, 651, 654, 697
Хащевський, Василь (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 23, 484
Хвостов, Дмитро Іванович, граф (Chwostow D. I.; Kvostoff, Dmitrij; 1757 1835) – 17, 18, 44–46, 59, 61, 63, 64, 86, 90, 93, 106, 108–110, 123, 128, 141, 144, 255, 262, 263, 265, 267, 271, 280, 456, 457, 460, 462, 477, 479, 533, 534, 536, 537, 568, 600, 601, 613, 625, 629
Херасков, Михайло Матвійович (1733–1807) – 139, 235
Хидыр – *див.* Хізр-хан
Хилков А. Я. – *див.* Хілков, Андрій Якович
Хитров / Хитрово, Богдан Матвійович / Михайлович (бл. 1615–1680) – 424, 427
Хитрова, Валентина Іванівна (р. н. 1936) – 597
Хізр-хан (Махмуд Хізр-хан; Кідир; хан Золотої Орди; ?–1361) – 426
Хілков, Андрій Якович, князь (1676–1718) – 465
Хіппінг, Андерс Юхан (Гиппинг, Андрей / Андреас Иоганн; Hipping, Anders Johan; 1788–1862) – 344
Хлєбніков, Микола Петрович (Хлебников; II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 106
Хлєбніков, Петро Кирилович (Хлебников; 1734–1777) – 106, 161
Хмарний Й. – *див.* Ісаакій (Хмарний)
Хмельницький, Богдан Зиновій Михайлович (гетьман; 1596–1657) – 104, 112, 160, 360, 361, 428
Хмельницький, Венжик (Венцеслав; гетьман; XVI ст.) – 422
Хмельницький, Іван Парфенович (1742–1794) – 53
Хмельницький, Юрій Богданович / Зиновійович (Георгій Гедеон Венжик; Гедеон; гетьман; бл. 1641–1685) – 424, 429
Ходаковский – *див.* Чарноцький, Адам
Ходикевич, Клеменс (Ходыкевич; Chodykiewicz, Klemens; 1715–1797) – 354
Холмогорський, Афанасій – *див.* Афанасій (Любимов)
Хорошкевич, Анна Леонідівна (р. н. 1931) – 625
Хотєєв, Павло Іванович (Хотеев; II пол. XX – поч. XXI ст.) – 74
Храп, Стефан – *див.* Стефан Пермський
Храповицький, Михайло Васильович (1758–1819) – 233
Храповицький, Олександр Васильович (1749–1801) – 213, 467, 572
Христофор Бронський (Філалет Орфолог; Ортолог; XVI ст.) – 467
Хрящева, Марія Іванівна (?–1796?) – 234
Худобашев, Олександр Макарович (1780–1862) – 249
Худорба, Архип Михайлович (між 1748 і 1750 – бл. 1799) – 70
Хутинський (Хутынский), Варлаам – *див.* Варлаам Хутинський

Цалай-Якименко, Олександра Сергіївна (р. н. 1932) – 632
Цамблак, Григорій – *див.* Григорій (Цамблак)

Царський, Іван Микитович (1790–1853) – 69, 94, 172, 304
Цвєтаєв, Діонісій – *див.* Діонісій (Цвєтаєв)
Цвєтков, Михайло Микитович (Цветков; 1771–1813) – 109
Цезар, Гай Юлій (Gaius Iulius Caesar; 102/100–44 до н. е.) – 158
Цейллер, Франц Алоїз фон (1751–1828) – 124
Целларій, Андреас (Cellarius, Andreas; бл. 1596–1665) – 709
Цибульський, Євстратій – *див.* Євстратій (Цибульський)
Циен, Конрад Сигізмунд (Циген; Ziehen, Conrad Siegmund; 1727–1780) – 582
Цих, Володимир Францович (1805–1837) – 21, 100
Цицерон, Марк Туллій (Cicero, Marcus Tullius; 106–43 до н. е.) – 82, 85, 149, 153, 580
Ціборовська-Римарович, Ірина Олегівна (р. н. 1956) – 187
Цімісхій І. – *див.* Іоанн І Цимісхій
Цорн, Павло Іванович (1777–1829) – 172
Цых – *див.* Цих, Володимир Францович
Цявловський, Мстислав Олександрович (1883–1947) – 614

Чаєв, Микола Олександрович (Чаев Н. А.; 1824–1914) – 625
Чарноцький, Адам (Доленга-Ходаковський, Зоріан (псевдонім); Ходаковський; Czarnocki, Adam; Dołęga Chodakowski, Zorian; 1784–1825) – 104, 110, 162, 172
Чахрухадзе (XII ст.) – 326
Чацький, Тадеуш (Czacki, Tadeusz; 1765–1813) 76, 139, 409
Чеботарев – *див.* Чоботарьов
Чеймберс, Уїльям (Chambers, William; 1726–1796) – 143
Ченцов, Микола Михайлович (Ченцов Е. Ф. (помилково); 1887–1941) – 644
Чепа, Андріян Іванович (бл. 1760 – між 1822 і 1828) – 70
Червинський, Петро Йосипович (р. н. 1925) – 625
Чередин (І пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 383
Черейський, Лазар Абрамович (1910–1989) – 625
Черенков, Іван Микитович (ІІ пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 83
Черенкова, Анна Дмитрівна (ІІ пол. XX – поч. XXI ст.) – 598
Черниш, Василь (ІІ пол. XVIII – поч. XIX ст.) 70
Чернишов Л. (XX ст.) – 347
Чернов (купець; поч. XIX ст.) 243
Чернухін, Євген Костянтинович (р. н. 1953) – 637, 638
Черняхівський Т. (кінець XVIII – І пол. XIX ст.) – 172
Черський В. – *див.* Павелко-Черський В. Г.
Чертков, Василь Олексійович (1726–1793) – 83
Чертков, Олександр Дмитрович (1789–1858) – 84, 172, 641
Чертков П. – *див.* Парфеній (Чертков)
Черткова, Наталія Дмитрівна (1730–1790) – 524, 731
Чесноков, Володимир Іванович (1939–2000) – 625
Четвертинський, Гедеон – *див.* Гедеон Святополк-Четвертинський
Четвертинські – 184
Чехов Н. С. (XIX ст.) – 625
Чехова, Єлизавета (XIX ст.) – 39

Чехович, Венедикт Павлович (1804–1862) – 61, 97, 173, 176, 295, 594, 707
Чижов В. Ф. (Федір Васильович?; 1811–1877) – 564
Чикаленко-Келлер, Ганна Євгенівна (1884–1964) – 74, 75
Чингізіди (Чингис-ханиды) – 279
Чириков, Василь Васильович (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 598
Чистович, Ілларіон Олексійович (1828–1893) – 568, 625
Чичагов, Василь Якович (1726–1809) – 207
Чоботарьов, Василь Іванович (Чеботарев; XVIII ст.) – 318
Чоботарьов, Харитон Андрійович (Чеботарев; 1745–1815) – 37, 198, 200, 216, 229
Чоглоков, Олександр (II пол. XVI – I пол. XVII ст.) – 337, 720
Чолакаєв, Давид, князь (Чолакаев; II пол. XVIII ст.) – 246
Чубинов, Давид Ієссеєвич (1814–1891) – 626
Чулков, Михайло Дмитрович (1743–1793) – 122, 123, 297, 298

Шабанов, Іван Михайлович (р. н. 1939) – 597
Шабатін, Іван Микитович (1898–1972) – 26, 626
Шавров, Єгор Михайлович (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 123
Шаден, Йоганн Матіас (Schaden, Johann Mattias; 1731–1797) – 28, 69, 197
Шадурі, Вано Семенович (1910–1998) – 626
Шалауров, Віктор Петрович (XIX ст.) – 616
Шалашна, Наталія Миколаївна (р. н. 1971) – 626
Шамаєва, Світлана Євгенівна (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 626
Шамрай, Маргарита Агапіївна (р. н. 1941) – 637
Шандра, Валентина Степанівна (р. н. 1952) – 626
Шапкін (купець; I пол. XIX ст.) – 69
Шапошников (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 79
Шапошников, Гавриїл – *див.* Гавриїл (Петров-Шапошников)
Шарадзе, Гурі Север'янович (XX ст.) – 327, 527, 596
Шарін, Іван Іванович (кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 172, 569
Шатров, Микола Михайлович (1767–1841) – 221
Шафарік, Павел Йосеф (Šafarik, Pavel Josef; 1795–1861) – 60, 71
Шафонський, Опанас Филимонович (1740–1811) – 70, 279, 487
Шаховський, Семен Іванович, князь (Шаховской; кінець XVI ст. – бл. 1655) – 465
Шаховський, Яків Петрович, князь (Шаховской; 1705–1777) – 403
Шашков, Анатолій Тимофійович (1953–2007) – 637
Шварц, Іван Георгійович / Григорович (Schwarz, Johann Georg; 1751–1784) – 186, 636
Шведова, Ольга Іванівна (1890–1973) – 644
Шевирьов, Степан Петрович (1806–1864) – 345, 588
Шевченко, Тарас Григорович (1814–1861) – 33, 111, 626
Шевчук, Валерій Олександрович (р. н. 1939) – 75
Шевырёв С. П. – *див.* Шевирьов, Степан Петрович
Шегрен, Андреас Йоганн (Шёгрен, Андрей Михайлович; Sjögren, Andreas Johan; 1794–1855) – 72, 172
Шеїн, Олексій Семенович (Шеин А. С.; 1662–1700) – 539
Шекспір, Вільям (Shakespeare, William; 1564–1616) – 144
Шелехов, Григорій Іванович (Шеліхов; 1747/1748–1795) – 123, 467

Шеліхова, Ніна Митрофанівна (1905–1984) – 642
Шептицькі – 70
Шергін, Олександр Васильович (протоієрей; 1789–1837) – 339
Шереметєв, Василь Борисович (бл. 1622–1682) – 427
Шереметєв, Дмитро Миколайович, граф (1803–1871) – 69, 74
Шереметєв, Микола Петрович, граф (1751–1809) – 123, 208, 271
Шереметєв, Петро Борисович, граф (1713–1788) – 143
Шереметєви – 67, 74, 104, 105
Шерер, Йоганн Бенедікт (Scherer; 1741–1824) – 51
Шестаков, Петро Дмитрович (1826–1889) – 626
Шефтсбері, Ентоні Ешлі Купер (Anthony Ashley Cooper, 3rd Earl of Shaftesbury; 1671–1713) – 14
Шешковський, Степан Іванович (1727–1794) – 383, 384
Шибанов, Павло Петрович (1864–1935) – 366, 487, 640
Шиденко, Василь Артемович (1920–1995) – 606
Шидловський, Григорій Романович (XVIII ст.) – 210
Шимкевич, Федір Спиридонович (1802–1843) – 61, 98, 132, 173, 606, 639
Шинман, Йоганн Хрістіан (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 347–351, 716, 717
Шип, Надія Андріївна (р. н. 1945) – 597, 599
Шипович, Іван Омелянович (Шип-ч; священник; 1857–1936) – 556
Шипулинський, Рафаїл – *див.* Рафаїл (Шипулинський)
Ширяєв, Олександр Сергійович (кінець XVIII ст. – 1841) – 379, 466
Шихматов С. – *див.* Аникита (Ширинський-Шихматов)
Шишкін, Андрій Борисович (р. н. 1954) – 626
Шишков, Олександр Семенович (1754–1841) – 31, 145, 257, 558, 568, 574, 590, 613, 626
Шиянов, Феофан – *див.* Феофан (Шиянов-Чернявський)
Шлепер А. – 122
Шльоцер, Август (Шлецер; Schlözer, August Ludwig von; 1735–1809) – 45, 56, 69, 122, 158, 160, 162, 242, 248, 327, 476, 581
Шльоцер, Хрістіан Августович (Шлецер; Schlözer, Christian August; 1774–1831) – 244
Шляпкін, Ілля Олександрович (Шляпкин И. А.; 1858–1918) – 547, 619, 626
Шмідт І. І. (І пол. XIX ст.) – 564
Шмідт, Сігурд Оттович (р. н. 1922) – 626
Шмідт, Фрідріх Андрійович (Федір Іванович; Schmidt, Friedrich; 1766–1845) – 327, 328, 720
Шмурло, Євген Францович (1853–1934) – 9, 10, 16, 25, 33, 60, 84, 106, 114, 115, 118, 125, 131–133, 172, 238, 445, 454, 494, 523, 535, 538, 549, 554 556, 558, 565, 574, 576, 578, 586, 589, 590, 596, 626, 629, 637, 639, 644
Шнор, Йоган-Карл (Schnoor, Johann Karl; 1738–1812) – 201, 207, 213, 215, 242, 248, 266, 326, 715
Шовкопляс, Іван Гаврилович (1921–1997) – 631
Шодон, Луї (Chaudon, Louis Mayeul; 1737–1817) – 443, 581
Шодуар, Станіслав Янович / Іванович, барон (Chaudoir, Stanislas de, baron; 1790/1792–1858) – 68, 96, 101, 102, 109, 112, 123, 129, 130, 171, 296–309, 338, 568, 569, 595, 637, 693

Шокотов А. – *див.* Антоній (Шокотов)
Шотт, Каспар (Schott, Kaspar / Gaspar; 1608–1666) – 581
Штаєнко Л. (Штенька, Лев Михайлович; XIX ст.) – 175
Штегер, Йосиф (I пол. XIX ст.) – 122
Штелін, Якоб (Яків Якович; Staehlin, Jacob von; 1709/1712–1785) – 82, 188
Штер, Матвій Петрович (1775–1847) – 324
Штерк, Антон фон (Stoerck, Anton von; 1731–1803) – 165
Шторх, Генріх Фрідріх фон (Андрій Карлович; Storch, Heinrich Friedrich von; 1766–1835) – 45, 644
Штраль, Філіпп (Strahl, Philipp; 1781–1840) – 22, 344, 720
Штранге, Михайло Михайлович (1907–1968) – 626
Штрандман, Іван Густав Магнус Оттонович фон (Strandman, Jogann Gustaw Magnus von; 1784–1842) – 60
Штріттер, Йоганн Готгельф (Стриттер, Иван Михайлович; Stritter, Johann Gotthelf von; 1740–1801) – 45, 108, 139, 149, 153, 161, 446, 534
Штрубе де Пірмонт, Фрідріх Генріх (Strube de Pyrmont, Friedrich Heinrich; 1704–1790) – 85, 86
Шуберт, Федір Федорович (1789–1865) – 497, 568
Шубинський, Сергій Миколайович (1834–1913) – 589
Шубін, Іван (купець; II пол. XVIII ст.) – 314, 387
Шувалов, Іван Іванович (1727–1797) – 44, 69, 197, 242
Шугов, Семен – 182
Шугуров, Михайло Федорович (1829–1891) – 637
Шуйський, Василь Федорович, князь (князь-намісник новгородський, псковський; ?–1495) – 349
Шульц, Домінік (Szulc, Dominik; 1797–1860) – 71
Шумлянський, Олександр Михайлович (1748–1795) – 165
Шумов, Іван (II пол. XVIII ст.) – 320
Шупинський І. – *див.* Іоасаф (Шупинський)
Шушерін, Іван Корнилович (іподиякон; XVII ст.) – 147, 319, 465

Щапов, Ярослав Миколайович (р. н. 1928) – 75
Щекатов, Афанасій (Михайлович?; кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 325, 453, 456–460, 468, 473, 474, 534, 576
Щелочинін І. Н. (XIX ст.) – 626
Щербатов, Михайло Михайлович, князь (1733–1790) – 45, 69, 147, 158, 180, 320, 464
Щербацький, Тимофій – *див.* Тимофій (Щербацький)
Щербина, Володимир Іванович (1850–1936) – 111, 627
Щукін, Петро Іванович (1853–1912) – 172, 567, 568
Щурупов, Михайло Арефович (1815–1901) – 121

Э...в – *див.* Стогов, Еразм Іванович
Эверс – *див.* Еверс, Йоганн Філіп Густав
Эврипид – *див.* Еврипід
Эдигей – *див.* Едигей

Эйкенсайд, Марк – *див.* Ейкенсайд, Марк
Эйлер – *див.* Ейлер
Экономид, Константин – *див.* Ікономос, Костянтин
Эллизен – *див.* Еллізен, Йоганн Георг Давид
Эмин – *див.* Емін
Эпикур – *див.* Епікур
Эпименид – *див.* Епіменід
Эпинус – *див.* Епінус, Франц Ульрих Теодор
Эразм – *див.* Еразм
Эразмус – *див.* Еразмус, Йоганн Фрідріх
Эристави, Варлаам – *див.* Варлаам III Еріставі
Эстерейх – *див.* Естерейх
Эсхил – *див.* Есхіл

Ювеналій (I пол. XVIII ст.) – 120
Ювеналій (Воєйков, Іван Григорович; ігумен; 1729–1807) – 44, 219, 232
Ювеналій (Смирнов; ігумен; ?–1804) – 245, 246
Югурта (Jugurtha; цар Нумідії; бл. 160–104 до н. е.) – 277
Юдін М. (XVIII ст.) – 154
Юлій Кесарь – *див.* Цезар, Гай Юлій
Юм, Давид (Hume, David; 1711–1776) – 89
Юнг-Штіллінг, Йоганн Генріх (Юнг И. Г.; Jung-Stilling, Johann Heinrich; 1740–1817) – 148
Юнгман, Йосиф (Jungmann, Josef; 1773–1847) – 71, 76
Юрій Андрійович (князь новгородський; між 1160 і 1165 – бл. 1194) – 421
Юрій Олександрович / Михайлович, князь – *див.* Монтовтович, Юрій Олександрович / Михайлович
Юрій Олександрович / Олелькович (?) 427
Юркевич, Віктор Дмитрович (Юркевич О. (помилково); 1898–1939?) 584
Юрков М. І. (II пол. XIX ст.) – 115
Юркова С. І. (II пол. XIX – поч. XX ст.) 115
Юрлов – *див.* Лев (Юрлов)
Юсті М. А. (Юсти; кінець XVIII ст.) – 221
Юстиніан I Великий (Flavius Petrus Sabbatius Justinianus; візантійський імператор, 482/483–565) – 119, 138, 520
Юсупов, Микола Борисович, князь (1750–1831) 68
Юсуф-паша (верховний візир; XVIII ст.) – 208
Юшкевич, Амвросій – *див* Амвросій (Юшкевич)
Юшков, Степан Васильович (1781–1828) – 83, 243

Я. А. *див.* Амфітеатров, Яків Кузьмович
Яблоновський, Август Доброгост, князь (Яблоновс ий Д , Jab on w k August Dobrogost, 1769–1781) – 76
Яблоновський, Юзеф Олександр, князь Ябл новский Й , Jabłonowsk , Jozef Aleksander; 1711 1777) 76
Яворницький, Дмитро Іванович (1855–1940 – 602

Яворський, Стефан – *див.* Стефан (Яворський)
Ягайло (Ягелло; Владислав II Ягелло; Jogaila; Władysław II Jagiełło; вел. князь литовський, король польський; бл. 1351–1434) – 360, 419, 420
Ягельський, Касіян Йосипович (1736–1774) – 58
Ягич, Ватрослав (Ягич И. В.; Гнат Вікентійович; Jagić, Vatroslav; 1838 1923) 13, 25, 627
Язвицький, Микола Іванович / Миколайович (1782–?) – 277, 278
Язиков, Дмитро Іванович (Языков; 1773–1845) – 56, 80, 91, 102, 172, 438
Яків Вечерков – *див.* Іаков (Вечерков)
Яковенко, Наталія Миколаївна (р. н. 1942) – 638
Яковкін, Ілля Федорович (1764–1836) – 172
Яковлєв, Лук'ян Якович (?–1831) – 79
Ямпольський, Ізраїль Маркович (1905–1976) – 627
Ян I Ольбрахт (Альберт; Jan I Olbracht (Albert); польський король; 1459–1501) – 420
Ян II Казимир Ваза (Jan II Kazimierz Waza; Ioannes Casimirus; король польський і вел. князь литовський, король шведський; 1609–1672) – 360
Ян III Собеський (Jan III Sobieski; король польський і вел. князь литовський; 1624–1696) – 361, 421, 424
Янчуковський, Григорій Матвійович (I пол. XIX ст.) – 569
Ярослав I Володимирович Мудрий (вел. князь київський; бл. 978–1054) – 17, 55, 70, 120, 124, 148, 162, 180, 319, 359, 363, 364, 377, 465, 497–498, 517, 518, 707, 708, 710
Ярослав Васильович – *див.* Оболенський, Ярослав Васильович
Ярослав Всеволодович (вел. князь київський, володимирський; 1191–1246) – 418
Ярополк Романович (князь трипольський, смоленський; ? – після 1177) – 422
Ясинський, Варлаам – *див.* Варлаам (Ясинський)
Ястребцов, Іван Іванович (1776–1839?) – 574
Ясь, Олексій Васильович (р. н. 1967) – 23
Яхневич, Павло Данилович (XIX ст.) – 175
Яценко, Борис Іванович (1933–2005) – 257
Яценков, Григорій Максимович (Яценко; 1778–1852) – 266
Яценков, Микола (II пол. XVIII ст.) – 84
Яцунок, Катерина Іванівна (XX – поч. XXI ст.) – 7

Adrien – *див.* Hadrianus
Aelia Eudocia – *див.* Євдоксія
Aelianus (бл. 98–138) – 185
Aeneas (IV ст. до н. е.) – 185
Aeschines Orator (Есхін; бл. 389 – бл. 314 до н. е.) – 138
Akenside, Mark – *див.* Ейкенсайд, Марк
Alardus veck – *див.* Vaeck, Alardus
Alexander des Ersten; Alexandro Primo – *див.* Олександр I Павлович
Alexander Magnus – *див.* Олександр Македонський
Alwaryk – *див.* Альварес, Емануель
Amwrossij – *див.* Амвросій (Подобєдов)
Anastasius Bibliothecarius (Анастасій Бібліотекар; бл. 810 – бл. 878) – 153

Anitschkov, Dmitrij – *див.* Анічков, Дмитро Сергійович
Anna Ioannovna, Kaiserin – *див.* Анна Іоанівна
Antonius Aegyptius (бл. 251–356) – 200
Argens, Jean Baptiste Boyer d' – *див.* Аржанс д'
Aristotelus – *див.* Аристотель
Arkstée, Hans Kasper (Johann Caspar; 1690-ті – перед 1776) – 150, 441
Arnim, Max (I пол. XX ст.) – 644
Arnold (Arnoldus Lubecensis; ?–1211) – 139
Athanasius Magnus – *див.* Афанасій Великий
Augustinus Vinogradsky – *див.* Августин (Виноградський)
Aviat de Vatay, Charles d' – *див.* Авіа де Вате, Шарль д'

Bachmann, Conrad (1572–1646) – 82
Bacmeister I. – *див.* Бакмейстер, Йоганн
Bandtke J. – *див.* Бандтке, Єжи Самуель
Banduri, Anselmo Maria (1671/1675–1743) – 163, 353
Baranowicz, Lasar – *див.* Лазар Баранович
Barbier, Antoine Alexandre (1765–1825) – 107, 440
Baronio, Cesare – *див.* Бароній, Цезар
Barssow, Antonius – *див.* Барсов, Антон Олексійович
Barthelemy, Jean Jacques (1716–1795) – 152
Basedovius, Johann Bernhard (1723–1790) – 224
Bassani (XVIII ст.) – 226
Batalden, Stephen K. (II пол. XX – поч. XXI ст.) – 627, 637
Batory, Stefan – *див.* Стефан Баторій
Baudelot de Dairval – *див.* Боделот Дерваль
Baudouin, Jean Jacques Etienne (?–1796) – 192
Bause, Theodor – *див.* Баузе, Теодор
Bayle, Pierre (1647–1706) – 160
Bays, Gilles – *див.* Бей, Жилль
Bazylewycz – *див.* Базилевич, Даниїл
Beaumarchais, Pierre Augustin Caron de (1732–1799) – 80
Beauplan, Guillaume Le Vasseur de (бл. 1595/1600–1673?) – 256
Bentkowski – *див.* Бентковський, Фелікс
Bergae, abb. – 226
Bergier, Nicolas Sylvestre (1718–1790) – 138
Berhus, Laurentius – 226
Bernier, François (1620/1625–1688) – 82
Beuplan – *див.* Beauplan, Guillaume Le Vasseur de
Beveregius, Guilelmo – *див.* Беверегій
Biener, Friedrich August (1787–1861) – 141, 286, 636
Bingham – *див.* Бінгам, Джозеф
Blanckaert / Blankaart, Steven (Blancard, Stephan; 1650–1702) – 58, 99, 301
Bogeng, Gustav Adolf Erich (1881–1960) – 74
Böhmer, Justus Henning (Boehmer; 1674–1749) – 85
Bohomolec, Franciszek (1720–1784) – 579

Boileau-Despréaux, Nikolá – *див.* Буало-Депрео, Нікола
Bollandus, Joann (1596–1665) – 200
Bonnet, Jacques (Bonnet-Bourdelot; 1644–1724) – 152
Borgia, Cesare (1475–1507) – 150
Bossuet, Jacques Bénigne – *див.* Боссюе, Жак-Бенін
Boudot, Jean (1651–1706) – 153
Bourdaloue – *див.* Бурдалу, Луї
Bourdelot, Pierre (Bonnet-Bourdelot; 1675–1708) – 152
Boutourlin – *див.* Бутурлін, Дмитро Петрович
Boyer, Abel (1664/1667–1729) 93, 498
Brandt, Enevold (1738–1772) 151
Branicka – *див.* Браницька, Олександра Василівна
Bratkowski, Daniel – *див.* Братковський, Данило
Braun, Joseph Adam (1712–1768) – 202
Breitkopf *див.* Брейткопф, Бернард Фрідріх
Brisson, Mathurin Jacques (1723–1806) – 108
Brosset, Mari Felisité (1802–1880) – 627
Brunet, Jacques Charles – *див.* Брюне, Жак Шарль
Buddei I. F. – *див.* Буддей, Йоганн Франц
Buffon – *див.* Леклерк де Бюффон, Жорж Луї
Buhle – *див.* Буле, Іван
Burette, Pierre Jean (1665–1747) – 164
Burg, Johann Friedrich (1689–1766) 44
Burja, Abel (1752–1816) – 224
Büsching A. F. – *див.* Бюшінг, Антон Фрідріх

Cagliostro – *див.* Каліостро
Calmet A. – *див.* Калмет, Антуан Августин
Campe, Joachim Heinrich (1746–1818) – 123
Caroline Mathilde (Кароліна Матільда Великобританська; королева датська та норвезька; 1751–1775) – 151
Cassianus, Johannes (бл. 360/365 – бл. 432/435) – 119
Caterina, Catharina, Catherine II – *див.* Катерина II
Cave, Guilielmus – *див.* Каве, Вільгельм
Cedrenus, Georgius – *див.* Кедрін, Георгій
Cezary, Franciszek młodszy (1660–1724) – 186
Chateaubriant, François René de (1768–1848) – 138
Chaudoir, Stanislas de, baron – *див.* Шодуар, Станіслав
Chaudon, Louis Mayeul – *див.* Шодон, Луї
Chelucci, Paolino (Paulinus à S. Josepho; 1682–1754) – 80
Chevigny, S. D. V. de (? – бл. 1713) – 154
Chwalewik, Edward (1873–1956) – 74
Chwostow D. I. – *див.* Хвостов, Дмитро Іванович
Cicero, Marcus Tullius – *див.* Цицерон, Марк Туллій
Clajus, Johannes (1535–1592) – 119
Claudy C. – *див.* Клаудій, Христофор Олександрович

Clemens Romanus (Clementis) – *див.* Климент I
Clericus, Johannes – *див.* Le Clerc, Jean
Crevier, Jean Baptiste Louis (1693–1765) – 82
Crusius, Christian August (1715–1775) – 194
Curtius Rufus, Quintus (I ст.) – 142
Czacki T. – *див.* Чацький, Тадеуш

D. D. A. – *див.* Дре дю Радьє, Жан Франсуа
Daignan, Guillaume (1732–1812) – 264
Danet, Pierre – *див.* Дане, П'єр
Danilevsky, Johann Lukianovitz (Данилевський, Іван Лук'янович; II пол. XVIII ст.) – 260
Danilovitz – *див.* Меншиков, Олександр Данилович
David (Dauid) – *див.* Давид, пророк
Dębołęcki, Wojciech – *див.* Демболецький, Войцех
Dechales, Claude François Milliet (De Chales; 1621–1678) – 119
Delille, Jacques (1738–1813) – 198
Delisle de Sales (Jean Baptiste Claude Isoard de Lisle; 1743–1816) – 150
Demetrius Syncellus (Georgius Syncellus? – *див.*) – 521
Demosthenes – *див.* Демосфен
Denisowicz, Hilarion – *див.* Іларіон Денисович
Dervail B. – *див.* Боделот Дерваль
Dieterich, Joann Christian (Dietrich; II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 260
Dilthey, Philipp Heinrich – *див.* Дільтей, Філіп Генріх
Dionysius Areopagitus – *див.* Діонісій Ареопагіт
Długosz, Jan – *див.* Длугош, Ян
Dobrovsky J. – *див.* Добровський, Йозеф
Dolgorouki, Jean; Dolgorukov, Ivan – *див.* Долгорукий, Іван Михайлович
Dreux du Radier, Jean François – *див.* Дре дю Радьє, Жан Франсуа
Dreyssig, Friedrich Wilhelm (Guillermo; Дрейсіг, Вільгельм Федорович; 1770–1819) – 268
Du Clot de la Vorze, Joseph François (1745–1821) – 123
Dufresne C. – *див.* Дюканж, Шарль
Du Resnel – *див.* Реснель
Durich, Fortunatus (1735–1802) – 108

Ekman, Carl Magnus (1712–1781) – 156
Erdmann, Johann Friedrich – *див.* Ердман, Іван
Ernesti, Johann August (1707–1781) – 85
Estienne, Henri (Stephanus, Henricus; 1528/1531–1598) – 80
Eugene de Savoie, prince (1663–1736) – 151
Eugenios Voulgaris – *див.* Євгеній (Булгаріс)
Euler, Leonard – *див.* Ейлер, Леонард
Eusebius Pamphili (Eusebius of Caesarea; бл. 263–339) – 119, 138, 320
Evers G. – *див.* Еверс, Йоганн Філіп Густав

Fabricius, Johann Albert – *див.* Фабріцій, Йоганн Альберт
Fenelon – *див.* Фенелон, Франсуа
Ferrand, Antoine François Claude (1751–1825) – 261
Fijalkowsky, Filip (XVIII ст.) – 186
Fischer, Johann Friedrich (1726–1799) – 82
Fogel, Chrétien Maurice (XVIII ст.) – 224
Foulis, Andrew (1712–1775) – 197
Foulis, Robert (1707–1776) – 197
Frank, Johann Peter – *див.* Франк, Йоганн Петер
Frederic I, Frederic II – *див.* Фрідріх II
Fridericus, Comitus de Nostitz (Nostitz-Rieneck, (Friedrich) Moritz / Marek Graf von; 1728–1796) – 264
Fritzsch – *див.* Фріч С.
Froben, Johann (бл. 1460–1527) – 179
Frontinus, Sextus Julius (бл. 40–103) – 185
Fuss, Nicolaus (1755–1826) – 247

Ganke I.; Ganke de Gankenstein – *див.* Ганке з Ганкенштейна
Gajewski, Jakub Cyrył (II пол. XVIII ст.) – 205
Gassendi, Pierre – *див.* Гассенді, П'єр
Geier, Martin (1614–1680) – 119
Gentzken, Friedrich (Gentzkenius Fr.; 1678–1757) – 84
Georgius Syncellus (середина VIII ст. – після 810) – 521
Geym, Johann – *див.* Гейм, Йоганн
Glass, Salomon (Glaß; 1593–1656) – 138
Glazenapp – *див.* Глазенапп, Марія
Glover, Philips (XVIII ст.) – 149
Göbel J. – *див.* Гебель Й.
Golitzyn – *див.* Голіцин, Олександр Миколайович
Grecz N. – *див.* Греч, Микола Іванович
Grellmann, Heinrich Moritz Gottlieb – *див.* Грелльман, Генріх Моріц Готліб
Grelot, Guillaume Joseph (бл. 1630–?) – 353
Groeff W. – *див.* Грофф, Вільгельм де
Grubissich, Clemente (1733–1773) – 163
Grunert, Johann Christian (XVIII ст.) – 225
Guarient, Ignatius Christophorus (XVII ст.) – 208, 539
Gumilevskij, Moisej – *див.* Моїсей (Гумілевський)
Günther, Christoph (XVII ст.) – 186
Guthrie, Matthew (Gutrie) – *див.* Гутрі, Маттей

Hadrianus (Publius Aelius Traianus Hadrianus; рим. імператор; 76–138) – 164, 185
Haine, Georg Christian (I пол. XVIII ст.) – 225
Hammond, Henry (1605–1660) – 119
Harles, Adolf Gottlieb Christoph (1738–1815) – 139
Harmenopul – *див.* Арменопул
Hee, Jørgen (1714–1788) – 151

Helmold (Helmoldus Bosoviensis; 1120–1177) – 139
Helvétius, Claude Adrien (Гельвецій; 1715–1771) – 153
Helwig, Christoph (Helvicus; 1581–1617) – 82
Herodian (Herodianus Historicus; бл. 170 – бл. 240) – 80
Heumann, Christoph August (1681–1764) – 142
Heym, Johann – *див.* Гейм, Йоганн
Hieronymus – *див.* Ієронім Стридонський
Hiltebrandt, Friedrich – *див.* Гільтебрандт, Федір Андрійович
Hippocrates – *див.* Гіппократ
Hobbes, Thomas (Hobbs; 1588–1679) – 84
Hofmann, Johann Jakob (1635–1706) – 139
Hollatz, David (Hollasius; 1648–1713) – 156
Hollmann, Samuel Christian (1696–1787) – 150
Homeros – *див.* Гомер
Horatius – *див.* Горацій
Hottinger, Johann Heinrich (1620–1667) – 139
Hübner, Martin Gabriel (XVII ст.) – 186
Huth, Johann Sigismund Gottfried (Huth M. [?]; 1763–1818) – 268
Hylzen J. A. – *див.* Гільзен, Ян Август

Igor Swiatoslawic – *див.* Ігор Святославич
Il'inski, Michael – *див.* Ільїнський, Михайло Іванович
Illinsky – 80
Illia Zakonnik – *див.* Ілля Муромець
Innocentius Poljansky – *див.* Інокентій (Полянський)
Ioakim – 103
Ioannes Scholasticus – *див.* Іоанн III Схоластик

Jacubowicz M. J. (Якубович, Максиміліан Юрійович; 1785–1853) – 691, 702
Jan Zemiski – *див.* Іоанн I Цимісхій
Janocki, Jan Daniel Andrzej (1720–1786) – 155
Jarosław Władimirowicz – *див.* Ярослав Володимирович Мудрий
Jarotsky J. – 120
Javorski, Stefan – *див.* Стефан (Яворський)
Jeronimus S. – *див.* Ієронім Стридонський
Jean, czar – *див.* Іван IV Васильович
Joannes Basilid II *див.* Іван IV Васильович
Joannes Casimirus rex – *див.* Ян II Казимир
Johann Jacob ? – 82
Johannes (XVIII ст.) – 194
Justinian I – *див.* Юстиніан I Великий
Justinus Martyr – *див.* Іустин, св.

Kaffka I. C. (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.) – 328
Kall, Abraham (Kallii M. A.; 1743–1821) – 224
Kalnofoyski, Athanasius – *див.* Афанасій Кальнофойський

Kant, Immanuel (1724–1804) 139
Karamzin *див.* Карамзін, Микола Михайлович
Kellner, Johann Otto (XVII–XVIII ст.) – 225
Keresturi, Francisco *див.* Керестурі, Франц Францович
Kiesow J. G. *див.* Кізов, Йоганн Георг
Kircher, Athanasius (1602 1680) 151, 164
Kitovitz C. – *див.* Китович, Костянтин
Kleczewski, Stanisław (?–1799) – 164
Klossius F. K. – *див.* Клоссіус, Вальтер Фрідріх
Kłossowski, Andrzej (1938–1997) – 109
Kohl, Johann Peter (1698–1778) – 582
Konissky, Georgii – *див.* Георгій (Конисський)
Kopitar W. – *див.* Копітар, Бартоломео
Köppen P. I. – *див.* Кеппен, Петро Іванович
Korb, Johann Georg – *див.* Корб, Йоганн Георг
Kossidus – *див.* Ross, Alexander
Kossow, Sylwestr – *див.* Сильвестр Косов
Krapf, Nikolaus Ambrosius (1720–1797) – 225
Krug Ph. – *див.* Круг, Йоганн Філіпп
Kubijovyc V. (Кубійович, Володимир Михайлович; 1900 1985) – 627
Kuntze, Edward (1880–1950) – 75
Kvostoff, Dmitrij *див.* Хвостов, Дмитро Іванович
Kwiatkowski, Kajetan (1770–1852) 142

L. – 640
Labanoff de Rostoff (Лобанов-Ростовський, Олександр Якович, князь; 1788–1866) – 146
Lacepede – *див.* Ласепед, Бернар Жермен Етьєн
Lagarde de – *див.* Лагарде
La Harpe / Laharpe – *див.* Лагарп, Жан Франсуа де
La Mettrie – *див.* Ламетрі, Жюльєн Офре де
La Motte – *див.* Ламотт, Антуан Удар де
Lange L. – *див.* Ланг, Лоренц
Langer, Karl Heinrich (Лангер, Карл Генріх; XVIII ст.) – 189, 196, 197
Lang, Joseph (Langius J.; бл. 1570–1615) – 142
Lapie, Pierre (1779–1850) – 122
Lavater – *див.* Лафатер, Йоганн Каспар
Lavrov, Joannes – *див.* Лавров, Іван
Le Clerc, Jean (Clericus Joannes; 1657–1736) – 85, 119
Le Clerc, Nicolas Gabriel – *див.* Леклерк, Нікола Габріель
Lelewel *див.* Лелевель, Йоахім
Leopold I (Габсбург; імператор Священної Римської імперії; 1640–1705) – 539
Lesage A. – *див.* Лесаж, Ален Рене
Lesur, Charles Louis (Lesure Ch.; 1770–1849) – 579
Leszczyc J. (псевдонім) – *див.* Siemieński, Jan
Levachoff / Lewachoff, comte – *див.* Левашов, Василь Васильович

Levachove, comtesse – *див.* Левашова, Євдокія Василівна
Levesque, Pierre Charles – *див.* Левек, П'єр Шарль
Licinia Eudocia – *див.* Ліцинія Євдоксія
Limborch, Philipp van (1633–1712) – 119
Limiers, Henri Philippe de (?–1725) – 154
Linde S. – *див.* Лінде, Самуель Богуміл
Linneus C. – *див.* Лінней, Карл
Lippoman J. – *див.* Ліпоман, Ян
Lisenko, Lisienko – *див.* Лисенко, Григорій Іванович
Locenius J. – *див.* Локценіус, Йоганн
Louis XVI – *див.* Людовик XVI
Lucian Samosatensis (Лукіан із Самосати; бл. 120/125 – після 180) – 139
Lucensij I. L. – 139
Luzac, Elie (1721–1796) – 153

M. A. J. S. D. – *див.* Sigaud de La Fond, Joseph Aignan
Machiavelli, Niccolo (Machiavel; Mackiavelli; 1469–1527) – 137, 150
Maire, Johann (?–1666) – 185
Malinowsky D. – *див.* Малиновський, Дмитро
Malte-Bruin – *див.* Мальт-Брен, Конрад
Malzev / Maltzeu, Laurentius (XVIII ст.) – 194
Mangelsdorf, Karl Ehregott (1748–1802) – 224
Marinelli-König, Gertraud (р. н. 1950) – 645
Marivaux, Pierre Carlet de Chamblain de (1688–1763) – 140
Marracci, Ludovico (1612–1700) – 84
Martialis, Marcus Valerius (Марціал; бл. 40 – бл. 104) – 139
Martini, Martino (1614–1661) – 138
Martinus – *див.* Мартин
Marulus, Marcus (Marulić, Marko; 1450–1524) – 56
Massillon – *див.* Масільйон, Жан Батіст
Massuet, Pierre (1698–1776) – 151, 154
Matthaei, Christian Friedrich de – *див.* Маттеї, Хрістіан Фрідріх
Maupertuis P. – *див.* Мопертюї, П'єр Луї Моро де
Maximovicz – *див.* Максимович, Михайло
Mayerberg, Augustin baron de (Meyer von Meyerberg, Augustin; Augustin freiherr von Meyerberg; 1612–1688) – 579
Medici – 150
Mendelson, Moses – *див.* Мендельсон, Мозес
Merkus, Hendrick (Henricus; поч. XVIII ст. – перед 1776) – 150, 441
Mesomedes (II ст.) – 164
Methodius – *див.* Мефодій (Смирнов)
Michaud L. G. – *див.* Мішо, Луї Габріель
Milliet de Chales – *див.* Dechales, Claude François Milliet
Millot, Claude François Xavier (Мілло; 1726–1785) – 445
Mirabeau – *див.* Мірабо, Оноре Габріель Рікетті де
Moisej (Gumilevskij) – *див.* Моїсей (Гумілевський)

Montesquieu – *див.* Монтеск'є, Шарль Луї
Moreri, Louis *див* Морері, Луї
Morgenstern K. – *див.* Моргенштерн, Карл
Mosheim – *див.* Мосгейм, Иоганн Лоренц
Moses – *див.* Моїсей (Гумілевський)
Muirhead, George (1715–1773) – 197
Munter, Balthasar (1735–1793) 151
Musschenbroek, Petrus van (Mussenbrock, 1692–1761) – 154

N. N. (II пол. XVIII ст.) – 580
N. N. (поч. XIX ст.) – 534
Naruszewicz (Naruszevicz) A. – *див.* Нарушевич, Адам Станіслав
Necker, Jacques (Неккер, Жак; 1732–1804) – 153
Nestor – *див.* Нестор Літописець
Nicon – *див.* Никон
Niemcewicz J. U. – *див.* Немцевич, Юліан Урсин
Nikiphor (Νικηφοροζ) – *див.* Никифор (Феотокі, Миколай)
Nizzoli, Mario (Nizolius, Marius; 1498–1566) – 85
Nowikow N. – *див.* Новиков, Микола Іванович
Nyon (кінець XVIII – поч. XIX ст.) – 261

Ocellus Lucanus (Оцелл Лукан Піфагорієць; V ст. до н. е.) – 149
Ogiński, Michał Kleofas, książe (1765 1833) 128
Okulow / Ocoulow, Alexis – *див.* Окулов, Олексій Матвійович
Olizar, Gustaw – *див.* Олізар, Густав
Ossoliński I. – *див.* Осссолінський, Юзеф Максиміліан
Ovidius Naso P. – *див.* Овідій

Pacifico, Antonio – *див.* Пачифіко, Антоніо
Padurra, Tymko – *див.* Падура, Тимофій
Panckoucke, Charles Louis Fleury (1780–1844) – 102
Patin, Charles (1633–1693) – 154
Paulinus à S. Josepho Lucensis – *див.* Chelucci, Paolino
Paulus Jovius (Paolo Giovio; Paulo Jovio; 1483–1552) – 296, 297
Paulus Primus – *див.* Павло I
Paulus St. Thebaeus – *див.* Павло Фівейський
Peignot, Gabriel (1767–1849) – 108
Pfeiffer, August (1640–1698) – 82, 84, 186
Pindaros – *див.* Піндар
Pissot, Noël Jacques (1724?–1804) – 441
Platon – *див.* Платон
Plenck, Joseph Jacob von – *див.* Пленк, Йосиф Якоб
Plutarch (Plutarque) – *див.* Плутарх
Polignac, Melchior de (1661–1741) – 154
Poljansky, Innocentius – *див.* Інокентій (Полянський)
Polybius (Полібій; 204–122 до н. е.) – 153, 185

Ponomarew, Matth. – *див.* Пономарьов, Матвій Петрович
Pope, Alexander – *див.* Поуп, Олександр
Popma, Ausonius van (1563–1613) – 82
Popov, Gerasim (XVIII ст.) – 194
Potemkin-Tauriczesky – *див.* Потьомкін, Григорій Олександрович
Procopovicz, Theophanus – *див.* Феофан (Прокопович)
Protasov, Simeon – *див.* Προτασοβ Σ.
Protopopov, Basilius – *див.* Протопопов, Василь Михайлович
Purgold, Johann (XVIII ст.) – 202

Quintilianus, Marcus Fabius (Квінтіліан, Марк Фабій; бл. 35 – бл. 96/100) – 82

Rr. – *див.* Řehoř, František
Radcliffe (Radklph Endworth) – 139
Razoumoffsky, Alexis de, comte (Розумовський, Олексій Григорович, граф; 1709–1771) – 75, 262
Rechenberg, Adam (1642–1721) – 108
Řehoř, František (Rehor; 1857–1899) – 637
Reichel, Johann Gottfried – *див.* Рейхель, Йоганн Готфрід
Rejnal – *див.* Reynal
Renner, Teobald (1779–1850) – 264
Reuss, Ferdinand Friedrich von (Reuß; Рейсс, Федір Федорович; 1778–1852) – 268
Reynal, Guillaume Thomas François (1713–1796) – 108, 139
Ribera, Bernard (кінець XVII – I пол. XVIII ст.) – 142
Richard, Charles Louis (1711–1794) – 87
Richmann, Georg Wilhelm – *див.* Ріхман, Георг Вільгельм
Ridiger P. – *див.* Рідігер, Хрістіан
Rieger, Matthaeus (XVIII ст.) – 225
Risenko, Basil – *див.* Різенко, Василь Павлович
Romancoff N. de – *див.* Рум'янцев, Микола Петрович
Ronca, Louis de *див.* Ронка, Луї
Rosinus, Johannes (1551–1626) – 139
Ross, Alexander (Kossidus [?]; 1591–1654) – 119
Rossowski, Jan (?–1633/1634) – 163
Rost, Johann Joachim Julius – *див.* Рост, Іван Якимович
Rousseau, Jean Jacques – *див.* Руссо, Жан Жак
Rozenkampf G. A. – *див.* Розенкампф, Густав Андрійович
Rozumowski, Alexij Hryhoriewicz – *див.* Razoumoffsky, Alexis de
Ruban (II пол. XVIII ст.) – 248
Rüdiger – *див.* Рідігер, Хрістіан
Rudykowskij, Eustathii – *див.* Рудиковський, Євстафій Петрович
Rumiancow, Piotr Alexandrowicz – *див.* Рум'янцев, Петро Олександрович
Rumpius, Gerhard Wilhelm (XVIII ст.) – 187
Rurik – *див.* Рюрик
Rydzewski, Wawrzyniec (1716–1765) – 151
Rzewuski, Henryk – *див.* Жевуський, Генрік

Sacken – *див.* Остен-Сакен, Фабіан Вільгельмович
Saint-Martin, Jean – *див.* Сен-Мартен, Антуан Жан де
Sallustius Crispus, Gaius – *див.* Саллюстій Кріспе, Гай
Scapula, Johann (бл. 1540 – бл. 1600) – 137
Scarga, Piotr – *див.* Скарга, Петро
Sceremettoff N. P. – *див.* Шереметєв, Микола Петрович
Schaden, Johann Mattias – *див.* Шаден, Йоганн Матіас
Schlözer A. – *див.* Шльоцер, Август Людвіг
Schlözer, Christian – *див.* Шльоцер, Хрістіан
Schmidt, Friedrich – *див.* Шмідт, Фрідріх Андрійович
Scholasticus, Ioannes – *див.* Іоанн III Схоластик
Schott P. G. – *див.* Шотт, Каспар
Schrevel, Cornelis (1608–1644) – 163
Schwan, Christian Friedrich (1733–1815) – 243
Scott, Walter – *див.* Скотт, Вальтер
Scriverius, Petrus (Schrijver / Schryver, Peter; 1576–1660) – 185
Scylitza, Johannes (XI – поч. XII ст.) – 156
Seider, Fridrich Samuel (Seyder; Зейдер, Федір Миколайович; пастор; 1766/1771–1834) – 249
Seiler, Georg Friedrich (1733–1807) – 123
Sellij A. B. – *див.* Никодим (Селлій)
Shaudon L. M. (помилково) – *див.* Шодон, Луї
Siemieński, Jan (Leszczyc J. (псевдонім); XIX – поч. XX ст.) – 112
Sigaud de La Fond, Joseph Aignan (A. J. S. D.; 1730–1810) – 154
Sigonio, Carlo (1524–1584) – 139
Silvestrus (Сильвестр (Лебединський, Петро); архієп. астраханський; ?–1808) – 121
Sineus (Синеус, легендарний брат Рюрика; ?–864) – 103
Sithmann, Johann (Sittman; 1602–1666) – 119
Skiadan, Michail Ivanovicz – *див.* Скіадан, Михайло Іванович
Ślisz, Andrzej (1929–2001) – 113
Snieguireff – *див.* Снєгірьов, Іван Михайлович
Sochatzky – *див.* Сохацький, Павло Афанасійович
Sohm P. (II пол. XVIII – поч. XIX ст.) – 249
Sokolsky – 194
Sołtyk – *див.* Солтик, Роман
Staël (Madame de Staël; Anne Louise Germaine baronne de Staël-Holstein; 1766–1817) – 154
Stanisław August – *див.* Станіслав Август Понятовський
Stavrov, Ivan – *див.* Ставров, Іван
Stephanus, Henricus – *див.* Estienne, Henri
Stock, Christian (1672–1733) – 225
Stolypin – *див.* Столипін
Strahl, Philipp – *див.* Штраль, Філіпп
Strauss, Antoine (Strauß; кінець XVIII – I пол. XIX ст.) – 280
Stritter, Johann Gotthelf – *див.* Штріттер, Йоганн Готгельф

Stroganoff A. de (Строганов, Олександр Сергійович, граф; 1733–1811) – 74
Strube de Pyrmont, Friedrich Heinrich (Stroube de Pirmont) – *див.* Штрубе де Пірмонт, Фрідріх Генріх
Struensee, Johann Friedrich von (1737–1772) – 151
Sulpicius Severus – *див.* Сульпицій Север
Svetuschkin – *див.* Свєтушкін А. А.
Swiatoslaf – *див.* Святослав Ігорович
Swidziński, Konstanty – *див.* Свідзінський, Костянтин
Syncellus – *див.* Georgius Syncellus

Tatischtschew, Petrus Alexiadae – *див.* Татіщев, Петро Олексійович
Theophanes Confessor (Феофан Сповідник; бл. 760–817/818) – 153
Theophanus Procopovicz – *див.* Феофан (Прокопович)
Theophylactus Simocattes (Theophylact Simocatta; 580-ті? – після 641) – 153, 162
Thorman C. T. (I пол. XIX ст.) – 344
Thysius, Antoine (1603–1665) – 155
Terentius Afer, Publius (Terence; 195/185–159 до н. е.) – 139
Tolstoj Th. de – *див.* Толстой, Федір Андрійович
Tossanus, Paul (Toussain; Tossianus; 1572–1634) – 176
Trediakoffski, Basili – *див.* Тредіаковський, Василь Кирилович
Trembecki, Stanisław – *див.* Трембецький, Станіслав
Tretiakow, Joann – *див.* Третьяков, Іван Андрійович
Trogus, Pompeius (I ст. до н. е. – I ст. н. е.) – 187
Trouvor – *див.* Трувор
Trublet, Nicolas Charles Joseph – *див.* Трюбле, Нікола Шарль Жозеф
Tsarski – *див.* Царський, Іван Микитович

Ungern-Sternberg W. – *див.* Унгерн-Штернберг, Вольдемар фон
Ursin, Johann Heinrich (1608–1667) – 138

Vaeck, Alardus (1591–1653) – 140
Valch I. – *див.* Walch, Johann Georg
Valerius Maximus (I ст. до н. е. – I ст. н. е.) – 84, 155
Vapereau, Louis Gustave (1819–1906) – 645
Vegetius Renatus, Flavius (IV ст.) – 185
Vence, Henri François de (бл. 1676–1749) – 122
Vergilius – *див.* Вергілій Марон, Публій
Vergilius, Polydorus (1470–1555) – 138
Vieira, Antonio – *див.* Вієйра, Антоніо
Vinogradsky, Augustinus – *див.* Августин (Виноградський)
Vodopianove – *див.* Водоп'янов, Микита Дмитрович
Voisin, Joseph de (Voisen; 1610–1685) – 119
Voltaire – *див.* Вольтер
Voskresensky, Bas. – *див.* Воскресенський, Василь
Voss, Gerard Johann (Vossius G. J.; 1577–1649) – 84
Voulgaris, Eugenios – *див.* Євгеній (Булгаріс)

Wachenius, Piotr (бл. 1550 – бл. 1612?) – 105
Waesbergius, Janssonius (XVII–XVIII ст.) – 187
Waga, Teodor (Szymon; 1739–1801) – 149
Walch, Johann Georg (1693–1775) – 108
Wierzbowski, Teodor Feliks (1853–1923) – 76
Wieschnjacove, Serge – *див.* Вешняков, Сергій
Winkler, Johann Heinrich (1703–1770) – 85
Wirgilius – *див.* Вергілій Марон, Публій
Wladimir – *див.* Володимир I Святославич
Władysław IV Waza (король польський і вел. князь литовський, король шведський, вел. князь моск.; 1595–1648) – 142
Wulffert, Alexander von (Wulffort; Вульферт, Олександр Євстафійович; 1790–1855) – 144
Wyttenbach, Daniel (1706–1779) – 85

Załuski, Józef Andrzej – *див.* Залуський, Юзеф Анджей
Zamoyski, Jan – *див.* Замойський, Ян
Zass M., von (Saß; поч. XIX ст.) – 328, 719
Zawadski – *див.* Завадський, Юзеф
Zeitler, Christoph Andreas (1689–1718) – 225
Zemiski, Jan – *див.* Іоанн I Цимісхій
Zernikaw – *див.* Адам Чернігівський
Zierlein W. K. – 151
Żygmunt III – *див.* Сигізмунд III Ваза

ДОДАТКИ

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

альм. – альманах
арк. – аркуш
архієп. – архієпископ
б. г. – без года
б. м. – без места издания
бібл. – бібліотечний, -а, -і
бібліогр. – бібліографічний, -а, -і
бібліол. – бібліологічні
б-ка – бібліотека
бл. – близько
богосл. – богословский, -ая, -ие
в., вв. – век, века
вар. – варіант
вед. – ведомости
вел. – великий, -а
Веч. – Вечірній
вид-во – видавництво
вип. – випуск
випр. – виправлення
відб. – відбиток
вказ. – вказано
врем. – временный, -ая
вып. – выпуск
г. – год, город
ген. – генерал
гл. – глава
гос. – государственный, -ая, -ые
гр. – 1) граф, 2) греческий, грецька
губ. – губернатор, губернские
дек. – декабрь
деф. – дефект
дж. – джерело
див. – дивись
Дн. – Дніпропетровськ
дод. – додаток, -ковий
докл. – доклад
доп. – 1) доповідь, 2) дополнение
допов. – доповнення
д-р – доктор
др. – другие
древн. – древности, древняя
друк. – друкарня, друкований
духов. – духовний, -а, -і
е. и. в. – его (ее) императорское величество
енцикл. – енциклопедія
еп. – епископ
єп. – єпископ
зап. – записки
зб. – збірник
зв. – зворот
зн. – знизу
изв. – известия
изд. – издание
изд-во – издательство
ил. – иллюстрация
имп. – император, императорский, -ая
ин-т – институт

испр. – исправление
исслед. – исследование
іл. – ілюстрація
ім. – імені
ін-т – інститут
К. – Київ
канд. – кандидат
киев. – киевский, -ая, -ие
кн. – книга
конф. – конференція
крат. – краткий, -ая, -ие
культ. – культурно
Л. – Ленінград
л. – лист
лат. – латинська
лет. – летопись
лит. – литература, -ный, -ная
літ. – література, -ний, -на
М. – Москва
м. – 1) місто, 2) мова
митр. – митрополит
моск. – московский, -ая, -ие
муз. – музична, музыкальная
назв. – название
наук. – науковий, -а, -і
науч. – научный, -ая, -ые
нем. – немецкий
нім. – німецька
обкл. – обкладинка
о-во – общество
од. – одиниця
окр. – окремий, -а, -і
окт. – октябрь
оп. – 1) опись, 2) описание
отд. – отдел
отд-е – отделение
паг. – пагінація
Пб., Пг. – Петербург, Петроград
пер. – переклад, перевод
перекр. – перекреслено
пл. – план
пол. – половина
портр. – портрет
поч. – початок
пр. – 1) праці, 2) примірник
прав. – праворуч
правосл. – православний, -а
преосв. – преосвященный
приб. – прибавление
прил. – приложение
прим. – примечание
приміт. – примітки
припл. – приплетено
публ. – публичный, публічна
р. н. – рік народження
ред. – редактор, редакція
реф. – реферат
рец. – рецензія
рим. – римський, -а
рос. – російський, -а, -і
рукоп. – рукопис
рус. – русский, -ая, -ие
с. – сторінка, страница
сб. – сборник
св. – святой, священный
Сев. – Северная
сельск. – сельский, -ие
сер. – 1) серия, серія; 2) середина
сигн. – сигнатура
см – сантиметр
см. – смотри
собр. – собрание
соврем. – современный, -ая
сокр. – сокращение
сост. – составитель
соч. – сочинение
СПб. – Санкт-Петербург
спр. – справа
ст. – 1) стаття, 2) століття

стб.	– столбец
т.	– том
т-во	– товариство
тип.	– типография
тисн.	– тиснення
тр.	– труды
укр.	– украинский, українська
ун-т	– університет
упоряд.	– упорядник
учен.	– ученый, -ые
ф.	– фонд
фр.	– французский, французька
Х.	– Харків
христ.	– христианский, -ая, -ое
ч.	– часть
чт.	– чтения
шп.	– шпальти
яз.	– язык
c.	– centum anni
cm	– centi-meter
col.	– columna
etc.	– et cetera
f.	– folium
ibid.	– ibidem
p.	– pagina
S.	– Seite
sign.	– signatura
v.	– volume

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ БІБЛІОТЕК, МУЗЕЇВ, АРХІВІВ, ТОВАРИСТВ, ДУХОВНИХ УСТАНОВ, ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

БАН	–	Бібліотека Російської Академії наук (Санкт-Петербург)
БНП	–	Бібліотека Ніжинського пединституту ім. М. В. Гоголя
ВБУ	–	Всенародна бібліотека України (нині – НБУВ)
ГИБУ	–	див. ДІБУ
ДАВО	–	Державний архів Воронезької області
ДАК	–	Державний архів Києва
ДІБУ	–	Державна історична бібліотека України (нині – Національна історична бібліотека України)
ДІМ ВПД	–	Державний історичний музей, відділ письмових джерел (Москва)
ДМКУ	–	Державний музей книги і друкарства України (Київ)
Дн. ІМ	–	Дніпропетровський історичний музей
Дн. ОНБ	–	Дніпропетровська обласна наукова бібліотека
ДПІБ	–	Державна публічна історична бібліотека (Москва)
ЖОКМ	–	Житомирський обласний краєзнавчий музей
ЗНБ ВДУ	–	Зональна наукова бібліотека Воронезького державного університету
ИОНЛ	–	Историческое общество Нестора-Летописца (Киев)
ІЛ НАНУ	–	Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України
ІНО	–	Інститут народної освіти
ІРЛІ ВР	–	Інститут російської літератури Російської академії наук (Пушкінський Дім), відділ рукописів (Санкт-Петербург)
КДА	–	Київська духовна академія

КДС	–	Київська духовна семінарія
КирОУНБ	–	Кировська обласна універсальна наукова бібліотека ім. А. І. Герцена
КМА	–	Києво-Могилянська академія
КПЛ	–	Києво-Печерська лавра
КСС	–	Києво-Софійський собор
МДУ	–	Наукова бібліотека Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова
НБУВ	–	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
НБУВ ВК	–	НБУВ, відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій
НБУВ ВМ	–	НБУВ, відділ формування музичного фонду
НБУВ ВС	–	НБУВ, відділ стародруків та рідкісних видань
НБУВ ДБО	–	НБУВ, відділ довідково-бібліографічного обслуговування
НБУВ ЗФ	–	НБУВ, загальний фонд
НБУВ ІР	–	НБУВ, Інститут рукопису
НПБУ	–	Національна Парламентська бібліотека України
ОДНБ	–	Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького (нині – Одеська національна наукова бібліотека ім. М. Горького)
ОИДР	–	Общество истории и древностей российских при Московском университете
ОЛДП	–	Общество любителей древней письменности
ООИД	–	Одесское общество истории и древностей
ОРЯС	–	Отделение русского языка и словесности Имп. Академии наук (Санкт-Петербург)
РДАДА	–	Російський державний архів давніх актів
РДБ	–	Російська державна бібліотека (попередні назви: Рум'янцевський музей, Державна бібліотека СРСР ім. В. І. Леніна, Москва)
РДБ НДВР	–	РДБ, науково-дослідний відділ рукописів
РДІА	–	Російський державний історичний архів (Санкт-Петербург)
РНБ	–	Російська національна бібліотека (попередні назви: Імператорська публічна бібліотека, Державна бібліотека ім. М. Є. Салтикова-Щедріна, Санкт-Петербург)
РНБ ВРРК	–	РНБ, відділ рукописів і рідкісних видань
СПб ВА РАН	–	Санкт-Петербурзьке відділення Архіву Російської академії наук
СПб ВІІ РАН	–	Санкт-Петербурзьке відділення Інституту історії Російської академії наук. Архів
СПб ДУ	–	Наукова бібліотека Санкт-Петербурзького державного університету
УСВ	–	Університет святого Володимира
ХДНБ	–	Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка
ЦДАМЛМ	–	Центральний державний архів-музей літератури та мистецтва України
ЦДІАК України	–	Центральний державний історичний архів України в місті Києві
ЦНБ ХНУ ВР	–	Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, відділ колекцій рідкісних видань і рукописів

ЯІАМЗ – Наукова бібліотека Ярославського історико-архітектурного музея-заповідника

СПИСОК ВИДАНЬ, ПОСИЛАННЯ НА ЯКІ ПОДАЮТЬСЯ СКОРОЧЕНО

ББС – Махновець Л. Є. Українські письменники: Біобібліогр. словник. – К., 1960.

БРЭ – Большая российская энциклопедия.

БСЭ – Большая советская энциклопедия.

ЖМНП – Журнал Министерства народного просвещения.

ЗНТШ – Записки наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка.

КБУВ – Каталог книг библиотеки имп. университета св. Владимира. – К., 1855–1858.

КК – Каталог книг 1826–1917 гг. / Гос. ист. б-ка Украины. – К., 1991.

КРКГП – Каталог русской книги гражданской печати 1708–1825 гг. / ГИБУ; Сост.: Г. Е. Олифанова, Л. И. Горулько. – К., 1974.

НЭСБЭ – Новый энциклопедический словарь. – СПб.; Лейпциг: Изд-во Ф. А. Брокгауза, И. А. Эфрона, 1911–1916. – Т. 1–28.

РАП – Русские анонимные и подписанные псевдонимами произведения печати (1801–1926): Библиогр. указатель. – Л., 1977. – Вып. 1–3.

СИЭ – Советская историческая энциклопедия.

СК – Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века. 1725–1800 / Гос. Б-ка СССР им. В. И. Ленина. – М., 1962–1967. – Т. 1–6.

СК 1 – Сводный каталог русской книги. 1801–1825 / Ответств. ред. И. М. Полонская. – М.: РГБ, изд-во «Пашков дом», 2001. – Т. 1: А – Д.

СКИ – Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в России в XVIII веке. 1701–1800. – Л.: Наука, ЛО, 1984–1986. – Т. 1–3.

СКИМ – Сводный каталог инкунабулов московских библиотек, архивов и музеев / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина. – М., 1988.

СК КПЛ – Систематический каталог книг библиотеки Киево-Печерской лавры / Сост. Михаил. – К., 1908. – Т. 1–2.

СК (р) – Сводный каталог русской книги. 1801–1825. – М.: РГБ. – Т. 2: Е – К (рукопись).

СКРНЗП – Сводный каталог русской нелегальной и запрещенной печати XIX века. – М., 1971.

СКСИР – Сводный каталог сериальных изданий России (1801–1825) / Сост.: А. Р. Румянцев и др. – СПб.: Изд-во РНБ, 1997. – Т. 1; 2000. – Т. 2.

ТОДРЛ – Труды Отделения древней русской литературы имп. Академии наук.

УС ГПБ	–	Учетный список собрания инкунабулов Государственной публичной библиотеки им. М. Е. Салтыкова-Щедрина / Сост. Л. А. Колга. – Л., 1981. – Вып. 1.
ЭСБЭ	–	Энциклопедический словарь. – СПб.; Лейпциг: Изд-во Ф. А. Брокгауза, И. А. Эфрона, 1890–1904.– Т. 1–82.
GW	–	Gesamtkatalog der Wiegendrucke. – Leipzig, 1925–1940.
NUC	–	The National Union Catalog: A Cumulative Author List Representing Library of Congress Printed Cards and Titles Reported by Other American Libraries. – Totowa; New Jersey, 1966–1978.
Белокуров	–	Белокуров С. А. Указатель ко всем периодическим изданиям Общества истории и древностей российских при имп. Московском университете. 1815–1883. – М., 1883.
Биография	–	Биография Евгения, митрополита Киевского 1835 года // Евгений. Словарь русских светских писателей. – М., 1845. – С. 1–17.
Битовт	–	Битовт Ю. Ю. Редкие русские книги и летучие издания XVIII в. – М., 1905.
Булич	–	Булич С. К. Очерк истории языкознания в России (XVIII в. – 1825 г.). – СПб., 1904.
Бурцев	–	Бурцев А. Е. Обстоятельное библиографическое описание редких и замечательных книг, брошюр, художественных изданий, старых и новых рукописей, гравюр, грамот, портретов, лубочных картинок, указов и разных летучих листов, с пояснительными замечаниями и полными перепечатками более редких книг и др. библиографических материалов. – СПб., 1901. – Т. 3– 7.
Варварич	–	Славянские книги кирилловской печати XVII–XX вв.: Каталог книг, изданных в Киево-Печерской лавре / ГИБУ; Сост. Варварич Г. Е. – К., 1981.
Воскресенский	–	Кириллические издания старообрядческих типографий конца XVIII – XIX века: Каталог / Сост.: Воскресенский А. В. – Л.: Изд-во ЛУ, 1991.
Гаврилов	–	Гаврилов А. В. Очерк истории С.-Петербургской синодальной типографии (1711–1839). – СПб., 1911. – Вып. 1.
Геннади	–	Геннади Г. Н. Справочный словарь о русских писателях и ученых, умерших в XVIII и XIX ст., и список русских книг с 1725 по 1825 год. – Берлин; М., 1876. – Т. 1.
Гончарук	–	Вітчизняні стародруки у зібранні Державного музею книги і друкарства УРСР: Каталог / Упоряд.: Гончарук В. М. – К., 1991.
Горфункель	–	Горфункель А. Х. Каталог книг кирилловской печати 16–17 в. – Л., 1970.
Губерти	–	Губерти Н. В. Материалы для русской библиографии. Хронологическое обозрение редких и замечательных русских книг XVIII ст., напечатанных в России гражданским шрифтом. 1725–1800. – М., 1878–1891. – Вып. 1– 3.
Евг. сб.	–	Ивановский А. Д. Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. – СПб., 1871. – (Евгениевский сборник).

Запаско, Ісаєвич	–	Запаско Я. П., Ісаєвич Я. Д. Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів: Вища школа, 1981. – Кн. 1; 1984. – Кн. 1–2.
Зданевич	–	Зданевич Б. І. Каталог інкунабул. – К., 1974.
Зернова	–	Зернова А. С. Книги кирилловской печати, изданные в Москве в XVI–XVII веках: Сводный каталог. – М., 1958.
Иванов	–	Иванов А. И. Литературное наследие Максима Грека: Характеристика, атрибуции, библиография. – Л., 1969.
Каменева, Гусева	–	Каменева Т. Н., Гусева А. А. Украинские книги кирилловской печати XVI–XVIII: Каталог изданий, хранящихся в Гос. Б-ке СССР им. В. И. Ленина. – М., 1978. – Вып. 1.
Каратаев	–	Каратаев И. Описание славянорусских книг, напечатанных кирилловскими буквами. – СПб., 1883. – Т. 1.
Кауфман	–	Кауфман И. М. Русские биографические и библиографические словари. – М., 1955.
Клевенский	–	Клевенский М. М. и др. Русская подпольная и зарубежная печать. – М., 1935.
Клепиков 1	–	Клепиков С. А. Филиграни и штемпели на бумаге русского и иностранного производства XVIII–XX века. – М., 1959.
Клепиков 2	–	Клепиков С. А. Филиграни на бумаге русского производства XVIII – начала XX века. – М., 1978.
Колесник	–	Колесник И. И. Развитие историографической мысли в России XVIII – первой половины XIX века. – Дн., 1990.
Крыловский	–	Крыловский А. С. Систематический каталог книг библиотеки Киевской духовной академии. – К., 1892–1912.
Лауцявичюс	–	Лауцявичюс Э. Бумага в Литве в XV–XVIII вв. – Вильнюс, 1979.
Лекишвили	–	Лекишвили С. С. Евгений Болховитинов и вопросы древнегрузинской культуры и истории // Памятники культуры. Новые открытия: Ежегодник 1983. – Л., 1985.
Лисовский	–	Лисовский Н. М. Список изданий вышедших из типографии Глазуновых за сто лет ея существования в связи с развитием их книгоиздательства 1803–1903. – СПб., 1903.
Маслов	–	Маслов С. І. Етюди з історії стародруків. – К., 1928. – Вип. 11–12.
Німчук	–	Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською. – К., 1980.
Ольхин	–	Ольхин М. Д. Систематический реестр русским книгам с 1831 по 1836 год. – СПб., 1856.
Остроглазов	–	Остроглазов И. М. Книжные редкости. – М., 1892.
Петров 1	–	Петров С. О. Книги гражданской печати XVIII века. – К., 1956.
Петров 2	–	Петров С. О. Книги первой четверти XIX века. – К., 1961.
Петров 3	–	Петров С. О. Книги гражданського друку, видані на Україні. XVIII – перша половина XIX століття: Каталог. – Х., 1971.
Петров, Брюк, Золотарь	–	Петров С. О., Бирюк Я. Д., Золотарь Т. П. Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв.: Описание книг, хранящихся в Гос. публ. б-ке АН УССР. – К., 1958.

Плав.	–	Роспись российским книгам для чтения из библиотеки В. Плавильщикова, систематическим порядком расположенная / Сост. В. Г. Анастасевич. – СПб., 1820.
Полетаев	–	Полетаев Н. И. Труды митрополита Киевского Евгения Болховитинова по истории русской церкви. – Казань, 1889.
Пономарев	–	Пономарев С. И. Материалы для биографии митрополита Евгения: Хронологический список всех сочинений и переводов митр. Евгения, как помещенных в журналах, так и отдельно изданных, а также изданий, им совершенных // Тр. КДА. – 1867. – № 8.
Родосский	–	Родосский А. С. Описание книг гражданской печати XVIII столетия, хранящихся в библиотеке Санкт-Петербургской духовной академии. – СПб., 1899.
Семенников 1	–	Семенников В. П. Библиографический список книг, напечатанных в провинции со времени возникновения гражданских типографий по 1807 год. – СПб., 1912.
Семенников 2	–	Семенников В. П. Книгоиздательская деятельность Н. И. Новикова и Типографической компании. – Пб., 1921.
Смирдин	–	Роспись российским книгам для чтения из библиотеки Александра Смирдина, систематическим порядком расположенная / Сост. В. Г. Анастасевич. – СПб., 1828.
Смирнов	–	Библиографические материалы: Описание книг, брошюр и статей исторической библиотеки сенатора Н. П. Смирнова. – СПб., 1898.
Смирнов-Сокольский	–	Смирнов-Сокольский Н. Моя библиотека: Библиогр. описание. – В 2-х т. – М., 1969.
Собко	–	Собко Н. Русские и славянские календари и месяцесловы за 100 лет (1725–1825). – Берлин, 1880.
Соп.	–	Сопиков В. С. Опыт российской библиографии. – СПб., 1813–1821. – Ч. 1–5.
Список ОИДР	–	Список печатным книгам, рукописям, медалям, монетам и вещам различным, принадлежащим Обществу истории и древностей российских, состоящему при имп. Московском университете. – М., 1827.
Титов	–	Титов Ф. И. Киевская академия в эпоху реформ. (1796–1819). – К., 1912. – Вып. 2.
Тихонравов	–	Тихонравов Н. С. Русская литература XVIII и XIX вв. // Тихонравов Н. С. Сочинения. – М., 1898. – Т. 3. Ч. 1.
Тітов	–	Тітов Хв. І. Матеріали для історії книжкової справи на Вкраїні в XVI–XVIII вв.: Всезбірка передмов до стародруків. – К., 1924.
Федосова	–	Евфимий Алексеевич Болховитинов (1767–1837): Труды и литература о нем в фондах библиотеки Воронежского университета: Каталог / Сост. Н. М. Федосова. – Воронеж, 1992.
Ценз.	–	Цензурная ведомость 1786–1788 годов / Сост. С. Смирнов // Осмнадцатый век. – М., 1868. – Кн. 1.
Чертков	–	Всеобщая библиотека России или Каталог книг для изучения

нашего отечества во всех отношениях и подробностях, собранных А. Д. Чертковым. – М., 1863. – Изд. 2-е, испр. и слишком вдвое умнож. – М., 1863. – Отд. 1.

Чириков – Чириков Г. С. Указатель книг и брошюр, напечатанных в Харькове с 1805 по 1879 год. – Х., 1890.

Чтения – Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Киевского Евгения. С приложениями. – СПб., 1868. – (Сб. ОРЯС. – Т. 5. – Вып. 1).

Шибанов – Антикварная книжная торговля П. Шибанова. – М., 1891–1911. – Вып. 20-158.

Шмурло 1 – Шмурло Е. Ф. Библиографический список литературных трудов Киевского митрополита Евгения Болховитинова. – СПб., 1888.

Шмурло 2 – Шмурло Е. Ф. Митрополит Евгений как ученый: Ранние годы жизни. 1767–1804. – СПб., 1888.

Barbier – Barbier A. A. Dictionnaire des ouvrages anonymes. – Paris, 1882. – T. 1–4.

Brunet – Brunet J. Ch. Manuel du libraire et de l'amateurde livres. – Paris, 1844.

Cat. gen. – Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale. – Paris, 1929–1931. – V. 45, 51.

Dufrenoy – Dufrenoy M. L. L'Orient romanesque en France. 1704–1789. – Montreal, 1946–1947. – V. 1–2.

Estreicher – Estreicher K. Bibliografia Polska. – Kraków, 1882–1934. – Cz. 2. – T. 1–30.

Fessenko – Fessenko T. Eighteenth century Russian publications in the Library of Congress: A catalog. – Washington, 1961.

Graesse – Graessé I. G. T. Tresor de livres rares et precieux, ou Nouveau dictionnaire bibliographique. – Dresde; Génève; Paris, 1861. – T. 2.

ЗМІСТ

МИТРОПОЛИТ ЄВГЕНІЙ (Є. О. БОЛХОВІТІНОВ). ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

Особа вченого у сприйнятті сучасників та дослідників 13
Літопис життя та діяльності Є. О. Болховітінова 28
Матеріали про смерть і спадщину Є. О. Болховітінова 35
Внесок Є. Болховітінова у розвиток біобібліографії та інших наукових дисциплін 43

БІБЛІОТЕКА ТА АРХІВ МИТРОПОЛИТА ЄВГЕНІЯ

Приватні бібліотеки України і Росії кінця XVIII – початку XIX ст. і опрацювання їх Є. О. Болховітіновим 67
Історія формування зібрання митрополита Євгенія 78
Доля зібрання і спроби його дослідження 114
Склад зібрання (реконструкція) 135
Висновки 169

КАТАЛОГИ

I. Рідкісні книги, рукописи з бібліотеки та архіву Є. О. Болховітінова 179
Книги з автографами. Власницькі конволюти 179
Листування митрополита Євгенія 289
II. Окремі видання праць Є. О. Болховітінова 311
Власні праці Є. О. Болховітінова 311
Видання, упорядковані Є. О. Болховітіновим 385
Видання, перекладені та відредаговані Є. О. Болховітіновим 439
III. Праці Є. О. Болховітінова, вміщені у збірниках, періодиці та виданнях, що продовжуються 451
Власні праці Є. О. Болховітінова 451
Статті, відредаговані Є. О. Болховітіновим 533
Статті, перекладені Є. О. Болховітіновим 536
Вірші Є. О. Болховітінова 543
Вірші, перекладені Є. О. Болховітіновим 544

ПОКАЖЧИКИ

Листування Є. О. Болховітінова 547
Неопубліковані праці Є. О. Болховітінова 570
Редакції, упорядкування 577
Переклади 578
Редакції перекладів 581
Записки, чернетки 582
Архівні матеріали (Є. О. Болховітінова та про нього) 583
Література про життя, діяльність і творчу спадщину Є. О. Болховітінова 596
Література про бібліотеку та архів Є. О. Болховітінова 629
Каталоги та покажчики, в яких згадуються книги, рукописи Є. О. Болховітінова ... 637
Бібліографічні покажчики, у яких згадуються твори Є. О. Болховітінова та література про нього 640
Іконографія Є. О. Болховітінова 646
Видання друкарні Києво-Печерської лаври за період управління митрополита Євгенія (1822–1837) 648

Видання кириличним шрифтом 648
Видання гражданським шрифтом 678
Алфавітний покажчик назв видань друкарні Києво-Печерської лаври (1822–1837) 797
Видання Київської духовної академії з інших друкарень 707
Праці, удостоєні Євгеніє-Рум'янцевської премії 708
Власницькі записи Євгенія Болховітінова 711
Алфавітний покажчик назв праць Є. О. Болховітінова 714
Монографії та брошури 714
Видання, упорядковані та відредаговані Є. О. Болховітіновим 720
Видання, перекладені та відредаговані Є. О. Болховітіновим 724
Праці Є. О. Болховітінова, надруковані у збірниках, періодиці та виданнях, що продовжуються 726
Статті, відредаговані Є. О. Болховітіновим 733
Статті, перекладені Є. О. Болховітіновим 734
Вірші Є. О. Болховітінова 734
Вірші, перекладені Є. О. Болховітіновим 735
Покажчик імен 736
Додатки
Умовні скорочення 845
Скорочення назв бібліотек, музеїв, архівів, товариств, духовних установ, освітніх закладів 847
Список видань, посилання на які подаються скорочено 849

Наукове видання

Рукавіцина-Гордзієвська Євгенія Віталіївна

КИЇВСЬКИЙ МИТРОПОЛИТ ЄВГЕНІЙ (Є. О. БОЛХОВІТІНОВ)

БІОБІБЛІОГРАФІЯ. БІБЛІОТЕКА. АРХІВ

Біобібліографічний довідник

Художнє оформлення *Н. Маслакової, С. Головахи*
Редактор *Ю. Рудакова*
Технічний редактор *Н. Маслакова*
Комп'ютерна верстка *Л. Климової*

Підп. до друку 11.10.10. Формат 70x100 /16. Папір офс. Друк офс.
Умов. друк. арк. 69,55. Обл.-вид. арк. 56,0. Наклад 300 прим. Зам. № 21.

Надруковано в науково-видавничому центрі
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
Пр-т 40-річчя Жовтня, 3. Київ 03039

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.

Рукавіцина (Гордзієвська) Євгенія Віталіївна народилася 28 грудня 1951 р. у с. Гармаки Барського р-ну Вінницької обл. Закінчила 1974 р. заочне відділення філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю «українська мова і література».

Трудову діяльність розпочала з 1968 р. у Літературно-меморіальному музеї М. Т. Рильського, працювала бібліографом Головної бібліотеки міськкому профспілок, на посаді молодшого наукового співробітника у Державному музеї літератури. З 1986 р. – у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ), з 1989 р. – у відділі стародруків та рідкісних видань: старший бібліотекар, молодший науковий співробітник, науковий співробітник, старший науковий співробітник.

Наукові дослідження Є. В. Рукавіциної відбувалися в галузі книгознавства, бібліотекознавства, бібліографії. Крім пошуку, студіювання та популяризації творчої спадщини Є. О. Болховітінова, вона займалася дослідженням колекцій гражданського друку НБУВ і з часом стала кращим спеціалістом у цій галузі в Україні, постійно надавала письмові та усні консультації дослідникам. Інші напрями її наукової діяльності – укладання бібліографії книгодрукування в Києві кириличним (1822–1837, за часів управління митрополита Євгенія) і гражданським (1787–1860) шрифтами – майже не досліджені досі питання. Наступна книга, яку почала готувати Є. В. Рукавіцина за архівними матеріалами, була присвячена історії приватних зібрань України та історії колекцій НБУВ. Розпочала вона також підготовку каталогу книг гражданського друку НБУВ з автографами. Брала активну участь у підготовці відповідної бази даних Державного реєстру національного культурного надбання.

Раптова смерть Євгенії Віталіївни, що сталася 3 жовтня 2006 року, залишила багато її напрацювань незавершеними.

Основні публікації Є. В. Рукавіциної:

- Личная библиотека митрополита Евгения (Е. А. Болховитинова), подаренная им Киеву // Книга в России: Век Просвещения: Тез. докл. 4-й Всесоюз. науч. конф. – Л.: БАН, 1990. – С. 66–68.
- Маргинальные записи митрополита Евгения на книгах из личной библиотеки // Евфимий Алексеевич Болховитинов и его творческое наследие: Сб. тез. докл. и науч. сообщений на Межд. рус.-укр. Болховитиновских чт., посв. 225-летию со дня рожд. – Воронеж, 1992. – С. 51–56.
- «Грамматика или известная правила пѣния мусикійскаго» М. Ділецького з бібліотеки митрополита Євгенія (Є. О. Болховітінова) // Укр. археогр. щорічник. – К.: Наук. думка, 1993. – Вип. 2. – С. 62–67. – (Укр. археогр. зб. – Т. 5).
- Євгеній Болховітінов і біобібліографія України // Бібліотечний вісник. – 1995. – № 2. – С. 11–27.
- Бібліотека і архів митрополита Євгенія (Є. О. Болховітінова): Автореферат дис. ... канд. іст. наук. – К.: ЦНБ, 1995. – 24 с.
- Редкие издания из библиотеки митрополита Евгения // Воронежское краеведение: опыт и перспективы развития: Мат-лы XII обл. науч.-практ. конф., 17 мая 1998 г. – Воронеж, 1998. – С. 12–13.
- Київський митрополит Євгеній Болховітінов // Спеціальні історичні дисципліни. Питання теорії та методики: Зб. наук. пр. та спогадів. Ч. 2: Пам'яті ... І. О. Гуржія. – К., 1998. – С. 324–353. [Листи І. В. Лопухіна].
- Колекція гражданського друку відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація: Наук. пр. НБУВ. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 97–105.
- Бібліотека Київського митрополита Євгенія Болховітінова // Рукописна та книжкова спадщина України. – Вип. 4. – К., 1998. – С. 212–231.
- До історії питання книжкових зібрань України (за матеріалами анкетування, проведеного Ю. Меженком у 20–30-х рр. XX ст.) // Наук. пр. НБУВ. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 187–218.
- Митрополит Евгений (Е. А. Болховитинов: 1767–1837). Жизнь и творчество: Энцикл. словарь / Відп. ред. В. Г. Сарбей. – Воронеж, 1998. – 183 с. [Член редколегії, автор 35 ст., укладач бібліографії].
- Листування київського митрополита Євгенія (Болховітінова) з начальником друкарні Києво-Печерської лаври Веніаміном (Базилевичем) // Дніпропетровський історико-археографічний збірник. – Дніпропетровськ: «Ліра», 2009. – Вип. 3. – С. 454–561.

Література про неї:

Болховитиновские дипломанты // Евгеньевский сборник. – Воронеж, 1999. – С. 27; портр.

Хоменко Б. Рукавіцина Є. В. // З-над Божої ріки: Літ. біобібліогр. словник Вінниччини. – Вінниця, 1998. – Вип. 2-е. – 2001. – С. 295.

Ec 51107 (7